

Magyarországi tudósok levelezése

Kollár Ádám Ferenc

MC

135.498

levelezése

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Kollár Ádám Ferenc
levelezése

RENDJEI TÁJRAZAT
ÁLLAMI KÖNYVTÁR

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Országos Széchényi Könyvtár
Kollár Ádám Ferenc levelezése
A levelezés 1848-1849. évi iratai
A levelezés 1848-1849. évi iratai

COMMERCIA LITTERARIA ERUDITORUM HUNGARIAE

Magyarországi tudósok levelezése
IV. kötet

Szerkeszti

TARNAI ANDOR

SZELESTEI N. LÁSZLÓ

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A kötet megjelenését támogatta
az Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatási Közalapítvány (OKTK)

Kollár Ádám Ferenc levelezése

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

UNIVERSITAS KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST
2000

846 554

A leveleket sajtó alá rendezte, a bevezetőt írta és a jegyzeteket készítette
SOÓS ISTVÁN

Lektorálta
SZELESTEI N. LÁSZLÓ

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

© Universitas Könyvkiadó 2000

© Soós István 2000

ISBN 963 9104 50 7

ISSN 0238-678x

MC 135.498

2001

Universitas Könyvkiadó
A kiadásért felelős az Universitas Könyvkiadó vezetője
Szedte és tördelte
az MTA Történettudományi Intézetének kiadványcsoportja
Készült az Argumentum Kiadó nyomdájában

Tarnai Andor emlékének

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

BEVEZETÉS

Kollár Ádám Ferenc (1718–1783), a 18. századi magyarországi történetírás egyik kiemelkedő személyisége, a bécsi császári udvari könyvtár custosa, illetve igazgatója tudós kortársaihoz (mint pl. Bél Károly András, Benczur József, Cornides Dániel, Kaprinai István, Palma Károly, Pray György vagy Wagner Károly stb.) hasonlóan az egész országra kiterjedő levelezést folytatott. A felvilágosult abszolutizmus és a felvilágosodás évszázadában a magyarországi tudósok elsősorban levelezés útján érintkeztek egymással. Leveleikben cserélték ki gondolataikat, ismertették kutatási eredményeiket, számoltak be a korabeli politikai, társadalmi és kulturális élet eseményeiről, továbbá életkörülményeiről, baráti kapcsolataikról, családi életükről, s fogalmazták meg legbensőbb érzelmeiket, vágyaikat. Egy, az ország tudósait összefogó, illetve tömörítő tudóstársaság ekkor még nem létezett. A tájékozódást elősegítő és információkat közvetítő magyarországi hírlapok, folyóiratok nem jelentek meg, a tudományos munkák publikálása is számos nehézségbe ütközött.¹

Kollár magas hivatali állásának, valamint császári és királyi udvari tanácsosi címének s nem utolsósorban tudós hírnevének köszönhetően számos jelentősebb államférfival, közéleti személyiséggel, a hazai és külföldi tudományos élet jeles képviselőivel került kapcsolatba. Sokan keresték meg őt levelükkel, hogy tudományos kérdésekben kikérjék véleményét, vagy éppen segítségért folyamodjanak hozzá (pl. állásügyekben) vagy egyszerűen csak kapcsolatba lépjenek vele, hogy barátságát megszerezzék, bizalmát élvezhessék.

Kollár 1750–1783 közötti levelezésének tanulmányozása kapcsán az életművével foglalkozó kutató számára egy sor kérdés vetődik fel, így többek között: ezek a levelek mennyiben tükrözik vissza a tudós történetíró és közéleti személyiség munkásságát, azt a több mint három évtizeden át tartó céltudatos kutatómunkát, mellyel Kollár részint a magyar történelmi múlt vizsgálatát, részint pedig a magyar történelmi emlékek (elsősorban az okleveles kútfők) feltárását és publikálását szorgalmazta? Levelezése milyen mértékben segítette elő tudományos kapcsolatainak alakulását és egy a magyarországi tudósokat összefogó tudóstársaság létrehozására irányuló törekvéseit? Mennyire világítanak rá levelei a magyar rendi alkotmányt bíráló, a magyarországi rendek körében nagy visszatetszést keltő műve körüli heves vitákra, s ezzel összefüggésben a bécsi udvarhoz fűződő viszonyára? Levelezése választ ad-e arra a közel 250 éve a politikai és történeti irodalomban állandóan visszatérő, olykor heves vitákra ingerlő kérdésre, ti. Kollár műve jogtörténeti és közjogi vizsgálódásainak eredményeként született-e meg, tehát tisztán önálló tudományos kezdeményezés volt-e, vagy amögött inkább a bécsi udvar ösztönzését kell-e látni? Azaz ez utóbbi álláspontot vallók szerint Kollár egyike volt azoknak a Bécs által „felbérelt vadkanok”-nak, akik mindig a legmegfelelőbb pillanatban csaptak le áldozatukra, a magyar nemzetre vagy annak a bécsi udvarral ellentétbe került képviselőire. Kollár levelezését tanulmányozva további kérdésként merül fel: vajon levelei mennyire érzékeltetik Kollár elszigeteltségét az országban, melybe műve miatt az 1764–65. évi országgyűlés viharai után belekényszerült? Mennyiben járul hozzá levelezésének ismerete a gyakran polemikus nézeteket kiváltó, ismételten felvetődő kérdés tisztázásához: Kollár vajon magyar vagy szlovák tudós volt-e, illetve magyarként vagy szlovákként (szlávként) volt-e nagyobb és kiválóbb hazafi a Magyar Királyság, tágabb értelemben a Habsburg Birodalom alattvalójaként? E kérdéssel szoros összefüggésben egy újabb kérdés vetődik fel, nevezetesen: vajon a levelek, valamint munkái egyértelműen sejtetik-e, illetve bizonyítják-e azt a feltételezést, miszerint

a tudós történetíró és bibliotekárius a romantikus szláv (szlovák) nemzettudat egyik előhírnökének tekinthető?²

Kollár tudományos munkásságában meghatározó szerepet játszott a magyarországi és külföldi középkori és kora újkori magyar történelemmel kapcsolatos kútfők (főleg oklevelek) tudatos és rendszeres gyűjtése. Ennek a több évtizeden át tartó munkának az eredménye egy 25 kötetből, két részből álló oklevélgyűjtemény (*Diplomatarium Hungariae* és *Summarium diplomatum Hungariae*) lett. Kollár az okleveleket részben a bécsi udvari könyvtárban, részben pedig a Magyar Királyi Udvari Kamara pozsonyi levéltárában, valamint néhány felvidéki szabad királyi város archívumában személyesen írta le. Így pl. 1762-ben, miután Mária Terézia közbenjárására engedélyt kapott a kamara levéltárában történő kutatáshoz, több mint egy hónapon át szorgalmasan másolta a számára fontos okleveleket. (Az oklevelek másolását 1763 tavaszán folytatta.)³ Kollár „Diplomatarium”-ához a kútfőket nemcsak maga gyűjtötte, de igénybe vette magyarországi és külföldi tudós kortársainak segítségét is, akiket a patriotizmusra, a haza iránti elkötelezettségre és tudományos áldozatvállalásra hivatkozva próbálta – többnyire sikerrel – az oklevelek gyűjtésére és másolására ösztönözni.⁴ Levelezésében jól nyomon követhető, milyen elvek szerint gyűjtette, másoltatta a diplomákat. E gyűjtő tevékenység kapcsán és az udvar számára végzett különböző történeti, jog- és birtoklástörténeti megbízatások révén szoros kapcsolatban állt a magyar kamarai levéltár egyik alkalmazottjával, Benyovszky Istvánnal,⁵ valamint a felvidéki bányavárosok (Selmecbánya, Besztercebánya, Körmöcbánya) előljáróival, akiktől rendszeresen kért és kapott okleveleket. A munkába be szerette volna vonni a már nagy oklevélgyűjteménnyel rendelkező Pray Györgyöt és Kaprinay Istvánt is, de erre irányuló törekvése nem járt eredménnyel.⁶

Annál önzetlenebb és igen hasznos támogatást kapott az eperjesi nyugalmazott katonatisztól, régiségbúvártól, Dobai Székely Sámueltól, akivel 1762 februárjától 1765 októberéig szoros levelezésben állt. Levelezésük fő tárgya a középkori magyar oklevel-es források feltárása, illetve gyűjtése volt. Dobai Székely saját oklevélgyűjteményéből számos oklevelet küldött másolatban Kollárnak, melyekkel egyrészt Kollár „Diplomatarium”-át gazdagította, másrészt pedig magyar középkori egyház- és jogtörténeti kutatásait segítette. Leveleikben a diplomák másolásának és gyűjtésének, a hazai forráskiadás kérdéseinek megtárgyalásán túl „baráti beszélgetéseikben”,⁷ ahogy Kollár levelezésüket nevezte, szó esett Kollár történeti munkáiról, régi magyar nyelvi emlékekről, a magyarországi és európai diplomatika, numizmatika legújabb tudományos eredményeiről, a magyar történetírás vitatott problémáiról, az egykorú tudományos polémiákról.

Kollár oklevélgyűjteményének gazdagításához több külföldi tudóstól is segítséget kapott. Példaként említhető a tudós polihisztor, Bél Mátyás egyik fia, Bél Károly András, a lipcsei egyetem professzora vagy a frankfurti történetíró, Johann Poozampi.⁸ Támogatta Kollárt oklevélgyűjtő tevékenységében a prágai piarista historikus Felix Gelasius Dobner és a melki bencés apátság szerzetese, Beda Schuster is.

Kollárnak a középkori magyarországi történelmi emlékek felkutatására, összegyűjtésére és közreadására irányuló, a „haza iránti őszinte szeretetből”⁹ fakadó törekvéseit sok kortársa nem méltányolta eléggé. Ez többek között abban is kifejezésre jutott, hogy jöllehet többen is értesültek forrásgyűjtő munkájáról, oklevélkiadási terveiről és ismerték történeti kutatásait, mégsem fordult hozzá senki a kérdést illetően tanácsért vagy kért tőle segítséget.¹⁰ Pedig Kollár ekkorra már számos, jeles erudícióval kiadott munkával bizonyította, hogy tudományos tevékenysége jelentős mértékben hozzájárult a magyarországi jog- és művelődéstörténet műveléséhez és színvonalának emeléséhez.¹¹

Talán éppen ez az érdektelenség s egyúttal a magyarországi kultúra és tudományos-ság magasabb színvonalra emelésének tudatos vágya ösztönözhette Kollárt arra, hogy az országban egymástól szétszórta élő tudósokat külföldi példák nyomán egy tudóstársaságban összefogja, egymáshoz közelebb hozza. Előtte egy ilyen irányú terv már többek részéről (így Bél Mátyás, Bod Péter, Windisch Gottlieb Károly) felmerült. Ezeknek a – sikertelen – kezdeményezéseknek a tanulságait is szem előtt tartva Kollár 1763 februárjában kidolgozta egy *Societas litteraria* vagy *Societas Hungarica* megalapításának tervezetét.¹² Javaslatá értelmében a társaság tagjai – vallási vagy nemzeti hovatartozásukra való tekintet nélkül – az egész országra kiterjedő tudós levelezés révén tartották volna egymással a kapcsolatot.¹³ A társaság elsődleges feladata az lett volna, hogy a hazai tudományos kutatást ösztönözze, illetve koordinálja, azaz az országban egymástól távol élő, izoláltan dolgozó magyarországi tudósokat közelebb hozza egymáshoz, továbbá hogy ezek a tudósok „Magyarország természeti, geográfiai és topográfiai viszonyait kutassák, a pénzérméket, okleveleket, kéziratokat és egyéb fontos forrásokat tanulmányozzák és a régiségek tanulmányozásával hazájuk történetének addigi homályos pontjait megállapítsák, illetve annak új színeket kölcsönözzenek”.¹⁴ Kollár abban a reményben dolgozta ki javaslatát, hogy „mi [azaz magyarországiak, Hungarusok] nem nélkülözhetjük azokat az embereket, akik a társaságban a haza javát szolgálják”.

Kollár az „erigenda Societas litteraria”-ról szóló *Propositum*-át megküldte kedves barátjának, Dobai Székely Sámuelnek (*suo Siculo*), akit elsőként szeretett volna a *Societas* tagjának megnyerni, hogy mondjon róla véleményt. A tervezethez mellékelte leveleiben egyidejűleg arra kérte Dobai Székelyt, hogy juttassa el a *Propositum*-ot a sárospataki és debreceni református tudósoknak.¹⁵ Dobai Székely, aki elvileg támogatta a társaság létrehozását, eleinte kitérő választ adott Kollárnak.¹⁶ Később azonban, mint azt Tersztyánszky Dánielhez írott egyik levelében kifejtette, már egyértelműen elutasította a tervezetet.¹⁷ A felvidéki és debreceni, valamint az erdélyi protestáns tudósok azonban (mint pl. Kazzay Sámuel, Domokos Lajos, Weszprémi István, Hatvani István, Szilágyi Sámuel), akik Dobai Székely révén megismerkedtek a *Propositum*-mal, üdvözlötték egy tudós (irodalmi) társaság létrehozását.¹⁸ Egyetértésüket közölték Dobai Székellyel, aki a pozitív reagálás ellenére Kollárhoz intézett válaszelevelében néhány kérdésben továbbra is kételyeinek adott hangot. Egyszersmind közölte Kollárral, hogy újabb tagokat sikerült megnyernie a javaslatnak és továbbította neki a kérdésben hozzá írott leveleket.¹⁹ Kollár tervezetének későbbi támogatói, alaposan átgondolva a tudóstársaság céljait – Dobai Székelyhez hasonlóan – szintén kétségeiket fogalmazták meg, talán éppen a korábbi tervek kudarca miatt, és főleg azért, mivel a társaságot támogató mecénás nem állt rendelkezésre.²⁰

Azt a feltételezést, mely szerint egy 1770-ben kidolgozott javaslat egy *Societas eruditorum* létrehozásáról szintén Kollártól származott volna, sem Kollár munkái, sem pedig levelezése nem erősítik meg.²¹

Ismeretes, hogy Kollár tervezett *Diplomatarium Hungariae* című nagy oklevélkiadása nem valósult meg. Ennek nemcsak a tudóstársaság megszervezésének sikertelensége volt az oka, hanem a magyarországi tudósok és mecénások támogatásának elmaradása is. Mindezekben közrejátszhatott továbbá a Kollár 1764-ben megjelent könyve által kirobbant heves vita és ennek következményeként az ellene irányult támadássorozat. A rendek által az országban persona non gratának tekintett történetírónak semmi esélye nem volt arra, hogy részint egy *Societas litteraria*-t megszervezzon, részint pedig nagyszabású *Diplomatarium*-át Magyarországon közrebocsássa.

Kollárnak az 1764–65. évi országgyűlés megnyitása előtt néhány hónappal megjelent műve a magyarországi rendek (nemesség és egyház) köreiben nemcsak ingerültséget keltett és heves vitákat váltott ki, de nevét is gyűlöletessé tette a „nemzet” előtt. A könyv vizsgálata ügyében kiküldött országgyűlési bizottság élesen bírálta az „élő magyarok szégyene”-ként²² minősített munkát, amelyben Kollár az ország évszázados alkotmányát és a nemesség előjogait kétségbe merete vonni és Werbőczy *Tripartitumát*, továbbá magát a klérust erősen bírálta.²³ A Kollár személyét ért támadásokról és a feszült, felfokozott hangulatú országgyűlési vitákról nemcsak a diétai naplórészletek tudósítanak,²⁴ hanem a bécsi udvari ágensek jelentései és levelei is. Az ágensek egyike, egy valószínűleg álnév mögé rejtőző bizonyos „Schwab” információkat gyűjtött a diéta hangulatáról és a könyvről folytatott polémiákról, és ezeket levelekben közölte Kollárral.²⁵ Sem Kollár művének az udvar által elrendelt betiltása, sem Kollárnak a rendekhez eljuttatott *Apológiája*,²⁶ továbbá a nemesség és az egyház jogainak védelmében készült, Kollár művét elítélő röplapok, pamfletok, kritikák, s végül a könyvnek a kiküldött országgyűlési bizottság által történt kategorikus elutasítása sem tudták a nemesi közvéleményt teljesen megnyugtatni és a Kollár-ellenes vihart lecsendesíteni. Bár a bécsi udvar és személy szerint a királynő a magyar kancelláriához intézett egyik levelében azt az utasítást adta, hogy semmit ne tegyenek Kollár ellen,²⁷ a rendek körében a történetíró Magyarországon élete végéig nem szívesen látott személy lett (Kollár nem is hagyta el Bécsset), sőt nevét még halála után is a rendek privilégiumait megnyirbáló abszolutisztikus Habsburg uralmi politikával kapcsolták össze (így pl. az 1790. évi nemesi mozgalom idején). Ez a Kollárra nézve negatív helyzet azt is eredményezte, hogy még a magyar tudóstársadalom egy része is elfordult a „hitelét veszített”, a rendek szerint Bécs érdekeit szem előtt tartó és azokat minden eszközzel támogató történetírótól.²⁸

Kollárt mélyen megrendítették a „botrányos országgyűlés” támadásai és a művének egészét vagy egyes megállapításait vitató, személyét sem kímélő bírálatok. Egyik Dobai Székely Sámuelhez intézett panaszos hangú levelében panaszkodva²⁹ pl. nem tudta elfogadni és megérteni a kritikákat, különös tekintettel arra, hogy – ahogy arra maga többször is utalt – könyvének írásakor kizárólag a „haza és az (alsóbb) nép üdvé”-t tartotta szem előtt.³⁰ A bírálók közé tartozott egy Sáros vármegyei köznemes, Péchy István Ferenc is, aki kéziratban maradt vitáirát megküldte Kollárnak. Kollár nagy érdeklődéssel olvasta azt, és elismeréssel szólt Péchy jogtörténeti és történeti ellenérveiről, s a bírálatok közül egyedül Péchyét tartotta művéhez méltó tudományos, polemikus alkotásnak, nem pedig személyes hangvételű támadásnak.³¹

A következő években tovább nőtt a Kollárral szembeni ellenszenv Magyarországon, mivel kortársai úgy vélték, hogy történeti és jogtudományi munkásságával egyre határozottabban a bécsi udvar politikáját igyekezett támogatni.³² Mivel személyében megsértve és tudósként lebecsülve s megalázva érezte magát, még az őt továbbra is elismerő debreceni és erdélyi „kollégáit” sem méltatta válaszra.³³ Néhány évig visszavonultan élt, csak régi (mint pl. Benczur József, Benyovszky István, Bél András Károly) és néhány új ismerőseivel tartotta a kapcsolatot, akik részben tudományos hírneve és tekintélye, részben pedig hivatalos dolgok, továbbá a bécsi udvarban szerzett jelentős befolyása miatt keresték meg őt leveleikkel. A királynő és az uralkodóház iránti feltétlen engedelmesség és a Habsburg-dinasztiának tett hű szolgálatai (többek között bizonyos fiskális birtokügyek tisztázása, annak okleveles és jogtörténeti forrásokkal történő igazolása, hogy a Lengyelországnak elzárlogosított 13 város a Magyar Királysághoz tartozott stb.) miatt már korábban is (így pl. a magyar királyok főkegyúri jogáról írott műve kapcsán) azzal gyanúsították meg, hogy Kollárnak „nagy protek-

ciója” van, és „nagy emberekkel ragadta meg a fűrészt”.³⁴ Már életében – nem minden rosszallás nélkül – elhíresztelték róla, hogy ő a „szlovák Szókratész, akit azonban, a kenyér miatt, nem lehet a jó ügynek megnyerni”.³⁵

A Kollárral foglalkozó magyar és szlovák szakirodalom mintegy új vitákra ingerlően ismételtelen felvetette azt a kérdést: milyen kapcsolat fűzte a történetírói magyarországi honfitársaihoz, illetve a magyar hazához? Ettől a kérdéstől elválaszthatatlan a következő: mennyire fogadható el, illetve támasztható alá az a már-már általánosító és némileg leegyszerűsített álláspont, hogy Kollár – elsősorban 1764-től kezdve – a Magyar Királyságban megvetett és megbélyegzett személyiség volt?³⁶ Vajon mennyiben igazolja ezt a nézetet Kollár levelezése, valamint azt a túlzónak tűnő véleményt, mely szerint Kollár egyenesen megfosztotta a magyarokat egy szabad, független múltra történő emlékezettől?³⁷ Vagy azt az ezzel ellenkező álláspontot, melynek értelmében Kollár elszigetelődésének, „szerencsétlen sorsának” fő oka a magyar nacionalizmusban és a magyar nemesség maradi viselkedésében keresendő? A levelezésben sem egyik, sem másik vélemény igazolására nem találunk bizonyítékokat.

A magyar és szlovák Kollár-vitairódalom egyik „legneuralgikusabb” pontja Kollár nemzeti hovatartozása és ezzel szoros összefüggésben a 18. századi magyarországi „Hungarus-tudat” értelmezése.³⁸ Azt a kérdést felvetni ugyanis, vajon Kollár a bécsi udvar szolgálatában is „jó magyar”, illetve „jó szlovák (szláv)” volt-e, erőltetettnek tűnik.³⁹ Úgy véljük, ahistorikus lenne egyfajta magyar vagy szlovák nemzeti tudatot Kollárnak tulajdonítani, magyar vagy szlovák önérzetet gondolkodásmódjára ráerőltetni, továbbá őt „kettős étellel” megvádolni.⁴⁰ Mindazonáltal, ahogy ezt levelei és részben művei is igazolják, bizonyos esetekben hangsúlyozottan szólt magyarságáról, de nem feledkezett meg szlovák (szláv) származásáról, a „szláv nemzet”-hez tartozásáról sem.

A Magyar Királyságban született és felnőtt Kollár a nem magyar nyelvű kultúra azon képviselői közé tartozott, akiket latinul Hungari (Ungari)-nak, németül „Ungar”-nak neveztek. Ők „hielten sich ebensogut für Ungarn, wie jene, deren Mutter- und Literatursprache Ungarisch war, nur konnten sie sich auf das historische Argument einer (ebenso) langen Präsenz im Lande berufen und auf die jahrhundertealte Vielsprachigkeit – oder, negativ ausgedrückt, Toleranz – verweisen.”⁴¹ A Hungarusok az ún. magyaroktól („Magyari”) és a magyarok a Hungarusoktól nemcsak anyanyelvüket illetően különböztek, hanem származásukra való hivatkozásuk révén is.⁴² A Hungarusok nyelvi tekintetben rendkívül toleránsak voltak, azaz elismerték a magyaron és a németen kívül a többi magyarországi nyelv és kultúra létjogosultságát is. Együttal pedig jelentős mértékben hozzájárultak a magyar irodalom fejlődéséhez és műveléséhez, valamint a közép- és kora újkori Magyarország történelmének kutatásához.⁴³ Kérdés most már, vajon a Hungarusokra jellemző vonások mennyiben vonatkoztathatók Kollárra?

Kollár, aki nem tartozott a nemesi (magyar) nemzethez (natio Hungarica) – csak 1776-tól tarthatta magát annak tagjának, miután Mária Teréziától érdemei elismeréseként nemesi rangot és birtokot kapott –, annál inkább vélte magát az ún. „Hungarus-nemzet” képviselőjének, s mint ilyen, rendi és etnikai elkülönülése, azaz nem nemesi és nem magyar származása⁴⁴ ellenére mégis – számos Hungarus kortársához hasonlóan – Magyarországhoz, azaz saját hazájához fűződő szoros kapcsolatának egyik kifejeződéseként mintegy *civis patrius*-ként „bámulatos energiával, izzó hevülettel” fogott neki a Magyar Királyság történelmi múltjának, kulturális értékeinek tudományos kutatásához, illetve feltárásához.⁴⁵

A Kollár életművével foglalkozó szakirodalom sajnálatos módon Kollárban többnyire nem a Hungarus-típusú egyéniséget, illetve tudóst látta, hanem megpróbálta részint „kisajátítani” (azaz kizárólag szlováknak tartani), részint talán éppen az előbbi nézetek hatására is „magyarellenessnek” bélyegezni, akitől – nem magyar származású lévén – eleve idegenek a nemesi nemzet „értékei”. Ennek az etnikai alapú megközelítésnek az egyik jellemző példája annak a jelzői szóösszetételnek (*Pannonius Neosoliensis*)⁴⁶ a helytelen értelmezése, amelyet Kollár műveiben mintegy mellékneveként használt. (Levelezésében érdekes módon mindössze egyetlen alkalommal élt ezzel a kifejezéssel.) Ezt általában úgy magyarázták, hogy a *Pannonius* magyarságát, a *Neosoliensis* pedig szlovák eredetét volt hivatott kifejezni.⁴⁷ Véleményünk szerint Kollár a humanistákhoz hasonlóan egy melléknevet ragasztott a nevéhez, mellyel egyrészt származási hazájára, Magyarországra, Pannónia földjére, részint arra a városra, nevezetesen Besztercebányára utalt, ahol gyermekkorát és első iskolai éveit töltötte.⁴⁸ Ez utóbbi esetben azonban vélhetően nem egyszerűen egy földrajzi megjelölésről lehet szó, hanem inkább a szűkebb pátriához való érzelmi kötődésről.

Kollár leveleiben gyakran találkozunk olyan kifejezésekkel, mint pl. *Hungaria nostra*, *unser Ungarn* stb. Kérdés most már, ezek a kifejezések értelmezhetőek-e Hungarus-tudatának egyfajta megnyilvánulásaként? Nézetünk szerint – a *Pannonius* melléknévhez hasonlóan, vagy olyan esetekben, mikor *eques Hungarus de Kereszteny*-nek nevezte magát⁴⁹ – Kollár mindenkor az országra, arra a földre hivatkozott, ahonnan származott, ahol felnőtt koráig élt, vagy amelyhez birtoka-nemessége révén kötődött. Más a helyzet, ha leveleiben olyan kitételekre bukkanunk, mint pl. *nos Hungari*, *Hungari nostri*. Kollár itt a magyarországiakról beszél, azaz egy nagyobb történelmi közösség tagjairól, amelyhez maga is tartozott. Megint másról van szó, ha olyan fogalmakkal élt, mint *jura nostra publica*, *nostra scientia historica*, *historia nostra*,⁵⁰ melyek alatt a magyar kultúra alkotóelemeit értette, melyeknek kiváló és kritikus művelője volt.

Kollár leveleiben Hungarus-sága mellett „magyarságá”-ra is találunk példát. Mária Teréziához írott egyik levelében, melyben a fiatal testőríró, Bessenyei Györgyöt ajánlotta az uralkodónő figyelmébe, a következőket írta: „Der Verfasser [azaz Bessenyei] (...) ist einer meiner Landsleute, die ich seit mehreren Jahren sehr genau kenne (...). Wir Ungarn sind überhaupt unserem National-Charakter nach sehr schwache adulateurs. Der Neid, der Eigennutz, die Ambition und eine starke Neigung zu einer übertriebenen Freyheit sind unsere Nationalfehler (...).”⁵¹ E sorok alapján Kollár személyiségében a szakirodalomban egyesek egyfajta „kétarcúságot” véltek felfedezni: azaz őt olyan színben akarták feltüntetni, mintha egyrészt a királynőnek tetszelegve saját magyarságát hangsúlyozta, másrészt a magyarok jellemgyengeségeit bírálta volna, s a magyarok jellembéli hibáinak felsorolásával lényegében kárt okozott a magyar nemzetnek.⁵² Más nézet szerint viszont ez a megnyilatkozás nem jelenti azt, hogy Kollár a magyarság „ellenfele” lett volna, sőt inkább egész munkássága „őszinte és tevékeny hazaszeretetét” bizonyítja.⁵³

Felmerül most már a kérdés: vajon Kollár fent idézett véleményével valóban saját „magyarságát igazolandó” mintegy hízelegni akart a királynőnek? Álláspontunk szerint Kollár a magyar nemzettel önmagát azonosító nemesség negatív jellemvonásait bírálta, melyhez ő ekkor még nem tartozott, de titokban ahhoz szeretett volna tartozni. *Hungarus* volt – ahogyan a szóban forgó levél egyik helyén önmagát nevezte (erről érdekes módon a szakirodalom megfélekezett) –, azaz „egy született magyarországi”,⁵⁴ vegyes nemzeti érzelmekkel, ami egyszersmind szlovák (szláv) és magyarországi származástudatából is táplálkozott.

Kollár ugyanis nemcsak *Hungarus*-nak vallotta magát, hanem néhány esetben öntudatosan szlávnak (*gente Slavus*) is. Ezzel kapcsolatban mind a szlovák, mind pedig a magyar szakirodalom gyakran túlzó következtetésekre ragadtatta magát. A szlovák álláspontok szerint Kollár nemcsak műveiben és leveleiben vallotta meg szlovák (szláv) származását, hanem annak a bécsi udvarban rendkívül tudatosan és nyíltan hangot adott. Ezzel lényegében az alakulófélben lévő szláv nemzeti ideológia egyik támogatója volt, s szlovák kortársainak nemzeti büszkeségét is erősítette.⁵⁵ A magyar történeti irodalomban Kollárt egyenesen Herder homályos jóslatának eszmei megalapozójaként kívánták beállítani: „missziójával” a „pánszláv faji ideológia” egyik első képviselőjeként tartható számon, és a bécsi udvar szolgálatában minden eszközt megragadott arra, hogy a „magyarság ellen harcoljon”.⁵⁶ Kollár szláv öntudatával kapcsolatban szeretnénk felhívni a figyelmet arra, hogy leveleiben erről nem található említés, csupán a szláv (szlovák) nyelvre hivatkozott, mint anyanyelvére.⁵⁷

Kollár életművében *Hungarus*-tudatától elválaszthatatlan patriotizmusa. *Haza és nemzet* – ezeket a fogalmakat a 18. században gyakran szinonimaként használták és értelmezték. A patriotizmus többnyire az államra vagy a birodalomra vonatkozott, ahol a hazafi, a *civis patrius* élt és alkotott.⁵⁸ Az ilyen típusú hazafiság lényegében véve állampatriotizmusnak mint a közösségi tudat legegyszerűbb formájának tekinthető. Ebben az értelemben a haza azonos volt az állammal, mely biztosította az egyén számára a lehetőségeket, hogy „az emberi munka gyümölcseit élvezhesse”. Erre az állam fenntartása érdekében az uralkodó személye volt a garancia.⁵⁹ Az állam tehát a jóléti intézmény egy fajtáját testesítette meg, amely szavatolta tagjai számára a jólétet, felügyelte a nyugalmat és a biztonságot. Mindebből következően a patrióta legfontosabb feladatául azt jelölték ki, hogy összes energiáját és tudását az állam és honfitársai jóléte megteremtésének kell szentelnie.⁶⁰

Kérdés most már, vajon az állampatriotizmus említett értelmezései mennyiben vonatkoztathatóak elsősorban a bécsi udvar és a Habsburg Birodalom érdekeit szem előtt tartó udvari könyvtáros és tanácsos hazafiúi érzelmeire. Továbbá: mennyiben volt patriotizmusa állampatriotizmus vagy hazafisága inkább egyfajta *patriotismus partialis*-nak tekinthető, melynek értelmében a hazafi nem a birodalom, hanem magyar hazája polgárának érezte magát, és a hazával szembeni kötelezettségeinek teljesítésekor mindekor a magyarság életkörülményeiből indult ki.⁶¹

Kollár műveiben, hivatalos és magánleveleiben mindkét típusú patriotizmusra találunk elegendő példát. Egyrészt pontosan tudatában volt annak, hogy munkájával, tudásával és alattvalói hűségével a Magyar Királyságot, illetve a királynőt kellett szolgálnia, s sohasem felejtette el hűségét az uralkodónóval szemben kinyilvánítani, a szolgálataiért kapott adományokért köszönetet mondani.⁶² Másrészt gyakran gondolt hálával a hazára, ahol született, ahol bölcsője ringott és nevelkedett, ifjú éveit töltötte, ahol először kapott lehetőséget arra, hogy a tudományokat elsajátítsa és széles körű tudományos ismereteit megalapozza. Ennek megfelelően mindenkor legfontosabb kötelességének tartotta, hogy a *res patriae*-t híven szolgálja, annak múltját vizsgálja, kulturális fejlődését előmozdítsa.⁶³

Kollár tehát teljesen tudatában volt annak, mivel tartozott a hazának, és sokszor vallotta meg – főleg magánleveleiben – hazaszeretetét. Teljes empátiával nyilatkozott a *patria charissima* iránti őszinte és valós szeretetéről, melyet történelmi, jog- és egyháztörténeti ismereteivel és a tolla alól kikerült művekkel gazdagított.⁶⁴ Kollár tehát könyvtári munkájával, tudományos munkásságával, valamint udvari tanácsosi tevékenységével részint a bécsi udvar, részint pedig a Magyar Királyság, a szűkebb haza érdekeit egyaránt odaadással szolgálta. Ebben az értelemben nyilatkozott egyik Kollár-

hoz írott levelében (melyet akár Kollár is megfogalmazhatott volna) Theresia Grass bárónő, Kollár udvari bizalmasa és jóakarója: „Man muss dem Patriotismo zeigen dem König treu, aber dem Vaterland auch, denn ich erkenne nur gar zu gut, daß der König ohne das Land nicht bestehen kann und das Land wieder nicht ohne dem König.”⁶⁵

Visszatérve Kollár származásának kérdésére: vajon a történetíró egyértelműen szlovák vagy magyar tudósnek tekinthetjük-e? Joga van-e egyik vagy másik nemzetnek arra, hogy az egykor a Magyar Királyság területén született Kollárt a szlovákság vagy a magyarság kisajátítsa? Úgy véljük, nincs. Vajon Bél Mátyás, Kollár nagy elődje, a 18. század egyik legjelentősebb és legnagyobb hatású, félig magyar, félig szlovák származású magyarországi tudósa, aki Pozsonyban német lelkészként élt és működött és mindkét nép javát szolgálva kutatta múltjukat, nyelvüket, eredetüket, szlováknak vagy magyarnak tartható-e? Úgy véljük: „Ami a maga korában nem különült el nemzeti szempontból, ami közös örökség, azt az utókornak sincs joga egyik vagy másik nép kizárólagos tulajdonává minősíteni.”⁶⁶ Kollár egész életműve azt a törekvést példázza, hogy mindkét nemzet kulturális értékeit napvilágra hozza és azokat mind szűkebb hazájával, mind pedig Európa művelt nemzeteivel megismertesse. Tehát nemzeti hovatartozásának kérdésében józanabbul és csak „minden nemzeti elfogultság és apologetika nélkül (...) tudományos objektivitással”⁶⁷ kellene ítélni.

*

Kollár Ádám Ferenc kiterjedt tudományos és hivatali kapcsolatai révén korának szinte minden jeles hazai és külföldi tudósával, a bécsi udvar prominens személyiségével levelezésben állt. Levelezésének legnagyobb részét a tudós barátaihoz, ismerőseihez intézett, illetve tőlük kapott levelek teszik ki. Kollár a hozzá küldött leveleket gondosan megőrizte és azokat kéziratos hagyatékában nyilvántartotta. Levelei, melyeket levelezőpartnereihez írt, azonban csak részben (azok is elsősorban másolatban) maradtak fenn. Ennek elsődleges oka, hogy több levelezőtársának levelei elvesztek vagy megsemmisültek. Így pl. ma már nem található meg egyik jóbarátjának, Gottfried Kélernek hozzá írott levelei (Kollár egyik életrajzírója, Gyurikovits György szerint a Bécsben élt tudóssal Kéler „gyakorta levelezett”).⁶⁸ Hasonlóképpen nem lelhetők fel Kollárnak azok a levelei, amelyeket egykor az Egyetemi Könyvtár Kézirattára őrzött. Ezekre már a 20. század elején Hóman Bálint sem bukkant rá.⁶⁹ Vannak olyan levelek továbbá, melyeket korábban néhány Kollár-kutató még eredetiben tanulmányozhatott, de ma már nem található meg a levéltárakban és kézirattárakban. Ezekben az esetekben e kutatók szavahihető feljegyzéseire, közléseire vagy adataira hagyatkoztunk és ekképpen hivatkoztunk ezeknek a leveleknek egykori létezésére. Kollár kiterjedt tudományos kapcsolatai arra engednek következtetni, hogy számos külföldi levéltárban és könyvtárban lappanghatnak még Kollár-levelek, melyeknek felkutatása a jövő feladata. Kötetünk a fenti okok miatt korántsem tekinthető teljesnek. Remélhetőleg az újabb tudományos kutatások során számos újabb, Kollártól származó, illetve hozzá írt levél kerül majd napvilágra és kiegészítheti ezt a levelezésgyűjteményt.

Kollár Ádám Ferenc levelezése először kerül kiadásra. Eddig csupán Csóka J. Lajos tett közzé nagyobb számban Kollárhoz írott leveleket, továbbá Kollár életrajzírói publikáltak egy-egy levelet, illetve hosszabb-rövidebb részleteket leveleiből. Kötetünkbe az ún. magánleveleken kívül felvettük azokat a hivatalos jellegű leveleket is, melyeket elsősorban leiratok vagy utasítások formájában intéztek Kollárhoz. Publikáljuk azokat a levél formájában készített felterjesztéseket, melyeket Kollár a felsőbb bécsi udvari hatóságokhoz, valamint a királynőhöz, Mária Teréziához, illetve a királyhoz, II. Józsefhez írt. Utalunk mindazokra a levelekre, melyeket kutatásaink során ugyan nem sike-

rült megtalálnunk, de rájuk mind Kollár, mind pedig levelezőpartnerei hivatkoznak. Közöljük a levelek végén a levélírók által csatolt mellékleteket (leveleket, iratokat, dokumentumokat) is, melyek tartalmukat, mondanivalójukat tekintve szorosan kapcsolódnak a levelekhez. Az évszám illetve teljes keltezés nélküli leveleket (432–442. sz.) a dátumozott levelek után soroltuk be.

A kötet leveleinek többsége latin nyelvű. Ezeken kívül találhatók német, francia, olasz, román, szlovák és magyar nyelvűek is. A levélírók leveleikben gyakran éltek a szavak kis- és nagybetűs írásmódjának sokszor önkényesnek tűnő használatával. A latin és német nyelvű levelek esetében, melyek közül számos csak egykorú másolatban, fogalmazványban vagy éppenséggel későbbi lejegyzésben maradt ránk, igyekeztünk egységes írásmódot alkalmazni. Azaz az ún. humanista átírást követve csak akkor használunk nagybetűt, ha valamilyen intézmény teljes címéről van szó, továbbá a levelek megszólításában, az uralkodót megillető és a többes szám második személyben álló megszólításokban s végül az egyes szám második személyű személynévmások és ragozott alakjaik esetében, ahol a levél írója is nagybetűs írásmóddal élt. Az u és v betűk írásakor szintén a humanista írásmód elveit tartottuk szem előtt: azaz ezeket hangértékkének megfelelően írtuk le. A másolatokban fennmaradt vagy már nyomtatásban közölt levelek közlésekor meghagytuk az azokban lévő írásképet. A rövidítéseket zárójel nélkül minden alkalommal feloldottuk. Szögletes zárójelet csak azoknál a szavaknál használtunk, ahol nem volt egyértelmű a feloldás, azaz többféle módon is fel lehet oldani azokat. Szögletes zárójelet alkalmaztunk akkor is, ha a szöveg hiányos voltára kívántunk utalni. A nem teljesen kiolvasható szavak esetében a [...] jelet használtuk; a ki nem olvasható vagy a levélből sérülés miatt hiányzó szavaknál pedig a következőt: [.....]. A levélbeli elírásokra a [!] jellel hívtuk fel a figyelmet. A levél szövegéből kihúzott szavakat, szótöredékeket a jegyzetekben dőlt betűvel írva közöltük. Ugyancsak ott utalunk az olvashatatlan szavakra is. A levelekben leggyakrabban előforduló rövidítéseket a rövidítésjegyzékben közöljük. A magyar, német, olasz, francia és szlovák nyelvű levelek átírásában a szövegűségeit tartottuk szem előtt, és változtatás nélkül adjuk közre azokat. A cirill betűs román nyelvű leveleket átírtuk latin betűsre.

Szeretnénk köszönetet mondani mindazoknak, akik munkánkban: a levelek összegyűjtésében és kiadásában segítségünkre voltak. Illesse köszönet és hála mindenekelőtt a néhai sorozatszerkesztőt, a néhány évvel ezelőtt elhunyt Tarnai Andort, aki ráirányította figyelmünket Kollár Ádám Ferenc életművének beható tanulmányozására, továbbá lehetővé tette a levelek másolatainak elkészítését. Hálás köszönetünket fejezzük ki Szelestei Nagy Lászlónak, e kötet lektorának és a jelenlegi sorozatszerkesztőnek, aki a levelek és a mellékletek szövegeinek átírását, jegyzetelését számos kritikai észrevételével, figyelmes javításaival és felettebb hasznos tanácsaival segítette. Végül illesse köszönet Dr. Csóka Gáspárt, a Pannonhalmi Bencés Főapátság Levéltárának vezetőjét, a győri Bencés Gimnázium igazgatóját, aki lehetőséget biztosított a Kollár-kutató, Csóka J. Lajos hagyatékának áttekintésére és felhasználására. Hálásan köszönjük Demény Lajosnak, hogy a cirillbetűs román nyelvű levelek átírását elvégeztette és a levelek értelmezésében segítségünkre volt. Hasonlóképpen fogadja köszönetünket Dominkovits Péter, aki a soproni Kollár-hagyaték feltárásában segédkezett, valamint Borsodi Csaba, aki a Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár Kollárra vonatkozó irataira felhívta figyelmünket és a dokumentumokat rendelkezésünkre bocsátotta. Végül köszönöm az MTA Történettudományi Intézete Kiadványcsoportjának áldozatos és türelmes munkáját, amellyel e kötetet nyomtatásra előkészítette.

Budapest, 2000. október 31.

Die Korrespondenz von Adam Franz Kollár

Adam Franz Kollár (1718–1783), die herausragende Persönlichkeit der ungarischen Historiographie des 18. Jahrhunderts, Custos bzw. Direktor der Wiener Kaiserlichen Hofbibliothek (*Bibliotheca Palatina*), unterhielt wie seine gelehrten Zeitgenossen auch (Károly András Bél, József Benczur, Dániel Cornides, István Kaprinai, Károly Palma, György Pray oder Károly Wagner u. a.) einen sich über das ganze Land erstreckenden Briefwechsel. Im Jahrhundert des aufgeklärten Absolutismus und der Aufklärung hatten die Gelehrten in Ungarn in erster Linie mit Hilfe des Briefwechsels Kontakt zueinander. In ihren Briefen tauschten sie ihre Gedanken aus, gaben ihre Forschungsergebnisse bekannt, berichteten sie einander über die Ereignisse des zeitgenössischen politischen, gesellschaftlichen und kulturellen Lebens, außerdem über ihre Lebensumstände, über die Freundeskontakte, über ihr Familienleben und brachten ihre innersten Gefühle und Wünsche zum Ausdruck. Damals existierte noch keine die Wissenschaftler des Landes vereinigende gelehrte Gesellschaft. Es wurden noch keine die Information fördernden und die Informationen vermittelnden Organe und Zeitschriften veröffentlicht, auch die Publikation der wissenschaftlichen Werke stieß auf Hindernissen und Schwierigkeiten.

Kollár hatte es seinem hohen Amt sowie seinem Titel als kaiserlicher und königlicher Hofrat und nicht zuletzt seinem Ruf als Gelehrter zu verdanken, daß er in eine Beziehung zu zahlreichen bedeutenderen Staatsmännern, zu Persönlichkeiten des öffentlichen Lebens und zu hervorragenden Vertretern des in- und ausländischen wissenschaftlichen Lebens geriet. Viele wandten sich mit Briefen an ihn, um ihn in wissenschaftlichen Fragen nach seiner Meinung und seinem Rat zu befragen, oder sich um Hilfe und Unterstützung an ihn zu wenden (z. B. in Stellenangelegenheiten) oder ganz einfach nur in Kontakt zu ihm zu treten, um seine Freundschaft zu gewinnen, sein Vertrauen zu erwerben.

Im Zusammenhang mit dem Studium seiner Korrespondenz der Jahre zwischen 1750–1783 entsteht für den Wissenschaftler, der sich mit seinem Lebenswerk befaßt, eine Reihe von Fragen, so unter anderem: inwiefern spiegeln diese Briefe das Schaffen des gelehrten Historikers und der Persönlichkeit des öffentlichen Lebens wider, jene mehr als drei Jahrzehnte umfassende zielbewußte Forschertätigkeit, mit der Kollár zum Teil die Untersuchung der ungarischen historischen Vergangenheit, zum Teil jedoch die Erschließung und Publizierung der ungarischen historischen Denkmäler (in erster Linie der historischen Quellen der Urkunden) betrieb? In welchem Maße förderte seine Korrespondenz die Entwicklung seiner wissenschaftlichen Beziehungen und die auf die Gründung einer die ungarischen Wissenschaftler umfassenden gelehrten Gesellschaft abzielenden Bestrebungen? Inwiefern beleuchten seine Briefe die heftigen Debatten um sein Werk, das von der ungarischen ständischen Verfassung kritisiert wurde, das im Kreise der ungarischen Stände großes Mißfallen auslöste, und in diesem Zusammenhang sein Verhältnis zum Wiener Hof? Gibt vielleicht seine Korrespondenz eine Antwort auf die Frage, die seit beinahe 250 Jahren in der politischen und historischen Literatur ständig wiederkehrte und machmal stürmische Debatten auslöste, ob nämlich

das Werk Kollárs als Ergebnis seiner rechtshistorischen und staatsrechtlichen Untersuchungen entstanden ist, ob also hier von einer rein selbständigen wissenschaftlichen Initiative die Rede war, oder ob hinter diesem eher die Anregungen des Wiener Hofes gesehen werden müssen? Das bedeutet, daß den letzteren Standpunkt vertretenden Persönlichkeiten nach Kollár einer jener von Wien „angeheuerten wilder Eber“ war, die immer zum entsprechendsten Zeitpunkt auf ihr Opfer, auf die ungarische Nation oder auf ihre gegen den Wiener Hof in einen Widerspruch geratenen Vertreter niederschlugen. Beim Studium des Briefwechsels von Adam Franz Kollár taucht als weitere Frage die auf, inwiefern seine Briefe die Isoliertheit Kollárs im Lande verspüren lassen, in die er wegen seines Werkes nach den Stürmen der Sitzungen des ständischen Reichstages von 1764-65 hineingelangt war? Inwiefern tragen die Lehren aus seiner Korrespondenz bei zur Klärung der häufig polemische Ansichten auslösenden, sich wiederholt aufwerfenden Frage, ob Kollár ein magyarischer oder ein slowakischer Wissenschaftler war, bzw. ob er als Ungar oder als Slowake (als Slawe) ein größerer und besserer Patriot war als Untertan des Königreichs Ungarn oder im weiteren Sinne des Reiches der Habsburger? In engem Zusammenhang mit dieser Frage wird eine neuere Frage aufgeworfen, und zwar folgende, ob seine Briefe oder seine Arbeiten eindeutig fühlen lassen oder jene Vermutung beweisen, demnach der gelehrte Geschichtsschreiber und Bibliothekar für einen Vorläufer des romantischen slawischen (slowakischen) Nationalbewußtseins gehalten werden kann?

Im wissenschaftlichen Schaffen Kollárs spielte eine entscheidende Rolle das zielbewußte und systematische Sammeln der mit der ungarländischen und ausländischen, mit der mittelalterlichen und frühneuzeitlichen ungarischen Geschichte zusammenhängenden Quellen und vor allem der Urkunden. Das Ergebnis dieser sich auf mehrere Jahrzehnte erstreckenden Arbeit wurde eine aus 25 Bänden, aus zwei Teilen bestehende Urkundensammlung (*Diplomatarium Hungariae* und *Summarium diplomatum Hungariae*). Kollár kopierte die Urkunden persönlich, teils in der Wiener Hofbibliothek, teils im Preßburger Archiv der Königlich-Ungarischen Hofkammer sowie in den Archiven einiger königlicher Freistädte in Oberungarn. So z. B. kopierte er im Jahre 1762, nachdem er auf die Vermittlung von Maria Theresia die Erlaubnis zu Forschungen im Archiv der Kammer erhalten hatte, mehr als einen Monat hindurch fleißig die für ihn wichtigen Urkunden. (Das Abschreiben der Urkunden setzte er dann im Frühjahr 1763 fort.) Die Quellen zum „Diplomatarium“ sammelte Kollár nicht nur selbst, sondern er nahm auch die Hilfe seiner Zeitgenossen in Ungarn und im Ausland in Anspruch, die er versuchte, unter Berufung auf den Patriotismus, auf das Engagement gegenüber der Heimat zum Bringen von Opfern für die Wissenschaft – meistens mit Erfolg – zum Sammeln und zum Kopieren der Urkunden zu bewegen vermochte. In seiner Korrespondenz läßt sich ganz genau verfolgen, nach welchen Prinzipien er die Diplome und Urkunden sammeln und kopieren ließ. Im Zusammenhang mit dieser Sammeltätigkeit und durch die für den Hof durchgeführten unterschiedlichen geschichtlichen, rechtsgeschichtlichen Aufträge und durch die Untersuchungen der Besitzverhältnisse der vom Wiener Hof konfiszierten Besitztümer unterhielt er enge Beziehungen zu einem Angestellten des Archivs der Königlich-Ungarischen Kammer, zu István Benyovszky, sowie zu den Bürgermeistern der oberungarischen Bergstädte (Schemnitz, Altsohl, Kremnitz), die er systematisch um Urkunden ersuchte, die diese ihm auch zusandten. In diese Tätigkeit wollte er auch die bereits über eine große Urkundensammlung verfügenden György Pray und István Kaprinay einbeziehen, doch war diesem Versuch kein Erfolg beschieden.

Eine desto uneigennützigere und sehr vorteilhafte Unterstützung erhielt er aber vom dem pensionierten Offizier aus Eperjesch, dem Altertumssammler Sámuel Dobai Székely, mit dem er von Februar 1762 bis Oktober 1765 viele Briefe wechselte. Das wichtigste Thema ihrer Korrespondenz war die Erschließung bzw. Sammlung der mittelalterlichen ungarischen Urkundenquellen. Dobai Székely sandte Kollár aus seiner eigenen Urkundensammlung zahlreiche Urkunden in Kopie zu, mit denen er einerseits das „Diplomatarium“ Kollárs bereicherte, andererseits jedoch seine Forschungen zur ungarischen Kirchen- und Rechtsgeschichte des Mittelalters unterstützte. In ihren Briefen war über die Behandlung der Fragen des Kopierens und Sammelns von Urkunden, der Fragen der ungarischen Quelleneditionen hinaus in „freundschaftlichen Unterhaltungen“, wie von Kollár ihr Briefwechsel bezeichnet wurde, auch von den historischen Werken Kollárs, von alten Denkmälern in ungarischer Sprache, von den neuesten wissenschaftlichen Ergebnissen der ungarischen und europäischen Diplomatik und Numismatik, von den Streitfragen der ungarischen Geschichtsschreibung und von den zeitgenössischen wissenschaftlichen Polemiken die Rede.

Kollár erhielt zur Bereicherung seiner Urkundensammlung auch Unterstützung von mehreren ausländischen Wissenschaftlern. Als Beispiel kann ein Sohn des gelehrten Polyhistor Mátyás Bél genannt werden, Károly András Bél, Professor an der Universität Leipzig, oder der Frankfurter Geschichtsschreiber Johann Poozampi. Auch der Prager Historiker und Piaristenmönch Felix Gelasius Dobner und der Ordensmann der Benediktinerabtei Melk, Beda Schuster, half Kollár bei seiner Urkundensammeltätigkeit.

Die auf die Erschließung, Sammlung und Publikation der mittelalterlichen ungarischen historischen Denkmäler gerichteten, der „ehrlichen Liebe zum Vaterland“ entspringenden Bemühungen Kollárs wurden von vielen seiner Zeitgenossen nicht ausreichend gewürdigt. Dies offenbarte sich unter anderem auch darin, daß obzwar mehrere von seiner Quellensammlungstätigkeit, von seinen Plänen zur Edition der Urkunden gehört hatten und seine historischen Forschungen auch kannten, sich dennoch kein einziger an ihn in bezug auf Fragen um Ratschläge gewandte hatte, keiner sich an ihn um Hilfe gewandt hatte. Obzwar es Kollár damals schon mit zahlreichen, mit hervorragender Erudition herausgegebenen Arbeiten bewiesen hatte, daß er mit seiner wissenschaftlichen Tätigkeit in einem hohen Maße zum Betreiben der Rechts- und Kulturgeschichte in Ungarn und zum Anheben ihres Niveaus beigetragen hatte.

Vielleicht konnte gerade diese Interesselosigkeit und zugleich sein bewußter Wunsch, die ungarländische Kultur und Wissenschaftlichkeit auf ein höheres Niveau zu heben, Kollár dazu bewogen haben, aufgrund von ausländischen Vorbildern die zerstreut voneinander im Land lebenden Wissenschaftler zu einer Gelehrten Gesellschaft zusammenzuschließen, einander näher zu bringen. Ein darauf abzielender Plan war vor ihm schon von mehreren anderen geäußert worden (so u. a. von Mátyás Bél, Péter Bod und Gottlieb Károly Windisch). Indem er auch die Lehren dieser – erfolglosen – Versuche vor Augen hielt, arbeitete Kollár im Februar 1763 den Entwurf zur Gründung einer *Societas litteraria* oder *Societas Hungarica* aus. Im Sinne seines Vorschlages hätten die Mitglieder der Gesellschaft – ohne Rücksicht auf die konfessionelle oder ethnische Zugehörigkeit – die Beziehungen zueinander durch einen sich auf das ganze Land erstreckenden wissenschaftlichen Briefwechsel gehalten. Die primäre Aufgabe der Gesellschaft hätte darin bestanden, die wissenschaftliche Forschung im Lande anzuregen bzw. zu koordinieren, d. h. die entfernt voneinander im Land lebenden und isoliert arbeitenden ungarischen Wissenschaftler einander näher zu bringen, außerdem darin, daß diese Wissenschaftler „die natürlichen, geographischen und

topographischen Verhältnisse erforschen, die Münzen, Urkunden, Manuskripte und sonstigen wichtigen Quellen studieren und durch das Studium der Altertümlichkeiten die bisher dunklen Punkte der Geschichte ihrer Heimat feststellen bzw. diesen neue Farben verleihen sollen“. Kollár arbeitete seinen Vorschlag in der Hoffnung aus, daß „wir (d. h. Ungarländer, Hungari) nicht jener Menschen entbehren können, die in der Gesellschaft dem Wohle der Heimat dienen“.

Kollár sandte seinen Vorschlag („Propositum“) über die „erigenda Societas litteraria“ seinem lieben Freund (*suo Siculo*) Sámuel Dobai Székely zu, den er als ersten für die *Societas* gewinnen wollte, über den Vorschlag seine Meinung zu äußern. In seinem dem Entwurf beigelegten Brief bat er Dobai Székely gleichzeitig darum, den Entwurf den reformierten Gelehrten in Sárospatak und Debreczin zukommen zu lassen. Dobai Székely, der die Gründung der Gesellschaft prinzipiell unterstützte, gab Kollár anfangs eine ausweichende Antwort. Später jedoch, wie er dies in einem Brief an Dániel Tersztyánszky ausführte, lehnte er den Entwurf schon eindeutig ab. Die Wissenschaftler in Oberungarn und in Debreczin sowie die siebenbürgischen protestantischen Gelehrten (wie u. a. Sámuel Kazzay, Lajos Domokos, István Weszprémi, István Hatvani, Sámuel Szilágyi), die den Entwurf über Dobai Székely kennenlernten, begrüßten jedoch die Gründung einer gelehrten (literarischen) Gesellschaft. Sie teilten Dobai Székely ihr Einverständnis mit, der aber trotz der positiven Reaktion in seinem Antwortbrief an Kollár in einigen Fragen dennoch seine Zweifel betonte. Zugleich teilte er Kollár mit, daß es ihm gelungen sei, neue Mitglieder für den Vorschlag zu gewinnen, außerdem leitete er die ihm in dieser Frage zugesandten Briefe weiter. Die späteren Unterstützer des Entwurfs von Kollár formulierten, indem sie - ähnlich wie Dobai Székely - die Zielsetzungen der gelehrten Gesellschaft überdachten, ebenfalls ihre Zweifel, vielleicht gerade wegen des Fiaskos der früheren Pläne, und vor allem deshalb, weil es keinen Mäzen für die Gesellschaft gab.

Die Annahme, nach der ein im Jahre 1770 ausgearbeiteter Vorschlag zur Gründung einer *Societas eruditorum* ebenfalls von Kollár stammt, wird weder von den Werken Kollárs, noch von seiner Korrespondenz bestärkt.

Es ist bekannt, daß die von Kollár geplante große Urkundenveröffentlichung *Diplomatarium Hungariae* sich auch nicht realisierte. Die Ursache hierfür war nicht nur der Mißerfolg der Gründung der Gelehrten Gesellschaft, sondern auch die ausbleibende Unterstützung durch die ungarischen Wissenschaftler und Mäzenen. Bei all dem konnten noch eine Rolle die durch das 1764 erschienene Buch Kollárs ausgelöste große Diskussion und die Serie von Angriffen gespielt haben, die als deren Folge gegen ihn gerichtet wurden. Der von den Ständen im Land für eine persona non grata gehaltene Geschichtsschreiber hatte überhaupt keine Chance, einerseits eine *Societas litteraria* zu organisieren, andererseits sein großangelegtes *Diplomatarium* in Ungarn verlegen zu können.

Das einige Monate vor der Eröffnung der Session des Reichstages von 1764-65 erschienene Buch Kollárs löste in den Kreisen der ungarländischen Stände (des Adels und der Kirche) nicht nur eine Gereiztheit und heftige Diskussionen aus, sondern machte auch seinen Namen „bei der Nation“ verhaßt. Der in der Angelegenheit der Untersuchung des Buches bestellte Ausschuß des Reichstages kritisierte das als „Schande der lebenden Ungarn“ bezeichnete Werk scharf, in dem Kollár die Jahrhunderte alte Verfassung des Landes und die Vorrechte des Adels und das Dreierbuch „*Tripartitum*“ des István Werbőczy anzuzweifeln wagte und außerdem den Klerus selbst eine heftige Kritik übte. Von den Angriffen gegen die Person Kollárs und von den gespannten Debatten in der Ständerversammlung mit angeheizter Atmosphäre zeu-

gen nicht nur die Ausschnitte aus den Protokollen des Ständetages, sondern auch die Berichte und Briefe der Agenten des Wiener Hofes. Einer der Agenten, der sich wahrscheinlich hinter dem Pseudonym „Schwab“ versteckte, sammelte Informationen über die Stimmung im Ständetag und über die Polemiken über das Buch und teilte diese brieflich Kollár mit. Weder das vom Hof angeordnete Verbot des Werkes von Kollár, noch die an die Stände gesandte Apologie Kollárs, noch die zum Schutz der Vorrechte des Adels und der Kirche ausgearbeiteten, das Werk Kollárs verurteilenden Flugblätter, Pamphlets und Kritiken, und schließlich die kategorische Verurteilung durch den bestellten Ständetagsausschuß vermochten die öffentliche Meinung des Adels und den Sturm gegen Kollár vollständig zu beschwichtigen. Obzwar der Wiener Hof und die Königin persönlich in einem Brief an die ungarische Kanzlei die Anweisung erteilte, nichts gegen Kollár zu unternehmen, wurde der Geschichtsschreiber in den Kreisen der Stände in Ungarn zeit seines Lebens eine nicht gern gesehene Person (Kollár sollte Wien auch nicht mehr verlassen), sein Name wurde sogar auch nach seinem Ableben mit der die Vorrechte der Stände beschneidenden absolutistischen Politik der Habsburger gekoppelt (so z. B. während der Bewegung des Adels im Jahre 1790). Diese für Kollár negative Situation hatte auch zur Folge, daß sich sogar ein Teil der ungarischen Gelehrten Gesellschaft von dem „seine Glaubwürdigkeit“ verlorenen, den Ständen nach die Interessen Wiens vor Augen haltenden und diese mit allen Mitteln unterstützenden Geschichtsschreiber abwendete.

Kollár wurde zutiefst von den Angriffen der „skandalösen Ständeversammlung“ und von den Kritiken, die sein gesamtes Werk oder einige Feststellungen in Zweifel zogen, die auch seine Person nicht schonten, erschüttert. In einem sich beklagenden Brief an Sámuel Dobai Székely konnte er z. B. die Kritiken nicht akzeptieren und verstehen, mit besonderer Rücksicht darauf, daß er – wie er selbst mehrfach darauf verwiesen hatte – bei der Abfassung seines Buches ausschließlich „das Wohl der Heimat und des (niedrigeren) Volkes“ vor Augen gehalten hatte. Zu den Kritikern gehörte ein gemeiner Adliger aus dem Komitat Scharosch namens Ferenc István Péchy, der seine Streitschrift Kollár als Manuskript zusandte, vom dem diese mit grossem Interesse gelesen wurde, er äußerte sich anerkennend über die rechtsgeschichtlichen und historischen Gegenargumente Péchys und in der Reihe der Kritiken hielt er allein das Werk von Péchy für eine wissenschaftliche Polemik, die seinem Werk würdig ist, und nicht für einen persönlich gehaltenen Angriff.

In den darauffolgenden Jahren nahm die Antipathie gegen Kollár in Ungarn weiter zu, da seine Zeitgenossen der Auffassung waren, daß er mit seinem historischen und rechtswissenschaftlichen Schaffen immer entschiedener bemüht war, die Politik des Wiener Hofes zu unterstützen. Da er sich in seiner Person für beleidigt und als Wissenschaftler geringschätzt und erniedrigt fühlte, würdigte er nicht einmal seine „Kollegen“ in Debrecen und Siebenbürgen einer Antwort, von denen er auch weiterhin anerkannte wurde. Einige Jahre hindurch lebte er zurückgezogen, nur zu alten (u. a. zu József Benczur, István Benyovszky, András Károly Bél) und zu einigen neuen Bekannten unterhielt er Kontakte, von denen er zum Teil wegen seines wissenschaftlichen Ruhmes und Ansehens, zum Teil in offiziellen Angelegenheiten sowie wegen seines bedeutenden Einflusses am Wiener Hof mit Briefen kontaktiert wurde. Sein bedingungsloser Gehorsam der Königin und dem Herrscherhaus gegenüber und seine treuen Dienste, die er der Dynastie der Habsburger leistete (u. a. die Klärung von gewissen fiskalischen Besitzangelegenheiten, der Nachweis deren durch Urkunden und durch rechtsgeschichtliche Quellen, daß die an Polen verpfändeten 13 oberungarischen Städte Bestandteile des Königreichs Ungarn sind usw.) hatten ihn schon früher verdächtig

gemacht, daß Kollár einen „hohen Fürsprecher“ hat und daß er die „Säge durch große Persönlichkeiten packen läßt“. Schon zu Lebzeiten wurde – nicht ohne jede Mißbilligung – über ihn verbreitet, daß er der „slowakische Sokrates ist, der jedoch, wegen des Brotes, das er ißt, nicht für die gute Sache gewonnen werden kann.“

Von der sich mit Kollár beschäftigenden ungarischen und slowakischen Fachliteratur wurde – sozusagen zu neuen Debatten auffordernd – wiederholt die Frage aufgeworfen, welche Beziehungen den Geschichtsschreiber mit seinen Landsleuten in Ungarn bzw. mit seiner ungarischen Heimat verbunden haben? Von dieser Frage läßt sich auch nachstehende Frage nicht trennen: inwiefern kann akzeptiert bzw. untermauert werden der bereits schon verallgemeinernde und gewissermaßen vereinfachte Standpunkt, daß Kollár – in erster Linie von 1764 an – im Königreich Ungarn eine verachtete und gebrandmarkte Persönlichkeit geworden ist? Inwiefern untermauert diesen Standpunkt die Korrespondenz Kollárs, sowie die Meinung, nach der Kollár die Ungarn sozusagen direkt ihrer Erinnerung an eine freie, unabhängige Vergangenheit beraubt hatte? Oder ob der diesem widersprechende Standpunkt gewiesen wird, in dessen Sinne die wichtigste Ursache für die Isolierung, „für das unglückliche Schicksal“ Kollárs im übertreibenden ungarischen Nationalismus und im retrograden Verhalten des ungarischen Adels zu suchen ist? In der Korrespondenz finden wir für den Nachweis weder der einen noch der anderen Meinung Beweise.

Einer der „neuralgischsten“ Punkte der ungarischen und der slowakischen Kollár-Literatur ist die Interpretation der nationalen Zugehörigkeit Kollárs und in engem Zusammenhang hiermit des „Hungarus-Bewußtseins“ des 18. Jahrhunderts in Ungarn. Die Frage nämlich aufzuwerfen, ob Kollár auch im Dienste des Wiener Hofes ein „guter Ungar“ oder ein „guter Slowake“ war, scheint übertrieben gewesen zu sein. Wir glauben, daß es ahistorisch wäre, Kollár eine Art von magyarischem oder slowakischem Nationalbewußtsein zuzuschreiben, oder seiner Denkweise ein magyarisches oder slowakisches Selbstgefühl aufzuoktroieren, und ihm ein „Doppelleben“ vorzuwerfen. Dennoch, wie dies auch von seinen Briefen und zum Teil auch von seinen Werken bewiesen wird, spricht er in gewissen Fällen von seinem Ungartum, doch vergaß er auch seine slowakische (slawische) Herkunft, seine Zugehörigkeit zur „slawischen Nation“ nicht.

Der im Königreich Ungarn geborene und aufgewachsene Kollár gehörte zu jenen Repräsentanten der Kultur in nicht-ungarischer Sprache, die in lateinischer Sprache als Hungari (Ungari), in deutscher Sprache als „Ungarn“ bezeichnet wurden. Sie „hielten sich ebensogut für Ungarn, wie jene, deren Mutter- und Literatursprache Ungarisch war, nur konnten sie sich auch auf das historische Argument einer (ebenso) langen Präsenz im Lande berufen und auf die jahrhundertealte Vielsprachigkeit – oder, negativ ausgedrückt, Toleranz – verweisen.“ Die Hungari (Ungari) unterschieden sich von den sogenannten „Magyaren“ (Magyari) und die Magyaren nicht nur von den Hungaris in bezug auf ihre Muttersprache, sondern auch durch ihre Berufung auf ihre Herkunft. Die Hungari waren in sprachlicher Hinsicht außerordentlich tolerant, d. h. außer dem Ungarischen und dem Deutschen anerkannten sie auch die Existenzberechtigung der anderen Sprachen und Kulturen in Ungarn. Und dadurch trugen sie in einem bedeutenden Maße zur Entwicklung und zum Betreiben der ungarischen Literatur bei sowie auch zur Erforschung der Geschichte Ungarns des Mittelalters und der frühen Neuzeit. Die Frage ist nun aber, inwiefern die für die Hungari geltenden Charakterzüge auch auf Kollár bezogen werden können?

Kollár, der nicht zur adligen (ungarischen) Nation (*natio Hungarica*) gehörte, (erst von 1776 an konnte er sich für ihr Mitglied halten, nachdem er von Maria Theresia

als Anerkennung für seine Verdienste den Adelsrang und einen Grundbesitz erhalten hatte), umso mehr galt er als Vertreter der sogenannten „Nation der Hungari“, und als solcher, trotz seines ständischen und ethnischen Unterschiedes, d. h. trotz seiner nicht-adligen und nicht-ungarischen Herkunft begann er dennoch - wie zahlreiche andere seiner Hungarus-Zeitgenossen – sozusagen als Ausdruck seiner engen Verbindung zu Ungarn, d. h. zu seiner eigenen Heimat, sozusagen als „*civis patrius*“ „mit erstaunenswerter Energie, mit glühender Begeisterung“ die historische Vergangenheit des Königreichs Ungarn, seiner kulturellen Werte wissenschaftlich zu erforschen bzw. zu erschließen.

Die sich mit dem Lebenswerk Kollárs befassende Fachliteratur erkannte in Kollár meistens nicht die Persönlichkeit vom Typ eines Hungarus, sondern zum Teil versuchte sie ihn, „für sich zu beschlagnahmen“ (d. h. ihn ausschließlich für einen Slowaken zu halten), zum Teil vielleicht auch aufgrund der vorstehend erwähnten Auffassungen, zum „Ungarnfeind“ zu stempeln, dem ab ovo - durch seine nicht-ungarische Herkunft – die „Werte“ der adligen Nation fremd sind. Ein typisches Beispiel für dieses Herangehen auf ethnischer Grundlage ist die unzutreffende Interpretation jener attributiven Fügung (*Pannonius Neosoliensis*), die in den Werken von Kollár sozusagen als Übername verwendet wurde. (In seiner Korrespondenz verwendete er diesen Ausdruck auf interessante Weise nur ein einziges Mal.) Dies wurde im allgemeinen so gedeutet, daß *Pannonius* sein Ungartum bezeichnen sollte, *Neosoliensis* jedoch sollte als Ausdruck seiner slowakischen Herkunft dienen. Unserer Meinung nach klebte Kollár - ähnlich den Humanisten - ein Adjektiv vor seinen Namen, mit dem er einerseits auf seine Heimat, seine Herkunft, also auf Ungarn, auf das Land Pannonien, andererseits auf die Stadt, nämlich auf Besztercebánya verweisen wollte, wo er seine Kindheit und seine ersten Schuljahre verbracht hatte. In letzterem Fall kann jedoch vermutlich nicht einfach von einer geographischen Bezeichnung die Rede sein, als eher von einer emotionalen Bindung an seine engere Heimat.

In den Briefen Kollárs begegnet man häufig Ausdrücken wie z. B. *Hungaria Nostra*, *unser Ungarn* usw. Die Frage ist nun, ob diese Ausdrücke als eine Art von Äußerung seines Hungarus-Bewußtseins aufgefaßt werden können? Unserer Auffassung nach berief sich Kollár wie mit dem Adjektiv *Pannonius*, oder in solchen Fällen, wenn er sich *eques Hungarus de Kereszteny* nannte, immer auf das Land, auf jenen Boden, von dem er stammte, wo er bis zu seinem Lebensalter als Erwachsener lebte, oder mit dem er durch seinen Besitz und seinen Adelstitel verbunden ist. Mit einer anderen Situation haben wir es zu tun, wenn wir in seinen Briefen solchen Feststellungen begegnen, die da z. B. lauten *nos Hungari*, *Hungari nostri*. Kollár spricht hier über die Ungarländer, d. h. über die Mitglieder einer größeren historischen Gemeinschaft, zu der er selbst auch gehörte. Wiederum von etwas anderem ist die Rede, wenn er Begriffe verwendete wie *jura nostra publica*, *nostra scientia historica*, *historia nostra*, unter denen er die Elemente der ungarischen Kultur verstand, deren ausgezeichnetster und kritischer Betreiber er war.

In den Briefen von Kollár findet man neben seinem „Hugarustum“ auch Beispiele für sein Ungartum. In einem seiner Briefe an Maria Theresia, in dem er der Herrscherin den jungen Leibgardisten und Dichter György Bessenyei empfahl, schrieb er folgendes: „Der Verfasser (d. h. György Bessenyei) (...) ist einer meiner Landsleute, die ich seit mehreren Jahren sehr genau kenne (...) . Wir Ungarn sind überhaupt unserem National-Charakter nach sehr schwache adulateurs. Der Neid, der Eigennutz, die Ambition und eine starke Neigung zu einer übertriebenen Freyheit sind unsere Nationalfehler (...).“ Aufgrund dieser Zeilen versuchten einzelne in der Fachliteratur eine Art von

„Doppelgesichtigkeit“ zu erkennen: d. h. sie wollten ihn so anführen, als ob er einerseits der Königin gefallen und sein eigenes Ungartum betonen wollte, andererseits daß er die Charakterschwächen der Ungarn kritisiert und dadurch durch die Aufzählung der Charakterfehler der Ungarn der ganzen ungarischen Nation einen Schaden zugefügt hat. Einer anderen Auffassung nach bedeutet diese Äußerung jedoch nicht, daß Kollár ein „Gegner“ des Ungartums gewesen wäre, im Gegenteil, sein ganzes Schaffen beweist eher „seine ehrliche und aktive Liebe zur Heimat“.

Nun taucht jedoch die Frage auf, ob Kollár mit seiner vorstehend zitierten Meinung „als Beweis für sein Ungartum“ wirklich der Herrscherin sozusagen schmeicheln wollte? Unserer Auffassung nach kritisierte Kollár die negativen Charakterzüge des sich selbst mit der ungarischen Nation identifizierenden ungarischen Adels, dem er damals noch nicht angehörte, doch dem er insgeheim doch angehören wollte. Er war ein *Hungarus*, wie er sich in diesem Brief an einer Stelle bezeichnete (was auf interessante Art und Weise von der Fachliteratur vergessen wurde), d. h. ein „geborener Ungarländer“ mit vermischten Nationalgefühlen, die sich zugleich auch aus seinem slowakischen (slawischen) Herkunftsbewußtsein und seiner Herkunftsbewußtsein aus Ungarn nährten.

Kollár bekannte sich nämlich nicht nur als *Hungarus*, sondern in einigen Fällen nannte er sich auch selbstbewußt Slawe (*gente Slavus*). In diesem Zusammenhang ließ sich sowohl die slowakische als auch die ungarische Fachliteratur häufig zu übertreibenden Schlußfolgerungen hinreißen. Den slowakischen Standpunkten nach bekannte Kollár sich nicht nur in seinen Werken und Briefen zu seiner slowakischen (slawischen) Abstammung, sondern er verlieh dieser am Wiener Hof außerordentlich bewußt und offen Ausdruck. Damit ist er im Grunde genommen ein Unterstützer der sich herausbildenden slawischen nationalen Ideologie und festigte damit auch den Nationalstolz seiner slowakischen Zeitgenossen. Einige in der ungarischen historischen Literatur versuchten Kollár ausgesprochen als ideologischen Fundierer der dunklen Prophezeiung Herders in bezug auf das ungarische Volk hinzustellen: „mit seiner Mission“ kann er als einer der ersten Vertreter der „panslawischen rassischen Ideologie“ aufgefaßt werden und im Dienste des Wiener Hofes nutzte er alle Mittel, um „gegen das Ungartum zu kämpfen“. Im Zusammenhang mit dem slawischen Selbstbewußtsein Kollárs möchte wir die Aufmerksamkeit darauf lenken, daß in seinen Briefen hierüber keine Erwähnung zu finden ist, er berief sich nur auf die slawische (slowakische) Sprache als auf seine eigene Muttersprache.

Im Lebenswerk Kollárs ist untrennbar von seinem *Hungarus*-Bewußtsein sein Patriotismus vorhanden. Heimat und Nation, diese Begriffe wurden im 18. Jahrhundert häufig als Synonyme verwendet oder verstanden. Der Patriotismus bezog sich meistens auf den Staat oder auf das Reich, wo der Patriot, der *civis patrius* lebte und arbeitete. Ein Patriotismus diesen Typs kann im Grunde genommen für die einfachste Form des Patriotismus als Gemeinschaftsbewußtsein gehalten werden. In diesem Sinne war die Heimat mit dem Staat identisch, die dem Individuum jene Möglichkeiten sicherte, „damit er die Früchte der Arbeit des Menschen genießen kann“. Dafür war im Interesse der Aufrechterhaltung des Staates die Person des Herrschers die Garantie. Der Staat verkörperte also eine Art von Wohlstandsinstitution, die ihren Mitgliedern den Wohlstand sicherte, Sorge für die Ruhe und die Sicherheit trug. Aus all dem geht hervor, daß als wichtigste Aufgabe des Patrioten bezeichnet wurde, daß er alle seine Energie und all sein Wissen der Schaffung des Wohlstands des Staates und seiner Landsleute widmen muß.

Die Frage ist nunmehr, inwiefern die erwähnten Interpretationen des Staatspatriotismus auf die patriotischen Gefühle des Hofbibliothekars und Rates bezogen werden

können, die sich in erster Linie die Interessen des Wiener Hofes und des Reiches der Habsburger vor Augen hielten? Außerdem: inwiefern war sein Patriotismus Staatspatriotismus oder war sein Patriotismus eher für eine Art von *patriotismus partialismus* zu halten, in dessen Sinne der Patriot sich nicht als Bürger des Reiches sondern seiner ungarischen Heimat fühlte, und daß er bei der Erfüllung seiner Pflichten gegenüber der Heimat immer von den Lebensumständen des Ungartums ausgeht.

In den Werken, in den offiziellen und privaten Briefen Kollárs sind ausreichende Beispiele für beide Arten von Patriotismus zu finden. Einerseits war er sich genau bewußt, daß er mit seiner Arbeit, mit seinem Wissen und mit seiner Treue als Untertan dem Königreich Ungarn bzw. der Königin dienen mußte, und daß er es nie unterließ, der Herrscherin gegenüber seine Treue zu äußern, und für die für seine Dienste erhaltenen Schenkungen den Dank auszusprechen. Andererseits dachte er häufig mit Dank an seine Heimat, in der er geboren war, wo seine Wiege schaukelte und wo er erzogen wurde, wo er seine Jugendjahre verbrachte und wo er zum ersten Mal die Möglichkeit erhielt, sich die Wissenschaften anzueignen und den Grund für seine umfassenden wissenschaftlichen Kenntnisse zu legen. Dementsprechend hielt er es immer für seine Pflicht, getreu dem *res patriae* zu dienen, ihre Vergangenheit zu untersuchen und ihre kulturelle Entwicklung zu fördern.

Kollár war sich also zur Gänze dessen bewußt, was er der Heimat schuldig war und bekannte vor allem in seinen Privatbriefen häufig zu seiner Liebe zur Heimat. Mit voller Empathie äußerte er sich über seine ehrliche und wirkliche Liebe für die *patria charissima*, die er mit seinen historischen, rechts- und kirchengeschichtlichen Kenntnissen und den aus seiner Feder geflossenen Werken bereicherte. Kollár diente also mit seiner Arbeit als Kustos, mit seinem wissenschaftlichen Schaffen sowie mit seiner Tätigkeit als Hofrat zum Teil den Interessen des Wiener Hofes, zum Teil des Königreiches Ungarn und zum Teil seiner Heimat in engerem Sinne. In diesem Sinne äußerte sich in einem Brief an Kollár Baronin Theresia Grass, die Vertraute Kollárs am Hof und seine Förderin: „Man muss dem Patriotismo zeigen dem König treu, aber dem Vaterland auch, denn ich erkenne nur gar zu gut, daß der König ohne das Land nicht bestehen kann und das Land wieder nicht ohne den König.“

Zurückgekehrt zur Frage der Herkunft Kollárs, ob wir nämlich den Geschichtsschreiber eindeutig für einen slowakischen oder für einen ungarischen Gelehrten halten können? Ob die eine oder die andere Nation das Recht hat, den einst auf dem Territorium des Königreichs Ungarn geborenen Kollár für das Slowakentum oder für das Ungartum in Beschlag nehmen zu können? Wir meinen, daß keine das Recht dazu hat. Ob Mátyás Bél, der große Vorläufer Kollárs, einer der größten Gelehrten des 18. Jahrhunderts mit der größten Ausstrahlung, der halb ungarischer und halb slowakischer Herkunft war, der in Preßburg als deutscher Pastor lebte und wirkte, und dem Wohl beider Völker dienend ihre Vergangenheit, ihre Sprache, ihre Herkunft studierte und erforschte, für einen Slowaken oder für einen Ungarn zu halten ist? Unserer Meinung nach „was in seiner Zeit sich vom nationalen Gesichtspunkt aus nicht geschieden hat, was ein gemeinsames Erbe ist, da hat auch die Nachwelt nicht das Recht, dieses zum ausschließlichen Besitz des einen oder des anderen Volkes zu machen“. Das gesamte Lebenswerk von Kollár ist ein Beweis dafür, daß er die kulturellen Werte beider Nationen an das Tageslicht bringt um diese sowohl seiner engeren Heimat als auch den gebildeten Nationen ganz Europas bekanntzumachen. In der Frage seiner nationalen Zugehörigkeit müßte also nüchtern und „ohne jede nationale Voreingenommenheit und Apologetik (...) mit wissenschaftlicher Objektivität“ geurteilt werden.

Korešpondencia Františka Adama Kollára

František Adam Kollár (1718–1783) custos, resp. správca knižnice viedenského cisárskeho dvora bol významnou osobnosťou uhorskej historiografie 18-ho storočia. Podobne, ako jeho prívrženci, vedci (ako napr. Ondrej Karol Bel, Jozef Benczúr, Daniel Cornides, Štefan Kaprinai, Karol Palma, Juraj Pray alebo Karol Wagner a pod.), viedol rozsiahlu korešpondenciu po celej krajine. V storočí osvieteniského absolutizmu a osvietenstva vedci, žijúci na území Uhorska nadväzovali kontakty v prvom rade písomne. Vo svojich listoch si navzájom vymieňali myšlienky, referovali o výsledkoch svojich výskumov, o dobových udalostiach politického, kultúrneho a spoločenského života, ba dokonca aj o svojich životných podmienkach, priateľských stykoch, rodinnom živote a takisto v listoch formulovali aj najtajnejšie city a sny. Vtedy ešte neexistovala jednotná vedecká spoločnosť pre významné osobnosti krajiny, ani nevychádzali uhorské noviny a časopisy z ktorých by sa dalo informovať, takisto pri publikovaní vedeckých prác museli prekonávať mnoho prekážok.

Kollár, vďaka svojej vysokej hodnosti radcu cisárskeho a kráľovského dvora – nehovoriac o tom, že sa tešil aj dobrej povesti vedca – sa dostal do kontaktu s početnými významnými politikmi a predstaviteľmi domáceho a zahraničného vedeckého života. Mnohí sa naňho obrátili listom, aby ho požiadali o mienku vo vedeckých otázkach, pýtali si pomoc (napr. vo veci zamestnania) alebo jednoducho s ním chceli nadviazať kontakty, aby si získali jeho priateľstvo a dôveru. Čo sa týka dopisovateľskej činnosti v rokoch 1750–1783, pre bádateľa Kollárovho životného diela sa nadhodí početný rad otázok, ako napr.: do akej miery vytvárajú tieto listy hodnoverný obraz o činnosti vedca, historika a osobnosti významného predstaviteľa verejného života? Veď Kollár, za viac ako tridsať rokov cieľavedomej bádateľskej činnosti jednak urgovoal prieskum uhorskej historickej minulosti, jednak odhalenie a publikáciu uhorských historických pamiatok (v prvom rade dobové pramene listín). Do akej miery napomáhala jeho korešpondencia udržiavaniu vedeckých kontaktov a snahe o vytvorenie jednotnej uhorskej vedeckej spoločnosti? Nakoľko objasnia tieto spisy jeho vzťah s viedenským kráľovským dvorom v súvislosti s konfliktom okolo diela, v ktorom kritizoval uhorskú ústavu a tým vyvolal veľké rozhorčenie v kruhu maďarskej spoločnosti? Môžeme jeho korešpondenciu pokladať za odpoveď na už skoro 250 rokov v politickej a historickej literatúre vynárajúcu sa otázku, ktorá vyvoláva živú diskusiu, či Kollárovo dielo vzniklo na základe výskumu verejného práva a histórie právnictva a bolo samostatnou vedeckou iniciatívou alebo sa zrodilo na podnet viedenského dvora? Tí, ktorí sú zástancami spomínanej druhej teórie tvrdia, že Kollár bol jedným z tých Viedňou „najatých diviakov“, ktorí vždy v správnom momente zaútočili na vytypované obete, na maďarský národ alebo na jeho predstaviteľov, ktorí sa dostali do rozporu s viedenským dvorom. Pri skúmaní Kollárových listov sa vynorí ďalšia otázka: do akej miery odzrkadľujú jeho spisy jeho izolovanosť v krajine, v ktorej sa kvôli svojmu dielu ocitol po „búrkach“ snemu r. 1764–65? Nakoľko vlastne napomáhajú poznatky získané o jeho korešpondencii objasniť opätovne vynárajúcu sa otázku, často vyvolávajúcu polemické názory: či sám Kollár bol maďarským alebo slovenským vedcom, respektíve či bol

najlepším a významnejším vlastencom Uhorského kráľovstva a v ktorom slova zmysle poddaným Habsburskej ríše, ako Maďar alebo ako Slovák (Slovan)? S touto otázkou úzko súvisí ďalšia, t.j. či jeho listy a práce potvrdia jednoznačne predtuchu, že tento učenec, historik a bibliotekár by bol jedným z poslov romantického slovanského (slovenského) národného povedomia?

V Kollárovej vedeckej činnosti zohrávalo veľmi významnú úlohu cieľavedomé a systematické zbieranie uhorských a zahraničných historických prameňov (hlavne listín) obdobia stredoveku a raného novoveku. Výsledkom tejto viacdesaťročnej práce je dvojdielna, 25 zväzková zbierka listín (*Diplomatarium Hungariae* a *Summarium diplomatium Hungariae*). Kollár si sám odpisoval tieto listiny sčasti vo viedenskej dvornej knižnici, v archíve Uhorskej kráľovskej dvornej komory a takisto v niekoľkých z archívov slobodných kráľovských miest Horného Uhorska. V roku 1762, na prihovor sa Márie Terézie, mu umožnili vedecký výskum v archíve komory, kde viac ako mesiac usilovne odpisoval listiny, ktoré pokladal za dôležité. (V odpisovaní listín pokračoval na jar r. 1763.) Kollár k zostaveniu „Diplomataria“ nepoužíval iba pramene z vlastnej zberateľskej činnosti, ale žiadal o pomoc maďarských a zahraničných kolegov, u ktorých sa odvolával na angažovanosť voči svojej vlasti a obetavosť voči vede – s čím ich vo väčšine prípadov získal na odpisovanie a zbieranie listín. Z jeho korešpondencie jasne vidieť, podľa akých zásad si dal zbierať a odpisovať listiny. V súvislosti so zberateľskou činnosťou a rôznych, z poverenia kráľovského dvora vykonávaných služieb bol v úzkom kontakte so zamestnancom uhorského komorného archívu – Štefanom Benyovszkým. Okrem Benyovszkého mal dobré kontakty aj s predstaviteľmi baníckych miest Horného Uhorska (Banská Štiavnica, Banská Bystrica, Kremnica), od ktorých pravidelne objednával a dostával listiny. Do zberateľskej práce prizval aj Juraja Praya – ktorý už aj toho času mal rozsiahlu zbierku listín – a Štefana Kaprinaiho, ale ich priazeň sa mu nepodarilo získať.

O to nežitnejšiu a osožnejšiu pomoc mu poskytol bývalý prešovský dôstojník, zberateľ starožitností Samuel Dobai Székely, s ktorým si dopisovali od februára 1762 až do októbra 1765. Styčným bodom ich dopisovateľskej činnosti bolo objavenie a zbieranie uhorských listín. Dobai Székely mu poslal kópie určitých listín z vlastnej zbierky, ktoré sa jednak stali súčasťou „Diplomataria“, jednak napomáhali Kollárovi výskumy na pôde uhorského stredovekého cirkevného a právneho života. V týchto listoch sa hovorilo nielen o otázkach techniky kopírovania, zbierania a vydávania listín, ale v „priateľských rozhovoroch“ – ako ich nazval Kollár – si písali aj o Kollárových historických prácach, o starouhorských jazykových pamiatkách, o najnovších vedeckých výsledkoch uhorskej a európskej diplomatiky a numizmatiky, ba aj o diskutabilných problémoch uhorského dejepisectva a dobových vedeckých polemikách.

Kollár s cieľom obohatenia svojej zbierky listín dostal cennú pomoc od viacerých zahraničných vedcov. Bol to napr. profesor lipskej univerzity Ondrej Karol Bel (jeden zo synov učenca polyhistora, Mateja Bela) a Johann Poozampi historik z Frankfurtu. Kollárovu zberateľskú činnosť podporoval aj Felix Gelasius Dobner, pražský historik piarista a Beda Schuster, benediktínsky rehoľník melského opátstva.

Kollárovi snahy v prieskume uhorskej historickej minulosti, odhalení a publikácii uhorských historických pamiatok, ktoré podnetila „úprimná láska voči vlasti“ vyvolávali u mnohých jeho súčasníkov odpor. Nezaujem sa prejavil aj v tom, že hoci mnohí vedeli o jeho zberateľskej a publikačnej činnosti listín, ba dokonca aj Kollárovi historické výskumy poznali, nikdy sa naňho v spomínanej tematike neobrátili s otázkami a nevypýtali si jeho mienku. Aj napriek tomu, že toho času už Kollár s početnými erudíciami publikácií dokázal, že jeho vedecké výskumy do veľkej miery prospeli uhors-

kej právnej histórii vzdelanosti. Možno, že práve táto pasivita a túžba po pozdvihnutí úrovne maďarskej kultúry a vedy ho na základe zahraničných príkladov doviedli k myšlienke vytvorenia jednotnej vedeckej spoločnosti, do ktorej by sa mohli zapojiť po celej krajine roztrúsené žijúci učitelia. Nebol to prvý plán takého charakteru, veď skôr sa s tým už zaoberali viacerí, ako Matej Bel, Peter Bod, Karol Gottlieb Windisch. Na základe – aj neúspešných – iniciatív a s ohľadom na ich nedostatky si Kollár vo februári roku 1763 vypracoval plán tzv. *Societas litteraria* alebo *Societas Hungarica*. Podľa jeho návrhu by členovia spoločnosti z celej krajiny – bez ohľadu na náboženskú alebo národnú príslušnosť – udržiavali písomné kontakty. Prvoradným cieľom spoločnosti by bolo pobádanie a koordinácia domáceho vedeckého výskumu, t. j. v krajine roztrúsené žijúci a pracujúci bádatelia by sa pomocou spoločnosti dostali do užších kontaktov, aby títo vedci „skúmali prírodné, geografické a topografické pomery Maďarska a studovaním mincí, listín, rukopisov, ďalších dôležitých prameňov a starožitností by vyjasnili doposiaľ hmlisté body histórie svojej domoviny, ba dodali jej nové odtiene“. Kollár si vypracoval svoj návrh v nádeji, že „pre nás (t. j. pochádzajúcich z Maďarska, Hungarov) sú nepostrádateľní ľudia, ktorí v rámci spoločnosti pracujú pre blaho našej domoviny“... „Propositum“, v ktorom Kollár hovorí o „erigendae Societatis litterariae“ kvôli podaniu dobrozdania poslal svojmu priateľovi Samuelovi Dobai Székelymu (*suo Siculo*), lebo si ho ako prvého chcel získať pre *Societas*. K osnove Kollár pripojil list, v ktorom súčasne prosí Dobai Székelyho, aby *Propositum* poslal aj reformovaným vedcom v Blatnom Potoku a Debrecíne. Dobai Székely, ktorý zásadovo podporoval zariadenie spoločnosti, dal spočiatku vyhýbavú odpoveď. Neskoršie však v liste, ktorý napísal Danielovi Tertyánszkemu už plán jednoznačne odmietol. Avšak v kruhu protestantských vedcov z Horného Uhorska, Debrecínu a Sedmohradska (ako napr. Samuel Kazzay, Ludovít Domokos, Štefan Wesszprémi, Štefan Hatvani, Samuel Szilágyi), ktorí sa prostredníctvom Dobaiho Székelya oboznámili s *Propositom*, zriadenie vedeckej (literárnej) spoločnosti bolo vítanou ideou. Svoj súhlas oznámili Dobai Székelymu, ktorý aj napriek pozitívnej odozve v liste písanom Kollárovi v určitých otázkach aj naďalej vyjadril svoje pochybnosti. Zároveň Kollárovi oznámil, že pre spoločnosť sa mu podarilo získať ďalších členov a odoslal mu aj ich listy, obsahujúce otázky týkajúce sa náplne spoločenstva. Neskorší podporovatelia Kollárových osnov, po dôkladnom preskúmaní vytýčeného cieľa vedeckej spoločnosti – podobne ako Dobai Székely – tiež vyjadrili svoje pochybnosti. Možno takto reagovali kvôli neúspechom predchádzajúcich plánov, ale hlavne preto, lebo si nenašli mocného mecenáša, ktorý by spoločnosť podporoval.

Ďalšiu teóriu, podľa ktorej sa vypracovanie plánu zriadenia spoločnosti *Societas eruditorum* z roku 1770 tiež spája s Kollárovým menom, doposiaľ ani jeho práce, ani dopisovateľská činnosť nepotvrdili.

Je dobre známe, že Kollárov grandiózny plán publikovania listín *Diplomatarium Hungariae* sa nevydaril. A to nielen kvôli neúspechu zriadenia vedeckej spoločnosti, ale aj kvôli tomu, že ho nepodporovali maďarskí vedci a mecenáši. Kollárova kniha „O pôvode a stálom používaní zákonodarnej moci“, ktorá vyšla v roku 1764 vyvolala živú diskusiu a mala za následok celý rad útokov a odporu voči autorovi, tiež mohla prispieť k neúspechu. Náš historik v krajine bol vyhlásený za „persona non grata“, takže ani ancu nemal na zriadenie spoločnosti *Societas litteraria*, ani na vydanie mohutného diela týkajúceho sa Maďarska – *Diplomatarium*.

Kollárovo dielo vyšlo niekoľko mesiacov pred otvorením snemu r. 1764–65. a v kruhu maďarskej šľachty a cirkvi vyvolávalo nielen podráždenosť a prchké diskusie, ale jeho meno sa stalo nenávideným v očiach „národa“. Komisia, ktorú snem zriadil na

vyšetrenie vecí škandalóznejskej knihy ostro kritizovala prácu – „hanbu žijúcich Maďarov“ –, v ktorej sa Kollár opovážil spochybniť viacstoročnú ústavu krajiny, privilégiá šľachty a Werbőczyho *Tripartitum*, ba dokonca kritizoval aj klérus. O útokoch proti Kollárovi aj o napnutých diskusiách počas snemu sa môžeme dočítať nielen zo snemových denníkov, ale aj z hlásení a listov dvorných agentov. Jeden z agentov, pravdepodobne používal pseudonym „Schwab“, zbieral informácie o snemovej nálade a o polemikách okolo knihy, ktoré potom vo forme listov odoslal Kollárovi. Kráľovský dvor zakázal Kollárovu knihu, ba autor bol donútený poslať šľachte a cirkvi tzv. *Apologiu*. Na obhajobu práv cirkvi a šľachty a proti odsúdeniahodnému autorovi sa zrodili letáky, pamflety, kritiky, ale dokonca ani jednoznačne distancujúce stanovisko snemového výboru nestačilo ukladiť pobúrenú šľachtickú verejnosť a „hystériu proti Kollárovi“. Napriek tomu, že viedenský dvor a osobne kráľovná v liste, adresovanom maďarskej kancelárii prikázala aby nič proti Kollárovi nepodnikali, tento historik bol v šľachtických kruhoch v Maďarsku až do konca svojho života nevítaným hosťom (Kollár potom ani neopustil Viedeň). Ešte aj po jeho smrti ho spájali s absolutistickou, na úkor šľachtických privilégii fungujúcou vládou politikou Habsburgovcov (ako napr. počas šľachtického hnutia v roku 1790). Z tejto neblahej situácie pre Kollára vyplývalo ešte aj to, že maďarská vedecká spoločnosť sčasti ignorovala „človeka, ktorý stratil svoju hodnovernosť“, človeka, ktorý je, podľa šľachty, historikom slúžiacim a podporujúcim záujmy Viedne.

Kollára hlboko ohromili útoky „škandalózneho snemu“ a kritiky, ktoré spochybňovali celok alebo jednotlivé konštatovania jeho diela, ba aj jeho osobu. Zo žalobných listov, s ktorými sa obrátil na Samuela Dobai Székelyho vyplýva, že nevedel pochopiť a prijať kritiky preto, lebo pri písaní svojej knihy – ako na to sám neraz poukázal – bral do úvahy iba „blaho rodnej zeme a národa“. Medzi kritikov patril aj Šarišský šľachtic František Štefan Péchy, ktorý poslal Kollárovi svoju polemickú stať v rukopise. Kollár ju s veľkým záujmom prečítal, ba dokonca jeho protiargumenty týkajúce sa histórie právnictva a vzdelávania považoval za uznaniahodné.

Zo všetkých kritických prác iba Péchyovu považoval za svojmu dielu primeranú vedecko-polemickú stať a nie za osobný útok proti jeho osobe.

V nasledujúcich rokoch sa ďalej rozrastala antipatia proti Kollárovi, lebo jeho prívrženci si mysleli, že svojou historickou a právnickou vedeckou prácou čoraz konkrétnejšie podporuje politiku viedenského dvora. Nakoľko sa cítil urazene, ako vedec podceňený a ponížený, neozval sa ani tým svojim debrecínskym a sedmohradským „kolegom“, ktorí ho aj naďalej uznávali. Niekoľko rokov žil samotárskym životom, iba so starými (ako napr. Jozef Benczúr, Štefan Benyovszky, Karol Ondrej Bel) a niekoľkými novými známymi udržiaval kontakty, ktorí sčasti vďaka jeho dobrej vedeckej povesti a rešpektu, sčasti úradných záležitostí a významného vplyvu na viedenskom dvore, sa naňho obrátili so svojimi listami. Kvôli jeho bezpodmienečnej poslušnosti voči kráľovnej a panovníckemu rodu a statočné služby pre Habsburgovcov (napr. jednotlivé fiškálne objasnenia majetkových záležitostí; na základe listín a prameňov z histórie právnictva potvrdil, že 13 miest, ktoré dali do zálohy Poľsku pôvodne partil k Maďarskému kráľovstvu atď.) ho už skôr podozrievali (ako napr. keď napísal dielo o právach maďarských kráľov), že Kollár má „veľkú protekciu“ a „pustil sa do pílania dreva s mocnými ľuďmi“. Už aj počas jeho života, opovrhujúco vraveli, že on je „slovenský Sokrates, ktorý sa kvôli živobytíu nedá nahovoriť na dobré záležitosti“.

V maďarskej a slovenskej odbornej literatúre sa o Kollárovi opäť nadhodila otázka, otvárajúca novú diskusiu: v akom vzťahu bol tento historik s maďarskými krajanmi a maďarskou vlasťou? Od tejto otázky je neoddeliteľná ďalšia: do akej miery je prijateľné resp. potvrdené už čoskoro zoeobecnené a zjednodušené stanovisko, že na území Ma-

ďarského kráľovstva bol Kollár od roku 1764 pohrdanou a pranierovanou osobnosťou? Do akej miery potvrdí Kollárova korešpondencia na jednej strane predchádzajúcu otázku, na druhej zase to, že by Kollár bol zbavil Maďarov slobodnej, nezávislej historickej pamäti? Alebo sa potvrdí protirečivé stanovisko, v znamení ktorého hlavnou príčinou Kollárovej izolovanosti a „neblahého osudu“ bol preháňaný maďarský nacionalizmus a konzervatívne správanie sa maďarskej šľachty? V korešpondencii sme nenašli dôkazy ani prvej, ani druhej mienky.

V maďarskej a slovenskej diskusnej literatúre o Kollárovi jedným z „najneuralgickejších“ bodov je jeho národná príslunosť a s tým úzko súvisiace vysvetlenie „vedomia Hungarus“ na území Maďarska v 18-om storočí. Lebo otázka, či bol Kollár aj v službách viedenského dvora „dobrým Maďarom“ alebo „dobrým Slovákom (Slovanom)“, by bola strojená. Myslíme si, že by bolo ahistorické mu pripísať určité maďarské alebo slovenské národné povedomie, alebo nanútiť na spôsob jeho zmýšľania maďarské alebo slovenské sebavedomie, ďalej ho obviníť z dvojitého života. Nesmieme však zabudnúť, – a sčasti to potvrdzujú aj jeho listy a práce – že v niektorých prípadoch zdôrazňoval svoju maďarskosť, pri čom nezabudol ani slovenský (slovanský) pôvod a príslušnosť k „slovanskému národu“.

Kollár, ktorý sa narodil a vyrastal v Maďarskom kráľovstve patril medzi tých predstaviteľov nemaďarskej kultúry, ktorých po latinsky nazývali Hungari (Ungari), po nemecky „Ungar“. Oni „hielten sich ebensogut für Ungarn, wie jene, deren Mutter-und Literatursprache Ungarisch war, nur konnten sie sich auch auf das historische Argument einer (ebenso) langen Präsenz im Lande berufen und auf das jahrhundertealte Vielsprachigkeit – oder, negativ ausgedrückt, Toleranz – verweisen.“ Hungarus sa líšil od Maďara a Maďar od Hungara nielen v materinskom jazyku, ale aj čo sa týka odvolávania sa na ich pôvod. Hungari boli v jazykovom ohľade veľmi tolerantní, veď popri maďarskom a nemeckom jazyku uznávali aj ostatné jazyky a kultúry na území Maďarska. Zároveň do značnej miery prispeli k vývoju a pestovaniu maďarskej literatúry a výskumu histórie Maďarska v dobe stredoveku a raného novoveku. Otázne je však, do akej miery platia na Kollára charakteristické črty Hungarov?

Kollár nepatril k šľachtickému (maďarskému) národu (natio Hungarica); (iba od roku 1776 patril do radov maďarskej šľachty, keď ho Mária Terézia za služby obdarovala majetkom a šľachtickou hodnosťou). O to viac však bol predstaviteľom „národa Hungarov“. Ako taký, aj napriek svojej spoločenskej a etnickej príslušnosti (nebol šľachtic, nebol Maďar) podobne, ako mnohí jeho rovesníci – Hungari, so zámerom preukázania svojho úzkeho kontaktu k svojej vlasti, Maďarsku ako *civis patrius*, sa s „obdivuhodnou energiou, žeravou prchkosťou“ pustil do výskumu a odhalenia historickej minulosti a kultúrnych hodnôt Maďarského kráľovstva.

Odborná literatúra, zaoberajúca sa s Kollárovým životným dielom ho vo väčšine prípadov bohužiaľ nepokladala za vedca alebo osobnosť typu Hungarus. Pokúsili sa ho buď „vyvlastniť“ (pokladať ho iba za Slováka), alebo – sčasti aj pod vplyvom predchádzajúcich názorov – pranierovať ako „protimaďarského“, ktorému – veď nemá maďarský pôvod – hneď od začiatku sú cudzie „hodnoty“ šľachtického národa. Dobrým príkladom etnickej prístupu takéhoto typu je nesprávny výklad prí vlastného slovného spojenia (*Pannonius Neosoliensis*), ktoré Kollár vo svojich dielach používal ako prímeno. (V svojej korešpondencii tento výraz použil iba raz.) Toto slovné spojenie teda vo väčšine prípadov vysvetlovali tak, že *Pannonius* by mal znamenať jeho maďarskosť, *Neosoliensis* by zase vyjadroval slovenský pôvod. Podľa našej mienky si Kollár, podobne ako humanisti zvolil prímeno, čím sa jednak odvolával na krajinu svojho pôvodu Maďarsko, zem Pannónie, jednak na mesto, Banskú Bystricu, kde strávil svoje

detstvo a prvé roky štúdií. V tomto prípade však pravdepodobne nejde iba o zemepisné určenie miesta, ale aj o citovú viazanosť k svojej užšej domovine.

V Kollárových listoch sa často stretávame s takými výrazmi, ako napr. *Hungaria nostra*, *unser Ungarn* atď. Otázkou je teda, či môžeme tieto výrazy pokladať za dôkaz jeho povedomia *Hungarus*? Podľa našej mienky – podobne ako prímene *Pannonius*, alebo prípady, keď sa sám nazval s predikátom *eques Hungarus de Kereszteny* – Kollár sa vždy odvolával na krajinu, na zem, odkiaľ pochádzal, kde vyrastal a kde mal majetkovo-šľachtické záležitosti. Iná je však situácia, keď vo svojich listoch používa výrazy ako napr. *nos Hungari*, *Hungari nostri*. Kollár tu už hovorí o ľuďoch, žijúcich na území Maďarska, o väčšej historickej komunite, kam patrili aj on sám. Ďalšia vec, keď používa výrazy *jura nostra publica*, *nostra scientia historica*, *historia nostra* – rozumel pod tým prvky maďarskej kultúry, ktorej aj on sám bol vynikajúcim znalcom a pestovateľom.

V Kollárových listoch okrem jeho povedomia *Hungarus* nájdeme príklady aj na jeho „maďarskosť“. V liste, v ktorom sa obrátil na Máriu Teréziu s venovaním do jej pozornosti mladého spisovateľa, člena kráľovskej gardy Juraja Bessenyeiho píše nasledovne: „Der Verfasser (t.j. Bessenyei) (...) ist einer meiner Landsleute, die ich seit mehreren Jahren sehr genau kenne (...) Wir Ungarn sind überhaupt unserem National-Charakter nach sehr swache adulateurs. Der Neid, der Eigennutz, die Ambition und eine starke Neigung zu einer übertriebenen Freyheit sind unsere Nationalfehler (...)“. Podľa tohto prejavu niektorí pripísali Kollárovi v odbornej literatúre určitú „dvojtvárnosť“. Chceli ho predstaviť jednak ako by sa pred kráľovnou javil zdôraznením svojej maďarskosti, jednak s vymenovaním nedostatkov maďarskej povahy by bol spôsobil škodu maďarskému národu. Podľa určitých názorov však tento prejav neznamená, že Kollár by bol býval „protivníkom“ Maďarov, práve naopak, jeho celé dielo dokazuje „úprimnú a činnú lásku k vlasti“. Pri pokračovaní polemiky sa však vynorí otázka: či by Kollár naozaj chcel „potvrďovaním maďarskosti“ lichotiť kráľovnej? Podľa našej mienky Kollár s tým kritizoval negatívne povahové vlastnosti maďarskej šľachty – ktorá sa stotožnila s národom – ku ktorej hoci ešte vtedy sám nepatril, ale tajne by sa chcel k nej pridať. On bol *Hungarus* – ako sa sám nazval v spomínanom liste (čudné, že odborná literatúra akoby na to zabudla) – čiže človek „narodený na území Maďarska“ s miešaným národným povedomím, ktoré samozrejme naraz pramenilo zo slovenského (slovanského) a maďarského pôvodu.

Kollár sa však považoval nielen za *Hungarus* – a, ale v niekoľkých prípadoch aj za sebedovedomého Slovana (*gente Slavus*). Práve s tým súvisí, že jednak v slovenskej, jednak v maďarskej odbornej literatúre autori neraz vyslovili prehnané úsudky. Podľa slovenských stanovísk Kollár sa vo svojich listoch a dielach nielen priznal za slovenského (slovanského), ale dal to najavo veľmi úmyselne a otvorene aj na viedenskom dvore. V podstate takýmto spôsobom sa stal jedným zo zástancov formujúcej sa slovenskej národnej ideológie, ktorý upevnil aj národnú hrdosť svojich slovenských prívržencov. V maďarskej odbornej literatúre si o Kollárovi chceli vytvoriť obraz, ako o jednom zo zástancov Herderových hmlistých veštíeb: jeho „misiou“ ho môžeme pokladať za jedného z prvých predstaviteľov „panslavistickej nacionalistickej ideológie“, ktorý v službách viedenského dvora všetkými možnými prostriedkami „bojoval proti Maďarom“. V súvislosti s Kollárovým slovanským povedomím by sme chceli upozorniť na to, že v jeho listoch na túto tému nenájdeme žiadny odkaz, odvolával sa iba na slovanský – ako jeho materinský – jazyk.

V Kollárovom životnom diele neoddeliteľnú súčasť jeho povedomia *Hungarus* tvorí patriotizmus. *Vlast* a *národ* – tieto pojmy v 18-om storočí sa často stotožňovali, a

používali ako synonymá. Slovo patriotizmus za zväčša vzťahovalo na štát alebo ríšu, kde vlastenec žil a tvoril ako *civis patrius*. Takýto typ vlastenectva môžeme pokladať za štátny patriotizmus, ako najjednoduchšiu formu spoločenského povedomia. V tomto slova zmysle je vlast totožná so štátom, ktorý zabezpečil jednotlivcovi všetky podmienky k tomu „aby mohol mať pôžitok z ovocia ľudskej práce“. Takýmto zámerom na udržovanie štátu bola garanciou osoba panovníka. Štát teda predstavoval určitú úlohu blahobytnej inštitúcie, ktorá ručila za blahobyt svojich členov a dozerala na bezpečnosť a pokoj. Z tohoto vyplývalo, že za najdôležitejšiu úlohu patriota vyznačil, aby všetku svoju energiu a vedomosti venoval vytvoreniu blahobytu štátu a krajanov. Otázne je teda, do akej miery platia v prípade emocionálneho života človeka, ktorý ako dvorný knihovník a radca bral ohľad na záujmy viedenského dvora a Habsburskej ríše, spomínané ponímania štátneho patriotizmu? Ďalej: či bol jeho patriotizmus štátnym patriotizmom, alebo jeho vlastenectvo môžeme považovať za určitý *patriotismus partialis* – v zmysle ktorého sa necítil byť vlastencom ríše, ale maďarskej vlasti, a pri splnení povinností voči vlasti vždy vychádzal zo životných podmienok Maďarov.

V Kollárových dielach a korešpondencii nájdeme dostatočné množstvo príkladov na obidva typy patriotizmu. Na jednej strane si bol vedomý, že svojou prácou, vedomosťami a poddanskou pokorou má slúžiť záujmom Maďarského kráľovstva a kráľovnej. Nikdy nezabudol vyjadriť svoju vernosť voči panovníčke, a poďakovať sa jej za dary, ktoré dostal, ako odmenu za svoje služby. Na druhej strane však často s vďačnosťou myslel na svoju rodnú krajinu, kde vyrastal, kde strávil roky mladosti, kde sa mu po prvýkrát naskytla možnosť osvojiť si vedné disciplíny a zakladať rozsiahle vedecké poznatky. Práve preto vždy považoval za svoju najdôležitejšiu povinnosť, aby *res patrie* verne slúžil, skúmal jej minulosť a napomáľ kultúrnemu vývinu.

Kollár si teda v plnej miere bol vedomý, čím je dlžný svojej vlasti a častokrát priznával – najmä v súkromných listoch – svoju lásku k vlasti. S empatiou sa vyjadril o úprimnej a skutočnej láske voči patria charissima, ktorú obohatil nielen svojimi dielami, ale aj vedomosťami z oblasti dejepisu, histórie právnicka a cirkvi. Kollár svojou prácou dvorného radcu, knihovníka, vedca na jednej strane slúžil záujmom viedenského dvora, na druhej strane zase Maďarskému kráľovstvu, užšej vlasti. V takomto slova zmysle sa vyjadrila vo svojom liste písanom Kollárovi (ktorý by mohol koncipovať aj sám Kollár) aj barónka Theresia Grassová (ktorá bola jeho dvornou dôverníčkou a dobroprajníčkou): „Man muss dem Patriotismo zeigen dem König treu, aber dem Vaterland auch, denn ich erkenne nur gar zu gut, das der König ohne das land nicht bestehen kann und das land wieder nicht ohne dem König.“

Vráťme sa ku Kollárovmu pôvodu! Môžeme tohto dejepisca jednoznačne pokladať za slovenského alebo maďarského vedca? Má hociktorý z dvoch národov právo ho vyvlastniť? Veríme, že nemá. Alebo si spomeňme Kollárovho slávneho predchodcu, Mateja Bela, ktorý bol najvýznamnejším a najvplyvnejším vedcom 18-ho storočia a mal napoly maďarský, napoly slovenský pôvod! Bel žil a tvoril v Bratislave ako nemecký kňaz. Pritom slúžiac obidvom národom skúmal ich minulosť, jazyk a pôvod – či ho môžeme pokladať za Maďara alebo za Slováka? „Čo sa v minulosti neizolovalo z národného hľadiska, čo je spoločným dedičstvom, to ani ďalšie pokolenia nemajú právo prisúdiť za výlučné vlastníctvo jedného alebo druhého národa.“ Kollárove celoživotné dielo je príkladom túžby, aby kultúrne hodnoty obidvoch národov uzreli svetlo sveta nielen v užšej vlasti, ale aj v kruhu vzdelaných európskych národov. Teda otázka jeho národného povedomia by sa mala posúdiť oveľa triezvejšie „bez národnej zaujatosti, apologetiky (...), s vedeckou objektivitou“.

A LEVELEK LELÓHELYJEGYZÉKE

Bécs

Haus-, Hof- und Staatsarchiv. Hofkammerarchiv – 58, 255

Österreichische Nationalbibliothek – 34, 264, 314, 324, 326, 329–331, 335, 338, 341, 345–346, 349–350, 352, 355–357, 360, 362, 366, 370, 375, 378, 389–390, 396, 421

Berlin

Staatsbibliothek zu Berlin. Preußischer Kulturbesitz – 176

Budapest

Egyetemi Könyvtár – 86, 127, 239–240, 242

Magyar Országos Levéltár – 38–39, 41, 44, 52, 76, 79, 88, 91, 93–94, 102, 106, 115–116, 165, 169, 188, 191, 217, 281, 285–286, 292, 294–296, 377, 384, 393, 395, 402, 436

Magyar Tudományos Akadémia – 86, 239–240, 242

Országos Széchényi Könyvtár – 36–38, 40–41, 43–45, 50, 52, 57, 61, 64–65, 68, 102, 105–106, 113, 115, 121, 131–134, 136–137, 145, 149, 153, 155, 158, 332–333

Debrecen

Református Kollégium Könyvtára – 439

Esztergom

Főszékesegyházi Könyvtár – 125

Gyulafehérvár

Batthyaneum – 95

Erdélyi Káptalan Levéltára – 96

Marosvásárhely

Teleki Könyvtár – 114

Melk

Stiftsarchiv – 117

Sopron

Győr–Moson–Sopron megye Sopron Levéltára – 1, 3, 6, 8–13, 15–17, 19–25, 27–32, 35, 46, 51, 60, 67, 71, 74–75, 77–78, 80, 82, 84, 87, 89, 92, 97, 100–101, 104–105, 107–109, 111–112, 118, 123–126, 129–130, 135, 138–139, 141, 143–144, 147, 151, 156, 159–164, 166–168, 170–174, 177–179, 181–182, 184–186, 190, 192–194, 196–198, 200–207, 209, 220–232, 234, 237, 241, 243–249, 251–254, 258–263, 265–266, 268–271, 277–280, 282–283, 287–288, 290, 298–300, 305–306, 311–313, 317, 320–323, 327–328, 334, 340, 344, 347, 351, 367, 372, 376, 380–383, 387, 397–398, 400–401, 403–411, 413–414, 416–419, 422, 424–425, 427–435, 437–438, 441–442

Zagreb

Nacionalna i sveučilisna biblioteka (Zágráb, Nemzeti és Tudományos Könyvtár) – 48, 62, 187

KOLLÁR ÁDÁM FERENC
LEVELEZÉSE

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

1 Giovanni Baptista Bianconi Kollár Ádám Ferencnek Bologna, 1750. december 13.¹

Közli, hogy küld egy példányt abból a könyvből, amelyet két évvel korábban jelentetett meg. Georgiosz Phrantzész bizánci krónikaíró művének kiadásán dolgozik. Örülne neki, ha Kollár Phrantzész munkájának publikálásában segítené őt.

Clarissimo viro Adamo Kollár, Caesari Augusta a Bibliotheca
salutem plurimam dicit
Ioannes Baptista Bianconi.

Haeret animo meo, haerebitque dum vixero memoria humanitatis tuae vir clarissime cuius beneficio tot ac tanta istic vidi. Plurima recordor adhuc eorumque recordatione delector summopere. Haec enim sunt quae mea sententia itinerum molestias et expensarum incommoda levare possunt. Vides quantum tu et res tibi in custodiam traditae mihi placuerint.

Cum inter nos sermo fuisset de libello quem ante duos annos emiseram,² eius exemplum tibi promisi: nunc quod debui solvo, precorque ut si quid ex te in eo argumento proficere potero, facias quod facile potes ut proficiam.

Monui praeterea me Georgii Phranzes editionem³ G L[?] curare et omnino curabo Deo salutem tribuente, si exemplar correctius eo quod prae manibus habeo, nancisci potero. Spero autem Mediolani me inventurum. Potes tu quoque verbi gratia studia⁴ mea juvare, potes editonem ornare potes etiam aliquid impertientem augere. Utinam indulgeas animo tuo tuaeque facilitati cuius specimen tam officiosum mihi prae buisti. Spem iniecasti non exiguum ut potes meminisse. Enimvero illud pervulgatum, hic locum habet, virum humanum et intelligentem monuisse satis est. Vale et benevolentiam tuam mihi deesse non patiaris ad respondendum parato.

Bononiae Idus X^{bri}s 1750.

[A levélboríték címezése]: All' Illustrissimo Signore Signore Patrone Colendissimo Il Signore Adamo Kollar Biblioteca Cesareo Vienna con un libretto avente il suo nome.⁵

2 Kollár Ádám Ferenc Conradi Norbert Ignácnak [Bécs, 1754 első fele?]¹

Conradi Janus Pannonius műveinek kiadásán dolgozik. Kollár ehhez ígér neki segítséget.²

3 Conradi Norbert Ignác Kollár Ádám Ferencnek Pest, 1754. július 25.¹

Hálás köszönetet mond Kollárnak, hogy Janus Pannonius műveinek publikálásához neki támogatást nyújt. A humanista püspök és költő verseinek 16. századi kiadásait ismerősei révén igyekszik megszerezni. Kiadandó könyvével egyrészt hozzá kíván járulni Janus Pannonius nagyságának magasztalásához, másrészt tisztázni akarja őt a korábbi gyanúsítgatások alól. Méltatja Kollár jeles tehetségét és tudását. Kéri, hogy Kollár az ígért könyveket adja át Cetto Jakab budai tanácsos fiának Bécsben, aki a közeli napokban oda érkezik. Hangot ad annak a reményének, hogy sikerül Kollár segítségével egy arcképet is beszerezni a humanista költőről.

Adamo Francisco Kollár

Augustae Bibliothecae custodi viro clarissimo praesidio suo

Ignatius Norbertus Conradi scholarum Piarum συνπράττειν!

Quem Te dicam Kollári clarissime, qui nullis officiis meis aut humanitate provocatus benevolentia Tua ante me ornare vis, quam cognoscas atque ornare eam causa, qua nihil mihi opportunius gratiusque accidere potuit. Magnam ego profecto felicitatis partem in suscepto consilio meo me consecutum arbitror quod studio tuo conatus meos promoveri sentiam, et sapienter quid mihi ad Jani decus providendum sit consulas. Pro voluntate hac erga me tua gratius ipsae gratiarum divae reddant immortales, habebuntque omnes optimarum artium cultores et patriae et rei literariae cives, qui tuo adminiculo sepultam apud plurimos Jani elegantissimi memoriam, revocatam ex me intelligent. Multum etiam me debere sentio Majorio nostro² viro diserto et erudito quamquam ei prope subirascebar, quod Tibi homini severioribus studiis intento et Augustae Bibliothecae custodia occupato negotium dederit, quod a me pro veteri amicitia mandatum est. Officium tamen hoc tuum atque humanitas facit vir clarissime, ut eum et amem amplius, habeamque optimi genii loco qui Tuam mihi benevolentiam conciliavit. Petis in epistola Tua³ certior reddi de modo, quo recto et Frobenii⁴ et Sambuci editionem⁵ accipere possim, de eo nuper admodum ad Majorium per juniorem Csernovicsium⁶ scripsi. Juvenem literis amicum et fidei plenum, a quo ego, siquidem ei consignaveris, accipiam. Quod si autem Lacaedemonii poetas civitate prohibuerint, multorum in scribendo lascivia fecit id itaque nobis precipue curandum, quibus adolescentia ad virtutes formanda mandatur. Quid vero de elegantissimis ad Janum Strozzae,⁷ quibus Mureti testimonio fatali lege⁸ poetis haereditaria facta est, quid inquam de ejus epistolis? de amoribus eius multa ex occasione ab annulo accepta. Verum ita ut nihil obsceni carmen contineat, amorem solum suum laudet probetque, Jani contra epistolae plenae sunt gravitatis et modestiae et a juvenili licentia diversae. Victum se tamen tandem fatetur, ita, ut probet Strozzae amorem, de se triumphos amoribus non concedat.⁹ Si praeter haec vulgata, aliquid voluntate Tua accesserit, nominis tui laudes gloriamque aucturus es, totum enim quod Musis praestamus immortalitati nostrae servit. Dignum enim laude virum Musa vetat mori. Atque utinam tua aliquando opera latentes fortasse etiamnum Jani Annales¹⁰ lucem aspiciant, simulque et Sambuci querimoniae,¹¹ et criminationibus finem ponas, esset illud opus revera expetendum, nisi forte non satis cum nostrorum temporum ratione consentiat, quod si est prudenter absconditur, quod prolatum nocere potest. Sed de Jano nunc satis ne verbosiore epistola Tibi molestiam faciam. Illud superest ut Tibi viro clarissimo hanc dignitatis accessionem,¹² quam ob virtutes tuas linguarumque peritiam consecutus es, gratuler cupioque vehementer ut συνέργη Τuo illustrissimo Van Switten(!) Magni Boerhavii¹³ maximo lumini et ornamento aliquando, dum Te dignitates aliae accipiant,¹⁴ in ipsa praefectura Augustae Bibliothecae succedas, diuturnior ejus esset Vindobonae mora, optime facturus es, si provinciali aurigae, qui singulis hebdomadis¹⁵ bis Buda Viennam proficisci solet, tradideris, ad consulem Budensem Jacobum Cetto deferendam; cuius filius instituti nostri¹⁶ adolescens Janum auditoribus, cum disputaturus est, offerre parat, faciet hanc mihi Major gratiam, et hominem illum in aedibus publici cursus inquireret, eique libros abs tua humanitate mihi mittendos tradet, quos fieri ad diem dominicum, aut diem Lunae quo Vienna abscedit, potest. De Jani icone spem mihi plane auream iniecisti, quam consequi me posse desperabam novi eum cum Galeatio¹⁷ amicissimo in tabella a Montaigne¹⁸ expressum quae procul dubio in Bibliotheca Corvi[ni]ana¹⁹ etiam asservata fuit, dubito autem plurimum an Lambecii²⁰ viri de Augusta Bibliotheca qualem Te speramus, optime meriti, manus

pervenerit. Scio illud, in gazophylcio aulico ceteras inter picturas Montaigne contineri, atque utinam ea sit, quam desidero, ceterum si repereris aeri in forma folii octavi incidendam cura, pretium, ut et libros Tuos mihi mittendos Ζεὺς ἐπιμάρτυρῳ ἔσω accipias. Quod sapienter moves multa esse in Jano, Vulcano potius quam luci tradenda, curabo ut ejusmodi ab antistitis dignitate aliena, quare ad morum potius corruptionem, quam literarum incrementa pertinent, sua in caligine versentur, eaque de caussa pareo indignor, qui in deliciis poetarum Hungaricorum auribus et animo eas metitus est, neque enim omnia quae ad madidam lucernam effusa sunt, in Musarum sacraria inferenda existimo.²¹ Nam quod et gratisque augustorum quotidie efflorescas, quod modestia animi Tua, incredibilia, optimarum artium linguarumque studia pollicentur et is, quem in symbolo signoque praefero יהודה יראת . Vale vir clarissime et si hominem longe a te abjectum Tui vero, laudumque tuarum amantissimum amare velis, tuoque tueri praesidio erit mihi felicitate omni gratius. Iterum vale et Νορβέρτῳ ἀγαθῷ γένους σύμβολῳ, τὸν ἐμὸν δὲ ἐρωτᾷ ὥς οὐ νῶ δέ δέχεσθαι. Dabam Pesti VIII Kalendas Augusti MDCCLIV.

4 Kollár Ádám Ferenc Moise Dragoșinak [Bécs, 1754. november-december?]¹

Kollár a Nagyváradra kiküldött, a görög-katolikus románok ügyét vizsgáló bizottság rendelkezése alapján utasításokkal látja el Dragoșit.²

5 Kollár Ádám Ferenc Moise Dragoșinak [Bécs, 1755. január 18.]¹

Értesíti, hogy nem tud részt venni a nagyváradi, a görög-katolikusok ügyében tárgyaló Illfr Udvari Bizottság munkájában, mert pécsi útján megbetegedett.²

6 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek Nagyvárad, 1755. január 22.¹

Beszámol a bizottság munkálataiban való részvételéről. Tudatja, hogy várják Kollárt, Forgách Pál váradi püspököt és Hadik András tábornokot is. Sajnálja, hogy Kollár pécsi útja során megbetegedett.

Măria ta doamne al meu pre bun patron!

Înălțegând din cartea mări(i) tale, carele în optsprăzece zile în Ianuarie,² dupa călândariumul latinilor, cu mare smerenie o am primit, cum că nu vei veni la isprava înălțatiei comișiei, pentru minciunile, carele o ai vestit, despre măriia ta, mam foarte întristat. Eu aceasta am spus și exălănți(i)³ sale episcopului Forgaci. Și precum să mira ce și câte minciun(i) sent acestea, așa venirea mări(i) tale la isprava lucrului înălțatiei comisiei cu tot cugetul poștește; asémenea si oameni(i) tot(i) voesc venirea mări(i) tale. Și eu încă mă foarte rog sa sălești măriia ta întraceasta sa ne bucurăm de fața mării tale. Aceasta încă au vestit despre măriia ta, cum că ai fi mers la Peci, pă vederea fraților, și acolo betejiandute, nu poț să vini la Oradie, la comișie. Ghănăral Hadik nu au venit până acum, măcar cal aștaptă în toate zilele. Nice noi nu știm carele prejău să va isprăvi comișia.

Cu acéstea recomandăluinduma in grația carele am priceput de la măria ta, rămîn. Al mări[i] tale.

Dum intelligerem ex literis Spectabilis Dominationis Vestrae a me 18 Januarii summa cum demissione perceptis ob sparsa mendacia quod nunquam sperare poteram Varadinum nullo modo ad terminandum excelsae nostrae commissionis negotium reversurum maxima sum affectus tristis. Ego excellentissimo illustrissimo domino episcopo Forgách narravi fors per hoc non erravi, quod quidam Viennam ausus persentire fuerit Spectabilem Dominationem Vestram canonicatus Magno-Varadiensis spe ab eodem excellentissimo episcopo promissi conatus adhibuisse. Sincere fateor prout sua excellentia satis mirari non poterat, qua et quanta scripta mendacia, ita praesentiam Spectabilis Dominationis Vestrae omnibus votis in negotio excelsae commissionis, vidit enim sedulam operam pro incremento Sanctae Majestatis ecclesiae desiderat et expectat populusque desiderio videndi Spectabilem Dominationem Vestram plurimum tenetur neque aliam supplico demississime adhibeat operam, quam ut quantotius desideratissima praesentia frui valeamus. Hic etiam rumor quem alienum a veritate habeo erat Spectabilem Dominationem Vestram quinque ecclesias ad invidendos suos amicos ivisse indeque Varadinum ob gravem infirmitatem in quam incidit, redire non posse. excellentissimus generalis Hadik necdum advenit¹ nihilominus in dies expectatur commissioque sub quo praeside ad finem deducetur quae adhuc inchoata non est. Cum ignorantibus scimus. His expertis favoribus amplius enixissime commendatus emorior.

Raptissime scripsi.

Spectabilis Dominationis Vestrae

humillimus et sincerissimus servus

Magno-Varadini 22 Januarii 1755.

Moyses Drágosi

P.S. Ratione librorum quorum demissistis ne suplicaveram si fui tamen potes eosdem submittere mihi non dedignetur demumque peto humillime quod toties negotium facessere praesumam.

7 Kollár Ádám Ferenc Moise Dragoşinak
[Bécs, 1755. február 14.]

Tudatja, hogy nem tud részt venni a nagyváradi bizottság munkájában.¹

8 Karl de Canon de Ville Kollár Ádám Ferencnek
[Nagyvárad], 1755. február 25.

Szeretné, ha Kollár közölné vele észrevételeit, melyeket a bizottságnak tett a román görög-katolikus püspök két tervéről és a zsinatról. Ő maga behatóan kíván az ügy érdekében munkálkodni.

Monsieur,

je Vous aurois beaucoup d'obligation, si vous vouliez lieu me communiquer, les reflections que Vous avés faites, et donné a la Commission sur les deux [...] interlétés du metropolitel¹ quel, et de Sunebius; je vouderois aussi travailler dans cette me-

tiere, quelque chose, et les idées, que Vous avez au la dessus, ne pourront que métre d'un grand selours.

J'ay l'honneur d'être avec une parfaite consideration.

Monsieur

Votre tres humble et très obeissant serviteur.

le 25. fevrier 1755.

C[omte] M[arquis] de Ville

9 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek [Nagyvárad, 1755. február vége?]¹

Sajnálkozással veszi tudomásul, hogy Kollár nem jöhet Váradra abból a célból, hogy kivegye részét a bizottság munkájából. Pedig ezt a nagyváradai püspök, Forgách is jónak látná. Híreket közöl Meletie unitus püspökről, de Ville és Hadik András tábornokokról.

Măria Ta Doamne al meu pre bun și ales patron!

Cartea mari[i] tale mie trimisă în 14 zile, in luna lui Fevruarie,² după călăndariumul latinilor o am luat; despre o parte cu mare bucurie, iarăș despre altă parte adevărat mărturisăsc cu mare supărare si întristare, înțelegând că măriia ta nice decum nu vrei să vin[i] la comișie. Bună³ dedejde am avut că mă voi bucura de fața mări[i] tale aici la Oradie că de alui meu bun și ales patron.

Exțălănți[i] sale episcopului Forgacsi am spus că măriia ta nu vrei să vin[i] la comișie și mi-au zis exțălănțiia sa Forgaci să scriu mării tale că ți să închină cu sănătate i-ar fi fost foarte bine părut exțălănți[i] sale de ai fi venit măriia ta la comisie. Iară au măriia ta în comișie, nu va uita, ci va căuta prilej[u]l să-ți poată sluji mări[i] tale.

Apoi au zis exțălănțiia sa cătra mine,⁴ că au luat de la Beci carte, că foarte tare lucrază la Beci pentru traba oamenilor Eparhi[i] de la Oradie. Pentru acéia mi-au zis exțălănțiia sa că are nedéjde să nu fie comișie. Ghenăral Hadik nu au mai venit la Oradie. Meletie⁵ are mare nedéjde in ghenăral De Vil că va dobândi plată mai multă auctoritaș și case frumoase. Iară eu cu adevărat mă poci jelui mări[i] tale că la meu pre bun patron, că Meletie episcopul Tegani⁶ pre mine mă tot supără și n-am nice o vină și nu știu ce m-oi face, dar încă de ar avea auctoritaș, doară m-ar înteri de la Oradie, pentru acéia nu-i dăe Dumnezău, ci șa-l micșorează, că el numai acéia caută să aiba ban[i] mulț, să mănânce. El Meletie s-au mâniaat pre măriia ta pentru ca i-au scris arhimandritul acel negru, carile iaste acolo la Beci, ca măriia ta ai fi zis cătră el că Meletie iaste om prost, nu ști[e] nimica; pentru aceia nu créde măriia ta, că arhimandritul acela este om hiclean.

Consolatorias easque amore meo plenas Spectabilis Dominationis Vestrae ad me datas 14 mensis Februarii omni veneratione sed et summum eumque insperatum mihi moerores adferentes percepi, non dedignatur enim perscribere Spectabilis Dominatio Vestra liberum a Sacratissima Majestate Sua Domina Regina nostra clementissima ab itinere Varadiensi pronuntiatum et jam Varadinum iter rediturum. Optimam ego spem habui talem me occasionem adhuc habiturum quo vilia mea servitia Spectabili Dominationi Vestrae praestari in gratiosissima praesentia et sinceritatem meam coniunctam affectu testari valeam. Interim mihi multum gratulor, et Deo bonorum largitori grates refero, quod adversarius quisquis ille sit, tot suis accusationibus et delationibus minime Spectabili Dominationi Vestrae nocuerit, concedat deinceps etiam divina bonitas adver-

sus tales virtutem, cordicitus opto, quo eorum bona intra evertere valeat, ut ego etiam saltem procedente tempore sub brachia forti Spectabilis Dominationis Vestrae patroni mei gratiosissimi firmari valeam, excellentissimo domino episcopo Forgách retuli per hoc fors non erravi, Spectabilem Dominationem Vestram Varadinum ex benigno indulgentiarum[?] Sacratissimae Majestatis suae non rediturum. Fateor sincere excellentissimum dominum episcopum poenitere absentiae Spectabilis Dominationis Vestrae plurimum, interim modo, excellentissimus dominus episcopus spectabilem Dominationem Vestram humanissimam salute reveretur quaeretque occasionem quo bonam suam voluntatem ob labores ex conscientia recta sanaque scientia Magno Varadini peractos testari valeat, haec me perscribere voluit. Spectabili Dominationi Vestrae suae[!] excellentissimus dominus episcopus dicit se informatum Vienna: vix hic Varadini continuatum iri commissionem, uti superiori anno sed totam rem sperat finiendam Viennae, hic Varadini solum promulgandam, cum repositione ejectorum sacerdotum tamen ad sua parochialia loca, et sic fons nullus alter adveniet actuarius cum Spectabili Dominationi Vestrae emanere placueret, haec ex aliis audita scribo, itane se habeant ignoro. excellentissimus general Hadik nec dum advenit Varadinum. Illustrissimus dominus Meletius totam spem suam possuit in excellentissimo generali de Ville ejus patrocínio auctoritatem episcopalem dioecesis Magno-Varadiensis praebendam majorem hoc modo habet, splendidum habita [...] obtenturum, his vult aberrantes a sacra unione reducere et eiusdem incrementum, sed ego non immerito possum conqueri Spectabili Dominationi Vestrae patrono meo gratiosissimo, saepe saepius illustrissimum dominum episcopum Meletium Tegeanensem contra me nulla penitus ad inventa ratione invehi quaeritque occasionem semper ad modificandum me quo me vertam ne sero, utinam divina bonitas viam mihi demonstraret, quo ab ipsius Meleta[!], consortio liber esse possem libera me a malo domino. Quid me fiet si plenariam obtinuerit episcopalem activitatem non habebam hic Varadini civitatem permanentem alia mihi querenda erit nec ideo ipsi Deus, quod intendit concedat imo imminuat, non augeat, quaerit enim tantum quod suum est. Hoc etiam Spectabilem Dominationem Vestram in sinceritate mea serie volui nigrum illum archimandritam Viennae commorantem perscripsisse illustrissimo Meletio, de Spectabili Dominatione Vestra quod ipsi eidem archimandritae dixisset Spectabilis Dominatio Vestra Viennae quod Meletius sit homo rudis et parum valens, non fidat Spectabilis Dominatio Vestra illi archimandritae est enim etiam ille talis homo.

10 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek
Nagyvárad, [1755.] március 23.¹

Tudatja, hogy Bihar vármegyében zavargások nincsenek. De Ville tábornok a szertartási olaj eredete és felszentelése felől érdeklődött. A Meletie püspöktől kapott felvilágosítás szerint tájékoztatta a tábornokot az említett kérdéseket illetően. A nyugalom és a béke megőrzése érdekében Bihar vármegyének a bizottság rendeletet küldött és ezt ő a bizottság rendelkezése értelmében román nyelvre fordította.

Măriia ta doamne al mieu ales patron!

Precum mă foarte bucura și-m[i] pare bine ca a sosit cu ajutorul lui Dumnezeu în pace și cu norocire la casa cea dorită, așa poftesc cu toată inima ca toate trebile să le poț isprăvi după voe și după plăcere, precum și eu voi ruga pre milostivul D[u]mnezeu neîncetat ca să-și² fie mări[i] tale îndreptător în toate lucrurile.

Toate satele, carele să află în varmediia Biheriei și au fost înaintea feței înălțatiei Kesaro-Krăesti comișiei,³ până acum, mila lui D[u]mnezău, sântu în pace și nice o turburare nu fac proștii; dară mulț[i] oameni t[e]-au întreat și t[e]-au căutat pre măriia ta. Eu l[e]-am dat lor răpuns că ai mers în Beci, la înălțata si premilostiva crăiasa, doamna noastră, și iarăș [te] vei întoarce la Oradie cât mai curând cu porunca cea milostivă înălțatiei crăișiei numai ei să fie în pace și în dragoste până la venirea mări[i] tale.

Eu am fost la exălănția sa ghenăral De Vil și m-au întreat exălănția sa: avem myr sfințit în beserică? Eu am răspuns adevărat avem, precum și iaste. Și iar m-au întreat exălănția sa cine l-au sfințit acel myr, episcop de legea grecească au de legea latinescă? Eu am răspuns că nu știu până nu voi întreba de măriia sa episcopul Meletie, pre cum nice am știut atunci când m-au întreat exălănția sa ghenăral De Vil în cunoștinta mea zic. Și am întreat pre mării sa Meletie și a au zis el l-au sfințit, dar au fost trimis din Ardal acel myr aici la Oradie și-l sfințescă măriia sa pe vremile în cînd nu era episcop la Ardal. Așa mi-au zis mie măriia sa Meletie. Și au luat măriia sa dintr-acel myr de la Ardal, carele l-au fost trimis aici, la Oradie să-l sfîntescă pre lipsa beserici[i] noastre de la Oradie.

Mă rog mări[i] tale și mă cuceresc cu plecare de vei avea modru și vei putea să grăești pentru mine v[re]o doaă cuvinte cu exălănția sa arhiepiscopul Klubușitki, patronul meu cel pre bun, dacă va veni în Beci. Pre carele sa-l ție milostivul D[u]mnezău mulț an[i] fericiți totădauna. Rog pre sfinția sa, poftind cu toată inima ca sfintele sărbători a Pastilor, sau înviiarea Domnul[ui] nostru Jes[us] H[ristus]. Întru mulț ani fericiț măriia ta să le pot agiunge întru bucurie sufletască și trupască.

Rămîn până la moarte.

Al mări[i] tale

În Oradiia Mare în 23 de zile în luna
lui Martie, după călândariumul latinilor

sluga plecată și credincioasă,
Dragoși Moisi

[.....] sed illud chrisma fuit missum ex Transylvania temporibus vacante episcopatu Transylvaniae, ad consecrandum hic Varadini per illustrissimum dominum Meletium, quod dum pro dioecesi Transylvaniae consecrasset ex eodem ipso chrismate aliquantum retinuit illustrissimus dominus Meletius, quo nos utimur hic Varadini in ecclesia nostra ista mihi reposuit illustrissimus dominus Meletius querenti unde sit et per quem consecratum illud chryisma quo nos utimur in ecclesia nostra de quo ego excellentissimum dominum generalem de Vill pro tunc dum fuisset apud suam excellentiam informare non scivi. Haec ideo insinuanda fideliter volui, Spectabili Domino, paucis enim accepi ab excellentissimo domino generali de Vill illustrissimum dominum Meletium querelam deposuisse apud excellentissimum dominum archi episcopum quod excellentissimus dominus episcopus Forgach ipsum non patiatur chrisma consecrare, qua de re me nihil scire nec scivisse in conscientia fateor. Intimatum ex excelsa commissione caesareo regia ad inclutam universitatem comitatus Bihariensis ob pacem et tranquillitatem conservandam in hocce Bihariensi comitatu exmissum mihi dominus vice comes¹ submit, ut secundum ejus excelsae commissionis intimati praescriptam normam circulares Valachico idiomate conciperem literas, faciam ego satis requisitioni domini vice comitis quamvis statim mentio excelsae caesareo regiae commissionis ingratitude domini vice comitis expertus fuerim, dum inscribendis circularibus ab excelsa commissione praescriptis ipsum invissem.

23 Martii 2da Latinum calendarium

11 Buzás János Kollár Ádám Ferencnek Nagyvárad, 1755. március 23.

Többekkel együtt sajnálkozik azon, hogy Kollár elment Váradról. Reméli, hogy hamarosan viszontlátják. Azzal a kéréssel fordul hozzá: járjon közbe annak érdekében, hogy egyik ismerősének fiát elbocsássák a hadseregből. Közli, hogy Forgách püspök visszatért váradi székhelyére.

Spectabilis ac Generose Domine, mihi Gratosissime!

Abeuntem nuper a nobis spectabilem dominum,¹ cum debite salutare non potuerim, Viennam usque comitivam salutem hisce defero spectabili domino, ac laeta Paschalia solennia toto affectu exopto cum omnibus meis. Residentiae hujus sociis, cujus ut apud nos grata praesentia fuit, ita absentiae gratissima memoria, quam nobis cum continuanda commissione regia, redituram speramque, nisi melior conditio, Varadinensi, spectabilem dominum evocaret, aut cum legatione Constantinopolim, aut cum commissione ad Croati-am; ubicunque autem benevoli superi feliciterint spectabilem dominum, quo nos optimo affectu ferimur erga spectabilem dominum, pari nos suo optimo commendatos habere dignetur; ultra haec, illud a spectabili domino nunc humanissime oro, causam Gabrielis Leeb, pro dimissione sua a militia supplicantis, praesentiam suam obtinere non gravetur spectabilis dominus; scribit enim mihi iterato ejus pater, ac dimissionem filii, ut si aliter fieri non potest, ultra dimissionis taxam, etiam donis adurgere rogat. Cui hodierno cursore rescribo, ac significo, per spectabilem dominum certo, brevi ejus dimissionem adventuram. Faciat spectabilis dominus han[c] gratiam optimo illi seni, multis titulis hac gratia Suae Maiestatis digno, uti in instantia ad comitem Salzburg commemorat. Quod si pro eo litterae manumissionales expedirentur, lineola unica significare non gravetur spectabilis dominus, ne forte novas difficultates hic moverent officiales bellici, aut tardius advenisse nobis significant. Heri mane generalis de Ville hinc abiit, die Parasceves futurus Viennae. Excellentissimusque episcopus noster ordinarius, elapso die Jovis residentiam suam Varadini intravit, salutavi eum ipsa illa die, qui amare questus est, de commissionis nullo hujusque effectu, sperabat enim excussos ut minus unitos poppas restituendos suis locis; circa medium Aprilis Viennae vult esse. In reliquo omnia hic veteri statu constituta, nec interea quidpiam novi. His me veteri gratiosae memoriae, at novae pretiosae benevolentiae spectabilis domini, demississime commendo ac maneo. Varadini 23. Martii 1755.

Spectabilis Domini

humillimus in Christo servus
Joannes Baptista Buzas mp.

12 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek Nagyvárad, 1755. április 9.¹

Tudatja, hogy Váradon mindenki dicséri Kollárt az egyház „szent egyesülése” érdekében kifejtett tevékenységéért. Melette reméli, hogy Váradon teljhatalmú püspök lesz. Forgách püspök Gyimesre készül menni. Beszámol arról, hogy viszály tört ki és verekedés volt két faluban. A vármegyei szolgabíró hajdúja és egy paraszt megverte a feketekápolnai papot. Bihalonkán két ortodox pap tittelegesen bántotta egymást.

Mării ta doamne al meu pre bun patron!

Am fost cutezat pre măria ta a supăra cu o scrisoare trimisă in 24 de zile in luna lui Martie, după călândariumul latinilor, carele scrisoare a mea trimisă primitu-ai mări-

ia ta, nu știu, de vreme ce nice un răspuns n-am luat de la măria ta. Alta céia nu poci să scriu mări[i] tale, fără numai ca tot cu carele eu am vorovit, cu o gură te laudă pre măria ta că t[e]-ai nevoit spre întărirea Sfintei Unii și de aici șnainte te vei nevoi, așa vorbăsc tot despre măria ta. Eu acéstea le scriu mări[i] tale nu ca un fățarnic să mă crezi, ci ca o slugă totdeauna credincioasă și smerită; m-au întrebat domni[i], n-am luat de la măria ta oarecare scrisoare trimisă din Beci. Eu l[e]-am răspuns că pînă acum n-am luat, iară în toată vremea aștept de la măria ta. Măria sa, vlădica Meletie, încă are bună nedéjde că va fi vlădică aici la Oradie cu autoritate deplină. Exțălănția sa episcopul Forgaci în 15 zile, în luna lui Aprilie, are gând, de va fi sănătos, după călândariumul latinilor, să miargă la moșia sa, la Ghiemés² și acolo să pietracă toată vara, într-amintea exțălănția sa în vremea de acum nu-i prea sănătos, pentru că s-au tras o măsă și s-au ounflat obrazul exțălănți[i] sale. Pe popa de la Căpălna,³ carele au fost înaintea fêției înălțatiei comișiei, și au rămas în Sfânta Unire, l-au bătut haiducul solgăbirăului Legradi⁴ cu alt om prost și l-au suduit foarte urât. Asămenea doi popi de la Luncă,⁵ carele popi nu sânt uniați, s-au bătut ei amândoi cu olaltă. De aici din varmediia Bihăriei, au mers diaci la vlădica de la Arad, să-i preotască, sau să-i sfințască. Carele diaci preoștu-i-au nu i-au preoșit, până acum nu știu. Acéstea scriindu-le mări[i] tale, cu plecăciune, ca o slugă credincioasă mă rog mări[i] tale, cu toată plecăciunea, să grăesti măria ta pentru mine cu exțălănția sa, arhiepiscopul Klubușički pre bunul meu patron, câtă plată am eu aici la Oradie, după multă truda și osténala, carele am răbdat aici de cinci an[i], doară așa prin milostiva oblăduire a mări[i] tale și a exțălănți[i] arhiepiscopului, voi dobîndi oarecarele deregătorie cu plată mai bună. Eu înca lungindu-m[i] milostivul Dumnezău viața neîncetat voi ruga pre milostivul Dumnezău pentru toată fericirea mări[i] tale și rămîn.

Al mări[i] tale

în Oradiia Mare
în 9 zile în luna lui Aprilie 1755.

slugă plecată și credincioasă
Dragoși Moisi

13 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek Nagyvárad, 1755. május 23.¹

Sajnálkozok, hogy leveleire Kollártól nem kapott választ. Tudatja vele, hogy de Ville Temesvárra utazott a hadsereg szemléléré, míg Forgách püspök gyimesi birtokára ment. De Ville érdeklődött tőle, vajon vannak-e Bihar vármegyében zavargások.

Măria ta doamne al mieu ales patron!

Mult té supăr și mă socotesc ce poate fi de vreme ce n-am² avut acesta și atâta noroc să iau răspuns de la măria ta pă doaă cărt[i] cu smerenie scrise, carele l[e]-am³ trimis mări[i] tale pă pojtă[!] în Beci. Mai multe cărt încă aș fi trimis mări[i] tale, dar n-am îndreznit a te supăra, socotind că măria ta ai foarte mult îi mare lucru. Exțălănția sa ghenăral de Vil acum nu-i la Oradie, că s-au dus la Timnisoara[!], așa am înțales, să facă mujtră cătanelor. Exțălănția sa ghenăral de Vil m-au chiebat pre mine la sine și m-au întrebat: sânt oameni în varmediia Bihăriei în pace și am răspuns că până acum știu să fie în pace.

Pre măria ta mult m-au întrebat de tine cînd vei veni la Oradie și l[e]-am răspuns că cînd va fi și să va începe înălțata Kesaro-Krăiască comișie, vei veni măria ta cu

ajutorul lui Dumnezeu la Oradie. Exălănția sa episcopul Forgaci s-au dus la moșia sa, Gymăs și nu va veni de acolo, pre cum am înțales, pînă la toamnă. Măria sa vlădica Meletie, iaste [cu] mila lui Dumnezeu sănătos și are bună nedějde că va dobîndi stăpănire vlădiciei.

După acéstea, recomandăluindu-mă in grația mări[i] tale și de aici înainte, carele am avut și am preceput, rămîn.

Al mări[i] tale

în Oradiia Mare 23 de zile în luna lui Mai
după călăndariumul latinilor 1755.

slugă plecată
și credincioasă totdeauna
Dragoși Moisi

14 Kollár Ádám Ferenc Moise Dragoșinak [Bécs, 1755. június első vagy második fele?]¹

Utasításokkal látja el Dragoșit Meletie püspök és Cigarida ügyeit illetően. Kéri őt arra, hogy keresse fel Tokody György királyi kincstartót és a harmincadost.²

15 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek Gyulafehérvár, 1755. június 27.¹

Kollár levelét Gyulafehérváron kapta meg, ahová egy hete érkezett. Igyekszik a kapott utasítások szerint eljámi Meletie püspök és Cigarida ügyében, s felkeresi Tokodyt, valamint a harmincadost is. Háláját fejezi ki Kollárnak azért, hogy Nagyváradon a bizottságban képviselte az egyházi unió ügyét.

Măria ta doamne al meu pre bun și ales patron!

Cartea mări[i] tale mie trimisă cu mare bucurie de carele am foarte dorit, in 27 de zile după călindariumul latinilor, in luna lui Iunie în Ardal, in orașul carele să numește Bălgrad,² o am primit. Eu cu mare plecare te înștiințaz pre măriia ta că mai mult de o săptămînă iaste de cînd am eșit din Oradie și am venit in Ardal, pă vederea cinstișilor al[or] miei părinț[i] iară cu vrerea milostivului Dumnezeu mă voi nevoi să întorc iarăș la Oradie, cît mai curînd. Și lucrul carele t[e]-ai învrednicit măriia ta a-m[i] porunci mie, mergînd eu la giupînul Tokodi³ și hărmințasul,⁴ ca o slugă credincioasă și smerită, voi isprevi mări[i] sale vlădichi[i] Meletie și lui Cigarida cu rânduială bună, ce t[e]-ai învrednicit măriia ta a scrie voi spune. Mă foarte bucur și-m pare foarte bine că între pizmași[i] cei mulț t[e]-au ajutat Dumnezeu, precum eu pre sfinția sa l-am rugat ne-încetat de ț-ai putut, după osténala cea multă, măriia ta la înalțata Crăiasa, lucrurile cu norocire într-u mărirea lui Dumnezeu a le isprevi, spre întărirea credinței cei adevărate. Știu foarte bine și am văzut cît lucru și ziua și noaptea, fără nice o hodină ai avut măriia ta aici la Oradie, pre vrerea înalțatie Kesaro-Krăiești, în varmediia Bihăriei Comisiei și t[e]-ai nevoit spre întărirea Sfinției Uniri măriia ta, precum și doamni de la Oradie au preceput și au văzut ostănâla mări[i] tale. Asémenea și proști[i] din varmediia Bihăriei te pomenesc pre măriia ta, și așaptă tot venirea mări[i] tale la comișia, ce va să fie, cu mare dor, precum și eu, pre milostivul Dumnezeu, neîncetat voi ruga să-t, dée gînd ca acesta și sănătate fericită să vini la înalțata comișie, ce va să fie pentru întărirea Sfinției Uniri și învățatura mea și bucuria, carele am avut de la măriia ta. Mulțămăsc apoi mări[i] tale și

ex[ă]l[ă]n[ă]ț[i] sale metropolitului de la Calacea⁵ că v-a[ș] învrednicit pentru mine a face pomenire la înălțata și premolistiva crăiasă, pentru carele mila eu încă neîncetat voi ruga pre Dumnezeu pentru toată fericirea mări[i]lor voastre și rămîn.

Al mări[i] tale

Datum in Bălgrad in Ardal Latine Albae Carolinae
in Transylvania.
Die 27 Junii 2^{dum} Latinum calendarium, 1755.

slugă plecată
și credincioasă totdeauna
Dragoși Moisi

16 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek [Nagyvárad], 1755. július 26.¹

Elnézést kér, hogy az elszámolást nem tudta hamarabb elküldeni, de Erdélyben volt. Átadta Meletie püspöknek és Cigaridának Kollár utasításait. Váradon mindenki számít arra, hogy Kollár továbbra is részt vesz a bizottság munkájában. Közli, hogy de Ville generális megbetegedett.

Măriia ta doamne al meu pre bun patron!

Cu mare smerenie mă rog mări[i] tale că n-am putut trimite mai de grabă scrisorile de mărturie pentru rândul banilor, să mă erți. Eu adevărat l[e]-aș fi trimis de mult, dar n-am putut, pentru că am fost în Ardal, pa vederea părinților, iară acum l[e]-am trimis și închise în cartea mea, precum măriia ta t[e]-ai învrednicit a-m[i] porunci. Ce mi-ai poruncit măriia ta, am spus mări[i] sale vlădichi[i] Meletie, și lui Cigarida carele să închină mări[i] tale, și-[i] poftesc tot fericitul bine.

Aici la Oradie, foarte tare aștaptă înălțata Comișie de preună și pre măriia ta; toț[i] oameni[i] te poftesc, iară eu nimic nu știu, fi-va și cînd va fi. Derept aceeia mă rog mări[i] tale cu mare plecăciune să mă înști[i]nțez[i] măriia ta cînd va fi Comișie.

După aceastea, recomandăluindu-mă în grația mări[i] tale, carele am preceput, rămîn.

Al mări[i] tale

in 26 de zile in luna lui
Iulie, după călăndariumul latinilor 1755.

Országos Széchényi Könyvtár totdeauna slugă plecată
și credincioasă,
Dragoși Moisi

P.S. Episcopul Forgaci acum iaste la Gymăș, carele încă nu ști[e] cu adevărat fi-va Comișie, au nu va fi.

Pă ex[ă]l[ă]n[ă]ția sa ghenăral l-au prins frigurile.

Excellentissimus dominus generalis de Vil[!] habet febres quas ante aliquod dies accepit.

17 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek Nagyvárad, 1755. augusztus 3.¹

Jeleni, hogy elküldte Tokody és a harmincados elismervényeit a pénzről. De Ville tábornok Mária Teréziához fordult a falvakból elűzött papokat illetően. Megérkezett a királytól parancsa Bihar vármegyéhez, hogy vizsgálják ki az ügyet. Görög, latin és német nyelvű könyveket kér, hogy gyakorolhassa magát ezekben a nyelvekben.

Măriia ta doamne al meu pre bun patron!

Cu mare plecare și smerenie înști[i]nțaz pre măriia ta cum că eu mări[i] tale am trimis scrisorile de mărturie de la giupînul Tokodi și hărmințașul pentru rîndul

banilor, carele scrisori, care am trimis, luatu-l[e]-ai măria ta, au ba, nimica pînă acum nu știu.

Preoți[i] carele i-au scos oameni[i] cei proști in ani[i] trecuți[i] din sate, s-au jeluit exălănti[i] sale ghenăral de Vil că n-au cu ce trăi. Pentru aceia am înțales că pentru rîndul acelor preoți au scris exălăntia sa ghenăral de Vil înălțati ei crăiasiei. Poruncă au venit de la înălțata crăiasa la varmedie să să cerce pentru ce pricină au bătut pa Costa Tălnaciul din Orașul Nou Orăzi[i] Mari.²

Mă rog măria[i] tale cu mare umilință să-mi căștigi³ o carte, carele să fie și latinască și gricească pre limba proastă, iară altă nemțască, de va fi cu puțință, că cutez a te supăra pre măria[i] ta, mă rog cu mare plecare să mă erți. Cu atâta recomandăluindu-mă în mila măria[i] tale și de aici înainte, carele am preceptut, rămîn.

Al măria[i] tale,

în Varadini 3^{ua} Augusti.

2^{dum} Latinum calendarium 1755.

totdauna slugă smerită și credincioasă,

Dragoși Moisi

[.....]¹ quae scripta missa utrum perceperit nec ne in praesens usque nihil scio praesbyteri ejecti ex pagis per rusticos primis superioribus querelam deposuerunt apud excellentissimum generalem de Vill, quod non habeant. Unde vivant quorum ratione intellexi excellentissimum generalem de Vill scripsisse Sacratissimae Suae Majestati.

Mandatum venit comitatui a Sua Majestate ut investigetur quam ob causam sit percussus debita persenalum Magno-Varadiensem ex Ujvaros. Humillime rogo Spectabilem Dominationem Vestram dignetur mihi si possibile est Graeco-Latino vulgari idiomate librum procurare alterum vero Germanicum ut me possim exercere in illis linguis.

18 Kollár Ádám Ferenc Moise Dragoșinac

[Bécs, 1755. augusztus 12.]¹

Kifejti véleményét Meletie unitus püspökről.

[.....] Quid Meletius sperat? pentruke to de una au nedejduit mult, doare (doară) nu știu ce (așa) incapetai oam este bun Milinti Episcop Tiganii (Teaganei), dare forte prost.

[.....] De Meletio nec est spes ut jurisdictionem majorem obtineat, nam et De Ville eum pessime jam anno elapso descriperat et ego genuine depinxi cujus furfuris homo sit. Uno verbo ex ea scientia quam harum rerum habeo, asservare tibi possum: nisi Deus specialiter vos juverit, et prope miraculum patraverit, actum est de omni in partibus vestris unione, cujus ego rei non sine gravi dolore recordari possum.¹

19 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek

Nagyvárad, 1755. augusztus 21.¹

Köszöni, hogy az egyházi unió ügyét felkarolta, amit Forgách püspök és Klobusiczky érsek is megelégedéssel vettek tudomásul. Kéri Kollár közbenjárását a császárnénál a falvakból elűzött papok ügyében. Köszöni a románul frott levelet és várja az ígért könyveket. Részleteket közöl a várban talált kriptákról.

Măria ta doamne al mieu pre bun și ales patron!

Scrisoarea măria[i] tale mie trimisă foarte cu mare bucurie și smerenie o am luat, dintr-un carele strădania și ostănala cea multă a[l] măria[i] tale pentru noi am foarte

bine înțales și știu și într-amănteale că mult te nevoiești[măria] ta și t[e]-ai nevoit si aici la Oradie pre vrămea înălțatiei comișiei, cum ai putea măria ta aduna oile celé răsipite și neprecepte la un staul a besericiei catholicești[măria]. Văzut-au și au preceptut aceasta și domni[i] de la Oradie, depreună cu exălănția sa episcopul Forgaci, carele acum iaste la Gymăș, ciât ai ostănit măria ta pentru Sfinta Unire și acum încă ostenești[măria] depreună cu exălănția sa arhiepiscopul Klubușitki al mieu pre bun și ales patron. Am spus și preoților celor țipați,² că ai grăit măria ta pentru nevoile lor cu premilostiva crăiasa și ei încă rogă pre milostivul D[u]mnezeu pentru măria ta ca de aici înainte încă să-ț aduci aminte de nevoile lor, că au sosât la mare sărăcie.

Exălănția sa ghenăral De Vil zice că va fi comișie, dar nu va țanea multă vrăme. La carele comișie și eu si alți[măria] mulți cu dor mare poftesc a vedea fața măria tale carele cinstită față a măria tale am bună nedějde că o voi vedea, pre cum am înțales din scrisoarea măria tale mie trimisă.

Oameni[i] cei proști de la sate, uni[i] ar vrea să vie comișia, iară alt ar vrea să nu și ei tot așa sânt cum au fost și mai întei, pre vrămea înălțatiei comișiei. Măria sa Meletie are nedějdea că va căpăta multă și mi-au zis să scriu, măria tale, că au zis oameni[i] cei proști de la sate că pre măria să ei poftesc sa fie episcop actualiș și așa vor fi uniaș[i]. Ce ai scris măria ta rumănesse mie, foarte bine am putut ceti și am înțales și așa și iaste pentru cărți[i], că ai făgăduit măria ta că-m vei trimite. Foarte cu mare smerenie mulțămesc măria tale și mă rog iarăș măria tale să le trimit de vei avea modru, că să poci învăta dintrînsele câte ceva.

În criptă mai întei au aflat trei părți[i] de cunună de argint, iară cu aur polite și o darabă de rasă cu flor[i] cusute în chipul paserilor și o părete de copce de aur, carele l-au pregiuit(!) doisprăzace galbin[i] și un bumb crăiasc și puțineale oase încă au aflat. Dară³ scrisoare dasupra criptei nu au putu[t] afla și ști cine au fost îngropat acolo. Iară amu în doaăzaci și unu de zile, în luna lui August, după călândariumul latinilor, au aflat scris un potir pre piatră, carele au fost pusă-asupra criptei și oarecare flor[i] scrise în chipul pênelor și patru căpătin[i] și oase de oameni[i]. Carele oase și căpătin[i] sint supt grijă franțșcanușului, carele iaste căplan la reghemânt în cetate. Dar și aici nu au aflat nice o scrisoare d-asupra criptei, cine iaste îngropat, să să poată ști.

Despre acéstea toate, carele am scris măria tale ca o slugă credincioasă pre cum am auzit și știu, te înști[i]nțaz pre măria ta. De aici înainte ce voi auzi și voi ști, de știre a face măria tale n-oi uita. Iară pre mine mă recomandălesc și de aici înainte, cu mare smerenie, în grația măria tale, carele am avut și am preceptut și rămîn al măria tale

în Oradiia Mare

în 21 de zile în luna lui Avgust,
după călândariumul latinilor, anul 1755.

totdauna până unde

voi trăi, sluga plecată și credincioasă
Dragoși Moisi

Potuit advertere et optime scit excellentissimus dominus episcopus Forgach una cum dominis capitularibus et aliis quantum conabatur pro sacra unione Spectabilis Dominatio Vestra, dixi etiam ejectis popis¹ quantum Spectabilis Dominatio Vestra compatiatur ipsorum misero statui, et quod ipsorum apud augustam mentionem feceret.

Excellentissimus generalis de Vill dixit illustrissimo domino Meletio futuram commissionem sed non diu duraturam.

Pars rudis populi vellet futuram commissionem pars nollet qui etiam manet in eo in quo erat tempore excelsae commissionis.

Illustrissimus dominus Meletius bonae spei est majorem autoritalem se obtenturum qui mihi imposuit ut Spectabili Dominationi Vestrae perscriberem quod si utilis fuerit

facilius populus rudis ad unionem amplectendam se resolvat quod dignabatur mihi scribere Spectabilis Dominatio Vestra valachice optime potui legere et intelligere, et sic se res praebeat.

In crypta primo adinventae repertae sunt quantum post meam investigationem narrarunt tres partes diadematis argenteae inauratae tamen, praeterea particulam pallei[?], consutam floribus in formam avium aut potius columbarum et unum par aurearum fibularum prout hominum hic opinio est fors ad pallium pertinentium, quarum fibularum pretium fecerunt 12 aureos, domum bullam aliquam et ossa ad regium sceptrum quod repertum non est ut existimant pertinentem, nullum tamen ad invenire potuere scriptum unde possit cujus conditionis mortalium in eadem crypta sepultus fuerit.

Secundo utpote 21 Augusti 2^{dum} Latinum calendarium repertus est calyx cryptae inscriptus cum floribus instat plimarum, domum 4^{tor} Calvarias, et ossa quae reservantur apud copillanum regiminis in arce deprehenderunt, nullum tamen etiam hic scriptum adinventum est unde deveniri posset in notitiam mortalis in ipsa crypta sepulti.

Dignetur Spectabilis Dominatio Vestra gratiose veniam dare quod Latine tam incorrecte et properanter scripserim, properenter [...] scripsi quia properabat cursor.

P.S. Intellexi ex illustrissimo domino vicario quod sua excellentia Forgach [...] ibit Viennam ad Suam Majestatem.

Magno-Varadini 21 idem Latinum calendarium Augusti 1755.

20 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek Nagyvárad, 1755. augusztus 31.¹

Beszámol a váradi várban talált kriptákról és arról, hogy a kalocsai érsek nem lesz jelen a bizottság ülésén. De Ville az illír küldöttség részvételét tartja kívánatosnak a bizottságban és tárgyalt Meletie püspökkel; de hogy miről, arra vonatkozóan nincsenek információi.

Măria ta doamne al meu pre bun și ales patron!

Mă rușinez foarte tare că cutez pre măriia ta de atitea or[i] prin scrisorile méle a te ingreuia, pentru acéia cu mare smerenie mă rog mări[i] tale să-m dai ertăciune. Am fost trimis mări[i] tale o plecată scrisoare a mea prin carele scrisoare, precum t[e]-ai invrednicit a-m[i] porunci măriia ta, t[e]-am înștiințat pre măriia ta ce au aflat in criptele din cetate, carele scrisoare pre poștă trimisă luatu-ai măriia ta la mîn[ă] au nu, pîna acum, nu poci ști animica.

Fac de știre mări[i] tale iarăș cu smerenie cum că întraceastea zile, nu de multe, au aflat in cripta, in cetate zéce căpășin[i] de oamen[i], dar nu să ști[e] a cui ar fi, pentru că nu au putut afla nice o scriocare de unde s-ar putea inderepta; dintracésté zécé căpășin[i], opt l[e]-au ingropat, iară doaă le țin.²

Măriia sa episcopul Meletie mi-au zis mie cum că măcar de va fi comișie exțălănția sa arhiepiscopul de la Calacea nu va veni.

Aceasta véste zice măriia sa Meletie din giupînul Jurcovici o-u auzit. Carele vorovă a lor iaste adevărată au deșartă, nu poci, să știu. Cu adevărat am auzit că exțălănția sa ghenăral de Vil foarte voiaște să fie iarăș comișie și au scris exțălănți[i] sale pregéșului de la deputație, Ilirișiai, că să lucréze într-acéia ca să fie comișie. Măriia sa Meletie, cînd și cînd, mérge la exțălănția sa ghenăral de Vil, dar nu poci ști ce vor-

béște cu exțălanția sa ghenăral de Vil. Radici hărmințașul³ nu de mult au răposat ăñ Domnul.

Despre acéstea toate de carele, am știut făcând de știre mări[i] tale, ca o slugă mai mică, credincioasă ce sânt, și voi fi pînă unde voi trăi, mă rog mări[i] tale de acélé lucrur[i], carele să cuvin a le ști, mie să-m scrii și să-m fii patron, că foarte doresc de măriia ta. Recomăndăluindu-mă și de aici inainte in grația mări[i] tale, carele am preceput și rămîn.

Al mări[i] tale

în Oradiia Mare în 31 de zile în Avgust
după călăndariumul latinilor 1755.

totdauna, pînă unde voi
trăi, slugă plecată și credincioasă,
Dragoși Moisi

Verecundiae meae vim infero quod toties meis literis Spectabili Dominationi Vestrae negotium facessere praesumam. Ea propter gratiose veniam dare dignabitur. Miseram Spectabili Dominationi Vestrae postali occasione, prout non dedignabatur demandare epistolam in qua exposueram quantum scivi, quid repertum sit in cryptis ex arce quae literae meae utrum allatae sint nec ne Spectabili Dominationi Vestrae ignoro.

Iterum summa cum dimissione significo Spectabili Dominationi Vestrae, quod non multo ante 10 repertae sunt in cryptis Calvariae quarum duas conservantur, alteras vero sepelliverunt sed hic etiam uti prius nullum repertum est scriptum unde desumi valeat cujus forent hae Calvariae. Illustrissimus dominus episcopus Meletius dicit se intellexerit se ex domino Jurkovics, excellentissimum dominum archi-episcopum ad futuram commissionem si dicenda est futuram non comperituram, quod ipsorum dictum utrum verum sit, nec ne dubius, inceptusque haereo. Pro certo audivi excellentissimum generalem de Vill velle futuram commissionem, et scripsisse excellentissimo domino praesidi¹ Viennam, ut urgeat ejus continuationem apud augustam alias nunquam speranda est pax et tranquillitas in hac dioecesi nisi hoc fiat. Quandoque illustrissimus dominus episcopus Meletius solet invidere excellentissimum generalem de Vill, quid autem ibi negotii habeam ignoro. Haec dum omnia sincero corde Spectabili Dominationi Vestrae perscriberem demississime suplico Spectabili Dominationi Vestrae ut ignotum earum rerum non patiatur me quae suo prudenti iudicio scitu digna judicaverit, et me gratiis et favoribus expertis amplius conservare non dedignetur.

Tricesimae magister in Domino obivit, illustrissimus dominus Meletius mihi id mandavit, ut si quas Spectabili Dominationi Vestrae scriberem litteras ejus nomine Spectabilem Dominationem Vestram salutem.

21 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek
Nagyvárad, 1755. szeptember 18.¹

Közli, hogy az Aaron esperessel együtt írott leveleket elküldte. Ígéri, hogy utánanéző, van-e olyan román történetíró, aki a román nemzetéről írt volna. Híreket közöl a Váradon összeülő bizottságról, melynek munkájában de Ville, Hadik, Forgách és Kollár részvételére egyaránt számítanak.

Măriia ta doamne al mieu pre bun patron!

Cartea mări[i] tale mie trimisă cu mare dragoste și cu aceéias umilință o am primit și pentru că n-am putut da răspuns mai curînd, cu mare smerenie mă rog să mă erț.

Eu cu domnul chéşéariu² am vorovit pentru rîndul cărtilor, despre carele t[e]-ai in-vred-nicit a-m scrie măria ta și s-au aflat acéstea cărț insămnate intr-aceasta hărtie, carele o am inchis supt acéasta copértă, cu părintele protopop Aaron de la Pocén[i].³

Încă am avut voroavă, și nu am putut aici afla nice un dascal, nice știm oare carele istoricuș, carele ar fi scris despre neamul rumănesc. Iară de cumva voi puteă înțălége că sânt uni[i] ca acéstea dascal sau istoricuș la cineva in Ardal, cu toată inima te voi înștiința pre dumnata pre cinstite.

Aici despre înălțata comișie fac véste așa uni[i] că va fi, iară alși[i] cum că nu va fi. Măria sa ghenăral de Vil încă zice acum că nu ști[e] cu adevărat comișie fi-va, au nu va fi.

Iară de să va întîmpla să fie înălțata comișie, măria ta să [te] nevoeșt[i] și să te sâleşt[i] să vin[i] la înălțata comișie pentru mai mare folosul beséreciei noastre catholiceșt[i]; așa poftéște toată eparhiia Orăzi[i] Mari[i] venirea mari[i] tale la aceasta comișie.

Exălănțiia sa ghenăral de Vil depreună cu giupănasa lui și alt ofițir[i], în 21 de zile în luna lui Săptémvrie, după călândariumul latinilor, va fi pă prîns, la măria sa Măle-tie[!] vládica.

Exălănțiia sa Forgaci, pre cum véste, va veni la Episcopiia sa la Oradie, la sfărșitul luni[i] lui Săpteamvrie.

Acéstea scriindu-le mări[i] tale cu toată dragostea și credința, iarăș și mai mult mă recomandeluesc in grația mări[i] tale, cu toată umilința, carele am avut și am preceput și rămîn

Al mări[i] tale

pîna unde voi trăi slugă cea
mai mică smerită și credincioasă
Dragoși Moisi

în Varadini 18 7^{bris} 2^{dum} Latinum. 1755.

Ego negotium quantum dignabatur mihi demandare Spectabilis Dominatio Vestra cum reverendissimo domino Keseru canonico diligenter communicavi et hos scriptores seu historicos qui de regum praeclaris gestis scripsere adinventos, Spectabili Dominationi Vestrae ad meam erga Spectabilem Dominationem Vestram contestandam fidem submitto. Non absimiliter cum domino Aaron Pocseni sermonem haberi super hoc negotio sed nullum scriptorem adducere possumus aut historicum qui literis aliquid idiomate nostro mandasset, si quidpiam hujus negotii per communicationem ex Transylvania potero habere non praetermittam certe Spectabilem Dominationem Vestram tamquam perpetuus fidelissimus servus edocere. Excellentissimus generalis de Vill dicit se dubium ancipi tamque horere utrumve sit futura commissio vel non sit licet pro priori quasi pro certo tenebat istam futuram, et hoc inde evenit cum a multo tempore nullas penitus ab excellentissimo domino praeside vicina ceteras accipiat.

Excellentissimus dominus generalis de Vill una cum illustrissima domina sua consorte aliisque officialibus arcentibus illustrissimo domino episcopo Meletio pro 2da currentis ad conductum prandium se adpromiserunt.

Excellentissimus dominus episcopus Forgách prout spargitur revertetur Gyemcsinio¹ ad suum episcopatum Varadinum, sic autem suum iter instituet, ut circa finem currentis hujus sit Varadini. Haec dum in humilitate et summo cum cordis mei ardore significarem Spectabili Dominationi Vestrae [...] et expertis favoribus omni cum demissione me commendo et emorior[?].

22 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek Nagyvárad, 1755. november 13.¹

Közli, hogy de Ville parancsot kapott Mária Teréziától a bizottság összehívására. A bizottságban jelen lesz maga de Ville, Hadik és Kollár is. Távolmarad viszont a kalocsai érsek, Klobusiczky. Emlékezteti az ígért könyvek elküldésére.

Măriia ta doamne al mieu pre bun patron!

Cu mare smerenie te înști[i]năz pre măriia ta² cum că exălănția sa ghenaral de Vil au luat pre milostiva poruncă de la inalțata crăiasa numai decât, să înceapă comișia, dacă va veni ghenăral Hadik, precum el și așaptă la sfârșitul luni[i] aceștia, Noemvrie, după călăndariumul latinilor.

Pre măriia ta foarte te intrabă și te așaptă cu dor oameni[i], precum și eu foarte doresc să văd fața mări[i] tale vésălă. Acecia încă am înțales că exălănția sa Klubușiki nu va veni la comișie.

Despre acéstea înștiinșindu-te cu plecare pre mării ta, mă recomandălucesc in grația mări[i] tale, carele am preceput și rămîn.

Al mări[i] tale

slugă plecată, și credincioasă

în Oradie Noemvrie 13 zile după călăndariumul
latinilor Magno Varadini 13 2^{dum}
calendarium Latinorum 9^{ris} 1755.

Dragoși Moisi

Summa cum demissione notum facere volui Spectabili Dominationi Vestrae, me intellexisse, excellentissimum generalem de Vill benignum Sacratissimae Suae Majestatis mandatum accepisse ut sine intermissione excelsam commissionem, cum advenit excellentissimus generalis Hadik, qui fine mensis hujus 9^{bris} se venturum excellentissimo generali de Vill perscripsit, Spectabilem Dominationem Vestram quam plurimum sero citatur populus, et vel maxime gratiosam presentiam cupit videre quemadmodum eo ego in ardentissimis votis hoc habeo, hoc etiam audiui excellentissimum archi-episcopum amplius non compariturum ad hanc excelsam commissionem. Haec dum in sinceritate, et demissione Spectabili Dominationi Vestrae significarem me expertis gratiis amplius Spectabilis Dominationis Vestrae commendo, et persevero.

P.S. Ratione librorum quorum scripseram Spectabili Dominationi iterum praesumo in memoriam Spectabilis Dominationis Vestrae redigere, ut mihi illos gratiosa sua benevolentia si tamen possibili est procurare non dedignetur, quod opus beneficii si aliter non potero, recompensare conabor sacris apud Deum precibus.

23 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek Nagyvárad, 1755. december 21.¹

Elnézést kér, hogy nem írt korábban, de várta Kollárt Nagyváradra, ahol mindenki reméli: Kollár mégis jelen lesz a bizottság ülésén.

Spectabilis, ac Generose Domine[!]
Domine Patrone Gratosissime, Domine!

Cum recursum solatioe onomasticae diei Spectabilis Dominationis Vestrae, obligationem meam et constans, eumque sincerum studium testari cupiens, non potui quin

officii, meaeque in Spectabilem Dominationem Vestram devotionis memor, ex intimo pectoris sacello gratuler, Deus director, rerum, factorumque humanorum optimus, qui eandem hucusque benignissime incolumem mihi praestitit, porro amoenum gratiae suae Zephyrum adspiret saepius huncque solatiosum redire diem ad vota jubeat ac, post felicem hujus anni loco auspicatissimum exordium, ac seriem plurium, cum novarum gratiarum incremento faustissimo cursu iri, et revolvi ad contentum Spectabili Dominationi Vestrae ex intimo animi mei sensu apprecor. His ego gratosioribus favoribus demississime commendatus ad aras sacras devotissimus cultor persevero.

Spectabilis Dominationis Vestrae

Magno Varadini 21 Decembris 1755.

Mă rog mări[i] tale cu mare smerenie, și plecare să nu te super[i] pre mine, pentru aceasta închinăciune așa târzie. Cu adevărat în vreme dători[i] mele așa fi făcut destul, dar având bună nedějde că eu depreună cu măria ta voi prăznui la Oradie, ziua numelui² mări[i] tale, am întârziat pînă într-aceasta vreme de n-am scris.

Mări[i] sa ghenăral Hadik pînă acum nu au sosît la Oradie, nice comișia pînă acum nu s-au început, precum mări[i] tale am scris în cēialaltă carte a mea. Așa și acum scriu că tot norodul te așaptă, precum am și bună nedějde că voi vedea fața mări[i] tale

totdauna slugă credincioasă și smerită
Dragoși Moysi

[P.S.] Summa cum demissione rogo Spectabilem Dominationem Vestram in tempestivam aggratulationem vitio, ut mihi non vertat, tempore enim debito satisfecissem obligationi meae nisi expectatiome retardasset adventus Spectabilis Dominationis ad festa Natalitia Magno Varadinum, excellentissimus generalis Hadik nondum pervenit Varadinum uti adhuc nec commissio inceptit, Spectabilis Dominationis Vestrae adventus omnibus pergratus erit quemadmodum, ego etiam ardentissimis votis desidero frui gratiosa Spectabilis Dominationis Vestrae praesentiae nec spe frustrabor.

24 Johann Christoph von Bartenstein Kollár Ádám Ferencnek
[Bécs], 1756. január 16.¹

Kéri, hogy a nagyváradi, a görög-katolikusok (unitusok) ügyében kiküldött bizottság iratait Kollár hozza magával.

Wollen Sie zu der morgigen Deputation die Acta der Großwardeiner Commission, worauf Sie sich in der Relation beziehen, mitbringen. Den 16ten Jänner 1756.

Freiherr von Bartenstein

[A külzeten]: Ihre Kayserlichen Mayestät Bibliothecae Custodi Herrn von Kollar.

25 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek
Nagyvárad, 1756. február 8.¹

Kéri, hogy értesítse őt a bizottság összejövetelének időpontjáról. Tudatja, hogy de Ville és Forgách között ellentéték vannak, de Ville azonban jól kijön Meletie püspökkel. Forgách várja Kollárt Váradra.

Jelenti továbbá, hogy februárban lezajlott Bihar vármegyében a tisztújítás. A régi alispán helyén maradt, a szolgabíró meghalt. Meletie panaszkodik, hogy a váradi kanonokok nem tisztelik őt.

Măriia ta doamne al meu pre bun patron!

Mă rog mări[i] tale cu mare smerenie să mă înștiințez cu adevărat de rîndul comi-și[i]. Eu nu știu ce să socotesc că exălănția sa gănăral de Vil, in toate zilele aștaptă pre gănăral Hadik și nu mai soséște. Iarna încă tréce și să apropie primăvara, in carele vréme proștit[i] toț vor eși la lucru, să-ș caute pita cea de toate zilele.

Măriia sa episcopul Meletie are bună nedéjde că pîn patroșiniumul lui ghenăral de Vil, va dobîndi de va fi cu stepînirea vlădici[i], deplin. Exălănția sa episcopul Forgaci au chiebat pre ghenăral de Vil la prâns[!] și nu au vrut să miargă. Pentru acéia pot socoti măriia ta înăleptéște, că acești[i] doi domn[i] nu să întăleg bine cu altul. Iară exălănția sa ghenăral de Vil de oare cîte [ori] au fost la măriia sa Meletie pre prîns [!], asémenea și Meletie de multe or[i] au fost la exălănția sa gănăral de Vil pre prîns[!]. Exălănția sa episcopul Forgaci, mie-au zis mie că mări[i] tale dacă vei putea veni la comișie, precum foarte poștea, bucuros eș[!] va [da] masă, numai să primeșt[i] măriia ta.

Pentru acéia, cu mare plecare mă rog mări[i] tale să-m scrii ceva, să poci arăta sau, spune exălănți[i] sale episcopului Forgaci, de carele să să bucure, că foarte te iubéște pre măriia ta, pre cum am preceput.

Aici in Oradie au fost in luna lui Fevruarie rășturația tizturilor varmedi[i] și tot acelaș vițșpan au rămas, carele au fost an, anume Boiti Mihal Beliței,² solgăbirău,³ in Domnul au răposat.

Meletie, precum am înăles, s-au ponosluit la înălțata curte că pre el nu-l cinstesc capalani[i]. Pentru acéia, de acolo de sus, i-au scris lui Forgaci, exălănți[i] sale, să spue cătră capalan[i] să-l cinstasca.

Cu acéstea recomandăluindu-mă cu mare smerenie in grația mări[i] tale, carele am preceput și rămîn.

Al Mări[i] tale

slugă credincioasă și smerită,
Moysis Dragoși

Magno Varadini 8 Februarii 1756.

Sup[p]lico demississime Spectabili Dominationi Vestrae dignetur me informare ratione comissionis quid sperandum sit, ego nescio quid apud me reputem cum excellentissimus generalis de Vill hic in loco Magno-Varadini in dies expectet excellentissimum generalem Hadik, et tamen iam quod semel non adveniat satis mirari non possum. Hyemis etiam sensim abit, tempus vernale appropinquat ubi indigens populus ad quae-rendum quotidianum panem hinc inde dispergetur. Illustrissimus dominus episcopus Meletius optimaē spei est de obtinenda et absoluta activitate eppiscopatus[!] Magno-Varadiensis suffragante patrocinio excellentissimi generalis de Vill. Excellentissimus generalis de Vill invitatus ab excellentissimo *episcopo Forgach* ad conductum prandium non comparint ex his nulla elucescerit inter hos magnates indicia alicujus confidentiae, uti nullam inter ipsos expertus sum intercessesse conversationem, alias vero excellentissimus generalis de Vill, apud illustrissimum episcopum Meletium binis aut tribus vicibus sumpsit prandium vicissim illustrissimus dominus Meletius apud excellentissimum generalem de Vill, sed saepius quam tribus vicibus. Ex ore excellentissimi domini episcopi Forgach percepi Spectabili Dominationi Vestrae se oblaturum.

Liberam mensam si pro comissione Spectabilis Dominatio Vestra advenerit quod in summis votis habet suae excellentiae modo Spectabili Dominationi Vestrae placeat, dignetur Spectabilis Dominatio Vestra. Supplico humillime simile quid mihi perscribere quod dum suae *excellendae episcopo Forgach* narravero sit pro ipsius consolatione est enim intimo amare sua excellentia episcopus Forgach erga Spectabilem Dominationem Vestram quantum spectus sum. Restauratio officialium comitatensium peracta est mense Ianuario quibus palmam praeripuit superioris anni vice comes utpote Michael Bojti Beliczei vice iudicialium in Domino obivit illustrissimus episcopus Meletius conquestus est apud aulam quod ille negat, prout audivi quod illi eidem episcopo Meletio reverendissimi domini canonici debitum honorem non prostent unde scriptum est excellentissimo episcopo Forgach ut advemoneat suos canonicos ita venerari illustrissimum episcopum Meletium ut sentiat se honorari quod tam in correcte et properanter su[m]pserim deprecor humillime Spectabilem Dominationem Vestram properanter enim su[m]psi ob urgentis alios meos labores.

26 Kollár Ádám Ferenc Moise Dragoşinak
[Bécs, 1756. március 6.]

Közli, hogy a királynő kinevezte őt udvari tanácsossá.¹

27 Moise Dragoşi Kollár Ádám Ferencnek
Nagyvárad, 1756. március 11.¹

Gratulál Kollárnak udvari tanácsossá történt kinevezéséhez, amiről Forgách püspök is értesült és örült neki. Panaszkodik, hogy az évi száz forintnyi fizetésből, amit a bizottság biztosít neki, nem tud megélni.

Măria ta doamne al meu pre bun şi ales papatron[!]

Cartea mări[i] tale, în luna lui Martie în 6 zile,² după călândariumul latinilor, cu mare smerenie o am primit, dintr-un carele înălţând că înălţata chesaro crăiasa, pre milostiva doamna noastră,³ te-au cinstit cu nume de sfednicie, m-am foarte bucurat şi m-am veselit şi toate supărările⁴ l[e]-am uitat, ştiind că şi eu supt aripile mări[i] tale de aici mai tare mă voi scuti. Derept acéia, cu toată inima poftesc şi rog pre milostivul Dumnezău, ca să te învrednicească toate acélea a le dobîndi carele poşteşt[i] şi pentru al meu folos.

Exălănţia sa episcopul Forgaci, cu trei zile mai curînd au auzît cu bucurie, pînă ce nu i-am spus eu că pre măria ta înălţata crăiasă te-au numit sfădnic. Acéla încă toate l[e]-am spus exălănţi[i] sale episcopului, carele t[e]jai învrednicit măria ta a-m scrie.

Pentru rîndul comiş[i], carele auzîndu-le exălănţia sa, i-au părut foarte bine şi pof-téşte exălănţia sa mări[i] tale, precum acest nume de sfédnicie ai dobîndit aşa da aici înainte să te învrednicească a dobîndi şi célélalte, carele poşteşt[i] milostivul Dumnezău te-ai învrednicit. Măria ta şi aceasta a scrie că voeşt[i] a şti dobîndit-am ceva de atunci, au nu. Eu cu adevărat mărturisăsc că la al meu patron, mări[i] tale ca nimica n-am dobăndit, ci tot acea sută de florint[i] am, carele am avut cînd ai fost măria ta aici la Oradie. Cu carele plată nu ştiu cum voi trăi, că nu-i putînjă dintr-o sută de florint[i] să mă şi îmbrac şi să şi trăesc.

Pentru acéia mă recomandăluesc în mila și grația mări[i] tale. Cu acestea recomandăluindu-mă în grația mări[i] tale, carele am preceput și precep, rămîn.

Al Mări[i] tale

Magno Varadini 11 Martii 1756.

Ex perceptis gratiosissimis Illustrissimae Dominationis Vestrae 6^a mensis Martii literis maximo cum gaudio quod animitus semper precabar intellexi a Sua Sacratissima Majestate Illustrissimam Dominationem Vestram Caesareo Regiae Aulæ consiliarii titulo coonestatam esse luculentum hoc profecto est et rectae conscientiae Illustrissimae Dominationis Vestrae indicium, meum vero summum solatium, id etiam, quod in dies expectat. Illustrissima Dominatio Vestra, divina bonitas clementissime ut indulgeat corde sincero opto, ut adversarius quisquis ille sit cum suis exaggeratis falsis in innocentes delationibus magis erubescat, ego vero sub alis, Illustrissimae Dominationis Vestrae majori possim gaudere tutelae excellentissimus episcopus *Forgach* se mihi dixit citius cum gaudio audivisse tribus diebus quam ego retulissem praeattacta dignitate coonestatam esse. Illustrissimam Dominationem Vestram attamen etiam mea relatio suae excellentiae pergrata fuit, quin etiam omnia ea quae in votis habet. Illustrissima Dominatio Vestra, ut eveniat animitus precatur omnia enim egit Illustrissima Dominatio Vestra in negotio commissionis ex recta conscientia, et sana doctrina; ideo non dubitat sua excellentia id quod expectat, Illustrissimam Dominationem Vestram obtenturam; hac per me voluit scribenda sua excellentia Illustrissimae Dominationi Vestrae. Verissimam causam quam dignabatur perscribere Illustrissima Dominatio Vestra cur commissio hoc anno emanserit libentissime audivit sua excellentia. Sors mea melior quod dignatur rescire Illustrissima Dominatio Vestra facta non est nec plus, quidquam acquisivi, nec praebenda mea vel in minimo aucta est; sed et de victu, et de vestitu debeo mihi providere ex illis centum florenis mihi assignatis ab excellentissimo episcopo *Forgach* uti apparet ex protocollo in commissione peracto. Quare me gratis et favoribus Illustrissimae Dominationis Vestrae impensissime commendo. General de Ville, prout audivi a longo tempore nihil accepit Vienna, ratione comissionis quid futurum sit nec de actuario quidquam scit quis venturus sit Varadinum, scit tamen Illustrissimam Vestram Dominationem Magno Varadinum non rediturum, et hoc audivit non ab alio sed ex archimandrita *Putnik*, huic autem metropolita id perscripsit, fateor autem sincere Illustrissimae Dominationi Vestrae, Magno Varadini Illustrissimam Dominationem Vestram titulo consiliarius[!] aulæ a Sacratissima Sua Majestate coonestatum esse ubique, devulgatum nec ego amplius et amplius desistum solatium Illustrissimae Dominationis Vestrae promulgare. His ego pretiosissimis gratis Illustrissimae Dominationis Vestrae enixissime commendatus emorior.

Aeternum sincerissimus et humillimus servus
Moyse Drágosi.

28 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek
Nagyvárad, 1756. május 5.¹

Beszámoló de Ville-nek, Hadiknak, Forgách püspöknek és más magasrangú tisztviselőknek a falvakat vizsgáló bizottságban folytatott munkájáról.

Illustrissime Domine Domine Consiliarie,
Domine Patrone Gratosissime Colendissime!

Cu mare plecăciune te înștiințaz pre măriia ta că măriia sa ghenăral Hadik încă pînă acum n-a mai venit; într-amăntelă în toate zilele el așaptă, dar exălănția sa prejașu Botani,² măriia sa ghenăral de Vil și actuariusul,³ în toate zilele au săsie, încă și cînd sărbător[i], de la noaă ceasur[i] pînă la 12 și a uneor[i] și după la un ceas, dar ce isprăvăsc nimica nu poci ști.

Încă pînă acum satele nu au fost înaintea comiși[i] să le întrăbe, nice noi asémenea pînă acum n-am fost în comișie. Deputatu și carele am fost an, cînd era comișie, nu știu de aici înainte ce va da Dumnezău. Actuariusul pînă acum nu au fost la exălănția sa, episcopul Forgaci să-l vedască, dar au zis că-i iaste voia să miargă.

Cu acestea recomăndăluindu-mă în grația mări[i] tale, cu mare plecăciune rămîn.

Summa cum demissione notum facio Illustrissimae Dominationi Vestrae, excellentissimum generalem Hadik nec dum Varadinum advenisse, quamvis in dies expectitur nihilominus tamen praesentes commissarii, excellentissimus praeses Botyany excellentissimus generalis de Vill et dominus actuario quotidie sessionem habent, nec quidem festis diebus parant, incipiunt autem hora nonae, et prosequuntur suos labores usque ad 12, quandoque ad 1^{am} usque horam penitus autem ex domino actuario, nihil scire possim, quid finiant, quamvis illum frequenter adeam causa exercendae linguae Valachicae nullus autem ex pagis citatus est ad hoc usque tempus, ad examen. Ut nec nos adhuc deputati prout elapso anno fuerat in sessione commissionali fuimus, quidem posterim fiet dominus Deus optime novit, dominus actuario ad hoc tempus praetermisit excellentissimum dominum episcopum Forgách visitare, sed a modo intendit id exequi quantum intellexi his gratissimis gratiis Illustrissimae Dominationis Vestrae amplius commendatus emorior.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

humillimus et sincerissimus servus

Magno Varadini 5^a Maji 1756.

Moyse Drágosi

29 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek
Nagyvárad, 1756. június 13.¹

Beszámol arról, hogy a Várad környéki falvak lakosságát még az ünnepnapokon is a bizottság elé rendelik, hogy az munkálatait július 14-ig befejezhesse. Közli, hol lakik Váradon de Ville, Hadik, Forgách és az elnöki teendőket ellátó Batthyány. Pünkösöd alkalmából Meletie püspök ebédén látta vendégül de Ville és Hadik tábornokokat, Batthyány azonban nem volt jelen. Információkkal szolgál a katolikus és az unitus hívekről.

Illustrissime Domine Consiliarie, Domine,
Domine Patrone Gratosissime Colendissime!

Cu mare plecăciune iară despre o parte cu scîrbă te înștiințaz pre măriia ta că toate satele carele pînă acum an [au] fost la examăn înaintea înălțatiei comișiei, am fost scris mări[i] tale în cțialaltă scrisoare a mea că și în zilele de sărbător[i] că și în cėlălalte iaste examăn, iar acum acest rînd l-au întors, că și în zilele dă [să]rbător[i] nu numai carele sânt pre légea lătinască, și ci în sărbătorile carele sânt după légea grecească, nice

odată nu iaste examăn, ci în alte zile, cînd nu sânt sărbător[i]. Să începe comișiia la opt ceasuri[i] și a uneor[i] țane pînă la 12 ceasur[i], a uneori pînă la un ceas după amiazăz[i], a uneori și mai mu[l]t dar așa au socotit Mării sale lor[!] Comisariiși că pînă în patrusprăzece zile a luni[i] Iulie, după călândariumul latinilor, să va isprăvi examănul satelor.

Domnul ghenăral de Vil lăcuiaste aici în Uivaros² unde [au]³ lăcuit cînd ai fost mări[a] ta aici la Oradie, în lucrurile Comi[șiei].

Domnul gănăral Hadik aséméne lăcuiaste unde au lăcuit și mai întee. Actuariusul lăcuiaste pă ulița Crișului la Căștu Cinalo⁴ sau la făcătorul de mănus[i], iară măriia sa Botani, pregeșul, lăcuiaste în Olosi Varos⁵ la făgădăul cel mare. Exțălănți[i] sale episcopului Forgaci unde iaste timarul Miel. Măriia sa Meletie a doaa zi de Rusalii au chiebat după călândariumul latinilor, pre măriiale lor comiisarius la prân[z]. La carele prînsă[!] ghenăral Hadik, ghenăral de Vil și actuariusul au mers, iar măriia sa pregeășul Botani nu au mers.

Văd că actuariusul cu deputatuși[i] metropolitului are foarte mare pritinșug și toate acélé cîtingan,⁶ carele mie te-ai învrédnicit a-m scrie măriia ta despre el și altele încă să vor plini, pre cum văd vrémea despre actuarius⁷ acéstea am auzit din conționatorul ejuvițelor cel niențăsc,⁸ pentru că el are masă slobodă și la Botani,⁹ și la ghenăral de Vil și la Hadik, că l-ar fi întrebat muiarea mări[i] sale Botani, unde s-ar fi spovedit pă vrémea Paștilor și au răspuns doamni[i] că s-au spovedit la capușinuș. După aceasta l-ar fi întrebat comisariusi[i] cînd au fost toț depreună strîns la sășie, având finău în ce lége ar fi acel actuarius și el au răspuns comisariusilor că el iaste în légea grecească și iaste uniia[t]. Eu pentru acéia mult mă socotesc în ce lége poate fi, de vréme ce măriia ta mie te-ai învrédnicit a-m[i] scrie că iaste în légea latinască. Eu cu adevărat de multe or[i] mă duc la actuarius dar fac numai pentru poliție, că m-au rugat să-l înderept în limba rumănască, nu că doară ne țaină parte noaa uniiașilor, măcar că zice că iaste în légea grecească uniia[t].

Summa cum demissione alia vero ex parte cum dolore notum facio Illustrissimae Dominationi Vestrae pro parte adversa omnes ad hoc tempus examinatus communitates, respondisse, et quam plus est, sacerdotes, similiter, jam pridem unitos fere omnes respondisse ad puncta differentialia inter unitos, et non unitos, uti tenent, [...] seu non uniti et hujus mali causa inter alias, haec est quia tam communitates, quam sacerdotes antequam compareant ad examen in facie commissionis improbis, motivis miseros, corumpunt, perscripseram Illustrissimae Dominationi Vestrae examini comunitatum[!] excelsam commissionem nec diebus festos parcere, jam vero hic ordo, ita est immutatus ut nec, in festis Latinorum nec Graecorum, praeattactum examen fiat, sed aliis diebus. Seu Ferialibus mane hora octava ad sessionem convenimus et durat quandoque ad 12 usque horam, subinde ad 1ma postridianam aliquando ultra etiam continuatur illum examen, statutum est ab excellentissimis commissariis examen comunitatum ad 14 diem mensis Julii secundum Latinum calendarium peragi, illustrissimus dominus general de Vill suam habitationem modo etiam habet ubi priore commissione dum Illustrissima Dominatio Vestra allaborasset, pro sacra unione superiore anno hic Varadini, illustrissimus general Hadik pariter ubi prius modo etiam ibi est in habitatione dominus actuarius in platea nomine Körös. Apud quendam chyrochecarium in hospicio manet vigilem autem militem prout Illustrissima Dominatio Vestra habuit no[n] habet ignoro ex qua ratione hoc factum est. Excellentissimus vero dominus praeses Botany suam habet habitationem in diversorio excellentissimi episcopi Forgach, ubi signum agni est expositum Ungarice dictum Barany, hicque sessiones in negotio unionis cele-

brantur ad condictum prandium ab illustrissimo episcopo Meletio – invitati excellentissimi domini commissarii pro 2da die Pentecoste comparuerunt, illustrissimi domini generales de Vill, Hadik et dominus actuario, excellentissimus autem dominus praeses Botany emansit, excusavitque se non potuisse comparere ob valetudinarium statum, suae illustrissimae dominae consortis, adverto summam familiaritatem, et amicitiam habere dominum actarium cum deputatos metropolitae: nec mirandum est; quia omnia mihi perscripta de actuario, ab Illustrissima Dominatione Vestra, et alia, quae attinent unionem, sensim uti ex circumstantiis adverto consumabantur, utinam non, de domino acutario, haec intellexisse qui mensam liberam se apud illustrissimos commissarios habere, dicitur narratumque mihi a concionatore Jesuitarum Germanico est, interrogatum fuisse dominum actarium, tempore prandii ab illustrissima domina comitissa Botyaniana¹ ubi nam paschalem confessionem peregerit, ad quam interrogationem respondit dominus actarius illustrissimae dominae comitissae peregrisse confessionem apud Capucinos, tandem orta suspicione in qua religione esset dominus actarius in sessione commissionali (ubi nos adhuc deputati praesentes non eramus) interrogatus est dominus actarius ni fallor per praesidem excellentissimum dominum Botany ut se declaret in qua religione esset, et quod dogma profiteri, respondit autem tunc dominus actarius se esse filium Sacrosanctae Matris ecclesiae graeci ritus unitum, ista, non denotant, prout dignatur mihi scribere Illustrissima Dominatio Vestra dominum actarium transivisse ad sacra Latina quanta directione nostra tantorum ruina si illi adhuc manet, in eo in quo erat dum fuisset apud vladicam Aradiensem² oh bone Deus. Ego quidem fateor sincere dominum actarium ubi tempus habeo adire, ratione exercitandae linguae valachicae ad ipsius requisitionem.

Magno Varadini 13 mensis Junii 1756.

Moysis Drágosy

30 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek
Országgyűlés, 1756. július 14.¹

Részleteket közöl a bizottság munkájáról, amely július 12-én befejezte tevékenységét. Panaszkodik, hogy a bizottság néhány tagja, főleg Meletie püspök is ellenzi az ő részvételét abban. Szomorúan állapítja meg, hogy néhány falusi pap elfordult az unitus egyháztól.

Illustrissime Domine Consiliarie Domine[.]
Domine Patrone Gratosissime Colendissime!

Cu mare plecare te înștiințaz pă măria ta cum că examenul satelor în 12 zile, în Iulie 1-am gătat. Iară domini[i] comisariuș în toate zilele merg la locul rânduit pentru acest fel de lucru, rămăind noi deputatuși[i] afară și ce isprăvesc acum domni[i] comisariuș[i], nu poci ști, de vrème ce nice giupânul actuariușul nimica nu să învrednicêste să-m adevarească, măcar că dumisale în lucrurile ce au avut, totdaună gata m-am arăta, încît am putut cu slujba mea.

Cu adevărat iaste vête că preoți[i] carele au fost unii[i] și s-au lăsat de uniie ei [!] va întreba preluminata comișie pentru ce s-au lăsat să-ș dée oca. Am înțales din măria sa Meleti[e] cum că i-ar fi zis mări[i] sale măria sa Botani, prejeșul, că actuaroușul nu să nevoiaște în lucrurile comiși[i], încîat ar putea, ci petrêce vrèmea fără de lucru.

Măria sa Meletie vlădica, giupînul actuarușul și arhimandritul Moise, deputatușul metropolitului, uni[i] cu alți[i], au foarte bun priitișug, că și în zilele trecuți, nu de mult s-au ospătat cu olaltă în maiariștea mări[i] sale Meletie, bînd și mîncînd. Cu

acésté oame[ni] măriia sa, Meletie eş înpărtăşéşte dragostea, carele noaă, celor uniiă, ne sânt foarte înpotrivitori.

Eu, de la Meletie, ca uni[i] că acéstea, atăta dragoste n-am preceput, ci mai vartos în străinătate am preceput.

Cu mare jale scrii mări[i] tale ca oare de cîte or[i] am avut cu arhimandritul în comitie [!] înpotrivir[e], mai totdeauna au grăit lîngă el asupra mea giupînul actuariusul, vrând să mă ruşinéze. Aceasta şi atîta dragoste arăt actuariusul cătră cei uniiă[i]. Am înţăles că ar fi fost măriia sa, episcopul Forgaci la Beci; de iaste așa, măriia ta mai bine vei şti despre carele să mă înştiinţez, cu pleca[re] mă rog; măriia sa Meletie foarte mare nedéjde are că va fi episcop actualis pă légea grecească în varmediia Bihăriei.

Doamna ghenarelişița de Viliana au născut un prunc, parte femeiască.

Actuariusul, bolnăvindu-să într-o zi, nu au putut să vie la comişie. Atunci mie mi-au căutat a întreba satele în comişie.

Cu acéstea recomăndăluindu-mă cu mare plecăciune şi de aici înainte în graţiia mări[i] tale, rămîn.

Al Mări[i] tale

Magno Varadini die 14 mensis Iulii 1756.

In humilitate Illustrissimae Dominatoni Vestrae significo, examen possessionum in Bihariensi comitatu existentium in negotio populi uniti et non uniti Graeci ritus, 12 mensis Iulii Deo adjuvante finitum esse, nihilominus tamen excellentissimos dominos commissarios quotidie ad locum praefixum huic negotio pro sessione, emanatibus nobis deputatis convenire, quid, ibi vero inter ipsos consultetur et agatur penitus ignoro cum, ex parte dominus actuarius etiam quidque horum mihi notitiae dare non dignatur, cum certe minime defui, sed potius vilia mea obsequia eidem promptissime in quibus potui contuli, sacerdotes quam plurimi, quod cum dolore adfero (de punctis differentialibus inter unitos, et non unitos ab excelsa commissione interrogati, ad mentem non unitorum, vel potius schismaticorum responderunt. Communitatis hoc modo procedendi examinatae parti nobis adversae exceptis paucis admodum hominibus), adhaeserunt, pro certo habetur sacerdotes apostatas ab excelsa commissione paulo post diligenter examinandos, quare ab unione recesserint. Intellexi ab illustrissimo episcopo Meletio, eidem dictum fuisse, ab excellentissimo domino praeside Botyáni, dominum actuarium no[n] esse satis diligentem in negotiis commissionis, sed tempus exigere sine laboribus, aliquam certe meo tenui iudicio censeo intervenire rationem, quod plane illustrissimo Meletio excellentissimus dominus praesens negligentiam domini actuari[i] in negotiis commissionis adferre debuerit, quod Illustrissima Dominatio Vestra alto suo iudicio magis perpendere potest neque alia ratio major esse potest, quam notum fors esse excellentissimo domino praesidi, magnam admodum inter illustrissimum dominum Meletium dominum actuarium; archimandritam Moysen deputatum metropolitae familiaritatem, et conversationem intercessisse cum hi etiam praeteritis proxime diebus in simul una in admodum illustrissimi domini Meletii epulando convivabantur. Homines certe similis conditionis nobis unitis plurimum adversantes, illustrissimus Meletius amore omni complectitur, et officiose, atque amicissime tractat, me certe ab ipso nunquam ita uti istos tractatum fuisse, sed potius rejectum. despectum, contemptum, quid vero cum similibus domini illustrissimi Meletii conversatio, et vi contra denominet, prudentium iudicio discuti committo. Scire velit Illustrissima Dominatio Vestra rogo demississime, dominum actuarium a potiori partes archimandritae assumpsisse et in mei confusionem intendissemus quotcunque oppositiones cum eodem archimandrita in

facie excelsae commissionis habui tempore examinis commutatum, hanc suam erga me unitum protectionem dominus actuarius demonstravit, rumor fertur excellentissimum dominum episcopum Forgach Viennae fuisse, quod si ita est, Illustrissima Dominatio Vestra optime novit quoad, ut mihi perscribat inter reliqua supplico demississime spei optimae est illustrissimus Meletius se obtenturum plenariam auctoritatem dioecesis Magno Varadiensis supra Graeci ritus ecclesiam una vice dominus actuarius ob valedudinarium statum a commissione abesse debuit cujus vices ego obivi in examine communitatum. His me, uti supra, Illustrissimae Dominationis Vestrae pretiosissimis gratiis iterum atque iterum enixe commendo et persevero.

Humillimus et aeternum fidelissimus servus,
Moyses Dragosi

[P.S.] Litteras unas ante 3 vel 4 hebdomadas circiter si bene memini Illustrissimae Dominationi Vestrae dederam de quarum, perceptione dubito.

31 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek
Nagyvárad, 1756. augusztus 12.¹

Tudatja, hogy a császári utasítás értelmében Hadik Csehországba távozott, helyette gróf Széchenyi tábornok érkezett Váradra és vesz részt a bizottság munkájában. Beszámol továbbá arról, hogy egyenetlenségek és viszályok robbantak ki az ortodox és az unitus román papok között. A kezdeményezők Juro Gábor és Drimba.

Illustrissime Domine Consiliarie Domine[,] Patrone mihi Gratosissime Colendissime!

Cu mare plecăciune te înștiințaz pre măriia ta cum că măriia sa domnul ghenăral Hadik în 10 zile, în Avgust, după călindariumul latinilor, din premilostiva porunca înălțatiei crăiasiei, au mers în Bohemiia, la tabără; într-a cui loc în trebile preliuminatei comișiei au venit ghenăral graf Săceni² în 11 zile la Oradie.

Pre luminata comișie ispitéște instanți[i]le, carele au dat oameni înpotriva domnilor păminteșt[i]; lui Iuro Gabor și Drimbău pînă acum nu au avut nice o supărare, măcar că s-au zis de preoți[i] cei ce n[e]țipaș[i], că ei au fost începători de s-au făcut atîtea nevoi asupra popilor celor uniaș[i].

Genaral Hadik, măriia sa mi-au poruncit să-ș scriu mări[i] tale că ți să închină cu sănătate; a mai curînd pă pojtă ș-am trimis mări[i] tale o carte, carele nu știu, primitu-ai, au nu.

Cu acéstae recomandăluindu-mă în grașia mări[i] tale, carele am preceput, rămîn.

Al mări[i] tale.

Magno Varadini 12 Augusti 1756.

Excellentissimus dominus generalis Hadik per me humanissima salute reveretur Illustrissimam Dominationem Vestram, qui ex benignissimo mandato Sacratissimae Suae Majestatis 10 mensis Augusti ad artem bellicam tractandam in Bohemiam profectus est cujus in locum ut negotia commissionalia ageret, Magno Varadinum 11 mensis Augusti excellentissimus dominus comes generalis Szecseny pervenit, scire velit Illustrissima Dominatio Vestra excelsam commissionem assumpsisse praesertim ad quaerulosas instantias subditorum etiam civilia tractanda, Juro Gabor alias Csoros, et Drimba, notis apud Illustrissimam Dominationem Vestram si non specie saltem nomine

ad hoc usque tempus nihil accidisse; sed immunes esse ab omni poena; quid in posterum ipsis fiet ignoro hae revera duae personae a parte nostra unita incentores communitatum ad sacerdotes unitos, ex parochiis exponendos proclamati sunt, submiseram. Illustrissimae Dominationis Vestrae proxime praetenta posta epistolam do cujus perceptione ignoro. His dum ardentissimis votis Illustrissimae Vestrae litteras expectarim me gratiosissimis favoribus impensissime commendo et persevero.

Humillimus et sincerissimus servus in perpetuum,
Moysis Drágosy

32 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek
Nagyvárad, 1756. október 9.¹

De Ville tábornokról közöl néhány új információt, aki szerint Meletie püspöknek nagyobb tekintélyének kellene lennie, megakadályozva egyúttal Forgách püspök közbeavatkozását. Érdeklődik, vajon Klobusiczky Bécsben van-e. Emlékezteti Kollárt a régóta kért könyvekre.

Măriia ta doamne al meu pre bun patron!

Nu m-am putut răbda nice acum să nu te supăr cu smerita scrisoarea mea pre măriia ta. Cu mare dor am vrut să știi Măriia ta cum că exălănția sa ghenăral de Vil au fost pre prins la domnul Poléntari, canonicul,² acolo fiind și Chéșeariu³ cu Alapi⁴ canonicul. L[e]-au zis lor exălănția sa ghenăral de Vil că măriia sa Meletie trăbue să aibă autoritaș mai mare decît pînă acum și să n-aibă nice o stăpinire de cătră exălănția sa episcopul Forgaci. Acéia încă am înțăles cum că amu, nu de mult, au luat exălănția sa ghenăral de Vil, o carte din Beci de la prejëj deputați iliriceșt[i], cum că păstă scurtă vréme va fi comișie într-acesta chip cum au fost și an.

Mă rog mări[i] tale cu mare smerenie să te învredniceșt[i] a-m scrie: în Beci iaste exălănția sa arhi-episcopul Klubșițki au nu, pentru că am gând că acesta să fac smerita și datornica închinăciune exălănți[i] sale, când va fi ziua numelui exălănți[i] sale.

Încă mă rog iaraș mări[i] tale cu smerenie să-m trimiț acélé cărt[i], de carele m-am fost rugat mări[i] tale, adecă carte grecească pre limba cea proastă și alta nemțască, carele să fie și latinéște.

Cu acéstea recomandăluindu-mă cu smerenie în grația mări-i tale, carele am avut și am preceput și rămîn.

Al mări[i] tale

Magno Varadini 9va 8^{bris} 2^{dum}
Latinum calendarium

slugă plecată
și credincioasă până unde voi trăi
Dragoși Moisi

Non potui me cohibere quin his meis humillimis litteris Spectabili Dominationi Vestrae incommodarem, certiorum reddens Spectabilem Dominationem Vestram, quod excellentissimus generalis de Vill reverendissimis dominis canonicis, Keseru, et Alapi objecit, dum una apud reverendissimum dominum Polentari non multo ante in p[ri]andio fuisset, illustrissimum dominum episcopum Meletium majorem debere habere auctoritatem, et quidem sine dependentia ab excellentissimo domino episcopo Forgách, id etiam fideliter Spectabili Dominationi Vestrae perscribo, me intellexisse excellentissimo generali de Vill Vienna, ex benigno Sacratissimae Suae Majestatis ni fallor ab excellentissimo praeside deputationis illiricae scriptum esse futuram paulo

post com[m]issionem. Ut vero benigno meo patrono excellentissimo archi-episcopo in festo Dei ejusdem onomastico 2^{dum} clientalem[!] meam obligationem aggratulari valeam mihi perscribere Spectabilis Dominatio Vestra, ubi sit futura suae excellentiae circa hoc tempus Viennae, aut Colocae quam demississime su[p]plico non dedignetur, libros mihi quos jam non dedignabatur promittere Spectabilis Dominatio Vestra unum Graeco-Latinum sed vulgarem, alterum Germano-Latinum transmittere data occasione non praetermittat Spectabilis Dominatio Vestra humillime suplico, habeo enim indigentiam illorum.

Humillime su[p]plico Spectabili Dominationi Vestrae gratiose veniam dare dignetur, quod tam incorrecte et properanter scripserim, properanter omnem scripsi, quia properabat cursor.

33 Ismeretlen Kollár Ádám Ferencnek [Lipcse, 1758. december-1759. január?]¹

Érdeklődik, vajon Oppianosznak milyen munkái találhatók meg a bécsi császári udvari könyvtár kódexiben. Kéri, hogy Kollár adjon ezekről részletes információkat.²

34 Kollár Ádám Ferenc ismeretlennek (Bécs,) 1759. február 21.

Ismerteti az bécsi udvari könyvtárban található, Oppianosz műveit tartalmazó görög nyelvű kódexeket.

Illustrissime ac Eruditissime Vir!

Litteras Tuas vir illustris,¹ a Lambachero² nostro heri mihi traditas, libentissime legi, primo quod erudita Lipsia missas viderim; deinde et praecipue, quod tum de te, viro mihi melius, quam forsitan putaras, noto, cum etiam de Oppiano tuo³ cultioribusque literis bene merendi occasionem attulerint. Utar ea pro viribus meis, laturus pretium operae, si desiderio tuo expectationique satisfecero.

In Augusta Bibliotheca nostra Oppiani operum codices custodiuntur septem,⁴ quinque ejus poetae carmina, duo reliqui eorum carminum paraphrases continent. Inter eos, in quibus carmina et τὸ κεῖμενον Oppiani habetur; princeps est inter philologicos Graecos codex CXXXV membraneus, κτῆμα olim eruditissimi Brassicani.⁵ Commendat hunc Lambecius noster Commentariis libro II.⁶ pagina 595 sub finem, et non immerito. Aetas ejus a Lambecio Nesselioque⁷ adnotari neglecta nosci posse videtur ex nomine librarii, in fine codicis his verbis relicto: θεοῦ τὸ δῶρον ὁ δὲ πόνος ταπεινοῦ Πέτρου Κρητίου id est Petri Cretensis;⁸ et licet hic scriptum non sit κρήτος, quod mali ominis ergo altera formatione a librario evitatum esse putem, minime tamen dubito, hunc eum ipsum Petrum Cretensem esse, quem clarissimus Montfauconius in Palaeographia sua⁹ saeculo XV adscribit, eidem etiam aetati scriptura codicis nostri optime congruente. Scholia hic, paretim sub initium, sunt amplissima, a scholiis Rittershusii¹⁰ diversa; in decursu tamen parcius fluunt, et Cynegetica¹¹ iis penitus carent. Codex CCXLI. Halieutica¹² dumtaxat continet cum scholiis marginalibus et interlinearibus, sed a Rittershusii nequaquam diversis. Aetatem ejus haec in fine elementa produnt αὐμ, id est 1445. Codex CCLV, continet Halieutica tantum, sed tyronis manu saeculo, ut videtur, XV, scripta. Codex CCXLIII fragmentum habet Halieuticorum ejusdem cum superioris aetatis et diligentia. Codex CXXXVII Halieutica et Cynegetica retinet sine scholiis, a perita manu et ex bono exemplo saeculo, ut videtur, XV. exscripta, κτῆμα olim

eruditissimi popularis mei Johannis Sambuci Pannonii. Habes quinque codices, qui carmina Oppiani ejusque κείμενον continent. Audi de paraphrasibus. In περιβοήτῳ illo Diosceridis¹³ codice, quem Lambecius Libro II. pagina 519. notis laudibus extulit et jam tunc ante MCLXIII annos exaratum esse dixit, exstat paraphrasis Eutecnii¹⁴ in αλιευτικῶν Oppiani duos posteriores libros, qua de re vide Lambecii Commentaria liber II. pagina 595.¹⁵ Exstat praeterea in eodem codice, ejusdem Eutecnii Paraphrasis in Ixeutica.¹⁶

Sed principio et fine mutila. Anno proxime elapso bibliopolarum nostrorum excussi tabernas omnes, Ixeuticon tamen cum paraphrasi Eutecnii, a clarissimo Vindingio Hafnia MDCCII editum,¹⁷ cujus et TU in epistola tua mentionem fecisti, reperire non potui, idcirco haec nostra eademne sit an diversa ab illa Vindingii, ignoro. Primus in ista minio scriptus versus, a mutilo principio non multum recedens habet: ἱεράτικῶν γένῃ πλείῳ καὶ ταχεῖς μὲν ἄλλοι πρὸς θήραν κ. τ. λ. Ultimus autem minuo itidem scriptus versus et fini mutilae vicinus habet: τοὺς δὲ ἐναλίους ὀρμιθας ἄγγιστοις αἰροῦσιν ἰχθύδια περιθέντες αὐτοὺς ἀλλὰ καὶ σάνιστο ἐνγράψαντες εἰχόνας ἰχθύων κ. τ. λ. Ex quibus TU, cui Vindingii Ixeuticon in manu, defectum codicis nostri facile resciveris. Praecipuum autem in hac Ixeuticorum paraphrasi est, quod icones avium passim ostendet, eleganti manui vetustaque pietas. Cynegeticorum Eutecnii paraphrasis habetur in codice philologiae Graecae XIV. Atque haec eadem illa est, quam clarissimus Fabricius in Bibliotheca Graeca¹⁸ volumus III. pagina 629[.] in nota marginali secunda a Nesselio praetermissam sine caussa miratur. Nesselius enim inter philologos Graecos ad codicem XIV num[er]us 13 ejus paraphraseos¹⁹ meminit, sed pro more suo, in indicem referre neglexit, hinc Fabricius Nesselii indicem tantum non Commentaria Lambecii sequutus fuisse colligitur. Haec de Oppiani codicibus caesareis. Atque o utinam virum linguae et eruditionis Graecae nancisci possemus, qui haec vir illustris pro usibus tuis ita diligenter et docte exscribat, ut tu desideras, et illa lucem merentur publicam! Me quod attinet, libenter, libenter si patereris, TIBI a foro Themidis fesso, socium me darem, et una tecum nunc timidus tenderem retia cervis nunc aut credulos hamo pisces, aut aves visco fallerem, sed alia incoepta, quae totum me habent, ad haec, avolantem licet persaepe animum, adhaerere, non sinunt. Academici Vindobonenses nostri cum τύπτω τύπτομα, luctantur, et is demum apud nos Graece scire creditur, qui lexi ope destitutus sacros codices intelligat; Oppianus paucissimis vel de nomine notus est; cultior haec philologiae Graecae pars omnino ignota. Sane neminem novi, qui opus hoc cum fructu exequi possit. Dabo tamen operam omnique studio conabor ut reperiam unum aliquem, qui desideriis respondeat tuis. nam de usu codicum caesareorum tibi sancte promitto eum tibi librarioque tuo futurum liberrimum. Fac tamen, sime studiaque tua amas, et proximo tabellario illustrissimum praefectum nostrum liber baro Van Swieten augustae a consiliis et Ἀρχίατρον per literas saluta, Oppianique codicum, facta etiam, si voles, indicii mei mentione, usum pete. Nota est omnibus vir; illius in concedendis hujusmodi humanissima facilitas, a quo ex more interrogatus expectationi tuae, mihi crede, nunquam deero efficiamque ut re ipsa intelligas me vero scripsisse num quod sim manereque percipiam. In Bibliotheca Augusta ad diem XXI Februarii. Anno MDCCLIX.

Illustris Nominis TUI cultor

Adamus Franciscus Kollar,
 Mariae Theresiae augustae a consiliis
 et Vindobonensis Bibliothecae Palatinae
 primus custos mp.

35 Gerhard van Swieten Kollár Ádám Ferencnek
[Bécs], 1759. június 4.¹

Dicséri Kollárt Lambeck könyvéhez frott jegyzeteiért. Elismerően referált Kollár szorgalmáról, tudós munkáiról az uralkodónak is.

Legi attente et cum voluptate adnotationes tuas² in librum 3 Lambecii, tua eruditione eximia dignas; et Bibliothecae Augustae ornameto futuras.

Levia hinc inde intercurrent sphalmata, quae facile deteguntur omnia, dum imprime-tur opus.

Ausus, fui duo vel tria loca notare, de quibus dubito. Adsunt in chartula.

Libellum supplicem obtuli augustae. En rei causam! Cupri officium, ut vocant, oberatum nimis est, hinc sumtus minui debebant: eadem sors et aliis contigit.

Monstravi utilitatem tui muneris, laudavi pro meritis tuam eruditionem et diligentiam, hinc illico annuit augusta, ut ex alio fonte eadem refunderetur summa, quod faciet excellentissimus comes Joannes de Chotek,³ cui de hac re literas scribam statim.

Hinc securus vivas, pergas strenue in utili labore et me habe totum tuum

4. Junii 1759.

Van Swieten

36 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek
Eperjes, 1762. március 1.

Francia lapokból értesült Kollár legújabb művének megjelenéséről. Méltatja a könyvet, amely széles okleveles forrásbázisra épül. Emlékezteti Kollárt, hogy már kilenc éve ismerik egymást, azóta, mikor Kollár a bécsi császári udvari könyvtárban felkereste. Felhívja a figyelmét arra, hogy ő is gyűjti, illetve másolja a régi kútfőket, melyek talán Kollár számára sem érdektelenek. Megígéri, hogy eljuttat neki két, a magyar királyok és az egyház viszonyához adalékokat nyújtó oklevelet. Közli továbbá, hogy három éve 11–12. századi magyar királyok pénzérméit küldte el a császári pénz- és éremtárba.

Vir Amplissime et Clarissime,
Multis Nominibus Colende!

Ubi primum ex relationibus Gallicis intellexissem Te Historiam diplomaticam iuris patronatus apostolicorum Hungariae regum¹ in publicam lucem edidisse, statim decreveram Te scribere, non multum anxius, an huic mere libertati, ne dicam audaciae ignoscere velis. Non equidem diffiteor, re posthaec penitus pensitata, num tantum virum homini olim castrensi,² nunc privato et agricolae compellare liberius fas esset, sed addidit alas cunctationi nominis tui amor, et veneratio; ita enim fere comparati sunt literarum amantes, ut amicitias eorum callide ambient, qui ingenii sui monumentis maxime patriae, et utilibus et pernecessariis perennitati consecrant nomen; accedit ad hoc, quod ne de facie mihi sis ignotus, nonus nunc vertitur annus, dum in legione pedestri Iosepho Eszterházyana³ eotum constitutus Viennae egissem, in Augusta Bibliotheca tuam prorsus singularem humanitatem mihi testatus es, dum in reliquias Budensis olim bibliothecae⁴ inquisivissem ipsum autographum opus Bonfinii de Philosophis⁵ mihi ostendisti, nec secus et Diascoridem.⁶ Hac tua eximia animi Tui in me propensione me prorsus tuum fecisti, et velim credas me unum ex tuis cultoribus, in his (multum adhuc prioris barbarici spirantibus) esse partibus, perpeutoque me in votis habuisse tibi testandi mei cultus occasionem. Et nunc oblatam ambabus arripio manibus. In pereximio hoc opere tuo nullus dubito plurima Te congesse diplomata circa

sacra solis forsán regibus nostris particularia, si enim cui, certe Tibi, qui Augustae praefectus Bibliothecae,⁷ talia exquirendi non deerat occasio, et quamvis hactenus nusquam visa Te collegisse, et edidisse credam, injuriosius tamen mihi videretur, et in rem publicam literariam et in dulcissimam patriam ingratus civis, si quae rarissimum splendorem et majestatem regum Hungariae illustrem reddiderunt, subicerem.

Collegi quantum licuit, quaedam vetustatis monumenta, non quidem multa sed nec facile obvia. Est mihi privilegium Stephani [V.] regis de anno 1265. quo habuisse ius reges Hungariae bona ecclesiastica recipiendi, aliisque conferendi erga praeviam bonificationem eorundem, vel in pecunia vel in bonis aequivalentibus.

Praeter haec possideo documentum de anno 1420. quo peculiare ius Sigismundi, et regum Hungariae elicitur ab excommunicatione per episcopum Agriensem lata executum absolviendi, cui etiam obtemperatum est. Si talia Tibi non displicent, manda, exscripta mittentur. Auctor libri, cui titulus: *Peculiares principum Hungariae in ecclesias Dei praerogativae* anno 1707. impressus,⁸ haec ignoravit, nulla enim tam singularium privilegiorum in opere hoc mentio. Mandante excellentissimo cancellario ante triennium miseram ad nummophilaceum imperatorium quosdam nummos primorum regum Hungariae nimirum proto-regis Stephani, Petri, Samuelis[,] Andreae[,] Belae Stephani II[,] Belae[,] et Stephani videlicet patris, et Stephani filii Roper et aliorum. Vale vir amplissime, si quid hic meo studio cura diligentia praestari posse judicabis, id pro tuo jure libere flagita me porro ut amare pergas rogo.

Eperjessini 1^a Martii 1762.

Tui obsequentissimus et perpetuus cultor
Samuel Székely mp.

37 Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek
Bécs, 1762. március 8.

Örömmel olvasta Dobai Székely megtisztelő levelét. Dicséri Dobai Székely humanitását és tudós érdekeit. Köszönetet mond neki könyvét méltató szavaiért és közli vele, hogy művének második kiadását, továbbá egy nagy magyarországi okleveles gyűjtemény összeállítását tervezi. Szeretné, ha Dobai Székely minél hamarabb eljuttatná hozzá az ígért oklevelek másolatait.

Illustris atque Eruditissime Vir!

Literas tuas¹ vir praestantissime! quibus ne vivam si ex Hungaria nostra quicquam adhuc mihi venit jucundius, incredibili cum gaudio vidi, legique. Continebant enim omnia quae literis eruditorum hominum conciliare pretium solent. Summam primum tuam, et mihi jam olim, recordor probe, cognitam humanitatem, cui ego potius quam meritis meis quibus me benignitas tua ornat, jure meritoque tribuo, deinde promptissimum opes literarias communicandi voluntatem tum eruditionem exquisitam, et prorsus excellentem; postremum denique, idque vel maximum, jucundissimam ineunda amicitiae tuae occasionem, qua in vita mea, crede, nihil posthac mihi erit sanctius nihil jucundius.

Ac pro tam singulari atque amicissima in me voluntate Tua vir praestantissime!, gratias quam possum habeo maximas, redditurumque me ac relaturum si tamen unquam possim, sancte promitto.

Opusculo meo de iure patronatus regio² vehementer gratulor, quod in Tuam vir summe, notitiam pervenerit. Utinam nancisci possim, aliquem, qui illud ad Te, si tamen pateris recte perferat.

De εὐαγγέλοις Tuis incredibili scito me teneri desiderio, auro contra charorum monumentorum Stephani et Sigismundi regum, et aliorum etiam, si quae habes ejusdem, vel persimilis aut certe vicini argumenti. Hoc quippe est propositum libelli mei, adstruere videlicet testimonio venerandae vetustatis regibus nostris *legationis apostolicae officium* competere, sive jus proprium, quo de ecclesiasticis personis eorumque bonis pro voluntate sua disponere possint.

Te itaque vir summe, quem nec casus, nec fortuna, sed Deus ipse amicum mihi suavissimum obtulit. Te inquam, vir summe, per charitates omnes, quas una patria complectitur, per sanctum amicitiae qua nunc jam conjungimur nomen oro, atque obsecro, ut exquisitissima eruditione Tua mihi adesse velis.

Quid agam, quid moliar, quo in primis opere de chara patria bene mereri velim, scribam proxime pluribus; nam epistolam istam eadem, qua tuam accepi et legi, scriptam a me esse scito hora.

Nunc nunciare satis habeo me editionem alteram *Historiae meae diplomaticae*³ per otium parare. Quidquid itaque a liberalitate tua habuero, faciam prolixè et diligenter, ut id totum tibi, vir praestantissime! grata posteritas debeat.

Corpus diplomaticum regni Hungariae meum,⁴ opes congescit non spernendas, quas videlicet hic Vindobonae et per monasteria Austriae contigere licuit; hujus quoque, amicissime Székeli, ut memor esse velis, etiam atque etiam oro. Sed de hoc alias; nunc duo illa monumenta solum, ut, si commodo Tuo fieri possit, quam citissime fieri possit, habeam, pro benevolentia tua procura. Ego interim dum responsum Tuum avidus expecto, Deum Optimum Maximum veneror, precorque ut Te mihi amicissime Székeli quam diutissime salvum atque incolumem praestet. Scribebam in Augusta Bibliotheca Vindobonae VIII. Idus Martii anno 'από τῆς ἐνσάρκου ὁς κορορίας 1762.

Illustris Nominis Tui

cultor perpetuus et amicissimus

Adamus Franciscus Kollár

Sacratissimae Caesareo Regiae Majestatis consiliarius
et Augustae Bibliothecae primus custos mp.

38 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek Eperjes 1762. március 17.¹

Szerfölött megörvendeztette őt Kollár levele és nagy örömmel fogadta baráti szavait. A maga részéről szintén törekedett arra, hogy a tudományokban kiváló férfiakat megismerje, akik közül már számosan szerepelnek névjegyzékében és ebbe felveszi Kollár nevét is. Attól fél azonban, hogy nem lesz képes megfelelni a Kollár által belé helyezett bizalomnak. Szeretné, ha ismerősei és barátai révén kaphatna egy példányt Kollár könyvéből. Külföldi példákra hivatkozva kifejezi azt az óhajtát, hogy bár akadna valaki, aki Magyarországon összegyűjtené a magánlevéltárakban található okleveleket, melyekből a közjogot, az egyházi és politikai történelmet be lehetne mutatni. Közli, hogy van egy kétkötetes, Mátyás király korabeli okleveleket tartalmazó gyűjteménye.

Vir Amplissime et Clarissime amice imprimis!

Melittissimis TUIS ad me datis litteris, nihil mihi gratius, nihil dulcius accidere potuit, ita prompti, et proni in me adfectus plenae sunt. Caudex vel stipes sim, non homo, si amicitiam hanc, quam ut ut non ignoto, ast certe immerenti tam benigne tam humaniter offers, auro contra cariorem non amplectar non exosculer. Est profecto quod mihi gratuler, tanto me innotuisse viro quod pluris facio quam si me liquidus fortunae rivus

inauret, et tagus mihi fluat, aut pactolus, tantos enim mihi addidit animos, ut talis esse contendam, qualem me praedicas, et esse aut judicas, aut certe velles.

Ardebam ego cupiditate semper magnos eruditione noscendi viros, favit fortuna, praeter hos enim quos nostra nobis dedit patria, Hergottium Vindobonensem, Saxium praefectum Bibliothecae Ambrosianae Mediolani, et restaurationem studii venerabilis antiquitatis Argelatum Bononiensem, quibus adnectere non vereor Spannagelium tuum antecessorem,² Kleinium et Kropfium, hunc Gottwicensem illum Melckensem Bibliothecarium, non tantum de facie nosse, qui albo meo, magna sua nomina inseruerunt, sed et ex amicorum suorum numero (o quo meo merito!) esse voluerunt, ast huic felicitati, summa infelicitas adnexa fuit, quod militi peregrinanti sedemque soepius mutanti, haec laetitia si non perpetua utinam longior tantum esse potuisset.

Nunc quod soepe soepius mihi vovebam, ut TE celeberrime KOLLÁR, albo inserere possim amicorum implevere fata, optinui id, adscitus in album tam rari nominis, cuius desiderio tenebar, nec iam dicere vereor – quidquid ego sum, quamvis infra lucili censum ingeniumque tamen me cum magnis vixisse invita fatebitur usque invidia.

Ast unum vereor timeo metuoque optime KOLLAR ne TU id, quod in me desideras, vel etiam forsitan supponis, non invenias, bene enim sum conscius meae curtae supellectilis, et quod inter strepat anser olores, interim spondeo affirmo, fide jubeo me futurum perpetuus ex asse TUUM, et si quid scrinia mea continent, quae TIBI et patriae utilia esse possint, TUUM esse crede, conquiram infracto labore, utinam talia quae latent in tenebris, in lucem prodeant, et munificentia fautorum suorum a blattis et tineis vindicata consecrentur aeternitati, illustrarent talia, quale TUUM est opera quae nec ventura silebunt lustra, nec ignota rapiet sub nube vetustas.

En ut fidem meam liberem, et expectationi TUAE satisfaciam, ac ne fastidiosae procrastinationis, et tardae segnitiei accuser, quae mandas, mitto documenta, quorum autographa apud me sunt. Jam quanto ego tenear desiderio celebre illud subactum et omnibus numeris absoluto opus TUUM³ videndi, (de huius argumento ne somnare quisquam apud nos ausus) dicere et exprimere nequeo, non tamen TE magnam apud omnes initurum gratiam conjicio et perspicio. TU interim satis beatus, si virtute Tua, rectique conscientia involutus aetatem degas, et illud illis objicias: mordear opprobriis etcet. ac id opto placere bonis, malis odiosas haberi.

Nunc est Viennae comes Antonius Klobussiczky(!), brevi ad has partes rediturus, si ei tradideris exemplar operis TUI, perferetur ad me, habet comitem itineris Sigismundum Kohányi iudicem nobilium hujus comitatus,⁴ aut vero si missum fuerit Posonium ad mercatorem Braumüller⁵ (cujus filia apud nos est uxor Danielis Pulszki, non est verendum ut deperdatur, uterque amicus mihi.

Si recte memini Spannagelius olim meus, lingua Italica scripsit aliquod opus historicum⁶ cujus ego tum, ut idiomatis illius ignarus nec titulum observavi, nunc ne penitus hujus obliviscar linguae, subinde perlubens lectitarem, nisi TIBI grave sit adscribe titulum, et ubi possit parari.

Quoties Mabillonii Diplomatica⁷ et Ludolphi Waltheri Lexicon diplomaticum⁸ veniunt in mentem, toties defleo sortem patriae nostrae, quanta hic colligi possint, apud privatos, (de capitulis, conventibus, monasteriis taceo) quibus jus publicum, antiquitates gentis, ecclesiastica et politica illustrari possit historia, ast reservantur plurima pabulo obscoenis muribus. Ut ut tardi simus utilium provisores, et labori fuga nostra juvenus, collegi tamen ea aetate, unam centuriam superantia monumenta vetustatis, autographa omnia, ab Andrea primo et Sancto Ladislao regibus ad Ferdinandi primi tempora, quanta in his credis, vir celeberrime quae nostris ignota sunt scriptoribus. Praeter hanc centuriam, variis et multis (ut dicere amamus) mandatis et expeditionibus

cancellariae Matthiae regis congesta, et eo tempore compacta habet volumina duo, unum ut dicitur in folio, alterum in quarto.⁹

Diplomaticam Hungaricam scribere, non esse unum ex eis, quae impossibilia creduntur suppono, ast haec forsitan futuris reservata felicitas nepotibus, nec citius Hungariae suum habebit Lucium.¹⁰

Vale vir summe, et de me TIBI ea pollicere, quae de viro TIBI amicissimo unquam possis polliceri. Iterum vale amice nove, sed semper future: de me vero non aliter statuas, quam si semper fuerim. Scribebam Eperiessino[!] XVII Martii anno MDCCLXII.

Magni TUI Nominis

cultor et admirator indefessus
Samuel Székely de Doba capitaneus.

39 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek
[Eperjes, 1762. március 18. és 21. között?]¹

13–15. századi oklevelek másolatait küldi.

1. Donatio Stephani tertii regis Hungariae super possessione Vetys, quae ad capitulum Varadiense spectabat, Symoni comiti filio Andreae facta, oblata pecunia vel alio bono aequivalenti eidem capitulo anno 1265.

Nos Stephanus Dei gratia junior rex Hungariae dux Transilvaniae, dominus Cumanorum, significamus universis quibus expedit praesentium per tenorem. Quod nos terram ecclesiae Sancti Stephani de Varadino Vetys vocatam, in qua constructa est ecclesia Sancti Nycolay, quae etiam per donationem Cristofori comitis filii Georgii praedictae ecclesiae fuit devoluta, nunc vacuum et habitatoribus carentem, cum omnibus utilitatibus et pertinentiis suis Symoni comiti, filio Andreae contulimus perpetuo possidendam; promittentes pro eadem praefatae ecclesiae quando voluerint fratres ipsius ecclesiae, recipere pecuniam, sive terram aequivalentem ipsi terrae in concambium ejus, Nos daturos. Datum in Villa Beltuk in Vigilia Omnium Sanctorum. Anno Domini MCCLX quinto. L. s.

2. Absolutionales ab excommunicatione per Sigismundum regem Hungariae Nicolao Leukes de Kallo, impertitae et effectutatae. Anno MCCCCXIX.

Nos Matthaeus de vicedominis de placentia utriusque juris doctor lector et canonicus in ecclesia Strigoniensi vicarius, quod per honorabile capitulum ejusdem ecclesiae conficitur, et causarum auditor generalis universis et singulis ad quod praesentes litterae nostrae pervenerint, facimus manifestum. Quod feria sexta proxima post octavam Beatorum Petri et Pauli apostolorum accedens in nostri praesentiam Johannes de Cassa Agriensis dioecesis, familiaris nobilis viri Nicolai filii Leukes de Kállo ejusdem Agriensis dioecesis exhibuit nobis litteras serenissimi principis et domini nostri incltyti domini Sigismundi Romanorum regis semper augusti, ac Hungariae etcet. regis sigillo ejus imperiali cera rubra subimpressa consignatas ex propria suae serenitatis commissione emanatas nobis loquentes tenoris infrascripti. SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum rex semper augustus, ac Hungariae Dalmatiae Croatiae etcet. rex fideli nostro venerabili domino Matthaeo de vicedominis vicario ecclesiae Strigoniensis salutem et gratiam.

Exponitur nobis pro parte fidelis nostri dilecti Nicolai filii Leukes de Kállo gravi cum querela. Quomodo discretus Dominicus plebanus de Thur ipsum Nicolaum ratione ablationis cujusdam equi sui ad quadraginta florenos novae nostrae regales monetae taxati, quem per ipsum Nicolaum idem Dominicus plebanus tempore disturbiorum praedicti regni nostri Hungariae proxime sedatorum a se potentialiter ablatum, allegasset, in praesentiam reverendi patris domini Stiborii ecclesiae Agriensis episcopi, vel ipsius in spiritualibus vicarii generalis in causam attrahendo contra ipsum sententiam servatis servandis reportasset deffinitivam, a cujus gravamine in praesentia quondam reverendissimi in Christo patris domini Johannis archiepiscopi Strigoniensis felicitis recordationis fuisset, ut dicitur appellatum, et idem quondam dominus archiepiscopus hujusmodi sententiam ut dicitur confirmasset, quae in rem transisset judicatam. Propter quod celsitudini nostrae fuit humiliter supplicatum, ut sibi circa praemissa dignaremur opportune providere. Et quia talismodi causae, ejusmodi actus potentiarios, et alios casus criminales concernentes, non ad vestrum ecclesiasticum sedulare forum censerentur pertinere. Igitur sicut ecclesiasticis, ita et secularibus juribus, et libertatum praerogativis in nullo derogare volentes, vestrae fidelitati firmiter praecipiendo mandamus, quatenus mox habita praesentium notitia, omnique cessante occasione hujuscemodi sententiae excommunicationis, et cujuslibet alterius gravaminis et mulctae poenas, et quascunque alias censuras ecclesiasticas prima ratione contra praefatum Nicolaum fulminatas ab eodem Nicolao, et ejusdem adhaerentibus remove, et ipsos ab eisdem absolvere modis omnibus debeat. Alioquin octavo die festi Beati Johannis apostoli nunc venturi, ubicunque pro tunc duce domino intra praesentis regni nostri Hungariae ambitum fuerimus constituti, coram nostra personali praesentia personaliter et non per procuratorem comparere studeatis, rationem de praemissis reddituri efficacem, aliud facere non ausuri modo aliquali, prout nostram indignationem cupitis evitare: praesentes etiam si secus feceritis, quod non credimus, reddi jubemus praesentanti. Datum Cassoviae feria quarta proxima ante festum Pentecostes anno Domini millesimo quadringentesimo decimo nono: regnorum nostrorum anno Hungariae XXXIII. Romanorum vero nono. Post quarum quidem litterarum exhibitionem ac praesentationem, et per nos, qua decuit reverentia, receptionem, fuimus per eundem Johannem familiarem ipsius Nicolai nobilis, debita cum instantia requisiti, ut juxta contenta praedictarum litterarum nobis exhibitarum ad executionem hujusmodi nobis factam procedere curaremus ac dignaremur. Nos vero praefati domini nostri ddictis regiis et mandatis, prout de jure tenemur, obedire volentes, mox habita notitia praedictarum litterarum, praescriptum Nicolaum nobilem ab hujusmodi sententia excommunicationis, et quibuslibet aliis gravaminibus, poenis et quibuscunque aliis censuris ecclesiasticis, prima ratione contra praefatum Nicolaum fulminatis, ab eodem Nicolao et sibi adhaerentibus removemus, et ipsos absolvimus, quantum de jure possumus, vigore harum litterarum nostrarum mediante. In quorum omnium fidem et testimonium praemissorum praesentes litteras nostras fieri, et sigilli nostri maioris jussimus sub impressione muniri. Nihilominus tamen, si praefatus Dominicus plebanus in praemissis se senserit fore minus juste gravatum, extunc ipse coram regia majestate compareat, rationem sui gravaminis allegando, aut suo iudice in hac parte seculari iudicium prout justum fuerit recepturus. Datum Strigonii secundo die termini praenotati anno Domini millesimo quadringentesimo decimo nono. L. s.

Habentur in mea collectione duo exemplaria excommunicationis, unum anni 1413, alterum 1420 autographa, si TIBI, amicissime Kollar visum fuerit mandare, mittentur et haec.

1. Collatio juris patronatus ecclesiae Sanctae Crucis de Lelesz per Ladislaum tertium facta 1290.

Ladislaus Dei gratia rex Hungariae significamus quibus expedit tenore praesentium universis. Quod nos consideratis servitiis magistrorum Stephani et Pauli filiorum comitis Michaelis filii Ubul patronatum monasterii de Leles, quem Boxa, Thomas, Dionysius, Georgius et Simon filii Simonis ex nostra collatione possidebant, propter manifestos et notorios excessus filiorum ejusdem Simonis, a filiis ipsius Simonis et a Lackh et Donch filiis dicti Thomae auferendo, praedictis Stephano et Paulo magistris dedimus et contulimus perpetuo possidendum et habendum. Datum in Karansebes Sabatho proximo ante festum apostolorum Philippi et Jacobi anno Domini millesimo ducesimo nonagesimo. L. s.

Regibus Hungariae jus patronatus conferendi et auferendi, fuisse docemur hocce autographo privilegio.

2. Donatio sepulturae in templo Albensi Ladislao Buzlai per Matthiam facta 1481.

Matthias Dei gratia rex Hungariae et Bohemiae, memoriae commendamus significantes praesentium tenore, quibus incumbit universis. Quod nos attentis et in memoriam reductis multifariis obsequiorum fidelium meritis condignis fidelis nostri Ladislai Buzlai de Gergellaka, tum ex eo, tum vero ad humillimam supplicationem, et singularem intercessionem fidelis nostri Moise filii praefati Ladislai Buzlai, qui in specialibus servitiis nostris extra regnum nostrum hoc ad praesens occupatur de nostro mandato speciali, potestatisque nostra plenitudine, eidem Ladislao Buzlai id annuimus, concessimusque, ut ipse in monasterio gloriosae Virginis Mariae in civitate nostra Alba Regalensi, et liberis eorum unum locum congruum, ut puta in introitu magni ostii dicti monasterii, quod est ad occidentem retro idem ostium ad dextram ante altare, quod alias per praepositum ecclesiae de Alba fundatum fore dicitur, pro sepultura perpetua eligere, ac juxta suam devotionem, qua ipse Ladislaus Buzlai ad praeapositam genitricem Dei gerit, modo et ordine quibus optat ornare et construi facere valeat, atque possit, prout concedimus et annuimus praesentium per vigorem. Quocirca vobis fidelibus nostris venerabili domino praeposito, caeterisque cunctis praepositis futuris, ac capitulo ejusdem ecclesiae harum serie mandamus firmissime ac committimus, sicque per omnia habere volentes, quatenus receptis praesentibus dum et quandocunque praefatus Ladislaus Buzlai voluerit locum jam declaratum in praedicto monasterio ad sepulturam modo praedicto faciendam, eidem Ladislao annuere et concedere, ipsumque ac dominam ejus consortem et ipsorum liberos loco in praeattacto sepellire permittatis, et permitti faciatis, contradictione et difficultate absque omni, et secus contra permissam nostram annuenciam gratiosam facere non praesumatis. Praesentes post lecturam reddi jubemus exhibenti. Datum Budae feria tertia proxima post festum Beatarum undecim millium Virginum anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo primo.

Hujus originale non habeo, sed satis grandem librum in quarto habeo, cujus titulus est: Stylus cancellariae regiae majestatis MCCCCLXX scriptus ipso rege vivente, ubi multa non ubivis obvia.²

40 Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek
(Bécs), 1762. március 22.

Köszönetet mond a megküldött oklevelekért. Arra kéri még Dobai Székelyt, hogy az egyházi kiátkozás tárgyú okleveleket is juttassa el hozzá. Számára úgy tűnik, hogy az esztergomi érsek megnehezített rá könyve miatt, Klimó pécsi püspök pedig dühöng egy megjegyzésért. Művét, melyet megígért Dobai Székelynek, barátjával, Tersztyánszky Dániellel küldeti el hozzá. Könyvtári custos elődjének egyik olasz nyelvű munkáját, ha hozzájut, szintén eljuttatja Dobai Székelynek.

Χαίρειν καὶ ἔν διαγείν.
Amice Suavissime!

Haec nempe vere amici, vere docti hominis propria laus est, non implere solum amicorum vota et desideria, sed etiam superare. Didici hoc suavissime Székeli ex amicissimis literis Tuis. Petieram quippe diplomata duo, quorum mihi Te copiam facturum pro Tua humanitate pollicitus fueras; Tu alia duo liberalissime adjecisti, et pretiosissimo ἐπιμέτρῳ expectationem meam jucundissime superasti. Deus Optimus Maximus virtutem istam, tum istum in patriam carissimam amorem condigno et aeterno praemio coronet; debitas enim me referre posse gratias, prorsus despero. Ac de diplomatis, quanti ea existimem esse pretii, scripto nunc ostendere etsi maxime velim, non possum. Videbis Tu modo utrique vita superet, quod quantumque illa robur causae meae suggerent. Te interim amice suavissime etiam atque etiam oro, iterum atque obtestor, ut non modo duo illa *excommunicationum* exempla¹ sed quidquid in scriniis tuis latet ecclesiastici argumenti, id totum mihi per otium et vices submittere velis. Non peto neque urgeo sine causa Barkocius Strigonensis metropolita subirasci mihi videtur, et ut ait non de nihilo! Nuper admodum literae meae ad eum datae² responsum celsitudinis suae non sunt promeritae. Episcopus 5. Ecclesiensis Klimo non irascitur, sed furit. Vis scire causam? accipe de celebri apud canonistas Calano 5. Ecclesiensi episcopo cum haererem dubius, dubius, edoceri certiora a Klimone oraveram per literas,³ is monastici illius proverbii memor: *Si tacuisses philosophus mansisses*⁴ tacuit omnino, neque responso suo me dignatus est. Risi hominis arrogantiam, noxium tumorem sale modico perfricui, opusculi mei⁵ pagina 131. his verbis: *Existimabam olim recoctam iterum fuisse Calumniam in Calanum istum sub Andrea II. rege Hungariae, adieram idcirco, famae consilio, per literas virum apud nos fortasse doctum, certe ob doctrinam et bonas litteras non spernendis honoribus admotum, et certiora melioraque ab eo edoceri orabam: at vir urbanus ne responso quidem suo me dignatus, exaggeratum illud suum fortunatae eruditionis cumulum, submissa hac symbola minuere noluit.* En crimen, en causam! Cur Climo nimis suis et iris dignum me esse censeat. At quod accedit illud gravius; auctor illius est Terstyenszkus[!],⁶ qui tui copiam quondam cum clarissimo Szászky⁷ hospitio uteretur, Posonii habuit, cujusque Tu avum pastorem olim Héthársiensem⁸ noveras, ejus inquam author est Tersztyanszky: sui conficiendum indiculum cum commississem ad vocabulum *Quinqueecclesiensis*, me non invito adscripsit: *Episcopi qui hodie est, laudes pagina 131.* Quippe Climo ut videtur evolvendis indicibus unice asvetus, cum indicatas laudes suas legere vellet, in satyris incidit; cujus cornibus exceptus et ut jactat laesus, pueriliter plorat, et quod opto aeternum ploret, nam si alibi hic certe verum est tritum illud: *Neminem laedi nisi a se ipso.* Tibi gratias habeo quam maximas possum, quod ad pessima hoc genus Venena antidotum jam submiseris. *Virtute mea me induo opto placere bonis probris odiosus haberi.*

Comitem Antonium Klobusitzky tametsi diligenter indagarim, reperire non potui. Cras Deo favente, Terstyánszky[!] opera et cura ad Braunmüllerum Posonium mittam

exemplar opusculi mei, quod opto ut tibi probetur. Praemoneo autem: Schwartzii Religionis Christianae inter Hungaros initia Graeca⁹ non leviter vapulare. Scis nihil immisericordius esse critico. Spanagelius decessor meus Italo idiomate scripsit de iuribus imperii in Italia.¹⁰ Adest exemplum unum in bibliotheca. Si aliud nancisci potero, nam opus in Italia lucem vidit, mittere ad Te non negligam. Tu velim quacunquē in re operam meam putaris Tibi futuram utilem, jure tuo et libertate amici manda, impera. Indiculum librorum otio tuo aptiorum ut mihi transmittas te etiam atque etiam oro; faciam ne eos diu desideres. Vale amicorum suavissime et salve. Scribebam in Augusta Bibliotheca Palatina 9. Kalendas Aprilis 1762. Tuus ex asse Adamus Franciscus Kollár Pannonius Neosolensis.

[P.S.] Terstyenszkus[!] qui hanc epistolam scribendi adsidet, me rogat ut ejus nomine humanissimam tibi salutem adscribam. Agit moderatorem morum; et studiorum comitis Flemmingii¹¹ cujus pater Poloniarum regis hic legatus¹² est. Vir ob eximiam eruditionem et morum facilitatem incredibilem, cum aliis omnibus, tum mihi longe jucundissimus. Memoriam tui inter professores Aldorffinos, Bernholdos, Nugelios, Kirstenios, Adelburneros, adhuc vigere magna mihi cum voluptate narrat. Vale iterum, et nostri memor salvus atque incolumis vive.

41 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek Eperjes, 1762. március 29.

Kollár levelét a barátság és a szeretet jelének tekinti. Dicséri Kollár művét, mely méltó hírnevet fog szerezni számára, és semmiféle kritika nem árthat neki. Arra biztatja őt, hogy vezérelve mindig az igazság iránti hűség legyen. Könyvével kapcsolatban ne adjon a becsmérlők, a műveletlenek véleményére. Beszámol arról, hogy a bécsi udvari tolmács meglátogatta. Kéri Kollárt, hogy fogadjon a könyvtárban egy, a magyar nemesi testőrségben szolgáló tehetséges fiatalembert. Leveléhez több középkori oklevél másolatát csatolja, különös tekintettel a királyi hatalommal szembeszegülők kiátkozására. Megemlíti továbbá néhány, a középkori királyi kancellárokról vonatkozó diplomát is.

Vir Amplissime, amice maxime!

Vehementer mihi gratae acciderunt litterae TUAE novissimae,¹ indices amoris in me TUI, quibus tanto impensius respondeo, quo plures mihi caussae sunt, cur TE amem, aestimem, atque amplecter. Oblatum mihi insigne opus TUUM² in cimeliis habeo, quod et argumentum, et auctor inaestimabile reddunt. Ausus es vir clarissime, quantum scio, primus ex hungaris, incedere per ignes suppositos cineri doloso. Gratulor patrias, quae incipit suum habere. *Barberium*,³ *cardinalem Colonniam et Marcum Antonium de Dominis*,⁴ ne sola talibus exposit gloriatur monarchia Siciliae, tantum benignissimum numen TE salvum nobis esse velit. Non potuisti non praevidere amicissime Kollár, dum meditatus es de argumento operis, futuros, non obtrectatores, calumniatores, homero-mastyges, praeter catervam immisericordium, et forsán vaesanorum etiam criticorum, sed tales quoque, qui Te devotum clamabunt, nec resacrabunt, nisi palinodia cantata, vel libro retractationum scripto: ast palladium Tibi erat veritas, et ancile favor principis, quibus rectus, ridere potes tela adversariorum. Metropoli noster⁵ aequus aestimator rerum, Te fovere perget, nec cessabit favere, immo et plausum sperare potes ab aequitate iudicii ejus, cujus habentur illustria documenta, quantum licet incolumi Jove, et urbe Roma. Non deerunt plures minaces, quos gignit, quoties voluit natura

jocari; sed talisne vir, qui gregi imperitat, quem tota armenta sequuntur, incutiet Kolario metum? ne Dii siserint, nondum vides par animo tuo periculum, nec trepidas, cum uni sis aequus virtuti atque ejus amicio. Parce, maxime amice, quod audacius et forsitan praefidenter, de TUO nondum viso opere, audeam judicare, forsitan illi infelix ille scopulus imprimatur, non est praefixus: hinc illae lachrymae: ast perbelle TIBI notum, quid hi, quibus de meliori luto finxit praecordia Titan, de libris cum infausto imprimatur editis, judicent. Non TE latet, quid primi subsellii, Gallus,⁶ de libro suo immiseri-corditer per inepte eruditos criticos arroso, dixerit: Avez vous jamais vu passer un douge sans être abboyé par tous les Roquets du Village. Si sapit vulgus non voluisses sapere, mansisses intactus, illaesus. Nosti TU, virgines esse Musas. Virginem Palladem, quae odit profanum vulgus, et arcet⁷ a sacris suis. Vulgus non forte, sed animo metior et pectore, soepe sub sordido palliolo latet ingens heros, contemptor eorum, quae vulgo dicuntur amplissima, soepe contra sub purpura teguntur sordes et dehonestamenta generis humani. Sed quo delabor? Vide incomparabilis Kollár, quam garrula res sit amor: metuo ne quis mihi hoc in aurem. Scis materiam, dicat. Mittam TIBI elogium, quod Matthias rex Johanni episcopo Quinque Ecclesiensi (quem nosti illum immortalis nominis Janum Pannonium esse, cujus poemata ex editione Sambuci Viennae impressa⁸ ad manum sunt) dedit, collatis seculis Te jam audio exclamantem o seculum insipiens, et inficetum! Nunc est quod abs TE peto, si TIBI non fuerim ustum, dic ex me salutem interpreti *aulae Philippides de Gaja*,⁹ qui me non dedignatus est invisere, dum apud nos fuisset. Daniele Tersztyenszkium[!] esse mei memorem gratulor, non est mihi ignorabilis, ut ut juvenis apud Szászium visus valere et bene rem gerere cum jube; avi ejus. venerandi senis, et cum priscis patribus conferendi, perbelle recordor, et utrumque fratrem patris ejus novi. Dic optimo juveni, me non amare meos Altorfinos,¹⁰ sed deperire. Ubi tantum TIBI erit otii, accessit ad Te equitem turmae praetorianae cognatum meum Paullum[!] Szatthmáry, invenies juvenem pro modulo partium nostrarum non rudem, nec incultum, et picturae studiosissimum, nec infelicem, cui vel mei caussa favere velis, thesaurosque augustae bibliothecae eidem ostendere ne sit molestum. Quae mandas, mitto. Jam vales, et praesidium, et dulce decus meum. Scribebam Epperjessini[!] III. Kalendas Aprilis die natali, quo annum LIX. ingredior. MDCCLXII.

TUUS

totus et servus et amicus.
Samuel Székely de Doba mp.

[1.] *Excommunicatio Nicolai Lewkes de Kállo. 1413. Ex autographo.*

Johannes archidiaconus de Heves, et Vacziensis ecclesiae canonicus vicariusque reverendissimi in Christo patris et domini, domini Stiborii Dei et apostolicae sedis gratia episcopi praescriptae ecclesiae Agriensis in spiritualibus generalis. Viris discretis dominis de Apagy, de Zabolch et de Levelek ecclesiarum plebanis nobis in Christo sincere dilectis, mutuato in Domino charitatem. Noveritis, quomodo vestris bene constat discretionibus. Quomodo ecclesia in honorem Sancti Nicolai confessoris fundata, et in villa Semyén constructa, per nobilem virum Nicolaum filium Lewkes de Kállo, et ex ejusdem mandato, per suos complices et familiares nuperrime violata extitisset, et in interdicto propter violationem per plura temporum spatia stetisset. Tandem nobiles viri, Franck, et Sigismundus de Panjola in expensis sex florenorum monetae ad suffraganeum exquisitorem, necnon praeterea quatuordecim florenorum similis monetae reconciliari fecissent. Insuper praedictae ecclesiae Sancti Nicolai, ut in aliis litteris nostris continetur nobis fuit declaratum, ut taxam seu kathedriticam superiorem, archi-

diaconum tangentem, ex parte ejusdem ecclesiae proveniente de quarta frugum alias exsolvissent, et easdem quartas, dictus Nicolaus Lewkes subreptitia erga se usurpasset, et dictos florenos unacum kathedratico, nunc minime persolvere ad plurimas nostras monitiones, curasset, et nec curaret de praesenti in damnum praefatorum Franck et Sigismundi valde magnum. Quare devotionibus vestris, in virtute sanctae obedientiae, et sub poena trium marcarum committimus et mandamus, quatenus mox, praehabita notitia, unus per alium se non excusando, personaliter ad praefatum Kállo accedatis, ibique memoratum Nicolaum Lewkes ex superabundanti verbo nostro canonice moneatis, ut ipse statim post vestram monitionem, intra quindecim dierum spatia a die monitionis vestrae ipsius computando, de praefatis expensis sex florenorum monetae, et quatuordecim florenorum similis monetae, pro reconciliatione dictae ecclesiae factis, necnon et kathedratico, memoratis nobilibus omnimodam impendat satisfactionem. Qui si fecerit, et nostris ac vestris monitionibus acquieserit, bene quidem, alioquin elapsis ipsis quindecim diebus, singulis ecclesiis in omnibus possessionibus ejusdem Nicolai existentibus, unacum eodem Nicolao Lewkes et aliis ad ipsum pertinentibus firmissime observetis et observari faciatis interdictum. Qui si animo inducato et corde pertinenti infra alios quindecim dies in interdicto perseveraverit, extunc praefatum Nicolaum Lewkes singulis diebus Dominicis et festivis, pulsatis campanis, candelis accensis, et demum extinctis in omnibus ecclesiis vestris alta, et intelligibili voce excommunicetis et excommunicatos fore denunciatis. Volumus etiam et sub poenis praemissis committimus, ut quandocunque praefatus Nicolaus Lewkes ad quamcunque possessionem, et aliarum personarum pervenerit, extunc post recessum ipsius Nicolai Lewkes, per tres dies, cessent a divinis, tamdiu donec de praemissis annotatis nobilibus de Semyény plenarie fuerit satisfactum. Datum Agriae in octavis Sancti Andreae apostoli. Anno Domini millesimo quadringentesimo decimo tertio. L. s.

2. Alia excommunicatio Nicolai Lewkes de Kállo ex autographo.

Benedictus de Maria Sacri Lateranensis Palatii comes perpetuus, et gubernator episcopatus ecclesiae Agriensis. Viris discretis et honestis dominis de Nyiregyház, de Pazon, de Leuk, Keresztuti, de Gava, de Oros, de Zabolch, de Zékely, de Thoth Kállo, de Balkan, de Geszthergeh, caeterisque etiam plebanis in dioecesi Agriensi utilibet constitutis et existentibus, quibus praesentes nostrae ostendentur amicis nobis dilectis. Quia veniens in praesentiam nostram: honorabilis et circumspectus vir dominus Dominicus plebanus et vice archidiaconus de Thur Vaciensis dioecesis, exhibuit nobis litteras patentes honorabilis viri domini Johannis archidiaconi de Zabolch canonici et pro nunc vicarii ecclesiae Agriensis, ex quarum tenoribus ellicebatur, quomodo ipse Dominicus plebanus nobilem virum Nicolaum, filium Lewkes de Kállo, pro non solutionibus quinquaginta sex florenorum novae monetae, coram eodem domino vicario iudice receptorum, necnon septuaginta duarum marcarum birsagialium in iudicio per terminos legitimos condemnatorum, primo monere, et facta monitione firmissimo, ecclesiae interdicto subjici, deinde servatis de jure servandis per vestras discretionem – et denunciare procurasset. Qui quidem nobilis Nicolaus de Kállo, praemissa vestra et dicti vicarii Agriensis, monitiones, necnon ecclesiae interdicti impostores, hucusque absurda aure pertranseundo, in dispendium salutis animae suae in ipsa excommunicatione fere ad tres annos perseverasset, propter quae, ipsum Nicolaum filium Lewkes de Kállo non dubitatur haeresim incurrisse. Unde supplicans nobis praefatus Dominicus humiliter et devote, ut super praemissis sibi auctoritate regia provideremus oportune. Et quia misit nos dominus noster rex, ut cuilibet coram nobis querulanti, in omnibus causis tam

spiritualibus, quam secularibus juxta consilium salutis nostrae conveniens celerem justitiam exhiberemus. Ob hoc vestris devotionibus regia, et nostra gubernationalis auctoritatibus committimus, et mandamus, quatenus utis praesentibus ad praefatum Kállo, unus per alium se non excusando, sed simul et semel, propter majorem rei certitudinem, ne idem Nicolaus filius Lewkes aliquam ignorantiam eorumdem valeat allegare, accedatis, vel etiam alios, ubi cogitam ipsius Nicolai Lewkes habere poteritis, ipsumque ex superabundanti verbo, salubri consilio inducatis, ut ipse, infra novem dierum spatia, a die inductionis, seu monitionis vestrae, eorum dierum tres, pro primo, tres pro secundo, et reliquos tres ac ultimos dies pro tertio et peremptorio termino ac monitione praefigimus canonice, de dictis quinquaginta sex florenis, novae monetae, necnon septuaginta duarum marcarum, et sic de duabus partibus birsagiorum quitantiam per modum relaxationis a quocunque iudice habere eruerit, saltem de tertia parte earundem parti adversae satisfaciat cum effectu. Qui si fecerit, bene quidem, alioquin elapsi aliis novem diebus praefato Nicolao Lewkes et toti ejus familiae cum suis jobagyionibus universis, ubique locorum existentibus demptis baptismo parvulorum, et poenitentibus morientium firmissimum ecclesiae observari faciatis interdictum. Demum vero praedictis aliis novem diebus elapsis, si praedictus Nicolaus Lewkes, animo indurato, et corde pertinaci in interdicto perseveraverit, et de praemissis se emendare noluerit, extunc eundem Nicolaum Lewkes, et alios ad ipsum pertinentes vigoribus tam priorum litterarum, quam nostrarum singulis diebus Dominicis, et festivis, pulsatis campanis, candelis aueris et demum extinctis, ac in signum aeternae damnationis in terram projectis, pedibusque conculcatis coram populo ad divina congregato, primo in ecclesia sua parochiali, si tutus in illuc patebit accessus, deinde in vestris alta et intelligibili voce, ornameto sacerdotali induto in ambone excommunicetis de novo, et excommunicatos fore denunciatis aggravetis et reaggravetis! Omnes etiam et singulos, utriusque sexus homines admoneatis, ut nullus cum dictis sic excommunicatis, privatis, inhabitatis, aggravatis, reaggravatis salutatione, verbo, cibo, pane, loquela, stando, sedendo, serviendo foro vendendo, emendo, vendendo, reddendo, vestimenta parando, debita solvendo, consilia quoad extranea dando, nec non aliqua alia humana conversatione participare praesumant quovismodo. Alioquin tales participantes cum iisdem infra quatuor dies ab ipsorum participatione extunc pro exnunc, et exnunc pro extunc simili excommunicationi volumus subjacere. Volumus etiam et praedictis anathematibus committimus, quod si praefatus Nicolaus Lewkes, et alii ad ipsum pertinentes in tali excommunicatione aggravatione et reaggravatione existentes, diabolico instinctu ad gremium Sanctae Matris ecclesiae redire noluerint, extunc pro uberiori, et evidentiori signo aeternae damnationis eorum quocunque locorum ipsos pertransisse contigerit, pro eo in signum excommunicationis ipsorum, ut aliis Christi fidelibus innotescat, et ne Christicolae, tanquam membra, putrida et infecta, contagionem ejusdem morbi incurrant, Campanae ad latus unum signentur et pulsantur, et post recessum ipsorum excommunicatorum aggravatorum et reaggravatorum de tali loco, vel locis talibus per unum diem naturalem cessent ad minus, ut ea peragere valeant nullatenus. Et quidem post haec quicquid in praemissis feceritis, ut etiam nostrae excommunicationis seriem Nobis aut nostro vicario in spiritualibus generali consensientis rescribatis. Praesentes post earum lecturam reddi volumus praesentanti. Datum Agriae secundo die festi Beati Barnabae apostoli anno Domini MCCCCXX. L. s.

[3.] Interdictum ecclesiasticum Matthias rex removendum jubet.

Matthias Dei gratia rex Hungariae et Bohemiae. etcet. Honorabilibus dominis vicario et capitulo ecclesiae Strigonensis. Exponunt majestati nostrae fideles t[alis] et t[alis]

quomodo vos ad possessionem praefatorum exponentium t[alem] praedictam et ad aliam possessionem t[alem] vocatam in comitatu t[ali] existentem habitam, quoddam injustum interdictum ecclesiasticum imposuissetis, impositoque hujusmodi interdicto ecclesiastico, populos, et jobagyiones ac hospites in eisdem commorantes minus juste impediretis, et vexaretis, adeo ut mortua corpora defunctorum in eisdem locis, propter hujusmodi injustum interdictum ecclesiasticum insepulta jacerent. Et quia nos negotium hoc per fidelem nostrum t[alem] complanari mandavimus ideo, quatenus receptis praesentibus, si hujusmodi interdictum ecclesiasticum ad praefatas possessiones per vos minus juste impositum est, ab eisdem remove ac dispositioni et complanationi ipsius t[alis], cui commisimus, ut neutri partium iuribus praejudicium faciat, eidem obedire debeatis, secus facere non praesumentes. Praesentes post earundem per lectionem jubemus restitui praesentanti. Datum Budae.

Hoc mandatum continetur in stylo cancellariae regiae majestatis 1476 scripto.

[4.] *Ob violationem asyli absolvuntur rei per judicem secularem in octavis 1346. Ex autographo.*

Ladislaus et Fabianus de Balkán absolvuntur ab impetitione Demetrii de Nagy Semjén super eo, quod Nicolaum filium Clementis, et alterum Nicolaum filium Ivanka, subditos dicti Demetrii de Nagy Semjén ob ablato furto boves, ad ecclesiam de Nagy Kállo, tanquam ad asylum confugientes, ibidem interfecissent, et interfectos, in ligno patibuli suffocassent. Anno 1346. Ex autographo.

Nos comes Paulus iudex curiae domini Lodovici Dei gratia inclyti regis Hungariae, memoriae commendamus, quod cum Stephanus filius Stephani de Nagysemyén, Ladislaus et Demetrius filii Iwan de Kállo, et Johannes filius Salamonis de Guch, contra Ladislaum, et Fabianum, filios Johannis de Balkán in facto interemptionis Nicolai filii Iwanka, et alterius Nicolai filii Clementis famulorum eorundem Ladislai, et Fabiani juxta seriem litterarum Sancti Stephani de Promontorio Varadiensi, ad quindenae festi Beati Michaelis archangeli, nunc proxime transactas in regiam praesentiam exstitissent evocati, et ipsa causa abhinc ratione prioritatis termini ad octavas festi Beati Martini confessoris advenientibus, Nicolaus literatus pro ipsis Ladislao et Fabiano, filiis Johannis de Balkán ad nostram cum procuratoriis litteris comitis capellae regiae accedens praesentiam, contra eosdem Stephanum filium Stephani, Ladislaum et Demetrium, filios Iwan, ac Johannem filium Salamonis in figura nostri iudicii proposuit in hunc modum. Quod cum ipse Ladislaus et Fabianus Sabbatho proximo ante festum assumptionis Virginis gloriosae, nunc proxime elapsam, in villa Kállow, ubi iudicatus comitis Parochialis, et iudicum comitatus de Zabouch existeret, ivissent, ibi iidem Stephanus, filius Stephani, Ladislaus et Demetrius filii Iwan de Kállow, ac Johannes, filius Salamonis de Guch contra ipsos insurgendo eosdem interficere culpis suis non exigentibus, voluissent, et duos famulos eorundem videlicet Nicolaum, filium Iwanka, et alium Nicolaum, filium Clementis, in ecclesiam in eadem Kállow fundatam fugassent, et in eadem ecclesia eosdem interfecissent, et interfectos suspendissent; postulans idem Nicolaus literatus, ipsis Ladislao et Fabiano iustitiam per nos super praemissis impertiri. Quo audito, idem Johannes, filius Salamonis pro se personaliter, et praedictis Stephano filio Stephani, Ladislao et Demetrio filiis Iwan cum procuratoriis litteris conventus de Lelesz exurgens, quasdam litteras magistri Jacobi, filii Dousae quondam palatini comitis de Zabouch et quatuor iudicum nobilium ejusdem comitatus Sabbatho proximo ante festum Nativitatis Beatissimae Virginis nunc proxime praeteritum confectas,

Nobis praesentarunt, continentes, quod ipse Johannes filius Salamonis, Nicolaum filium Clementis, Nicolaum filium Iwánka servientes Ladislai et Fabiani filiorum Johannis de Balkán Juris ordine recaptivare fecissent, et contra eosdem in eorum praesentia, in loco judiciario proposuissent in hunc modum. Quod ipse Nicolaus, et alter Nicolaus quosdam jobagyiones more latrocinii spoliassent, et quatuor boves suos recepissent, ex quibus duos in speciali colore restituissent, qui quidem praedicti uterque, Nicolaum fore se innocentes et immunes in praemissis allegassent. Quorum propositionibus auditis praeallegatus Johannes filius Salamonis, juxta regni consuetudinem evidentibus testibus contra eosdem utrosque Nicolaum de jure ut praemitteretur, nobilibus et ignobilibus quamplurimis, ut quosdam jobagyiones spoliassent, et quatuor boves suos, more latrocinii abstulissent, de jure comprobassent. In quibus primus Lukach de Pechy Johannes dictus Lengyel de Nagy Semyén, Johannes filius Georgii de Ercsencsen, Demetrius filius Olyverii de Bogdán, Nicolaus, filius Gabrielis, Andreas de Kyrch approbatoribus primi respondentes, et consequens universi quamplurimi tandem, facta ipsa comprobatione, soepedictus Johannes filius Salamonis viginti et quinque personis sibi consimilibus contra eosdem Nicolaum, et alterum Nicolaum, ut ipsi spoliatores praedictarum rerum fuerint, et nocituri deposuissent juramentum, et secundum regni consuetudinem in ligno patibuli eosdem suffocassent, et suspendissent, unde ipsum Johannem, filium Salamonis expeditum super morte ipsorum duorum nocivorum praedictorum reddidissent et commisissent expeditum. Verum quia ipsos Nicolaum filium Iwanka, et alterum Nicolaum filium Clementis, famulos dictorum Ladislai et Fabiani pro praemissi publicii latrocinii commissione juxta legitimi juris exigentiam, et judicariam sententiam dictorum magistri Jacobi filii Dousae, comitis et judicum nobilium dicti comitatus Zobouch factis, per ipsum Johannem filium Salamonis legitimis testium evidentium productionibus, et juramentorum depositionibus, interemptos et suspensos extitisse ex serie litterarum eorundem magistri Jacobi filii Dousae et judicum nobilium comitatus de Zobouch praescriptorum sic lucide quemadmodum in earundem continentiis praemissis exprimitur, intuebamur. Ideo eosdem Stephanum filium Stephani, Ladislaum et Demetrium filios Iwan, ac Johannem filium Salamonis super singulis praemissorum et more latrociniorum Nicolai filii Iwanka, et alterius Nicolai filii Clementis excessibus eorum pro praemissis suspensorum, expeditos reddidimus pariterque absolutos, auctoritate judiciaria, testimonio praesentium mediante. Datum Budae decimo die octavarum festi Beati Martini confessoris praedictarum anno Domini millesimo trecentesimo quadragesimo sexto. L. s.

1. Bona notorii episcopi per eundem acquisita confiscata alteri confert rex Hungariae.

Nos Matthias Dei gratia rex Hungariae et Bohemiae memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod nos ob singularem requisitionem illustris dominae Elisabeth genitricis nostrae charissimae pro parte nobilis dominae similiter Elisabeth vocatae relictae condam t[alis] de t[ali] nobis porrectam, tum vero vidualis status seu ordinis ejusdem dominae diversarum oppressionum et miseriarum generibus intuitis, misericordia igitur ducti, quandam sessionem jobbagyionalem in possessione t[ali] vocata in comitatu Tholnensi existente habitam, quam hactenus ipsa domina Elisabeth emptionis titulo certis annis possedisset, et nunc quidam Johannes t[alis] dictus inhabitaret ac unam vineam Demetrii de t[ali] t[alem] vocatam in promontorio ejusdem possessionis t[alis] adjacentem, quae quondam domini Johannis episcopi ecclesiae Wesprimiensis emptitiae et propriae praefuissent, sed ob ne tam

infidelitatis ejusdem Johannis episcopi, quam idem ex eo, quod pridem regi Polonorum, et caeteris nostris aemulis ejus partem foveantibus adhaesisset, et more traditoris Judae nostrorum beneficiorum sibi collatorum penitus immemor, contra nostram majestatem hostiliter insurgendo incurrisset, ex eoque juxta legem et consuetudinem regni nostri, ad Sacram Coronam ejusdem, consequenterque nostram majestatem rite et legitime, veluti proprium jus emptitium personae ejusdem propriae condescensae fore perhibentur. Item totum et omne jus nostrum regium, si quod in dicta sessione jobagionali ac vinea t[alia] antefata, etiam aliter qualitercunque haberemus, aut nostram ex quibusvis causis, viis et rationibus concernerent majestatem, cum cunctis earundem utilitatibus pertinentibus, et pertinentiis quibusvis terris, scilicet arabilibus cultis, et incultis agris, pratis, foenilibus, sylvis, nemoribus, caeterarumque integritatum utilitatibus, quibus aliae sessiones eidem similes teneri consuevissent, de jure ad ipsam sessionem spectantibus, praemissis sicut praefertur stantibus et se habentibus, memoratae dominae Elisabeth relictae t[alis] de t[ali] et per eandem nobili dominae Annae filiae; ac Gaspár nepoti ejusdem ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus donavimus contulimus, immo damus, donamus et conferimus jure perpetuo, et irrevocabiliter tenere possidere pariter et habere salvo jure alieno, harum nostrarum vigore et testimonis litterarum mediante. Datum Budae etcet.

(1) Episcopus Hungariae nonnunquam fuisse notorios et infideles probari potest authenticis instrumentis talis erat Paulus episcopus Zagrabiensis sub Sigismundo qui etiam in nota decessit docente instrumento de anno 1437.

(2) Thomas episcopus Agriensis cum Joanne filio Petri de Horváty (labuntur historici eundem Croatum vel Horváth etiam appellantes) et Emerico Bebék priore Auranae arma sumsit contra Sigismundum hoc duplici documento de anno 1404 doceri potest.

(3) Summus aulae cancellarius est archi episcopus Strigoniensis. Unde factum, quod in vivis agentibus archiepiscopis Strigoniensibus, munus summi aulae cancellarii obibant archiepiscopi Colocenses. Ita enim in privilegio urbis Pesthiensis per Belam IV. 1244. eidem concessio. Datum per manus venerabilis patris Benedicti, Colocensis archiepiscopi aulae nostrae cancellarii. Venerabili patre Stephano archiepiscopo Strigoniensi.

(4) In diplomate Sigismundi 1411. ponitur Eberhardus episcopus Zagrabiensis aulae nostrae summus cancellarius, fuit archiepiscopus Strigoniensis Joannes. In diplomate Uladislai 1491. Thomas episcopus Jaurinensis summus et cancellarius et secretarius noster dicitur. In diplomate Andreae III. 1300. ponitur discretus magister Stephanus Albensis ecclesiae Transylvaniae archidiaconus aulae nostrae cancellarius.

(5) Vice cancellarios priscos reges habuisse ex diversis praepositis notum est. Sed quare vivente summo regni cancellario archiepiscopo Strigoniensi, expediebantur privilegia per Colocensem? edoceri vult a celeberrimo Kolláro

Sámuel Székely mp.

42 Kollár Ádám Ferenc Barkóczy Ferencnek [Bécs, 1762. április 3.]¹

Leveléhez csatolva elküldi a magyar főkegyúri jogról írott munkáját. Hangsúlyozza, hogy művében a vizsgált problémák igaz, valós elemzésére törekedett. Célja az volt, hogy az egyház és az állam közötti béke és egyetértés Magyarországon örökké fennmaradjon. Könyvéhez alaposan tanulmányozta a hazai okleveleket s kifejezi abbéli reményét, hogy ha „A magyar királyság oklevélgyűjteménye” c. nagyszabású munka megindul, melynek szervezését éppen most kezdte el, nem maradnak majd zárva előtte az egyházi levéltárak.²

43 Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek
Bécs, 1762. április 14.

Őrül, hogy Dobai Székely barátai között tarthatja magát számon. Dobai Székely dicséretei önértetét növelik. Megpróbál méltó lenni erre a barátságra és Dobai Székely iránta érzett szeretetére. Úgy értesült, hogy Timon Sámuel kéziratai, írásai Kaprinay István birtokában vannak. Dobai Székelynek a középkori magyar kancellárokról vonatkozó okleveles adataira reagálva maga is okleveles forrásokkal szolgál az Árpád-kori kancellárokról, alkancellárokról. Kéri, hogy Dobai Székely közölje vele az általa korábban említett szepesi prépost nevét. Tersztyánszky már elküldte az ő könyvét Pozsonyba.

Illustris atque Clarissime Vir, Amice Suavissime!

Ex quo tempore in tuorum me numero amicorum esse pateris caepi me impensius, quam consveveram amare; quippe jucundo seductus errore non ex animi, meritorumque meorum conscientia, sed ex literis tuis pulcerrimas laudes continentibus de ingenio, industria, doctrinaque mea paulo amplius sentire caepi. Utinam mi Székeli is sim, quem aut singularis tua virtus, eximia doctrina, et incredibilis in patriam amor amicum merentur, aut ego esse percipiam, quo amicitiam tuam constanter mereri queam. At vero quantulus demumcunque sum, non postremus tamen in republica literarum mihi esse videbor, dum Tu me pateris esse tuum.

Literas tuas¹ exquisitissimarum rerum plenissimas, magno meo gaudio, et fructu maximo percepi; sed ut gaudia humana sunt, non sine molestia legi; dolui quippe et ut debui aegerrime tuli oblatam tibi abs me fuisse causam molestissimi laboris, quem tute manu tua tam brevi tempore exhaurire debueris, cujus incommodi culpa mea procurati, ut veniam mihi facere velis, etiam atque etiam oro.

Pro literarum monumentis omni auro mihi charioribus gratias tibi amice habeo quam possum maximas; utar illis in rem meam in altera editione Historiae meae,² et quae clero nostro in mentem nunquam venerunt, ostendere satagam. Palinodiam a me aut retractationum libros si quis expectaverit, nae illum spes sua insigniter fallat. Jacta est alea;³ Rubiconem transivimus; cum superstitione et ignorantia nostrorum hominum nunquam; probe scio, pax mihi erit, nunquam induciae.

Ex Jesuita quodam intellexi te Kaprinaio itidem Jesuita familiariter uti; is rerum nostrarum peritissimi, atque studiosissimi famam apud suos subrostratos obtinet, Timonis scripta eum possidere certo scio; nec uti adparet, vetustis aliis monumentis caret, tu quid de illo reipsa mihi sentiendum sit, fac ne ignorem, et utrum ab armoso hoc Dracone quidpiam sperandum sit, edoce.

De cancellariis nostris, quod tibi abs me explanari petis,⁴ risi nivem atram, et prompto ad jocandum hilarique animo tuo mirifice sum delectatus. Non, non tanto, amice, me dignor honore, et perspicatior paulo sum, quam ut Tybisco pisces, aut collibus Tokainis vites ab Austria submittere velim. Parebo tamen voluntati tuae, et non tradendae, sed accipiendae doctrinae causa opiniones tibi meas candide exponam.

Anno 1244 *Stephanus Vancsa* Strigoniensis metropolita fuit. Sedi Romanae addictissimum atque ideo iuribus regis iniquissimum fuisse ostendi opusculi mei⁵ pagina 156. et vaferremo homini personam quam non merebatur, primus, nisi fallor, detraxi. Eo vivente cancellarii munere, uti probe observasti,ungebatur Benedictus Colocensis archiepiscopus; nam nisi me fallunt omnia, prisci reges nostri iis cancellariis uti consueverant, quos cum sui, tum iurium suorum studiosiores esse norant. Frustra enim litem moverit, qui cancellarii munus metropolitae Strigoniensibus proprium esse contenderit. Probant hoc subscriptiones diplomatum prope innumeræ, quibus tuae, jure

meritoque suo addi debent. In literis foundationis Montis Pannoniae a Divo Stephano rege subscriptis, archi episcopus Strigoniensis *vice cancellarius* dicitur.⁶ Andreae II celeberrimum privilegium⁷ ὑπογράφειν habet: *Datum per manus cleti aulae nostrae cancellarii, Agriensis ecclesiae praepositi, anno etc.* In hunc prorsus modum alii in aliis diplomatibus et literis, *cancellarii* et *summi cancellarii* scribuntur, manifesto, nisi fallor argumento: eam dignitatem vagam, nullique loco aut personae adfixam fuisse. En opinionem meam audacem utique iterum, ne dicam temerariam; tu quid in ea probes, quidve reprobes fac me quaeso certiore.

Adde praeterea nomen auctoris opusculi *Peculiares principum Hungariae in ecclesiis Dei praerogativae* cujus in prima tua ad me epistola mentionem iniecisti.⁸ *Praepositum ecclesiae Scepusiensis* esse didici ex dissertatione clarissimi Schwarzii de *Initiis* etc. pagina 67.⁹ Fateor candide nunquam mihi esse visum, et videre legereque percipio; si exemplum unum nancisci, et illud ad me transmittere posses, haberem amoris in me tui pignus charissimum.

Exemplum Historiae meae Terstyenszkus[!] jam Posonium misit, qui humanissimam tibi adscribi salutem orat. Atque vel ex his facile intelliges me in Historia mea nondum quiescere; enimvero si quod opus, hoc certe pro viribus meis perfectum absolutumque relinquere, posteris nostris volo, utpote monumentum non vulgare futurum, sincerissimi nostri atque aeterni amoris. Vale amice suavissime, et mihi porro thesauris tuis, studio, opera consilioque tuo adesse perge. Scribebam in Augusta Bibliotheca Vindobonae XIV Aprilis MDCCLXII. Tuus ex asse Adamus Franciscus Kollar. Pannonius Neosolientis mp.

44 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek
Eperjes, 1762. április 21.

Megköszöni, hogy Kollár az esztergomi érsekekről, mint a magyar kancelláriai méltóság viselőiről, fontos adatokkal szolgált számára. Kaprinayról nem tud sokat mondani, csak annyit, hogy igen gazdag és régi iratgyűjteménye van, közöttük Timon Sámuel kéziratai. Tőle kapta meg Rotarides művét. Közli a szepesi prépost nevét és művének címét, továbbá felhívja figyelmét Ráday Gedeon nagyon értékes könyvtárára. Leveléhez csatolva ismét küld – elsősorban egyházi tárgyú – oklevélmásolatokat.

Illustris, ac Celeberrime Vir
amicorum Suavissime!

Epistolam Tuam¹ mihi acceptissimam laetis oculis vidi legi, ita ubique benevolentiae et candoris vestigia in ea apparent, quo fit, ut animum Tuum exosculor apertum, et sine fuco, dum pertenui opella mea² in pereximio opere Tuo³ uti vis. Gratulor mihi plurimum, dum iudicium tuum de dignitate summi cancellarii, dignitate archiepiscopali Strigoniensi adnexa, per alios nonnunquam viventibus archi episcopis exercita, intelligo, nec amplius diffiteor, me quoque hujus fuisse opinionis, et forsán per hoc etiam reges auctoritatem suam circa sacras dignitates distribuendas pro arbitrio suo ostendere voluisse, ut ut subdubitaverim, nu[mmu]m calculum Tuum adjecturus sis meo.

De reverendissimo patre Stephano Kaprinay Socetatis Jesu paucis accipe. Virum hunc perbene novi, amicissimus mihi est, nam et ipse et ego novimus Musarum sacra ab religionis mysteriis discriminare. Si quem in his partibus credo plurima antiquitatis collegisse monumenta, nosti nihil esse virtuti et societati huic invium. Vidi apud eum Cassoviae farraginem manuscriptorum autographorum, et nonnullorum exscriptorum. Timonis universam collectionem⁴ sui fecit juris, tanti virum hunc, cujus in republica

litteraria non est inglorium nomen, facit, ut aeri incisae imagini beati Francisci regis, quae in ambitu aedificii conspicitur, faciei, quaedam lineamenta vultus Timoniani penicillo pictoris superinducenda curaverit, et curriculum vitae Timonis eidem adjecerit, risum tene amice, vide ex beato regis Timonem, certe apotheosim si non religiosam litterariam nunquam non est meritis, si verum est quod celebris Voltaire in *Annales de l'Empire*, tomus 1. pagina 92. jocosus est.⁵ Id vero de bono Kaprinayo rerum patriarum peritissimo, tene, quod cimeliorum suorum tenacissimus sit: ante quinquennium dedi, ab alio mutuo accepta, Prolegomena Rotaridis,⁶ accepta ab eo epocha, evoluta anno ab eodem mihi restituenda, ast apud bonum hunc patrem credo annum non duodecim sed centum constare mensibus, si quis sua repetat facilius Herculi clavam vel Homero versum, quam huic Harpyae chartulam unam extorseris miris nec vulgaribus cuniculis aggrediendus est, si quid ab ipso habere volueris, caeterum vir humanissimus.

Antonius Brenner per Rákoczyum, reluctantibus capitularibus creatus praepositus Scepusiensis,⁷ scripsit Peculiares principum Hungariae in ecclesias Dei praerogativas, impressas 1707. ut typus testatur Leutschoviae.⁸ Ex hujatibus mercatoribus unus est, qui ad vestras nundinas parat, mittam tibi perrarum opus hoc: ubi eum remoraretur aliquis casus, mittam ad Braumüllerum Posonium Tu rascies ubi meam proximam receperis epistolam.

(1) Illustrem virum *Gedeonem Ráday* Hungarorum litteratissimum, talia quibus juvari possis, possidere credo, si quis privatorum et in eruditione et selecta amplaque bibliotheca ei conferendus sit:⁹ crede urbanus hic vir ambabus Te amplectetur ulnis, si quid ad illum dederis.

(2) Litterarum per Budam Kerepes, Péczel, recipiet illas. *Gabrielem Kollinovic* pinget Tibi Tersztjenszkus[!] huic etiam magna litteraria supellex. Scito interim amicissime Kollár, multis tam notam apud nos tuam virtutem et eruditionem, quam ignotum vultum plurimis movit salvam opus tuum dignum immortalitate, utinam tandem feliciter ad nos perveniat. Quae mitto, non credo inutilia futura, mittam alia etiam, praecipue excommunicationem (vel scribens rideo) praecipui nobilis, qui ecclesiam filiam Beatae Mariae Virginis dicatam, ecclaesiae Matrici (ita stylus) Beato Nicolao sacratae praetulerit. TU interim vale et salve ab amico (nihil amplius addo) Tuo et me quod facis, ama. Finio scribere, non tamen esse. Scribebam Eperiessino 21. Aprilis 1762.

Ex animo Tuus

Samuel Székely mp.

Jus minerarum collatum capitulo Quinque Ecclesiensi, cum insertione elogii episcopi Quinque Ecclesiensis Johannis, qui sub nomine Jani Pannonii reipublicae litterariae notissimus.

1. Matthias Dei gratia rex Hungariae et Bohemiae etc. etc. Ad futuram rei memoriam praeclara virtus est in principibus si dignos viros praemiis honorant, si ecclesiarum Dei curam gerunt, et ubi possunt, utilibus eas dota recurrant privilegiis: quorum altero suos ad obsequia faciunt promtiores, altero vero Deum ipsum sibi propitium conciliant. Proinde nos attendentes virtutes, merita et simul servitia fidelis nostri dilecti, reverendi in Christo patris et domini Johannis episcopi ecclesiae Quinque Ecclesiensis, qui sicuti altae peritiae est, ita virtutibus praeditus, curiae nostrae decus et splendorem addere semper studuit, studetque oportune nobis obsequendo, ipse enim non parcens personae et sumptibus suis, nunquam neglexit, quae honori nostro vel patriae debeat exhibere. Habentes etiam specialem devotionem ad Beatum Petrum, principem apostolorum, in

cujus nomine dicta ecclesia Quinque Ecclesiensis per Sanctum Stephanum regem fundata est, cujus precibus tam in coelesti, quam terrena felicitate adjuvari speramus, eidem dicto domino Johanni dictae ecclesiae suae, ac suis successoribus episcopis universis id de gratia speciali et de plenitudine nostrae regiae potestatis ex nostra certa scientia duximus annuendum et concedendum, ut ubicunque terris et in montibus, aut quibuscunque locis dictae ecclesiae Quinque Ecclesiensis minerae auri, et argenti, ac aliorum quorumcunque et qualiumcunque metallorum quocunque tempore reperiri, et inveniri poterint, eas ipse dominus Johannes episcopus et dicti sui successores aperiri, coli et laborari facere, proventusque eorundem universos, et urburas pro eorundem et dictae ecclesiae utilitare percipere, ac eisdem mineris, praecise sub eisdem libertatibus, quas in talibus, ecclesia Waradiensis habet, perpetuis semper successivis temporibus uti et frui valeant, immo annuimus et concedimus harum litterarum nostrarum patrocínio mediante. Datum Budae etc. etc.

Ex stylo cancellariae Matthiae regis.

Matthias rex concedit facultatem conferendorum canonicatum Nicolao episcopo Albensi Transylvaniae.

2. Matthias Dei gratia rex Hungariae et Bohemiae etc. Fideli nostro reverendo in Christo patri domino Nicolao electo et confirmato Albensi Transylvaniae episcopo. Salutem et gratiam. Commissa nobis divinitus regiae celsitudinis operosa sollicitudine ex debito nostri regiminis officio inducimur, ut omnium ecclesiarum Dei, praesertim katedralium, ex quibus veluti de capite spiritualium gratiarum dona derivantur in membra et in Christi fidelium corda rivi defluunt salutare, utilitatem et in capite quaeramus et in membris, easque quantum possumus favoribus prosequimur oportunis. Hac igitur salubri consideratione, cura pervigili aciem nostrae mentis ad ecclesiam katedralem Beati Michaelis archangeli dictae ecclesiae Transylvaniae, cui praeesse dignoscimini cura pastoralis, hactenus et praecipue defigentes, grata meditatione consideravimus virtutes et benemerita vestra, integerrimamque fidei constantiam, et devotae fidelitatis vestrae sinceritatem, quibus personam vestram, non solum Deo placentem, verum etiam Majestati nostrae gratam reddere studuistis et acceptam, nil in vobis dubitantes, immo certo certius et firmiter credimus credendo, quod profectum et utilitatem animarum, ac dictae ecclesiae vestrae bonum et salutarem statum tanto diligentius prosequi studebitis, quanto ad ea exequenda specialiori nostrae regiae benivolentiae praerogativa auctoritatem habuerit plenior. Auctoritate nostrae regiae juris patronatus, quod sicuti in omnibus aliis ecclesiis regni nostri et in ipsa ecclesia Albensi Transylvaniae in disponendis quibuscunque beneficiis ecclesiasticis et praesentandis ad eadem personas idoneas ad instar aliorum regum Hungariae praedecessorum nostrorum habere dignoscimur, vobis nostram regiam in eo damus et concedimus potestatem, ut vos tandem, quousque antefatae ecclesiae Albensis fungimini praesulatu, conferendi, disponendi et ordinandi, omnia et singula beneficia ecclesiastica, dignitates personatus, necnon officia canonicatus, et praebendarum, ac altarium et capellarum rectoratus in dicta ecclesia Albensi Transylvaniae a modo deinceps temporum in successu qualitercunque et ex quibuscunque causis et modis de jure et de facto vacantes, ac de eisdem nostra regia praemissa et vestra ordinaria auctoritatibus et personis idoneis et benemeritorum providendo, liberam plenam et omnimodam habentis potestatis facultatem. Harum nostrarum etc. etc. etc.

Ex stylo cancellariae Matthiae regis in folio.

1. Ludovicus I. rex Hungariae sacerdotes schismaticos cum suis uxoribus incaptivandos mandat. Ex autographo.

Nos Lodovicus Dei gratia rex Hungariae. Vobis universis et singulis nobilibus et aliis quibuslibet possessionatis hominibus et liberis villis nostris regalibus in comitatibus de Keve et Krasso constitutis habentibus videlicet sclavos, seu scismaticos sacerdotes apud se residentes, firmiter praecipimus et districte, quatenus ad diem et locum illum, quos fidelis noster baro Benedictus filius Heem dictorum comitatum comes, vel in ejus persona magister Petrus, frater suus verbo nostro nobis denominabit, omnes sclavos, sacerdotes apud vos existentes, cum eorum pravis uxoribus, et rebus omnibus, absque omni dampno laesione, et deturpatione duci facere debeatis vel fratri suo, nostro nomine praesentandos. Et aliud facere non ausuri. Quicumque vero ex vobis aliud facere attemptaret, tunc ipse magister Benedictus, vel frater suus debeant et ex praesenti nostro mandato teneantur sacerdotes hujusmodi, cum eorum pravis uxoribus et rebus, ubi eos invenire possent, potenter excipere, et pro nobis reservare, id eos facere, quod per Nos ipsi fuerit demandatum. Datum in Lyppa in die Sancti Eliae prophetae anno Domini millesimo tercentesimo sexagesimo sexto. L. s.

Si hi sacerdotes fuerint Graeci vel Orientalis ritus, quibus concessum est esse uxoris, quare debebant incaptivari? Facile quis induci potest, ut credat, fuisse Latinae ecclesiae, in qua soepius pro conjugio sacerdotum laboratum est.

2. Clericos in Hungaria habuisse uxores 1333. Ex autographo.

Nos magister Johannes praepositus ecclesiae Sancti Georgii Martyris de Strigonio canonicusque ecclesiae Agriensis, generalis vicarius venerabilis in Christo patris domini Nicolai Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopi Agriensis damus pro memoria. Quod cum juxta continentiam priorum litterarum nostrarum comes Petrus filius Johannis de Pannyila, secundo se cum nobili sibi simili in octavis Sancti Michaelis archangelii contra dominam uxorem Georgii clerici de Harsány in capella ejusdem domini episcopi sacramentum praestare debuisset. Adveniente ipso termino, dictus comes Petrus cum praefato conjuratore suo videlicet nobili sibi simili contra dictam dominam praestitit sacramentum super eo, quod ipse duo pecora scilicet unam vaccam et unum bovem unam marcam valentes ejusdem dominae ab ipsa domina non abstulisset, et in his contra eandem dominam penitus innoxius esset et immunis. Datum Agriae in crastino ipsius diei juramenti anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo tertio. L. s.

Indorsatio talis est.

Super depositione juramenti pro comite Paulo filio Johannis de Ponyila contra dominam uxorem Georgii clerici de Harsan expeditoria.

3. Excommunicatus propter denegatam decimam absolvitur, et interdictum ecclesiasticum suffertur mandante episcopo.

Johannes Dei et apostolicae sedis gratia episcopus t[alis] dilectis nobis in Christo honorabilibus et discretis viris domino praeposito et capitulo ac parochialium ecclesiarum intra et extra muros civitatis t[alis] plebanis salutem et paternam in Domino bene-

dictionem. Discretionem vestram et cuilibet vestrum in virtute sanctae obedientiae firmiter committimus, quatenus Petrus de t[ali] ab excommunicationis sententia, qua, propter non solutionem decimarum nostrarum per nos inmodatus est, absolvere, et interdictum ecclesiasticum in loca ipsius ex praedicta causa impositum, remove velitis, sic tamen declarando. Quod si ad festum Beati t[alis] proxime venturum, de et super dictis nostris decimis, nobis satisfacere recusaverit, aut noluerit, extunc post dictum terminum in eandem excommunicationis sententiam noverit se relapsum ipso facto, et ecclesiasticum interdictum huiusmodi, uti prius, observari faciatis donec et quousque aliud habueritis a nobis in mandatis. Datum etcet.

Ex stylo cancellariae Matthiae regis 1476. scripto.

4. Matthias rex propter debitum viginti florenorum auri, quo obstrictus erat episcopus jubet ejusdem jobagiones arestari. Notandum sub Matthia florenus auri constabat ex centum denariis.

Matthias Dei gratia rex Hungariae et Bohemiae, fidelibus nostris universis et singulis praelatis baronibus et nobilibus comitibus castellanis ipsorumque officialibus, item civitatibus, oppidis villis, ipsarumque rectoribus iudicibus et villicis, quibus praesentes ostenduntur salutem et gratiam. Exponitur majestati nostrae in persona providi t[alis] civis civitatis nostrae Wissegradiensis gravi cum querela. Quomodo reverendissimus in Christo pater dominus t[alis] episcopus ecclesiae t[alis] eidem exponenti viginti florenis auri debitorie obligaretur, quos quidem viginti florenos auri, idem dominus episcopus eidem exponenti ad soepissimas petitiones ejusdem nummus reddere recusasset, et recusaret etiam de praesenti, in praejudicium ejusdem exponentis, et damus non modicum. Quare supplicatum extitit majestati nostrae in persona ejusdem exponentis, ut nos, sibi circa praemissa de condigno juris remedio providere, ac eidem id annuere dignaremur ut alicunquē, res et bona jobagionum praefati domini episcopi reperiret, detinere, et arestari facere valeret atque posset. Et quia nos neminem regnicolarum nostrorum suis rebus et bonis indebite severari volumus et destitui. Ideo fidelitati universitatis vestrae, et vestrum cuilibet harum firmiter praecipientes mandamus, quatenus dum et quando praefatus T[alis] exponens, res et bona jobagionum praefati domini episcopi in vestris tenetis, possessionibus, honoribus et officio latibus ac vestri in medio reperire poterit, et vos cum praesentibus requisitos habuerit, extunc statim et continenti, huiusmodi res et bona jobagionum praefati domini episcopi detinere et arestare, ac tamdiu huiusmodi aresto tenere debeatis, donec de praefatis pecuniis viginti florenorum auri, eidem exponenti satisfactum fuerit, quoad plenum. Secus facere nulloatenus praesumatis. Praesentibus perlectis exhibenti restitutus. Datum Budae die – anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo octavo regnorum nostrorum Hungariae etcet anno vigesimo primo Bohemiae vero decimo.

Ex stylo cancellariae Matthiae regis.

1. Canonici Hungarici tenebantur militare. Ex autographo.

Stephanus de Rozgon inter caeteros honores comes Themessiensis sibi dilecto Thomae dicto de Sadan vice comiti et castellano nostro Themessiensi ac iudicibus nobilium de eadem salutem cum dilectione. Quia honorabilem virum Ladislaum filium Danch de eadem ecclesiae Chanadiensis canonicum, qui potius in jam dicta ecclesia Deum pro nobis exorare debet, quam exercituare, a praesenti exercitu generali cum

familiari ipsius duximus supportatum. Idcirco harum serie vestris dilectionibus supradictis firmiter committimus, et omnino aliud habere nolentes, mandamus, quatenus praefatum dominum Ladislaum canonicum cum suo familiari in nullo impedire, molestare perturbare seu quovis modo damnificare praesumatis. Praesentes vero perfectas restitutas praesentanti. Datum in descensu nostri campestri prope Sebes in festo Beati Jacobi apostoli anno Domini millesimo quadringentesimo vigesimo. L. s.

Notandum Haner¹⁰ et Schmeizel¹¹ in historia Ecclesiarum Lutheranarum Transylvanarum asserunt mandasse Ludovicum regem wajvodae suo in Transylvania Johanni Scepusiensi comiti,¹² ut omnes pastores et scholastici per provinciam relicto tantum uno presbitero pro duabus ecclesiis, bello contra Turcas irruentes se accingerent sub amissione capitis, et confiscatione omnium bonorum.

2. *Quam nummati fuerint episcopi Hungarici. Ex autographo. 1438.*

Nobilis domina nobis honoranda. Litteras vestras recepimus in quibus scribitis nobis, quod sub spe restitutionis octo florenos pecuniae vobis destinaremus. *Scitote* tamen pro certo, ut non solum in istis, verum etiam in maioribus petitiones vestras adimplere vellemus, sed pro praesenti ita magnam carentiam pecuniarum habemus, quasi nunquam majorem habuimus, immo etiam nunc ab aliis pecunias accommodavimus, mediantibus quibus nos et familiam nostram sustentare valeamus. Datum in Chanad feria quarta proxima post festum Beati Bartholomaei apostoli anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo octavo.

Petrus episcopus ecclesiae Chanadiensis.

Nobili dominae Annae relictae condam Emerici filii Hym de Remethe vicinae et compatrae nostrae honorandae. L. s.

NB. Tales episcopi possunt dicere cum Petro: aurum et argentum non est mihi etc.

45 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek Eperjes, 1762. április 30.

Panaszkodik, hogy megbetegedett és gyógyítani kellett magát. Egy tehetséges fiatallembert ajánl Kollár figyelmébe, akit megkért, ha Pozsonyban jár, adja át Kollár könyvét Braumüllemek, 6 pedig eljuttatja azt neki. Szeretné továbbá, hogy Kollár fogadná a szomszédját Bécsben, aki felesége öröksége ügyében utazik a császárvárosba. Több művel kapcsolatban magyarázatot vár Kollártól. Szól Szilágyi Sámuel, erdélyi főnemes gazdag kéziratos és oklevélgyűjteményéről. Megküldi néhány egyházi kiátkozás témájú oklevél másolatát és Brenner Antal munkáját.

Metuerem has ad te nunc dare, quae non epistolae tanto viro dignae, sed chartae rudis indigestaeque molis nomen merentur, scribuntur etenim a tali, cui infaustae apparere Kalendae Majae propter denegatum Esculapio gallum, totus etenim siticulosa occupor febris, quam medicorum cohors beneficiis naturae sibi consulentis adscribit, hoc tamen beneficium vel gratuito cederem his Hypocratis alumnis: metuerem inquam has ad Te suavissime Kollar dare, nisi de tuo convictus forem de te amore, et quem scio non ignorare: hanc unam esse artem epistolarum, nullam adhiberi artem, modo stulti sensus aut inepti, et nimis perturbatus absit ordo. Et plures non admodum in ordine laborarunt, qui optimus est in epistola neglectus, nullus aut in colloquiis incu-

riosum quiddam, et incompositum. Omnino decora est incuria, si recte memini, Lipsius asserit; Ciceronem monuisse debere interdum halucinari epistolas, itaque ille ipse haesitat revocat, turbat, miscet, nec quidquam magis curasse videtur, quam ne quid curaret, praeferret. Ecce qua arte volo excusatus esse apud amicum, ast tua in me bonitas me bene sperare de te jubet. Accedit morbo praepedito inexpectata ad vos oblata occasio mittendi per te postulati libelli. Juvenis qui eum tibi tradet Soproniensis, cui nomen Liedeman, quem tibi, vir celeberrime pluribus et prolixius commendarem, nisi scirem id, virtus sibi maxima merces, et commendationis non eget, satis tibi nosse, cum mihi ob amorem in studia musarum fuisse acceptissimum, moribus intaminatis, apud nos vixit, nunc apud vos saepiuscule futurus. Te duce in literatura vult uti, et beari, non ita mei, ut ipsius meritorum causa. Fave juveni, ex quo Mercurium sperare potest patria. Libelli vero ubi tibi amplius non erit necessitas, remissionem expectabo, ne catalogus libellorum meorum laesus et mancus reddatur. Petii Liedemanum ut opus tuum¹ mihi destinatum et adhuc dum Posonii haerens apud Braumüllerum, mihi mittat hac occasione quae ad nos reditura. Vicinus meus est vitriarius vir probus, qui haereditatem aliquam uxoris suae patria Viennensis quaesiturus ad vos ivit, ubi tuo consilio et patrocinio indigerit, adesse ei velis.

Nunc Te jam vir clarissime aggredior farragine quaestionum, in quibus enucleandis frustra hactenus desudavi. Possideo Leonhardi Uncii Transylvani poematum libros septem de rebus Ungaricis scriptos Romae, impressos vero Cracoviae 1579, et Stephano Báthori regi Poloniarum dicatos.² Quis fuerit Uncius? Frustra in Lexico universali,³ frustra in Zvtingero⁴ et aliis quaesivi, Bayle Dictionaire historique critique⁵ hic non videtur. Ego in illas cogitationes delapsus sum fere, Uncium incidisse in Jani Pannonii Annales de rebus Hungaricis quos deperditos asserit Sambucus in editione Pannonii Viennae 1569.⁶ Cur autem tam facilis sim in hanc opinionem, accipe: quod centum subsequorum annorum res non scripserit Uncius sed tantum in Mathia substitit, (ne de elegantia carminis iudicem, non sum ita credulus, nam nec fonte labra pollui cabalino, nec in bicipiti somni asse Parnasso memini, ut repente sic poeta prodeam, edoceri circa hoc a te percipio. Alterum est: Volfgangi Bethlen Historiam⁷ Novo Oppido raram esse, quae exemplaria vidi omnia sunt aeterna, apud eruditissimum et praecipuum virum modernum cynicum vidi autographum auctoris cum lituris et correcturis; volumen hoc continebat libros 14. 15. et 16¹ partem,⁸ quibus cuniculis mihi cum pervigili hoc Dracone et Enclione agendum fuerat, ut ut mihi qua discipulo olim suo bene favente, vix possem quantum etiam vellem describere: passus est ut conductus amanuensis in domo sua, si Diogenis dolium domus dicenda sit, exscripserit. Schvantnerum⁹ consulere quott libros habet Bethlenii, sed non hominem audeo aggredi, cum ei ignotus sim. relatum est mihi in bibliotheca Vratislaviae Elisabethana integrum asservari exemplar Bethlenii. Tu quid de utroque iudices? Vel in sententiam dicito, scito non appellabitur, Tu enim mihi solus Apollo. Lambecium de Bibliotheca Augusta Commentarum¹⁰ fuisse memini me legisse, si quod exemplar haberi poterit, procura, Lied[e]man solvet. Jam claudam rivos. Audaculus mihi videris summe vir; ecce quam temerarium et suffenum fecisti tua summa humanitate et amicitia Székeliū qui tanta abs te exostulare non erubescit, audaculus inquam mihi ideris, cum scribis te nunquam palinodiam cantaturum, ast ubi ego aliquot noctes insomnes duxissem, tandem somno graviori oppressus, conspexi te ante augustum, sacrum tamen aliquod tribunal addictum, cereophitecorumne an semihominum non plane audeo decidere, omnis tamen humanitatis non esse expertes prorsus prodidit loquela satis articulata et sonora, cum casta et latina decidat Plautus, Terentius et mater Evandri; multa tibi objecta, praecipui religionem et sacra esse laesa; tacuisti, tandem technis circumventus confessus videbaris crimen; jam res

salva; fertur sententia, cedatque revocet, canat palinodiam. dictum factum, irruunt sacri hi Cyclopes, bene lacertosi prosternunt humi, reiterant ictus validissimi lyctores, spectante turba divorum. Jam numerus ictuum videbatur mihi superasset crimen si in patrios etiam cineres minxisses; ubi pluribus vicibus et per plures audivissem repeti illud crudele: cedatur; apud me saepius tacite repetebam illud: tantaene animis caelestibus irae? Ubi hi, qui non sitiunt sanguinem, satis te luisse pronunciassent, ast palinodia prius cantanda tandem incepisti (dispeream, si quidquam elegantius vel solidius unquam legi, audivi, ita vel uno auditu memoriae impressi, si necessum foret ad verbum: eam tibi perscriberem) interim ne vel te incultae scripturae, et longioris hujus palinodiae lectione fatigem, reperiēs eam paucis mutatis in Buchanani poematibus¹¹ ubi post finem fratres fraterimi et Franciscanus, duplex est palinodia Buchanani eam si tibi volupe est legas. Discusso somno gaudebam fuisse somnum. Tu interim quo tua te vocat virtus, I[!], pede fausto. Ex eruditis Debrecziensibus intellexi opus tuum apud praecipuorum ibi esse manus, et omnium calculo probari, doleo me forsā postremum futurum inter hos, qui legere anhelant. Samuelem Szilágyi olim agentem apud augustam aulam, nunc baronem et assessorem Tabulae Regiae in Transylvania non dubito tibi esse notum: rerum patriarum magnam habuisse collectionem novi, eam ipsemet apud eum Viennae vidi, nec nunc cessat in Dacia colligere ubi non crederes, quam ampla talium seges. Vir amantissimus literarum et literatorum, ac indefessus collector, multis te juvare posset, si ad eum literarum aliquid dare visum fuerit per Claudiopolim, Megyes. Piam excommunicationem mittam, cui adjungam pietatis exemplum et zelum, ne unquam non rideas. Si cathalogum Augustae vestrae Bibliothecae librorum videre contingeret, nil amplius optarem. Jam manum de tabula. Tu vale, et quod fecisti, me porro amare perge.

P.S. Si tibi visum fuerit, mittam mandatum Rákócziánium collegio Scepusiensi canonicorum sonans, ut Antonius Brenner praepositura gaudeat. Notumne tibi Ladislaum Hosszútóti episcopum Varadiensem, et praepositum Scepusiensem fidelitatem jurasse Georgio Rákóczy, cum universo capitulo, autographa pleraque apud me esse scias. Epistolis Petri de Vineis, et Hypomnemate de fide, observantia ac benevolentia pontificum Romanorum erga imperatores Germanicos Simonis Schardi Basileae 1740 recusati.¹² Usus ne es? praeter hos Michaelis Pancratii Tractatus politico-historico-juridicus juris publici regni Hungariae magistratuum et statuum tam ecclesiasticorum quam saecularium originem in genere et specie exhibens, Cassoviae 1668.¹³ Item ejusdem Pancratii exercitatio politico-juridica, de imperio et juribus potestatis imperantium in capita subditorum, Cassoviae 1668. in IV.¹⁴ Quamquam mirifice capit animum meum erudita brevitās, tamen non indelector amoena garrulitate, praesertim in hoc ipso campo epistolari. Sed jam sat prata bibere. Dabam Eperjessini[I] II Kalendas Maii 1762. Tuus perpetuus et immutabilis.

46 Johann Theophil Cober Kollár Ádám Ferencnek
Drezda, 1762. május 3.¹

Aphthoniosz és Babriosz ókori görög meseírók műveit tervezi kiadni s ezzel kapcsolatban szeretné megtudni: hozzájuthat-e a császári udvari könyvtárban található, az említett szerzők munkáit tartalmazó kódexekhez. Tolmácsolja két ismerősének kéréseit is, akik részint Oppianosz, részint Makrobiosz kódexei iránt érdeklődnek.

Excellentissimo et clarissimo viro, Francisco Adamo Collaro[!]
salutem plurimum dicit
Johannes Theophilus Coberus, artium magister.

Cupienti mihi saepenumero litterarum apud te officio fungi, quod et singularis tua in me benevolentia et meus erga te animus flagitabant, in mentem venit vereri, ne te tanta occupatione impeditum plus impedire videar. Itaque aliud et magis opportunum tempus mihi expectandum esse statuebam. Jam quod sustinui, ad te scribere, quem sciam, nondum vacuum et otiosum esse, a te peto, Collare ornatissime, ne non tam meae voluntati, quam necessitati tribuendum id existimes.

Scito enim, me Aphthonii et Gabriae² fabulas brevi quidem editurum,³ sed dubitare, sintne in libris manu exaratis, nec ne illae inscriptiones et epimythia, quae in editis exemplaribus addi solent. Atque inprimis scire velim, quemadmodum in vetustis codicibus nonnulla Aphthonii loca scribantur, quae in separata scheda reperies. In Gabria universim illud me torquet, quam scripturam maior numerus veterum librorum praeferat, eam ne, quae vulgata sit, an memoratam a Neveleto e duobus codicibus bibliothecae palatinae.⁴ Quare incredibile est, quam gratum mihi sis facturus, si ex duobus illis codicibus Aphthonii et Gabriae,⁵ quos caesaris bibliotheca seruat, me certiore reddendum censueris. Quod ut non tam mihi, quam ipsis litterarum studiis, et tuis maxime laudibus tribuas, a te maiorem in modum peto. Pluribus verbis te cum agerem, si summa tua vel in omnes humanitas, vel erga me benevolentia maiores preces posceret, vel virtus exhortatione egeret. Quare fac, ut proficiam ex te, qui ἐκπίθω ἀντλοῦς δῆλον, ἐχὼ δ' οὐχ ἀλὶς ὅξ[...?], modo memineris, ὠχοῦαι[!] χθίζεσ γλυχθῶται nosti reliqua.

Stiglius, lipsiensis[!] magistratus, mihi mandavit, te rogem, sitne apud vos, qui, te annuente, caesareos codices Oppiani⁶ recensere queat, et quam mercedem postulet. Sedulo se facturum ut neminem oporteat sua caussa ἐπ' ἀονὶ μέθου, ἢ ὑδατὶ ἤζου δολθᾶν ἰουδεὶ πλίνδον.

Alius familiarium meorum scire amet, sci[a]ntne apud vos boni codices Macrobiani,⁷ et homines, qui eos recenseant, et qua mercede.

Quare vehementer cupio et impense a te peto, ut propediem si commodum tuo fieri possit, saltem de fabulis mihi rescribendum putes. Ego litteris tuis allatis sublimi feriam sidera vertice. Martinum V. C. ἀπάζομαι ἐν τῷ φιλήματι ἀγῶ. Vale, clarissimum lumen, et me, tui amantissimum, quod iam praeclarae fecisti, redama. Dresdae, ad V. nonarum Maii, MDCCLXII ex aedibus Leitneri, in via vilstrufensi.

47 Adam Baltazar Krčelić Kollár Ádám Ferencnek [Zágráb, 1762. május-június?]¹

Dicséri Kollár könyvét. Tudását és tudományos munkásságát nagyra becsüli.²

48 Kollár Ádám Ferenc Adam Baltazar Krčelićnek Bécs, 1762. június 23.

Elnézését kéri, hogy hosszú hallgatás után válaszol levelére. Szeretné, ha megkaphatná Krčelić művét, melyet örömmel olvasna, nemcsak barátként, de szigorú kritikusként is. Úgy értesült, hogy többen megbotránkoztak könyve miatt. Felajánlja segítségét, hogy eljár érdekében a magyar királyi kancellárnál, a könyvtárigazgatónál és az uralkodónőnél. Örül, hogy saját könyve tetszett Krčelićnek.

Eruditissimo atque clarissimo viro[,] Balthasari Adamo Kercselicio
Adam Franciscus Kollar
salutem plurimam dicit.

Ne, quaeso humanissime Kercselicsi mihi studiisque meis succureas, quod amabilissimae epistolae tuae¹ hactenus non responderim. Silui, fateor; quia inani et rerum vacua epistola gravissimas munerit tui multiplicis curas interpellare nolui. Tardius deinde quam voluissem incomparabile opus tuum² a Bisztriczaio nostro³ legendum obtinui; de quo tamen in epistola mea agere pluribus volui. Illud nunc postquam incredibili aviditate celeritateque evolvi sincere et ex animo tibi gratulor de felicissimo studiorum successit operisque praestantia, quo nihil melius sollicitoque de rebus nostris scriptum legisse me unquam lubentissime testor, quod iudicium meum, si tamen tibi videbitur tanti, ita accipias velim, quasi non ab amico, verum a severissimo iudice esset profectum. Atque ego nunc haudquaquam miror, esse apud vos homines, quorum oculos eruditissima scripta tua offendant; qui enim noctuae istae longe caecissima tantam lucem ferant, quibus in barbaris vitam agere tenebris sorte datum. Interim ego te per maritatem illam, qua, scio, dulcem patriam complecteris, oro atque exhortor, ne invidia petulanti conatu a pulcerrimo proposito averti te sinas. Valeo gratia cum apud Palfium cancellarium,⁴ tum apud Swietenium bibliothecae nostrae praefectum, per quos, modo volueris, de injuria tibi partuique tuo illata proxinde augusta fiet certior. Adnutum expecto tuum et rem peractam puto. Si exemplo operis tui uno carere, et commodo tuo mittere posses, haberes Bibliothecam Augustam tibi obstrictissimam, cujus munere mihi quoque commodius frui liceret. Vidi enim jam et notavi plurima, quae propositum meum mirifice juvant. De opusculo meo,⁵ quod scribis, multum me delectavit; aequissimoque animo fero carpi ab aliis, ubi tibi probari video; cum iudicia hominum non numerare sed ponderare consueverim. Illud ego tibi rursus etiam atque etiam commendo. Scis unus omnium optime, cujus generis monumenta proposito meo sunt necessaria. Quantumcunque igitur volueris, aut potueris, ex fontibus tuis longe uberrimis in rivulos meos deriva.

Quod clarissimum nomen tuum et de me optime promeritum in scriptis meo legi nolis, faciam illud quoque quam potero reliquiosissime; spero tamen et venturum nobis tempus et occasionem qua devinctum tibi animum meum testari⁶ publice possim. Nunc ita tibi persuadeas velim mortem me malle meam potius, quam ut committam scriptis aliquid, quod sive nomini sive fortunis tuis detrimentum quodpiam adferre posset. Libera igitur hoc metu animum, et me, quod unice peto, consilio, opera, et eruditus opibus tuis adjuva.

Neque etiam peto, quae volueris, ut mittere mihi properes; ut enim mihi certum fixumque est, editionem adornare alteram, ita prorsus incertum tempus, quo eluctari in lucem publicam possit. Prodibit satis, cito si satis bene; ut vulgo dicimus. Ego interim quotidie succisivis horis emaculo multa, demo, addo, ut fieri consuevit.

Nescio, utrum exemplum meum recte tibi fuit traditum. Sane dolui, non adfuisse ligatum ad manus, quod tibi mittere potuissem; misi idcirco rudes phyliras, quod timebam, discessuros cives vestros prius, quam ligari apte et siccari posset.

Bisztriczaius noster multum te amas salutemque tibi plurimam adscribi jubet. Mihi, si rem gratam facere volueris, fac, ut occasionem nanciscar, qua tibi non verbis officiosis, sed re ipsa gratum amicumque meum testari possim. Vale! et, si mereor, mihi studiisque meis favere perge.

Scribebam in Vindobona Bibliotheca Palatali die XXIII. Junii anno MDCCLXII.

49 Kollár Ádám Ferenc Johann Theophil Cobernek
[Bécs, 1762. június második fele?]¹

Ígéretet tesz Cobernek arra, hogy utánanézz Aphthoniosz és Babriosz görög meseírók műveinek a bécsi császári udvari könyvtár kódexeiben.²

50 Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek
(Bécs), 1762. június 26.

Aggódott Dobai Székely egészségi állapota miatt, melyről részben Dobai Székely leveléből, részben másoktól értesült. Levelezésük – úgy véli – egyfajta baráti párbeszédnek, beszélgetések, tanácskozások hasznos és tudományos dolgokról. Leveleik mentesek az üres fecsegésektől. Köszönettel megkapta Brenner könyvét. Az ifjú Liedemannt nem látta és elfoglaltsága miatt nem tud foglalkozni Dobai Székely szomszédjával. Lambeck könyvét nem küldheti, mivel egész Bécsben nem lehet megkapni. Tudósítja, hogy hamarosan újabb könyve lát napvilágot. Megtalálta Rotarides művét, melyet az *Analecta*-val együtt megküld.

Illustris atque Eruditissime Vir, Amice Suavissime!

En bellum hominem, amicum constantem! questus es Tu, nisi fallor, pluries, dum responsum ad literas tuas ultimas¹ meum in dies expectares, silui, fateor, at vis scire causam? nempe tu mihi amicissime Székelyi maxima fuisti ob valetudinem tuam, quam febris admodum vehementi fuisse afflictam cum ex literis tuis tum ex aliis intellexi: religioni quippe mihi duxi, provocare Te ad scribendum, cum semel atque iterum expertus jam sim, vix Te modum, finemque scribendi reperire posse, ubi vetus quodpiam monumentum proposito meo profuturum intelligis. Atque utinam nunc demum voti mei reus condemnar, quod interim pro salute tua feci! Certe quotidie Deum Optimum Maximum enixe precor, ut te solatio amicorum, ornamento patriae, et publico commodo sanum atque incolumem quam diutissime servet!

De litteris tuis, quas ultimo accepi, sane miratus sum eas abs te sine arte et ordine scriptas esse dici; cum facile intellexerim incompressa, ut vis, epistola tua, nihil esse compositius, et neglectu artis tuo nihil ad ejus leges exactius. Sint deinceps epistolae nostrae, quod reipsa sunt, familiaria inter absentes colloquia, consilia, sermones, confabulationes, verbosos inutilium officiorum strophos, et rerum inanes otiosis et cute tantum tenuis amicis relinquamus.

De Brennero² quem recte accepi, multum, te amo, et in testimonium gratissimi animi mei etiam exosculor. Redibit ad te non dubita, simul atque ejus consilio, quod brevi futurum spero, carere potuero. Scis Graecum illud verbum:

πόλλακι καὶ κηπουρός ἀνὴρ κ. τ. λ.³

Frequenter hortulamur quoque non male consuluit.

Lied[e]mannum juvenem, cui perferendum tradidisti, non vidi; ex Terstyenszkio[!] quippe nostro, a quo librum accepi, intellexi, eum postridie illius diei qua Viennam attigit, Posonium repente redire esse coactum. Expectavi ibidem, sed frustra vitriarium civem tuum, quem haereditatis ergo in brevi Viennam venturum esse scripsisti, quam ob rem incertus adhuc sum, percepisse libellum meum necne, sane dolorem, quem scriptorum meorum habere voluissem lectorem primum, eum devenisse ultimum.

Ad quaestiones tuas omnes, quas de scriptoribus quibusdam in epistola tua institui, respondebo proxime nam vel hanc epistolam uti mihi proposueram absolvere nequeo, ita operae typographicae importunae mihi sunt, et molestae. Lambecii Commentariorum⁴ exemplar Viennae haud quaquam reperies; de quibus prelo iterum subiiciendis

epistolam ad eruditos meam typis impressam credo legisti, ubi promisi, me ab Analectis Vindobonensibus exordium facturum. Primus tomus Analectorum⁵ anno proxime superiori lucem aspexit; alter prodibit tres, ad summum quinque post hebdomadas.

Rotaridis Prolegomenon rei literariae Hungaricae⁶ laetus reperi, quod tibi cum primo tomo Analectorum meorum mittam proxime.

Illustrem virum Josephum Kapyum mihi olim amicissimum, ut meo nomine salutare velis, etiam, atque etiam oro.

De matrimonio quodam quod scribis, scito cancellarium nuncii apostolici esse mei amantissimum, quam ob rem non difficulter, spero, conficiemus omnia. Vale anime mi! me ama, et festinationi parce.

Tuus totus

Adamus Franciscus Kollár mp.

Scribebam in Augusta Bibliotheca
die XXVI Junii 1762.

51 Johann Theophil Cober Kollár Ádám Ferencnek Drezda, 1762. június 29.¹

Emlékezteti Aphthoniosz és Babriosz műveinek felkutatására. Őt ugyanis sürgeti a könyvkereskedő és rendkívül hasznos lenne számára, ha a már korábban említett kódexekben található szövegekhez hozzájuthatna. Reméli, hogy ezeket hamarosan megkapja.

Viro illustri et doctissimo, Francisco Adamo Collaro,
salutem plurimam dicit
Johannes Theophilus Coberus.

Quod ego iterum ausus sum ad Te scribere, magnopere a Te peto, ne tam meae erga Te diffidentiae, quam festinationi id tribuendum esse existimes. Quum enim veram et reconditam doctrinam Tuam summa accedat et humanitas, et, quam maximi facis, erga me benevolentia, meque in ea opinione vehementer confirmarint ea, quae tu mihi de Aphthonio et Babrio nuper promisisses,² de fide Tua nefas sit dubitare. Itaque saepe mecum cogitari, utrum tabellariis potius, an ceteris impedimentis Tuis assignare debeam, quominus egregiae in me voluntati Tuae obsequi potueris. Bibliopola quidem valde me urget, idque hoc magis, quod litteris Tuis allatis, de libello celeriter absolvendo ipsi spem fecissem. Atque eo etiam res deducta est, ut praeter varietatem codicum, nihil, quod istis ineptiis addam, mihi occurrat. Quamobrem novo munere me beabis, si quam primum vel ista discrimina ad me miseris, vel certiore me verbulo feceris, si forte graviori occupatione districtus, nostris quisquiliis vacare non possis. Ne tum quidem Tibi irascar, sed perinde quam antea praecclare et magnifice de Te sentiam. Vale. Dresdae, ex aedibus Leitneri, in via vilstrufensi, anno Domini III Calendas Iulias, [MDCC]LXII.

52 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek Eperjes, 1762. július 7.

Aggódott, mivel Kollártól hosszú ideje nem kapott levelet. Már azt hitte, hogy Kollár meghalt vagy megbetegedett. Arra is gondolt, hogy közös barátjukhoz, Tersztyánszky Dánielhez fordul Kollár holléte felől érdeklődni. Köszöni, hogy Kollár elküldte neki könyvét. Ennek kapcsán felhívja figyelmét művének egy apró hibájára, melyet annak második kiadásában ki kell javítani. Kollár könyvének a konstanzi zsinat

bulláját érintő kérdésére hivatkozva beszámol arról, hogy midőn katonaként Tirolban járt, a neustifti kolostorban látta azt a bullát, melyhez Kollár nem jutott hozzá műve írásakor. Egy kereskedővel egy kiátkozás tárgyú oklevél másolatát küldi. Amennyiben Kollár egy másik diplomatikai tárgyú művet adna ki, készséggel felajánlja oklevélgyűjteményét erre a célra.

Illustris et Celeberrime Vir,
amice coniunctissime Suavissime!

Inde a die divo Georgio Sacro nullis me affatus es litteris: quid caussae? Immemoriam nostri, credere me vetabat candidus ille et sine fuco amor, quo me ut ut immeritum complecteris, metuebam interim ne relictis nobis ad coelites Te contuleris, ac ea de caussa adventantis Diarii Vindobonensis¹ catalogum emortuorum diligentius scrutatus sum, non Te tamen amicissime Kollar in eorum numero (quae bonitas Dei est) reperiens, cum morbovia colluctari credebam, donec hodie tuis perceptis Te salvum esse edoctus, benignissimum numen veneror servet Te nobis sospitem, et serus in coelum redeas, diuque laetus intersis doctis, et amicis. In eas etiam delapsus sum cogitationes, ut Terstjenszkium[!] nostrum literis adeam, resciturus, an inter vivos adhuc quaerendus sis, et an a Liedemannno receperis Brennerum,² vehementer interim laetor Tibi fuisse traditum, utere eo quoad Tibi visum fuerit.

Quanto me mactaveris beneficio dum celebre illud opus tuum³ (quod laudari meretur etiam arbitrio ipsius invidiae), mihi miseris effari nequeo, gratias tamen Tibi ago gratissimas, scito omni mihi auro carius esse, exoscultorque hoc tuum munus, et in eo amorem, cujus⁴ dulcedine magis capior, quam si quidquid arat non piger Appulus[!] occultare meis dicerer horreis.

Legi id attentius, miratus sum argumentum, et scribendi modum, ac robur, non tamen Te ita potuisse scribere crabrones et hominum propudia irritares, ubi tamen in docta illa (si Diis placet) pecora has cadere livoris labes, et lolloginis succos, quae tota niveus candor obsidere ac possidere deberet, mirari subit. Omnia autem serio Tibi et praevisa ante, et provisa quae opus sunt ad ferendas hominum ineptias, scio. Ex altiore certe eos fastigio despicias, quam Luna canes ad latrantes, et nixus illibatae conscientiae fulcro, tanquam muro aheneo et Icario scopulo adversus calumniantium assilientes fluctus.

Pace interim tua vir summe dixerim, in editione secunda quam meditaris corrigendus erit error quidam, semper enim positum lego nomen Joannis Schwartzii, qui Godofredus⁵ est, et eo nomine utitur facile talia amanuensium et typographorum sphalmata corrigi et emendari possunt.

Operis tui pagina 209. quereris non Te potuisse videre bullam concilii Constantiensis ita Hungaricis regibus faventem,⁶ de hac accipe.

Dum 1746. Italiam petissem Brixia digressus sum 24. Martii ad celebre monasterium quod est Neocellense vulgo Neustift canonicorum regularium Lateranensium quod in Tyroli est, cupidus videndae Bibliothecae, Caspar Mayer bibliothecarius vir doctissimus apud eos ostendit mihi in membrana scripta, et picta acta concilii Constantiensis, addens, Van der Hardium⁷ ignorasse in hoc exemplari exstare bullam concilii, qua singulare privilegium regibus Hungariae concessum exstitit. Si per otium licuisset militi eotum mihi properanti, et notum mihi fuisset, eam tanti fore momenti, facile exscribere potuissem; ast nosti amice suavissime quantum differat armata Pallas a litteraria.

TU interim vir celeberrime non imples solummodo, sed et superas vota mea dum Analectorum Vindobonensium⁸ tomum amicissime offers, erit is cimeliorum meorum caput a tanto profectus amico, despero interim me debitas referre posse gratas, non immemori tamen et ingrato collatum scito.

Barbariem harum partium vel inde concipe, quod epistola tua typis data, nulli hic visa, nulli lecta, utinam videre contingat mihi felicitas.

Si quid libellorum ad me mittere dignaberis, erit propediem auriga hujus Posonii, ubi ad Braumüllerum delati fuerint, per eum mittentur ad me.

Num praeter hoc quod ad me misisti opus aliud edideris sub historiae diplomaticae titulo, scire desidero. Vir etenim praecipuus, nec Tibi ignotus, ex me scire desiderat, is etenim supponit Te mera tantum collegisse diplomata, historiam patriae illustratura, quod si quando meditareris, non nihil similius ex mea penu habere poteris, ut vel tandem, qui gratus satis inpraesentiarum esse non possum, ingratum tamen non fuisse, appareat.

Mercator hujus Gertringerus brevi est vos visitaturus, recipies ab eo excommunicationem ex autographo exscriptam et alii non injucunda.

Salve et vale mearum grande decus columnae rerum, et Terstjanszkium[!] officiosissime meis verbis saluta, meque ama.

Dabam Epperiessini[!] die VII. Julii. MDCCLXII. Tuus totus et servus et amicus
Samuel Székely mp.

[P.S.] Propediem animus est visitandi Neosolienses veniet ibi illud in mentem quod Toxaris amico suo dixerat Athenis. Viso Solone, omnia vidisti, hic est Athenae, hic est ipsa Graecia. Te conspecto non me Neosolium, ast totam vidisse Pannoniam dicerem et crederem.

Pietas Hungarorum.

Venerabili in Christo patri domino suo metuendo et domino Nicolao divina et apostolica gratia episcopo Agriensi Johannes sacerdos rector ecclesiae de Ruszka vice archidiaconus de Ungh. Orationes in filio Virginis gloriosae pias et devotas. Honorifice accepimus litteras vestrae paternitatis ut tenemur in hunc modum seriem continentes. Nos Nicolaus miseratione divina, et apostolica gratia episcopus Agriensis Tibi domino Johanni vice archidiacono de Ungh sub poena excommunicationis praecipimus quatenus adjuncto tecum Michael rectore ecclesiae de Ungvar, vel alio, accedentes citetis Laurentium filium Andreae de Nogmichael et Ladislaum filium Jacow de eadem, ut tertio die post festum assumptionis Beatae Virginis coram vobis compareant, et omnia instrumenta quae haberent super facto ecclesiarum suarum in Tyba et Lyba existentium secum apportent ut sic finem debitum imponere valeamus inter ipsos, alioquin non obstante dicti Laurentii absentia factum de inferri Tyba expediemus prout erit rationis: praeterea inquiratis et sciatis si Georgius filius ejusdem Laurentii Martinum sacerdotem tunc eis communem vulneraverit, et unum equum sustulerit. Item sciatis si domina consors ejusdem Laurentii quadam vice veniens superatam rapuerit calicem et impediverit sacerdotem ne celebret praesente Ladislao praenotato. Item si dictus Laurentius aliquoties abstulerit clavem ecclesiae, ne idem Ladislaus posset audi divina in eadem: Item si idem Laurentius duas nollas de parochia Beatae Virginis de Nog Michael ad ecclesiam suam de Tyba propria potestate de facto avexerit. Item si dictus Laurentius irruerat super domum sacerdotis de Tyba et abstulerit dolium holerum, et pellicium sellam et froenum et alia minuta domus suae: et posset seriem prout vobis veritas praemissorum constiterit, nobis in vestris litteris rescribatis. Datum Agriae in crastino festi Beati Dominici anno Domini millesimo trecentesimo quadragesimo quarto. Nos itaque vestrae paternitatis mandatum seu praeceptum facere ut tenemur, feria quarta

proxima ante festum assumptionis Beatae Virginis gloriosae personaliter accedentes super facie possessionum earundem praescriptarum una cum domino Michaeli rectore ecclesiae de Ungvar et Domino Marcello sacerdote de Tamocz citavimus praenominatos videlicet magistrum Laurentium filium Andreae de Nog Michael, et magistrum Ladislaum de eadem ad terminum eis per paternitatem vestram deputatum utrisque partibus cum suis negotiis ad praedictum factum componendis. Insuper de inquisitione magistri Ladislai prout paternitati vestrae seriose recitavit, ut praesentes et suscitantes ut nobis veritas de praemissis exstitit, quod omnia praemissa super magistrum Ladislaum prohibitis literis veritas exstiterit juxta puritatem nostrae conscientiae declaramus. Datum in villa Capus die tertio citationis anno Domini MCCCXLIV eodem.

Titul[us:] Venerabili in Christo patri Domino suo reverendo et domino Nicolao episcopo Agriensi.

53 Adam Baltazar Krčelić Kollár Ádám Ferencnek
[Zágráb, 1762. július-augusztus?]¹

Tartalmát nem ismerjük.

54 Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek
[Bécs, 1762. augusztus vége vagy szeptember eleje?]¹

Tartalmát nem ismerjük.

55 Adam Baltazar Krčelić Kollár Ádám Ferencnek
[Zágráb, 1762. szeptember 4.]

Tartalmát nem ismerjük.

56 Adam Baltazar Krčelić Kollár Ádám Ferencnek
[Zágráb, 1762. szeptember 10.]

Tartalmát nem ismerjük.

57 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek
[Eperjes, 1762. szeptember 10.]¹

Dicséri Kollár műveltségét, humanitását, tehetségét, jeles érnyeit, tudós hírnevét, tudományos munkásságát, a tudós világ előtti elismertségét. Kollárhoz eljuttatott könyvajándéka barátságának és hűségének tanúbizonysága. Levelével együtt most barátsága jeléül különböző Árpád-házi királyok által veretett ezüst pénzérmekeket küld neki. Júliusban Besztercebányán volt, ahol egy nagy halom finom ércből vert pénzérmét látott és más, korinthuszi ércből készített római vázát valamint egyéb tárgyakat.

Inaestimabile munus tuum, non tamen quas expectavi literas,² pergrato accepi animo referam id in rationes meas, et accepi tabulas, utinam renumerandi sit facultas, de animo scio te non dubitare. Nondum compactum fugitivo id percurri quod dicitur oculo; stupebam tam rara, tantaque hoc volumine contineri, proinde tantas tibi ago

gratias, quantas vix animo concipere, taceo exprimere possum, sed quid rependam, nihil nisi animum et verba, caeterum immunis. Memoriam certe tui humanitas et candor merentur, cultum eruditio et virtus, quae nisi aestimem, peccare profecto videari in omnes Musas, nec tanti beneficii citius nisi illo die qui mihi vitam adimet, obliviscar. Dum epistolam tuam ad eruditos lego, ac celebre et immortale opus tuum³ percurro, saepius mihi venit in mentem illud; quam alta sit aqua ipsa ostendit. Deum bonum quanto tu thesauro beabis orbem eruditum, si haec quae in epistola promittis, praestabis; nil aequius proinde est, quam ut respublica literaria vota ferat pro salute tua, et gravissimum exoret numen, velit te diu servare sospitem, et duret capiti per saecula lumen, nisi enim Tu hoc ad colophonem perducas, nescio quando talis Telemon et Atlas nobis nascetur, qui cervices suas tantarum rerum moli felicius supponant. Certe rara producunt saecula Kollarium, hanc certe Herculis clavam non cujusvis est⁴ vibrare. Utinam tuo excitato exemplo, hi quibus si non similis, ast tantum aliqua similium copia in lucem promerent, nec velint his aeternum tineis gratificari. Grammatica Turcica⁵ et Prolegomena de re literaria Rottaridis[!]⁶ inter cimelia asservabuntur. Brenneri opusculum⁷ si tibi dignum videbitur, utut levidense munus, velim tuis servato usibus, testem fidei et amicitiae, non secus quos hic adjicio genuinos protoregis Stephani cum inscriptione: Stephanus Rex: in altera parte Civitas Regia, praeterea Petri et Samuelis (qui Abba audit) genuinos nummos argenteos, Norimbergae apud Tomasium reperi majoris moduli nummum aureum, memoriae Elisabethae Andreae regis filiae consecratum, hunc copiandum in plumbo, ut dicere amamus empruntes possideo, sic Tibi vel alicui ex amicis placuerit, et jusseris, mittam prima occasione, non secus et instrumentum quoddam vetus Romanum ex aere ut creditur Corinthiaco fusum, et quod miseris flexibile, cui usui vel ornamento destinatum mihi non liquet, hariolari non delectat, inter haec tamen quae Carnunti effossa, et aeri insculpta in tuo opere conspiciuntur, hujus vel similis imago non extat. Mense Julio dum apud Vetusolienses versarer vidi acervum utensilium ex elegantissimo aere, fusorum, omnium tamen confractorum, hariolabamur instrumenta et vasa sacrificiis destinata fuisse, in eodem loco recondita reperta sunt per aratores. Habe illustris Kollár animum meum, quem si non alia re certe exquisitissima eruditione tua, ne humanitatem dicam abunde tibi conciliasti: vale, et me porro ama.

58 Kollár Ádám Ferenc Mária Teréziának
[Bécs, 1762. szeptember 13.]¹

Arra kéri az uralkodónót, hogy a pozsonyi magyar királyi kamarai levéltárban számára a kutatást engedélyezze. Történeti-diplomatikai tárgyú munkáinak elkészítéséhez, mint amilyen az 1762 elején napvilágot látott könyve is, elengedhetetlen lenne a levéltári források feltárása és felhasználása. Jelenleg egy nagyobb terjedelmű mű összeállításán dolgozik és mivel a Bécsben fellelhető kútfőket már összegyűjtötte, a magyarországi levéltárban található okleveleket is szeretné felkutatni. Erre kiváló lehetőséget biztosíthatna számára a Magyar Királyi Udvari Kamara archívuma.

Allerdurchlautigste-Großmächtigste Römische Kaiserinn zu Hungarn, Böheim
Apostolische Königin Erzehrzogin zu Oesterreich, Großherzogin zu Toscana etc.!
Allergnädigste Kaiserinn, Königin, Erblandes Fürstinn, und Frau Frau etc.!

Die beständige Begierde, dem von Euer Kayserlichen Königlichen Apostolischen
Mayestät mir allergnädigst anvertrauten Dienste ein vollkommenes Genüge zu leisten,

und das Verlangen Allerhöchstderoselben Erb-Königreiche Hungarn meinem Vaterlande beneben nützlich zu seyn, zwingen mich, zu dem geheiligten Thronn meine Zuflucht zu nehmen.

Es sind schon etliche Jahre, daß ich angefangen, auf die Untersuchung der Geschichte, und Gerechtsamen[!] des erst belobten Königreichs Hungarn täglich einige Nebenstunden zu verwenden. Diese meine Beschäftigungen waren nicht ohne allen Nutzen, und jenes Werk, welches ich Anfang dieses Jahres durch den Druck öffentlich bekannt gemacht,² ist für nicht anders, als eine zwar die erste Frucht sothaner Bemühungen anzusehen.

Euer Kayserlichen Königlichen Apostolischen Mayestät ware[!] es allerhöchst gefällig, sich diese kleine Probe meines Dienst-Eifers nicht mißfallen zu lassen, und diese allerhöchste Gnade munterte mich auf, eine Arbeit von zwar gleichen Bewandnuß[!] aber von einem viel weitläufigeren Anfange, und folglich mehreren Vollkommenheit, anzugehen: in welcher Absicht ich dann auf alles und jedes, was von alten Urkunden, und Schriften hier in Wienn nur immer aufzubringen, und sich zu meinem Zwecke schickte, dergestalten fleissig gesamlet, daß sie in dem Archive Hochlöblichen Ungarischen Cammer zu Presburg aufbehalten werden, erlangen zu können wünsche.

Euer Kayserlichen Königlichen Apostolischen Mayestät unterstehe ich mich dahero in tiefester Demuth anzuflehen, Allerhöchst dieselbe gnädigst geruhen wollen, demjenigen, welchen die Aufsicht über gedachtes Archiv überlassen ist den Befehl zu lassen, daß ich gegen das Ende dieses Monats nach Presburg zu verreisen gede[n]ke, es mir die Rücksicht auf meinen bishero bezeugten Fleiß, und Treue, die in demselben befindliche alte Schriften, und Urkunden nicht nur durchzugehen vergönnet, sondern auch jene solche meine Absichten beziehen, abzuschreiben erlaubet werden mögte.

Welche mir allergnädigst angediehene Wohlthat ich in tiefester Unterthänigkeit ohnauß gesetzt erkennen, und nicht ohne Unterlaß bemühen werde, es der Welt unwidersprechlich, und in Werken darzulegen, wie ich nach nichts mit mehrerem Eifer strebe, als das ich ersterbe.³

Euer Kayserlichen Königlichen Apostolischen Mayestät
Allerunterthänigst, allergehorsamster

Adamus Franciscus Kollar
der Kayserlichen Königlichen Hof
Bibliothec erster Custos.

[A külzeten:] An Die Allerdurchlautigst-Großmächtigste Römische Kayserinn, zu Hungarn, und Böheim Apostolische Königin, Erzherzoginn zu Oesterreich, Großherzogin zu Toscana etc. Allerunterthänigst gehorsamsten Bitten Adamus Franciscus Kollar der Kayserlichen Königlichen Hofbibliothec erster Custos.

59 Kollár Ádám Ferenc Adam Baltazar Krčelićnek
[Bécs, 1762. szeptember második fele?]¹

Tartalmát nem ismerjük.

60 Johann Philip Cassel Kollár Ádám Ferencnek
Bréma, 1762. szeptember 26.¹

Bréma és a brémai püspökség történetét kívánja megírni. Ezért azzal a kérrrel fordul Kollárhoz, hogy a Bréma története szempontjából oly fontos, a bécsi császári udvari könyvtárban található brémai vonatkozású okleveleket és más történeti forrásokat, valamint egy 8. századi brémai latin nyelvű kéziratot zsoltárkönyv másolatát megkaphassa.

Wohlgebohrner Herr Hoch zu Verehrender Herr Rath!

Der ehemdem berühmte Kaiserliche Bibliothecarius Daniel de Nessel, hat in seiner Sciagraphia magni corporis historici inediti, Vindobonae 1692. 4.² pagina 14 eine Rubrik angeführt.³ *Hamburgensia et Bremensia*, worin lauter diplomata, epistola vorkommen. Ich habe bisher in der Bremischen Bischöflichen Historie zu arbeiten angefangen⁴ und zu dem Ende historische Nachrichten von dem Leben und Münzen 1. Erzbischof Heinrichs Grafens von Schwarzburg, 2. Erzbischofs Johan Rode, eines gebohrnen Bremers, und 3. Erzherzogs Herzogs zu Braunschweig und Erzbischof zu Bremen wie auch⁵ 4. eine Nachricht von dem ehemaligen kostbaren Lateinischen Bremischen Psalter, der nun in der Kaiserlichen Bibliothek aufbewahret wird, aus Licht gestellt. Da ich nun in Ausarbeitung der Bremischen Geschichte beschäftigt bin, und dieselbe am besten aus Anecdoten erklärt wird, so habe ich kürzlich von der berühmten Namen in den Gelehrten Zeitungen vieles gelesen worin dero Schriften nach wurden sind gerühmet worden. Ich bin also dadurch angespomet worden, die Freyheit zu nehmen mich an Euren Wohlgebohrnen zu wenden, und meine gehorsamste Bitte dahin zu richten, ob ich

1. Nicht durch einen der Copiisten, die vom dero berühmten Vorgänger her Nessel angeführten *Bremensia* abgeschrieben bekommen könne, oder zum wenigsten was erste die Nummern mit ihrem Inhalte, um daraus nachher auszusuchen was zu meinem Endzweck dienen könne.

2. Eine nähere Beschreibung des in dortiger vortreflichen Bibliothek vorhandenen, und von Lambeck in Commentariis de Augustissima Bibliotheca Vindobonensi liber II. pagina 260. beschriebenen kostbaren lateinischen Psalters,⁶ und zwar um desjenigen, was Lambeck vorbei gegangen, weil in dessen Beschreibungen einige Zweifel übrig geblieben, als zum ex[emplo] das ganze dabei seiende Notariat Instrument Johannis Henseler,⁷ und das Zeugniß von dem Alterthum dieses Buches, worin die fundation der Bremischen Kirche und NB. das Verzeichniß aller Reliquien wahr in derselben aufgehoben, wie auch ein andres Zeugniß in altsächsischer Sprache wovon Lambeck nur den Schluß anführt, in welcher Ordnung diese Reliquien der seeligen jährlich dem Wolff zeigt worden. Ich werde mir erstens die Freyheit nehmen⁸ meine kleine Schriften Euren Wohlgebohrnen zu zusenden. Dieselben die Geografen haben mich mit einer Zeit [.....] Bre[...?] Antwort zu würdigen, worum ich ergebenst so bitte der Brief an den herrn von *Fabrice*, H[of] Rath verschiedener Fürsten und Bremischen Agenten zum Einfluß dorten[?] bestens recommendiren zu lassen durch dessen Canal ich fernerhin die Ehre haben kan, das commercium literarium zu continuieren, der ich ehemdem mit dem berühmten Cardinal Quirini zu Brescia⁹ im starken Briefwechsel ausgestanden. Ubrigens empfehle ich Dero hohen Wollen und verharre mit aller Veneration.

Euren Wohlgebohrnen

gehorsamster Diener
Johan Philip Cassel

Bremen den 26. September 1762.

Professor philologiae in Bremen

61 Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek
Bécs, 1762. szeptember 30.¹

Ursinus Velius műveit megjelentette saját kiadásában és most fejezte be *Analecta* c. munkájának korrektúráját. Egészen zavarba hozzák Dobai Székelynek személyét és tudós munkáját dicsérő szavai. Kiváncsian várja az ígért pénzerméket, egyúttal elismerőleg szól Székely éremgyűjtő szenvedélyéről és numizmatikai szakértelméről. Székely beszercebányai kirándulása eszébe juttatta gyermekkorát és első tanulóéveinek színhelyét. Örül, hogy görög ódája tetszik Kriebel Jánosnak. A királynőtől engedélyt kért a pozsonyi Magyar Királyi Udvari Kamara levéltárában történő kutatásra.

Ursinum Velium nuper admodum in lucem protuli;² hodie paginam *Analectorum* meorum³ ultimam ab mendis typotheticis purgari, redeo ad confabulationes nostras amice suavissime! redditus nimirum tandem aliquando mihi, tibiue.

Ac primum quidem respondebo epistolae tuae ultimae,⁴ quam, ut quod res est fatear, legissem frequentius, si scripta fuisset ex legibus solidae amicitiae, et laudum fuisset parcior. Adsuevisti, fateor candide, uti viris magnis et magna laudare merita; ego qui divinum illud quotidie γνῶθι σεαυτὸν meditor, video clarissime, quam sit mihi curta supellex, vis scire quid malim? admoneri nempe ab amicis potius, quam laudari.

Sed nimirum tota illa epistola tua peregrina prorsus, atque παράδοξος fuit. Quis enim unquam credidisset, obtenturum me olim ab Enclione quopiam argenti cupidissimo talentum, aut ab helluone librorum excellentem prorsus, et rarissimum librum? Risu ne vivam, pene corruí evolutis ex chartula et visis nummis tuis Hungaricis, quibus paupertatem meam solari voluisti. O incredibilem ajebam liberalitatem! O prodigium prodigiorum omnium maximum! Nummos vetustos rarissimos, optime conservatos obtinuisse a Székelió! Servabimus hoc donum insigne, et factum meritumque plane memorabile pro argumento epigraphes tumuli nostri: CUJUS LUCUBRATIONES NUMMOS SZEKELII ET LIBROS ETIAM MERUERE. Videri? quam pulchra, quam excellens virtus sit liberalitas; ama hanc porro obsecro! et miracula ista ut θαυματουργός vere dici possis patrare continua. Sed haec per jocum.

Nam ut serio gratissimum animum meum Tibi tester, gratias tibi, quantas maximas animus meus capere potest, nunc habeo, dum ratione quapiam et arte easdem reddere possim.

Nummum qui Divae Elisabethae memoriam servat, vel ejus ectypon avidissime expecto; ornabit is salignum scriniolum meum, ea enim omnia quae tibi placent, simul et patriam charissimam illustrant, et si plumbea sint, divitiae meae sunt, meae deliciae.

Displicet mihi nullam abs te in epistola tua de *Beszercebányao* nostro, deque *Veteribus Montibus* (Stare hori) mentionem esse factam. Nescio an hi montes tibi sint noti? sin minus patriam meam ignoras. Natus sum Kisuca in Trencsén vármegyé,⁵ educatus in *Veteribus Montibus*, Neosolii prima literarum elementa didici,⁶ sive potius vivere caepi, hinc est cur *Neosoliensis* dici malim.⁷

Eruditissimum Kriebel János verbis meis quaeso quam humanissime saluta, et cum Thészeusz[!] tuus sit, ut mihi quoque locum in suis aliquem adsignare velit, etiam atque etiam ora. Carmen meum Graecum⁸ quod viro docto non displiceat, laetor. Est leve testimonium amoris mei, quo in Theocritum feror. Hunc unum ex omnibus poetis Graecis selegi quem illustrarem. Polio nunc horis subscisivis scholia in eum mea, et spero non prius me moriturum, quam is opera et studio meo priori elegantiae restitutus vivere incipiat.

Quadripartitum opus jussu Ferdinandi I. conscriptum, dic ubi lateat? et eris mihi magnus Apollo. *Quadripartitum* inquam *Opus juris consvetudinarii regni Hungariae*

quod absolutum fuisse articuli XXX Anni 1563.⁹ indubium facit, nempe latet in bibliotheca nostra, et eodem ipso exemplo, quod a Zagradiensi episcopo Gregoriácz[!] et collegis, eidem Ferdinando fuit oblatum. Hoc nunc proferre in lucem meditor, quid tibi videtur? Causas cur vulgatum non fuerit, adfert Timon in Epitome sua sub finem anni 1552.¹⁰ At vero hae jam pridem sunt sublatae, quid existimas?

Petii nuper ab augusta aditum mihi concedi ad tabularium camerae Poseniensis, incredibile dictu est, quanto fervore omnes Hungari nostri desideriis meis se se opposuerint.¹¹ Laborant quippe omni cura omni studio, ut in cimeriis tenebris suis aeternum haereant. Eas quidem illis non inviderem, si sors eorum cum patriae sorte non esset conjuncta: cujus gratia certum firmumque mihi est, omnia prius experiri, quam a proposito meo desistere. Iter postridie ingressurus sum Ponium ut causas et obstacula ipse praesens explorem omnia. Salutabo te Posenio et de omni re ista reddere te certiore non negligam.

Dicere non possum quanto proposita mea¹² juvares opere, si vetustas literas cujuscunque demum sint argumenti identidem submitteres. Age contubernalem meum, et συνεργόν; si homines tibi gratias non habuerint, at Deus habebit. Indiculum monumentorum tuorum si adornares, et submitteres mihi, magno cum me petendi, tum Te scribendi labore levares, scis *Tabularium Regni Hungariae* adornant, nihil esse minus, nihil superfluum.

Haec tamen omnia velim fiant commodo tuo, cujus me aeternum futurum esse studiosissimum tibi sancte promitto, et ut recte constanterque valeas, ex animo precor. Vindobonae pridie Kalendas Octobris 1762. Totus tuus, Adamus Franciscus Kollar mp.

62 Kollár Ádám Ferenc Adam Baltazar Krčelićnek
Bécs, 1762. október 4.

Felettebb aggódott Kerchelich egészségi állapota miatt. Több levelére válaszolt, de ezekre feleletet nem kapott. Értesíti arról, hogy a császári udvari könyvtárban felkereste őt a zenggi püspök és azt tanácsolta neki, írjon a zágrábi káptalan levéltárának, hogy onnan okleveleket kapjon. Erre azonban nem hajlandó.

Reverendissime atque Eruditissime Vir!

Sane multum me sollicitum reddit valetudo Tua, vir praestantissime, quam febri admodum periculosa tentatam fuisse scio: cum ad litteras meas,¹ quibus tuis, quarta² et decima³ Septembris ad me datis, rescripseram,⁴ nullum adhuc responsum acceperim. Utinam quaevis alia silentii hujus tui potius sit causa, quam adflicta morbo valetudo quam firmam atque constantem tibi ex animo precor!

Paksius Segniensis, nisi fallor, episcopus⁵ in bibliotheca nostra nuper admodum me invisit, et consilium mihi suggessit, non prorsus, ut mihi videbatur, inutile; quo tamen prius uti nolui, quam illud tibi pro amicitia nostra candide exponerem.

Suadet igitur atque mihi auctor est, ut circa festa nati Servatoris litteras ad capitulum vestrum Zagradiense dein quibus exposito studiorum meorum proposito, etiam atque etiam orem, ut conatibus meis verificari, et submissis ex tabulario suo vetustis monumentis, opem ferre velint.

Si plures Kercselichios in capitulo vestro esse scirem, scribere profecto nullus haesitarem; sed dubito vehementer, quin plures sint et hoc genus studiorum aestimare et juvare velint.

Te igitur pro singulari illo tuo in litteras amore enixe oro atque obsecro, ut duobus tribusve verbis, quid de consilio illo sperare possim, me edoceas. Referam hoc beneficium tuum in illa, quibus tibi obstrictissimus vivam et emoriar.

Reverendissimae Dominationis Tuae

obsequentissimus servus et amicus

Viennae die IV. Octobris. Anno MDCCLXII.

Adamus Franciscus Kollár mp.

63 Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek
[Pozsony, 1762. október eleje?]¹

Panaszkodik, hogy a kamara levéltárában nem engedték kutatni. Felháborítónak tartja a levéltár nagyhatalmú vezetőinek magatartását. A levéltári kutatás lehetetlen a kútfők rendezetlensége és az archívumban uralkodó nagy rendetlenség miatt.²

64 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek
Eperjes, 1762. október 10.¹

Röviden még egyszer visszatér a Quadripartitum kérdéséhez. A következő gyorskocsival küldi az ígért pénzérméket és a Szent Erzsébet-émlékérmeket.

Ad tuas [litteras]² respondere nullum mihi nunc otium, id tamen velim scias majus Quadripartitum per Paulum de Gregoriáncz Zagradiensem, Franciscum Ujlakium, Jauriensem episcopos[,] Michaelem Mere personalem, Gregorium Sibrik, Thomam de Komarája, Joannem Zomor directorem, ac Martinum Bondamerium i[n]c[ly]tae u[n]iversitatis doctorem Ferdinando I. anno 1552. exhibitum non ineleganter scriptum et compactum possidere integrum.³ Ecce Apollinem inter Quados! hic risum velim teneas optime Kollár, quid de edendo censeam, intelliges brevi; scio e meam Te meam approbaturum sententiam.

Paucos post dies abiturus ad Posonienses auriga hujas stalichán dictus, mittam Braumillero et nummum Divae Elisabethae stanneum, et quaedam ex monumentis meis, collegi namque inde ab Andreae II et Sancti Ladislai temporibus non exiguam molem.⁴ Fatebor tibi candide non mihi defuisse animum talia in lucem publicam emittendi; sicque lumen historiae patriae in nonnullis addere, et multorum heroum memoriam ab oblivione vindicare. Nosti vir celeberrime illud: vixere fortes ante Agamemnona multi, sed omnes illachrymabiles urgentur, ignotique longa nocte, carent quia vate sacro, ast gloria haec aliis est relictis, nobis Apollo velle dat, posse denegat. Factum id forsitan hactenus fuisset, ast in patria impressorum librorum (stulto praejudicio vulgi) nullum pretium, extra patriam minus tutum. Jam vale delictum meum, et me porro ama.

65 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek
Eperjes, 1762. október 18.¹

Dicséri Kollárt, hogy új tervével a haza javát kívánja szolgálni, nem törődve az esetleges kudarcokkal. Magyarország még csodálja a külföldet jeles tudósai miatt, de Kollár személye és tudós munkássága méltán hasonlítható a nagy külföldi történetírókhoz. Kifejezi azt az óhaját, Luckh német történetíró példáját idézve, talán lesz valaki, aki a sötétségben lappangó okleveleket napfényre hozza. Ha Kollár erre vállalkozna, ő mindig rendelkezésére áll és segít archívumát gazdagítani.

Significas te scholia in Theocritum scribere, nec hoc satis, sed tabularium etiam regni Hungariae te adornare velle non secus et Juris Quadripartiti editionem meditari,² hocne est, optime Kollár leni perfrui otio et sibi vivere, avarus studio senescit habendi, Tu scribendi et patriam illustrandi. Non est cur amplius Hungaria exteris suis invidet, Magliabechios, Argelatos, Muratorios, Mabillonios, Leibnitzios, Schurzfleischios et alios summos viros, habebit tales in uno Kollario, si Tabularium Regni Hungariae lucem videbit publicam.³ Utinam Luckh exemplo aliquis recondita produxisset diplomata, certe non scio an aliqua exterarum gentium memorabiliora possit producere. Sed unde talium copia homini privato? Apud gentem nostram nullo magis opere Te magis illustrem et utilem reddere poteris, quam tabulario illo tuo, quod meditaris adornare, censeo. Non equidem me omnium habetissimum ad hoc studium, sed nec multum acutum pronunciare ausim ast mihi rem pergratam faceres, si scopum et dispositionem hujus operis mihi perscriberes, sum enim in ea haeresi ut confidam non pauca.⁴

[Eperjes, 1762. október 16.] [Fogalmazvány]

Kollario 16. Octobris 1762. Viennam. Ex incluso decumano labore Analectorum¹ jam Te redditum Tibi, et nobis tua edoctus epistola gratulabor et Tibi et aliis aliquantulum Tibi futurum temporis ut familiarius esset confabulari livebit, ast praecidis hanc spem eadem tua epistola in qua significas Te scholia in Theocritum scribere, nec hoc satis sed Tabularium etiam Regni Hungariae Te editurum. hocne est optime leni perfrui otio et sibi vivere? Cur hoc ex tuis decessoribus viris caeteroquin [...] laude majoribus unquam venit in mentem tantum orbi litterario ex abditissimis extractum dare thesaurum non est quod Hungaria exteris suos moveat Maglabechios, Argelatos Muratorios Mabillonios Leibnizios Schurzfleischios at alios nummos viros, habebit tales in uno Kollario si Tabularium Regni Hungariae tua opera adornatum lucem videbit publicam, utinam Lucii exemplo aliquis a nostris reconditis produxisset diplomata, non scio, an aliqua exterarum gentium memorabiliora posset producere ast hic Rhodus hic salta,² unde talium copia homini privato, suspicax genus pucorum si talia ec cordibus aliquis vel videnda petat, statim iuribus suis insidiari credit. O stultas hominum mentes o pectora coeca, iam cultissimarum nationum privilegia et diplomata prostant publice at nos solipsi sapere volumus, nec cordat is et integerrimis viris vel videnda concedere volumus invidiam hanc an insaniam dicam, dubius sum[?].

NB. die 2 Mai scripsi de Ephemeridibus Joannes de monte regio 1502 impressis³ et de Pomponio Mela cum mappis transcriptis.⁴

66 Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek [Bécs, 1762. október második fele?]¹

Beszámol a pozsonyi kamarai levéltárban őt ért méltánytalanságokról és kutatási nehézségeiről.²

67 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek Pozsony, 1762. október 24.¹

A Kollár iránti tisztelet és szeretet indította levélírára. A kamarai levéltárban nagyon sajnálták, hogy Kollár elment. Diplomatikai vállalkozását nemes és a haza údvét előmozdító tetteknek tartja. Értesíti, hogy Erdődy Kristóf két hordó bort küld neki, amit segít eljuttatni neki. Egyúttal emlékezteti a grófnak ígért könyvekre.

Spectabilis ac Perillustris Domine Consiliarie,
et Patrone Gratiose!

Non tam veneratio, quam tenerrimus amor, quo erga dignissimam Spectabilis Dominationis Vestrae personam feror, mihi occasionem scribendi exhibet, et nisi jussis parere deberem, audaciam illam, id exequendi, mihi nequaquam suscipere praesumpsissem, facile attamen praelibatae Dominationi Vestrae Spectabili suspicari licebit, quantus maeror cors nostrum ex habitu² memoratae Dominationis Vestrae Spectabilis occupaverit, cum nemo adesset, qui tristes archivi animos, et pene jam in profundo jacentes, relevet, nisi efficere Spectabilis Dominationis Vestrae patrocinium, et fervidus ille zelus quo in promotionem altissimi regii dyadematis fertur, accesserit, in spem proinde plenam erigor, opus hoc salutare a Spectabili Dominationi Vestrae[!] coeptum, in finem optatum deducturum, mentem nihilominus dominorum Viennensium, quoad reinstitutionem antelati archivi pro peculiari gratia, mihi humillime communicandam supplico.

Illustrissimus dominus comes Christophorus Erdődy ad rationem Spectabilis Dominationis Vestrae duas urnas vini antiqui Rechensis resolvit, pro quarum transpositione solitas passuales mihi submitendas, quantocius praesto labor, de libris vero memorato comiti appromissis, humillime eandem Dominationem Vestram Spectabilem quoad transmissionem eorundem reflecto. Spectabilis vero dominus consiliarius et archivi cameralis director,³ truculentos adeo nobis exhibet vultus, et summa cum diffidentia ab habitu crebro memoratae Spectabilis Dominationis Vestrae erga nos fertur, caeterum dum perillustrem dominum Tersztyánszky amicissimo reverer osculo, me in ultiores Spectabilis Dominationis Vestrae gratias, et ad quaevis servitiorum istic exequenda genera,⁴ me enixissime commendarem, suprema usque tumulum, cum veneratione persistam.

Spectabilis ac Perillustris Dominationis Vestrae

fidelis et devotissimus servus

Posonii 24. 8^{bris} 1762.

Stephanus Benyovszky mp.

68 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek
Tolcsva, 1762. november 4.

Panaszkodik rossz vidéki körülményeiről, a parasztság nehézségeiről és a háború okozta súlyos helyzetről. A következő Pozsonyba tartó gyorskocsival küld Braumüller közvetítésével 32 régi pénzérmét. Jelenti, hogy Kaprinay megérkezett Kassára.

Vir Celeberrime!

Non tantum ex urbibus ast etiam ex villis fas est ad magnos scribere. Veteres, voluptas ex urbibus protraxit in rus, nos necessitas, quae inter voluptates locum suum habere posset, nisi continui imbres, molesta praeter haec ea lutosa via difficilem nobis reddisset rusticationem nostram authumnalem mihi sunt vincolae Talljae et Tolcsvae has cito reddunt foenus suum et quidquid impensarum in eas sit, hoc unum deest quod diutius compellamur vina conservare defectu emptorum, qui fructus hujus belli¹ est. Speramus interim phoebum post nubilam.² Percepisse Te epistolam meam per aurigam Eperjensem[!] stalicsan dictum ad Braumullerum[!] cum triginta duobus vetustissimis monumentis missam nullus dubito, num Tibi pro palato futuram scire aveo si probabuntur, plura sequentur: quam reddi Martino Markotai ad academias abeunti Tibi redditam esse

credo. Accessi nuper patrem Stephanum Kaprinay Cassoviae, is Te amat et veneratur, nec amplius optat, quam ut eum una vel aliter epistola digneris convenire, experieris amicum qui Te juvare potest et vult. Credo me aliquam ex tuis litteris domi ubi rediero reperiturum: nunc unum abs Te vir amicissime peto qui hos Tibi tradet N. N.[!] Georgius Jánossy medicinae incumbit in universitate vestra vel uno colloquio edisces, in nostra quoque Scythia esse praestantes menas et venas omni generum eorum qui exquisitissimorum metallorum dummodo iis, quibus tractandorum cura commissa, quasi sint credo tale esse lignum ex quo Mercurius formari potest primae notae, dum modo inperiti Buonarotae tradat manus. Tu ei sis dux Tu[!]. Tu Moecenas preprimis ubi Tuo indiguerit favore, quidquid amicitiae quidquid favoris ei praestiteris non immerito nec ingrato Te collaturum crede, ego vero mihi id collatum et credam et praedicabo. Jam vale vir amplissime et nos tui studiosissimos, ut hactenus feceristi porro ama. Scribebam Tolcsvae IV. Novembris 1762.

69 Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak
[Bécs, 1762. november 4.]

Tartalmát nem ismerjük.

70 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1762. november 6.]

Tartalmát nem ismerjük.

71 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1762. november 9.¹

Részletesen ismerteti a kamarai levéltár különböző fondjait, az ezekben található forrásokat, forrástípusokat.

Spectabilis ac Perillustris Domine Consiliarie
et Patrone Gratiose!

Gratiosae Spectabilis Dominationis Vestrae sub dato diei 4te labentis modo mensis ordinario postae cursore ad me expeditae litterae,² non minus peculiari aestimatione, quam singulari causato mihi solatio ad manus meas redditae fuere, quarum continentis discussis dubius haesi, an laborum nostrorum in camerali hujati archivo hucusque per nos definitorum reminisci? vel vero posito ante oculos Spectabilis Dominationis Vestrae profundo iudicio, et inaeestimabili labore confecto archivi restregandi systemate exultare debeam, in cuius conformitate utinam nobis quoque jam dudum tam salutaris regula proposita fuisset, profecto non inane fatigiorum nostrorum remonstrassemus testimonium, verum post sacramentalem iuramenti depositionem nulla Archivi Regio-Cameralis litterarum sequestratione praemissa, neque regulati systematis instructione data, nosmet ipsi eo, quo nostrum tulit iudicium ordine manum registrationi admovimus, cuius modalitatem pro ejusdem dijudicatione attactam Spectabili Dominationi Vestrae humillime propono, et quidem[:]

Primo archivi hujus monumenta, maxime vero ea, quae jam ante quinque etiam saecula emanarunt, adeoque tractu temporis diuturna vetustate attrita, neque lecta possibilia, in confuso, et promiscue absque omni aetatis, personarum, reique positivae distinctione recondita, et partim in elenchis non contenta, partim in antiquis regestis inseri neglecta, imo ex quo loco excerpta, eorsum neutiquam reposita fuerunt; haec proinde nos non observato chronologico ordine, sed quemadmodum sub calamum registrationis venerunt, ita etiam per nos, cum expressione nihilominus temporis, familiarum, personarum, castrorum, castellorum, villarum, praediorum, portionum possessionariarum, et curiarum nobilitarium, cumque denominatione comitatus cui talia bona adjacerent, quove actore, et in causam attracto, quo collatore, et impetratore, an per defectum, vel notam, aut latente jure regio, an pure pro fidelibus servitiis vel etiam supernumerata pecunia, et an pro sexu duntaxat masculino, vel etiam faemineo, conditionibus, et clausulis attentis, collatio elargita fuerit? Extractualiter habita utique quiditatis, et qualitatis bonorum ratione, registrata sunt, inter quae monumenta majori ex parte donationes, fassiones, contradictiones, revocationes, protestatoriae, cambiales, causales, statutoriae, statutorio-relatoriae, transumpta, conscriptiones urbanales, aestimationales, et his similia juris potissimum processum ferientia, numerumque facile quatuor, vel quinque milium constituentia comperiuntur, unde[:]

Secundo aestimationum, connotationum urbarialium, et bonorum jure notorio ad Sacram Regni Coronam devolutorum, sumpto a litteris alphabeticis principio in fasciculos pro celeriori cognitione distinximus, contentaque sub singulo fasciculo monumenta facile numerum centesimum excedentia, suis litteris, et numeris signaturis notavimus, ex quibus incipiendo a littera A. usque litteram J. praemisso modo, et ordine registravimus, praeter haec Commissionis quoque Neoacquisticae acta, et alia vetera monumenta, hactenus neque in elencho, neque in repertorio contenta, prout etiam litteralia instrumenta comitis palatini Francisci Wesselény in confuso statu existentia, in suum ordinem redegitur, et quae ex illis ad archivum palatinale spectare videbantur, ea omnia segregavimus, quae eo fine hic specificè non attinguntur, siquidem perfecto registrationis labore, et facta per nos resignatione alio distincto cubili fornicato inclusa habeantur, extractus quoque non nulli summarii de monumentorum registratione sonantes, spectabili domino consiliario et archivi directori per nos dati, in praesens nihilominus restituti haud habentur. Hinc[:]

Tertio. Resolutionibus regis ab anno 1531 usque annum 1745 cum annotatione dierum, mensium, et annorum hucdum irregulatis, non absimiliter collationibus gloriosissimae modo regnantis reginae in repertorii indicem accedentibus huc litteralibus instrumentis familias Prényanam, Czoborianam, et reliquas eo influentes concernentibus, Hamburgo horsum allatis, nunc sub registrationem sumptis, tametsi indefessus noster zelus, et homagialis devotio qua erga altissimum suae Majestatis Sacratissimae servitium, tanquam fideles vasalli ferimur, majora laborum nostrorum monumenta exposceret, ea tamen nos consecratis viribus nostris cum promptitudine comprobassemus, et absque omni ostentatione dictum esto, triginta millia monumentorum registratorum doceremus, nisi variis descriptionibus tam ad causas fisci regii quam diversorum supplicantium, et in loca sua documentorum repositionibus per menses, etiam distenti fuisset, et hinc factum est, quod diplomata, et alia hic non attacta monumenta, sub suo disordine recondita haereant, exceptis duntaxat capsis Nadasdianis quae fundamento ex eo perlustratae fuerant, ut interventus nefors litteralium instrumentorum defectus pateat; examinato proinde Spectabilis Dominationis Vestrae judiciose elaborato sistemate, a nullo certe reprobando, augustissimaeque domui Austriacae perquam utili, nec non revisa monumentorum antiquorum bonum ordinem expectantium mole, nihil

aliud in tam gravi onere superest, quam ut adjumenta subjectorum idoneorum profecto propter copiosos labores summe necessariorum adauctione, juxta salutiferum Spectabilis Dominationis Vestrae sistema registrationem prosequamur, sigillum porro regium occasione commissionis respectu archivi celebratae, licet praelibato spectabili domino directori³ repositio ejusdem ad archivum commissa fuisset, idem nihilominus nescio qua ex ratione, et cujus indultu domi hucusque suae asservetur; haec proinde tantisper excerpta, humillimeque Spectabili Dominationi Vestrae significata, dexterimo submitto iudicio, demisse supplicans, quatenus onerosi hujus laboris, per nullum alium aestimandi, nisi qui experimento edoctus habetur, memor, talem excellentissimo comiti camerae praesidi,⁴ et aliis quorum intererit, cum omni secum trahente aggravio efficaciter proponere, proque consolatione subjectorum in archivo hocce praeeistentium, eo zelo, et industria adniti, dignaretur, ut condigno laborum suorum praemio, et honoris caractere condecorari possint, quod favendi nobis studium perpetua obligationis, et reciprocae contestationis prosequemur memoria, cumque veneratione gratiis nos subternentes, aeternum testabimur, quod sim, et perseveremus.

Spectabilis ac Perillustris Dominationis Vestrae

fidelis et devotus servus
Stephanus Benyovszky mp.

Posonii 9^a 9^{bris} 1762.

P.S. Illustrissimus comes Christophorus Erdődy obsequiose reveretur Spectabilem Dominationem Vestram unaque amice rogat sibi significari quidnam et respectu expectus procures nostri Viennae concludent id summo cum obligaminis titulo eundem comitem accepturum.

72 Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak
[Bécs, 1762. november 9.]

Javaslatokat tesz a kamarai levéltár igazgatására illetve ennek átszervezésére.¹

73 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1762. november 11.]

Tartalmát nem ismerjük.

74 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1762. november 12.¹

Rendkívül pozitívnak és hasznosnak találja Kollárnak a kamarai levéltár vezetésének átszervezésére és igazgatására tett javaslatait. Ismerteti azokat a változásokat-változtatásokat, melyek a levéltár vezetésében bekövetkeztek.

Spectabilis ac Perillustris Domine Consiliare,
et Patrone Gratiöse!

Litteras Spectabilis Dominationis Vestrae die 9^a praesentis mensis datatas[!],¹ supremo venerationis cultu percepi, quarum tenore cum respectu relecto, de nonnullis a sin-

cero optimi amici corde promanantibus punctis, informor, in specie cujus felicitatis me participem pretiosa Spectabilis Dominationis Vestrae intercessione exoptavi, illius fortunatissima jam experior principia Spectabilis Domine! quidnam archivum regium et in eo existentia tanti aevi monumenta constituent, illud priori sua gratiosa littera per applicabilissimam horum definitionem exprimere dignabatur, ex hinc cum salutaris medela per assumptionem moderaminis, et proponendum sistema inestimabili huic thesauro procurari possit, non diffido, ut directionem hanc archivalem, licet onerosa esset, Spectabilis Dominatio Vestra sit abnegatura, vel ex eo etiam fundamento, siquidem in summum aerarium regium ex directiva subseque Spectabilis Dominationis Vestrae dispositione, sensibile redundaturum sit utilitatis incrementum, pro cuius perfectione quemadmodum hucusque indefesso conatu nisa fuerit, ita suscepto hoc onere regis, utique clementissimae, et perclarae patriae amore ducta, non est defutura, quo facto praescindendo a devinctione regnicolari perpetuae nomen suum gloriosae transcribet memoriae, neque opus esse, ut firmum continuo hic figatur domicilium, verum data semel informatione, et porrecto regulativo sistemate, ibi, quo voluntatis affectus vocaverit, indulgebatur habitaculum; quare oblata jam per excellentissimum dominum comitem camerae praesidem³ directione, et denominato pro revisione archivi commissario, spectabili utpote domino consiliario a Rosenthal,⁴ meo adlaboraturam Spectabilem Dominationem Vestram spero, ut quantocius praenominati archivi investigatio, sequaciter etiam subjectorum reformatio, ac in monumentis peractorum laborum discussio subsequatur et ideo etiam praevis aliquot diebus gratiosum adventum expeto mihi humillime notificari, ut de condigno possim providere hospitio, quod alias a domino Sauthersheim⁵ camerae vicinissimo promptissime offertur, arcanorum porro mihi concreditorum conservatio in primariis regni aulis hausta, ita mecum coadunata habetur, ut publica cum intimis secretis, et e converso considerata perpetuo sepeliantur silentio, demum litteram secundum iussa Spectabilis Dominationis Vestrae, cum domino Mokos⁶ communicandam contuli, neque molimina quaequam a domino Ribics⁷ recenter fabricanda, imo eundem in facie magnopere mutatum in dies experior. In reliquo me gratioso patrocinio, et spectabilis domini a Rosenthal efficaci reflexioni humillime commendando, ac sigilli regii ab archivo conservationem ponderoso sui advisu exoperandam, cum submissione exorando, indesinenti veneratione persevero.

Spectabilis ac Perillustis Dominationis Vestrae

fidelis, et devotissimus servus
Stephanus Benyovszky mp.

Posonii 12. 9bris 1762.

75 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1762. november 23.¹

Elküldi két levelének a másolatát, arra az esetre, ha Kollár ezeket nem kapta volna meg. E levelekből is érezheti Kollár a részéről iránta megnyilvánuló szeretetet. Beszámol arról, hogy Ribics udvari tanácsos Bécsbe készült. Bizonyos birtokelkobzásokkal kapcsolatos irományokat kell összeállítania, mert a Szepesi Kamara által készített jegyzék ezekről hibás. Megígéri, hogy a következő alkalommal eljuttatja a menedékszírti javakról szóló jegyzéket, melyet ő maga csinált.

Spectabilis ac Perillustis Domine Consiliarie
et Patrone Gratiouse!

Sub dato uti me reflectere possum, dierum 6^{ae},² et 11^{ae}³ mensis modo labentis, ad Spectabilem Dominationem Vestram exaratarum litterarum copias, istic fine eo acclusas, utsi quopiam fatali casu perperitae, aut ne fors in praesens in posta retentae fuis-

sent humillime submitto, ex quarum continentis sincerus amor meus, et devotionis alacritas, qua in Spectabilem Dominationem Vestram feror, uberius pateat, sat enim anxius animo haesi, non sciens causam, ob quam in praesens ad binas meas nullum solatiosum de ulteriori status archivi motu, percipere valuerim, supplico proinde humillime, me quantocius de omnium litterarum mearum perceptione certior reddere, ut animi maerorem quem ex praemisso casu concepi, quo quomodo lenire valeam, litteras equidem Spectabilis Dominationis Vestrae hactenus ad me exaratas, omnes rite percepi, spero et imposterum eas quae ex gratia Spectabilis Dominationis Vestrae mihi exaratae fuerint recte admanuandas, dominus consiliarius a Ribics⁴ hac septimana Vindobonam[!] ascendere vult, accepit enim a camerae praeside aulico⁵ litteras, ut litteralia instrumenta pisetum tangens Viennam submittat, sed exigua parata habet, cum enim solus parum quaerat, et nihil laboret, indubie extractum bonorum per notam infidelitatis in Fiscum Regium devolutorum, in cuius descriptione⁶ nunc recte sum, secum accepturus est, et ibidem loquetur haec per ipsum elaboratum esse, sed falsum est nam idem extractus per Administrationem Scepusiensem⁷ confectus est, quaestus est, quod Intimum Status Consilium nihil aliud praetendat, quam ut fiscalitates abinc submittat, Ego vero proxime Spectabili Dominationi Vestrae certam deductionem de *bonis Lapidis refugii* submittam, per me elaboratam, in quibus bonis latens jus regium inest, in reliquo gratiis, et efficaci patrocinio humillime commendatus, supremo cum venerationis cultu persevero.

Spectabilis ac Generosae Dominationis Vestrae

Posonii 23. 9bris 1762.

fidelis et devotissimus servus
Stephanus Benyovszky mp.

76 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek
Eperjes, 1762. november 26.

Megkapta Kollár pozsonyi és bécsi levelét. Ezekből értesült a Kollárt a kamarai levéltárban ért méltánytalanságokról. Biztatja őt, hogy ne foglalkozzon ezekkel. Külföldi és hazai példákat hoz fel arra, hogyan mentek veszendőbe a múlt különböző kincsei s mennyire nem törődnek főleg a szerzetesrendekben a könyvekkel és a történelmi forrásokkal. Otrokócsi Főris Ferenc híres könyvtárának elhanyagolását maga is személyesen tapasztalta Pannonhalmán. További kintásra és szorgalomra buzdítja Kollárt vállalkozását illetően és támogatásáról biztosítja őt. Leveléhez csatolva újabb oklevelek másolatát küldi.

Vir Celeberrime, amice maxime!

Solemne est mihi quoties tua ad me venit epistola, non paginas tantum sed etiam versus et syllabas numerare, quid enim mihi his jucundius contingere potest. Scito itaque me duas a Te, Posonio nimirum et Vienna scriptas¹ recepisse, dum ex vindemia ad lares redivissem patrios.

Quid Tu mihi animi fuisse credis, dum fata tua Posonii, legissem,² concipe si potes furorem compassioni mixtum. Deum immortalem! haec ne debentur viris de patria immortaliter meritis, ast plurium jam haec fata fuerunt, et erunt, sed quantum gaudii hauserim ex posteriori tua, qua significas Tibi animum esse cum illustrissimo Festeticcio³ Hungariam et Transylvaniam visitandi, hoc Tu vix concipere potes, nec ego effari, spero namque futurum nec nostras partes Te, invisas et insalutatas relicturum.

Vereor interim optime Kollár, ne id Tibi eveniat, quod celeberrimo Benedictino monacho Edmundo Marthene 1739. mortuo, qui in urbe Bourges provinciae Berri, celeberrimam bibliothecam in gallinarium, seu ornithoboscium, manuscripta vero et monumenta in nidos gallinarum, ovis excludendis incubantium, conversa reperit, vel

quod Tollio⁴ Hungariam lustranti in abbatia Sancti Benedicti ad Granum, bibliothecam videre cupienti abbas pro tunc Emericus Pongrácz (o pudor!) cellam vinariam ostendit, asserens hanc esse suam et suorum bibliothecam quid Tibi tunc animi futurum?

Non tamen multorum crimen diffundo in omnes, credo namque quos quaerere intendis reperturus es viros sanctos et antiquos, nec velim diffidas Te non etiam aliquem inventurum, quo nihil verius, nihil simplicius, nihil candidius, nihil fidelius forsitan nosti. Opto quidem plures amicos Tibi tam fideles, tam candidos, tam laboriosos, ut tantum curae intensionisque suscipere possint et velint, sed dispice ne sit parum providum sperare ex aliis, quod Tibi ipsi non praestes. Credo erunt offendicula nonnulla, Tu tamen facile superabis ea, ubi primum destinationum tuarum scopum observaverint cordatiores.

Jam Tibi amicissime Kollár, thesaurum si non carbones revelabo. In monte Pannoniae conservantur in angulo bibliothecae, libri Otrókcsiani plures manuscripti: nosti quantus fuerit is apud eos, quos deseruit: ante decennium ipsemet vidi eos ast velut a sacris arcebar ego profanus. Tibi hos excutere integrum erit.

Opus illud tuum quod meditaris edere,⁵ nemo non laudabit, non enim patieris occidere, quibus aeternitas debetur, aliorumque famam cum tua extends, nec indigne facis quod diebus ac noctibus cogites, si qua Te possis tollere humo, nec id voto tuo debet sufficere, namque nec hoc supra votum et meritum tuum est victorque virum volitare per ora. Cui enim tanta supellex atque Tibi, et qui tantum gratia vales apud augustam non modo castrorum sed et Musarum matrem.

Unum velim scias prae reliquis qui est φιλοκαλός, usque ad emacitatis reprehensionem, est illi pro modulo facultatum suarum et loci, non nihil librorum, non nihil momentorum, non nihil imaginum, quas non habet modo, verum etiam veneratur Te non modo amat sed deperit, tuum erit mandare. Cave tamen cum muliercula illa Attica aquam ferente insur[r]antique alteri dicas, hic est ille Demosthenes: jure tamen laetari potest non nemo, si verum id, pulc[h]rum est digito monstrari, et dici et hicque. nollet tamen is esse quam videri.

1. Est mihi authenticum monumentum in membrana anni 1323, in quo haec leguntur:

Lampertus iudex curiae excellentis ac magnifici principis Karoli incliti regis Hungariae, comes Chanadiensis et Nitriensis: non scio an recte sentiam, dignitati episcopali priscis temporibus officium supremi comitis non fuisse adnexum. Quid Tu? ecce amicum, qui refractis pudoris et reverentiae claustris non erubescit esse molestus.

Utinam mihi vivere detur, donec Tu peregrinationem tuam conficias et edas, praeferam illi quod dicitur Voyage littéraire des deux religieux benedictins de la congregation de Saint Maur et Baudelor l'utilité des voyages.⁶ Tandem sciet respublica litteraria esse Pannoniam dummodo impleant fata viri quae voluere boni.

2. Mitto diploma quoad notorium episcopum Zagradiensem ex autographo exscriptum. Est mihi et aliud ast prolixum in quo fata sua adversa recenset Sigismundus, et virtutes Johannis bani Machoviensis, meminit infidelis et notorii Thomae episcopi Agriensis et adnecto epistolam vere Hungaricam Nicolai de Periny ad Sigismundum regem: quid judicas si ita absque fuco ministri regum loquerentur et scriberent? Jam vale. Scribebam Eperiessino[!] XXVI. Novembris MDCCLXII.

Tui studiosissimus et devotus

Samuel Székely mp.

[P.S.] Duo sunt anni dum ego illustrissimo Festeticsio suadente barone Mednjanszky[!]⁷ genuinos nummos Sancti Stephani, Petri, Samuhelis[!] seu Abba et Andreae primi regum Hungarorum miseram, num eos receperit hactenus mihi ignotum, dolerem deperditos.

1. Episcopus Zagrabiensis notorius et infidelis.

Nos Sigismundus Dei gratia rex Hungariae Dalmatiae Croatiae etcet. marchioque Brandenburgensis etcet. Memoriae commendantes tenore praesentium significamus, quibus expedit universis licet quidem Michael et Benedictus filii Michaelis de Baka in familiaritate et prava societate Pauli quondam episcopi Zagrabiensis nostri notorii et infidelis diutius procedentes, contra Sacram Coronam et nostram maiestatem excesse- rint, fidelitatis notam incurrerint, tamen nos de solita regali benignitate magis cupientes misereri, quam ulcisci, eisdem Michaeli et Benedicto filiis Michaelis, simul cum omni- bus eorum possessionibus, et possessionariis portionibus et juribus quibuslibet, ac bonis et rebus universis super omnibus offensis et excessibus contra nostram commis- sis maiestatem gratiam et misericordiam fecimus et facimus praesentibus specialem, recipientes ipsos, simul cum ipsis possessionariis et aliis universis et singulis juribus eorum a modo sicut caeteros nostros fideles in nostram regalem dilectionem et protec- tionem: nihilominus universas et singulas litteras nostras, quibus mediantibus cuipiam vel quibuspiam, praetextu eorum infidelitatis praemissae possessiones et jura possessi- onaria ipsorum hucusque contulissemus revocando, mortuas et inanes et viribus caritu- ras penitus et per omnia commissimus et reliquimus, immo committimus et relinqui- mus, harum nostrarum testimonio litterarum. Datum in Wysegrad in festo Beati Briccii Martyris et confessoris anno Domini millesimo tercentesimo octuagesimo tercio.

L. s. Ex originali.

2. Epistola vere Hungarica, hoc est candide et sine fuco scripta. Rustica.

Domine gratiose. Prout etiam nostro in reversu vestram maiestatem petiveramus, ut quibusdam nobilibus in partibus istis exercituantibus salarium disponderetis, quos in ser- vitiis Vestrae Majestatis certum cognosceremus, sic et nunc, Vestram praesentibus rogamus Majestatem, ac amonemus celsitudinis Vestrae Serenitatem obnixè, ut eisdem nobilibus per nos electis, hic salarium ordinetis, si non in pecuniis tamen in salibus facientes quia si hoc non feceritis, tot sales hic habetis, qui in vanum annihilantur. Quod si feceritis bene quidem, alioquin hoc in nostra fidelitate Vestrae Maiestati in perpetuum exhibitura, intinemus, qua et vobis tenemur, nunciamus, Vestram in brevi poenitebit Majestatem non fecisse, haec enim nobis confidentes committetis, si Vestrae Majestati hoc facere competit, ut praedictis nobilibus, praemissa salaria mediantibus vestrae majestatis literis persolvere faciamus. Quod Vestrae Majestatis pro profectu intimamus. Scripta in Maxond tertio die festi ascensionis Domini.

Serenissimo principi domino Sygismundo inclito regi Hungariae domino suo gra- tioso. Nicolaus de Peryn Banus de Zeurinio vester fidelis.

L. s. Ex originali.

77 Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek
Nagyszombat, 1762. december 24.¹

A székfű történelmével foglalkozik és ehhez kéri Kollár segítségét. A Béli Mátyás által idézett, a bécsi császári udvari könyvtárban található kódexet szeretné lemásoltatni. Dicséri Kollár nagy tudását és elismerően szól munkájáról.

Vir Clarissime!

Ab eruditione clarus es eruditos procul dubio amabis, et tua fovebis opera conatus lucubrationem mollior, quae commendari sibi tuam desiderat operam. Res Scytharum e plusquam cimeriis tenebris, quibus delitescebant, licet evolutae jam sint ex parte magis adhuc evolvere meditatum habeo et lucem aliquam, si tamen per me, qui ne in secundis quidem consisto fenestellis fieri potest afferre; exstat codex aliquis manu exaratus in Augusta Bibliotheca[!] Vindobonensi, cui tanquam primus custos datus es, qui in rem meam faceret plurimum; sub quo nomine vero id mihi non liquet satis, cum mihi hactenus ipsi non vacarit in hoc antiquitatis monumentum inquirere, id unum mihi constat eo clarissimo viro Mathia Belio (qui in suo Hungariae antiquae prodomo[!]² producturum promisit et praestitisset ni operi immortuus fuisset) illum sub nomine Scithicismi[!] famigerato illo religionis genere aut idololatriae antidiluvianae exstare. Ad te igitur per eum, quo referri scio in litteras bonas amore majorem in modum efflagito, ut codicem illum, aut si qui alii hujus generis forent, exquiri et describi cures aut modum indices alium quo illius compos fieri possem, id si mihi praestiteris quod de tua humanitate confido, immortale mihi praestabis beneficium. Quaevis autem quomodo in animum induxerim meum licet ignotus tibi sim has ad te dare? Novisti utique, virtutem et eruditionem etiam in illis, quos de facie nunquam viderimus amari; quod me vero maxime impulit ut tibi molestus fierem est: quod partim ex tua de commentariis in manu exaratos codices Vindobonenses epistola³ partim ex egregia illa et tuo ingenio dignissima historia diplomatica juris patronatus apostolicorum regum Hungariae⁴ satis superque intellexerim te multum circa manuscripta occupari, adeoque, te meis desideriis satisfacere posse si velis, satisfacturum autem in signis tunc[?] in omnes illos qui in re litteraria excolenda adlaborant facilitas, quam fama accepi, persuasit. Ame vero si quae possum omnia expectanda habes obsequia, qui de caetero in summa aestimatione persevero.

Országos Széchényi Könyvtár

Dabam Tynnaviae die 24^a Decembris 1762. Ignatius Salesius comes de Bátthyán[!]
Sancti Georgii de Gyák abbas mp.

78 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek
Nagyvárad, 1762. december 25.

Hosszú hallgatását megtörve jelentkezik. Meletie püspöktől azt a hírt hallotta, hogy Kollár elhalálozott. De szerencsére az új várad püspöktől arról értesült, hogy Kollár él és egészséges. Nagy szeretettel emlékezik meg a görög katolikus (unitus) románok érdekében munkálkodó várad bizottságról és ebben Kollár szerepéről. Jelenti, hogy időközben archidiakonussá nevezték ki a várad püspökségben.

Illustrissime Domine Consiliare[.]
Domine Patrone Gatosissime Colendissime!

Quod a longo tempore in pignus attestat in me Illustrissimae Dominationis Vestrae summae benevolentiae humillimis meis literis; qui aliter ob intervallum locorum, non valeo, non inviserim, in humilitate veniam peto, non id, quidem oblivione officii, singularisque meae in Illustrissimam Dominationem Vestram observantiae, neque intermissione voluntatis, quae summa semper fuit factum est; sed aliena a solatio meo, per

illustrissimum dominum episcopum Meletium suffraganeum, de morte Illustrissimae Dominationis Vestrae, ex quo potuit intellegere, cum ignorantibus sero, informatio; quae mihi non mediocrem dolorem attulit; tantisper a scribendo rejecit, retardavitque cum vero tam tristis rumoris audita excellentissimo domino praesuli nostro Adamo Patachich¹ de Illustrissima Dominatione Vestra, referrent genuine dignabatur me certum facere, dicens Illustrissimam Dominationem Vestram non modo in terris florentiavit et non frui vero etiam laudabilem librum edidisse,² eundemque serenissimo principi³ obtulisse quemadmodum ego etiam testatum zelum Illustrissimae Dominationis Vestrae in incrementum sacrae unionis, susceptis arduis laboribus tempore excelsae caesarae regiae commissionis narrare non cessavi, ita ego pariter parte ex mea Illustrissimae Dominationis Vestrae propter summam, eamque gratiosam dissoluta excelsa caesaraeo-regiae commissione,⁴ de me habitam reflexionem apud augustam aulam immortalis ago gratias, unde etiam partim assecutus sum, ut per modernum excellentissimum dominum praesulem nostrum amore praemovendae sacrae unionis flagrantem, non multo ante in archi diaconum per diocesim Magno-Varadinensem cum augmento salarii benigne denominatus atque constitutus sum; quod dum haec in sinceritate perscriberem devotissimo animi mei sensu precor ut post felicem labentis anni coronidem, auspicalissimum novi exordium, ac seriem plurimum divina bonitas cum omnigenarum gratiarum incremento faustissimo cursu ire, et revolve ad plenum contentum Illustrissimae Dominationis Vestrae faciat ac jubeat cumulatissime toties in me effusis pretiosissimis gratis enixissime commendatus apud aras sacras devotissimus ac perpetuus cultor emorior.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

humilissimus servus

Moyse Drágosi archi-diaconus

per dioecesim Magno Varadinensem

Magno-Varadini 25 Decembris 1762.

79 Dobay Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek
Eperjes, 1763. január 1.

Újabb, 15. századi oklevelek másolatát küldi.

Fidejussionalis cautio Andreae Kapi pro Sigismundo rege quoad octo mille florenos. 1413.

Nos Sigismundus Dei gratia Romanorum rex semper augustus ac Hungariae, Bohemiae etc. rex memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod quia fidelis noster dilectus magister Andreas literatus de Kapy vice comes camerarum salium nostrorum ad nostrae majestatis requisitionem singularem apud Balzarth filium condam Joannis Tresnigii, Nicolaum Baldavini Philippum de Palaso et socios eorundem, mercatores de Florentia in octo millibus florenorum per centum denarios novos computando, ad festum Nativitatis Christi proxime et immediate venturi de salibus nostris parata in pecunia persolvendam et omnino expediendam pro nostra majestate fidejussor exstiterat, nobisque ad praesens arduis nostris, et regni nostri pro negotiis, ac agendis validis expediendis pecuniarum summis plurimum indigemus; praefatus vero Andreas literatus ad nostrum nutum et bene placitum volens ut fidelis servus et dispensator se cum formare, praescriptos sales ad valorem dictorum octo

millium florenorum se extendentes, quos pro nostris debitis ut praemittitur ad praemissum festum Nativitatis Christi solvere debebat, nobis mutuavit, et realiter assignavit. Ideo nos praefata octo milia florenorum memorato Andreae literato, vel suis haeredibus in dicto festo Nativitatis Christi proxime affuturo parata in pecunia promittimus persolvere et ipsum de iisdem realiter expedire. In casu vero, quo in dicto festo Nativitatis Christi id facere nollemus, aut non possemus, extunc praefatus Andreas literatus vel sui haeredes in dominium universarum portionum possessionariarum condam Nicolai filii Michaelis de Debreu ad castrum nostrum Tálja spectantium per defectum seminis ejusdem Nicolai filii Michaelis ad nos devolutarum, aliorum etiam quorumcunque jurium ejusdem possessionariorum quovis nominis vocabulo vocitatorum, ubivis intra ambitum, regni nostri, in quibuscunque comitatibus existentium, vigore praesentium literarum nostrarum elapso ipso festo nativitatis Christi incontinenti intrandi, et easdem ac eadem nomine pignoris tamdiu possidendi, tenendi et conservandi, fructusque et quaslibet obventiones ac utilitates et quaelibet emolumenta eorundem percipiendi habeat, vel habeant facultatem, donec de praescriptis octo milleis florenis in parata pecunia, omni rerum aestimatione exclusa, eidem Andreae literato, vel suis haeredibus plenarie satisfacimus. Harum nostrarum vigore literarum. Datum Budae Sabbatho proximo post festum Beati Michaelis archangeli anno Domini millesimo quadringentesimo decimo tercio, regnorum nostrorum Hungariae et reliquorum XXVI. Romanorum vero tercio.

Sigismundus rex possessionem Kis Sáros in 2100 florenis impignorat Stephano Soos. Anno 1437.

Nos Sigismundus Dei gratia Romanorum imperator semper augustus ac Hungariae Dalmatiae Croatiae Bohemiae rex memoriae comendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod quia fidelis noster dilectus Stephanus filius Petri Soos de Soovár aulae nostrae miles, comes comitatus de Saaros sua ac fratrum suorum infrascriptorum in personis ad specialem majestatis nostrae requisitionem et complacentiam singularem trecentos florenos, auri puri Hungaricales, quibus nunc pro certorum et arduorum nostrorum et regni nostri Hungariae praedicti, negotiorum expeditionem indigemus nomine veri mutui et sub spe restitutionis majestati nostrae ad praesens dedit accommodavit et realiter assignavit. Ideo nos eundem Stephanum Soos et fratres suos de rehabilitation hujusmodi pecuniae ipsorum certos efficere volentes et securos, possessionem nostram regalem Kiss Saros vocatam, in dicto comitatu Saaros situatam, nunc erga manus Petri et Nicolai de Tárkeo in mille octingentis florenis auri, titulo pignoris habitam, quam iidem Stephanus Soos et fratres sui ab eisdem Petro et Nicolao de Tarkeo, pro eadem summa florenorum redimere deberit simul cum universis et singulis suis utilitatibus et pertinentiis necnon proventibus seditibus fructibus ac obventionibus emolumentis quibuslibet quovis nominis vocabulo vocitatis, tam pro praemissis trecentis florenis auri, sicut nunc praefertur Nobis mutuatis tum etiam pro praetactis mille octingentis florenis similiter auri pro quibus ut praemittitur ipsa possessio Kis Saaros a manibus annotatorum Petri et Nicolai de Tarkeo redimetur, qui scilicet in toto et simul computando faciunt duo milia et centum florenos auri, memorato Stephano Soos, necnon Georgio similiter comiti dicti comitatus de Saaros, ac Petro et Nicolao fratribus carnalibus ejusdem Stephani Soos, pignori diximus obligandam, immo obligamus et impignoramus tali modo. Quod quandocunque nos vel nostri successores reges utpote Hungariae praescriptam possessionem nostram Kis Saaros ab eisdem Stephano Georgio Petro et Nicolao Soos seu eorum haeredibus redimere voluerimus seu voluerint, extunc ipsi seu eorum haeredes, rehabitis, priores receptisque

hujusmodi bismille centum florenis auri, praeattactam possessionem Kis Saaros, autem singulis suis utilitatibus praenotatis nobis seu dictis nostris successoribus, absque omni difficultate remittere et resignare debeant et teneantur. Assummentes nostro et ipsorum nostrorum successorum in nominibus, eosdem Stephanum Georgium Petrum et Nicolaum Soos ac eorum haeredes, in pacifico, ac quieto dominio dictae possessionis Kis Saaros usque ad tempus redemptionis ejusdem, contra quosvis impetitores causidicos, et auctores conservare, protegere curari expedire nostris et eorundem successorum nostrorum laboribus et expensis, omnes et quaslibet alias litteras nostras in facto impignorationis possessionis Kis Saaros antedictae, hactenus emanatas harum in contrarium viribus carituras, cassasque et inanes fore relinquendo, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum Pragae feria quarta proxima ante festum Pentecostes anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo septimo. Regnorum nostrorum Hungariae et caeterorum anno quinquagesimo primo, Romanorum vigesimo septimo Bohemiae decimo septimo imperii quarto.

Donatio super dominio Keménd pro Joanne et Thoma Pettheo, in hoc privilegio describitur furor cleri, Carolo de Duratiis antiregi Hungariae exhibitus.

Nos Sigismundus Dei gratia rex Hungariae Dalmatiae Croatiae marchioque Brandenburgicus Sacri Romani Imperii vicarius generalis, et regni Bohemiae gubernator memoriae commendamus per praesentes, quod fideles nostri nobiles et strenui viri magistri Joannes et Thomas filii Pettheo de Gerse ad nostrae majestatis venientes conspectum propositis nobis ipsorum fidelitatibus, et fidelium obsequiorum praeclaris meritis per ipsos nostrae majestati sub diversitate locorum et temporum exhibitis et impen-sis signanterque his elapsis disturbiorum temporibus quibus nonnulli praelati, magnates procures et nobiles eegni nostri, ingrati et immemores beneficiorum a celsitudine nostra longeflue perceptorum rebellionis calcande ducti pessimo spiritu proterve seducti a sinu clementiae nostrae se acceptando, inito fraudulento consilio quomodo necdum dominum justum spernendo refutarent, immo deterius dominum naturalem ab eis eliminarent, sicque tractantes, et hinc inde variantes quomodo alium regem eligendo introducerent, vota eorum devia munimine laesae majestati nostrae in personam Ladislai filii condam Caroli de Duratis direxerunt, ac tandem banderium erigendo per diversa loca regni, in ejusdem et regnicolarum devastationem et incommoda detulerunt, ac quod mirandum est in locis capitulorum et ecclesiarum cum reliquiarum processionibus idolatrati perfidia dictum banderium venerari disposuerunt, praefato Ladislao plurimas civitates possessiones et loca signanter in Dalmatia et Croatia subjugari faciendo, quae adhuc in manibus aemulorum nostrorum retinentur, alios etiam adeo grandes et multiplices excessus et enormitates committere praesumserunt, quod eosdem longum et difficile nimis foret declarare. In quibus quidem universis processibus Andreas filius Henrici de Kemend cum omnibus suis, et Joannes filius Ladislai de eadem Kemend familiaribus potentiis et auxiliis, uti de ipsis rei testatur veritas praemissa perpetrare, et quantum potuerunt dictorum nostrorum infidelium potentias augmentare non expaverunt: praefati autem Joannes et Thomas filii Pettheo, mentes ipsorum ad viam dirigentes certitudinis, imitantesque tramitem justitiae, praefatus magister Joannes noster specialis familiaris dilectus et fidelis praemissis omnibus inpacatis et turbulentis temporibus, vestigia pedum nostrorum semper et ubique insequendo, et lateri nostrae majestatis inhaerendo: ipse vero magister Thomas vir magnifici domini Nicolai de Gara regni nostri palatini et banderio ejusdem virili et strenua praesumptuosa totis conatibus adhaesione nostram et ejusdem palatini potentias cum fidelibus nostris eorum

gentibus exercitibus multiplicantes una cum certis fidelibus praenotatis nostris aemulis et rebellibus fideliter se opponere studuerunt, sicut innumera justorum, quibus rex regum adversus hostes largitur triumphum sunt inventi. His ita peractis et commissis iidem magistri Joannes et Thomas filii Pettheo ad nutum Nostrae Majestatis modo prae habito viriliter et strenue servientes, praenarratorum infidelium nostrorum videlicet Andreae filii Henrici et Joannis filii Ladislai castrum Keménd vocatum in comitatu Szaladiensi existens a nostra majestate ipsis dari et perpetuo conferi humillime supplicarunt, tanquam ad manus nostras regias per notam praemissae infidelitatis devolutum. Nos itaque animo adducentes et propensius considerantes fidelitates et laude dignorum fidelium servitiorum eorundem magistrorum Joannis et Thomae merita praetactum castrum annotatorum Andreae filii Henrici et Joannis filii Ladislai, Keménd appellatum ratione praemissae infidelitatis eorundem ad manus nostras rite et legitime devolutum cum omnibus suis usibus et pertinentiis specialiter vero possessionibus et villis Olasz-falu, Estvand, Hennje, Kőkénje, Poszba, Olaszka, Kalocsa et Kovácsi nominatis, una cum tributis in dictis possessionibus Estvánd et Hennje vocatis, exigi consuetis, necnon sylvis et molendinis in fluvio Raba decurrentibus et exeuntibus in facie ipsius possessionis Kovácsi habitis, aliisque omnibus utilitatibus earundem videlicet terris cultis et incultis aliisque sylvis nemoribus, montibus vinearum, pratis seu foenetis, et certis molendinis in fluvio Szala decurrentibus, aquis et aquarum decursibus, piscinis ecclesiarum patronatibus, et praecise universis et singulis earundem attinentis et emolumentis quibus ipsum castrum per priores suos possessores tantum exstitit possessum, ab iisdem Andrea filio Henrici et Joanne filio Ladislai infidelibus nostris praevia ratione auferentes eisdem magistris Joanni et Thomae filiis Pettheo eorumque haeredibus et successoribus universis, de praelatorum et baronum nostrorum consilio, omni eo jure, quo nostrae incubuit ratione praevia collatione, novae nostrae donationis titulo dedimus donavimus et contulimus, imo damus donamus et conferimus per eosdem magistros Joannem et Thomam filios Pettheo successoresque ipsorum jure perpetuo et irrevocabiliter tenendas habendas et possidendas salvo jure alieno, praesentium litterarum nostrarum testimonio mediante: quas dum nobis in specie fuerint reportatae, in formam nostri privilegii faciemus redigi tali conditione, quod iidem Joannes et Thomas filii Pettheo de eorum superstites de praedictarum possessionum et possessionariarum portionum dictorum nostrorum infidelium nominibus, imoque jobagyionum, et sessionum in eisdem habiturum ad fidem coram Deo debitam, fidelitatemque nobis et sacro diademati per ipsos observandam teneantur certius informare. Datum Albae Regali feria tertia proxima post festum Omnium Sanctorum anno Domini millesimo quadringentesimo tertio.

Srenam hanc ipsis Calendis Januariis anni MDCCCLXIII viro amplissimo ac celeberrimo Adamo Francisco Kollaro Mariae Theresiae augustae a consiliis et Augustae Bibliothecae Vindobonensis custodi primo, amico maximo artissimae amicitiae suae et nunquam interiturae memoriae ergo mittebat Epperiessino[!] Samuel Székely de Doba centurio.

80 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek Pozsony, 1763. január 10.¹

Sajnálattal közli, hogy a rábízott feladatot még nem tudta elvégezni. Ebben közrejátszott a pozsonyi kamarai levéltár levéltárnokának, Ribics Rudolfnak a viselkedése, aki meg akarja akadályozni, hogy Kollár hozzájuthasson a kívánt oklevelekhez. Sürgeti Kollárt, hogy saját ügye érdekében minél előbb menjen Pozsonyba. Beszámol még Ribics ellene és más levéltárnokok ellen irányuló mesterkedéseiről.

Spectabilis ac Perillustis Domine
et Patrone Gratiouse!

Acerbus profecto mihi Posonium accidit reditus et nulla prorsus alia de causa, quam quod Spectabili Dominationis Vestrae meum personale obsequium peramplius praestare haud potuerim, supplet nihilominus id humile scriptum quod intermisit personale obsequium, et ut luculentius sinceritas, devotio et fidelitas mea pateat, famulor desiderata domini consilarii rebus opinione adversus Spectabilem Dominationem Vestram excelsae huic camerae, quoad elidendum hujatis cameralis archivi aditum exhibita, ex cuius contextu uberius percipere dignabitur, quibus ex rationibus intentionem Spectabilis Dominationis Vestrae evertere nitebatur, monumentum vero familiam Erdődianam, et Palfianam respiciens, intuitu cuius mecum communicandi supplices apud praelibatam Dominationem Vestram Spectabilem interposui preces, easdem rursus humiliter reitro, speransque proximius Spectabilem Dominationem Vestram Viennae, quam Posonii venerari, et supplico mihi descensum sunt Posonium in antecessum significari, preclarum vero dominum nostrum Tersztyenszky[!] amicissime reveor, desideratamque tabacum Döbröjensem dum Viennam ascendero, eidem mecum adferam. In cuius sinceris amicos affectus me ultrone conservandos, perdemisse commendando, caeterum ultroneis gratiis et patrocinio Spectabilis Dominationis Vestrae humillime commendatus, suprema cum veneratione, ac intaminata fidelitate persisto.

Spectabilis ac Perillustis Dominationis Vestrae

Posonii 10. Januarii 1763.

servus fidelis et devotus.
Stephanus Benyovszky mp.

P.S. Incredibili sane dolore afficior per malevolum virum consiliarium Ribics ita quidem, ut eo audaciae deductum esse, ut plane coram domino Philipponis et Mokos et quid plus, coram suo famulo praetulerit, ut per totum ex archivo cum domino Sauthersheim emanem, jam dignetur Spectabilis Dominatio Vestra has injurias perpendere in quantum homo cruciatum sui tamen juramenti suo citra obligationem suum satisfacit, igitur per omnia sacra exoro Spectabilem Dominationem Vestram dignetur horsum suum adventu admaturare, ut et Spectabilis Dominationis Vestrae has iniquus bonorum virorum obtreactiones experiatur ipse vero per doloris cordis reminisci non possum, quid et qualiter scripserim.

81 Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak
[Bécs, 1763. január 15.]

Tartalmát nem ismerjük.

82 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1763. január 17.¹

Jelenti, hogy közös ellenségük, Ribics, mikor megy Bécsbe, ott hol száll meg és kéri, figyeljék meg Nagy vagy Zigler előadónál való tartózkodását. Ő maga is Ribics után kíván menni Bécsbe és reméli, hogy segítheti majd Kollárt levéltári munkájában.

Spectabilis ac Perillustis Domine Consiliarie
et Patrone mihi Gratiouse!

Redditae sunt mihi sub dato 15^a mensis labentis Spectabilis Dominationis Vestrae postae cursore gratiosae litterae,² ex quarum contextu incredibilem sane concepi animi

exultationem, ad quas cum prolixius scribere ob brevitatem temporis, et laborum,³ nequeam, brevibus attingo, et quum primo dominum consiliarium Ribics dolosum inimicum nostrum Viennam cras, vel certe post cras ascensurum, qui consuevit in diversorio ad faunum sic nominato condescendere, idcirco diligenter investigandum veniet de existentia ejus apud dominum referendarium Nagy, aut vero Zigler, quem et ego (nescio attamen ipso) Viennam infallibiliter sequar, et sic coram plura relaturus, Spectabilis Domine Consiliarie exploratam habet in me fidelitatem, et alacre in omnibus meum obsequendi studium, ut quid quum enim impensa mea ad facilitationem insignium memoratae Spectabilis Dominationis Vestrae operum⁴ conferre possum, id nullo unquam tempore exegui intermittam, dummodo mihi occasio, et activitas ea adesset, qua petitos extractus citra incursum, et suspicionem inimicorum nostrorum, citius conficere, et ocius transmittere possem, sed ut luculentius fidelitatis, et alacritatis meae testimonia quae erga Spectabilem Dominationem Vestram dicavi, inlarescant, id quoque cum jactura somnii, in effectum deducere satagam, qui in reliquo patrocinio, et gratiis humillime commendatus, suprema in veneratione, et fidelitate emorior.

Spectabilis ac Perillustris Dominationis Vestrae

devotissimus et fidissimus servitor
Stephanus Benyovszky mp.

Posonii 17ª Januarii 1763.

[P.S.] Quoad malevolam opinionem Ribicsianam supplico enixe caute agendum erit intuitu mei,⁵

83 Kollár Ádám Ferenc Batthyány Ignác Salesiusnak
[Bécs, 1763. január második fele?]¹

Tartalmát nem ismerjük.

84 Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek
Nagyszombat, 1763. január 29.¹

Nagy örömet szerzett neki Kollár levele, melyet az iránta érzett baráti szeretet jelének tekint. Kifejti véleményét Desericzky munkájáról, mely szerinte méltóbb kritikát érdemelne. A magyarok elődeinek kutatásában Béli Mátyás nyomdokaiba kíván lépni. Ehhez is kéri Kollár baráti segítségét, továbbá szeretné, ha őt Kollár különböző munkák megküldésével e törekvéseiben támogatná.

Vir Clarissime!

Litterae tuae² magna me affecerunt laetitia, exultavi gaudio, dum tantam mihi a te impendi sentirem humanitatem in suscepto consilio tecum amicitiam ineundi mirum in modum me confirmasti, tuam igitur interpellabo humanitatem, ut eam detrectare nolis, beabis me certe, si assenseris.

Ne res Scythicas scribens actum agam a pluribus sim monitus, sed ab illis, qui Desericium opus³ omnibus numeris absolutum protulisse perperam existimant. Laudo viri industriam, meum tamen non explet animum, diffusus mihi in nonnullis videtur jejunos in aliis, universim pace tanti viri dixerim majorem rerum uberitatem, exactiorem criticam non immerito quis in eo desideraverit.

Clarissimus Prayius elegantis prorsus ingeniis, et eruditionis⁴ habet laudem, utinam Deginisio⁵ minus tribueret maiorem forte a tanto ingenio lucem in rebus Scythicis accepissemus, refutatum eum audio a Desericio,⁶ quo successu ignoro, cum ejus opus ad me delatum nondum sit, id unum scio Pestini in folio editum esse, antequam Prayius noster suum opus⁷ emisisset, puriebat jam Desericii calamus ad ejusdem confutationem. Faxint superi, ut his litteratorum dissidiis major aboriginibus nostris lux accedat magnas his tenebris ad hoc effundi indubitanter assero, neque sat expedita ratio videatur ex tantis tenebris emergendi adeo, ut locum hic habere videtur, quod Socrates de Heracliti scriptis dixisse fertur: bonum natatorem esse oportere, qui tantum obscuritatis oceanum enatare possit viam ostendisti,⁸ quam tacitus jam pridem putatam ineundam esse, ut a Turcicis libris profidiis quidpiam petatur, quare e re mea faceret plurimum, si illud eruditi Turcae Saadeddini opus,⁹ quod in latinum traduxisti sermonem per diligentiae ut vocant postam Posonium transmitters, ibique apud reverendissimum dominum Augustinum Herman parochum civitatis deponi curares, inde ab eo mihi transmittendum multum mihi placuit dissertatio tua de Sinensibus quam epistolae tuae interuisti, magnam tu suavitatem litteris tuis detraxisses, si ea me carere sustinuisses, age in posterum quoque suppellectilem tuis dite dissertationibus.

Si tibi et tui similibus, id est eruditus Belii placuit consilium, meus spero non displicebit labor, Belii enim vestigiis insistere meum noveris esse institutum.¹⁰ Praeclara ejus promissa, quantum meae admiserint vires implere studebo, neque afficit, quo parem non teneam doctrinam, sed unum ideo res intacta relinquenda est? Tenui meo oppello fors languentia gentilium nostrorum excitabo ingenia, ut vel ad meos corrigendos errores in gentis suae incunabula inquirant. Prodrum¹¹ Belii antiquae historiae¹² semper prae oculis habeo, secundum ejus exemplar lucubri pergo. Tu qua consiliis, qua libris fave, et vale.

Dabam Tynnaviae anno¹³
29ma Januarii MDCCLXIII.

Tibi addictissimus Ignatius
Salesius comes de Bathyán mp.

[P.S.] Jam fere manum a charta retraxi me curiositas adegit, ut ad a te petam, ut fragmentum illud manuscriptum ejus mihi indicium Belius fecerat transmittas, sed alias pluribus quid ego de Scythismo sentiam, exponam si me audire volueris.

85 Kollár Ádám Ferenc Batthyány Ignác Salesiusnak [Bécs, 1762. január második fele vagy vége?]¹

Barátságáról és tudományos együttműködéséről biztosítja Batthyányt. Leveléhez csatolva megküldi neki saját könyveit.²

86 Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek (Bécs), 1763. február 4.

Ismereti egy magyar tudós társaság létrehozására és működésére vonatkozó tervezetét és annak szabályait. Felkéri Dobait Székelyt, legyen e társaság tagja, s egyúttal szeretné, ha Dobai Székely kifejezné véleményét: megvalósítható-e a tervezet. Kéri továbbá tőle, hogy erről írjon a debreceni és sárospataki tudósoknak.

Quod diu multumque cum animo meo reputavi, id nunc tecum, homine mihi amicissimo, communicare placet, ut si quam utilitatem somnio meo subesse arbitraris, prudentissimis rem omnem consiliis meis adiuves, sin vero secus tibi videbitur vanissimum propositum, aequis justisque rationibus, omnino meo expellas. Societati cuidam

nomen meum dare meditor. Vis igitur scire cui? nempe Societati Hungaricae, historiae patriae naturalis, oeconomicae, et civilis studiosorum, cuius te membrum esse ex animo vellem. Enimvero quae Dei benignitas est, non deessent nobis viri, qui ista in societate utiles patriae et cum laude esse possent. Institutum illius omne his paucis contineretur legibus.

I. Quovis nomine Hungarico census, cui demumcunque religionis instituto addictus sit, societatis nostrae ius habeto.

II. Eam historiae naturalis, oeconomicae et civilis partem deligere, quam quivis nolet [velit], integrum esto.

III. Mense quolibet semel animadversiones suas, et inventa praecipua brevissime adnotare, et per publicum cursorem cum sociis communicare tenentur.

IV. Animadversiones ad socios missae ultra philyram dimidum ne procedunto.

V. Adversaria cuilibet sociorum sunt, ad quae sociorum inventa quivis referto.

VI. Quivis socio primum vicino mittito et iusso in folio quilibet diem et consulem, quo porro ad socium vicinum miserit, adnotato.

VII. Praeses et historicus societatis pluribus sociorum vocis electi, perpetui sunt.

VIII. Praeses bono societatis et publico procurando studeto.

IX. Societati ab historiis selecta sociorum inventa, praesidis consilio, nitide perscribito, et iuris publici facere adnitor.

Audivisti igitur instituti leges; quae tametsi succinctae prorsus sint, totius tamen instituti naturam exhibent. Nam ut in regno nostro, privato quopiam in loco aut urbe eruditorum hominum societas coalescere unquam possit equidem despeto: hac autem ratione non aegre credo creari posset. Argumentum deinde est utilissimum simul et jucundissimum. Cum enim socii per omnes regni provincias sparsi esse possent; non difficulter patriam nostram brevi verius nosceremus. Sed inprimis animadversiones et inventa oeconomica leudem simul et utilitatem haberent singularem. In historia civili quam diligentissime curaretur: ut eruantur vetera, ex praesentia fide optima ad posteritatem transmittantur. Enimvero diu multumque haec, ut dixi, mecum expendi, neque inveni causam, cur hoc genus societatis apud nos institui non possit. Unum fortassis multos deterreret, aut impediret – in cursorem publicum aeris impendium; verum hac ratione non una tolli potest; nam primum socii numerum duodecimum excedere non deberent, deinde si istud etiam molestum esset, repertum iri spero amicos meos, qui immunitatem isto, ab onere sociis ab augusta obtinerent.¹ Tentandum igitur aliquid est et quid efficere possimus experiendum. Nam ut pulchre Theocritus meus: Ἐν Τριτῇν πῖρῳ μῦθος ἦν δὸν Ἀχαιοί. Tentando et Graeci tenuerunt moenia Trojae.²

Te itaque (quaeso) de omni hoc sive somnio sive proposito meo, quid rei veritate sentias, fac me proxime certiolem. Vellem communices eruditibus vestris Debreczinensibus et Patakiensibus. Nam si rem illam fieri posse existimas, coalescere prius debemus, et qui esse vellemus non noscere, quam immunitates ab Augusta petere. Vale. Scribebam in Augusta Bibliotheca ad diem IV Februarii MDCCLXIII.

Ex asse Tuus Adamus Franciscus Kollar.

87 Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek
Nagyszombat, 1763. február 5.¹

Nagyra becsüli Kollár tudós munkásságát. A maga részéről, tehetsége szerint igyekszik Kollár kutatásait segíteni. Szívesen küld neki okleveleket saját gyűjteményéből. Bírálja Péterffy Károlynak a magyarországi zsinatokról írott művét. Ismertet egy 1513-ban kiadott esztergomi miséskönyvet, melyet sikerült megszereznie.

Vir Clarissime, Amice Suavissime!

Litteras tuas,² et libros ad me missos *magno amoris tuo per documentum*, quo omnia, quae a te proficiscuntur, suscepi gaudio debita tibi tardius refero gratias, cum quia tardius ad me delata sunt, tum quia manus scribendi officium negavit, aliena autem ne uterer amor meus mihi persuasit jam aliquamdiu morbo conflictabar in quo mihi molestissimum fuit, quod officium tuum erga me humanitate reddere non valuerim, jam ut gaudium meum tibi detegam, quo munus tuum me suavissime afferit, id unum dixisse fuerit abunde, quod eo te complectar sincero dilutionis affectu, cui vir quidquam addi posse existimem. Libri sunt fructus pulcherrimi laborum tuorum, quos in illustranda gente nostra exhausti, quem illorum majoris faciam mihi adhuc me cum non convenit, cum omnes tui simillimos, et tuo ingenio dignissimos censeo de suscepto studio abornandae historiae diplomatica juris patronatus regum Hungariae⁴ gratias habet procul dubio augustissima illa domus, cujus jus in tam claram lucem asseruisti, sed habet, et habebit quoque omnis Hungaria hallucinationes domesticorum quorundam scribillatorum dexterime detexisti. Si mea me non luserit opera mittam tibi quae cum illud diploma foundationis monasterii monialium in Valle Vesprimiensi³ hoc videre in libro tuo impense desideras,⁵ dabo operam, ut huic tuo desiderio satisfaciam. Manuscriptum clarissimi Belii⁶ proxime, fidelissime remittam, praeclare tu meis studiis eo consulisti, sed liceat te amice suavissime per amicitiae jura obtestari, ut opus hoc quod vir hic longiori vita dignissimus delineavit, perficias.

Tardior sum in fide mea liberanda vitae meae rationibus id si scribis, amici defungeris officio, ea me impediunt, ne eo quo vellem modo tuam adjuvare possim opera sed si vitam produxerit bonus DEUS non deerit meae ergo te voluntati uberrimus campus, quo tuam suppellectilem ditem antiquissimis diplomatibus, unius alteriusve anni curriculo exiguis meis, contentus debebis esse obsequiis, sed his feliciter superatis non fallat te de me concepta spes.

Ad collectionem meam conciliorum quod adinet, e re mea erit si ea quae te habere scribis mecum communicaveris, multa desunt Péterffy,⁷ ut famem non satiasse, sed irritasse solum videatur, hoc solum nomine laude meritis est, jejuna tota est, et rectius index qua collectio appellanda esset, profecto si omnes clarae patriae, ut ejus verbis utar, aedes invisisset, pronis ad lacrymas oculis obsecratus fuisset auri sacri custodes ditior in musaeum suum historicum rediisset, multa in eo est jactantia, aut exiguus amor gentis dum praeclarissima se jactet habere monumenta, nihil horum tamen protulit dicacitatem illius merito reprehendis non eo est, quae Christi discipulum, cujus legis plenitudo dilectio est condeceat, amarus est zelus Péterffy, quem Sanctus Jacobus coarguit. Vix puto sibi tantum tantum tribuit Péterffy ut te debellasse existimet hereses, et hac pugnandi ratione vacuus semper redibit. Sanctus Augustinus magnus ille profligator horum ab injuriis sibi cavit studiosissime, similis fuit omnium sanctorum patrum agendi disceptandique ratio, quid Christi fide ipsis gentilium philosophis veneratione dignum effecit? quam in signis illa caritas quae in omne genus hominum ferebantur, scientia, et virtute profligandae sunt haereses, quae sine caritate exigua est.

In exquirendis libellis poenitentialibus, officiorum quaeso insiste ego heri magnis precibus extorsi ex avaris manibus missale *secundum chorum almae ecclesiae Strigoniensis* 250 annorum.⁸ Legitur in illa *Missa de inventione dextere Stephani regis Hungariae* festo huic in Calendario ejusdem de missalis assignatus 30 dies Maii. Missae ordo in hoc festo hic est.

Introitus os justi meditabitur sapientiam, et lingua ejus loquetur judicium lex DEI ejus in corde ipsius[?] noli aemulari cum malignantibus, neque zelaveris super facientes iniquitatem.

Oratio DEUS qui es sanctorum tuorum splendor mirabilis, quique hodierna die Beati Stephani regis, et confessoris tui gloriosam dexteram revelasti, da nobis in aeterna laetitia de ejus protectione gaudere per Dominum.

Epistola ex libro sapientia caput XLVII dedit Dominus confessionem sancto suo.

Evangelium secundum Mathaeum caput XXIV vigilate.

Complenda sumpsimus Domine coelestis sacramenta Beati Stephani regis et confessoris sui solemniter celebrantes, praesta quaesimus, ut ipso interveniente quod temporaliter gerimus aeternis gaudiis consequamur per Dominum.

In Calendario ejusdem Missalis sunt aliqua quae mihi sat obscura sunt leve tu affundere poteris. Post descriptum mense Februarii leguntur hic versus[:]

Mille ducentis sexagenis tribus annis
Christi pari transactis plebs se ferit ipsa flagellis
in fine autem mensis Martii
Sigmond[!] rex capitis lex luxit caesi Vital[...?] MCCCCI[.]

His finem facio, et te valere jubeo.
Dabam Tynaviae Virginei partus MDCCLXIII.
ipsis Nonis Februarii.

Totus tuus
Ignatius Salesius
comes de Bathyan mp.

88 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek
Eperjes, 1763. február 24.

Aggódott, mivel Kollártól már három hónapja nem kapott levelet. A Desericzy-Pray vitában az előbbi oldalára áll és bírálja Pray művét, különös tekintettel a magyarok elődeiről és eredetéről vallott nézeteire. Kollár tudóstársaság-tervezetével kapcsolatban kételyeinek ad hangot, ugyanis szerinte nagyon kevés olyan hazai tudós van, akik havonta közéleti és saját elfoglaltságaik miatt folyamatosan tudnának vagy akarnának a megalapítandó tudós társaságban dolgozni. Gazdasági téma vonatkozásában pedig nem ismer olyant, aki erről írna. A tudós társaság tagjai közé több embert ajánl. Írt a debrecenieknek és a patakiaknak. Néhány könyvet kér. Leveléhez egy 15. századi oklevél másolatát csatolja.

Vir Clarissime, amice suavissime!

Post trimestre silentium tuum, tandem tuas recipio litteras,¹ quam Tu mihi fuisses mentem in tam longa taciturnitate tua credis? Credebam Te vel gravissimo morbo detineri, vel plane nobis ereptum, nonnunquam cum Klimio in itinere subterraneo versari, soepius Te libris immortuum, et sublime quod meditari cernebam, probe sciens te indefessum esse agendo, idque tenere otium sine litteris mortem esse, et viri hominis sepulcrum gaudes, tandem aliquando, me conjectando consecutum esse, dum tuis suavissimis edoceor litteris Te stricturas in Desericii et Prayii opera² scribere Deum immortalem! nunquamne cessabis immisericordem agere criticum, et viros (si Diis placeat) immortaliter de patria meritis perstringere?

Fatebor tibi optime Kollár, quae mens mihi tuis lectis. Accesseram ego ante decennium Vacii Desericium, ostendit is mihi lineamenta celebris illius operis sui, stipatus erat libris non paucis, quos Romae se conquisivisse ajebat,³ primum se futurum inquiring.

qui lucem historiae patriae illaturus, quaedam etiam legit. Inepte eruditum (pace ejus) credidi mihi visum, hoc tamen non me credebam animam ejus expleturum, si dixissem, ast apud me tacitus inquiebam: quid dignum tanto feret hic promissor hiatu vereor, ne parturiant montes, nascitur ridiculus mus.⁴ Ne tamen in comitatem morum peccem, laudabam industriam, ac pace tua inquiens reverende pater, si quis criticorum in Te calamum strinxerit, habebitne opus tuum defensorem suum et indicem qui ad modum Henrici Stephani Apologiam Herodoti scribat,⁵ adjunxi etiam mihi perplacere opinionem paucis eotum noti auctoris *Memories de Brandenbourg*⁶ cujus serenissimus auctor, eotum nobis foedere junctus, in exordio sui opusculi, horum eruditorum, qui originem gentium scrupulose et ridicule indagant, operam, naso suspendit adunco. Subrisit bonus vir, risum tamen hunc Sardonium observavi.

Quid Desericius suo praestiterit opere,⁷ mihi non est integrum definire, et superbum credo, ferre iudicium de libro, quem non intelligo, superbius de eo, quem ne legerim quidem, ne nimis uncis naribus indulgeam. Citra tamen offensionem boni viri dixerim operose, hercle, nihil, et magno conatu magnas nugas egisse.

Opus Prayianum mihi visum,⁸ et nonnihil legi ex eodem, quid sentiam de operoso hoc labore paucis accipe, ea tamen lege, ne cuiquam dicatur. Dum auctor Chinensis,⁹ duobus seculis ante natum Salvatorem primum Hunnorum facit mentionem, id ego odio gentis cum fecisse suspicor. Constat namque fastidiosos Chineses (qui sibi tantum duos adscribunt oculos, Europaeis unum, reliquis nullum) historiam imperii sui a quinquaginta mille annis deduxisse, et ante viginti duo mille et quingentos annos sibi cum Japonensibus et Tunquienensibus jam bellasse, sero admodum Hunnorum incipit meminisse gravis certe illa ita nobili genti injuria, quare non ante quinquaginta mille annos potuerat et debuerat Sinensibus innotescere? Utinam Prayius et is ex quo haec hausit, ex gente Hunna veteres aborigenes fecisset, talia volumina lectoribus tussim et gravedinem ferunt. Si a Scythia filio Herculis et Araxara, juxta Herodotum genito,¹⁰ gentem nostram deduxisset quantum abinde nobis apud credulum vulgus accessisset gloriae.

Alterum id observavi in opere Prayiano infelicitatem nimirum regum Europaeorum quorum nullus hactenus talem habebat historicum et actuarium, qui singulis annis res gestas tam punctatim consignasset, atque Sinenses en censorem en criticum, risum tamen hic velim teneas amice.

Tu interim celeberrime Kollár, qui id, quod verum est atque decens curas et rogas et omnis in hoc es, nihil immortalitate dignius, nihil reipublicae litterariae praeprimis patriam utilius facere certe poteris, quam si veteres nobis avias de pulmone revellas, etenim sapieris nonit qua populus sed ut sident contrarium mundo iter intendunt, ita hic adversus opinionem omnium vadit, et certe argumentum pessimi turba est, quaeramus quid optimum factu sit, non quid vulgo, pessimo veritatis interpreti, probatum sit, acesto nullius foret critica emolumentum consultum tamen est examinare et indagare verum etiam in minimis, hoc enim neglecto, facias decipimur in maximis.

Ubi opus tuum¹¹ lucem conspexerit et ad nos devenerit, legetur, amabitur, et aestimabitur id tamen Te scire volo non nostrum est inter vos tantas componere lites. Sed die amabo credisne defuturos Kollaris mastiges? Concitas crabrones, et quidem societatem et ordinem quibus sua sunt spicula, sui aculei, nondum tamen par id animo tuo periculum censeo. Itaque et bone quo virtus tua Te ducit, i[!] pede fausto: tuis mastigibus, si qui forte futuri id dicendum. Quid facias illi? jubeas miserum esse lubenter, itaque sinamus esse felices errore suo. Id tamen Tibi vel ipse livor ultro concedet, quod sicubi haerens, non piget te quaerere, nec credo, sicubi errares, meliora edoctus, discere. Exstabit certe aeternum ingenii tui monumentum, ex quo intelligant aliquando posterii,

vixisse Te ab istorum hominum studiis et opinione dissentientem, inprimis vero paucorum hominum eris, nec unquam populo auctore aut arbitro probari tua velis. Quid de Te judicent ipsi viderint sed judicabunt tamen maligne, plerumque et perverse fruantur sententia sua. Haec enim contagio ex ipsa mortalitate contrahitur nunquam meliora quae sunt multi sequuntur. Dicam verbo nugacissimis his nugatoribus alogias suas nunquam excuties.

Vis jam Tibi sincere aperiam mentem meam de instituto tuo, quid quaeso hoc laudabilius, quid utilius? Si jam Marti non incognitam gentem habemus, quid vetat eam Musis esse debere cognitam? Dedi ego litteras ad Debreczinenses, dedi ad Patakieneses,¹² apud quos est vir eruditissimus Stephanus Bányai juris et historiae professor, ubi mentem suam perscripserint, habebis et meam. Id tamen velim ne ignores, paucos admodum futuros ex his, qui menstruatim possint, vel velint aliquid elaborare, plerisque vel functiones publicae, vel occupationes domesticae impedimento erunt. Praeter ea de oeconomicis qui aliquid dicat vel scribat vix reperies, studium namque Hungaricum bucolica et georgica sunt: majorum vero cura est consilii regii: accedit ad hoc, quod innumeri habeantur tractatus et volumina per externos de oeconomicis, et haec comitantibus politicis edita. Si tamen unum vel alterum ex equestri ordine huic societati adscribendum velis, suadeo tibi invitandum illustrem Gedeonem Rádai, et illustres fratres Joannem et Alexandrum Podmaniczki, priori litterae per Budam, Kerepes, Péczel, posterioribus per Budam, Aszod mittendae. Viri sunt et rerum patriae, et antiqvitatum studiosissimi, et literatissimi.

Quae de notoriis episcopis Hungariae avebas scire ea percipies ex fasciculo, prope diem per aurigam repka ad Braumüllerum mittendo, utinam haec et similia, aliquando lucem possint videre. Si quando Jus quadripartitum¹³ imprimeretur. Pancratii Jus publicum Hungariae¹⁴ adjungendum censerem. Vale vir summe, nec nos amare cessa. Scribebam Eperiessini[!] XXIV. Februarii MDCCLXIII.

Tuus totus Samuel Székely mp.

[P.S.] 1. *Ex autographo, primum forsan exemplum liberalitatis monachalis.*

Vobis venerabilibus patribus vicario, custodibus ac guardianis fratrum sanctissimi patris Francisci de Observantia patribus meis in Christo carissimis, venerandis, frater Martinus licet indignus prior generalis fratrum heremitarum Sancti Pauli primi heremitae Ordinis Beati Augustini episcopi devotam salutationem in Jesu Christi caritate. Patres mei venerandi. Quibusdam nobilibus, ut reor Christi regnum exspectantibus, vestrumque ordinem amantibus atque conversationis vestram familiaritatem desiderantibus, super eo, ut quasdam domos nostras, nostrae Observantiae minime competentes, et ideo per nos relictas. Vobis autem ut arbitros satis congruentes, scilicet Vylle prope Serenne, Uza, ac Kékkuth in Szala existentes, suscipere et inhabitare, post verba cum eisdem de hac re habita velle, affectumque meum patefeci: qui quidem ut liberius et securius vestras paternitates ad suscipiendas easdem movers[!], et allicere valerent, litteras nostras ad probamentum consensus eisdem vestris paternitatibus dari consuluerunt. Unde quia et cor meum ad dictum vestrum ordinem pio afficitur desiderio, ingressumque vestrum ad ipsas domos cupit valde. Igitur si placet vestris paternitatibus dictas domos acceptare, aut aliquam earum, de me et ordine meo, cujus consensus in hac parte in nostro pendet arbitrio, acceptandi et inhabitandi easdem, aut earundem aliquam, liberam et omnimodam habeatis facultatem. In cujus rei memoriam praesentes sigillo officii mei concessi eisdem vestris paternitatibus. Datum in Escen feria proxima post festum Beatae Luciae Virginis et Martyris anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo septimo. L. s.

89 Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek
Nagyszombat, 1763. március 8.¹

Kéri, hogy Kollár adja át a levelében felsorolt könyveket egyik ismerősének, melyekkel őt Kollár tudományos kutatásaiban segíteni kívánja. Az elmúlt időben sokat foglalkozott a középkori zsinatok történetével és ebben a tárgyban Péterffy Károly munkáját nem tartja megbízhatónak és minden igényt kielégítőnek. Másik fő kutatási területe a székfák története. Az e témában írott munkákat szintén szívesen várná Kollártól.

Vir clarissime, Amice Suavissime!

En sisto tibi hominem, non quidem, quem me missurum promittebam, cum tamen, cui tuto quidvis concedere possis. est enim a servitiis comiti Berchtoldt canonico Strigoniensi, cum quo aliquot diebus Viennae morabitur, pro amico libertate, et prom[p]tissima tua in me voluntate oro, atque obsecro, ut iis, quae in rem meam facere nosti, suppellectilem meam litterariam ditare velis, publicum habebis gratitudinis meae testimonium quae ego vero pro caeteris desidero tanquam scriptioni meae peropportuna est tuus Saadedinus,² manuscriptum illud de Scythicismo,³ Mathiae Belii adparatum ad historiam criticam ducum et regum Hungariae,⁴ quibus si adjeceris *L'art de verifier les dates*⁵ me besti. Ad hoc *Bocharti Phaleg seu de dispersione gentium*,⁶ et *foris otrokocsy[!] origines Hungaricus*⁷ ad meas rationes si coemeris sublevabis⁸ difficultatem ingentem, quam hic in libris comparandis exuperior, initio Septembris ipse Viennae adero. Libros hos duos utendos amicus quidem Piarista concessit, sed ad remotiora jussus ire loca eosdem secum abstulit, ego quamvis multum in illos inquisiverim, nusquam compos fieri poteram. Illorum, veniam dabis amice optime, quod hominem hunc vacuum⁹ ad te venire siverim, multis fui distentus, ut ad exquirenda apographa illa non vacaverit, ut primum feceri poterit habebis omnia, quae in rem tuam, et in mea potestate sunt. Felicem me esse existimo, si apud te beneficium aliquod collocare possum, cum et de viro optimo, et de patria charissima simul bene mereri possim. Opera tua, quae moliris sunt tuo ingenio dignissima, id tibi unum felicitatis genus eveniat precor ut omnium tabulariarum repagulorum discussis, vernibus, et oblivioni eripere valeas, sed hic Rhodus, hic saltus.¹⁰

De synodis detectis multum tibi, eo mihi gratulor, fungum pro cerebro, pepenem(!) concordio habeat, qui tua in patriam nostram non suspiciat merita, sed num has synodos jam in lucem edere paras? Delapsis 4 annis me tantum profecturum spero, ut novam collectionem conciliorum Hungariae adornare valeam,¹¹ num ad manum non habes antiqua agenda, et ut synodus nationalis sub Laurentio anno 1114 celebrata¹² vocat libellos jejuniorum, vel canones poenitentiales? Scribit quidem Péterffy se aliquos possidere¹³ sed nihil protulit.

Venio jam ad mea; quod mea probes consilia, multum me recreat, spero enim, ut et [...?]ti nostrae, grata, et utilia sint. Circa aliqua mentem tuam, si me amas, detegas Amazones Scythicae illae viragines, non ita certae videntur, ut de iis jure dubitari possit. Nubest testem, quam Anonymus inter opera Desericii in confirmationem adducere non evincit, tum quod, inter illos auctores apud Freinshemium¹⁴ recensitos ii sint, qui nil certi de iis tradiderint, non pauci vero, qui eas nunquam exstitisse dicunt, tum quod ipse Freinshemius post percensitos hos auctores rem ambiguae fidei vocet, si Freinshemium numerum illorum inire voluit, qui mentionem Amazonum [...?] fecerunt, [...?] rem potuisset catalogum texere in cimelio Vindobonensi si aliquae numismata sunt ubi Amazones jam pelta, jam securi instructae apparent[!].

Nondum facio petendi finem, idolae Hunnorum an usquam aliqua videris, et si eorum formam aut delineatam, aut aeri incisam mihi mittere possis scribito. En habes amicem tibi molestum, sed te sincere diligentem, vale et me ama, subito, et tumulacris hoc ad chartum conjeci, temporis angustiae non ferebant alias plura.

Vale iterumque vale.

Scribebam Tyrnaviae die 8va Martii
MDCCLXIII.

Ex animo tuus
Ignatius Salesius comes de Batthyam[!] mp.¹⁵

90 Kollár Ádám Ferenc Batthyány Ignác Salesiusnak
[Bécs, 1763. március első fele?]¹

Dicséri Batthyány szorgalmát és tehetségét és a tudományokban való alapos jártasságát. Megemlíti készülő diplomaikai munkáját. A Batthyány által kért könyvek közül megküld neki néhányat.²

91 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek
Eperjes, 1763. március 12.

Közli annak a 29 oklevélmásolatnak a jegyzékét, melyeket már addig megküldött Kollárnak.

Summarium novem et viginti vetustissimorum monumentorum, tam ex autographis, quam ectypis exscriptorum ac viro illustri et celeberrimo Adamo Kollario, augustae Mariae Theresiae a consiliis et Augustae Bibliothecae Vindobonensis primo custodi diplomaticam Hungariae scribenti, grati animi, observantiae, ac memoriae ergo missorum.

I. Invito regno, taxa imponi non potest.

II. Caesar Romanorum vincitur et Vienna per Matthiam capitur.

III. Per absolutionem peccator a poenis purgatorii liberatur, et innocentiae illi, in qua baptisatus erat, restituitur.

IV. Elisabeth vidua Stephani IV. mater Ladislai tertii regis,¹ de gratia et favore filii sui, et baronum consensu, dominium provinciae Scypus (quae nun comitatus Scepusiensis dicitur) possidebat 1270.

V. Anno 1250. Sclavi inhabitabant comitatum Scepusiensem.

VI. Sanctus Stephanus et Andreas primus a solutione tributi exemptos esse voluerunt cives ecclesiae Quinque Ecclesiensis.

VII. Sine indultu regis castella exstrui non erat integrum.

VIII. Plures familiae iisdem armis seu insignibus uti poterant.

IX. Adversa fata, Sigismundus rex longe laiter refert, atque in Bonfinio leguntur,² hic etiam inter notorios regis refertur Thomas episcopus Agriensis.

X. XI. XII. XIII. XIV. et XV. Etiam tota capitula crimen lesae majestatis incurrisse testatum redditur.

XVI. Archiepiscopus Strigoniensis Stephano IV.³ infidelis. 1270.

XVII. In duello adjudicato succumbens, etiam suspendebatur.

XVIII. Episcopi Hungarici pauperes fuisse probantur, cum Petrus episcopus Chana-diensis octo florenos mutuo dare non potuerit.

XIX. Rákocsyus[!] jus patronatus in ecclesias Dei regum et principum Hungariae egregie defendit.

XX. Acta heroica Joannis Petheo ad historiam saeculi XVI. illustrandam.

XXI. Sigismundi Petheo preclara facta, laus domus Pethoeianae quod nunquam a fidelitate regia descivit.

XXII. Civitas Pesthiensis in expeditionem in quam rex personaliter ibit, debet mitter decem milites decenter armatos. Si quid in processibus injuste fuerit iudicatum, ipse villicus seu iudex, non vero civitas jure conviatur. 1244.

XXIII. Budam inertia quorundam regum multum ex splendore suo amisisse asserit Mathias rex.

XXIV. Saeculo XIV. adhuc uxorati erant clerici in Hungaria.

XXV. Turres seu propugnacula fortalitorum particularibus etiam collata, docet diploma Stephani IV.⁴ 1263. Item principes coronae seu primogenitos regum fuisse duces Transylvaniae.

XXVI. Qui regem comitabantur, seu aulae familiares, dicebantur comites, filii, vero horum magistri.

XXVII. Olim a iudicatu comitatensi eximabatur nonnulli speciali privilegio regio.

XXVIII. Fideles regii per civitates recommendabantur regii, praemii fidelitatis obtinendi causa.

XXIX. Similis argumenti exemplum.

Quae astericis notata cernuntur, eorum autographa apud me sunt, nonnulla ex stylo me sunt, nonnulla ex stylo cancellariae Matthiae regis exscripta, alia vero in variis locis collecta per magni Kollariani nominis

Epperiessini[!] XII. Martii MDCCLXIII. perpetuum cultorem
Samuelem Székely de Doba centurion

[P.S.]

Mora sua rupes perdunt quoque robora. mora

Interiit pondus littera scripta tuum

Hungaricis rebus laevo subsidere lapsis

Flet peritura suos prisca litura dies.⁵

92 Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek Nagyszombat, 1763. március 14.¹

Örül annak, hogy Kollár őt barátságába fogadta. A tudós címre azonban már csak fiatal kora miatt sem tartja magát méltónak, jóllehet a székely történetével immáron hét éve foglalkozik. Kéri, hogy Kollár tudós munkálkodásaiban és törekvéseiben a jövőben is segítse őt. Szeretné viszonzásul Kollár oklevélgyűjteményét gazdagítani saját okleveles kollekciójából. Kritikai észrevételeket tesz Otrókócsi Főris Ferencnek a magyar nyelv és a héber nyelv összehasonlításáról vallott nézeteiről.

Vir Clarissime!

Nescio an mihi jucundius aliquid accidere potuerit, atque id sit, quod amicitiam meam non detractaveris, vel hoc titulo quantas tibi gratias referam? Utinam aliquid in mea potestate situm sit, quo tuae respondere possim humanitati. De eo te certum esse jubeo, si quid tibi non praestitero, id infirmas meas excedere vires. Rubore plane diffundor, dum profugas tuas in me laudes revolvo, magnam in me putas tenere eruditionem, falleris. Vir clarissime pace tua dixerim, neque tam provecta mihi est aetas, ut eruditi nomen sustinere possim, subvereor ne si me noveris, minus ames, juvenis adhuc sum, omnem tamen aetatem meam bonis litteris impendi, septem jam effluunt anni,

quod antiquitati Scythicae evolvendae insudem, et id quidem clarissimae patriae nostrae illustrandae causa, cui totam vitam, omnia studia mea labores omnes consecrare apud animum meum constitui. Tu studia mea, quod adhuc facis, adjuvare perge. Jam ut amicum tuum me esse noscas me offero tibi, et² ad suppellectilem tuam diplomaticam ditandam, dumodo mihi certa quodam capita indicare velis, ad quae diplomata illa redigantur, et tanto enim numero, quae potissimum seligam difficile mihi est diiudicare, ad tabularia trium capitulorum mihi aditum paravi, magnus ibi numerus est diplomatum. Ignaviam gentilium nostrorum accusare, vel potius deplorare non sufficio, qui Tantalo inter medias aquas litienti simillimi, ad thesauros antiquitatum sedent, et tamen historiam nostram jejunam esse patiuntur egregiam rem et immortalī memoria dignam aggredieris, quod historiam diplomaticam excolere susceperis.³ Mihi ad manum originalia non sunt, transumpta quodam habeo, sed praeposituram Vetero Budensem concernunt. Sunt inter illa Sancti Ladislai, Geysae II, Sigismundi, Ludovici, Elisabethae decreta, quae si in rem tuam facere existimaveris proxime transmittam, nunc speciminis instar decretum Ludovici a capitulo Vetero Budensi transumptum his litteris adjicio, si tabularia Hungariae excuteris, sed auctoritate regia munitus, non [.....] noxam laborum fructum referres, ac in Austria retuleris, ego tibi acce[...?]hum ut id facias, verentur enim gentiles nostri eruditos ad tabulariam admittere, frivolo timore inducti, ne scilicet jura eorum evulgentur, auctoritate regia itaque ad hoc opus est. Fidem excedit, quanta antiquitatis monumenta in privatorum manibus computrescant, quae si unum⁴ cogitur, justum corpus diplomatum sufficerent.

Jam ut ad res Scythicas veniam ego quoque mentem meam condidisse tibi aperiam, tria meditor opera, primo res Scythicas, religionem[!] ante, [.....] promulgatum evangelium, mores, reges, bella, philosophos et similia complectar, in hoc Scythas huic adhuc conclusos limitibus, antequam nempe in Panoniam[!] nostram se infunderent considerabo. In secundo aborigines nostras excutere satagam. Tertium Hungarorum in felici hac orbis plaga stabilitorum rem ecclesiasticam absolvet. Hoc si ita exequi Deus dederit, non inutilem forte locabo patriae operam.⁵ Primi operis ideo desumsi ex Pro-dromo Belii,⁶ sed nescio an illa executus sit, quae se executurum ibi recepire noli metuere, ut Belii vestigiis nimium insistam, te dum uti placet. Tua prolegomena ad Historiam Nicolai Olahi⁷ avidus expecto, ut vero manuscriptum illud de Scythicismo⁸ integrum quam potes proxime transcribi cures, obsecro. Post 14 dies mittam tibi hominem fidelem, abjectae quidem conditionis, cujus tamen fidem tentavi saepius, cui Analecta tua Vindobonensia⁹ confidere poteris. Non dubito videris jam responsum clarissimi Prayi¹⁰ ad Dissertationem apologeticam patris Desericii,¹¹ sin¹² minus ego proxime tibi id mittam.

Quod de Otrókocsio¹³ iudicium fers id verissimum esse expertus sum Hebraika multum, et ego non parum risi, caeterum et Belium nostrum nonnunquam Hebraikare comperi. Nonnulli gentiles nostri satis liberaliter eruditi peculiari sibi laudi ducunt, vel ipsam linguam Hungaricam linguam[!] ad Hebraicos seducere fontes, quasi vero hoc genti nostrae singulare esset, in hanc rem adducunt antiqua Hungarorum alphabeta, quorum litterae cum Hebraicis congruunt, ego quidem in eam eo sententiam, omnes populos litteras suas ab Hebraicis accepisse, argumento ad hoc mihi est, cum Moses auctor litterarum habendus sit,¹⁴ videam quo magis ab Hebraeis sejungebantur populi eo tardius ad eos litterarum notitiam pervenisse, nulla, aut vix ulla, quae antiquior sit, et non heri conflata quae non aliqua Hebraicae linguae habeat vestigia, si consideretur prout in primaevo statu fuerat, non post tot inductas mutationes, ex una enim Hebraica lingua, quam primigeniam statuam omnes fabricatae videntur, non enim facile est mihi persuadere, quod DEUS in confusione linguarum novas prorsus fecerit linguas, sed

unam Hebraicam in varia commutaverit idiomata. Nescio ergo quid tibi per hoc velint, qui ita sollicite linguam Hungaricam ad Hebraicos reduxerint fontes. Vale, et me ama.

Vir clarissime

Dabam Tymaviae pridie Idus Martii
salutis reparata MDCCLXIII.

tibi addictissimus
Ignatius Salesius comes de Bathyan mp.

93 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek.
Eperjes 1763. március 15.

Több, Erzsébet királyné és Mária királynő által kiadott oklevelet, továbbá egy Beatrix királynétől származó levelet, valamint Sáros vármegye egy 16. század közepén készült dicális összefrásának másolatát küldi. Jelenti, hogy még nem kapott azoktól választ, akikhez eljuttatta Kollárak egy tudós társaság felállításáról készített tervezetét. Kéri, hogy Kollár segítse Bécsben testőrként szolgáló rokonát.

Illustris et Celeberrime Vir, amice Summe!

Reginarum Hungariae diplomata rariora sunt, praeter duo vel tria, quae in his quorum duo et octuaginta Tibi misi en adhuc tria, quorum unum nempe Mariae reginae, aequitatem caussae Belianae contra Köhlerum validissime probat:¹ habebis hic matris et filiae diplomata et infelicis etiam Beatricis epistolam, cujus autographum 1755. excellentissimo camerae praesidi Grassalkovichio dono dederam. En verba eorum.

1. Nos Elisabeth Dei gratia regina Hungariae, Poloniae, Dalmatiae, etcet. vobis fidelibus nostris praelatis baronibus comitibus castellanis nobilibus officialibus et tributariis. Item civitatibus et liberis villis ipsarumque rectoribus iudicibus et villicis quibus praesentes ostenduntur damus firmissimis reginalibus sub edictis, quatenus jobagyiones nostros de Sancto Laurentio, in causis quibuslibet, exceptis duntaxat furto, latrocinio, et incendio in vestris possessionibus, tenutis et honoribus ac vestri in medio contra quemquam judicare, vel vestro iudicatu astare et compellere aut res et bona eorundem prohibere seu arrestari facere nullatenus praesumatis, specialiter pro debitis, delictis, ac offensis aliorum. Si qui autem ex vobis quicquam actionis vel acquisitionis contra annotatos jobagyiones nostros haberet, vel habuerint, id coram officiali de dicta villa nostra iudice exequantur, ex parte quorum omnis juris et iustitiae exhibebitur complementum, prout dictaverit ordo juris. Secus igitur facere non audentes in praemissis. Datum in Wysegrad in festo Nativitatis Beati Johanni baptistae anno Domini millesimo trecentesimo sexagesimo secundo. L. s.

Ex autographo.

2. Nos Maria Dei gratia regina Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etcet. memoriae commendantes tenore praesentium significamus, quibus expedit universis. Quod nos sicuti pro fidelibus servitiis et sincerissimis complacitiis fidelium nostrorum Petri Jacobi, et Johannis filiorum filii Pauli de Surán, ac Georgii filii Thomae de Séech nobis in cunctis nostris et regni nostri negotiis prosperis pariter et adversis cum suprema fidelitatis constantia per eosdem fideliter exhibitis et in futurum exhibendis sic non minus pro extirpatione furum, latronum, et aliorum quorumlibet maleficorum hominum, qui in regno nostro praedicto multiplicati fore dicuntur, eisdem Petro[,] Jacobo[,] Johanni et Georgio, et per ipsos eorum haeredibus et posteritatibus universis hujusmodi gratiam perpetuo duraturum de reginali libertatis circumspecta providentia, duximus concedendum, ut omnes fures latrones et alios quoslibet malefactores homines intra metas et terminos possessionis ipsorum Zenth Leuryynch in comitatu Chungradiensi vocatae habitae

et existentis reprehensis ipsimet ipsorumque officiales capiendi, judicandi ac juxta eorum demeritum tormentandi et poena debita plectendi, eosque suspendendi, ac patibulum et alia genera tormentorum intraductas et terminos praefatae possessionis Zenth Leurynch nominatae erigendi et conservandi perpetuam et liberam habeant facultatem, harum nostrarum testimonio litterarum. Datum Vachye die Dominico post festum Beati Jacobi apostoli anno millesimo trecentesimo nonagesimo secundo. L. s.

Ex autographo.

1. Beatricis reginae epistola, in qua convocatum vult agere Johannem de Kállo in caussa inductionis vinorum, quam cives Szegedinenses sibi licitam fuisse asserebant in dominio Dios Győr. Notandum tamen per cives Szegedinenses non intelligendi sunt civitatis Szeged incolae, quae est ad Tybiscum, sed Szeged pagi, qui est prope ad Dios Győr in comitatu Borsodiensi.

2. Regina Hungariae, Bohemiae etc. Magnifice vir fidelis regis ac noster dilecte quum debeat fieri quoddam judicium inter egregium virum dominum Alberthum de Papia comitem castri nostri Diusgeur ex parte nostra, et cives de Seghedino ex altera, utrum eorum regionis vina comporta[?] possint necne in comitatu nostro Diusgiur et vendi, et dicti judicii jam tempus constitua adventet, et prope sit: hortamur vos, nihilominusque vobis praecipimus et mandamus, ut ad dictum judicium accedere velitis, ac eidem interesse, partique nostrae justitia mediante favere, ne alieni plus in nostro possint quam nos et proprii nostri comitatus incolae et jobágyiones. Speramus enim vos, qui mores, vetustam consuetudinem regni nostri hujus calletis, non defuturos testimonio veritatis, ac rerum nostrarum, quas illi de Seghedino hortatu quorundam hominum minus bonorum infringere ac debilitare conati sunt. Quos et si repellere nostris opibus, et vi potuerimus: attamen, non quid contra nos actum sit ulcisci volentes, publicae justitiae nostra jura subjecimus. Quod nullo modo praetermittatis, si gratiam nostram caram habetis, et nostris mandatis morem gerere cupitis. Datum Posonii VIII Martii MCCCCLXXXV. R[egin]a Beatrix magnifico viro Johanni de Callo fideli regio et nostro sincere dilecto.

1. Ante duo secula redditus regni, seu quantum portionale in regno Hungariae qualem[!] et quantum fuerit ex adnexo instrumento, quod ex autographo exscriptum, apparet non secus et salaria officialium comitatensium.

2. Comitatus Sáros 1542.

Dicatores Georgius Soos et Georgius Kapy.

Summa portarum de quibus iidem dicatores pecunias.

Subsidii exegerunt facit portas 999 1/2.

Quae faciunt florenos 999 denarios 50. Quarum portarum sexagesima facit florenos 666 denarios 33. De bonis

Semsey iidem perceperunt florenos 8. denarios 65.

Qui insimul positi faciunt florenos 1674 denarios 48.

Exitus

Ad solutionem 50. equitum levis armaturae.

Scribunt domini dicatores a prima Aprilis usque ad festum Beati Martini exposuisse – – – florenos 1100.

Tamen solutio debuit fieri ad medium annum
et sic cedunt ad sex menses – – – florenos 960.

Quam solutionem 1100 florenos referunt iidem dicatores de voluntate universorum dominorum nobilium ejusdem comitatus fecisse.

Capitaneo gentium ejusdem comitatus pro salario dati sunt. floreni 50.

Comiti ejusdem comitatus pro salario florenos 12.

Quatuor judicibus nobilium pro salario eorum florenos 16.

Quatuor nuntiis ejusdem comitatus Posonium ad diaetam regnicolarum missis pro expensis floreni centum.

Dicatores pro expensis ipsorum quas in connumeratione et exactione ejusdem subsidii fecerunt, habuerunt florenos 76.

Et sic apud manus dicatorum in paratis adhuc restarent floreni 460 denarii 48.

Tamen si etiam acceptant florenos 140.

De solutione equitum 50. adhuc restabunt floreni 320. denarii 48.

Restant item in possessione Jakabfalva, in bonis Loboczki portae quinque quae cum sexagesima faciunt florenos 8 denarios 33.

Levata:

Dominus Georgius Seredi de bonis suis ex portis quadraginta quarum sexagesima facit florenos 26 denarios 67. Qui simul faciunt florenos 66 denarios 66. 1/2.

Dominus Wernerus administrator proventuum regiae majestatis in partibus superioribus regni de pertinentiis castri Saros et nobilium Semsei ad conservationem castri Sáros levat florenos 278.

Georgius Seredi de pertinentiis castri Makowycza levavit pecunias istias subsidii unius floreni et sexagesimae, quae bona dicuntur facere plus quam trecentas portas.

De instituto tuo, ab his ad quos scripseram, nihil mihi adhuc responsum ubi accepero faciam Te certiore. Notoriis episcopis adjungendus est Thomas de Széch archiepiscopus Strigoniensis de quo Bonfinius autographum mitto in quo memoria *festi Concussionis ovorum* de quo quid sentiendum, edoce. Misi 29. monumenta³ per aurigam repa Posonium recipies ea de Braumüllero si quid mittere dignaberis, praeve mittas Braumüllero. Mihi nil gratius unquam accidere quiret, quam si imaginem tuam in cimelio haberem, vis, manda cognato meo equiti turmae praetoriae Paulo Szathmárió[,] Appelli Hungarico, et literato, fac vocandum curas ad Te facturas est amore tui et mei. Scito me esse eum et talem qualis a Plinio epistolam XIX. libro IV. de depictus est.⁴ Quod de apologetica dissertatione Desericii contra Prayium⁵ quam Tibi misi sentias, aveo scire. Jam vale vir clarissime et fave.

Tuus omni studio

Scribebam Eperiesini[!] XV. Martii MDCCLXIII.

Samuel Székely. mp.

[P.S.] Testamentum Stephani Bathori regis Poloniae si e re tua est[,] manda, mittam.

94 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek
Eperjes, 1763. április 20.

Emlékezteti Kollárt azokra a könyvekre, amelyeket pár hónappal azelőtt kért tőle. Szeretne felvilágosítást kapni az egyházi birtokok II. András korabeli eladományozásairól. Felesége számára magas számú német cizmát szeretne beszerezni. Ehhez kéri Kollár segítségét. Leveléhez újabb, egyházi kiadkozás tárgyú oklevél másolatát mellékeli.

Vir Amplissime, amice maxime!

Video Te occupatissimum, dabis tamen mi Archimedes militi importuno et tuos turbanti circulos¹ veniam: plusquam laconice dicam, quae caussa impellit ut sim Tibi molestus. Scripsisti ad initium Februarii Te mihi missurum quaedam ex tuis operibus,² aderat etenim Posonii auriga hujus perlaturus ad me si quid misisses procurante Braumellero[!] nostro, tuis tamen ego id attribuo occupationibus quod neglectum sit: nunc sunt apud vos hujates mercatores Italici vulgo marcialistae polti, et cassina, apud cervum aureum hospitantes, quibus ea tradi possunt, quae bonitate tua promiseres, vel si ita Tibi visum fuerit, mittas Posonium ad Braumüllerum propediem ibi futuras auriga Liptoviensis repka, vel Leutschoviensis gula dictus, brevi ab inde ad nos rediturus adfeceris, si quid ei resignatum fuerit, unicum tamen peter non cesso, ne videlicet tuo priver opere quod de nummis Hungaricis vulgasti. Quod mihi sola fama notum.

Sciri ex Te cupio vir eruditissime, quis eventus hujus fuit de quo in Junii Bruti Vindices contra Tyrannos edition[e] Francofurt[i]³ pagina 115. legitur *Andreas Pannoniae rex circa annum 1221. apud Honorium pontificem postulatus est, quod neglecto jure jurando dominica praedia distraxisset*. Nunc accipe ex collectione mea haec[:]

1. Georgius archidiaconus Bihariensis committit plebanis, ut debitorem convictum ad contentandum creditorem admoneant in casu renitentiae excommunicent.

Georgius archidiaconus Byhoriensis et canonicus in ecclesia Varadiensi etc. per sanctissimum in Christo patrem et dominum nostrum dominum divina providentia papam quartum causae partium infrascriptarum iudex delegatus, specialiter deputatus dilectis nobis in Christo discretis viris de Bayamér, de Selend, de Eggyes, de Almosd de Dyoszegh ecclesiarum parochialium plebanis, et cuilibet vestrum in solidum, qui praesentibus fueritis requisiti, aut alter vestrum fuerit requisitus salutem in Domino. Expositum est nobis pro parte egregii Johannis Lewkes de Kállo dyoecesis Agriensis. Quod licet juxta formam, tenorem et continentias sententiae nostrae definitivae egregii Stephanus, Christophorus et Thomas Chyre deducta Almosd de ducentis florenis uno floreno auri, partim in pecunia pura, partim vero rebus aestimatis ad quos scilicet ducentos florenos minus uno floreno, quarta puellaris quondam dominae matris dicti Johannis Lewkes se extendit, et aestimata exstitit, praeterea de ducentis et septuaginta quinque florenis auri, ad quos fructus percepti, et expensae litis debita moderatione praevia per nos limitari existunt, eidem Johanni Lewkes, dudum satisfacere debuissent, nihilominus tamen iidem Stephanus Christophorus et Thomas Chyre dicti, nostrae sententiae definitivae, minime parentes, de praemissis florenis dicto Johanni Lewkes satisfactionem impendere non curassent, neque curarent de praesenti, in praejudicium et damnum suum non modicum, et injuriam valde magnam.

Quare fuimus pro parte dicti Johannis Lewkes debita requisiti cum instantia, ut juxta firmam et tenorem dictae nostrae sententiae definitivae in eadem procedere et procedi facere dignaremur. Nos igitur attendentes hujusmodi requisitionem fore justam et juri conscinam, quodque justa petenti non est denegandus assensus, devotioni vestrae avocitare apostolica, nobis in hac parte concessa, in virtute sanctae obedientiae, et sub excommunicationis poena firmiter praecipientes committimus et mandamus, quatenus viris praesentibus, et dum et quando fueritis requisiti, vel alteruter vestrum fuerit requisitus, praefatum Stephanum Christophorum et Thomam Chyre huc moneatis, et requiratis quos et nos harum serie monemus et requirimus, ut ipsi infra sex dierum spatium a die hujusmodi vestrae monitionis et requisitionis de ipsis fiendae computando,

quarum dierum spatium pro primo secundo tertio et peremptorio termino monitioneque canonica et sub excommunicationis poena eisdem assignando quam in eos si secus fecerint, quod mandamus, dicta canonica monitione praemissa feruntur, in his scriptis de praemissis florenis praefato Johanni satisfactionem impendere debeant et teneantur, et alias dictae nostrae sententiae definitione pareant cum effectu: alioquin elapsis dictis sex diebus, eosdem Stephanum Christophorum et Thomam Chyre juxta formam et tenorem praedictae sententiae definitivae omnibus diebus Dominicis et festivis excommunicetis, et excommunicatos faciatis nunciare, tamdiu donec a nobis aliud habueritis in mandatis. Et post haec seriem hujusmodi vestrae executionis et quidquid in praemissis feceritis nobis conscientiose referibatis, praesentes in specie remittentes. Datum Varadini secundo die festi Penthecostes anno Domini MCCCCLXXIV. Stephanus de Wasvár notarius in praemissis.

Haec ex originali.

[2.] Diploma Matthiae regis quoad arma seu insignia civitati Ragusanae collata.

Mathias Dei gratia rex Hungariae etc. fidelibus nostris rectori, et consilio civitatis nostrae Ragusiensis sincere nobis dilectis salutem et gratiam. Cum nihil regibus convenire magis censeamus, quam succura fidelium benemerita exornare proemiis et de vestra evastantia fide et fidelibus obsequios, quantosque labores, calamitates multoties passi sitis, ut vos, progenitoribus nostris regibus hujus regni Hungariae, nobisque gratos esse redderetis, essemus per praelatos et barones ac proceres nostris sufficienter edocti, universo consilio nostro approbante, et merita et probitatem vestram, ac erga nostram majestatem singularem fidelitatem commendante, instituimus vos civitatemque vestram optime meritam plurimis et magnis honoribus, dignitatibus, suffragiis et favoribus, Deo nobis vitam concedente decorare, veluti eos, quos unita fortitudinis et fidelitatis exempla quocunque egregio munere dignos fecit, quorum scilicet civium constantiam, nulla bellorum inclinati potuit retrahere: ut igitur duros hostiles impetus, quos summa cum fidelitatis integritate, his superioribus turridis temporibus, nobis, regno absente jussimus sitis, in hoc nostro hujusmodi felici adventu, optimam erga fidelitatem vestram, voluntatem nostram declaramus et condigna meritis vestris initia patiamus proemionum ab his quo ad auctoritatem et famam vestram augendas plurimum conferre visa sunt, exordium capere statuimus. Quamobrem cum binis privilegiis nostris rempublicam vestram archirectoratus, et cera rubra sigillandi, auctoritate, honoris causa determinamus. Placuit praesenteret nobis ad majorem ornamenti vestri splendorem cum armis novis insignire quod cum diligenti animo inquireremus, qui admirandae constantiae et singulari fidelitate vestrae magis conforme esset, nil phenice nobilissima ave insignum tantae veritatis vobis convenientius visum est. Nam sicut illa egregia avis una tantum universo orbe reperetur, ut post dictos labores, atque ipsos cineres speciosior, ac robustior reviviscit, sicut civitas vestra est, quae in toto regno nostro Dalmatiae, in fide et fidelitatis integritate in tentationibus permansit, et post multos labores, magnasque calamitates, quas soepius forti animo pro inviolata fide sustinuit, clarior et dignior semper evasit. Ut igitur apud posteros, et praesertim successores nostros reges serenissimos, ex hoc constantissimae et unicae fidelitatis vestrae efficax pro laude vestra memoria permaneat, non derogando caeteris armorum insignies, quibus haectenus quoquomodo usi estis; sed ea potius regia auctoritate confirmando, ex certa nostra scientia damus et conferimus, hanc tam celebrem phenicem, ea forma his coloribus quibus esse traditur et depingi solet, in campo coelestino digno vestro coelesti probitate

clypeo deferendam, cujus summitati coronam auream apponimus, in signum tantorum laborum, quos pro nostris, nostraeque coronae opportunis obsequiis forti animo fastinuistis. Quibus quidem videlicet clypes cum phenice cum corona aurea supraposita, necnon cum imagine beatissimi episcopi et martyris Blasii vexilliferi et patroni reipublicae vestrae, eundem annorum clypeum et coronam tenentis, aliisque opportunis ipsorum ornamentis, quem admodum in capite praesentium literarum nostrarum pictoria arte suis appropriatis coloribus depicta sunt, vos, vestrique successores, cives, et communitas a modo perpetuis semper futuris temporibus in sigillo, vexillis, cortinis, velis, et generaliter in quiblibet actibus atque locis, uti et gaudere, ac et deferre possitis cum omnibus praerogativis honoribus et libertatibus quibus aliae liberae civitates et reliquiae] desunt.

Ex stylo cancellariae Matthiae regis.

Fac sciam num haec novem et viginti monumenta, qua ad Te XII. Martii miseram⁴ a Braumellero[!] receperis, non secus et illa quae per mercatores nostros nunc Viennae existentes nunc Tibi quinque mitto. An testamentum Stephani Báthori regis Poloniae possidetis aveo scire, mittetur ubi jusseris. Sunt mihi praeterea variorum artificum leges, et ut vocamus articuli cechales sub Matthia rege editi, si tuis conatibus, non erunt inutiles ex pervetusto stylo cancellariae regiae ipse exscribam, cum nemo si hujus scripturae gnarus Kollarii tamen mei, et reipublicae] litterariae ergo omnia me futurum scito. Jam vale vir celeberrime et porro ama nos.

Scribebam Eperjessini[!] XX. Aprilis MDCCLXIII.

Tuus totus Samuel Székely.

[A levélhez csatolva:]

1. Litterae monialis Wesprimiensis ex autographo. 1368.

Nobili viro magistro Ladislao judici curiae dominae conjungis domini Petri condami bani de Remethe: domina Helena filia magistri Stephani filii Thyba de Jucas Monialis Claustrum Beatae Katharinae Virginis de suburbio castri Wespriemiensis. Orationes in filio Virginis gloriosae. Vestrae nobilitatis fraternitati serie praesentiam cupimus enodare, quod Nicolaus frater meus viam universae carnis Deo vocante est ingressus, et nunc cognatorum solatio sum destituta, qua si nuda, et portio nostra possessionaria in eadem possessione Jucas habita, omnino qua si devastata per manus aliorum exstitit. Pro eo vestram fraternitatem praesentibus flagito diligenter, quatenus quantotius potestis, tanto citius ad nos ad eandem recaptivandam venire delatis, voluntatem enim per nostras litteras cupimus edocere. Scripta Wesprimii tertio die diei cinerum. Valete in Domino MCCCLXVIII.

Viro nobili magistro Ladislao Fueso judici curiae dominae relictae domini Petri condami bani, fratribus cordiali detur. L. s.

NB. Judex curiae dicabatur udvarbíró seu provisor Hoff Richter.

[P.S.] Brevi mittam si posseris aliquot litteras Johannis Hunjadi et Georgii Castrioti unam quarum autographa possideo.

Si quando, nunc certe exoptarem mihi anni dum Gygis, ut Te summe amice, haec legentem cernere possem: subirascentem, et subridentem jam jam videor Te mihi videre, dum omnis decori oblitus, rem infra dignitatem tuam abs Te efflagitare non erubescō, ast vel hoc vitium in militia contrahimus ut maximos etiam viros molestare nil

pensi ducamus. Ego uxorculae meae ea negare non ausim, quae vitae cultui decoroque debentur, adolescentulae quippe et mihi morigerae. Vellet ea habere non ita superbos quam affabre factos calceos expelle quam Germani vocant Saurisch oder Rauch Schwantz und Rothfehl oder Lederer quae apud nos haberi non potest, et si verum fatendum, nec ipsi sutores artem bene conficiendi norunt: proinde rem mihi gratissimam faceres, si per eum magistrum, quem illustrissima tua domina ab hoc opere habet, quatuor paria calceorum duo ex rubra, duo vero ex nigra pelle, secundum hicce adnexam mensuram conficienda curares, et Eperiensibus mercatoribus seu materialistis Polti et Cassina nunc Viennae existentibus traderas, deponent ipsi actutum eorum pretium et tamen citra molestiam tuam factum volo. Parie tamen amicissime Kollar effreunti sollicitatori ponetur Tibi ara a dimidio animae meae. Vale.

95 Kollár Ádám Ferenc Batthyány Ignác Salesiusnak
[Bécs, 1763. május 6.]¹

Gratulál Batthyáynak az esztergomi miséskönyv megszerzéséért és köszöni annak ismertetését, különös tekintettel a Szent Jobbról írt misére. Közli, hogy egy esztergomi szertartáskönyvet őriznek a bécsi császári udvari könyvtárban. Megküldi legújabb művét.

[.....] De antiquissimo missali abs te detecto ex animo gratulor, in quo missam de inventione dextrae sancti regis nostri haberi scribis.² At vero excute memoriam tuam et adversaria etiam et proximis me litteris edoce, qua in regione regni et cuius ordinis fuerit monasterium illud in honorem huius dextrae exstructum, quod Bonfinius memorie adhuc sua viguisse scribit.³ Missale, tuo etiam antiquius, manu exaratum, aut nisi fallor rituale Strigoniense custoditur in Bibliotheca Augusta, cuius apographum cum tempore habere poteris. [.....]

96 Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek
[Nagyszombat, 1763. május 7.]¹

Több oklevél, közöttük II. Géza 1148. évi diplomái közül három másolatát küldi.²

97 Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek
Nagyszombat, 1763. május 20.¹

Örömmel vette Kollár művét és nagy megtiszteltetésnek tartaná, ha készülő diplomatikai munkájában az ő nevét is megemlítené. Lekötelezné őt, ha 11–14. századi oklevélmásolatokat elfogadna tőle. A veszprémi monostor görög nyelvű alapítólevelének kópiáját a győri jezsuita kollégium rektorától várja. Felhívja Kollár figyelmét a pozsonyi jezsuita kollégium gazdag okleveles anyagára. Kifejezi véleményét a Szent Jobbról és az arra vonatkozó forrásokról. Végül kéri Kollárt, ne feledkezzen meg a székfoglaló kapcsolatos művekről.

Vir Clarissime, Amicorum optime!

Revixi dum novissimae tuae mihi reddentur litterae,² et me adhuc a te amari intelligerem. E tui enim memoria me excidissem falso metuebam. Amantium hoc esse nosti ut cum amari desiderant metuant ne non amentur. Multis jam licet sim tibi obstrictus

nominibus, novo me pergis devincire beneficio, tum quod monumenta litterarum regiarum³ amico susceperis animo, tum quod libro ille Gallico, qui nunc litteras tuas verificavit, et mihi magno usui erit, bibliotheculam meam augere, et ornare volueris. Quod ad monumenta litterarum attinet habebis propediem plura, immo, si nuncio persimili uti liceret, mitterem tibi ut omnia ipse oculis tuis videre possis. Caeterum in mea diligentia, qua in exscribendis harum litterarum exemplaribus usus sim conquisisse. Si ob hoc exiguum amoris mei testimonium tantum de te meritus sim, ut nomen meum posteritati transcribere velis, quid me facere oportebit? id te unum oro, ut si in libro tuo⁴ mei injeceris memoriam, tuo erga me amoris multum ne tribuas, tuus enim amor me tibi fingit eum non qui sum, sed quem tu desiderares. Quod iter Posoniense e voto tuo ceciderit gratulor, dum spolia vermibus erepta recognoscis, quae collectionem meam conciliorum augere, illustrare possent mihi servato, ego quoque undecunqueque potero corradam, et eruditam sitim tuam levare satagam. Apographum fundationalium litterarum Graecarum⁵ rector collegii Jaurinensis⁶ mihi promisit. In dies singulos id exspecto.

Dum Posonium rediveris auctor tibi sum ut a rectore Societatis Jesu collegii⁷ illius, mihi optime noto tibi copiam fieri petes videndi Musaei historici quod pater Péterffy toties crepat,⁸ ibi illud asservatur, fors latent⁹ plurima, quae in lucem proferri e re nostra esset, uti exempli causa consilii Constantiensis confirmatio in causa appellationum regibus nostris concessa, libelli poenitentiales, jejuniorum festivitatum quae te habere jactitabat.

Domus nostra¹⁰ si ei laborem aliquem impendere volueris ea autem quae sint strictim meum communicaveris¹¹ quam gratissimum habebit.

Jam ad dexteram Sancti Stephani venio. Excussi memoriam, adversaria, immo etiam tabularium capituli et nihil ultra reperire potui quam paucula haec. Annum elevationis hujus fuisse 1083 non 1078 ut Bonfinius,¹² et post eum miser ille serbillator Szentiványi¹³ volunt. De loco adhuc nihil liquet, nisi forte, esset quod nunc dicitur stuhla seu stohla Germani stellem in processu magno Scepusiensis comitatus ad pedem montis Carpathici situm, et rudibus vetustissimi coenobii conspicuum. Festum vero inventionis dexterae Sancti Stephani¹⁴ tam insigne habebatur ut¹⁵ a laboribus vacandum fuerit, quod et vetustissimis kalendaris missalibus antiquis protectas certum est. Caeterum nullo labori priscam ut certiora, et claria perscribere possum. Vale et me ama, amabis vero non parum si meum Scythicismum ad me miseris. Vale iterumque vale.

Scribebam haec 20. Maii MDCCLXIII.
Tymaviae.

Ex animo tuus
Ignatius Salesius comes de Bátthyán[!] mp.

[P.S.] Adjicio initium operis Desericii quod nunc sub praelo est.¹⁶

98 Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak
[Bécs, 1763. június 10.]

Kéri, hogy a pozsonyi kamarai levéltárban végzett kutatásaival kapcsolatos ügyekben járjon el.¹

99 Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak
[Bécs, 1763. június 12.]

Megismétli korábbi kérését és szeretné, ha Benyovszky néhány oklevelet megkeresne számára a pozsonyi kamarai levéltárban.¹

100 Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek
Nagyszombat, 1763. június 13.¹

Köszöni, hogy Kollár segíteni kívánja őt a székfalkkal kapcsolatos kutatásaiban. Néhány könyvet kér tőle. Desericzky két Apológiájával együtt megküldi a történetírónak a váci egyházmegyéről és Vác város történetéről frott munkáit.

Vir Clarissime[,] Amice Suavissime!

Per latorem harum te exoratum volo, ut per ejusdem Viennae commorationem Scythicismum meum tantopere a me desideratum exscribi cures, vaca tantum amico tuo, si id citra molestiam, et per vitae tuae rationes fieri potest, promovebis profecto non parum studia mea, quae tibi cordi esse probe novi. Nicolaum Olahum tuum² cum equitis illius Poloni commentario *de diversis Scytharum nationibus* adhuc inedito avidus expecto, erit mihi ille manifestum tui in me amoris indicium, cum eum mei causa edendum curaveris. Desericius noster identidem lucubatur, hac prorsus die, cum has ad te exararem misit mihi praeter geminas Apologeticas dissertationes,³ historiam etiam miscellam episcopatus dioecesis et civitatis Vaciensis.⁴ Si repetitis meis litteris molestus sibi accido, eandem mihi molestiam facito vale, ama, et redama

Dabam Tyrnaviae
13^{ua} Junii MDCCLXIII.

Tui amantissimum
Ignatium Salesium comitem de Batthyány mp.

[A külfeten:] A Monsieur Monsieur Adame François Kollár Conseiller de la Majesté Imperatrice Royale, et Apostolique de l'Auguste Bibliotheque de Vienne Bibliothequier[!] premier. à Vienne.

101 Benyovszky István és Mokoss József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1763. június 14.¹

Megkapták Kollár két levelét, s megpróbáltak eljárni a rájuk bízott ügyben. A Magyar Királyi Udvari Kamara elnöke viszont arra utasította őket, hogy legyenek a levéltár igazgatójával szemben türelmesek és engedelmeskedjenek neki. A Kollár által kért és számára megküldendő okleveleket felkutatták és adandó alkalommal a rendelkezésére bocsátják, amennyiben Kollár ügye rendeződik.

Spectabilis ac Perillustris Domine Consiliarie
et Patrone nobis Gratiose!

Gratiosas duplicis ordinis dato 10^a et 12ma currentis ad nos exaratas Spectabilis Dominationis Vestrae litteras², non minori cum gaudio, quam supremo venerationis cultu percepimus, quibus recitatis, et in trutinam diligentissime sumptis, negotium tam arduum provide, et sapientissime incaminatum, et jam ferme ad optatum finem perductum perscipimus, pro quo salutari opere, et paterna apud augustissimam dominam nostri facta commendatione, infinitas Spectabili Dominationi Vestrae rependimus grates, quam gratiam si indignis obsequiis nostris quoad usque vixerimus remereri haud valuerimus, restituet quam omnium bonorum largissimis est renumerator, quem Deus, quem nos diurna iisque ardentibus precibus nostris, pro longaeva Spectabilis Dominationis Vestrae incolumitate, fortunatoque ulteriori rerum successu, flagitare haud desinemus, ut tandem caepo hoc salutari opere, optatus corresponderi valeat effectus.

Die 10^a labentis excellentissimus dominus comes camerae praeses,³ circa horam 1^{am} pomeridianam horsum felicissime Vienna rediit, cui 12ma ejusdem mensis obsequium devotionis nostrae mane praestitimus, praescindendo nihilominus ab omnibus ad rem pertinentibus, unice gratiis ejusdem nos devovimus, qui responsi loco nobis dedit, non vane amantissimi suspicari estis, de diplomatibus per dominum directorem⁴ Viennam ablatis, asserente tamen eodem comite camerae praeside, id memoratum dominum directorem cum praevio augustissimae dominae nostrae indultu factum esse, nobis attamen committendo, ut a modo imposterum ejusmodi vigilantiam, altum item silentium, ac debitam memorato domino directori praestandam obedientiam, observemus, et tandem nos patientiam haber, beneque sperare jussos dimisit, cum autem Sua Majestas Sacratissima de universo archivo ejusque subjectis absolutam disponendi potestatem, et auctoritatem antelato camerae praesidi detulerit, Spectabilis autem Dominatio Vestra in litteris suis nullam prorsus de directoratu in se assumendo faceret mentionem, autur-namus proinde quempiam extraneum archivi directorem minus eruditum, et ad ejusmodi munus exequendum aptum inducendum, nosque cum exiguis salariis nostris graviore quam hactenus jugo nefors subjiciendos, praemitimus[!] (si id) quod neutiquam speramus eveniret, et praelibata Dominatio Vestra Spectabilis directoratum prorsus in se assumere detrectaret, novas rursus confusiones nascendas praevidemus; hinc Spectabilem Dominationem Vestram ardentibus precibus exoramus, non dedignetur hanc sub initum statim sibi oblatam dignitatem (exposcente id ipsum altissimo servitio regio) in se suspicere, praejudiciumque imminens per alieni cusjuscumque inductionem nobis inferendum, amovere. Die vero 13^a currentis hora 4^a matutina excellentissimum camerae praesidem abhinc ad Komjathi discessisse, et uti informati sumus, ibidem duabus, aut summum tribus diebus commoraturum, abinde vero recta ad Gődőlő[!] profecturum, caeterum quoad diplomata Spectabili Dominationi Vestrae submittenda, multa quidem connotata, et excerpta habemus, ast ad ea citra suspicionem incurrendam accesus non paret, adea praestolandum censemus, ab opportuniori occasione, id porro nobis humillime perscribendum oramus, quando circiter negotium praeattacti archivi per toties fatum camerae praesidem assumetur, veremur enim et nos magnopere, ne per longiorem moram, connatus Spectabilis Dominationis Vestrae quo quo modo irriti reddantur salutare adeo foret, si per Spectabilem Dominationem Vestram idem camerae praeses de ocyus[!] exordiendo hocce opere reflecteretur caeteroquin nos altis gratiis et protectioni humillime devoventes, in fidelitate perseveramus.

Spectabilis Dominationis Vestrae

devotissimi fidissimi servi et clientes.

Josephus Mokoss mp.

Posonii 14 Junii 1763.

Stephanus Benyovszky mp.

[P.S.] Litterae excellentissimo domino comiti camerae praesidi directe Buda Gődőlő[!] invientur. Ita enim hic commisit.

102 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek
Eperjes, 1763. június 15.

Tájékoztatja, hogy írt Erdélybe Szilágyi Sámuelnek és méltatta neki Kollár tudós érdemeit. Több erdélyi tudóst, mint pl. Lázár Jánost, Bod Pétert, Georg Hanert, de különösen Szilágyit Kollár figyelmébe ajánlja.

Illustris et Amplissime Vir[.] amice Summe!

Et quid Tu amice integerrime, eane Tibi mens, is animus, ut hominem ingenuum, non servum sed mancipium velis reddere? En crebra, en tam eximia tua dona, quibus me non onerare sed maetare prorsus videris, effecerint. Crede vir optime, nisi candor et comitas tua Te apud me excusarent, facile inducerer ut credam, Tibi fuisse animum, me unico illo thesauro libertatis, privandi. Si verum illud, ut verissimum est. *Beneficium sumsi, libertatem vendidi*¹ ast hanc nemo bonus facile sibi rapi patitur, et velim credas si munera tua per italicos mercatores missa recepissem, ante nuper ad Te, *de iudicio duellorum Hungaricorum* datam, ad singulare certamen, ante ita raptam libertatem, fuisses a me provocatus.

Ast Kollarium meum absque fuco mecum agere ut credam non difficulter inducor, nec amplius locus illi, *Timeo Danaos et dona ferentes*² apud me est, cum sincerum ei pectus esse sciam solereque illum apud gratos et honestos beneficium ponere, et inter laudes domesticas numerare facilitatem, studiumque juvandi alios, et benigne complectendi. Itaque donum tuum ita accipio aestimoque, ut mihi Tibique expedit. Tu mihi veterem benevolentiam porro conserva, de me promitto observantiam, atque animum officiosissimum. De fide mea non est cur dubites, quando non eo sum animo, ut ingrati fallacisque hominis notam iniri mihi velim Tu interim vir illustris totum me tibi vendica. Magnum esse oportet, et carius, quam Achilli Briscis, quod Tibi negem et si vires desint, nunquam deerit voluntas, nunquam animus: et hinc est, quod ad eos, quibus meliores artes curae sunt soepius scriptito, tuis ut faveant studiis et conatibus, unice gloriae et commodis patriae rei publicaeque litterariae consecratis.

Dederam nuper ad illustrissimum baronem Samuelem Szilágyi in Transylvaniam litteras,³ novi virum a compluribus annis, dum apud augustissimam aulam agentis obiret munus, et excellentis domus Bottyanianae (!) ex intimis familiaribus fuisset, cujus amplissimam et exquisitissimam collectionem monumentorum Hungaricorum stupens videram, ad hunc ego litteratissimum virum prolixius de te scripsi, is quo animo sit in Te, et quantum te amet, juvareque velit, quosve in Transylvania Tibi reddere amicos, ast utiles, percipiat, intelliges ex ejus ad me data epistola.

Excellentissimus comes Lázár quantus sit vir intelliges ex labore ejus poetico, quem 1762 Trattner vester sub titulo *Saltus naturae*⁴ vulgavit, quem legens, non negabit et inter Hungaros esse qui proxime accedant ad Maronem, cum in acerbo unci filii extincti casu hunc spiritum poeticum servare potuerit Petri Bod opusculum lingua Hungarica de historia bibliborum conscriptum,⁵ testatur immensae lectionis virum, tanta namque continet quanta in partenui mole libelli reperiri posse, supponeret. Georgium Hanerum superintendentem Saxonicum, non ab eruditione theologica, ast peritia et cognitione rerum patriarum, raraque collectione manuscriptorum et numorum non satis laudare coram me potuerat communis amicus noster pater Stephanus Kaprinai Jesuita: Hos omnes et forsán plures alios Tibi reddes amicos si Tibi non fuerit molestum aliquid litterarum, ad eruditissimum, et Tibi (ut observare poteris ex ejus ad me datis) jam amicissimum baronem Szilágyium, dare quod tamen velim non differas. Id ego sponsor confirmare ausim plura Te ex Transylvania collecturum, quam ex tota quanta quanta est Hungaria. Crede si eruditum velis videre Pannonem (unicam philosophiam scholasticam seu carbonariam si excipias) inter magnates Dacos est Tibi quaerendus. Tute nosti, quid nostri proceres ex scholis reportent paucis admodum exceptus quibus de meliori luto finxit praecordia titan. Fac igitur, quo citius aliquid litterarum recipiat Szilágyius: est is consiliarius et assessor Tabulae Regiae in Transylvania litterae vero dirigendae ad eum per Budam, Debreczinum, Cibinium, Medgyes.

De me vero, amice maxime, id tene: fidem Tibi dedi, fidem servabo, neque ullus differentiae locus erit nisi honorem periclitari, et perire velim, quem salvum esse capit et donec vivam sancte integreque servare, et quidquid apud me est. Tuum esse Tibi persuade.

Interim Deus te conservet vir incomparabilis et tuis consiliis, omnibusque actibus adsit, et efficias, ut tua merita nunquam obliterentur, curaeque et labores quos patriae, et bonarum litterarum caussa suscipis, nobis serisque posteris recordandi juxta ac laudandi materiam suppeditent. Jam vale virorum optime nunquam tristaris, nunquam, aut quam tardissime moriaris. Scribebam Eperiessini[!] XV. Junii MDCCLXIII.

Tuus perpetuus cultor et amicus
Samuel Székely mp.

[A levélhez csatolva: Szilágyi Sámuel levele Dobai Székely Sámuelnek]

Copia.

Spectabilis Domine et amice sincere colende!

Igen kedvesen vettem, és edgyszersmind nagyon köszönöm, hogy az Ur, levelemre¹ válaszolni méltóztatott. Az Ur Consiliarius Kollár Ferencz Uram intentioját² nem csak approbálom; hanem valójában dicsérem, és kívánom hogy Intentioja succedáljon. A Palatinus, és Feldmarschel[!] Groff Bottjáni[!]³ nagyobbik fiai,⁴ mikor scholájokat végeztek volna, me stimulante, hasonló intentioval voltak, accedálván Palatinus ur ő Excellentiája maga is azon intentiora, de a szegény Tsászárs⁵ halála, és azt követő hadakozások,⁶ ezeket mind meg gátoltak: Nem kétlem pediglen hogy a két házába⁷ derék subjectumok azon societasba ne applicaltathassanak azok közé Erdélybul[!] Meltóságos Groff Lázár János urat, a ki Erdélyben Statuum Praesidens: az alma Natio Superintendensei Haner György uramat: a reformatusok Superintendensét Verestói György uramat: az Igeni Reformatus Predikátort Bod Péter urat merem commendálni, s találtnának pedig mások is, miként azon societasnak valóságirol bizonyjost lehet érteni, de haec mihi auctoritas regia erecta fuerit, abibit in fumum.

A Kollár Ur leveléből látom, nec Deseritium Piaristam, nec Jesuitam Prey[!] eidem satisfacisse,⁸ ez első sokat öszve hordott, Delium fere ratatorem requisit: a második hasonló incertitudoval bizonyit, de ha Kollar ur munkaja kijő,⁹ reménlem a publicum világosabban fog látni.

In collectionibus diplomatum, donationum, ac manuscriptorum magam is régen fáradozok, de attul félek úgy járok mint a Szegénj Szászki¹⁰ uram, dum circa struendi aedificii adminicula desudo, et aedificium, et adminicula repertita morte dissipabuntur, – másként, quae ad historiam Transylvaniae ducalis, vayvodalis, ac principalis attinent, amellyek szükségesek volnának, alkalmasint öszve szerzenem, és lehetne bellőlek Erdélynek egy completa históriáját concinnálni, de a szemeimmel affectiója nagyon inpediált eddig, s most is tapasztalom, hogy recrudescálni kezd ugyan azért nem bátorkodtam kezemmel írni, mellyért kedves Barátomat az Urat nagy böcsülettel követem. Ha az Ur barátsága által, az Ur Kollár Ferencz uramnak ósmőröségébe juthatok, igen Kedvesen veszem magamat pediglen az Urnak tapasztalt barátságába álhatatosan recommendálom, manendo.

Spectabilis Dominationis Vestrae

humillimus servus et amicus sincerus
Baro Samuel Szilagy

Mediae Dacorum 28. Maii 1763.

103 Kollár Ádám Ferenc Batthyány Ignác Salesiusnak
[Bécs, 1763. június második fele?]¹

Tartalmát nem ismerjük. Levele mellékleteként megküldi az Oláh Miklós műveit tartalmazó könyvet, melyet ő adott ki.²

104 Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek
Nagyszombat, 1763. július 2.¹

Köszöni a Kollár kiadásában megjelent, Oláh Miklós műveit tartalmazó könyvet. Közli, hogy Rómába megy, ahol szeretne Magyarország történetével kapcsolatos forrásokat feltárni. Ha ilyeneket talál majd, azokról azonnal értesíteni fogja Kollárt. Újabb oklevélmásolatokat ígér neki, továbbá el fogja juttatni Kollárnak a vasvári káptalan archívumában és az esztergomi érseki levéltárban lévő oklevelek jegyzékét. Megemlíti, hogy Komáromban pusztító földrengés volt.

Amice Suavissime!

Olahus noster Salius ad me pervenit,² pro quo maximas tibi gratias habeo[,] erit is mihi perpetuum tui amoris monumentum, et una incentivum gentis nostrae tum aborigines, tum sedes in felici hac coeli regione figentis res gestas evolvendi viam enim tenere, quae tanti viri signata est vestigiis gloriosum duco.

O mihi Thesea juncte fide, putasne jucundius aliquid mihi accidere potuit, atque³ amica illa expostulatio, quam mihi ingeris, quamvis de perfidia reum agis, a qua absum quam maxime, amo tamen hunc amorem, qui haec tuo animo injectit. Hercle me multum amas, sed plus amaris a me. Perpetuum tibi pollicitus sum amicitiam, nihil sit, de quo non sit habenda fides si me tui unquam coeperit oblivio, parum est si te unquam minus amavero, immo si non in dies arctiori complectar affectu, si tamen adhuc aliquid ad meum amorem accidere potest. Crudelis nimium es, tantum vulnus animo meo infligens ego a tui amore dimovear? sed amor fuit hoc suave vulnus? error hic tuus quo a me te non ultra amari judicabas, quam gratus mihi sit, satis explicare nequeo, satis superque prodit ille quod suave tibi sit diligere a me. Pro hac tui voluntate et luculenta amoris significatione cresceret affectus meus si posset.

Jam causam quaeris cur te celaverim Romanum iter, id eo factum est, quod in hunc diem certi nil constitutum sit de eo. Sed dices tu i[!] tu itu pro me cui licet aspice Romam spero fore ut licet magis removeamur ab invicem, non minus tamen conjungemur animis. Noli credere me meo Italiam perlustrandi studio ad hoc impelli. Jubet et Hungaria discedere, qui vitae meae rationes moderatur primas regni,⁴ ecclesiae ministerio addictum ne nosti, nefas mihi per episcopi mei⁵ morem gerere nolle jussui, juvat dicere cum evangelico centurione nam et ego homo sub potestate constitutus sum acerbum id mihi est, sic tamen fieri oportet, accipe nunc quibus meum maerorem ex infanti mea in Italiam profectione haustum levare soleo.

Dubium nullum est quin Romae, et in aliis Italiae civitatibus, ea conserventur monumenta antiquitatis, quae historiam gentis nostrae non parum illustrant, hae eruere quoquo modo constitutum habeo, consolare jam: amicis omnia communia sunt in tuam rem quidquid fuerit pro virili parte exquiram. Non diu abero non teretur bis in area triticum, et paternos lares repetere licebit, tunc tota animi contentione ostendam, quod mihi hactenus tua studia promovendi non voluntus, sed opportunitas defuerit. Dum adhuc in Hungaria sim quocumque a me proficisci possunt commoda, lubens praestabo.

Habebis diplomata reliqua quorum aliqua propria manu exscripta tibi transmissi. Catalogum tabularii capituli Castri ferrei⁶ habebis a me sed vix ante quam sub finem Augusti. Rem oppido gratissimam fueris si indicem tabularii archiepiscopi Strigoniensis transmissero. Caeterum si me amas indica quid illud quod a me petere constitueras dum adhuc mei securus esses. Vale, et me ama, redama amantem qui sum Tuus.

Tyrnaviae die II Julii MDCCLXIII.

Ex animo tuique amantissimus
Ignatius Salesius comes de Baththyány[!]

[P.S.] Illo die quo tuam ad me epistolam exarasti⁷ Tyrnavia nostra terno impetu terrae motae concussa est, salva tamen per DEO gratiam omnia sunt, sed Comaromium suis ruinis sepultum jacet, terrae motus tanta vi valuit, ut vix sit aedificium aliquod, quod ruinam non minetur, cives adhuc sub tentoriis degunt et de deferenda urbe cogitant.⁸

105 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek Eperjes, 1763. július 27.

Közli, hogy hat évvel azelőtt látott egy I. (Szent) László király kori oklevelet. Ennek másolatát megkérte a diploma tulajdonosától, de igen sok hibával kapta azt meg. Azzal a kéréssel fordult Kollárhoz, hogy ezt az oklevelet a pozsonyi káptalan levéltárában frassa le és a hozzá kapcsolt képet rajzoltassa le. Kifejti véleményét a Zsigmond király korabeli címeres oklevelekről. Több 11–14. századi oklevélről szól, melyek tulajdonában vannak. Martinuzzi Fráter György egyik levelét mellékeli másolatban.

Illustris et Celeberrime Vir[.]
amice Suavissime!

Quoties munera tua conspicio, (sit autem id soepius) meque tot ac tantis a Te beneficiis mactatum cerno, fateor, ea prorsus digna puto, quae in accepti tabulis referantur. Si gratias referre nequeo (agere enim semper debet) non tamen committam, ut ingratus videri possim, essem certe non modo ingratus si obliviscerer sed etiam improbus videri deberem, si vel eorum, quae in me exstant meritorum memoriam obsensare vellem. Proinde totus in eo sum, ut obsequii mei partes diligentius expleam, mosque conatus, pro tenuitate mea juvem, ast scrinia mea paucissima continentur (praeter loco, quod jam a me submissa tenes) quibus juvari possis.

Annus sextus labitur, dum privilegium Sancti Ladislai regis Martino Visa de Matta elargitum videram, longo tempore copiam ejus a possessore apographi poscebam; ast inexerabili Evelioni sudo[?] fabula conebatur, victus tamen importunis precibus meis, misit, ast quanti errores et sphalmata, negligentia vel inscitia huic irrepserint facile judicabis, poteris tamen tute autographum ejus videre in tabulario capituli Posoniensis, quod ubi exscribendum, picturamque eidem adnexam opera periti pictoris pingendam, aerieque incidendam curaveris, quanto thesauro beabis nos.

Plurium ex nostris et est opinio, usum insignium seu armorum ante tempora Sigismundi regis finem si non ex regno ignotum, sed perrarum fuisse apud nostros, et vetustissimas etiam familias ab ipso sunt obtinuisse arma, ut hastiludiis, torneamentis et aliis ludis equestribus exerceri possint, notum namque est. Ludes tales in conspectu regis et imperatoris Sigismundi saepius celebratos, in cujus comitam, cum perplures e flore nobilitatis Hungaricae numerarentur, viresque et virtutem suam testatam esse voluissent, insignibus egebantur, quae vel ob propria, vel extenteram merita benignas rex eis, contulit. Ego quoque non pauca vidi privilegia super collatione armorum familiis, longe ante tempora Sigismundi jam celebritas a Sigismundo collatas. Si Tu visciant

arma a perito caligrapho aeri incisa publicaveris, quantum lumen in arte heraldica seu scutaria Bulgariae, tua exercitur ope. Fac itaque optime Kollár excuse tabulariam capituli Poseniensis, et dona reipublicae literariae hunc thesaurum.

Visne vetustias hocce, monumentum: accipe. Est gens Véghiana, in insula CsaloKöz[!], haec coram comitatu Poseniensi produxit privilegium Sancti Stephani regis recepit comitatus autographum, et cimelium hoc argenteae inclusulum pyxidi seu thecae, in tabulario suo retinuit. Apographo genti Véghianae dato, ad hoc videndum facilis Tibi adest via si utrumque diploma aeri incideretur, ut Clodovaei et Caroli Magni, in primo tomo Analectorum¹ et Mabillonii Diplomatica² quantum nobis conferres beneficium.

Non probe memini, an Tibi submiserim monumenta Andreae et Ladislai regum admodum Laconica, omnia sine die et consule, quinam autographa possideo, saeculi XI. et credo esse, nec aliorum nisi Andreae primi et Sancti Ladislai, cum posteriores reges et Andreas et Ladislaus diem adponendam curaverint.

Diploma seu auream bullam Lodovici primi ante triginta et quod excurrit annos ex autographo Segniensis dato exscripseram longe diversam atque in corpore juris Hungarici reperitur,³ in quo auream bullam Andreae Hierosolymitani verboreus insertam de anno 1222 confirmet, eam quoque Tibi mittam, ut ut integram exscribere eorum nequiverim, pauca tamen admodum defutura credo.

Amicissimus Tibi et mihi Hasius centurio Hadikianus Te salutatum cupit, est is apud nos campare parte legionis Hadikianae.

Georginum Martinussium nobilem fuisse, et cognatione junctum illustribus familiis, ut credam inducor, quam adnecto epistola, ex autographo.

Egregie domine, et frater charissime. Salutem. Scripsimus egregio Ladislao Vas, ut differentias illas ex parte metarum et terrarum arabilium Thuriensium, Chyorba et Messterzállása rectificare debeat, scripsimus etiam, ut se deinceps ab ejusmodi potentiariis actionibus abtineat. Itaque velitis omnia inter vos rectificare. et determinare, nam et nobis molestum est. Praeterea petitus a nobis informationem, utrum ad mandatum magnifici domini Andreae Báthory de bonis vestris cum instrumentis bellicis ad bellum proficiscamini. Quare si opus erit, de bonis illis, quae ex partem domini Báthori sunt, ne potestis verum ex illis, quae sub imperio nostro sunt, non eatis. Deinde ut intelligimus, jam non erit necesse proficisci. Bene valete. Datum Thordae feria sexta post octavum sacratissimi Corporis Christi anno 1550. Frater Georgius episcopus Varadiensis thesaurarius et locumtenens [itulario] egregio domino Joanni Lewkes de Nagh Kallo fratri charissimo. G[ratia]s.[?]

Plura non addo, nisi ut valeas, et me ames constater idem facturum. Eperiessino[!] XXVII Julii MDCCLXIII.

Tuus integerrimus
Samuel Székely mp.

[P.S.] Ut ad illustrissimum baronem Samuelem Szilagyi in Transylvaniam et reverendissimum patrem Stephanum Kaprainai Cassoviam scribas suadere non desinam.

106 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek
Eperjes, 1763. október 4.

Továbbra is Kollár barátságába és jóindulatába ajánlja magát. Kérdése van a konstanzi zsinattal kapcsolatban, melyről Kollár is szól könyvében. Reméli, hogy Kollár írt az erdélyi tudósoknak. Felhívja figyelmét Comides Dánielre, aki néhány napot nála töltött.

Vir Celeberrime, amice Summe!

Quid agas? non inquiero, sero namque Te indefessum esse agendo, et studio immori, nec Tibi superesse aliquid temporis: Velere Te credo, vix enim morbovia truces injicere manus, tam Diis et Musis caro capiti, et eo horte medicorum stipato audet: numme ames? extra omnem dubitationis aleam positum est: quae sibi diversis vicibus miseram num reddita? non dubito, fideli namque, et communi amico nostro Braumüllerero data, Tibi reddita certus sum. Quod ad me inde a semestri nihil dederis litterarum, non ego ex tam longa taciturnitate Te mei oblitum suppono, nec minus Te amare me velle amplius, autumnus, indignum namque id esset perspicacissimo tuo iudicio, quippe, quem semel amicitia tua dignum judicaveras, soepiusque tuis suavissimo litteris, et selectissimis donis in eo conviceras, non inquam de constanti tuo in me amore despero, integrum namque est, etiam absque adminiculo scripsitationis amore nostros etiam remonissime a nobis distantes. Non eo itaque fine, amice maxime, has ad Te do; sed ut causam hominis afflictissimi, hasce Tibi tradituri, tuo commendem patrocinio. Dicit is Tibi, dummodo auderis velis querelas justissimas, mortalium miserrimi. Quid vero ego de Kollarii aequinimitate dubitabo, Kollarium inquam meum non placidas praelitutum querelanti ames? absit, absit, ut de Te illustris vir, ea mihi fit mens. Si is, tuum senserit patrocinium, sentiet vero id ab homine, mortalium justissimo, ut spero et confido, nil ab hoc praemii, ast ab eo, qui omnium est remunerator largissimus Te obtenturum scito et persuasissimo esto.

Probe adhuc memini, me in epistola mea 7. Julii¹ anni elapsi ad Te data, quaedam de bulla illa concilii Constantiensis cujus in opera duo de jure patronatus pagina 209. iniecisti mentionem,² quaedam Tibi perscripsisse: nuper admodum lectirabam Uffenbach Merkwürdige Kaiser durch Werder Sachsen Holland und Engelland,³ qui tomo I. pagina 319. Wolfenbütelianas bibliothecae describens cimelia ponit reperiri ibidem. Vom concilio Constantiensi drey volumina in folio. Quid si bulla haec ibi reperitur.

Auriga Liptoviensis repa proxime Posonio futurus apud Braumüllerum[!].

Pervellem scire numali aliquid ad eruditos Transylvanos litterarum dederis. Praestet hos, de quibus Tibi 15. Junii scripsi,⁴ innotuit mihi, apud me pluribus diebus commorando Daniel Cornides, historiae patriae et nummonariae peritissimus, et cui ampta in his notitia. Est is linguarum Occidentalium professor Claudiopoli apud reformatos⁵ multis conatibus tuis proderit. Si quid ad eum litterarum dederis, juvenis oppido eruditus, agit praefectum morum et studiorum apud Baronem Wesselenyium.⁶ Festinax, et poscit qui feret, prolixior essem, nisi hoc esset. Vale vir amplissime et nos porro ama. Dabam Eperiessini[!] IV. Octobris 1763.

Tuus totus

Samuel Székely mp.

107 Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek
Róma, 1763. november 3.¹

Reméli, hogy visszakerült Kollárhoz egy kölcsönként kézirat. Megismerkedett Giuseppe Garampival, a pápai levéltár custosával, aki kutatásaiban segítségére van. Tájékoztatja, hogy néhány, Imre királytól származó, III. Ince pápához írott oklevélre bukkant és felhívja a figyelmet ezek jelentőségére.

Vir Clarissime, Amice Suavissime!

Plura forent de quibus purgationem apud te instituere me oporteret, nisi amicus tuus animus omnia boni consuleret. Iter aggressus sum, quin tibi valedicerem, credas

velim me quam invitissimum id officii genus intermisisse. Quaerebam enim domum tuam, et ibi ad te invisere, et animi mei sensa in amicum pectus effundere non parabam solum, sed vehementer etiam exoptabam, nullo vero meo labore ad domum tuam adduci potui. Manuscriptum bibliothecam Hungarorum non dubito frater meus² tibi reddidit, cui ejus reddenda, et mei excusandi provinciam demandavi.

Mei Romam adventus primis diebus poenituit, omniaque votis meis adversari videbantur, eo usque nempe dum comitem Garampium³ per te amicum meum esse, et studiis meis favere intellexi, vir est is me iudice laude, amore, ac admiratione dignus, feliciter reconditam, et amplissimam rerum scientiam, cum magna animi facilitate conjunxit, quoties cum alloqui datur suavissimo. Afficior solatio, tui enim mihi refert imaginem, quo difficulter cares. magni te facit, et magis amat, atque tibi ipse fingere possis, quo vero tuam comprobaret amicitiam mittit tibi fasciculum epistolarum Innocentii III et registris 6 annorum excerptarum, hunc mecum communicavit, ut quae in rem meam afferunt, litterariae meae inferrem suppellectili.

Epistolae hae praeclaram lucem accendunt rebus ab Henrico seu Emerico gestis, temporis item quo Andreas II pro Ladislao infante regnum administravit. Nonnullae quidem harum a Theophilo Raynaldo editae sunt,⁴ quas Pater Pray in usus suos convertit,⁵ plures tamen manus Raynaldi effugerunt, et nobis servatae sunt. Has si ad manum habuisset Prayus noster cum Raynaldo duce suo in errore abductus non esset, dum post Raynaldum nescio in quas iras, comminationes Innocentium abnegatum a rege Henrico legato apostolico transitum suum, erupisse tradit, in tamen contrarium ex registri anni VII epistola 139 ab Innocentio ad regem Henricum data contrarium liquido constet. Quo me in amicitiam Prayi insinuem hanc ei epistolam mitto, quam ipse desiderare in annalibus[!] suis videtur.

Hae itidem epistolae docent capitulis electionem competere, quod jus uti nam aliquis postliminio restitueret, tuo praesertim praeclarissimo opere de jure patronatus excitatus,⁶ quo ita clare jus id comprobas, ut comes Garampius putet te id magis confecisse, quam quod reges ante saeculum decimum quintum jam cadens ea quam nunc in conferendis episcopatibus exercent, potestate usos fuisse evincas.

Urgeas velim eruditum hunc virum ut epistolas Innocentii tribus primis pontificatus sui annis ad reges Hungariae, et postremus datas uti et aliorum pontificum simili modo excerptat, si me amas, neque me Romanae com[m]orationis ut poenitet vis, Garampium ita mihi concilia, ut studiis meis tantisper vacare velit.

Tu interim me ama, et res nostras illustrare perge, et vale ama me, sicut a me amaris vale iterumque vale, et vive mei memor.

Totus tuus Ignatius

Scribebam haec Romae 3^a Novembris 1763.

Salesius comes de Batthyany mp.

108 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek
Eperjes, 1763. november 15.

Nem érte, Kollár miért nem válaszol leveleire. Tájékoztatja őt, hogy erdélyi tudós ismerőseitől számos oklevelet gyűjthet össze és kéri, hogy írjon nekik. Levele mellékleteként megküldi egy I. Mátyás kori oklevél és egy Beatrix királynéhoz intézett kérvény másolatát.

Illusttris Vir, amice Summe!

Cum silentium tuum monumentis Hungaricis expugnare ne queam, Turcicis Te aggrediendum decrevi, accipe haec pro bonitate tua serena fronte, quid significant Tu

solus nosse potes. Fateor ingenum me multum adfligit tam diuturnum silentium tuum, octavus namque jam labitur mensis, ex quo nihil abs Te recepi litterarum: amici Transilvani tuis favent conatibus velim credas Te plura ab eis colligere posse, quam a nostris Hungaris, non ita facile induceris ut credas, ast fac periculum scribe baroni Samueli Szilagyi ad Medgyes, scribe Danieli Cornides Claudiopolim, experieris vera esse quae scribo monumentorum certe et nummorum Hungaricorum ingens utrique copia, petenti Tibi nihil negabitur. Kaprinaius noster multa concessit, nihil Tibi negaturus. Cui has tradidi, est vice colonellus Altenberg vice commendans urbis nostrae¹ apud augustissimam aulam moraturus, calendis Januarii ad nos redire est ei animus, si quid litterarum eidem tradideris, perferet ad me. Vale vir celeberrime, et me ut fecisti amare porro velis. Dabam Eperiessini[!] XV. Novembris MDCCLXIII.

Tui observantissimus
Samuel Székely mp.

[P.S.] Quid Prayius quid Desericus? Fac sciam.²

[A levélhez csatolva:]

Matthias rex invehitur in episcopum Albensem Transylvaniae, quod canonicatum Albensem per regem preposito ecclesiae Albensis et secretario regio collatum, contra mandatum regium alter contulerit, jubet itaque statim eidem illum resignari, de secundo autem vacaturo canonicatu, conceditur ei facultas conferendi, cuicunque voluerit.

Matthias Dei gratia rex Hungariae reverende fidelis nobis dilecte intimaveramus nuper Tibi aliqua per fidelem nostrum venerabilem Georgium praepositum Quinque Ecclesiensem thesaurarium nostrum super canonicatu qui per mortem honorabilis magistri t[ali]s de t[ali] nuper in ecclesia tua Albensi vacaverat, et feceramus mentem nostram Tibi declarari, quod sicuti antea nos fideli nostro venerabili Petro praeposito ecclesiae Albensis secretario nostro ad canonicatum primitus vacaturum, (quod Tu non ignorasti) litteras nostras contuleramus, et postea litteras donationis super illo concessimus, ita aliud nollemus, nisi quod illum ipse Petrus praepositus et non alius assequeretur, et si quis alius de eo se ingereret, sciret se facere contra voluntatem nostram, Tu etiam nobis per eandem intimaras, Te nihil refragari voluntati nostrae; sed id quod esset voluntatis nostrae te libenter facturum. Tandem autem ut accepimus Tu infecta re et indisposito negotio discessisti. Quapropter cum firma et inconcussa voluntas nostra sit, ut ipse Petrus praepositus, et non alius huiusmodi canonicatum assequatur, eo potissimum respectu, quia in ecclesia tua, primus lector post praelatum sibi competit, et nemo est alius in illa ecclesia, qui eo magis de nobis benemeritus sit, quippe qui nobis multa serviverit, et continue in nostris servitiis versetur. Mandamus igitur fraternitati vestrae firmissime, et aliud in omnem eventum habere nolumus, quatenus receptis praesentibus praefatum canonicatum vacantem nemini alteri quam ipsi Petro praeposito conferas. Nam si alias faceres, scias quod ex hoc manifeste intelligemus te parvi facere mandata nostra, et etiam cum displicentia nostra, voluntati nostrae refragari, aliud itaque facere non praesumus. De secundo vero vacaturo canonicatu, arbitrii tui sit cuicunque volueris providere. Datum Budae.

Ex stylo cancellariae Matthiae regis.

Laconica instantia reginae Beatrici per relictam Johannis de Kallo porrecta.

Serenissima, domina gratiosissima. Quia de meis rebus et bonis per Johannem de Kállo minus juste et indebite exclusa sum quare ob amorem genitricis Mariae, coram serenissimo domino rege eadem majestas, pro me paupercula vidua sic indebite exclusa, intercessionem facere dignetur gratiosam. Relicta condam Johannis de Kállo.

109 Francesco Benedetto Bonelli Kollár Ádám Ferencnek
Trident, 1763. december 19.¹

Szent Bonaventura műveinek új kiadása ügyében keresi fel Kollárt. Arra kéri, hogy készítsen számára a ferencesrendi hittudósnak a bécsi császári könyvtár kéziratok kódexeiben fellelhető munkáiról egy pontos és részletes jegyzéket.

Summo viro Adamo Kollario
Augustae Bibliothecae Vindobonensis primo custodi
Franciscus Benedictus Bonellus Ordinis Minorum
salutem plurimam dicit.

Nolim minui is, vir clarissime, si homo ego non tam spatio terrarum, quam eruditione ac doctrina, longe a te distans, scribere ad te ausim, tuamque opem implorare pro nova operum omnium Doctoris Seraphici² Sancti Bonaventurae editione, quam minister meus generalis, nihil moratus novissimam venetam, flagransque desiderio invehendi in scholas nostras pro Scotistica doctrinam Seraphicam, adornandam mihi mandavit. Quandoquidem tuae amplissimae eruditionis ac doctrinae, maximaeque comitatus nomen, necdum Germanis, sed Italis quoque nostris per tua praeclarissima opera longius intonuit, atque ex imperfecto quodam elencho editionum ac manuscriptorum quae in isthac omnium praestantissima Bibliotheca Augusta servantur,³ a religioso viro istius conventus Sancti Hieronymi ad me nuper transmissio, cum tuum de omnibus benemerendi studium, tum isthic delitescens thesaurus, ac in rem tuam facientes, satis intellexi. Si exactiorem catalogum a tua immensa largitate obtinuerim editionum omnium ad Sanctum Bonaventuram spectantium, praecipue autem manuscriptorum codices omnium ejusdem Seraphici Doctoris opusculorum, quae isthic habentur, adnotato eorundem initio, ac fine, antiquitate et qualitate codicis, atque id genus aliis, quae probe nosti ad perfectum catalogum necessaria, cum tamquam tuum, haud absque tuae laudis praefatione, publici juris faciam, una cum aliis catalogis, quos mihi praeclari alii variarum bibliothecarum custodes humanissime communicarunt. Sparta quidem, quam noctus sum, parim perimbecillas vires meas prorsus excedit; si tamen literatorum virorum tui similium subsidia mihi non desint, affulget spes fore, ut in editione, quam excogitavi, pretiosum separetur a vili, ac sincerum a spurio, pluraque nova luce donentur, quae in bibliothecis ac tabulariis hactenus latitarunt. Quotus enim quisque est, qui sine hujusmodi adjumentis in rem talis tantaeque amplitudinis suoapte solo ingenio valeat incumbere, eamque ad absolutam perfectionem perducere? Clam me haud est, praeterea ad id opus esse, alienis oculis minime fidem, sed propriis exploratos habere codices, unde inedita depremenda sunt, adeoque itinera saltem per Germaniam, ac Italiam, ad visitandas personaliter bibliothecas praecipuas, necessario ineunda. Sed anteaquam id agam, consultum duxi nosti primum quid in illis exstat, dein opus universum adumbrare, tum post hujusmodi itinera summam eidem manum imponere. An bene sentiam nec ne, Tibi viro scientissimo judicandum reliquerim. Vale, vir optime, illudque age, ut maxima de te praeconcepta spes me minime faciat. Vale iterum in annos plurimos ad Germanicae nationis gloriam, totiusque literariae reipublicae augmentum. Tridenti ad diem Sancti Bernardini XIX. X^{bis} MDCCLXIII.

110 Gerhard van Swieten Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1764. március 19.]¹

Örömmel számol be azokról az előkészületekről, melyeket Peter Lambeck műve első kötetének új kiadása kapcsán tettek.²

111 Balázsovics Mihály Kollár Ádám Ferencnek
Dejtár, 1764. március 22.¹

Arra kéri Kollárt, hogy járjon közbe öccsének az udvarhoz, egy állás elnyerése érdekében benyújtott folyamodványa ügyében.

Spectabilis ac Perillustris Domine Consiliarie[.]
Domine et Patrone Gratosissime!

Ex animo gratulor Spectabili Dominationi Vestrae de tanto dignitatis gradu feliciter adepto, ut omnino dicere audeat: dulce est meminisse laborum, servet Deus ad omnia his majora. Ego quia laborare minus placuit, nunc cum sudore vultus mei panem quaero, nec audeo dies praeteritos recogitare, quia in lachrymas abeunt oculi. Jam 16um provisorialis serviti annum apud celsissimum principem, et archi[-]episcopum Strigoniensem² trahenti ulterioris promotionis spem fortuna semper denegat. Dominus frater meus[.] Stephanus pariter fugientem fortunam quaerit, quam utinam apud Spectabilem Dominationem Vestram assequi posset, qui ad Suas Sacratissimas Majestates humillimam suam instantiam porrigere nititur, ad quam feliciter promovendam, et secundandam gratiosam Spectabilis Dominationis Vestrae interpositionem humillime implorat, dignabitur suorum condam miseriae sociorum gratiose recordari, ac pro posse suo nobis egenis gratiose patrocinio succurrere. Deus omnium remunerator bonorum omnino retribuet. Qui in reliquo pretiosissimis gratiis ultrone recommendatus persevero.

Spectabilis ac Perillustris Domini

Dejtár 22. Martii 1764.

humillimus servus
Michael Balázsovics mp.

[P.S.] Ad me postae cursus est per Budam Aszód, et Szécsén.

112 Bél Károly András Kollár Ádám Ferencnek
Lipcse, 1764. április 7.¹

Elismeréssel és dicsérettel szól Kollár tudós munkáiról és már előre örül az újabb műveknek, melyek Kollár tolla alól kikerülnek. Szeretné, ha közölné vele a gyűjteményében található források jegyzékét.

Illustri atque amplissimo viro, Adamo Kollár,
Sacratissimae Caesareo Regiae Maiestatis a consiliario et bibliothecario
civi suo multis nominibus colendo,
salutem plurimam dicit
Carolus Andreas Belius, professor publicus.

Qui Te dudum coluit, civis Tuus, amplissime vir, ad TE venit per litteras, Teque orat vehementer, ut aliquo loco apud Te sit, saltim inter eos, qui, et doctrinae Tuae, et humanitatis conscientia, in Te amando atque laudando, multum verae laudis positum esse vere existimant. Qui has Tibi reddit, Quandtius,² vir doctissimus, animoque meo carissimus, quotidianis sermonibus mihi adfirmavit, daturum Te locum precibus meis, neque commissurum, ut me patria extorrem, negligi a cive conquerar. Fateor ingenue, lecta de iure patronatus regni Hungariae³ doctissima commentatione Tua, me prospexisse animo, multum a Te lucis atque splendoris communem patriam nostram expec-

tare posse, quidni et rem litterariam omnem? Quae Tibi Augustae Bibliothecae Analecta,⁴ profector aevum latura, iam debet. Etsi enim fugitivo tantum oculo perlustrare hoc opus Tuum mihi licuit, (exemplum adhuc invidit iniqua sors aut Trattneri⁵ socordia;) tamen illico vidi, qualis quantusque esset vir ille, qui non solum reddat nobis Lambecium, sed emendet etiam, suppleat, continuet.⁶ Jam hoc mihi impositum muneris sentio, ut, qui sim actis eruditorum scribendis edendisque praepositus, de his Tuis operibus publice profitear, quid sentiamus exteri, atque adeo laudes Tuas, ad omnem posteritatem transmittam. Sed non subsistere in his de patria deque re litteraria bene merendi ardorem Tuum, testem habui Quandtium, qui me docuit, esse in scriniis Tuis anecdota multa, ad Hungariae historiam quae pertineant, quaeque Tu, edenda monumentorum Hungariae sylloge,⁷ usui publico proponere constitueris. Laetatus sum vehementer super ea re, inprimis quod paullo ante in manus meas venerant monumentorum Boicarum tomi duo;⁸ videremque adeo, venisse ea tempora, quibus praedicti e tenebris scriptores possint, nulla maleficii suspitione, quod quidem vivente patre meo non fuit ita. Si Tibi libuerit, vir amplissime, communicare mecum catalogum monumentorum collectioni Tuae inferendorum, potero forte reperire, quae locum merentur, quaeque etiamsi exscripta typis, tamen varia sunt, quam ut multis innotuerint. Habet et Bohemia, qui simili instituto inclaruit, *Dobnerum, e scholis piis*, qui primum nuper ad me volumen misit Scriptorum Bohemicorum,⁹ qui dici non potest quantum adfundant lucis Bohemicae historiae. Sed quid ego haec ad Te, qui in luce litterarum versaris. Jam Te valere cupio, vir illustris atque amplissime, meque amare. Scribebam Lipsiae die VII. Aprilis MDCCLXIV.

113 Giuseppe Poozampi Kollár Ádám Ferencnek
Frankfurt, 1764. április 13.

Köszönettel megkapta a császári könyvtárból neki kikölcsönzött kéziratot és viszonzásul III. Ince pápa leveleinek másolatát küldi. Ha Kollárnak más, tudományos kutatásaihoz fontos dokumentumokra lenne szüksége, örömmel teljesíti ilyen irányú kívánságait.

Venerabili domino Kollario
Josephus Poozampus
salutem plurimam dicit.

Cum per illustrissimum dominum baronem Senkenbergium¹ apographae formularii epistolaris, quod in Caesarea Bibliotheca adservatur, quae pro sua in me singulari humanitate exscribi curasti receperim, per eundem Tibi mittere non gravor fasciculum litterarum Innocentii III., quae in editis a Baluzio desiderantur,² quibus existimo non parum historiam Tuam pratriam[!] scilicet[!] Hungaricam posse illustrari. Si quae alia mihi imposterum occurrent, quibus studia Tua privari sentiam non deero, quum[!] meam in Te voluntatem magis magisque declarare, meque Tibi addictissimum re ipsa probem. Vale meque ut soles amare perge. Datum Francofurti Idibus Aprilis 1764.

114 Teleki Sámuel Kollár Ádám Ferencnek
Sárd, 1764. április 16.¹

Minden idejét és energiáját Janus Pannonius művei új kiadásának szenteli. Emlékezteti Kollárt azokra a kéziratokra, melyeket bécsi találkozásuk idején megígért neki. Szeretné, ha Kollár a humanista költő életének és műveinek kutatásában őt könyvekkel és hasznos információkkal segítené.

Clarissimo ac doctissimo viro, domino Adamo Francisco Kollario,
Biliothecae Augustae Vindobonensis custodi primario
Samuel Sancti Romani Imperii comes
salutem plurimam dicit.

Diuturni silentii quo hactenus usus sum me facile apud te veniam impetraturum confido, si ea animo perpenderis quae mihi ab exteris reduci se se offerre potuerunt negotia. Iis certe fui distentur curis, tamque sollicitum nova vitae instituendae ratio me habuit, ut vix respirandi otium in patriam reduci concessum fuerit. Ne tamen diutius meis erga te officiis decessem, neve in suspicionem non tarditatis modo sed oblivionis etiam (quae tamen longe abest) apud te veniem; cupio Tecum per litteras de studiis meis, licet ea tenuia sint, confabulari.

Dum animum gravioribus curis liberare et ad studia revocare licet, Jano Pannonio interdum non sine delectatione operam navo. Ita me totum poëtae popularis elegantissimi rapuit amor, ut in illo ornando ac restituendo, nulli parcerem labori, nullisque sumptibus. Scio equidem hoc meum de auctore epigrammatario bene merendi studium laudari ab his, culpam ab illis. Tuo tamen iudicio, non dubito, quin probeatur. Nactus sum nuper editionem operum, Jani Pannonii Bononiensem anno 1522. in 4° nunquam antea mihi visam, nitidissimis typis expressam. In qua a continentur, praeter panegyricos, elegias et epigrammata, varii tractatus, quos noster Latinitate donavit: *Plutarchi, nempe Libellus, quibus modis ab inimicis juvari possimus. Ejusdem libellus de negotiositate, Demosthenis oratio contra Philippum*. His tamen non immorabor.

Spem mihi feceras. vir clarissime, aestate praeterita pro Tua in me humanitate,³ variantium lectionum Jani Pannonii ex codice manuscripto qui in Bibliotheca Laurentiana Medicea adservatur, Plut[archus] XXXIV. sub No. XXIX.

Beabis itaque me si earum copiam quantocius mihi feceris.⁴

De Jani nostri prosapia, vero nomine, tempora et loco nativitatis mihi nondum constat. Celebritatem aliquam nomini ipsius haec obscuritas quoque conciliare videtur; si quidem de Homeri poëtarum principis patriae etiam sub iudice his sit.⁵ Facies nihilo minus rem mihi gratissimam si de his omnibus certi quidpiam me docueris. Levia sunt admodum quae Piarista Norbertus de Jano Pannonio in editione Budensi praefacioni suae inseruit.⁶ Dacerius in Spicilegio antiquorum⁷ edidit (nisi memoria me fallit) tractatum aliquem anonymi de captivitate et miserabili Jano fato. Velis itaque, clarissime vir, librum inspicere, et me certiolem reddere; nam liber hic Phoenice in his oris rarior est, tanta est bonorum apud nos librorum inopia.

Pollicitus fueras vir clarissime, variantes lectiones Jani Pannonii cum parte etiam prima editionis Sambucii,⁸ cujus ego partem alteram, dein in urbe vestra agerem, cum recentiori Budensi diligenter contuli. Vereor tamen ne Te, hominem occupatissimum et gravissimis reipublicae litterariae curis distentum, promissi hujus oblivio capiat.

Aveo scire, utrum bibliopola Krausz editionem Budensem op[erum] Jani Pannonii,⁹ quam ego Pestino miseram, Tibi reddiderit? Velis preterea ipsum monere ut de libris curae ipsius commissis ad me scribat.

Non desunt mihi, vir clarissime, plura quoque scribendi argumenta, sed est fidei tuta silentio merces. Adflcta certe sunt res nostrae, propter perditissimos hominum mores. DI meliora! Te autem clarissime Kollar, qui meritis et doctrina singulari patriam illustras Deos ter optimo maximo diutissime servet incolumem. Vale, mihique Tui nominis studiosissimo fave. Dabam Sardiæ in Transylvania XVII Calendas Aprilis MDCCLXIV.

[P.S.] Illustri viro, domino baroni Senckenbergio¹⁰ salutem plurimam adscribo.

115 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek.
Eperjes, 1764. április 23.

Panaszkodik, hogy már tizenegy hónapja nem kapott Kollártól levelet. Továbbra is biztosítja őt barátságáról. Reméli, hogy a korábban megküldött oklevelek másolatai eljutottak hozzá, még mielőtt Ursinus Velius műveinek kiadása megjelent. Újabb oklevélmásolatokkal kívánja Kollár gyűjteményét gyarapítani, egyúttal felhívja a figyelmét Kaprinay igen gazdag oklevél- és éremgyűjteményére. Szeretné, ha Kollár felvilágosítaná őt Telegdi János egyik munkájáról. Leveléhez mellékeli IV. Béla egyik oklevelének másolatát.

Illustris, et Celeberrime Vir[,] amice summe!

Tantane Te Kollar caepere oblivia nostri? Parce amico expostulanti: non est me iudice, iniquum queri de amico, qui omne studium perpetuo duraturae amicitiae soepius pollicitus, candorem et amorem pluries testatus; ab undecim mensibus nihil ad amicum dedit litterarum. Itane colitur sacrum illud amicitiae nomen? sicne patitur amicus consumi dolore amicum? Id me hactenus latebat, quoties ego interea ad Te scripserim, et per cursum publicum, et per notos ad vos commeantes tute nosti: mihi cum nil sit sanctius intemerata amicitia, non cesso ad te has dare, velis nolis me amare, ego tamen amabo colam venerabor meum Kollárium.

Quae hisce adnecto quatuor monumenta ex autographis exscripta, credo non tibi displicebunt utinam ante editum Ursinum Velium¹ incidissent in manus tuas litterae Ferdinandi et Joannis[!] Zapolya, potuissent augere editionem. Vide optime Kollár, quam studiosus sim Tui, et rerum tuarum. Sunt complura mihi adhuc monumenta ad seculum 13[.] referenda, mittentur si jusseris. Reverendissimus pater Stephanus Kaprinay e Societate Jesu jam a nobis Viennam abiit, te accedet, scito eum collectionem habere diplomatum, numerum quingentorum facile superantem, numos praeterea Hungaricos et Transylvanicos partim genuinos, partim in ectypis ambitis amicitiam tuam, et dignus est qui ametur, et ab eruditione exquisita rerum praecipue patriarum, et a candore in eruditionum. Mihi nil gratius nil acceptius feceris, quam si me edocueris, num in augustissima bibliotheca reperiatur liber cujus titulus Johannes Thelegdi Rudimenta priscae Hunnorum seu Sicularum linguae, brevibus quaestionibus, ac responsionibus comprehensa, descripta per Ladislaum M.[?] S[anchy] Zanchii Ungarum. Praefixa Johannis Decii Baronii ad Johannem Thelegdum de eadem lingua epistola data ex foro Sicularum die 5. Martii 1598.² In fine autem accedit oratio dominica et symbolum apostolicum eadem lingua ac miris plane characteribus descripta.

Librum hunc in manuscripto exstare novi, num aliquando typis excusus sit, ignoro, itaque, ea, quae Tibi constant de eo, fac sciam pro bonitate tua. Praeterea si quid ex lucubrationibus tuis mittere nobis dignaberis, qui hanc tibi tradet, perferet ad nos. Id unicum peto amice optime, et obsecro, ne patiaris immansere et consumi exspectatione tuarum litterarum eum qui nunquam desinet esse.

Tuus ex asse
Samuel Székely mp.

Eperies 23. Aprilis 1764.

[A levélhez csatolva:]

Litterae metales Belae regis de anno MCCXLVII. pro fratribus Cisterciensis ordinis de Koprivincza[!], hodie Kaproncza ecclesiam Sancti Egidii de Bardfa.

BELA Dei gracia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Rame, Servie, Gallicie, Lodomerie, Comanie rex. Omnibus Ch[ri]sti fidelibus presentem paginam in specturis salutem in omnium Salvatorem. Ad unversorum tam presentium quam posterorum noticiam

harum serie volumus pervenire. Quod accedentes ad nostram presenciam quidam fratres de Kopryvincia Cisterciensis ordinis apud ecclesiam Sancti Egidii de Bardfa prope Sarus commorantes, suis Nobis curaverunt insinuare querimoniis, quod Theotonici de Eperjes metas possessionis ipsorum Bardfa vocabulo, ubi supra dicta ecclesia est sita, auctoritate propria destruxissent, elevantes in prejudicium et gravamen ipsorum metas falsae de novo, quarum occasione terminus terre predictorum fratrum transgredere attemptantes, non modicam partem terre eorundem indebite occupando. Verum quia nostro incumbit officio, jura quorumlibet illibata et illesa observare, nostro fideli Tegus, comiti de Sarus dedimus in mandates quod tam terram Bardfa, quam etiam alias terras ad ipsos fratres pertinentes, que fuerunt ab ipsis alienare nostra circueat auctoritate et certi novis metis, juxta veteres metas, easdem restitueret fratribus antedictis. Idem vero comes Tegus hoc nostrum preterire nolens mandatum, sicut nobis retulit viva voce, et etiam in litteris suis insinuari curavit, totam terram Bardfam, undique circum eundo, et novas metas juxta veteres exigendo, memoratis fratribus restituit, et ut de cetero materia questionis, ac controversie sopiretur, easdem metas, prout in litteris ipsius Tegus comitis vidi[...] contineri, suo ordine nostro fecimus introseri privilegio, quidnam[...] ordine distinguuntur. Prima meta incipit in quodam rivulum, qui nuncupatur Kythopul, et immediate tenet metas cum cruciferis de Gyboltho. Abhinc ascendit versus aquilonem et reliqua etc. Datum ab Incarnacione Domini MCCquadragesimo septimo.

Notandum. Haec literae metales ex domo regia thavernicali cum consensu Wladislai regis Budae feria sexta proxima post festum Dorotheae virginis anno millesimo quingentesimo eadem civitati Bardfa cum lecta, Ladislai de Doroghaza protonotarii extradatae sunt. Ex autographo.

P.S. Num per cruciferos Gyboltho (qui locus nunc Gaboltha dicitur) templarii intelligendi sint, percipio scire, et quae loca ubi sua monasteria vel commanduras ut dicitur habuerint, si non[...] fac sciam. Iterum vale.

116 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek Eperjes, 1764. május 3.

Oklevélmásolatokat küld ismerőseivel, akik közül az egyiket, rokonát Kollár figyelmébe ajánlja. Szeretné, ha Kollár közel egyévi hallgatás után válaszolna neki. Ha ezt nem teszi, ő sem fog többé ími és nem lesz hajlandó újabb oklevélmásolatokkal Kollár gyűjteményét gazdagítani. Kéri, tájékoztassa rokonát arról, hol lehet Bécsben megvásárolni a levélben említett műveket.

Illustris ac Celeberrime Vir[.] amice maxime!

Ante quinque dies tibi per Samuelem Waxmannum[!] quinque misi monumenta prisci aevi, nunc per hunc qui hasce reddet Josephum Szolkovium affinem et compatrem meum mitto totidem, omnia ex autographis, observata orthographia illius aevi exscripta, supersunt adhuc plura cum tempore Tibi mittenda. Vir hic amans et curiosus litterarum, tuo beneficio oro habeat facultatem videndi aliquid in immenso thesauro vestro, augustissimam intelligo bibliothecam vestram. Sed audi vir optime, nuncia vel scribe paucis quid caussae jam fere annui tui silentii: dispeream si caussam innumeris non jam inquisiverim vicibus: laboribus Te obrutum non tantum credo sed etiam scio, attamen intra decursum duodecim mensium facile nactus fuisses tantillum temporis ad

mihi scribendum. Sed forsitan laesus est tantus amicus, ejus equidem non mihi sum conscius sed fiat, tantaene animis coelestibus irae? Tantusne vir a tantillo homuncione laedi potest? Ipsemet perspice ipse decide.

Si itaque per Szolkovium vel Wachsmannium nihil ad me dederis litterarum, facile inducar ut credam Te mihi redditum inimicum et quidem irreconciliabilem, nec amplius audebo aliquid ad Te litterarum dare, nec ex collectione mea quidquam mittere: non facile quidem numerum centenarium superat eorum monumentorum Tibi et tuis destinatorum usibus, ast vereor ne contempto datore, manusculum quoque fiat exosum. Rem mihi pergratam feceris, ubi Szolkovium instruxeris ubinam Pray Annales regum Hungariae¹ et Schmith Episcopi Agrienses² et Adami Grammatica Hungarica³ comparari possint, pretiumque eorundem ei dixeris.

Ex tuis lucubrationibus et praeclaris operibus vix unquam aliquid maxime cruciat et angit. Adsidet mihi hacce scribenti centurio Hadikianus illustris Haas officiosis sine salutatum cupit. Jam vale vir celeberrime et patiaris esse adhuc

Eperiessini[!] 3. Maii 1764.

Tuum ex asse et libra Siculum.

117 Beda Schuster Kollár Ádám Ferencnek
Melk, 1764. június 12.¹

Megküldi I. (Szent) István király életrajzának másolatát, melyet egy 15. századi, a melki apátság könyvtárában található kódexből másolt ki Kollár számára. Örül, ha tudja valamivel Kollár tudományos kutatásait segíteni, egyúttal emlékezteti őt korábbi ígéreteire.

Praenobili, clarissimo, ac eruditissimo viro domino Adamo Kollario,
primo augustae[!] Bibliothecae custodi
salutem plurimam dicit
pater Beda monachus Mellicensis.

Mitto tandem vir clarissime! post longiorem, ac ipsus volebam, moram vitam Sancti Stephani regis Hungariae, ex codice bibliothecae nostrae diligenter ad apicem usque a me descriptam. Codex iste saeculi XV, ut patres Bolandistae[!] vere scribunt, *grandis est ex membrana, continetque sanctos a Kalendis Julii ad Kalendas Septembris*. Fal-luntur tamen eruditi hi patres in eo. Quod scripto huic titulum praefixum affirmant: *Residua de Sancto Stephano rege*; haec quippe verba in toto hoc codice non leguntur. Auctor huius codicis, aliorumque, in quibus Sanctorum acta in unum corpus et opus collegit, est Christophorus Lieb monachus Mellicensis, de quo plura in Martini Kropfii nostri bibliotheca Mellicensi pagina 317 leges.² Gaudebo sane, quam qui maxime, si exili hoc ex labore meo eruditis conatibus tuis adiumentum aliquod allatum fuisse intellexero, secus vero spem firmam concipio, fore, ut vel voluntatem meam, promptumque tibi gratificandi studium aequi bonique, qui propensus tuus in me animus est, consulas. Utinam compluribus tecum agere, teque Mellicii complecti tandem liceret! Id quum mihi Viennae iterum iterumque promiseris, fac, quaeso, ne verba te tua ventis dedisse suspicari diutius cogar. Ceterum si et deinceps contigerit, opera te mea quantula demumcunque indigere, persuasissimum tibi habeas velim, et integram, curtam illam quidem, supellectilem nostram librariam ad tua esse obsequia, et me nihil non tui caussa libentissime facturum, ob innumera quippe tua in me profusa beneficia dudum tibi obstrictissimum. Vale vir clarissime, et Musarum Austriacarum decus! meque, quod postremum te magnopere rogo, eadem, qua prius solebas, benevolentia complectere. Dabam Mellicii ex bibliotheca 12 Junii 1764.

118 Schwab ? Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1764. július 10.¹

Tájékoztatja, hogy az országgyűlés július 9-i ülésén a felső táblán napirendre tűzték könyvének vitáját. Ezen az esztergomi érsek azzal vádolta őt, hogy megpróbálja kétségbe vonni a nemesi kiváltságokat és jogokat, s a viszálykodás magvát hintette el Mária Terézia és a rendek között.

Clarissimo domino Adamo Kollár salutem!

Sancto Georgio ante horam reduxi inopinata sane quae de Te et opere Tuo hic aguntur inaudio, et licet non dubitem quin jam ab alio amico harum rerum notitia ad Te pervenerit, nihilominus ne officio deesse videar, haec ad Te dare volui. In hesterno statuum congressu princeps praesul Strigoniensis² contra opusculum Tuum³ longam orationem habuit, applaudentibus fere omnibus, dum pro arbitrato privilegia et jura nationis in dubium revocares, et praesenti tempore inter augustam et status turbarum semina inseminares.⁴ Jam non se intra verba continent sed ut viri audacia infringeretur, eundem cum prole proscibendum, et hanc quietem patriae in discrimen ponentem foedissimo supplicio concremandam volunt. ordinata enim est commissis quae in librum inquireret, et ne statuum ab augusta mediante humillima repraesentatione haec petentur. Haec ad Tuam notitiam et constanter vale.

Dabam Posonii die 10ma mensis Julii 1764

119 Kollár Ádám Ferenc ? Schwabnak
[Bécs, 1764. július 1–11. között?]¹

Arra kéri, hogy ügyével továbbra is foglalkozzon és kísérje figyelemmel az azzal kapcsolatos fejleményeket s járjon utána, ki a könyve ellen írt mű szerzője.²

120 Schwab ? Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony], 1764. július 12.¹

Közli, hogy kérésének megfelelően buzgón, de titokban foglalkozott ügyével és megpróbálta kideríteni a Kollár könyve ellen írott mű szerzőjének kilétét. Felhívja a figyelmet arra, hogy akadnak az országgyűlésen néhányak, akik habár nyilvánosan nem is, de jóindulattal vannak Kollár iránt.

[.....] Interim pro viribus amici officio sub manu fungor, nec inutiliter, ut spero, effeci enim ut ea, quae maxime causae Tuae adminiculantur, majestati relata jam sint in eo adlaborans, ut res Tua,² res sit principio. Doleo vehementer quod domino consiliario Festetits³ Viennae non innotuerim, velim proinde ut his perceptis domino consiliario illico scribas, quod mecum de rebus Tuis confideliter agere possit: quod factum si ex literis Tuis⁴ intellexero, accedam laudem, et quae necessaria in hac causa majestati referendum judicabit, efficiam enim oportet neminem publice sine magno periculo pro Kolláro causam dicere posse. Bene notus Tuus patronus⁵ cum patre P[?]⁶ privatim Tibi adhuc bene propenti sunt, licet in tanto animmotum fervore publicae nihil nec avoleant nec possint. Si priori necdum scripsisti id ultro non est differendum. Litteras, quas mihi scribas amico nostro⁷ includere non dedigneris. Vale et amantissimum meum dominum Kayser plurimum saluta.

12ma Julii 1764.

121 Ismeretlen Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1764. július 9. és 16. között?]¹

Közli, hogy a könyvével kapcsolatban kirobbant ügyet az országgyűlés hevesen tárgyalja és bizottságot rendeltek ki a műben leírt vádak és sérelmek kivizsgálására. A királynőtől pedig magyarázatot követelnek, kinek a megbízásából készült a munka. Figyelmezteti Kollárt, hogy ne menjen Pozsonyba. Kéri tőle könyvének egy példányát és Benczur József egyik munkáját.

Amicissime Amice!

Plura tibi coram dicere possem, quam scribere valeam. Res tua hic vehementer agitur, et heri deputatio ordinata est,² quae omnia ea excerptat, quae nociva, seditiosa et in oprobrium status publici, a te scripta sunt; ingens de te satisfactio ab augusta petitur, sub cuius alis tu interim, tutus et incolumis persistes, et molimiora haec rudebis: cave interim ne tu huc venias, donec aestus aste perdirit. Vale et me ama.

[P.S.] Mitte mihi unum exemplar ex tuo libro.³ Item unum exemplar ex Benczurii Hungaria libera.⁴

122 Kollár Ádám Ferenc Batthyány Józsefnek
[Bécs, 1764. július 16. után?]¹

Mintegy mentegetve magát kifejti ügyével kapcsolatos saját nézeteit és arra kéri a főpapot, hogy az országgyűlésen képviselje érdekeit.²

123 Cornides Dániel Kollár Ádám Ferencnek
Zsibó, 1764. július 22.¹

Benczur József ajánlására fordult hozzá, akitől segítséget remél készülő magyar numizmatika-történeti művéhez. Dicséri Kollár tudományos munkásságát. Kollár könyvei közül több is meg van neki, a hiányzókat igyekszik beszerezni. Kollár sok vihart kiváltott munkájáról nincs külön véleménye. Figyelmébe ajánlja Schmitthnek az egri érsekekről szóló munkáját, különös tekintettel az abban idézett oklevelekre. Szeretné, ha Kollár választ adna a magyar pénzürméssel illetve pénztörténettel kapcsolatos kérdéseire.

Illustris Celeberrime ac Doctissime Vir,
Fautor longe gratiosissime!

Non eo iam progredier audaciae, ut gravidissimas occupationes TUAS interpellarem, nisi et celebrata TUA humanitas veniam mihi posceretur, et clarissimus Benzurius, ut hoc facerem, auctor mihi suasoque extitisset. Refert hic amicus, se meas anno superiori ad se exaratas Vindobonae. Tecum communicasse, adeoque meum, historiam regum Hungariae ex eorum nummis qualitercunque illustrandi, institutum,² TIBI non constare solum, sed et probari. Monet praeterea, ut, quia ipse hoc in studio profectus paucos fecerit, TUUM potissimum deprecari auxilium ne negligerem, ut qui conatus meos iuvare unus omnium maxime possis. Fuissem profecto hoc calami officio iam pridem apud TE defunctus, nisi litterae, quibus ista significaverat amicissimus mihi Benzurius, veredarii, nescio qua incuria intercidissent. Nuperrime iterum scripsit ad me,³ deperditaeque epistolae argumentum strictim repetiit, spem faciens, posse omnino

pensari facile, qua, ob suas mihi non redditas, neglecta adhuc abs me fuerunt. Sed non erat currenti, quod aiunt, addendum calcar. Amici certe consilio obsequor eo lubentius, quo magis in votis semper habui, viam mihi aditumque ad TE quaerere. Ambabus igitur iam ulnis arripio occasionem diu multumque desideratam, quanti TE, summaque TUAM, tot monumentis aere perennioribus⁴ comprobata eruditionem, faciam, significandi. Ac, ut de praestantissimis libris abs TE vulgatis, publico omnium exceptis adplausu, plusculum addam, doleo, eorum vel ipsos sero mihi in hoc deficientis naturae angulo detruso, innotuisse titulos. Analecta enim TUA Vindobonensia,⁵ Historiam item diplomaticam iuris patronatus apostolicorum Hungariae regum,⁶ superiori anno Eperiesini, apud centurionem Samuelem Székely[!] de Doba, virum mihi coniunctissimum, primum vidi. Casparis Velii Ursini de bello Pannonico libros decem,⁷ ex situ et pulvere protractos, abs TE primum iuris publici factos, ex liberalitate illustrissimi comitis Wolfgangi Kemény etiam non ita pridem obtinui. Olahi quoque Hungariam⁸ TUA procuratione esse recusum, nunc demum intelligo. Ego vero, quum operibus, quaecunque inclytum nomen KOLLARIANUM prae se ferunt, carere diutius sine incommodo meo non possim, huiates rogavi mercatores, ut eadem mihi, una cum *Annalibus regum Hungariae* reverendissimi patris Pray,⁹ historici patriae, uti diligentissimi, ita doctissimi, adferant quantocius. Jam anxius bonos homines praestolor Vindobona reduces. Quid de Historia TUA iuris patronatus regum Hungariae sentiam, nil attinet commemorasse. Magni, pro eo, ac debet, aestimatur ab omnibus rerum harum gnaris, si Quinque-Ecclesiensem excipias episcopum. Scilicet praesul iste *laudes*,¹⁰ quas ei admetiris, ferre, quae sua modestia est, non potest. Aequior laborum TUORUM aestimator est reverendissimus Nicolaus Schmitth, rector Jaurinensis. Hic enim in suo de episcopis Agriensibus¹¹ ante annum procuso egregio opere, Historiam TUAM diplomaticam citat passim, eamque subinde, quamquam iusto parcius laudat. Rationes facili coniectura adsequor, quae virum prohibent commendare praeligius librum, omnibus suis numeris uti absolutum, ita dignissimum, qui popularium manibus tiratur. In eo, si libere dicere liceat, quid desidero, reperio nihil aliud, quam quod Johannis Petri Milleri de corona Hungariae apostolica dissertatiuncula, Ulmae 1759 edita,¹² et Schwartzii de Samuele rege Hungariae commentatio, Hanovio et Stiltingio opposita,¹³ in oculos TUOS non ante incurrerit, quam ingenii TUI foetum typis curares exscribendum. Miror etiam, qui factum quod ex Haneri Historia ecclesiarum Transilvaniae¹⁴ diploma nullum in rem TUAM faciens, nullam item ex Epistolis Mathiae Corvini regis, promotore reverendissimo patre Emerico Keltz Cassovia 1743[.] 8vo editis,¹⁵ placuerit depromere. Occurrunt et in reverendissimus pater Schmitth de episcopis Agriensibus tractatu haud levis momenti diplomata, qua in usus TUOS procul dubio fuisses conversurus, si vel TU illo serius vel ille TE maturius libri sui nobis fecisset copiam. Quodsi interea adparatum TUUM,¹⁶ quem scio esse instructissimum, novis accessionibus locupletare animus est, poterimus nos quoque e tenui nostra supellectile diplomatica communicare nonnulla, forsitan non ingrata futura. Sunt certe in iis, quae instituto TUO adprime inservient. Impera, si quid meorum velis habere; experieris me TIBI semper obsequentissimum. Totum enim me TIBI, meaque omnia, permitto. Sed satis de his garrutum. Nunc pace TUA, constitui quaedam ex TE sciscitari, ad rem meam pertinentia. Iuverit singula recensere sigillatim. Scire nempe adeo,

- 1.) An Hungaris Sancti Stephani aevum atgressis sua fuerit pecunia. Et qualis?
- 2.) Quae ratio subsit, quod maiores nostri Sancti Ladislai potius, quam Sancti Stephani effigiem nummis suis imprimere maluerint?
- 3.) An praeter Belam ducem, Andreae I. regis fratrem, alii etiam regum fratres monetandi habuerint ius?

4.) In plerisque Calmani regis nummis perigrapha reversa faciei: LADISLAUS REX, antecessorem re suum, Sanctum Ladislaum; an maiorem natu filium Ladislaum, se vivente coronatum, significet?

5.) Quid Sancti Michaelis archangeli draconem interficientis imago, in nonnullis priscorum regum Hungariae monetis conspicua, sibi velit?

6.) An in gaza caesarea moneta Stephani V. cum inscriptione: *Stephanus iunior Rex Hungariae* exstet, et an ibidem Rascianici nummi aliqui habeantur praeter illos, quos Hieronimus Franciscus Zanetti in suo de nummis regum Mysiae seu Rasciae ad Venetos typos percussis commentariolo Venetiis 1750. 8vo publicato¹⁷ potuerit? Rerum istarum curiosissimus reverendissimi S[acerdoti] Stephani Kaprinai ostendit mihi Rascianicum unum frustra abs me in citato opusculo quaesitum.

7.) Quare reges Hungariae in nummis coronis apertis redimiti exhibeantur?

Haec sunt, vir illustris, de quibus TE rogandum duxi sententiam. TU unus mihi bibliothecae instar es; TE igitur, ut me dicendi cupidum erudire ne dedigneris, conceptissimis precibus oro. Gratiae TUAE commendatus persevero.

ILLUSTRIS NOMINIS TUI

Sibő, 1764. die 22. Julii.

devotissimus cultor, Daniel Cornides

[P.S.] Si dignus habear, quem responsione TUA recrees, eam, ut rite perferatur, hoc modo, velim, ad me dirigas: Daniel Cornides, gouverneur du jeune baron Niclas Wesselenyi par Debreczen à Clausenburg.

124 Schwab ? Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony], 1764. július 23.¹

Értesíti, hogy a könyvét vizsgáló országgyűlési bizottság kidolgozta elaborátumát. Ezi valószínűleg a gravamenekkel együtt küldik majd fel a királynőnek. Az országgyűlés nem békélt meg és felettébb sérelmezik, hogy Kollár a „dicső és feddhetetlen” nemzetet, azaz a nemességet gyűlöletessé tette. Egyesek cáfoló műveket készülnek Kollár ellen írni.

Clarissime et Illustris amice!

Transmitto finem repraesentationis cujus partem majorem nuper dederam, licet inde vitiis scribae laborantem. Majestati Sacratissimae necdum tradita est, sed procul dubio cum gravaminibus tradetis. Enim non quidem paccati, mihi tamen parumper tranquillores videntur. Sunt jam qui invidiosum aestimam integram gloriosam nationem, Tecum viribus contendere, non inglorium duxisse.² Interim *dicitur* dominum Aszalaji³ venerabilis cleri consiliis munitum, libelli refutationem parare.⁴ Amicus Mort. Sacr.⁵ cujus omnino amor modernus defectum prioris excusat, Te obsecratur velis eidem defectus priores illustrissimi domini consilarii F[estetits] Viennam reducis conciliare.

Dum haec scribo, nuntiat se Viennam profecturum concludo itaque, sperans amicos in Obergassing complectendi facultatem. Vale et fave.

23[.] Juli[!] 1764.

Tuus obsequentissimus s[ervus]

[A levélboríték címezése:] Monsieur Monsieur de Breitenfeld Vienne[,] dem Überbringer ein Trink-Geld. 23. Julii⁵

125 Batthyány József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1764. július 24.

Méltányolja Kollár azon törekvését illetve ígéretét, hogy a jövőben tudásával és tehetségével a haza javát kívánja szolgálni. Felhívja a figyelmét azonban arra, hogy nehéz lesz most a megsértett nemzetet kiengesztelnie, mivel a megsebzett tekintély és a sárba tiport nemzeti becsület elégtételt kíván. Sorra veszi Kollár könyvének azokat a részleteit, melyek a pápai hatalom, az egyház és a nemesség ellen irányulnak. Kifejti továbbá álláspontját Kollárak a jobbágyok elnyomásával kapcsolatos nézeteiről is. Azt ajánlja neki, hogy egy szerény védirattal próbálja meg a diétát kiengesztelni és hibáit jóvátenni. Ő a maga részéről mindent, ami lehetőségében áll és szabad, megtesz, hogy Kollár segítségére legyen.

Perillustris ac generose domine!

Placet tua de temet sollicitudo, confidentibus ad me litteris mihi revelata,¹ vellem ut ingenuum tuum in patriam nostram animum ab omni secundo fine liberum, libri tui² totus contextus exprimeret omnibus, vel saltem ego persuadere possem pluribus, sed prudenter advertis jam eo praeventam esse vulgi opinionem, ut pauci eam mutare haud possint, dum operam meam in tui favorem privatim impendendam ipse provide petis.

Suscepisti thesim spinosam, et non minus ingratam, dum monarchiam ecclesiasticam regibus jure proprio tribuere, patriae nostrae tripartiti[!] auctoritatem omnem negare videris pluribus, et quo magis propositiones has arduas, de se ingratas et periculi plenas scribendi stilus amare debuisset, non scio, quo fato, arbitror te nec advertente eevenit, eluvisti et ipsum calamum, unde alium authorem nomen tuum mutuasse arbitrabor.

Episcopis conciliorum et canonum usum praescribere et negare. Inter praecipua majestatis jus ponere, id in regis arbitrio sit, quatenus religio publice toleretur.³

De rebus lege divina non definitis leges ferrendi activitatem indiscriminatim admittere, pontifici vero solius consilii rationem.

Indiscriminatim privilegia, bullas, rescripta sedis apostolicae invigorosa asserere donec lege civili donentur.

Ad beneficia ecclesiastica nominatorum confirmationem pontifici negare et solum jus consecrationis admittere,⁴ nominatis vero ante confirmationem pontificiam omnem jurisdictionem tribuere regum nostrorum decreta⁵ nunquam adhuc auctoritate publica fuisse collecta et edita, quod in alio opusculo de fontibus juris publici uberius deducere promittis.⁶

Indefinite statuere leges ecclesiasticas de rebus et personis ecclesiasticis insitis etiam praelatis legitime ferri.⁷

Uti Stephani librum primum⁸ e numero decretorum expungere, Andreae regis decretum⁹ Bonfinii commentum dicere.¹⁰

Status et ordines regni a participatione potestatis legislativae excludere.

Regi privative tribuere activitatem leges explanandi, supplendi et abolendi.

Sunt totidem theses arduae, ingratae, et periculosae, novae theologiae dogmata, juris item publici principia, quae non tantum adusque canonisata non sunt, sed ita late patenter sine uberiori explanatione, classificatione, modificatione nec acceptori sed nec dissimulari possunt et potentes successores indubie, excitabunt, visimque subibunt in provinciis regis apostolici vulgata fuisse, ab homine cive hungaro, in obsequiis regis, concreditorum sibi nembranorum secreto ita utente, longe enim aliud est in provincia alicujus rei publicae id genus eruditionis tractare, ubi religioni impune opponi solent quaevis privati ingenii placita. Sed et praeter haec omnia summum pontificem vel simoniae vel injustitiae propter anatas culpae.

Leges patrias a Werböczio relatas hallucinationes vanis aevi praejudiciis inductas dicere.¹¹

Esse apud hungaros consuetudines quam plurimas per licentiam et turbas introductas etc.

Hungaris voluntatem ad procurandam adversus hostem barbarum patriae suae securitatem fere semper defuisse.

Nimiam et injuriosam exaggerationem calamitatum plebis contribuentis, inaequalitatis itidem in ferendis oneribus publicis per longum referre.¹²

Sunt totidem consilia in summa capita, in venerandos patriae nostrae ordines, in gentem universam, quorum explanatio excusatio haud placere possunt gravissimam offensam a privato homine illatam, haec clamant satisfactionem, reparationem laesae auctoritatis, velicati honoris. Ita considero totum libri tui contextum, praetermissis pluribus quo ad utrumque genus propositionum, et si tecum convenirem quae ad primam rubricam posui, innocentius explanari, deduci et ita sustineri posse, donec tamen ita repurgatus liber reddatur innocens, ut modo est in manibus fidelium haud aequo tolerabitur animo, praeterea tamen non scio quo modo calumnias in pontificem, in codicem nostrum, status charae patriae, patriam universam ita excusari possis ut vel dissimulari valeant, propensa tibi non officiosis verbis sed re ipsa serviendi voluntas, studium te patriae tuae reconciliandi, omnem inconvenientiam undique avertendi sollicitudo, curiositatem hanc apud me excitarunt, et desiderium eorum argumentorum, quibus praemissa non vano voto sed prudenter sperare, et tibi efficaciter procurare possim, videris enim mihi in illis arduis circumstantiis. 1mo imminere commune pluribus hujus generis eruditionis libris fatum, quo in certis provinciis non tantum tolerantur, sed et multum probantur, nonne hoc metuis in provinciis domus austriacae romanae sedi semper junctissimae, subditis suis benignissimae, sed fors nec hoc doleret, quia commune viris doctis eveniret.

2do non appologia[!] ¹³ aliqua modesta et honesta in competendi stilo sensum tuum exprimere oporteat, ne ipse cadas in censuram libri, qui si non apertae haeresis damnatur, scandalosus tamen periculosus, religioni orthodoxae et charae patriae tuae injuriosus passim, ut ipse vel ex communi fama intellexeris, censetur, quod ipsum te in justam eamque laudabilem solitudinem conjecerit, 3mo num non per te te satisfaciendum laesae patriae, quae egre fert a te censi sine lege sine cruce, leges primo modo auctoritate publica, qua hactenus sensu tuo carent, condendas, et has solius principis arbitrio, 4to quae debeat esse competens et adaequata multiplici vel multorum offensae satisfactio. 5to dum in pluribus paragraphis infelicitis libri, insinuas te alia adhuc parare de patria nostra opera, nec velle hoc scribendi genus nisi cum vita intermittere, quae cautela et provisio facienda ne similis ullo tempore prodeat liber. Certe optimus interpres verborum quisque suorum, suppedita mihi talem, quae salvet omnia; sed quaeso, quod motivum hujus libri edendi unquam, sed maxime hoc tempore, in quem finem, qualem voto tuo effectum procuret, Curia Romana, clerus universus nullam disceptationi dedit ansam jurisdictionis regis apostolici nihil in dubium vocatum, diffidentia erat nulla constitue tenet aequanimum judicem, et illumina me, resolvere dubia mea, quae enim benevola haec epistola mea complectitur, tibi debent esse accepta omnia, nam quas in ea legis operis tui censuras, non tam meas, sed multorum esse intelliges, et in quantum tibi plura ob oculos ponit, et ad diversa reflectit, et tibi, et mihi superinde ¹⁴ consulendi modum suppeditant, qui mihi semper erit acceptus, ut quantum licet, et fieri potest mea tibi prosint officia, quae commodis tuis promptus defero, qui persevero.

Tui studiosissimus comes Josephus a Batthyan
archi[-]episcopus Colocensis.

Posonii 24ta Julii 1764.

126 Schwab ? Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1764. július 30.¹

Arra kéri Kollárt, miután védiratával elkészült, azt előbb küldje meg Batthyány Józsefnek Pozsonyba. Az országgyűlésen a gravamenek kidolgozásával vannak elfoglalva, de Kollár könyvével kapcsolatban is hamarosan határozatot hoznak. A diétán általánosságban az a vélemény, hogy ha nem jutnak az udvarral megegyezésre, az elsősorban Kollár gyűlölt könyvének lesz köszönhető. Batthyány József másokkal együtt azon fáradozik, hogy Kollár ügyét elhalasszák s így neki több ideje maradjon a védekezésre.

Preßburg den 30 Julii 1764.

Nachdeme man dem Mort. Sacr. einiger Correspondenz halber in Verdacht gehabt, und solcher auch sich mit dem in händen habenden Instrumento wirklich legitimiren müssen, so habe gegenwärtig die vorrige Schreiberth auf *Befehl* ändern müssen, um auf allen fall dem authorem desto anerkanntlicher zu machen.

Sie haben neulich von dero Patron² ein Schreiben durch dessen Secr[etaire] erhalten, welches mit seinen reflectionen über die potestatem legislatoriam³ begleitet ware[!]. Gleichwie ich nun nicht zwisteile Sie werden guten gebrauch davon machen, so ersuche Ihnen das neue Werck welches Sie anjetzo zu dero defension ausarbeiten,⁴ bevor noch ehe Sie solches in Wien der Censur übergebe obengedachten Patron zur revision hieher zu überschicken. Er begehret solches expresse, und die Freundschaft welche er Ihnen nebst seinem Vatter⁵ bey jetzigen conjuncturen bezeuget, verdienst allerdings diese difference.

Sie können demnach wann Sie mit der defension fertig seind, solche in ein paquet versiegeln, und darüber ein couvert mit folgender Überschrift machen; Monsieur de Beer, Secretair de Legation de S. A. S.[?] Le Prince d'Anhalt-Cöthen a La Cour[?], a *Presbourg* auf diese arth wird sie dero Patron sicher zu händen kommen welcher in der Correspondenz mit Ihnen, mit der grösten behutsamkeit gehen muß und will. Unser Mort. Sacr. wird auf diesen Nahmen täglich auf der Post in eigener Persohn nachfragen.

Ich habe dieser Sache heute selbst nach Wienn reysen sollen, da aber morgen die sessions wieder angehen, so haben wir ursache gefunden, diese commission schriftlich zu verrichten.

Da man alhier mit ausarbeitung derer gravaminum meistens fertig ist, so will mann nun mehro auch mit dem libello singulari zu Stande kommen, es ist noch durchgehends die Meinung daß im fall der landtag nicht nach Wunsche des hoffs ausfallen dürfte, solches meistentheils diesen verhaßten Buch zuzuschreiben wäre: unterdessen aber bemüht sich dero Patron cum patre P[alma?] die Sache zu verzögern, und Ihnen zeit pro defensione zu verschaffen.

Ich wünsche das alles zu unsern gemeinschaftlichen vergnügen sich endigen möge.

[A külzeten:] Monsieur Monsieur de Breitenfeld etc. à *Vienne* in Neuberger hoff bey dem haußmeister abzugeben.⁶

127 Kollár Ádám Ferenc Pray Györgynek
[Bécs, 1764. július ?]¹

Köszönetet mond neki, hogy támogatásáról és jóindulatáról biztosította őt a könyvével kapcsolatos ügyben.

Reverende admodum et Clarissime Vir[.],
Amice suavissime!

Perspecta mihi fides et singularis amicitia tua facit ut per medios etiam ignes ad te provolem, tibi que per literas, cum praesens non possim, gratias agam de argumentis benevolentiae erga me tuae, quibus causam meam,² quatenus fieri potest, prudenter sustines. Perge mi Prayi ratione ista bene mereri de me primum tum etiam de amicis meis certusque sis nihil in viribus nostris esse posthac facturum, quod commune habere nolumus. Vale! et nos facis re ipsa redama.

Si quid literarum ad me dare volueris, hac epigraphe utitor: Monsieur Monsieur de Breitenfeld. à Vienne. Im Neuberger-Hoff bey dem Haus-Meister abzugeben.

[P.S.] Caprinaus³ manu mea salutem tibi adscribi voluit, iterum vale!

128 Kollár Ádám Ferenc Bél Károly Andrásnak
[Bécs, 1764. július vége vagy augusztus eleje?]¹

Közli, hogy eljárt Bél Mátyás kéziratának ügyében.²

129 Bél Károly András Kollár Ádám Ferencnek
Lipcse, 1764. augusztus 11.¹

Köszöni, és lekötelezve érzi magát, hogy Kollár teljesítette kérését és utánanézett apja „Notitia Hungariae” c. kéziratban maradt művének. Kollár levelének kézhezvételével egyidejűleg értesült arról, hogy a királynő utasítást adott Bél Mátyás munkájának kiadására. Kikéri ezzel kapcsolatban Kollár véleményét. A kéziratok anyja tulajdonában voltak, melyeket Mária Terézia vásárolt meg Mikovinyi Sámuel térképeivel együtt. Szeretné, ha Kollár hallgatna Bécsben élő sógora előtt a műről, továbbá annak kiadása érdekében próbálja megnyerni az ügynek Gerhard van Swieten.

Illustri atque eruditissimo viro,
Adamo Francisco Kollár, civi suo, ornamento patriae,
salutem plurimam dicit
Carolus Andreas Belius, d[oc]tor].

Dici non potest quanta me laetitia adfecerint litterae Tuae,² eruditissime atque amplissime vir. Subtimide ego ad Te scripseram, fateor; quod non putaram, illitteratissimas Te litteras hominis scholastico pulvere obsiti magnopere curaturum: Tu, tanta benignitate, tanto in me studio respondisti, ut, quas Tibi agam gratias, referre enim non est in mea potestate, fere nesciam. Effecisti sane ea re, vir amplissime, ut qui Te a longo inde tempore, propter copiam doctrinae, propter vim ingenii, et in re litteraria amplificanda studium indefessum, maximi fecerim, iam propter amorem in me, propter honorificum de me qualicunque homine iudicium, amem, et ut patronum venerer. Dabo operam, ut ne Te istius de me iudicii poenitent, si modo possim; ut possim, forte efficiam. Vix Tuae ad me litterae venerant, cum esse Dresda, iubente Sternbergio comite,³ cui id in mandatio augustissima imperatrix dederat, Flemmingius comes⁴ mihi significat, affectum opus patris mei,⁵ augustam suis sum[pl]ibus velle perfici; et huic quidem labori, Kollárii mei commendatione, me praefici optare; vehementer cupere electorem, clementissimum dominum meum,⁶ ut huic oneri humeros meos subdam, volun-

tatique augustae imperatricis respondeam. – Quid putas me ad haec, quae, ut quam maxime inexpectata, ita honorifica tamen obvenerant, quid igitur putas me respondisse? dicam sine furo. Me etsi tenuitatis meae maxime conscius, tamen iniquum existimare, iudicium de me talis viri, qualis Kollarius esset, destituere; igitur paratum esse, (dummodo de conditionibus constet, quibus huic operi admovendum me augusta voluerit,) continuatione Notitiae Hungariae⁷ piis manibus patris mei parentare. – Atque haec sine dubio imperatrici rescripsit Sternbergia comes: ego vero ab eo tempore de omni ea re nihil cognovi. Tamen, hoc Tibi in aurem, vir illustris, primam esse omnium curarum oportere, ut tres reliqui tomi, qui sunt manu scripti in matris meae manibus *Posonii*, ab augusta emanant, una cum *delineationibus geographicis baronis Mikovinii*, ne forte haec omnia intervertantur ab eo, qui suis sumtibus se opus hoc perfecturum iactaverat. Agnostis Schrökhium, affinem meum, mercatorem: cui Tu tamen, oro Te per omnia sacra, quidquid hoc est consilii, tacebis. De re autem omni melius coram ageretur, si imperatrici libuerit, sumtus itineri Vindobonensi suppeditare, quod ego lubens suscipiam, ut et consilii totius rationes explicare cognoscere, et Te deosculari possim. Sed Tu de his, pro Tua in me singulari benevolentia, me propediem docebis, meque, si merear, illustrissimo van Swieten commendare perges. De reliquis scribam ad Te proximo cursore. Jam valere Te cupio, sed athleticè; et me, quod facis, amare. Scribebam Lipsiae die XI. Augusti MDCCLXIV.

[A levélboríték címzése:] à Monsieur Monsieur de Kollár, Conseiller Impérial, et Premier Garde de la Bibliotheque tr[ans] Praag à Wien.

130 Gerhard van Swieten Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1764. augusztus 19.¹

Közli, hogy a császárnő engedélyezze Perlas grófnak a réztáblák megtekintését. A kérvényezőnek azonban két kötetet adjanak, ha a másik kettőt visszaadja. Együttal megszabja a császári udvari könyvtárból történő könyvkölcsönzés feltételeit.

Eruditissimo viro Adamo Kolar[!]
Palatinae Bibliothecae custodi primario etc. etc.
salutem plurimam dicit
Gerardus liber baro Van Swieten.

Concessit augusta excellentissimo comiti de Perlas,² ut lustrando tabulas aereas morbi tardia fallat. Unde petenti possunt tradi duo volumina, quae si reddiderit duo alia dari possunt.

Notari autem debet in libro nostro, tanquam debitor bibliothecae, ut reperi possint semper volumina vel ab illo, vel haeredibus, si opus foret vale et me habe totum tuum. Dabam Posonii 19 augusti[!] 1764.

[A külzetten:] A Monsieur Kolar[!], premier custode de la Bibliotheque, conseiller etc. A Vienne.

131 Ismeretlen Kollár Ádám Ferencnek
[Hely nélkül], 1764. augusztus 27.¹

Tájékoztatja arról, hogy könyvével kapcsolatban határozatot hoztak és azt Beaurienne udvari államtanácsos Bécsbe vitte.

Amicorum aestatissime!

Dum dominus Döry² hoc quasi momento itineri se attingit, tempus plura scribendi non suppetit. Interim velim scias quod nostra consilia hujatim Viennae industria se evertere omnimode curabis, respectu libelli Tui³ certo articulus condetur⁴ illustrissimus dominus consiliarius status Beauverne hoc Viennam reduxit.

die 27 mensis Augusti 1764.

Vale, tuus ex obsequentissimus.

[A külföldre:] Monsieur Monsieur Adam Francois Kollár Conseiller, et premier Garde de la Bibliothèque Imperiale et Royale à Vienne.

132 Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek
(Bécs,) 1764. augusztus 28.

Panaszkodik, hogy mekkora vihar kerekedett személye és műve körül az országgyűlésen. Könyvével nem kívánt mást elérni, mint a haza javát szolgálni és a nyomorult szegény nép érdekében szólani.

Illustri, et clarissimo viro Samueli Székely de Doba
Adamus Franciscus Kollar
salutem plurimam dicit.

Mirum hodie est, ni Tu consuleas frontem, attonitus haereas, conspectis his litteris meis non ex campis Elysiis, quo me pridem commistrasse es arbitratus, sed ex indigno, et tristi exsilio missis, quo me eruditum veritatis patrocinium, quo non fucatus patrii soli amor miserum eiecit. Est en amice, si tamen hoc honore exsulent ad huc dignaris, in quos homines, et quae tempora incidimus, ceteras. Hoc enim erat futurum epistolae meum exordium, quod ad Te nuper dare parabam, ubi renuntiata mihi reperte fuit, ultimam etiam a re horam meam, rupto rudente, ventis, tempestatibusque navis meae fortunae reliquisset. Scribo statim principio de navi de ventis, deque tempestate fatuissima, qua adhuc [...]rcinultae meae fama, vivitque mea miseri vexantur, cum certus fere sim, intellexisse Te ex aliis, quae de me, libelloque meo in Posoniensibus comitiis sint acta.¹

Proh Dei immortalis atque hominum fidem! hoccine illud seculum, quod ab humanitatis, litterarumque studia cultum et humanum dici nominarique vult? haecine sunt illa tempora, quae ab illustrata correctaque humana ratione, quae a morum e legentia laudem exambunt? poteramne durius, acerbius, ac inhumanius haberi, si Tartaros inter, aut ferae Americae populos, pro salute patriae, pro plebe miserrima verum dixissem? Taedet me, atque etiam poenitet omnis mei studii, laboris et vigiliarum, quas illustrandas ingratissimae patriae, in vita mea unquam impendi, taedet, poenitetque sumptuum, quos in colligendis vetustis monumentis feci; sed tamen haec ipsa monumenta dabunt mihi, adflictaeque gravissime famae meae, dabunt inquam poenas, ubi meritissimo igne, manu mea admoto, exusta, in venum, cinerem, et favillas abiverint ea inprimis, quae scio in orbe esse unica, cum videam palustres nostras, veterum, in limo, querelam velle canere. Nec etiam inulti mihi abibunt, saevi, immundique auctores calamitatis meae, sentientesque mortui quoque, imbellibus etiam Musis sua esse arma, quibus adversus inhumanam ignorantiam! pugnent suos cives tueantur. Haec ad Te nunc, dolorem acerbum, ut levius feram, universim scribere volui, expectans tempus oppor-

tunius quo singillatim omnia recenseam. Amicissimum meum Hassium verbis meis humanissime saluta, certioremque eum facito infortunii mei, pessimorum nominum indigna fraude procurati, unde intelligat caussam, cur ad binas ejus humanissimas litteras, neque re spondere, neque quidquam efficere potuerim, ubi enim de salute et fortunas agitur, parva ibi est gratia, et auctoritas. Non deero tamen officiis sinceri amici, ubi ex tempestate ista, praesentis cujuspiam numinus auxilio liberatus, portum tenuero.

TU in erim amice suavissime, parce, quod dolorem meum Tecum parti voluerim, scis probe, quodvis onus levius ferri, dum fertur a pluribus, et Nasonis illud notum Tibi est[:]

Non secus ac fulium spectatur in ignibus aurum
Tempore sic duro experiente fides.²

Vale, et me quoque tempore duro redama. Iterum vale! Scribebam ad diem XXVIII. Augusti MDCCLXIV. in Vindobonensi Bibliotheca Palatina.

133 Babos János Kollár Ádám Ferencnek Pozsony, 1764. augusztus 29.¹

Tájékoztatja, hogy könyve lekerült az országgyűlés napirendjéről és az általa okozott vihar lecsendesedett. A pozsonyi kamarai levéltár vezetésében változások várhatók. Hamarosan új igazgatót neveznek ki. A diétán a gravamenek előkészítésén dolgoznak, de ezeket szeptember 20-a előtt nem terjesztik az uralkodónak elé. Addig viszont Kollár „Apologia”-ját közzéteszik.

Clarissimo Kollario Joannes Babos
salutem plurimam dicit.

Diuurnum silentium meum nihil sane aliud causavit, quam quod nihil certi suppetebat, cujus ergo te certiolem redderem. Res enim tuas jam in cinerem abiisse judicabam,² quas iterum vereor ne in re apertam flammam prorumpant, plura de hac re coram tibi dicet is animus³ cui his diebus scripsisti, et qui responsum suum ad proximum suum Viennam adventum differt. Circa archivum Posoniense comes camerae praeses, qui nunc cessante activitate aulicae Viennensis camerae referadas augustae ipse praesentat, eas facit dispositiones, ut novus director quantocius constituatur. Privigenum Benyovszky⁴ fiscalem Schulteti suo vice direttore projectat, quo audito vitrius vix non examinatus est. Ego hic in maxime violente statu vivo, quia in maxima dissidentia hic universi sumus. Jam mihi nec ipsi fido. Multorum fortunam jam ex integro destructa cerno, et sane verer ne eodem fato peteam. Gratulor proinde mihi, quod tu patronam personae meae egeris nuper, oro ut hoc data occasione rursus facias. Quantum me attinet intendum, ut tuae in me benevolentiae te nunquam poeniteat. Suabis tuas contignari, qui tibi eras reponet. Nos hic in gravaminibus ruminandis omne tempus ferimus,⁵ vix ante 20^{am} adfuturi Suae Majestati repraesentationem gravanimum exhibituri Apologia tua⁶ adhuc communicata est. Vale et amico affectu tuo prosequi non cessa.

Posonii die 29. Augusti 1764.

[A külfeten:] Monsieur Monsieur de Breitenfeld praesentur à *Viennae* in Neuberger Hoff beyrn Haus Meister abzugeben.

134 Kollár Ádám Ferenc ismeretlennek
[Bécs, 1764. augusztus?]¹

Panaszkodik a könyve miatt öt ért támadások miatt.

Monseigneur

Votre Altesse se interesse avec trop de bonté pour cuex qui² s'appliquent avec quelque effort à être utile au public et à la patrie, pour que je³ puisse heriter de reclamer sa puissente protection dans la circomstance la plus perilleuse de ma vie.

Il y a trois mois que j'ai publié un petit ouvrage dans lequel j'ai taché d'expliquer et d'appuyer par de prauves evidentes les droits que la couronne de Hongrie⁴ a jusqu'à ici courtamment exercée⁵ en fait de matières ecclesiastiques, et Votre Altesse n'ignorera peut être pas, avec⁶ quelle fureur mes compatriotes ont à cette occasion attaqué ma réputation ma fortune et ma personne meme, et de quelle étrange manière mon livre vient d'être⁷ censuré⁸ et condamné par la Cour de Rome.⁹

Si cette duoble injure ne tombait que¹⁰ per moi je me tranquilliserais en esperant un jugement plus equitable de la posterité: mais comme je vois qu'en feignant de ne frapper que moi on cherche à donner des attentes injuriennes et criminelles aux droits de la couronne de Hongrie,¹¹ je ne sauron plus long tem[p]s¹² ni garder la pleure ni differer de porter mes plaintes¹³ jusqu'à Votre Altesse.¹⁴

Dans tout la cours de mon ouvrage je n'ai rien¹⁵ avancé, dont je n'aye donné les preuves les plus evidentes¹⁶ tirées uniquement du droit public ecclesiastique et de loix¹⁷ de Hongrie memes: ainsi que je l'ai fait voir dans mes remonstrances reiterées et que les principaux professeurs de l'université¹⁸ de Vienne l'ont prouvé¹⁹ dan les²⁰ ecrits qu'els ont presentés à la souveraine²¹ pour lui rendre compte des assertions contenues dans²² le livre en question. Mois²³ et le clergé hongrois et la Cour de Rome rejettent, condamnent et ton droient tout cela sans rendre raison de rien,²⁴ confondent insidiusement et suivant leur ancien usage les dogmes avec les droits royaux et²⁵ trouvent qui celu, est²⁶ un' grand nombre de partisans dans notre royaume parce que le genre de connouseurs qu'il faut pour porter un serement faire de ces²⁷ matières est malheureusement trop negligé chez nous, et que eux meme qui²⁸ sont plus intruits que les autres redoutent trop la puissance de l'Etat²⁹ ecclesiastique et l'ignorance se declarer ouvertement pour³⁰ la bonne cause.³¹

Notre³² couronne abandonnée³³ ainsi presque de tous n'a donc plus de support a esperer que de la sajesté et de la fermité de Votre Altesse. Si comme je n'en doute nullement. Elle accorde ce bienfait a ma patrie j'ose me flatter aussi qu'elle voudra bien ne pas me refuser sa puissante protection qui me fera faire tous les efforts possible pour prouver par la suite que j'ai été dans cette affair³⁴ si affligeunte pour moi, beaucoup plus innocent qu'heureux,³⁵ et que je ne asserai oucun instant de ma vie d'être avec le plus respectueux devovement.³⁶

Monseigneur de Votre Altesse le plus humble et le plus obeissant serviteur.

135 ? Salvadori Kollár Ádám Ferencnek
[Bécs, 1764. szeptember 1.]¹

Közli, hogy Kollár művét a Szentészék indexre tette és az erről szóló határozatot kihirdette.

Il libro di Dominationis Vestrae Illustrissimae[?] è stato condannato dalla Santa Congregazione dell'Indice, e li 15. Agosto il Decreto proibitivo² è stato affisso ad valvas Basilicae [...?]pis apostolorumque plura oremus. Vale.

[A külzeten:] Pour Monsieur M[onsieur] Conseiler de Kollar p.t.[?]

136 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek
Eperjes, 1764. október 1.

Tizenhét hónap után végre levelet kapott Kollártól. Történelmi példákat idézve próbálja vigasztalni az őt ért támadások miatt. Kéri, hogy néhány könyvet küldjön el számára az északkelet-magyarországi vármegyék országgyűlési küldötteivel.

Illustri et celeberrimo VIRO Adamo Francisco KOLLARIO
Samuel Székely de Doba
salutem plurimam dicit.

Decem et septem mensibus nullae mihi tuae visae litterae non immerito Te credebam in campis Elysiis esse, adferuntur tandem tuae quibus visis non aliter stupui, quam qui Jovis ignibus ictus visit, et est vitae nescius ipse suae. Tum ego tacitus apud me quid hoc quaeso portenti est. Kollarius aiunt, illud Musarum delictum elegantioris litteraturae decus, et Hungaricorum scriptorum facile princeps, in exilium mittitur, vel forsitan relegatur tantum. Proh facimus! Nae ille augustam iratam sibi fecit, cujus nunc licere necessum est poenam. Ista fuerunt vir amicissime, quae legenti litteras tuas,¹ quasi nitis scripta obrepebant. Sed composuit paullo post motos fluetus seria temporum, in quae incidimus existimatio. Revera, enim non est amplius, cum in ista rerum omnium perturbatione omnium Musis operemur, ubi nulla, vel si quae, certe per exigua est eruditorum cordationum ratio.

Parces, amicorum optime, quod nullo servato scribendi ordine, quae in mercam veniunt, adponant. Opus tuum² mihi nondum visum, variorum de eo varia iudicia, scio id observoque *Temeritas est damnare quod nescis*,³ demortos illud sapere unguis quis dubitebit? Quosdam paragraphos eorumque stricturas legi: magnos fuisse viros a comitiis ordinatos pro revisione operis tui, quibus forsitan Terentianum illud applicari non potest. *Quidcum illis agas, qui neque jus, neque bonum, neque aequum sciunt, et Melius, pejus, prosit, obsit, nil videri, nisi quod lubet, et illud etiam ejusdem*.⁴

Quam multa injusta ac prout fiunt moribus haec certe tantis viris absque laesione famae eorum objici non possunt. Credo dandum Tibi tempus objecta reluendi, ne illud Ovidianum dicere possis

Cur reus infelix absens agor, et mea cum sit
Optima, non ullo caussa tuente perit.⁵

Si numen augustae abs Te offensum, non est quod desperes nosti illud[:]

Crede mihi miseris coelestia numina parcuat
Nec semper laesos et sine fine premant.

Principe nec nostra Deus est moderatior ullus⁶

Justitia vires temperat illa suas

Restituit multos aut poenae parte levavit⁷

Maria Theresia. Nec est quod metuas, ut cum valla virgis cedaris, cur Campanella quinquagesies carceri, et septies torturae subjiaris;⁸ ast de Te certus sum, quod id Tibi eventurum sit, quod Catoni censoris qui quinquagesies criminis postulatus,⁹ iudicum votis semper fuit absolutus, sicut et Aristophanes, Athenis criminis accusatus nonagesies quinquies, victor fuit.¹⁰ Nosti id, Cicerone in exilium acto, praeter senatum universum XX millia hominum sordidas vestes et foedum corporis habitum induisse, ut ob illius calamitatem se quouque funestos, et in ignaro dolore esse ostenderent.¹¹ In republica litteraria plures Tibi addictos XX millia credo.

Si non numen augustae, est Christi Domini abs Te laesi, vix semel devotus reveraberis: meminisse, debuisses mi Kollar consilii hujus

Non adeo sum stultus adhuc, ut claustra, priores,

Abbates, monachos in mea fata vocem

Placatos habuisse bonos non gloria parva

Qui prodesse sciunt et nocuisse simul

Jam non propositos, jam non involvo decanos¹²

Pectora, me quisque iudice pura tenet, ast non omnibus applicari illud potest, *Tantaene animis coelestibus irae?*¹³ plerique eorum laesi etiam agnis sunt minores. Credo futuros ex illis, qualis erat Lucius Verus, qui jucatum hostem Cornelium Balbum,¹⁴ haeredem suum exasse scripsit: alii, Romanos, statuam, Hannibali in tribus locis urbis, ponentes, imitabuntur: quod et Corinthios inimicis suis Brenoni[!] et Dionysio statuas ex aere, in curia posuisse nosti;¹⁵ nec Te latet Julium Caesarem, et de caussa amasse Gallos, quod inimici sui Bruti imaginem post mortem venerati sint.¹⁶ Credisne candides tantis pectoribus defuturos Tibi amicos?

Absit. Tu contra audentior ito.

Quid ego Tibi vir eruditissime se adversis litteratorum fatis necesse est dicam nosti tute haec melius nobis: observatum tamen est, verum hoc esse homines, dum obesse volunt, prosunt et hoc omnis terra alit artem, testibus prae reliquis Leibnitzio et Wolffio.

Parce itaque tua vir clarissime Tibi applicare possunt Tibi Nasonis illud.

Exposuit mea me populi fortuna ridendum

Et plus notitiae quam fuit ante, dedit.

Notior est factus Capaneus de fulminis ictu

Notus humo mersis Amphiarus equis

Si minus errasset, notus minus esset Ulysses

Magna Philoctetae vulnere fama suo est.¹⁷

Hectora quis nosset, si felix Troja fuisset.

Publica virtuti per male facta via est.¹⁸

Si locus est aliquis tanta inter nomina parvis

Nos quoque conspicuos nostra ruina facit.¹⁹

Non dubito Te celebre illud opus tuum defensurum et Te omnibus dicturum.

Unde roges forsán fiducia tanta futuram.

Sit mihi? Quod fecit, quisque tuetur opus.

Si tamen fatís praeriperis, num defensore nancisci possit opus hoc tuum, dubium, quis etenim Veneri illi Kollarianae manum audebit admovere, quis digne speraverit perficere, utinam TU perficere possis. Si tamen Te fata, patriae et omnibus bonis inviderint, scito scripta placent a morte fere, quia laedere vivos livor, et injusto carpere dente solet; ast invidiae non est in monumenta locus ut Janus noster.²⁰ Praeter hoc opus alia quoque Te edidisse litteris clarissimi Danielis Cornides Claudipolitani edoceor. Tuum erit virum hunc oppido doctum, Tuique studiosissimum, tuamque amicitiam ambientem, litteris convenire, non erit ea Tibi inutilis.

Si Atilam tuum,²¹ et Desericiana²² tradideris alicui ex ablegatis comitatu Sáros, Abauj, vel Zempleni, cum mihi sint sanguine juncti, perferetur ad nos, vel tantum clarissimo Benczurio tradatur. Controversum opus²³ cum prohibitis adnumeretur, petere non audeo. Cave, cave tamen ne incomparabilem hunc, quem plusquam decumano collegisti labore thesaurum igni consacres. Diem sperato serenum: non si male nunc, et olim sic erit. Ubicunque futurus sis, persusis simus esto me semper futurum Tui studiosissimum et amicissimum admiratorem.

Gratia diis, menti quo libet, ire licet nunquam certe amicitia dirimitur loco.

Id ultimum efflagito, parce scripto non praemeditato, quod casus tui dolore confusus in chartam conieci. Industria.

Di faciant aliquo subeate Tibi tempore nostrum
Nomen, et heu dicas quid meus ille facit.²⁴

Ex Transylvania adlatum est mihi diploma Andreae Hierosolymitani MCCXXVIII. in quo reginae Gertrudis interemptor, non Banc banus, ut Bonfinio, et aliis placet²⁵ sed banus Simon, frater bani Michaelis dicitur. Si cui usui Tibi futurum, manda, mittetur.

Ultimum est quod abs Te peto lege perlege apud Cornelium Nepotem Aristidis caput primum.²⁶ Id quoque scito stricturae operis tui addidisse aliquem ex Vulgata veteri illud, Matth[aeus] XI. vers 17.²⁷ Cecinimus vobis et non salvastis lamentavimus, et non plorastis. Quid TU adhaec? ast jam sat prata bibere TU quem dignum amicitia tua semel iudicasti, amare non cessa. Vale. Dabam Eperiesini[!] 1. Octobris MDCCLXIV.

P.S. Pietum Te cum balance, cinctum minitantibus et ecclesiastias et politicis Te vero intentum in Libiam habeo prae oculis cum inser[...?].

Justum et tenacem propositi virum
Non civium ardo prava iubentium,
Non vultus instantia tyranni
mente quatit solida, neque auster.
Dux inquieti turbidus Hadriae
nec fulminantis magna manus Jovis
Si fractus inlabatur orbis,
Impavidum ferient ruinae.
Horatius Lib. III. Od. III.²⁸

Dic optime Kollar, nam merito Tibi licet dicere:

Hoc pretium vitae vigilatorumque laborum
Cepimus, ingenio poena reperta meo est.²⁹

Nec fore perpetua sperat sibi numinis iram
Conscius in culpa non scelus esse sua³⁰

Et hoc. Meritis haec gratia tantis
Redditur. Ovidii Metamorphoses liber V.³¹

Ubi Apologiam operis tui³² video adscribam illud.

Horatii mei Satyrae VIII. Liber II.
Ingenium, res
Adversae nudare solent, celare secundae.³³

Non TU vir doctissime non sciebas illud. Vera scribere periculum, falsa crimen.
Vale amice suavissime, et me redama. Verbum non amphas addam.

Samuel Székely de Doba

137 Vályi Pál Kollár Ádám Ferencnek
Bécs, 1764. október 13.¹

Értesíti, hogy a Bél Mátyás-féle „Notitia” másolatát sikerült megszereznie. Dicséri Krčelić zágrábi kánonok bátor viselkedését Kollár ügyében. Ismerteti vele az általa öt évvel azelőtt az uralkodónőnek előterjesztett, a Berényi Bodok család birtokára vonatkozó iratokkal kapcsolatos részleteket.

Spectabilis et Perillustis Domine Consiliarie[.]
Domine mihi singulariter Colendissime!

Procul dubio communicurum continentis intellectis: earundem nullam fore necessitatem. Ut proinde ego quoque tranquillitate fruor, praefecto in aestimatissimo Spectabilis Dominationis Vestrae affectu, hoc postitorem earundem remanationem me posse consequi; ea vero quae continent, ita in camera synceritatis permansura, ut bonus amicus qui sub rosa copiam notitiae² mihi praebuit, a persecutionibus quibus alioqui praesus pene succit, immunis reddatur. Novi caeterum recentius quidquam scripsi: praeterquam quod excelsa cancellaria reditum paret. circa fatalem autem illustrissimi ref[erendarii] Festetith[!]³ casum diversae sunt relationes: utinam omnis rumor falsificetur. Dominus Kertselith[!] canonicus Zagradiensis semet viriliter gerit, quia cum contemptu omnium hostilitatum in comprobationem conteligeret cum spectabili domino habitorem recenter editum novum opusculum⁴ augustae, et archi-praesuli Strigoninensi⁵ proxime praeteritis diebus submitit. Dudum mihi occurrerat Spectabili Dominationi Vestrae sub manu sugerendum, me omnino insignem bolum factiones [?] reprimendi, et ad mortalem prostitutionem conjiciendi in promptu habere, sed ad hucdum ejusdem communicationem oblivio impedivit: nimirum, representavi ego ante quinqué circa annos Suae Majestati eundem pro constitutione plenipotentiae et procuratoria ad arcem comitum Berenyi Bodok,⁶ cum altero canonico Andrea Lehoczky exmissum, contra fidedignitatem baronicalem manu propria scriptam relationem falsam, hodie inter

acta archivi capituli Nittriensis[!] extantem, super constitutione Francisci comitis Berenyi, attunc existentis in Karancs Bereny 40 ciciter miliaribus ab arce Bodok distante fuisse: sed eandem excelsa cancellaria authore moderno excellentissimo Varadiensi episcopo,⁷ quo consiliario propter honorem cleri, non curatis importunis meis conatibus, suppressit; haec absque dubio extabit inter acta excelsae cancellariae: ast si non apud me in promptu invenietur. Si ergo ejusdem conatus in obversum propositionum regiarum, et damnationem operis Spectabilis Dominationis Vestrae adhibiti reprimendi venerint, est apertum plurimarum regni legum adminiculum, ut justa ignominia aeternum duratura in dolos ipsius animadverti possit. Hoc momento Posonio perceptas, pro notitia, in quibusnam terminis Posoniensia negotia colorentur, submitto: sed earundem hoc portitore, ita et omnium priorum remissionem obsequiose efflagito. Qui in rebus aestimatissimis favoribus cum perenni devotione memet recomendo, manendo.

Spectabilis et Perillustis Dominationis Vestrae

servus devotissimus

Viennae 13^a 8bis 1764.

Paulus Vály mp.

138 Bél Károly András Kollár Ádám Ferencnek
Lipcse, 1764. október 20.¹

Beszerezte Kollár könyveit a bécsi császári udvari könyvtárról, továbbá legutóbb megjelent, a magyar politikai életet felkavaró munkáját. Ez utóbbi kapcsán elítéli az ellene irányuló támadásokat és Kollár nézeteit védelmezi. Tájékoztatja őt, hogy sőgora ki akarja adni Bél Mátyás kéziratban maradt „Notitia”-jának harmadik és negyedik kötetét, mégpedig a királynő által kiutalt pénzen s magának követeli a könyvek megjelenetését. Az ügy tisztázása érdekében, amennyiben az uralkodónő kifizetné útiköltségét, elmenne Bécsbe.

Illustri atque celeberrimo viro,
Adamo Francisco de Kollár, Bibliothecae Palatinalis Vindobonensis praefecto,
fautori suo magnopere colendo,
salutem plurimam dicit
Carolus Andreas Belius,
poesiae et artium liberalium professor publicus ordinarius.

Magnas Tibi gratias debeo, vir illustris; referrem, si esset in mea potestate; facio igitur quod possum, habeo. Teneo libros Tuos, de bibliotheca Vindobonensi² non solum, sed etiam eum.³ quem ire in ignem malesani cives nostri volebant. Non potest quidquam iuribus majestaticis augustissimae imperatricis scribi convenientius, aut verius, et ipsi naturae rei accomodatus, quam quod Tu, vir doctissime, animoque meo carissime, proposuisti. Insaniunt, ita me dii ament, quotquot ad haec Hungari ringunt nares; ignari, quantum dignitati patriae suae detrahant, tum detrahunt reginae suae, eamque maluit debere Romae, quod debet Hungariae, cui imperat. Sed dicam de suis rebus in Actis Eruditorum, quibus etiam de Bibliotheca Palatina commentarius inseram. – Affinis meus, Schrökhuius, in cuius sunt manibus tomi IV. priores operis paterni,⁴ vellet et III. reliquos curare, ut ait, suo sumtu; ut nimirum ista ratione, pecuniam eam, quam forte continuationi⁵ operis augusta destinavit, sibi vindicaret, nosque omnes, Belii patris liberos, quibus cum eo paria iura sunt, omnino defraudet. Tu, ne istud eveniat, pro Tua in me benevolentia, curabis, vir celeberrime: nam ego quidem cum isto homine negotii quidquam nullo tempore habere cupio, igitur

neque audiendus est. Si itineris impensas augusta suppediterit, advolabo Vindobonam, ut de tota re certi quid, coram constitui possit. Sed de his nolo Te obtundere: Tu facies; ego sollicitare elaborabo, ut ne Te Tuae commendationis poeniteat. Illustrissimus baro de Swieten studia mea commendatissima esse cupio. Vale, vir illustris, atque celeberrime, et me, quod praeclare adhuc fecisti, ama. Scribebam Lipsiae die XX. Octobris MDCCLXIV.

139 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek.
Pozsony, 1764. november 8.¹

Bécsből visszatérve hozzáfogott a Kollár művét cáfoló mű olvasásához, amelyről lesújtó kritikát mond. Több mint száz észrevételt tett arról, melyeket ha Kollár kívánja, szívesen megküldi.

Spectabilis ac Perillustris Domine,
Domine Summa pietate colendissime!

Redux Vindobona Posonium, incidi in scriptum famosum, cui praeponere placuit sequentia verba: vexatio dat intellectum.² Obstupui cum perlegissem argumentum eius, et collegi facile auctorem eius id agere, ut regem apostolicum subditorum suorum arbitrio subiiciat, anarchiamque quandam in regno producat. Illud satis demirari non possum, quod tam multos inficere potuerit scriptum, quod communi conspiratione suppressere et in auctorem eius inquirere, eumque accusare debuissent. Quocunque TE hic convertas, observabis quam plurimos argumentis iis uti, quae in eo occurrunt, quoties de iis rebus sermones instituuntur, quae regnum hoc concernunt. Dicunt, omni exceptione maiora, decreta et articulos regni se citare, adducere alii vero dicunt esse refutationem operis TUI de originibus et legitima potestate apostolica³ etc.: addunt, ita solide esse conscriptum, ut nequeat refutari. His de caussis existimarem confutandum esse monarchomachicum foetum hunc eaque via, qua ille in publicum est missus, mittendum. Ego, pro tenuitate virium, tentarem hac in re non nihil, et post tres hebdomadas, forte totam confutationem communicare possem. Nollem tamen, ut quis hic nesciscat, me esse, auctorem confutationis talis alias periclitarer. Rem hanc TIBI soli detegendam, TEque rogandum esse existimaui, ut nemini, quae scribo, detegas. Si ad probaveris meum institutum, persequar illud, et ad si propria manu conscriptas observationes 100 et aliquot numeris expressas mittam, TEque iudicio gravissimo subiiciam, si improbas, supersedebo labore hoc delicato. Ad haec vero unice me compellit fides et obsequium, quo regi obstrictus sum, et cuius iura maiestatica nonnulli promulgare convellereque volunt. Scribe quaeso tribus tantum verbis, quacunque placuerit occasione, et non plura significa, quam perge, elaboraque, quod promisisti, Te elaboraturum, vel desiste. Plura non desidero. Homines, qui apud nos litterati etiam esse volunt, criticae artis sunt imperiti et propterea leges Wladislai II. et qui eum sequebantur regum, non conferunt cum antiquioribus legibus decretisque. Sed adhuc semel TE summa contentione rogo, ne cui dicas, quid ad se scribam, hasque litteras statim laceres, vel Vulcano consecres, ne cui in manus deveniant. Jam dum patrocínio TUO me commendo, maneo.

Spectabilis ac Perillustris Nominis TUI

Posonii die 8. Novembris anno 1764.

cultor perpetuus
Josephus Benczur mp.

140 Kollár Ádám Ferenc Benczur Józsefnek
[Bécs, 1764. november 8–22. között?]¹

Szeretné, ha Benczur utánanézne a régi magyar hadseregre vonatkozó történeti irodalomnak.²

141 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek.
Pozsony, 1764. november 22.¹

Beszámol azokról a vitákról és tárgyalásokról, melyek az országgyűlés ülésein folytak. Amennyiben talál forrásokat a régi magyar hadseregre vonatkozóan, közölni fogja. Írt Dobai Székely Sámuelnek és Comides Dánielnek, jelezve, hogy Kollár elfoglaltsága miatt nem tudja őket levélben felkeresni.

Spectabili ac perillustri domino ADAMO FRANCISCO KOLLAR,
patrono et fautori suo summa pietate colendissimo,
salutem plurimam dicit
Josephus Benczur.

Probo omnia, quaecunque nuper mecum communicasti² nihilque magis in votis habeo, quam ut TUUM, spectabilis domine vir, Hungaricum militem proxime legere possim. Confutabis solide omnia, quae in nupero scripto infami protulerunt, qui regi et patriae cupiunt pessime, privatorumque commodorum imprudentem habent rationem. Ego lubens omnino supersedeo labore gravi periculosoque, quem in me suscipere volebam. Damnant iam sua principia, qui ea olim sollicita conquirebant cura, aliisque obtendebant. Scilicet ante 5. dies resolverunt 300 000. Rhenenses florenos quae ad huc augusta clementissima deposcebat. Una sessione tota res est confecta, 7. tamen integris diebus laborabant summo studio et industria proceres in perducendis ad partes regias illis, quos maxime sibi contrarios fore exisistimabant. Plurimum hac in re praestitisse dicitur, cuius in aedibus scriptum, foedissimum, quod amplius nominare nolo, conscriptum esse existimatur. Quid virum, qui primum apud nos tenet locum, permoverit ad has cogitationes consiliaque immutanda, ego non possum iudicare. Sufficit, quae volebat, commendabatque, totum venerabilem clerum, qui hic est, adversisse vehementissime. Fecerunt id illi in primis, qui in episcopatus Varadiensis dioecesi praeposituram quandam ambire dicuntur. Nunc iam repartitio maxime trahetur in controversiam. Quis 600 000 florenos solvere debeat, si miseri contribuyente tanta non sunt futuri, ut hoc praestare possint, disceptant haec nonnulli. Alii, dominum terrestrem praecedere semper debere dicunt; alii concludunt, ius ad finem dare, ius ad remedia. Inferunt, se colonus solvendo non est futurus, dominum soluere debere; in primis, cum unus comitatus alterius onus sufferre nolit, sed onus ne inhaereat fundo!

Si qua ad militiam veterem Hungarorum pertinentia invenero TEcum lubentissime communicabo. Matthias Corvinus, quomodo et ordine contra Turcas pugnare fuerit solitus, exponit peculiari epistola ad cardinalem Agriensem anno 1483 exarata,³ quam forte habes. Si ea careres, fragmentum, quo res haec exponitur, TEcum lubens communicarem. Ad Comidem, ut et Szekelyium scripsi, et significavi, arduas TUAS occupationes non permittere, ut rescribas.

Iam age dies felicissime mihi que ultra benigne fave. Dabam Posonii die 22. Novembris anno 1764.

142 Kollár Ádám Ferenc Gerhard Friedrich Müllernek
[Bécs, 1764.?]¹

Bél Mátyás hagyatéka ügyében fordul hozzá.²

143 Csík József és Nagy József Kollár Ádám Ferencnek
Szendrő, 1765. január 29.¹

Több szendrői nemes nevében arra kéri, hogy a Csáky Antal elleni perükben ügyüket karolja fel és az uralkodónához előterjesztett kérvényeiket, melyekben sérelmeik orvoslását várják tőle, az udvarnál támogassa.

Spectabilis ac Magnifice Domine Consiliarie,
Domine Domine Patrone nobis Gratosissime!

Dum a nobilibus oppidi Szendrő, circa diem 4^{ta}m evoluti mensis Decembris Viennam fuissemus deputati; ad Spectabilem Dominationem Vestram fine eo humillimum sumseramus recursum, ut negotium nostrum in puncto suppressae, per comitem condam Antonium Csaky libertatis nostrae nobilitaris, apud thronum Sacratissimae Caesareo Regiae et Apostolicae Majestatis promovere altissimum ejusdem Majestatis Sacratissimae redintegrationis remedium exoperare,² demum vero eatenus nosmet certiores reddere haud gravaretur. Inclinari fecit patrociniū Spectabilis Dominationis Vestrae, in quo nos plene etiam confisi existentes ambigere nullatenus potuimus sed nec actu possumus, quin clementissimam Suae Majestatis Sacratissimae resolutionem Spectabilis Dominatio Vestra exoperare conata fuerit. Dummodo fatemur; (quia hucusque nullam a Spectabili Dominatione Vestra, num pro parte nostra extradata jam sit clementissima resolutio habere potuimus notitiam) nimis inquieti sumus. – Destituti itaque taliter optime sperato Sacratissimae Suae Majestatis regio potentissimo defensivo auxilio, iterum demisse instamus apud Spectabilem Dominationem Vestram, si hucdum introporrectae supplices nostrae praeces, apud thronum Suae Majestatis Sacratissimae effectum sortiri nequiverint, iterato ad eundem Suam Majestatem Sacratissimam, reflectere, per noviter concipiendam instantiam non dedignetur, eo addito quod siquidem a Szendrődiensibus nobilibus, per defunctum condam comitem Antonium Csaky, ejusque officiales, satis potentia mediante extorta sit transactio, ut in omnibus semet juri dominali subjectos esse praebeant non obstante eadem, tanquam fraude dolo et metu per officiales extorta, imo ut per absolutum pro classata et annihilata habeatur, in pristinum nosmet statum Sua Majestas Sacratissima clementissime reponere dignetur. Qui caeteroquin appromissorum nostrorum servitorum ultronea etiam promptitudinis oblatione praemissa gratio-
sis Spectabilis Dominationis Vestrae patrociniis enixe commendati perseveramus.

Spectabilis ac Magnifici Domini Consiliarii
Domini Domini Patroni nostri Gratosissimi

servi humillimi
Martinus Csík et Josephus Nagy
nobilitatis oppidi

Szendrőviae 29^a Januarii 1765.

Szendrő inclyto comitatui
Borsodiensi adjacentis habitati deputati.

144 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1765. április 10.¹

Arról értesült Dobai Székely Sámuelről, hogy Péchy István Ferenc egy Kollár művét cáfoló vitairatot készül kiadni. Dobai Székelytől megkapta Bethlen Farkas történeti munkájának kéziratban maradt részeit. Comides Dánieltől hallotta, hogy a jezsuiták folytatni kívánják Timon Sámuel kronológiáját. Kollár szíves figyelmébe és pártfogásába ajánlja Horváth Stansich Imrét.

Spectabilis ac Perillustris Domine,
Domine mihi summa pietate colendissime!

Qui has ad Te, spectabilis domine, perfert iuvenis egregius Paullus[!] Matkovics favorem, quo cum autumno superiore, eum apud Vindobonenses fuisset, et complexus, restitutus nobis, non potuit satis depredicare. Usus me est praeceptore ultra biennium, adeoque, beneficium, quod eidem praestitisti, mihi praestitum esse crede; et propterea TIBI gratias ago, eumque commendo de meliori.

Militem TUUM Ungarum, cum multis aliis avide praestolor. Ante 10. dies a domino Samuele Szekely accepi litteras, quibus significat, dominum perillustrem Stephanum Pechi in lucem edere opusculum velle,² oppositum TUO eruditissimo operi de originibus et usu perpetuo potestatis legislativae circa sacra apostolicorum regum Hungariae,³ vellet auctor ut opusculum, Posonii imprimeretur, promittitque, se illud, proxima occasione, ad me directurum.

Avide illud praestolor, voloque legere, quos nam legendarios sumserit vocaveritque in auxilium Wolffgangi Bethlenii continuationem,⁴ quae praestat hoc est liber XIV. XV. et XVI. his diebus a Samuele Szekely accepi, quam forte pridem TECum communicavit. Dolendum est, quod in XII. et XIII. libris nemo hodieum incidere potuerit: id tamen fere deplorandum, quod librum rarissimum nemo curet recudi, maioremque in lucem et usum colloceat. *Forgachii* historia,⁵ quae numquam adhuc typis est evulgata, Vindobonae dicitur praestare apud dominum Dupin haeredem, liberis baronis Keler,⁶ rerum Ungaricarum, viri amantissimi olim peritissimique. O quantum TIBI deberet orbis litteratus si hunc quoque publici usus faceres, notisque pereruditis, uti soles, exornares. Possident quoque nostri in chartis Paulli[!] de Rada descriptionem historiae arcae in fausti belli,⁷ quod Franciscus II. *Rakoczi* initio praesentis saeculi in Hungaria excitaverat. Dominus Daniel Comides mihi scribit, Jesuitas Claudiopolitanos recudere patris Timonis *epitomen chronologiae*⁸ quam forte ad novissima tempora continuant, item⁹ libellum, cuius titulus *ortus et progressus variarum in Dacia gentium ac religionum, cum principibus eiusdem*,¹⁰ item Szegedii opusculum,¹¹ vitae et decreta regum Hungariae,¹² etcetera.

Forte his dibus[!] egregius iuvenis nobilis Emericus Horvath Stansith[!] de Gradecz ascendet Vindobonam, et in Augusta Bibliotheca rariora nonnulla videre cupiet: iuvenem hunc haud illiteratum, TIBI spectabilis domine de meliori commendo. Et ac benevolentia TUA diutius abuta, TUASque arduas occupationes turbem, cesso, TUOque patrocinio me commendo, age diu felicissime, optat

Spectabilis ac Perillustris Nominis TUI

cultor ad quaevis officia paratissimus

Posonii die 10. Aprilis 1765.

Josephus Benczur mp.

145 Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek
[Bécs], 1765. április 19.

Panaszkodik, hogy Dobai Székely nem ír neki levelet. Benczur Józseftől megtudta, hogy ellene, a „hazáruló” ellen, Péchy István Ferenc egy a művét cáfoló munkát készít. Reméli, hogy a vitáit nem holmi vagdalkozásokra, sértégetésekre épül, s Péchy a tudomány és az igazság fegyvereivel fog ellene hadakozni. Bethlen Farkas könyvének kéziratos részéről másolatot vár. Az ígért okleveleket még nem kapta meg.

Illustri et celeberrimo viro, Samueli Székely de Doba
Adamus Franciscus Kollar
salutem plurimam dicit.

Aut diem Tibi obiisse supremum videor, aut κατὰ καύκασον ἐχάτοέντα peregre agere, qui tanto in otio, et tanta ad alios scribendi frequentia, nihil prorsus jam dandum ad me a litterarum dederis; nam de meo sincerissimo in Te animo, et amore, melius Te persuasum esse, certo scio, quam ut credere velim, aut debeam, tacere Te posthac prorsus velle, aut quod absit ab amicitia mea procul refugere: nisi forte meo itidem malo, discendum mihi iterum fit, verissimum esse Nasonis illud[:]

Ut simul intonuit, cuncti timuere ruinam.¹

Attamen vel ex inimicis meis intellegere poteras, defensum me fortiter fuisse augustae numine, et nunc in ejus benevolentia, securum conquiescere.

Benczurius rector scholae Posoniensis² certiore me reddidit ex litteris tuis,³ de prodituro propediem in lucem libello a Pechio⁴ quodam *originibus* meis *legislationis circa Sacra*⁵ opposito. Sane Hercle, mirifice delectatus fui expectatissimo nuncio; spes enim est crassissima fore, ut tandem aliquando prodeat in arenam unus aliquis, qui non insanis vociferationibus, et trivialibus calumniis; sed veritatis armis et viribus, fortunam suam, mecum experiri velit. Ita mihi Deum semper propositum esse velim ut avide, et impatienter opusculum illud expecto, eo potissimum, quod occasionem me habiturum sperem, qua ostendere publice possim jura nostra publica, a paucissimis intelligi, et libellum meum, non ab alio quoquam, nisi a carissima ignorantia, incrimen et causam esse vocatum.

Betleniani operis⁶ reliquias tuo beneficio, possidere se Benczurius scripsit,⁷ scilicet dare locum debuimus meliori: ego precibus cum eo, ut exscribendi ejus mihi faciat copiam, ut ego quoque, insigni hoc beneficio tuo gloriari possim. Praefationem ejusdem operis, nuper admodum ab amico accepi: possideo praeterea, partem non modicam commentarii publici sive *protocolli* authenticici principum Transilvaniae, ut adeo spes sit, bellissimam editionem adornari posse.⁸

Quo autem vero gentium misisti diplomata mihi promissa, nondum enim quidquam accepi. Cura amabo Te, ut auxiliares tuae, quantum potest adproperent; vides enim propius, quam periculosum bellum *patvaristae* nostri, in me adparent. Vale, et me redama. Scribebam die XIX. Aprilis MDCCLXV.

146 Kollár Ádám Ferenc Benczur Józsefnek
[Bécs, 1765. április második fele?]¹

Közl., hogy szívesen és készséggel támogatja tanulmányaiban Horváth Stansith Imrét.²

147 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, [1765. április második fele?]¹

Köszöni, hogy Kollár segíti a neki beajánlott Horváth Stansith Imrét. Dicséri sokat vitatott művét. Érdeklődött Dobai Székelynél Péchy István Ferenc munkájáról. Bethlen Farkas kézíratait és a Cornides Dánieltől kapott oklevéljegyzék másolatát a legközelebb megküldi.

Spectabili perillustri domino ADAMO FRANCISCO KOLLAR,
summa pietate colendissimo
salutem plurimam dicit
Josephus Benczur.

Dici vix potest, quantopere litteris TUIS² sim exhilaratus, gratias TIBI spectabilis vir ago, quod, et locum mihi inter eos, qui TE suspiciunt coluntque gratus commedas, et, quos TIBI commendo, humanissime excipias. Nobilis iuvenis Emericus Horvath Stan-sith non potest satis TUAM humanitatem benevolentiamque, quae eum es complexus, depredicare. Fecerit is, ne quid diffitear, inter eos, qui TIBI irasci videbatur, quod equestrem ordinem, TUO in ultimo opere eruditissimo³ perstrinxeras. Revocabat, publicum, vis ad civilis iuris, quod ex foris advocatorum nostrorum, retulit, principia; licet, olim saniora ex mea acceperit institutione consilia fontesque. Post multas, quas cum eo habebam, disceptationes, postquam TUA longe graviora accessere argumenta, immutasse videtur sententiam, et de iuribus regis apostolici aequius iam iudicare. Forte proximo autumnus ad VOS est commeaturus, et quae ad ius pertinent studia pertracturus diligentius.

Dominum Szekelyium rogavi litteris,⁴ ut dominum Stephanum Pechy eo perducatur, ut, quae in chartam coniecit, huc proxime expediat. Promitto viro, quem non novi, omnem operam, in scripto hoc tam arduo hic promovendo. Landerer noster illud typis evulgaret, populares civilista accidi forte arriperent, laudarent alii laudibusque cumulerent amplissimis, alii multa in manco(?) opere ieiunoque desiderent.

Wolffgangi Bethlenii reliquiarum chartas,⁵ quas 2. aureis nummis redemi, si vis, proxime ad TE mittam, ea lege, ut postquam, eas transumendas curaveris, ad me redeant. Si tamen, non occurreret, qui eas accurate transcriberet, et mihi demandares, curarem eas hic exscribi, cum meis conferrem, et quae mendose forte scripta esse deprehenderem Te corrigerem, inde exemplum, quod Eperiessino(!) accepi ad TE mitterem, pro me vero retinerem, quod hic opera mea⁶ transcriberetur. Poteris, quod TIBI melius placuerit, per dominum Tersztyanszky, quem revereor, significare. *Daniel Cornides* popularis noster, amicusque meus coniunctissimus, est ad latus liberi baronis Vesselini, qui apud Claudiopolitanos studiis operatur. Adhuc ante 2. annos me rogabat litteris, ut litteras ad se mittendas, Colosvarinum dirigam sequenti cum inscriptione:

A Monsieur Monsieur *Daniel Cornides*, gouverneur de jeune baron *Niclas de Wes-selényi par Debreczen – a Clausenbourg*.

[P.S.] Indicem diplomatum, quem a Cornidesio acceperam, promiseramque TEcum me communicaturum, elapso adhuc autumnus, acclusi litteris quas ad dominum Tersztyanszky dedi. Si necdum est TEcum communicatus, eius copiam proxime a me accipies. Schwartziana opuscula⁷ evulgata, pelliones nostri forte Lipsia referent. Dominus Horvath forte fecit satis suo officio premissaque explevit. Jam age diu felicissime, et mihi porro favere perge. Vale. Dabam Posonii 1765.

148 Kollár Ádám Ferenc Péchy István Ferencnek
[Bécs, 1765. április második fele?]¹

Kifejti, hogy országos visszhangot és ellenséges érzelmet kiváltó művének frásakor mindig a tudományos igazság, a hazája és az udvar iránti hűség vezette tollát.²

149 Péchy István Ferenc Kollár Ádám Ferencnek
Lapispatak, 1765. május 1.

Köszöni Kollár hozzá írott levelét. Igyekszik megnyugtatni Kollárt, hogy vitáirának elkészítésekor hasonlóan Kollárhoz, ő is az igazságot tartotta szem előtt, és a Kollár által felvetett kérdések cáfolatára koncentrált. Őt szintén a haza szolgálata és az uralkodónő iránti tisztelet vezérli.

Illustri ac doctissimo VIRO ADAMO FRANCISCO KOLLARIO
Stephanus Franciscus de Péch Ujfalu
salutem plurimam dicit.

Tanta mihi et amicitia et consuetudo cum Siculo¹, ut quidquam eorum, me, quae sua sunt latere patiat. Inter caetera ornamenta (multa habet profecto) illud summum est, quod se TIBI in caris esse praedicat. Quoties epistolium, amoris mutui interpretem mutum, a suo KOLLARIO accipit, toties id genus gaudii partem adtribuit mihi. Sane diespiter, mirificam saepe voluptatem cepi ex litteris tuis,² tum ob insignem verborum elegantiam, quae haud secus, quam aroma quodpiam coniunt sermonem, tum ob nativum leporem, docti ingenii simulacrum certissimum.

Postremum (ni fallor) XIX. Aprilis eum convenisti,³ mei quoque memor, quod ex Benczurio didicisti,⁴ originibus tuis potestatis legislatoriae circa sacra,⁵ a me libellum oppositum,⁶ cujus videndi, vehemens desiderium TIBI esse scribis.

Equidem, ut ingenue confitear, me illud contentiosum scribendi genus inivisse, jamque supremam etiam imposuisse manum, non ductu ingenii, quod minime rixosum a superis accepi; sed veritatis eruderandae causa, tum ut litteris tuis gratificer. Novi infra animum esse honestum, ut inanibus vulgi vociferationibus, et trivialibus calumniis exagitetur, quas in caput tuum, furentis instar imbris, malesanae hominum quisquiliae profudere. Mearum partium esse volui doctrinam tuam perfricare, ut ingenii titillatione commotus,⁷ mecum in arena⁸ litteraria congregiare id quod unum studio meo perhonorificum putavi, si tanto pugile aut arma produxero, aut clade confectus, concidero. Bellum ferimus non inimicum, eadem utrique nostrum pietas, eadem voluntas, maiestatem principis vindicare, patriam servare. At fortuna tua melior, quod ea, quae doctissimo calamo exaras, vulgare etiam possis, mihi, ne innocui testem animi parere tam facile conceditur, ut adeo praegnans foetu ingenium abortire necessum habeat.

Multa mihi sunt offendiculo, primum illud quod operis censors habiturus fuero eos, qui nihil pium, nihil sanctum credunt, quod non Romae adulari doceat: alterum quod ex litteris excellentissimi proregis cognoscis,⁹ sic proinde nisi genius melior manum porigat adjutricem, cum blattis et tineis certabo. Vale sique me dignum iudicas, me tuum esse patiari. [Dabam ruri meo Lapis Patakiensi Kalendis Maii MDCCLXV.]¹⁰

150 Kollár Ádám Ferenc Mária Teréziának
[Bécs, 1765. május 22.]¹

Kifejti véleményét a könyvét bíráló, de ugyanakkor az udvart is sértő műről és anonim szerzőjéről.² Feltételezése szerint a vitairatot Kaprinay István írhatta, aki Bécsben többször is felkereste őt bizonyos történeti problémákkal. Kéri, hogy az uralkodónő is támadó szerzőt vonják felelősségre. Sételmezi, hogy a „lázító” munka eredeti példányát a Magyar Királyi Udvari Kancellária nem mutatta meg neki. Saját ártatlanságát bizonygatja, hangsúlyozva, hogy előtte mindig egyetlen cél lebegett: képviselni a Habsburg-ház érdekeit, akár szóban, akár írásban. Úgy véli, hogy ő az első, aki a magyar korona jogait ellenségeivel szemben védelmezte.³

151 Jakob Felix Gelasius Dobner Kollár Ádám Ferencnek
Prága, 1765. május 23.¹

Örömmel értesült arról, hogy Kollár a bécsi császári udvari könyvtárban található kéziratok katalógusát szándékozik összeállítani. Kéri, hogy Kollár segítse a neki dolgozó írókat munkájában, aki révén az „Annales Bohemorum” c. művének legújabb kötetét neki ajánlja.

Perillustri ac clarissimo viro, Adamo Francisco Kollário,
consiliario regio et Augustae Bibliothecae Vindobonensis primo custodi
Gelasius a Sancta Catharina scholarum Piarum
salutem plurimam dicit.

Summae eruditionis Tuae plurimas esse socias virtutes, earumque maxime praecipuam humanitatem pridem me fama publica docuit, et confirmavere postremae literae perillustis equitis de Rosenthal,² quibus nunciavit pronam Tuam esse vir clarissime voluntatem ad communicanda quaeque augustae bibliothecae manuscripta,³ ejuscemodi nempe, quibus conatus meos historicos in re patria adjuvari censueris. Ego ut primum hanc ultroneam animi Tui officiosissimi benevolentiam satis mirari non poteram, ita postea, quantum venerer, exosculerque, officio deesse non potui, quin gratissime meae mentis vicem literis quibusdam testarer. Si itaque Tibi tot aliis gravissimis negotiis distento praesentes accidunt molestae, quid quid inde taedii capturus es, humanitati Tuae imputa, quae officium mihi imposuit, ut benevolentiae Tuae vicem reddam. Agitur de scriba, qui priscos characteres noscat, et emendate exscribat; de cujuscemodi homine exquirendo efflagitavi jam pridem perillustis equitis de Rosenthal operam, et novissime nostrum patrem Julianum poposci, ut aere meo conduceret. Tuum igitur solum vir eruditissime patrocinium desideratur, ut scribae huic facultatem praebeas bibliothecam augustam accedendi, et quae in rem meam videbuntur exscribendi. Beneficii hujus ut nunquam postea memoriam depositurus sum, ita scriptis meis praedicare non intermittam, officia etiam mea rebus in quibusvis ultro lubensque deferens. Audeo per eundem patrem Julianum noviter excusam tertiam Annalium meorum partem⁴ Tibi offerre, quorum priores si necdum in manibus Tuis sunt, jube, et praesto erunt. Vale vir Musis amicissime et Gelasium vel minimo Tuorum loco habe. Dabam Pragae X Calendas Junii MDCCLXV.

152 Péchy István Ferenc Kollár Ádám Ferencnek
[Lapispatak, 1765. május 25.]

Tartalmát nem ismerjük.

153 Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek
Bécs, 1765. június 14.

Közlí, hogy Péchy levelet írt neki, melyre hamarosan választ fog adni. Ebben javasolni kívánja Péchynek, miként lehetne a legjobban vitájukat lefolytatni. Nem érti, miért hallgatta el Dobai Székely, hogy Péchyvel szoros barátságban van. Felveti, hogy Péchyvel való vitájában talán Dobai Székely lehetne a döntőbíró.

Adamus Franciscus Kollarius
Siculo suo
salutem plurimam dicit.¹

In ipso abitus articulo, cur foris publici, redduntur mihi litterae VI. Idus Iunii ab eruditissimo Pechio ad me scriptae,² quibus per summas temporis angustias, cum re-

scribere non queam, ad Te saltem, animae dimidium meae perpauca exaro, quem longioribus litteris meis nequaquam delectari satis certo scio.

Igitur ne multis Te morer, aut certe verius, ut urgenti morae geram morem, sancte Tibi adfirmare possum, obstupuisse me ad inexpectatas prorsus literas, quae me plane persuaserunt, habere Ungariam nostram viros meritis suis, quam fama publica, celebriores. Quis enim illustrem Pechium, quantum ex literis suis recte metior, Lapispatagini unquam degentem quaesivisset? Haec phoenomema, eo mihi jucundiora sunt, quo frequentiora. Sed est quod Tibi soli in aurem, scio Te hoc viro uti familiarissime, cui autem id TU me celare perexisti? Proximo cursore literas ad eum dare constitui,³ ac modum proponere ad quem optime optime controversiam nostram componamus! TU, si arbitrum agere non gravaberis, habebis profecto quod rideas, nam illud festivum, et lepidum scribendi genus magis jam nunc me delectat, quam austerum illud meum, et morosum, quod solum plurimis bilem in nasum conciiit: nimirum Plautus nuper admodum hanc mihi mentem indidit. *Sat est*, inquit, *istuc alias dicere nobis ne nosmet nostra etiam vitia loquamur*. Poenul. Vale, et me redama. Vindobonae die XIV. Junii MDCCLXV.⁴

154 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek
[Eperjes, 1765. június második, július első fele?]¹

Kifejti véleményét Péchy vitairatról. Leveléhez csatolja azoknak az okleveleknek az elenchusát, melyeket Kollárnak el akar küldeni. Kéri Kollárt, hogy nyújtson neki felvilágosítást egy „Bardus” nevű, a 15. század elején forgalomban lévő pénzről és annak értékéről.²

155 Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek
Bécs, 1765. július 16.

Hasonló véleménye van Péchy könyvről, mint amelyet Dobai Székely neki levelében kifejtett. Saját álláspontját részletesen közölni fogja Péchyvel. Dobai Székely könyvét olvasta és dicséri annak magyar nyelvvezetét. Szeretné megtudni Dobai Székely hosszú hallgatásának okait. Várja azoknak az okleveleknek a másolatait, melyeknek jegyzékét Dobai Székely levelével együtt elküldte neki. Beszámol arról, milyen szempontok alapján rendezte a birtokában lévő okleveleket. Különböző jogtörténeti és diplomatikai témákról fejt ki nézeteit. Magyarázattal szolgál a Bardus nevű pénzről.

Adamus Franciscus Kollarius
SICULO SUO
εὐ πράττειν καὶ εὐ διαγείν.

Socratico daemonio, cujus viri et virtutes admirari, et effigie epistolas meas obsignare soleo, deceptus, non recte me prior, epistola mea scripsisse, intelligo, longioribus Te epistolis meis ne quaquam delectari, quam ob rem quaeso Te atque obsecro, ne id dare mihi vitio velis, quod imprudentis daemonii culpa est admissum. Igitur, ut errorem apte corrigam, respondere nunc certum est ad omnia, quae tua ad me epistola attulit.¹

De illustris Pechii opere,² quod adsimulaverim me ex Te quidquam audivisse, scito, id tua gratia factum esse, quem jam praevideram animo, vel brevis sinum illud epistolum cum Pechio communicaturum esse;³ quare vides me cavisse, ne is, me id ex Te audivisse intelligeret.

Libellum, cui epigraphæ *Hadi Ember Oktatása*⁴ recte mihi redditum, vidi, legique libentissime, adsignavi ei locum in Augusta Bibliotheca debitum, multoque mihi nunc charior est, quod intelligo, tua diligentia Hungarice loqui esse doctum, tam pure, tam elegante, ut nihil supra. Si quid tamen Slavi hominis⁵ iudicium valet.

Crimen tuum, de quo mihi, in auriculari confessione confiteri sustinuisti, tacebitur sane quidem; sed ea lege, si impositum Tibi, injunctamque a me salutarem poenitentiam, lubens, volensque subeas! Ergo pro munere meo, quod Tu ipse mihi imposuisti, volo atque jubeo, ut ea diplomata omnia, quorum elenchum epistolæ tuæ inseruisti, separatim exscripta, quam citissime, quamque fieri tutissime possit, ad me transmittas. Separatim inquam exscripta, id est, singula singulis schedis excepta, quo facilius, in quemcunque visum fuerit ordinem redigi possint.

Incredibile dictu est, quam me utilissimum hoc propositum tuum delectaverit, eo potissimum, quod in eandem sententiam coincidisce nos videam; nam et a me diplomata omnia, quæ forensia adpellere soleo, in duas primarias classes jam dudum sunt discreta. Prima, res forenses habet, ab anno M. usque ad initium Andegavensium apud nos imperii disceptatas. Altera continet eas, quæ ab anno MCCC. usque ad annum MDXIV. diversis in dicasteriis prodierunt. Nam cum a Carolo Andegavensi iura nostra forensia emendata fuisse certum sit, operæ pretium fuerit cognoscere consuetudines illas, quæ potente rerum apud nos familia Stephanea viguerunt, et quæ dein sub Andegavensibus aut abolitæ fuerunt, aut inductæ, quo facilius id est ligatur, quas nam consuetudines Werbeuczius circa annum 1514. scripto complexus, quasve silentio præterierit.

Ad ordinem hoc genus diplomatum quod attinet, ego quidem cum caeteris præfero, qui in Tripartito Werbeuczii⁶ est observatus, quod et facilius est, et ex usu magis esse queat: tametsi chronologicum quoque non contemno, propter propositi rationem, quam modo exposui.

In consuetudinibus nostris vetustis cognoscendis, quarum Werbeuczius non comminit, maximo mihi semper fuit auxilio Quadripartitum,⁷ quod hoc etiam nomine juris publici facere, non esset fomose inutile: non quod censeam leguleis nostris necessarium esse, verum eruditis, quorum interest perspicere ingenium legum, vetustatem, et quæ cum his nexu amico junguntur.

Doleo vehementer Baringii opere⁸ ab elucubrandâ et vulganda clave diplomatica Ungarica avocatum Te esse, nam ut Tibi clare fabuler, nihil in utraque ejus operis editione video, quod res nostras mediocriter saltem illustret, nisi forte sufficere quis censeat, hæc sacra tractaturis compendia elementorum nosse, quæ cognitio meo animo tametsi principio cura maxime sit necessaria, tamen, ut per Te pulchre intelligis, rem diplomaticam omnem haud quaquam continet. Utinam aut Tibi hic animus esset, aut mihi divitiæ tuæ diplomaticæ! hoc enim pacto, sperare posset juvenus nostra clavem, cujus usu, ad remotissima vetustatis patria penetrare posset.

Novum et eruditissimum opus monachorum congregationis Sancti Mauri *Nouveau traité diplomatique*⁹ cujus jam in forma quarta, quartum volumen prodiit, nescio utrum jam videris; si nondum, etiam scito, librum hunc immensum thesaurum esse, ex quo a perita manu in rem nostram deponi plurima queant.

Quam me taedet horum pecorum campi monachorum nostrorum, cum eruditissima monachorum Sancti Mauri opera evolvo! ad horum ergo mentem in institutionibus nostris diplomaticis commonstrandus esset, omnis seculi elementorum habitus, et prius, ut ita dicam, color docere deinde oporteret characteres styli, notasque, quorum indicio, singulorum regum oratio in diplomatibus perdurans, agnosci queat: tum enodanda, et extricanda venient centena alia, quæ passim apud nos ignorantur. Est pro-

fecto sane, quod doleamus, nam vel sola sigilla regia, semel, iterum, atque tertio deperdita, quantam, superi! necessitatem nobis imponant, diligentius haec, quam vulgo solet, inspicendi.

Scio, et stupeo, maximi monumenti causam in foro regis, non pridem admodum fuisse amissam, ea unice gratia, quod patronus partis damnatae morem vetustum *transumptionalium* ignoraverit. Et tamen rupicines nostri plaustra convitiorum in Kollárium tuum convehunt, qui nullo prorsus suo, et maximo illorum commodo, haec et horum similia proferret in lucem, si apud Ungaros ratione uti, publice liceret.

Illustri Pechio, ut humanissimam verbis meis salutem dicere velis, Te, per amicitiam nostram oro, et si forte mirabitur, me nihil ad se litterarum adhuc dedisse, voluisse me re ipsa, ei non verbis modo amicitiam meam testari, cuius tamen officii occasio nondum se mihi praeberit, ob incredibilem multorum hominum dementiam, qui opusculum eius suppressum esse volunt. Unius solum amici mei responsum oeniponto expecto, quod ubi habuero, cum rem omnem, tum etiam consilia, si patietur, mea eidem perscribere, non negligam.

Sed heus Tu! nam poene exciderat, quid verbi est BARDUS¹⁰ cuius meministi in his tuis. *Singulum florenum constitisse triginta quinque grossis. Et unum grossum per duos antiquos Bardus computatum.* Fac quaeso, ut proxime abs Te edocear, si me in rebus his bordum esse nolis. Vale anime mi, et me habe totum Tuum. Vindobonae die XVI. Julii CDDCCLXV.

[P.S.] Illustri Tahio¹¹ humanissimam ex me salutem dicito, cuius elegantiam morum impressam animo meo continenter circumfero, et cuius frequenter memini, cum maiorum eius res gestas in diplomatibus lego.

156 Bél Károly András Kollár Ádám Ferencnek
Lipce, 1765. július 17.¹

Reméli, hogy Kollár meg fogja sürgetni Mária Teréziánál Bél Mátyás műve kéziratban maradt részeinek kiadását. Ha egyetért vele, úgy az úgy érdekében írta Gerhard van Swietennek. Lesújtó kritikát mond a pozsonyi országgyűlésről.

Celeberrimo atque amplissimo viro
Adamo Francisco de Kollár fautori suo
salutem plurimam dicit
Carolus Andreas Belius.

Fratri meo, Theophilo, medicinae doctori, has ad Te litteras tradidi, celeberrime vir, quae meam in Te observantiam et studium Tibi iterum adfirmarent, Teque rogarent, ut mihi veterem animum Tuum, quem ego mihi semper gratulatus sum, intemeratum serves. In primis autem istud spero Te effecturum, ut quam paterni operis continuationem² urgere apud augustam, illustri Swietenio patrono, coepisti, eam ne dederas; non committam, ut Tui de me iudicii Te unquam poeniteat. Si putas, mea ad illustrem Swietenium epistola accelerari forte eius consilii rationes posse, scribam quamprimum iusseris. Sed ista omnia Tu facies, pro Tuo et in patriam et in me amore: neque enim credo, nuperas tricas diaetae Hungariae sufflaminaturas consilium, augustissima imperatrice dignum. Vale, vir celeberrime, et me ama, fratrique meo fave. Scribebam Lipsiae die XVII. Julii MDCCLXV.

157 Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek
[Eperjes, 1765. július második fele?]¹

Levelének mellékleteként végre megküldi az ígért okleveleket. Köszöni a Bardus nevű pénzről szóló ismertetést. Kollár figyelmébe ajánlja Teleki Sámuelet, aki Janus Pannonius műveinek kiadásán dolgozik. Közöl egy latin nyelvű verset, melyet a szepesváraljai templomban olvasott és Janus Pannonius költeményének vél. Erről szeretné megtudni Kollár álláspontját.²

158 Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek
Bécs, 1765. július 29.

Köszöni az oklevélmásolatokat. Sétélmezi, hogy a sokat bírált és vitatott könyvében kifejtett tézisekkel kapcsolatban „új doktríná”-ról beszélnek. Reméli azonban, hogy több nagy tudós példáját követve még új dolgokat fedezhet fel a tudományok területén. A Dobai Székely levelében említett erdélyi tudós férfiút, Teleki Sámuelet már régóta ismeri. A szepesváraljai templomban olvasható verset nem tartja Janus Pannoniusénak. Elkészült II. András 1221. évi második dekrétumáról írott értekezésével.

Adamus Franciscus Kollarius
Siculo suo
salutem plurimam dicit.

Litterae tuae,¹ quas proxime ad me dedisti, sunt Hercle! sane priorum tuorum similitudinae, quia amores in me tui, humanitatis et eruditionis plenissimae. Abivi ab illarum lectione multo doctior, quam ad eas resignandas accesserim, ut adeo verba satis apta non reperiám, quibus Tibi gratias, quas possim humanissimas agam, nam, pares me unquam referre posse, plane despero. Sed adde, ad beneficium hocce tum etiam alterum ac verbis clarissimum Samuelem Pulszkium permanenter plurimam salutem: et gratias age viro optimo, qui tenebras meas de *Bardus*² moneta dispulerit.

Diplomata tua, quae epistolae tuae praemisisti sunt sane quantivis praetii, atque illorum e numero: quae ubi se videnda obtulerunt, osculo venerari soleo, faciunt enim plurimum ad doctrinam illam, quam populares nostri *novam* doctrinam Kollárii adpellare amant, quae adpellatio adeo mihi non displicet, ut eam etiam pro testimonio manifesto habeam impensae recte in rebus cognoscendis patriis, jam inde a prima adolescentia operae meae. Enimvero pigeret me, taederetque diligentiae meae, et tot vigilatarum noctium urbanarum, si nihil *novi* in publicum proferre quirem, laudareque maledoctus ea, quae caeci et claudi per trivia nostra cantare adsolent. Ament per me licet, probentque, qui volent in veteratas opiniones, modo mihi per exiguam hanc laudem non invideant, doctrinae meae cum vulgo futili haud convenire.

Gallileus Florentinus vir doctissimus, quia *nova* multa in lucem protulit, satellites Jovis primus vidit,³ et Copernici de motu telluris sententiam fortiter propugnavit,⁴ qua fortuna usus sit scimus omnes, et merito dolemus, incidisse virum, bono generis humani natum, in ea tempora, per quae adhuc omnia crassissimis ignorantiae tenebris erant consepulta; atque vel hinc discere licet vim admixandam plane, et stupendum magisterium temporis, cum nullus nunc sit, qui Galilaeum[!] laudibus suis non omet, et indignam fortunam eius, aegre non ferat.

Quis scit, mi Sicule, an seculo proxime venturo, non exoritur sint, qui *novam* doctrinam meam probent, et eos, quibus haecce visa est *nova*, discipulis suis ridendos propinent.

Audio clarissimum Pechium, praeter alia, vitio mihi etiam vertere, quod in praefatiuncula mea diligentiae meae, et Asiaticarum linguarum peritiae, clariori, quam voluis-

set, cum laude meminerim; sed nempe est vitium eorum hominum, qui post diuturnum sudorem in arte sua, et algorem perpeßum, Venusinum vatem⁵ imitati, vere dicere de se ipsi possunt[:]

Sume superbiam

Quaesitam meritis. Et mihi Daphnica

Lauro cinge, volens, Melpomene, comam⁶

Verum de his opportunior alibi dicendi erit locus nunc fateri cogor, haec et similia merito mihi objici, quandoquidem laudes meas τῶ *praefiscina praemunire neglexi*.

Ex literis tuis intelligo, injunctam Tibi, a me poenitentiam paullo graviorem videri; quam ob rem, recte ab auriculari confessione deterream, poenam illam cum leviori commuto, tuaeque liberum prorsus, permitto voluntati, ut diplomata abs Te mihi promissa, quam facillime namque[?] commodissime exscripta, mihi transmittens, nolo jam singula singulis schedis excipi, exscribantur modo, continenti serie, et vigiliis urbanis servitura, Vindobonam nostram mittentur.

Cura, et vide, ne amico, in capitali periculo suo, opera tua, aut consilio desis, cogita praeterea, me ab illis, qui noctu, ruri vigillant[!] oppugnatum iri, et quia Te poetarum lectione delectari intelligo, fac, ut praesto sis quo finito isto bello literario *Batrachomachiam*⁷ Ungaricam conscribere possis.

Illustris ille amicus tuus Transylvanus, cujus nomen reticui, et quem, carminum Jani Pannonii editionem novam⁸ meditari ais, illustris vir juvenis comes Samuel Telekius est, cujus ego paucis ab hinc annis, et amicitiam merui, et ob singularem prorsus ingenii, morum, et eruditionis elegantiam facio maximi. Is cum hic apud nos Vindobonae ageret,⁹ et omnibus merito suo esset admirationi, obtinuit facile a me omnia, quae propositum suum sive adjuvare sive ornare possent: quapropter non credo aegre feres, praereptam hanc Tibi a me de illustri amico tuo benemerendi occasionem.

Interea loci ingenua Tibi fateor, mecum summa voluptate mea, errorem hunc tuum risisse, quod adverterim illustrem hunc virum, utrique nostrum, non solum notum esse, verum etiam amicum. Carmen illud, quod Tu in basilica Scephusiensi lectum, exscripsisti, Jani nostri non est. Non est, inquires, et cur amabo: nescio inquam, tametsi certe sciam Jani nostri non esse.¹⁰

Sed Tu mihi, auctorem indica nefandi carminis 'Ce qu'est ocun religieux' mihi quidem Volterius esse videtur, tametsi me, in ejus operibus legisse non conveniri.

Gabrielem Pazmandium tua gratia, semel atque iterum quaeri curavi, sed frustra, quem ubi [...?] potero, faciam, ut sentiat, se mihi ab amicissimo Siculo meo commendatum fuisse.

Celeberrimum nostrum repum, necesse est, utrum vacuum remittam; sed ea lege et conditione, ut nunquam posthac, levior, quam venerit abeat, quando video denique Te nugis meis delectari.

Commentarium in decretum Andreae secundi,¹¹ quod vulgus, fundamentale adpellat, absolvi, qui tamen ante quam ego, ad plures librorum prohibitorum auctores abivero lucem non aspiciet: continet enim multa, non solum nova, verum etiam novissima, et lucifugis nostris injucundissima. Vale anime mi, et me redama. Vindobonae ad diem XXIX Julii. MDCCLXV.

[A levélhez csatolva:]

Die XV. Augusti supradictum decretum affixum et publicatum fuit ad valvas basilicae principis apostolorum Sanctae Mariae supra Minervam Sacri Palatii officii curiae

Turentianae, et in aliis solitis urbis locis. Romae MDCCLXIV.¹² Per me Petrum Reglini cursorem apostolicum[.] Franciscus Romolati magister curiae.

Quid judicandum de libris prohibitis[:]

Quelle que soit la puissance des grands seigneurs, pour éviter la douleur, qu'ils sentiraient d'être démasqués aux yeux de l'univers, ils n'auraient d'autre moyen, que celui de se faire estimer; ce seroit vainement, qu'ils voudroient recourir à la défense des livres, qui les flétrissent. Condamner un ouvrage, c'est en augmenter le prix: il n'est pas de meilleur expédient pour en accroître le débit que je vais encore plus loin, et je dis, que les persécutions, que souffre un auteur, pour avoir écrit la vérité, ne servent, qu'à le rendre plus illustre, et plus estimable. Lettres cabalistiques. Lettre LXV. Tomus II. pagina 384.¹³

159 Václav Prokop Duchovský Kollár Ádám Ferencnek
Prága, 1765. július [?]¹

Dicséri Kollárnak a szláv nemzet iránti elkötelezettségét, amelyet az Oláh Miklós műveit közreadó kötetben kifejtett. Kéri őt, ha ideje engedi, foglalkozzon az ő korábbi kérésével.

Nobilis, Magnifice, atque Clarissime Vir!
Domine Gratiouse!

Serio mecum dissentiebam, an ad ludicra haec avocare Te auderem gravissimis curis intentum; tum etiam quia sordere Tibi haec levia, non e difficili scirem, idcirco Te minus digna. Impulit tamen sponte currentem, et celebris comitas Tua, et in Olaho illustrato in Slaviam gentem declaratus affectus,² ut hanc tuendorum meorum Slavorum gratia susceptam appellam, absque piaculo, Te celare non deberem, praesertim: cum *clarissimus pater Pray* Hunnos suos a Tartaris deducendos partem gloriae putarit.³ Quaeso Te, si quando a severioribus Tuis studiis otium quaerens respirabis, haec mea examina, non quidem obiter, sed ut gravia, ut adstricta, id est, ut Tua. Tiro namque sum, qui in arcana illa literarum nondum me penetravi, quae per transennam adhuc videre tantum licuit; Tibi id datum; sed nolo in os. Vale vir nobilissime, utque pro gloria universae gentis Slavicae perpetim floreas altissimum orare non desinam, qui in debitissimo cultu gratiis, et nutibus Tuis me a modo sacrifico.

Tuae Nobilis ac Clarissimae Magnificentiae Domini Gratosi

Pragae die[?] Julii anno 1765. devinctissimus servus
Wenceslaus Procopius Duchowsky mp.

160 Francesco de Brunati Kollár Ádám Ferencnek
Róma, 1765. augusztus 7.¹

Kéri, hogy Kollár küldjön neki néhány példányt a könyvéből.

Illustrissimo Signore Signore Patrone Colendissimo!

Fondato su la decantata bontà, e cortesia di Vostra Signoria Illustrissima, come pure sull' aggradimento, con cui si compie d'accogliere, e dimostrare al Signore Consi-

gliere de Spergs le due Lettere, ch'io qui anni sono le procurai del Padre Mammachi, e di Monsignore Ascemann intorno all'edizione di molti m[anuscritti] destinati Padri Orientali, mi prendo la liberta di supplicare Vostra Signoria Illustrissima d'un esemplare della sua erudita opera dei diritti *Circa Sacra* etc dei Re *d'Ungeria*² in quel lor Regno etc: Della quale ulendomi gratiare, bella che sciolta mi farebbe piacere, di spedirmela in Posta, sotto lamia direzione sino a Mantoua, diretta o sia con sopracarta a Monsieur Monsieur Franchi Official dela Poste de Mantue. E circa la spesa, si riguardo all'importo di detto Libro, come dell' affrancatura su' cotesta Posta sino a Mantoua, potra Vostra Signoria Illustrissima farsi rimborsare di tutto da codesti Signori Fratelli Smitmer, ai quali ho gia preuentiuamente avanzato l'ordine. Spero, che Vostra Signoria Illustrissima non mi defrauda di questo piacere, e dell'onore degli ulteriori pregmi suoi Comandi, in attenzione de quali, coi sentimenti della maggio stima, ed' ossequio, passo a rassegnarmi.

Di Vostra Signoria Illustrissima

diutissimo obligatissimo servitore vero

Francesco de Brunati Agente[?]

e Segretario Imperiale Regio apostolico

Roma 7 – Agosto 1765.

[A levélboríték címzése:] All' Illustrissimo Signore Signore Patrone Colendissimo Il Signore Francesco Adamo de Kollar Consiliario Cesareo Regio e Bibliotecario della Regia Imperiale Corte etc. à Vienna.

161 Drobilicz Mátyás Kollár Ádám Ferencnek
Nagyszombat, 1765. augusztus 11.

Kéri Kollár támogatását, hogy a több helyre benyújtott kérvényei ügyében az udvarnál járjon el.

Illustrissime Domine, Domine Benignissime!

Verecundo licet satis rubore vultus arceor, quod ausu ita temerario benignam Illustrissimae Dominationis Vestrae indignatione ne fors quapiam in offensam commovere, taliterque praesentibus indignissimis lineolis meis imposturum me esse praesumpserim, verum quia copiose experto mihi mansueta Illustrissimae Dominationis Vestrae sub patrociniū confugiendi opemque implorandi, spem dedisset benignitas ideo fiducia hac fretus humillima cum deprecatione benignam exorando veniam ad Illustrissimam Dominationem Vestram summa cum reverentia recurro plenus spe, et enixissime precibus imploro, quatenus gemebundos singultus meos benigne audire, et ne tantarum expensarum Viennam petendo, ibidemque plus hebdomadis muniū spatio commorando, interim nihil exoperatus, re infecta discedere necessitatus sum, itineris item terni Posonium, ad excelsū consiliū, cameram, ac suam excellentiam tavernicū¹ aequē profusis cum expensis defatigando jacturam pati cogerer, mihi justē compati, ac humillimam instantiam meam ad Sacratissimam Majestatem Suam Caesareo Regiam sonantem ante discessum Majestatis Suae Sacratissimae in Tyrolim ad excelsam cancellariam per me porrectam, Majestati Suae Sacratissimae modis quam aprime[!] sibi perspectis benigne repraesentare dignaretur. Illustrissimus enim dominus Török² in procuratorem meum instantiam concinantem ira vehementi invectus, non scitur quibus ex rationibus petitum meum, necdum Majestati Suae Sacratissimae repraesentatum denegari, instantiamque reponi curavit, ubi nihil aliud (testes sunt superi) nisi quod justum

aequitatque consonum est pariaque instantiarum mearum indigitant, me consequi velle. Ideo humillime supplico dignetur Illustrissima Dominatio Vestra gratioso suo vultu me respicere, et Suam Majestatem Sacratissimam benigne disponere, et petatum meum per alios dominos suos consiliarios cum gratia, et clementia sua caesario regia revideri discutique curaret, in quibus nam praementioatus procurator deliquisset senis modalitati tali, via omnis ad Suam Majestatem Sacratissimam mitebat[!] instantium penitus praeluderentur. Ubi tu quisque instantium non administrata sibi debite in foris inferioribus per magistratus juris justitia ad dicasteria altiora recurrere necessitaretur; ego quoque praempta cum horreo domo vicini mei nomine Urbankovics, a parte inferiori domui meae contigua, ac integri pro eadem ad manus judicarias deposita summa pecuniaria, aparente[!] dein certo quopiam contradictore, domo mihi ad manus non resignata excelso consilio die 4. mensis X^{bris} anno 1755 humillimas porrexeram supplices cur videlicet meas intra fatalium dierum spatium inter Urbankovicianos creditores distribuisset magistratus pecunias, quin imo ipsi quoque venditori ex praefata pecunia 400 florenorum incaute admanuasset, ubi potius substantiam resque ejusdem venditoris una cum domo, et horreo in securitatem creditoribus ejusdem pro tunc evigilantibus ad manus assignare debuisset, meam vero pecuniam ex qua usum fructum capere voluissem restituere, verum adhuc intra annum illum, et mensem, milites intenterere, portiones solvere, transenas[!] habere, aliaque onera subire debueram, cum cordolio, et damno admodum gravi, et manifesto, praetereaue etiam usque huc magnas a vicino meo injurias, violentiasque, ac injustitias prout instantiae meae demonstrabunt, quas etiam accluseram, suferre debeo, ideo humillime supplico Illustrissimae Dominationi Vestrae dignetur me in benignam sui reflexionem sumere, et mihi hac in parte, ut supra attigeram, ne tantam injuriam injuste patiar, gratiose patrocinari, Deus ter optimus erit remunerator omnium. Interea his me jugibus gratiis, et favoribus perdemisse recomendo, et pro maxima gratia consolatissimum responsum humillime imploro, ut etiam oremus pro hac maxima gratia, Illustrissimae Dominationi Vestrae referre valeam gratias, et maneo.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

humillimus et perpetuus servus
Mathias Drobilicz mp.

Tymaviae die 11. Augusti 1765.

162 Moise Dragoși Kollár Ádám Ferencnek
Nagyvárad, 1765. december 11.¹

Hosszú hallgatás után, mintegy Kollár jóindulatát és jótéteményeit viszonzván, ismét jelentkezik nála.

Illustrissime Domine Consiliarie Domine,
Domine Patrone Gratosissime, Colendissime!

Crimen ingrati animi non effugerem, pia mente revolvens pretiosissimas in me Illustrissimae Dominationis Vestrae saepius effusas gratias nisi ad contestandam observantiam cum imminente nominis sui die anniversarioque nativitatis dominicae recursu non secus anni appropi[an]quantis exordio, quae Illustrissima Dominatio Vestra piissime recolit, sinceris plurimorum devotorum Illustrissimae Dominationis Vestrae pie applaudientium affectibus mea humillima vota jungerem corde exoptans sincero, quatenus

divinum numen recursum quam plurimorum annorum ad plenum contentum, in affluentia tam coelestis, quam temporalis benedictionis Illustrissimae Dominationi Vestrae numerare sinat, ac concedat. Dum vero horum consecutionem icentissimum numen exoro aras sacras, me amplius pretiosissimis Illustrissimae Dominationis Vestrae gratiis in humilitate commendo, omni cum veneratione perseverans.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Magno-Varadini

11ma Decembris 1765.

humillimus servus Moysis Dragosi

archi-diaconus supremus per diocesim

Magno-Varadiensem Graeci ritus Unitorum mp.

163 Comides Dániel Kollár Ádám Ferencnek
Besztercebánya, 1766. február 27.¹

Benczur József biztatására fr. Arról értesült tőle, hogy Kollár a magyar királyok történetét fontolgatja elkészíteni, mégpedig azok pénzeinek tükrében. Mint a numizmatika jeles ismerőjéhez és tudósához fordul Kollárhoz különböző pénztörténeti kérdésekkel.

ILLUSTRIS, CELEBERRIME, DOCTISSIME VIR,
Domine Gratosissime!

Homo confidentia et temeritate incredibili TIBI videbor, qui virum gravissimum, virum per orbem celebratissimum, verbo, qui magnum KOLLARIUM litteris meis compellare sustineam. Dabis hoc ingenti illi meo, ad gratiam TUAM aditum quaerendi, desiderio, quod animos mihi ad quidlibet audendum facit. Neque tamen eo iam fuissem progressus impudentiae, impetus enim meos auctoritatis TUAE cohibuisset reverentia; nisi clarissimi Benczurii hortationes crebrae verecundiam meam excussissent et, ut ad TE scriberem, novos mihi veluti subdidissent igniculos. Ego vero consiliis eius parere eo minus dubitavi, quod multos inverit saepe felix temeritas. Si quid interea abs me peccatum est, in consilii potius auctorem, quam effectorem culpam omnem, velim, coniicias. Retulit amicissimus mihi Benczurius, TE iam in eo operam TUAM ponere, ut historiam regum Hungariae ex nummis eorum dares illustratam.² Hoc institutum uti est pulcherrimum, ita adplausu non est omnino cariturum. Nihil enim a TE, VIR ILLUSTRIS, nisi quod omnibus suis numeris absolutissimum sit, potest proficisci. Ego pro summo meo, quo in historiam patriam feror, ardore, pridem nihil magis in votis habui, quam ut argumentum hoc popularibus adhuc neglectum, summus KOLLARIUS, qui unus cum successu posset, susciperet pertractandum. Qua in re, quod voti me compotem facias nihil tale opinatus, mihi laetor, TIBI vero impensissime gratulor. Faxit lucina propitia, ut ea, quae in patriae et reipublicae litterariae emolumentum animo concepisti excelso, propediem lucem conspiciant publicam. Patere iam, VIR CELEBERRIME, ut qui ipse etiam aliquam temporis subsecivi partem studio huic addixi, plusculum hac de materia TECum agam. Ac primum quidem quaerere ex TE constitui num Attilam nummos aliquos percussisse existimes. Mihi certe suspecta fide narrari videntur, quae Tillemannus Friesende³ numis Attilae una parte crucis signo, altera cornicis pede insignitis, memoriae prodidit. Neque facile adsentior Luckio nummis una facie nomen *Wezel* referentes Attilae attribuenti. In Thuringia, qui circumferuntur nummi Bitzels Pfennige vulgo dicti, Attilae perperam adfingi Sagittarius iam ivit probatum. Rudolphus quidem Roth in sua dissertatione de Attila,⁴ nummos aliquot produxit huius regis, quos tamen aetate Attilae multo recentiores, et non ab Attila, sed ab

aliis longo post tempore excusos esse nemo non videt. Quos porro Chifletius⁵ et Bandurius⁶ pro nummis Attilae habent, eos re vera non Attilae, sed regibus Britannicis tribui oportere, docte non minus quam operose ostendit I. G. Eccardus in *Observatione de nummis Attilae Hunnorum regis*, inserta *Acta Eruditorum Lipsiae* anni 1720. pagina 214.⁷ Toto tamen coelo et ipse aberravit, cum loco citato Attilae nummum genuinum esse contendit, quae Badvelae Gothorum in Italia regis esse, facili negotio possem dare evictum. Minimam omnium fidem habeo Bonfinio rhetoricanti, qui decadis I. libro 7.⁸ Attila subinde in populum, missilia, seu nummos triumphales sparsisse, perhibet. Ex his omnibus colligo nullos prorsus Attilae genuini dari nummos. Quid TU vero ad haec VIR CELEBERRIME TUO enim stare iudicio decrevi. Sed iam ad alia. Quod Wenceslai regis Hungariae nummorum, utut talium rerum curiosus investigator, nec volam, nec vestigium uspiam repererim adhuc, nullam puto subesse causam aliam, quam quod rex iste non Wenceslai sed Ladislai nomine monetas suas signare fortasse maluerit fidem coniecturae faciunt diplomata, in quibus rex hic Ladislaus se vocavit. Vide Timonis *Epitome chronologiae*, in appendice.⁹ Levis ista quidem momenti sunt. Attentione TUA videbuntur digniora, quae de insignibus Hungariae heraldicis ad fidem vetustissimorum nummorum Hungaricorum iam proferam in medium. Fascias scuto inscriptas primum in nummo conspexi, qui sequentem exhibet perigraphen: MON. STEPHANI R. At, quoniam in nummo hoc tres solummodo, non plures taeniae comparent distinctissime expressae, subiit animum cogitatio, olim insignia regni tribus duntaxat taeniis transversis constituisse. Opinionem, utut paradoxam, ducum Croyorum adprime confirmant arma gentilitia. Hi, quia natales suos ad priscos reges Hungariae referunt, tres rubeas fascias in campo argenteo gestant. Huc etiam faciunt, quae in Simonis Okolski *Orbis Poloni* tomus III. pagina 306.¹⁰ leguntur: citat auctor iste quoddam vetustissimum Poloniae problema historiarum Cracoviae impressum anno 1534. apud Florianum Unglerum,¹¹ ex eoque sequentia verba adducit: „Postquam exivissent ex Scythia Juhri aliquo tempore, oppressis ac debellatis Gotthis, ubi nunc Scythia manent Zawolscii, in eadem sua ditioni subiecta manserunt regione, dum tandem rescivissent a venatoribus, qui cervum insequentes casu inciderunt fortuito in Juhros, de fertilissima Pannoniae provincia, seu potius regno amplissimo, electo duce Attila, transmeatoque triplici fluvio Don, Wolga, et Boristhene, Pannoniae regnum prostratis ac debellatis Sclavis occuparunt: quo occupato, hoc sui imperii pro insigni acceperunt, quod visitur stemma” (tres nempe fluviorum tramites) crucem duplicatam serius regni insignibus accessisse existimo, quicquid in contrarium nostri. In sigillo Belae IV. quod in praestantissima TUA historia diplomatica juris patronatus regum Hungariae pagina 42.¹² aeri incisum est, et in nummo Belae IV quem celeberrimus Joachim Hallensium professor in libro suo: *Neueröfnetes Münz Cabinet*¹³ produxit, crux, patriarchalis scuto inserta primum visitur. Unde coniecturam capio, occasione susceptae illius cruciatuae expeditionis, cui pater Belae IV. rex Andreas II. cum imperio praeerat, in insignia regni fuisse assumptam crucem demum; sicut multas illas, tamque varias in perplurimis regnorum, provinciarum, urbium et illustrium familiarum scutis conspicuas crucis, originem cruciatas expeditionibus potentissimum debere certissimum est. Caeterum fasciis recentiore esse crucem, unus, quod sciam, auctor *Cerographiae Hungariae*¹⁴ pagina 11. agnovit: „Cur, inquit, latus scuti dextrum profana insignia (fasciae) prae sacris (cruce) tenere ornareque mereantur, vix aliam ab eadem antiquitatis, quam notant, praerogativa causam reperias.”

Transeo ad alia. Complures Caroli Roberti et Ludovici I. vidi nummos, qui una facie insignia Hungarico-Andegavensia ostentant cum galea, quam struthionis caput rostro soleam prensans ornat. Quid struthio ille sibi velit, et unde sit adscitus, ego quidem

ignoro iuxta cum ignarissimis. Bonfinius quidem Decadis II. libro 9. exequias Caroli Roberti describens, haec inter alia: „praecessere tres equites cataphracti – qui eius arma praeferebant. struthione pro aquila Carolus usus est.”¹⁵ Cur, quaeso, aquila antea usus est Carolus? Siculamne innuit Bonfinius aquilam, quod Carolo fortassis in Siciliam aliquid iuris praetensi esset? an arguere verbis istis voluit Bonfinius, reges Hungariae Caroli antecessores, aquilam in insignibus praestulisse? Non diffiteor, conspici in quibusdam Belarum nummis aquilam; probe etiam novi, scriptores domesticos omnes perhibere, ad Geisae ducis usque tempora, asturem vel, ut Bonfinius vult, aquilam Hungarorum constituisse insignia. Neque tamen inde facile mihi patiar persuaderi, alia unquam, praeter taenias et crucem duplicatam, Hungariae fuisse signa symbolica. Sed sive Siculam, sive Hungaricam subintellexerit aquilam Bonfinius, qua tandem caussa Struthionem ei substituit Carolus? Haec omnia edoceri abs TE, VIR CELEBERRIME, percipio. Nactus sum diebus superioribus ectypum argentei nummi quadrati, minoris moduli qui *antica* sui parte perigraphen : + ANDREAS. et virunculum stantem, dextra pugionem, sinistra simplicem cruculam tenentem exhibet, *postica* vero parte, aedificium duabus turribus, inter quas crucula comparet, instructum, ad limina caput mortuum visitur, sine ulla inscriptione. Cui auctori hanc adsignem moneti dubius sum. Hungaria tres numerat reges *Andreae* nomine Neapolis unicum, eumque Hungariae regis Caroli Roberti filium. Plures huius nominis reges, ut nosti, non exstiterunt. Andreae Neapolitano nummus tribuendus vix esse videtur, quod hic biennium saltem cum uxore Johanna regina Neapolis convixerit, et nummos intra tam breve tempus, paucissimos, vel nullos omnino condiderit, Johanna regina reipublicae gubernacula tractante. Quare nummum istum Andreae III. vendicaverim, eo, quod caeteris nummis Hungaricis, quos ego quidem adhuc videram, multum sit dissimilis Andream III. Venetiis natum et educatum maternis insignibus esse visum, Bonfinius Decadis II. libro 9. his verbis memoriae prodidit: „Quum e Stephano, Andreae regis filio, et Thomassina Maurocenna natus esset (Andreas III.) gentilitia matris insignia usurpavit, et cruci tantum circulum, ut a caeteris Maurocenorum agnosceretur inseruit.”¹⁶ Parentis nobilitatem usque adeo praevenere ut rerum potitus, humiliori fortunae insignia, prae matris amore, et illius urbis reverentia non spreverit. Quid si igitur *postica* nummi huius facies insignia familiae Maurocenae repraesentet? Satisne iam garritum est? Sic reor omnino. Infinita adhuc adfinia ex TE sciscitarer, nisi patientia TUA ulterius abuti piaculum videretur. Ignoscas, rogo, quod scribendi ad TE confidentiam mihi sumserim, nugisque meis prolixissimis, quam TUA spondet humanitas, des veniam.

Quod reliquum est, me gratiae TUAE, ea, qua par est, observantia, commendo, summa veneratione aeternum perseveraturus.

ILLUSTRIS CELEBERRIMIQUE NOMINIS TUI

Neosoli 1766. die 27. Februarii.

cultor devotissimus
Daniel Cornides.

164 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1766. július 14.¹

Elnézést kér, hogy Kerchelich könyvét csak most tudja visszaadni. Beszámol arról, a királyi kincstár (fiscus) birtokain az urbánális szabályozás már megtörtént. Kéri Kollárt, ha valamit megtud egy bizonyos könyvről, tudassa azt vele. Megküldi Bél Mátyás Tomka-Szászky János kiadásában megjelent geográfiai munkáját.

Spectabili ac perillustri domino ADAMO FRANCISCO KOLLAR,
salutem plurimam dicit
Josephus Benczur.

Quod tam diu [opus] *Kerchelichium*,² spectabilis ac perillustis domine, detinerem, deprecor. Plus quidem simplici vice illum decreveram ad TE remittere, amici tamen quibus librum Vindobonam transferendum tradere volebam, antequam cum illis colloqui poteram, huic ad VOS commearunt, neque simul eluserunt. Hac occasione dum eundem, per Kusmanium academicum, qui ad latus est heruli Pronaiani, qua ephorus, seu informator meo in hospitio et convictu, remitto, TIBI pro communicatione eiusdem, quas mente concipio, ago gratias. Kusmanius hic non est prorsus hospes in rebus Ungaricis et discipulum quoque suum privatis horis hoc in studio formare necessum habet.

In patria nostra motus colonorum necdum cessat.³ Szaladiensis comitatus novum nuper accepit urbium⁴ ex excelsa cancellaria Hungarica quod tamen paucis proceribus arridet. Excelsus quoque tavernicorum magister⁵ suis in bonis iam est regulatus, urbario, quod valde prolixum est, quodue hic valde occultatur. Fecit illius copiam spectabili domino Jeszenak⁶ spectabilis dominus consiliarius Herlani,⁷ sed quia dominus prior statim ad celsissimum principem Eszterhazi⁸ perexit, non poterat illud curare transcribendum. Quam primum Jeszenak patvaria copiam illius est consecutura, statim mecum communicabitur; ego vero, si demandaveris, illud TIBI submissurus sum. Illud iam TIBI pridem innotuit, excellentissimum comitem nominatum, ob excessus in bonis suis institutos, et urbaniis, quae in bonis eius erant, repugnantes, in 46 000 Rhenensibus florenis esse coniectum; et praeterea in mandatos accepisse, ut fundos a colonis receptos, cum fructibus perceptis, restituat. Narrant aliqui, eum, si res venerit ad executionem, se velle opponere; interim aliqui metuunt, ne, si id adtentaverit, notae infidelitatis accusetur.

Haec tamen TIBI in aurem[?] Zichiana caussa⁹ proxime venturo Augusto mense assumi debebat Pestini: sed, si mestris fides est adhibenda, mandato regio impedimentum rei huic obicietur. Alias multi inclitae familiae Zichianae, fautores et promotores in excelsa Tabula Septemvirali quaerere incepterunt.

Nuper nonnulla ad dominum *Tersztenszkium*[!] perscripsi, de opere quodam, quod apud defunctum Zrieschium¹⁰ haerebat, et ad manus nepotis eius Pongratzii¹¹ devenit. Crediderim eum rem TEcum, communicasse, et quid possessor libri molitur exposuisse. Faceres mihi rem pergratam, quodsi vel per dominum *Tersztyenszkium*[!], vel per Kusmanium quid hic sperare possit iuvenis, significares.

Compendium geographiae Beliano-Szaszkianae,¹² qua *Ungaria*, sistitur in comitatus, et comitatus in processus divisi hac occasione submitto; mapulas 4. ad illud pertinentes ad manus nunc non habeo, si tamen illas desideras, proxime submittam.

Dominio *Tersztyenszkyo*[!], si per occupationes TUAS licuerit, salutem dices. Dissertationis nuperae *Schvartzianae*¹³ exempla necdum Dresda sunt adlata.

Jam age diu ex voto, remque litterariam in primis Ungaricam orna feliciter. Vale. Dabam Posonii die 14. Julii 1766.

165 Csíky István Kollár Ádám Ferencnek
Marosvásárhely, 1766. szeptember 20.

Ígéretéhez híven megküldi különböző, Erdély történetével kapcsolatos források, közöttük oklevelek, másolatait, továbbá az erdélyi vajdák névsorát. Leveléhez csatolja a magyarországi unitárius papok magyar nyelvű apológiáját.

Illustrissime Domine Consiliarie,
Domine Domine Patrone Gratosissime!

Superioribus diebus Viennae constitutus, dum gratiam cum illustrissimo domino consiliario non tantum colloquendi, sed uberiore ejusdem notitia quoque fruendi nactus fueram, eotum appromiseram me Illustritati Vestrae, aliquod privilegium, quod in rei Transilvaniae antiquitatis monumentum aliquid conferret, transmissurum. Redux factus, in eo fui, ut quo citius promissum solverem. Praesenti itaque occasione Illustritati Vestrae humilime inservio sequentibus:

1°: Copia privilegialium Ludovici regis Hungariae de anno 1366. pro nobilibus terrae Transilvaniae emanatarum. Specialia jura in his nobilibus Transilvanis concessa fuerunt, praecipue circa jurisdictionem de malefactoribus. Ex quibus liquet, quando nam in Transilvania jura et fora dominalia originem caeperint, quae uberius Illustritas Vestra ex iisdem cognoscere dignabitur.

2do: Alia copia privilegialium et singularis donationis Siculorum sedis Arannyas cum expositione occasionis et temporum, quibus pro servitiis eorum fidelibus terra eadem, quae hodie Arannyas Szék vocatur, Siculis de Kisdi collata fuerat. Ex quibus liquet nationem illam circa Belae quarti tempora quoque nomine Siculorum insignitam fuisse, idque quod reverendus dominus Pray de Siculorum nomine scribit¹ emendari posse. Venient spero ad manus meas et alia privilegia, quibus haec uberius solidari poterunt.

3to: Serie sive cathalogo ducum, vajvodarum et vice-vajvodarum Transilvanorum, ex historicis, potissimum vero ex publicis et privatis archivis collectorum, cum designatione, circa quod tempus illi vixerint, et officia tenuerint. Censeo hunc cathalogum (si apud Illustritatem Vestram necdum exstet) non ingratum fore. Potuerunt adhuc plures praeter hic consignatos fuisse, quorum tamen nomina mihi necdum constant. Habeo interim in promisso a magnate quodam (qui cathalogum hunc ad praesentia usque tempora se deduxisse asserebat) quatenus uberiorem mihi reddet illam seriem; qui ubi promisso satisfecerit, non deero ego quoque Illustritati Vestrae supplementum illud humilime submittere. Nunc his in antecessum si potui, succurrere volui si gratiam haec habuerint, hoc est quod mihi erit gratissimum.

1) Feceram promissum de grammatica quadam Hungarica typis nondum evulgata,² quam etiam hic promisso satisfactorius humilime transmittito. Opus hoc grammaticum erit, mea saltem opinione, accurate elaboratum. Quod si illam ab Illustritate Vestra nactum fuerit gratiam, ut typis mandari jubeatur. Pro facilitatione legentium et discen-tium multum facere censerem, si illae terminationes, literae, syllabae etc. quae rubeo colore pro distinctione scriptae sunt, in typis quoque vel colore, vel saltem characteribus distinguerentur, facilius enim et oculis, et mentibus inhaerent. Autor illius operis habet fratrem suum germanum nunc Viennae medicinae studiosum qui ubi Illustritas Vestra jusserit, in corrigendo, ac aliis circa typum necessariis aderit lubenter. Indicem rerum ipsemet autor fratri suo submissurus est, qui paginis conformiter addere vel subnec-tere praesto erit. Caeterum stabit in arbitrio Illustritatis Vestrae agere cum hoc opu-sculo prout libuerit. Denique

2) annecto humilime Illustritati Vestrae *Apologiam fratrum Unitariorum* idiomate Hungarico conscriptam, cujus oliim[!] autor erat in hocce principatu vir quidam secu-laris, non vulgaris eruditionis.³ Haec ut gratiosam apud Illustritatem Vestram reflexio-nem habeat, per omne quod sacrum est, oro, eo fortius quidem de meliori spe nihil dubito, quod ex temporis illius exigui colloquio, quod speciali cum gratia cum Illu-stritate Vestra Viennae habere potui, agnovi Illustritatem Vestram non vulgi vel plurium opinione, sed veri potius et aequi cognitione duci. Apologia haec, si Illustritas Vestra gratiose perlegere dignabitur, maculam nomini Unitariorum indigne iniustam, spero

delebit; patebit enim confessionem illam apud aequos iudices pro odiosa ac verae Christianitati adversante haberi non posse, imo illam sacrarum literarum tenori et sensui accommodatam esse. Melius, spero Illustritas Vestra ex ipsamet eandem intelligere dignabitur, quam ego describere possem. Prout vero Viennae coram Illustritate Vestra constitutus, ita et nunc e longuiquo confidentia plenus Illustritatem Vestram specialiter iusto, dignabitur nostri gratiosam memoriam habere, ac oppressae nostrae sorti adversus indignas criminantium voces, ubi occasio semet praeberit subvenire, et nobis coram clementissimo principe, aliisque talem dare opinionem, quales revera sumus. Apologiam hanc sive Illustritas Vestra pro se reservet, sive regiae bibliothecae inferri jubeat, aequè gratum nobis erit, si essent et alii linguae Hungaricae gnari cum quibus Illustritas Vestra privatim communicaret, fors non noceret: prudentissimo tamen Illustritatis Vestrae iudicio omnia subijcio. Novi bene, quod apud nonnullos vel nomen nostrum sit odiosum, sed apud tales qui plane nos ignorant, ac in iudicando aliena auctoritate ducuntur; talium tamen esse solet id odisse, quod nesciunt. Sed de his gratiam et veniam humilime expeto quod tantis Illustritatem Vestram onerare ausim. Memini Illustritatem Vestram mentionem fecisse Viennae de decreto vel articulis sancti regis Andreae Hierosolimitani illis scilicet, quibus decretum de nobilium privilegiis conditum,⁴ explanatum esset, sed hoc posterius corpori juris Hungarici insertum non sit, si copiam hujus ex gratiosa Illustritatis Vestrae annuentia habere possem, summe gratularer. Si quae ex hinc ad rem diplomaticam Transilvanicam facientia ad manus habere poterò, eadem cum Illustritate Vestra amplius quoque communicare obligatum me recognosco. Si capitula adire mihi fas esset inde pluribus, ut spero rem diplomaticam illustrare possem, sed eo penetrare ut privatus, nequeo. Gratosius interim me favoribus enixe commendans, jugi venerationis cultu perenno.

Illustrissimi Domini Consilarii

Marus Wasárhelly. 20^a 7^{bris} 1766.

humilimus servitor
Stephanus Csiki mp.

166 Blahó Vince Kollár Ádám Ferencnek
Kassa, 1766. október 19.¹

A ferences rend történetére vonatkozó középkori dokumentumokat és azokat a forrásokat, elsősorban okleveleket gyűjti össze, melyek Tomori Pál kalocsai érsekkel és tevékenységével kapcsolatosak. Feltételezi, hogy ilyenek a bécsi császári udvari könyvtárban és levéltárban fellelhetők. Ezek felkutatásához kér segítséget.

Spectabilis, Perillustris, ac Clarissime Domine Domine,
Patrone mihi omni studio Observande!¹

In editis, quorum aliqua legi, operibus, spectabilis ac clarissimae Dominationis Vestrae eruditionem singularem, rarum antiquitatum studium, industriam eximiam demiratus sum, et collaudari; ut in his excelleret Dominatio Vestra jam laudata fecit, opinione mea, caesariae bibliothecae procuratio, quae felicitati ingenii opportune accessit. Ingenio sic ad optimarum rerum notitiam comparato, non ambigo, societatem esse facilitatem ejus animi, qui dum sibi vacat, abstrahi a suis patitur, ut aliquid in aliena etiam studia conferat, seque interpellari sinat. Et hoc spem meam aluit, dum supplices ad Spectabilem, ac Clarissimam Dominationem Vestram dare litteras cogitarem; quas tandem exarari, et petitiones meas in hocce folio, humanissima cum submissione, descripsi. Historiam provinciae sacratissimi Salvatoris, Ordinis Minorum Stricteris Observantiae

colligo, et ad fidem monumentorum, praecipue diplomatum, a sui initiis nimirum anno 1339. deducere satago. In ea Paulus Thomorius, dictae provinciae quondam filius, subin Colocensis archiepiscopus, demum belli ad Mohacsium infelicitè gesti dux mystratus, non unam paginam deberet facere ex rerum a se gestarum copia, sicubi exaratas potiores saltem, nancisci liceret. Istvanffius,² et Brodericus³ multa quidem de viro isto referunt, sed quae bellica potissimum facinora sunt; ego his adjungere studeo non edita hactenus, illa cum primis diplomata, quae Paulum jam archiepiscopum attinerent. In celeberrima illa bibliotheca, aut tabulario caesareo, quod clarissima Dominatio Vestra administrat, perspectumque habet, reperientur fortasse aliquae seu Thomorio missae, seu ab eodem scriptae litterae; harum, nominatim illarum, quibus Ludovicum II. regem periculi, a Turca impendentis commune fecit, exemplum mihi mitti etiam, atque etiam peto. Placebit Thomorianum folium, quantumvis abjectum et maxime cum sigilli, quo usus fuit, descriptione, si reperiri adhuc possit. Ad haec litteras, quibus Ferdinandus II. imperator nostrum patrem Georgium Biolavich, episcopum Tinnensem anno 1636. nominavit, describi; et si quae aliae chartae, vicariam Hungariae observantium, dein 1517. provinciam dictam anno autem 1523. Salvatoris nomine insignitam, concernentes, praecipue ante 1600um scriptae occurrerent in memorato litterario promptuario, indicari saltem, quales ejusmodi chartae sint, quidve contineant, paucis attingi omni submissione rogo. Plura coenobia nostra aluit quondam Helena Zrinia Francisci Rakóczii vidua demum Thökölíi Emerici conjux. Beneficiis heroinae istius, mea in historia, etiam fortunae vicissitudines attingere, aequum esse arbitror; quaedam e patriis scriptoribus, quaedam ex manuscriptis habeo, sed annus, quo Emerico Thökölíio in manus convenit; locus item, et tempus, quo vivere desiit me latent; patere autem possunt detegente clarissima Dominatione Vestra. Saepe Turcae nostris fratribus aut coenobiis exitio fuere, ad haec multas eorum tenemus litteras, dum Hungaria dominarentur, scriptas; eam ob rem etiam imperatores Turcarum, per annos, quos in decursu narrationis rerum nostrarum attendo, refero cum tempore, quo creati, deturbati, aut fati functi sunt. Non habeo autem idoneum auctorem, qui ab anno 1700. ad praesentem eos recenseret. Noti sunt illi spectabili, ac eruditissimae Dominationi Vestrae; eorum itaque brevem, a memorato anno, cathalogum,⁴ cum solo electionis, et obitus tempore, quaeso non deneget supplicanti. Non leve quidem negotium hisce precibus facesso viro, magna curarum mole obruto, fateor; at eidem ad perennem laudem, copiosumque; apud superos meritum mihi vero praeter emolumentum ad obstrictissimum grata memoria recolendi studium cedit labor. Dum Annales regum Hungariae patris Pray e Societate Jesu opera in lucem datos,⁵ carptim legerem, subsidio clarissimi Francisci Kollarii in multis usum fuisse authorem vidi, et continuo spem certam feci, in rem quoque meam a viro erudito juxta ac liberali aliquid obtinendi. Praeter haec unum alterumve operum clarissimae ac spectabilis Dominationis Vestrae exemplum, si plura supersunt, peterem, ni importuni hominis notam vererer. Quod peto ad meam supplicationem reddere libuerit, perferet aut diriget Cassoviam harum litterarum lactor Viennae moram modicam extracturus. Oro interim Deum, ut clarissimi et spectabilis domini vitam, in omni prosperitate ad seram aetatem differat, et bonis studiis intento donet auxilia, quibus valeat cum orbe litterato plures lucubrationes communicare. His dum me in sinum gratiarum suarum suscipi impense cuperem, omni cum observantia maneo.

Spectabilis, Perillustris, ac Clarissimi Domini

minimus servus pater Vincentius Blaho
Ordinis Minorum Provinciae
Sacratissimi Salvatoris historicus mp.

Cassoviae 19. 8^{bris} 1766.

167 Csíky István Kollár Ádám Ferencnek.
Marosvásárhely, 1767. január 30.¹

Reméli, hogy Kollár megkapta az előző év végén neki elküldött könyvet. Szeretné Kollár forrásgyűjtését gyarapítani, ezért saját oklevélkollekciójából majd szívesen ad elsősorban az erdélyi történelemmel kapcsolatos okleveleket. Levelében három ilyen, 13. és 15–16. századi dokumentum kivonatával szolgál. Beszámol arról, hogy az unitáriusokat méltánytalanságok érik, így Torda vármegye főispánja Torda mezőváros magisztrátusából vallásuk miatt önkényesen eltávolított néhány hivatalnokot. Kéri Kollárt, hogy járjon közbe az udvarnál az unitáriusok ügyében.

Illustrissime Domine Consiliarie,
Domine Patrone Gratosissime!

Sub finem anni proximius evoluti per certum hinc Wiennam tendentem adolescentem scripta quaedam Illustritati Vestrae cum quodam libello apologetico transmisseram,² illa quidem ad manus Illustritatis Vestrae pervenisse certus sum, an vero, et qualiter placuerint, ignoro. Ego quae rem Transylvanicam illustrarent, amplius quoque colligere, et Illustritati Vestrae transmittere non cessabo, dummodo talibus incommodus apud Illustritatem Vestram non evadam, habeo in promissis quaedam talia privilegia ab aliquo magnate hic collecta, communicanda mihi venire, omnem ponam in eo operam, ut saltem in similibus, memoriam mei apud Illustritatem Vestram (si grata erunt) conferrem. In specie habeo ad manus etiam in praesenti quaedam, sed quia non ita Transylvaniam, quam Hungariam concernunt, ideo nunc non transmittó, ne fors eorum copiam Illustritas Vestra habeat, si vero non haberet, et haec cum reliquis, quae hisce diebus hinc inde collegi, mense sequenti sum transmissurus. Horum *primum* est: privilegium speciale a Ladislao rege anno 1279. Cumanis tunc primum ad fidem Christianam conversis et baptismum suscipientibus concessum; in quo loca habitationis eorum in quae tunc disponebantur, declarantur, in specie, quod pro habitatione iisdem datae essent terrae inter *Danubium et Tyciam* aut juxta fluvium *Kriss*, vel inter flumina *Morus et Kriss*, vel inter flumina *Tymus et Morus*; exprimuntur libertates eorum, et jurisdictionis modalitas, quibus regi debeant, et quod non amplius in tentoriis, sed more Christianorum aliorum in domibus solo fixis, habitare teneantur. *Secundum* est: instrumentum indulgentiale et a peccatis absolutorium, illorum, qui circa annum 1480. secundum ordinationem legati pontificis Sixti IVⁿⁱ ad regna Hungariae, Poloniae et Bohemiae missi, pro expeditione bellica contra Turcas instituen[da] incistam, certam summam contulissent, exstat etiam formula absolutionis sub sigillis duorum commissariorum per legatum pontificis ad hoc destinatum. Hujus expeditionis vestigia in historiis non meminisse me vidisse. *Tertium* est: privilegium donationale, in quo memoratur regem Joannem anno 1537. *Georgio Sullyok* episcopo Quinque Ecclesiensi ejusque fratribus Stephano et Blasio, totales possessiones suas Cumanicales *Hontorzeg* appellatas, videlicet: Elewzállás, Karachonzállás, Wyzállás, Jakabzállás, Sárosd, Kaythor et Perkáth nominatas in comitatu Albensi sedis Sólth habitas eo modo donaverit, ut donec alias his similes possessiones iisdem donare poterit, has eorumque possideant. Observavi ex his, fors tunc Cumanorum terras juri regio subjectas fuisse. Has itaque litteras cum quibusdam aliis, si copiam hactenus Illustritas Vestra non habeat, transmittere, ubi jussum fuero, non intermittam.

Querere, si auderem, et gravis non essem, Illustritati Vestrae super injuriis, quas ab aliis pro confessione nostra, jam puto Illustritati Vestrae satis nota, quotidie patimur; initio anni praesentis accidit; duos adhuc assessores et notarium in oppidano magistratu Tordensi habebamus ex nobis, quos in dicta causa contra vota comunitatis, supremus

comes comitatus Tordensis³ officio violenter exuit, eo solum principio, quod essent Unitarii; caeterum boni cives, et subjecta illis capaciora, quos in locum eorum propria solum autoritate irrequisitoque regio gubernio, substituit. Agunt nobiscum ut volunt, et quod summe dolemus, praetexunt. Jussu Suae Majestatis Sacratissimae⁴ talia fieri, quae jussisset Unitarios ad nulla penitus officia vel minora admittendos esse; nobis tale decretum regium nunquam exhibetur, nec audivimus certo emanasse, nec credimus pietissimam matrem legum et jurium custodem illud mandasse. Nisi divina et regia benignitas nostri misereantur, pro illa, quam bene Vestra Illustritas novit, confessione, propediem de nobis actum erit. Velit tamen Illustritas Vestra mihi famulo suo de his indignitatibus mentionanti, gratiose ignoscere. Qui expertis ejusdem affectibus humillime commendatus, perenni veneratione emorior.

Illustrissimi Domini Consiliiari

Maros Váshelly, 30^a Januarii 1767.

humilimus servitor
Stephanus Csiki mp.

168 Jakob Gelasius Felix Dobner Kollár Ádám Ferencnek
Prága, 1767. február 2.¹

Ígéri, hogy hamarosan visszaküldi a Prágába Kollár által számára kikölcsönzött magyarországi forrásokat. Örülne, ha további kiadatlan régi magyarországi okleveleket, így többek között a veszprémvölgyi görög nyelvű diploma másolatát is, kaphatna Kollártól, melyekkel diplomatáriumát gyarapíthatná. I. Lipót császár és király Buda felszabadítása alkalmából vert aranyérmét, és egy kisebb, aranyozott ezüstpénzt küld.

Perillustri ac clarissimo viro Adamo Francisco Kollario

Suae Caesareo Regis Majestatis a consiliis,

Bibliothecae Augustae Vindobonensis custodi primario etc.

Gelasius Dobner a Sancta Catharina collegii Pragensis scholarum Piarum rector salutem plurimam dicit.

Quae benevolentiae Tuae vir perillustis ac clarissimus debeam, nec ingenium, nec calamus paria sunt extollendis, solis precibus meis spes aliqua relicta est, ut summa Tua erga me studia vel saltem in partem, si pensare nequeunt, demereri conentur. Remissem per latorem harum documenta Hungarica beneficio Tuo, quod nusquam meritis sum, Pragam utque credita, nisi reditum meum ingens farrago negotiorum, quae differri nequiverant, excepisset, et scribae meo celeritas in exscribendis non defuisset. Faciam autem, ut quam primum cum apologia mea, quae hac hebdomada prelum deseret, ad Te vir eruditissime redeant. Si diploma illud Hungaricum Graeco sermone conceptum,² de quo mihi coram mentionem ingessisti, diplomatario meo cum sapientissima Tua interpretatione adjicere volueris, rem mihi gratissimam, nomini vero Tuo gloriosam praestabis, uti et si quae praeterea instrumenta Hungarica, praesertim quae ex remotione antiquitate sunt et hactenus inedita, in manus Tuas forte inciderint. Si Chronicon Bohemiae³ me praesente coeptum jam e tabula est, majorem in modum humanitatem Tuam oratam cupio, ut latori harum extradadas, jamque in mandatis dedi patri Juliano nostro, ut scribam Tuum interim remuneretur, dum pluribus transmittendis ei plene satisfaciam.

Mitto numum aureum *Leopoldi imperatoris* decuplum pretio ordinario, de quo coram, quem in Hungaria excusum esse deprehendes. Alter minor argenteus in memo-

riam expugnatae *Budae* excusus est, a me 35 cruciger redemptus. Dabo operam, ut succedant plures.

Nonnemo ex nostris numophylarchis tradidit mihi Ferdinandi magni ducis Hetruariae, et uxoris ejus, Christianae natae Lotharingiae numisma argenteum majus deauratum, dixitque eo carere numophylacrium caesareum, in quo dedita opera Hetruariae et Lotharingiae ducum collectio fiat. Offert homo lucrosus hoc numisma pretio quattuor aureorum Hungaricorum non minoris. Accludo itaque illud, ut si atriserit, servari, secus remitti possit. Deus Omnipotens Maximus rei litterariae incremento ac flori de diu sospitem velit. Vale decus patriae Tuae.

Dabam Pragae IV Nonas Februarias anno MDCCLXVII.

169 Csíky István Kollár Ádám Ferencnek
Marosvásárhely, 1767. február 15.

Ígéretéhez híven megküldi a magyar és erdélyi történelemmel kapcsolatos dokumentumokat. Felhívja Kollár figyelmét arra, hogy Szilágyi Sámuel Erdélyben jelentős történeti forrásgyűjteménnyel rendelkezik.

Illustrissime Domine Consiliarie,
Domine et Patrone Gratosissime!

Juxta nuperum promissum praesenti occasione, quaedam adhuc ad rem historicam Hungarico-Transylvanicam spectantia humilime transmittito. Erunt forte inter haec talia quoque, quae hactenus Illustritati Vestrae nota essent; ego tamen an illa nota sint vel minus, ignarus, comunicare volui. Sunt plurima hic apud illustrissimum dominum baronem Samuelem Szilágyi inclytae Tabulae Regiae assessorem talia collectanea,¹ quae ad illustrandam rem Transylvanicam facerent plurimum, qui mihi gratiose promisit, se cum Illustritate Vestra libenter illa comunicaturum, modo literas Vestrae Illustritatis eatenus videat. Plura idem dominus baro habet talia quae cognita non sunt ingrata. Ego interim ulterius quoque partes meas tenere in similibus comunicandis non deero, praesertim ubi talibus me ulteriorem gratiositatem Illustritatis Vestrae demeritum sensero. Qui ulterioribus gratiosis eiusdem affectibus humili devotione commendatus, persevero constanter.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Maros Vásárhely 15^a Februarii 1767.

humilimus servitor
Stephanus Csiki mp.

170 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1767. február 26.¹

Megküldi Dudith András egyik művét. Jelenti, hogy Katona István diplomatikai munkájának első kötete még a folyó évben megjelenik. Krčelić egy vitairatot készül ímí, melyben cáfolni kívánja Palma Károlynak a Szilveszter-féle bulláról szóló érveit. Wagner Károly jezsuita történetíró a szepesi prépostok történetének megírásán és forrásaik felkutatásán fáradozik.

Spectabilis ac Perillustris Domine[.],
mihi Summa pietate colendissime!

Tandem aliquando Dudithii orationes² TIBI spectabilis domine, per dominum Zadrai iuris urisque advocatum remitto, summa cum gratiarum actione. Accepisses prius li-

brum, quem dominus Klein pleno iure TIBI cessit, si commoda qua remitti potuisset, adfuisset occasio.

Dominus Zadray vir probus vellet TEcum contrahere notitiam, ea in primis de causa, quod saepius Vindobonam ascendere cogatur, et res adurgere, quas consiliis TUIS salutaribus non parum TE promovere posse existimat, quod num ita se habeat, ille viderit.

Stephanus *Kaprinay* pater societatis historiam diplomaticam molitur regni Hungariae hocque anno tomus I.³ se emulgaturum dicit. Provincialis ordinis huius demandasse dicitur, ut partem sumtuum Tynaviense, Cassoviense, Claudiopolitanum collegia exhibeant, sicque operis huius impressionem subleverent. Ille vero hic mense Novembri, anno superiore existens adseveravit dominum de Trattner, totum opus hoc suo sum[p]tu emulgaturum, reverendus dominus canonicus *Kerchelich* vult tum orbe litterato initia religionis Christianae in Hungaria edere,⁴ et pater Palma argumenta, quibus Silvestri II. bullam defendere volebat,⁵ convehere. Est quoque in eo, ut historiam suam ecclesiae Zagrabiensis⁶ continuet, et cum litterato orbe communicet.

Pater Societatis Jesu *Carolus Wagner* desudat in historia praepositorum Scepusiensium conscribenda, et documenta conquirat.⁷ Quos Scepusium ante irruptionem Tartaricam habuerit praepositos, non poterit eruere, tanto minus conditorem Scepusiensis capituli detegere. Nihil hanc in rem in tabulario capituli deprehendit.

Plura in praesens non occurrunt, nec volo TUOS arduos labores inturbare. Age iam feliciter, et⁸ rem litterariam, in primis Hungaricam ornare, porro perge. Ita commendatus TUO patrocinio et favori maneo.

Spectabilis ac perillustis nominis TUI

Posonii die 26. Februarii 1767.

cultor perpetuus
Josephus Benczur mp.

[A levélhez csatolva]:

De vita Andreae Dudithii quondam Quinque Ecclesiensis episcopi quaestiones[:]

1.) Num Dudithius, quem Martius Nicolaus Grinsius in appendice vitae Lutheri pagina 68. editione Eisenberg de anno 1721. 4.⁹ et Nicolaus Taurrelus, in carminibus funebribus¹⁰ emblematis. Physicoethycis, baronem Hungaricum appellant, omnino baro fuerit? et quo tempore, atque loco hanc dignitatem acceperit? numque publicis comprobari possit?

2.) Num ejus patria urbs Orowicza vel Orehovicza in Sclavoniae inferioris comitatu Verocziensi reperiatur? Num Dudithii sit patria urbs? num illic, et de eo cognominata floreat Dudithii, aut cum eo cognata familia? Siquidem ipse Dudithius cognomen ab Horehovicza gessit.

3.) Num Dudithius, ipsius huius loci (ut ex celeberrimi professoris Lipsiensis Belii litteris cognovi)¹¹ ad Dravum in Illyria Hungarica, vel sit dicta Schlavonia inferiore siti, dominus et professor fuerit?

4.) Num ex documentis autographis evinci possit, an Dudithius Budae anno 1533. die 5. vel 16. Februarii natus fuerit? num pater eius Hieronymi an vero Jacobi cognomen habuerit? quisnam illius atque hujus patris conjux fuerit?

171 Balogh László Kollár Ádám Ferencnek
Sopron, 1767. március 5.¹

Egy felsőbb rendelkezésnek eleget kívánván tenni, mely szerint mindazokat a szerzőket, akik Magyarország történetéről írtak, be kell szerezní, kéri Kollárt, hogy a szerzőknek egy ilyen katalógusát szerezné meg, s erről a pozsonyi kamarai levéltári igazgatóságot értesítse.

Illustrissime Domine Consiliarie Aulice
Domine mihi singulariter Colendissime!

Pro decore, et utilitate Archivi Regni Hungariae ex altiori dispositione satagens omnes illos authores, qui de rebus Hungariae scripserunt, comparare, Illustrissimam Dominationem Vestram hisce enixissime una tamen secreto exorandam duxi in eo; quatenus me de specifico istiusmodi authorum cathalogo, ac una de modalitate aqui-rendi, pro veterana amicissima gratia edocere, et efficaciter inviare dignetur, aestima-tissimam directionem avidissime praestolaturus; expertis pretiosis favoribus instantissi-me commendatus emorior.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

humillimus, et fidelissimus servus

Sopronii die 5^a Martii 1767.²

Ladislau Balogh mp.

172 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1767. március 8.¹

Gratulál Kollárnak a Magyar Királyi Udvari Kamara tanácsosává történt kinevezéséhez. A jövőben is szívesen áll Kollár rendelkezésére és felajánlja levéltárosi szolgálatait.

Spectabilis ac Perillustris Domine Consiliarie,
et Patrone mihi Gratosissime!

Primo hesterno die ex fide digna mihi facta relatione innotuit, Spectabilem Domina-tionem Vestram motu proprio Suae Majestatis Sacratissimae honore consiliaratus excelsae hujus Camerae Hungarico-Aulicae ejusdemque archivariatus directore clemen-ter insignitum esse,² ob cujusmodi interventam praelibatae Spectabilis Dominationis Vestrae meritoriam promotionem miram animo meo eamque inexplicabilem accessisse consolationem, et tandem quod diu anxio, et flagranti anhelabam animo, desideriorum meorum compos redditus sum, aggratulor proinde, ac una cordicitime apprecor, ut coe-leste numen eas vires, eumque longaevum sanitatis vigorem memoratae Spectabili Dominationi Vestrae clementer largiri dignetur, quo in rem, et supremum altissimi ser-vitii regii commodum, uti hactenus jam cum omni augustissimae aulae satisfactione, summaque utilitate eadem Spectabilis Dominatio Vestra exhibere dignata est, pari imposterum quoque animi studio et fervore conjunctis viribus exhibere non cessabit. Ego vero tamquam veteranus, fidus, ac devotus Spectabilis Dominationis Vestrae cliens, et servus, supplex ad gratiosum patrocinium recurro, angustasque vitae meae res, expertis gratis locis in debitis intuitu fidelium non minus, quam profecto utilium servitorum meorum per duodecim fere jam annos solerter et indefesse in archivo prae-stitorum, efficaciter obsecundandas, in omni humilitate commendo nihil aliud suppli-cans quam ut iis gratis, eoque amore, quo hactenus me Spectabilis Dominatio Vestra prosequabatur, ultronee quoque tanquam indignum suum subalternum iis complecti

dignetur, consors porro mea cum delatione suorum demissorum servitorum, Spectabilem Dominationem Vestram enixe orat, ut dum divina majestas sanam horsum detulerit, condescensionem sibi in domo sua, eousque quoadusque de opportuno hospitio provisum fuerit summendam esse. In reliquo gratiis, et amicae protectioni humillime commendatus, perenni cum devotione emorior.

Spectabilis ac Perillustris Dominationis Vestrae

Posonii 8va Martii 1767.

servus devotissimus

Stephanus Benyovszky [m.p.]

173 Szathmári István, Hatvani István, Varjas János és Sinai Miklós
Kollár Ádám Ferencnek
Debrecen, 1768. március 22.

Köszönetet mondanak azért, hogy Kollár megküldte a debreceni református kollégiumnak Peter Lambeck katalógusa új kiadásának első kötetét. Dicsérik Kollár tudományos hírnevét, a hazai tudományos életben kifejtett, elismerésre méltó munkásságát és további tudós munkálkodásra biztatják. Viszonzásul Forgách Ferenc kéziratoss történeti művének másolatával kedveskednek neki.

Illustris Magnifice ac Amplissime Consiliarie,
Vir Eruditissime, ac Domine nobis Honoratissime!

Proximis temporibus ad nos pervenit Petri Lambecii Commentariorum de Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi liber primus,¹ cura ac studio supplementisque TUIS nitidissime editus, quem popularis noster Paulus Kováts, advocatus, muneri a TE misum esse collegio nostro, velleque ut in publicam eiusdem bibliothecam reponeretur, datis ad nos litteris honestissime significavit. Quam praestantissimam TUAM liberalitatem qua frontis hilaritate exceperimus, et huc dum qua animi laetitia amplexemur, exprimere vix possumus. Nos certe ita vivo sensu adficimur huiusce TUI erga nos amoris, ut committere non possimus, licet forsitan penitus ignoti TIBI simus, quin litteris hisce nostris, peramplas TIBI pro eo agamus, habeamusque gratias. Videmur sane, vir illustris ac magnifice, honorificum TUUM de nobis, studiisque nostris iudicium ex hoc amoris TUI specimine colligere posse. Siquidem bonas nos literas amare, iisque ad utilitatem reipublicae excolendis operam velle impendere benignissime omnino praesumere videris. Nec diffitemur, vir illustris ac magnifice, conari nos tenues grandia, et niti in id pro viribus, ut lucem literarum dispellantur tenebrae illae, quas pro infelicitate mortalis huius vitae, ignorantia barbariesque, mentibus adolescentum gentis nostrae affricare et affundere non cessant; interque praecipua solatia nos id reputare, quod iam inde a duobus saeculis, etiamsi inter summas angustias difficultatesque, nos et ii qui nos in munere docendi praecesserunt, Musis vacare, et ad patriae ac reipublicae Christianae servitia habiles ac idoneos viros educare valuerimus.

Haec tamen nostra sollicitudo, vel potius miseria, longissimo intervallo, imo infinitis parasangis distat a TUA, vir illustris ac magnifice foelicitate, qua fauore ac gratia augustae principis dominae nostrae clementissimae subnixus, in arce ipsa sublimi sedis Musarum² suavissime cum ipsimet Musis conuiuiaris, earumque arcanos sensus plenis fluxibus promanantes ore patulo hauris, et ea in lucem publicam profers, quae augustam principem ornare, discentium aviditatem satiare, rempublicam litterariam beare, TIBIque ipsi auctori decus ac honorem immortalem parere apta nata sunt. Vera nos

dicere ostendunt tot selecta ingenii TUI monumenta, quae in lucem publicam edita sunt, quaeque multiugam eruditionem continere nemo est qui eat inficias. Respersa illa sunt non modo luce Latinarum Graecarumque litterarum; sed et ipso lumine orientalis literaturae. Admiramur certe ac suspicimus in scriptis TUIS exactam illam ac plane masculam patriae iurium, institutorum ac rerum gestarum notitiam quam possides, quoque in genere studiorum principem TE hodie tenere locum ne ipsa quidem invidia livorque diffiteri, poterunt. Existimare ex his poteris, vir eruditissime, quemadmodum fuerimus adfecti, quum in nouissimo hoc TUO supplementorum opere legeremus, quod studio rerum patriae valedicere, et in gratiam exterorum saltem laborare iam in posterum velis. Pace TUA vir illustris ac magnifice, dictum sit, non probamus illam TUAM sententiam, ideoque rogamus TE, id si pateris, modestissime, ne nostro, patriaeque nostrae detrimento vtilis solis exteris esse velis. Amor patriae in bono cive vincit omnia.³ Nulli popularium nostrorum, excepto magno Iohanne Sambuco⁴ haec, qua frueris, felicitas contigit. Utendum itaque foro, et persequenda illa TIBI esse putaremus, quae ad illustrationem rerum patriae coepta sunt feliciter, ex illoque copiosissimo ac vere augusteo apparatu librario, thesauri latentes in lucem forent proferendi. Quam TUAM operam ut aliqua ex parte nos quoque iuvare possemus, en transmittimus Francisci Forgatsii, episcopi quondam titularis Magno Varadiensis, de rebus aetate sua in patria et apud externos gestis, historiam manuscriptam,⁵ quam in gratiam TUAM ex apographo non omnibus quidem in locis sano, transcribendam curavimus. Exstant in eo singularia quaedam, observatione haud indigna, quaeque frustra quis apud alios quaesiverit: sed nec id negari potest, adfectu eum aliquoties abreptum in legitimos suos principes odiose iuvectum fuisse, cuius impotentis animi sui hanc poenam retulisse videtur, quod patronos, fautoresque, quorum subsidio in lucem emitti potuisset, inveniit nullos; iaceatque hic et ibi in scriniis privatorum, cum tineis et blattis certamen identidem repetens. Accipe tamen hoc nostrum tenue munusculum serena fronte, illudque aequi et boni, si placet, consule. Nostra enim dum TIBI offerre non licet, vel alieno labore, sed non ubivis obvio, animum in TE gratum testari voluisse, in aliqua felicitatis parte ponendum est. Neque enim TE fugere existimamus, iis nos conflictari impedimentis, ut etiamsi in promptu essent quae vulgari possent, et cum aliis communicari: tamen lucem videre ea per rerum nostrarum conditionem haud possent. Quo vero pauciores sunt inter nostros Moecenates, quorum favore subsidioque literae meliores promoverentur: tanto studiosius ad TE vir illustris ac magnifice confugimus, et nos studiaque nostra, amoris ac protectioni TUAE efficaci ex animo commendamus. Utinam contingat nobis ita felicibus esse, ut reliquos quoque operis Lambeciani tomos in lucem a TE revocatos videre,⁶ iisque in emolumentum rerum nostrarum uti possimus. Quod reliquum est, fausta quaelibet ac prospera TIBI precamur, servet TE numen benignissimum longos in annos salvum ac sospitem, quibus salutem ac emolumentum reipublicae Christianae ac literariae promovere valeas ac possis. Ita volumus, qui sumus.

Illustris ac Magnifice Vir amplissimi TUI nominis

cultores observantissimi.
Collegii Reformatorum Debrecinensis
professores
Stephanus S. Szathmári mp.
Stephanus Hatvani mp.
Ioannes Varjas mp.
Nicolaus Sinai mp.

Dabamus Debrecini in Hungaria.
Anno Domini die X. Kalendas Aprilis
anno Patris Christi Nativitatis MDCCLXVII.

174 Csíky István Kollár Ádám Ferencnek
Marosvásárhely, 1767. március 28.¹

Megküldi Szent-Ábrahám Lombard Mihály magyar nyelvű munkáját.

Illustrissime Domine Consiliarie Domine[,]
Patrone mihi Gratosissime!

Si post toties iteratas apud Illustritatem Vestram molestias necdum taediosus essem futurus, praesenti occasione transmittó aliquem libellum precum idiomate Hungarico conscriptarum et hic superioribus annis typis publicatarum, ut videat Illustritas Vestra quibus et qualibus precibus in adorando divino numine unitarii in Transylvania utantur. Opusculum illud conscripserat intendens Unitariorum Michael quondam Lombard Szent Abraham vocatus,² qui nomen suum quare in capite libelli expressum noluit, in praefatione detexit. Nullum talem censeo esse Christianum, qui precibus illis uti non posset quotidie, et uterentur multi plures, si autorem ignorarent. Ego vero liberius fors quam par esset, si quando Illustritati Vestrae scribere videar, id expertae ejusdem gratiositatitribuendum erit; dignabiturque mihi in similibus ignoscere. Nunc pluribus gravis esse desino ac interea gratiosis Illustritatis Vestrae paribus commendatus perenni veneratione emorior.

Illustrissimi Domini Consiliiari

Maros Váshelly, 28^a Martii 1767.

humillimus servitor
Stephanus Csiki mp.

175 Johann Heinrich Chemnitz Kollár Ádám Ferencnek
[Halle, 1767. július-augusztus?]¹

Megküldi Kollárnak Theodorétosz görög egyházatya két levelét, s arra kéri őt, hogy a császári könyvtárban található példányokkal hasonlítsa össze.²

176 Kollár Ádám Ferenc Johann Heinrich Chemnitznek
(Bécs), 1767. augusztus 27.

Megkapta a Theodorétosz leveleket, melyeket egybevetett a császári könyvtárban fellelhető kéziratok példányokkal és feltárta a levelek közötti eltéréseket. Reméli, hogy észrevételeit, melyeket eljuttat hozzá, a leveleket kiadni szándékozó német tudós jól tudja majd hasznosítani. Sajnálja, hogy az ügy miatt oly sok problémája volt. Ezek elkerülhetőek lettek volna, ha a császári könyvtár igazgatójának vagy neki írt volna.

Reverendo admodum et doctissimo Chemnitzio[,]
amico suavissimo
Adamus Franciscus Kollar
salutem plurimam dicit.

Epistolam Theodoretí utramque cum exemplari manu exarato caesareo quam potui diligentissime contuli, et quae lectionum reperi discrimina in chartam conjecta cum exemplo una Hallensi ad Te remitto. Vir eruditus,¹ qui editionem curabit, hocce exemplum tutissime sequi poterit; utpote cum prototypo suo a me ipso collatum. Vadi-

bus si forte egeat, oculos illi meos do et meam collegaeque mei, si quae tamen in nobis est, idiomatis Graeci, peritiam.

Equidem doleo, tantillam ob rem tantas Tibi ac toties creatas esse molestias; poterat enim res omnis perbreui epistolio, ad illustrem praefectum nostrum² aut ad me dato, recte confici et, si id honoris non merebamur, Hetruscis profecto proxenetis, Te Viennae existente,³ non erat opus. Vale et me redama.

Ex Augusta Bibliotheca die 27. Augusti 1767.

177 Blahó Vince Kollár Ádám Ferencnek
Kassa, 1767. augusztus 27.¹

Megismétli egy korábbi levelében Tomori Pál kalocsai érsekkel és a magyarországi ferencesek történetével kapcsolatban megfogalmazott kéréseit.

Spectabilis, ac Clarissime Domine,
Domine Patrone Gratosissime!

Minime mihi vitio vertendum putavi, si primae supplicis epistolae,² comiter, uti intellexi, acceptae subjunxero alteram; fieri enim facile potuit, ut vel illa inter copiosas chartas adhaereret, vel illius memoriam curae graviores supprimerent. Et tametsi neutrum in causa esset dilati responsi, mearum nihilominus partium erat, instaurata supplicatione tum animum submissum, tum debitam erga Spectabilem Clarissimam Dominationem Vestram observantiam uberius testatam facere. Quae prima epistola petiveram, haec fere sunt: litterae Pauli Thomorii archiepiscopi Colocensis, olim provinciae nostrae alumni, quibus Ludovicum II reges Hungariae impendentis e Turcia periculi tempestive monuit, aut aliae, in causa belli, seu ad regem, seu ad optimates a Thomorio vel vicissim a rege ad eundem directae. Ad haec diploma Ferdinandi II. quo Georgium Biolavich, nostri ordinis, et provinciae virum nominavit episcopum Tinninensem circa annum 1636. Praeterea diplomata, ac litterae aliae regum, quae ante annum 1600 in re majoris ponderis, et ad memoriam facientis, exaratae vicariam Hungariae observantium (uti olim) vel provinciam salvatoris, uti modo appellatur, attinerent. Insuper annus nuptiarum Helenae Zriniae cum Emerico Tököljő[!], et utriusque obitus annus, si constare posset, ac locus. Demum brevis catalogus Turcicorum imperatorum ab anno 1700. usque ad hodiernum, de quibus satis sit adnotasse nomen, et adepti imperii annum; qui quidem catalogus si negotium facesseret Spectabili, ac Clarissimae Dominationi Vestrae, a votis meis abesse potest. Et haec secunda quoque epistola, supplex ad Spectabilem, ac Clarissimam Dominationem Vestram veniens, iterum propono, ut aliquorum quidem exempla, aliquorum autem petitam notitiam recipiam. Multa a me quaeri fateor, at eo proposito, ut e multis vel pauca inveniam. Neque aspernetur Spectabilis, ac Clarissima Dominatio Vestra supplicis vilitatem ac tenuitatem; beneficiorum enim magnitudinem, nonnunquam accipientium indignitate merimur. Mihi quidem nihil suppetit, quod gratiae rependam, praeter facultatem precandi bonos. Superos, ut beneficium utriusque vitae felicitate, mercedis loco cumulent quod haud intermittam. His me peculiari gratiae, et favori, omni submissione commendans in perpetuum maneo.

Spectabilis ac Clarissimae Dominationis Vestrae

infimus cultor pater Vincentius Blaho
Ordinis Minoris Strictissimae Observantiae
Provinciae Sancti Salvatoris historicus mp.

Cassoviae 27. Augusti 1767.

178 Batiz János Kollár Ádám Ferencnek
Kiscsepcsény, 1767. szeptember 21.¹

Értesíti, hogy Kolleda György esztergomi kanonok elhunyt. Megüresedett helyére Istvánffy Mihály, a töröci Szent Mihály templom prépostja szeretne pályázni, aki ebben az ügyben beadvánnyal fordul a királynőhöz. Kéri Kollárt, hogy támogassa Istvánffy kérvényét.

Illustrissime Domine Patrone Gratosissime!

Reverendus Georgius Kolleda canonicus Strigoniensis 16^a praesentis decessit, in cujus locum intendit dominus renverendissimus Michael Istvánffy parochus Sancti Michaelis de Thurocz succedere, et eatenus etiam instantiam augustissimae dominae praesentari fecit, qui cum sit vir integer, sufficienterque animi gratiaeque dotibus praeditus, et eruditus satis, ac mihi perquam optime notus, ausim certe eundem Vestrae Illustrissimae Dominationi humillime eo fine recomendare, quatenus instantiam ejus Vestra Illustrissima Dominatio, apud clementissimam dominam, excellentissimos comites, ordinarios et vice cancellarios obsecundare modis possibilibus, et praepotenti suo patrocinio instantem juvare, non dedignaretur, caeterum gratiis recommendatus persevero.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Kiss Csepén 21. 7^{bris} 1767.

humillimus servus
Joannes Batiz Csepcsany

[A külfeten:] Spectabili et Perillustri Domino Adamo Francisco Kollar Sacrae Caesariae Regiae Apostolicae Majestatis a Consiliis, et Suae et Augustae Bibliothecae Vindobonensis Primo Custodi Titulario Domino mihi summo opere colendo. Vindobonae. Viennae.

Országos Széchényi Könyvtár
179 Csíky István Kollár Ádám Ferencnek
Marosvásárhely, 1767. szeptember 26.¹

Bonfini művének Mátyás király uralkodását tárgyaló III. és IV. decasát olvassa, melyet Heltai Gáspár adott ki. Ha ez a könyv nem lenne meg a császári könyvtárban, szívesen eljuttatja Kollárnak azt. Érdeklődik, vajon Kollár megkapta-e a korábban küldött magyar nyelvtant és az okleveleket.

Illustrissime Domine Consiliarie[,]
Domine Patrone mihi Gratiose!

Nuperrime in historiam quandam casu incidi quam hactenus fateor ego non videram, et eo facto pro me appropriavi. Constat ex aliqua[!] libris decadum III^{ae} et IV^{ae} Bonfinii olim ut in praefatione scribitur suppressis integram continet historiam Matthiae regis Hungariae usque obtestam Wiennam, cum sufficienti rerum gestarum enarratione. Typis vulgata est anno 1565. Claudipoli in Transylvania editore Casparo Helti[!] tunc ecclesiae Claudipolitanae ministro et typographo;² ad manus vero editoris devenerat e privato Michaelis olim Csáky archivo. Non contemnendam censeo historiam. Ita apud me decrevi, ut eandem Illustritati Vestrae in scriptis, vel si ita jusserit etiam typis transmittam, si Augustae Bibliothecae Regiae hactenus illata non esset. Puto equidem hanc si in regia bibliotheca exstisset, collectionem Schwandtnerianam³ intrare debuisset; de rebus enim et bellis per regem Mathiam Corvinum gestis tam fuse ut in hac

narratione[?], illa quae illi collectioni inserta sunt, non loquuntur, cum Bonfinius illius aetatis scriptor exstiterit. Expecto itaque jussa Illustritatis Vestrae, ex quibus si cognovero hanc in augusta bibliotheca desiderari, eo facto sive in scriptis, sive vero typis transmittere non intermittam. Qui jugi veneratione gratiis Illustritatis Vestrae commendatus, persevero constant, Stephanus Csiki mp.

Maros Vásárhelly. 26^a 7^{bris} 1767.

P.S. An, et qualem? tam Grammatica Hungarica,⁴ quam caetera per me hinc hactenus submissa privilegia monumenta,⁵ gratiam apud Illustritatem Vestram habeant, lubens scire vellem, curiosus et abinde talium quibus complacere uberius quoque possem.

180 Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak
[Bécs, 1768. január 16.]

Az ún. lappangó királyi jogokkal kapcsolatos források felkutatásával és egyéb feladatokkal bízza meg Benyovszkyt.¹

181 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1768. január 23.¹

Tudósítja, hogy minden idejét a lappangó királyi jogokkal kapcsolatos dokumentumok kutatása köti le. Ezért nem tud még foglalkozni a Kollár által rá bízott más feladatokkal.

Spectabilis ac Perillustris Domine Consiliarie
et Patrone mihi Gratosissime!

Gratosissimas Spectabilis Dominationis Vestrae litteras sub 16ta currentis ad me exaratas,² summo venerationis cultu, et plena consolatione percepi, quod autem tardius ad easdem respondeam, id unice causae est, quod gravissimis in re altissimi servitii regii laboribus occuper, intendebamque praescitum latentium jurium regionum elucubratorum extractum, una fidelia praelibatae Spectabili Dominationi Vestrae, submittere, sed in eodem describendo non sufficebam, quem tamen pro certo circa diem affuturum Mercuri, aut Jovis inonitose[?] publico postae cursore submissurus sum, proinde dignabitur mentionata Spectabilis Dominatio Vestra suum hominem praescitis diebus ad praefecturatus postae officium diligenter exmittere, libenter quidem eum citius submissem, sed cum res sit adeo delicta, rem describendam nomini alteri committere potui, verum ipsemet pugno meo proporio tempore nocturno describere cogor, exinde patebit tam zelus meus fidelis, quam industria et diligentia mea, quanta jam praeter alios labores ordinarios jura latentia elucubraverim, et tamen horum exigua, aut plane nulla mea reflexio habetur, aequali enim sorte cum illis gaudere debeo, qui primo anno rectus praeterito archivum ingressi sunt, nulla praehabita diuturnorum meorum, et utilium servitiorum reflexione, nihil etenim aliud posco tam a Sua Majestate Sacratissima quam illis, qui mihi aliquam consolationem afferre possunt, quam ut aliqua majori activitate exoner, ut eo audactius, et liberius in promotione altissimi servitii regii progredi valeam, laboresque archivales ut debite et adaequate uti ipsum archivum exigit perficiantur, secus si juxta modernam directoris³ normam attacti archivales labores ultroone perficientur, tales, nec ad elucubranda latentia jura regia, neque usum publicum

deservire possunt, adeoque nisi his in tempore medela allata fuerit, tanto cum majoribus sumptibus, et difficillimo labore reparabuntur, igitur dignetur Spectabilis Dominatio Vestra ex zelo illo fervido, quo in summi terrae principis servitium fertur, rem ad motum deducere, ut modernus archivi director⁴ juxta instructionem regiam, et ideo tam pro fati functo Ribicsio, quam ipsi anno praeterito submissam labores archiviales ad litteras alphabeticas familiarum et locorum pertractari curet, et individuo archivi statui eandem exhibeat, id autem serio et severe camerali consilio per Suam Majestatem committendum veniret, secus enim vir est, obstinati et pertinacis capitis et pro archivi gubernatione prorsus ignarus, fautores quoque ejusdem, apud augustissimam perveniantur, cum adaequata informatione, constituunt tuum archivi actualia annua salaria 10 100 florenos per prius autem ex tribus personis constabat, adeoque quanta disparitas, respectu prioris personalis, caeterum uti spem firmam mihi polliceor, has confusiones per Spectabilem Dominationem Vestram alterandas, ita etiam mei ulteriorem protectionem, tam per se, quam illos, contra inimicos meos, tum coram augustissima, quam camerae Viennensis praeside⁵ habendam demississime supplico, et oro, nihil prorsus peto, quam ut etiam imposterum illibatam meam fidelitatem, et zelum erga clementissimam dominam vestram testificari valeam, non possum per amplius praeintimi animi, et cordis dolore hos confusos, et indeditos labores conspiciere, spero nihilominus in DEO, Spectabilem Dominationem Vestram tamquam dignissimum et venerandum meum praefectum archivi, residuis vitae meae diebus venerari, et cum gaudio et solatio unitis viribus augustissimae nostrae labores, pertractaturos, caeterum in ultiores gratias, et eximium Spectabilis Dominationis Vestrae patrocinium humillime commendatus in omni devotionis fidelitate usque tumultum emorior.

Spectabilis ac Perillustis Dominationis Vestrae

Posonii 23^a Januarii 1768.

servus devotissimus fidissimus
Stephanus Benyovszky mp.

182 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1768. január 30.¹

Mivel nem kapott választ az elküldött iratkvonatról, érdeklődik, eljutott-e az Kollárhoz. Ő maga továbbra is a lappangó királyi jogokra vonatkozó források feltárásával foglalkozik.

Spectabilis ac Perillustis Domine Consiliarie
et Patrone Gratosissime!

Profecto totus anxius et sollicitus corde, et animo haereo quoad ad praesens a Spectabili Dominatione Vestra super submisso praescito extractu nullum responsum percipiam, proinde humillimis precibus oro praelibatam Spectabilem Dominationem Vestram dignetur me unice una alterave lineola de recte percepto praesinuato extractu certiore reddere, ut a meis angoribus relevari valeam, de praescita vero benigna resolutione regia quoad tertialitate pro elucubrandis latentibus juribus regiis in archivo existentibus subjectorum clementer emanata, et resum[p]ta, splene mihi jam constare, caeterum negotium de de[!] debita archivi registratione, et operatione pertractanda, ulterioribus gratiis enixissime recomendo. Me vero ulterioribus mihi pollicitis gratiis, et efficaci patrocinio, dum me humillime devoverem, in omni venerationis cultu usque tumultum persevero.

Spectabilis ac Perillustis Dominationis Vestrae

Posonii 30ª Januarii 1768.

servus devote fidissimus
Stephanus Benyovszky mp.

183 Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak
[Bécs, 1768. január vége, február eleje?]¹

A lappangó királyi jogokra vonatkozó források további feltárására biztatja Benyovszkyt.²

184 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1768. február 8.¹

Jelenti, hogy folyamatosan dolgozik a lappangó királyi jogokkal kapcsolatos dokumentumok felkutatásán, hogy azokat minél előbb a Királyi Tábla és a Magyar Királyi Udvari Kamara, valamint az uralkodónő rendelkezésére bocsáthassa.

Spectabilis ac Perillustris Domine Consiliarie,
et Patrone Gratosissime!

Gratosas Spectabilis Dominationis Vestrae ad me exaratas litteras venerabundus percepi,² recitatisque et expensis earundem continentiis, vigore quarum opinio et consilium meum depromendum ratione elucubrationum latentium regionum iurium revindicandorum, et coram inclita Tabula Regia depurandorum expetitur, ad quae sequentibus humillime respondeo, videlicet, elucubrata latentia jura regia in submisso per me Spectabili Dominationi Vestrae extractu contenta, ea jam de tempore in tempus, ut primum elucubrata sunt excelso camerali consilio exhibita fuerant, unaque in commissione iuridica discussa, et tandem cameraliter domino causarum regali³ pro eorundem revindicatione, et depuratione submissa, qua autem ex ratione non promoveantur, ignoro, necessarium proinde censem, ut primo his per expressum verbis Status Consilium Camerae Aulicae Viennensi intimet, *utsi quae latentia jura regia in archivo Camerae Hungarico Aulicae a tempore gesti directoratus Szendreiiani elucubrata sunt, eorundem elucubrationum latentium iurium genuinas deductiones, et archivales notas augustissimae isthoc Regium Camerale Hungaricum Consilium submittat*, ut ex iisdem adaequatam cognitionem tam idem Status Consilium, quam et Spectabilis Dominatio Vestra capere valeat, quod autem ea tam clare tamque fundate illustrata habeantur, cum adjacentibus quoque eisdem litteralibus instrumentis, ut prorsus exiguae, aut nullae per actuales eorundem bonorum tentores, difficultates opponi valeant, et his, hacce modalitate praehabitis, et cognitis, attunc per peculiare privativum augustissimae dominae nostrae mandatum, committatur praelibato domino causarum regali directori, ut cum majori fervore, diligentia, et studio, causas fiscales, et praeinsinuata elucubrata jura latentia coram foro tabulari sine omni personarum cujuscunque demum status, et honoris favore, et respectu, tam per se, quam sibi subordinatos fiscales procuratores promoveri curet, hacceque modalitate nulli Poseniensium aut inimicorum nostrorum in[n]otesceat, per quem haec detegantur, secus enim si praemissa formalitate uti in litteris suis exprimere dignatur assumpta foret, actutum camerale hocce consilium cum etiam attactus director archivum, me iusto in suspitione haberet, quod negotia camerae per me contra juramentum meum immediate vergentia detegantur, taliterque ego summis persecutionibus et afflictionibus subjectus forem et infelix redderem hinc supplico humillime Spectabili Dominationi Vestrae tantisper a coepto, et proposito instituto desistere, priusquam ego nonnullas super attactis latentibus iuribus notas Spectabili Dominationi Vestrae submittam, patebit ex illis cum quali gravi, et improbo labore latentia jura regia elucubrentur, et tamen pro tam sudorosis, fervidis laboribus prorsus nulla praemia expior, sed aequali sorte cum reliquis neo resolutis gaudere debeo, ut autem impo-

sterum eo cum faciliore labore talismodi latentia jura regia elucubrari valeant, summe necessarium esse, ut instructio nova sub subscriptione augustissimae conficiatur, et excelso camerali consilio submittatur, alias juxta modernam normam prorsus exigua, aut gravissimo cum labore latentia jura illustrabuntur, caeterum magnopere mihi exoptarem tantum aliquot horarum spatio personali gratioso colloquio interesse, ut ad minus ea, quae unice ad promovendum summi terrae principis servitium tendunt, candide declarare possem, interea cum me ab abscessu meo moles, et fervor laborum cohiberet, in ulterius opportunum tempus differre necessitor, in reliquo dum haec praescripta modalitate incaminanda, et effectui mancipanda enixissime exorarem, me in posteriores expertas gratias, et validum patrocinium demisse commendans, in omni veneratione emorior.

Spectabilis ac Perillustris Dominationis Vestrae

Posonii 8va Februarii 1768.

servus devotissimus
Steph Benyovszky mp.

P.S. Cum jam haec latentia jura regia tam excelso hujati camerali consilio, quam et domino causarum regalium directori nota essent, hic jam nihil superesse, quam ut etiam Status Consilio ex submissis notis, [...] reddant, et per augustissimam, et idem⁴

[A külzeten:] Spectabili ac Perillustri Domino Adamo de Kollar Sacratissimae Caesaris Regiae, et Apostolicae Majestatis Consiliario, et ejusdem Agustae Bibliothecae primario Custodi etc. Domino et Patrono Gratosissimo. Viennae

185 Berzeviczy Rikolf Kollár Ádám Ferencnek
Lőcse, 1768. február 27.¹

Kollár segítségét kéri annak érdekében, hogy megakadályozzák egy bizonyos Schwarz Sándor nevű személy mesterkedéseit, aki egy királyi mandátum miatt a királynőhöz készül folyamodni.

Spectabilis ac Generose Domine Consiliarie[.]

Domine Domine Fautor mihi peculiariter Colendissime!

Innatus Spectabili Dominationi Vestrae gloriosus animus ex eoque promanans ac mihi abunde exhibiti gratiosi favores ultro quoque me stimulant adimplorandum efficax Spectabilis Dominationis Vestrae auxilium vel maxime autem in modernis negotiorum meorum arctis circumstantiis in quibus dominus Alexander Svarcz in sui gratiam publica regni statuta armis impugnare nititur, sancitisque a divis regibus et regni legibus vim inferni desiderat supplicando apud Suam Majestatem Sacratissimam itidem brachiale mandatum seu assistentiam militarem,² cum comitatus Scepusiensis prioris benigni brachialis mandati ad larvatam et sinistram informationem Svarczianam emanati ex legalibus motivis et rationibus patriae legibus firmatis tantisper effectum suspenderit. Ut itaque Spectabilis Dominatio Vestra iniquitatem et machinationes Svarczianas quibus aequitatem nostram suppressere satagit uberius perspicere possit, acclusam hicce in paribus instantiam nostram inclytae universitati comitatus Scepusiensis exhibitam et medio ejusdem comitatus informationis suae loco Suae Majestati Sacratissimae submissam Spectabili Dominationi Vestrae transmittito, ac una supplex humillime urgo dignabitur Spectabilis Dominatio Vestra efficaces vires suas interponendo ne quam cona-

tus Svarcziano antevertere, et ut idem fraudulentus instans pro continuatione causae obviam juris relegetur, gratiosa mediatione et patrocinio suo efficere. In reliquo expertis ultroneeque experiendis gratiis et favoribus ennixe commendatus persevero.

Spectabilis Dominationis Vestrae

Leutshoviae 27^a Februarii 1768.

humillimus servus

Ricolphus Berzeviczy mp.

186 Balassa Ferenc Kollár Ádám Ferencnek
Újlak, 1768. április 7.¹

Kéri Kollárt, hogy a Szerém vármegyei peres ügyet vállalja fel és erről minél előbb küldjön neki jelentést.

Illustris et Magnifice Domine[.]
Consiliarie Domine mihi Colendissime!

Augustissima domina medio consilarii Croatici, comitatus curae meae² cl[...?]dito, benigne imposuit, ut suas deductas reflexiones, quibus modis omnis instituti celerior administratio procurari quiret [.....] ad praepedienda causantium vel maxime superiorum cum potentioribus obstacula clementer ordinari deberent; cum autem a fisco antelati comitatus mihi crediti, anno proximo evoluti Illustritati Vestrae Viennae famulari habeam, eandem Illustritatem Vestram in recordatione legum patriarum pro totius regni emolumento dudum desideratum [.....] rem in se assumpsisse, et quod jam olim indefesso studio optime meriti patriae cives satagebant, in effectum deducere velle statuisset; ea propter ut et pia haec Illustritatis Vestrae erga patriam suam desideratam hanc occasionem in publicam lucem citius veniant, et operaturis idea Illustritatis Vestrae pro norma sit, expetendum esse censui, ut laborem suum mecum communicare, describere curare, et horsum ita submittere non gravetur, ut sub finem mensis labentis ad me perferatur, tanto a fortiori quod maximorum etiam virorum optimos conatus in effectum deduci haud posse sciam, quod per oportunos canales non promoveantur, quod item reflexiones tales de benigno jussu regio cum principio Maii excelsae Tabulae Banali submitti debeant, cujus operis descriptionem, et ipsum porto veredarii non modo lubens persolvam, verum etiam peculiaribus studiis meis petitam an[...?] procare satagam, et in omnibus [...?]onibus contestari adnitar, qu[...?] [.....] patriae cultoris, verus sim, persevero maneo.

Illustritatis Vestrae

Illokini in Symio 7^a Aprilis 1768.

obligatus servus

Baro Franciscus Balassa

[P.S.] Ad me inviandas sic dirigere tutissimum erit. Domino Francisco de Paula libero baroni Balassa de Gyarmath Sacrae Cesareae et Regiae Apostolicae Majestatis Camerario, ad excelsum Consilium Locumtenentiale Regium Hungaricum Consiliario, et incliti comitatus Syrmienensis supremo comiti etc. Essekino Illokinum.

187 Kollár Ádám Ferenc Adam Baltazar Krčelićnek
[Bécs], 1768. április 20.

Közli, hogy a zágrábi egyház történetéről írott, a királynőnek ajánlott munkájának kéziratát ő vette gondozásba. Kéri, hogy ebben az ügyben kérvénnyel forduljon Mária Teréziához. Ismerteti a könyv kiadásával kapcsolatos teendőket. Szól Pray György „Annales”-eiről és további terveiről.

Reverendo admodum ac doctissimo viro,
 Adamo Balthasari Kercselics, canonico Zagradiensi,
 Adamus Franciscus Kollar
 salutem plurimam dicit.

Primum omnium, quod, visa epistola mea scire voles, erit haud dubie caussa, cur diuturno adeo silentio meo patientiam Tuam exercuerim, cui desiderio Tuo ut faciam satis, vellem ut tute tibi persuaderes, pro certoque atque explorato haberes, religioni mihi duxisse amicitia tua in rem meam uti prius, quam meam vicissim Tibi verbis toties testatam re ipsa quoque comprobarem, quam longe desideratissimam occasionem postquam nactus sum, velut somno exper[r]ectus silentium meum rumpo, et recepto vocis usu primum omnium certiore Te facio de historia tua Zagradiensi,¹ quam auspiciis augustae in publicam lucem proferre desiderasti cum Van-Swieten[!] nostro me esse loquutum, qui operam suam non prolixo modo nobis pollicitus est, sed rem etiam omnem ad iudicium testimoniumque meum reiecit, quod de Tua virtute deque eruditissimis operibus Tuis quale semper habuerim habeamque, vel Te invito publice iam pridem testatus sum, ut adeo nihil omnino sit, cur credere nolis, voti tui te factum esse, compotem. Cum autem opera, quae augustis dedicantur, censurae iudicio subijci debeant, et tuum pariter una cum testimonio meo eidem censurae exhibebitur; idcirco te rogandum esse duxi, primum, ut libellum supplicem, quam brevissime possis, ad augustam scribas, et disertis verbis conatum tuorum pro tuenda adversus Venetos Dalmatia mentionem facias; deinde quam primum opus integrum a prelo abiverit, ut exemplar unum integrum cum eodem libello supplicis ad me mittas, quod ut modo dictum est, censoribus regiis ostendam; ad extremum, dum haec ego agam Tu in dedicatione conscribenda occupari poteris, in qua dedicatione velim, ut claris verbis memineris Te a Farlatio, qui in persimili opere² jura Venetorum tueri a proposito suo esse alienum non duxit, ad respondendum fuisse provocatum. Exempla duo elegantius ligari oportebit, alterum augustae, augusto alterum offerendum. Tertium, quodamcunque cultu si Van-Swieten[!] miseris rem ei pergratam feceris, mihi si exemplar unum dare volueris, ut incompactum mittas, te oro; nam libros meos meo cultu et habitu omnes jam pridem ligari curo; et exemplar unum a Bisztriczaio³ mihi datum nescio a quo nebulone mihi subductum est.

Prayus Annalium⁴ conditor in Croatiam ad te proficisci parat; nunc tandem aliquando videre et animadvertere incipit, imparatum se ad tantum opus accessisse. Perduxit annales suos ad annum MDLXIV. fatalem Ferdinandi I. quod me suasore et impulsore erat pollicitus: nunc supplementa scribere parat;⁵ ait enim calamitates societatis suae sibi causae et impedimento esse quo minus reliquum annalium pertextat. Is plurima sibi abs Te benignitateque Tua pollicitur; nam a me quidem in posterum ne literam quidem unam habebit, cum animadvertem eum vetustis monumentis uti aut nescire aut non velle, quod alterum vero est similius; Tu de diplomatibus deque luminibus Tuis constitues arbitrio tuo: sed si quae in scriniis tuis habes, et habere te non dubito, quae ad palatum meum esse censeas, etiam atque etiam te oro, ut ea omnia pro me opereque meo seponas, et neque de facultate discernendi mea, neque de voluntate utendi desperes.

Opus Tuum augustae dedicandum ego et Van-Swietenus[!] censemus, eo potissimum, quod sperem illud omnia ea, quae hactenus tibi obstiterunt, submiturum esse; ego quidem officium amici meum non negligam conaborque omni ope et opera secunda fama, quam pridem promeritus es, ut nomen tuum innotescat. Vale et me redama. MDCCLXVIII. XIII. Kalendas Maii.

188 Elias Schmidegg Kollár Ádám Ferencnek
Endréd, 1768. április 26.

A Kollár által Bécsben rábízott feladatnak eleget téve elkészítette a selmecbányai királyi bányákról szóló jelentését javaslataival együtt, melyet levelébe foglalva mellékel. Beszámol a lengyelországi országgyűlés legutóbbi ülésén történekről, továbbá a körmöcbányai és a selmecbányai bányaugyek legújabb fejleményeiről.

Spectabilis ac Generose Domine!
mihi Gratosissime!

Redux Vienna, Schemnicium, suspensis tantisper rebus meis domesticis properavi; ut consilia, quae mihi spectabilis dominus, fine facilitandarum, per Sacratissimam Suam Majestatem, status hujus fodinalis benignissime destinatae reformationis et meliorationis dispositionum, sub secretis conditionibus, concedere dignabatur, necessarias observationes, easque vel hucdum incognitas, vel vero consuetudine probatas, utrasque tamen nocivas, una cum possibilibus correctionum et meliorationum mediis congerere, ac taliter genuinam synopsis arcanorum status hujus regii peculii, pro notitia et directione spectabilis domini exhibere valeam. Diu quidem dubius haesi, an intima status et administrationis harum fodinarum sine ullius animadversione penetrare mihi liceat; esto: quod praesertim in administratione, nonnulli abusus patrocinentur, plurimi etiam ignorantur: successit tandem tamen, quod illorum etiam, quorum privatis consiliis, ipsa Sacratissima Sua Majestas in hoc eodem negotio, uti suevit, virorum, (utpote titulus D. B.[?] ab H. G.[?]) ope et consiliis plurimum (quamvis inconscie) suffultus, in tantum meo conamine progredi potuerim, ut essentialia quoque argumenta ad scopum spectantia perspicere licuerit, ipso tamen conaminis instituto hucdum tecto adeoque tuto conservato. Ad evitandam aliquam meae curiositatis suspicionem, dedi praetextum, privatam meam industriam; quam si approbarunt; me hoc magis stimularunt, et ut indagationis meae studio satisfiat, modo soli colligunt argumenta, statum regiarum fodinarum, tum naturalem tum oeconomicum penitus eruderantia; qua collectione in ordinem redigenda, eaque spectabili domino complacendi facultatem, brevi me habiturum spero. Id quod interea generaliter observavi, summariter asseverare licet: *Schemnicienses regias fodinas, quoad naturales earundem qualitates, neutiquam veluti defectui obnoxias, quam potius recentia incrementa exordientes censeri debere.* Quosuper rationes, in naturali, duntaxat earum dispositione fundatas, hic in quantum compendium unius epistolae admittit, breviter, praeliminariter, generaliter, et quidem ob frequentiores terminos technicos, vernaculo idiome, recensere volui:

Berg-Männische Grund-Sätze, Vor Eine Untersuchung Gegenwärtigen, und Zukünftig möglichen Etats der Kayserlichen Königlichen Berg-Wercke zu Schemnitz[:]

§. I,

Wenn man mit dem innerlichem Vermögen der Kayserlichen Königlichen Berg-Wercke zu Schemnitz eine gründliche Untersuchung Vornehmen soll: So wird ein Unterschied *der jetzigen Einrichtung*; das durch den vor ein bahr Jahren durchgeschlagenen Haupt-Erb-Stolle, die kostbahr beheblichen Gruben-Waßer glücklich abgezapfet sind: *gegen die Vorherige*, mit beständig aufsteigenden Gruben-Waßern beschwertere Einrichtung, zu machen, allerdings erfordert; Und eine genaue Bilence, zwischen den nützlichen Vortheilen eines, und zwischen dem Schaden andern theils, die beyde zu-

gleich, aus der geschehenen Abzapfung der Gruben-Wasser Einem Kayserlichen Königlichen Berg-Bau allhir zugezogen worden ist, ums darum zum Grunde Einer Untersuchung geleet werden: *Weil sowohl der Mangel, als im Gegentheile auch eine Vorräthige Menge an operirenden Tage-Waßern, dem hiesigen Berg-Bau eine abwechselnde Gestalt zu geben, allein fähig sind;* Und dermalen der schon vor 30 Jahren her anhaltende natürliche Waßer-Mangel, der, durch die dazu gekommene Abzapfung der Gruben-Waßer noch *um Ein Drittheil* vergrößert worden ist, demselben schon in der That die Gestalt dermaßen verändert hatt, daß dadurch die gesambten Kayserlichen Königlichen Berg-Wercke alhir in einen fürchterlichen Miß-Credit zu verfallen, den Unglück gehabt; da doch Ihre natürliche Beschaffenheiten die gröste Hofnung zu geben anfangen. Und so machen nebst dem vergrößertem Mangel operirenden Tage-Waßeres noch auch

§. II.

Die zuwachsenden Außgaaben, über das von Jahr zu Jahren, über das natürliche Vermögen deß Berg-Baues, vergrößerte, *und doch Entbehrliche Personen* die anderte, dem Kayserlichen Königlichen Berg-Bau einerley fürchterlichen Miß-Credit gewaltig zu ziehende Haupt-Rubrique, aus; als ein besonders und gleich richtiger Articul von dieser gründlichen Untersuchung. Woraus folget: daß

§. III.

Nur zweyerley Haupt-Gebrechen, als mehrerer anderer, Urheblische Ursachen, die der Aufnahme dieses Berg-Baus gewaltig, und zum theil vermittelst einer praescribirenden Gewohnheit entgegen sind, und im Wege liegen; auch der durch die gewißen Reiche Gefälle Einem Höchsten Aerario, auf eine fast privilegierte Art entziehen, vorhanden sind. Und zwar:

Eines derselben, das in den natürlichen Umständen, nemlich in der von allen fließenden Waßern, zu weit und zu hoch entfernten Situation diser Berg-Wercke zu finden ist; deßen Vermittelungen schon beträchtliche Millionen Spesen gekostet, und doch noch mehr als zu unhinlänglich sind: Auch anderswo als mit Wercken der Kunst, die keinesweges kostbahr, als die bißherigen sind, sondern mit der größten menage, eingerichtet werden dürfen(!), abzuhelpen möglich ist.

Das anderste Gebrechen, wird in der Administrations-Vervielfältigung angetrosten. Jedoch so sind deßelben abhülffliche Mittel so leicht, als leicht man zwischen den *Entehrlichen* und *Unentbehrlichen* Helfers-Helfern und unfehlbahren Unterschied machen kan. Welches auch von den vielen unnöthig[en]- und unnützen Gebäuden zu verstehen ist.

§. IV.

Der Berg-Bau an sich selbst.

In so viel, als die Bestellung der Gruben; das arbeitende Volck und deßen Lohnungen; und dann die Materialien betrifft; wird sonst vorsichtig und wirtschaftlich geführt; und ist dahern von einer unverbeßerlichen Disposition: an deren wohldisponierende Fortsetzung, man den WohlStand(!) dises Berg-Baues, an Erfahrungsmäßigen Probabilité setzen kan. Und zwar aus folgenden gründlichen Raisons:

1.) Dermalien sind die mannigfaltigen haltigen Gänge, die, von der Natur an gewesene Haupt-Rubrique deß gegenwärtigen und zukünftigen Vermögen dieser Gruben; (wiewohl die Gewohnheit, die Weichen Ertz-Anbrüche, davor, statt derselben, erklärt). Diese haltigen Gänge, die nunmehr ein weitläuffiges unterirdisches und fast unerschöpfliches Gewebe ohne Ende vorstellen, sind, an ihren die erforderliche Einrichtung ihrer vollständigen Nutzenwendung zu geben wird, allein vermögend, diese Berg-Bau, so lange als man es nicht zumahl zu bestimmen fähig ist, *ohne Verbau* von sich selbst fortzustehen, wenngleich unter der gantzen Zeit deßen Fortsetzung, niehmahl mehr Reiche Ertz Anbrüche vorfallen sollten. Nur fehlen zur Vollständigkeit einer solchen Einrichtung gerade noch einmahl so viel Puch-Wercke, die aber wegen Mangel der Tage-Wasser bißher nicht mehr möglich waren.

2.) Wenn diesernach dem angezeigten *Wasser-Mangel*, durch Richtige, und doch nicht kostbare Wercke der Kunst; und dem *Entbehrlichen Aufwand*, durch eine gleichwichtige Ersparung, gänzlich abgeholfen wird: So sind alsdann die Kaiserlichen Königlichen Berg-Wercke allhier, so gar vermögend, nur mittelst derhaltigen Gänge allein, *mit beständigem beträchtlichem Ueberfluß*, eben so lange fortgesetzt zu werden; obgleich unter der Zeit der gantzen Fortsetzung niemahl mehr Reiche Ertz-Anbrüche vorkommen sollten.

3. Wie verwegen aber es ist, diesem Berg-Bau eine totale Entschöpfung haltiger Gänge abzuprechen; eben so verwegen wäre es, periodisch abwechselnde, und *öfters eintreffende viele Ertz-Anbrüche* (die gewöhnlich in einem Jahr, den Mangel vorhergehender 5. 10. 15. biß 20. Jahre reichlich ersetzen) auf ewig zu vereinen. Dahero fällt die Gefahr eines unabhefflichen Großen Verbaues, den man ohne Grund bey den alleinigen Gängen besorgen wollt, vollends gar weg; Und nur dieses Zugegeben werden muß: daß auf den einzigen Fall, Einer gänzlichen Entschöpfung aller haltiger Gänge, der doch aus unwiederleglichen Berg-Männischen Erfahrungs-Gründen nicht einmahl statuieret werden kan; einen so vieljährigen Verbau, biß auf einen, alles auf einmahl ersetzenden Reichen Ertzt-Hau, freylich keine Privat-Gewerckschaft, als Eine Kayserliche Königliche Cassa allein, fortzusetzen und abzuwarten fähig wär.

Dieses sind die drey Berg-Männische Hypothesen, worauf das gantze Gebäude Unsers Berg-Männischen Systems aufzuführen seyn wird.

§. V.

Der Schluß hieraus

Ist: Eine auf unbestimmlich lang fortdaurende[!] Zeiten Ergiebige Fortsetzung deß allhiesigen Kayserlichen Königlichen Berg-Baues, ohne Verbau; allein auf die Nutzenwendung haltiger, und sonst fast unerschöpflicher Gänge; folglich

1.) Auf die dazu erforderliche Einrichtungen; als: a.) Genugsame und nahe gelegene Puch-Wercke; b.) auf deren beständige Gangbahrkeit; mithin c.) auf beständig circulierende, und niehmahls ermangeln mögliche Tage-Wasser; Und

2.) Auf die zuführende Ersparung, Großer und doch Entbehrlicher Spesen zu gründen. Dadurch

3.) Eines Theils, *die Gefälle aus denen zu gutte gemachten Gängen, mit den Gesambten Berg-Kösten, wo nicht zu einem Uberschüß, wenigstens doch in ein beständig gleiches Verhältnüß zu bringen*: Und anderen Theils sodann, *die mit periodischen Abwechslungen dazwischen kommende Reiche Ertz-Anbrüche, als ohngefähr, und über alle Berg-Kösten deputirte Reiche Außbeuthen, Eine Kayserliche Königliche Chatouille richtig an hinn zu schicken*. Welches aus nachfolgenden zweyen Bilence-Berechnungen zu erweisen.

§. VI.

Anmerkung

Nach diesen in der Erfahrung gegründeten Berg-Männischen Hypothesen, ist eine *Vergrößerung und Verneuerung deß Kayserlichen Königlichen Berg-Baues allhier, zu vermuthen, und zu hofen; als Eine gänzliche Entschöpfung, mit langem anhaltendem Vorbau*: denn 1.) dieses auf das Vermögen der haltigen Gänge zu gründen würdige Systeme, hatt in den natürlichen Eigenschaften derselben und in ihrem fast unerschöpflichem unterirdischem Gewebe, aus der allerältesten Erfahrung, Seine bewährte Richtigkeit: Und nun 2.) Oefnete sich dieser Tagen, ein Neuer bau in das Mittägige Gebürge, das zwar schon Uralte Merck-Mahle und Urkunden Reicher Gänge hatt; jedoch nur darum noch nicht genugsam erkundigt werden kunnt[!], weil daßelbe unter einem andern Gebieth und Herrschaft situiret ist, und solches genauer zu untersuchen nicht vergönnet war: dermahlen aber 3.) Eben die, gegen daßelbe Neu intendirte Gebürge, jüngsten eröffnete Reiche Gänge, nach einer wohlgegründeten Berg-Théorie, so viel zu hofen geben, als man an dem gegenwärtigen Berg-Bau, ehemals gehabt, noch jetzt hatt, und auch künftig hofet. Die Begebenheit hiervon ist folgende:

Noch vor acht oder mehren Jahren, war aus den äußersten Feld-Oerten, der Siglißberger Handlung, gegen das Mittägige so genannte Szitora-Gebürge, ein Schlag unternommen, und so lange fortgesetzt; biß man mehr als zu gewisse Spuren eines starcken Waßers, welchem, durch diesen Schlag der freye Außfluß eröffnet werden könnte, wahrgenommen hatt; und dahern eine gefährliche Ertränkung gesambter Gruben billig zu besorgen war. Zu verhüten, daß dadurch die Gruben nicht noch einmahl mehr unter Waßer gesetzt; mitthin die kostbahnen Waßer-Hebungen und Maschinen deßwegen Vielfältiget werden müsten; war diese Mittägige Bau, mit guttem Grunde so lange aufgelaßen, biß die Löcherung deß Haupt-Erb-Stolles glücklich vollendet war: Worauf dann diese Besorgniß wegen vergrößerter Gruben-Waßer, von sich selbst weggefallen, und dieser Mittags-Bau von neuem belegt worden ist. Schon der Versuch dieses Schlags, um mit demselben das Mittägige Gebürge zu recognoscieren, war schon vernünftig; und so viel approbabler ist Selbeter allen Berg-Verständigen worden: Da jetzo in verwichener Quasimodogeniti-Woche die Ersten Hofnungs-Vollen Gänge und Ertzte von weichem Gehalt gebrochen, und die Gänge von solcher Lage und Gewebe befunden worden sind; daß Sie Uns auf Zukunft, den Besitz und Genuß Eines noch andern gleichfalls großen und importenten Neuen Berg-Baues, sonderlich versichern; und wenn eine lang fortdauernde Fortsetzung deßelben erfolgt; unseren vortreflichen Herrn Hof-R[ath] C. V. von Hegengarthen, als den Stifter davon, bey den spätesten Nachkommen unvergeßlich machen werden.

Diese Anmerckung hatt man als Eine Neue, und unter der Zeit unser angestellter Untersuchungen vorgefallene, Unser im §. IV. und deßen 1). 2). 3). enthaltene Hypothesen gewaltig bestätigende Erfahrung, beyzufügen vor nöthig befunden.

§. VII.

Der also aus denen im §. IV. Enthaltenen Hypothesen, im §. V. gefolgerte Schluß; deßen Richtig- und Nothwendigkeit; wird ferner aus nachfolgenden zweyen Bilence-Berechnungen, eben so unumgänglich als würcklich practicable erwiesen:

1. *Bilence- oder Verhältnüß-Berechnung, über den Wesentlichen Stand deß Kayserlichen Königlichen Berg-Baues; und zwar: vor der Abzapfung der Gruben-Waßer; da, im Gegentheil noch auch der Mangel der operierenden Tage-Waßer Anno 1765. bereits angefangen.*

Nur per 4. Wochen.

Nº. 1.) Die Eigentliche Berg-Köst allein
hatt betragen:

rf: 29 647

Nº. 2.) Die General-Spesen dazu, als

a.) Praecise zum Gruben-Bau gehörige Beambte,

biß auf die Hutt-Leute, exclusive

rf: 973 18 Xr.

b.) Provisionen

rf: 1 339 57

c.) Gemeine Auß-Gaaben, Extra-Posten
und piae causae

rf: 687 42

Summa rf: 3 000 57

Nº. 3.) Special-Spesen, sonderlich wegen
der Gruben- und Tage-Waßer, als:

a.) Haupt-Erb-Stollen per 4. Wochen

rf: 774

b.) Waßer-Heb- und Sammlungen

rf: 3 588

c.) Berg-Gappel Pferd

rf: 899

Summa rf: 5 261

Summa Summarum rf: 37 908 57 Xr.

Also verhalten sich:

Nº. 2.) Die General-Berg-Spesen

rf: 3 000 57 Xr. Wie zu 9. 5/6 theil

Zu die Eigentliche Berg-Köst No. 1.

rf: 29 647

Deßgleichen:

Nº. 3.) Die Special- oder Gruben-
und Tag-Waßer-Spesen

rf: 5 261 Wie 1. zu 5. 6/9 theil

Zu die Eigentliche Berg-Köst. No. 1.

rf: 29 647

Summa deß Verhältnüßes No. 2. & 3.

rf: 8 261 Wie 1. zu 3. 1/5 theil

Zu gesambte Berg-Köst

rf: 29 647

Welches zwischen den Entbehrlichen und Unentbehrlichen Spesen eine sehr starcke
und schädliche Disproportion anzeigt.

Dagegen:

Nº. 2.) Biß auf die helfte oder rf: 1500 No. 3.) aber Gantz zu reduciren möglich seyn

wird: Wodurch das Verhältnüß rf: 8 261
29 647 theil oder oder[!] 1. zu 3 1/5 theil

biß auf rf: 1 500
29 647 theil oder 1. zu 20. verringert werden kan.

Wie in der Sammlung
Unser Berg-Männischer Observations ausführlich dargethan werden soll.

§. VIII.

Die Gefälle

Erhalten ihr Verhältnüß so groß oder so Geringe, als die gemachten Kösten es zu-
laßen. In den nehmlichen 4. Wochen, da die oben specificirten Spesen ergangen sind,
waren folgende Gefälle erzeugt:

1.) Den Ertzt- und Silber-Schlich-Gefällen

rf: 40 255 11 1/2 Xr.

Wovon:

Wenn man den Stand dieses Berg-Baues, wie sonst andere Silber- und Gold-Berg-
Wercke geartet sind, ohne alles Vermögen der Gänge, vorstellen; und also die gesamb-
te Berg-Köst von dem Ertzt-Gefäll abziehen sollt: zum exemplo

1.) Die Specificirte Summe der gantzen Berg-Köst	rf: 37 908 57
2.) Ertzt-Fuhren vor 1425. Centen Ertzt und Schlich	118 45
3.) Und die Schmeltz-Spesen	<u>7 878</u>
Summa	<u>rf: 45 905 42</u>

So würde vom Ertzt allein, noch ein Verlauf
von und hirmit nachfolgende Considerations
erfolgen:

rf: 5 650 30 1/2.

1.ste Consideration: Das Gefäll von Ertzt- und Silber-Schlichen allein, ist zwar über rf: 40000 – à 4. Wochen, und also beträchtlich genug: Und dennoch ist solches noch nicht vermögend, gesambte Spesen zu bilencieren; indeme sich das Ertzt-Gefäll, zu die Gesambte Spesen, nur wie 8. zu 9. 1/3 theil und also um 1/8 theil weniger verhält. Die 2te Consideration, ist in dem Berg-Männischen Grund-Satz; daß die Gefälle von Erzten, von den Gefällen aus den Gangen, wie Ein Würckliches Ohngefähr von dem Unfehlbahrerem unterschieden seyen, gegründet. Und die Erfahrung bewähret solches mit einem unwiederleglichen Beweiß: Wie Gefährlich Ein Berg-Bau sey, der allein auf Ertzte, und nicht vorzüglich zugleich auf haltige Gänge gegründet ist; und auch Gänge im Überfluß, sowohl an Menge als Gütte vorhanden, und dennoch die wenigste Achtung auf diesen ohnfehlbahrenen Fond gerichtet, und deßwegen die dazu gehörige Einrichtung unterlaßen wird. Die Kayserlichen Königlichen Handlungen allhir haben nur eine Einrichtung von nicht mehr als 500. Puch-Eisen, welche freylich viel zu gering ist: Alleine auch vor diesen wenigen Zeüg, fehlt Ein hilängliches[!] Tage-Waßer meisten theils. Zudem so sind die Puch-Wercke, aus einerley Ursache nemlich deß ermanglenden Tage-Waßers halber, sehr auseinander gestreuet, und von den Gruben viel zu weit entfernt; daß dadurch die kostbahren Gäng-Fuhren, zu einer so sehr grossen Rubrique erwachsen müßen. Wegen diesen natürlichen Defect ist also Eine dirigierende Berg-Administration zu entschuldigen, Welche die Gehörige Einrichtung zur vergrößerten Nutz-Anwendung der Gänge, wohl nicht unterlaßen haben wird; wann durch der bißher unabhelfliche Waßer-Mangel, welcher allein durch die bereits bekannt gemachte Circulation deß operierenden Aufschlag-Waßers zu berathen möglich ist, cassieret worden wär. Hierinn ist die verborgene Ursache zu finden: Warum die Kayserlichen Königlichen Berg-Wercke zu Schemnitz, dermahlen, da solche die unfehlbare Hofnung ihrer Wichtigen Vergrößerung zu geben im Stande sind; gleichwohl in einen so gefährlichen Miß-Credit zu verfallen das Unglück hatten; so bald die Ertzte in ein merckliches Abnehmen, das doch nur eine periodische Abwechslung genennt zu werden verdienet, gerathen waren.

§. IX.

Dermahlen haben Wir eine Vorstellung deß Verhältnüßes von Ertzt-Gefällen, auf den Fall: wann die Reichen Ertzte allein brechen, und von gar keinen haltigen Gängen begleitet wären, gesehen: Jetzo wird auch eine gegenseitige Vorstellung der Ertzt-Gefälle, mit Begleitung haltiger Gänge, und mit deren Nutzenanwendung nicht undienlich seyn: Und zwar

Da mit der nemlichen Summe der Gesambten Berg-Köst rf: 37 908 nebst dem oben angezeigten Ertzt-Gefäll, zugleich auch so viele Gänge, als vor den gantzen Puch-Zeüg von 500 Eisen à 4. Wochen hinlänglich seyn können, zu erzeugen möglich ist: So kan

man, um eien ohngefähr richtige Verhältnüß-Berechnung zu treffen, mit guttem Grunde, die Helfte der Gesamten Berg-Köst den Gängen zuteilen, und

dem Ertz-Gefäll	rf: 40 255
Nur die andere Helfte Berg-Köst	rf: 18 954
Dann Ertz-Fuhr-Lohn	118 45
Und die Schmelzt-Spesen	<u>7 878</u>

In Summa	rf: <u>26 950 45</u>
abschreiben; Und dadurch einen Überschuß	rf: 13 304 15

anzeigen; allein durch den Ersatz der Gäng-Rubrique.

So groß ist der Credit deß Ertz-Baues, nur von Einem, denselben begleitendem Vermögen der Gänge; dadurch der Ertzt-Rubrique, ein Theil der Kösten erleichtert wird: Um wie viel größer müße deßelben Credit zunehmen? Wenn die Einrichtungen gemacht werden sollten; die gantzen Kösten mit den Gängen allein übertragen zu können.

§. X.

Nun folgt die Verhältnüß-Berechnung über die Gefälle aus den haltigen Gängen besonders, Und zwar:

II.) An Kieß- und Bley-Schlichen, und sonderlich am Mühl-Gold.

Nöthige Vorerinnerungen hiezu:

1.) Ein jeder sonderbahrer Gang, hatt zwar Stine[!] beständige Abwechslungen an Steinem Gewebe, Gehalt, und Bau-Würdigkeit; Weil aber die Weitläufigkeiten der Gruben, zugleich auch die Gänge vervielfältiget haben: So ist eben dadurch, *daß der Abgang deß Einen Ganges, durch die Verbeßerungen mehr anderer Gänge alleweil ersetzt wird*; Selbst diese Abwechslung, folglich die Weitläufigkeit der Gruben, Ein Wichtiger Grund Unsres Systems, auf welchem man die beständige Fortsetzung Unsres Kayserlichen Königlichen Berg-Baues ohne Verbau, mit alleinigen Gängen zu gründen gedencket, geworden. Welchen vorzüglichen Vorthail Unsere Vorfahrem[!] nicht hatten. Diesemnach ist

2.) Der sonst bey jedem Gang insonderheit abwechselnder Gehalt, alsdann in der zusammengebrachten Menge der Gänge, und in Concreto, Jahr aus Jahr ein, bey nahe einerley; also daß man den Innhalt derselben zwischen zu- und abnehmender Gütte, medio numero aus langer Erfahrung folgender gestalt bestimmen kan: zum exemplo

1. Der Bley-Schlich 1. Centner hält mehr oder weniger 54. Bley, davon 1. à 3 1/2. Xr. gerechnet wird.

1.) Jeder Centner Bley hält mehr oder weniger 1. Loth göldisches Silber; davon

2.) Eine Marck Silber mehr oder weniger 52. denair fein Gold in sich hatt.

II. Der Kieß-Schlich, 1. Centner hält mehr oder weniger 1/4. Loth göldisches Silber; davon 1.) Jede Marck Silber mehr oder weniger 26. denair fein Gold giebt: ausser deme wird bey dem Kieß-Schlich noch auch.

2.) Mühl-Gold, so viel erzeugt, daß man zwischen mehr oder weniger bey Einem Centner medio numero 5/32 theil Loth Mühl-Gold gewöhnlich befindet.

3.) Nun scheint zwar bey dem Kieß-Schlich der Silber-Halt um 3/4 theil: Theils und der Gold-Halt um die helfte geringer zu seyn; als bey den Bley-Schlichen: Alleine es könnte dagegen über 3^{mahl} mehr Kieß-Schlichs, als Bley-Schlichen zu gleicher Zeit und mit einerley Puch-Zeug, erzeugt werden; Weil man mit¹ 6. gangbahren Eisen, per 1. Jahr 624 Centner Kieß-Schlich bekommen kan; wo man von Bley-Schlichen per 1. Jahr mit nemlich so vielen Eisen nur 188. Centner Trocken behält.

4.) Im übrigen kommen die Gäng-Fuhren und deren Spesen, (welche allein von der näher- oder weit entlegenem Situation der Puch-Wercke), ihre Difference erhalten: überein, nemlich per 1. Centner Gänge medio numero à 2 1/4 Xr.

5.) Puch- und Schlemmer-Lohn möchten à 1. Centner Gäng beynahe 1 1/2. Xr. betragen. Und

6.) Die Schmeltz-Köst ist schwerer zu bestimmen; weil die Bley- und Kieß-Schliche meistens als Zuschläge zum Ertzt-Schmelzen gebraucht werden, und also unter die Schmeltz-Spesen der Ertzte kommen: Jedennoch(!) um Eine gewiße Zahl vor die Schmeltz-Köst der Schliche definieren zu können; so kan man den Abzug der Schmeltz-Köst, so von dem Gehalt der Gerechtschaftlichen Kieß-Schliche genommen wird, nemlich 42. Xr. à 1. Centner Kieß-Schlich, und folglich halb so viel oder 21. Xr. à 1. Centner Schlich zum bestimmenden Maaß-Stab annehmen.

Mit solchen Vorbereitungen ist

7.) Numehr(!) möglich Eine Verhältnüß-Berechnung über die Gefälle aus den Gängen, mit der probabelsten Richtigkeit vorzunehmen: Wozu man nur die Helfte deß Gesamten Kayserlichen Königlichen Puch-Zeugs, nemlich nur 250. Eisen, vor die Erzeugung der Puch-Wercks-Gefälle vor diese 4. Wochen berechnen wird; weil man zu Unsere Gesamte Verhältnüß-Berechnungen, sogleich anfangs §. VII. Eine Zeit erwähnt hatt, in welcher der Ertz-Hau zwar noch beträchtlich, dagegen aber der Waßer-Mangel schon auch eingerißen, und nur der halbe Puch-Zeüg gangbahr war.

Der Anschlag vor 4. Wochen à 250. Eisen:

1.) Über die Kieß-Schlich- und Mühl-Gold-Gefälle.

1.) Mit 6. Eisen werden in 4. Wochen 48. Centnern Kieß-Schlich erzeugt, thut mit 250. gangbahren Eisen, Centnern 2000. – ohne Preiß rf: Xr.

2.) Göldische Silber per 1/4 theil Loth à 1. Centner thut 31 Loth: 4.

3.) Fein Gold per 26. denarios à 1. Silber thut 2 15. 1/4. à 74. ducaten 1

rf: 920 45 3/4. Xr.

verbleibt Fein Silber 28 4 3/4. à rf: 19 12 Xr:

rf: 543 25 1/8.

Summa Gefäll vom Kieß-Schlichs-Silber- und Gold-Halt

rf: 1464 10 4/8. Xr.

4.) Mühl-Gold per se per 5/32 theil Loth bey 1. Centner Kieß-Schlich, besonders mit erzeugt, thut bey 2000. Centnern Kieß-Schlich, 19 Loth – 8 1/2.

Fein Gold, à 74. ducaten 1. rf: im Bahrem

rf: 6089 31 1/2. Xr.

Summa Gefäll vom Kieß-Schlich

rf: 7553 42. 3/8.

Dagegen beträgt:

1.) Die andere helfte der Berg-Köst, mit welcher jedesmahl mehr Gänge als vor den gantzen Puch-Zeug von 500. Eisen herbey geschafft werden können; muß hier per Abschlag gantz angesetzt werden, obgleich nur die helfte oder 250. Eisen gangbahr waren; Zum exemplo rf: 18 954 57. Xr.

2.) Die Summa der Köst zu moderiren, nehmen wir vor die Summe der Gäng-Fuhr-Spesen, nur so viel an, als in den 4. Wochen mit 250. Eisen aufgearbeitet werden kundt(!); nehmen 2. Hüllen Gäng vor 6. Eisen à 24. Stund, jede Hülle medio numero à 18. Centnern Gäng gerechnet, thut vor 250. Eisen à 4. Wochen Centnern 42000. Gäng; à jede Centner per 2 1/4. Xr. thut rf: 1575

3.) Puch- und Schlemmer-Lohn à jeden Centner

Gäng ohngefähr per 1 1/2 Xr. rf: 1050

4.) Schmeltz-Spesen bleiben hier aus, weil die Kieß-Schlich nur zu Zuschläge vor die Ertzte nicht genug erzeugt werden können.

Summa gesambter Kösten
Hier ist ein fertiger Verbau

rf: 21 579 57. Xr.
rf: 14 026 14 5/8

Anmerckungen hierüber!

1.) Hält man den Überschuß von Ertzten §. IX. dagegen
So ist dennoch noch ein Verlust von

rf: 13 304 15
rf: 722

Ohngeachtet das Ertz-Gefäll über rf: 40 000 hoch §. VIII. und also noch important genug war.

Zum Beweiß:

Wie gering auch ein noch importenter Ertz-Hau werden könne; wenn an dem Haupt-Wesen, nemlich an der Vollständigen Einrichtung die Gänge beßer zu Nutzen, im dergleichen Mangel an Operierenden Tage-Waßern vorfällt. Und gesetzt:

2.) Man stelle sich auch den Fall hinlänglicher Tage-Waßer vor, und mache darnach die Verhältnüß Berechnung folgender gestalt:

a.) Die Gefälle von dem Halt der Kieß-Schliche und vom Mühl-Gold setze man wie von dem gantzen gangbahren Puch-Zeüg à 500. Eisen noch einmahl so hoch an
rf: 15 107 24 3/4 Xr.

Mit nemlicher proportion vergrößer man auch die Köst:

b.) Die Obige helfte der Berg-Köst per se rf: 18 954 57 Xr.
c.) Die Gäng-Fuhren aber noch einmahl so hoch rf: 3 150
d.) Die Puch- und Schlemm-Kösten detto rf: 2 100

Summa rf: 24 204 57

Kombt noch ein Verbau heraus von

rf: 9 097 32 1/4.

Zum Beweiß:

Daß dieser Kayserlicher Königlicher Berg-Bau noch vollständige Einrichtung habe, auf den Fall wenn der Ertz-Hau sich vermindert, oder auf eine Zeit lang gar aufhören sollt, ohne Verbau und Schaden fortgesetzt zu werden; wenn gleich die operierenden Tage-Waßer niehmahls ermangeln: Darum weil noch um einmahl so viel gangbahrer Puch-Zeug, und dazu eben so viel operierendes Waßer fehlet. Dem aber durch ein bahr gar nicht kostbahre Erfindungen zu rathen noch wohl möglich wär.

3.) Wenn man noch auch zu diesem Vorbau von rf: 9 097 32 1/4.
Den oben specificirten Überschuß vom Ertzt-Gefäll rf: 13 304 15
engegen hält; so kombt zwar ein fertiger Überschuß von rf: 4 206 42 3/4.

heraus, das aber gegen die Großen Zurüstungen und Taille der gantzen Berg-Administration ein großes Bagatell ist;

Zum Beweiß:

Daß, wenn man die verborgenen Ursachen deß von einigen Jahren her entstandenen Großen Miß-Credits dieser Kayserlichen Königlichen Handlungen³ unter den natürlichen Umständen aufsuchen will; dieselben 1.) In der angezeigten Verhältnüß, folglich im Mangel noch einmahl mehrer Puch-Wercke, und deß dazu gehörigen Operations-Waßers zu finden sind. Und daß 2.) Wenn eine Verminderung oder ein gänzliches Aufhören deß Ertzt-Hauses auf eine Zeit lang (welches noch bewährten Erfahrungen sehr möglich ist) erfolgen sollt; die durch den entstandenen Miß-Credit gedrohte Gefahr der gänzlichen Auflöbung, (welches mit der Wind-Schachter-Handlung beynahe schon angefangen war) wirklich vorhanden sey: So lange das System der Einrichtungen: *Alle Kösten durch die Gänge allein, wenigstens bilenciren zu können*, zu einer Vollständigkeit nicht gekommen seyn wird.

II.) Die Gefälle von Bley-Schlichen kommen mit dem Kieß-Schlichen, außer dem Verhältnüß ihrer Menge und Unerschöpflichkeit meistens überein. Denn wiewohl mehr Kieß- als Bley-Schlich erzeugt wird; so ist der Silber- und Gold-Halt der letztern⁴

alleweil um so viel beträchtlicher (§. X. in der Vorerinnerung). Und die Bley-Schliche ersetzen das Mühl-Gold, das die Kieß-Schlich-Gefälle begleitet, mit ihren Bley-Werth. Nun folget:

§. XI.

Die IIe Bilence- oder Verhältnüß-Berechnung, nach geschehener Abzapfung der Gruben-Waßer, Vermittelst den Haupt-Erb-Stolle.

Hierbey hatt man die obigen Summen der Kösten und der Gefälle vorsetzlich beyhalten, um die dermahlige, und mehr die Zukünftig mögliche Veränderung, um so viel deutlicher vorstellen zu können.

Wenn man bey der Ersten Summe der Kösten und Gefälle verbleibt; so ist so viel gethan: als wenn man sich die Folgen dieser Veränderung, unter einerley Zeit-Punct, und mitten in dem nehmlichem Vermögen dieser Gruben, unfehlbahrerer Richtigkeit deß Verhältnüßes halber, entwerfen wolle.

Diesemnach[!] hatt die Abzapfung der Gruben-Waßer durch den K[ayser?] Francisci-Haupt-Erb-Stolle, folgende Veränderungen und Verbeßerungen verursacht, die nicht so groß vor gegenwärtig, als das zukünftige seyn können.

1.) *In der Absicht, den Wesentlichen Etat dieses Berg-Baues, durch diesen kostbahren Haupt-Erb-Stolle zu beßern, und einige wichtige Ersparungen, an den großen Waßer-Hebungs-Spesen zu wegen zu bringen;* sind nicht alle intendierte Folgen erreicht worden; denn

1.) So lange als dieser Erb-Stolle getrieben war, so hatt man dennoch keine Bauwürdige Gänge damit antreffen können: wodurch die Hofnung die sonst von den Tiefen gemacht worden, gefallen ist.

2.) An den kostbahren Waßer-Heb-Maschinen, sind die Operations- und Unterhaltungs-Spesen, ohngefähr rf: 3588 – à 4. Wochen, auch nicht alle cassiert worden: Weil die Automatischen Waßer- und Luft-Maschinen annoch beygehalten werden müsten; und das Personale von den cassierten Feuer-Maschinen hierauf in andere Classen der Berg-Arbeit applicieret waren. Die einzige Erfahrung hiebey bestehet im Maschinen-Holtz, welches ohngefähr Ein drittheil rf: 1196 – von der gantzen Summe der Gruben-Waßer-Spesen betragen dürfte[!].

3.) Ein gleiche bewandtnüß hatt es auch mit der Haupt-Erb-Stolle-Bau-Köst selbst ohngefähr rf: 774 – à 4. Wochen betragend; welche zwar nach geschehener Durchlöcherung gleichfalls aufgehöret; dagegen in anderen Classen deß Berg-Baues, in welche das Arbeitende Personale von hier verleget worden ist, fortgesetzt worden.

4.) Unter den gegenwärtigen Folgen von der Haupt-Erb-Stollner Durchlöcherung ist dermahlen noch die merckwürdigste: daß zwar die gesambten Gruben biß auf die Durchlöcherung selbst von allen Seiten Waßer-frey worden sind: Alleine daß auch den Puch-Wercken dadurch um so viel operierendes Waßer entzogen ist. Denn nach angestellter genauen Untersuchung ist numehro[!], der, durch die Abzapfung der Gruben-Waßer zugezogene Abgang an operierendem Aufschlag-Waßer, auf Ein Drittheil richtig befunden worden: daß also jetzt und in Zukunft, von dem Gantzen Puch-Zeüg à 500 Eisen, nur 333 $\frac{1}{3}$ theil Eisen; Vom halben gangbahrem Zeug à 250. Eisen nur 166 $\frac{2}{3}$ Eisen, und so ferner, als würcklich brauchbahr anzusehen und zu nutzen sind. Und so bekommen nach solcher Proportion Unsere Puch-Wercks-Gefälle folgendes Verhältnüß:

a.) Von der Berg-Köst rf: 18 954 ersparen wir nichts mehr als rf: 1 196 im übrigen bleiben	rf: 17 758
b.) Die Gäng-Fuhren bleiben deßwegen gantz wie oben	1 575
c.) Puch- und Schlemmer-Lohn allein, werden im 1/3 theil mit vermindert, thut von rf: 1050 1/3 theil weniger:	<u>700</u>
Summa jetziger Kösten	rf: 20 033

Dagegen

d.) So müßen auch doe oben specificirten rf: 7553 42. Xr. Kieß-Schlich-Silber- und Gold-Halt nebst Mühl-Gold-Gefälle gleichfalls um 1/3 theil verringert seyn	rf: <u>5 035 48.</u>
So ist also der Vorbau	rf: 14 997 12
So groß; daß der Überfluß von Ertzten §. IX. annoch um	rf: <u>13 304 15.</u> rf: 1 693

zu gering ist. Welches von gegenwärtiger Berechnung von 4. Wochen auf Ein ganzes Jahr, und zwar allermeist auf mögliche Fälle der allezeit Ungewißen Ertz-Gefälle zu schließen erlaubt: Woher sodann die abnehmenden Puch-Wercks-Gefälle zu ersetzen seyn werden; Wenn auch die Ertz-Gefälle mit abnehmen, oder gewisse Zeiten gar ausbleiben sollten.

5. Auf diese Art scheint der WohlStand[!] Unsres Kayserlichen Königlichen Berg-Baues vor deßen gegenwärtigen Etat, dadurch wenig gebeßert zu seyn. Jedoch, so gering die Vortheile von dem glücklich vollendeten Haupt-Erb-Stolle in Ansehung deß *gegenwärtigen Zustandes* ausgefallen seyn mögen: So groß und so weitläufig[!] sind solche schon jetzt vor den Zukünftigen, und zwar:

II.) *In Ansehung der Vergrößerung Unsers Kayserlichen Königlichen Berg-Baues, und deßen importenten Vermögens.* Denn

1.) Ist nicht nur das bißher bekanntte, sondern auch das gantze Neüe Mittägige Gebürge, (welches man NB. wegen besorgter Vermehrung der Gruben-Waßer, vor der Durchlöcherung deß Haupt-Erb-Stolles, nicht ohne Gefahr berühren und weiter untersuchen durfte) nunmehr von allen Seiten offen; Und die unbewindlichen Schlag-Bäume, zu die weit und breit ausgestreüet[!] Unterirdische Schätze der Natur, ohne Gefahr die Gruben mit mehr Waßern zu erträncken, zu gelangen; sind biß auf die weiteren Tiefen gänzlich cassieret.

2.) Selbst die Tiefen, sind, so weit, als ihre Bau-Würdigkeit noch nicht an ihre natürliche Gränzen gekommen seyn wird, um so vielmahl bequemer Waßer-frey zu halten.

3.) Wird schon jetzo die Hofnung zu noch mehr Reiche Ertz-Anbrüche, sowohl in dem Alten, als auch schon im Neü angegrifenem Gebürge, durch bereits gegenwärtige Erfahrungen §. VI. vergrößert: Wie, um so viel sicherers Conto, kan nicht dabey auf die noch unerschöpflicheren Reich-haltige Gänge, Folglich auf Einen unbestimmlich lang fortdaurenden[!] WohlStand[!] deß Kayserlichen Königlichen Berg-Baues; und hie-mit auf die noch einmahl so große und importente Extension deßelben, zu gründen, und hierauf Unser Neües Berg-Systeme aufzuführen seyn. Und auser deme, so wird

4.) Ein Höchstes Regale noch auch von mehr andern Gewerckschaftlichen Berg-Wercken (deren die Reichesten vermittelst weiterer Außdehnung deß Haupt-Erb-Stolles, Höchst demselben Zinnßbahr gemacht werden können) um so viel zu vermehren möglich seyn; Wenn den Gewercken, die freyen Wege in ihre Tiefen, die Sie wegen ihres Unvermögens noch nicht berühren kunnten[!], und darinne ihre grösten Schätze haben, durch diesen Haupt-Erb-Stolle geöffnet werden sollten.

§. XII.

Endlicher Schluß Über die angezeigten Verhältnüße.

Aus gegenwärtigen Verhältnüß-Berechnungen, hatt man, *Was Nur die Natürliche Beschaffenheit* der Kayserlichen Königlichen Berg-Wercke zu Schemnitz betrifft, folgende Vortheile, und zugleich Defecte befunden:

1.) *Unter den Vortheilen*, die den hiesigen Gruben eigen sind: sind

1.) Die Mannigfaltigen, und wegen ihres fast unendlichen Gewebes fast unerschöpflichen Gänge, als der Grund, Eines darauf beständig, und auf unbestimliche Zeiten fortdauernden[!] Berg-Baues, möglich aufzuführenden Systems; Und über dieses noch auch

2.) Das natürliche Vermögen, öfters vorfallender periodischer, und zuweilen so Reicher Ertzt-Anbrüche, die in einem Jahr, den Verbau von 5. 10. 15. auch 20. Jahre reichlich zu ersetzen, fähig sind.

3.) Selbst die Weitläufigkeit, und die dazu vervielfältigten Gruben, sind, numehro[!] ein wichtiger Grund deß Wohlstandes; ja der unfehlbaren Dauer, und einer möglich zunehmender Vergrößerung, der Kayserlichen Königlichen Handlungen: Weil der Verbau der einen Gruben, zu gleicher Zeit, das Vermögen aller anderen, gewöhnlicher maßen zu übertragen pfeget.

4.) Der glücklich vollendete Haupt-Erb-Stolle, und die mehr andern Zurüstungen der Kunst, nebst denen Tag-Waßer-Sammlungen; um die hinderlichen Gruben-Waßer weg- oder die nöthigene Tag-Waßer herbeyzuschaffen; sind zwar kostbahre, jedoch noch mehr als um die helfte unhinlängliche Vorbereitungen, vor die gewünschte[!] Beständigkeit deß Wohl-Standes dieser Gruben. Und endlich

5.) Die nahe gelegene Kayserlichen Königlichen Cammer-Herrschaften, geben noch folgende Erleichterungen zur Handlung, daß alle Materialien, und die vielen Führen, gerade um ein drittheil wohlfeiler, und mit ungleich prompteren Beschleunigung, als es bey den Gewercken nicht möglich ist, herbey geschafft werden können und müßen. Nebst diesen und noch mehrere Vortheilen, sind

Dagegen auch folgende:

11.) *Hindernüße*, Einen vollständigen WohlStand[!], deßen Fortgang, und Vergrößerung annoch entgegen, als:

1.) Der annoch unbewindliche Mangel, genugsammen operierenden Tage-Waßers, der zwar durch kostbahre Zurüstungen so vieler Waßer-Samlungen, gegen die Zeiten Unserer Vorfahren, um sehr vieles; vor die Nothwendigkeit gegenwärtiger und zukünftiger Zeiten hingegen, noch lange nicht biß zur helfte abgeholsten worden ist: Sonderlich darum, weil

2.) Der Grund deß Unwiederleglichen Systems: *Alle und jede wirtschaftlich zu die-spinierende und zum theil zu reducierende Berg-Kösten, allein durch das Vermögen der haltigen Gänge, wenigstens zu bilencieren; und die ohngefähren Ertz-Gefälle als einen über alle Berg-Kösten depuirten[!] Überschluß mitzunehmen*; allein auf Einer zu verbeßerenden Nutzenanwendung der haltigen Gänge, beruhet. Wozu aber

3.) Nebst dem operierenden Tage-Waßer, zugleich noch einmahl so viel Puch-Zeug, nemlich 1000. Eisen, welche niehmahls zu viel, und wohl eher noch zu wenig seyn könnte, fehlen. Welche beyde allerwichtigste Defecte, nicht allein mit Einer Einzurichtenden Circulation des operierenden Aufschlag-Waßers; sondern noch mit einer andern sehr natürlich practicablen Erfindung, mit wenigen Kosten, am allersichersten und bequembsten gänzlich abzuhelfen möglich sind. So viel nun

4.) An Einem solchem Unfehlbarem Berg-Wercks-System gegeleg seyn mag: so würdig würde die Erfindung, so wohl der Circulation aller operierender Aufschlag-Waßer, als auch Eines noch neueren Automatis, alle Mühe und Kosten, auf derenselben Vollständigkeit zu verwenden, werden: Sonderlich weil dadurch die Puch-Wercke, Selbst an die Mund-Löcher der Gruben nahe genug angelegt; und hiemit so wohl die kostbaren Gäng-Fuhren, und Gappel-Pferde: als auch die annoch pretieuzen Gruben-Waßer-Heb-Maschinen, ersparret werden könnten. Mit Einem Wort:

5.) Alsdann rest, und nicht eher, werden die Kayserlichen Königlichen Berg-Wercke zu Schemnitz, mit Recht, als unverbeßerlich Eingerichtete zu erklären würdig seyn: *Wenn aus den Gängen allein, der Berg-Bau theils ohne Verbau beständig erhalten; theils noch darüber gewisse Gefälle erzeugt; und die Reichen Ertzt-Anbrüche, als zwar Zufällige, jedoch über alle Kosten importente Außbeüthen, mitgenommen werden können.*

So viel von den abhelflichen Mitteln der Ersteren und natürlichen Defecte Unseres Berg-Baues: Wogegen

§. XIII.

Der anderte Defect §. §. II. et III.

Der in der Berg-Wirtschaft, und damit verwandter Administration, Nur Eine Wohl-Einzurichtende Ersparung Entbehrlicher Außgaaben und Besoldungen, als das sicherste Hülf-Mittel erfordert: Erwartet allein von Unser allerdurchlauchtigsten Monarchin absoluten Disposition, und dieser prometesten[!] Bewerckstellung seine vollständige Verbeßerung. Wozu die allerpracticabelste Art und Weise, in den Sammlungen unser Berg-Männischen-Observations (die eben jetzt zu Schemnitz gesamlet werden) ausführlicher anzuzeigen seyn werden.

Ergo calamum tamen extravagari modo observo, ac propterea deprecor me parum pepercisse spectabilis domini patientiae. Si hujus excessus causa, promeritae poenae me dignum censuent, laetus subibo illam, dum modo recensitis nostris defectibus etiam mederi juvent: nec enim dubito spectabilem dominum, pollicita sua et multum effectutatura cooperatione, promovisse, illius delineationis, pro meae hydraulicae machinae futura perfectione, desideratissimi adminiculi procuracionem; cujus spe an frui valeam, solari amarem. Caeteri mei labores praesertim circa communicatas. Patrioticas meditationes sub titulo: Hungaria Liberanda,⁵ modo tantisper quiescunt, donec spectabilis dominus judicaverit, congruum fore resuscitandos.

Ex novis harum partium, praesertim extraneis unicum tantum verificationem historiae, de adventu comitis cujusdam Wibiczky⁶ cum associatis aliquot Polonicis praenobilibus, veluti commissarii novae confoederationis⁷ malecontentorum, protestationem contra acta ultimae Polonorum diaetae,⁸ capituli collegiatae ecclesiae Scepusiensi credentis, et quinque paribus peractae protestationis abinde reducis, a nostris Scepusiensibus correspondentibus amicis habemus. E domesticis novis autem haec sunt: quod interventis processuum meorum dilationibus, residuum tempus solitae meae physicomathematicae distractioni consecraverim: qua occasione impraeviso casu, adeoque non arte mea, recens automatum, cum quotidianis naturae operibus naturaliter conveniens, praeterea simplex, et neutiquam articulis artis moleste compositum, laboribus meis denuo sit venditum. (Naturam, quod miror! non ante aliquot secula, nisi modo id ipsum prodidisse.) Dispositionem hujus inventi, si declaranda sit, uno verbo dicam: approbationem domini spectabilis primo obtutu obtenturam. Montium magister Cremniciensis ante ferias Paschales apud me Schmenicii noctem egit: qui, de directione cuniculi

domini baronis de Borie⁹ spei directe contrarium eventum declaravit (prouti etiam cessare jussi sunt labores). Directionem cuniculi spectabilis domini approbavit quidem magister, quod ad venam attingendam directior sit; sed partim difficultavit dignitatem venae; id quod cum fundamento probare non potuit; partim vero nimiam distantiam fluvialis et operaturae aquae; quae tamen difficultas remederi possibilis est. Dörenste-niensem vero fodinam veluti Boriensem cuniculum simpliciter improbat. Si non impedi-ar, revidebo statum quaestionis ipse solus. In reliquo ob defectum securi, pro direc-tione litterarum ad spectabilem dominum, loci; tardius, et quidem per occasionem Viennam proficiscentis nostri mercatoris Danielis Scharff praesentes longas et latas literas expedire debui. Si ultronee quasdam relationes a me habere desideraverit spectabilis domi-nus, certum pro literis directionis locum definire dignetur. Ego ultroneis iisque expertis pretiosis favoribus memet commendans, distincto venerationis cultu persevero.

Spectabilis ac Generosae Dominationis Vestrae

Endréd die 26. Aprilis 1768.

devotissimus servus
Elias de Schmidegg mp.

189 Kollár Ádám Ferenc Benczur Józsefnek
[Bécs, 1768. május 15. után?]¹

Tartalmát nem ismerjük.

190 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1768. május 25.¹

Levele mellékleteként megküldi Bél Mátyás „Adparatus”-át. Tudósítja arról, hogy Pray kutatásaihoz a pozsonyi királyi kamarai levéltárban okleveleket kapott, melyekhez Kollár korábban nem jutott hozzá. Szól Bél „Notitia”-jának IV. és V. kötetéről, valamint Bod Péter legújabb művéről.

Spectabili, perillustri atque eruditissimo domino
ADAMO FRANCISCO KOLLAR,
fautori suo summa pietate colendissimo
salutem plurimam dicit
Josephus Benczur.

Juvenes duo, TUI amanuenses, eo gratiores mihi fuere, quod, et literas TUAS² adtu-lerunt, et TUI curam habeant, TUAEquae bibliothecae, quam documentis scriptisque elegantioribus auctiorem reddere vellent. Ego si quid ad ornandam eandem conferre possem, felicem me iudicarem, sed, cum ad umbras vulnereque scholasticos molestis-simos sim reiectus, facio, quod possum, quodue opere praestare non possum, animo praestare intendo. Expedio in praesens submittoque TIBI adparatum(!) Belianum,³ quem Rhenanis florenis 3. redemi. Id tantum me male habet, quod 3. Holl[andosos] aureos nummos TUOS per amanuenses expediveris, pro libris, quos desideras, speras-que TE a nobis consecuturum, comparandis. Remississem illos TIBI, ac metuerem, nec TUAM in indignationem me inviderem. Meo quidem iudicio, non errarem, si, TUUM etiam remitterem, cum plura ego Kollario eruditissimo viro debeam, quam ille mihi demandare; et in eum abs me proficisci possunt. Accedit, quod, non nobis Vindobo-nenses, sed nos illis simus tributarii. Quia tamen mandata, quae hac ex principe ditio-

num Austriacarum urbe accipere solemus, summa cum religione excipere, et ad eadem, nos conformare debemus: facio, quod mercatores quoque facere observo. Scilicet, Rhemani floreni 3. pro Adparatu dominae Belianae, quae TUO favori se commendet, exposito, retineo, reliquam pecuniam ad eum, a quo eandem accepi, remitto. Si quid nostra in patria TUIS pro usibus comaparare possem, id facerem omnino lubens, sed nescio, quid, a me possis desiderare. *Episcopus Agrienses Schmitthii*,⁴ qui nuper prelum deservire, TIBI submissem, nisi crederem, eos, TE, a Tymaviensibus accepisse. Si ea res tomulis operis huius argumentique tribus, significa, dabo operam, ut 1. Junii, eos, ad TE deferam.

Quia tantos post viros TU historiam regni Hungariae ipse concribere vis, ego labore hoc lubens supersedebo. Conieci quidem multa in chartam trado quoque iuventuti privatis horis historiam Hungariae, et vellem etiam, ut prodiret compendiolum, quod pro privatis lectionibus sumi, iuventutique in manus tradi posset: sed cum *Prayis, Kapri-naiis, Palmiis*, viris, qui et subsidiis sunt instructi, et tempus ad scribendum, quod requiritur, habent; in primis tamen eruditissimo Kollar, comparari nec volo, nec mereor. Cogitandum, mihi erit, de alio argumento. Sunt vero quam plurium, quae pertractari deberent diligentius. Sed, de his, TEcum plura proxime. Pater Pray ex tabulario camerae nostrae elegantissima accipit documenta, quae, uti mihi refert, TEcum nostri dum ante 5. annos hic fuisset, nolebant communicare.⁵ Habet quoque complures codices manu exaratos et inter illos etiam Michaellem Brutum,⁶ quem forte TIBI ostendit. Pauca in hoc ex opere desunt, quae Cracovia, vel aliunde etiam sperat se suppleturum. Utinam auctorem hunc typis evulgaret! Forgachii historiam⁷ TE iam possidere ex eodem viro intelligo.

Czvitingeri[!] historiam literariam Hungaricam,⁸ si necdum possides, a domino *Tersztyenszkyo*[!] expetas. Curavi duplex exemplum operis huius Lipsia adferri, alterum pro TIBI, pro amici Hungari usibus alterum.

In Transilvania vero *Petrus Bod* superiore anno edidit compendiolum historiae litterariae Hungariae cui titulum dedit: *Magyar Athenas*⁹ etc. Sed hunc dubio, habens alias, dominus Cornides eius copiam faceret.

Beliana ex notitia plures, quam IV. tomi, quos possides, non proderunt. Comitatus Neogradiensis IV. in tomo operis occurrit, Mosoniensis vero, cum compluribus aliis, qui in V. tomo deprehenduntur, lucinam adhuc prestolatur faventem.¹⁰ Sed neque mappa, quae hunc tomum 5. et sequentes pertinent, vendere cuiquam vult. Utinam sum[p]tus aliquis, qui ad imprimendum tomum hunc pertineat, velles suppeditare. Dolendum est, quod tam egregii operis tam notabilis pars, tamdiu scriniis inclusa haereat. Post fata vero viduae, quo sit deventura, cum aliis scriptis, quae ei adhuc sunt ad manus, DEUS optime novit.

In Transilvania *baro Szilagyi* multos admodum dicitur possidere codices manuscriptos, quibus saeculorum super[io]rum rerum gestarum pars notabilis exponitur, post hunc vero, apud dominum *de Baussner*, et dominum *Rutkayium*, multa deprehenduntur. Horum copiam facere forte posset, dominus *Baussner*.

Occurrit hic quoque lingua patria Chronicon Hungaricum conscriptum, quod auctorem habet Casparem Heltai.¹¹ Illius novam editionem nostri domini *patres Jesuitae*, cum notis et castigationibus hic volunt procurare. Dominus illustrissimus Festetics audio vitam Matthiae Corvini hoc auctore latine conscriptam possidere.¹² Utinam haec quoque eruditus cum annotationibus foras daretur.

Sed nolo TIBI mortalium occupatissimo pluribus esse molestus. DEUS TE semet diu incolumem, et TUIS occupationibus gravissimis bene velit. Dabam Posonii die 25. mensis Maii, anno Domini 1768.

191 Pray György Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1768. május 28.

Köszöni, hogy Kollár megküldte neki Forgách Ferenc történeti munkáját. Közli, hogy nemrég megtalálta Bethlen Farkas históriai művének kéziratban lévő könyveit. Miután lemásolta ezeket, kész Kollárnak eljuttatni. Szeretné megkapni a bécsi udvari könyvtárból Szent Margit magyar nyelvű életrajzát. Ha Kollár még nem kapta volna kézhez Annales-einek legutóbb megjelent kéziratos példányát, utasítja ismerőseit, hogy abból adjanak Kollárnak egyet.

Illustri, clarissimo ac doctissimo viro
Francisco Adamo Kollario
Georgius Pray Societatis Jesu
salutem dicit.

Commodum is, cujus in describendis diplomatibus te usum fuisse alias vidi, ad me inuisit. Huic manuscripti historiam Francisci Forgachii¹ tuto me posse committere arbitratum sum. Habeo tibi igitur gratiam quam possum maximam et pro hac in me amicitiae significatione, et quod tam diu te manuscriptum carere aequanimiter passus es. Faciam vicissim, ne meum eatenus studium, atque officium etiam desideres.

Haud ita dudum est, quod reliquos Wolfgangi de Bethlen libros manuscriptis² reperi, qui iis, quos in lucem hactenus vulgatos nosti, deerant. Ubi primum describi eos fecero, libenter prorsus, si modo eos habere cupis, transmittam.

Specimen de sigillis, quod in manuscriptis Istvanffii reperi,³ ut illud in meum usum excerpterem, itidem adjicio, ea tamen lege, quoniam iterum describere mihi non vacat, uti mittas.

Cuperem quoque majorem in modum, ut vitam Beatae Margarethae Hungarico idiomate conscriptam,⁴ quam biennio abhinc apud se reliqueram, commoda occasione me gravetis remittere.

Urget me pater superior[!] Comaromiensis, ad quam domum id manuscriptum attinet, supra quam dici possit.

Quin non obscure etiam mihi minas intentas. Metuo valde, ne mihi cum provinciae praeside aut his propterea aut insignis molestia conficiatur. Nescire non potes, quam id volupe esse soleat. Inter vendita non fecisse eam vitam, fidem tibi character faciet, quem instar apochae reliqui. Quare nihil mihi ea re gratui facere, meque tricis molestissimis expedit.

Si manuscriptum exemplar ultimae annalium partis nondum ut Viennae abiturus,⁵ patri Szerdahelyio,⁶ ac Bernardio in mandatis dederam, nactus es, censores in causa sunt, quos magis molestos, quam criticos experior.

Ut nunc res meae sunt, fortasse ad annum meliorem, quam unquam alias, loco erunt: tum re ipsa planum faciam, quam non in immeritum beneficia tua, quibus tibi omnino multis nominibus obstrictus sum, contuleris. Sed de hoc alias prolixius. Nunc vale! Si non amare potes, inter tuos certe quocunque esse potere. Vale iterum. Dabam Posonii 28 Maii 1768.

192 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1768. május 29.¹

Sajnálkozik, hogy szoros teendői miatt még nem küldhette meg a kért oklevelek másolatait. Kifejti véleményét a lappangó királyi jogokról és arról, hogy ilyen előjogok nem illették meg a különböző nemesi családokat, amint az adománylevelek is tanúsítják. Ezekkel kizárólag az uralkodó rendelkezhetett.

Spectabilis ac Perillustris Domine Consiliarie
et Patrone Gratiöse!

Inter primas profecto fortunas reputassem, si desideratis diplomatibus praelibatae Spectabili Dominationi Vestrae servire valuissem, per suasam etenim plene esse volo de prompto, et devoto animo meo eandem Dominationem Vestram Spectabilem, quod non solum praedesideratis diplomatibus, verum etiam sanguine meo omni temporum occasionibus ita exposcentibus, servire volo, cum autem pro hic et nunc tota occasio ad talia submittenda praeclusa foret, proinde non aliud mihi exopto quam ut titulatam Spectabilem Dominationem Vestram hujus regii archivi praefectum quocitius venerari possim, ut connitis viribus tam ipsum archivum ad debitum ordinem redigi valeat, quam etiam summo terrae principi commodum procuretur, procurabitur autem dum Spectabilis Dominatio Vestra antelato archivo veluti digna et scientiarum clara persona tanquam director proficietur, ego vero uti hactenus ita et nunc in paris elucubrandis latentibus regiis iuribus diligenter, et zelose operor, dummodo, et ego fidelium, et diuturnorum meorum servitorum aliquam consolationem ab augustissima nostra domina consequi possem, sed siquidem moderno rerum defluxu, tantum illi qui validis patrociniis praesidium, aut aliorum ad latus regis existentis, provisi sunt, recipiant praemia et honores, ii vero qui distinctis, et utilibus servitiis suis erga clementissimam dominam notorietate publica testati sunt, testanturque in dies, praemiis suis ob inopiam patrocinii carere debent, inter quos, et ego reputor, interea haec omnia domino Deo patienter offerenda sunt, penes demisse Spectabili Dominationi Vestrae detegendum habui, ut augustissimae dominae aut illis, quibus referendum Spectabilis Dominatio Vestra censeat, ut libri regii donationum in registratura excelsae Cancellariae Hungarico-Aulicae a Ferdinandi 1^{mi} imperatoris et regis temporibus, debite, et cum omni exactitudine excutiantur, in quibusnam donationibus, et pro parte quorum emanatis, patronatus ecclesiarum, et gladii jus, per expressum collatum habeatur, cum tale jus sibi familiae etiam tales usurpent, quibus collatum non esset, et nisi peculiariter in donatione collatum habeatur, tale illegitime exercent, quae proinde familiae continuo usu contra jus regium quoad exercitum praemissum patronatus ecclesiarum, et gladii jus praescripserunt, nulla lege ipsis admittente, tale exercere possunt, igitur excussis praevis tam in praetacta Regia Hungarica Cancellaria, quam etiam hujate Regio Camerali Archivum praesinsinuatis donationibus, extunc tales domini proprietarii, qui sibi ejusmodi jus collatum per expressum non haberent, per dominum causarum regaliū directorem, ad legitimum idem evocari deberent, quod exposit non exigum commodum, et utilitatum per nova superinde elargienda privilegia, Suae Majestati Sacratissimae accessura² est, in reliquo ego ulterioribus Spectabili Dominationi Vestrae gratiis, et eximio suffragio humillime commendatus, perenni in devotione emorior.

Spectabilis ac Perillustris Dominationis Vestrae

Posonii 29^a Maii 1768.

servus devote humillimus
Stephanus Benyovszky mp.

193 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1768. július 4.¹

Megküld egy példányt Bél Mátyás „Adparatus”-ából. A „Notitia” Moson vármegyéről szóló kéziratát szerinte Zichy István saját költségén kiadta és ebből példányt Kollár a bécsi Theresianumban tanuló Zichy-utódoktól vagy nevelőiktől szerezhet be. Beszámol arról, hogy Nyitra vármegye közgyűlésén új urbániumot akarnak elfogadtatni és hogy Pray György a pozsonyi kamarai levéltárban okleveleket másolt le.

Spectabilis atque Perillustris Domine
mihi Summa pietate colendissime!

Expedio hac occasione, scilicet per spectabilem dominum Schmideg(!) defectum ex Adparatu Beliano,² simulque significo, ex decade altera, non plura, quam duo monumenta, typis esse emulgata. Prostant quidem manuscriptis, reliqua quorumque decadis huius 8. monumenta, immo integra etiam tertia decas, sed titulos scriptorum, quae in eis deprehenduntur, necdum submittere possum.

Ex Mossoniensi comitatus nulla Beliana vidua exempla ad manus habet.³ Quaecunque enim sumtu comitis Stephani Zichi impressa fuerant, illa idem comes suos inter amicos distribuerat. Crediderim aliquot exempla adhuc in scriniis comitum Zichi haerere et unum atque alterum exemplum TIBI spectabiles domini comites Zichi, qui in Theresiano educantur vel ephorum eorundem procuraturos. Domino Kovacs TUO⁴ spectabilis domine, amanuensi, libelli, quem desideras, exempla duo vel tria proxime sum expediturus.

Quid apud kurutzones Nitrienses agatur, aliunde forte intellexisti. Nonnulla cognoscens ex relatione cuiusdam, qui eandem cum spectabili consiliario Jeszenak⁵ communicavit. Solus fiscalis augusti Josephi, quem in Nitriensi comitatu habet, declaravit, hac occasione, se novum urbarium acceptare velle. Dominus consiliarius Jeszenak, domino magnifico Balogh,⁶ apud VOS nunc commoranti, significavit litteris, se, suosque fratruales acceptare, etiam velle novam hanc normam. Idem factururus est forte proxime comes Nyari.⁷

Pater Pray, quavis die 8. interdum 10. etiam horas in tabulario excelsae camerae, duobus cumscribis extravit, documentaque transumit diligentissime. Inpetravit facultatem hanc, superiori mense, ab excellentissimo domino comite camerae praeside. Jam age diu felicissime, remque litterariam, inprimis Hungaricam orna diu. Ego vero maneo.

Spectabilis ac Perillustris Nominis TUI

Posonii die 4. Iulii 1768.

cultor perpetuus
Josephus Benczur mp.

194 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1768. augusztus 4.¹

Tájékoztatja, hogy Bél Mátyás kéziratai között megtalálta a Moson vármegyéről készített leírást, amit megküld neki. Az ehhez tartozó térképre azonban nem bukkant rá, aminek megszerzéséhez különböző tippeket ad. Beszámol a Nyitra vármegye legutóbbi közgyűlésén történetekről, különös tekintettel az urbárium vitájára. Sembery Mártonról arról értesült, hogy Kollár még ebben az évben Körmöcbányára készül. Ezzel kapcsolatban tolmácsolja Sembery kéréseit.

Spectabilis ac Perillustris Domine,
Summa pietate colendissime!

Inter scripta Beliana, medius tertius, deprehendi unum exemplum comitatus Mosoniensis,² necdum illud colligatum, sed neque etiam mappam comitatus huius adnexam habens. Exemplum hoc statim ad me recepi, pro TUISque usibus destinavi; nescio tamen, utrum illud sine mappa nominata velles TUI iuris reddere. Mappam apud Belianam frustra quaesiveris forte tamen, vel apud VOS, vel hic alicubi comparari posset. Elaboravit illam, quod TIBI aliunde constat, Kovacs mathematicus³ huius, qui si ad huc esset in vivis, forte illam exquireret, vidua tamen, quam reliquit, illa caret, nec scit,

unde posset procurari. Forte illustrissimus dominus *Festetics*⁴ illam bis possidet. Ab illo unum exemplum facile posses impetrare; si tamen inde nihil sperari posset, aliunde eandem deberemus comparare.

Timonis epitome chronologica⁵ sub finem mensis huius, Debrecino spero me accepturum esse, in *Turoczium*⁶ necdum potui incidere.

Nitriensi in comitatu de 28. Julii congregatio publica multis iterum disputationibus fuit obnoxia.⁷ Notarius ordinarius mandato et rescripto benigno ex asse[?] ab ea iuebatur, et per aliquot tempus notarii munere defungi non poterit comes Franciscus Berény⁸ eodem edicto, etiam a publicis consultationibus urbana concernentibus, excluditur. Fuerat ille etiam Vindobonam citatus, sed, quominus hucdum comparuerit, morbus, qui cum invasit, est in caussa. Post longas disceptationes, qui publica munera sustinent, omnes, duobus iudicialibus nobilium⁹ exceptis, eodem volebant deponere: sed postquam commissarius regius mala, quae inde oriri et eos heredesque premere possent, ostendisset, mutarunt consilium. Accesserunt iam ad conscriptionem comitatus, quam sessionum, et tum urbarii regulatio subsequetur.¹⁰ Quomodo vero haec negotia tractabuntur et decernent, dies docebit.

Post Nitriensem, sequetur Trenchiniensis comitatus, qui etiam magna, vel multa potius, molitur. Vice comes Ordody,¹¹ ne qua in re conventui suo praeiudicaret regulationis urbanum occasione, honores hos mense Junio deposuit.¹² Dicitur quoque aliis causis ad id esse permotus, in primis, quod supremum comitem¹³ sibi addictum non habuerit. Supremus vero omnes omni ratione vellet impedire, ne tam negotium exosum suum[?] in comitatum¹⁴ feretur. Exultabant iam complures, hic quosque, quod Nitrienses mense Junio tam mascole se commissario regio opposuerit. Putabant, omnia actum esse de conatibus commissarii, vel regis potius. Omni quoque modo colonis miseris persuadere intendunt, regem, ea unice de caussa regulationem urbanorum adurgere, ut quantum portionale proxime augere, subditisque onera graviora imponere possint. Credunt id multi coloni, et propterea dominis terrestribus, quos praesentes habent, vel inviti, bona verba dare non dubitant. Solent hi subinde, frumento, leguminibus, pecoribus et pecuniola illos sublevare, mianter, se, haec beneficia, si urbana ad effectum invenit nova, subtracturos, nisi metus, disceptio, cunctatio.

Nostro in comitatu tam novum urbanum est in usu,¹⁵ sed soli comites Palffy, quovis anno, nimirum 30 000 florenis minus, quam hucdum, sunt percepturi nihil dicam de comitibus *Eszterhazy*, *Illeshazy*, *Balassa*, aliis, qui hic bona tenent.

Domini consilarii Jeszenak,¹⁶ 17 pro Ivanka, 10. vel 15 000 florenis plus habere potuisset, si alteri vendidisset.

Ceterum, ut diu ex sententia valeas, meque favore et benevolentia, quam hucdum sum expertus, complecti pergas, dum voveo, quoque, maneo.

Spectabilis ac Perillustis Nominis TUI

Posonii die 4. Augusti 1768.

cultor perpetuus
Josephus Benczur mp.

P.S. Pace TUA, non nihil adhuc adiicio. Intellexit spectabilis dominus Martinus Sembery, qui Veterosolii habitat, Te, ad Cremnicienses, anno hoc, parare. Ille vero, sibi expetit, ut, si haec iter susceperis, ad Veterosienses[!] quoque diversas, et quidem mandato regio, ad senatum Veterosoliensem instructus, quo TE, ad tabularium suum admittant, et quaecumque documenta desideraveris, ea TEcum communicent, idiomaque paria concedant. Scribitis multa hoc in tabulario deprehendi diplomata documentaque egregia. Idem dominus TIBI, suis in aedibus offert hospitium, TIBIQUE etiamsi per medium annum ibi velles morari mensam suam, et quidquid desideraveris, vult

concedere. Haec propterea significo, ut credas, Te, inter Hungaros, nostris etiam sacris addictos, habere veneratores magnos.

De scholis nostris, quod schema promisi, mittant, postquam dominus consiliarius Jeszenak, ad nos, redierit. Ille vero unde conquiret pecunias, quas in medicos et chirurgos vestros oportebit erogare?

Liber baro Cottmann¹⁷ hic in dies minorem spem priscinam sanitatem recuperandi accipit.

Dies 12. Julii fatalis fuit nostris his Danubianis Hungaris, in Scepusiensi, Liptovien-si, Arvensi, Thurocziensi, Trenchiniensi, Nitriensi et Posoniensi comitatibus grandines horrenda detrimenta adtulerunt. Iterum vale.

195 Kollár Ádám Ferenc Benczur Józsefnek
[Bécs, 1768. augusztus 4. és 10. között?]¹

Közli Bél Mátyás „Notitia”-jára vonatkozó legújabb értesüléseit.²

196 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1768. augusztus 10.¹

Értesíti, hogy Bécsbe érkezik Pozsony város egyik szenátora, aki magyarországi szerbek életéről, szokásairól Kollárnak sok érdekes dolgot mondana. Köszöni, hogy Bél kéziratáról részletes felvilágosítással szolgált. Kifejti véleményét a „Notitia” kéziratáról. Információkat közöl a Lengyelországnak elzárólagosított 13 szepesi várossal kapcsolatos fejleményekről és Mária Terézia döntéséről, továbbá Csáky Jánosnak a kérdést illető tárgyalásairól és jelentéseiről. Ez utóbbiakat saját másolatában mellékeli leveléhez.

Spectabilis ac Perillustris Domine
mihi Summa pietate colendissime!

Commeat vestram in urbem² perillustris dominus Kriszter senator noster, et vir, qui in partibus inferioribus inter Rascianos complures annos vixit, Augustaeque multa fidelitatis testatus est documenta. Si ad TE Spectabilis Domine venerit, optime TIBI exponere potuerit gentem Rasicam, eius mores, consuetudines, indolem, vitia, quomodo sit in fide regia, et quibus adminiculis conservanda. Est is etiam fere unicus, quocum de rebus nostris Hungaricis liberius mihi subinde colloqui licet. Novit modum agendi nostrorum Hungarorum, effugia eorundem, et saepius quoque opinionem de rebus variis augustae proposuit humillime. Credo TIBI eundem non ingratum fore hospitem.

Gratias TIBI posthaec ago, quod de *Beliano* opere³ me edocueris⁴; crediderim facile continuationem operis in manuscripto adnexam esse quatuor illis tomis Notitiae, qui eruditorum in manibus sunt. Nescio tamen utrum omnes comitatus regni elaboraverit, et augustis Vindobonam Bel submiserit. In chartis, quae viduae in manibus haerent, multae adhuc occurrunt lacunae, multa quoque expuncta, correctae atque emendatae sunt. Haec utcumque se habeant, valde tamen⁵ dubito, adparatum⁶ adnexum esse operi huic, adque non tantum propterea, quod monumenta, quae necdum lucem conspexerant, hic pure fuit descripta, sed etiam propterea, quod opus hic primebatur. Quidquid horum sit, optimum iudicarem, si omnia manuscripta pro augusta bibliotheca redimerentur, impressa vero plus offerentibus venderentur. Vidua ipsa pensionem ab augustae memoriali nuper exhibitio expetit, posset illa ei ad dies vitae eius resolveri, ea tamen lege, ut continuationem operis augustae traderet. Hoc vero revideri deberet, aliqua, addi, suppleri, emendari. Quidquid horum sit, proxima tamen hebdomade a me, catalogum scriptorum, quae habes ad manus, accipies. Plura quoque eadem occasione scribam, de Belianis sub hasta dividendis.

Comes Franciscus Berényi die 4. et 5. Augusti, hic aderat. Dicitur is augusta Altenburgum in occursum ivisse, et ibi, dum equi commutarentur, supplex esse factus, sed etiam lixivio peracri totus.

Consideratio Polonica a 13. oppidanis Scepusiensibus tributa deposcebat, capitaneus princeps Poniatovszky⁷ secure prohibuit, ne quid submitterent, augusta vero 13. oppida sub protectionem sumsit, 2. legionibus dedit in mandatis, ne extraneum militem immitterent in Scepusio provinci, omnibus vero advenis adtenderent diligenter.⁸ Actum est hac de re in congregatione Leutshoviensi comitatus 1. Augusti.⁹ Adnecto paria litterarum, quas supremus comes excellentissimus Joannes Csaky suam ad universitatem dedit.¹⁰

Jam agendi felicissime, mihi que favere perge. Id dum expeto, maneo.

Spectabilis ac Perillustris Nominis TUI

Posonii die 10. Augusti 1768.

cultor perpetuus
Josephus Benczur mp.

[A levélhez csatolva:]

Paria litterarum, quas excellentissimus comes Johannes Chaky Scepusiensem comitatum exaravit.

Quandoquidem circa vigentes in regno Poloniae dissensiones relatum haberetur, quod tum commendans arcis Lublyoniensis tum vero gubernator starostiae 10. oppida Scepusiensia respicientis, a marechallo reconfoederatorum Polonorum mandatum illud obtinuerint, quo, tam ipsa arx, quam et eiusdem proventus, dicto marechallo resignentur, secus arcem armis occupaturus sit: a principe *Poniatovszky*[!] autem velut starostiae possessore eos ordines acceperint, ut praeattactis reconfoederatis, armis et omni possibili modo resistent. Ea propter praetitulatis Dominationibus Vestris harum sane suadendum duxi, quatenus antelato confoederatorum marechallo indilate citraque omnem morem scripto notum reddere velint, qualiter ad 13. oppida, in haereditario [...?] sacratissimae dominae nostrae clementissimae regno sita, et eiusdem super eminentibus regni iuribus subiectas, seu ingressus extraneorum militarium copiarum, seu alia quaecunque violentiae, nulla ratione admitti valeant. Praeter id autem ipsi quoque supra fato starostae velut modo factorum 13. oppidorum hypothecario possessori, aut loco huius ibidem existenti eiusdem officiali id ipsum praevia modalitate scripto aequae ac indilate intelligendum praebeant praetitulatae Dominationis Vestrae, quod nimirum ad praerepetita regno huic Hungariae ingremiata, et eiusdem super eminenti iuri subiecta, coronae interim Polonicae, cum utilitatibus duntaxat in litteris pignoraticis expressis, inhypothecata 13. oppida, seu ingressus extraneum militarium copiarum, seu aliae quaecunque violentiae nulla ratione admitti queant, et prout declaratio eiusmodi marechallo confoederatorum aequae iam facta haberetur, ita nec annui possit, ut eadem 13. oppida semet ad vigentes in regno Poloniae dissensiones, quoquo modo immisceant. In reliquo solito cum aestonio persevero. Posonii, 1768. 22. Julii.

Obligatissimus servus

Joannes Chaky mp.

Paria litterarum de 30. Agusti arce Arva exaratarum.

Celsissimus princeps Georgius Martinus Lubomirsky Cracoviae cum sua existendo numerosa militia, intreperat exploratorem cum litteris a generali Moscovitico Reprnin, plantis calceorum insutis, ad commendantium (ut credo, alter fuerit) dictae urbis expeditis, quatenus idem princeps, si fieri posset, viccus interciperetur: quibus perlectis, volens suae samti prospicere, velocigressu cum 400 hominibus festinat ad limites Polo-

niae, armam versus, pernequit feliciter ad oppidum Makova, a Podolck, loco armensi nonnisi duobus milliaribus distans, et quia parte ab una in penetrabili fluvio, parte vero ab altera elevato cingeretur monte, quiescit tutissime per domunculas cum suo milite, interim circa horam diei hesternam militarem cohortem appropinquare, neque tante praetereant, ast illico nuncium deferunt principi: princeps, quali in vestitu esset aducutans miles inquit, reponunt in Polonia: si ita est, nihil metuendum, confoederati sunt, ait idem princeps, verum amara delusus opinione *Moscovitici cosaci* erant circiter 500. qui iiverunt in quiescentem militem, quorum manus sua celsitudo, paullo ante in vestitu, queverat, in [...] equi feliciter suadens, eadem ipsissima hesterna die, circa horum 10. iam vespertinam, cum 16. militibus (quos inter et officiales fuere) et 20 equis ad Oenopolium subanense huius uno tractu pervenit. Planimus dolebat de sua cistula auro repleta, et de pretiosis quibusdam 5. tormentis. Hodie usque ad horum 2. postmeridianam hic morabatur, dein per vallem Malatinensem progressus, in Liptoviam, inde vero per Scepusium Bartpham post suam properabat dominam dissidentes in Poloniis (intelligo hac de rusticis Graeci ritus in Podolia) prout mihi sunt referebat consiliarius, enormia iam fuerunt damna; multa oppida, pluriacos pagos, partim depopulati sunt, partim verum cineres redegerunt, ipse praenumeratus princeps, velut mihi intelligere licuit, prope et 1. milione floreni ex aggressionem et vastationem hosti damni ima patitur. Audimus modo Cracoviam a 12 000 reconfoederatorum obsessam esse, et iam etiam annonam in urbe deficere etc.

197 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1768. augusztus 26.¹

Elfoglaltsága miatt csak most tud Kollár augusztus elején írott levelére válaszolni. Reméli, hogy az elküldött dokumentumokat Bél „Adparatus”-ából Kollár már megkapta. Timon Sámuel kronológiájának új kiadását várja Debrecenből. A Kollár által kért másik könyvet, Thuróczy János krónikáját zsidó kereskedőktől kívánja majd megszerezni. Úgy véli, a Moson vármegye leírásához tartozó térképhez a Zichy család fiskálisa révén hozzájuthat. Szól arról, hogy Nyitra vármegye alispánja és jegyzője a bécsi udvarban jártak és mit végeztek. Jelemti továbbá, hogy Jeszenák Pál és Pray György a következő napokban szintén Bécsbe mennek. Bél kéziratának katalógusát legközelebb küldi.

Spectabili atque perillustri domino Adamo Francisco Kollar,
fautori suo summa pietate colendissimo,
salutem plurimam dicit
Josephus Benczur.

Dabis veniam, spectabilis ac perillustis domine, quod tardius, TUAS litteras,² quas initio mensis huius, ad me, dedisti, respondeam. Occupationes molestissime inprimis me ita distrahebant, ut officio huic, licet semel atque alterum voluerim, non potuerim satisfacere. Jam vero significo, primum duo monumenta, ex adparatu Beliano,³ dominum spectabilem *Schmidegh*(!),⁴ qui TIBI tradere debuisset, ad *Tersztyenszkyum*(!), deportasse. Monui ego hunc statim litteris, ut illa TIBI restitueret, quod, sine dubio, idem iam fecit. Quia tamen non vis, ut, si quid lime, ad TE, expedivero, ad hunc dirigam, faciam id quidem, valde tamen doleo, quod TUA amicitia uti nesciverit, TEque offenderit gravius. Agnoscat ille tamen errorem, dabitque operam, ut et TUUM favorem, quo sibi nihil illius esse potest, recuperet, et officii partes imposterum observet melius tueaturque. TE vero maiorem in modum rogo, ut cum TECum quidem in gratiam redire patiaris, sed illi simul, quidquid TIBI in eo displicet, exponas acriusque perstringas. Haec tamen TUAE singulari prudentiae generositatique committo.

Timonis epitomen chronologiae forte proximae Debrecino procurabo, ea ex editione, quam Claudiopolitani recenter procurarunt;⁵ sed eo maioris laboris res erit *Thurocii* Hungariam cum regibus, priori ex editione,⁶ procurare. Curabo tamen eandem hic exquiri diligenter, et Judaeis etiam, per quos hic plurimi diuendi solent libri diligentius per studiosos invigilabo, ut, si quo pacto, librum hunc venum exponerent, eundem iuris TUI efficere possem. *Comitatus Mosoniensis* vero caussa,⁷ loquar cum domino Landgraff, fiscali comitum Zichy, et per eundem unum exemplum procurare intendam. Facilius adhuc forte comitatus hic per dominum Martinum Wallaszky caussarum directorem illustris familiae, qui Jaurini degit, et TIBI forte non ignotus est, posset impetrari.

Apud Nitrienses, quid 28. parentis agetur, id TIBI, quam primum mihi innotaverit, significabo. Dominus vice comes⁸ et notarius ordinarius⁹ comitatus huius ad augustam aulam fuerant evocati lixivioque acceptae, die 23. praesentis, ad lares patrios redierunt. Illustrissimus quoque comes Nicolaus Forgach, Viennae quoque se sistere debuit, et graviolem reprehensionem ex ore augustae audire debuit. Nescio quis augusta insuperavit, hausisse comitem hunc principia mala et majestati principium multum adversa, ex libris prohibitis, quibus abundat, suadebant ut et libros eius perlustrandos curaret diligentius, augusta, et severe animadverteret, in omnes, qui libros prohibitos procurant. Haec fuerit caussa, quod diligentius cistae illorum perlustrentur qui Vienna ad nos veniunt, et inprimis libros inter reliqua impedimenta, exquirent. His artibus j[juvenes] nostri ius censendi libros, quod nuper recuperarunt, volunt tueri. Nostris vero nominibus biblia Germanica, libros precationum et cantionum eripiunt.

Spectabilis dominus consiliarius Jeszenak,¹⁰ perendie Viennam est abiturus, ibique toto Augusto mense, oculos deficientes curaturus. Ne tamen multum consumat, hospitio utatur spectabilis Pauli Jeszenak fratruelis sui nunc Szencii apud Nitrienses haerentis. Si subinde eum conveneris, rem ei praestabis pergratam. Hospitium vero hoc est in tertia vel quarta domo a *Tersztianszkiana*, in angustiori plateola, qua homines versus claustrum *Jesuitarum* prodire solent.

Pater Pray crastino die etiam ad VOS est abiturus. Catalogum manuscriptorum quae apud Belianam sunt, et elenchum diplomatum, quae pro me sunt descripta, proxime accipies. Jam age diu, et sententiam, et rem litterariam ornare beneque de ea mereri perge. Dabam Posonii die 26. Augusti 1768.

198 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1768. szeptember 22.¹

Érdeklődik, vajon Kollár megkapta-e Timon művét, amit megküldött neki. Kovách matematikusnak eljuttatja Kollár 1764-ben megjelent könyvének egy példányát. Közli, hogy az urbárium ügyének tárgyalását Nyitra vármegye legutóbbi közgyűlésén befejezték. Az ezen részt vett kirendelt királyi biztos Trencsén vármegyébe megy tovább. Úgy értesült, hogy Bél Károly András Bonfini történeti munkájának új kiadására készül. Híreszteléseket hallott arról, hogy az oroszok és a törökök között háború tör ki. Ha ez megtörténne, Árva és Szepes vármegyék jelezték, hogy a szomszédos Lengyelországot fegyverrel és élelemmel fogják támadni.

Spectabili ac perillustri domino Adamo Francisco Kollar,
salutem plurimam dicit
Josephus Benczur.

Licet necdum significaveris, utrum patris Timonis epitomen² acceptare velis, vel minus. Hodie tamen per discipulum meum, Gabrielem Skaricza, generosi Ujhazy pri-

vignum exemplum TIBI destinatum expedivi. Idem iuvenis TIBI tradet operis TUI singularis de origine et potestate apostolicorum regum Hungariae³ tria exempla, quid TUO Kovachio⁴ submitto. Proxime quartum a me accepturus est exemplum. Reliqua, quae desiderat, necdum comparare mihi licuit.

Nitrienses nostri proxime iterum in negotio urbariali congregationem sunt celebraturi, et conscriptionis, quae actu ibidem peragitur, seriem ostensuri.⁵ Disceptationes adhuc multas oportebit Cha[...?] dominum commissarium, antequam rem perduxerit in planum, superare, dominus substitutus vice comes⁶ Joannes Szerdahely necdum rediit ad suam provinciam, nec iuramentum vult deponere, quod omnes reliqui, qui conscriptioni intersunt, deposuere. Transitus proxime est a Nitriensibus commissarius regius ad Trenchinienses, ubi non minores super audiverunt, quam apud Nitrienses, difficultates. Ad reliquos Cis[-]Danubianae Hungariae comitatus alii. Destinati sunt commissarii regii, omnes vero hoc adhuc anno operi manum admovere deberent. Cum comitatum in totum tam arduum hoc negotium, nosti exspirasse existimabant, iam tamen experiuntur, cum, non plus hac in re, quam alios viros iuris patrii gnaros, praestitisse. Krauszius vester proxime nobis novam dabit Bonfinii editionem,⁷ quam excipiet Wolffgangi[!] Bethlenii historia,⁸ cuius novam editionem Andreas Carolus Belius est procuraturus, notasque etiam forte aliquas adiecturus.⁹

Plerique omnes hic referunt, Turcam, Russis bellum denunciasset,¹⁰ ex publicis tamen relationibus nihil accepimus. Nostri Arvenses et Scepusienses significant, Polonos vicinos fertilem habuisse armam, et frumenti ingentem copiam, vendunt tamen, quidquid possunt ex frumento, ne illud, posterum alterumve mensem, hosti gratis cedere, cogantur.

Jam age diu feliciter, et de re litteraria bene mereri, mihi vero facere perge. Posonii die 22. Septembris 1768.

199 Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek
[Eger, 1768. szeptember-október?]¹

Tartalmát nem ismerjük.

200 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1768. november 10.¹

Levelet és két kis ládát kapott a napokban Pongrácz Mártontól. Ezeket, melyekben Kollárt érdeklő dolgok találhatók, a legközelebbi postajáráttal megküldi. Együttal figyelmébe ajánlja neki Pongráczot. Úgy értesült, hogy egy, az egyházi közjogot bíráló mű szerzőjének az egyház Kollárt tartja. Szeretné, ha Kollár elküldené neki Maciej Dogiel lengyel történetíró codex diplomaticusát, melynek 3. kötetében több magyar és moldáviai vonatkozású forrás olvasható. Kifejti álláspontját az új könyvcenzúra rendeletről. Részletesen szól az urbarium szabályozásának kérdésében folyó vitákról, elsősorban az országbíró, Pálffy Miklós álláspontjáról.

Spectabili ac perillustri domino Adamo Francisco Kollar,
fautori et amico suo summa pietate colendissimo,
salutem plurimam dicit
Josephus Benczur.

Quas diebus his ad TE spectabilis ac perillustri domine accepi a domino Martino Pongracz litteras, duasque capsulas, quibus aliquae res sunt insclusae, illas cum comoda nulla se offert occasio, publico curru regio, ad TE expedio.

Forte aliquid expetit abs TE dominus hic, cum ut deferas, si poteris, rogo demisse. Est enim egregius vir, qui litteras plus, quam multi alii populares, amat commendatque aliis.

Prodiit ante mensem, apud VOS, domini Rieger Specimen iuris publici ecclesiasti incliti regni Hungariae pars I.² quam mihi diligentius perlustare necdum licuit. Venerabilis clerus noster TE existimasse libri huius autorem, dominus vero Rieger nomen tantum alieno operi ante posuisset. Subrisi, dum mihi id nonnemo ante tres dies narret, dixique, in libro nihil fere aliud occurrere, quam, quae in decretis nostris, Péterfio,³ TUIS,⁴ quae evulgasti, libris, occurrunt documenta, pauca vero admodum diploma; adeoque TE vix esse auctorem inferebam. TE plura diplomata quovis fere exscribo adlaturum, et iura obligationesque sacri ordinis curatius exploraturum expositurumque fuisse. Nihil haec curabantur, TE oportebat libri esse autorem, TE nostri dicunt sparsisse novo hoc in opere semina, quae olim multum clero nostro adferre possunt mala. Ita iudicare dicitur episcopus, quem alias colis et magni facis. At, si scirent, quae hoc in genere argumenti collegisti; possideasque, longe de his alias iudicarent. Evulga queso librum iterum singularem de legitima episcoporum in regno apostolico potestate; vel potius de regis apostolici in eos, et venerabilem clerum potestate.

Ante medium annum TE rogavi, ut pro Augusta Bibliotheca comparandum curares Matthiae *Dogiel* codicem diplomaticum regni Poloniae anno 1758 sequentibus Vilnae tomus aliquot evulgatum.⁵ Tertio, in fallor, tomo, multa in eo, ad res Hungaricas et Moldavicas pertinentia⁶ occurrere dicuntur inprimis⁷ ad genus Corvini. Referebat id mihi hesterno die dominus Daniel Cornides, illustrissimi comitis Joseph Teleki secretarius, vir, cum in litteratura fere quavis, tum in primis in rebus Hungaricis bene versatus. Collegit nummos regum Hungariae fere omnium, quod, postquam TE conveniret ex eo cognosces. Hodierna die, scio cum comite ascendit Vindobonam, ibique aliquot per menses demorabitur.

Audio hic, omnes, qui imposterum apud VOS, imprimentur libri ad res Hungaricas spectantes, non amplius per eos, censores, quibus haec provincia hucdum fuerat demandata, sed per excelsam cancellariam Hungaricam revideri censerique debere. Id, si verum est, pauci imposterum, qui etiam vellent, apud VOS curabunt libros imprimi. Quis enim facile patietur sibi expungi aliqua, et lixivia odiaque, quis quaeret nostrorum. Hic nonnulli existiment remedio hoc nihil esse efficacius, ad coercendam eorum audaciam, qui iura ordinum regni Hungariae sub examen quodam modo trahere vellent, et regi apostolico, maiorem, quam nostri adhibuendam esse existimant, potestatem adtribuere. Si quando, nunc certe nostri libertatum suarum sunt tenacissimi.

Apud nos magnificus dominus Balogh⁸ commissioni suae finem imponit congregatione, quae iam in tertiam diem protrahitur. Resumet ergo administrationem incliti comitatus nostri,⁹ supremus et perpetuus comes noster,¹⁰ quem multi existimant gravius sibi subordinatum, senatum gravius reprehensurum, quod sibi in impedimenta regulatione urbanorum, hoc in comitatu defuerint. Ceterum, novum hoc urbanum, lites peperit multas hic et sortem quam perlacrimorum colonorum reddidit deteriorem. In robotis quidem solus excellentissimus iudex curiae¹¹ 60 000. dies robotales per annum ab omnibus subditis prestandorum laborum perdisse dicitur.¹² alia tamen eis adem[p]ta sunt beneficia, in primis ius ligna vendendi, quo fortem suam reddebunt utcunque tolerabilem, ius pascui liberi in silvis, exstirpaturas, territoria longe minora, quam antea habebant. Si in minimo a praescripto urbano recedant, verberibus crudelius addiuntur et tum ad regem, qui onus imposuit, relegantur. Aliqui praeterea, praeter robotas, nihil fere ex novo observant urbano, et modos varios excogitant, quibus redditus illos procurare possent, quos olim suis ex bonis trahebant[?]. Quantum portionale, quod vocatur,

aerariumque regium non ita diligenter curatur. Solus hic unicusque comitatus anno hoc, 100 000 Rhenensium florenorum restantiam habere dicitur. Quando pecuniae haec exigetur et in regium aerarium inferetur? Annus hic nostris non fuit sterilis, vineas, si excipiam, quae nostris veniam exponere possunt, iusto pretio, nec sine lucro, anno hoc vendunt. Quae ergo est tantae restantiae caussa? Eadem forte ex aliis comitatibus significabuntur. Quod si 10 comitatus, 100 0000. re[...] anno hoc obstricti permanserint.

Hoc propterea tantum adtigi, ut ostendam, quanta diligentia et prudentia in regulandis urbaniis sit adhibenda. Commodum colonorum per eandem queritur. Sed, num sola regulatione robotarum adprocuratur! Quid iuvat haec¹³ ex parte adleviamentum, procurare, ex alia onera maiora imponere.

Nolo plura, ne TUA patientia abutar. Age iam diu feliciter, rem litterariam orna, et me porro amore et gratia complecti perge. Posonii die 9. Novembris 1768.

[P.S.] Hesterno die volebam litteras cum capsulis expedire, sed ex officio postali relegatus sum ad tricesimam, unde schedula exposcenda erat. Vix impetravi ab hominibus, ne capsulas acquirant. Existimabant boni viri, quos in tricesima habemus, haeresim vel nescio quod coniurationis instrumentum, vel quid aliud, iisdem inclusum esse. Non erubescunt dicere, destinatas res has esse viro, qui ante 7. annos regno bellum induxit. Ita passim audis patriae hostis, quia partes regias sternue tueris. Invideo TIBI hanc gloriam, cuius si ex parte essem particeps, inermes hos momos[?] riderem contemneremque. Beata simplicitas! De multis id valet.

Quid Schmitthiana apud VOS facit, quid spei habet. Magna molitur, utinam conatis successus responderet! Vereor tamen, ne valde sit debilis, adversus homines potentissimos favoreque multorum armatos. Si quae adseverat, docere posset et evincere, aula¹⁴ in homines similes deberet animadvertere.

Utinam in Inchoffer[!]¹⁵ tam felix, uti TU, esse possem! Nec Ratkaium,¹⁶ hucdum exquirere et comparare potui. Vale iterum, et mihi faveo. Addidi die 10. Novembris 1768.

201 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek Pozsony, 1768. november 10.¹

Jelenti, hogy az Eszterházy grófok zolyomi uradalmáról szóló kért adománylevéllel elkészült, de ezeket még nem tudja addig elküldeni, míg a királyi fiscus peres ügyeivel nem végez. Egy kivonatot mellékel viszont a beszercebányai bányaügyi kamara részére a zolyomi uradalomban az erdők és hegyek használatáról, a fák kivágásáról. Ehhez csatol még egy Dömsöd birtokkal kapcsolatos kivonatot. Dömsödről nem talált mást a levéltárban és érdekli, hol, melyik vármegyei levéltárban lehetne arról többet megtudni.

Spectabilis ac Perillusttris Domine Consiliarie
et Patrone mihi Gratiose!

Cupitam donationem super dominio Zolyom pro comitibus Eszterházy,² clementer factam, quod hic et nunc transmittere non potui, dignabitur mihi eadem, Dominatio Vestra Spectabilis tantis per veniam indulgere, usque quo labores ad causas evictionales Fisci Regii concludere, interea adnexum isthic extractum super reservato pro officinis Mineralium Camerae Neozoliensis ex sylvis, et montibus antelati dominii Zolyom usu, et succisione lignorum, una cum extractu super possessione Dömsöd humillime transmittō,³ rogans demississime cum praeter hanc possessionem, nullam aliam in archivi elenchis reperio, quae ejusdem nomenclationis foret, aut quod ad capellam

Veteris Budae pertinuerit, hinc exorarem Spectabilem Dominationem Vestram, ad minus mihi comitatum designare, in quo comitatu situata aberetur, ut eo citius postulato praelibatae Spectabilis Dominationis Vestrae satisfacere possim, archivi vero et mei efflicti status rem, uti personaliter ita et scripto hocce meo humili, ulteriori efficaci patrocínio efficaciter effectuum commendo, non diffido in eximia et effusa Suae Majestatis Sacratissimae clementia, me tanquam fidelem ejusdem subditum, qui totis viribus in eo unice contendit, ut altissimum ejusdem servitium cum summa utilitate promoveatur, quam piam consolationem post impensos tantos diuturnos labores, accepturum iri, in reliquo expertis gratiis, ac patrocínio humillime commendatus, in perenni fidelitatis devotione emorior.

Spectabilis ac Perillustris Dominationis Vestrae

Posonii 10^a Novembris 1768.

servus devote humillimus
Stephanus Benyovszky mp.

[P.S.] 1686. Dömsöd possessio ad arcem Dévén applicata, in comitatu Neogradiensis existens, collata est comiti seniori Stephano Zichy sexu masculino.⁴

Ex dominii Zolyom in comitatu Zoliensi existentis, sylvis, et montibus, usus, sive libera succisio lignorum praecise pro necessitate officinarum Mineralium Camerae Neozoliensi, praevia amen erga comitem donatarium Eszterhazy, et ejus successores ienda requisitione, reservata exstitit.

202 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek Pozsony, 1768. november 19.¹

Részletesen ismerteti Dömsöd 15–16. századi birtoklástörténetét. Panaszkodik méltánytalan és szerencsétlen helyzetére, hogy bár már 13 éve szolgál a levéltárban, az igazgató nem ismeri el munkáját és fáradozásait. Kéri Kollárt, segítse őt – amennyiben arra lehetőség nyílna – másutt álláshoz jutni.

Spectabilis ac Perillustris Domine Consiliarie
et Patrone mihi Gratiose!

In uberiolem cognitionem, et juris disquisitionem possessionis Demsed inclyto comitatu Albensi sedis Solth ingremiatae, deveniendo, proinde ejusdem radicalitatem sequentibus elucubro, et quidem 1° in anno 1453 in festo Exaltationis Sanctae Crucis Ladislaus rex magistri Joanni de Rozgon wayvodae Transylvano, et fratri ejus cardinali Rinoldo ibi ab illustri principe Ulrico comite Ciliae collatam possessionem Demsed in dicto comitatu sedis Solth existentem, ad regiam seu coronalem insulam Csepel pertinentem, mediante nova nonatione contulit, quam donationem, et statutionem dein Matthias rex anno 1464 confirmavit, item annis 1467. et 1470 idem Matthias rex consensit ut dicta possessio Demsed in Jacobum Czudar revolvatur, anno item 1462 Joannes Rozgon magister tavernicorum praescriptam possessionem in 500 florenis puri auri Joanni de Labathlan impignorat, quam exposit coram palatino Orszagh reluit, et tandem anno 1598 praecipiebatur ut portio possessionaria in eadem possessione habita, per Annam Bozzasy relictam Georgii Gemes, in Transylvania degentem, et Sigismundum Rakoczy possessa, per capitaneum Filekiensem ad rationem Suae Majestatis occupetur, hinc cum ex praecitatis argumentis eadem possessio juris coronalis clare evadat, adeoque vi articuli 3. Uladislai decreti 7: et Ludovici 2^{di} regis articuli 14:1518 pro parte Fisci Regii revindicanda erit, igitur nihil superesse praelibatae Dominationi Vestrae

Spectabili, quam ut Viennae pro fiscali indigitetur, et horsum tam pro excutiendis documentis, quam pro ejusdem incaminatione spectabili domino causarum regalium directori² submitatur.

Caeterum statum meum afflictum, et profecto acerbum, quem ab mea fidelia, zelosa, et utilia ab annis jam 13 praestita servitia a domino direttore³ homine possessionato, ob progressum inordinatorum, et damnosarum operationum sustinere debeo, malo potius alibi sicco pane contentari, quam cum dicto protervo homine servire, viderit Sua Majestas Sacratissima, ego quidem in eo unice supplex oro Spectabilem Dominationem Vestram si dominum Goczian⁴ horsum pro praefecto cameralium bonorum venire contigerit, et dominia Holics et Sassin sub ejusdem quoque directionem devenerint, me eidem in antecessum eorum pro praefecto, aut Vetus Budam commendare, gratiam hanc usque ultimos vitae meae dies Spectabili Dominationi Vestrae omnimode semper emereri adnitar, notam porro Spectabili Dominationi Vestrae relictam, impense oro, ad motum deducendum, penes demisse supplicans, in primis instantiis statum meum afflictum declarandum, nam in captivitate dies meos residuos lugere nolo, et tunc primo experietur augusta aula dum me ex archivio abire contigerit, quales defectus, et confusiones exorientur in archivio ex quo nemo archivi adaequatam litteralium documentorum cognitionem habeat, operationes enim archivales per puerum, et alios exiguum cognitionem habentes, dirigi curat, ne tantum jusdem infirmitas, ei confusa operatio in publicum deveniat, proinde haec praemia recipio, ubi ex meo, et consortis meae ore arato, (confiteor id ad aeternam animae meae salutem) ob altissimum servitium regium unice ex interemerata fidelitate qua erga augustissimae servitium regium utiliter promovendum ferebar, milia florenorum consumpsi, cum per prius tot annis cum exiguo salario provisos fuero, caeterum reliquum perspicaci prudentiae, et judicio discutiendum committo, me vero gratiis, et protectioni alteriori submitte commendans, in aeviterna fidelitatis devotione morior.

Spectabilis ac Perillustis Dominationis Vestrae

Posonii 19. 9^{bris} 1768.

servus devote humillimus
Stephanus Benyovszky mp.

P.S. Spectabilis domine haec omnia propter Suam Majestatem Sacratissimam sustinere me oportet, ob ardentem zelum, et idealitatem meam et penes una tacere, utinam illi pernitiosi in camera directoratus differentur, hi enim sunt tamen Suae Majestati Sacratissimae damnosi, quam et subiectis capacibus et idoneis et Suam Majestatem Sacratissimam fideliter servientes.

203 Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek
Eger, 1768. november 24.¹

Érdeklődik, vajon Kollár megkapta-e szeptemberben hozzá írott levelét és felelt-e arra. Amennyiben igen, akkor Kollár ismétlje meg válaszát.

Spectabilis, ac Clarissime Domine!

Non dubito tibi epistolam meam mense adhuc Septembri redditam esse,² quia tamen me hinc inde existente epistola tua ad e adferri non potuit hactenus; ideo ne epistola haec aut penitus deperdatur, aut forte ad manus meas non pertingat, amice te rogatam

volo, ut si quid responsi mihi misisti epistolam tuam repetere, et iterare velis, sin forte adhuc nullam exarasti, ea eis studiis favere velis; nunc enim serio operi insudo duo scribae continui operi incumbunt, noli itaque mihi deesse, secus enim metuo ne inutilis sit opera mea, quam te potissimum auctore suscepi. Vale, et meis studiis favere perge.

Spectabilis Dominationis Tuae

addictissimus servus
Ignatius comes de Bathyan
canonicus Agriensis mp.

Dabam Agriae die 24^a Novembris 1768.

204 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1768. december 27.¹

Névnapja alkalmával köszönti Kollárt. Értesíti, hogy Krčelić részleteket küldött neki és Kollárnak történeti munkájából. Beszámol arról, hogy Bél özvegye fizetséget kíván kapni Mária Teréziától, aki hajlandó a Bél-kéziratokat megvásárolni, és azokat az udvari könyvtárnak átadni. Az országbíró hajlandó az ügyben közvetíteni. Az urbáriumi kérdés kapcsán tájékoztatja arról, miként állapították meg a különböző osztályokba sorolt urbáriális földek nagyságát.

Spectabilis ac Perillustris Domine Domine
mihi Summa pietate colendissime!

Spero TE, divino ex munere, onomasticum TUUM, et festos dies nati servantis[?] sanum et incolumen transegissem, et firmanti uti valetudine. Quo quidem nomine, dum TIBI gratulor, conceptis a DEO [...] precibus, ut TE, multis secuturis annis omni ex parte felicem beatumque praestet, et TUIS occupationibus arduis ita benevelit, ut multum ex illis, in rem litterariam, et Hungariam nostram redundet emolumenti. Avertat is abs TE omnes adversitates, et adversus hostes, quibus magni viri carere nequeunt, multos concedat triumphos. Quae a spectabili domino Martino Pongracz acceperam, ex provinciali curru regis ad TE expediveram, illae TIBI rite esse tradita, non est, quod dubitem. Mihi vero dominus canonicus et abbas Kerchelichius ante hebdomadas aliquot perscripsit, se chartas aliquot sua ex historia² typis evulgatas, mihi que destinatas ad TE expedivisse; quas, si accepisti, ut ad me expedias, etiam atque etiam rogo. Delector enim multum documentis, quae in lucem vir illustris producit, easque, mea incommoda transferre volo.

Domina Beliana nostra misera et egena pensionem ab augusta vult expetere, excellentissimusque comes Nicolaus Palffy rem eius in excelsa cancellaria vult commendare. Argumenti loco, ut audio, id vult addere, ut comitatum reliquorum inclyti regni Hungariae quos in manuscripto habet, et quatuor in tomis typis evulgatis necdum exhibuit, descriptionem augusta domina ab ea accipiat, eosque Augustam in Bibliothecam Palatinam inter codices manuscriptos destitandos curet. Quod quidem consilium mihi quoque probari videtur, alias, si eos suum ad obitum detinuerit, metuendum est, ne eadem scripta vel intendant penitus, vel Lipsiam ad professorem³ transferantur, unde in patriam numquam redirent. TIBI vero facile erit modum invenire, consilium excellentissimi domini iudicis curiae⁴ promovendi, TUA apta commendatione, Augusta Bibliotheca Belianam continuationem, Belianae vero ad dies vitae pensionem procurandi. Vidua negat quidquam ex comitatibus necdum typis evulgatis, Vindobonam esse perlatum; tomos vero 4. [...] etiam existimat, se, inde proxime recepturam esse. Reliqua manuscripta vidua demum divenderet, unde etiam TUIS pro usibus nonnulla posses comparare.

Dogiel codicem diplomaticum regni Poloni[!],⁵ sine dubio Augusta bibliotheca[!] iam tenet.

Thuro[czii] monumentum elegeres, licet vitiose conscriptum, TE possidere nullus dubito, ut et Taurini descriptionem belli rustici in Hungaria Viennam 1519 impressam.⁶

In Hungaria nostra regulatio urbanorum plurimum nostris negotii facessere videtur. Nitrienses die 7. Decembris in congregatione Galgoczini celebrata, post acerbas cum commissario regio disceptationes V. classes admiserunt ita, ut 1^{mæ} classis constitutum fuit 8. tandem iugera, 2^{dæ} 10, 3^{tiæ} 12, 4^{tæ} 14, 5^{tiæ} 16 iugera.⁷

In excelso consilio regio, pro prima 12, iugera, in ipsa vero sessione plena, 10. iugera sumere placuit: omnia haec, sine dubio, in excelsa cancellaria subvertentur, et pro prima sessione, 18 iugera, altera 20. etc. ordinabuntur. Alias, sententia excelsi Consilii Regii Locumtenentialis adprobabitur, triticenses duplo plures, quam Posonienses aquirent sessiones si res demum ad comitia venerit, et [...] portas subsequenter, duplo plures portas comitatus hic aquiret, et coloni ad incitas redigi debebunt. Si hoc forte in [...?], ut domini [...?], non [...] [...] quantum portionale census suos exigunt, domini quidem terrestres ex pecunia parum sunt accepturi a colonis consecuturique, in [...] debebunt. Fere mensis est, quod inter alia regulatione comitatuum spectantia hoc quoque venerit in mandatis ex aula, ad excelsum consilium regium accessum prius exigent domini terrestres, quam quoad portionale fuerit depositum. Verum excelsum consilium regium ut praesentationem eatenus fuit, ostendereque voluit haec [...] augustae, quo promisit, se ad Hungariam regere nolle aliarum suarum normam, repugnare, adeoque, per nexum publicari non posse. Quid aula sit demandatura, dies docebit. Plura proxime. Ita gratia alteriori commendatus, maneo.

Spectabilis ac Perillustris Dominationis

Posonii die 27. Decembris 1768.

servus humillimus
Josephus Benczur mp.

[P.S.] Augustinum Olomucensem⁸ a me proxime accipies.

205 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1769. január 19.¹

Gratulál Kollárnak kamarai tanácsossá történt kinevezéséhez és méltatja könyvtárosi s tudós érdemeit. Tájékoztatja arról, hogy egy kritikai jogtörténeti munkát készített a magyar uralkodók örökösödési jogairól, szől művének tartalmáról és céljairól. Szeretné, ha könyvét Bécsben nyomtatnák ki és ebben kéri Kollár közreműködését. Egyúttal arra biztatja, hogy a kéziratról fejtse ki véleményét. Közli munkájának tervezett tartalomjegyzékét.

Illustrissime Domine, Domine
mihi Summa pietate colendissime!

Cultus et veneratio, quam TIBI illustrissime domine, deferre soleo, id a me deposcit, ut honores novos, quibus ab augusta clementissima recenter es auctus, TIBI gratulor.² Merita TUA in augustam serenissimam domum Austriacam, patriam, et rem litterariam, tanta sunt, ut haec, maioraque praemia TIBI pridem decerni debuerint. Quod id hucdum factum non sit, non oblivioni alieni augustorum, non invidiae eorum, quorum in aula magna est auctoritas, non fatorum necessitati alieni inexorabili, sed DEI providae adtribuas quaeso curae. Noluit haec a Palatina Bibliotheca eum admotum esse, quo saeculo hoc nec meritis est qui quam de ea melius, nec merebitur. Licet vero

augusta consiliis sanctionibus ita TE admotum esse voluerit, ne provinciam, quam in bibliotheca ornasti. Summa cum eruditi orbis adprobatione, desereres, vereor tamen multum, ne occupationes, quae novo in dicasterio, TE praestolantur, plurimum TIBI temporis eripiant, et nos multis, quos abs TE praestolabamur utilissimis privent libris. Id ne superi admittant, mecum multi viri, qui TUA in rem litterariam aestimare solent merita, a DEO expetent precibus. Quod vero nostri ad haec Hungari? Gratulabuntur nonnulli TE, paucioribus libris libertates, quas sibi cum dicant, impugnaturum, alii contra ea maiorem, TE consensutum, esse potestatem, eoque pertinacius regium systema TE defensurum, iudicaverint. Ego vero existimo TE, in eo totum futurum, ut et regis apostolici voluntati, et eruditorum expectationi facias satis. Excitabis complures viros ad id, ut et illitura coronae, pro viribus suis defendant, et conatus eorum laudabiles efficacius promovebis. Quidquid hi utilis praestiterint, id TIBI referent in acceptis. Id quemadmodum eventurum confido, ita primus forte horum ex numero sum, qui TUUM ad consilium patrociniumque confugio. Elaboravi ego tractatulum, cui sequentum titulum praemittere vellem: commentatio de hereditario iure serenissimae domus Austriae in apostolicum regnum Hungariae de iure eligendi regem, de corregente rege iuniore et ducibus regiis, quos olim Hungaria habebat.³

Quia tamen liberius scribo, et popularium praeiudicatas opiniones, si quid iudicare possum, ad fontes reduco, quamve hi impuri sint, ostendere adlaboro: vereor, ne, si auctor opusculi proderetur, summum in discrimen⁴ coniceretur. Ea de caussa, nomen fictum a fronte praemitto, coronae libellum conscriptum esse fingo,⁵ et quibuscunque possum, argumentis lectori persuadere volo, nec Hungarum, nec in Hungaria natum esse meditationum harum auctorem. Propria manu opusculum bis descripsi, censurae subiiciendum Viennae, ibique typis evulgandum existimarem; ita tamen, ut nec locus, nec typographus adponeretur. Censura ita esset procuranda, me alicuius Hungari ad excelsam cancellariam, vel cameram pertinentis, pervenire ad manus, ne ex scriptura, dominus Drozdik vel alter aliquis, qui auctor sit opusculi, nostri conicerent. Quare TE, maiorem in modum rogo, ut rem totam in TE suscipias, censurae librum subiicias, reticeas auctorem, typographumque vel bibliopolam, qui enim suo cum inprimeret, exquiras. Pro labore et fatigio, non aliud, quam 30-40. exempla expeterem, TIBI tradenda; abs TE vero facile ea huc perferri possent. Quam gratiam, si praestare volueris, statim perscribe, ut utrumque exemplum, ad TE tempestive possim secunda expedire occasione. Occurrent hac in commentatione multa, quae, TU, successu temporis, TUIS in libris, quibus seu integrum, seu maiorem iuris publici Hungarici partem expositurus es, emendabis, refutabis, et quae obscurius brevisque a me proferentur, maiorem in lucem repones. Laudi TIBI cedit, si hominem, qui TUOS ad pedes lubenter sedere, si posset, vellet, a multis abduxeris erroribus.

Si forte vel institutum meum hoc TIBI displiceret, vel illud promovere nolles, maiorem in modum TE rogarem, ne enim[?], quae Tecum communico, ediceres. Non nosti Hungaros nostros, quam infames homines esse existiment eos, qui vel in suspicionem deveniunt, quod ab labefactanda iura⁶ statuum aliquid conferant. Licet apud nostros, quaecunque placet, contra regem et coronam, qui vero hujus iura iudicare vult, indignus, qui in Hungaria commoretur, iudicatur. Ius in talem idiotae [...?] est in finitum. Plura de his, quam primum TUAS accepero, significabo.

Destinavi TIBI caseum unicum Liptoviensem, quem, antequam quadragesimale ieiunium accesserit, expedire intendam; TEque rogabo, ut levidense non tam munusculum, quam animum meum respicias. Audio tamen Te in commissione regia in monta-

nas abiturum:⁷ id si evenerit, ut acta diaetalia impressa anni 1681⁸ et alios codices manuscriptos. TEcum accipias, et mihi TUUM ad reditum, pro usu demisse com[m]edas rogo. Non est in mea potestate, quod TIBI denegare possem, demanda, praecipe, volo exsequi. Ceterum, ut DEUS occupationes TUAS arduas benedictione sua coronet, TIBI vitam longaeвам, fortunarumque accessiones ac honorum multas largiatur, dum voveo, maneo.

Illustrissimi Nominis TUI

Posonii die 19. Januarii 1769.

cultor perpetuus
Josephus Benczur mp.

[P.S.] Indiculum capitum sequentem feci.

Caput I. de ortu et incunabulis monarchiae in Hungaria.

Caput II. de regia potestate et iuribus cum ea copulatis.

Caput III. de iure hereditario Toxi, eiusque posteriorum in regnum Hungariae.

Caput IV. de ducibus Hungariae.

Caput V. de rege iuniore.

Caput VI. de corregentis potestate.

Caput VII. de hereditario iure serenissimae gentis Habsburgicae Austriacae in apostolicum regnum Hungariae

Caput VIII. quo ostenditur, quo modo Hungari a iure hereditario recedere, et qualem facultatem regem eligendi in regno apostolico aetate recentiori introducere voluerint.

Caput IX. quo ostenditur, quo modo ius eligendi penitus sublatum, ius hereditarium confirmatum, et per ius primogeniturae in ordinem iustum est redactum.

Caput X. quo exponitur, quo modo ius hereditarium serenissimae domui Austriacae per Sanctionem Pragmaticam est determinatum.⁹

Fac per alios, qua forte ipse nolles, est TIBI modus in rebus. Si TE in consilium non adlubissem, stolide egissem.

Belianae notitiae tomos¹⁰ Beliana nostra existimat, se proxime omnes huc accepturam et hic vendituram, et quo ex fundamento, ignoro.

206 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1769. január 26.¹

Az előző levelében megígért könyveket megküldi Zechmeister pozsonyi polgárral. A 8 nappal korábban frott levelére választ vár.

Illustrissime Domine[.]
mihi Summa pietate colendissime!

Quem TIBI pridem promisi caseum, illum per lanionem et civem nostrum Zechmeisterum expedio. Ille TIBI praeterea Bohemiae commentatiunculam, de Augustino Olo-mucensi² est traditurus.

Ad litteras, quas ante 8. dies ad TE dedi,³ avide, exspecto responsum.

Vellem plura addere, sed occasio, quae praeter spem se obtulit, deproperat. Ita gratiae ulteriori commendatus, maneo.

Illustrissimi Nominis TUI

Posonii die 26. Januarii 1769.

cultor perpetuus
Josephus Benczur mp.

207 Cselkó Miklós Kollár Ádám Ferencnek
Körmöcbánya, 1769. február 15.¹

Gratulál Kollárnak, hogy a királynő kinevezte őt kamarai tanácsossá. Beszámol a körmöcbányai magisztrátusi választásokról, egyebek között saját választási kudarcáról és annak okairól, valamint egyéb, a várossal kapcsolatos eseményekről.

Spectabilis ac Magnifice Domine[!]
Domine Patrone mihi Gratosissime!

Magnis Spectabilis Dominationis Vestrae et a natura ingentis, et ab arte comparatis dotibus, quae Sacratissimam Majestatem Caesareo Regiam ad conferendum eidem actualis consiliarii honorem permoverunt, cum de obtento pridem ipsis debito praemio sincere gratulor,² tum vividam perennitatem precor, ut ita eadem Spectabilis Dominatio Vestra iis, nova hac luce fulgentibus, conspicua dum felix clarescat, magnasque regis, et regni spes de re non vano omine conceptas avito honorum gradu adimpleat in summum clientis infimi sui gaudium, et solatium. De fodinis domini spectabilis³ tum quod in hyeme cum domino fratruele⁴ occupatus continuo, exire, haud potuerim, et neque ex satisfuncto iudice nostro Zaifferth quidpiam eatenus experiri pro nunc tacere necessarios, de peracta vero restauratione magistratuali sequentia occurrunt: evitandi ambulatorii notarialis officii causa senatoratum ambiebam, quem in finem domum, quoque cum horto 360 florenis mihi comparaveram, ast ob invidiam, odium magistratualium sinistro negotium processit omine, quatuor per mortem Schrötterii. Münichii, et Zaifferthii per promotionem item ad praefecturam montium domini Schulz[,] Adami emergerant senatorales aperturae, et non nisi se senatores officia restaurabant, dominus Leicham Schneider quippe, montium magister Haizl, Bukovai, Fraisechen Ignatius, Ludvigh et Lemonj, domino Bene de Nandor, et senio confecto Bukovai prioris parente, absentibus illorum tres posteriores motivo justitiae vix effecerunt, ut ad ellectam[!] pervenerim communitatem, subseque autem illos quoque reliqui cooperante domino consiliario Körmendi ita me abalienarunt, ut nec ad exteriorem, nec interiorem senatum candidatus sim, licet tria ex benigno jussu regio in merito studii politico cameralis auditorum praeferent accomodandorum, et circa literatos praeferandos emanata intimata, et duplicis ordinis specialiter me concernentia cameralia intimata pro me militaverint, quorum unum jus adhuc primitus isthic pro senatoratu institissem attingendo qualitates meas informationem exigebat, in eo enim meis qualitatibus notus, et de peculio meritis sim praestandam; quod secundum camerale systema majorem recommendationem sapit, quam si penes decretum instantia a Sua Majestate promovenda submittatur, et suffecit ad candidaturem anno elapso domino Schmidshansen; mihi autem non sufferit: alterum gravamen in eo passum, quod ex consultatione actus restauratorii quasi interessatus exclusus sim, collega meo peraeque senatoratum ambiente minime excluso; 3^{uo} dominus Balogh⁵ disjunctive recommendabatur pro senatoratu aut vice notariatu hunc eidem cedere volui, cives assenterunt, mihi hominis odium magistratualium praevaluit, ut ipse prae me magis merito senator effectus sit, dominus Belhazy Schemniczio hinc transiens senator et iudex domini consiliarii affinis, 3^{ius} murariorum magister quartus quidam Csernak. Praetextus ad me exhibendum e senatoratu fuit maximus, quod Balogh non fuerit aptus ad obeundum viconotariatum, quem tamen ego etiam supplere donec aptus redderetur, volui: pari passu mecum vir eruditissimus doctor Zurbrucken ambulavit, nec in candidaturem ut viginti quatuor vir venit ex ratione radicali, quod uterque domino consiliario exosi imus. Signanter ego apud eum fui inique demigratus, quasi

dixissem *dominus Körмени consiliarius montanus nil habet quod se misceat ad civilia*. Ansem calumniae tali preasterit hoc. Mortua hic fuit vidua certa militaris cum pingui hereditate: quacum fortunam facere poteram si ad vota, cum decrepita transissem, sed affectus defuit, modo provisorio magistratus hereditatem ejus obsignavit siquidem nullus heredum fuerit praesens, signaturam quasi pro fisco regio ex parte camerae dominus consiliarius repetiit, ego ex officio fiscali rem controverti, siquidem in militares personas praecise militaris, aliquando provincialis, nunquam vero cameralis stabilita foret, et tametsi caduca fuisset hereditas, fiscus tunc militare invalidorum institutum succederet, non Fiscus Regius nomine camerae veniens, ex quo sinistri domino consiliario delatus vicem peraeque tuli sinistram, atque haec sunt quae dolenter inter nova domino spectabili referre possum, nova hac funesta aliis quoque non cessabunt, nisi commissione regia [...]cius abeant. Finaliter veniam humillime peto; quod si ignarus genuini adhuc characteris et dicasterii, pro debito honorem et titulum non adaequem; qui me totum gratiis commendo, ac omni cum veneratione persisto.

Spectabilis Dominationis Vestrae

servus humillimus cliens devotissimus

Nicolaus Cselko

Cremniczii die 15^a Februarii 1769.

vice notarius et fiscalis

208 Pongrácz Márton Kollár Ádám Ferencnek
[Garamszentbenedek, 1769. január-február?]¹

Tartalmát nem ismerjük.

209 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1769. február 21.¹

Köszöni, hogy Kollár eljárt könyvének cenzúrája ügyében. Kéri, hogy senki előtt ne fedje fel a munka szerzőjének a személyét. Emlékezteti arra, hogy ne felejtse el Pongrácz levelére válaszolni. Informálja őt Petrus Ransanus művének és Péchi Lukács bírálatának új budai kiadásáról, továbbá Schwarz Gottfried készülő legújabb kriukájáról. Néhány, Nyitra és Ung vármegyével kapcsolatos hírről szolgál.

Illustrissime Domine,
Domine mihi Summa pietate colendissime!

Gratias TIBI, quas mente concipere possum, ago, quod opusculi,² cuius nuper feci mentionem, censuram et revisionem, per dominum Tersztyenszky[!] promiseris, in eoque velis esse, ut illud aliquis bibliopolarum vestrorum suo sum[p]tu imprimat. Tractatum ipsum nostros per homines hodierna die expedivi illumque TIBI iterum de meliori commendo. Illud tamen iterum rogo maiorem in modum, ne auctorem illius prodas. Neque Comidesio, quem iterum apud VOS esse credo, neque TUO amanuensi Kovachio, illum ostendas, cum uterque scripturam meam noscat. Volo latere, ne in periculum huc me dein praecipitem. Populares nostri umbram reformidant, et quaevis in eum licere existimant, qui quadam ratione suspectum se reddit, quod libertates patrias oppugnare non sibi ducat religioni. Omnia, quae adhiberi poterant ad excitandam opinionem alterum aliquem esse auctorem, adhibui; propterea etiam commentationem iuridicam vocavi. Adhibe queso limam, expugne, corrige, muta, quid quid TIBI libuerit.

Ego, qui quasi de fere nostrorum [t]ractationes audio, et praeiudicatas opiniones Sacrae inprimis Coronae multum detrimementosas, hac via eis occurrere intendo; eo, qua possum, et minimum opusculo hoc motus vanos iudicia, apud nostros, excitabo. Quid ex antiqua historia, decretis et aliis monumentis sint opposituri, dies docebit. Sed ubi viros queremus, qui ad eos tantum, ad quos me povoco, recurrere vellent auctores.

Spectabilis dominus *Martinus Pongracz* litteris diebus his me requisivit, significarem sibi, quae caussa fit, quod ad suas litteras³ nihil respondeas. Expedivi illas cum capsula, qua inclusa erant, quae TIBI destinavit. Significa quaeso, per TUUM Kovach, quid suas ad instantias exspectare possit vir egregius.

Ranzani editionem ante aliquot annos, Budae recusam, forte possides. Differt illa, ab ea, quae in Schwandtneri tomo I. deprehenduntur.⁴ Dedicationem et indicem primum, qui in Budensi deprehenditur, frustra in *Schwandtneri collectione quesiveris*. Recusa illa est ad editionem quandam Pechianam, ante saeculum procuratam.⁵ Huius, ni fallor, editionis nunc Schwarz recensionem criticam procurat.⁶ In regno nostro, per milites omnes agri, fundi, arces, castella, curiae, domus nobilium, religiosorum, et omnium privatorum, omnibus enim proventibus, conscribuntur. Mirantur haec nobiles, ubi possunt, sunt contrarii, et milites admittere nolunt.

In comitatum Nitriensem loco clarissimi domini Ladislai Balogh frater eius Johannes,⁷ pro continuanda commissione⁸ est abiturus. Nostrum excelsum Caesareo Regium [Consilium] diebus his 4 referendarios accepisse dicitur.

Comes Emericus Sztaray decessit, in supremi comitis comitatus Ungvariensis honoribus filius *Migazianus*⁹ gener suadere[?] volebat, sed repulsam est passus. Ita commendatus gratiae ulteriori, maneo.

Illustrissimi Nominis TUI

Posonii die 21 Februarii 1769.

cultor devotissimus
Josephus Benczur mp.

210 Wajay László Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1769. április 22.]¹

Tartalmát nem ismerjük.

211 Wajay László Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1769. április 26.]¹

Tartalmát nem ismerjük.

212 Wajay László Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1769. május 3.]¹

Tartalmát nem ismerjük.

213 Wajay László Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1769. május 14.]¹

Tartalmát nem ismerjük.

214 Kollár Ádám Ferenc Hareszlem Antalnak
[Bécs, 1769. május vagy június eleje?]¹

Közli, hogy Körmöcbánya peres ügyén munkálkodik, de bővebb információkra és több dokumentumra lenne szüksége. Kéri Hareszlemet, ismeresse illetve juttassa el ezeket számára.²

215 Wajay László Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1769. június 2.]¹

Tartalmát nem ismerjük.

216 Wajay László Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1769. június 9.]¹

Tartalmát nem ismerjük.

217 Hareszlem Antal Kollár Ádám Ferencnek
Körmöcbánya, 1769. június 13.

Örül, hogy Körmöcbánya peres ügyét Kollár támogatja. A szükséges eredeti és hiteles okleveleket, ahogy Kollár kívánta, felkutatták és ezeket csatolja leveléhez. Egy további megerősítő oklevelet a városi küldöttség, melynek ő maga is tagja, viszi magával Bécsbe. Kéri ismételtén Kollárt, hogy a város perét jóindulattal segítse. Megnyugtassa, hogy körmöcbányai bányáinak helyi megbízottja megfelelően gondját viseli.

Spectabilis ac Magnifice Domine Consiliarie,
Domine et Patrone mihi Gratosissime!

Solatosissime mihi fuerunt gratosae Spectabilis Dominationis Vestrae Posonium delatae litterae,¹ tam ideo, quod exinde opella mea praesidium, per tanti viri approbationem nactus sum, quam etiam quod ex iisdem cernere licuerit, civitatis nostrae negotium² Spectabilem Dominationem Vestram eximie sibi cordi sumpsisse, maxime vero illud me recreavit, quod me quoque in gratias distinctim receptum esse persenserim. Fateor tamen ingenue, modicam adhuc modificationem, suasu, et autoritate nonnullorum Posoniensium replicae(!) illi accessiose, in substantialibus nihilominus plenarie permansere priora.

Quod originales membranas non exhibuerimus, mihi et condeputato meo Spectabilis Dominatio Vestra mele(!) vertere nolit; unicus mutus jussi in vicem nobis futurus erat; sed dum de allegatarum spherum authenticatione, facile originalibus prae manibus habitis instituenda disservimus, meminisse Spectabilem Dominationem Vestram gratiose

reposuisse: allegationem nostram, quod propositiones incitatae ex originalibus excerptae sunt documentis, fidei satis obtinere; unde nec suspicari quidem poteram, Spectabilem Dominationem Vestram eorum videndorum quopiam desiderio teneri, secus utique idipsum[!] cum remonstratione originalium promptissimae praestitissemus, quod actu cum hicce humillime accluso transumpto vidimato agimus; istud enim unum, reliquorum praevis emanatorum benignorum privilegiorum confirmatorium nobiscum habuimus. Communico autem paria ista cum praescitu amplissimi magistratus, per me Spectabilem Dominationem Vestram demississimae devotionis cultu reverentis; coram eodem produxi redux ex itinere Spectabilis Dominationis Vestrae gratiosas litteras, gloriatus sum de insigni, quam causam civitatis, et nos ejusdem deputatos suscipere dignabatur propensione, ac benevolentia; hic igitur magistratus se, atque suae vigilantiae et curis concreditam civitatem ultronee potenti Spectabilis Dominationis Vestrae patrocinio humillime atque instantissime recommendat;

Privilegium istud per extensum non censui repplicae[!] civitatis addicere, me forsitan una vel altera paragraphus exigi cuiquam occasionem praebeat quod excelsum Locumtenentiale Regium Hungaricum Consilium assidentibus nonnullis, civitati minus faventibus, quod praesentes luculenter experti sumus, consecratio modo igitur, cum illam per omnia replicam, qua per nos excelso modo dicto dicasterio Posonii introporrecta existit, excelsae quoque Camerae Aulicae Viennensi substracturi simus, cum uberioris gratiosissimae manutentionis humillima exorazione, non putarem plus hic, quam inibi factum sit, accludi posse, et suffectum esse, quod Spectabili Dominationi Vestrae, veluti patrono gratioso, in cujus patriotali zelo plurimum magistratus hujas fiducia, et qui prorsus potentissime in danda favorabili ad Suam Majestatem Sacratissimam informatione (quam humillime exoramus) civitatis intentionem adjuvare, atque ad optatum effectum promovere valet, hisce uberiore pro notitia et necessaria directione substernamus.

Fodinam Josephi³ stollnensem dominus Bukovai⁴ penes humillimorum obsequiorum delationem omnimode sibi ita, uti propriam, curae futuram fideliter appromittit.

Ego interea juxta civitatem ejusdemque magistratum, me pariter meosque eximiiis gratiis foveri supplicans profunda in devotione persisto promptus ad quaevis gratiosa jussa adimplenda.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

servus et cliens humillimus

Cremniczii 13ª Junii 1769.

Antonius Hareszlem mp.

218 Wajay László Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1769. június 17.]¹

Kéri Kollárt, hogy teljesítse kéréseit.²

219 Wajay László Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1769. június 19.]¹

Tartalmát nem ismerjük.

220 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1769. július 24.¹

Sajnálja, de nem tudta Kollárnak megszerezni a kért pénzüsszeget, mert bár akadnak gazdag emberek, de nem tudnak vagy inkább nem akarnak kölcsönözni neki. Közli, hogy a Bél-kéziratokat a kalocsai érsek vásárolta meg. Néhány 17. század végi, 18. század eleji magyar történeti tárgyú forrást és könyvet szeretne megkapni. Értesíti, hogy közös ismerősük, Péchy István Ferenc iratait leveleivel együtt elkobozták.

Illustrissime Domine,

Domine mihi Summa pietate colendissime!

Deprecor, quod tantum eris, quantum TUIS pro usibus desideratus, nostra in urbe² conquirere non potuerim. Totus quidem in eo fui, TUAE ut petitioni deferrem, nescio tamen, qui factum est, quod amici, quos hic habeo, et inter quos etiam nonnulli facultatibus valent, vel noluerint, vel, quod vero simile videtur, non potuerint vim hanc pecuniae mutuo mihi dare. Manent hic eadem fata complures, illustres alios viros. *Dominus baro Georgius Hellenbach*, qui loculos vacuos Vienna huc nuper retulerat, vix 800 Rhenenses florenos, quibus egebat, a nostris poterat impetrare. Croesus noster Jeszenakius³, fratrui suo Paulo 15 000. numeraverat, quam pecuniam venerabili capitulo⁴ huiati deposuerat, ut chirographum *excellentissimo comiti Christophori Erdödy* ab eis liberaret. Emit ab hoc comite Jeszenak partem aliquam dynastiae *Janoshazensis*. Reliquam forte partem aeris, Vindobonensium ex loculis supplevisi. Ceterum, ut opto, ut imposterum quas es futurus erogationes, aliorum ope et auxilio TE hac in re subleves: ita, si quid horum deposceret necessitas et facultates meae permetterent, ut idem facerem, lubens sum futurus.

Ranzanum ex editione Budensi⁵ sine dubio accipisti. Prayi annalium regni Hungariae pars V.⁶ necdum vidi, forte adhuc in scriniis typographi detinetur. Ante dies aliquot ex ore viri huius audiui, aliud quoque opusculum, cuius argumentum tamen mihi non detexit, se a typographo proxime recepturum.

Amicum nostrum dominum T[ersztyanszkyum] ut promisi, monui, caveret sibi ab impostoribus, quibus Vindobona abundat. Promisit se id facturum, se tamen ad hucdum quoque fecisse. Cum b[arone] Pfeiffero quo modo negotium et questus decurrat, non multum scio, spes tamen braxatoria Poseniensia obtinendi prorsus evanuisse videtur. Praelectum est in curia regia ante dies aliquot rescriptum regium, quod excellentissimus comes *Grassalkovicz*[!] adtulit, quo braxator noster in iure loquendi et dividendi cerevisiam nostra in vrbe, et quidem spatio 6. annorum, est confirmatus. Studia, supplicationes et expensae grandes nostri domini Matthiae Frey, inanes fuere, nullumque commodum ei sunt adlaturae: monui litteris eundem dominum T[ersztyanszkyum] caveret sibi ab homine hoc, qui hic est exosus in curia et camera, et adhuc obaeratus, reposuit tamen, fieri non posse, ut ex amicitia hac et communicatione in se redundet, quidquam detrimenti. Quod, si ita est, uti omnino credere debeo, non est, quod plus amici conservandi causa faciam.

Quidquid manuscripta Beliana possidebat, totum id excellentissimus dominus archiepiscopus Colochensis⁷ Rhenensibus florenis 1187 comparavit. Totus in eo is est, ut comitatus notitiae Belianae necdum evulgatos, perillustrandos, revidendos et supplementis locupletandos curet, et proxime cum litterato orbe communicet. Quoquidem in proposito, ut successus felices, ita imprimis viros inter quos Belianas meditationes vult partiri, qui exspectationi eius et eruditi orbis satisfacerent, eidem opto. Catalogum scriptorum horum manu exaratorum, anno superiori TIBI submisi.

Ante aliquot dies rescriptum regium in excelso Consilio Regio Locumtenentiali ventilatum esse dicitur, quo augusta domina praecipere placuit, ut omnibus in civitatibus,

qualemcunque nomen et iura habeant, homines omni⁸ discrimine religionis misso, ad ius civitatis admittatur. Excepto serenissimo duce⁹ et 4 consiliariis, omnes reliqui contrarii esse dicuntur fuisse, et repraesentatione, quam aliquot consilarii Vindobonenses detulare, rogasse augustam, ut consilia haec missa faceret. Quae poteram ita sint comparata, vel minus, nescio. Interim, id omnes suadere deberent, qui artes manuaras, commercia apud nostros promovere volunt, aerarioque regio bone cupiunt.

Stephani Pechi scripta omnia Vindobonam deportata et in excelsa cancellaria diligentissime examinari narrantur. Sunt inter illa, ut audio, multa, privatorum amicorumque epistolae.¹⁰

Dominus Martinus Semberi, TE reveretur, rogatque maiorem in modum, ut acta visitationis ecclesiarum inclitorum comitatum Hontensis et Neogradiensis ab anno 1681 usque ad annum 1729 procures. Quidquid scribes, et aliis solvendum erit, deponam loco eius, cum debita gratiarum actione. Facile ea Tynavia, si scripseris, ex tabulario archiepiscopali accipies.

Rogo praeterea, imperatricis *Eleonorae patentuales de anno 1711*.¹¹ quoad impopulationes praediorum, absque discrimine religionis procurandum.

Jam age diu ex voto, mihi que favere, perge. Id dum opto, rogoque, maneo.

Illustrissimae Dominationis

Posonii die 24. Julii 1769.

cultor perpetuus
Josephus Benczur mp

221 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1769. szeptember 14.¹

Kollár révén utasítást kapott az uralkodónótól a lipcsei uradalommal kapcsolatos összes kamarai levéltári forrás felkutatására, de a levéltár igazgatója, Szendrey akadályozza őt ebben és késlelteti a munka elvégzését. Az eddig feltárt anyag ismeretében adatokat közöl az uradalom birtoklástörténetéről. Leveléhez egy általa felfedezett, ismeretlen paszkvillust mellékel.

Illustrissime Domine Consiliarie et Referendarie[!]

Domine Patrone mihi Gratiosissime!

Esto quidem ex parte Illustrissimae Dominationis Vestrae magnam gratiam mihi per id factam extitisse, quod Sua Majestas Sacratissima vi clementissimae resolutionis suae per expressum huic excelso camerali consilio clementer injungere, et committere dignata sit, ut universa litteralia documenta Cameram Montanisticam signanter vero dominium Lypche respicientia per me accurate et exacte excuti curet, nihilominus tamen dominus consiliarius Szendrey uti in omnibus semper honori, et promotioni meae obsistebat, ita quoque etiam quoad hanc litteralium documentorum excussionem, post perfectam immediate praemissam benignam resolutionem regiam aperte in praecitato consilio contravenire nil pensi duxit, et hoc unice ex invidia, passione, et odio quo ab annis jam quatuor erga personam meam fertur, praepedivit, declarando in praelibato consilio quod non solum ego, verum reliqua quoque archivi subjecta in his collaborare debeant. Igitur cameralis decretatio non illi, verum officio archivariatus expediatur, quae huc dum ob absentiam dicti consilarii qui hic et nunc in Gódóló[!] jam ab 11 diebus in certis negotiis uti² non nulli arbitrantur, in conficiendis³ camerae praesidis rationibus, nonnulli vero in praepediendis apud augustissimam dominam certis negotiis, commora dilata est, hic bonus dominus consiliarius totus Grassalkovichianus est,

pro archivique directione prorsus insufficiens, et nisi altefata Sua Majestas Sacratissima clementer de alio viro rem archivi intelligentem prospexerit, proinde stante hocce operationum systemate neque intra 20 et 30 annos debitum archivi finem sibi quispiam polliceri valeat, ex quo et moderni labores rursus reassumi debebunt.

Quantum porro attinet exquisitionem praedesideratorum documentorum attacktum dominium Lypche tangentium, eorundem isthic in readnexis elenchum, per me sub manu excussum, praeallatae Illustrissimae Dominationis Vestrae perdemisse transmittito, qui ubi alter per excelsam hancce cameram submissus fuerit, combinandus veniet, proinde ne in futurum nomen meum obevitanda majora dicti consilarii Szendrey odia et suppressiones ejusmodi benignis rescriptis regiis imponatur, humillimis precibus dictam Illustrissimam Dominationem Vestram exoro, quamvis ego post Deum meum totam spem meam ulterioris promotionis meae in valido Illustrissimae Dominationis Vestrae patrocinio porro, utraque suppliciter oro, ut Illustrissima Dominatio Vestra augustissimae dominae, propter cujus debite, ordinate, et utiliter pertractandum altissimum servitium has injurias, et oppressiones sustinere debeam opportuna et primitus data occasione humillime referre dignaretur, ego quidem mihi peramplius in archivo permanere non opto, nolo enim vitam meam in ejusmodi dissensonibus et plenis acerbitatibus transigere, vitamque meam, et valetudinem praemeris animi afflictionibus injuriis, et praejudiciis abbreviare, exhibebunt attamen labores mei verum testimonium, quae, et qualia servitia erga augustam dominam per 14 jam annos exhibuerim, exhibereque cum omni zelo de praesenti non cesso, in illustratione bonorum Magno Varadiensium inter Fiscum Regium ab una, et episcopatum capitulumque Varadiense ab altera partibus a multis jam annis contraversorum, qui labor quantumvis per Suam Majestatem Sacratissimam mentionato domino consiliario Szendrey commissus fuit, in eodemque per sex ferme septimanas cum sibi duobus adjunctis laboravit, sed nihil producere, imo nec laborem aggredi scivit, adeoque dein mihi in collum totam hancce gravissimi et difficillimi laboris molem detrusit, in qua jam a quatuor mensibus operor, experior profecto quod magnis jurium involutionibus obnoxius sit, nam singulae possessionis sive loci antelimitii jus, ante annum 1566. per praestabitum saeculare possessorum edocere debeo, elenchi quoque illi intuitu horum bonorum Suae Majestati Sacratissimae ab hinc sine eo submissi sunt, ut in capitulo Carolino Albensi, et conventu de Kolos Monostra ea documenta in iis contenta, pro fisco expediantur per me praevis excussa sunt, haec similiter perdemisse supplico augustissimae dominae, prout et iri aliis locis humillime referenda, ut notum reddatur per quem, quid, et quales labores perficiantur, appromittens et in futurum utilitatem, et commodum ex latentibus juri- bus regiis Suae Majestati Sacratissimae procurandum, dummodo et ego aliquam consolationis promotionem, ex clementia caesareo regia accipiam, exhibueram nostro camerae praesidi supplicem pro auctione 200 florenorum salarii, sed simpliciter eundem reposuit, adeoque quae spes me jam alere posset, aut zelum in promovendo servitio excitare siquidem nulla diuturnorum, et distinctorum servitiorum reflexio habeatur, sed unice eorum, qui per patrocinia adulationes sibi promotiones promerentur uti isthic adnexi versus testatum redderent, hinc cum ego nunquam a servitiis comitis camerae praesidis fuerim, neque vero clientela ejusdem vestitus, adeoque neque sub eodem promotione sperare possim, proinde id humillimis precibus oro, dignetur Illustrissima Dominatio Vestra coram augustissimam de me benememor esse, et unicam hanc gratiam procurare, ut proprio motu suo me pro aliqua praefectura bonorum cameralium consoletur, signanter si id verificaretur quod Societas Jesu per bullam pontificiam sufferetur, taliterque bona ejusdem in Fiscum Regium devolverentur in eum proinde casum, ad praeposituram Thurocziensem suffragio Illustrissimae Dominationis Vestrae consequendae ejusmodi prae-

fecturae me demisse devoveo. Caeterum in eo me humillime informari cupio, utrum Camera Montanistica in actuali dominio arcium Saskeő[!] et Revistye praeexistat, nam horum bonorum intuitu ex contigua vicinitate, et antiquitus jam vigentes controversias quoad sylvas, necessario quoque deberent excuti documenta. In reliquo gratiis, et patrociniis humillime commendatus, in omni devotione emorior.

Posonii 14ta 7^{bris} 1769.

Humillime devotus servus
Stephanus Benyovszky mp.

[P.S.] Sequens paschvillus inventus est in camerae pariete penes commoditatem secretarii Gludovacz cerussa scriptus[:]

Has ades, quiscunque vides, procul esse memento
Aurum non virtus, quaerimur hocce loco,
Sorte, favore, dolo, tribus his, hic cuncta perennant,
Clarum, nunc juvat esse parum.
Ergo consule qua sit eundum.

222 Libertinyi Sámuel Kollár Ádám Ferencnek Nagyszalatna, 1769. október 7.

Kollár kérésére utánanézett a királyi fiscus és Eszterházy István közötti vitás per tárgyat képező zólyomi uradalom tulajdonjogának. A levéltári források alapján megállapította, hogy a kérdéses uradalom nem illeti meg az udvart, jöllehet azt 1200 óta a mindenkori királyok és a királynők birtokolták. S nehogy vád érje, arra kéri Kollárt, hogy forduljon a selmecbányai kamaragrófhhoz, aki igazolja állításait. Leveléhez csatolja a zólyomi ispánok és főispánok névsorát a 13. század közepétől saját koráig bezárólag.

Spectabilis et Perillustris Domine Consiliarie[.]
Fautor singulariter Colendissime!

Quamquam temeritatis notam audire merear, quod, cum nec familiaritas, nec negotiorum commercium, cum domino consiliario, mihi palam intercesserit; ausus porro sim, ignotus, et intimiora animi mei sensa eidem concredere, et forsán labores facessere; fretus attamen domini consiliarii benevolentia quam amplecti dudum cupiebam, spem concepi, fore, ut me non tantum a labe illa immunem pronunciaverit, sed imposterum eorum numero, qui dominum consiliarium cordatius suspiciunt, veneranturque adscripserit. Loquar enimvero ad rem haud ignotam, et quatenus officia rebus montanisticis dominum consiliarium obstringunt, necessariam. Fiscus nempe augustissimae dominae nostrae Regius ad consequendum jura Sacrae Coronae dominium Zolyom cum Dobrovina litem adversus comitem Stephanum Eszterházy suscitans, ideo herbam comiti porrigere debuit, quod castrum Zolyom cum Dobrovina praedium esse Sacrae Coronae ex combinatione legum patriarum non doceat, ut potius civitatem regiam Vetero-Zoliensem eo nomine venire, Tabula Suae Majestatis Regia intelligere visa est. Hactenus Sacrae Coronae Fiscus, probis ad edocendam, ut ajunt coronalitatem castris ipsius destitutus, ne latum quidem unquem se movere potest; absque dubio indefinite haesurus, nisi succursus aliunde fiat. Ego proinde vi supremæ fidelitatis, quam augustae nostrae, utilitati privatorum ex principiis politicis praeferens, intemeratam conservare volo, domino consiliario tanquam speculo fidelium ejusdem augustae nostrae, sub secreto detego, me documenta, et probas suppeditare posse, quibus limpide elicietur, castrum Zolyom cum Dobrovina ab anno 1200 qua semper Sacrae Coronae peculium aut per reges qua

tales, aut ipsas reginas titulo dotis possessum continua serie fuisse. Ne autem delationis rumor super me erumpat, spectabilis dominus consiliarius sua via dominum comitem camerae Schemnicziensis instrui facere allaboret, ut hoc fine, me requirere non dedignetur. At mirabitur dominus consiliarius, quo, haec, ex peno procuratoris Hungari? quippe, qui homines socordes, et si cum aliarum nationum jure consultis conferamur, rabulae dici mercamur. Indignor revera mihi meisque collegis, nos utilitatem reipublicae nunquam aut raro metirentes soliusque ut plurimum frivoli strepitus studiosos, in ea jure merito opinione haberi. Inde factum est, ut studia mea utilius impensurus cum juridicis politica connecterem, et dum media ad hunc finem conquirem in lucubrationes incidi, quae de aerario regum Hungariae sollicitate perquirendo, arduum mihi dedere negotium, occurritque de regum dominiis praediisque regalibus, quae nos bona Sacrae Coronae vocamus, elegans occupationis campus in quo digrediens, ad litigiosum castrum Zolyom, ope diplomatum summa diligentia, per me, fine condendae historiae comitum Zoliensium, conquisitorum perveni. Ex his proinde opem Fisco Regio ferre, viamque ad progressum probarum pandere non ero difficilis: vel maxime, quod probe sciam, augustissimam dominam nostram sylvis populisque castri hujus ad promovendum rei metallicaе commodum toto regno deserviens, indigere, adeoque summe pro ratione juris sui majestatici in id incumbere, ne quid eatenus respublica detrimenti caperet.¹

Jam tandem domini consilarii opem imploro, uti ex suppellectile sua libraria, in recensendis comitibus Zoliensibus (quorum seriem, quantum erudere licuit communem facio) eorumque viris, mihi, in pari officiorum praestandorum genere, si fuerit possibile, haud defuturo, succurrere velit. Horum ego notitiam succincta generis et actorum enarratione exhibere, praemissa de nomenclatione comitum dissertatione, intendo, quam Belius accurate non observans, catalogo supremorum tales, qui hoc nomine haud venire debuerunt, multos inseruerat.

Spectabiles domini, Martinus Sembery, et Martinus Palics, dominum consiliarium reverentur; ego denique me in favores devoveo, ac jugi cum cultu permaneo.

Spectabilis Domini Consilarii

servus humillimus et popularis

Nagy-Szalatnae die 7^a Octobris 1769.

Samuel Libertiny de Damanik mp.

[P.S.] Catalogus supremorum comitum comitatus Zoliensis diplomatibus erutus.

Miko comes de Zolion sub Andrae Hyerosolimitano statuit comitem Radon in Garamszegh et Deme de villa Damanik anno 1247°.

Detricus filius Mikonis.

Mike seu Michael comes et Zolyom et de Scepusio Belius.

Magister Demetrius comes de Zolyo.

Nicolaus comes de Zolyom in privilegio Pojnik. Chronica Thurocziensis caput 84. et 90.

Magister Philippus de Ponik comes de Zolyom.

Demetrius II comes de Zolyom ex privilegio Andreae regis Radv[an]. Chronica Thurocziensis caput 84. et 90.

Comes Magister Danek de Macedonia comes de Zolyo et de Lipto. Thurocziensis Chronica, caput 97. 98.

Magister Oliverius.

Magister Vessaeus.

Magister Rudolphus dictus Kracz.

Dyonisius de Radvano.
 David filius Martini de Albis.
 Georgius filius palatini de Illsva.
 Joannes Iszkra de Brandis
 Ladislaus Markoss de Tsusz.
 Joannes de Darocz.
 Andreas comes Zoliensis.
 Perothus de Vesak.
 Joannes Thurzo.
 Alexius Thurzo.
 Magnificus Christophorus Turry.
 Egregius Mattheus de Ozyn.
 Nicolaus Prosenovszky de Vitzkov et Szirovicz.
 Wolffgangus Puchaim a Gellerstorff.
 Joannes Ballassa de Gyarmath.
 Thomas Pallffy ab Erdőd.
 Joannes Pethő de Gerse.
 Georgius Barbarich.
 Ladislaus Majtheny de Kesselőkö.
 Magnificus Paulus Eszterhazy.
 Nicolaus Eszterhazy.
 Comes Ladislaus de Csák.
 Comes Paulus de Csák.
 Comes Sigismundus Csáky.
 Comes Paulus de Csák.
 Comes Ladislaus II de Csák.
 Thomas liber baro a Schmidegh.
 Antonius Eszterhazy.
 Nicolaus Erdődy.
 Franciscus Koller de Nagy Manya.
 Joannes Nepocemus Erdődy.
 Comes junior Antonius Grassalkovich de Gyarak.

223 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
 Pozsony, 1769. december 24.¹

Beszámol a levéltárosok új eszközevegéről és kifejti az új levéltári korlátozásokkal kapcsolatban kritikus véleményét. Részletezi azokat a körülményeket, melyek a levéltárosi munkát nehezítik illetve akadályozzák.

Illustrissime Domine Consiliarie et Referendarie[,]
 Domine et Patrone Gratioussissime!

Rursus se mihi exhibet nova occasio de moderno archivi cursu, praeattactam Illustrissimam Dominationem Vestram sub anonymo informare, et quidem primo: emanavit clementissima resolutio sub 19ª mensis Januarii anni nunc jam sub finem labentis, qua mediante, praecipiebatur, ut individua archivi juramentum his per expressum verbis deponant, et praestent, *quod amplius ad privata servitia transgressuri non sint, neque privatis seu consulendo, sive ulla ratione servire velint, vero semper promotionis*

eorundem in servitiis nostris conveniens, et peculiaris ratio habebitur, quod quidem iuramentum omnia in attacto archivo constituta individua (excepto domino Balthasare Lendvay registratore) praestiterunt, jam rationem scire non possum dominus spectabilis archivi director ad praestandum similiter ejusmodi iuramentum eundem hucdum non adegerit, cum homo alioquin multi loquax et turbulentus foret, nam is non ita pridem elapsis diebus contempta, et vilipensa suprema regia dignitate et officio regio, palam et publice non est veritus dominum cancellistam Rendl² scomaciis propundiosis verbis *Hunsvath* asinus compellare, comminando una eidem, et aliis, impressionem alaparum, qui laesus, dum suppliciter, pro impendenda sibi satisfactione ad praelibatum dominum archivi directorem recurrisset, prorsus exiguam, aut nullam consecutus est, jam Illustrissima Dominatio Vestra perspicaci suo iudicio expendere dignetur, hosce temerarios ausus, et quidnam talis promereatur, qui officium regium, et officialem regium commaculare nil pensi ducit, quae quidem dissensiones et animositates non alia de causa promanant, quam unice ex difformitate laborum, ex quo nulla instructio idaealis in officio praeposita haberetur, nam quisque ingenium suum ostentare, regulasque praescribere committitur, proinde illustrissime domine quis jam servor, aut animi alacritas in promovendo servitio regio ex parte viri pacifici, inter talismodi animorum dissensiones et confusiones adesse poterit, ipis haec per augustissimam dominam, aut supremas instantias sublata fuerint. Non absimiliter secundo.

Ut nimirum praevis communicationes litteralium documentorum cum privatis supplicantibus nominanter autem advocatis, ratione iurum possessoriorum talium, in quorum actuali dominio Fiscus Regius praexistit, aut quae antiquitus ecclesiasticos aut regulares ordines concernebant, et quae jam per donationes, et camerales conventiones sub evictione ejusdem Fisci Regii collata sunt, cum nemine imposterum neque extractive, neque vero per extensum sive in officio, sive vero extra officium, priusquam desuper opinio directoralis aut Suae Majestatis Sacratissimae super extraditione talium documentorum clementissima resolutio subsecuta fuerit, communicentur uti hucdum per praeallatum dominum archivi directorem factum est, fitque de praesenti in summum fiscalium iurum, et legitimi possessoris praejudicium et damnum, ut igitur haec praejudicia ex parte antelatorum regionum iurum quocitius sistantur, id ipsum Illustrissimae Dominationis Vestrae in omni animi demissione referendum habui, ac tertio demisse et id censerem, ut mediante reflexoria benigna resolutione excelsa isthaec camera commoneatur, quoad exquisitionem litteralium documentorum rem montanisticam at jura ejusdem possessoria respicientium, respectu quorum ego adnexum isthic elenchum per me sub manu excussorum adnecto, cum ratione illorum hucdum publice nihil excussum et quaesitum sit, esto quidem eatenus excelsa cameralis decretatio subsecuta sit, talis attamen per crebrofatum directorem hucdum suppressa habetur, praefereundo enim privatas supplicantium instantias altissimo servitio regio merito dignum esse talem severissimae repraehensioni qui benignis rescriptis regis non obsequitur, eademque non effectuat, hinc nisi augustissima domina aut excelsum Status Consilium Supremum sua provisione in vice directorem, archivarium, et vice archivarium constituerit, qui unitis viribus cum caeteris archivi individuis aequaliter collaboraverint, tam facile aliquis, finem regulati archivi vix supervivet, in conscientia enim mea, et alter quisque fatebitur, quod tota hactenus sub hocce directore pertractata operatio denuo cum magnis aerarii regii sumptibus suscipi debet, et hic est fructus directorum, utinam omnes directoratus casserentur, benigne consilarii instar Viennensium dominorum consiliariorum quoad praestandos labores regularentur, ne ita otiose vitam suam transigant, adeoque per id summum commodum regi accederet, nam pro hic et nunc totum onus laborum subalterni sustinere debent, domini vero consilarii clamoribus dumtaxat

suis salaria sua merentur, quae dum finaliter pro salutari remedio in altioribus locis adferendo, in omni animi submissione referenda habuisse, me in ultiores expertas, et mihi pollicitas gratias, ac validum patrocinium humillime devovens, in perenni una devotione cum expectata tandem aliqua consolatione emorior.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Posonii 24 X^{bris} 1769.

humillimus et fidelis servus
Stephanus Benyovszky mp.

P.S. Si vero Illustrissima Dominatio Vestra, quam ii, quibus pro remedio adferendo relata fuerint, fides plena minus daretur, expectatur particularis informatio a dominis consiliariis Francisco Török, et barone [...] informationem submittent tam de operati-onibus archivi, quam aliis cameralibus tractatibus,³

Penso cordialia vota ad sanctum nominis patronum depromo, comprecans, ut non solum praesentem, verum innumeros ejusmodi sancti sui patroni dies, Illustrissima Dominatio Vestra pro summi terrae principis commodo, et incremento, mei vero peculiari solatio, cum pleno et omnigeno votorum suorum complemento, divina majestas, clementer supervivere indulgeat, me vero ulterioribus suis gratiis, ac praeponenti patrocinio suo gratiose protegere dignetur, quae vota consors quoque mea devoto corde adjungit.⁴

224 Balogh László Kollár Ádám Ferencnek
Körmöcbánya, 1769. december 28.¹

Örömmel jelenti, hogy bevásárlották Körmöcbánya városi magisztrátusába, bár egy kissé szorong a rá váró feladatoktól. Továbbra is Kollár szíves figyelmébe és atyai jóindulatába ajánlja magát.

Spectabilis ac Magnifice Domine Consiliarie[.]
Patrone mihi singulariter Colendissime!

Gratulatur sibi summopere civitas Cremniciensis, quod talem arduae causae suae nacta sit patronum, qui non minus jura municipalia patriae, quam etiam montana penitus perscripta haberet, praesentibus spectabili domino consiliario humillime significo. Una etiam perdemisse supplico, quatenus praepotenti suo patrocinio, excusatum me habere dignaretur, quod novissimus de magistratu critica huic deputationi memet submiserim, nam nisi vota civium, qui nos horsum exmisere me denominassent, peroptassem ut potius in quiete domi permansisse potuissem;² dehinc cum juramento, et salario civitatis obligatus teneam, pernecessum mihi fuit magistratuali voluntate memet conformare. Subvereor enim re aliqua occasione ex similibus circumstantiis probitas mea in suspicionem quamvis levissimam [...] trahatur. Quocirca quemadmodum me alias [...] semper, ita novitus etiam una cum humillima mea intro porrigenda nefors instantia me paternae protectioni demississime rogando commendo. Qui dum felicissimum anni novi auspitiū esse ac magnificae Dominationi Vestrae cordicitus precor, cum omni veneratione jugiter persistere volo.

Ejusdem Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

Cremnicii 28^a X^{bris} 1769.

humillimus servus
Ladislaus de Balogh mp.

225 Áron János Kollár Ádám Ferencnek
Máramarossziget, 1770. január 3.¹

Beszámol katonai pályafutásáról, megsebesüléséről és nyugdíjaztatásáról. Jelenleg Máramarosban él. Egy ottani paptól arról értesült, hogy a környéken sok zsidó lakos áttért a keresztény vallásra. Szeretné egyikük kérését tolmácsolni: egy káld nyelven írott szöveget, melyet nem tud elolvasni, Kollár írá át latin vagy német betűkkel.

Illustrissime Domine Consiliarie Aulice[!]
Domine Domine Colendissime!

Praemisso omnigenae prosperitatis voto, cum auspiciis novi anni. Gratum fore meum obsequium existimavi, si demississime significavero, quae mihi acciderunt posteaquam Vienna descendissem. Subito militem sum secutus statum, in quo prospere primo, intra annum gradatim capitaneatum sum assecutus. Sed circa finem belli septem² accepi vulnera, et in hostitum[!] incidi captivitatem, inde et liberatus, sed totus quantus enervatus statui militari sine ullo grationali renuntiam dixi, et vivo, qua privatus vitam valde parcam, de quo meo statu, et de casu patris Majer alias plura. Nunc autem notificandum habeo Illustrissimae Dominationi Vestrae, quod hic in Marmatia complures Judaei ad Christentum convertantur, quorum unus haesitat in aclusa pagella. Dicit se hanc non posse legere, quia Chaldaice scripta est et Christianorum nullus reperitur qui eandem ei praelegere in statu sit, adeoque rogatur, humillime insto Illustrissimam Dominationem Vestram dignetur hanc orationem Chaldaicis quidem verbis, servato sensu genuino sed litteris aut Latinis, aut Germanicis transformare, ut eidem Judaeo praelegere scrupulumque firmatum tollere possim: assecurat enim (quod si ipsi in lingua Chaldaica) haec nervosa oratio praelegetur in lingua, qua Deus extradedit converteretur nullumque alium scrupulum habebit.

Quam isti praestitutam gratiam Deus ipse Illustrissimae Dominationi Vestrae remunerabitur, ego vero eandem demereri studebo in aliis accurentiis emoriturus, qui sub mei humillima recommendatione in cultu jugis observantiae constanter persisto.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Signavi Sziget in Marmatia
3ta Januarii 1770.

servus humillimus
Joannes Aron de Bisztra mp.
Quondam linguae Valachicae instructor
nunc emeritus equitum magister

226 Bukovai Mátyás Ignác Kollár Ádám Ferencnek
Körmöcbánya, 1770. február 1.¹

Kéri, hogy a körmöcbányai erdők birtoklása körül kirobbant peres ügyében a várost Kollár továbbra is támogassa.

Spectabilis, ac Perillustris Domine Consiliarie Domine,
et Patrone mihi Gratiose!

Quod ad litteram meam proximo cursore praeattactae Dominationi Vestrae exaratam gratiosum responsum, quod avidus praestolabar, non acceperim hactenus, satis miror quia metuo, ne epistola periverit, quae tamen plura, praesertim quoad nuper per me visitatam fodinam Sancti Josephi² in se continebat. Pluribus obligata titulis civitas no-

stra praeattactae Dominationi Vestrae medio latoris praesentium hajdonis exiguum hocce transmittit donum, una autem demisse instat, dignaretur negotium intuitu jurisdictionis sylvarum³ potentibus suis fulcire subsidiis,³ et ad optatam finem, quo videlicet in usu vetere relinquamur, deducere eadem Spectabilis Dominatio Vestra. Qui in reliquo magnis gratiis ultronee devotus jugi venerationis cultu persevero.

Praeattactae Dominationis Vestrae

Cremniczii 1^a Februarii 1770.

servus humillimus

Mathias Ignatius Bucovai mp.

227 Csermák József Kollár Ádám Ferencnek
Nagyszombat, 1770. február 20.¹

Beszámol arról, hogy a szepesi káptalannál az egyik kanonok meghalt és így egy kanonoki hely betöltetlen maradt. Erre maga is szívesen pályázna. E szándékát a generalis vicarius is támogatja. Úgy véli, hogy sokévi szolgálatai, példamutató élete szintén érdemessé teszik a kanonokságra és a káptalani javadalom elnyerésére. Kéri ezért Kollár segítségét, hogy járjon el ügyében Mária Teréziánál.

Illustrissime Domine Consiliarie Domine,
et Patrone mihi Gratosissime!

Nisi gratia Illustritatis Vestrae fultus fuero! hic salus amplius nulla super est mihi. Recenter audire est: in capitulo Szecepusiensi per obitum reverendissimi domini canonici Ajersperg² esse vacantiam, pro quo beneficio multos fore concurrentes indubium est, pro quo ut instarem et ego, stimulator inde: quod nuper a reverendissimo domino vicario generali (qui utcunque jam erga me placatus est) mihi dictum sit: ut libere quaecunque beneficium in hac archi-dioecesi³ quaererem, mihiq[ue] comendationem, et allata praesenta[!] investitionem propense adpromisit, ac penes signa compassionis (nescio num ex corde?) admirande testatus est. Cum itaque non paucorum sim meritum, dum annis decem ad latus defuncti Nicolai Csáky episcopi Magno Varadiensis,⁴ demum archi-episcopi Colocensis,⁵ tandem primatis Hungariae capellanum, postea vero caeremoniarium egissem, nec non in hacce archi-dioecesi annis octodecim curam animarum gessissem, et toto tempore non solum convenientem, sed exemplarem multis ad invidiam duxissem vitam, ita ut manducando panem tribulationis et quam angustiae bibendo optimam aetatem amiserim, et sanitatis jacturam perpressus sim, et mercedis loco: non nisi persecutiones propter justitiam aequisiverim, ita ut bona fama et mediis vivendi inique maneam desolatus!

Praesumo proinde pulsare portam gratiae Illustritatis Vestrae, ut dignetur misereri mei: et apud Suam Majestatem Sacratissimam beneficium hoc canonicale Szecepusiense mihi procurare, et injuriam in caelum clamantem (quam hucdum lacrymando fero) Suae Majestati innata sua mansuetudine proponere, magnum certe obsequium praestabit DEO Illustritas Vestra, si detegendo injuriam meam per promotionem mei inimicos confuderit, sibi vero perennem gloriam procurabit; cujus potens auxilium dum genuflexus exoro, in praetiosas gratias humillime resignatus emorior.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Tymaviae in conventu patrum Trinitariorum
die 20^a Februarii 1770.

singulo die ad aras soliter
memor humillimus servus
Josephus Csermák mp.

228 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1770. február 22.¹

Információkat közöl Krčelićről, aki állítólag befejezte és a királynőnek ajánlotta új művét s hamarosan Bécsbe megy. Szeretne a könyvből tíz példányt beszerezni. Kéri Kollárt, amennyiben azt már árusítják, jelezze ezt neki. Prayról azt hallotta, hogy Bécsben tartózkodik és a Brutus-féle kódexszel foglalkozik. Véleménye szerint Praynak több, igen ritka kódex és eredeti oklevél van a birtokában. Felhívja Kollár figyelmét Maciej Dogiel lengyel történetről egyik munkájára, melynek első kötetében számos magyar diploma található.

Illustrissime Domine,
Domine mihi Summa Pietate Colendissime!

Caseum, quem TIBI illustrissime domine, dominus Martinus Semberi misit, alia occasione, si quam nancisci potuissem, submissem. Cum tamen nulla hucdum se obtulerit, et satis diu iam apud me depositus fuerit, expedire eundem, cum alterius generis caseo a domino vice comite Abbaffi² TIBI submisso, per aurigam huiatem non dubitavi, abundant nostri populares, qui superiores regni partes incolunt, his deliciis et si artem caseum parandi ecolerent melius, copiam eius notabilem exteris cedere possent. Sed pauci adhuc sunt apud nos, qui oeconomiae vel prima aliqua principia teneant, et qui vel cogitare, de emendanda eidem quadam ex parte in Hungaria possent. Cum tamen, iam Tynaviae professorem cameralis politici studia actu habeamus, ex physica mathematica, aliaque studia realia professores tanti, tantis retributibus aucti, eadem in academia sint tradituri, post aliquot annos Hungari nostri in studiis litterarium et illis, quae ad eruditionem spectant, Germanis palmam dubiam sunt facturi.

Dominum canonicum et *abbatem Kerchelich* audio non solum opus suum³ iam ad finem perduxisse, et augustae reginae dedicasse, sed etiam superiori adhuc mense Vindobonam venire, et ad pedes augustae idem deponere⁴ voluisse. Sperabam eundem, huc quoque venturum, meque hic occasionem habiturum, cultum et pietatem ei deferendi; spe tamen hac iam exidi: decem operis huius exempla emerem, modo prostant vestris in tabernis librariis. Si prostant, significa id quaeso mihi per dominum *Tersztyanszkyum*. Pater Pray nunc est apud VOS, poteris ergo ibidem cum eo de codice manuscripti Brutii, quem habet, cum illo transigere, crediderim, TE facile illum impetraturum. Quae enim ex eo extrahere poterat, illa iam extraxit, et in parte V. annalium regum Hungaricorum⁵ cum eruditis communicavit. Habet et alios *codices* rariores, sed in primis diplomatum rarissimorum et praestantissimorum transumpta et copias multas. Omnibus enim ex partibus cum eo communicantur, plura tamen transumit in excelsa Camera Hungarica Aulica.

Ex Doghielii Codice diplomatico regni Poloniae tomi I. IV. et V. prostrant, II. et III. necdum sunt editi:⁶ possidet tres tomos excellentissimus episcopus Quinqueecclesiensis,⁷ in tomo I. multa occurrunt Hungarica diplomata.

Auriga pro vectura petit cruciatos 45 multum tamen forte esset, qua hic erant expensae, illas deposui.

Caeterum, dum successus felices arduis in occupationibus TUIS voveo et ulteriori gratiae me commendo, maneo.

Illustrissimi Domini

Posonii die 22. Februarii 1770.

cultor et servus devotissimus
Josephus Benczur mp.

229 Biles András Kollár Ádám Ferencnek
Körmöcbánya, 1770. március 13.

Megköszöni Kollámak a fia számára addig nyújtott jóindulatú segítségét. Szeretné Kollár támogatását kérni egy körmöcbányai erdőőri állás megszerzése érdekében. Az állás elnyeréséhez a körmöcbányai karnagrhoz hivatal előírása szerint ajánlólevélre van szükség, amit Kollártól kíván megkapni.

**Ihro Gnaden Hoch Edler
Insonders auch Hochgebiettender Herr Herr!**

Mein in aller Unterthänigkeit und Gehorsambster Submission An Euer Gnaden demüthigstes Bitten veranlasset mich dergestalten bezubringen, Wie daß ich meinen Fehler selbst Gestehen mus, und vor die Bißhero Empfangene Wohlthaten und Gnaden an meinen Kindt mit nicht aus Vröchlichen Danckh Vergelten habe können, Bitte auch führohin selben in Dero Obhuet zu halten und recomandirt zu haben, indeme ich als ein armer Mann ihme die Subsistent nicht kann geben, wobey mich demüthige Euer Gnaden und Wünsche zukünftige Heylige Oster Ferien noch Vielle ohnzahlbahre Jahr bey Beständiger Gesundheit und selbst Eigenen Contento zu Celebriren. Bitte auch inständigst Euer Gnaden mich zu erhören und mein Gehorsambste Bitt an und aufzunehmen. Indeme sich nun anjezo eine Vacante Waldforschters Stelle in Allhiesigen Kremnitzer Teren nemlich so Genanten Orth Ober Thurtz ereignet, Welche ich nebst Göttlicher Hilff zu vertreten Genugsam fehic und im Standt wäre, auch die Waldungen bekant bin, und in diesen District lauth Gegenwärtigen Zeügnus alß Königlicher Cameral Waldsitter 1. Jahr 34 Wochen gedienet, und mich von Allhiesigen Herren Officianten keiner vor Untauglich darzu erkönnet, sondern bestehet Einen Wohl Löblichen Kammer Grafen Ambt förderlich aber an Euer Gnaden mich hierinfals recomendiren zu haben. Wo unterthänigst zur Nachricht gebe und Bitte indeme Obbenante Stelle nicht lang Ohnersetzt bleiben wirdt, Vrsach die Waldungs Schädereyen zu versitten, alß Bitte Fussfallende Euer Gnaden! mir auß Hoher Milde Oberwehnte Waldforschters Stelle zu vergünstigen, vor welche Gnaden und affection wo nicht anderst mit meinen Unwürdigen Gebett Umb dero Glücklichen Preczierung und alles Wohlergehn Gott dem Allmächtigen Ohnableßig sambt Weib und Kindem zu Bitten mich verpflichte. Vermög den Sanct Michaeli Stellen Glaube daß ohnehin Euer Gnaden öftters Nachricht geben wirdt, anjezo aber daß Feltdorth feyert, indeme Großen Wasser zugang welcher noch nie Gewesen vor Orth bekommen, und daß Vetten sich Gespöhret, mithin Tag aus mit Einer löcherung belegt worden, wo man hoffet längstens bis 3 Monat solche zu bewerkstölligen, die Gantze Stollens Länge bestehet anjezo in 124 Klaftern anbej mich alß Einen Unwürdigen Diener und Knecht Gehorsambst anrecomandire und verbleibe.

Euer Gnaden unterthänig gehorsambster Supplicant Andreas Biles
Schriften Schreyber Bey Löblichem Stadt Handlung mp.

Cremnitz den 13ten Martii 1770.

230 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1770. március 17.¹

Köszönettel megkapta a Kollár kiadásában megjelent Peter Lambeck-féle bibliográfia második kötetét. Reméli, hogy a többi kötet is hamarosan napvilágot lát majd Kollár szorgos munkája nyomán. A kamarai alkalmazottak fizetését túl alacsonynak tartja és bírálja a kamaránál dolgozó, de nem oda illő személyeket. Úgy értesült, hogy az új magyar jogrendszer elkészült Pesten és kancelláriai illetve királyi megerősítésre vár. Információi szerint meg a folyó évben ismét összehívják az országgyűlést, ahol többek között az urbánusokat vitatják majd meg.

Illustrissime Domine, Consiliarie,
Domine mihi Summa Pietate Colendissime!

Accepi ante octo dies TUA ex liberalitate, illustrissime domine, alterum iam Lambecianae bibliothecae cuius secundis TUIS evulgatum,² donum. Pro quo munere, cum referre nequeam, ago gratias mente pia, DEUMque deprecor, ut TE salutem omnique ex parte, publica in ornanda, in primis rei litterariae ornamentum, decusque, incolu- mem praestet diu. Licet vero, ex quo ad Cameram Aulicam Vindobonensem promotus et occupationes TUAE mirum in modum auctae sint: gloria tamen totum[?] TE in eo fore, ut ne orbis litteratus, reliquos tomos bibliothecae huius Lambecianae diu deside- ret.³

Qui has ad TE perfert, spectabilis dominus Taganyi, hic est occupatissimus. Oportet eum quavis die horas 10 subinde 12 fere in camera huiate extrahere, et tamen cum nisi florenos 200. salarium accipit. Certe multi hic utroque in dicasterio, multum laborare debent, et tamen praemia longe minora accipiunt, atque alii, quos parum, agere refe- runt, qui res nostras intimius perspexerunt. Sunt in excelsa camera hic homines multi, ut referunt, inepti, et quorum occupationes exiguae sunt: horum non pauci lucidae se tendunt vitae.

Novum sytema iuris, quod gens Hungara avide exspectat, fere iam Pestini confectum esse dicitur. Quod postquam Vindobonae per excelsam cancellariam atque Consilium Satus fuerit revistum, ad comitia huc deferetur et in illis publica regis et regni aucto- ritate confirmabitur publicabiturque. Ita hic graves referant vir, qui etiam opinantur, hoc anno, comitia hic futura, et augusti Josephi II. coronationem eadem in primis memorabilia redditura. Quantum his fidei inbuere debeamus, dies docebit augustus non iter antequam imperium plenum acceperit apud Hungaros, vix sacra insignia est indu- turus, si comitia augustae anno hoc celebrare placeret, de urbariis quoque et eorum regulatione, multae essent disceptationes.

Acclusas litteras et caseum, ut domino Tersztyanszkyo tradi cures, rogo, et deprecor, quod TIBI his sim molestus: TIBI quoque caseum Liptoviensem misissem, sed cum eodem anno TE instructum esse sciam: aliud in tempus officium hoc reiicio.

Ceterum, age diu feliciter, et mihi favere perge! Id dum rogo, maneo.

Illustrissimi Nominis TUI

cultor perpetuus devotissimus
Josephus Benczur mp.

Posonii die 17. Martii 1770.

231 Körmöcbánya városbírája és tanácsa Kollár Ádám Ferencnek Körmöcbánya, 1770. március 20.

A körmöcbányai erdő ügyében folytatott per kimenetelét illetően aggályuknak adnak hangot. A város elöljárói és ő maga is fájdalommal veték tudomásul, hogy Kollár, aki ügyüket Bécsben felvállalta és támo- gatta, hirtelen felhagyott a per képviselésével és a körmöcbányaiakat magukra hagyta. Nem értik, miért nem értesítette erről őket Kollár. A rossz hír ellenére reménykednek, hogy Kollár a jövőben is segíteni fogja őket és ügyük végül számukra pozitív kimenetelű lesz.

Spectabilis ac Magnifice Domine Consiliarie,
Domine Domine Patrone nobis Gratosissime!

Si unquam alias nunc sane, in merito praescitae administrationis rei sylvanae¹ praeter alia competentia loca ad excelsam quoque Cameram Aulicam Viennensem promota, ac

medio hujus subseque ad manus quoque Spectabilis Dominationis Vestrae fine relationis devolutae, anxii ac solliciti sumus, quonam videlicet eadem actu loco, malo, aut bono haereat? anve in consolidationem praegravatorum jurium nostrorum, aut eorum labefactionem majorem proclinarer? Anxiam sollicitudinem istam nostram tristior praeterea rumor pervasit, quod, posteaquam distinctorum Spectabilis Dominationis Vestrae testatorum erga nos patrialis bebevolentiae affectum circumfluentia jam inde a prima nobis cum eadem Spectabili Dominatione Vestra innotescendi facta copia, medio deputatorum nostrorum in nos propugnandos directa ubertim sensissemus, ideoque omnes spes nostras, et fiduciam in dictam erga nos singulariter manifestatam gentilitiam propensionem defixissemus, dolorissime interea intelligere debuerimus, Spectabilem Dominationem Vestram a praehabita, et suis praeeminentibus dotibus clementer, ac meritissime delata penes excelsam Cameram Aulicam Viennensem functione intermedio tempore publico ita exigente advocatam haberi, ac proinde cum summa nostrorum animorum consternatione relationem² quoque attacti sylvani negotii nostri alteri (utinam peraeque gratioso, ac in propugnanda jura nostra pariformiter, uti a Spectabili Dominatione Vestra firmissime sperabamus, inclinanti viro) deferendam fore. Quae cum primis ratio ansam praestitit, ut pro concepta illa e singularibus gratiosisque favoribus cummulata fiducia, pasesentium serie ad Spectabilem Dominationem Vestram recurrere, eiusdemque perdemisse ac instantissime in eo praepotens patrociniū implorare praesumpserimus, quatenus nos gratiose informare non dedignaretur, an videlicet audita per nos eiusdem Spectabilis Dominationis Vestrae mutatio clementer ordinata fidedigna foret? Anve praehabita in eodem negotio provincia alteri, et cui viro delata haberetur? Ne videlicet ob talem qualem incuriam nostram cum praeiudicio protelandum negotium in minus favorabilem inclinaret sententiam. Venerabimur sane tam eatenus, quam in eo quoque Spectabilis Dominationis Vestrae efficaciter gratiam, quod si nobis adaperire dignata fuerit, ad cuius deinceps seu in substrato negotio, sive in aliis consimilibus occurrentiis patrocinia solito tutius ac sincerius refugium nostrum summere debeamus; caeterum dum eas quoque Spectabilem Dominationem Vestram dispositiones facturam optime confidimus, ut praesens negotium ex voto nostro felicem sortiatur effectum, denominandoque alteri referendario impense commendetur.

Nos porro distinctis illis gratiosis favoribus plene devoventes in omni veneratione perseveramus.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

servi humillimi

Cremniczii die 20^a Martii 1770.

N. N. iudex et senatus loci

232 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1770. április 7.¹

Beszámol a kamarai levéltári munkákról és a levéltár igazgatójának cselekedeteiről. Az előbbieket illetően kitér a Héderváry-birtokjogokkal kapcsolatos teendőkre. Erre a birtokra Viczay gróf jelentette be igényét a királyi fiskusnál. Részletezi a Héderváry-féle Ráró uradalom birtoklástörténetét. Leveléhez csatolja a Kollár egyik öse számára Esterházy Miklós által 1639-ben adott adománylevél másolatát.

Illustrissime Domine Consiliarie et Referendarie Domine,
et Patrone mihi Gratosissime!

Fidelis et devotus animus meus, quo erga augustissimae dominae altissimum servitium feror, me monet, ut Illustrissimam Dominationem Vestram, de operationibus

archivalibus, et factis domini consilarii et ejusdemque archivi directoris humillime informarem, evenit, quod ante sex septimanas dominus comes Viczay² exhibuerit supplicem libellum ad excelsam hancce cameram pro extradandis sibi litteralibus documentis, super juribus Hedervarianis deservientibus, quae litteralia documenta pro parte dicti comitis ferme per quinque septimanas continue excutiebantur, et coquabantur[!], expost super praemissis litteralibus documentis confectus elenchus, et extractus, palam et publice cum fiscali ejusdem comitis communicatus est, quod ipsum immedietate contra juramentum factum est, per ejusmodique praevias cum supplicantibus factas communicationes, jura fisci regii panduntur, proinde dum praemissa acta pro clementissima eorundem extraditionis ratificatione Viennam submissa fuerint, dignetur Illustrissima Dominatio Vestra eatenus unum aut alium ex dominis illustrissimis referendaris inter[r]logare, num aliqua instrumenta pro parte attacti comitis Viczay non sint submissa, rescitoque eo, quod jam ibidem praeexisterent, dignabitur praelibata Illustrissima Dominatio Vestra id ex se ipso opponere quod talia fundamento ex eo, eidem comiti extradari nequeant, siquidem in praecitatis bonis et juribus Hedervarianis jura Fisci Regii fatentia involuta haberentur, et signanter in medietate domini Raro quae medietas cum oppido Szatmar, alias coronali 1° Paulo olim Bakich de Lak, expost vero in anno 1548. Petro Bakich fratri suo patrueli[!] ipsiusque utriusque sexus haeredibus collata fuisset, per hujusque Petri Bakich filiam Annam, olim Michaelis de Réva consortem olim Pauli de Nadasd, genuit, ex qua Juditha, idem comes Paulus de Nadasd genuit notorem Franciscum,³ cujus notorii portio hucdum in praeallata medietate domini Raro fateret, quod ipsum quoque ejusdem Francisci notorii de Nadasd etiam pignoratitiis probari potest, adeoque taliter promovetur servitum Suae Majestatis regium, si ejusmodi viri ad tale officium submoventur, qui nec peritiam legum patriarum, neque vero nexum familiarum sibi cognitum habent, igitur in omni fidelitate censeo, congruum et summe necessarium fore, ut Sua Majestas Sacratissima clementer de bono viro ad idem archivum ponendo prospicere dignaretur, ut taliter⁴ integritate ejusdem archivi, adaequataeque et perfectae operationi tandem semel providentur, personaliter vero ubi famulatus fuero Illustrissimae Dominationis Vestrae oraliter plura humillime relaturus, ad rem altissimi servitii regii ejusdemque commoda deserviturum, quod ipsum spero ante festum Sancti Georgii martyris ipso die Veneris, aut Sabbathi infallibiliter eventurum, in eo nihilominus toties fatae Illustrissimae Dominationis Vestrae gratiosum patrocinium humillime implorarem, si Illustrissima Dominatio Vestra mihi apud augustissimam dominam nostram, personalem audientiam procurare dignaretur, ut eidem augustissimae iniurias meas, operationesque archivi in omni humilitate detegere possim meque et fidelia ac utilia mea servitia eidem Suae Majestati Sacratissimae Regiae humillime declarare, et clementiae ejusdem caesareo regiae, pro viribus suis commendare, dignaretur.

Caeterum adnecto isthic certum extractum donationis palatinalis Eszterhazianae pro nobili Paulo Kolar anno 1639 emanatum,⁵ me vero ulterioribus gratiis, et efficaci patrocinio humillime devovens, in omni devotione emorior.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

humillime devotus servus
Stephanus Benyovszky mp.

Posonii 7^a Aprilis 1770.

P.S. Observo dominum consiliarium Majlath⁶ cum praeattacto domino consiliario Szendrey nonnunquam corespondere[!], proinde supplico caute de his, coram eo loquendum, ne animadvertat, unde haec promanent, nam nostris Hungaris amplius credendum

non est, nam ubi de commodo Suae Majestatis aut juribus ejusdem latentibus, iisque Fisco Regio applicandis, agitur, ibidem statim contra positivas leges diversos speciosos titulos adinvenire nituntur ad amovendum eundem Fiscum Regium.

[A levélhez csatolva:]

1639[.] Donatio comitis Nicolai Eszterházy palatini super totalibus et integris rebus mobilibus aureis, et argenteis, pecuniis paratis, gemmis, torquibus, monilibus, armis vestibus mundis mulieribus, quae prae manibus providorum Venceslai, et Ioannis Czeysl profugorum nempe Bohemorum latere, et alias honestarum faeminas Euphrosinae, ac puellae Susannae Keymarszky exulum praefuisse, verum per mortem, et seminis defectum earundem, ad Sacram Coronam collationemque regiam legitime devolutis, nobili Paulo Kolár pro fidelibus servitiis exhibitis, facta.

233 Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak [Bécs, 1770. május első fele?]¹

Érdeklődik, vajon egy zsidó megadta-e már adósságát, mellyel neki tartozik.²

234 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek Pozsony, 1770. május 18.¹

Közli, hogy zsidó adósa még nem fizette vissza adósságát, s bár erre börtönnel történő fenyegetéssel rá lehetne kényszeríteni, mégis azt javasolja, hogy inkább egy új határidőben kellene az adóssal megállapodni. Újabb levéltári munkálatokról szolgál hírekkel, különös tekintettel Dömsöd-birtok és a rárói uradalom ügyére. Panaszkodik, hogy az ezekkel kapcsolatos iratok, források összegyűjtése, átvizsgálása ismételt az ő feladata. Nem tartja megfelelőnek a királyi javadalmakra és latens jogokra vonatkozó kutatásokat és sürgős változtatásokat sürget. Ehhez kéri Kollár segítségét.

Illustrissime Domine Consiliarie
et Referendarie Domine Patrone Gratosissime!

Prae mole laborum brevibus pro hic, et nunc ad gratias Illustrissimae Dominationis Vestrae litteras² humillime respondeo, Judaeorum negotium cum debitore ita conclusimus, ut in raris temporibus, debito suo plene satisfaciatur, terminis vero non observatis, aresto quoque ad praemissa debita persolverenda adstringetur, periculum in mora penes eundem hujatem Judaeum debitorem nullum esse, hinc de terminis cum eodem conventis, post cras circumstantialiter praelibatam Illustrissimam Dominationem Vestram perdemisse informabo.

Caeterum negotia nostra quo celerius, eo melius excelso Status Consilio exhibenda, impense commendo, signanter vero prima duo, puncta cum possessione Dömsöd eidemque possessioni adnexis bonis, non secus portionem fiscalem Nadasdianam in dominio Raro hucdum latentem, super his vero Illustrissima Dominatio Vestra solitas denuntiantibus asscuratorias extradari per isthanc cameram Hungaricam consvetas, sibi quoque extradandas, in scripto suo attingere dignetur, cum tales, juxta supremam regiam dispositionem, omnibus denuntiantibus pro eorundem securitate, uti et eorundem successorum, extradari debeant, unice ego tam infelix sum, quod hocce beneficio carere debeam, ubi tamen etiam ipsis aulicis consiliariis, et aliis cameralibus officialibus, qui in ipsis archivis, et registraturis existunt cum aliqua fiscalia, aut latentia jura

denuntiant, mentionatae assecuratoriae extradantur, hinc humillime exoro Illustrissimam Dominationem Vestram dignetur, et id in sua demissa repraesentatione ad excelsum Status Consilium exhibenda attingere, ut haec beneficium ad subjecta quouque archivi extendatur, eisdemque tam de praeteritis jam indigitatis fiscalibus juribus, quam in futurum indigitandis, toties repetitae assecuratoriae extradantur, per id enim accenduntur eorum animi ad uberiora ejusmodi latentia regia jura detegenda, statum porro meum afflictum, et depressum, coram augustissima domina opportuna occasione exhibita, relevandum, ardentibus precibus exoro, per promotionem enim meam altefatae augustissimae altissimum commodum, Illustrissimae vero Dominationis Vestrae utilitas accessura est, fac enim bonum, quamdiu poteris, id enim nobilissimum inter Christianos esse opus, benefacere dum poteris, desideratam tabacam pro hic, et nunc tribus pondo humillime inservio, quam ex corde precor, ut talis constanti sanitati cedat in futurum, majori quantitate inservire connitar, ubi autem ad pyxidem summetur, praevis dignetur eandem Illustrissima Dominatio Vestra intra chartam quatuor, aut quinque guttis recenti agna humectare, et intra chartam contrectare, adeoque tanto suavior pro summendo evadet. In reliquo me paternis gratiis, efficacique suffragio, et protectioni humillime commendans, in omni devotione emorior.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

humillime devotus cliens
Stephanus Benyovszky mp.

Posonii 18^a Maii 1770.

P.S. Quod notas archivales, dominus consiliarius Szendrey hactenus subscribere non admiserit, id propter se fecit, ne coram excelsis dicasteriis nomen illius per quem conficiuntur. Notum reddatur, cum solus in statu non esset aliquam deductionem elaborandi, ac ideo summa cum injuria et contra communem aequitatem in praesens usque praecitatis cameralibus assecutoriis, privari cogimur.

235 Kollár Ádám Ferenc Benczur Józsefnek [Bécs, 1770. május második fele?]¹

Kifejezi véleményét Sajnovics János könyvéről, közli nézeteit a magyar nép eredetéről.²

236 Kollár Ádám Ferenc Benczur Józsefnek [Bécs, 1770. május második fele?]¹

Ismételten beszámol Sajnovics János könyvének megjelenéséről és annak tartalmáról, továbbá közli azzal kapcsolatban saját álláspontját.²

237 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek Pozsony, 1770. május 29.¹

Örömmel értesült Kollár leveleiből Sajnovics János művének megjelenéséről. Szeretné, ha a könyv minél előbb Bécsben is napvilágot látna. Figyelemreméltónak tartja Sajnovics elméletét a magyar és a finn, lapp népek rokonságáról, amely meggyőződése szerint vitákat fog kiváltani a hazai tudósok körében. Ő maga a hun-magyar eredet elméletét vallja. A kérdésről szeretne Kollárral majd két hét múlva Bécsben személyesen beszélgetni. Mindazok, akikkel erről a problémáról eddig tárgyalt, nem hiszik, hogy a lappok a magyarok rokanai lennének.

Illustrissime Domine,
Domine Summa pietate colendissime!

Nihil mihi poterat esse gratius duabus illis epistolis,² quibus mihi significabas patrem Sainovicsium detexisse populos ad polum prope reiectos, qui inter Hungarorum nostrorum fratres referri debent.³ Utinam vero dissertationis eius eruditae exempla ad nos perferentur, vel aucter postquam Vindobonam redieri, eandem recuderet, multisque additamentis utiliore redderet. Caeterum, id forte nostri Hungari omni intendente ratione impedire: eaque de caussa TE, maiorem in modum rogo, ut, vel per Kemniczium⁴ qui in Dania est, vel per amicos alios, complura Hafnia exempla adferi cures, mecumque communicas, vel potius mihi cedas. Si quis enim est, qui de cognatione inter Hungaros, Lapones, Fennos, aliosque boreales orientisque populos vindicium ferre scribe-reque vellet, certe ille id felicissime praestare potest, qui Hungaricae linguae gnarus est. Atque ea de caussa, non dubito, opiniones Szainovicsii[!] maximam fidem apud literatos, maioremque forte, quam apud Hungaros nostros consecuturus. Caeterum, optandum esset, ut libros aliquot Lapponum secum adferret, et historicos, qui in primis, quandoque gens haec, eam in regionem venerit, exponerent; ita facilius demum de his iudicare possemus. Fischeri quaestiones⁵ non pridem accepi, adtenteque perlegi, utinam tam hic quoque vir, quavis ex lingua et dialecto populorum illorum, quos cognatos esse ostendit aliquot periodos adduxisset, ex pluribus [...?] verbis, connexione et confirmatione complura exiri possent argumenta, in primis ab illis, qui linguae Hungaricae periti sunt. Sed scripturi sunt, procul dubio, proxime complures eruditi de originibus horum populorum, industriaque patris Sainovics famulum eis ad id addictura est. Facile vero ego largior Hungaros nostros, non esse progenientes Hunnorum Attilanorum, licet negari nequeat, multis admodum populis Attilam imperasse. Nos inter multi erant alterius, quam Hunnicarum originis,⁶ qui tamen etiam a scriptoribus Hunnorum nomine sunt compellati: Unnogarinum iam Priscus Rhetor commemorat, iudicatque,⁷ eos inter, et Avars, perpetua fuisse bella, quod multorum Graecorum, qui post eum scripserunt, testimoniiis quoque probatur. Occurrunt ergo natos esse Hungaros nostros, ut credam, eo difficiliori id a me Prayus, et alii, impetrabunt. Longior quoque haud omissus, Turcas Tartarosque, eos in primis, qui saeculo XIII. Russicas, Polonicas et Hungaricas ditiones evastarunt, posteros esse Hunnorum Attilanorum; sed de his aliisque forte plura, si duas post hebdomadas ad vos commear, TIBIque cultum et pietatem testari licuerit.

Ego vero TIBI, quas mente concipere possum ago gratias, quod argumentum dissertationis Sajnovicsianae⁸ mecum verum communicaveris, et quid de opere originibusque populorum, quos nunc Europa habet sentias, significaveris.

Nolunt hic, cum quibus sum collocutus, credere nostri Hungari, se in Lapponia agnatos habere.

Ceterum, ut valeas, et in occupationibus arduis nunquam non successus exoptatos experiaris, dum voveo, maneo.

Illustrissimi Nominis TUI

cultor servusque devotissimus
Josephus Benczur mp.

Posonii die 29. Maii 1770.

238 Pray György Kollár Ádám Ferencnek [Bécs, 1770. május vége vagy június első fele?]¹

Kollár családja és származása, valamint pályafutása felől érdeklődik, továbbá frísachi pénzermékről (dénárokról) kérdezi. Felvilágosítást kér a tárnok-, az udvarnok-, a pohárnokgrófkorról, a szlavóniai rágalom bűnéről és a Mátyás király korabeli lucrum camerae-nek az adóba történő beszámításáról. Megküldi a Halotti Beszéd másolatát.²

239 Kollár Ádám Ferenc Pray Györgynek
Bécs, 1770. június 12.

Köszöni, hogy Pray származása és családja iránt érdeklődött. Röviden szól ifjúkoráról és famíliája nemesi armális leveléről. A frisachi pénzermékről szólva Prayt Du Cange és Tomka-Szászky műveihez utasítja. Dicséri Prayt tudós munkájáért, melyet a Halotti beszédéről készített. Szeretné tudni Pray véleményét Sajnovics művéről. Ő maga nem osztja Sajnovics nézeteit. A Szent Erzsébet apoteózisáról szóló kódexet hamarosan eljuttatja Praynak egyik ismerősével. Várja azokat a könyveket, melyeket Pray megígért neki.

Reverendo, clarissimo ac doctissimo viro
Georgio Pray e Societate Jesu
Adam Franciscus Kollar
salutem plurimam dicit.

Gratias tibi ago habeoque, quod in perquirendis familiae meae litteris¹ diligentiam a me tuam desiderari passus non es. Mihi quidem cum anno 1763 idem archivum pate-ret, ex registris palatinalibus quasdam eruere fortuna faventior concesserat: nam olim ex patre meo puer audiveram, abavum meum ex Arvensi provincia cum penatibus pro-fectum, Veteres Montes, locum a Neosolio septemtriones verus non longe avulsam, sibi posterisque suis, si fata sinant, patriam delegisse. Certum exploratumque habeo superesse adhuc Kollariorum in Arvensi provincia, et cum eorum uno, cui Martino nomen erat, Schemnicii me in scholam itare memini. Ergo cum hos ipsos, tum etiam manes patris avique et abavi mei reveritus literas, quas armales vocant, ab augustae benigni-tate anno 1756 interprete Van Swieten mihi non obscuris verbis oblatas, modeste deprecatus fui; sperans nimirum venturam fortasse olim esse diem, quae maiores mihi meos in lucem producat; quae profecto beata dies nisi sponte et ultro eos mihi com-monstraverit, vehementer vereor, ne a me aeternum ignorentur, utpote omnium earum rerum, quae, ut Epictetus ait, εἶ' ἡμῖν² non sunt, parum admodum studioso.

Quae de nummis Frisitatibus rescribis, ea quidem consulto iam pridem Ducangio,³ erant mihi sic satis nota: sed nempe vocabulis medii aevi nostris, quod tute ipse non dubito quin observaveris, est quidam privus, ut ita dicam, color, quibus exiguum per-saepe lexicon illud affundat lucem. Farrago adnotationum, quas Szaszkyus libello, ritus explorandae veritatis inscripto, subiecit,⁴ ne casiam quidem nucem valere, si sententiam roger, pronunciare non dubitem: igitur quaerere adhuc ex te pergo, quinam sint Un-garorum nummi Frisitatice[!]?

Quae de comitibus tavernicorum, udvarnicorum, buchariorum, de poena calumniae Slavonica deque lucro camerae a Corvino in tributum commutato subiecisti, utinam ubi egregia sunt ita esient[!] pariter proluxa: sed id abs te diligentiaque tua alisa fortasse sperare licuerit. Multum te amo, quod mihi librum seculo XII. idiomate Ungarico scriptum non solum indicaveris, sed ex eo lucum quoque prorsus memorabilem ad-scripseris;⁵ serva eum, quaeso te, in scriniis tuis centum seris munitum, dum Sajnovi-csius Vespucius Columbusque vester ad vos revertat: non dubito enim quin is illum, stans pede in uno, lecturus illico intellecturusque sit. Scire pervelim quatenus sit tua de Sajnovicsii Lapponico opere sententia: suspectus mihi es, quod hac de re in literis ad me tuis altum tacuisti. Porro autem in excerpto illo tuo Lappo-Ungarico placuerunt quam maxime illa: *Menyi milostben terumteve*,⁶ quae clare indicant scriptoris aetate to-kegyelem Ungaris ea, quam nunc habet notionem, nondum fuisse notum.

Székelii syllogae diplomaticae multum et ex animo gratulor, quod eum herum nacte sit, quem ego, omnesque boni mecum maximi facimus, sincerissima veneratione pro-sequimur, et ad Strigonienses infulas, excellentis eius et virtutis et doctrinae praemia, iam pridem designamus.

Apotheos in Divae Elisabethae⁷ paucos post dies tibi reddet reverendissimus pater Kende,⁸ veteranus amicus meus, quem hodie mane in bibliotheca nostra libentissime vidi salutavique.

Quae mihi vicissim in litteris tuis promittis, non dubito quin patraturus sis, modo te memoria promissorum ne destituat. Novi ego te mi Prayi, novit bibliotheca mea, quae me identidem admonet, ut urgeam, abs te sibi promissa. Sed huic pridem facile os sublino cum dico, patienter ferret moras promissorum, nisi carere velit immortalibus supplementis aeterni annalium operis⁹ pariter promissis, totque eruditissimis dissertationibus post paulo sub prelum ituris; memorem esse mei suique Prayum meum; justa et aequa ab amicis esse petenda, et quae sunt alia horum simillima. en ut ego et bibliotheca mea mecum spes nostras solamur! Vale et res tuas feliciter age.

Scribebam Vindobonae die 12. Junii 1770.

240 Kollár Ádám Ferenc Pray Györgynek
Bécs, 1770. június 16.

Közli, hogy a Szent Erzsébet életét és csodás tetteit tartalmazó kódex megvan.

Χαίρειν καὶ εὖ διάγειν.

En codicem, vitae historiam miraculaque Divae Elisabethae continentem,¹ qui si responderit ferventibus illis desideriis tuis, habebitur mihi inter eximios. Utinam ea, qua nondum omnibus notus est parte, proferatur in lucem in Apparatu[!] Belii,² quem resumere urgereque meditaris.

Cura, amabo te, ut salvus atque incolumis et brevi quidem ad me redeat nam hac lege utendus tibi mittitur. Vale! et redama.

Viennae die 16. Junii 1770.

Tuum ex animo Kollarium

241 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1770. július 8.¹

Beszámol arról, hogy egy brandenburgi gyógyszerész Körmöcbányán jártakor találkozott Kollár bátyjával, aki megmutatta neki bányájukat. Itt új ércerekre bukkantak, melyekből remélhetőleg jelentős aranyjővedelmet húzhatnak Kollárék. Arról kapott hírt, hogy Landerer bécsi nyomdász ki akarja adni Sajnovics könyvét. Arról is értesült, hogy Eger és Pécs polgárai nagy reményeket táplálnak aziránt, hogy városaik szabad királyi városi rangot kapnak. Ezt azonban mindkét város egyházi földesurai ellenzik.

Illustrissime Domine,
mihi Summa pietate colendissime!

Ut litteras, quas adnecto, ad TE expedirem, dominus Taganyi² hesterno die me requisivit, quod aliunde lubens facio.

Hesterno die fuit apud me pharmacopola ex Brandeburgicis ortis oriundus, qui ex montanis urbibus rediit. Fuit ille Cremnicii etiam, et cum metali fodinas, quae ibi sunt, perlustraret, in dominum fratruelem TUUM² incidit, qui eundem TUAS in fodinas,³ si ei vacasset, duxisset. Retulit eidem summo cum gaudio, in venas praestantes se incidisse, ex quibus sperat proventum auri notabilem TE accepturum, expensasque hucdum in culturam fodinarum cum opinio foenore redeptum[!]. DEUS benedicat, efficiatque,

ut quivis Rhenenses florenos aliquot ad TE reducat aureos! Abibit is per 8. dies, vestram per urbem, ad Berolinenses cum quo ut pluribus de TUIS fodinis colloqui possis, litteris ad TE instructus huic sum dimissurus.

Dominus Füssli secretarius baronis Balassa,⁴ 22. nummos argenteos TIBI tradet, quos TIBI Stephanus Valy Almasiensis in comitatu Comaromiensi sacrorum minister Helveticae confessiois submitit suum per ad finem, qui Viennam quidem proficisci volebat, postquam tamen huc pervenisset, subsistere hic et domum redire debebat. Audio virum hunc nummis aliis multis esse instructum, quod forte ex aliis intelliges.

Pater Sainovich forte iam Vindobonae est. Landerer noster⁵ tractatum eius⁶ recudere vellet, metuit tamen ne auctor eundem auctionibus additamentisque locupletatum ipse subiiciat prelo. Huc multi proceres iam confluunt, qui festivitatesque diebus 22 sequentibus Julii producenter, contemplari volunt. Post 5. dies aderit comes camerae praeses, comes vero Carolus Palfi Kiralyfalvae totum hunc mensem vult extrahere. Audio Agrienses et Quinqueecclesienses spem magnum habere se [...] liberarum regiarumque urbium consecuturos esse; imperator caussam eorum in se dicitur suscepisse, episcopi vero omni modo conatus hos impedire intendunt. Utinam quoque Rosno Banya in comitatu Gömöriensi inter liberas urbes locum obtinere posset: multum inde in regum redundaret commodi; archiepiscopo aequivales dari posset.

A liberis regiisque urbibus census promiscue exigitur, quem si deponere debuerint, magis adhuc adflicta earum sors reddetur.

Litteras domino Tersztyenszkyo[!] inscriptas commendo de meliori. A patre Palma decretorum librum⁷ iam expetivi, necdum tamen respondit. Age iam, diu ex sententia, id dum opto, maneo.

Illustrissimi Domini

Posonii die 8. Julii 1770.

servus devotissimus
Josephus Benczur mp.

242 Kollár Ádám Ferenc Pray Györgynek
Bécs, 1770. július 11.

A Szent Erzsébet csodás tetteiről szóló kéziratos feljegyzéseket elküldte, de majd kéri vissza. Dicséri Pray tudományos kutatásait és tudós érdemeit. Elismeréssel szól Pray Annales-einek ötödik kötetéről és Michael Brutus történeti művének hitelessége tárgyában folytatott vizsgálatairól. Szeretné, ha Brutusról frott kommentárjait, továbbá Pray más, jeles munkáit megkaphatná.

Clarissimo ac doctissimo viro
Georgio Pray Societate Jesu
salutem plurimam dicit
Adamus Franciscus Kollar.

De divae Elisabethae prodigiis manu exaratos commentarios nostros recte tibi fuisse traditos arbitror,¹ tametsi neque abs te, quod tuis eruditis lucubrationibus in acceptis refero, neque ab eo, qui eos ab te pertulit, certior sim redditus. Annalium tuorum volumen quintum² iterum legendo heri absolvi; superat id, mea quidem sententia, quae praecedunt omnia, non rerum modo copia delectuque, sed gravitate quoque atque auctoritate scriptorum, quibus narrationibus tuis fidem ubique conciliare studes: nec dubito, quin perfecto ultimo hoc volumine tuo omnes rerumstrarum studiosi idem de te pronuntiaturi sint, quod ego heri non, sine dolore, sensi dixique, nempe: aut Annales regum Ungariae scribere non debueat[!] Prayus noster, aut ad aetatem usque nostram,

eadem diligentia et fide non dispari, perducere. Non sum quidem nescius, quibus rationibus te a prosecutione pulcherrimi propositi abductam esse ais; at crede mihi, mi Prayi, eae omnes apud posteros te non satis tegent: nam penuria illa monumentorum et diplomatum, quam tu in prolegomenis ad lectorem exageras, atque causabis[!] vix fidem inveniet, praesertim, ubi ex me intellexerint et intelligent certe, oblatam tibi a me fuisse non syllogem solum meam diplomaticam,³ sed operam quoque, et amicitiam, et, si quod tamen a me sperari possit, patrocinium adversus aemulorum malevolorumque obtrectationes et artes.

De Michaelis Bruti fide⁴ perinde ac rerum nostrarum peritia summo mihi opere placuit ubique iudicium tuum. Sed heus tu! quando tandem cum mihi dono mittes, ut praesens et coram semel atque iterum promisisti? Nae ego te per sacra amicitiae nostrae jura, perque illam sancti regis nostri dextram,⁵ quam tu commentario tuo tam docte tamque luculenter illustrasti, oro atque obsecro, ut tam Bruti commentarios, quam etiam alia, quae ornandae augendaeque bibliotheculae meae apta fore iudicaveris, mihi seponas, destines, et quam primum poteris, transmittas. Feres tu vicissim a me praemium non spernendum: aut, si eos vaenum ire oporteat, pretium, quod iudicabitur, et alius sponderit, ego duplum numerabo.

Leva, quaeso te, amicissime Prayi, ardentissimum hoc desiderium meum, qua non tam solliciter quam excrucior ad ferventissimi acerrimique proci et inedia et pallorem usque. Vale! Bibliotheca mea deliciae meae tuum munusculum flagitat, et me sponsorem adpellat; facile intelligis, cujus verbis, ex desiderio μαίμομενος, ad te dissentissimum virum uti cogar, ne expses sim et ad vacuos bibliothecae forulos desideam. Iterum vale. Ad diem 11. Julii MDCCXX. Viennae.

243 Beda Schuster Kollár Ádám Ferencnek
Melk, 1770. július 25.¹

Kollár jóindulatának és segítőkészségének köszönhetően a neki eljuttatott kódexet köszönettel megkapta. Sajnálattal közli azonban, hogy azt alig tudja használni, mivel abban igen sok hiba van, továbbá olyan nyelvjárásban van írva, amit csak nagy nehézségek árán képes megérteni.

Viro clarissimo ac doctissimo, praenobili domino
Adamo Kollario Augustae
bibliothecae[!] custodi
Beda monachus Mellicensis
salutem plurimam dicit

Mitto tandem, quod tabellario destitutus dudum cupiebam, testificationem ob acceptum indulgentia tua ex augusta bibliotheca[!] codicem litteris consignatam. Sed heu! quam sperabam, et lectu et intellectu, difficiliorem codicem hunc deprehendo. Utinam ipsum intueri mihi liceret! Tot enim ob librarii incuriam, an inscitiam? mendis scatet, ut vel ex verbis rite a me intellectis sensum frustra requiram. Negotium praeterea ingens mihi facessit poetae dialectus adeo ab aliorum id temporis auctorum vernacula discrepans, ut Pezii, Schilteri, Wachteri, aliaque plura id genus glossaria exiguo, immo nulli fere adjumento hucusque mihi fuerint. Quo factum, ut saepius jam animum paene responderim omnem, fore, ut, quod quidem maxime cuperem, auctor hic aliis legendus, et intelligendus opera mea² in publicum aliquando prodeat. Sed erit fortassis, ut improbum laborem meum successus melior consequatur. Interea tibi vir clarissime! quod litterulas meas promovere tantopere studes, gratias maximas et ago et dum vivam, habebo, meque ulterioribus favoribus tuis majorem in modum commendo. Christus ter

optimus maximus te mihi, reique litterariae publicae diutissime salvum ac sospitem praestet! Dabam properante calamo Mellicii die 25. Julii anno 1770.

[A külfeten:] Monsieur Monsieur Adam Kollar Bibliothecaire très renomé à Vienne im Neuberger Hofe zur linken Hand im 3ten Stocke oder in der Kaiserlichen Bibliothek abzulegen. *Vienne*.

**244 Batthyány József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1770. július 28.¹**

Értesíti, hogy már sokszor sürgette fiskálisát: a rábízott könyv javítását végeztesse el. Amennyiben nem csináltatja meg, a következő hónapban visszaadja azt Kollárnak. Úgy hallotta, hogy az egri püspök Bécsben időzik, ahová maga is készül menni és szeretné felkeresni Kollárt.

Spectabilis ac Generose Domine
mihi colendissime!

Ursi saepius fiscalem Adamarits ad restitutionem libri officiose adeo concrediti. Si non fecerit quod petis proximius dum mense augusto domum venero eundem Vestrae Dominationi referri demandabo. Episcopus Agriensis² una unitorum causa Viennae moratur, quo et ego sequenti septimana veniam, spero eotum Vestram Dominationem revidendi occasionem, qui jugiter persevero.

Spectabilis Dominationis Vestrae

Posonii 28ma Julii 1770.

servus obligatissimus
comes Josephus a Battyán mp.

[A külfeten:] *de Presbourg* A Monsieur Monsieur Francois[!] de Kollar Bibliotequaire de Leures Majestées J. RA[?] à Vienne.

**245 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1770. augusztus 8.¹**

Köszöni, hogy Kollár a tőle kölcsönbe kapott pénzt ismerősének visszaadta. Művének egyik fejezetéhez kiegészítést szeretne fűzni, amelyet Kollárnak kíván eljuttatni, hogy azt majd bécsi bizalmasának továbbítja. Pozsonyban azt remélik, hogy Trattner bécsi nyomdász kiadja Sajnovics könyvét és abból néhány példányt kaphatnak. Úgy hallotta, hogy Kaprinay István dolgozik magyar diplomatikájának első két részén, melyekben ígérete szerint ritka forrásokat fog közreadni. Kollár figyelmébe ajánlja levelének átadóját, aki Kollár körmöcbányai bányáját meglátogatta.

Illustrissime Domine,
Domine mihi Summa pietate colendissime!

Duae sunt, ni fallor, hebdomadae, quod dominus Tersztianszky mihi significaverit, illustrissimum dominum interusurium pro pecunia superiori anno mutuo accepta, deposuisse, seque illud Baden, cui pro libris acceptis tenor, dedisse. Pro quo quidem benevolentiae genere dum illustrissimo domino ago gratias, si forte idem illustrissimum dominum monuit, ut idem faceret, deprecor. Neque enim id ab eo deposcebam, neque ausus fuisset ipse idem facere. Religioni mihi duco[?], illustrissimum dominum quocunque demum modo offendere.

Janius² quid faciat, et num tractatulum³ notum typis velit evulgare ignoro. Indiculum, si idem facere vellet, submittendum esse iudicarem ad §. 5. accomodatum, cum id huc ad paginas accomodari non potuerit. Eundem ad illustrissimum dominum post unam vel alteram hebdomadam expedirem, si Illustrissima Dominatio Vestra demandare, vel indulgere vellet, cum non dubitam, illustrissimum dominum hominem nosse Vindobona, qui domino Jan[io] quae Viennam submitti solent, submitteret.

Sperabamus Sainovicsii tractatulum brevi recusum in typis Tratnerianis, nosque proxime exempla aliquot illius comparare posse: hucdum tamen id praestitum non est. Fore post reditum suum ad Vindobonienses, idem auctor est factururus, et cum additamenti tractatum hunc Viennae editurus.⁴

Pater Kaprinay duos iterum partes Hungariae suae diplomaticae paravit,⁵ censoribusque tradidisse se diebus his narrabat. Promittit nescio quae rara documenta communicurum se cum orbe litterato. Videbimus eadem proxime forte et admirabimus.

Qui has ad illustrissimum dominum perfert, Berolinum com meat, ibidemque vult sedem figere. Est ille, qui nuper in montanis urbibus fuit, et de fodina illustrissimi domini Josepho divo consecrata, Cremnicii cum urburariis est collocutus.⁶

Ego vero dum successus exoptatos arduis in occupationibus voveo, maneo.

Illustrissimi Domini

Posonii die 8. Augusti 1770.

servus et cultor devinctissimus

Josephus Benczur mp.

246 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek Pozsony, 1770. augusztus 15.¹

Panaszkodik, hogy a levéltár igazgatója folytonosan akadályozza a királyi javadalmakra, a királyi fiskust megillető birtokokra vonatkozó iratok pontos feltárását valamint ezekről a tájékoztatást az udvar felé. Ezekről a tetteiről feltétlenül értesíteni kell a királynőt. Mellékeli leveléhez azt a szerződést, mely a bécsi udvari kamara és Máriássy Imre gyermekei között kötött a Szepes vármegyei Wogendrisel mezővároshoz tartozó erdők használatát illetően. Csatolja továbbá a királyi fiskushoz tartozó birtokokkal kapcsolatos dokumentumok elenchusát és néhány iratkivonatát, mely utóbbiak a *lucrum camerae* beszolgáltatásáról tartalmaznak adatokat.

Illustrissime Domine Consiliarie,
et Referendarie[,] Domine Patrone Gratosissime!

Ex Dei clementia ex thermis Trencsiniensibus feliciter redivi, dum proinde archivum subintrassem relatum est mihi Suam Majestatem Sacratissimam clementer praecipere, ut operationis hactenus in archivo pertractatae Ursi[...] elenchi altememoratae Suae Majestati submittantur, in futurum vero ejusmodi elenchi de bimestri in bimestre tempus accurate aequae transmittantur, sed jam observo dominum consiliarium Szendrey et hic fraude, et dolo uti² velle, ex quo primae suae confusae, et prorsus inusitatae operationis elenchos, videlicet conscriptionum urbanarium, aestimationum, et bonorum per notam infidelitatis in Fiscum Regium devolutorum, non secus conventionum, transactionum, et Administrationis Scepusiensis³ repraesentationum prorsus exmittere vult, et primo iudices solum opinionum directoralium, qui ad normam nostram confecti sunt, oculos dominorum Viennensium obvelare intendit, igitur committendum de novo veniret, ut hujas excelsa camera omnium operationum, et quidem primorum ut jacent indiscriminatim altefatae Suae Majestati Sacratissimae submittat, ex quibus tandem manifeste elucebit, ejusdem imparctuabilis, et Suae Majestati Sacratissimae adeo dam-

nosa, pro erunderandisque juribus fiscalibus minus utilis ideae, caeterum summa cum aviditate praestolabar subsequendas altissimas dispositiones, quoad sequestrandas a Ferdinando 1° usque moderna tempora clementissime elargitas donationes, quibusnam donatoriis sub evictione Fisci Regii bona collata habeantur, ut tandem archivum, et Fiscus Regius, ab ejusmodi inanibus laboribus, et proditione jurium fiscalium, immunis reddatur, et ut tanto celerius labores Suae Majestatis Sacratissimae perficiantur, nam individua archivi nimium quantum per ejusmodi exquisitiones in ordinario suo labore, praepediuntur. Caeterum hicce adnexum certum contractum inter Caesaream Regiam Cameram Aulicam ab una, et Emerico Mariassianas filias parte ab altera, quoad usum sylvarum ad oppidum Wogendrissel, et portionem earum spectantium, pro necessitate fodinarum Szomolnokiensium, et Fisci Regii in perpetuum, cum jure signationis, pascuationis, exustione carbonum reservatum, humillime submitto,⁴ elenchum vero litteralium documentorum Czoborianorum, et non nullos extractus quoad lucrum camerae praestandum deservient, Illustrissimae Dominationi Vestrae circa ultimos affuturi mensis 7bis dies, personaliter formulatus fuero, mecum adferam, ablegatos vero hujus liberae ac regiae civitatis Poseniensis gratis Illustrissimae Dominationis Vestrae humillime devoteo, et in quantum postulatum eorundem admiserit, justitiaeque consonum fuerit, absque aggravio contribuentis plaebis, ex quo alioquin jam insupportabilia fere praelibatae civitati Poseniensi inhaerent onera, in locis debitis gratiose obsecundare dignabitur. In reliquo gratis et patrociniis devote commendatus, perenni in devotione emorior.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servus devote humillimus et cliens
Stephanus Benyovszky mp.

Posonii 15^a Augusti 1770.

[A levélhez csatolva:]

Contractus inter Caesaream Regiam Cameram Aulicam ab una, parte vero ab altera filias Emerici Mariassy de Markusfalva, Annam videlicet Barbaram, Susannam, et Claram quoad portiones ejusdem Emerici Mariassy per notam infidelitatis ejusdem in Fiscum Regium devolutas, in oppido Wogendrissel in comitatu Scepusiensi existentes, in anno 1689 imperialibus donatas, his sub conditionibus sub 20^a Maii anno 1693 initus, 1° ut usus sylvarum, ad portionem supradictam de jure spectantem perpetuus penes Fiscum Regium simul cum praefatis donationibus Mariassianis earundemque haeredibus, et posteritatibus utriusque sexus universis, ad necessitates fodinarum Somolnokiensium[!] manere debeat, perque subditos istius oppidi Wogendrissel labores ad fodinas pro necessitate, et condigna mercede praestari curare velint, 2do ut cum reciproca ipsarum successione jure perpetuo eandem portionem possideant, 3° si praespecificatae filiae, aut successores earundem praespecificata bona Wogendrisseliensia aliqua necessitate adacti divendere voluerint, jus praemptionis pro Fisco Cameraque Scepusiensi salvum remaneat, 4° usus etiam sylvarum in territorio praefati oppidi Wogendrissel existentium, pro necessitate Fisci Regii, seu Camerae Scepusiensis in perpetuum admissus sit, quoad jus vero lignandi, pascuandi, exurendi carbones ne tamen fiat devastatio antelatae sylvae consimul ab utraque parte liber, et communissit.

247 Birovsky Ferenc Kollár Ádám Ferencnek
Léva, 1770. augusztus 31.

Szeretné, ha Kollár a bécsi udvarhoz benyújtott kérvényét támogatná, illetve azt az udvari kamara bányai osztályához eljuttatná.

Spectabilis, ac Perillustris Domine Consiliarie, Regie,
Domine Domine Gratioussissime!

Confisus in innata Spectabilis Dominationis Vestrae erga pauperulum ordinem nostrum Franciscanum propensione, gratiosum cum Spectabilis Dominationis Vestrae dignatione supplex interpello patrocinium: quatenus hacce instantiam nostram ad excelsum Cameram Caesareo Regiam Aulicam in Monetariis, et Montanisticis gratiose inuiare dignaretur. Caeterum quod ignotus servus Spectabili Dominationi Vestrae incommodo esse praesummam, de summa submissione venerando, ac una veniam flagitando, dum haec in congenitam reflecterem benignitatem, gratiis, et favoribus mancipatus, in omni possibili servitiorum genere firmor.

Spectabilis Dominationis Vestrae

humillimus servus et capellanus indignissimus
frater Franciscus Birovsky
pro tempore gvardian mp.

Levae 31. Augusti 1770.

248 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1770. szeptember 8.¹

Javasolja, amennyiben Kollár a szerb néppel kíván foglalkozni, úgy elsősorban annak szokásait, erkölceit, erényeit és fogyatékoságait valamint intézményeit kell megismernie. A pozsonyi kamarai levéltár igazgatójától arról értesült, hogy az archívumban megtalálhatók I. Ferdinánd óta a hazai országgyűlési akták, törvények, továbbá II. Ulászló öt dekrétuma. Értesülése szerint Ribinyi János egy kisebb értekezést fog Wittenbergben megjelentetni. Kéri Kollárt, hogy a királyi tanácsnál díjnokként foglalkoztatott ifjút segítse tanulmányaiban.

Illustrissime Domine
mihi Summa pietate colendissime!

Cum perillustris dominus Krisán senator noster, vestram in urbem commeet, atque non nihil litterarum ad TE perferre velit, paucis tantum TEcum agam. Et primum quidem, si quid de rebus Rascianorum cognoscere cuperes, TIBI illustrissime domine, eum, de meliori commendo, optime gentis huius mores, instituta, indolem, virtutes et vitia novit, et de illis, quae novissimo in congressu gentis acta sunt, cum illi inter fuerit, referre certiora potest. Audio id gentem metuere illam, ne, quae eadem in synodo acta sunt et decreta, typis evulgentur. Sed, de his, alii fuerint solliciti. Dies decem sunt, quod cum spectabili domino Szendrei archivariorum excelsae Camerae Hungaricae Aulicae apud spectabilem dominum consiliarium Jeszenak sum pransus, et de variis rebus cum eo collocutus. Referebat, inter alia, in omnia fere acta diaetalia ab aetate Ferdinandi I. imperatoris et regis, se, dum acta et diplomata, quae habent, perlustraret, incidisse, et praeterea in quinque Wladislai II. decreta. In his [...] longe alias praestare, quam in quinque decretis regis huius in editione nostra, qua utimur, evulgatis.² In primo, munus, iura et obligationis gubernatoris regis, qui tum Stephanus Zapolyius erat, exponuntur, quae nos in nullo regis huius decreto deprehendimus. Decreto quinto (in nostra editione septimum est) articulus, quo³ rusticorum filii ab episcopalibus hominibus arcentur, aditus quoque ad abbatias, praeposituras eisdem denegatur, adiectiturque, ut, si qui horam promoti fuerint ad episcopatum, capitulum, non episcopus, decimas accipiat. Haec omnia TUAm sententiam confirmant evincantque, longo accuratorem debere regno apostolico decretorum, quam esse sunt, quibus hucdum usi

sumus, editionem. [...] antiqua exempla decreturum authentica conquiri, et in aliquis in studiis, quae ad edendum corpus juris tale requiruntur, bene versatus, eorum editionem procuraret.

Recordor TE saepius optasse, ut Ribinyi noster non nihil in publicam lucem produceret. His plane diebus ex homine fide digno cognovi, eum, brevem meditatiunculam in locum apocalypseos, qui numeri bestiae 666: meminit Vittenbergae evulgasse. Quia vero summo studio celat, se commentatiuncula esse auctorem, pernegatque, si quis eundem, ita compellet: propterea, nec nomen suum ei praemisit, nec aliqua exempla inter amicos distribuit. Titulum eius est sequens: *Aristobuli Opiniani de numero apocalypico 666. Agathopoli*.⁴ Dominus Jan⁵ bibliopola notus TIBI facile procuraturus est Viteberga[!], submissurusque unum alterumve exemplum meditatiunculae, eius 1. exemplum ipse expeto.

Quod Valaszky[!]⁶ TIBI obtulit exemplum, sui tractatus,⁷ TIBI submitto.

Est hic apud excelsum Consilium Regium qua diurnalista, dominus Andreas Bánoczi iuvenis, qui TUUM se dicit sororinum. Videtur mihi adhuc esse iuvenis in studiis, forte praestare velles ei eam gratiam, ut eum, ad TE sumeres, et in collegia iuridica admitteres, ut olim promoveri eo facilis possit.

Caeterum, dum gratia ulteriori me commendo, maneo.

Illustrissimae Dominationis

Posonii die 8. Septembris 1770.

servus devinctissimus
Josephus Benczur mp.

249 Louis Dulens Kollár Ádám Ferencnek
[Hely nélkül], 1770. október 9.¹

Informálja arról, hogy kiadta Leibnitz összes műveit.

Monsieur,

On dit que je ne suis pas sans quelque mérite à l'égard des bibliothèques de l'Allemagne pour avoir recueilli les ouvrages épars du grand Leibnitz, et en avoir donné une édition en 6 vol. in 4e;² pour un anglois on trouve que je n'ai pas mal servi l'émule de notre célèbre Neuton. Ce mérite, quel qu'il soit, je le réclame aujourd'hui pour justifier mon importunité auprès de vous. J'apprends que vous avez la seule bonne encre, qu'il y ait ici, celle dont on se sert à la bibliothèque; oserai-je prendre la liberté, de vous prier de m'en procurer une petite bouteille. Si j'avais auprès de moi un exemplaire de Leibnitz je le presenterais à la bibliothèque pour mériter mieux cette faveur, mais à ce défaut, je suis bien aise de vous avoir l'obligation de cette bouteille d'encre, dont j'emploierai une partie à louer votre politesse.

J'ai l'honneur d'être avec respect,
Monsieur,

Votre très humble et très obéissant serviteur
L. Dulens

Çe 9e Octobre 1770.

250 Kollár Ádám Ferenc Beda Schusternek
[Bécs, 1770. október?]¹

Egy osztrák topográfiai munkáról kér tájékoztatást, valamint az abban olvasható osztrák őrgrofokról.²

251 Bene József Kollár Ádám Ferencnek
Körmöcbánya, 1770. november 7.¹

Beszámol Kollár körmöcbányai bányájáról és vezetőjének tevékenységéről.

Spectabilis, ac Perillustris Generose
Domine Domine mihi Colendissime!

Esto quidem fodina Sancti Josephi,² quae Spectabilem Dominationem Vestram, ceu gratiosum suum principalem urburarium veneratur, cum non levibus expensis cultivata sit, quia nihilominus spes certissima affulgeret futurum, ut eadem cum foenore multiplici reddat fructum, ideo etiam praesenti calamo audaciam summo, non ignotus quidem, qua tamen interessatus urburarius id ipsum obsequiose significandi, hac addita cum declaratione, nonnullos commetaneos eidem fodinae nostrae eo intentos esse, ut repetita fodina ista, alterius directioni, et inspectioni concedatur, quoniam exinde cultivationem propriarum, circa circum adjacentium fodinarum intrinsecam instituere vel lent meliorem edocit videlicet, qua verum se se venae nostrae extenderent, quod quidem quoniam modernus director, agnatus ejusdem Spectabilis Dominationis Vestrae,³ vir caeteroquin in arte montana beneperitus secundum eorumdem desideria minus faceret, diversa in eum movere videntur, ubi tamen idem nullis fatigiis parcit, seu intrinsecum fodinae statum, seu ejusdem extrinseca accessoria omni meliori modo accurare, ut vel ideo, non obstantibus quibusvis, in eum nefors attentandis insimulationibus, magis ex privato, quam publico fodinae commodo emanandis, dignum censeam, qui ultronee etiam fodinae istius curam gerat. Quo in merito, si Spectabili Dominationi Vestrae libuerit, ultronee etiam informationem dare nullus intermittam, interea quoque gratiis devotus distincto cum cultu perseverando.

Spectabilis Dominationis Vestrae

servus humillimus

Josephus Bene de Nandor

Cremniczii 7^a 9bris 1770

montanae militiae supremus vigiliarum praefectus

252 Beda Schuster Kollár Ádám Ferencnek
Melk, 1770. november 9.¹

Utánanézett a Kollár által kért műnek, melyről igen kritikusan nyilatkozik. A könyv szerzője ugyanis az osztrák őrgrofokról egy melki szerzetes által frott munkában előadottakat ismétli meg. Bírálja továbbá a topográfia egyéb állításait is. Az Ausztriára vonatkozó művek Kollár által összeállított katalógusát, melyet lemásolt, visszaküldi.

Viro clarissimo atque eruditissimo, perillustri domino Kollarior
Augustae bibliothecae custodi
salutem plurimam
Beda coenobita Mellicensis.

Quod de Weiskerniana Austriae Topographia² nunc demum, et oppido, quam petieras³ serius mentionem ad te vir clarissime! facturus sim, in caussa est, quod librum

hunc alienis primum oculis legerim, et vel iccirco foede deceptus Weiskernium in pluribus, quae de coenobio Mellicensi retulit, alucinatum crediderim. Nam ut primum redux jussisque tuis actutum obsecundaturus topographiam illam ipse inspexi, valde tenuia, et vix tanti in ea reperi, quae in litterariis commentariis vestris reprehendi mereantur. Primum est, quod Weiskernius asseri haud posse, *fatente*, ut ait, *Hieronymo Pezio nostro*, putet, primos quique Austriae marchiones Mellicii sedem fixisse. Fassus id Pezium ante fuerit, quam vitam Sancti Leopoldi postremis annis scripsit.⁴ Ab eo autem tempore, posteaquam ex Ortilonis,⁵ quas maximi semper Pezium habebat, notulis Sanctum Leopoldum Mellicii natum didicit, tantum abest, ut primos Austriae marchiones commoratos Mellicii fuisse amplius dubitarit, ut pagina 24. Vita Sancti Leopoldi. *Mellicium nostrum felix beatumque praedicit, quod splendissimum isthoc Austriae lumen (S. Leopoldum) ortu suo summe illustravit, plurimumque annorum praesentia - - nobilitavit.* Hanc Pezio nostro opinionem ultimo vitae suae tempore penitus fuisse insitam, ex Kropfii nostri Bibliotheca Mellicensi,⁶ quam approbante Pezio in publicum dedit, clarissime praeterea patet. Ita autem ille in Dissertatione Historica de origine monasterii Mellicensis⁷ pagina 11. scribit: *Postquam non jam sola fama, majorumque traditione, sed certis insuper litterarum monumetis tenemus, Leopoldum S. in Mellicensi nostro monasterio primam lucem aspexisse, vix amplius nobis dubium est, quin reliqui omnes inde a Leopoldo Illustri Austriae marchiones usque ad Leopoldum Sanctum Mellicii fuerint comorati.* Alterum est, quod Weiskernius[!] jam⁸ sub Ludovico abbate nostro (anno videlicet 1346.) praeter Wulderstorfensem et Ravelspracensem, etiam Mellicensem ecclesiam, id est paroeciam coenobio nostro adjunctam vulgo incorporatam asserat, cum tamen haec postrema paroecialis ecclesia anno primum 1693. sub Gregorio abbate coenobio nostro cesserit, aeternumque innexa fuerit. In errorem hunc inductum Weiskernium ex nomine *Medlich*, quod in Schrambii nostri Chronico Mellicensi⁹ legerit, equidem credo; miror tamen, notam illam: *hodie Mödling prope Vienne*, a Schrambio ad oram positam oculos ejus effugisse, ex qua didicisset, ecclesiam Modlingensem, non Mellicensem coenobio nostro a Clemente VI. in perpetuum adjunctam fuisse. Ceterum, quae de colonia Romana nomine Nomare Mellicii quondam existente Weiskernius attulit, nescio unde hauserit: sit fides penes auctorem. Me enim hujus rei in praesentem usque diem ignarissimum fuisse ultra profiteor. Haec de topographia Austriae.

Catalogum auctorum, qui de rebus Austriacis scripsere, a me ad unum usque apicem, quoniam benignitate id tua mihi licuit, avidissime descriptum prima tuta hac occasione cum maxima grati animi mei testificatione remitto. Utinam, quae tua litterariis conatibus meis favendi singularis προθυμία est, idem mihi otium suppeteret! Sed numi nostri omnes cum antiqui tum recentiores in novum jam ordinem superiorem meorum jussu redigendi, libri nostri prohibiti omnes penes bibliothecam modo collocati in catalogum referendi quid temporis alia moliendi relicturi hac hyeme mihi sint, vix perspicio. Suffurabor tamen singula momenta, queis, qui ex auctoribus mecum communicatis publicam jam lucem lucem[!] aspexerint, interea saltem inquiram. Jam charta deficiens, ne te gravioribus occupatum diutius morer, me monet, DEUM Omnipotentem suppliciter rogo, ut te vir clarissime! bono litterario publico diutissime sospitem, et gloriae tuae erudito in orbe cumulum omnibus votis meis cumulationem praestet. Dabam Mellicii 9. Novembris 1770.

253 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1770. december 5.¹

Jelenti, hogy egy ideig Késmárkon tartózkodott, ahol a késmárki líceum ügyében járt. Az iskola szeretné, ha elvállalná annak rektori állását, de még nem tud dönteni, jöllehet jelenlegi, pozsonyi helyzeténél jobb lenne, ha Késmárkra költözne. Az iskolai szünetében Ráday Gedeon könyvtárában fog tevékenykedni. Szeretné, ha Kollár utánanézne, nyomtatják-e már munkáját, melynek kiadását már másfél éve várja.

Illustrissime Domine Consiliarie,
Domine mihi Summa pietate colendissime!

Significare TIBI illustrissime domine, cogor, mihi animus esse, Posoniensem urbem dereliquendi, et ad Kesmarkienses, a quibus ante 10. annos huc veneram, iterum me recipiendi. Revocor vero illuc, ab illis, qui curam scholae Kesmarkiensis lubent, illiusque patroni vocari volunt. Ubi quidem ea studia, quae hic, iuventuti tradenda erunt, occupationes tamen nec tam multas, nec tam molestas, uti quidem hic, habiturus sum, praemia vero tanta, quanta hac in principe regni urbe.

Sors certe rectoris scholae protestantium huiusmodi est afflictissima, et ut adlevamentum aliquod accedat, hic prorsus sperare non licet. Possem haec facile probare, sed, cum nec id desideres, nec TUAE occupationes arduae rebus eiusmodi multum turbari debeant, supersedeo. Illud addo, me, si Scepusiensibus meis fuero redditus, ita res meas velle instituere, ut, comparata oeconomia, ex qua vitam possem sustentare utcumque, a molestissimo hoc vivendi genere penitus me vindicem, et privatam vitam demum agam. Tum forte, quae hucdum colligere potui, et imposterum quoque collecturum me spero, aliquem in ordinem redigere, et cum orbe erudito communicare possem. Sed de his aliisque, certiora, si Deus vitam et sanitatem concesserit.

Eo tamen nomine infelicem me esse iudico, quod abs TE illustris vir, procul recedere, TUAque ex eruditione, et quam hucdum abunde sum expertus, benevolentia, eis fructus, quos hucdum, cepi, capere mihi quidem vix licuerit. Habebo quidem meo in munere, a 24. Julii, usque ad 12. Septembris caniculares, ut vocantur, quibus nulla mihi tradenda erunt studia et hoc quidem tempus uno anno apud spectabilem dominum *Radaium*,² eiusque in bibliotheca, altero vero vestra in urbe exigere, et praetactis demum anno excerpere, quae³ usus meos pertinere videbuntur, intendam.

Antequam oram hanc, cum meis dereliquero, ad VOS, pro una alterave die volo excurrere, TIBIQUE pro omnibus, quibus me hucdum liberalissime mactasti beneficiis, gratias agere.

Dominus Jahni[!] forte apud VOS adhuc moratur. De tractatulo meo⁴ nihil accepi hucdum. Si apud VOS adhuc moratur, cura quaeso eundem ad TE vocari, eumque roges, ne opusculum hoc amplius imprimat. Cum enim a duobus annis lucinam frustra ut spectaverit, concludere debeo fretum esse immaturum, indignumque, qui in lucem prodeat protrahaturque.

DEUS TE porro salvum et incolumem praestet, efficiatque, ut TUIS ex occupationibus multum commodi in rem litterariam redundit. Id dum voveo, maneo.

Illustrissimi Nominis TUI

Posonii die 5. Decembris 1770.

cultor perpetuus humillimus
Josephus Benczur mp.

254 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1770. december 8.¹

Beszámol arról, hogy a bazini Szentgyörgy grófok egykori birtokát, amely a királyi fiskus kezelésében van, bizonyos Trattmann gróf szeretné megszerezni. A birtokra vonatkozó iratokat neki kell előkészíteni, hogy ezek ismeretében Trattmann a királynőnek benyújtandó kérvényét megfogalmazhassa. Ennek egyik példányát a kamarai levéltárban kívánja letétbe helyezni. Panaszkodik helyzetének tarthatatlanságára a levéltárban, s bírálja Szendrey igazgatót. Szerinte a levéltárat évente több alkalommal ellenőrizni kellene, erre a legalkalmasabbnak Kollárt tartja.

Illustrissime Domine Consiliarie et Referendarie[.]
Domine et Pater mihi Gratiose!

Illustrissima Dominatio Vestra vehementer mirabitur, quod a tempore abscessus mei Vienna tam serotine per litteras meas compaream, dabit nihilominus veniam veluti pater meus graciosus, non enim propter neglectum verum ob molem laborum meorum, prolongatio haec intervenit, ut autem factae per me appromissioni debite ut virum honestum addecet, satisfacere valeam, desideratae benignae donationis extractum super exercendis et laborandis auri, argenti et metallorum minneris ubique in territoriis bonorum comitum de Sancto Georgio et Bozin per divum olim Ferdinandum I^{um} pro eisdem comitibus de Sancto Georgio et Bozin anno 1537. elargitae, isthic readnexum, Illustrissimae Dominationi Vestrae humillime² una cum certo extractu nonnullorum bonorum possessionariorum, pro charissimo domino nostro Lundt Mocnu[?] similiter approminorum, transmittio, titulus proinde dominus a Trattman rem ita instituere velit, nimirum formet germanico idiomate ad augustissimam dominam suum supplicem, in eoque supplici declaret quod haec bona sub anonymo pro fiscalibus indigitet, et sibi ad casum eum, quo nemini adhuc clementer collata haberentur, sibi collationis praelationem tanquam denuntians reservet, in duplici autem exemplari extractum dictorum bonorum Suae Majestati Sacratissimae exhibeat, ut unum eidem pro sui securitate clementer subscribat, alterum vero cum anonymo ad isthanc excelsam Cameram Hungaricam pro elucubratione, altememorata Sua Majestas Sacratissima clementer submittere dignetur, eo cum mandato, ut praeferenter prae aliis laboribus in camerale hocce archivo excutiantur, utrum jam alicui collata non habeantur, his praehabitis, rursus pro sibi clementer conferendis, supplicem exhibeat, caeterum afflictum oppressum, et injuriosum statum meum ultronee ardentibus precibus coram augustissima, et illustrissimo domino barone à Gebler³ relevandum, humillime commendo, etsi merita mea et preces nullum locum inveniunt, adeoque cordi summendum erit altissimum Suae Majestatis Sacratissimae servitium, et ejusdem jura regia latentia, quae per dominum consiliarium a Szendrey coram extraneis deteguntur, et una per eundem supprimuntur, ac remorantur, nemini enim alteri quam atefatae Suae Majestatis Sacratissimae aerario regio per suam stupidam, et inauditam officinalem normam et ideam, damna causat, satis est quod semet clementissimae instructioni et mandatis regiis opponat, eaque quae praeciipiuntur, in effectum non deducat, vir profecto plenus protervia et formidolositate, praestaret si Illustrissima Dominatio Vestra supremam archivi directionem in se assumere vellet, non erit necesse ut Illustrissima Dominatio Vestra hic pro continuo resideat dummodo ter aut quater per annum huc compareat, et operationes inspiciat, per id enim et magna commoda Suae Majestati Sacratissimae procurarentur, archivumque celerius in perfectum ordinem reduceretur, reliquum vero per me suppleretur, per idque Illustrissima Dominatio Vestra tam suae, quam et meae utilitati et honori prospiceret, taliterque et mihi magis animus ad elaborandas fiscalitates accenderetur, tabacam quod

hactenus non submisserim causam eam esse, quod primo ante tres dies unum quadrantem in foliis acceperim, interim si Illustrissimae Dominationis Vestrae haec readvoluta placuerit, ex eadem duo pondo usque alia maturuerit libentissime submittam. In reliquo me paternis gratiis, et in locis debitis gratiosae protectioni humillime commendando, unaque manus illustrissimae dominae⁴ humillime exosculando, perenni in devotione emorior.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Posonii 8va X^{bris} 1770.

humillime devotus servus
Stephanus Benyovszky mp.

P.S. Nagy Szekeressiensia bona rursus per causarum directorem pro uberiori clarificatione horsum adhuc in Junio submissa, et mihi per Szendreium primo sub finem 8^{bris} admanuata sunt, adeoque hinc dijudicare licebit, qualiter altissimum servitium promoveat, humillime orans me una aut altera solatio lineola consolandum.

255 Kollár Ádám Ferenc Karl Friedrich Anton Hatzfeldnek
[Bécs, 1770. december 12.]¹

A felsőbb utasításnak megfelelően nemcsak kifejtette véleményét a beszercebányai koronabirtok ügyéről, de egy kisebb írásban a királyi fiskus jogairól is értekezett.

Euer Excellenz Gnädiger Herr etc.!

In genauer Befolgung eines Allerhöchsten Befehls den mir Euer Excellenz durch ein Kammer Decret den 4ten diesen Monaths bekannt zu machen geruhet² habe ich über die mir in Copia zu geschickte Anzeige eines Anonymi die Revindication des Kron-Gutes Altsohl betreffend nicht nur meine Wohlmeinung eröffnet, sondern auch mich die sehr dunkle, und durch die Gegen-Parthey verwirrte jurae fisci in Ordnung und besseres Licht zu bringen, bemühet[!]; welche meine geringe Ausarbeitung, die ich, der Ungarischen Terminologie wegen, lieber Lateinisch als Deutsch verfasst, jetzt zu überreichen die Gnade habe.³

Ich wünschte öfters das Glück zu haben mit den gleichen Fiscal-Suchen meine neben Stunden zubringen zu können, damit ich die Gelegenheit haben könnte durch wesentliche und ersprießliche Verdienste, mein treuehorsamsten Dienst-Eyfer besser bekannt zu machen, und zu zeigen, daß ich beständig verhare[!]

Euer Excellenz

Meines Gnädigen Herrn etc. treuehorsamster Diener
Adam Franz Kollar mp.

[A levélhez csatolva:]

Humillima opinio, Sacratissimae Majestatis Suae benignissimo jussu, a me Adamo Francisco Kollar obsequitissime concinnata. Super Anonymi cujusdam scripto, revindicationem Veterosolii, boni coronalis in Hungaria, concernente, in specie indubitatis Fisci Regii juribus in idem bonum coronale.

Humillima Opinio. Super Anonymi cuiusdam scripto, Veterosolii, boni cameralis, revindicationem concernente, Sacratissimae Majestatis Suae benignissimo jussu, per inclytam Cameram Viennensem mihi infra scripto gratiose intimato, obsequitissime concinnata et eidem inclytae camerae oblata.

Primum omnium, quod Anonymus asserit, est: *Bona coronalia in Hungaria esse inabalienalia*. Hoc assertum eius nititur fundamentali lege, sine articulis 1. 2. et 3. 1514. confirmato multoties, inculcatoque, videlicet: a Ludovico II. rege Hungariae, Matthia II. caeterisque eorum successoribus; novissime autem ab augustissima domina nostra articulo 25.1751.

Legem Vladislai II. sive articulos 1. 2. et 3. 1514. de bonis coronalibus non alienandis agentem, non ideo appello fundamentalem; quasi omnium, quae de eadem materia sunt perlatae, esset prima; verum ideo, quia posteriores reliquae illam, tanquam omnium praecipuam, aut citant, aut recipiunt: non enim me latet, jam pridem ante annum 1514. et Vladislai II. regis Hungariae tempora, perlatae in Hungaria fuisse leges persimiles, nimirum: a Sancto Stephano Liber II. Caput 2. et Alberto, articulus 16. imo etiam sub Sigismundo in congregatione generali, Temesvarini celebrata, simillima lex fuit condita: uti colligere licet ex ejusdem Sigismundi literis, in Camerae Posoniensis Archivo Regio adservatis, quibus is castrum Ozal in Croatia situm, una cum pertinentiis, Nicolao de Frangepanibus ejusque matri, anno 1398. ad tempus inscripsit.

Ratio preferendarum in regno Hungariae legum, de non alienandis bonis coronalibus, eadem prorsus fuit, propter quam in aliis quoque Europae regnis persimiles de *domaniis* leges fuerunt condita: nam in Hungaria quoque bona coronalia nihil aliud sunt, quam dos quaedam Sacrae Coronae, constituta a statibus et ordinibus regni, ad tuendum statum publicum, et dignitatem regii muneris sustinendam. Praefatio. 6. Vladislai Decretum 7.

Vis autem et potestas huius prohibitionis tanta est, ut alienatio boni coronalis, sine solenni consensu statuum et ordinum regni, tanquam contra legem publicam, facta, ipso jure tam *patrio* quam *canonico*, sit nulla. Ac *patrii* quidem juris fundamentalis, ut jam ante dixi, lex est, articuli 1. 2. et 3. 1514. *canonici* vero, domini titularii de jurejurando caput 33. vigore cuius reges, praesertim Hungariae, alienationibus bonorum coronalium, etiam jurejurando a se factis, contravenire possunt: est enim decretalis illa a pontifice condita, occasio, ne quorundam bonorum coronalium, ab Andrea II. rege Hungariae circa annum 1217. alienatorum, et cuius formalia sunt sequentia: *Quia, inquit, pontifex, cum teneatur (Andreas II.) et in sua coronatione juraverit, jura regni sui, et honorem coronae, illibata servare; illicitum profecto fuit, si praestitit, de non revocandis alienationibus, huiusmodi juramentum, et propterea non servandum.*

Non solum autem reges Hungariae, sed caeteros etiam catholicos principes decretalis ista iam pridem ligat. Extensionis eius rationem ad idem caput adfert Cujacius: *Quia, inquit, haec prohibitio facta est non lege aliqua speciali, sed generali omnium regnorum, et cum ipsis regnis nata lege, et quasi jure gentium; jure, quod initio regni, rex quisque jurare et ferre quodammodo solitus est.*⁴ Atque haec illa legalis causa est, cur jam anno 1412. tredecim oppida Scepusiensia a Sigismundo rege non aliter, quam cum expresso solennique statuum consensu, regi Polono inipignus dari potuerint.⁵

Quam etiam ob rem mirum profecto videri possit, quod, cum nulla prorsus lex sit Hungarica, quae perennem bonorum coronalium alienationem admittat, eamque non *patria* solum, sed *canonica* etiam jura prohibeant; reperiri tamen quandoque nonnullos, qui alienationes eiusmodi, per errorem, ut plurimum, factas, non modo non improbent, sed arbitraria legum interpretatione etiam persaepe defendant.

Secundo Anonymus asserit: *Inter inabalienabilia, inquit, bona coronalia regni Hungariae clarissime recensetur Zolyom quo nomine Hungari, ex usu idiomatis sui, Vetrosolium civitatem, de qua cum Eszterhaziis lis est, designant; ut centenis diplomati-*

bus, si res posceret, posset comprobari. Enimvero certum mihi quoque atque indubitatum est, bona actionalia in lege fundamentali, nomine *Zólyom* designari: cum castrum et civitas actionalis, imo comitatus ipse, nomen suum ab illis mutuatus, etiam vulgo non aliter appellantur. At vero integram illam legis partem, de qua disputatur, et qua litem hanc dirimere debet, prolixius interpretari illustrareque juverit, cujus verba sunt sequentia: *insuper Cremnicia, Bistricia, Zólyom cum caeteris civitatibus montanis.*

Ac de *Cremnicia* quidem et *Bistricia* pars J. non dubitat, quin bona sint coronalia; sed solum asserit, nomine castri et civitatis *Zólyom*, nequaquam Veterosolium, actionale bonum; sed Neosolium, civitatem montanam, esse intelligendam. Fiscus quidem Regius dubium hoc re conatus est articulo 22. 1608. ante coronationem; verum a parte J. repositum fuit, *primo*: articulum illum, utpote ante coronationem Matthiae II. conditum, et in statu simplicis postulati haerentem, pro formali regni lege haberi non posse; *secundo*: arcem *Zólyom*, tantum per inadvertentiam statuum regni, ingressam esse eundem articulum 22. 1608. Utramque hanc rationem, utpote arbitrariam, alteram vero in in[!] status regni etiam inofficiosam, strenue solideque refutavit Fiscus Regius; at iudicibus tamen suis nequaquam satisfecisse videtur.

Ad dubium igitur hoc quod attinet, ego quidem, pro tenui mea abtricis urbis, nam Neosolii educatus sum, notitia, palam et valde nego, partem F. fidedigno aliquo liberali instrumento evicturam esse, Neosolium, civitatem montanam, nomine *Zólyom*, fuisse unquam designatam. Anni jam sunt viginti duo, quod rebus patriis recte intelligendis operam; nunquam tamen sive in decretis regum, sive in aliis literarum monumentis, alia Neosolii nostri inveni nomina, quam sequentia, nimirum: *Bisztricza, Banszka Bisztrica, Besztercze-Banya, Bistricia et Bistricium. Item: Nowa Wesz, Neusohl, Nova villa, Novisolium et Neosolium.* Priora illa Slavis, vetustissimis earum regionum incolis; posteriora vero hospitibus Teutonicis, originem suam debent, a quibus Neosolium, sub Andrea II. et Bela IV. ejus filio ante annum 1255. quo Neosolienses privilegia sua obtinuerunt, est conditum; aut, quod vero est similis, ex ignobili vico in nobiliorem urbeculam conversum.

Cum autem verba et nomina valeant ut numi, et hic solum scire oporteat, quodnam bonum coronale in fundamentali lege, nomine *Bisztricziae* designetur; idcirco adseverare non dubito, nullum prorsus aliud, quam modernum Neosolium, quod non solum tempore perlatae illius legis; sed etiam circa illud tempus, ita semper fuit appellatum. Assertum hoc meum confirmo testimonio authentici et originalis registri omnium proventuum Vladislai II. de anno 1494 et 1495.⁶ in Caesarea Bibliotheca adservati; ubi sub rubrica: *Zolium*, id est, comitatus *Zoliensis*, bona actionalia indicantur ad hunc modum: *bona comitis Bernardini*; notum est enim et processualiter etiam demonstratum, bona actionalis per id tempus Bernardino comiti de Frangepanibus fuisse inscripta: bona vero Neosoliensis civitatis ibidem designatur sic: *bona civitatis Bistriciensis.* Idem assertum confirmo, secundo, literis pariter Vladislai II. anno 1496. privilegialiter emanatis, et in secreto archivo augustissimae domus conservatis, quibus is rex nobili et egregio Jonanni Thurzo de Bethlenfalva, civi et consuli Cracoviensi, facultatem concessit: *In, vel circa Bistriciam, in comitatu Zoliensi habitam, officinas, sive conflatoria* erigendi, in quibus argentum a cupro separaretur. Fuisse autem circa Neosolium tales officinas a Thurzone erectas; adtestantur aliae literae, in eodem secreto archivo conservatae, quibus Antonius Fugger anno 1548. cupri fodinas Neosolienses cum appertinentiis, quae olim Thurzonum facere, Ferdinando I. resignavit, ubi post recens-

tas fodinas, Germanico idiomate, quo eae literae scriptae, sunt, sequentia subdit: *Auch Saigerhütten Moschnitz, Spleishütten Taya etc.* quae loca, vulgo Moschtenitz et Tajow appellata, non modo circa Neosolium sunt sita; sed in eorum altero, argentum etiam a cupro ad hanc usque diem separatur. Idem assertum confirmatur, tertio, sententionalibus literis Ludovici II. anno 1519. emanatis, et in eodem pariter secreto archivo conservatis, quibus idem rex cum praelatis et baronibus suis litem, inter civitatem Neosoliensem et Thurzones vertentem, diremit, ubi inter alia haec formalia leguntur: *Parte vero ab altera inter prudentes et circumspectos judicem et juratos caeterosque cives civitatis nostrae Bistriciensis Novi Zolii.* Item: *proposuerunt iidem cives Bistricienses* et ad hunc plane modum semper, quoties illorum occurrit mentio. Ex quibus omnibus consequitur, Neosolium, bonum camerale, in memorata lege nequaquam nomine Zólyom, quod nunquam tulit et nunc primum illi afflictum est; sed Bistriciae, ad hodiernam usque diem perdurante, designari.

Quemadmodum autem hoc certum, ita illud longe certissimum est, in eadem lege, nomine Zólyom, nullum prorsus aliud coronale bonum, quam actionales indicari. Centenis hoc diplomatibus comprobari posse asserit anonymus, et recte quidem; multa enim eorum et ipse aut novi, aut possideo: plurima in archivo suo servat civitas Veterosoliensis, et nonnulla suppeditare posset nobilissima familia Balassiana, ex qua jam initio saeculi decimi tertii comites Zolienses fuerunt: sed his nunc quidem non erit opus; neque etiam egemus fide et testimonio domesticorum annalium, a Bonfinio scriptorum, qui de hoc ipso actionali castro. Decade III. Libro IV. pagina 426. scribit hunc in modum: *Elisabetha, inquit, regina* (Ladislai Posthumi mater) *Giskrae Bohemo nobili, Brandorum genere nato, Zolium, oppidum regale, cum appendicibus, secundum Alberti regis mortem, dono dedit.* Idem Decade III. Libro VII. pagina 478. eadem de re scribens ait: *Giskra cum caeteris Bohemis quos regina ad Zólyom et Cassoviam collocaverat, regnum late diripit.* Et Decade III. Libro IX. pagina 524. *In horum, inquit, manu Sóvárium, Szétsum, Cassovia, Zolium, Bistricia, Scepusium, multaque alia oppida fuerant.*⁷ Neque, inquam, his annalium testimoniis egemus; cum lege regni comprobari queat, in lege fundamentali, nomine Zólyom, bona actionalia designari. Ea lex est articulus 121. 1659. cocepta his verbis: *Illud quoque regnicolae demisse acceptant, quod Sua Majestas juxta benignam suam resolutionem - - providere dignabitur: ne Camera Novisoliensis sylvas magnifici Nicolai Eszterházy, et fratris eiusdem ad arcem ipsorum Zólyom pertinentes, contra tenorem donationalium, succidi faciat.* Contra quam legem cum nihil eorum, qua adversus articulum 22. 1608. ante coronationem a parte J. possit apponi; recte consequetur, in lege quoque de bonis coronaibus fundamentali, nomine Zólyom bona actionalia intelligi.

At vero pars J. per nomen Zólyom, ideo Neosolium putat intelligi, quia cum id nomen post Cremniciam, et Bistriciam ibidem ponatur, et habeatur adjectum: *cum caeteris civitatibus montanis* inferri potius debeat, legem ibi civitates montanas enumerantem, nomine Zólyom, Neosolium, civitatem montanam, intelligere. Ex quibus ellucet, partem J. existimare, Veterosolium aut non esse, aut nunquam fuisse civitatem montanam. At vero jam pridem ex authentico documento longe aliud docuerat autor tyrocinii Tripartiti partis III. tituli 20. §. 11. cujus indicio, cur rogatae non sunt sententiae civitatum montanarum, in primis Schemniciensis et Cremniciensis, prius, quam deliberatum: *ex inalegata fundamentali lege Veterosolii coronalitatem non eveloire, perferretur?* Et, an non Istvanfius initio libri VIII. non Veterosolium modo, sed ipsam quo-

que Dobrovinam, as Veterosolium spectantem, inter montanas civitates jure optimo refert, ubi de Ludovico II. rege, Verbóczium sibi adjungere studente, ita scribit: *Tentaverat, inquit, Verbecium, data ei arce Dobrovina, quae, prope Zolium, inter montanas civitates habetur, lenire.*⁸ En! quomodo illud: *Cum caeteris civitatibus montanis*, a viro, antiquitatum, rerum, et legum patriae perito, qualis extra omne dubium Istvanfius fuit, debeat intelligi; quae tamen sententia ejus, vehementer veror, ne perinde mira videatur illis, qui ea moderno regni statu de vetustioribus legibus judicant, ac si quis assereret, *Carponiani* quoque olim fuisse civitatem montanam: cui tamen asserto cum veritate optime conveniret, praeter Dobschinensium privilegium, etiam assecutoriae literae de contradote Ludovici II. regis, anno 1522. emanatae, ut post paulo videbimus, adtestabuntur. Quam etiam ob causam, pars i[n]cattus] de Veterosolio disputet quamdiu-cunque volet, et utrum civitas montana sit, fueritve, omnia regni archiva pervestiget; at perfecto tamen, quod satis certo scio, nihil unquam aliud comperiet, quam quod Belius, comitatus Zoliensis civis, quasi ipsiusmet antiquitatis re loquutus, Notitiae Hungariae Tomus II. pagina 463. de Veterosolio memoriae providit: *Postequam*, inquit ille, *Hungari regione potirentur, Saxonum auctam fuisse coloniis, certum est, a quibus et Germanicum nomen Altsohl[...] manavit. Seculo profecto superiore multos civium Germanos istic fuisse, ex senum traditione accepimus, qui olim non minori cura, quam seu Neosolienses, seu Libethenses metalla eruebant, ut ideo montanae urbis nomen, subinde Vetuosolio attributum legamus.*⁹ Haec Belius; quibus lectis, si quis meminerit, vetustas leges, statum rerum et consuetudinem loquendi, sui, non nostri temporis respicere; atque idcirco easdem nequaquam ex praesenti rerum statu, et consuetudine loquendi illustrandas, minime autem omnium intelligendas esse: is profecto non mirabitur, castrum et civitatem actionalem, anno 1514. montanis civitatibus fuisse connumeratam: quam etiam ob causam si usquam, hic certe valet tritissimum illud: distingue tempora et concordabis jura. Item illud Hungaris nostris usitatum: consuetudo, legum interpret optima. Prol[ogo] titulus II.

Tertio, asserit Anonymus: videri sibi, Fiscum Regium rationes admodum tenues allegavisse; cum pars J. delibaratam obtinuerit: *Coronalitate ex inalegatis legibus non eveniente, partem J. absolvi.* Ad hoc assertum quod attinet, pro tenui captu meo, existimo, ea omnia, quae, allegatis comboinatisque legibus patriis, a Fisco Regio sunt allata, eximii esse roboris: at mihi ipsi tamen videtur, leges, quae huc faciunt, literalium instrumentorum ope, ob non submissa fortasse ex locis debitis necessaria diplomata, non satis sufficienter fuisse illustratas, praesertim articulus 3. 1514. Incertum praeterea mihi est, utrum saltem illa, quae Belius indicavit, Belae IV. Veterosoliensium privilegia, sunt consulta? Nam cum deliberata judicialia niterentur interpretatione legum doctrinali; incredibile videri possit, bonum actionale ex articulo 3. §. 5. 1514. pro bono coronali non fuisse agnitum, si is debita in luce fuisset collocatus.

Quarto, asserit Anonymus: *Donationales Ferdinandi III. de anno 1648. tarde admodum et sub finem tantum profectus, obiterque fuisse inspecto.* Assertum hoc factum supponit, mihi quidem non satis cognitum. Attamen emanatum deliberatum factum illud attestari videtur; cujus opinionis meae ratio est: quia donationales Ferdinandaeae, opportuno tempore productae et diligenter inspectae, lucem affundere potuissent non solum donationi Rudolphinae, sed etiam articulo 22. 1648. ante coronationem: cum boni actionalis donationem contineant nequaquam absolutam, sed conditionatam: quam etiam ob causam de Rudolphina donatione, quae absoluta esse apparet, arguere licuisset hoc, vel simili modo: vel Rudolphus de boni actionalis coronalitate informatus fuit,

et, eo non obstante, sine expresso et solenni consensu statuum et ordinum regni, bonum coronale alienavit, talis alienatio vigore juris tam *patrii* quam *canonici* fuit nulla; ut ad primum Anonymi assertum ostendi: si vero non fuit debite informatus, tunc censendus est, Sacrae Coronae juribus praejudicare noluisse, neque plus in donatarium contulisse juris, quam ipsemet habuerit. Ex horum alter utro necessario consequitur: Ferdinandus III. de boni actionalis coronalitate melius, uti apparet, informatum, donationem Rudolphinam non solum interpretari potuisse, utopote pure gratialem; verum etiam vi juris patrii et canonici convertere in conditionalem debuisset: quam etiam ob causam in donationalibus eius clarissimis verbis consignata habentur sequentia: *Jure redemptibili dedimus, donavimus, et inscripsimus. Et, quibusdam interjectis: caeterum autem quandocunque nos, vel successores nostri, legitimi utpote Hungariae reges, saepe memoratas arces Veterosolium et Dobraniva ad nos redimere voluerimus, id non prius, nisi praemissa sex mensium certificatione fieri debeat.* Atque hinc, ut supra dixi, non solum articulus 22. 1608. ante coronationem; sed etiam articulus 121. 1659. necessariam lucem accipiunt: ille, Rudolphum Sacrae Coronae juribus praejudicare noluisse supponens; hic, Ferdinandaeam donationem, inscriptionalibus comalium bonorum ad amasium conforinem indigitans; quippe articulus 121. 1659. ea solum ex causa fuit conditus, quod Neosoliensis Camera Montana sylvis Veterosoliensibus uti fruique voluerit sine *requisitione* domini praevia; hanc autem *requisitionem*, utpote in donatione Ferdinandi III. clarissimis verbis expressam, Eszterhaziani statim anno 1649. id est, ab obtenta donatione sequenti, sibi vendicaverint; ut ex originali Camerae Neosoliensis ejusdem anni protocollo poterit comprobari. Ex quibus ellucet, *primo*: quomodo verba illa mentionati articuli: *Contra tenorem donationalium* debeat intelligi: ellucet deinde *secundo*: Ferdinandaeam donationem opportune productam, et diligenter fuisse inspectam, non videri.

Quinto, asserit Anonymus: *Ex Secreto Augustae Domus Archivo vix aliud, in hoc quidem argumento, posse doceri, quam bonum actionalem Mariae reginae Ludovici II. conjugi nomine contradotis fuisse datum.* At vero archivum illud non videtur Anonymo recte fuisse cognitum; nam vel ego hic supra de Neosolio agens, plura ex eodem attuli, et mox ostendam, quanti hac in lite contrados illa sit momenti. Quippe inter alia jura publica regni Hungariae spectantia literalia instrumenta in mentionato secreto archivo adservatur originalis contractus matriomoniorum inter Ludovicum II. et Mariam; nec non Ferdinandum et Annam; medio imperatoris Maximiliani et Vladislai II. regis Hungariae anno 1515. id est, a condita de non alienandis coronalibus bonis lege, statim sequenti, factus; ubi inter reliqua haec habentur: *Vicissim nos Wladislaus rex, nomine clarissimi filii nostri Ludovici, loco donationis propter nuptias, sive contradotis, prefate domine Marie redditus annuos valoris viginti quinque millium florenorum Hungaricalium super bonis ac locis, in regnis nostris Hungariae et Bohemiae reginis assignari solitis, inscribimus, et per tenorem presencium assignamus, videlicet in regno nostro Hungariae Marimorisium cum Cancera salium et castrum Huth cum quique oppidis et aliis possessionibus; item castrum Zoliense cum civitate et universis pertinenciis, civitatem Cremniciensem cum camera auri et argenti, castrum Veteris Bude una cum universis pertinenciis et possessionibus. In regno nostro Bohemiae etc.*¹⁰ En! Bona coronalia reginalia, sive, ut Vladislaus ait, *reginis Hungariae loco donationis propter nuptias, sive contradotis, assignari solita*, inter quae bona cum nullum omnino sit, quod articulo 3. 1514. non contineretur; quisnam, quaeso, in posterum dubitari possit, bonum actionale, Hungariae loquentibus, *Zólyom*, Latine vero, *Zolium* dictum, in fundamen-

tali de bonis coronalibus non alienandis lege, clarissimis elementis consignatum, et tam a rege Vladislao II. legis latore, tu nunc vidimus; quam a Ludovico II. eius filio, ut mox visuri esse bonum coronale?

Probe autem hic notandum erit, Vladislaum clare et dieserte loqui: *Item castrum Zoliense civitate et universis pertinentiis*; a quibus verbis lucem et robur accipiunt illa, quae Bonfinius, a me supra citatus, Decade III. Libro IV. pagina 426. scripsit: Elisabetham, Ladislai Posthumi matrem, Giskrae Bohemo Zolium, oppidum regale, cum *appendicibus* dono dedisse;¹¹ item, quae Istvanffius, itidem a me supra citatus, de *Dobraniva* non minus docte quam vere memoriae prodidit.¹² Quenam autem sunt illae *appendices*, sive *pertinentiae*? Illae ipsae, inquam, quae in donationalibus Ferdinandi III. semel atque iterum recensentur; et si de his quoque dubitabitur, breviter et vere dixerō: nodus in scirpo quaeretur, nam cum in lege fundamentali sola bonorum coronalium capita habenatur consignata, et catasti camerales, in quibus eorum pertinentiae servabantur recensitae, dum Budae cuperetur a Turcis, cum dono tavernicali interierint; non aliunde profecto certius pertinentiae bonorum coronalium innotescere poterunt, quam ex inscriptionalibus literis, quae per Joannem Corvinum, Mariam reginam, comitem Bernardinum, Dersfios, Eszterhazios, quasi de manu in manum tradita, ad nos pervenerunt. Actum est de bonorum coronalium quidem pertinentiis, si ne inscriptionalibus quidem literis sua constet auctoritas!

Porro, in eodem Secreto Augustae Domus Archivo conservantur acta et consilia, sub Ferdinando I. data, de contradote Hungarica, a Maria regis Ludovici vidua, recipienda, et alio modo compensanda, ex Augusta Bibliotheca ad idem archivum nuper translata? Inter quae acta et consilia adservantur paria lierarum assecuratoriarum de memorata contradote Mariae reginae a Ludovico rege anno 1522. datarum; ubi rex, inter alia, sic ait: *Volentes, ut par est, contractibus et articulis tam inter ipsum dominum Maximilianum imperatorem ac serenissimum quondam dominum Wladislaum, patrem nostrum carissimum felicitis recordationis; quam inter nos et serenissimos principes — — — initis et confectis satisfacere — — — civitates nostras montanas Cremniciensem, Schemniciensem, Bistriciensem, Pirkancz, Dilin, Montem Regium, Libetam, Breznam, Carponam, una cum suis auri argenti, aeris, aliorumque metallorum et minervarum fodinis: deinde castrum Zoliense, castrum et civitatem Veteris Budae, insulam Chepel, oppidum Kewy ac alias eiusdem insulae possessiones — — — et omnia alia castra, civitates, castella, oppida — — — cum cunctis dictorum castrorum et bonorum pertinentiis et utilitatibus quibuslibet — — — ad eadem castra et bona reginalia, de jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, dictae serenissimae reginae, dotis nomine et reginali jure, possidenda inscripsimus etc.* hactenus literae; in quibus, quia idem rex se provocat ad contractum matrimonii sui ab imperatore Maximiliano et Vladislao patre sancitum; eadem prorsus hic dicenda forens de Zolio, sive bono actionali, quae paulo ante dixi, nimirum: et esse bonum coronale, ac reginis jure reginali possideri solitum, et in gravi contradotis negotio a Ludovico etiam rege pro tali fuisse habitum.

Sexto, asserit Anonymus: Jus hoc dotalitium dacillime ellusuram partem J. dicendo: Ovarinum quoque fuisse eidem Mariae et eodem etiam jure datum; potuisse tamen ab augustissima domina nostra serenissimae Christinae¹³ jure perennali conferri. Super quo asserto humillima opinio mea est, Ovarinum non videri bonum coronale; cum neque in articulo 3. 1514. neque in contractu geminorum matrimoniorum, recenseatur; imo neque Maria illud jure dotalitio possedit; cum in assecutoriis Ludovici II. neque explicite neque implicite, quantum quidem nunc constat, recensitum compareat: att-

men si fide dignis literarum monumentis comprobari posset, Ovarinum olim fuisse bonum coronale; tunc Fiscus Regius, vigore legum patriarum, eadem ratione revindicare illud teneretur, qua nunc bonum actionale contra et adversus Rudolphinam donationem revindicat.

Atque haec sunt, quae de Anonymi scripto, deque Sacrae Coronae in bona actionalia indubitatis juribus, salvo taemn aliorum meliori iudicio, vere scribere potui, et, ut benignissimis Sacratissimae Majestatis Suae mandatis fideliter, ut teneor, obtemperarem, etiam debui.

Adamus Franciscus Kollar
augustae aulae consiliarius et ejusdem
bibliothecae custos primarius mp.

Viennae 12. Decembris 1770.

256 Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak
[Bécs, 1770. december 13.]

Kéri, hogy továbbra is buzgón munkálkodjon a királyi javadalmakra és a latens királyi jogokra vonatkozó iratok feltárásán. Szeretné, ha Benyovszky utánanézne: szabad-e a Trencsén vármegyei Zarjecse birtok?¹

257 Kollár Ádám Ferenc Benczur Józsefnek
[Bécs, 1770. december első fele?]¹

Közli, hogy megházasodott.²

258 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1770. december 17.¹

Gratulál és minden jót kíván Kollár házasságához. Közli, hogy Késmárkra még nem mehet, mert a pozsonyiak azt akarják, hogy a mostani iskolai évet fejezze be náluk. Aggódi, hogy a késmárkiak nem fognak rá vágni. Úgy értesült, hogy Libertinyi Sámuel okleveles források alapján elkészítette Zólyom vármegye topográfiáját. Tersztyánszky Dánieltől megtudta, hogy műve megjelent. Tudomására jutott, hogy a felső-magyarországi vármegyék közgyűléseiken az urbáriumot fogják tárgyalni.

Illustrissime Domine
mihi Summa pietate Colendissime!

Matrimonium, TE illustrissime domine, inivisse, ex compluribus quidem a VOBIS ad nos venientibus, audiveram, eis tamen fidem vix adhibuissem, nisi TUAE idem confirmassent litterae. Ego, cum societate in simili viuam, ex eaque multa hucdum adminicula vitae commodius transigendae acceperim, magnam inde [...] voluptatem. Conceptis certe summum numen rogo precibus, ut quos anno hoc convinxit VOS DEUS, ita sanos diu incolumesque praestet, ut multa in VOS, publicumque inde redundent olim commoda. Confundat DEUS omnes, qui male VOBIS cupiunt, avertat calamitates, quae aliquando solent accedere, largiatur liberos lectissimos, qui magni patris vestigia feliciter premerent, et virtutum eius meritorumque essent heredes adsertoresque.

De me abscessuque, quem huc meditabar, sequentia significanda existimo. Domini antistites, non alia lege hinc me dimittere volunt, quam si Kesmarkiensis ad finem Maii anni 1771. proxime venturi conspexerint. Volunt ut cursum, quem hic sum exor-

sus, finiam. Quae quidem conditio, ut a Jeszenakio nostro² est inventa eiusque auctoritate stabilita, ita eo tenuit, ne huic dimittas. Dubito Kesmarkienses tamdiu exspectaturos, adeoque, fere eo inducor, ut credam, ulterius quoque in molestissima hac statione vitam mihi trudendam esse. Id, si evenerit, quod ad VOS parabam iter, ad mensem Maium cogar differe sed de his aliisque forte proxime plura significabo.

De Veterosolio mea adversaria nihil plane relatum deprehendi, si quid tamen exquirere possem, TEcum lubens communicarem. Audio nobilem quendam Samuelem Libertinyi, qui in bonis *principis Eszterhazi* soliensibus fiscalem multis annis egit, et diplomata vetustissima multa collegit, topographicam totius Soliensis comitatus descriptionem diplomatibus multis exornatam habere.³ Forte ex viro hoc aliqua, quae ad TUUM institutum pertinent, cognosci possent.

Quod Verini editionem⁴ nitidam procuraveris gratias TIBI ago. Ego ante 5. dies solum ex litteris a Tersztyanszkyo acceptis, unoque exemplo opusculi huius, cognovi, illum iam prelium deservisse. Miror levitatem hominis, qui TUA benevolentia et candore abusus est, Jahnio⁵ et consiliario Castriensi, quae significasti, effutuisse[!]. Reprehendam cum propterea ita tamen, ne, unde id mihi innotuerit, intelligat. Roges quaeso, si per occasionem licuerit Jahnum, ne credat me esse accitorem, idque in primis, ne aliis referat. Viri amicorum libelli hic copiam feci, ad primas plagulas excanduit, reposuitque, vel Kollarii, vel discipuli alicuius Kollariani esse laborem. Utinam vero plura opusculi exempla acquirere possem. Rogavi Tersztyenszkyum[!], sed nec scribit, nec submittit aliquid.

Urbaria comitatus nostros superiores valde incipiunt deprimere. Liptovienses suspirant valde, cui vix tertia pars nobilitatis, ex redditibus, imposterum capiendis, vitam misere possit ducere. Thuroczienses magistratuales plurimi ob fraudes et artes, quibus regi et commissario vocebant, imponere, gravius sunt parati. Ceterum, ut cum Tullia TUA,⁶ diu felicissime agas, iterum voveo, maneo.

Illustrissimi Nominis TUI

Posonii die 17. Decembris 1770.

cultor prepetuus
Josephus Benczur mp.

259 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1770. december 22.¹

Gratulál Kollár házasságához. Kollár utasítása értelmében mindent megtett és megtesz a királyi javadalmakkal kapcsolatos dokumentumok feltárása érdekében. Akadályozza ebben azonban szerinte a Magyar Királyi Udvari Kamara elnöke és más is. Szerinte ezekről a királyi javadalmakról az uralkodónak feltétlenül tudnia kell s ebben Kollárak szerepe lehet. Csatolja leveléhez a Trencsén vármegyei Zarjecsé birtokra vonatkozó iratokat. Ezt a birtokot most Ghilányi tábornok bírli a kamarától. Tehát ez foglalt, de vannak elhagyott birtokok Borsod vármegyében. Ezeket kellene Kollárak kérvényeznie. Tudomására jutott, hogy a levéltár igazgatója Pray György előtt kijelentette: nem kíván az intézmény élén tovább maradni. Kéri Kollárt, vállalja el a levéltár főfelügyelői tisztelet.

Illustrissime Domine Consiliarie
et Referendarie Domine et Pater Gratosissime!

Festivus sancti nominis patroni recursus exigit, quatenus id, quod in votis intime habeo, in signum constantis erga Illustrissimam Dominationem Vestram devotionis meae vectigali calamo depromam, ut proinde Deus optimus non solum praesentem, verum innumeros adhuc hujusmodi festivos sui sancti patroni dies, in seram et longae-
vam aetatem ad vota propria tam pro incremento regis, quam et mei peculiari consolatione, supervivere Illustrissimae Dominationi Vestrae clementer indulgeat, sincero et extimo corde comprecor.

Gratiosas vero sub 13^a currentis ad me exaratas² distincta cum veneratione accepi, quarum continentiae non exiguum in animo meo excitarunt gaudium, quod tandem jam ea, quae ad summum regis commodum procurandum pertinent, promovere dignatur, non moveret si augustissimus severioribus et quidem ad ipsum comitem Grassalkovich[!] et directorem causarum regalium,³ privato suo bilieto eosdem commoneret, ne tam negligenter detectas fiscalitates promoveat neve per speciosos suos titulos, et factiones Fisci Regii res proroget, notum enim est eundem comitem Grassalkovich summum inimicum fiscalitatum esse, directorem vero causarum, ejusdem clientem, igitur idem director id facere necessitatur, quod eidem antelatus Grassalkovich praescribit, et caveo desuper usquequo hic nexus solutus non fuerit, exiguas fiscalitates revindicandas iri, haec necesse erit augustissimo detegere, et ideo ego tantopere opprimor nullamque promotionem consequi possum propter tantas jam per me detectas et elucubratas fiscalitates, proinde nisi gratioso Illustrissimae Dominationis Vestrae suffragio et motu proprio augustissimae promotus fuero, opera praesidis prorsus vacuus cantabo, igitur in his odiosis circumstantiis qualiter ego jam animum haberem ad ultiores detegendas fiscalitates, cum penes etiam proprias facultates, et tot annis ob servitium regium, et illibatam fidelitatem meam, consummere debuerim, hic Illustrissimae Dominationi Vestrae adnecto possessionem Zarietze in comitatu Trencsininensi situatam, clarissimam pro impetratione quam actualiter general condam Ghilany⁴ gener ex inscriptione camerale in 6000 florenis possidet,⁵ item portionem in possessionibus Rakaszend, Szallonna, Szent Mártony, et Meszes habitas, in comitatu Borsodiensi existentes, pro Fisco Regio jam effective adjudicatas, hasce pro noto amico deservientes, ab augustissima libere sibi clementer conferri supplicet, caeterum exoro Illustrissimam Dominationem Vestram per sacra vulnera, ad minus id mihi gratiose medio illustrissimi domini consilarii et baronis a Gebler⁶ effectuare dignetur, ut nudo archivarii munio pro hic, et nunc clementer consolari valeam, colloqui vero cum angustissimo supplico, me celerius participem reddi tabacae nullam mentionem fecit Illustrissima Dominatio Vestra num placeat, nec ne? rogo etiam eatenus me certiorari, in reliquo expertis ulterioribus gratiis, et protectioni humillime commendatus in perenni devotione emorior.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servus et cliens devotissimus
Stephanus Benyovszky mp.

Posonii 22da X^{bris} 1770.

P.S. Illustrissimae Dominationis Vestrae humillime manus exosculor. Dominus consiliarius à Szendrey coram patre Prey[!] dixit semet archivi directoratum resignari, praestaret ipsum resignare, nam alioquin pro hocce officio prorsus ignarus, et solum Suae Majestati damnosus: exoro Illustrissimam Dominationem Vestram ne detrectet supremam archivi directionem in se suscipere, reliquum totum ego libenter supplebo dummodo ab hocce simulachro liberatus fuero.

[A levélboríték címezése:] *De Presbourg* a Monsieur Monsieur Francois[!] de Kollar Bibliothekaire de leurs Majestés J. RA[?] à Vienne.

260 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1770. december 28.¹

Újabb hírekkel és fejleményekkel szolgál jövődő késmárki állásával kapcsolatban. Úgy tervezi, hogy a következő év elején Bécsbe készül és találkozni akar Kollárral. Értesülése szerint a helytartótanács aggódik, hogy a pestis Zemplén és Sáros vármegyékben esetleg szintén elterjed.

Illustrissime Domine, Consiliarie,
Domine mihi summa pietate colendissime!

Licet nupera occasione scripserim, me, usque ad mensem Junium hic adhuc perman-
surum, alias tamen iam mihi est scribendum. Dederunt Kesmarkienses nostros ad Poso-
nienses litteras, eosque requisiverunt, ne me tam diu detineant. Preces hae tantum apud
nostros valuerunt, ut hodierna luce ab illis, quos hucdum patronos, hic venerabor,
dimissionem sim consecutus, meoque in arbitrio iam sit positum, quando hinc velim
abscedere. Ego in eo omnino ero, ut, iuvante DEO, circa 15. vel 20. Januarii venturi
proxime anni dein, huic abscedere possim. Antequam tamen oras has derelinquero, Vin-
dobonam, pro una vel duabus etiam diebus excurrere, et TEcum multa conferre volo.

Pecunia omnino pro itinere et viatico egebo, si tamen, quod abs me mutuo accepisti,
mihi inpraesens reddere non poteris, aquiescam, si partem aliquam illius mihi restitue-
ris. Forte Rhenenses florenos 100 posset dare, reliquos, si DEUS concesserit vitam,
prouti potueris, restitues, vel quando TIBI libuerit potius.

Nova, quae hinc perscribere possem, in praesens nulla occurrunt. Id unum monere
debeo, excelsum Consilium Regium Locumtenentiale multum metuere, ne pestis in
Zempliniensi et Sarosiensi comitatibus, si necdum prorupit, prorumpat proxime. Per-
scribitur namque illis ex partibus, morbos ibidem grassari contagiosos, quos multi pro
peste iam habent, alii contra ea scorbuti speciem quandam vimque vehementiorem esse
existimant. Nulli ne quidem ex vicinis locis huc admittuntur, nisi docere possint litteris,
se ex salubri huc advenire ora.

Ceterum, ut dies aliquot anni huius, qui sunt residui, cum TUAE vitae fortunarum-
que socia, laetissima, transigas, novum vero annum ex voto auspiceris, et multos adhuc
secuturos omni in prosperitate ac tranquillitate, multis fortunarum honorumque acces-
sionibus auctus, conceptis a DEO expeto precibus. In qua pietate dum conquiesco,
maneo.

Illustrissimi Nominis TUI

Posonii die 28. Decembris anno Domini 1770.

cultor perpetuus
Josephus Benczur mp.

261 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1770. december 29.¹

Kifejti véleményét a brandenburgi uralkodóháznak a magyar királyságra való igényéről. Ismerősének,
Sembery Mártonnak levelet írt Besztercebányára s tőle remél híreket. Ezekről hamarosan be fog számolni.

Illustrissime Domine Domine
mihi Summa pietate colendissime!

Obstupui, dum ex TUIS ante horam adlatis Verinszkyum² subsumi apud VOS, quod
ius quodam modo Branderburgico in regnum Hungariae genti tribuere velit, cognovi.
Nescio hanc, unde, quo ex capite vel §. 8. hoc posset deduci, illud, si excipias, ex
Anna sorore Ladislai Posthumi natam esse Margaretham Joannis electi Brandenburgici³
filiam. At, quam hoc parum ad rem faciat, quivis facile ex principiis Werinszky facile
ostendere potest, ut ut enim ille adseveret, regum Hungariae ad Sigismundi liberos et
posteriores pertinuisse, addit tamen et ostendit, necdum ius primogeniturae in regno obti-
nuisse et lege aliqua confirmatum fuisse. Provocat hoc iure se ad argumenta Josephi
Benczur, quae ille in Hungaria semper libera, Vindobona anno 1764. Viennae impres-
sa,⁴ prius tamen ab censura Vindobonensi adprobata, adducit. Ostendit praeterea, elec-

tionum in regno Hungariae semper fuisse in usu, modo ex regia gente principes evocarentur ad gubernacula, nec semper agnatos cognatis esse antepositos.

Sed haec ostendi potest ex historia. Annae duas filias fuisse, Catharinam et Margaretham, et illam, non hanc fuisse feminam, Catharina ex duce Münchhausen⁵ accepit filiam Annam, quae Henrico de Nova domo (Neuhausz) nupsit. Si ergo mortuo Ladislao postumo[!], sororis posterius suadere debuissent, et Anna Elisabethae fuisset praefenda, certe non Margaretha Brandenburgica, sed senior soror eius Catharina, vel filia huius regina facta fuisset Hungariae.⁶ Annam vero Henrici comitis de Nova domo uxorem filiam Catharinae fuisse ostendit Hennelius[!] apud Sommersberg, tomi I. pagina 210.⁷ et forte alii. His aliisque argumentis Verinszky potest defendi, optimum esset, si forte haec domino Adami,⁸ vel alteri ex cancellaria Hungarica ex Hennelio[!]⁹ ostenderes, vel, si quid mali metuendum esset, etiam, quinonem TUAm augustae exhiberes, sed sapienti pauca.

Ad dominum Semberi litteras hodie Veterosolium expedivi. Agam per hunc, ex monumentis Veterosoliensibus aliqua forte eruturus. Sed de his aliisque TEcum post 8. vel 10. dies, spero pluribus me acturum.

Facile credidero TIBI dominum illum imponere voluisse. Forte a suis principalibus ita est instructus.

Cras ex Jeszenszkyo nonnulla rescire licebit, vult ille circa 10. vel 12. Decembris ad VOS divertere.

Ceterum cum TIBI, et TUAE fortunarum vitaeque sociae dilectissimae felix auspiciū anni novi iterum, precor, maneo.

Illustrissimi Nominis TUI

Posonii die 29. Decembris 1770.

cultor perpetuus
Josephus Benczur mp.

262 Mária Terézia Kollár Ádám Ferencnek
Bécs, 1771. január 7.

Az osztrák csapatoknak a lengyel-osztrák határra történt felvonulása kapcsán utasítja Kollárt, hogy Rosenthallal együtt minél előbb készítsen egy olyan munkát, amelyben hiteles történeti és jogi érvekkel igazolják: a lengyelek által régóta birtokolt területek mindenkor a magyar koronához tartoztak. A munkáért megfelelő jutalmat helyez kilátásba.

Es ist ihm¹ ohnehin bekannt, daß auf meinen Befehl gegen Polen ein Cordon gezogen und zu Bezeichnung der disseitigen Gränzen Adler aufgesteckt worden.²

Da nun diese Gränzen nicht nach der von den Polen bishero usurpirten Possession, sondern diejenigen rechtlichen Ansprüchen gemäß bestimmt worden, welche der Krone Hungarn auf die neu occupirten Districte zustehen, so kommt es darauf an, daß diese Gerechtsamen und Ansprüche durch eine vollständige deduction in ihr gehöriges Licht, und außer gegründeten Widerspruch gesetzt werden.³

Diese wichtige und Mir sehr angelegene Arbeit habe Ich ihm gemeinschaftlich mit dem Rosenthal anzuvertrauen entschlossen, und laße ihm zu diesem Ende alle dahin einschlagende Schriften, welche zum Behuf der Sache bishero haben ausfindig gemacht werden können, mittheilen, werde auch nicht ermangeln ihm dasjenige von Zeit zu Zeit zukommen zu machen, was etwa noch ferners hierinfals entdeckt werden dürfte.

Er hat also mit dem Rosenthal⁴ gemeinschaftlich diese Ausarbeitung sogleich zu unternehmen, und ich verspreche mir von seinen ohnehin bekannten Diensteifer zum voraus, daß er auch in diesem Stück Mein auf ihn setzendes Vertrauen zu rechtfertigen sich noch allen Kräften bestreben wird.⁵

Wien den 7ten Jaunar 1771.

an den Kollar.

Maria Theresia

263 Ludis János Kollár Ádám Ferencnek
Selmezbánya, 1771. február 14.¹

Tisztelettel kéri Kollárt, hogy a Körmöcbánya, Selmezbánya illetve az esztergomi érsekség között az érseki uradalomhoz tartozó erdő használata körül támadt vitás ügyben képviselje érdekeiket, amíg a kérdés tisztázására királyi biztost nem jelölnek ki.

Illustrissime Domine,
et Fautor mihi Gratioussissime!

Cum discordiae civitatis Cremnicziensis [.....] [.....] duxerint negotium, ut restant [.....] benigno mandato regio, eo usque [.....] [...?]atur, donec, commissario regio medio² [.....] praecipietur, neque quo actu, excelsus [.....] comes ca[pitane]us, quidem denominabatur, ast quia [.....] (deque fertur) excelsa Camera Hungarica Aulica ratione contravertere nititur, quasi [.....] actus, intimo consiliario (qua vilis) [.....] esset; hinc Illustritatis Vestrae gratiosi [...?] implorare praesumo; quatenus suo grat[...?] et patrocinio suffragari dignaretur, utque [.....] quis, ad alia, meritis, talis modi commissio, mihi deferatur quam pro honore Illustritatis Vestrae effect[...?], gratiamque remerens omni possibilitate conabor. Quibus gratiis devinctus emorior.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Schemnicii 14^a Februarii 1771.

servus humillimus

Joannes Ludis de Adda mp.

264 Andrea Giuseppe Bonomo Kollár Ádám Ferencnek
Trieszt, 1771. április 5.

Örömmel értesült arról, hogy kis munkáját Kollár nemcsak elolvasta, de írásos támogatást is nyújtott hozzá s eljuttatta azt Auersperg grófhhoz. Küld egy példányt Carlo Carli könyvéből, melyekhez jegyzeteket fűzött.

Illustrissimo Signore[.]
Signore Patrone Colendissimo!

Il Signore Morelli¹ mi ha partecipato, che una mia operetta² avanzata a Sua Eccellenza il nostro Presidente Signore Conte d'Auersperg,³ sia passata nelle degnissime mani di Vostra Signoria Illustrissima, che non solo abbia avuto la bontà di compatirla, má ch'eziandio per eccesso di sua gentilezza e per favorirmi di dar' sopra il suo sentimento in iscritto, et in termini, che mi fanno troppo onore. Io per tanto non posso far' a meno di renderle i piu vivi sinceri ringraziamenti, nulla piu desiderando, che gl'incontri di poterle dar' prova della gratitudine, che le professo.

Esso Signore Morelli mi ha anche accennato, come Vostra Signoria Illustrissima desiderava d'avere un' esemplare del libro di Sua Eccellenza il Signore Conte Carli,⁴ sopra di cui versano le mie rimarche. E perche appunto me ne trovo aver' uno d'avanzo, in contro con piacere l'opportunità di poterla servire, pregandola a non risparmiarmi, dove mi credesse atto in queste parti a poterla obbedire, accertandola, che mi rilevera sempre qual' con tutto il vero ossequio, e perfettissima stima mi professo.

D' Vostra Signoria Illustrissima

Trieste 5. Aprile 1771.

devotissimo obligatissimo servitore
Andrea Giuseppe Bonomo mp.

265 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Késmárk, 1771. április 14.¹

Közli, hogy Pozsonyból átköltözött Késmárkra, ahol korábban már tíz évig élt. Azt hallotta, hogy a pozsonyi iskolában problémák vannak. Arról értesült továbbá, hogy Ribiny János teljesen el van foglalva új munkájával. Beszámol a legújabb lengyelországi fejleményekről: az osztrák csapatok már egy tucat falut elfoglaltak a lengyelektől a Szepességben. Reméli, hogy álnéven írt művét valamelyik bécsi újságban valaki recenziálni fogja. Hírekkel szolgál a nagyszombati jogi akadémián történt botrányról.

Illustrissime Domine,
Domine mihi Summa pietate colendissime!

Ex quo Posonio abscessi, hicque Kesmarkini dego, plus simplici vice ad TE litteras dare, et TE, de rebus meis facere certiorum constitui, vana tamen hucdum evenerant, quae hoc pietatis officiique genus impediverant. Primum quidem omnium iniquissimo tempore, bruma scilicet enormiter vesaniente, itineri me commisi, multasque superare debui difficultates. Deinde, hic quaeque, quae ad suspirium rebus quodammodo necessariis instruendum, requiruntur, ut alia praeteream, multum distrahor. Vivo quidem in loco et urbe, a celebritate illa, qua decem fruebar annis, multum reiecto: quae tamen DEI est gratia, libertate et tranquillitate mentis utor maiore, quam in urbe, in qua totus quantus aliorum a voluntate pendebar, et quae ab aliis demandabantur, perficiendis vix sufficebam. Res familiaris, cui me tradere volo, expensas multas et curas non postremas deposcit. Volo enim eandem ex praescripto artis et peritorum praeceptis tractare, et quae ad corrigendam eam nostra in montosa et nivosa regione pertinent, mihi reddere nota.

Posonii, ut audio, nostra in schola,² summa rerum omnium est confusio, numque demum, qui mihi fuerant infensi et multum me exagitabant, quam inique mecum egerint, perspiciunt. Horum familiam facile ducit vir reverendus Joannes Ribinyi, qui totus quantus in apocalypseos vaticiniis inposteris expianandis est occupatus. Legisti procul dubio *Aeri stobuli Opiniani (Joannis Ribinyi) dialogum de numero apocalypico DCLXVI. nona eaque facili metode expediendo Agathopolis (Vittenbergae) 1769.*³ quem utinam vestris in ephemeridibus (Real Zeitung) recenseretis⁴ et intolerabilem fastum hominis pro merito retunderetis.

Nostri hic de illis fere tantum sunt solliciti a Polonis recipiendis, quae olim ad Scopusiensem terram pertinere videbantur. Ducentos et aliquot pagos nostri iam occuparunt, plures proxime, et si fides nonnullis adhibenda, Cracoviam ipsam, vel minimam montes Polonos salem in copia proferentes ad Velicskam, occupaturi.⁵ De iure, si perquiras, reponunt nostri, Belam IV. filiae suae, Cunegundae, Boleslao pudico monarchae Polonorum collocatae, dotis loco aliquot districtus, ultra Carpatum reiectos, qui ad Sce-

pusiensem et alios comitatus olim pertinebant, dedisse⁶ mortua eadem, reges, qui Belam in imperio apud Hungaros exceperant, iniuria temporum, quo minus quae iuris sui erant, reciperent, esse impeditos. Adest quidem tempus, quo numquam aderat commodius, quidquid ad sacram regni coronam olim spectabat recuperandi, quod plane vacuum dimittere, omni repugnaret prudentiae. Ita nostri hic, variisque id argumentis probatum dare volunt, quam recte, alii dijudicaverint. Somniant aliqui etiam de Wlodomeriae et Galiciae regnis a Polonis recipiendis. Avulsa eadem esse a Sacra nostra Corona Ludovico I mortuo, ex nostris quidem ostendi potest, et, quo iure Hungari illa sua fecerint tenueritque, id est, quod facile ostendi posse dubito.

Secturae TUAE Cremnicienses,⁷ quo in statu sunt? num iam tueri ex illis ad TE rediit? Hic apud Scepusienses plurimi, iique potentiores etiam, summo cum detrimento cultum earum continuant. De opusculo Eusebii Verini,⁸ quid vestri, inprimis qui ad excelsam cancellariam regiam pertinent, iudicant. Forte iam in ephemeridibus aliquibus recensetur,⁹ quale de eo iudicium perlatum, si ex aliquo cognoscere possem, id vero mihi pergratum essem. Nec hic desunt, qui quidquid est conviciorum, in auctorem coniiciunt.

In Tynnaviensi academia enim professorem iuris canonici motus magnos excitavisse, forte ex aliis iam audivisti. Ausus ille est systema Gallicum de potestate summi pontificis publice defendere, atque adserere, primum tantum inter episcopos Romanos eum esse, et in reges principesque nihil potestatis habere.¹⁰ Aegre id admodum Jesuitae ferebant, et compluribus argumentis ad necessariorum confutare confundereque volebant. Cum tamen nihil se proficere viderent, ad excelsum consilium se converterunt, et ibi opinionum suarum patronos quaerebant. Audio rem non successisse. Male hoc habet sacri ordinis viros ad quos haec perscripta sunt. Ceterum, ut TEcum TUA consorte DEUS, diu incolumen praestet, TUISque gravioribus occupationibus bene dicat, dum voveo, maneo.

Illustrissimi Nominis TUI

Kesmarkini die 14. Aprilis 1771.

cultor perpetuus servusque devinctissimus
Josephus Benczur mp.

266 Horváth Stansith Imre Kollár Ádám Ferencnek
Keresztfalva, 1771. május 5.

A Török Józseftől kapott megbízatásoknak megfelelően felkutatta azokat a 14., 16–18. századi családi okleveleket, melyek részben a Berzeviczy, de főleg a Horváth Stansith család Szepes vármegyei, a lengyel–magyar határmenti birtokaival kapcsolatosak. Az oklevelekkel, melyeket leveléhez mellékel, Kollár kérésére azt kívánja igazolni, hogy ezek a területek mindig a magyar királysághoz tartoztak. A Palocsay famlíától még nem tudta megszerezni a szükséges dokumentumokat, amiként a lándoki apátságra vonatkozó iratokat sem.

Illustrissime Magnifice Domine Consiliarie Aulice,
Domine mihi peculiariter Colendissime!

Duplicis ordinis de die 13. et 19. Aprilis emanatis illustrissimi domini referendarii Török¹ gratiosis litteris placuit eidem domino mecum demandare ut instrumentum de anno 1320 in quo Berzevicziani utramque rippam usque ad caput fluvii Bela alter alteri cedunt exquiratur; praeterea vero acta ad controversiam Uj-Bellensem cum Polonis Harhtoviensibus pertinentia submittantur, denique a parte Palocsaiana tam acquisitio-

nales abbatialis boni Landek a Mechovitibus comparati quam et controversiarum cum Polonis signanter Lubomirskiis habitatum et earum compositionis designatio submit-tenda desiderabantur quorum omnium Illustrissimae Dominationi Vestrae submit-tendo fieri potest admaturanda commendata fuit. Quo ita disposito maiorem in modum gratulor ac fortunae mihi duco, quod liceat absenti calamo in conspecturam Illustrissimae Dominationis Vestrae prodire qui olim in persona obsequia mea Viennae deferre potui, ac gratiose benevoleque me exceptum cum voluptate recorder.

Quod instrumentum de anno 1320 pro objecto fluvii Bela utramque rippam[!] usque ad illius caput habens concernit, illud per dominum Alexandrum Berzeviczy qui aequae eatenus per illustrissimum dominum referendarium Török requisitus fuerat,² in archivio familiae non tantum reinventum est, sed et aliud de anno 1334 exquisitum, quod de fluvii Dunajecz utraque rippa[!] aequae per maiores suos tenta evidens praebet testimonium, et tanto quidem priori praestantius est quod versus Alpes (per quas Carpathus intelligitur) ascendendo caput fluvii Dunajecz etiam includere videatur, ac per id totam plagam occupatam includit, comitatus Arvensis cum Scepusiensi collimitaneitatem eo ipso restabiliendo, quod instrumento litterali necdum ita clare edoctum est. Haec tamen credo Illustrissima Dominatio Vestra hucdum jam prae manibus habet submissa.³

Controversiae inter Uj-Belam ac Harthovam ex parte Polonica, intuitu sylvae Bor originem altius quam unde coepit requirendam et detegendam existimo. Nempe in anno 1587 majores mei signanter Gregorius Horvath Stansith de Gradecz cum Georgio Horvath libero barone de Palocsa transigunt. Qua transactione mediante, nunc jure post-liminii recuperata sub Carpathiensis plagae inter fluvios Bela et Lesznicza existentes posteriori, priori vero Gregorio Horvath planities inferior tota inter praedictos fluvios cessa est. Quod vero huic transactioni planities ab Oblazii incipiendo inter fluvios Lesznicza et Bela ita[?] intellecta sit, ex cujus possessio per violentias Polonorum a parte fluvii Lesznicza satis notabili spacio ejecti sumus incontrovertibile evadit, ex inquisitione anni 1634. ex qua patet Gromhovienses Trans-Leszniczam versus Neo-Bela nihil possedis- se, ne pecora illorum ad Belense territorium tansirent clausuram posuisse, ac tandem molendinum Gromhoviensium in fluvio Lesznicza per Bellenses rippam[!] fluvii defendentes disiectum fuisse. Inquietudines ac Polonorum violentae occupationes ex subnexis instrumentis asserebunt.

1.) Ex oculata revisione de anno 1641. per Samuelem Kunszky judicem nobilium peracta, damnorum per Polonos Gromhovienses Uj Bellensibus illatorum. Magis haec docentur.

2.) De anno 1642 praestita per Balthasarem Horvath Stansith de Gradecz in Szandecz protestatione contra Joannem Bembrovsky qui territorium Uj-Bellense et occupavit et retinuit, hodieumque per Gromhovienses possidetur, cum magno nostro damno et suae iudicio, prout haec jam omnia repraesentata sunt.

Ipsam sequestrationem partis sylvae Boor quod concernit, de eadem quae jam prius Sacratissimae Majestati Suae repraesentata sunt litteralia instrumenta mitto ordine sequenti de anno 1699 die 8. 8^{bris} itaque 29. 9^{bris} itaque 18. Decembris de annis 1746. 1756. 1757. Quae controversia recentior est et tanto pro nobis evidentior, quod Poloni edocere obligentur jus ad plagam praetensam quae pro Uj-Bellensium actuali habetur.

Ex parte jam inclytae familiae baronum de Palocsa tam inquisitionales dominii abbatialis Landek quam controversias cum Lyubomirskyiis, quod hac occasione necdum exhibere possim causa est quod idem dominus illustrissimus baro Franciscus de Palocsa archivum suum prae manibus non habeat, ipse modo debilionis sanitatis existendo ad arcem Palocsa ex Landek redire non possit, archivum vero suum nemini prorsus concedere soleat, immo ego etiam febribus nimiope debilitatus et per id in ceteriori

actorum submissione impeditus illum adire et disponere non potuerim. Si tamen quod res exigit fatendum est vix spero in hoc parte desiderio domini illustrissimi referendarii Török satisfieri posse. Aquisitio quidem dominii Landek jam Suae Majestati Sacratissimae in Laszkiana de anno 1560 fassione ac donatione Palocsaiana contenta repraesentata est et exhiberi poterit: verum controversiae Lyubomirszkianorum qua capitaneorum arcis Lyublyo et 13. oppidorum cum Palocsaianis etsi prodibunt, non territoria versus Poloniam concernent sed inter 13. oppidum Bela et Landek quae Cis[-] et non Trans-Carpathum agebantur particularissimaeque sunt pro objecto habebunt. Docentibus vero submissis annis superioribus actis Nicolaus Komarowszky totam plagam ex alia parte montium Carpaticorum sitam nunc revindicatam et ad Palocsaiana jura pertinentem rapuit, haec ergo concernentia acta vicissim mitti possent. Abbatiale porro dominium Landek originaliter bonum Berzeviczianum fuit, qui cum Mechovitibus erga alia in comitatu Sarosiensi sita bonum cambiarunt, haec tamen nihil quod ad metas determinandas pertineret continent, immo nec continere possunt, nam terrenum Landekiense se versus Poloniam [...] non extendit, sed aliorum locorum Palocsaianis, cum bonis Dunavecensibus, per Laszkium⁴ venditorum ac subseque consensu regio imperato firmatorum terrena illuc currunt.

In reliquo gratiis et benevolentiae supplex comendatus perenni cum cultu persevero.

Illustrissimi Domini, Referendarii Aulici

servus humillimus

Keresztfalvae 5. Maii 1771.

Emericus Horváth de Stansith de Gradecz mp.

267 Kollár Ádám Ferenc Wagner Károlynak
[Bécs, 1771. május első fele?]¹

Arra kéri, hogy gyűjtse össze Szepes vármegye legrégebb okleveleit, melyekkel a terület Magyarország-hoz tartozását bizonyítani lehet. Továbbá próbálja megszerezni egy apátságra (Nova Casa vagy Nova Abbatia) vonatkozó forrásokat.²

268 Wagner Károly Kollár Ádám Ferencnek
Nagyszombat, 1771. május 18.

Igyekezett Kollár kérését teljesíteni. A tatárjárás előtti időkből kevés Szepes vármegyére vonatkozó oklevele van. Részletesen foglalkozik Imre király egy 1198. évi oklevelével. Ezzel és 13. századi forrásokkal igyekszik megcáfolni a középkori lengyel krónikaíróknak azt az álláspontját, hogy Szepes valaha is Lengyelországhoz tartozott volna. Ugyancsak kétségbe vonja azt az álláspontot, hogy a térség neve eredetileg lengyel (Spisz) volt. Beszámol arról, hogy egy háromkötetes dokumentumgyűjteményt kíván kiadni a Szepesség történetéről. Az apátságról eddig semmiféle kútfőt nem tudott felkutatni.

Illustrissime Domine Consiliarie,
Domine, ac Patrone Aestimatisissime!

Quod me literis suis¹ convenire dignata sit Illustritas Vestra, gratias habeo maximas. Utinam autem is essem, qui iis, quae ad propositum faciunt, servire possem. Quamquam enim dederim omnem operam, ut vetustissima Scepusii diplomata extunderem, paucissima tamen sunt in meis collectaneis, quae cladem Tartaricam superarent. In haec si qua fortuna incidissem, et limites Scepusii facilius definiri, et quae Poloni scriptores de celebri illa dote commenti sunt, valadius revinci possent. Quare vix aliud

perscribere mihi licet, quam quod occasione diplomatis Emerici, quod pater Schmitth in Episcopis Agriensibus² ad annum 1198. apposuit, brevibus notulis illustro, asseroque Scepusium nunquam juris Polonici fuisse. Argumenta autem haec fere sunt:

1mo Anonymus Belae regis notarius,³ cujus auctoritatem pater Hóll[!] indicaturus fertur⁴: caput 18. et 57. Hungariam jam ante Divi Stephani regis tempora usque ad Carpatos montes pertinuisse refert, ostendendum ergo superest Polonis, qua aetate Scepusium eis accesserit, quod fere montibus Carpaticis continetur. 2do Missale ecclesiae Belensis⁵ (est Bela unum ea XIII. oppidis) caractere seculi XIV. exeuntis, aut certe XV. ineuntis, haec prae fronte habet:⁶ Bela oppidum cum ecclesia ejusdem a Bela hujus nominis primo Hungarorum rege fundatum est circa annum Christi 1072; et quamvis in annum error irrepserit, vetusta tamen traditione id incolae acceperint. Quomodo autem rex Hungarus in alieno solo oppidum exstruxerit? 3mo Emericus rex citato diplomate refert a sanctis regibus Stephano, et Ladislao donatas esse decumas tributi Scepusiensis archiepiscopo Strigoniensi, quomodo hi rursus reges in terra Polonica decumas donare potuissent?

Authoritatem Polonorum scriptorum Cromeri, Miechovii, et utroque antiquioris Dlugossi, moveor; hi erunt falso asserere mihi videntur Scepusium per nuptias Stephani II. cum Polo[nis?] Hungaris obvenisse. Nam inprimis eae nuptiae dubiae sunt admodum tum quod anno 1108, ad quem consignantur, Stephanus nondum iis iuraturus fuerit, tum quod de iis altum sit apud nostros silentium, qui unam ei conjugem et longe serius nuptam Roberti Guiscardi filiam attribuunt. Itaque si quod tandem connubium fuit, in errorem Polonos impulsisse videtur vox *Spisz*, quam apud Boguphalum episcopum Posnaniensem, et ejus continuatorem pastorem legerunt, ex quo totam hanc, nisi me omnia fallunt, de nuptiis narrationem traduxerunt. Verba Boguphali recitat Sommersberg in Scriptoribus rerum Silesiacarum tomo II. pagina 36.⁷ Verum Spisziensis castellania, cujus Boguphalus meminit, male detorta est a posterioribus scriptoribus, in Scepusiensem comitatum, tametsi hic quoque Slavis nomine Spiszii veniat. Nam si quod Spiszium, non Scepusium, Stephano datum fuit, illud in regno Haliciae querendum existimarem: quo nomine hodieum in tabulis geographicis prostat locus in Pocutia, quae aut tractum veteris Haliciae occupat, aut ei proxima est. Innuere istud videtur ipse Boguphalus, dum castellaniam Przmisliensem cum Spisziensi conjungit, utramque haud magno quidem ab Halicia, at longiore intervallo ab Scepusio remotam, alioquin in Scepusium reapse Spiszium est, a morte Judithae, cui ad dies vitae solum concessum fuisse Boguphalus scribit, Polonis reddi debuisset, ut idem indicat, quod factum fuisse neutiquam legimus. Unde conficio Scepusium totum nunquam Polonis paruisse.

Haec ad dictum diploma summatim perstringo: cujus tandem roboris sint, Illustritatis Vestrae alto judicio aestimandum relinquo, sensumque ea super re demisse, ubi vacaverit, peto. Pars prima Scepusii mei (nam tres erunt)⁹ in censura est, ubi lucem aspererit, confestim offerre, ut debeat, non intermittam. Mera diplomata de Scepusio complectitur, quibus jus Saxonum Scepusiensium municipale adunxi: in altera, quae scriptores rerum Scepusiacarum exhibebit nunc elaboro. Tertia exhibebit, supremos comites, et praepositos Scepusienses cum tabellis genealogicis familiarum Zapolya, Thurzo, et Tóköli[!], quae olim ea in provincia late dominabantur. Veterum Zapoliorum genealogia admodum manua est apud me, in hac praeprimis juvari demississime peto.

De Nova Casa, vel Nova Abbatia, quod perscribam, nihil omnino habeo, neque ullum documentum me vidisse memini, quod ejus mentionem iniiceret, alioquin Neofori nunquam fui, neque suspicabar illic aliquem ordinem religiosum viguisse.

Kaprinai, et Palma reverenter salutant, excusatosque haberi se rogant, quod nihil suppeditet: neque enim quidquam sibi esse praesto aiunt. Haec calamo vehementer

celeri, et in ipso ad missionem Pentecostalem procinctu, unde veniam litterarum et errorum peto, nec revidere literas licuit. Ubi domum rediero, et opera mea uti placuerit, eam ad omne et obsequii, et officii genus offero. Sunt praeterea nonnulla, quae auditu accepi, et in rem Illustritatis Vestrae non parum collatura puto. Me interae, et meos Scepusienses conatus in gratiam, et pretiosam benevolentiam demississime commendo.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servorum minimus

Tymaviae 18. Maii 1771.

Carolus Wagner mp.

269 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1771. június 9.¹

A sok ráterhelt munka miatt nem tudott előbb jelentkezni. Jó alkalmat nyújtott neki az írásra, hogy a rajeci polgárokat, akik ősi királyi privilegiumokkal rendelkeztek és a néhai Thurzó családdal, a lietavai uradalom birtokosával békésen éltek együtt, vezették az uradalom sörfőzdéjét és az italmérést irányították, a familia női ági leszármazottjai meg akarják akadályozni a szabad költözésben és meggátolják őket privilegiumaik élvezésében. A rajeciek jogorvoslásért fordultak hozzá és álláspontja szerint meg kell védeni a hatalmaskodásokkal szemben őket s a királyi fiskus elé kell vinni az ügyet, sőt meg kell büntetni a hatalmaskodókat. Kéri Kollárt, hogy támogassa a rajeciek ügyét az udvarnál. Újabb, a levéltárban a személyét ért sérelmekről és kellemetlenségekről számol be.

Illustrissime Domine Consiliarie et Referendarie Domine[,]
et Pater mihi Gratosissime!

Quod a tam longo tempore, nullas ad Illustrissimam Dominationem Vestram exaverim litteras, id non desidia meae, sed partim fatalitatibus, partim vero moli laborum adscribendum veniet, nacta proinde hacce opportuna occasione, hisce humillime famulor, et tam me, quam et praesentium exhibitores Illustrissimae Dominationis Vestrae gratiis, ac praevalido patrocinio humillime devoveo, cives enim hi Rajeczenses, qui a saeculis tam vigore vetustorum regionum privilegiorum, quam etiam dominalium contractuum signanter familiae Thurzo veluti dominii Liethava possessorum, et impetratorum in pacifico usu, ac dominio braxandae cerevisiae, et cremati, horumque educillatione parefuerant, nonnulli vero sexus faeminei descendentes principaliter vero dominus fiscalis praefectus dominii Arva nomine Turcsányi, et dominus Josephus Pongrácz dicti praefecti socer, turbare, et praepedire nituntur, idemque praefectus, non solum a praecensitis beneficiis, verum etiam a libera migratione praecitatos cives Rajeczenses praepedire omni studio connitur, et nisi iri praemissa libera migratione per Suam Majestatem Sacratissimam stabiliti fuerint, adeoque per id maximum praepudicium regalibus juribus, et Fisci Regii successioni inferetur, nam immediate articulis 62:1715² laedetur, et per id successio dicti Fisci Regii in casu notae, aut absque semine decessus, aut alicujus profugii sufferetur, ne proinde altissimis regiis juribus et successioni, haec praepudicia inferantur, humillime censerem, eosdem cives, coram augustissimo throno omnimode manutenendos, et defendendos, terrestresque dominos, a suis illegitimis, et praepudiciosi fisco regio inferendis ansibus, cum animadversione regia removendos, pollicentur enim attacti cives pro praestito patrocinio, et defensione eminentissimorum regalium jurium, semet erga Illustrissimam Dominationem Vestram gratissimos exhibituros, caeterum archivi operationes uti hactenus pertractabantur, ita et nunc pertractantur, et nec unum Augustissimarum Suarum Majestatum rescriptum

quoad archivum emanatum, per dominum Szendrey in effectum huc quid deductum habetur, et quando clementissima resolutio quoad resolutos mihi titulo auctionis 200 florenos in excellentissimo consilio legebatur, eotum idem dominus consiliarius protulit, hinc patet, quisnam causa tantorum rescriptorum cassae fuerit, imo ex ejusdem malevolis clientibus unus plane Viennam pro investigatione supplicis mei ascendit, grescire volens, qualia nam merita in eodem supplici exposuerim, nunc proinde haec conveniunt, ut in acta et facta regis inquirantur, quod ipsum prudentissimo Illustrissimae Dominationis Vestrae iudicio trutinandum humillime substerno, igitur ex his concludi debet, quibusnam oppressionibus, et persecutionibus subjectus habear, ut non solum personam meam, verum et ipsos labores meos suppressere, et proferre [...]tur, penes humillime significo, dum certum opusculum sub nomine Eusebii Verini³ in archivo relatum fuisset, idem consiliarium non respondit esse opus Kollarianum, qui quidem multa scribit, sed pauca probat, quam malitiosum hocce edictum, id ipsum aequae ulteriora perspicaci discussioni substerno, comes vero camerae praeses, a Grassekovich publico ad excellentissimum consilium dato suo scripto, reprobavit modernum archivi operationem eam prorsus inutilem futuram, et aerario regio damnosum esse censuri super tribus pondo tabacae passuales mihi ac una duo Verini Eusebii opuscula exoro transmittenda, quae Hungari cum summo desiderio, et stupore legunt, et legere anhelant.⁴ In reliquo pro expertis, et in me hactenus exhibitis magnis gratiis, dum humillimas agerem gratias, me iisdem ultronee quoque uti et gratiosae protectioni, in omni humilitate devovens, cum omni devotione emorior.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servus et cliens humillime devotus
Stephanus Benyovszky mp.

Posonii 9ª Junii 1771.

P.S.: Illustrissimae dominae⁵ humillime manus exorentur, me ejusdem quoque gratiis in submissione commendans, civium Rajeczensis supplicem augustissimo imperatori admanuandum demisse exoro.

270 Andrea Giuseppe Bonomo Kollár Ádám Ferencnek.
Trieszt, 1771. június 21.¹

Visszakapta az ausztriai uralkodóháznak bizonyos itáliai területekre vonatkozó jogairól frott értekezését, mely kérése ellenére nem Auersperg grófhöz, hanem Kollárhoz került elbírálásra. Arra kéri őt, hogy disszertációját saját forrásaival egészítse ki és az esetleges hibákat javítsa ki. Csak úgy szeretné megjelentetni munkáját, hogy azt Kollár már ellenőrizte.

Illustrissime, ac summe colende Domine!

Summa cum voluptate percepi, dissertationem meam de iuribus augustae domus Austriacae¹ in eam, quam hodie Veneti detinent, Istriae partem ab excellentissimo comite ab Auersperg² non, uti ego quidem rogaveram, clementiae augustae nostrae, sed censurae Tuae, vir illustrissime, commendatam esse. Cum nihil augustae commendari deceat, quod non sit numeris omnibus absolutum, facile sentio, id non pertinere ad dissertationem meam, nisi ope Tua. Haec vero potissima ratio est, cur hunc qualem-cumque diligentiae meae fructum Tibi, vir illustrissime, ipsemet omnino commendatum velim, etiam atque etiam orans, obtestansque, ut si qua rerum gestarum monumenta in ditissimis thesauris Tuis occurrunt, quibus aut illustrari, aut confirmari dissertatio

mea possit, humanissime moneas, et siquid in ea vitii lateat, omnino deleas et emendes. Nolim enim in eo doctrinae genere, in quo Te principem omnes agnoscunt, in lucem prodire publicam, quod non ante Tu ipse laudaveris. Quae igitur animi Tui de hoc opusculo meo sententia sit, intelligere vehementissime cupio. Cum vero aequissimum hoc desiderium meum significo, superos ipsos testor, nil umquam futurum, quod illustrissimi nominis Tui causa facere nolim. Vale, atque uti es orbis litterati decus, ita esto praesidium meum. Dabam Tergesti XI. Kalendas Julii MDCCLXXI.

Illustrissimi Nominis Tui

studiosissimus perpetuusque cultor
Andreas Josephus Bonomus mp.

271 Berzeviczy Sándor Kollár Ádám Ferencnek
Lomnic, 1771. július 12.

Sokat fáradozott azon, hogy az egykori (lengyel–magyar) országhatárt forrásokból megállapítsa. A családi levéltárban talált néhány, a tárgyra vonatkozó 14. századi oklevelet, melyeknek másolatait egy eredeti kézíráttal együtt megküldi Kollárnak. Bizonyos kérdésekről szerinte Horváth Stansith Imre bővebb felvilágosítást tud nyújtani. Kéri Kollárt, hogy támogassa a visszaszerzett lengyelországi területeken a családját megillető, s jogilag igazolható birtokok visszanyerésében. Gratulál Kollár házasságához.

Spectabilis ac Perillustris Domine Consiliarie[.]
Domine mihi singulariter colendissime!

Hactenus ego in exquirendis litteris ad pleniorum regni limitum cognitionem necessariis, multum desudavi, sed omne meum conamen innane fuit: omnibus, quotquot eatenus interpellabam, carentiam litterarum praetextuantibus.

In familiae tamen tabulario, quod in aedibus meis asservatur, inter objectissimas scartetas, haeri fato quodam incidi in tabulas testamenti membranaceas celebris illius familiae meae antenati *Kakassii* anno 1327, consensu etiam regio firmatas, quarum genuinum apographum hic accludo,¹ quaequidem, si cum prioribus Spectabili Dominationi Vestrae submissis anno 1320 et 1326.² litteris combinatae fuerint, magnam profecto claritatem additurae erunt argumentationibus, pro ducenda per juga montium Beszkéd seu Beszcsad, recta limitum regni linea, hactenus ex pura convenientiae ratione, deductis.

Enimvero,³ edocemur praelaudatum Kakasium nostrum, posteaquam anno 1320 possessiones Fridman et Nedecze fluvio Dunajecz adjacentes atque etiam Kaczvink et Frankova, ab eodem fluvio uno circiter miliari remotiores, una cum sylva sua in utraque fluvii Bela parte situata, atque ad caput usque fluvii hujus se extendente, Joanni et Ricolpho fratribus suis pro 500. marcis perennaliter vendidisset, postquam item 1326 sylvam aliam, uti exponitur circa eundem fluvium Dunajecz et versus Alpes adjacentem cum 100 in eadem exstructis mansionibus, fratrulibus suis Joanni Nicolao⁴ et Petro filiis Andreae, regio ad id impetrato consensu donasset, atque realiter etiam, quia in quibusdam ex praevio modo, antenatis nostris, divenditis possessionibus, nos successores sui in actuali existimus posesorio, resignasset, statim sequenti 1327. anno, omnes uti exponit possessiones suas juxta fluvium Dunajecz, existentes, quae nimirum a venditionibus pecoribus sibi remanserant, praescriptis fratribus suis Joanni⁵ et Ricolpho, familiae vero meae directis[!] antenatis, solenni testamento identidem regio consensu firmato, perennaliter possidendas legavisse.

Et licet quidem possessiones illae juxta fluvium Dunajecz sitatae nominatenus non specificarentur in testamenti tabulis, tam in illas infra claustrum sic dictum rubrum, a quo possessio Nedecze jam prius anno 1320 divendita, ne medio quidem miliari distat, adeoque in tractu, Szandeczium versus declinante, et recenter occupato existere debere, vel ipsa terrae illius situatio, ad convictionem usque, quemlibet convincere debet. Quandoquidem totam peripheriam a⁶ claustro rubeo incipiendo, in ascensu fluvii Dunajecz ad Alpes usque unde fluvius Dunajecz decurrit, se extendentem, jam prius in annis 1320 et 1326. familiae consortibus partim divenditam partim donatam extitisse, evidenter ostendissemus.

Haec sunt quae ego de intellectu litterarum per me Spectabili Dominationi Vestrae transmissarum adiicienda esse in animum meum induxeram; quae an tantam ac ego quidem reor, attentionem mercantur, ipsa Spectabilis Dominatio Vestra pro suis in eruderandis antiquitatibus, singulari prorsus scientia, fundacius dispescet.

De Abbatia vero Neo-Forensi, praeter⁷ exigua illa quae asonis meus dominus Emericus Stansich Horvath, Spectabili Dominationi Vestrae perscripserat⁸ non habeo quod dicam amplius. Ita nimirum jacent in Polonia oblitterata et crassa tenebrarum caligine penitis obducta omnia, ut nihil vel pauca adeo, de statu claustrorum, coenobiorum, aliarumque Deo dicatarum donuum, regni hujus memoriae proditum esse, ab iis qui curiosiores in indagantis similibus rebus sunt, percipere valeamus. Aniles fabulas pro veritate nobis proferentes. Hoc tamen non obstante, agam in exquirendis monumentis sedulo, et quae exquisivero, spectabili domino consiliario transmittam.

Reliquum est, ut Spectabilem Dominationem Vestram enixius petam, velit pro ea qua fertur erga me gratia sua, in locis debitis insinuare: quod videlicet provincia illa occupata in magna sua parte originaliter meae praefuerit familiae, jureque haereditario ad illam spectet, temporibus exposit infaustis cruciatorum et Hussitarum a familia abstracta. Quod item litteris familiae per me suppeditatis, illius ad regnum Hungariae pertinentia edocta sit, quod denique ego litteras omni possibili conatu et industria conquisitas, irrequisitus etiam, subinde, ei cui res concredita erat, consignaverim, verbo: omnia pro facilitatione rei fecerim, praestiterim; ea inquam debito modo insinuare peto ut praehabita eorum notitia familiae meae habetur condigna ratio eorum: cum provincia haec postliminio regno fuerit incorporata.

Quamquidem erga me contestandiam gratiam ego condigne una cum familia mea remereri intendam, unaque de eo reddito securam, quod fatigia et operam suam ingratum non sit impensura eadem Spectabilis Dominatio Vestra; cujus ego me gratiae et benevolentiae ingressus commendo et omni cum veneratione maneo.

Spectabilis Domini Consiliarii

humillimus servus

Alexander Berzeviczy

de Eadem et Lomnicza mp.

Lomnicz 12 Julii 1771.

P.S. Illustrissimam dominam reveremur omnes, atque de suavi matrimonii jugo Spectabili Dominationi Vestrae gratulamur, nobis vero gaudemus ex animo. Det Deus ut perenne illud sit et omni ex parte beatum.

Sneiderium meum humillime commendo, et cui ille Viennae commendari deberet, mihi notificare peto.

Marchalkones nostri, in Polyonyia jam Marcialitati asvescunt, sepius jam Russos etiam fugant. Ita ut de illis mereatur hoc dici: Acies, Bellya, et portentosae plyanac strages nostrae czelemu stojentu sunt admirationi nobis tolyko quotidianae a nyeg som

admirationi. Et quid amplyius: glyoriabat olyim Graecia quod septem habuerit sapientes,⁹ scsego cachinari necesse est, alye dobrocsegtwo! neh pricsedo Polyßky si septem invenerit stulytos, majus miraculum bencse non mirum ergo quod tam bene currant negotia illorum!

272 Wajay László Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1771. augusztus 1.]¹

Beszámol arról, hogy a Magyar Udvari Királyi Kamara ülésén a kamara elnöke több kisebb jelentőségű rezolúciót ismertetett. Megvetéssel szól a zólyomi ügyről, azaz a kamara és az Esterházyak közötti birtokperőről. Szláv Pál igazgatóról nem esett szó.²

273 Wajay László Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1771. augusztus 5.]¹

Tartalmát nem ismerjük.

274 Wajay László Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1771. augusztus 9.]¹

Tartalmát nem ismerjük.

275 Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak
[Bécs, 1771. augusztus 11.]¹

Felvilágosítást kér olyan, a királyi kincstár kezelésében lévő birtokról, melyet meg tudna szerezni illetve megvásárolhatna. Szeretné továbbá, ha Benyovszky utánanézne Szapolyai István szepesi örökös főispánságára vonatkozó okleveleknek. Kéri ezenkívül Benyovszky jelentését a kamarai levéltárról.²

276 Wajay László Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1771. augusztus 14.]¹

Tartalmát nem ismerjük.

277 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1771. augusztus 18.]¹

Kollár kérésének eleget téve felkutatta azokat a kincstár kezelésében lévő birtokokat illetve praediumokat, melyek Kollár számára számításba jöhetnek. Elsősorban a Trencsén vármegyei Zárjecs birtokot ajánlja, melynek felvázolja a birtoklástörténetét, közölve annak árát is. Második helyen egy Szabolcs vármegyei, Haláp nevű praediumot említ meg. Panaszkodik a kamarai levéltár igazgatójára. A Szapolyai István örökös főispánságával kapcsolatos oklevelet még nem találta meg.

Illustrissime Domine Consiliarie et Referendarie[.]
Domine Patrone Gratosissime!

Gratiosas sub 11^a currentis ad me ordinario cursore perlatas litteras,² venerabundus percepi, quarum continentis me promptissime accommodare volens, ad easdem sequentibus respondeo, et quidem directe ad primum membri postulatum, ut nimirum talem possessionem, aut praedium suggererem, in cuius videlicet actuali possessorio Fiscus Regius praeexisteret, et quae possessio, aut praedium immediate benignae collationi regiae subfractum haberetur, ut igitur et in hocce casu, meam sinceritatem, et devotionem qua erga praelibatae Illustrissimae Dominationis Vestrae personam, tanquam profecto patrem meum feror, testificari valeam, proinde pro hic, et nunc aliam possessionem suadere non possum, quae praelibatae collationi regiae substrata foret, quam possessionem Zarietse, in comitatu Trencsiniensi existentem, quae possessio anno 1688 in conformitate benignarum divi olim imperatoris Leopoldi assecutoriarum, per hancce Cameram Hungarico Aulicam, in summa 8000 florenorum gratialium inscriptae fuit baroni Georgio Ghilányi praelibatae camerae Hungaricae consiliario, hoc deficiente, praemisso inscriptio titulo devoluta est in fratruelem ejusdem similiter Georgium Ghilányi generalem, hoc quoque in sexu masculino deficiente, devoluta est in filias ejusdem et per filias ejusdem³ in nepotes utpote Révaianam et Vécseianam barones sic dictis nuptas actuque per dictos barones Joannem Nepomucenum Révay et Vicsey[!] possidetur, intelligendum est, hancce possessionem cum alia possessione Szelecz in praecitata 8 millia florenorum summa inscriptam fuisse, sed siquidem dicta possessio Szelecz pertinentia arcis Trenchin praefuisset, eandem per comitem olim Nicolaum Illésházy ab eodem Ghilányi redemptam extitisse, adeoque saepedictae possessioni Zarjecz major summa 4 milia florenorum vix inhaerebit, et uti mihi hocce anno in thermis Trencsiniensibus existenti, fide digne relatum extitit, eandem possessionem etiam 10 et 12 millia florenorum valere, jam quidem pro eodem memorato baroni Vicsey clementer conferenda, representatio hujus camerae ad Suam Majestatem submissa est, sed hoc Illustrissimae Dominationi Vestrae nihil officiet, stat enim in benigno Suae Majestatis Sacratissimae beneplacito, cui vult, illi conferet, sed supplico si referada ad altefatam majestatem pro parte Illustrissimae Dominationis Vestrae nomine excelsae Camerae Aulicae adornabitur, pro eodem adornanda, exorandus erit excelsae camerae praeses comes a Haczfeldt⁴ ut alicui ex Germanico eandem adornandam deferat, nam hic, dominus referendarius Festetics⁵ sanguine cum Vicseio[!] nectitur, ne obstacula aliqua Illustrissimae Dominationi Vestrae ponat, adeoque nihil est cunctandum, sed haec Illustrissima Dominatio Vestra actutum sola augustissimae detegat, et tutissime eandem sibi clementer conferri supplicet, non obstante eo, quod nunc prae manibus aliorum ex camerali inscriptione habeatur, et possideatur, nam ut primum collata fuerit, igitur Illustrissimae Dominationi Vestrae eo facto, jus proprietatis enascetur, et actuales possessores per simplicem judicariam admonitione mentionatae Illustrissimae Dominationi Vestrae cedere debebunt, depositis nefors, si in eadem possessione, quaspias meliorationes fecerint, pecuniis, sed hae legitime per actuales possessores edocendae venient, et tunc observandus quoque veniet tenor cameralium inscriptionum, num eidem Ghilányio meliorationes et aedificia admissa fuerint, sunt quidem jam in parte etiam Nagy Szekeressiensia bona in comitatu Szathmariensi situata, juris realis Fisci Regii ex detectione et elucubratione mea effecta, sed sunt solummodo portiones in diversis possessionibus existentes, proximius spero etiam praedium Halap in comitatu Szabolcsiensi situm, juris Fisci Regii efficiendum, nihilominus tamen pro hic, et nunc nihil utilius et commodius pro Illustrissima Dominatione Vestra suadere possum, quam

attactam possessionem Zarjecse sibi clementer conferendam, etsi haec non arrideret, adeoque patientia habenda erit, caeterum hicce adnexam de statu cameralis archivi informationem, humillime submitto,⁶ ego alioquin affuturo mense 7^{br}, circa 4 vel 5ª personaliter famulabor. Ego vero uti hactenus ita et nunc in afflictionibus, et Szendreianis suppressionibus vivo, quoad petitum instrumentum Stephani de Zápolya in comitem perpetuum terrae Scepusiensis creatum, ad id me prorsus reflectere non possum, sed rogo enixe me magis circumstantialiter reflectendum, nam in hoc confuso archivi statu, homo tam facile reperiri non potest. In reliquo expertis gratiis, et patrocinio humillime commendatus, in omni devotione emorior.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servus devotissimus

Posonii 18^a Augusti 1771.

Stephanus Benyovszky mp.

P.S. Negotium prudenter instituendum erit, ne advertatur per me suggestum esse, et rogo humillime dignetur me ultronee quoque informare, de progressu negotii, Sua Majestas Sacratissima finem archivalis operationis vix super victura est, id ipsum humillime rogo domino status consiliario baroni a Gebler referendum, et ita Sua Majestas designetur.

[A levélhez csatolva:]

Anno priori benigno suo mandato praecipere, ut Viennam pro redintegratione librorum regionum certa subjecta exmitterentur, quaeve praevis adductis rationibus pro tunc exmitti non poterant, hoc anno rursus Vestra Majestas id ipsum praecipere non est dedignata, ego quidem projectum meum feci, quod totum camerale consilium approbavit, unico consiliario Szendrey contrariante, et diurnitas per cameram hanc dum et quando dimittendo projectante, accepto igitur in omni homagio clementissimam Vestrae Majestatis Sacratissimae resolutionem, nihilominus tamen cum Vestra Majestas tantum de salario accordet, non tamen subjecta specificet ac denominet, ut me in benigne mihi concessa activitate eadem Majestas Sacratissima ultronee etiam conservet, mihi quae eadem subjecta denominandi facultatem trionat humillime supplico. Inerant praeterea huic referadae de jubilatione expeditoris Koller cum integro salario, et titulo consiliarii, in locumve hujus de promotione domini Filßky[?], de supernumerario secretario Brunszvik etcetera. Sequenti die haec referada subscripta fuit. In qua duo specialiter notanda videntur: 1° punctum illud in quo subtilizat praeses quod solammodo de salario Sua Majestas accordet, cum tamen pronomen iis nullo modo expungi potuisset. Inauditum sane est (mi dolosa expositio fuisset) ut aliqua resolutio cum subscriptione Placet eversa fuisset, tanta minus cum pronomine *iis accordo 400 florenos salarium*. Sed quid mirum? facile simili sophismate Sua Majestas Sacratissima qua benignissima, et tenerrima mater traduci potuit. Quid plura? Eversa haec resolutio extitit, ex archivoque Franciscum Takács regestranter cum 1000 florenis, tria vero nova subjecta cum 400 florenis camerae praeses Viennam exmittenda denominavit.

2° Quod dicat diversitas per cameram dum et quando dimittendos, quod est contra consilium camerale[.] Nam quando diurnista ab unius florenis diurno restricti ad annum 200 florenos salarium, disceptatum erat: praestantiores futurae pro diurnistis accurrent juvenes, si eis spes futura aestimationis data fuerit, *conclusum est*. Fiat in accomodatione eorum reflexio.

Obscura tam favorabili referadae subscriptione processum est ad indagandam moderatam archivii operationem, de qua etiam commissio specialis sub praesidio baronis Splenyi assidentibus consiliariis a Végh, Szendrey, causarum regalium direttore, et actuario secretario Szvetics per tres dies celebratur. Invocatum est in eadem commissione, quod

ab idea regia recessum sit, quod registrantes non registraverint, sed pure extraxerunt, et quod tomi specialibus seu partialibus indicibus superflue multiplicati sint. Commissionis tandem actis in pleno relatio, relata est etiam nova per causarum regalium directorem elaborata futurae operationis idea, quae provocative se habet ad benignam insinuationem regiam, praecipit inter reliqua tres columnas [...] rubricas ducendas, in prima nomina genealogica, in media extractum, ultima vero nomina topographica inferenda esse, ut ipsi registrantes extrahant, et eodem tempore etiam indicent, actaque ad suas familias sequestrent etcetera [...?]. Etractus[!] hucusque facti tantisper approbantur, sed totalis operationis norma rejicitur, per consequens tomi 30. hucusque fini mancipati solummodo pro notitia in archivio patientur.

Praecipuum tamen fundamentum quod ob oculos poni debuisset nullus nitebatur scire, ne a particularibus ad generalem, sed a generali indice ad particulares in operatione progrediatur, prout nec de conclusa armorum serie quidpiam attactum est, ubi tamen si recto tramite incedere necesse est, universa acta ad suos reges referri, resolutis ad archivium 5. accessistis simpliciter sine demerito deletum est. Et haec sunt quae scenas archivi nonnullis commediasticas, aliis tragicas repraesentabant, quorumve Illustrissimam Dominationem Vestram de obligamine certiore reddendam humillime habui jam quando finis archivalis privatorii sperandas. Vix spero nos superrecturos, quis ergo hos ingentes inutiles sumptus. Suae Majestati refraudet.

Anno recenter evoluto 1770. Sua Caesareo Regia et Apostolica Majestas mediante suo rescripto clementer praecipere dignata et, quatenus ex hocce Regio Camerali Archivo (si tamen sine dispendio laborum in reductionem archivii tendentium fieri posset) certa subjecta ex ejusdem archivii corpore pro redintegratione librorum regionum penes hujas archivium mance existentium, si vero cum remota laborum id fieri deberet, nova alia subjecta Viennam exmittenda per excelsam hanc Cameram Hungarico-Aulicam projectarentur: quia vero sine dispendio laborum ex archivii corpore subjecta in actualitate existentia exmitti minime potuissent, ex archivii diurnalisticis nova subjecta penes desideratam manipulationem per 5. jam per 4. annos desudantia, et tum in legendis antiquis scripturis, tum vero in extractibus et elenchis faciendis bene per ita suae excellentiae comiti camerae praesidi per hanc excelsam cameram projectata existere, hoc tamen projectum et conclusum camerale ex ratione non necessari, sed et aggravii orarii regii apud suam excellentiam sinistram finem sortitum est.

Anno hocce currenti 1771. regia prioris anni resolutio vi novi rescripti rursus refuscitatur, et ut in effectum abeat praecipitur, cujus intuitu sua excellentia camerae praeses ope suae literae ad excelsam hanc cameram datae mentem suam aperit, nova subjecta cum characterе cancellistarum Viennam exmittenda esse censet, unaque extraneum unum qua talem denominet.

Insanabili dolore perculsi tres priori anno projectati diurnalisticae, cum archivali accessista ex cognita sibi manipulatione, vi etiam meritorum supramemoratorum instantiam Germanico adornatam stylo non scio cujus instinctu, ast haud aberravero dicens: archivi directoris, et ejusdem clientem instinctu Suae Sacratissimae Majestati Posonium feliciter appellanti ex navique executi ad Danubium circa initium Julii porrigunt. Qua in qualitate cancellistarum ex adductis praevis rationibus Viennam exmitti humillime supplicant. Sua Majestas Posoniensi in arce existens eisdem suam benignam resolutionem sic elargitur: *propter majorem Viennae rerum caristiam accordo ipsis 400 florenos annuale salarium*. Et hoc Germanico idiomate exmisit tamen cancellistarum characterе. Clemens haec Suae Majestatis Sacratissimae resolutio in pleno subsequenti camerali consilio publicatur, sed antequam resolutis subjectis decretum expediretur, per juvenem comitem a Grassalkovich, ut negotium cum praeside communicetur, impetratum est.

Die 27. Julii anni currentis comes camerae praeses Posonium advolat, referadam concinnas, eamque Suae Majestati in Schloß Hoff demisse porrigit, qua forte sequentem scusum complectebatur: dignabatur Sacratissima Vestra Majestas adhuc.⁷

278 Bánóczy György Kollár Ádám Ferencnek
Nagyszombat, [1771.] augusztus 30.¹

Panaszkodik a tanulási nehézségekre, de meg kíván felelni Kollár elvárásainak.

Illustrissime Domine, Patrone Maecaenas,
ac Patrone mihi Gratosissime!

Pro eo rursus ac tenerrimo, constantique in illustrissimum dominum patruum amore feror, sicut prius mentem meam afflicto statu anxiam binis litteris candidissime quae-stus sum: ita nunc tantisper divina indulgentia relevatam in quantulumcunque solatio-lum enarro. A die nempe, quo me intra breve hoc tempus ad examina omnia cum caeteris coalumnis meis resolveri, eadem vero postea ad contentum et solatium (quod e pluribus habeo) severissimorum etiam progressus nostri censorum subii, vel illi inter-im, qui maxime adversum adhuc frendebant mitiores nonnihil esse caeperunt. His Dei Omnipotentis dispositionibus paullum laetior ad omnia ea studia, quae mihi jam jam jam[!] discessuro placuit commendare, et alacrius et utilius incumbo, praeprimis autem ad sanctos canones ore clementissimi domini Lakics² expositos. Non solum enim gratiosa illa tunc illustrissimi domini patroi mei instructio, sed etiam interna eorum dignitas, et palpata jam manibus veritas mihi plene pervasit augustum sit non ex numerosa pro parte sua canonistarum agmine (ut aetatis etiam nostrae canonistae solebant) sed ex genuinis et inconcussis primorum saeculorum documentis quid jure possit, aut non, fieri definire.

Hoc unum aegre fero, quod pulcherrimi licet studii exilem nonnullis ex postremis titulis partem audiverim antea vero audiendi a [.....] defuerit et potestas, et occasio. Illud propterea fixum mihi est futuro (deo juvante) anno eosdem frequentare, ut in integris recte eruditus illustrissimo eam domino patruo solatio esse possim. Propositis his meis si gratiose beneplacito suo annuit, firmiter pro tenuitate mea inhaerebo; sin vero displiceant, dummodo benignam voluntatem intelligam, paratus sum semper corrigere, et revocare. Quae dum in grati animi tesseram, et meae in illustrissimo domino patruo fiducia testimonium humillime significo, gratiosae mei cordationi, ac clientalae me iterum, atque iterum devoveo et emorior, ejusdem

Illustrissimi Domini Patroi Moecenatis
ac Patroni mihi Gratosissime

clientum minimus
Georgius Bánoczy A.S.S.A.[?] mp.

Tymaviae die 30 Augusti

279 Török József Kollár Ádám Ferencnek
Nagyszandec, 1771. szeptember 15.

Közli, hogy új tartózkodási helyéről már két jelentést küldött. Ezek közül fontosabb az, melyben arról tudósított, hogy a királyi rendelet értelmében a 13. szepesi várost és két uradalmat teljesen kivették a köz-ponti (állami) adózás alól és Szepes vármegye fennhatósága alá helyezték. Sajnos a kért privilegiumlevelet nem találta meg a levéltárban. Megköszöni Kollárnak, hogy a lengyel történetírók álláspontját a Szepesség Lengyelországhoz való tartozásáról közölte vele. Jelenti, hogy az újonnan szerzett területeken általános a zűrzavar és a nyugtalanság. Berzeviczy Sándor ezek miatt az állapotok miatt nem tudott eljutni Krakkóba. Arról értesült, hogy a szövetségesek tábornokai találkoztak Teschenben.

Illustrissime Domine Consiliarie Aulice[!]
Domine mihi peculiariter Colendissime!

A primo in hunc districtum felici appulsu meo¹ commoda regis, et regni animo insita habens, super hic repertis, et intermedio absentiae meae tempore interventis, binas jam humillimas meas submisi relationes,² inter quarum objecta maximi ponderis visus mihi est casus ille, quo erga benignum rescriptum regium 13. oppida cum duobus dominiis Lublo, et Podolinecz excepta duntaxat contributione, plenae comitatus Scepusiensis jurisdictioni subjecta habentur³ quo in merito qualesnam humillimae meae relationi subnexerim per demissas reflexiones? Non puto hactenus Illustritatem Vestram easdem latere. Sed recte incidens hoc fuit in causa, quod ad hujus hic perofficiose adnexi privilegii in ipso originali in archivo grafiatus asservati cognitionem devenire potuerim.

Supersedeo ego hic a reliquis ad jus majestatis in totum regnum ex hoc ipso instrumento deduci queuntibus fundamentis⁴ velut Illustritati Vestrae aliunde perspectis, sed gratulor vehementer opiniones scriptorum Polonicorum in eo per illud everti, quod Scepusium aliquando a Polonia in Hungaros titulo dotis allatum sit.

Plura hactenus exquirendi mihi copia nulla fuit tum idem quod harum partium familiae urbarialibus negotiis plurimum occupatae ejusmodi querendis incumbere haud valeant, tum etiam, quod extra novos limites per adventum novarum copiarum Russicarum omnia sint turbulenta, et insegura, ob quas etiam causas dominus Alexander Berzeviczy ad meam persuasionem semet Cracoviam excurrere resolvens nihil operari potest.

Audio quidem generales confoederatorum nunc Tessinii congregatos esse,⁵ qui propalarunt quarundam etiam potentiarum deputatos ibidem futuros. Si res ibidem ita non comperentur, ut itinera tuta forent, quantum per me stabit partium mearum munere fungi non cessabo.

Ego hic loci laus sit superis optima fruor valetudine, quam et Illustritati quoque Vestrae ex animo precor, uniceque hic et nunc extra quasi commercium humanum [...] positus avidus essem aliqua etiam scire, quae in mundo agantur? Si itaque Illustritas Vestra hunc meum appetitum satiare dignaretur, mihi pergratum foret, qui de caetero in expertam sinceritatem, et favores pretiosos devovens constanter sum.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

obsequentissimus servus
Josephus Török mp.

Velki Sandecii 15. 7^{bris} 1771.

280 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek Pozsony, 1771. november 22.¹

Közlí, hogy kérvényt nyújt be az udvarhoz, amelyben megpróbálja magát tisztázni az őt ért vádak és rágalmozások alól. Az ügyben írt az államtanácsnak. Kéri, hogy Kollár támogassa őt. Egyébiránt a levéltárról nem tud újdonságokat mondani, hacsak azt nem, hogy a magyar kamara elnöke ott reformokat szándékozik bevezetni.

Illustrissime Domine Consiliarie
et Patrone mihi Gratosissime!

Praesentium exhibitorum supplicem quoad sua privilegia et antiquum continuum pacificum exercitum usum clementer per Suam Majestatem Sacratissimam stabilien-

dum, humillime oro in suis instantiis et locis, et signanter coram augustissimo throno pro meliori commendandum, humillime oro, quorum postulatum profecto in omni legalitate fundatum habetur, negotium meum² ultronee expertis Illustrissimae Dominationis Vestrae gratiis, promovendum, supplico, utinam rescire possem illum dominum consiliarium, coram quo me calumniatores mei tam inique et injuste depinxerunt, ut me possem contra talismodi calumniatores defendere, scripsi tamen noto status consiliario, quoad Illustrissima Dominatio Vestra ita, ut devotio filialis erga patrem suum exigebat, pro hic et nunc de archivo Poseniensi nihil est audire, qualiter nam illud excellentissimus comes camerae praeses, Grassalkovics[!] reformare intendat, quod ipsum dum praelibatae Illustrissimae Dominationi Vestrae notum redditum fuerit, me actutum humillime oro participem reddendum, de me vero coram nostris cameraticis Viennensibus consiliariis subtiliter ex antiqua dumtaxat notitia accepta, dilandandum, ne advertant mecum memorata Illustrissima Dominatio Vestra aliquam correspondentiam fovere, in reliquo expertis gratiis, ac ulterioribus suffragiis humillime commendatus, perenni in devotione emoriens.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Posonii 22^a 9bris 1771.

servus et cliens devotissimus
Stephanus Benyovszky mp.

P.S. Ego denique propter illustrandas fiscalitates magnas oppressiones, odia sustinere cogor, utinam haec augustissimae jam tandem semel detegeretur,³

281 Kollár Ádám Ferenc Károlyi Antalnak
Bécs, 1771. november 29.

Megkapta a kamarai jegyzéket az ecsedi birtokperről. Annak érdekében, hogy a számára kijelölt feladatot elvégezhesse, szeretne Magyarországra jönni. Kéri ezért Károlyit, hogy beszéljen erről a magyar kamara elnökével.

Excellentissime Domine Comes[,]
Domine Gratiose!

In ipso fere cursoris hujus abitu nota quaedam cameralis de Ecsediensi controversia¹ ad me delata est, quae mihi dies aliquot abripiet. Sincerissimus animus meus² erga Excellentiam Vestram et universam Karolyianam domum inclytam summo gaudet opere habiturum se esse occasionem, qua gratitudinem possit contestari suam.

Agitur praeterea de alio direttore, camerali Poseniensi archivo praefficiendo. Agat, quaeso, Excellentia Vestra cum excellentissimo camerae praeside, ut destinata jam olim pro me sparta illa mihi obtingat, quo tandem aliquando in patriam redire, et cum aliis civibus meis tum in primis Excellentiae Vestrae opportunius et efficiacius testari possim, quod in perpetua et sincerissima devotione sim et emori velim.

Excellentissimi ac Illustrissimi Domini Comitis[,]
Domini mei Gratosi

Viennae 29. Novembris 1771.

deditissimus cliens et servus
Adamus Franciscus Kollár mp.

282 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1771. december 3.¹

Értesíti, hogy a magyar kamara elnöke, Grassalkovich Antal december 1-jén meghalt.

Illustrissime Domine Consiliarie Domine[.]
et Patrone Gratosissime!

In obsequium contestandae ulterioris meae devotionis significo excellentissimum dominum comitem camerae praesidem Grassalkovich die 1^a currentis mensis hora quarta pomeridiana prie in Domino obiisse proinde requiescat in sancta pace, igitur nunc adest opportunissima occasio de nobis, agendum igitur erit in suis locis, et me de futuris hujus camerae circumstantiis quis futurus praeses rogo amice certiorari. In reliquo gratiis humillime commendatus perenni cum devotione emorior.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Posonii 3^a X^{bri}s 1771.

servus humillimus
Stephanus Benyovszky mp.

283 Andrea Giuseppe Bonomo Kollár Ádám Ferencnek
Trieszt, 1771. december 6.¹

Felháborodva értesült arról, hogy tudtán kívül érkezését egyik ismerőse önhatalmúlag Kollártól visszavette. A maga részéről abban reménykedett, hogy művének hibáit kijavítják. Szeretné, ha Kollár közölné vele véleményét a műről, hogy azt annak alapján átdolgozhassa.

Illustrissime atque Clarissime Domine,
Domine summe Colende!

Quod me prorsus ignaro, suaque sponte dominus Sardi dissertatiunculam meam manuscriptam² sibi reddi curaverit, molestissime fero. Sperabam enim, quamdiu opusculo huic meo in manibus Tuis, vir excellentissime, sibi esse liceret, aliquando futurum, ut tantum superasset otii, quantum ad maculas, quas forte habet, abstergendas opus esset. Certe nihil propositum mihi minus fuit, quam ut TE, vir doctissime, longe gravioribus studiis implicitum, meis a jucundissimis, quibus te vacare litterati orbis maximi interest, curis Tuis averterem. Velim igitur factum pro infecto habeas, nullamque rationibus meis offensam ob hanc causam imputes. Contra si quid unquam in viribus meis est, eritque, quo Tuam in me benevolentiam promereri queam, nihil mihi unquam sanctius futurum puta, quam ut me Tui studiosissimum quibuscunque factis ostendam.

Huic igitur animo meo tribue, vir excellentissime, si summis precibus Te rogare non dubito, ut aliquod amoris in me Tui argumentum in manibus meis extare velis, quo significes Te a me offensum non putare. Utinam vero etiam significare velis, quod sit de dissertatiuncula mea iudicium Tuum, et quam ei limam adhiberi adhuc optares. Certissimus esto, me maximi facere quaecumque iudicium Tuum, meque nemini aestimatione eruditionis Tuae umquam cessurum esse. Vale, et mihi, si potes, favere perge.

Illustrissimi atque Clarissimi Nominis Tui

Dabam Tergesti VIII. Iduum X^{bri}s MDCCLXXI.

cultori perpetuo et studiosissimo
Andreae Josepho Bonomo mp.

284 Károlyi Antal Kollár Ádám Ferencnek
[?, 1771. december első fele?]¹

Sürgeti Kollárt, hogy az Aspremont család ellen folytatott birtokperével kapcsolatos dokumentumokat kutassa fel és minél előbb küldje meg.²

285 Hrabiny József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1771. december 13.

Megbízható, magyarul tudó és szláv nyelvet beszélő emberével megküldi két példányban a Károlyi-féle fiskális ügy aktáit. Levéléhez mellékeli a királynőhöz benyújtott kérvényét egy fogalmazói állás elnyerése érdekében. Kéri Kollárt, támogassa beadványát és próbálja számára az állást Mária Teréziánál kieszközölni. Csatolja az erre vonatkozó királyi rezolúciót.

Illustrissime Domine Consiliarie, et Referendarie!
Domine, et Patrone mihi Gratosissime, Colendissime!

Medio praesentium latoris Joannis Maszlakovics Rasciani, sed linguarum perinde Hungaricae, atque Slavicae peroptime gnari, hominisque a fidelitate saepius probati, et experti, et apud me, per tempus, sui, in via instantiae durante negotii, hospitium habentis, promissa Illustrissimae Dominationi Vestrae fiscalitatum acta,¹ in duplo transmittito, meas humillime repetendo preces, ut, ob meritum praesentis denunciationis, ab augustissima imperatrice, desideratum cancellistatus officium mihi exoperari non gravetur Illustrissima Dominatio Vestra. Meam autem instantiam,² sapientissimo Illustrissimae Dominationis Vestrae iudicio, et moderationi humillime subiicio, quam optime dirigendam, et, si, vel in parte, vel in toto opus est etiam modificandam; motiva in ipsa deducta, sunt verissima; etiam resolutionem regiam,³ in instantia citatam, in copia submitto, soli Illustrissimae Dominationi Vestrae, pro confirmativa notitia deservituram: praeterea familiae Lonyay binas litteras.⁴ In reliquo pretiosissimis favoribus, patrocinio, et gratiis humillime commendatus, singulari, et obsequiosa cum veneratione persevero.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

humillimus cliens, et servus obsequentissimus

Posonii 13^a Decembris 771.

Josephus Hrabiny mp.

[A levélhez csatolva:]

Sacratissima Caesarea, et Regio-Apostolica Majestas!

Domina Domina Clementissima!

Posteaquam per inexpectatum, excellentissimi domini comitis Camerae Majestatis Vestrae Sacratissimae Regiae Hungarico-Aulicae praesidis, ex hac vita decessum,⁵ concessa eidem ad dies duntaxat vitae suae, subalterna, in praefata camera regia, subiecta nominandi, et ponendi facultas, ad Suam rursus, Majestatem nempe Vestram, Dominam Nostram Clementissimam, rediisset originem; tanto majori cum fiducia, ad inexhaustum Majestatis Vestrae gratiarum thronum, profundissima recurro cum humilitate, tali potissimum ex fundamento: quod siquidem ego nullum plane e superioribus meis, vel minima unquam laeserim offensa; praeterea primo statim diurnistalis mei, ad Regio Camerale Archivum servitii anno, de mei actualitatem promotione, cameraliter affidatus fuerim, istiusve cameralis assecurationis virtute, ad personalem archivi statum, secundum tenores benignae Majestatis Vestrae resolutionis, dato 9^{nae} Decembris,

anno 1767. clementissime emanatae, et haec regia Majestatis Vestrae Sacratissimae verba in se complectentis: neque servitium, in quo actu constituuntur, etiam postea, ubi archivum in ordinem redactum fuerit (excepto solo delicti casu) amissuri sint: me quoque adnumeratum esse, omnino persuasum habuerim, quod, inquam, tam dolorosam, injuriosam, et nimirum dedecoram, a praementionato diurnistali cameraleis archivi servitio, non sim promeritus dimissionem; penes hoc etiam intergris quinque annis, qua jam veteranis archivalibus unus e diurnalistis, in eodem archivo, et distinctiore mei cum applicatione, et majore cum solertia altissimum Majestatis Vestrae promoverim servitium; ac denique vitam meam honestae vivendi rationi singulariter accomodaverim, officii quoque regii partes, secundum praescriptas a superioritate mea regulas, linguarum utpote Hungarico Germanicae, et Slavicae callentissimus, ad amussim perfecrerim, ut adeo luculenter his omnibus per me semper observatis, nullo unquam tempore contra me fuerit obmota querimonia. Ne proinde tantam vivendi mediorum honorisque, et bonae, pari cum vita passu procidentis famae jacturam, citra omnem culpam meam, aut ullum delictum, gravi, manifesta quoque cum injuria, et confusione me pauperimum, et egentissimum, ab ipsa plane, mei ab officio, contra omnem Christianam non minus aequitatem quam humanitatem, quinta decima die Augusti, per novissime vita functum Camerae Majestatis Vestrae Regiae Hungarico Aulicae praesidem factae cassationis, longius adhuc sustinere foret necesse, coram throno Majestatis Vestrae Sacratissimae, in genua provolutus oro, obtestorque humillime, quatenus meam perinde innocentiam, quam summam etiam inopiam, et egestatem, et quinquennio Majestati Vestrae solertissima praestita servitia, sibi cordi sumere, meque in integrum officii, et pristini honoris restituendo, in regio hocce dicasterio actualis accessistatus munere denique benignissime consolari altefata Majestas Vestra non dedignaretur: clementissimam resolutionem operiri persevereturus, emorior.

Majestatis Vestrae Sacratissimae

humillimus, perpetuoque fidelis subditus

Posonii 13^a Decembris 1771.

Josephus Hrabina mp.

286 Kollár Ádám Ferenc Károlyi Antalnak
Bécs, 1771. december 21.

Csodálkozok, hogy Károlyi nem kapta meg legutóbbi levelét, amelyben értesítette őt a levéltári fiskális jegyzékről. Az ecsedi birtokkal kapcsolatos aktákat december 16-án eljuttatták hozzá. Felhívja Károlyi figyelmét a Rákóczi-féle tractatus tanulmányozására, ugyanis abból többet lehetne megtudni az ecsedi lápokról. Közli, hogy meghalt a Magyar Királyi Udvari Kamara elnöke.

Excellentissime ac Illustrissime Domine Comes[,]
Domine Gratiose!

In dubio haerentem, utrum priores [litterae] meae recte fuerint traditae,¹ mirifice me recrearunt gratiosae Excellentiae Vestrae literae, hoc eodem, quo rescribo, die a me receptae. De nota archivali³ res ita est, uti perscripseram. Universa vero causae Ecce-diensis acta 16. hujus mensis Decembris ad me pro tenui opinione mea sunt transmissa.

Praetendenti dimidietatis Aspremontianae extra seriem Pestini agere denegatur,⁴ monentur tamen ii, quorum interest, ut in donationalium expeditione futura jurium ejus

rationem habeant, quod remedium procul dubio feretur famigerata clausula salvi juris alieni.

Communis amicus noster Paulus⁵ officio amici egregie functus est, habetque sibi censentientem Szlavium aequae ac homines regios Posenienses; mihi, ob argumentorum, quibus utuntur gravitatem ab eorum sententiis dissentire non licebit.

Attamen ex amicis intelligo, inquiri perquam diligenter in pacis tractatum quemdam Rakoczianum,⁶ ex quo lux ingens oritura et paludes Ecsedienses multum illustratura esse speretur.

Praeses camerae furere simul et vivere desiit. Adgressus me ultimo fuerat animo plane gladiatorio famamque meam et existimationem *coram augusto throno* ut verbis ejus utar, in discrimen conicere conabatur; at vero ostendi illi meum quoque arcum et mea tela nocere; cui Veterosolienses incatti ingentes referre debebunt gratias. Quibus me efficacissimis Excellentiae Vestrae gratiis et expertis favoribus enixe commendans aeterna cum addictissimi animi mei veneratione persevero.

Excellentissimi ac Illustrissimi Domini Comitis[,]
Domini Gratosi

Viennae, 21. Decembris 1771.

deditissimus servus
Adamus Franciscus Kollar mp.

287 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1771. december 22.¹

A közelgő újév alkalmából jókívánságait tolmácsolja. Jelenti, hogy számos forrást dolgozott fel a királyi kincstárhoz tartozó zólyomi uradalommal kapcsolatban. Ezek közül kettőnek a kivonatos tartalmát közli. Úgy hallotta, hogy a Magyar Királyi Kamara alelnökévé Festetics Pált akarják megtenni, de az elnök személyéről még hallgatnak. Úgy látja, itt a kitűnő alkalom arra, hogy Kollár a kamarai levéltár élére kerüljön. Ami saját személyét illeti, nem kíván a levéltárban maradni, meg szeretné pályázni az óbudai uradalom praefectusi állását. A lipcsei uradalomra vonatkozó iratokat néhány napja kapta meg feldolgozásra.

Illustrissime Domine Consiliarie,
et Patrone Gratosissime!

Festivus sancti patroni recursus exigit, quatenus ea, quae in votis intime habeo, in signum constantis Illustrissimae Dominationis Vestrae devotionis vectigali calamo depromam; ut proinde divina bonitas eundem festivum diem ac proximius exoriturus novi anni auspicandum plurimorum subsecutorum optato recursum, ad vota propria supervivere clementer indulgeat, sincere comprecans animo.

Penes humillime pro statu notitiae significo me adhuc plurima litteraria documenta adscribendum coronalitatem domini Zolyom excussisse, inter quae hosce binos extraculos adnecto, et quidem 1um Rudolphi 2^{di} imperatoris ubi Nicolaum, et Franciscum Dersffy de 60 milia florenis hungaricis assecurat, ut si eisdem dictam summam in subsequente anno 1604 non deposuerit, adeoque eo in casu, appromisit ipsis arcem suam Veterozoliensem inscribendam. 2^{dum} certae transactionis inter dominam Ursulam Dersffy magnifici Francisci Magocsy consortem, filiam vero dicti Francisci Dersffy, ab una, ac Stephanum Vesselény qua tutorem prolium suarum ex Catharina Dersffy consorte sua, filia vero antelati Nicolai Dersffy progenitarum ab altera partibus a[nn]o 1610 initae, qua mediante, totalem dimidietatem castrorum Zolyom, et Dobronyiva Barbarae Prény idem Stephanus Vesselény 2^{dæ} consorti suae, ad dies vitae possiden-

dam cessit, litterae vero Ferdinandi III imperatoris ad palatinum Paulum Pálffy exaratae, in archivo palatinali non reperiuntur nec unquam ibidem reperiri poterunt, verum in proprio privato familiae comitum Pálffy archivo reperibiles fore, quarum intuitu, mediante camerali insinuato, eadem familia comitum Pálffy ad easdem pro parte Fisci Regii extradandas requisita exstitit, bonum foret, si et ipsa augustissima domina mediantem privato pilieto comiti judici curiae regiae² clementer committeret, ut easdem litteras sine ulteriori tergiversatione extradari faciant. Vice praesidi nostro interimalem praesidis activitatem clementer attributam esse, illustrissimum vero dominum Festetics³ isthic adeo strenue et fervide in comparanda ad rationem Suae Majestatis Sacratissimae annona operari, quem ego etiam ter adieram, ac una famulabar, rumor hic magnus de ipso fertur eundem futurum vice praesidem nostrum,⁴ sed de praeside denique altum siletur, autumant tamen modernum vice praesidem indubie futurum, proinde exoro humillime Illustrissimam Dominationem Vestram, num ex praemissis etiam ipsa certitudo eventura sit, me eatenus gratiose participem reddendum, quoad personam vero meam, et Illustrissimae Dominationis Vestrae, cameralis archivi ingressum, nunc opportunosam occasionem adesse, quo uterque nostrum consolari possemus, ego quidem mihi per amplius, in hac confusione, dissensionibus, et tam altissimi servitii regii⁵ fiscalium jurium, quam etiam personae meae per modernum indoctum et formidolosum virum⁶ oppressionibus in archivo nullo modo permanere desidero, verum si praefecturam Vetero Budensis domini ad casum enascentis vacantiae, consequi valuero, omni studio ad eandem assequendam adlaborabo, litteralia vero documenta dominium Lypche montanisticum ante aliquot dies mihi ad elaborandum data, fundate erui, et exquisivi, cujus retardationis, et suppressionis neminem alium causa fuisse, quam dominum consiliarium Szendrey. Igitur taliter per hujates camerales consiliarios regia commoda promoventur, utinam jam tandem mihi redemptio affulgeret, ex hac schola Judaica, in reliquo gratiis, et patrocinio humillime commendatus, cum omni veneratione emorior.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Posonii 22da X^{ris} 1771.

servus devotissimus

Stephanus Benyovszky mp.

288 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek Késmárk, 1771. december 28.¹

Barátságuk jeles bizonyítékeként tekinti, hogy Kollár figyelemzettette Tersztyánszkyt, akinek már három kidolgozásban néhány cikket küldött az erdélyi fejedelmekről. A jövőben csak olyan feltétellel hajlandó tanulmányt adni Tersztyánszkyknak, ha megígéri, hogy ezt előzőleg Kollár elolvassa és az esetleges tévedéseket kijavítja. Seeger báró biztatására egy jogtörténeti munkán dolgozik, melyben a császári és királyi háznak és a cseh koronának három sziléziai hercegségre vonatkozó jogait igyekszik bizonyítani. Szerette volna művét megmutatni a császárnak vagy néhány tábornoknak, de ezt visszautasították. Köszöni, hogy értekezését Rosenthal is átnézi.

Illustrissime Domine Consiliarie Domine[.],
mihi Summa pietate colendissime!

Sicuti nihil magis in votis habeo, ut quam ut res TUAE illustrissime domine ex voluntate TUA fluant semper: ita, accedente novo iterum anno, pietatis huius documentum quoddam TIBI submittendum esse existimavi. Efficiat DEUS, utrum solum eundem feliciter exordiaris, sed, multos quoque venturos, omni ex parte incolumis atque

fortunatus, sugentes decurrentesque videas. Benedicat inprimis DEUS gravissimis TUIS, quas² in principis, patriae, orbisque litterati, caussa, summa cum adprobatione, suscipis, occupationibus, et illis, a quibus fortunae TUAE dependent, eam mentem addat, ut TIBI praemia meritis TUIS congrua iam tandem aliquando decernunt. Hucdum enim fructus amplissimi ex TUIS occupationibus in alios redundabant, ad TE exigua, fere nulla pars earum. Decessit non ita pridem unus TUORUM maximorum adversariorum, confundat reliquorum DEUS consilio deprimetque itaque quando ad vires redire queant!

Amoris TUI singularis, quo me hucdum complecti pergebis evidentissimum argumentum derivo ex scheda, quam, mense hoc ad dominum Tersztyanszkium exarasti. Exponis quippe candide, quid excipias quoad notulas, quas ego in nonnullos articulos triplicis compositionis cum principibus Transilvaniae factae cum Tersztyanszkyo communicavi, ille vero ephemeridibus³ quas cum sociis procurat, inseruit. Precibus eius multis deferendum, et ex eo genere studii, quo inprimis delector, non nihil submittendum existimabam. Si scivissem TE, in materia hac vel antea iam, vel anno hoc, et quidem jussu aulae laborasse, et consilio status obtulisse, supersedissem lubens labore hocce. Ceterum, cum significes, cum TUIS ea quae in ephemeridibus evulgata sunt, non convenire, illum favorem mihi expeto, ut errores, in quos prolapsus sum, detegas. Lubens systema, quod mihi formavi, immutabo, ea inprimis de caussa, ut siquid imposterum scriberem, error commissus emendari possit. Praeterea TE rogo enixissime, ut illis, quae imposterum Tersztyanszkyo sum missurus, limam prius admoveas. Et quidquid TIBI displicuerit, expungas, emendes et atque immutes prius, quam ille ephemeridibus inseruerit. Si vero gratiam hanc abs TE consecutus non fuero, nihil in posterum Tersztyanszkyus est a me accepturus. Paraveram iam notulas submittereque volebam in transactionem Bocskaianam, sed laceravi eas, heri neque amplius eae [...?] in ephemeridibus [...?] consecuturæ malo alias materias deligere.

Jam de dissertatiuncula, qua jus augustae domus et coronae Bohemiae in III. principatus a Silesia⁴ avulsos iudicare volui, non nihil, pro TUA, exponam. Provocavit me ad laborem hanc suscipiendum, liber baro Seeger,⁵ qui cum mense Aprili fuit ex limis, ex Teschinensi ducatu, ad hos rediisset, atque mihi ostendisset apographum instrumenti, quo perhibetur Ossvieczinensem principatum Casimiri regi Polonorum esse venditum, diceretque plerum eius autographum haberi; reposui apud Sommenbergem quoque illud deprehendi.

Iniunxit ille nox mihi, ut si quid praeterea invenire possem, quod ad materiam hanc pertineret, in chartam coniicerem, et simul, quando, et quo iure principatus hic ad coronam Bohemiae pervenerit, breviter ostenderem. Cui, cum id denegare non possem, et scriptores, adversariaque mea excussissem, in alia quoque incidi, eodemque iure Zatoriensem et Severiensem ducatus ad augustam domum, qua Osvieczinensem, pertinere cognovi. Ita enata est dissertatiuncula mea, quam, quod TEcum, ut optaveram, non communicam et inpraemia, domino Seeger inprimis tribuendum est. Non existimabat ille consultum fore, ut cum alio quoquam, quam cum excellentissimo comite praeside consilii bellici,⁶ cui in primis ad augustam accessus patit, res haec communicaretur. Cum enim, nec reges et principes, iura [...?] in ditiones aliquas aliena sub potestate haerentem habent ante tempus quod conveniens eis videtur, evulgent, nec facile admittant, ut multarum ad notitiam res tales deveniant: facile se ostensurum fuisse comitem laudatum existimabat, si vel alia via scriptum consilio suo conscriptum augusto⁷ exhibitum, vel res cum pluribus communicata fuisset. Ego, dum Viennam illud expediebat, Pestinum iter suscepi, ibi vel augusto, vel Hadikio,⁸ vel Laudohni,⁹ vel cuicunque primorum ducum bellicorum, qui aderunt, exhibere potuissem, sed consilium hoc quaque

baro Seeger, qui in dilatandis finibus regni imperiique Austriaci versus Poloniam ex augustorum mandatis,¹⁰ occupatur, improbatur. Quia tamen Vienna nihil rescriptum est eidem domino Seeger, consilio illius, scriptum Posonium etiam missum est, et serenissimo duci Alberto¹¹ exhibitum, idque potissimum ex ea ratione, quod duces Teschinentes in priores ducatus duos, exspectativam a Joanne rege¹² fuit consecuti.

Quod vero TU amici veri sincerique in foetu hoc ingenii mei qualicunque examinando munere sis functus, TIBI, eas, quas mente concipere possum, ago gratias. Quod autem eodem illustrissimus dominus de Rosenthal offenderim, multum doleo. Nescio tamen quo iure dicere possis eruditissimus vir, me falcem in messem suam immisisse. Sive enim ex augustorum mandato, sive proprio arbitrio, in iure augustae domus in tres hos principatus ostendendo, occupabatur; ego per id nullum ei obieri impedimentum. Facile illi faverit, qua praefecto tabularii sanctionis augustae domus, multa conquirere, documenta diplomata et argumenta, de quibus ego ne auditione quidem accepi quidquam. Quod ut eum facturum non dubito, ita rogo, ne graviter molesteque ferat, quod ius hoc augustae domus qualicunque scripto indicaverim. Licet hoc, nisi me omnia fallunt, cuivis privato, immo officium, quo principi obstricti sumus, deposcere videtur. Caeterum, si dominus de Rosenthal, totum opus meum reprobaverit, patienter id mihi ferendum erit, numquam tamen me conatus tam laudabilis operaeque insumtae poenitebit, inprimis, cum Posonio mihi perscriptum sit, adprobationem[!] illud serenissimi ducis qualemcunque esse consecutum, TU, si illustrissimum virum addictum mihi reddere, atque eo in primis perducere potueris, ne sinistrum de scripto hoc meo ferat iudicium, inter beneficia¹³ quibus me hucdum liberalissime mactasti, pergratus id referam. Dominus baro Seeger non est amplius apud nos, sed Iglovia stationem habet. Audiverim ad VOS proxime iterum. Intendam ergo ei, quae Vienna de scripto hoc habet, antequam se itineri dederit significare.

Ceterum, eum pro TUA, TUAEquae incolumitate vota iterum repeto, et gratiae ulteriori me commendo, maneo.

Illustrissimi Nominis TUI

Kesmarkini die 28 Decembris 1771.

cultu assiduus humillimusque
Josephus Benczur mp.

289 Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak [Bécs, 1771. december vége?]¹

A Károlyi–Aspremont birtokvita tisztázásához kér segítséget: kutassa fel a pozsonyi kamarai levéltárban a perre vonatkozó dokumentumokat és közölje azokat vele.²

290 Jakob Felix Gelasius Dobner Kollár Ádám Ferencnek Prága, 1772. január 3.¹

Annales-einek korábban megígért negyedik részét most tudja megküldeni és Kollár véleményét olvasni kívánja arról. Panaszodik, hogy nincs elegendő ideje arra, hogy a történelemmel foglalkozzon. Iskolarektori munkája ugyanis minden energiáját lefoglalja. Prágán kívül nincs lehetősége, hogy könyvtárban és levéltárban dolgozzon. Szeretné, ha a cseh történelem teljes kutatása és művelése érdekében Mária Teréziától valamiféle évjáradékban részesülhetne, s ennek kieszközlésében Kollár támogatására is számít. A legutóbbi években megjelent műveiből küld néhányat és beszámol arról, hogy két lexikonon is dolgozik.

Viro perillustri ac clarissimo

Adamo Francisco Kollario

Augustae a consiliis Bibliothecae Caesariae Vindobonensis
custodi primario etc.

Gelasius Dobner a Sancta Catharina e scholis Piis
salutem plurimam dicit.

Merito vir perillustis apud Te existimatio de me concepta vapulat, cum fidem coram Viennae datam necdum deliberavi, excerptumque de finibus episcopatus Pragensis in hoc usque tempus tam longinquum distuli. Spero autem congenitam Tibi humanitatem benignitatemque facile daturam tantae morae veniam: vix Vienna Pragam redieram, cum me provinciae negotia in Czsaviensem districtum evocarunt, inde post trium hebdomadarum intervallum reverentem domi tot tantaeque intermissae occupationes obruerunt, ut de rebus scientificis vix quidem cogitare fas fuerit. Nunc posteaquam vinculis istis potissimum expeditus respirare nonnihil coepi, ante omnia Tibi vir clarissime satisfaciendum esse ratus sum: hem! itaque excerptum illud promissum ex quarta parte Annalium meorum necdum edita,² quod sapientissimo iudicio Tuo reverentissime subijcio, felicissimum me omnium mortalium deputaturus, si vel uno alterove loco cogitatus Tuos assecutus sum, si summae Tuae rerum historicarum cognitioni vel in partem satisfeci.

A reditu meo, uti coram receperam, omnino animus erat mox memoratam quartam Annalium partem prelo subjiciendi, sed ne quidem praefationi adornandae, adeoque operi postremam manum imponendo otium tempusque suppetierat, quod omne infelix meus rectoratus sibi vendicat, is curis negotiisque suis tantum animum in diversa rapit, ut nisi vir benevolentissime patrociniis Tuis ades, de prosecutione historiae patriae actum sit. Jam enim certus sum me superiorum majorum voluntate rursus ad haec metalla damnatum esse, posteaquam jam novem annos hanc servitutem fero. Non deest superioribus meis optima voluntas, ut tamdiu suspirantem et ingemiscentem in libertatem restituant, sed tam tenues his praesertim calamitosis temporibus domus nostrae Pragenae fortunae sunt, ut nec me nec alium sine officio et supra numerum patiantur. Extra Pragam, ut ipse pro summa Tua prudentia cognoties, sine bibliothecarum archivorumque praesidio historiam scribere, foris typum curare, opuscula distrahare perditae operae est consilium. Non superest rebus his meis afflictis refugium, nisi ad augustissimae clementiam, quam modo vir perillustis velis, et vero velle Te coram benignissime pollicitus, propitiam mihi reddere potes, ut annum stipendiolum in victum designet. Quodsi effeceris, renatum me aestimabo, atque Tibi tanquam alteri parenti cum nov vita debebo omnia, debeat in universa Bohemia, quod Deo propitio vitamque misericorditer mihi largituro integram historiam patriam, et singulis annis tomum suorum manuscriptorum ineditorum sit perceptura.³ Redit paucos post dies Viennam excellentissimus baro Kreszel⁴ studiorum meorum fautor praecipuus, et conditionis hujus, qua premor, gnarissimus, non deerit is, ut causam meam apud augustissimam tueatur, modo vir eruditissime primum lapidem rei jacias, meque edoceas supplicione libello et scriptis ad augustissimam precibus opus sit, an verbis Tuis, quibus procul dubio major vis pondusque ad ejus thronum est, rem conficere pares. Si profuturam quoque autumas protectionem excellentissimi comitis Eugenii Würben nunc vice-praesidis,⁵ neque illa deerit, praeter meritum meum is quoque studiis meis addictus est, cui quartam partem Annalium defero inscriboque.

Quantum memini, deest ex opusculis meis editis collectioni Tuae vir perillustis apologia⁶ et duo examina critica,⁷ que coram reverentissime offero; adjungo nostri religiosi de censorio iudicio novum partum fortassis iudicio Tuo non displiciturum, post festum Purificantis mittam tertiam partem numophilacii Bohemi,⁸ quae sub prelo sudat. Persuasi etiam uni ex religiosis meis, quod in se suscepit perficiendum *Lexicon historico-*

*geographicum Bohemiae*⁹ a me jam ante annos 20 coeptum, pro quo eidem jam facile 250 philiras pugno meo conscriptas consignavi, quod ubi absolverit, ordietur alterum itidem a me coeptum lexicon eruditorum Bohemiae.¹⁰ Atque haec sunt quae perscribenda censui. Vive jam vir numeris omnibus absolute diu superstes reipublicae literariae decori ac incremento, atque clientem Tuum desideriorum suorum precumque com-
potem fac, ut pro vitae Tuae integritate ac longaevitate Deum Omnipotentem Maximum ferventius atque quietius efflagitare possit. Vale. Dabam Pragae III. Nonae Januarii MDCCLXXII.

291 Károlyi Antal Kollár Ádám Ferencnek
[Hely nélkül, 1772. január 3.]

Utasításokkal látja el Kollárt az ecsedi birtok tulajdonjogát illető peres ügy további kimenetele érdeké-
ben, különös tekintettel a birtokadománylevél kiadására.¹

292 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1772. január 6.

Igyekezett eleget tenni Kollár kérésének és feltárta a Károlyi–Aspremont-féle kincstári perrel kapcsolatos dokumentumokat, melyeket részletesen ismertet. Együttal előadja a nagyecsed-i birtok birtoklástörténetét és észrevételeket fűz a perhez.

Illustrissime Domine Consiliarie, et Patrone!
mihi Gratosissime!

Quanto cum animi gaudio gratosas Illustrissimae Dominationis Vestrae ad me exaratas litteras,¹ perceperim, id sufficienter edicere non valeo, quod dominii Ecsed opus per me elaboratum de benignis Sacratissimarum Majestatum jussis, manibus praelibatae Illustrissimae Dominationis Vestrae pro uberiori eatenus scripto depromenda opinione consignatum sit, illustrissime domine, uti ex praeallatis ad me datis litteris intelligere debui, observo, quod miris modis, et interpretationibus memoratum opus elidere nitantur, ut nimirum supplicanti comiti Károlyi² benignae donationales in annis adhuc 1748. et 1751. genitori condam ejusdem comitis supplicantis resolutae,³ expediantur, sed hic illustrissime domine reflectendum esse ad leges, et quidem Sigismundi regis decretum 1^{mum} anni 1404^b in quo per expressum declaratur taliter *item quicumque, fidelium possessiones aliquas obtinuerit, se ipsumque in dominium hujusmodi possessionum aliquali inertia ductus, infra anni revolutionem statui non fecerit, talium donationalium vigor ammittatur, ipsaeque possessiones rursus ad manus regias eo facto devolvantur*, item titulus 12 partis 2^a ubi si rex cuiquam super aliquibus bonis donationem fecerit, et idem donatarius semet in talibus bonis collatis, infra unius anni curriculum legaliter statui non curaverit, igitur talia collata bona idem rex immediate alteri conferre, aut pro se reservare potest, jam si in tali casu, ex defectu intermissae legalis stationis, extante ipso privilegio donationali, bona collata princeps alteri conferre, aut pro se reservare poterit, quanto magis hic, ubi tantum penes benignas resolutiones, via camerali interventas, pro fisco regio bona per supplicantem comitem possessa, recipi non possent, ex quo praecitatae benignae resolutionis regiae, quae in privilegium donationale non rediguntur, et legitima statione non firmantur, jus firmum possessori tribuere non possunt, quod ipsum etiam consolidatur, curiae regiae sententialibus ante

annum pro praedicto Fisco Regio in simillima causa ex nota Rakocziana contra Ladislaum Szepeßy et hujus evictorem generalem Gyulay latis, ubi per antelatum curiam regiam multis sentiis disceptatum fuit, an in causa praesenti ubi camerali venditioni etiam benigna Carolina ratificatio accessit⁴ Fisci Regii actoratus, contra factum principis, subsistat, *deliberatum est. Resolutionibus regiis, via camerali interventis, adeoque ad legalem statum privilegiale non positus difficultatibus, partis evincentis non subsistentibus actionem Fisci Regii stabiliri, partesque ulterius agere teneri*, item moderni quoque domini causarum regaliū directoris⁵ opinione, quoad revindicando possessiones Anarcs, Aranyos, et Olah-Kékes tanquam praedictae arcis Eched pertinentias, anno 1766 deprompta, et quidem taliter *quod haec cameralis translatis, seu contractus, veluti hactenus jure privilegiali nondum vestitus, processus Fisci Regii obicem ponere non possit, exemplo causarum Schilsonianae, et Vajianae, imo etiam illa, quae vigore praementionatae conventionis, per memoratum supplicantem comitem Károlyi possidentur, Fiscum Regium recipere posse adeoque tanto magis respectu illorum bonorum, quae alii possident, eadem conventionem multo minus obstare queunt[?]*, jam cur pro tunc affirmative, cur vero nunc negative ita opinatus sit, id quisque facile dijudicare poterit, unice ibi denatum comitem camerae praesidem, hinc supplico, et oro, praemissis isthic adductis legalibus motivis, in sua opinione danda, insistendum, et quod Suae Majestates Sacratissimae legaliter, juste, praemissam dominii Ecsed medietatem, depositis per saepefatum Fiscum Regium deponendis, ad manus suas regias recipere possint, manifeste evadit, etsi summe fatae Majestates Sacratissimae a benigna dominatione repetito comiti Károly[!] elargienda, alienae non forent, adeoque talis ipsi, prius expediri non potest, priusquam idem comes supplicans bona tam per ipsum, quam et genitorem condam suum comiti Bethlen, et Zanathy in 100 millia florenis, uti et aliis suis familiaribus divendita non rehabuerit, et integraliter arci non applicuerit, et his integraliter redintegratis, *de novo cameralitatem conscribantur, ex juxta modernum bonorum valorem, aestimentur*, nam per hujusmodi arcem pertinentias abalienatas, summum Sacrae Coronae, et fisco regio infertur praeficiendum, item ut omnes pertinentiae per familias olim Bathorianam, Bethlenianam, Rakoczianam et actualem possessorem⁶ a praedecelerata arce Ecsed in exiguis summis abalienatae, inhypothecatae, per expressum in donatione pro praedicto Fisco Regio referentur, per hancce enim reservatam, Suis Majestatibus Sacratissimis, minimum 300 millia et 400 millia florenorum summi commodi accedent, penes isthic accludo certum extractum quoad bona Dobronyiva inter Stephanum de Perén nomine consortis suae Elisabethae, filiae condam comitis Bernardini de Frangepanibus ab una, parte vero ab altera egregium Stephanum de Werbeücz[!], anno 1518 cambiata, qualiter potuit idem Stephanus Prény, et consors ejusdem, attacta bona aequalia Dobronyivensia, quae de consensu regis Mathiae, comitibus de Frangepan solum inhypothecata fuerant, uti id ipsum ex articulo 10:1542. probatur uti ibidem per collationem, temporaneam inscriptionem solum intelligi debere dicto Werbeüczio[!] perennaliter cambiare, in reliquo illustrissime domine, quid praemiorum, quidve promotionis, aut consolationis huc dum pro meis, tot, et tantis distinctis, erga augustissimam aulam zelose praestitis gravibus sevitis, et detectis fiscalitatibus, ab aeternamemorata augustissima aula acceperim, nihil, imo summas injurias, persecutiones, suppressiones, contemptum, et odia, in vicem praemiorum, in dies magis, et magis per notum N. N. virum indoctum, vafrum, nihil intelligentem, suppressorem alitissimorum jurium regionum, et commodorum, experiri cogor, pecuniarumque, tam propriarum quam et consortis meae ultra 7000 propter altissimum servitium regium, cum summa animi poenitudine consumptarum loco praemiorum, et camerae regiae gratiarum exprior⁷ eo sustinere necessitur,⁸ jam Fiscus Regius in actuali possessorio bonorum per me

detectorum, et depuratorum, et instit tamen vi clementiae assecurationis, pro individuís archivi elargitae, affidati sumus, ut talibus qui jura fiscalia detexerint, aut illustraverint eisdem certa quietantia[?] ex aerario regio in vicem renumerationis detur, ego autem hucdum nec territorium vidi, non peto pecunias, dummodo Majestates Sacratissimae me aliquibus portionibus per me detectis, illustratis, pro praedictoque jam Fisco Regio adjudicatis, consolari digneretur, nunc adest Illustrissimae Dominationi Vestrae saluberrima, et oportunissima occasio, me coram augustissimis majestatibus juvandi, ego priusquam me in futurum ad has odositates immittam malo potius ut omnia sepulta maneant, et ululabo cum reliquis lupis, ob idque inquiete, et pace vitam meam transigam, hic jam pro certo tam magnates, quam et status equestris asserit illustrissimum dominum Festetics⁹ vice praesidem nostrum futurum, imo per Suas Majestates Sacratissimas eatenus plene assecuratum esse, rogo humillime dignetur mihi fideliter perscribere, si aliquid adhuc apud Illustrissimam Dominationem Vestram valeo, qualiter, et quomodo isthaec camera regulabitur, quis ejus praeses futurus, et quid nam mihi boni sperandum erit, ut tandem ab his persecutionibus, contemptu, et injuriis liber reddi valeam. In reliquo testatis ulterioribus gratiis, ac patrociniis humillime commendatus, in perpetua devotione emorior.

Illsutrissimae Dominationis Vestrae

devotissimus servus

Posonii 6^a Januarii 1772.

Stephanus Benyovszky mp.

P.S. Jam per dictum N. tam ab ipsis notis archivalibus conficiendis, quam detegendis latentibus juribus inhibitus sum. Proinde nisi aliae altissimae dispositiones quoad archivum subsecusae fuerint, ad exterum aliquod camerale dominium pro praefecto supplicato.

[A levélhez csatolva:]

Transumptum concambialium coram conventu de Jaszov anno 1518 factarum, virtute quarum: Stephanus de Peren dapiferorum regalium magister, assumpto in se, consortis suae Elisabethae filiae condam comitis Bernardini de Frangepanibus onere, totale castрум suum, et ipsis dominae Elisabethae Dobronyiva alias Dobranyiva, Plysoncz, Babina, Ztholicza, Bucha, Dubowa, Kozelnik alio nomine Seleznik, et Poruba nec non portiones possessorias in Osztroluka, Breznichka, et Thurowa possessionibus sic vocatis in comitatu Zoliensi existentes habitas, magistro Stephano de Werbeücz, ac filiis ejus, Francisco, Petro, Joanni, et Emerico jure perpetuo concambiat. Econverso idem Stephanus Werbeücz aequalem medietatem possessionis suae Nagy-Halaz in comitatu de Zabolch existentis, item totales portiones in possessionibus Kewlche, Czegen, Istvánd, Kewmewrew, Nagh Zekeres,, Cheke, Mylotha, Cheche, Korod, et Fylesd nominatis, habitas, in comitatu Zathmariensi existentes, mediantibus Ludovici regis fassionalibus, superinde confectis, memorato Stephano de Perény et consorti ejus isotae ipsorumque filiis Francisco et Michaeli in perpetuum concambiat.

293 Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak
[Bécs, 1772. január 1–10. között?]¹

Különböző birtokperes fiskális ügyekben kér felvilágosítást.²

294 Kollár Ádám Ferenc Károlyi Antalnak
Bécs, 1772. január 10.

Aspremont gróftól megkapta azt a kérvényt, amelyben soronkívüliséget kért ügyének kivizsgálása érdekében. Nemcsak ezt nyújtotta be Mária Teréziának, hanem még egy feljegyzést is, melyben a volt ecsedi Rákóczi-birtok történetével szolgál, bizonyítván a Károlyiak jogos igényét annak felére. Ismerteti továbbá egy másik beadvány tartalmát. A maga részéről igen nehéznek ítéli meg Károlyi szempontjából az ügyet, melyről hamarosan kifejti véleményét.

Excellentissime ac Illustrissime Domine Comes,
Domine et Patrone Gratosissime!

Die 8. hujus mensis transmissus ad me fuit libellus supplex a comite ab Aspremont augustae iterum porrectus,¹ in quo ille non solum preces suas ratione extraserialitatis rursus renovat;² sed in separata etiam nota, libello supplici adjecta, omnem Ecsediensis Rakocziani possessorii historiam; ab anno 1645. repetitam,³ exponit: ac simul vigore patriarum legum evincere nititur Sacratissimam Majestatem Suam desideratas ab Excellentia Vestra donationales, quantum quidem ad Aspremontianam Ecediensem medietatem attinet,⁴ salvo jure alieno, expediri curare non posse.

Altera nota, eidem libello supplici adnexu ad me pariter missa est, nescio tamen utrum ab eodem comite, an ab alio quoquam concinnata, in qua multifariis rationibus evincere conatur auctor, benignam resolutionem anni 1748. pro *contractu solenni*⁵ haberi omnino non posse, atque idcirco, salvo decoro summi principis revocationi esse obnoxiam.

Video rem hanc omnem in maximam crisim esse deductam; et cum mihi injunctum sit ut opinionem meam quamprimum submittam, cras eandem mittere cogar.

Si Excellentia Vestra Viennam excurrere, et dum hoc negotium in Status Consilio referetur, praesens hic esse posset, fortasse non esset inutile: quod tamen consilium lunatissimo[?] Excellentiae Vestrae dijudicandum relinquens iudicio in perpetua veneratione emorior.

Excellentissimi ac Illustrissimi Domini Comitis,
Domini et Patroni mei Gratosissimi

Viennae. 10. Januarii 1772.

obsequentissimus servus
Adamus Franciscus Kollar mp.

295 Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1772. január 11.

Panaszkodik sanyarú helyzetére és reméli, hogy 17 évi szorgos és hűséges szolgálatát az udvar előléptetéssel és magasabb fizetéssel jutalmazza. A Kollár által rábízott feladatokat, részint az 1670–1690-es birtokelkobzásokról, részint a savniki Szűz Mária apátsági birtokról, elvégezte, melyekről rövid összefoglalást küld. Beszámol továbbá arról, hogy Pray György a kamarai levéltárban dolgozott. Bírálja a levéltári állapotokat és a levéltár igazgatóját.

Illustrissime Domine Consiliarie,
et Patrone mihi Gratosissime!

Solatosas Illustrissimae Dominationis Vestrae litteras,¹ omni cum veneratione accipi, faxit clementissimus Deus ut tandem jam semel afflictissimum statum meum, in meliorem quo celerius permutet, ego quidem de illibata fide mea, erga augustissimam

dominam nostram, uti etiam indesinenti fervore, et fervido, ac diligenti studio meo nihil prorsus remissurus sum, quo altissima ejusdem commoda, ac utilitatem uti hactenus, ita et in futurum omni fervore et zelo procurem, dummodo et ego propter diuturna, ac distincta pe me jam ab annis septemdecim praestita non minus fidelia, quam utilia servitia quampiam ab altefata augustissima aula consolationis promotionem, et praemia tandem aliquando consequar.

Quantum porro attinet de commissio mihi bimestrali negotio, uti genuine in re ipsa actu semet habet, hisce brevibus deduco. Et quidem in ordine quoad[:]

1um Deductionem fiscalitatem ab anno 1670 usque annum 1689 a Martonyosio denuntiatarum,² a Cassoviensi vero Administratione conscriptarum, in merito earum omnino jam operatum, per commissionemque juridicam discussum exstitisse, et ab hinc pro opinione domino causarum directori³ eatenus suggerenda, submissarum, a quo rursus horum cum suis reflexionibus submissae fuerant, hinc demum quoad nonnullas dubiosas fiscalitates, in eadem deductione complexas, sufficienter nondum elucubratas, adeoque mentionatae Administrationi Scepusiensi pro adaequata ulteriori illustratione, et elucubratione ante annum remissa, quae actu etiam ibidem haerent, proinde humillime censerem, eatenus, per Suam Majestatem Sacratissimam mediante benigno suo rescripto de celebriori earundem fiscalitatum submissione hanc cameram severius admonendam, fundateque si quae observationes forent, per hocce archivum adhuc illustrandas, quoad[:]

2um Utpote abbatiam Beatae Mariae Virginis de Schavnik, num praemissa abbatia per Collegium Agriense Societatis Jesu, penes benignam donationem perennaliter possideatur, et qualesnam possessiones ad eandem pertineant, Illustrissimam Dominationem Vestram sincere et candide informem, hancce abbatiam videlicet castellum Schavnik ac totales possessiones Schavnik, Prenicz, seu Hranovicza, Kubach, Kravian, Vikartocz, Inferiorum Szunyva, et Vidernik, nec non totale oppidum Teplicze, et alodium Ugorszka, praediolaque Olsno, Spane, et Dlukova comitatui Scepusiensi ingremiata, habita, usque annum 1760um per dictum collegium Agriense ex testamentaria dispositione archiepiscopi quondam Strigoniensis Georgii Szécsény privilegio Leopoldi imperatoris, et regis, anno 1689. pro dicto collegio perpetuo valitura, stabilito, processam, et in attacto anno 1760 antelato collegio Agriensi rursus mediante benigna resolutione sua, partim ob distinctum zelum in promovenda orthodoxa Romano-Catholica religione, partim vero pro conferendis pecuniariis subsidiis, decem mille florenos Rhenses [...?] boni gratuiti, oblati, eidem Collegio Societatis Jesu Agriensi de novo jure perpetuo et irrevocabiliter tenendam habendam, ac possidendam,⁴ collatam esse, de donatione vero hic apud nos, nihil reperitur, adeoque penes hancce dumtaxat resolutionem possidetur, igitur si nec Viennae formalis donatio⁵ existeret, eandem Fisci Regii revindicationi obnoxiam haberi demisse censerem, imo nec ipsis patribus Jesuitis competit ut qua bonum ecclesiasticum, regularis ordo possideat, de ejusdem annuis redditibus, mihi nihil constare potest, sed ut persuadere mihi possum, non erunt exigui, sed majoris importantiae, in reliquo me expertis gratis humillime commendans, perenni in devotione emorior.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Posonii 11^a Januarii 1772.

servus devotissimus
Stephanus Benyovszky mp.

[P.S.] Negotium vero archivi nostri in melius permutandum, humillime commendo, quia taliter cum hocce, indocto, protervo, et suppressivo viro,⁶ Sua Majestas exigua commoda sentiet, et percipiet. Ego vero amplius ipso existente fiscalitates detegere non possum sed ulterius insistam, ut ex hoc inferno eliberari valeam.

Habui fundate omnia cum suis documentis notarii superinde elaborata, sed adverti in archivo bis fuisse patrem Prayum, adeoque inter acta mea in loco[?] meo laboratorio locata et reposita per formidolosum virum ex loco meo sublata extitisse, in nomine domini detegat, quiscunque velit latentia jura, ego quidem non amplius, priusquam me oporteat a tali malitioso stupido, et indocto homine hasce oppressiones et injuria [...?] sustinere, malo alibi siccum panem vero aquam cum tali passionato, protervo, et iniquo homine servire, non quaesivi ego propria per id commoda, sed Suae Majestatis Sacratissimae, si autem talibus qui nihil intelligunt, et ejusdem jura suppreunt, plus fidei habetur, quam homini fideli, et justo, ergo decurrant negotia uti velint, jam cum tempore omnia patebunt, rogo humillime de benigna resolutione regia quoad negotium ecclesiense⁷ elargienda gratiose informare et futuris hujusce eam mutationibus.

296 Kollár Ádám Ferenc Károlyi Antalnak
Bécs, 1772. január 12.

Közli, hogy a neki megküldött utasításokat megértette és azoknak megfelelően igyekezett utánajárni a birtokperes ügy részleteinek. Reméli, hogy Pozsonyban be tudja szerezni az előző levelében említett feljegyzést. A királynőhöz benyújtott felterjesztések alapján összefoglalja addigi kutatási eredményeit és az ügy újabb fejleményeiről hamarosan tudósítja Károlyit.

Excellentissime ac Illustrissime Domine Comes,
Domine ac Patrone Gratosissime!

Ex gratiosis litteris, die 3. Januarii¹ ad me datis maxima animi mei voluptate intellexi, gratam esse Excellentiae Vestrae voluntatem ac diligentiam meam, qua in praesenti negotio² versatus sum. Enimvero omnibus viribus et animi et ingenii mei id dedi operam, ut diu multumque desiderata donationalium expeditione³ tandem aliquando procurata, fluctuantes Excellentiae Vestrae spes in tuto collocentur.

Ab heri quoque ex nobilioris consilarii cujusdam colloquio satis certo conjeci, maximi hac in re momenti existimari notam⁴ quondam, Posonio, ut conjecturam capere potui, submissam, cujus in ultimis meis meministi, et de cujus auctore plura coram communicaturus sum.

Non in pacis tractatum Rakoczianum,⁵ uti memoria, ut adparet, lapsus scripseram; sed in pacta et conventa illa, quibus Tekőlii[!] conjux⁶ Munkacsinum una cum liberis, ex priori merito suo Francisco Rakoczy I. susceptis,⁷ anno 1688. imperatore Leopoldo tradiderat, indagatum fuit: quibus ex pactis ellucere asseruit nota Posoniensis, Franciscum Rakoczium ultimum cum sorore sua Juliana, comitis Aspremontii deinde conjuge, in tutela fuisse divi Leopoldi imperatoris: atque haec ipsa, de quibus nunc controversitur, bona eidem Francisco jam majorenni non fuisse ideo reddita, quod tum credita fuerint esse coronalia, propter, ut mihi quidem videtur, Nagy-Banyam, quae ad mentem articuli 3. pacis cum Georgio Rakoczy I. principe Transilvaniae anno 1645. initiae,⁸ pro pertinentia Ecsediensi tum habita fuerat. At vero hae ferrugineae nubes ac tenebrae anno 1728. cum Julianae medietas Ecsediensis decerneretur,⁹ satis superque fuerunt discussae. Utinam, uti scripseram,¹⁰ Excellentiae Vestrae liceret huc excurrere! vel certe intelligentissimum rerum et negotiorum Svabium¹¹ mittere!

At si neutrum praestare licuerit, tamen dabimus operam ut omnia recte et ex voto fiant quo in obsequio sum ac aeternum persevero.

Excellentissimi ac Illustrissimi Domini Comitis[,]
Domini et Patroni Gratosissimi

Viennae die 12. Januarii 1772.

obsequentissimus servus
Adamus Franciscus Kollar mp.

297 Kollár Ádám Ferenc Milassin Ferencnek
[Bécs, 1772. január első fele?]¹

Tartalmát nem ismerjük.

298 Hrabínay József Kollár Ádám Ferencnek.
Pozsony, 1772. január 19.¹

A fiskalitások részletezésével csak most készült el, melyet átadott átolvasás végett Festetics Pálnak. Kéri Kollárt, hogy az esetleges problémákat vitassa meg a báróval és véleményét vele közölje.

Illustrissime Domine Consiliarie, et Referendarie!
Domine, et Patrone mihi Gratosissime!

Praescitam fiscalitatum deductionem, usque modo irrepraesentatam haerere, verum est; eam hesterno vespere, illustrissimus dominus baro principalis meus,² sibi per me relegi curavit, et ubi quidpiam peculiare fuit, signum NB. praeponi jussit, et aliquantum me, in lectione subsistente: *Ista res, inquit: posset resuscitari, quia ego sub meo praesidio, in diversis juridicis commissionibus, haec omnia diu multumque examinabam, verum camerae praeses³ noluit, ut repraesentetur, ex puro, quo in defunctum Martonyossy⁴ ferebatur odio, atque ita ad hoc usque tempus mansit res tota suppressa; quod hic multae sint fiscalitates dubiae, hoc verum est, sed tantum pergat, jam videbimus, quid nobis ille dominus Viennensis (nempe Illustrissima Dominatio Vestra) respondebit?* Et ita perrexerem in lectione. Si igitur resuscitari potest, Illustrissima Dominatio Vestra rem hanc apud se, sedulo discussam, pro suo sapientissimo iudicio, quam optime dirigere, sumptaque occasione, sub occulto quopiam praetextu, etiam, et vel maxime cum barone meo, interea concertare dignabitur, quia baro totam hujusce historiam negotii recentissima tenet memoria: alioquin antequam hujatis excelsae camerae systema reformatum, stabilitumque fuerit, consultum videri, fatum negotium tantisper in suspenso detinere:

Opinionem Illustrissimae Dominationis Vestrae medio mei transmissam, et cum barone meo communicatam, perque dominum Antonium Maurer, jam 10ª praesentis mensis remissam, rite resignatam esse, nulli dubitamus. Ego autem singulari patrocínio, et pretiosis humillime commendatus gratiis, debita cum veneratione persevero.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

obsequentissimus servus et devotissimus cliens

Posonii, 19^a Januarii 1772.

Josephus Hrabínay mp.

299 Bucsáni Jakab Kollár Ádám Ferencnek
Galgóc, 1772. január 25.¹

Különböző teológiai műveket és két Bibliát kér a ferencesrendi atyák galgóci káptalanja számára.

Illustrissime Domine[,]
Domine Patrone mihi Colendissime Gratosissime!

Cum juxta benignam Illustrissimae Dominationis Vestrae resolutionem, Viennae olim mihi gratiose insinuatam, patribus lectoribus nostris summe gratus, ac vere necessarius favor subministrandorum quorundam librorum sit liberalissime oblatus, hinc iidem pa-

tres medio mei demississime supplicant, et requirunt, quatenus, si fieri potest, et placitum fuerit, sequentes potissimum authores ipsis benigne subministrare dignaretur: nimirum theologiam patris Francisci Heno,² opus theologicum morale Alphonsi de Ligorio,³ conferentias morales patris Beniamini Elbel,⁴ theologiam speculativam patris Iosephi Ferrari de Modoetia;⁵ quodsi vero hi reperibiles forte non essent, supplicant humillime, quatenus theologiam moralem patris Holczman,⁶ controversias Bellarmini⁷ opus Melchioris Cani de locis theologicis,⁸ aut denique alios quosunque theologicos (et si possibile est, ad minus duo exemplaria sacrae scripturae⁹) prout Illustrissimae Dominationis Vestrae optime visum fuerit, ipsis benigne submittere dignaretur, eosdemque oblata opportuna occasione Posonium ad venerabilem conventum patrum Franciscanorum gratiose promovere, intentiones vero sacrorum, pro iisdem libris juxta beneplacitum Illustrissimae Dominationis Vestrae celebrandorum, beneficio postae ad nostrum conventum Galgocziensem dirigere. His interim ulteriori gratiae, ac benignissimo favori patronali me demississime commendo, maneo.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

humillimus servus frater
Jacobus Bucsani
dertiarius[!] professus

Galgoczii 25 Januarii 1772.

[A külfeten:] Illustrissimo Domino Domino Francisco Adamo de Kollar Sacrae Regiae et Apostolicae Majestatis Supremo Bibliothecario (etc. Titulis) Domino Patrono mihi Colendissimo Gratosissimo. *Viennae in Austria.*

300 Milassin Ferenc Kollár Ádám Ferencnek
Zágráb, 1772. január 26.¹

Hosszas töprengés után és ügyes-bajos dolgai miatt csak most tud Kollár levelére válaszolni. Kollár tudósi érdemei, jeles tehetsége azonban végül is írásra ösztönözték. Beszámol arról, hogy a zágrábi káptalan nagyprépostját sokan már püspöknek szeretnék látni. Kifejti véleményét a medelai püspöknek a zsidókkal kapcsolatos álláspontjáról, illetve térítésükről. Örül, hogy Kollár megfelelő felelést választott magának.

Illustrissimo ac eruditissimo viro
Francisco Adamo Kollario.
salutem plurimam
Franciscus Millassin.

Serius quidem quam debebam, non tamen quam poteram ad Tuas vir eruditissime respondeo litteras,² cujus certe rei non aliam esse rationem, quamquod elegantissimis, et meam supra laudem positis, adusque quibusdam negotiis distento, opportunum respondendi tempus deerat, pro certo habere velis. Ita namque scriptae erant, non ut verbis serviam dico, sed quod res est candide aperiam, ut nisi congenita Tibi humanitas me errigeret[!], nequaquam sane impolitis hisce meis viro in orbe litterario celeberrimo fastidium facere praesumpsissem; ast illa erat ex reliquis ornamentis Tuis una, quae omni rei hujus me metu liberans, alacri animo esse jussit, et spe optima ad scribendum excivit, quod, quemadmodum tanta dignatione, licet exiguum illud quidem, a me Tibi nuper missum munus unum, grato animo exceperis, ita non majoris momenti litteram meam boni consulere velis. Atque hoc est vir eruditissime, quo me in via studiorum meorum currentem incitasti; qui aequale profecto in litteris ac Tuis deinceps, quoad ejus fieri poterit, obsequius studium sum adhibiturus.

Reverendissimum praepositum majorem capituli nostri Josephum Gallyiuff, infulis ecclesiae Zagrabiensis insignitum iri, isthic Zagrabiae vulgus nobilitasque conclamavit, non alia ducti omnes ratione, quam quod ita, ut amarent, futurum quoque sibi persuaserint.

Est opinio doctissimi episcopi Meldensis Jacobi benigni Bossueti, ut prope finem seculorum omnes superstites Hebraei, colla legi evangelicae submittant,³ sicque unum ovile Christi efficiatur, verum pace tanti viri dixerim, licet convertendos eorum omnes reliquos Hebraeos putem, viae tamen unitatem ovilis Christi fore credam, siquidem episcopi aevi nostri, si ut facere caeperunt, perseverent, legem Hebraicam amplectentur, eorumque locum alterum ex aequo implebunt, eo vel magis si suos, ut fieri semper consuevit, duces turba assentantium sequatur; ego autem cum caeteris bonis, tali pacto eis morem geram, quemadmodum Christus transfiguratis his, in veris phariseis locutus erat. Super cathedram Moysis pharisaei sedentes, quaecunque dixerint facite quae autem faciunt, nolite facere. Jus itaque quod sibi per libellum repudii, ad duritiem tantum Hebraeorum permissum, episcopi moderni usurparunt, viri etiam profani aversabuntur: quorum de numero TE vir eruditissime primo loco esse censeo; Tuam enim prudens elegisti conjugem, illud Tullii,⁴ si bene memini, secutus monitum: maluisse Te accipere uxorem, quae pecunia, quam pecuniam, quae uxore egeat. Veniam a te peto vir eruditissime, si fors talia scribendo, ultra quam par erat, stilum epistolae porrex, quam eo facilius me consecuturum confido, quod ut similia praesumpserim, singularis illa Tuarum litterarum suavitas, modusque scribendi, immerenti licet, longe familiarissimus effecerit. Vale vir celeberrime! Et ut, ego Te post hac observantia mea colere, ita Tu me benevolentia Tua complecti ne graveris.

Zagrabiae 26. Januarii 1772.

301 Wajay László Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1772. január 26.]¹

Kifejti véleményét az osztrák államtanácsról.²

302 Wajay László Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1772. január 31.]¹

Méltatja Hugo Grotius munkásságát, akit a jogtudomány „sine qua non”-jának tart.²

303 Kollár Ádám Ferenc Benczur Józsefnek
[Bécs, 1772. január második fele vagy vége?]¹

Tájékoztatja az erdélyi történelemről, az 1691. évi Diploma Leopoldinumról és az erdélyi jogi és törvénykezési viszonyokról.²

304 Wajay László Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1772. február 7.]¹

Nem tudja, mit csinál a Magyar Királyi Udvari Kamara elnöke. Úgy hírlík, hogy a Magyar Királyi Udvari Kamara alelnökével mulatja az időt valahol. Ez azonban nem felel meg a valóságnak, mivel az alelnök pesti ügyeit intézi.²

305 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Késmárk, 1772. február 12.¹

Köszöni Kollár információit az erdélyi fejedelemség történetéről. A Tersztyánszky-féle Anzeigen-ben szerint igen fontosak lennének a földrajzi és természetrajzi írások, de nincsenek olyan szerzők, akik ilyeneket beküldenének a lap számára. Bírálja a magyar nemességet, mely számára elsősorban a vármegyegyűlési viták és a törvényszéki tárgyalások, továbbá a törvénykezés és a jog fontosak. Panaszodik Tersztyánszkyra, hogy bár több tanulmányt is eljuttatott hozzá, de azoknak úgy látszik nincs helyük az Anzeigenben. Magánórán a magyar magánjogot magyarázza tanítványainak. Köszönetét fejezi ki, hogy a sziléziai hercegségekről írott értekezését Kollár beajánlotta Rosenthalnak bírálatra. Reméli, hogy augusztusban Bécsbe mehet és akkor személyesen is beszélhetnek. Informálja továbbá Kollárt arról, hogy Berzeviczy Sándor egy fontos ügyben, mégpedig a Szepes vármegyei nemesség és az egyház közötti vitában hozzá fordult segítségért.

Illustrissime Domine Consiliarie,
Domine mihi Summa pietate colendissime!

Magna, illustrissime domine, gratia me adfecisti, quod tam prolixas ad me dederis litteras,² et multa, quae me concernebant, graviter eruditeque exposueris. Orsus est a Transilvanicis rebus, et pactis, quae Leopoldus, cum principe ordinibusque eorum percussit, saepiusque confirmavit. Diploma Leopoldinum 1691.³ ordinibus datum mihi prorsus ignotum est, facile tamen largiar, veteri iure Transilvaniam ad Hungaros neutiquam pertinere. In comitiis quidem nostris, ultime si excipiam, ius suum ordines regni urgere solent, quod inde utique evidens est, siquidem de reincorporanda Transilvania articulum condere solent. De potestate principis Transilvaniae in eam partem regni, quam ille, qua partium regni Hungariae dominus tenebat habebatque, non egi, nec agere poteram in notulis, quas in compositiones cum tribus Transilvaniae principibus factas,⁴ paravi.

Requiruntur utique ad pertractandum argumentum hoc documenta complura quibus careo. Non existimo tamen hanc ad partem regni septem illos comitatus,⁵ quos ad dies vita[?] tantum a regibus Hungariae principes acceperant tenebantque referendos esse. Sed de his, aliisque TUO iudicio utique stare volo.

Pro ephemeridibus *Tersztyanszkyanis*⁶ utique vales essent materiae geographicae et ex historia naturali desump[pt]ae, sed quis eas submissurus elaboraturusque est. Nostri certe Hungari studia parum curant⁷ similia immo fere mille alia, nisi, ea quae ad causas civiles tuendas pertinent. Si in congregationibus suis loqui, et causas cum adplausu defendere possunt, plus sibi longe supere videndum, quam omnes, qui in aulis sunt publicis pro statoribus, in quibus eruditionem se principi prodesse iuraque eius et comoda promovere tuerique volunt. Mihi in ephemeridibus illis nullae sunt partes. Tres vel quatuor relationes *Tersztyanszkii* precibus victus, submisi; neque enim mihi vacat, cum hic quoque laboribus obruar. Explico privatis horis nonnullis discipulis *Husztyum*,⁸ quod quidem mihi invito difficilior cessit, nunc vero iam eam voluptatem inde sentio, quod in nexu civilia iura nostra pertractem, et illa, quae mihi obscura erant, quodammodo iam perspexisse videar.

Quod dissertatiunculam meam de Silesianibus ducatibus⁹ illustrissimo domino de *Rosenthal*¹⁰ commendaveris effecerisque, ut de ea aequius sentiat, TIBI gratias ago. Crediderim, cum in tabulario augustae domus in multa utique incidisse diplomata quae tres hos principatus concernunt, privatis nullis hucdum visa. Ex compluribus ergo, quas actu examinat, deductionibus, quae mancare placebunt, extrahere, adiectisque multis propriis argumentis documentisque novis, scriptum solidum adornare poterit, et ius regni Bohemiae in res principatus illos evincere. Deductionem TUAm, in oras nobis

vicinas legere percuperem, speroque id, ex gratia TUA anno hoc me consecuturum, si, Viennam, mense Augusto, ut proposui, mihi excurrere licuerit. Eadem occasione, si potuerit, pecuniam TIBI mutuo datam, vel partem minimum illius mihi reddideris.

Dominus referendarius Török¹¹ hic aderat ante 8. dies. Dum de TE, TUISque meritis in augustam domum colloqueremur, reposui, multum me mirari, qui fiat, quod TIBI nulla praemia decernantur, idemque dominus Emericus Horvath¹² pluribus adhuc verbis est persecutus. Mirabatur dominus referendarius nos talia protulisse, existimabatque TE, pro singulo labore, qui TIBI extra ordinem imponitur, aliquid praemii titulo accipere. Cum contrarium ostenderemus, promisit se, simul ac Viennam venerit augustae idem propositurum, rogaturumque, ut TUI clementer sit memor. Quantum efficere possit, nescio.

Dominus Berzeviczi, TE sine dubio, litteris iam requisivit, ut sibi formulam iuramenti, quam episcopi, praepositi, abbates, et clerici, dum ordines sacros accipiunt et consecrationem recitare solent, submittas.¹³ Fac quaeso id ei in gratiam, et quidquid desiderat, submitte. Dubito tamen quidquam momenti id adlaturum, ad caussam, quam contra clerum Scepusiensem decimam accipientem, habet ordo equestris.

Bibliotheca pro Austriacis terris historica scriptorum perutile ubique esset, et nostris pergratum effice quaeso, vt TUA opera, illa conscribatur.

Ceterum, dum TIBI felicia quaevis, in primis vero praemia, quae pridem meruisti, renumerationemque principis exopto, gratia ulteriori commendatus maneo.

Illustrissimi Nominis TUI

Kesmarkini die 12. Februarii 1772.

cultor humillimus
Josephus Benczur mp.

306 Berzeviczy Sándor Kollár Ádám Ferencnek Lomnic, 1772. február 20.

Emlékezteti Kollárt az 1560. évi országgyűlésnek arra a határozatára, melynek értelmében – bár a magyarországi nemességet mentesítették a tizedfizetés alól – Szepes vármegye nemesének fizetniük kellett ezt az adót. Jóllehet az ország rendjei később érvényben tartatták ezt a törvénycikket, de nem voltak tekintettel a szepesi nemesekre. Sőt az egyház egyértelműen arra törekszik, hogy ezt a törvényt minden eszközzel védelmezze. Ahhoz, hogy a Szepes vármegyei nemesek ősi privilégiumukkal élhessenek, azaz mentesüljenek a tized fizetése alól és az egyházzal szembeszálljanak, hiteles forrásokra lenne szükségük. Berzeviczy szűkebb pátriája kérését tolmácsolja, mikor Kollárt arra kéri, hogy kutassa fel az egyházi esküformákat és a tizedfizetésre vonatkozó dokumentumokat.

Spectabilis ac Perillustris Domine Consiliarie[.]
Domine mihi Colendissime!

Non dubito Spectabili Dominationi Vestrae articulum illum nobilitati Scepusiensi fatalem anni 1563. 70um aliquando non oculos incidisse, per quem nobilitas regni ab onere decimali immunis quidem declarabatur, sed una comitatus Scepusiensis nobiles, huic oneri subiciebantur, praetextu olim jus privilegii quod se habere clerus Scepusiensis in diaeta adseverabat.

Hujus privilegii productionem urgebat quidem hactenus nobilitas in subsequentibus diaetis fere semper, sed eo nunquam adhuc poterant regni status, ut productionem illius clero adseveranti imposuissent, usque dum in proxima diaeta speciali lege articulo quippe 140[.]² causa haec ad forum productionis privilegiorum relegata fuisset.

Illuc ego evocatus clerus producit scartetas complures a patre Vagner³ Societatis Jesu sacerdote et nunc in academia Tynaviensi eloquentiae sacrae professore emendi-

catas, et ad materiam rei substratae haud pertinentes. Advocato nobilitatis productionem privilegii illius, quod in diaeta anni 1560. se habere jactaverat, et non scartetas peregrinas et omni authentia destitutas, urgente; atque in his rerum circumstantiis nihil certius quam triumphus expectante: sed non respondit praeconceptione spei, rei eventus; sententias namque inclytae Tabulae Regiae, incatti sponte sua se ad productionem inmittentes, ab onere productionis relevati atque adeo in usu decimae nobilitaris stabiliti sunt.

Nunc jam sub prohibita melioratio sententiae ex diversis principiis petitur; sed omnia petuntur sine fructu, et innanes futuri erunt omnes nostri conatus, si clerum in indiciis habuerimus praesentem a cujus arbitrio defendens omnes fere iudices.

Proinde laborandum nobis est in exclusionem illius a iudicio, praetextu iuramenti, quod deponunt omnes tempore ordinationis ad sacerdotium, aut consecrationis in abbates, episcopos et reliquos eminentiores dignitates, et quo mediante semet obligant ad iura ecclesiae deffendenda[!] amplianda et secundanda.

Haud vero iuramenti formulas exstare quidem in rituali libello episcoporum scimus, sed non patet nobis, et nunc praesertim, additus ad illum, unde illas exscribere et in asserti nostri comprobationem, in processum inducere possemus.⁴ Necessitatur perinde nobilitas hujus comitatus, medio mei ad Spectabilem Dominationem Vestram suum sumere recursum atque petere perdemisse, dignabitur formulas illas iuramentorum quas ad rem nostram pertinere atque illi deservire cognoverit, mihi sub alicujus jurati viri, vel si feri posset sua propter subscriptione⁵ qua tamen Augustae Bibliothecae custodi transmittere, una vero deberet adnecti et testimonium unde, et ex quali libro, cujus editionis et ex qua pagina fuerint transcriptae, ut tanto majorem apud iudices fidem habeant.

Si porro et alia quaedam monumenta ad rem decimarum spectantia Spectabilis Dominatio Vestra prae manibus haberet, quae nobis quoquomodo deservire possent, talius quoque communicationem nobis expetimus, atque una Spectabilem Dominationem Vestram assecuramus, de eo: quod favores erga nos hac in re praestandum decenter renumeraturi sumus.

Expensas⁶ seu in transcriptionem nobis submittebuntur documentorum seu publicum cursorum per Vestram Dominationem Spectabilem erogandas, habeo in com[m]issis ut eas statim medio domini Lucz bonifices, quod et facturus sum simul ac decus informatus fuero. Litteras si quas dare ad me dignabitur per Rosembergam a Lucsionam ad Lomnicz dirigi peto, quas magno certe cum desiderio expectabo.

Caeteris expertis gratiis et favoribus commendatus maneo.

Spectabilis Dominationis Vestrae

servus obsequentissimus

Lomnicz 20. Februarii 1772.

Alexander Berzeviczy de eadem et Lomnicz mp.

307 Wajay László Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1772. február 21.]¹

Nem tud felvilágosítással szolgálni Erdődy László kamaraelnök előző napi beiktatásáról.²

308 Wajay László Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony 1772. február 28.]¹

Közli, hogy Festetics Pált nem tudták beiktatni hivatalába, mivel a kamarai alelnökségére vonatkozó megerősítő rendelet még nem érkezett meg.²

309 Wajay László Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1772. február 28.]¹

Értesíti, hogy Festetics Pál kamarai alelnöki beiktatására március 25-én kerül majd sor és évi 6000 forint fizetést kap.²

310 Wajay László Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1772. március 5.]¹

Közli, hogy elkészítette végrendeletét és felvette az utolsó szentségeket. Érzi, hogy halálán van.²

311 Kollár Mátyás Kollár Ádám Ferencnek
Körmöcbánya, 1772. május 11.¹

Beszámol arról, hogy egész családja súlyos betegségben szenved, de ő még egészséges. Szeretné, ha Mihály nevű fiát a kamara körmöcbányai hivatalánál alkalmaznák. Ebben az ügyben már tett lépéseket. Tájékoztatja Kollárt bányájáról. Kéri, hogy Kollár küldjön neki pénzt.

Mile a Utesene Zdrawi ze srdce Meho[.]
Winsugem Gegich Welkomozneg Milosty!

Pilne Ustam y take Welikiu Nadegi Mam, ze mne Wasa Welkomozna Milost, Weriti a za zle Pocsitowatj Nebudu, totisto zesemsega Na Protj Welko mozneg Milostj zmo-gim Ponizenim Psanim tak Hudy zas Neu Ponizil, Mezitim Pricsinu tuto zawdala. Mne Welika choroba domu Meho, tak ze wsecke ditkj y take Manzelka Ma, od Panna Boha stuto Nawstiwenj bilj, Mezi kterimj Lentoliko za gedniki wcelem dome. Wseckim timto Lekarskoj pahowatj a otcowsku Powinost Proukazatj: Pritom Pak y sluzbu Mogu, Wikonatj sem Nezernedbal, Priktore strapacy, celih 6. tidnj bespegneho dna y Notug sem mihi Nemohel. Wsak Nite Meneg Bud Pannu Bohu Weczna chwala Wsecy Mne zlaskj Boskeg. Pry ziwote zostaly[.]

Mug Michael czogest dobre znamo ze se domu Nawratil totisto dne 29 April ktereho sem hnedkj wdruhi den poslal Pannu Unter Cammer Grastowj, tento Pak Nas Pann unter Cammer Grast Poslalho hnedkj gehu Grafskeg Excellentzy obrist Cammer Grastowj, gehu Excellentzia Roskazala Mu Instantziu ku obrist Cammer Amtu Podatj, Nakteru Instantziu, Prisla Resolutzia kteru sama gehu Excelentzia do Kremnitzi Prisla Mestkj Process Na Prawitj, adonesla abj Michael hnedkj do stawnitj Panna unter Cammer Grastowj ysel geongemu Powj do gakeg Sluzbj gest Resolwowanj.

Czose Michellj Stollnj dotise Nachazase zese gusppres ter twrdj kamen Poteg Markasit Cluftts scela Poc Krizovalj, a Prislj dosameho bileho brog artowiteho Makého kamena, Wkterem Wsecj ustame ze Nas Pann Boch Potese[.]

Josephy Stollnj Nist Ne Predpisugem. Lentolikoto unizene Radim zebj Pretze dobre bilo. Panna Bukowayih² a Panna Hauseggera se opitatj gak dluho este tento ban beswseckeho wzitku. a Proukazanj Nekterih Cluftts Naktere oni, ich cil a konetz zakladagu towatj bude, skusa hnedkj gakj Reson Welkomozneg Milost Pisatj budu. Na Posledj unizene Prosim abj Raczilj Necso Penezj Na Pauwanj Poslatj, czose brog zotel dotusj, ga take Na buducem Silber Fuhre odestatj chcem.

Zostawam Ponizenj Sluzebnik

Cremnitz den 11 Maii 1772.

Matthias Kollar mp.

312 Kollár András (Péter) Kollár Ádám Ferencnek
Körmöcbánya, 1772. május 22.¹

Értesíti Kollárt unokaöccsének, Kollár Mátyásnak a haláláról, aki öt árva gyermeket hagyott hátra. Kéri, Kollár segítsen abban, hogy az elhunyt legidősebb fia, Mihály, megkaphassa apja állását. Jelenti, hogy a galgóci ferences rend előljárói őt vicariussá léptették elő. Néhány információval szolgál Kollár bányájáról.

L[audetur] J[esus] Ch[ristus]

Cremniczii 22 Maii

Illustrissime Domine Frater[.]
mihi singulariter Colendissime!

Tristis nuntius compareo, nam fratrueis noster die 21. hujus omnibus sacramentis provisus abdormivit in domino,² qui quinque orphanos post se reliquit minores, Michael filius ejus ante duas septimanas reversus est, ac mox Schemnicii per officium comegrafiale accomodatus, hinc suplicas viduae quatenus dignaretur dominus frater curam habere, ut videlicet Michael possit in officio sui parentis succedere, ac proles alere.

Ego autem per superioritatem meam ex conventu Cremniciensi dispositus sum Galgocium pro vicario, hic et nunc ut valeo, tumor inpede manet, vulnera autem per thermas sanata sunt. De fodinis³ nihil boni scribere possum, nam in Michali stalna hucdum durat margarit[?], in Josephi autem intendebant subintrare fluvium sed reversi sunt inanis labor, actu autem cogitant ducere curriculum[!] cumquo subintrabunt ad decem orgias. Bovalia quae aput[!] nos sunt, non adeo bonam spem nobis dant, nam jam a duobus mensibus continuo in Fetehiis[?] homines moriantur, ita quod quotidie funera tria et subinde etiam quinque sint, interim fiat voluntas dei, ego autem me comendo[!] fraternis affectibus et maneo.

Semper sincerus frater
Petrus Kollar

313 Tersztyánszky Dániel Kollár Ádám Ferencnek
[Bécs,] 1772. május 26.¹

Beszámol Kollár unokaöccsének haláláról, akinek elhunytát őt is személyesen érintette. Kötelességének tartja és erre biztatja Kollárt is, hogy az árván maradt családot segítse. Kéri, hogy Kollár támogassa a legidősebb fiú álláshoz jutását. Az özvegynek valamint gyermekeinek pedig valamiféle fizetséget kellene kieszközölni a császári háztól. Kollár körmöcbányai bányájáról nem tud jó hírekkel szolgálni. Arra kéri őt, hogy keresse fel a bányát.

Amicorum suavissime!

Jactura, quam TU expertus es, et ad me attinet. Et ego mortem fratrueis TUI lugeo:² amissimus et enim virum bonum integrum et nobis, ut ante hac jam erat, olim utilem futurum, quam ego, cum noverim, et magni semper feci et sincere amavi. At ille rebus humanis ereptus invidorum odiis non amplius premetur. Nostrum est, ut et viduae et orphanorum, eam quam debemus, curam geramus. Putarem itaque litteras ad nepotem TUUM Michaellem dares, ut pro officio patris vacante ipstaret: quod si commendatio TUA apud senem nostrum accesserit, ipsi vix negabitur. Monendus autem is erit, ne ullam eneris illius, de quo reverendus dominus frater TUUS³ facit mentionem, nimirum, se et matrem et minorennes quinque alere velle, faciat mentionem. Existimo enim

Michaellem TUUM ita acturum res suas, ut saltarium mereatur, quod officio huic destinatum est: adhaec fraudari viduam beneficio illo non oportet, quod domus augusta, aliis clementissime largitur. Nimirum post quam respectu nepotis TUI scopum assecuti fuerimus, pro relicta vidua pensionem, ut vocant, impetrare conabimur. Hac via utrique nos consulturus quam optime, speraverim: res ubi huc delata fuerit, partibus amici ultro fungar.

De fodina, eadem, quae scribuntur, metuebam. Mutati consilii alias rationes non scio, quam eas, quae TIBI perscriptae sunt. Plenipotentiam nostri, nobis non inter-[r]ogatis, non consultis sub spe rati, omnia haec egeunt. Nuper ad Kastnerum litteras dedi, ut Hauseggerum moneret, de expedienda ad me relatione. Socii enim gravius id adurgent; at hucusque nihil horum missum.

Vellem itaque ut Michaeli TUO comitteres, fodinam visitaret, TIBIque de statu eius, rescriberet simulque opinionem suam adnecteret; idem ego per Kastnerum adursurus sum. Vale! ego vero persevero.

TUUS

humillimus servus
Tersztyanszky mp.

Die 26. Maii 1772.

314 Johann Joseph Khevenhüller-Metsch Kollár Ádám Ferencnek
Bécs, 1772. július 24.

Értesíti, hogy az uralkodói rendelet értelmében a császári udvari könyvtár fenntartására évenként szánt pénzt a könyvtárigazgató, Gerhard van Swieten elhunytá miatt Kollárnak utalják ki átvételi számla ellenében. Egyúttal utasítja, hogy Kollár intézkedjen a Stosch-féle gyűjtemény vételekor még ki nem fizetett összeg kiegyenlítése érdekében.

Demnach die Königliche Kaiserliche zu Hungarn, und Böheim etc. Königliche Apostolische Maiestät Erzeherzogin zu Oesterreich etc. Unsere Allergnädigste Frau Allerhöchst beliebig anzubefehlen geruhet, daß die von dem Van Ghelen¹ alljährlich zu Dero Kaiserlichen Königlichen Hofkammer zu erlegen habende, und zum Unterhalt der Bibliothek gewidmete 3100 Florints, welche der jüngsthin mit Todt abgegangene Kaiserliche Königliche Rath, Erster Leib- und Proto-Medicus Freyherr Van Swieten als gewesener Bibliothecae Praefectus gegen seine Quittung, und Berechnung empfangen, nunmehr und in so lange Dero Rath, und Erster Bibliothecae Custodi Herrn Franz Adam Kollar gegen seine Quittung, und gleichmässig anhero abzustattende Berechnung in quartalligen Fristen verabfolget werden sollen, bis ein anderes Allergnädigst gefällig verfügt werden wird: Wobeyerbens auch Allerhöchst gedacht Ihre Maiestät zu verordnen beliebet, daß die wegen der zu Hamburg Anno 1769 um 12500 Florints erkaufen und zu Kaiserlichen Königlichen Bibliothek eingelieferten baron Stoschischen Geographischen Sammlung² annoch an der Freyherrn Van Swieten Verlassenschaft zu bezahlen restirende 4261 Florints 20 Kreuzer nach der – mit dessen zurückgelassenen Frauen Wittwe gepflogenen Abrechnung, derselben aus Dero geheimes Kammer Zahl Amt vollständig abgeführt – hingegen aber Solche in quartalligen ratis, jedoch ohne Interesse an erstbesagt Dero geheimer Kammer-Zahl Amt nach und nach mit Eiverständnuß Dero würcklichen Hof Raths, und geheime Kammer Zahl Meister Herrn von Mayer abgestossen, und ersetzt werden sollen.

Alß wird dieser Allerhöchste Befehl und Allergnädigst beliebige Verordnung Ihme Herrn Kollar zur nachrichtlichen Wissenschaft, und gehorsamsten Befolgung in Gna-

den hierdurch angefüget, und zugleich erinneret, daß allschon das behörige an die Kaiserliche auch Kaiserliche Königliche Hof Kammer dießfalls ergangen.

Johann Joseph Fürst Khevenhüller Metsch mp.

Das Kaiserliche auch Kaiserliche Königliche

Oberst-Hof Meister Amt.

Wienn den 24ten Julii 1772.

Leopold Edler von Wolfskron Ritter mp.

[A külzeten:] Dem Kaiserlichen Königlichen Rath, und Ersten Bibliothecae Custodi, Herrn Franz Adam Kollar in gnaden zu zu stellen.

315 Kollár Ádám Ferenc Piacsek Jánosnak [Bécs, 1772. szeptember 29.]

Családjára és nemességére vonatkozó dokumentumok felkutatását kéri.¹

316 Kollár Ádám Ferenc Kollár Mártonnak [Bécs, 1772. szeptember 29.]

Üdvözlí és arra kéri, hogy az őt megkereső Piacsek Jánosnak mutassa meg illetve bocsássa rendelkezésére a családi archívumában található, a Kollár família nemességére vonatkozó dokumentumokat.¹

317 Piacsek János Kollár Ádám Ferencnek Turócszentmárton, 1772. október 15.¹

Kollár kérésének megfelelően magához rendelte rokonát, Kollár Márton, aki azonban egészségügyi állapotára tekintettel kimentette magát, így ő látogatott el hozzá. Kollár Márton készséggel állt rendelkezésére és a Kollár család őseitől rámaradt iratok közül hármat átengedett. Ezeket másolatban hamarosan megküldi. A maga számára egy breviumot kér.

Spectabilis ac Magnifice Domine Consiliarie[,]
Domine ac Patrone mihi Gratosissime!

Perceptis via postali sub dato 29^{bris} Vestrae Dominationis Spectabilis ac Magnificae gratosissimis literis,² illico in iisdem gratosissimis literis expositum Martinum Kolar[!]³ non quidem in Sancto Martino sed in vicina possessione Draskocz nobilitari residentem ad me accessiri curavi, verum siquidem ille propter statum suum valetudinarium legitime se excusasset, sequenti die ipsemet eundem accessi, qui ob spem reflexionis cujuspiam a Magnificentia Vestra indubie sperandae lubens, imo alacri animo et hactenus debite per se conservata mecum communicavit. Ex quibus documentis pro Spectabili Magnificentia Vestra non judicavi in paribus juxta petitionem submittenda nisi tria.

Pro primo: armales in genuinis paribus, quas ego ipsemet in originali sub pendentis visis cum acclusis genuinis paribus comportatas submitto.

Pro 2do: ad requisitiones antecessorum Vestrae Magnificentiae easdem in comitatu Threncsiniensi publicatas more consveto aequae in paribus addo.

Pro 3^{io}: literas quoque testimoniales oppidi Rosemberga pariformiter in genuinis paribus adnecto.

Cujus proinde Martini Kolar[!], ut promptam voluntatem Vestra Spectabilis Magnificencia remuneretur, ejusdem duos filiolos minorens favori aequae amico et subinde etiam reflexionis ob spem stirpis reflorescentiae humillime commendo.

De reliquo dudum ego desiderabam hanc faustam sortem, ut cum Vestra Magnificencia qualitercunque demum innotescere possem, nunc insperate mihi accidit, quod et Vestrae Spectabilis Magnificenciae submissis praetensoriis justissimis punctis famulandi, et simul meam humillimam instantiam substemendi opportuna occasio oblata sit mihi.

Spectabilis ac magnifice domine consiliarie ego omnibus omnia volo esse, multis jam in variis causis servivi, multos aequae cum requisito respectu requirivi, et tamen jam per annos quatuor et ultra breviarium quadripartitum in 4to mihi propter meam gravascentem aetatem et oculorum debilitatem necessarium hactenus obtinere non potui: opulentum me esse in circumstantiis modernis hujus comitatus Thuroczensis, recognoscere non possum. Intellexi autem Viennae plurimos libros erga sacra obtineri posse. Proinde hac mihi insperatae oblata occasione apud Vestram Spectabilem Magnificenciam humillime insto, quatenus praeinsinuatam breviarium quadripartitum in quarto cum festis novissimis mihi gratiose subministrare sub qualicunque onera dignetur. Resolutionem gratiosissimam praestolaturus, me gratiosissimis aequae ultroneis favoribus humillime commendo et persevero.

Spectabilis Magnificenciae Vestrae

humillimus capellanus

Joannes Piacsek

In Sancto Martino 15. 8. 1772.

parochus Sancti Martini et VAD[?] Thurocz mp.

**318 Kollár Ádám Ferenc Jakubik Jakabnak
és Rózsahegy mezőváros tanácsának
[Bécs, 1772. október második fele?]¹**

Családjának nemesítésére illetve nemességére vonatkozó adatok felkutatását kéri részint a mezőváros jegyzőkönyveiben, részint a helyi egyházi anyakönyvekben.²

**319 Kollár Ádám Ferenc Piacsek Jánosnak
[Bécs, 1772. november 2.]**

Újabb adatokat kér a Kollár család nemességével kapcsolatban. Kéri, találkozzon ismét Kollár Mártonnal és tőle újabb dokumentumokat szerezzen be.¹

**320 Jakubik Jakab és Rózsahegy mezőváros tanácsa Kollár Ádám Ferencnek
Rózsahegy, 1772. november 5.¹**

Örömmel vették Kollár levelét és megtiszteltetés számukra, hogy egy ilyen kiváló férfiút őseivel együtt városuk polgárai között tarthatnak számon. Mindent megtesznek annak érdekében, hogy Kollár nemesi ősiről adatokat gyűjtsenek össze.

Illustrissime Domine[.]

Domine Patrone nobis Gratosissime!

Quam primum Illustrissimae Dominationis Vestrae gratiosissimam accepimus litteram² summo excultavimus gaudio, fine tum ex eo, quod tanto domino famulandi nobis praebita sit occasio; cum ex eo, quod tantus vir, civem nostrum cum majoribus suis se

remonstrare cuperet. Omnem illico movemus lapidem cum domino parcho nostro (qui millena Illustritatem Vestram veneratur salute) in excutiendis literalibus instrumentis, felices! Si complacere per deductionem nobis demandatam potuerimus. Caeterum nos in promovendis in excelsa aula negotiis nostris, gratiis et in futurum potentissimo patrocinio, summa cum submissione devoventes, aeterno cum cultu, emorimur.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Rosenbergae die 5ta Novembris
anno 1772do

humillimi servi et clientes
Jacobus Jakubik mp. et senatus ibidem

[A külzeten:] Illustrissimo Domino Adamo Francisco Kollar Sacratissimae Caesareo Regiae Apostolicae Majestatis Actuali Aulicae Consiliario, et Bibliothecae Aulicae Custodi Primario, Domino Gratosissimo. *Viennae*.³

321 Piacsek János Kollár Ádám Ferencnek
Turócszentmárton, 1772. november 22.

Elfoglaltsága miatt nem tudott előbb jelentkezni. Kollár kérésének megfelelően magához hívatta Kollár Márton, akitől azonban új forrásokat nem kapott, de megtudta tőle, hogy hét évvel ezelőtt, 96 éves korában elhunyt apja értékes információkat közölt vele a család nemességére vonatkozóan. Ezeket részletezi. Ismétlen kéri Kollártól az előző levelében említett brevium megküldését.

Spectabilis ac Magnifice Domine[,]
Consiliarie Domine ac Patrone mihi Gratosissime!

Serius quidem, quam nefors poscebat expectatio Magnificentiae Vestrae rescribo, quia pluribus publicis praepeditus fui, et ideo quia periculum in mora non observavi, publica prius expedienda censui. Nunc igitur humillime substerno.

Litteris Vestrae Magnificentiae die 2da 9^{bris} perceptis¹ illico occasione mea dominum Martinum Kollar[!] advectum ad Szent Marton ad vota cum omnibus documentis habui, verum ultra ea, quae submisi, in iis, quod petitioni Vestrae Magnificentiae deservire posset, nihil deprehendere potui. Id unicum ex eodem intellexi, quod saepius a patre suo, qui ante septem uti referebat annos, annorum 96 defunctus est, audivisset duos ex fratribus in nobilitaribus litteris specificatis, signanter Joanne, descendentes Rosembergae emigrasse, et unum quidem in Veteribus montibus, alterum vero Kamocsae circa Comaromium semet illocasse. Jam de Kamocsensibus in comitatu Comaromiensi superatum esse audivi, ergo autumo etiam de Vetero Montanis indubiatum esse ipsos a tribus per Rudolphum nobilitatis fratribus Rosembergensibus descendere.²

Optime factum est, quod ad oppidum Rosembergense officiosa requisitio expedita sit, cui etiam per dominum Martinum Kollar[!] uti pollicitus est, alia instantialis adjuncta est. Ego spero fore ut negotium, istud desideratum sortiatur effectum.

Caeterum dum iterato brevium quadripartitum³ sed in quarto folio majori charactere seu typo clariore, ac simul cum novissimis festis erga qualemcunque obligationem mihi submittendum humillime supplicarem me ultro quoque favoribus gratiosissimis humillime commendo et persevero.

Vestrae Spectabilis Magnificentiae

humillimus servus
ad ultronea servitia paratissimus
Joannes Piácsek

In Sancto Martino 22. 9^{bris} 1772.

parochus Martini et VAD[?] Thurocz mp.

322 Jakubik Jakab és Rózsahegy mezőváros tanácsa Kollár Ádám Ferencnek Rózsahegy, 1772. november 25.¹

Kollár kérésének eleget téve utánanéztek mezővárosuk jegyzőkönyveiben a Kollár család tagjainak és kikeresették azokat a helyeket, ahol Kollár ősei szerepelnek. Ezeket időrendi sorrendben felsorolják. Az egyházi anyakönyvek adataival nem szolgálhatnak, mert ezek a Rákóczi-szabadságharc idején elvesztek.

Illustrissime Domine[.]

Domine Gratosissime!

Requisitioni Illustrissimae Dominationis Vestrae, satisfacere volentes, in quantum, est prothocolis oppidi, de stirpe honoratissimorum condam praedecessorum adinvenire potuimus, omni cum Illustritatis Vestrae venerationis cultu, submittimus.² Et quidem:

annis 1550: 1551: 1552: 1553: 1554: et 1555°. Leonardum Kollar, in senatu extitisse, inter quos annos, vices quoque judicis egisset.

Annis item 1560: 1561: 1562: 1563: 1564. usque ad annum 1581um Joannem Kollar, in senatu constitutum fuisse, ac anno eodem 1581mo judicatum egisse, ad annum vero usque 1599. In officio senatus servivisse.

Anno 1574° Georgium et Gregorium Kollar, certum agrum emisse et prothocollo inscribi curasse, et ad usque familiae Kollarinae memoria permanere.

Quod attinet libros ecclesiae, omni desiderio et conatu, reverendissimus dominus parochus (qui millena reveretur salute) inservisset, verum ex quo, antiqui hujus ecclesiae libri, revolutionibus Rakoczianis³ deperditi sint, in eo servire non posse deprecatur.

Quibus, dum Illustrissimae Dominationi Vestrae, pro hic et nunc reverenter inservimus, quumque in futurum adinvenire potuerimus semet obligando, in negotio communis nostrae deputatos, gratioso patrocinio, promotioni et charitati demisse recomendando constanter perseveramus.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

indigni servi et humillimi clientes
Jacobus Jakubik judex ordinarius mp.

Rosembergae 25ta 9bris 1772. do

et senatus ibidem

[A levélboríték címezése:] Illustrissimo Domino Domino Adamo Kollar, Sacratissimae Caesario-Regiae et Apostolicae Majestatis Actuali Aulae Consiliario, et Bibliothecae Aulicae Custodi Primario Domino Gratosissimo. *Viennae*.

323 Johann Caspari Kollár Ádám Ferencnek [Hely nélkül], 1772. december 4.¹

Szeretné a császári udvari könyvtárat felkeresni. Ehhez kéri Kollár hozzájárulását.

Johannes Casparius

viro illustri et celeberrimo Adamo Francisco Kollario.

Peto a Te, vir celeberrime, quanta possum contentione, ut accedere possim Caesarem Bibliothecam quater vel quinques diebus Jovis, dumodo Tu ibi adsis. Nam reliquis hermdomadae diebus, aut Deo sacris, aut muneri meo obeaundo[!] destinatis, non licet mihi bibliothecam adire. Rem facies mihi gratissimum, et me non vulgari benefacto obstrings. Vale. Ex musaeo. Pridie Nonas Decembris MDCCLXXII.

[A külzeten:] Viro illustri et Celeberrimo Adamo Francisco de Kollar Sacratissimae Regiae Caesareo Apostolicae Majestatis a Consiliis, et primario Regiae Caesareo Bibliothecae custodi.

324 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
(Schönbrunn,) 1772. december 4.

Értesíti arról, hogy Bessenyei György, kit gyermekeként szeret, Mária Teréziának ajánlotta tragédiáját. Bár a királynő örült a fiatal testőr nemes törekvésének, mégis, hogy a műről tárgyilagos véleményt alkot-hasson, kéri Kollárt: mondjon róla bírálatot. Jóindulatát kéri az első művét megjelentető Bessenyei iránt.

Hoch und Wohl gebohmer Herr!

Euer Wohlgebohm werden sich bewundern von mir ein Schreiben zu erhalten. So balt aber alß Sie solches durch lesen wird es Ihnen vergnüg, indeme Sie abermahl das zutrauen, velches Ihnen zwar ohnedeme kanth, von unserer allergnädigsten frauen darauß erkennen obwohlen Sie dises wüssen, so ist doch so oft, alß man es widerum ersieht alzeit eine neue Consolation! nun auf die Sache zu kommen, so ist es folgende; unser bester Georg Bessenyei, hat seine Tagetie[!]¹ Ihró Majestät unterdänigst zu füs-sen gelegt, worüber Ihró Majestät ein sehr gnädiges wohlgefallen gezeiget, allein da Ihró Majestät die Hungarische Sprache nicht verstehet, so befahle Sie mir, Euerwohl zu Sagen, daß höchdieselbte von Euerwohl verlangt und ihr sollen zu wüssen machen, wie Sie solche finden, indeme es Ihró Majestät freuet, daß sich dise junge adeliche Kinder, auf solche vernünfftige Sachen verlegen, welches zu wünschen daß es mehrere Thäten, und wenn solche Tagetie[!] von Euerwohl approbiret, So wird Ihró Majestät sehr Content darüber sein, und wird solches mein besten gescheiden Bessenyei zu sei-nen grosen lob und fernerer glücke bey Ihró Majestät sein; Euerwohl sollen dises nur schriftlich mir übergeben, daß ich es Ihró Majestät übergebe! nun bin ich recht er-freuet, dadurch, wird diser junge Mann noch mehr angeeifferet, in seinen so Schönen Vornehme[n] fort zu fahren, ich muß Euerwohl von mir aus versichern, daß es meine gröste freude ist mir disen officier zu Sprechen, ich bewundere oft seine einsicht, und grosses Talent, und dass Er auch dises was Ihme Gott gegeben, nicht vergrabet, son-der damit gewinnt, wie Schön wenn junge leuthe so solite dencken! Dis ist mir eine vahre freude und vergnügen, Er hat noch ville Tugenten an Ihme, die ich sehr belobe, ich Recommandire Euerwohl, disen officier, und zwar also, als wann Er mein eignes Kind wäre, dann bey unseren jezigen Jahrhundert ist es seltsam, ein jungen Menschen zu finden der so solite dencket, und sich auf solche vernünfftige übungen verleget, dazu noch betrachten, auß freyen willen, dann angehalten dazu werden Sie bey Noble Garde² nicht! also hat mein freund noch ein mehreres lob, ich habe also die Ehre mich zu Empfehlen, in erwarthung, dero zuschrift die ich bin von

Eure hoch gehorsame dienerin

Von Hof den 4ten X^{bris} 772.

Maria Theresia Baronne de Grasse

325 Kollár Ádám Ferenc Okolicsányi Antalnak
[Bécs, 1772. december 15.]

Szeretné megtudni, hol található a Kollár családnak II. Rudolf által adományozott armális levél, meg-van-e ez Trencsén vármegye levéltárában és hol éltek a család leszármazottjai? Ha a dokumentumok meg-lennének, kéri, küldjék el neki azok másolatát.¹

326 Johann Joseph Khevenhüller-Metsch Kollár Ádám Ferencnek
Bécs, 1772. december 29.

A királynő rendelete értelmében felhívja Kollár figyelmét arra, hogy az állami követeléseket, az addigi tartozásokat és extraadókat a következő katonai évben is ki kell vetni illetve be kell hajtani, ugyanis ezek igen szükségesek. Egyúttal el kell rendelni a korábbi határidős adók befizetését, mégpedig a következő év január 31-ig. Ez a rendelkezés a könyvtárra is vonatkozik és azt közzé kell tenni.

Von der Römisch Kaiserlichen Maiestät etc. wie auch der Königlichen Kaiserlichen zu Hungarn und Böheim Königlichen Apostolischen Maiestät Erzherzogin zu Oesterreich, Unseren allergnädigsten Herms, und Unserer allergnädigsten Frauen Obersten Hof-Meister Amts wegen dem Kaiserlichen Königlichen Rath, und Ersten Bibliothecae Custodi Herrn Franz Adam Kollar in Gnaden anzufügen: Wasmassen Allerhöchst gedacht Ihre Kaiserliche Königliche Apostolische Maiestät bey denen noch immer fährwährenden Staats Ervordernüssen die bisherige Schulden, oder Classen, und extra Steüern auch für das eintretende 1773te Militär Jahre wiederum auszuschreiben, und einheben zu lassen für ohnumgänglich notwendig befunden, und mithin gnädigst angeschlossen, daß hiebey nicht nur zu Einreichung deren dießfälligen Fassionen, sondern auch zu Abzuführung sothaner Steuer Betrags die vorjährige Terminen, worzu jener der Pferd Steuer auf den lezten Jänner 1773. fortgesetzt worden, genau beobachtet werden solten;

Welchemnach diese allerhöchste Verordnung demselben zur eigenen Nachricht, und weiters erforderlichen Kundmachung an die sämtliche Hof-Bibliothek-Personenn[!] hiemit in Gnaden bedeutet wird.

Johann Joseph Fürst Khevenhüller Metsch mp.
Vom Kaiserlichen auch Kaiserlichen Königlichen
Oberst Hof-Meister Amt.

Wien den 29ten Decembris 1772. Leopold Edler von Wolfskron Ritter mp.

[A külzeten:] Dem Kaiserlichen Königlichen Rath und Ersten Bibliothecae Custodi Herrn Franz Adam Kollar in Gnaden zu zu stellen.

327 Okolicsányi Antal Kollár Ádám Ferencnek
Okolicsno, 1772. december 31.¹

Kollár levelét a rózsahegyiek közvetítették neki. Örömmel tesz eleget a benne foglalt kéréseknek. Liptó vármegye jegyzőkönyveiből és a nemesi iratokból kiderítette, hogy a Kollár család 1593 óta ismert a vármegyében mint nemesi familia és azóta is folyamatosan a nemesek között vannak tagjai nyilvántartva. A család armális levelét a vármegye közgyűlésén 1598-ban hirdették ki. Ezeket a dokumentumokat másolatban közzélni fogja. A Palugyayak ukrainjai birtokaira vonatkozó iratokról Palugyay Mihály fog Kollárnak referálni.

Spectabilis, ac Magnifice Domine Consiliarie,
Domine, et Fautor mihi peculiariter Colendissime!

Expirantis mensis hujus 15^a Viennae Austriae emanatas, ac 29^a dumtaxat ejusdem, sub generali congregatione inclyti comitatus hujus,² per reduces abinde Rosenbergenses mihi consignatas Spectabilis, ac Magnificae Dominationis Vestrae pretiosissimas lite-

ras,³ eo, quo sat est, venerationis cultu percipiens ad eas obsequiosissimis hisce sponsoriis meis demisse servio:

Quamvis quidem non autumer, ut seu iudex,⁴ seu oppidani Rosenbergenses, ob recursum suum modernum praedictis aestimatissimis Magnificentiae Vestrae literis denotatum, quapiam animadversione officiantur, aut molestentur, quod si tamen eotenus quidpiam iisdem apud inclytum comitatum signanter, impendere observarem id ipsum ab eis omnimode avertere, ex perscriptisque fundatis rationibus, et motivis, ab omni culpa indemnes reddere non intermittam.

Quo ad potius[?] 2^{dum} earundem pretiosarum literarum membrum, intuitu videlicet antiquioris nobilitatis praerogativae familiae Kolar[!]? In quantum sub praedicta generali congregatione angustia temporis admisit, revidi protocollo inclyti comitatus insertam praecedentium annorum ingremiatorum nobilium, et familiarum revisionem, inter reliquas, anni 1733ⁱⁱ quidnam, quo ad familiam Kolar contineat? *Ex advoluto notariali ex tradito extractu*, uberius informari dignabitur Spectabilis ac Magnifica Dominatio Vestra.

Quam equidem praedecessorum nostrorum decisione, seu potius opinione, bona venia in uberiorem discussionem sumpta, advertendum occurrit, quod leges, seu articuli 36. 1655. 30. 1630. de vigore literarum nobilitarium armalium in eo sonantes, quod literae talismodi in eo comitatu publicatur, in quo nempe impetrator earundem residere dignoscitur, posteriores sint benignis armalibus nobilitaribus familiae Kolar[!] anno ibidem denotato 1593^{uo} 1ma mensis Martii⁵ clementer elargitis, adeoque cum lex, nisi expressive secus fiat, non praeterita, sed futura liget, exili sensu meo existimarem quo ad casum praesentem, secus forsani sentiendum, accedente eo uti informat, *quod in inclyto comitatu Trencsiniensi, et actu domini nobiles Kollar extent in continuo nobilitatis suae praerogativae usu existentes*, quo stante in solidum concludere licet: praedictas benignas armales in suum debitum effectum transivisse, in suoque usu, et vigore esse, non obstante eo, quod ne fors linea Rosenbergensis seu ignorantia, seu incuria, seu quam alia fatalitate privilegio isthoc privata sit, aut forsani excident, ad quod, remonstratam connexione, et ex donatoriis (de qua non ambigo) condescentia per adnexum extractum protocollarem etiam recognita, quasi postliminio reponenda foret.

2^{dum} Porro motivum adnexae decisionis esset: quod solito requisito, publicatione quippe intra annum praedictae nobilitares literae, destitutae sint. Cum vero leges regni de requisitis, et conditionibus armalium sonantes, expressum isthoc requisitum, ut nempe intra annum sub inrigorositate publicentur, quo ad casus signanter leges praecitatas praecedentes, qualis pulsens esset, non contineant, qualiter ad eum extendi queat? Non video, nisi a paritate donationalium, quae sensu tituli 32. partis 1^{ae} intra annum statutione sua fimari debent, ast dispar harum in omnibus est ratio, ob subversas signanter, si quod est jus tertii, ut huic statuto juris remedio provideri possit. Accedit praemissis, quod haecce benignae nobilitares Kolarianae[!] perhibente protocollari accluso extractu in comitatu Trencsiniensi anno 1598. die 10^a mensis 7bis solenniter publicatae fuerint,⁶ adeoque erruitur credibilis: impetratorem residentiam suam attunc in eodem inclyto comitatu habuisse, tanto magis, uti refertur, si domini nobiles Kollar, et actu ibidem reperiantur, quod facile resciri, uti et ad praedictae publicationis notitiam perveniri potest.

Haec itaque in quantum hactenus pro tenui meo erudetate[!] poteram, Magnificae Dominationi Vestrae demise[!] substerno, peculiari gratiae mihi depeturus ubi, in quo, et quando devotum veteranum meum semper obsequium, et omne studium jussibus, et voluntati Magnificentiae Vestrae consecrare et deinceps valero, dignetur cum suo

veterano fideli servitore mandare. Revidebo adhuc acta archivi incltyi comitatus, si quae comperiero, fideliter ea communicabo.

Intuitu bonorum in Russia minore⁷ familiam Palugyay concernentium, ad eademque spectantium literalium instrumentorum dominus gener meus Michael Palugyay hoc cursu publico, uberiori sua informatione humillime aequae servit. Ego vero cordicitus cum precato faustissimo novi anni auspitio, pretiosissimis veteranis gratiis, et favoribus, et ultronee demississime devotus, constanti in veneratione persevero.

Ejusdem Spectabilis,
ac Magnificae Dominationis Vestrae

humillimus veteranus servus
Antonius Okolicsány

Okolicsnae 31. X^{bri} 1772.

328 Palugyay Mihály Kollár Ádám Ferencnek
Kispalugya, 1772. december 31.¹

Apósa, Turóc vármegye alispánja közölte vele Kollár hozzá frott levelét. Úgy véli, hogy a benne foglalt kéréseket 6 már teljesítette. Ő maga is végzett kutatásokat Liptó vármegye levéltárában a Kollár család nemességéről és a nemesi összeírásokban több helyen rábukkant a familia tagjaira, valamint a Kollárok családfájára és armális levelük hiteles másolatára. Szerinte a familia őseiről többet lehetne megtudni Rózsahegy mezőváros jegyzőkönyveiből és az ottani egyházi anyakönyvekből. Amit a család 16–18. századi tagjairól megtudott, azt közli Kollárral. Ha a Palugyayak házi levéltárában valamit talál a Kollárokról, azt azonnal megküldi.

Magnifice et Spectabilis Domine Consiliarie!
Domine mihi singulariter Cole[n]dissime!

Communicavit mecum spectabilis dominus ordinarius vice comes socer meus,² Magnificentiae Vestrae, ad eundem scriptas, et medio oppidanorum Rosenbergensium transmissas honorificentissimas literas:³ quarum ad contextum, intuitu armalium per Rudolphum II. imperatorem et regem Hungariae Ladislao Kollar collatarum,⁴ illico archivum comitatus istius investigari: et opus investigationis nobilitaris, de anno 1733. interventum, praetitulato domino vice comiti consignari: quod cursore hodierno, et ad Magnificam Dominationem Vestram, indubie submittet.

Cum nihilominus ulterius etiam perlustrato archivo, in subsequam et jam postremam investigationem nobilitarem de anno quippe 1760. interventam, inciderim, ac in hac seriem revisionis nobilitaris familiae Kollar reperim, ideo *eandem per extensam in suis genuinis paribus, unam cum praementionatis armalibus litteris*, Magnificae et Spectabili Dominationi humillime transmittito. Et licet, eadem etiam occasione, ex adductis actionibus, per Magnificentiam Vestram perspiciendis, comitatus isthic, praefatas armalibus, ad legitimatam nobilitatem pro insufficientibus censuisset, cum nihilominus (juxta exile meum) ex parte Kollariana, aliquantisper debilius, signanter quoad usum nobilitatis, actum fuisse observaretur, et alioquin omnia acta revisionum nobilitarium, inde ab anno 1725. usque in presens ad Suam Majestatem Sacratissimam, via excelsi Consilii Locumtenentialis Regii Hungarici, identidem juxta seriem annorum antehac submissa, anno isthoc currente sub dato 17^a Martii per idem excelsum consilium, eo fine remissa essent, quo juxta clementissimas resolutiones regias recentissimis his annis et in specie anno etiam praeterito 1771. interventas, reassumantur, investigentur, taliterque investigata, una cum producentium documentis et probis, ad singulam cujusvis investigationem cum deducta comitatus oppinione[!], ad idem excelsum consilium sub-

mittantur: ex eo medelam negotio huic per novam istam revisionem et investigationem, proxime in comitatu hocce occipiendam, adferi posse non dubito. Connexio autem condescendendae Magnificae et Spectabilis Dominationis Vestrae cum impetratore armalium Ladislao, ex prothocollo oppidi Rosenbergh, et matricula ecclesiae loci ejusdem (uti suppono) facile probari possit. Certum enim est, ante annum 1593: Joannem Kollar, in oppido Rosenbergh resedisse, et manus etiam senatoriale gessisse:⁵ cujus filii Franciscus, Ladislaus (impe[tr]ator armalium) Georgius, Mathias, et Leonardus: Mathias genuit Michaellem, qui itidem Michaellem, qui Andream, in oppido Rosenbergh,⁶ et Martinum in oppido Szent-Martony⁷ comitatus Thurocziensi ingremiato proximis his annis residentes: jam investigandam esset, Ladislai, Georgii, et Leonardi, quinam fuerunt filii? et horum successores? Quod autem his, ignotus ego, Magnificae Dominationi Vestrae, humillime famulari praesummam, audaciae hujus meae, veniam dari demisse postulo.

Caeterum quod in deductione jurium Sacrae Coronae in Russiam minorem, quam benigno jussu regio Magnificentia Vestra conscripsit,⁸ iterali illo instrumento, quid ego ante unum annum excellentissimo domino comiti cancellario Fekete⁹ humillime submisseram, data opera Magnificentia Vestra uti dignabatur, humillimas et immortales, tam meo, quam et totius familiae meae nomine repono gratias: et licet in privato literarum mearum reconditorio, nihil amplius desuper reperiam, investigabo interim commune familiae meae archivum, et siquid eatenus invenero, illico per cursorem publicum, ad Magnificentiam Vestram demisse submittam. Cujus gratiae et benignitati humillime devotus, persevero.

Magnificentiae et Spectabilis Dominationis Vestrae

humillimus servus

Michael Palugyay inclyti comitatus
Liptoviensis ordinarius juratus notarius, et
tabulae judicariae assessor primarius mp.

Kis-Palugya 31. X^{bris} 1772.

329 Johann Joseph Khevenhüller-Metsch Kollár Ádám Ferencnek Bécs, 1773. február 6.

A királynő rendelete értelmében utasítja Kollárt, hogy a császári udvari könyvtár könyvduplumait a prágai egyetem könyvtárának kell leadni. Készítsen ezekről egy kimutatást és terjessze azt Mária Terézia elé.

Von der Römisch-Kaiserlichen Majestätt[!] etc. wie auch der Römischen Kaiserlichen zu Hungarn, und Böheim Königlichen Apostolischen Majestätt[!] Erz Herzogin zu Oesterreich[!] etc. Unseren allergnädigsten Herren, und Unserer allergnädigsten Frauen Obersten Hofmeister Amts-wegen, dem Kaiserlichen Königlichen Rath, und Ersten *Bibliothecae Custodi* Herrn Adam Franz Kollar in Gnaden nachrichtlich zu bedeuten:

Wasmassen Eine vereinigt Löbliche Königliche Böhmisch und Oesttereichische Hof Kanzley anhero die freundschaftliche Eröffnung gethann[!], daß Ihre Kaiserliche Königliche Apostolische Majestät in die Verabfolgung der in Ihro hiesigen Hof *Bibliothec* vorfindigen Bücher *Duplicaten* an Sie Löbliche Hof Kanzley für die Prager *Universitaets Bibliothec* allerhöchst beliebig zu willigen, zugleich aber über sothane *Duplicaten* eine *Specification* zu Dero vorläufigen Einsicht anzuverlangen beliebt.

Welchemnach Ihme Kaiserlichen Königlichen ersten Bibliothecae Custodi hiemit anbefohlen wird, die gedachte *Specification* derer vorhandenen *Duplicat* Bücher ohn-

verweilt ahnhero Ordnungsmässig einzureichen, um solche Ihre Kaiserliche Königliche Apostolische Maiestät allerunterthänigst vorlegen zu können, wornach Ihme die erforderliche Auflage zu seiner Berechtigung dieß Orts ertheilet werden wird, an wem eigentlich erwehnter Bücher Duplicat-Vorrath allhier ausgefolget werden solle.¹

Johann Joseph Fürst Khevenhüller Metsch mp.
Von dem Kaiserlichen auch Kaiserlichen Königlichen
Oberst Hof Meister Amt

Wienn den 6ten Februarii 1773.

Leopold Edler von Wolfskron Ritter mp.

[A külzeten:] Dem Kaiserlichen Königlichen Rath, und ersten Bibliothecae Custodi, Herrn Adam Franz Kollar in gnaden zu zu stellen.

330 Wenzel Anton Kaunitz-Rittberg Kollár Ádám Ferencnek
Bécs, 1773. március 25.

Mint a bécsi császári és királyi művészeti akadémia protektora szeretné – mivel az akadémia a szükséges építészeti és rajzművészeti könyvekben hiányt szenved és mivel ezek az antik művészet megismeréséhez rendkívül szükségesek –, ha Kollár a császári udvari könyvtárban található, ilyen tárgyú könyvek és rézkarcok duplumait az akadémia rendelkezésére bocsátaná.

Ihre Mayestät haben auf des Hof- und Staats Kanzlers, als Protektors der Kaiserlichen Königlichen Akademie der vereinigten bildenden Künste, gemachte Vorstellungen, daß dieselbe von den nothwendigen Zeichnungs- und Architektur-Büchern, wie auch jenen, die Alterthümer vorstellen, und zum Kentniße der Anticken dienlich sind, ganz entblößt ist; hingegen aber *Duplicata* sowohl von dergleichen Büchern, als einzelnen Kupferstichen in der Kaiserlichen Bibilothek vorhanden seyn dürften, ihre Abgabe an die vorgenannte Akademie zum Gebrauche der Zeichnungs-Architektur-Kupferstecher, und Gravir Schulen vermöge allerhöchsten Entschlusses vom 22. dieses Monats für gut befunden, und allergnädigst bewilligt.

Wovon hiemit der Hof- und Staatskanzler den Kaiserlichen Königlichen Comissions-Rath und Ersten Custos der Bibliothek mit dem Ersuchen benachrichtigt, daß er zur Erfüllung Ihrer Majestät heilsamer Absicht die Aufsuchung der vorbenannten Duplicaten, und ihre Ausfolgung an denjenigen, der von Seite des Akademischen Rathes dazu sich melden wird, gegen dessen Empfangs-Scheine gefällig veranlaßen wolle.

Wien den 25. März 1773.

Kaunitz Rittberg mp.

331 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
(Schönbrunn), 1773. április 16.

Közli, hogy Mária Terézia megbízta Bessenyei Györgyöt egy prédikáció magyar nyelvre fordításával. Mikor Bessenyei kész lett a fordítással és kéziratát benyújtotta a királynőnek, ő ismét Kollár bírálatát kívánta hallani. Ebből az alkalmából kéri, hogy Kollár vegye pártfogásába Bessenyeit.

Monsieur et ami!

Sie werden mir nicht übel teuten, der tittulatur, aber darum sindt ein Hungar, den dise sindt alle meine liebe freunde in meinen Herzen, ich handle aufrichtig mit Ihnen

darum lase ich alles übrige worth gepränge beyseiten – und Sage ami. Eben will ich anjezo freundschaftlich mit Ihnen Sprechen, Sie haben von Ihro Mayestät, eine Predig¹ zur Censur bekommen welche mein bester freund herr lieutenant Bessenyei hat übersezen müssen aus befehle Ihro Mayestät, Waß freude vor die Edle Hungarischen Nation, Ein adelicher junger thut sich hervor beweist was Schönes Talente Er besizet, sucht die Ehre vor dem König der Ihme die gelegenheit gegeben die Ehre der Nation aller welt zu zeigen, waß ein guttes Hungarisches Kinde Capabel ist – entlich die Ehre dem – dem allein alle Ehre gebühret Gott, von dem Er die Talente Empfangen, wendet alle Müche an um solche nicht zu vergraben, sondern zeigt es dem König – seiner Edlen Nation – der gantzen welt – dadurch lobet Er auch Gott, als wolte Er Sprechen Herr Siehe das Pfundt welches ich auß deiner gnade Empfangen, will ich nicht vergraben sondern suchen 10 andere damit zu gewinnen, o wie Schön eine jungent sich so appliciren zu sehen, haben Sie eine Empffung der freude darüber Bester freunde, daß unser Schöne Hungarische Nation vor dem augen der vernüfftigen[!] Welt so erhoben hervortritt, o köhnte ich dise mir so sehr angenehme liebe Nation nur immer und immer höher bringen an meinen Beytrag solte es nicht fehlen! ich zweiffle gar nicht, daß die übersezung der Predig gutt ist; nur Ersuche ich ihnen wann Sie es an Ihro Mayestät zurückh schücken, solches zu bekleiden mit einen verdienten lob vor mein besten übersetzer, den Ihro Mayestät halten auf dero worthe villes und hat ville gnad auch unsern besten Bessenyei, nun suchen wir unsere getreye Hungarn hervor zu bringen, wie wir nur immer können, die Hofe, daß Sie meine bitte vor billich halten werden, mich indessen Empfehle und verharre

dero wahre gutte freundin

Von hoff den 16ten April 773.

Baronne de Grasse

332 Kollár Ádám Ferenc Mária Teréziának
[Bécs, 1773. április 16.]¹

Dicséri Bessenyei tehetségét és elismerően szól a testőrő fordításáról. Ez szerinte megérdemelné, hogy nyomtatásban is megjelenjen, egyrészt azért, mivel a német nyelvű prédikáció tartalmát és szellemét tökéletesen adja vissza, másrészt pedig az első ilyen jellegű mű magyar nyelven.

Allernädigste Kaiserin, Apostolische Königin und Frau!

Die von Euer Majestät mir allernädigst zugeschickte und hier beygebogene ungarische Uebersetzung der bekannten Pragerischen Predig,² habe ich mit allem Fleiss nicht nur durchgelesen, sondern auch mit dem deutschen Original genau zusammengehalten, und ich muß in der Wahrheit aufrichtig gestehen, daß sie es allerdings werth seye, so wie sie hier geschrieben ist, im Druck zu erscheinen;³ theils weil sie mit grosser Geschicklichkeit und Kenntniß der ungarischen Sprache geschrieben ist, und das deutsche Original getreulich und vollkommen ausdrückt; theils weil in der ungarischen Sprache noch nichts desgleichen wider die leider! überhand nehmende Freygeisterey, im Druck erschienen. Diese für unsere ungarische Nation allernädigste Sorge hat schon ihre eigene Stelle in der Geschichte Euer Mayestät, an welcher ich seit mehreren Jahren in meinen Nebenstunden arbeite.⁴ In dieser Geschichte wird die dankbare ungarische Nachwelt nicht ohne zärtlichsten Thränen lesen können, wie unablässlich Euer Mayestät nicht nur für unsere Sitten, Gelehrsamkeit, Tapferkeit, und das ganze

gegenwärtige, sondern auch für das zukünftige Wohl allermildest gesorgt haben. Der Uebersetzer, dessen schöne Capacitaet, und nicht allgemeine Talenten aus dieser Arbeit hervorleuchten, hat eine kleine dem Gegenstand der Predig sehr wohl angemessene Vorrede seiner Uebersetzung vorgesetzt, welche meiner allermindesten Meynung nach auch allerdings verdienete mitgedruckt zu werden.

Jedoch es beruhet alles an Euer Kaiserliche und Apostolische Majestät allerhöchsten Willen und Meynung.

Adam Franz Kollar.

[Mária Terézia jegyzete a levél második oldalán:]

ich fürchte eine adulation möchte also ehe noch die übersetzung dieser Vorrede sehen. ich bin denen Hungern vill[!] schuldig ich liebe sie aber auch zärtlich sie seind mir von meinen grossen kayser Frantz⁵ bekant und anbefohlen worden habe mich alzeit gutt dabey gefunden. Maria Theresia.

333 Kollár Ádám Ferenc Mária Teréziának [Bécs, 1773. április 18.]¹

A királynő megjegyzésére reagálva attól félt, hogy Bessenyei fordítása elé frott dicsérő szavait némelyek hízgelésként értelmezhetik, ezért igyekszik eloszlatni Mária Terézia aggodalmát, s egyúttal kifejti véleményét a magyarok nemzeti tulajdonságairól, mint velük született jellemvonásaikról. Három érvet is felsorolva kéri, hogy engedélyezzék Bessenyei művének nyomtatásban történő megjelenését.

Allernädigste Kaiserin Apostolische Königin, und Frau!

Der Verfasser der Euer Mayestät allerhöchst bewusten Vorrede ist einer der meinigen Landsleuten, die ich seit mehreren Jahren her sehr genau kenne, derowegen kann ich auch Euer Mayestät auf das heiligste versichern, dass dieser Bessenyei in seiner Vorrede keine andere als die Sprache seines Herzens führe, folglich von einer Adulation weit entfernt sey. Wir Ungarn sind überhaupt unserem National-Character nach schwache adulateurs. Der Neid, der Eigennutz, die ambition, und eine starke Neigung zu einer übertriebenen Freyheit sind unsere Nationalfehler, wie es Euer Mayestät allerhöchst am allerbesten bekannt seyn wird. Wenn ein Franzose, oder ein Wälscher das seltene Glück gehabt hätte, in Euer Mayestät Hof-Bibliothek in das vier und zwanzigste Jahr, wie ich, zudienen, so wurden unsere Zeiten schon längst beschrieben worden seyn; ich aber als ein gebohrner Ungar arbeite an meiner Geschichte in der Stille, und zwar mit dem festen Vorsatz, dieselbe nicht eher das Weltlicht erblicken zulassen, als nachdem ich das meinige zum letzten sehen, und nichts zeitliches mehr zuhoffen haben werde, um nur von dem niederträchtigen Fehler einer adulation auf ewig befreyt zuseyn. Uebrigens dem allernädigsten Befehle zur Folge habe ich diese Bessenyeische Vorrede, und zwar in einem rein abgeschriebenen und für meine ungarische Büchersammlung bestimmten Exemplar, welches ich Euer Mayestät hier beizulegen die allerhöchste Gnade habe, wiederholtermalßen genau durchgelesen, und gar nichts übertriebenes gefunden, wäre also zum zweytenmal der allermindesten Meynung, daß sie allerdings verdiene mitgedruckt zuwerden, und zwar aus folgenden Ursachen: 1.) weil diese Vorrede nicht an Euer Mayestät, sondern an den Leser adressiret ist. 2.) weil sie in einer Sprache geschrieben ist, die Euer Mayestät nicht sprechen, und 3.) weil der berühmte Metastasio in seinen Voti publici ebendasselbe gesagt, und von allen sowohl

Ausländern als Innländern nicht als Poet, sondern als ein unfehlbarer Zeuge der puren Wahrheit überall gelesen, und hochgeschätzt wird. Jedoch es beruhet alles an Euer Kayserlichen und Apostolischen Mayestät allerhöchsten Willen, und Meynung.

Adam Franz Kollar.

[Mária Terézia sajátkezű feljegyzése a levélre:]

so bald es nicht an mich adressirt ist und das lob der nation zu gleich ihre präjudicia vorstellt, so bin gantz zu friden habe es selbst gelesen finde es gutt. allein auff mich in solchen sachen wie in vill andere kan und werde mich niemahls allein verlassen. mit freuden wan es auch latein ist leste dise beschreibung die er macht von Hungern kunte[!] villeicht ihme vill darzu hellfen der König in Hungern wusste nichts davon nur die M[aria] T[heresia] was zur Ehre der nation ist werde wie in mein herzen gern der welt kund geben.²

334 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek (Schönbrunn), 1773. április 19.

Kollár a királynőnek április 16-án és 18-án benyújtott felterjesztéseiben elismerő szavakkal nyilatkozott Bessenyei munkájáról és jeles tehetségéről. Köszönetet mond Kollárnak és további támogatását s segítségét kéri a nemes törekvésű Bessenyei számára.

Monsieur mon Ami!

Da ich finde daß Ihnen wahrdester freund meine wahre freundschaft nicht überlästigt fallet, so bleibt es also daß ich alzeit Sagen werde bester freund. Ich komme dann durch dises blatt Ihnen meine freude zu entdecken, daß durch Ihren So schönen Christlichen – ungeschmeyghelten Raport an Ihro Mayestät, anbetreffent unsers Meritirten freund Bessenyei mir gemacht haben!¹ Den diser verdient, daß die allergnädigste Ihme alweill mehr und mehr kennen lehmet. Und wenn Sie solchen durch Einen sowohl vernünftigen alß Ihrer höchsten gnad würdigen Manne wie Sie angenehmer freund, recht kennen lernet desto mehr gnade wird Sie, Ihme meinen So wahrden freunde noch zukommen lasen. Aber solche gnad wird keinen unwürdigen verschwendet sondern Einen würdigen zu getheillet; ich versichere Ihnen cher ami, daß ich Eine sehr grose freude an diesen jungen Mann habe denn wenig seines gleichen werden wir finden bey jetziger So verkehrten zeit Punct, der sich so Appliciret, noch Appliciret - So solide dencket, keiner einzigen ausschweifung unterworfen, sehr ferne in allen, getrey in der freundschaft und ich weiß nicht was ich noch alles lobwürdiges von Ihme sagen solte. Er ist ein Mensch mithin nicht ohne fehler, aber dise sint villeicht so klein, daß man lange suchen muß um einen zu finden. Gott Erhalte diesen wahrden Hungarn beständig in seinen gutten, Er wird der mir So sehr lieben Schönen Nation noch ville Ehre machen. ich bin zu wenig Ihnen ihme anzuempfehlen, aber da ich weiß, was mein wahrdester freund von Kollar ist² nehme mir die freyheit Ihnen den hern Lieu[tenant] von Bessenyei So anzuempfehlen in allen gelegenheit, just So als wenn er mein Natürlicher Sohn wäre, denn eben So liebe ich Ihme. Ich kenne ville Menschen, aber so in allen ohne ausstellung keinen, darunnen hat Er auch meine freundschaft So gewonnen, Er liebt Seine Königin und sein Vaterland, liebt gott und hat solchen vor augen in seiner Religion, mit einem worth alle Hungarn sollen Ihme besonders lieben Er ist eine zierte der Nation, und ich teusche ungarin habe eine besondere freud an Ihme. Ich

dancke Ihnen nochmahlen vor Ihre freundschaftliche ausdrücke vor Ihme, und beharre lebenslang.

Mon cher ami votre Fidele amie et servante

Von hoff den 19ten April 773.

Baronne de Grasse

P.S. Sie werden heute die schrift zuruckh bekommen haben, ich habe solche durch den kammer bothen geschükt.

335 Johann Joseph Khevenhüller-Metsch Kollár Ádám Ferencnek
Bécs, 1773. augusztus 30.¹

A királynő rendelkezése értelmében kéri, hogy Kollár adja át a császári udvari könyvtárból a művészeti akadémiának a mellékletben megjelölt rézkarcokat.

Von der Römisch Kaiserlichen Maiestät etc. wie auch der Römischen Kaiser zu Hungarn und Böheim Königlichen Apostolischen Mayestät Erzherzogin zu Oesterreich etc., Unsers Allergnädigsten Herrns, und Unserer Allergnädigsten Frauen Obersten Hof-Meister Amts-wegen dem Kaiserlichen Königlichen Rath, und ersten Bibilothecae Custodi hernn Adam Franz Kollar in Gnaden anzufragen:

Wie daß Allerhöchst gedacht Ihre Kaiserliche Königliche Apostolische Mayestät auf beschehenen dießseitigen Allergehorsamsten Vortrag die allergnädigste Entschliessung anhero erlassen, womit der Kaiserliche Königliche Mahler Academie die in der Nebelaage angemerkte Kupfer-Stiche aus der Kaiserlichen Königlichen Bibliothèque gegen gehöriger recipissirung verabfolget werden können;²

Welchemnach Solches Demselben zur benöthigten Wissenschaft, und weiters erforderlichen Fürkehrung hiemit in Gnaden bedeutet wird.

Johann Joseph Fürst Khevenhüller Metsch mp.
Von Kaiserlichen auch Kaiserlichen Königlichen
Oberst Hof Meister Amt

Wien den 30ten Augusti 1773.

Leopold Edler von Wolfskron Ritter mp.

[A külzeten]: Dem Kaiserlichen Königlichen Rath, und ersten Hof-Bibliothecae Custodi Herrn Adam Franz Kollar in Gnaden zu zustellen. Neben einem Beilage.

336 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
[Bécs], 1773. szeptember 25.

Azt a megbízást közvetíti Kollárnak, hogy szerezzen meg néhány francia könyvet a királynő számára, melyeket szeretne lefordíttatni.

Mon cher ami!

Ihro Mayestät, lassen sagen, daß Sie ihr mechten dise französische bücher sehen zu verschaffen, welche dieselbte in ihrer schrift angezeigt, aber nicht aus der Biblioteke, sondern sehen, wo anders zu bekommen; Ihro Mayestät, wollen solche übersetzen lassen.

den 25ten 7^{bris} 773.

Baronne de Grasse

337 Kollár Ádám Ferenc Theresia Grassnak
[Bécs, 1773. október 1–5. között?]¹

Értesíti Grassnét, hogy felesége elhunyt.²

338 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
Schönbrunn, 1773. október 5.

Mély részvétét fejezi ki Kollárak felesége halála miatt és arra kéri őt, hogy alig egyhónapos kislányát – kinek keresztanyaságát Mária Terézia vállalta, s kit a keresztelésnél Grassné helyettesített – bízza a királynőre. Ő minden bizonnyal örömmel fog gondoskodni Kollár gyermekéről.

Mon cher ami!

Wie sehr ich betauere den dodtfall dero frauen gemahlin,¹ können Sie wahrdester freund sich wohl vorstellen, ich nehme dem grösten antheill, Tröstungen brauche ich ihnen nicht zu machen, indeme Sie alß Ein guter Christ und so gelehrter man sich solche selbstn mehr machen werden alß ich Ihnen sagen kann, da aber Gott auf einer seiten schlag so heilet Er gleich an der anderen seite und wird also durch gottes, – und Ihro Mayestät Gnade, die wunde schon in etwas geheilet, ich legte gestern dero schreiben Ihro Mayestät, dero Schreiben an mich auf ihren Tisch, die weillen Ihro Mayestät, in diser zeit just in die stadt gefahren zu dennen Patres Capucinern, eben in betrübsterer erinnerung, Ihres geliebtesten gemahls. und weil ich gestern nicht im dienste ware, so schückten Höchst Ihro Mayestät, dem brieff, sambt dem bey geschlossenen zetterl mir in das zimmer, welches ich eben ihnen wahrdester freund beyschliesse, um damit Sie, dem höchsten gnädigsten willen unserer allerliebsten – und allergnädigsten Monarchin selbstn sehen solten. Nun stehet es bey ihnen, ob Sie, als vatter Ihro Mayestät, daß liebste dächterl schenken wollen, und werde alsdann mit grösten freuden die Obsorge wie mir es meine allergnädigste Frau befiehet darüber haben, und die Stelle einer Mutter vertreten, dises bitte mir nur schriftlich widerum zu ernern damit ich Ihro Mayestät, dero Resolution vortragen kann, und wenn alsdann, etwelche tage vorbey, daß Sie selbstn bester freund zu mir herauß kommen können, so wohlen wir es mitsamen verabreden, wie wir vor dem lieben Kleinen engel sorgen und wo wir solche hingeben, oder wie wir es am besten finden werden, gott ist unser bester Vatter disen lasen wir mit uns machen was Er will, so gehet alles am besten, ich schliesse indessen bis ich die freude haben werde ihnen selbstn zu sehen, verbleibe dero wahre aufrichtige freundin bis in dodt

währdester freund dero Ewig wahre freundin

Schönbrunn, 5ten 8^{bris} 773.

Baronne de Grasse

P.S. Das zetterl von Ihro Mayestät bitte mir widerum zuruckh zu schücken.

339 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
Schönbrunn, 1773. október 11.

Köszöni, hogy Kollár eljuttatta hozzá Bessenyei kedves levelét és közli, hogy az uralkodónő másnap audienciára hívja.

Cher ami!

Ich Remetire hiemit dem charmanten brief von unsern lieben freund, mein lieben Sohn Bessenyei George; ich finde solchen unvergleichlich und habe abermahl wider etwas daraus gelehmet, ich danke davor, daß Sie mir solchen geschückt haben. Übrigens solle ihnen aus befehle Ihro Mayestät erinern, daß Sie solten Morgen früh vor 8 uhr in der Stadt in der Burg sein, den Ihro Mayestät gehen hinein, Empfehle mich ihnen wahrdester freund

dero wahre freundin

Schönbrun, 11ten 8^{bris} 773.

Baronne de Grasse

340 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
[Bécs], 1773. november 5.

A királynő nevében egy latin nyelvű iratot kér vissza Kollártól és egyúttal örömmel értesíti őt arról, hogy kislánya évi 200 arany kegydíjat fog kapni Mária Teréziától.

Mon cher ami!

Ihro Mayestät, die Kaiserin befehlen mir ihnen zu erinern, daß Sie gerne sehete, wenn Sie die lateinische Schrift welche Sie geschückt balt haben könnte, Sie solten solche nur zu mir schücken, daß ich es Ihro Mayestät geben solle; dabey befahle hochdieselbte mir auch, daß Sie, der Kleinen Therese, jährlich zwey hundert Gulden Pension gebe, ihnen bester freund zu wissen zu machen! welches ich mit gröster freude erinere!

Mit wünschen daß die liebe Kleine zur Consolation ihres würdigen Vatter, und zur Ehre Gottes Erwachse und Lange jahre dise gnade von Ihro Mayestät genieße, die ich mit wahrer Estime beharre.

dero wahre gutte freundin

den 5ten 9^{bris} 773.

Baronne de Grasse

[A külzeten]: An Kollar, in der Kaiserlichen Königlichen biblioteke.

341 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
[Bécs], 1773. december 3.

Kollár véleményét kéri néhány könyvről a királynő számára.

Mon cher ami!

hiebey überschücke, diese 4 Bücher Ihro Mayestät lasen ihnen sagen, Sie mechten, solche durch sehen, und hernach ihr zu wissen machen, ob solche Meretren in der Bibliothek auf gehoben, zu werden, wann es so ist, so sollen Sie, solche drüben behalten, adieu

Cher ami à la hâte.

Votre vrais amie

den 3ten X^{bris} 1773.

Baronne de Grasse

342 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
[Bécs,] 1773. december 28.

Egy bizalmas beadvánnyal kapcsolatban a felség megelégedését tolmácsolja Kollárnak és egyúttal annak az óhajának is hangot ad, hogy a veszprémi püspökségről is hasonló frást szeretne tőle kapni.

Mon cher ami!

Ihro Mayestät lasen ihnen sagen, daß sie mit dem, was Sie ihr geschückett, sehr zufrieden ware und Sie solten ihr wegen den Vesprimer bisthum auch ein solchen aufsatz machen, indeme daßelbe auch sehr weitschichtig ist. Die ich mich empfehle und beharre

votre vrais amie

den 28ten X^{bris} 773.

Baronne de Grasse

343 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
(Bécs), 1774. január 4.

Mária Terézia Grassné révén Kollárnak Ignaz Müllerrel, a St. Dorothe-i apáttal, az alakuló Studienkommission alelnökével folytatott tárgyalása iránt érdeklődik és kéri, hogy teljes bizalommal tegyen róla jelentést.

Mon cher ami!

Ihro Mayestät die Kaiserin lasst ihnen sagen, dass sie hoffet, dass der herr Praelath von Sankt Dorothe werde heute bey ihnen gewest sein und ihnen vorgetragen haben, was Ihro Mayestät gesagt, und weillen Sie an Ihro Mayestät nicht Recourirt sind, so hoffet sie, dass alles widerum complanirt seye, den Ihro Mayestät lassen ihnen auch sagen, dass Sie ihnen schon so oft und alzeit gesaget habe, dass wenn ihnen etwas widriges geschehe, dass Sie es nur alzeit gleich melden sollen und weillen sie dieses in diser affaire nicht gethan, so glaubt Sie, dass alles wieder gut seye. Bester freund ich bitte ihnen, es mag die Sache sein, wie sie will, schreiben gleichwohl Ihro Mayestät alles, was sich zugetragen und zeigen Sie, dass Sie ihr einziges zutrauen zu ihr haben.

Votre fidele amie

aus der Cammer den 4ten jener 774. in aller eil.

Grasse

344 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
(Schönbrunn), 1774. január 6.

1774. január 6-án meghalt Kollár egyetlen gyermeke. Grassné e súlyos megpróbáltatások alatt szenvedő barátját vigasztalja.

Bester und lieber freund!

Was soll ich sagen, Einen so christlichen vernünftigen Mann kann ich nichts anders sagen, als was Sie bester Freunde selbst in disen betrübten zu fahl sich zusprechen, der Engel ist im himmel, dises versüßet dem Schmerz. Es ist nicht ohne der Schmerz

eines solchen Vatter wie Sie sind, ist sehr Empfindlich, und ist jederzeit mehr, als eines Menschen, der lamentirt und Rasset, den der lamentirende und Rassente, thut durch eben dessen schon sich eine linderung seines Schmerzen machen, ohne dass Er es glaubt zu Spüren, jener aber der dencket sich Reson gibt wie ein Christ sich geben muß, hat vill ein empfindlicheren Schmerz aber auch widerum villmehr trost, weil Er solchen, von dem urheber aller dingen Empfängt, Morgen bin ich dienst werde es gleich unserer holdreichsten Monarchin vortragen, welche gewiß gnädigsten antheill nehmen wird, und ich nehme solchen antheill, als wenn es mich selbst betroffen hätte, den es trifft mich auch, indeme ich also dencke, als was meinen Freunden betrifft, daß betrifft mich mit, bester freund, der Herr hat Ihnen jezo in kurzer zeit Empfindlich heimgesucht, aber dise heimsuchungen sind zeichen Seiner liebe, ach wie gerne opfern wir dem Herrn angenehmes opfer, wie will fahren war jakob mit isac und gleichwie der allerhöchste dem willen jacob so vill angenommen, als wenn Er wirklich seinen isac geschlachtet hätte;¹ also wird gott auch dises opfer von uns welches Er geforthert und genohmen, wenn wir sagen Herr dein will geschehe in gnade aufnehmen, und solches und uns, in das buch des lebens aufzeichnen, was grosser trost vor uns, die ich sobalt ich die worthe welche Ihre Majestät darüber sagen werden, hören werde, Ihnen bester freund es gleich zu wüssen machen, die ich lebenslänglich beharre dero wahre freundin

Von Hof 6ten jener 773.²

Baronne de Grasse

345 Kollár Ádám Ferenc Johann Joseph Khevenhüller-Metschnek
[Bécs, 1774. január 6. után?]¹

Az Osztrák-Cseh Királyi Udvari Kancellária sürgetésére, ti. a prágai jezsuita könyvtár katalógusát minél előbb küldje el, sajnálattal közli, hogy az még nem áll rendelkezésére, így nem áll módjában a császári udvari könyvtárból a Prágának szánt másodpéldányokról sem beszámolni.

Fürstliche Gnaden!

Das freundschaftliche Ersuchen der Hochlöblichen Königlichen Oestereichischen Hof-Kanzley setzt voraus, daß ich den Catalogum der Prager gewesenen Jesuiten Bibliothek² schon in Händen habe; da ich aber denselben noch nicht gesehen, folglich auch nicht im Stande bin die von der Hofbibliothek nach Prag destinierte Duplicaten mit demselben zu conferiren: so wäre meine unterthanigst-unmaßgebliche Meynung, diese Lieferung der Duplicaten in so lange aufzuschieben, bis die Prager sowohl als Insprucker gewesenen Jesuiten Bibliotheken ihre letzte Destination erreicht und bis mir die Catalogi derselben übersendet worden.

Kollar mp.

346 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
(Schönbrunn), 1774. január 14.

Közli Kollárral, hogy az uralkodónó várja kihallgatásra. Ugyanis egyesek a a nemesi testőrgárdát elhagyó Bessenyeit kompromittálni akarják Mária Terézia előtt és a Magyar Királyi Udvari Kancellária már hitelt is adott a vádaskodásoknak. Kéri Kollárt, hogy vegye oltalmába közös védencüket.

Mon tres cher ami!

Ich habe Ihre Majestät gesagt, daß Sie wünschen sich Ihre Majestät zu Füßen zu legen um sich zu bedanken, ich habe es bemerkt, daß es wohl gefallen; und mir gesagt, daß Sie heute um halber 4 uhr kommen sollten, und sich nur ansagen laßen. Mein liebster freund wie erfreuet es mich daß dieselbten einmahl nach Meritten belohnet werden! Gott sorget vor die die Ihm lieben: ich Recommandire Ihnen unsern besten Bessenyei an es ist nicht erlaubt wie man disen Ehrlichen Mann hat hinein bringen wollen, es ist eine schande, sind das Christen, aber gottlob es hat dennen ihr falsches angeben nichts gefruchtet, und wenn Sie mein liebster freund auch vor ihm bey Ihrer Majestät reden und Ihr Ihme abschildern in seinen wahren gutten, so wird es sehr vill guttes vor Ihme machen. Warum sucht man Ihme zu schaden vor der Majestet, weiß man sich etwas schuldig, fürchtet man sich das ist was ich von der Sache judicare: den wenn man nichts zu fürchten hat, so ließe man Bessenyei gehen, man suchete ihm nicht zu verschwärzen, es ist sehr garstig was sie alles über Ihme vorgebracht; so gehet es, wenn man sich nicht gerecht weiß, so ist jeder schaden eine forcht, der gutte Bessenyei hat so ville verfolger, bey der Garde haben sie ihm so ville verdruß gemacht und warum weill Er gescheider ware als seine Verfolger. aber sie kohnten ihm doch nicht zu, anjezo mechten sie noch gerne ihre dicke an ihm auflassen, haist es man muß ihm bey der Kanzley angeben, die Kanzley ware in meinen gedanken ein wenig zu geschwind, dennen schwäzereyen gehör zu geben, allein wo man innerlich nicht recht Audentisch ist, kombt bald eine forcht, so denck man, daß man einen solchen nicht mus auf komen lasen, sondern gleich beym Ersten schritte ersticken, o Nein der Herr, der Ober unser ist hört – und siehet alles, last nicht zu, daß dergleichen bößheiten angehen, nun bester freund, habe ich ihnen genug vorgeschwäzet, aber ein geschwäze, welches von herzen kommbt, ich Empfehle ihnen unsern Clienten auf das beste an, und ersuche ihnen wahrdesten freund, wenn Sie zeit haben, so kommen sie entweder ehender oder nachdem, wenn Sie zu oder weg gehen von Ihrer Majestät, zu mir, die ich mich mit stärker hochachtung Empfehle und lebenslänglich beharre

dero wahre gutte freundin

Von Hof 14ten jener 774.

Baronne de Grasse

347 Johann Joseph Khevenhüller-Metsch Kollár Ádám Ferencnek
Bécs, 1774. január 23.

Közli, hogy egy uralkodói rendelet értelmében a báró Kressel vezetése alatt létrehozott Studienhofkommission tagjává kinevezték és kéri, hogy Kollár annak ülésén vegyen részt.

Von der Römisch-Kaiserlichen Majestät[!] etc. wie auch der Römisch Kaiserlichen zu Hungarn, und Böheim Könighlichen Apostolischen Maiestät Erz Herzogin zu Oesterreich etc. Unsers Allergnädigsten Herms, und Unserer Allergnädigsten Frauen Oberster Hofmeister Amts wegen dero würcklichen Hof Rath, und Bibliothecae Directori hern Franz Adam Kollar in gnaden anzufügen.

Ihre Kaiserliche Könighliche Apostolische Maiestät haben sich durch die Aufhebung des Jesuiten Ordens,¹ welcher den Unterricht der Jugend seit 200 Jahren fast allein besorget hat, bemüssiget befunden, auf die künftige nöthige Unterweisung ihrer sammentlichen Unterthanen, und das ganze Studium weesen ein besonderes allerhöchstes

Augenmerck zu richten, zu dem Ende auch eine eigene Commission² unter Vorsitze Allerhöchst Dero geheimen und Staats-Rathes Herrn Freiherrn von Kreßel³ zusam[!] zu setzen; Da nun Er herr Hof-Rath, und Kaieserlicher Königlicher Bibliothec Director Kollar wegen seiner in denen Wissenschaften besizenden Känntniße, und hieraus sich versprechenden Nuzen zu ersagter Commission gleichfalls als Mitbeysizer allergnädigst ernennet, und bestimmt worden.⁴

Als wird Ihre diese Allerhöchste Entschliessung zu dem Ende hiermit erinneret, auf das Selber auf allmahliges Ansagen bey Eingangs gedachten Herrn Praeside sich jederzeit bey denen zusamtrettungen[!] einzufinden und zu erscheinen wissen möge.

Johann Joseph Fürst Khevenhüller Metsch mp.
Von dem Kaiserlichen auch Kaiserlichen Königlichen
Oberst Hof Meister Amt
Leopold Edler von Wolfskron mp.

Wien den 23ten Januar 1774.

[A külzeten:] Dem Kaiserlichen Königlichen würcklichen Hof-Rath, und Bibliothec Directori, heren[!] Franz Adam Kollar in gnaden zu zustellen.

348 Kollár Ádám Ferenc Theresia Grassnak [Bécs, 1774. február közepe?]¹

Dicsérettel szól Grassné neki megküldött frásáról és leveléhez mellékeli a királynő részére készített munkáját (feltehetően a magyarországi tanügyi reform tervezetét).²

349 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek (Schönbrunn), 1774. február 19.

Szerénykedve köszöni meg Kollár elismerő véleményét valamilyen frásáról és jelenti, hogy irata alapján informálta az uralkodónőt. Boldog lesz, ha Kollár szép munkája (valószínűleg tanügyi reformja) megvalósul, mely az egész világ előtt hirdetni fogja Mária Terézia és a nemes magyar nemzet dicsőségét. Bessenyeit szeretné az udvari könyvtárban elhelyezni, hogy ezáltal is biztosítsák őt egyesek kellemetlenkedéseivel szemben.

Mon cher ami!

Mit freude erhalte ich gestern dero Schreiben sambt dem einschluß von unserm wahren freund Bessenyei, auf dem anfang dero Schreiben zu antworthen, muß ich Ihnen mein bester freund ein kleinen zanck machen, Sie legen mir lobe bey welches ich keiner dings verdiene, und ist mir eine unausprechliche freude, daß Sie als ein so gelehrter Mann, mein schwache weiber gedancken approbiren, wenn es erlaubt wäre Stolz zu sein, so köhnte mich dises Stolz, machen aber gott bewahre mich vor allen Stolz, ich erkenne meine Schwachheit, und alles was ich guttes habe, als ein geschencke gottes, wovor ich gott dancke und bitte daß ich es auch nach seinen göttlichen willen anwende, und Ihme allein seye alle Ehre! ich bin über dero Schreiben unendlich vergnügt, ich habe gutten gebrauch davon gemacht, es hat villes guttes bewürcket, weillen Ihro Majestät mit allen recht und grunde ein wahrhaftes zutrauen zu Ihnen bester freund traget! o wie wünsche ich mit Ihnen, daß dises Schöne Wercke¹ nach alles zu Stande gebracht wird unter unserer lieben Maria Theresia, dann wäre Sie vollkommen Cloreich[!] zu nähnen, weillen eine Sache wäre unter ihrer Regierung ausgemachet

worden, welches die Welt niemals geglaubt hätte, daß es möglich wäre, es dazu zu bringen, Vivat Maria Theresia, und daß lobte welches diese verehrungs würdige von der ganzen Welt behühmbte[!] Edle Hungarische Nation sich noch über ihre schon bewiesene liebe und treue vor ihre geliebte Königin gezeigt, durch dieses Wercke vollkommen gemacht, und sich einen unsterblichen Ruhm[!] bey der jezigen und nachkommen-ten Welt erworben, ja alle Völcker müsten Sie Preysen, ja der seichteste Kopf, Müste es einsehen und sagen, es ist keine Nation die es der Hungarischen bevor thuet, o liebe Hungaren, köhnte ich mein Herze in Million Stücklein zertheillen, euch einen jeden eins hinschücken mit dennen gedanken die ich in meinen Herzen habe, so würdet Ihr alle Ruffen Fiat² Maria Theresia, Ihre gnädige gesinnungen, sind bey uns erkennet und weillen wir Sie mit freuden mit unserer Kron gekrönet, so wollen wir ihr auch dieses zu der Krone beylegen, als dann vor der gantzen Welt zeugen, wie wahrhaft unsere Herzen Maria Theresia lieben, die ganze Welt solle sehen, dem nahmen Ungar – ja Edle Nation zeuge dich vor der ganzen Welt, du hast dem anfang deiner lieben Königin so schön gemacht, o mache das Ende dem gleich, lase deinen unsterblichen Ruhm[!] in Maria Theresia und in die erhobene Schöne Nation auch bey der Welt und vor gott unsterblich sein; so mein bester freund, ist mein herz beschäftigt, vor Maria Theresia, und meine liebe Edle Hungarische Nation zu dencken;

Lasen Sie Ihnen dann diese Sache, sambt unsern besten Bessenei anbefohlen sein, wir treye dencken schon so wie es sein soll, ich hoffe Gott, wird seinen göttlichen Sorgen dazu geben, Was anbetrifft, daß unser Client in die Bibliothek verlangt,³ bin ich vollkommen mit ihnen wahrdesten freund verstanden, es ist nur sein Schöner Eiffer, Er wird es selbst erkennen sobald, als Sie mit ihm Sprechen werden, Er hat mir es auch geschrieben, und ich habe es ihm auch nicht gerathen. Er wird Ihnen folgen, Er ist sehr biegsam, weil Er vernunft hat, ich Schätze ihm sehr, weil ich sein gutes erkenne, aber mein bester freund die Kanzley hat wohl sehr unbedachtsam gehandelt in dieser Sache, ich bitte ihnen, machen Sie nur, daß man ihm in das künftige keine solche verdruß mehr machet, ich mache mein Mögliches bey Ihrer Majestät Sie erkennen alles denn diese frau ist erleucht und voller einsicht, allein anjeto hat sie müssen auf diese arth handeln, um nichts zu erkennen zu geben, ich Remettire das schreiben widerum zuruck und hoffe bald das vergnügen zu haben, Ihnen wahrdesten freund bey mir zu sehen, die ich ersterbe mit versicherung daß ich bin

Cher ami votre vrais amie et servante

Von hof den 19ten feber 1774.

Baronne de Grasse

350 Johann Joseph Khevenhüller-Metsch Kollár Ádám Ferencnek Bécs, 1774. március 8.¹

Közli Kollárral, hogy az uralkodónó jóváhagyta javaslatát a császári udvari könyvtár írnoki állására előterjesztett személyt illetően.

Von der Römisch Kaiserlichen Majestätt etc., wie auch Ihrer Römischen Kaiserlichen zu Hungarn, und Böheim Königlichen Apostolischen Maiestätt Erzherzogin zu Oesterreich etc. Unsers allergnädigsten Herms, und Unserer allergnädigsten Frauen Obersten Hof Meister Amts wegen *dero* wirklicher Hof Rath, und Hof Bibliothecae Directori Herrn Franz Adam Kollar in Gnaden anzuzeigen.

Nachdeme Ihre Kaiserliche Königliche Apostolische Maiestätt die bereits vorherho Resolvirte Hof *Bibliothèque Scriptoris* Stelle dem von ihm Herrn Hof Rath und *Director* in Vorschlag gebrachten Franz Reißhuber in Ansehung seiner angeruhenden Geschicklichkeit, und Erfahrungheit in verschiedenen Sprachen allergnädigst zu ertheilen geruhet;

Als wird diese allerhöchst geschöpfte *Resolution* Ihme Herrn Hof Rath, und *Director* torn[!] zur Wissenschaft, und zu denn Ende erinneret, damit Er ersagten Reißhuber zur nöthig findenden Arbeit anzustellen wissen möge.

Johann Joseph Fürst Khevenhüller Metsch mp.
Von dem Kaiserlichen auch Kaiserlichen Königlichen
Obersten Hof Meister Amt

Wienn den 8ten Martii 1774.

Leopold Edler von Wolfskron Ritter mp.

[A külzeten:] Dem Kaiserlichen Königlichen würcklichen Hof Rath, und Bibilothecae Directori, Herrn Franz Adam Kollar in gnaden zu zu stellen.

351 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
[Bécs], 1774. március 26.

Közli Mária Terézia azon utasítását, hogy bizalmas jelentéseit a jövőben ne írja alá. Az uralkodónó másik megbízatását csak előszóban közölheti, ezért Kollár személyesen keresse fel.

Cher ami!

Ihre Majestät, befahlen mir ihnen zu sagen daß wenn Ihre Majestät ihnen so Schriften schückt, so mechten, sie wenn sie ihre Schrift entgegen zuruckh schücken, ihren nahmen nicht unterschreiben, Sie gabe mir noch eine Commission, die ich ihnen mündlich sagen sollte, also wenn es Ihnen nicht ungelegen heute wenn Sie aus der Bibliothek gehen, einen Sprung zu mir zu machen.

Dero wahre freundin

den 26ten Martii 774. a la hâte

Grasse

[A külzeten:] Dem hof Rath von Kollar in der Kaiserlichen Königlichen Bibliothek.

352 Johann Joseph Khevenhüller-Metsch Kollár Ádám Ferencnek
Bécs, 1774. április 7.

Értesíti, hogy a királynő az egykori prágai jezsuita könyvtár gondozójává egy exjezsuita atyát nevezett ki. Kéri továbbá, hogy megfelelő utasítással lássa el őt és az utasítást juttassa el az Osztrák-Cseh Királyi Udvari Kancelláriához.

Von der Römisch Kaiserlichen Mayestätt[!] etc. wie auch der Römischen Kaiserlichen zu Hungarn, und Böheim Königlichen Apostolischen Maiestätt[!] Erzherzogin zu Oesterreich etc., Unseres allergnädigsten Herms, und Unserer Allergnädigsten Frauen Obersten Hof-Minister Amts wegen dem Kaiserlichen Königlichen wirklichen Hof-Rath, und Hof *Bibliothecae Directori* Herrn Franz Adam Kollar in Gnaden anzufügen: Es hat der Königliche Boheimische Oberste und Oesterreichische Erste Kanzler Herr

Graf von Blümegen die Eröffnung anhero gethan: Wie aus Allerhöchst gedacht *Ihre Maiestät*[!] den *Exjesuit* Pater Johann Possival zum *Bibliothecarium* der Allnützer ehemaligen *Jesuiten Bibliothecae*¹ allermildest zu benennen geruhet; Da selber aber mit einer bündigen *Instruction*, welche er eydlich anzugeloben hätte, versehen werden solle;

So wird ihm Herr Hof-Bibliothecae Directori Kollar hiemit aufgetragen, eine dergleichen *Instruction*, nach dessen Gutbefinden zu verfertigen, und solche anhero zu übergeben, damit man hierüber das weitere an obgedachten Herrn Hof-Kanzler erlassen können.

Johann Joseph Fürst Khevenhüller Metsch mp.
Von dem Kaiserlichen auch Kaiserlichen Königlichen
Oberst Hof-Meister Amt

Wien den 7ten April 1774.

Leopold Edler von Wolfskron Ritter mp.

[A külzeten:] Dem Kaiserlichen Königlichen wirklichen Hof Rath, und Hof-Bibliothecae Directori Herrn Franz Adam Kollar in Gnaden zu stellen.

353 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
(Schönbrunn), 1774. április 20.

Mivel az előtte lévő napon nem tudott Kollárral beszélni, most levélben értesíti, hogy beadványával (a középiskolák reformtervezete, a Plan) Mária Terézia nagyon meg van elégedve. Kéri Kollárt, nyilatkozzon, nincs-e kifogása az ellen, hogy azt Mária Terézia az udvari tanulmányi bizottság elé terjessze.

Monsieur cher ami!

Hiebey überschücke das, was Ihro Majestät mir befahlen Ihnen zu übersenden. Ich habe gestern in die Bibliothek geschückt und ihnen ersuchen lassen zu mir zu kommen, erhielt aber zur antworth, daß Dieselbten nicht alda sind; mithin muss ich meine Commission, die mir Ihro Mayestät an Ihnen gaben, schriftlich verrichten. Höchstieselbte sagte, daß sie mit dem vorschlag,¹ den Sie überschückt, unendlich zu friden[!] seye, indeme sie in solchen alles findet, was nur immer nöthig seye; Sie hätten nichts dabey unterlassen, sondern auf alles gedacht und es seye alles so zierlich und Schön geschrieben, daß es ihr ein rechtes vergnügen verschaffet in überlesung dessen. Anbey lasset Ihro Mayestät ihnen befragen, ob Sie ein bedencken tragen, wenn Sie es an die Commission schücket, den sie mechte es gerne dahin kommen machen; wenn Sie aber ein bedencken haben, so will Sie es nicht hingeben, dise antworth mechte ich aber heute noch haben, damit ich es Ihro Mayestät Morgen gleich sagen kann, dann sie befahle es mir und sagte, daß wenn Sie zurück kommbt, daß ich ihr die antworth sagen kann; den Ihro Mayestät. sind vorgestern auf Presburg, kommen aber Morgen auf Mittag wider zurück. Also ersuche Ihnen wärthester lieber freund mich mit dero antworth zu beehren, die mich empfehle und verharre

Mon cher ami votre vrais amie tout ma vie

Von Hof den 20ten April 774.

Baronne de Grasse

354 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
Schönbrunn, 1774. június 1.

Ebédre invitálja Kollárt, amelyre egy közös barátjuk is hivatalos.

Cher ami!

Darf ich mir aus bitten Ihnen währden freund künftigen Sonntag bey mir auf Mittag zu sehen? Ich nehme keinen korb an, ob ich schon ein altes weib so liebe ich doch die Körbe nicht. Dencken Sie nichts anderes, als ein schüssel gutten willen anzutreffen, das ist die alte deutsche aufrichtige Schreibarthe; aber dabey werden Sie einen guten freunde¹ noch sehen, der mir auch die freude macht und bey mir sein wird. O was vor eine freude vor mich zwey wahre gutte freunde zu bewirthen und zwey Ungarn, welche worthe schon mein herze entzücken.

Adieu Cher ami
votre fidelle amie et servante

Schönbrun, 1. juni 774. à la hâte

Baronne de Grasse

355 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
Schönbrunn, 1774. június 21.

Kollár közbenjárására készséggel eszközöl ki az uralkodónónél audienciát egy ismerőse számára. Neki mindig örömet jelent, ha Kollárnak szívességet tehet.

Monsieur cher ami!

Zu jederzeit ist es mir eine Consolation, meinen währden freunde zu diensten zu sein, ich werde es Ihro Mayestät, unterdänigst vor tragen, ich zweiffle nicht, daß diser herr Audienz erhalten wird, auf dero Recommantation, Er hat doppelte vorteille vor sich, die gutte Recommendation von seiner guten eigenschaft von Ihnen bester freund und den vergleich von unsern besten freund Bessenyei, ich werde also all mein möglichs bey tragen, daß solcher in seinen gesuch Reusiren mechte, Schaffen Sie mit mir in allen wo Sie mich Capabel finden zu dienen, ich werde mir alzeit es zu meinen besonders vergnügen machen, wann ich sowohl im Wercke, als auch im worthen zeigen kann, daß ich unveränderlich bin von Ihnen bester freund

Eine wahre freundin und dienerin

Schönbrun, 21ten july 1774.

Baronne de Grasse

[A külzeten:] A Monsieur Monsieur de Kollar à Vienne.

356 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
[Bécs,] 1774. július 21.

Értesíti Kollárt, hogy Mária Terézia másnap audienciára várja.

Cher ami,

Ihro Mayestät die Kaiserin, last ihnen sagen, daß, Sie Morgen, nachmittag um 3 uhr in der burg sein mechten in ersten Stockh! sich gleich melden lasen;

dero wahre aufrichtige freundin,

den 21ten july 774.

Baronne de Grasse

357 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
(Bécs), 1774. szeptember 21.

Mária Terézia megbízásából két, az alapiskolákkal kapcsolatos könyvet kér vissza.

Bester freund[!]

Ihro Majestät lest ihnen sagen Sie hätte kürzlih 2 graue bücher von der Normal schul, geschückt, dise beede, bücher mechten sie mir widerum zuruckh schücken.

Adieu in eill, in der Kammer, den 21ten 7^{bris} 774.

Grasse

358 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
(Schönbrunn), 1774. november 14.

Kollár támogatását kéri, hogy valaki álláshoz juthasson. Ha sikerül ezt megszerezni, annak nagyon fog örülni.

Monsieur mon cher ami!

Ich nehme mein Zutrauen auf der mir jederzeit gezeigten freundschaft, dieses veranlasset mich, dises blath zu ihnen zu senden, beyliegendes blätthel welches dem Nahmen enthaltet vom demjenigen vor welchen ich meine bitte mache, Ich kenne ihme nicht, aber es hat mich eine frauen persohn imständig gebetten, Euerwohl vor disen zu bitten, daß Er mechte angestellet werden, es wäre als dann eine heurath, ich gehe aber mit meiner bitte nicht weiter, als es die möglichkeit zu lasset; wenn es aber sein köhn-te, so würden Sie wahrdester freund, ihre wahre freundin unendlich obligiren, nehme mir auch die freyheit mit einen Rosoli ihnen zu bedinen[!], leben Sie wohl bester freund und sind Sie versichert, daß ich mir eine Ehre und Freude mache mich nähnen zu können.

Dero wahre ergebenste freundin

Von Hof den 14ten 9^{bris} 1774.

Baronne de Grasse

359 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
[Bécs, 1774 januárja és 1775 októbere között?]¹

Mária Teréziának bizonyos könyvekre vonatkozó rendelkezését közli Kollárral.

Cher ami!

Ihro Mayestät lassen fragen, ob Sie dise bücher haben, so schückte Sie die fortsetzung, wenn Sie es aber nicht haben, so mechten Sie bey den Monsieur Dubal fragen lassen, ob er solche hat; wenn er sie hat, so mechten Sie dises buch an mich widerum zurück schücken, wenn sie solche aber [nicht haben],² so solten Sie dises auch bey behalten. Adieu mon ami.

Grasse

360 Johann Joseph Khevenhüller-Metsch Kollár Ádám Ferencnek
Bécs, 1775. március 29.¹

Utasítja Kollárt, hogy azokról az egykori jezsuita könyvtárakban található könyvekről, melyek a császári udvari könyvtárban nincsenek meg, egy kimutatást készítsen. Tegye ezt abból a célból, hogy ezek a könyvek a császári udvari könyvtárba kerüljenek. Kéri továbbá, hogy Kollár állítson össze egy jegyzéket az elhunyt van Swieten báró átvett könyvtárának orvosi könyveiről, mivel az uralkodónó mind a jezsuita könyvtárak anyagát, mind pedig van Swieten orvosi könyveit a (bécsi) egyetemnek száná.

Von der Römisch-Kaiserlichen Majestät etc., wie auch der Römisch Kaiserlichen zu Hungarn, und Böheim Königlichen Apostolischen Maiestät etc., Erzherzogin zu Oesterreich etc. Unserns Allergnädigsten Herms, und Unserer Allergnädigsten Frauen Obersten Hof Meister Amts wegen: dero wirklichen Hof Rath, und Bibliothek *Directori* Herrn Franz Adam Kollar in Gnaden anzufragen:

Es haben Ihre Kaiserliche Königliche Apostolische Maiestät Unsere Allergnädigste Frau auf eine von dem Treuehorsamsten Obersten Hof Meister Amte gemachte Anfrage, ob es wegen denen Jesuiten Bibliotheken alhier noch fernershin bey der in Sachen ergangenen ersteren höchsten *Resolution* zu verbleiben habe, allergnädigst zu *resolviren* geruhet, daß von ihm Herr Hof Rath, und Director eine *Specification* von allen jenen in der Jesuiter Bibliotheken vorfindigen Büchern, welche in der Hof Bibliothek nicht vorhanden, mithin für die Hof Bibliothek zu behalten wären, verfassen, und solche *Specification* nebst einem Verzeichnuß der Medicinischen Büchern, so in der von dem verstorbenen Herrn *Baron Vansuiten*[!] übernommenen Bibliothek sich befinden, anhero überreichen solle; massen mehr Allerhöchst gedacht Ihre Maiestät sowohl die Jesuiter Bibliotheken, als auch die Medicinische von Baron Vansuiten[!] der Universität zugedacht hätten.²

Welch sogleich geschöpfte höchste Verordnung Ihme Herrn Hof Rath, und Directori Kollar zur Wissenschaft, und schleiniger Besorgung obiger beeder *Specificationen* hie-mit erinnert wird.

Johann Joseph Fürst Khevenhüller Metsch mp.
Von dem Kaiserlichen auch Kaiserlichen Königlichen
Oberst Hof Meister Amt

Wienn den 29ten Martii 1775.

Leopold Edler von Wolfskron mp.

[A külzeten:] Dem Kaiserlichen Königlichen wirklichen Hof-Rath, und Bibliothek *Directori* Herrn Franz Adam Kollar in Gnaden zu zustellen.

361 Victor Simon Levy Kollár Ádám Ferencnek
Bécs, 1775. június 14.

Szeretne a császári udvari könyvtárban álláshoz jutni és ennek érdekében Mária Teréziához akar kérvénnyel folyamodni. Ehhez kéri Kollár támogatását.

קטן בעיניו ומכל הגוים הוא החמדה והסגולה.
אודרו מכהה לגל חמה וחמרה חלבנה בזבלה.
לתכמה אוחתי את ואם לבינה קרא בהמלה.
לשון מדברת גדולות במורה שבעמו גלמודה ושכלה.
אשריהו כי לבו מבין במסודות נתיבתם סלולה.
רני בלס יסובבדו סלה ואהבה מסותרת ומגלה.

Ihnen mein würdigster Gnädiger Herr! an der Festhaltung des mir gütigst getahenes verstrechen, wegen der bewuste affaire mit dem Herrn Pater Hell zu reden, zu erinieren, komt mir würrklich sträflich vor; den Sie sind kein Gelehrter gar nicht! sondern mir der scharfsinnige verfaßer der freymuthigen Briefe über den Schulwesen¹ zu erinnen dargibt, ein Tugendhafter ächter Meister, eine Quelle vieller Erkänntniße! Nein dis siehe ich hiemit nicht; den das Suchen, wäre offenbar Ungereintheit: gedehme da eben diese Sache noch weit in Feldestehet[!], wie sich auch widerum was neues derzwischen ereigenet[!] zu haben scheint, daß den Seege so daran seyn könten, gar sehr magert.

Jedoch die Noht, die allzugroße Noht so mich drücket, werein[!] mich ein Natürlich Üebel (die Theurung) und die hiesige Kaiserliche Königliche Hofkammer versencket haben zwinget mich an Eure Gnaden noch folgende gehorsamste Bitte und rahts erhebung mit aller Ehrfurcht zu versuchen.

Es ist längstens kein Geheimniß mehr, jeder Mann weiß es auch die Ausländer alle, daß Eure Gnaden! auch der Geschickteste Hebrärer in Kaiserlichen Königlichen Ländern sind, und je mehr man deroselben Nachahmer hier man wünschet je wenig hat man doch gegenwärtig Hoffnung auch nur einen einst zu finden und eben daher ist man untröstlich daß man von Dieselben nicht ein trefliches Jüdisches Werck ins deutsche übersetzt auf zu weisen hat; Ja wie ich gehört zu haben glaube, soll auch die hiesige Kaiserliche Königliche Bibilothek so doch unter Dero verunftsvoller Direction stehet, mit noch vielle hundert hochgeschätzte Israelitischen Bücher vermehrt werden könne; rücket man Solchen Deroselben Größe und vielle Geschäfte vor, so wollen Sie doch nicht minder unzufrieden seyn; man weiß, sagen Sie, *die allernädigste Kayserin setzt alle Seine Vorschläge in schleunigster Würcklichkeit.*

Dieses und daß Lob was ein unserer fürträfflichsten Rabinen und besonders *ein MendelsSohn*[!]² *einbilden wollen*, wie auch Euer Gnaden selbst gesehen und das, daß ich in der Taht um mein Haab und Guth bey der hiesigen Kaiserlichen Hof-Kammer gekommen bin; laß [...?], daß ich demüthige Ansuchen bey Eure Gnaden! thun, und dieselben *um Raht fragen (den mir Sie sind hierinen zu befragen)* ob ich meine Noht der Glorreichste allernädigste Kayserin unterthänigst vorstellen und dabey um ein klein stückchen Brod (so kleines auch seyn) *durch Abstaubung der breiten* in der Kaiserlichen Bibliothek befindliche, und der noch unter Dero wachsame Aufsicht anzuschaffende wichtige Jüdische Bücher, erbitten soll?

Dis gehorsamste Ansuchen wird um so viel weniger befremdenden wann man bedencket das so gar in Paris zu diesen Ende würrcklich ein eigentlicher Jüdischer Bibliothequair namens Israel Widal angestellt worden; dazu komt noch, daß Eure Gnaden unmöglich bey Derselben aufgethürmte Menge Geschäfte noch allen diesen sehen könen; und daß ich mit weniger als nicht vielgerne leben will.

Von Ihren fürtreflichen Character den ich oben in Häbräischer Sprache ein wenig zu beschreiben, mir die Freyheit nahm, kan ich hoffen, daß dieselben diesen verstümelten Vortrag, nicht ganz zu Boden stellen werden; den von einbedrängten meiner Art, den sich alle Unglücke zum Ziel Ihres Geschoßes gewählt zu haben scheinen, ist er kaum anderst zu erwarten: Dem Gott Israel! aber seye Danck! daß Er mir noch so viel Sinn gelaßen, Eure Gnaden! festens versuchen zu könen, daß ich nicht nur Dero treuester Schüler den Sie jemahls halten, und unaufherlicher bewunderer seyn, sondern das auch mit allen eifrigen Bestreben (samt meiner bejammeren wehrten famillé) zeit lebens Deroselben unterthäniger Knecht zu bleiben trachten werde.

In Erwartung dero Gnädige rechtüberlegte Hulde Antwort habe ich das wahre Vergnügen stets mit aller Ehrfurcht und denen seyn zu wollen.

Eure Gnaden! Ganz gehorsamster Diener

Wienn den 14ten Junii 1775.

Victor Simon Levy aus neu Kollin

362 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
[Bécs], 1775. június 21.

Az uralkodónó nevében sürgeti Kollárt, hogy pár napon belül feltétlenül nyújtsa be tanügyi tervezetét.

Mon cher ami!

Ihro Majestät befahlen mir, Ihnen zu melden, daß sie mechten, ihr dem Plan wegen der Schulwessen,¹ welchen höchstdieselbte vor einigen Tagen hat begehren lasen, Ihr mechten doch überschüicke[n], sie mechte solche je ehe je lieber haben, und doch gewiß in ein paar tagen, dises ist was Ihro Majestät recht sehnlich erwarthen, adieu

cher ami
den 21ten Juny 775.

Grasse

[A külzeten:] An Hof Rath, von Kollar.

363 Kollár Ádám Ferenc Theresia Grassnak
[Bécs, 1775. június 21.]¹

Közli, hogy az általa készített tanügyi tervezetet átadta Kressel bárónak, a tanügyi bizottság elnökének.²

364 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
[Bécs, 1775. június 22.]¹

Mária Terézia megelégedését tolmácsolja, hogy Kollár a kívánt időpontban, hétfőn benyújtotta tantervét Kressel udvari tanulmányi bizottságának, amiről azonban az sajátos módon az uralkodónót nem értesítette. Kéri Kollárt, tegyen jelentést a debreceniekkel való tárgyalásról.

Mon ami!

Ihro Mayestät lasen Ihnen sagen, daß es ihr sehr angenehm, dass Sie die Sache schon Montag an Baron Kresel gegeben, aber es hat ihr kein Mensch nichts davon gesagt; es ist ihr liebe, daß Sie es geschrieben. Auch verlangen Ihro Mayestät zu wüsen, ob Sie mit dennen Debrezinern gesprochen haben; dises mechten Sie auch berichten. Adieu mon ami

Grasse

365 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
[Bécs, 1775 októbere előtt?]¹

Mária Terézia megbízásából a bizalmas ügyekkel kapcsolatban diszkrécióra inti Kollárt.

Mon cher ami!

Ihro Majestät schücken ihnen dises und last ihnen sagen, dass wenn Sie ihnen so etwas besonderes überschücket, so mechten Sie nur niemand sagen, damit es andere nicht mercken, dass sie Ihnen in geheim in dergleichen Sachen ihre Confidenz hat.

Baronne de Grasse

366 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
[Bécs], 1775. október 18.

Mária Terézia kérésére afelől érdeklődik Kollártól, vajon megvannak-e a nemrég a császári udvari könyvtár számára átküldött könyvekben a Szent Mónikát, Szent Ágostont, Szent Annát valamint a Szűzanyát ábrázoló képek. Ha ezeket megtalálná, küldje el a címére.

Ihro Mayestät lasen fragen, ob nicht dennen Büchern, welche sie unlängst hinein geschücket in die biblioteke, etwann gemahlene bilder drinen sind, Sie mechten nach sehen eins stelt vor die heilige Manica[!] und Augustino, die andere, die heilige Anna und die Mutter Gottes, wenn, sie also solch finden, so bitte solche gleich mir unter meiner adresse zu schücken, solten solche nicht vor findig sein bitte mir es auch zu berichten

dero wahre freundin

den 18ten 8bis 775.

Grass

[A külzeten:] An hof Rath von Kollar, lagirt in der brüner strassen.

367 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
(Bécs), 1775. november 14.

Közli Kollárral, hogy megkapta az iratot, melyet Bessenyeivel küldött hozzá; alkalmas időben majd fel fogja használni. Méltatlankodik a Kollárt (valószínűleg a tanügy terén) ért sérelmek miatt. Leghőbb vágya, hogy a magyar haza iránti szeretetét tettekben is kimutathassa. Elítéli azok eljárását, akik a király és a nemzet érdekeit egymással szembe akarják állítani.

Mon cher ami!

Ich erhielte gestern, durch unsern wahren freund Besseney, das überschückte, ich werde fleißig durch lesen und zu rechter zeit dem gebrauch wüssen zu machen, ich bin zu wenig einen so gelehrten Mann als Sie sind vorstellungen zu machen, nur sovill sage ich, daß noch eine zeit kommen wird, daß man betauern wird, daß man sich dahin bewegen lasen, alles dises gethan zu haben; man wird Erkennen was Kollar ist, und was jene sind, die dises alles verursacht! allein der Vernunft besizet, siehet der Sache von weiten zu, nur daß es einen treu gesihten herzen Schmerzet wann alles so verkerth gehet, wo es doch gegangen wäre nach recht, wenn man es belasen hätte! übrigens bin ich recht durchtrungen über das so freundschaftliche anerbieten was Sie mein wahrdesten freund mir durch unsern lieben Besseneyi haben machen lasen; ich behalte mir dises bevor, und ist mein sehnlicher wunsch im Wercke bezeigen zu kennen wie sehr danckbar ich vor dises bin, bester freund es ist vor mich eine rechte herzens Labnuß wann mich im stande finde meiner von herzen lieben Hungarischen Nation ein wahres freund Stückh zu zeigen, nur betauere ich, daß ich eine so kleine Creatur in der Welt bin, wo ich wichtigen Sachen meine freundschaft nicht zeigen kann, doch in allen wo ich mich im stande finde, da lase ich gewiß keinen augenblick vorbey wo ich nicht meine liebe gegen meine liebe Ungarn blicken lase; und dises mit innerster freude, man muß dem Patriotismo zeigen dem König treu, aber dem Vatterland auch den ich erkenne nur gar zu gut, daß der König ohne dem Land nicht bestehen

kann und das Land wider nicht ohne dem König, ein jeden was ihme nach der gerechtigkeit gebührt, dem König ein Placebo Spillen und ihme das gantze land zum feinde machen ist sehr gefehlt. So wäre es anjezo balt in einer affaire gegangen, aber nein das last Gott nicht zu, mein wahrdester freund ich weiß, daß sie eben das nämliche dencken, wie ich, es ist anjezo ein wunderlicher zeit Punct, wo man nur zusehen muß wie wunderliche Rollen als gespielt werden, der dabey Past, gewinnt recht vill, den die Reihe kombt an ihme auch, als dann Triumphirt Er, ich hoffe ihnen einmahl bey mir zu sehen, so werden wir mündlich mehrer von der Sache sprechen können, ich Empfehle mich und verbleibe lebenslänglich von Ihnen bester freund

eine wahre freundin

Von haus, den 14ten 9bris 1775.

Baronne de Graß

368 Mihály József Kollár Ádám Ferencnek
[Zágráb, 1775. november ?]¹

Üdvözlétét küldi és hálás köszönetét fejezi ki Kollárnak, volt tanárának az alapos képzésért.²

369 Haliczky András Kollár Ádám Ferencnek
[Trencsén, 1775. november ?]¹

Köszönetet mond a bécsi tanításért és beszámol a trencsényi iskolai viszonyokról. Igyekszik Kollár iskolai és tanítási módszereit alkalmazni. Panaszkodik, hogy az oktatás miatt igen kevés a szabad ideje.²

370 Pray György Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1775. december 4.

Dicséri Kollár tudós érdemeit és arról értesült, hogy Kollár munkásságát a királynő méltó elismerésben fogja részesíteni. Közli, hogy megjelent legújabb műve az esztergomi érsekekről. Beszámol arról, milyen munkákat készül megírni.

Adamo Francisco Kollario equiti Hungaro de Keresztény
Georgius Pray salutem.

Narravit mihi Palmius,¹ incertum est, an majori ille gaudio narraverit, an ego audierim, narravit, inquam, Tuis laboribus dignum aliquando proemium, nam merces literis nulla reddi potest, ab augusta nostra constitutum esse.² Deus Optimus Maximus illam propterea quam diutissime salvam, et incolumen servet, non tam propter hoc beneficium, tametsi et propterea, quam quod Te ex *nominali* jam *realem* Christianum effeceris. Rides? magis id facies, si Tibi suasero, ut thalamo inducas aliam, quae dicitur uxor. Quid ita? quasi Tu id non notis? Sed Palmius, suadeo, procul tum absit, ne is, ut comicus ait, cum flabello isthic abstans. Mittamus jocos geniales. Re vera multum Tibi de felicitate, quam tute Tibi parasti, gratulor. Rumpantur qui volent, in primis qui ingenium in ventre gerunt. Hoc, credo, aliter Graeci efferunt.

Quis designatus primas³ sit, credo, Te ex aliis intellexisse, huic primam hierarchiae Hungaricae partem dicabo, hoc est, archiepiscopos Strigonienses cum⁴ suffraganeis.

Hujus exemplum, ubi primum vulgatum fuerit confestim habebis. Vereor, ut id Romanae Curiae probetur. Alteram, id est, Colocenses cum suffraganeis⁵ Tibi, homini recentissimo Christiano destinare cogito. Iterum rides? Sino, ut absolvas. Dehinc de sigillis regum, et regni Hungariae commentabor,⁶ adjecta appendice de diplomatum Hungariorum oeconomia interna, et externa. Non ausim hoc opus dicere diplomaticam. Percribam Tibi rerum tractandarum capita alias, ex quibus systema, quod molior, facile cognoscas, ut, si quid habes, conferre etiam ad hanc symbolam possis. Vale! et augustae beneficio, tum fortuna Tua ut diutissime utaris, fruarisque, cum optimis quibusque cupio, et ne ignores, me patvaristam esse, etiam emorior, aut, si mavis, usque ad cineres sepulchrales vivo Tui semper memor. Vale iterum. Dabam Posonii in ex conlegio pridie Nonas Decembris MDCCLXXV.

371 Palma Károly Ferenc Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1775. december 6.]¹

Gratulál Kollár nemesi címéhez és méltatja jeles tudós érdemeit. A nemesi ranggal és a neki adományozott Keresztény birtokkal Kollár is belépett a magyarországi nemesek sorába és így magyarrá kell lennie. Reméli, hogy osztozhat Kollár sikereiben és a jövőben is számíthat barátságára.

Francisco Adamo Kollario equiti Christiano vel Chrestianiensi
salutem plurimam dicit Franciscus Carolus Palma pedes Christianus.

[.....]² Si speram, industriam dexteritatemve meam utilem fuisse credis; una tibi pervadeas velim, illam sane quam libentissime collocatam fuisse, unci causa, quem et dilexi et summi semper feci, cum propter insignia in rempublicam meritu, tum vero ob intemeratam fidem amicitiae, qua me, ex quo tibi cognitus fui, complecti voluisti. Multum etiam tibi me debere profiteor, quod severioribus theologiae disciplinis vacantem ad amoeniora historiae et neque huic nexa sunt studia traduxisti, unde modica illa, quam mihi collegi existimatio et fortuna post eversam Trojam melior profluxit. Itaque si quid etiam tua causa egi, nil aliud, ac quod sacro-sanctum gratitudinis officium postulabat quaestiti. Quod facultates tuas mecum partiri cupio, facis id pro amicitiae candore, quem in te semper suspexi. Crede mihi tecum solitudinem colere, quietamque a curis vitam agere, in delitiis ponerem, ut vereor ut tu ab aula, possis abscedere; nisi hebdomadas aliquot tibi augusta indulgeat [.....].³

Interea tu augustae dono frui et si hostis limites ingredi capesseret, cum gentibus tuis Christianis insurgere: quid in togato etiam galea quadret. Ut reipublicae, ita exercitus plurimum interest sapientes habere praesides. Sed heus tu! jam germanicum habitum cum mythico mutare, mistacem alere, frumea Arpadiana accinctum incedere, exuviis tigridum tegi et cunctis gentis tuae hostibus [.....]⁴ et his similia atroce vultu, scintillantibus, oculis, rauca voce inclamare necesse est! Si haec negligis, equitis Hungari de Keresztén personam vereor ut cum approbatione Prayo [.....]⁵ hodie augustae in te munificentiam narrabo. [.....]⁶ Quamquam intra dies XIV. spero me Viennae futurum amicoque amplexu equitem novum pectori meo adstricturum. Bartsayus⁷ jam rediit. Interea amicum amare perge. Vale.

Posonii VI. Decembris 1775.

372 Victor Simon Levy Kollár Ádám Ferencnek
Bécs, 1775. december 21.

Emlékezteti Kollárt korábbi, hozzá intézett kérésére. Úgy véli, hogy a császári udvari könyvtárban a teológiai tudományok területén hasznos munkát végezhetne. Értesíti arról, hogy a dohányügyi igazgató a napokban fel fogja keresni őt.

Wienn den 21ten December 1775

Hochwohledler hoch gebohrmer Gnädiger Herr,
Verehrungswürdigster Menschenfreund und Grundgelehrter Herr!

Gestern war ich durch der Erzählung von Dero erhaltene allerhöchste Gnade und ansehnlich Geschencke so freidentruncken, das es mir in völliger Vergeßenheit gerah-ten Eure Gnaden! wießen zu laßen, daß Herr Hof Raht von Kühnmayer¹ mir nachdrücklichst befohlen, derbewusten Sache halber ein Memoriae² an der allerglorrwürdigste Kayserin, anzubringen suchen soll; es ist also den Anschein nach sein völliger Ernst, und die Besorgniß so Eure Gnaden befürchten ungegründet seyn mag; die Umstände in welchen ich mich befinde zwingen mich also Hochselbten! abermahls gehorsamst zu bitten, mir Gnade wiederfahren zu laßen, und ich mit der Zeit doch einst nutzbar seyn kan, besonders im Theologischen Fach, wovon gegenwärtige beylage eine unwiederstehnbare Probe seyn kan, ich habe dasgleichen mir zur Geschichte bekommen, auch von unser alten nicht, ich kan es also unmöglich für eine Sinnde halten wan mir in Stückhen Brod zu gestoßen wird, Bey dieser Gelegenheit wird ganz gewieß Herr Mendelssohn an dieselben meineth wegen ein Dancksagung-Schreiben abzulaßen ausserst bedacht seyn, weillen ich eingestehen muß daß alleine Erkentlichkeiten nicht hinreichend sind den Anfang zu einem Danck für diese gnadige Wohltath zu machen.

Hochselbste! erlauben daß ich die Nachricht melden darf, daß der Herr General Director von Tabakswesen, Moyses Hönich, die Tügen bey Eure Gnaden sein Aufwartung machen wird, weil dises auf mein Anrathen gestehen wird, *und dieser Herr sich gerne stets erkenntlich und dienstleisten bezeigen will, so bitte gehorsamst* denselben mit dero tief und scharfsinnigen Rath oder gar kraftvolle Taht behältlich zu seyn, ob man schon von der derselben eigentümliche ächteste Menschenliebe nicht anderst denken kan.

Eure Gnaden unterhäniger gehorsamster

Victor Simon Levy
aus neu Kollin

373 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
[Bécs], 1776. február 10.

Értesíti Kollárt, hogy iratát Mária Teréziához eljuttatta. Az ellenfelek minden igyekezete ellenére is kedvező elintézés remél. Előszóban majd részletesebben beszélhetnek a dologról.

Währdester freund!

Ich habe gestern Ihre Mayestät die schrift übergeben; höchstdiselbte hat sich über dise Sachen verwundert und ich hoffe einen gutten Effect. Es ist in der wahrheit nicht erlaubt, wie man bey dennen Stehlen um gehet, wie man sucht die Gnaden von Ihre

Mayestät dennen bitter zu machen, welche nicht just diser Herrn ihre Clienten sind; aber die Monarchin ist gerecht, wenn Sie von einer Sache informirt ist, so nach der Gerechtigkeit, so weicht sie alsdann nicht mehr ab davon. Ich hoffe künftige wochen wann es nur möglich sein kann, Ihnen, weill Sie so wollen auf Mittag aufzuwarthen, da werden wir mehres mündlich sprechen. Empfehle mich und bin

dero wahre, aufrichtige freundin und dienerin

den 10ten feber 776.

Baronne de Grass

374 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
[Pozsony, 1776. március 17.]¹

Kéri Kollárt, hogy a királynőhöz eljuttatott kéziratát nézze át és javítsa ki.²

375 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
(Bécs), 1776. március 23.

Az uralkodónő számára bizonyos jogi vonatkozású, Brunswick Antal által kidolgozott iratot keres Kollárnál.

Monsieur mon ami!

Ihro Mayestät lasen ihnen sagen ob sie, dise Punkten anbelanget, die articel der Rechten bey sich [haben] welche der graf Brunzwick¹ auß gearbeit[!] hat, wenn sie dise haben, so mechten Ihro Mayestät haben, daß sie ihr solche herein schücken sollen, in aller eill schreibe ich

in der Cammer

den 23ten Martii 776.

Grass

[A külzeten:] Dem hof Rath, von Kollar in der Kaiserlichen Königlichen biblioteke.

376 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1776. április 8.

Értesíti, hogy az urbéri ügyben Pozsony vármegye már válaszolt az uralkodónőnek és az ezzel kapcsolatos kérvényt megküldték a kancelláriának. Köszöni, hogy Kollár átadja majd ezt Mária Teréziának. Közli, hogy József fia az orvosi tudományok helyett inkább a matematikával szeretne foglalkozni. Szeretné, ha fiát felvennék a Gumpendorf-féle alapítványba. Ennek érdekében levéllel fordult Kaunitzhoz és Binderhez, segítségüket kérve. Kollár közbenjárását is reméli az ügyben. Beszámol az esetleges főispán-változásokról Baranya és Tolna vármegyékben, továbbá arról, hogy számos birtokos és szerzetes a visszafoglalt Szepes vármegyei területeken található birtokokat remél kapni és más észak-magyarországi vármegyékhez hasonlóan rendeleteket várnak erről. Kéri Kollárt, hogy Szepes vármegye beadványát az udvarnál karolja fel.

Illustrissime ac Magnifice Domine Consiliarie Actualis,
mihi Gratosissime!

Gratias TIBI illustrissime domine ago, quod quinto forensibus [...]soris consilium salutare dederis, atque, si per occupationes, et alias licuerit, opem fere velis. Rederunt[!] illi iam ad suos, quantum tamen licuit intelligere hicce, fere, quod sperent, non

habent. Ad libellum supplicem, quem augusto antelitemnium tradiderunt, et ad querelas in eo contentas, comitatus magistratus,¹ ipsis ne quid [...] auditis, ante medium annum responsum et opinionem submisit, quam commissio urbarialis cum domino commissario Neuhold² communicavit, eoque suasore, adprobavit adprobatura illud est, procul dubio, excellentissima cancellaria. Sequetur resolutio regia, qualem illustrissima familia Chakiana optat.

Gratias ago, quam simul notam meam humillimam augustae oportuno tempore tradere velis. Acquiesco in consilio TUO sapienti, sed simul etiam sequentia secum communicanda duxi. Josephus meus,³ quem Viennae nuper adlatus habui, sua fore comites Balassa,⁴ non amplius medicinae vult dare operam, sed mathesim excolere, ut inter practicantes mathematicos ingenienos nostri vocant, possit adplicari. Horam in patria nostra adhuc magna est pecunia, optime tandem nunc accomodantur. Eodem comite auctore, ad augustam libellum supplicem concepi, quo peto, ut filium meum in fundatione illius, quae antea Gumpendorfiana vocabatur, benigne admittat, et ibi ita accomodet, ut filios Krisanianos. Expedivi hodierna huc libellum supplicem, cum altero *principi Kaunitz*⁵ tradendo, ad excellentissimum liberum baronem Binder,⁶ qui nuper operam suam et patrocinium suum mihi promisit, si per principem Kaunitz apud augustam aliquid sollicitare vellem. Ad[...]xi litteras quoque comitis Balassa, qui peti-tum liberum baronem commendat, ipseque die 10. praesentis promovere vult, quum in negotiis suis apud Viennenses acturus est. Quo cum ita se habeant, non audeo nunc ab augusta pensionem aliquam mihi praestandam expetere. Suffecerit, si filius meus, duobus vel tribus annis et clementia eius mathesim Viennae excoli potuerit.

Eaque de causa forte nec erit necessum, ut ipse, quam nuper in chartam conieci, augustae ad pedes ponas. Forte suffecerit, si per aulicam aliquam feminam illustrem,⁷ per quam res TUAS apud augustam exhibes, illa exhiberi curaveris. Rem tamen totam arbitrio TUO relinquo.

Referunt hic plurimi episcopum Klimo fatis cessisse, et excellentissimum comitem vice praesidem,⁸ qui nunc in bonis suis est, et forte excursionem ad vos facturus, Tolnensis comitatus supremum comitem⁹ proxime renunciatum iri. Baraniensi comitatui aliter aliquis, forte etiam et saeculari ordine praeficietur.¹⁰

Liber baro Seeger¹¹ audio Viennam iam abscessisse. Accepit forte ab austa praemium pro laboribus suis occupationibusque gravissimis, quibus de rege optime est meritus.

Liberi barones Palocsai, Horvathii Stansith et monachi, qui in Rubro Claustro sunt, expetunt nunc ab augusta notabilia terestrialia dominia, ad Galliciae regnum adplicata, quae saeculis superioribus Poloni maioribus eorundem surripuerunt. Inclytus comitatus Scepusiensis instantiam eorum, augustae de meliori commendat. Si abs TE fuerit petita opinio, commendes quaeso rem, quam optime potueris. Prudentiae regulae id suadere videntur, ut quae ad Arvensem, Scepusiensem, Sarosiensem, et alios forte comitatus olim pertinebant, ad illos iterum adplicantur. Si quando pars Galliciae, qua ad minorem Poloniam¹² hucdum referebatur, Polonis esset restituenda, ea minimum conservari possent, quae olim ad Hungariam spectabant.

Sed deprecor, quod patientia TUA in legendo abutar. Et dum, quidquid est felicitatis TIBI, TUISque, quos apud TE habes, voveo, gratiae ulteriori commendatus maneo.

Illustrissimi Nominis TUI

Posonii die 8. Aprilis 1776.

cultor ingenuus humillimus
Josephus Benczur

377 Moise Dragoşi Kollár Ádám Ferencnek
Nagyvárad, 1776. április 19.

Örömmel számol be arról, hogy Hadik Andrásnak, az Udvari Haditanács elnökének és Patachich Ádám váradi püspöknek a javaslatára a királynő az elhunyt Meletie helyébe az erdélyi görögkatolikusok püspökévé nevezte ki. Hálás köszönetét fejezi ki Kollárnak az iránta tanúsított nagylelkűségéért, jóindulatáért.

Illustrissime Domine Consiliarie, Domine,
ac Patrone mihi Gratosissime!

Amplissimos favores, et gratias, quas Illustrissima Dominatio Vestra in immeritum a tempore celebratae Magno Varadini excelsae caesareo-regiae commissionis derivare,¹ et me commendatum habere dignata est, nunquam pro merito satis redhibere valeo; Hinc enim assecutus sum, accedente etiam, quod fateri omnino debeo, excellentissimorum dominorum excelsi Consilii Bellici praesidis Andreae comitis Hadik, et episcopi Magno Varadiensis Adami liberi baronis Patachich patrocínio, et commendatione, ut me pro episcopo Majestas Sua Sacratissima, anno adhuc evoluto. Licet immerentissimum, ad dioecesim hanc Magno Varadiensem intuitu animarum graeci ritus catholicarum per obitum illustrissimi domini episcopi suffraganei Meletii,² clementissime resolvere dignata sit, quam clementissimam resolutionem excellentissimus dominus cancellarius Franciscus e comitibus Eszterházy, mihi gratiose significare dignabatur,³ verba non reperio quibus gratum meum Illustrissimae Dominationi Vestrae pro tanta beneficentiae magnitudine declarem animum, ut, adeo, ad unicum praesidium mihi convolandum esse video, vota, nimirum sincerissima profecta, ex animo, quibus a divina bonitate incolumitatem, successum pro clementissima principe, laborum felicissimum, annosque complurimos exorare nullo unquam tempore desistam. Interim ultronee potentissimis Illustritatis Vestrae gratiis, et patrocínio devotus, humillima cum veneratione persisto.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servus humillimus, obsequentissimus

Moyses Drágosi

archi-diaconus per diocesem Magno-Varadiensem

Magno-Varadini 19. Aprilis 1776.

Graeci ritus Catholicorum mp.

378 Joseph Adam Johann Nepomuk Schwarzenberg Kollár Ádám Ferencnek
Bécs, 1776. május 14.

Sürgeti Kollárt, hogy a jezsuita könyvtárakból a császári udvari könyvtárba átvett könyvek duplumainak jegyzékét minél előbb készítse el, hogy a másodpéldányokból a bécsi egyetemi könyvtárt kártalanítsák.

Von der Römisch Kaiserlichen Majestät etc. wie auch der Römisch Kaiserlichen zu Hungarn, und Böheim Königlichen Apostolischen Majestät, Erzeherzoginn zu Oesterreich etc., unseres allergnädigsten Herrn, und unserer allergnädigsten Frauen obersten Hofmeisteramts wegen dem kaiserlichen königlichen wirklichen Hofrath, und Bibliothek Direktor, Herrn Franz Adam Kollar in Gnaden anzuführen.

Es ist von Seiten der vereinigt königlichen Böheimisch, und Österreichischen Hofkanzley neuerdings die Erinnerung anhero geschehen, daß Sie bis nun zu die Verzeich-

niß der Duplicaten, um hieraus die hiesige Universitäts Bibliothek in Ansehen der aus den Jesuiten Bibliotheken in die Kaiserliche Königliche Hofbibliothek übernommenen Büchern zu entschädigen,¹ nicht erhalten hätte; da aber solche bis jetzt hierarts von obgedachten Herrn Hofrath, und Bibliothek Direktor nicht eingereicht worden.

Solchemnach wird Demselben hiemeit bedeutet, die Abfassung der gemeldten Verzeichniß ehestens zu Stande zu bringen, und anhero zu befördern.

Joseph Fürst zu Schwarzenberg mp.
Der Kaiserliche auch Kaiserliche Königliche
Oberst Hof Meister Amt
Leopold Edler von Wolfskron mp.

Wien den 14ten May 1776.

[A külzeten:] Dem Kaiserlichen Königlichen wirklichen Hofrath, und Bibliothek Director Herrn Franz Adam Kollar in Gnaden zu zu stellen.

379 Kollár Ádám Ferenc Polter Antalnak
[Bécs, 1776. május 14.]

Közli, hogy uralkodói adomány révén Keresztény falu birtokosa lett. Kéri Poltert, tudassa a keresztényi jobbággyokkal a királyi rendelkezést.¹

380 Polter Antal Kollár Ádám Ferencnek
[Újkér], 1776. május 26.¹

Örömmel értesült Kollár leveléből, hogy a királynő kegyes rendeletével Kollárt tette meg Keresztény birtokosává és ehhez gratulál. Kollár utasítását már másnap közölte a jobbággyokkal, akiknek pozitív reakcióját tolmácsolja. Várja Kollár érkezését Keresztényre.

Illustrissime Domine,
Patrone mihi Gratosissime!

Humillima cum submissione ex acceptis 20ma Maii Illustrissimae Dominationis Vestrae litteris, quas 14^a currentis ad me dare dignata est,² summo cum animi solatio, et gaudio intellexi, possessionem Keresztény ex benignissima Sacratissimae Majestatis ultima resolutione³ cum omni jure donatione regia Illustrissimae Dominationi Vestrae in perpetuum esse collatam. Quam singularem Sacratissimae Majestatis gratiam sicut Illustrissimae Dominationi Vestrae benignissime obtigisse gratulor, et novis augendam ex corde precor; ita et me voti damnatum, et singularem patronum acquisivisse gratulor, ejusque gratias pro viribus promereri satagam.

Qui etiam ad mandatum Illustrissimae Dominationis Vestrae Keresztényiensibus donatione regia jam suis subditis sequenti statim die benignissimam resolutionem regiam notificari, eosque de certo domino terrestri, et patre benignissimo assecuravi; quorum responsum hic Illustrissimae Dominationi Vestrae de verbo refero. Ha már az Felséges Kamarátul el estűnk, talán ez is jó Urunk létszen, az mint az véle itt volt Magyar Ur biztatott bennűnket. Uni administratori fatale fuit nuncium, magnamque Illustrissimae Dominationis Vestrae litterae causerunt confusionem. His dum optatissimum adventum Illustrissimae Dominationis Vestrae avidissime praestolor, expertis paternis favoribus enixe recommendatus humillima cum submissione persevero.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

humillimus servus et capellanus
Polter Antonius
parochus Uikeriensis

Die 26^a Maii 1776.

381 Festetics Pál és Franz Frey von Schönstein Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1776. május 31.¹

Örömmel közlik, hogy a császári királyi rendelet értelmében a korábban a felosztatott jezsuita rend soproni kollégiumának birtokában lévő Keresztény falut Kollár ingyen, adománybirtokként megkapta és az erről szóló bizonyáglevelet rendelkezésére bocsátják.

Magnifice Domine Consiliarie Aulice[.]
nobis Observandissime!

Quoniam Sua Majestas Sacratissima vi benignissimi sub 20^a praesentis mensis elargiti rescripti caesareo-regii² possessionem Keresztény, ad collegium abolitae Societatis Soproniense³ antehac possessam praetitulatae Dominationi Vestrae gratis, erga dandas tamen de se solitas reversales clementer conferre dignata sit.

Hinc, dum ad suscipiendam realem praememoratae possessionis resignationem nihil aliud, quam benigne praescriptarum reversalium subscriptio restaret; earundem reversalium formulam praetitulatae Dominationis Vestrae eum in finem hisce transmittendam duximus: quatenus tales suo modo authenticare, horsumque remittere, ac una regiam hanc Cameram Aulicam certiore reddere velit, quandonam pro receptione ejusdem possessionis ad faciem loci seu in persona sive medio mandatarii exire liberit, ut ad terminum illum resignans etiam cameralis commissarius tricesimalis quippe inspector Soproniensis Carolus Piazzol eorsum juxta datam sibi instructionem⁴ comparere possit. Datum ex Consilio Regiae Camerae Hungarico-Aulicae.

Praetitulatae Dominationis Vestrae

ad officia paratissimi

Paulus Comes Festetics mp.

Posonii

Franciscus Frey de Schönstein mp.

die 31^a Maii 1776. celebratae

Domino consiliario aulico a Kollár Coll[?] Tag[?]

[A külfeten:] Magnifico Domino Francisco Adamo a Kollar Sacratissimae Caesareae et Regiae Apostolicae Majestatis Actuali Consiliario, et Bibliothecae Aulicae Directori Nobis Observandissimo. Viennae. Ex officio.

[A levélhez csatolva:]

Ex Officio. Curia Keresztén.

Districtus Soproniensis inspectori tricesimali domino Carolo Piaczol.

Ex quo Sua Majestas Sacratissima possessionem Keresztény, ad Collegium antehac Soproniense possessam domino consiliario aulico Adamo a Kollar clementer, et quidem gratis conferre, ac benigne praecipere dignata est, ut dicta possessio impetranti illico resignetur; ideo ipso domino tricesimali inspectori, qua ad actum resignationis hujus denominato commissario camerali hisce committimus: quatenus rementionatam possessionem Keresztény una cum universis proventibus praefato domino consiliario impetranti, dum et quando ad faciem loci in persona, vel medio plenipotentarii sui comparuerit, illico resignare noverit, eo adhuc per expressum subnexo: ut occasione ejusdem resignationis super universis pecorum speciebus, mobilibus item, et aliis requisitis, uti et seminata, ad fundum instructum spectantibus, quae videlicet dominus impetrans coram testimonio comitatensi conficiatur, illaque justo illis in partibus usitato pretio aestimentur, atque ejusmodi subscriptum, per Dominationem Vestram horsum

quantocius submittatur. Reliqua vero mobilia, quae repetitus dominus impetrans retinere nolle, licitatione mediante distrahantur.

Praeterea committimus eidem camerali commissario, ut tam officiales, et famulitium, quam et subditos ad debitam novo huic dominio terrestri praestandam partitionem inviet; de reliquo autem omnes proventus de praeterito, usque videlicet diem resignationis, separet, restantiasque tam reales, quam et robottales, ad rationem administrationis de praeterito incassandas accurate praenotet, paratos vero proventus ad Regium Consilium Locumtenentiale administrari curet, ac denique ejati officiali oeconomico jungat; ut rationes suas respectu hujusce possessionis usque diem resignationis plenarie concludat, et praelibato Regio Locumtenentiali Consilio submittat. Posonii 31. Maii 1776.¹⁴

382 Festetics Pál Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1776. június 9.¹

Kéri, hogy a birtokadományozásról szóló levelet Kollár aláírva minél gyorsabban küldje vissza a Magyar Királyi Udvari Kamarához. Kéri továbbá, hogy Kollár menjen Sopronba és a Sopron vármegyei harmincadossal együtt az adományozott birtokon annak átadását rendezzék el. Köszönetet mond Kollárnak, hogy fiát a tudományokban felkarolta.

Posonii 9. Junii 1776.

Illustrissime Domine Consilarie Aulice[.]
Domine mihi singulariter Colendissime!

Hodierno cursore mittitur decretum ad Illustrissimam Dominationem Vestram fine subscribendarum reversalium, rogo velit illas quo celerius, subscriptas ad hujatem cameram² transmittere, ut, ante messem, et faenisecium adhuc possessorium effective adire possit, possessionis Keresztén: una comittitur resignatio tricesimatori Soproniensis,³ ut autem contenta comissionis Illustrissimae Dominationi Vestrae nota sit paria illius accludo dignetur quo celerius Sopronium migrare, et tricesimatorem secum ad ipsam faciem loci accipere, ut ibi resignationem ordiatur, quia resignatio etiam Buiensis, et Pulensis est ipsi commissa, et posset per alium praeveniri, et Illustrissimae Dominationis Vestrae negotium moram pati: pro nobilibus quae retinere voluerit non est opus ut pretium deponatur ibidem, sed tantum ibi aestimari debebunt, et attendendum est, ne justo majori praetio aestimentur. Filium meum⁴ doctrina et rebus ad notitiam suae patriae ornatum, ab Illustrissima Dominatione Vestra ad me dimissum, ambabus ulnis excepi, quem vel ideo magis aestimo, quod⁵ a tanto viro haustam doctrinam, uno amico meo in acceptis referre debeam, verba me deficiunt, quibus gratitudinem animi mei satis exprimere possim, donec vivam semper gratus esse volo pro tanto in nos collato beneficio, et testata amicitia, nec aliud quid, plus opto quam ut frequentes mihi adsint occasiones, quibus totum id quod in animo sentio, re, et effectum exprimere, prestarique possum quanta cum gratitudine sim et esse velim.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servus obsequentissimus
Festetics mp.

[S.P.] Dignetur statim mihi notificare quamprimum resignatio peracta fuerit, ut circa expeditionem donationis statutoriarum meas reflexiones perscribere possim.

383 Jezerniczky Károly Kollár Ádám Ferencnek Felsőbük, 1776. június 17.¹

Sajnálattal közli, hogy Keresztény falu átadásáról még nem kapott a felsőbb hatóságoktól utasítást, így a birtok átadására nem tudott megfelelő hivatali személyt kiküldeni. De már kijelölte erre a feladatra Pásztory Dániel alszolgabíró, hogy legyen jelen a birtokátadáskor.

Hoh Edl Gebohmer Sonders Hochzuehrender Herr Hof Rath!

Ungeacht ich in betref der Keresztényer Resignation von höchster behörde² keine befehle erhalten, folglich zur mehrerer glaubwürdigkeit der Richtigen Übergab auch keine Magistratual Persohn zu exmittiren wäre; Nichts desto weniger um dadurch Euer Hoch Edl Gebohm zu Verbinden, und zu erweisen, das mir nichts angenehmters seyn mag, als dieselbe endlich in den besiz deß besagten guth, worzu ich Euer Hoch Edl Gebohm herzlich agratuliren, zu sehen, habe den Nächsten herrn Vice Stuhl Richter von Pásztory³ kraft gegenwärtigen beyschluß aufgetragen sich alsogleich nacher Keresztény zu begeben, und auf dero ansuchen den Resignationis Actui beyzuwohnen. Belieben dahero Euer Hoch Edl Gebohm sodann brif besagten hern Stuhl Richter zu übersenden, mir aber die angenehmen Gelegenheit an die hand zu geben, allwo ich werkthätig zu bezeugen in stand seyn solle, der mit Volkommenster Hochachtung verharre.

Euer Hoch Edl Gebohm

Ober Vix den 17ten Junii 1776.

Gehorsamster Diener
Carl von Jezerniczky mp.

384 Kollár Ádám Ferenc Festetics Pálnak [Bécs], 1776. június 23.

Aggódik, hogy a birtokába történt beiktatásnak több család, így a Zekiek, a Széchényiek ellent fognak mondani. Különösen tart a szomszédos birtokos, Széchényi Ferenc ellentmondásától. Úgy véli azonban, hogy ez nem fog megtörténni, különös tekintettel a birtokadomány jellegére. Reméli, amennyiben a Széchényiek tiltakoznának a birtokbabeiktatás ellen, több nagybirtokos család meg fogja őt védeni. Ő a maga részéről Széchényi Ferenc békés és jó szomszédja lesz. Kéri Festeticset, hogy járjon közben érdekében Széchényinél: ne akadályozza meg a tűzifa és az épületfa beszerzését a szomszédos nagyerdőből. Dicséri Festetics sági és soproni birtokait. Diplomatikai gyűjteményéből az utolsó kötetet leírta Festetics számára.

Excellentissime Illustrissimeque Domine Comes[,]
Excelsae Aulico Hungaricae Camerae Vice-Praeses
Domine Domine Gratosissime!

Gratiosis suis ultimis litteris¹ Excellentia Vestra dignata fuit mihi benigne committere, ut simul ac possessionis Keresztén peracta fuerit cameralis resignatio, idem Excellentiae Vestrae illico notificem, quo Excellentia Vestra cum ratione expeditionis donationalium tum etiam statutoriarum prudentissimis consiliis suis mihi possit adesse, pro quo singulari favore dum humillima refero gratias una Excellentiae Vestrae demisse notifico, memoratam modo resignationem die 18. Junii coram vice judlium Pásztory² legitime esse peractam et me heri vesperi domum revertisse. Mobilia, quae oeconomiae causae retinere debui, una cum semine, cujus fructus capiam, aestimata sunt centum nonaginta et aliquot florenis, quam summam nondum deposui. De futura statutione mea, quae ex fide dignis hominibus intellexi haec fere sunt: Zekiorum familia cum illustrissimo comite Francisco de Széchény contradicturi esse feruntur. At mihi certum

atque exploratum est, possessum quodem olim a Zekianis fuisse Kereszténium sed iure solum temporario nequaquam vero perennali; contra quam contradictionem, evitandarum innaniam expensarum gratia statutionis tempore mediator excipere. Illustrissimus dominus Franciscus e comitibus de Szécheny contraducturus dicitur jure vicinitatis, quod pluribus commune est; notum autem est Excellentiae Vestrae benignissimam donationem meam non modo puram sed ultroneam etiam et spontaneam esse et pro Kereszténione obulum quidem unum a me esse persolutum consequenterque meo in caus jus praeemptionis locum habere non posse: cum neque regi nostro jus sive cambii sive praeemptionis controverti queat, et sola vicinitas sive ad obtinendam seu ad impediendam donationem puram et spontaneam nequaquam sufficiat. Si qui alii Széchéniana contradictionis tituli in medium proferrentur, spero equidem eos facile partim ex natura possessorii Kanizsaiani partim vero Nadasdiani notaque Francisci de Nadasd refutatum iri. Candide ac sincere haec omnia Excellentiae Vestrae ideo exposui, quia scio Excellentiam Vestram pro ea, qua illustrissimum comitem Franciscum de Szécheny complectitur charitate proque singulari sua iurium patriae facile componere haec controversa posse, quod id ipsum etiam humillime oro atque obsecro. Nihil enim est nobis tenuibus ac humi jecentibus jucundius atque exoptatius quam potentes ac benigni vicini. Enimvero inclytarum Festeticsianae et Széchininae[!] familiarum non modo pacificus vicinus sed deditissimus etiam cliens una cum posteris meis esse percipio. Hac voluntate mea fretus Excellentiam Vestram demississime oro, ut innumeris suis in me collatis gratiis suis etiam hanc adjicere ne dedignetur. In exiguo enim territorio Kereszténiensi ex incredibili neglectu silvarum maxima iam lignorum penuria est enata: quam gravem ob causam Excellentiam Vestram enixe obsecro, ut vel unico mei causa interposito verbulo illustrissimum comitem Franciscum de Szécheny persuadere ne gravetur, quo mihi quoque iisdem conditionibus, quibus alii quam plurimi gaudent, usum lignorum tum focalium tum etiam materialium ex Magna Sylva sive Nagy Erdő concedere ne gravetur: cogor enim Kereszténiensibus incolis exemplo meo potius quam verbis exiguarum domesticarum silvarum curam commendare.

De florenti Excellentiae Vestrae oeconomia quam tam in Saag quam etiam Sopronii Excellentiae Vestrae bona cum venia et maximo meo cum solatio contemplatus sum vere et ex animo congratulor. Benignitate Excellentiae Vestrae fretus sitim ac aestum in Saag lecte bubalino sedavi, quo in vita mea, tametsi Carpathi alpium alumnus sim, nullo meliori sum usus. In Saag nihil profecto est, quod hero suo dignum non sit. Kereszténo ad Saagh cum pervenissem visus sum mihi in cultam, doctamque et elegantem Europam ex America appulisse. Dolui tamen vehementissime illustrissimum comitem filium³ neque in Saagh neque Kereszténi a me visum esse et consalutatum; eram enim iam tum Kereszténi cum is cum illustri comite, Francisco de Szécheny ad Horpacs per Kereszténium proficisceretur. Caeterum ruborem mihi incusserunt benevolentissima verba illa ultimae epistolae, quibus Excellentia Vestra pro tenui opera mea illustris comitis filii causa navata gratias mihi egit; fateor enim vere ac sincere nullum mihi tempus in vita incundius fuisse horis illis, quibus praesentia illius, ingenioque et incredibili docilitate frui potui. Ea jucunditas maximum mihi semper splendidissimumque minerval et est eritque. Ultimus tomulus collectionis meae diplomaticae⁴ in eius usus nunc describitur, curabo praeter ea describi omnia ex collectaneis meis, quae eidem non ingrata fore iudicavero. His interim me singularibus expertis gratiis humillime commendans aeternum persevero.

Excellentiae Vestrae Domini mei gratiosissimi

humillimus et obsequentissimus servus
Adamus Franciscus Kollar mp.

Die 23. Junii 1776.

385 Kollár Ádám Ferenc Polter Antalnak
[Bécs, 1776. október 8.]

Különböző, a keresztényi birtokkal kapcsolatos utasításokkal látja el Poltert.¹

386 Kollár Ádám Ferenc Polter Antalnak
[Bécs, 1776. október 11.]

A keresztényi birtokra vonatkozó utasításokat közöl.¹

387 Polter Antal Kollár Ádám Ferencnek
Újkér, 1776. október 24.¹

Időben megkapta Kollár két levelét és igyekezett a bennük foglalt utasításokat végrehajtani. Beszámol az elvégzett feladatokról és ezekkel kapcsolatban javaslatokat tesz. Megnyugtítja Kollárt, hogy a keresztényi birtok gazdálkodását illetően minden rendben van, csak az időjárási nehézségek miatt nem tudták elvégezni a birtokon található tó kitisztítását és a víz elvezetését. A közelgő falusi bíróválasztás kapcsán közli a jelöltek nevét és értesíti arról, hogy a soproni vásáron lovakat próbál majd venni.

Illustrissime Domine Consiliarie,
Domine ac Patrone mihi Gratosissime!

Binas Illustrissimi Domini litteras, unas die 8va,² alteras 11^{ma}³ currentis ad me datas litteras submissa cum reverentia una die utpote 21ma 8^{bris} accepi; ex quarum primis non sine magno animi gaudio percepi Illustrissimum Dominum felicem et incolumem Vienne pervenisse, utinam utrasque oportuno tempore accepissem, ut fideliter et prompte effectuada effectuare potuissem. Quamquam iis non acceptis etiam ita sollicitè rem tractavi, ut, quod in iis caput rei est, ad votum flueret; sicut etiam stantibus modernis circumstantiis nihil restat, quam ut floreni 3600 numerentur, et a successoribus Patyianis venditionales perennales conficiantur; nam etsi aliqui sola contradictione contenti absque auro, et argento sibi hocce bonum emere libenter vellent, praecipue vero dominus Ethényi (regularum contradictionis ex asse gnarus) in marsupio illustrissimi domini episcopi Szilyi⁴ confisus sibi appropriare contendit, ad hanc usque tamen diem marsupium submissum non est, et sic fortasse spes confisa homini, confusa recedet.

Quare negotium ad mandata illustrissimi domini cum vendentibus fideliter contuli, et utrum pecuniam cum praevertenda omni molestia levare vellent, interrogavi, qui se omnem evictionem in se assumpturos, et pecuniam levaturos verbo assecurarunt, nullamque illustrissimum dominum molestiam habiturum verbo assecurarunt, et litteris assecurabunt.

Quod negotium ut tamen exactius concludatur, quia hujus negotii tractandi, et ad hoc requisitarum essentialium circumstantiarum non undequaque peritus sum, humillime supplico illustrissimo domino, ut per proximam postam, quae futura die Mercurii Sopronium adveniet, in suis litteris ad me gratiose dandis dominum Csider, qui prope adest, jurassorem comitatensem denominare dignetur, qui contractum venditionalem conficiat, et ubi opus erit fassionem excipiat; est enim vir iurum et harum rerum peritus. Ego quantum vires admittent, rem ita sollicitè tractabo, ut pro possessione mea me egisse illustrissimus dominus iudicaturus sit.

Plurimum vero me juvaret, si illustrissimus dominus suas considerationes, et informationem submittere dignaretur, quibus instructus exactam litterarum venditionalium oppositionem urgere possem.

Demum pro pecunia, si aliter fieri poterit solus ascendam, vel illustrissimus dominus mille modos submittendi habet. Interim etiam cum domino Talaber loquar.

Quod vero oeconomiam Kereszteniensem concernit, vix non omni secunda die inviso, quantum video adhuc suo ordine pergit; ovile, nisi quod stramine tectum non sit, caetera paratum est; reliquaque puncta subditis suis ab illustrissimo domino data spero ad amussim effectuantur, maxima remora est circa piscinam, nam a discessu illustrissimi domini, sicut vaticinare dignatus est, aliquot diebus continuae erant pluviae, hinc alveus pro prata, qui purgari deberet, plenus aqua, purgari difficulter potest, si tamen aqua defecerit, immediate in eo erunt ut purgent, et ex piscina aquam demittant.

Judicis electis imminet, quare si aeditum vel Josephum Nemeth eligendum vult illustrissimus dominus; candidandi essent hi duo cum Szalai per illustrissimum dominum.

Equorum emptio potest probari in nundinis Soproniensibus ad festum Elizabethae. Haec dum submitte illustrissimo domino submitto me paternis gratiis enixe recomendo et maneo humillima cum submissione.

Illustrissimi Domini

infimus servus cliens et capellanus

Antonius Polter mp.

Die 24ta 8^{bris} 1776. in Uiker

Parochus Uikeriensis mp.

[P.S.] Si non possem ascendere pro pecunia humillime supplico illustrissimo domino, ut mihi per devectorem pecuniae aliquem pro hoc tempore accomodatum librum mittere dignetur, quo ad meum statum per hyemem utiliter ocupare possim pro qua gratia pro longaeva et felici vita illustrissimi domini Deum meum deprecabor.

388 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
(Bécs), 1776. október 26.

Arra kéri Kollárt, hogy értesítse a magyar Martin Jánost és feleségét: Mária Terézia másnap audiencián fogadja őket.

Monsieur mon cher ami!

Es ware vor etwelchen tagen ein ungarischer herr bey mir, Hans von Martini, welcher gebetten mit seiner frauen sich Ihro Mayestät zu füßen legen zu können; Ihro Mayestät haben es erlaubt. Bitte, machen Sie es ihme zu wüssen, Er und seine frau solten beede Morgen nach halber 12 uhr bey mir in mein zimmer sein, ich werde sie zum handkuss führen. Adieu mon cher ami, je suis

votre fidelle amie et servante

aus der Kammer den 26ten 8^{bris} 776.

Baronne de Grass

389 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
[Bécs], 1776. november 4.

Mária Terézia egy könyvet küld Kollárnak és annak szerzőjéről, egy papról kér tőle információt.

Monsieur cher ami!

Ihro Mayestät, schücken Ihnen dises buch, ob sie disen geistlichen kennen, was sie davon halten, adieu cher ami

votre fidelle amie

aus der Kammer den 4ten 9bris 776.

Grass

390 Kollár Ádám Ferenc Mária Teréziának
[Bécs, 1776. november?]¹

Kifejti véleményét a császári udvari könyvtár első custosának halála után kialakult helyzetről. Álláspontja szerint inkább több ímokra lenne a könyvtárban szükség, mint custosokra. Az elhunyt helyébe a második könyvtárort jelölné és javaslatot tesz arra, hogy osszák szét a néhai első custos fizetését az ímokok között. Egy tehetséges bécsi fiatalembert ajánl a királynő figyelmébe. Mária Terézia egyetértett Kollár előterjesztésével.

Allergnädigste Kaiserinn Apostolische Königin,
Erblandes Fürstinn und Frau!

Es hat dem Allerhöchsten gefallen den ersten Custos Euer Kaiserliche Königliche Apostolische Majestät Hofbibliothek nach empfangenen Heiligen Sacramenten zu sich zu bewusten.

Bey diesem Todfall² erheischet von mir meine Pflicht und Schuldigkeit, für das Beste der mir allergnädigst anvertrauten Hofbibliothek zu sorgen, und Euer Kaißerlichen Königlichen Apostolischen Mayestät allerunterthänigst vorzutragen, daß überhaupt die Hofbibliothek bey gegenwärtigen Umständen weit nothwendiger mehrere Scriptoros als Custodes erfordern; denn die zwey Scriptoros Schonat³ und Schonenbusch,⁴ von welchen der erste siebenzig, der zweyte über sechzig Jahre alt ist, können unmöglich mehr mit der Feder das bestreiten, was gegenwärtige Arbeiten mit sich bringen.

Derowegen wäre meine allerunterthänigste unmaßgeblichste Meinung, daß der Weltpriester Heyrenbach⁵ als wirklicher zweyter Custos in den Gehalt des verstorbenen einrücke, und die von ihm bishero genossenen 450 floreni also eingetheilet würden, daß dem ersten Scriptor Reisenhueber⁶ 100 Floreni, dem zweyten Scriptor und Weltpriester Sensel⁷ ebenfalls 100 Floreni zugetheilet, die übrigen 250 Floreni für einen aufzunehmen kommenden Scriptor vorbehalten würden.

Ich erkühne mich, Euer Majestät einen zwar jungen, aber seiner unvergleichlichen Capacität sowohl im Zeichnen als im Schreiben und untadelhaften Conduite halber sehr tauglichen Menschen vorzuschlagen. Er ist ein gebohrner Wiener mit Namen Adam Bartsch,⁸ ein Sohn des Cassier des Fürsten von Starhemberg;⁹ nebst seinen von mir schon geprüften Qualitäten giebt er die sicherste Hofnung, auch in den für die Hofbibliothek nöthigen Wissenschaften die besten Progressen zu machen.

Jedoch es beruhet alles von Euer Kaißerlichen Königlichen Apostolischen Majestät allerhöchsten Willensmeinung.

[A levél második oldalára bejegyezve Mária Terézia véleménye:]

bin völlig verstanden damit es in der ordnung gehet eine gleich note oberst hof meister amt zu geben Maria Theresia.¹⁰

391 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
[Bécs], 1776. december 16.

Arra kéri az uralkodónó nevében, hogy a leveléhez mellékelt iratot olvassa el.

Mon cher ami!

Ihro Mayestät befahlen mir Ihnen dise beygeschlossene schrift zu überschücken und Sie werden lesen dem höchsten willen.

dero wahre freundin

den 16ten X^{bris} 776.

Barone von Grass

392 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
[Bécs], 1776. december 28.

Értesíti az uralkodónó ama kijelentéséről, hogy még a főudvarmesteri hivatal esetleges jelöltjével szemben is Kollárét részesíti majd előnyben.

Mon cher ami!

Ihro Mayestät habe ich gesprochen wegen das, was Sie mir vorige tage, als Sie bey mir waren, gesaget. Höchstdieselbte sagt, Sie solten gewiss glauben, daß wann man ihr auch von Obristamt¹ solte jemand anderen vorstellen, daß sie kein Gestus mehr machet, sondern bey den von Ihnen ihr gemachten vorschlag bleiben würde. Adieu cher ami a la hâte, dans la chambre.

votre fidelle amie

le 28. X^{bris} 776.

Baronne de Grass

[P.S.] ein auskunft über den beygeschlossene pro memoria mechten sie Ihro Mayestät geben.

393 Kollár Ádám Ferenc Mária Teréziának
[Bécs], 1777. március 5.¹

Köszönetét fejezi ki a királynőnek, hogy érdemeiért és szolgálataiért a Sopron vármegyei Keresztény helységet kapta adományul. Alázatosan folyamodik, hogy a Magyar Királyi Udvari Kancellária erősítse meg jogait az adományban. Kéri, hogy az adománylevelbe foglalják bele azokat a történeti-jogtörténeti tárgyú munkákat, melyeket az udvar számára végzett. Rögzítsék továbbá: amennyiben utód nélkül halna meg, birtokának örökösei testvéreinek fiai legyenek s a női ági örököseket pénzzel kárpótolják. Kéri ezenkívül, hogy az adománylevelet 1776. augusztus 31-ére datálják vissza.

Allerdurchlauchtigste, Großmächtigste, Römische Kaiserinn,
zu Ungarn und Böhme Apostolische Königin, Erzherzoginn zu Oesterreich!
Allergnädigste Kaiserinn, Königin, Erblandesfürstinn, und Frau Frau!

Vor Euerer Kaiserlichen Königlichen Apostolischen Majestät allerhöchstem Thronn statt ich wiederholt fußfällig den allerunterthänigsten Dank ab, daß Allerhöchstdieselben die im Edenburger-Komite-gelegene Ortschaft Keresztény mir ad sexum masculinum, ohne allen Entgelt, allerrhuldreichst zu schenken,² und bereits durch die Kaiser-

liche Königliche Ungarische Hofkammer einantworten zu lassen geruhet haben, welches ich und meine Nachkommenschaft, als ein ewiges Merkmaal der Allerhöchsten Kaiserlichen Gnaden, mit der innigsten Dankverehrung, betrachten, und uns immerfort bemühen werden, dem Allerdurchlauchtigsten Hauße von Oesterreich und unserem Vaterlande ersprießliche Dienste zu leisten.

Da nun Allergnädigste Kaiserinn und Frau! nichts anderes mehr erübriget, als daß diese ausserordentliche Wohlthat und Allerhöchste Gnade, gewöhnlicher massen, durch ordentliche Donacionales, allermildest bestätigt werde, so erkühne ich mich, allerunterthänigst zu bitten, daß Euere Majestät solche, mit anderweitem allergnädigsten Verfügungen, durch die Kaiserliche Königliche Ungarische Hofkanzley ausfertigen zu lassen, geruhen wollen, und zwar daß

Erstens[:] nämlich in diesen Donationalibus, nach hergebrachter Gewohnheit, meine wiewohl wenige – jedoch der Wahrheit – angemessene Verdienste, nach Inhalt der Beylage A., zu beständigen Ruhm für die Gelehrsamkeit, ordentlich angezogen würden.

Zweytens: daß darinnen, auf dem Fall ich mich nicht mehr verheiligte, folglich keinn Leibes-Erben zurückließe, das perpetuirliche Successions-Recht dieser nun mehr besitzenden Ortschaft Keresztény, sodann auf meine Neffen, nämlich auf die Söhne meines seeligen Vätters Mathias Kollar, (der in Kremnitz als Inspector der Kaiserlichen Königlichen Goldwäscherey durch seine vieljährige eifrige Verordnung, zum Vortheile des allerhöchsten arerarii, vieles beygetragen hat,) aus besondern allerhöchsten Gnaden ausgedähnet, mir jedoch ausdrücklich vorbehalten werde, denjenigen aus denselben, ohne Rücksicht auf ihr Alter, zu meinen wirklichen direkten Erben, jedoch ohne Nachtheil der zukünftigen Collateral-Succession der übrigen Brüder, einsetzen zu können, welcher darunter die beste fähigkeit und Hofnung für das Wesentliche des Allerhöchsten Dienstes, oder auch schon einige Verdienste selbst aufzeigen würde.

Drittens: daß, nachdem dergestaltige Donationes für die Nachkommenschaft mit einigen Wappen begleitet zu werden pflegen, mir also auch die Meinigen, nach dem unmaaßgebigen Entwurf B. allermildest verliehen werden. Zu dieser Wappen habe ich, nach dem Beyspiele unzähliger anderer dergleichen, von der Halitzischen und Lodomerischen wie auch von der Königlichen Ungarischen, in Beziehung auf diejenigen Arbeiten,³ etwas entlehnet, welche ich nicht nur wegen Halitzien, und Lodomerien,⁴ sondern auch wegen der Grenzen-Bestimmung zwischen dem Königreich Ungarn und Pohlen und wegen der 13. Zipser-Städten,⁵ auf allerhöchsten Befehl, ausgeführt habe: Die Zween Helme aber wünschte ich von darum in ihrem Platze belassen zu sehen, damit von demjenigen Adel dadurch eine Meldung geschehe, welchen meine Vorältern, im Jahre 1593. vom Kaiser Rudolph (wie es in libro Regio vorfindig seyn muß) erhalten haben,⁶ vornach sie zwar, wegen des non usus, im Liptauer-Komite, angefochten worden.

Viertens: daß, nachdem Euere Kaiserliche Königliche Apostolische Majestät, aus angebohrner Milde, für meine Successionem ad sexum femininum allergnädigst zu verfügen geruhet, daß in einem solchen ergiebigen Falle, der Erbin, von der Kaiserlichen Königlichen Ungarischen Hofkammer, eine gewisse Summa Geldes, titulo des – von Allerhöchsten Orten für gedachtes *Keresztény* – bereits eingelegten Kaufschillings, una cum reluitione aedificorum, utilium et meliorationis expensarum erleget werden soll,) diese clausula und zwar in Gleichförmigkeit des von der hiesigen Kaiserlichen Königlichen Hofkammer jüngsthin an die Ungarische Hofkanzley erlassenen Insinuati, auch in die Donacionales miteingerücktet werde.

Fünftens endlich, daß diese Donationalbriefe, in allermildester Rücksicht, daß es eine Donatio pura ist, eben daher unentgeltlich, und zwar sub dato 1ten Augusti 1776. weil erst im Monate July die Übergab geschehen, ausgefertigt würden.

Dieses sind nun die Gegenstände, welche Euere Kaiserliche Königliche Apostolische Majestät ich zur allerhuldreichsten Betrachtung und allergnädigster Verordnung, mit fußfälliger Bitte, allerunterthänigst vorzulegen mich erkuhne, womit ich in tiefester Erwiederung und allergehorsamster Ehrfurcht ersterbe.

Euerer Kaiserlichen Königlichen
Apostolischen Majestät

den 5ten Merz 1777.

allerunterthänigst allergehorsamster
Adam Franz Kollar.

[A levélhez csatolva]:

Allerunterthänigste Anmerkung.

Meine obwohl wenige, jedoch der Wahrheit angemessene Verdienste sind

Erstens: daß ich dem allerhöchsten Hofe schon von Anno 1748, folglich schon in das 30te Jahr getreu und ohne einem einzigen Vorwurf zu dienen die allerhöchste Gnade habe.

Zweitens: daß ich nebst der Einrichtung des größten Theils der Apostolischen Kaiserlichen Hofbibliothek verschiedener, dieselbe betreffende Werke herausgegeben habe.

Drittens: daß ich ausser der Bibliothek in verschiedenen Hofkommissionen gebraucht worden bin.⁷

Viertens: daß ich die Gerechtsame der Königlichen Kronn Ungarn nicht nur wegen Halitzien und Lodomerien, wegen der Ungarischen und Pohlischen Gränzen, und der XIII Zipser Städte, sondern auch diejenigen Rechte, welche das ganze Dalmatien betreffen,⁸ auf allerhöchsten Befehl mit von mir verfaßten Schriften vertheidiget habe.

Fünftens: daß ich den berühmten Streit des Hauses von Brandenburg wegen der präntendierten Rechte auf Schlesien in das wahre Licht gesetzt zu haben scheine.⁹

Sechstens: daß ich in Ansehung dieser meiner Verdienste sowohl als auch jener übrigen, welche ich mit Stillschweigen übergehe, niemals den Allerhöchsten Hof nur im mindesten um eine Vergeltung belästiget, sondern mich vollkommen auf die weltbekannte Gerechtigkeit Ihrer Kaiserlichen Königlichen Apostolischen Mayestät der Allergnädigsten Frau verlassen habe, Allerhöchst welche auch zu meinem und meiner Nachkommenschaft größten Ruhm mir dieses Gut Keresteny aus eigenem und mildherzigen Antriebe in Allerhöchsten Gnaden zu ertheilen geruhet haben.

Kollar mp.

394 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
(Bécs), 1777. március 7.

Közli Kollárral, hogy a kívánt audienciát az uralkodónónél kieszközölte számára.

Mon cher ami!

Ich legte meine Commission bey Ihro Mayestät ab welche Ihnen gnädigst sagen lässt, dass Sie Morgen vor 11 uhr kommen solten, wie gewöhnlich, in die antichambre und sich nur melden lassen durch den Kammer herm oder Kammer diener. Empfehle mich wahrdesten freund mit versicherung, dass ich bin

dero wahre freundin und dienerin

a la hâte aus der Cammer den 7ten Martii 777.

Baronin von Grass

395 Kollár Ádám Ferenc ismeretlennek
[Bécs], 1777. március 23.¹

Betegsége miatt nem tud személyesen intézkedni nemesi címerével kapcsolatban. Kéri, hogy utasításai alapján változtassák meg a címet, betartva a heraldikai szabályokat.

Spectabilis, Perillustris ac Generose Domine!

Cum ob debiles vires meas domo exire nondum possim, per literas saltem Spectabilem Dominationem Vestram demisse oro, ut insignia mea, quae libello meo supplicii adnexui ne transformarentur. Sunt enim, ut mihi quidem videtur ad omnes heraldicae regulas exacta, et nullum praeiudicium iuribus majestaticis adferunt. Notum enim ex heraldica est Spectabili Dominationi Vestrae, omnia insignia detractio, additione, colore, metallo aut situ mutari. Insignia Halliciae et Lodomeriae in insigniis meis omnino non sunt, cum priori duae coronae, alteri vero una fascia sit detracta, additum praeterea est signum crucis apostolicae detracta tamen quatricellem ambire solet corona aurea, ne a peritis pro insigni regni Hungariae possit haberi.² Hae regulae, quas modo proposui tam certae sunt, ut sine illis ars heraldica subsistere non possit; hinc enim videmus tot simillima insignia, detractio, additione, colore, metallo vel situ, toto coelo evadere diversa. Dignetur Spectabilis Dominatio Vestra hoc negotium meum sibi cordi summere. Incredibile enim dictu est, quam mihi doleret si insignia mea honoris et meritorum gratia mihi concessa satyricis interpretationibus esse exposita. Et ut candidere sincereque me declarem, nulla potius insignia habere volo quam talia, quae ab inepto pictore armorum videntur esse porrectata. Sed a benevolentia et perspicacia Spectabilis Dominatio Vestra longe meliora spero. Quibus me veteranae amicitiae enixe commendans alterum persevero.

Spectabilis ac Perillustris Dominationis Vestrae

obsequentissimus servus

Adamus Franciscus Kollar mp.

die 23. Martii 1777.

consiliarius aulicus

396 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
(Bécs), 1777. április 4.

Mária Terézia megbízásából igyekszik megnyugtati Kollárt, hogy Gottfried van Swieten könyvtárprektusi kinevezése az ő könyvtárdirektori hatáskörét nem fogja érinteni. Ez ugyanis annak számára csak címet fog jelenteni.

Monsieur mon cher ami!

Ihro Majestät laset Ihnen sagen, dass sie mit ihrer annehmung wegen deß Barons van Swieten sehr zu friden, und aber solten sie unbesorgt sein. Er wird ihnen nicht im geringsten in ihre sache in der Bibliothek sich einzumischen haben¹ als nachdeme Er schon Baron also im herrn Stand, und als Minister von uns am Preysischen hofe gestanden,² so muß sie ihme schon disen titl geben. aber er wird ihnen gar nichts in wegen dürfen legen, adieu cher ami

votre Fidelle amie

den 4ten April 777.

Baronin von Grass

[A külzeten]: A Monsieur Monsieur de Kollar a son Logis.

397 Severini János Kollár Ádám Ferencnek
Selmecebánya, 1779. február 6.

Ismerteti tudományos munkásságát. Már negyven éve áll szolgálatban és szívesen nyugdíjba menne, de az evangélikus egyház kincstára szegényebb annál, hogy neki valamiféle méltányos fizetést adjon. Arra kéri Kollárt, járjon közbe érdekében a királynőnél, hogy valamiféle díjazásban részesülhessen. Figyelmébe ajánlja a levelét átadó ifjút.

Illustrissimo atque magnifico domino,
domino Francisco Adamo de Kollár,
salutem plurimam dicit
Joannes Severini.

Jam diu est, ex quo nullas ad TE, vir illustrissime, dederam litteras: nolui scilicet graves TUAS occupationes, homo umbraticus, turbare. Nec id nunc profecto facerem, nisi me TUI, cuius tamen memoria apud me sempiterna erit, oblitum esse existimare possis.

Quaeres forsitan, quid hactenus egerim. Scribam, non ut me iactem, quod turpe vitium a me quidem abesse velim: sed, ut ad benevolentiam TUAM, mihi aditum quendam parem. Postquam officii mei publici partes explevisse mihi videor, lucubro, quae patriae, juventuti in primis, utilia esse existimo. Commentationem meam de Citeriore Hungaria nosti¹ Pannoniam ejusque nosti;² quibus equidem libellis, origines nostras illustrare, et quae alii praeteriisse videntur, supplere conabar. Edidi posthaec Conspectum historiae Hungaricae, duobus tomulis, quae res gestas a prima gentis nostrae origine ad nostra usque tempora complectitur.³ Editio libri huius, praefiscini dixerim, iam quarta habetur. Secuta haec sunt: Fundamenta historiae civilis,⁴ et Szaszkii Geographia correcta et locupletata.⁵ Nunc sub prelo sunt Institutiones eloquentiae,⁶ quae hactenus desiderari videbantur: sub incude vero Zoologia Hungarica.⁷ Certe conor gustum optimarum artium, genti nostrae ingenerare; nec utique a scopo meo penitus aberasse videor; cum et viva voce, et scriptis ad haec sacra adyta perduxerim.

At iam senectus me, anno scilicet 1717. natum occupat, viresque, informatione, qua privata, qua publica, annorum 40. debilitatae fatiscere incipiunt. Libenter itaque, tandem aliquando, ex hoc pulvere scholastico, in quietem me reciperem, vacatione aetatis usurus. At unde, cum coniuge vivam, non habeo. Aerarium ecclesiae nostrae profecto tenuius est, quam, ut mihi rude donato, salarium honestum dari posset. O, si quis me regiae benignitati, etsi indignum, commendaret de meleiori! Novi equidem AUGUSTAM, hoc inprimis turbulento tempore, a multis interpellari; sed novi quoque liberalitatis gloria maxime florere. Quid? si difficile non esset, quod vel tyronibus scientiarum praestari nolet, homini emerito, beneficium clementissime conferre. Utinam auderem, hac in re, TUAM, illustrissime domine, qui apud imperatricem reginam plurimum vales, potesque operam gratiamque implorare. Persuasus sum certe TE nolle Musas senescentes, inopia conflictari.

Quantum ego me TIBI debere profiter, quod si, quae petere non ausim, amore erga litteras ductus, velles efficere. Forsitan, si cuperes nec illustris à Borie⁸ hic denegaret operam. Sed equidem verbo TE effecturum apud clementissimam matrem patriae existimarem: multis enim ea vel ex aerario Schemniciensi maxima confert beneficia. Super haec, quantopere hanc regiam erga me, quae suis plurima praestat, vel exteri laudaturi sunt clementiam? quantopere alii, hoc stimulo, ad praeclare quaeque agenda excitabuntur?

Quod tamen haec ad TE, fautorem studiorum optimum scribere sustinueram, ne moleste feras, oro atque obtestor. Qui has TIBI reddidit, juvenem optimum, qui negotia in aula habet, commendo de meliore. Vale, illustrissime domine, ex animi sententia, et mihi semper, dum potuero, lucubratur, benigne fave. Scribebam Schemnicii die 6. Februarii 1779.

398 Gerliczy Márk Miklós Kollár Ádám Ferencnek
Zágráb, 1779. október 29.

Beszámol arról, hogy az elmúlt évben Velencében járva megátogatta a Coleti család híres magánkönyvtárát, ahol jeles gyűjteményt talált Itália leghíresebb városairól és nevezetesebb helyeiről készült történeti művekből. Kezdeményezte, hogy ezekről egy gondos katalógust nyomtassanak ki, amit majd megküld Kollárnak.

Illustrissime Domine Consiliarie Aulice,
Domine mihi Colendissime!

Anno superiore cum Venetiis fuisset, summa cum voluptate animi mei, in privata bibliotheca domus Coleti¹ preclaram deprehendi collectionem scriptorum de urbibus, et celebrioribus Italiae locis particulares historias exhibentium; cujus auctor fui, ut accuratus catalogus imprimeretur², quem mihi porro submissum, praesentibus Illustrissimae Dominationi Vestrae communicandum duxi, tum, ut meum studium sibi luculentius testatum redderem; tum ut rem patefacerem, quam suam quoque amplissimam approbationem facile merituram censerem. Si vero, ultro eveniret, eam tantopere approbatum iri, ut Augusta etiam Bibliotheca dignam Illustrissima Dominatio Vestra arbitraretur: hoc ipsum mihi tempestive significari expetam, ut cum possessore ipsius collectionis³ amico meo, successive agere valeam de pretio stabiliendo. Sic uberius Illustrissimam Dominationem Vestram porro perspecturam spero singulare meum obsequium, quo indesinenter maneo.

Ejusdem Illustrissimae Dominationis Vestrae

humillimus servus

Zagrabiae
29. Octobris 1779.

Marcus Gerliczy cantor et canonicus Zagrabienensis
praepositus Omnium Sanctorum de castro Vesprimiensi mp.

399 Kollár Ádám Ferenc Theresia Grassnak
[Bécs, 1779. december első fele?]¹

Kifejti véleményét a császári udvari könyvtár első könyvtárórénak, Martinesnek és az ifjú van Swietennek ellenük irányuló ténykedéséről.²

400 Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek
(Schönbrunn), 1779. december 22.¹

Igazat ad Kollárnak, hogy az ifjú van Swieten és az őt befolyásoló első könyvtárőr, Martines, őellenük munkálkodnak és nem akarják, hogy Bessenyei az udvari könyvtárnál álláshoz jusson. Ha valakit ő egyszer megajándékozott bizalmas barátságával, akkor az számíthat is rá minden körülmények között.

Schätzbarer freund!

Nun weil ich ein wenig zeit habe, daß ich mit Ruhe kann die feder in die hand nehmen, so versaumme dem augenblickh nicht, an ihnen wahrer freund zu schreiben, so ist die wahre freundschaft beschaffen wie Sie es zeigen. Den in der gelegenheit, lehme man seine wahre freunde kennen. Jezo sehe ich recht wohl ein, was sie mir von

Martines geschrieben,² ich sehe daß er mit den Baron Van Swieten³ machet was er will, ob aber dise affaire, vor den Martines seinen vorthail sein wird, weiß ich nicht, von wahrer freundschaft – von wahren attachement an Souvraine – von wahrer Politique hat er wenig Prostitirt⁴ in seiner gelehrtsamkeit den disen 3 Stücken hat er in der affaire von unsern besten Bessenyei schnur grat darwider gehandelt – freundschaft hat er falsch gezeigt, liebe der Souvraine, weil daß was er gesehen was sie gern hätte, ihr zu libe den es ist eine sache die niemand[?] schadet nicht thuen wolte, und Politique noch weniger den anstadt höflichkeit unhöflichkeit; aber sie mein bester freund zeigen alles wahre freundschaft – wahre liebe der Souvraine den sie suchen sie zu obligiren, weil sie nicht darwider Strepitiren, auch wahre Politique, ich werde sehen dise feuer tag, oder gleich darnach zu ihnen zu kommen um ihnen alles zu erzehlen, wie ich den falschen Martines, die Meynung gesagt, leben Sie gesund und bleiben ein wahrer freund immer von unsern Bessenyei, der gewiß ein rechtschaffener Mann ist, ich schenke meine vertraute freundschaft nicht leicht jemand, dem ich es aber schenke, dem zeige ich es auch durch Gottes gnade in aller gelegenheit, und so will Gott haben, daß wir handeln sollen, ich bin von ihnen mein wahrer freund, gewiß auch eine

wahre freundin und dienerin

Von hof, den 22ten X^{bris} 779.

Baronin de Grass

[P.S.] Von dero betragen ist Ihre Majestät vollkommen zu friden.

401 Balassa Ferenc Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1780. április 20.

Közli, hogy követelésére az illetékes hatóságok határoztak a vág-besztercei uradalomhoz tartozó Trencsén vármegyei mezőváros, Predmér felének birtoklásáért a Szapáryakkal folytatott perről. Ennek végső, rá nézve kedvező kimenetele érdekében kéri Kollárt, vizsgálja meg a titkára által neki elküldött s az ügyre vonatkozó iratok másolatait, továbbá a Szapáryak vele szemben támasztott követelését, Balassa Imrétől örökös jogon nyert birtokainak tulajdonjogát igazolandó.

Illustrissime Domine Consiliarie Aulice,
Domine mihi singulariter Colendissime!

Processum in puncto praetensionis meae, quoad medietatem oppidi Predmér inclyto comitatu Trencsiniensi adjacentis, dominioque Vagh Besztercze ingremiati ex clementissima caesareo-regia inviatione[!] coram officio directorali¹ contra illustrissimos dominos comites Szápáry motum², ibidemque ac in excelsis cameris, tum Hungarico-Aulica Posoniensi, tum Imperiali Aulica Viennensi favorabiliter terminatum, subinde abhinc Suae Majestati Sacratissimae pro elargienda clementissima resolutione caesareo-regia demisse relatum prae manibus Illustrissimae quoque Dominationis Vestrae extitisse concomitanter ad negotii hujus discussionem Illustrissimam Dominationem Vestram influxum habuisse; sed facto illustrissimorum dominorum comitum Szápáry sub praetextu inhaerentis fisco regio evictionis, ex abinde in hunc promanantis oneris sepositum quidem fuisse, Illustrissimum nihilominus Dominationem Vestram, ubi meritum hoc, denuo ad motum positum, et ad suas manus delatum fuerit, mihi operam, et favorem suum pollicitum fuisse, ex Antonio Krasznecz secretario meo harum labore, nuperrime Viennae constituto solatiose intellexi. Peculiare hocce Illustrissimae Dominationis Vestrae in me propensi animi testimonium quemadmodum grata recolo mente;

ita spe firma in aequanimitate Illustrissimae Dominationis Vestrae plene confido per Illustrissimam Dominationem Vestram mihi pro eo, ac solet justitiam tribuendam. Interim pro majore totius negotii clarificatione speciem facti hic obsequiose accludo, et totum priori adhuc saeculo authentice expeditum processum medio antelati Antonii Krasznecz submitto, ex quibus dignabitur Illustrissima Dominatio Vestra uberius perspicere, quod nec tale bonum, quod erat notorio comiti Emerico Balassa proprium,³ verum unice fidelis lineae meae haereditaria in pignore judiciario per eundem possessa portio acquir[?] concomitanter per hanc acquisitionem nullis aliis fiscalitatibus praejudicium inferri intendatur. Sed nec fisco regio, seu altissimo aerario ullum exinde damnum immineat, vel ideo, quod summa portione illi inhaerens virtute transactionis inter comitem Emericum Balassa et Szulyovszky initae per eosdem Szulyovszkyanos comitibus Szápáry restitui debeat.⁴ Insuper quod acquisitio haec mea non minus jam pridem per juridica, quam et recentius per ipsa excelsa cameralia dicasteria pro plana et justa agnita a sola executione pendeat. Stantibus igitur praevia ratione processualibus his negotiis quantumvis quidem ipse etiam nihil intentioni reliquerim ut ratione justissimae hujus praetensionis meae finalem tandem consequi possim resolutionem. Cum tamen facto uti praeactatum est, comitum Szápáry praetextuoso quopiam titulo seponi procuratum esset; adeoque in his circumstantiis nec mihi amplius constaret, quali via idem ad motum ponere, praetensionisque meae optatum effectum consequi valeam confidens in peculiari Illustrissimae Dominationis Vestrae aequitate, ac in me semper propensa benevolentia, hisce Illustrissimam Dominationem Vestram obsequiose rogo, dignetur repetitum Antonium Krasznecz, quem protectione, et potenti Illustrissimae Dominationis Vestrae commendo instruere, qua via, et modo negotium hoc resuscitari, et ad motum poni queat. Dum enim his diebus, Suae Majestatis Sacratissimae hic Posonii constitutae in hoc ipso merito elargiendam clementissimam resolutionem supplex exorasse, dignabatur altefata Sua Majestas benignissime declarare, valde gratum sibi futurum si per excelsum ministerium,⁵ talis occasio, et modus praebebitur, quibus mihi clementissimam resolutionem suam impertiri valuerit. Totum proinde hoc justissimum negotium meum aequanimitati et patrocinio Illustrissimae Dominationis Vestrae, me vero praetiosis favoribus obsequiose commendo, et constanti cum veneratione persevero.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Posonii 20^a Aprilis 1780.

servus obligatissimus
comes Franciscus Balassa

402 Kollár Ádám Ferenc Károlyi Antalnak
Bécs, 1781. február 11.

Emlékezteti Károlyit korábbi kéréseire. Szeretné figyelmébe ajánlani levele átadóját, azonos nevű unokaöccsét, akinek minden vágya, hogy katoná legyen. Amennyiben Károlyi az ifjút érdemesnek tartja a katonai szolgálatra, kéri, hogy vegye fel őt a Károlyi-huszárezredbe.

Excellentissimo domino comiti Antonio Karolyi dynastae de Nagy Karoly
salutem plurimam dicit
Adamus Franciscus Kollár.

Quod TE, comes excellentissime, inusitata praescriptione salutem, aequi bonique consules; constitui enim TIBI ipsi, non Excellentiae TUAE, etsi ipsam quoque sum semper expertus longe humanissimam, preces meas in memoriam revocare. TUUM

praeterea incredibilem Romanarum litterarum amorem opportuno loco mihi conciliare debui, quo potissimum, hac quidem in causa, patrono mihi utendum video: cum isti uni et omne tuum, quo maxime oror, de me iudicium, et summam, qua adhuc me complexus es, benevolentiam referam acceptam. Quid igitur est? inquires: nempe adolescens, qui has TIBI, excellentissime comes, reddidit, ex patrueli fratre nepos¹ meus est, et is ipse, quem primum TIBI a me coram commendari passus, mitti deinde ad TE jussisti. Eum igitur jam ad TE ita mitto, ut ad neminem securiori spe, et fiducia certi-ori, mittendum censuerim. Nihil adolescenti huic meo militia est optatius, nihil armis carius; ita verum est: dulce inexpertis bellum esse. Ego quidem hanc ejus militiae potius quam domi inclarescendi cupiditatem nunquam reprehendi, imo semper fovi, alui, et clarissimorum virorum exemplis roboravi; praesertim cum ad militiam natum factumque animadverterem. Corporis illi statura est, ut vides, annis aetatis major; corpus ipsum firmum ac robustum: valet praeterea ingenio, neque animo est aut imbecillo aut abjecto, minime autem omnium in vitiis pugnari: sed TU de his omnibus multo melius, quam ego, quia avunculus sim, pro singulari prudentia TUA judicabis. Hunc igitur adolescentem meum TIBI, comes excellentissime, ut verbis Tullii,² familiarissimi TUI, Trebatium suum Caesari commendantis,³ utar, ita trado de manu, ut aiunt, in manum tuam istam, et victoria et fide praestantem, ut nihil mihi in eum juris, dum probus meque dignus fuerit, relinquam. Huic deinde abs TE, comes excellentissime nihil, nisi benevolentiam liberalitatemque TUAM peto, quarum benignitate incitatus militiae tirocinium facilius ferat. Erit TUUM istud, comes excellentissime, beneficium non modo mihi, ejus avunculo, quam gratissimum, sed universae etiam familiae meae longe honorificentissimum, quae olim jure meritoque gloriari poterit, se in fortissima legione Karolyiana,⁴ et tuis quidem, comes excellentissime, auspiciis, sumto patrio sago, arma tractare coepisse. Vale! comes excellentissime, et me, dignitatis domus TUAE splendidissimae studiosissimum, aliquo TUORUM loco haerere patere! Datum ad diem III. Idus Februarii anno a salutari Virginis partu MDCCLXXXI. Vindobonae.

403 Kollár Ádám Ferenc II. Józsefnek
[Bécs, 1781. augusztus ?]¹

Kifejti véleményét a toplicaiak és a zágrábi káptalan közötti perrel s mint Toplica ügyének védelmezője történeti és jogtörténeti érvekkel igyekszik bizonyítani, hogy a mezőváros nem tartozott a káptalan földesurasága alá. Kéri az uralkodót, helyezze vissza Toplicát korábbi jogaiba és utasítsa erre a horvát bánt és Varasd vármegye főispánját.

Allergnädigster Kayser, Apostolischer König,
Erblandes Fürst und Herr Herr!

Es sind schon bereits zwey Jahren verflossen, daß ich mich untergeschriebener um die armen Burger von Toplicza aus keiner anderen Ursache angenommen,² als weil ich klar und sicher gesehen, daß das Agramer Kapitel in Croatien an ihnen eine in Himmel schreyende Ungerechtigkeit ausuben wollte, und zweitens, weil sich um sie kein Ungarischer Hof-Agent annehmen durfte[!].

Die Topliczer sind zu mir gefuhrt worden durch den seeligen Kriegs-Agenten Maurovics, welcher mich in ihren Namen gebetten, daß ich ihr gerechte Sache mit meiner wenigen Einsicht und einigen Kenntniß der Ungarischen Rechten unterstützen möchte. Das unmenschliche Verfahren des Agramer Kapitels, und die warme Menschenliebe, die ich zu besitzen glaube bewogen mich endlich die Rechten des Kapitels auf das

genaueste zu untersuchen, durch welche Untersuchung bin ich vollkommen überzeugt worden 1) daß der in dem Varasdiner Comitete situirte freyer Marcktfleck Toplicza von Zeiten Königlich war. 2.) daß schon im Jahre 1208 seine Freiheiten hatte. 3) daß das Agramer Kapitel sich in diese Ortschaft in den Türkischen Unwehen nur eingeschlichen, und keinen rechtmässigen Titulum Possessorii aufweichen kann. 4) daß erwähnte Kapitel schon mit Anfange des siebzehnden Jahrhunderts sich dieses Marcktfleckens zu bemächtigen suchte. und endlich 5) daß diese seine Absicht in unseren Zeiten und zwar unter dem Vorwand des eingeführten Urbariums³ auszuführen will: wie ich alles dieses in meiner Deduction, welche Eure Kayserliche Königliche Apostolische Mayestät anzunehmen geruhet haben, erwiesen habe.⁴

Eure Kayserliche Königliche Apostolische Mayestät wird allergnädiget beywohnend seyn, daß das Urbarium nicht die Unterdrückung des Armen Unterthans, sondern das Aufheffen desselben zum Entzweck gehabt; und daß den Urbarial-Commisarien in ihrer Instruction ausdrücklich eingebunden worden dergleiche freye Marcktflecken bey ihren ihren Freyheiten aller dingen zubelassen.

Dieser allerhöchsten Instruction gemeeß hat der Urbarial-Commissarius Bako, welcher in Varasdiner Comitete das Urbarium einfuhrte aus Ursach der denen Topliczern gebührenden Frecheiten, welche das Agramer Kapitel mißhandeln wollte den allerhöchsten Hof also gleich berichtet; worauf die allergnädigste Resolution ergangen: die jezt erwähnte Topliczer bey ihren uhralten und bishero gemassenen Freyheiten zu belassen.⁵

Allein es erreichte diese allerhöchste Entschliessung denen Topliczern zu keinen Troßt; dann das Varasdiner Comitath deponirte dieselbe ad Acta, und der Stuhlrichter Matatics brachte die armen Leute und zwar auf einer listige und einer Magistratual-Person unanständige Art, um das Privilegium Nundinale et Fori, in wessen perpetuo usu sie bis dorthin gewesen: nach welchen Zeitpunkte hat das Agramer Kapitel mit denen Topliczern erst recht angefangen grausam umzugehen nemlich sie in Arrest werfen und preigeben[!] zu lassen, ihnen unter schärfesten Leibbestrafen nach [...] zu gehen zu verbieten, welches verfahren Stracksgrade wider den lezten Artikel des Urbariums lauffet.⁶

Die zweyte allerhochste Resolution,⁷ welche auf meine allerunterthänigste Vorstellung⁸ erging ist auf ohne Bevollzug geblieben; ausgenommen daß das Agramer Kapitel ein Moratorium mit dem Versprüchen erhielt, seinen titulum possessorii durch ächte Urkunden zubeweisen[!], mit welchem Beweise schon ein ganzes Jahr verweilte, und einen anderen Personal-Process, wie aus folgenden erhellen wird aufzuwiegen suchet.

Mitlerweile haben Eure Kayserliche Königliche Apostolische Majestät allermildest schon zum zweyten mal zu befehlen geruhet, daß das kapitel seinen Beweiß beschleichen soll, welches jedoch nicht das mindeste bis auf diese Stunde eingeschickt: ja sogar der Canonicus Dolovecz, als Administrator des Kapitels in Toplicza hat sich erfurcht solche Reden auszustossen, welche sein ungneidisches Hertz leicht verrathen, und welche ich hier, meiner unverbrechtlichen Treügemäß, Kroatisch wie er geredet hat, und von mir ins deutsche von Wort zu Wort übersetzt in beygebogener Beylage A.⁹ Eurer Kayserlichen Königlichen Apostolischen Mayestät vorzulegen genöthiget bin. Er hat diese nemliche Reden zu einem Topliczer Bürger mit Namen Joanes[!] Fleischmann gehalten und ihm Erlaubniß gegeben dieselben allen Topliczern bekannt zu machen welches alle Topliczer mit einem leiblichen Juramentu zu beschwören bereit sind.

Da nun diese Geistliche von ihren allergnädigsten Souverain auf diese Art zu reden sich getrauen, so ist es leicht zu enthmassen wie sie mich armen Wurm zersessert

haben. Dann es ist kein Schimpfnamen mit dem mich nicht die zwey Agramer Canonici Dolowecz und Turina getauft hätten; und zwar aus Ursach, weil ich mich bey dem allerhöchsten Hofe die Wahrheit und Unschuld wider diese aufgeblöste Helden zuvertheiligen unterstanden habe: welches ich ihnen doch gerne schenke; weil mir schon bewust ist, daß eine grober Ignoranz sich zu währen keine andere Waffen hat: jenes aber habe ihnen nicht verzeihen können, weil sie mich durch den Grafen Ladislaus Erdödi, einen ebenfals grausamen Grundherrn, angegeben haben gleichwie ich von denen armen Topliczern ware bestochen worden: wieder welche Vorlegen ich schon bey der Ungarischen Hof-Kanzley eine Schrift eingelegt,¹⁰ und den Herrn Grafen wofem[?] er mich davon noch überzeit[!], mit einem Calumnies-Process bedrohet habe.

Diesen Personal-Process sucht das Kapitel aus keiner anderen Ursach anzuzetelen, als daß man mittlerweile auf ihren Reelen Prozeß vergessen soll, welcher Handgriff besonders in den Ungarischen Prozessen schon bekannt ist.

Derowegen in Namen der ganzen betrühten Topliczer Gemeinde bitte ich Eure Kayserliche Königliche Apostolische Mayestät fußfällig geruchen Höchstderoselbe den Grafen von Nadasdi,¹¹ dessen Rechtsschaffenheit und pünktliche Befolgung der Allerhöchsten Befelen Landkündig ist, nicht nur als einem Ober-Gespan des Varasdiner Comitats,¹² sondern auch als Banus Croatiae die allergnädigste befele zu ertheilen damit er die zwey allerhöchste Resolutionen vollziehe; die Topliczer ad Statum Anteeurbarialem versetze; ihnen von dem Mattacsics listig entzogen Privilegia zuruckstelle, und das Agramer Kapitel dahin verweise, damit dasselbe seinem Versprechen gemäß den Titulum Possessorii also gleich docire, und die armen Unterthane durch sein listiges Aufschieben nicht zum Bettelstaab zu bringen drohte. Fürwelche allerhochster Gnad und milde Gott der Allmächtige der [...] durch betrückte Armen wird der Belohner seyn.

Eurer Kayserlichen Königlichen
Apostolischen Mayestät

allerunterthänigster treueghorsamster
Unterthan Adam Franz von Kollar

404 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1781. október 15.

Beszámol arról, hogy három éve Turócszentmárton perben áll a Révay családdal, melynek tagjai megvonták a mezőváros sörfőzési jogát és a kezelésében lévő erdőket elfoglalták és kivágták. A mezőváros hiába fordult a királyi tanácshoz panaszával az ügy orvoslása végett, hosszú időn át nem foglalkoztak azzal. Kollár közbenjárását kéri az ügyben, akihez időközben eljuttatták a mezővárost megillető jussokkal kapcsolatos dokumentumokat és okleveleket. Arról értesült, hogy Kolozsvári zággrábi kanonok Bécsbe látogat.

Illustrissime Domine Consiliarie Suae Majestatis Actualis,
Domine mihi Gratosissime!

Miseri incolae et cives oppidi Sancti Martinopolis tam in gremio comitatus Thurociensis existentis adhuc lites habent cum illustrissima familia liberum baronum de Reva. Jus quidem cervisiam perematuram coquendi¹ solverunt, sed aliqui dominorum baronum, in primis Simon, qui sibi omnia permittit, silvas eorundem, quas exclusa eadem familia continuo possidebant, ante tres annos, vi et potentia mediante occuparunt, exiguam valde partem pro usibus oppidi exciderunt, reliquam vero exclusis illis adprehenderunt, maioremque partem arborum ibi deprensarum decuti, truncosque ac

ligna ad sua allodia devehi curarunt. Recurrerunt quidem ad excelsum Consilium Regium plus simplici vice, obtinuerunt etiam faventia decreta, sed partim non curabant domini potentes, et totum comitatensem magistratum sibi subiectum ac obsequentem habentes barones, partim alias, quam sensus admittebat eadem, interpretabantur, face-reque id tam diu intendant, donec silvas illas controversas penitus evastaverint et destruxerint. Incendium fatale ante 3. annos multas, anno hoc longe plures domos eorundem in cineres convertit, ligna aedilia, cum ex silvis suis habere inqueant, aliunde debent comparare. Adsunt hic iterum duo ablegati eorundem, videlicet Joannes Lamsek et Andreas Gallo, pulsant apud excelsum consilium,² petunt restitui in integrum, si tamen id ad mensem Februarium accedentis anni non impetaverint, cogentur ad augustum thronum recurrere. Ceterum, advocatus eorum, quem in presentiarum habentur indigere. Processu adversus dominium excitato anno 1772. die 2. Decembris³ apud Illustrissimam Dominationem Vestram depositum. Requirit ergo et rogant precibus quibus possunt praetitulatam Dominationem Vestram ut cum processum hunc, tum alia acta ac instrumenta eodem anno 1772. consignata, in specie litteras Balicsianas, testimoniales Carponenses, resolutiones benignas regias, fragmentum litterarum regis Matthiae Corvini, acceptis litteris his, curru diliganti, quotidie, ut notum est, huc remeante, ad me remittere haud gravetur. Scheda, qua Illustrissima Dominatio Vestra recognoscat, se instrumenta haec ex manibus eorum accepisse, est pro manibus meis, quam secuta occasione Viennam expeditam, simul ac processus hic omni aliis instrumentis ad me perlatus, et medio mei, iisdem ablegatis eorum restitutus fuerit. Si quo pacto, ad Suam Majestatem occurrere deberent, in antecessum, me interpretes rogant, ut iustam ibi patrocinari haud dedignetur.

Canonicum Kolosvarianum⁴ audio hinc Viennam ascendisse: hic parum effecit, inde procul dubio, minus adhuc est relaturus solliciti.

Ceterum dum gratiosis favoribus me devoveo, perenni cum veneratione emori volo.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Posonii die 15. Octobris 1781.

servus humillimus
Josephus Benczur

405 Haliczky András Kollár Ádám Ferencnek
Körmöcbánya, 1781. október 16.

Jelenti, hogy elvégezte a Kollár által rábízott feladatokat. Kollár egyik nőrokonának, akit gyakran felkeres, átadott négy aranyforintot, a többi Budára jövet, Palma Károlynál hagyja. Nagy örömet lelte abban, hogy a kies vidéket, az erdős helyeket felkereshette.

Illustrissime Domine Consiliarie[.]
Domine Patrone mihi Gratosissime!

Omnia me consequutum putabo, si, quae mihi abeunti a Te illustrissime domine! commissa sunt, accurate perfeci. – Quod tardius aliquanto apographum Enzlerianum perferatur, non negligentia mea, sed absentia montium magistrum tum silvas lustrantis factum est, cui testimonium baptismi ad herulum Hieronimum adtinentis pariter adclusi. Redditis dominae a Kollár,¹ quam frequens accedo, quatuor aureis, quatuor reliquos, utprimum Budam venturus sum, domino reverendissimo Palma² tradam. – Ad maximam animi voluptatem, quam e dulcissima Tui recordatione quotidie capio, accedit tempestas amoena qua saepiuscule ad montes silvasque visendas pertrahor; unde

me facile veniam abs Te illustrissime domine! impetraturum confido, si epistolam minus Latinam, minusque Te dignam exaram; cui pro tantis pristinis, atque recentibus beneficiis immortales debebo gratias, omnemque a Deo Optimo Maximo dum vivam, incolumitatem impertiri tenero ex animo precabor.

Illustrissimi Domini Consiliarii[.]
Domini Patroni mihi Gratosissimi

Cremnicii die 16. 8^{bris} 1781.

clientum minimus
Haliczkus Andreas mp.

406 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1781. november 25.

Értesíti, hogy hamarosan megérkezik Sopron vármegyébe az a császári rendelet, amelynek értelmében az uralkodó Horvátországba küldi Kollár úgynökét. Kollár bizonyára sejtí, kinek a keze van a dologban. Közli, hogy a Kollár által ajánlott soproni diák mehet Pozsonyba, de feltétlenül hozza magával iskolai iratait. Tersztyánszkyval beszélt, aki a közeljövőben szintén tárgyal majd Kollárral erről és egyéb dolgokról.

Illustrissime Domine Consiliarie Actualis[.]
Domine mihi Gratosissime!

Hesterno die curavit me dominus certus patronus meus¹ ad aedes suas vocari, mihi-que detexit, advenisse diebus his ad excelsum Consilium Regium benignum augusti mandatum, quo comitatus Soproniensi intimari praecipitur,² ut ab Illustrissima Dominatione Vestra actum agentem, nomine Legendics,³ ni fallor, in bonis praetitulatae Dominationis Vestrae commorantem recipiat, eundem ad Soproniensem urbem expedit, et inde idem agens in Croatiam expediatur; quo ibidem examine subiiciatur, eiusque fassio altiori loco submittatur. Ad cuius preces atque sollicitationes mandatum hoc sit expeditum, facile Illustrissima Dominatio Vestra coniciet, et simul etiam, quid in negotio hoc agendum sit, decernet.

Studiosus ille Soproniensis, quem Illustrissima Dominatio Vestra commendare dignabatur, poterit huc venire, quandocumque illi placuerit, locum apud nos et accommodationem consecutus. Ut vero testimonium vitae in schola Soproniensi actae secum adferat, non est quod moneam, cum id ordo in scholis receptus, et altiores dispositiones aliunde deposcant. Domino consiliario Tersztyánszky dicenda dixi, qui proxime cum Illustrissima Dominatione Vestra de his aliisque Viennam colloquium instituet.

Ceterum, dum favoribus gratosus me commendo, perenni cum veneratione maneo.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Posonii die 25. 9^{bris} 1781.

servus humillimus
Josephus Benczur

407 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1781. december 18.

Patrónusa utasítására kifejti álláspontját Sziszek s Toplica mezővárosok és a zágrábi káptalan illetve püspök közötti peres ügyről. A toplicaiak követeléseit a törvények és rendeletek tükrében nem tartja meg-alapozottnak. Jóllehet elismeri, hogy a püspök és a káptalan összeesküdtek a szegény adózó nép ellen, s úgy látja, hogy a földesuraknak erős támogatóik vannak Bécsben. Közli véleményét a Szepes vármegyei parasztok tizedfizetési kötelezettségeivel kapcsolatban is.

Illustrissime Domine Consiliarie Actualis,
mihi Summa pietate Colendissime!

Tandem aliquando calamum iam arripio, et ex mandato summi gratiosissimique patroni mei,¹ de progressu causae adversus Siszekienses et Toplikenses² resuscitatae sequentia Illustrissimae Dominationis Vestrae perscribere necessitor. excelsa commissio³ hic strenue pro parte hominum horum laborabat, atque benignae resolutionis⁴ eatenus emanatae inhaerendum opinabatur. Res perlata ad excelsum consilium,⁵ ibi vero notus canonicus⁶ hic adhuc moras trahens, qua precibus importunis, qua singultibus, qua artibus qualibus ordinis sacri homines in primis uti sciunt, eo quidem rem⁷ statim perducere non potuit, ut pro voto suo res hic assumeretur ac concluderetur. Patronus ille de iustitia causae adflictum cont[r]ibuentium convictus mascole restitit, aliquot consiliis, ultimo tamen impedire non poterat, quo minus pro voto canonici res hic caderet, et opinio decerneretur, quoad prompta ad infra per me deducta.

In eo iam erit Viennae apud augustissimum sacratissimum principem elaborandum,⁸ ut reiecta hac opinione, prior benignae resolutionis sententia et opinio commissionis urbarialis stabiliatur. Fundamenta praecipue summi illius Maecenatis huc redeunt: anno 1729. producitur sedes dominalis pro manutenendo usu isto per dominium, quae iuxta praetensa privilegia capituli atque episcopi, non ad sediam comitatus appellata est, verum a sede sua dominali ad semet ipsum dominium appellari fecit, contra omnem normam atque praxim regulationes, non aggravium et enervatio contribuentium verum alleviamen quaesitum fuisse, cum iste unicus sit fundus, qui securitatem internam ac in externam procurare debet, et cum regnicolae nullam evictionem in se assum[p]serint de exacto de pendenda contributione, quam, quae invenitur in 101:1715., et 18:1723.

Opportune omnino accideret, si hac occasione augustissimus opinionem commissionis denuo collaudaret, et consilium ad iuratum fidem suam commune faceret, ut in futurum legibus et systemati urbariali magis conformes depromat opiniones, proque obiecto suo habere noverit urbarialem regulationem pro alleviamine contribuentium et non pro aggravio, et per reges et per leges ordinaturum fuisse.

Cum autem plura adhuc, tam in Toplikensium, quam etiam Siszekiensium negotio per comitatus respectivos iuxta opinionem commissionis urbarialis terminari debuerint, quia porro comitatus illi clero plene sunt obstricti; adeo spes vix ulla affulget, ut negotium hoc iuxta altissimam intensionem Suae Majestatis finiatur, nisi quispiam in qualitate commissarii regii maioris auctoritatis vir plena cum auctoritate et activitate ab augusto sibi concredita eo expediatur. Cum vero negotium Sziszekiensium per banum comitem Zrini⁹ ante 100. annos auctoritate regia manipulum et pertractatum fuerint:¹⁰ convenientissimum esse videretur, ut comes banus modernus,¹¹ tanquam legalis aliunde Croatiae iudex in qualitate commissarii regii, ea, quae in negotio hoc commissa haberentur, effectuare teneretur, omnesque suas repraesentationes medio excelsi consilii et respective commissionis urbarialis Suae Majestati Sacratissimae humillime repraesentare deberet.

Oranda praeterea est Sacratissima Majestas, ut dum referadam suam in negotio hocce cancellaria Hungarica fecerit, commissionis etiam protocollum cum omnibus eo pertinentibus actis sibi submitti demandet, ut Illustrissima Dominatio Vestra et alii superrevidentes, inspectis ipsis actis, tanto clarius videre possit commissionem urbarialem, sepositis omni respectu, sollicitacionibus, donariisque capituli et episcopi¹² pure manutentionem pro iusto et aequo contribuentium regionum, cum magna sui camerali cardinali primate, Nicolao Skerlecz, aliisque collectione et persecutione opera oculis habuerit.

Ad 4um decisionem sedis judiciariae, in reliquo stare. Quantum tamen ad longas vecturas de huic per subditos Siszekienses praestandat; cum hoc puncto transactionis 1mo iam inclusae sint, [...] autem dictae transactioni nullatenus applicari queant, ab iisdem simpliciter abstrahendum venire.

Mirandum sane est, in locum devectionis decimaeque contra claram regis dispositionem, contra tenores transactionis cum dominio initae, est, per consequens quod in locum desum[p]tionis illegalis, dominium longas vecturas praetendere audeat.

Ceterum, in toto hocce negotio observandum et id est, quod dominium, comitatus, ipsumque excelsum consilium contra claras benignas benignas[!] resolutiones regias sententias suas et opiniones ferat; commissio vero urbanae e gremio excelsi consilii confidens, in legibus regni, in transactione auctoritate regia inita, et in benignis resolutionibus regiis emanatis opiniones suas fundet.

Constat aliunde, velle Sacratissimam Majestatem loca haec excorporare. Capitulum magnas summas pro illis, titulo aequivalentis vult sibi procurare, et sic aerarium regium aggravare, quod nulla ratione admittendum.

Miseri in causam attracti, nec hic nec Viennae se monstrare audent, et tamen capitulo licet huc gremialem suum canonicum mittere, et per plures menses hic cursitare et sollicitare: remittendus esset domum ad functiones suas sacras peragendas.

In toto regno Hungariae et Croatiae observatam.

2do sed nec iuxta privilegia episcopi ac capituli, quae praescribunt, ut non ad sedriam comitatus, verum directe ad curiam a sedibus dominalibus appellationes fiant, dominium appellavit, per consequens, sedes dominalis,¹³ et in eadem lata sententia nec pro instrumento legali iuxta tenores ipsius haberi potest, verum pro privato, domestico interessato considerari debet, nulliusque est valoris.

3^{bo} privilegia haec aliunde non pro cassatis pridem per regem et regum haberi debent per articulos 21:1486. 15:1495. 92:1647. per consequens haec sedes dominalis pro cassata, pro illegali haberi debet, et propterea nec probam in iudicio contra subditos adferre valet.

Effectum quidem est per commissionem urbariam, ut omnes processus urbariales ad sedriam deducerentur; alii tamen omnes, qui coram sede dominali decurrunt, non ad tenores legum huc ad usque appellantur, verum ad curiam regiam contra clarum tenorem praecitatarum legum deducuntur, quod cum regi et regno summe praeiudicium sit, obsoletum illud capituli et episcopi privilegium legibus cassatum hac occasione per Suam Majestatem pro tali declarari deberet.

Quoad devectionem decimae fundat consilium contra opinionem commissionis manutenendo sententiam sedis dominalis votum suum plurimum in inquisitionibus per dominium in usu praeexistente factis, sed quia usus iste primo incepit anno 1729., ut illegale instrumentum reperiens iam reiectum remonstrat; usus autem talis contra claram legem, quae decimam non nisi in loco devehendam ordinat, pro abusu considerari debet; sed et inquisitiones per ipsum dominium adductae ex testibus, contra quos contribuentes regii iuste excipiunt, quia dominio obligati erant, constant, huic praetensus usus legaliter evictus non est, et sunt ex testibus aliqui qui contrarium fateri videntur.

Haec quoad Siszekienses, iam quoad Toplikenses scandalo certe est magno, quod contra clarum tenorem 101:1715. qui contractus omnes cum subditis initos magistratualibus comitatuum manutenendos ordinat; quod item contra clarum tenorem 18:1723. qui denuo conventiones omnes et urbanae rite conferta manutenenda disponit, contra excedentes dominos terrestres animamadvertendum[!]¹⁴ ordinet, consilium profano re capituli a conventionem recessum proponit, et sub praetextu Althanianae regulationis, quae utique legibus stabilitas conventiones mutare non potuit, sed nec uoluit, quia pro sublevamina contribuentium ordinata extitit. Denique, finis omnis regulationis subditorum ex legibus ipsis clare patet, per quales quidem adhuc aliquid ex mandato domini

illius aliqua addenda; gloriatur notus canonicus Prokesium agentem Toplikiensium et Sziszekiensium, cum aliis suis cointeressatis iam interceptum Viennae esse, quem adsunt in maiores culpam suam reiicere.

Haec ex mandato illius.

Ego, si quid iudicare possum, existimo, proceres cum episcopo et capitulo connexos conspirasse contra miseros contribuentes, et per amicos potentes, quos hic et Vienna habent, potenter agere et in eo elaborare, ut ex tota regulatione urbariorum sum[p]tibus immensis per pietissimam dominam et imperatricem Mariam Theresiam procurat contribuentes et rex damna irreparabilia capiant, domini vero terrestres iam commoda multa et in multis comitatibus ita actum est, ut in Liptoviensi, Scepusiensi, Arvensi, Thurociensi, Zoliensi, actum est cum onera sustinentibus publica. Ex una sessione plurimis in locis 3. 4. et 5. articuli sunt effectae, unde in robotis prioribus nihil accedit domino, casus vero et aliae datiae praefontionesque auctae, quibus efficietur, ut princeps quantum suum vel potius publicum, contributionale exigere et procurare nequeat. Praetereo alia.

In comitatu Scepusiensi rustici olim parochis etiam convehere debebant in horrea eorum decimas; anno 1773. procurata e benigna resolutione quae ordinabatur, ut parochi decimam habentes soli episcopo praestare teneantur, contribuentes, quam primum ex quo isto, vel alio fruges¹⁵ ad domum devehere voluerint, decimatorem invitent ad decimam recipiendam, qui si venerunt, traderent illi manipulos competentes, si emanerint, ut in agro illos relinquunt. Et ita sit. Eadem dispensio fieri deberet in episcopatu Zagradiensi, et in tota Croatia. Id denique Sacratissima Majestas plane non deberet tolerare, et ecclesiastici litigantes in locis, ubi negotia eorum excutuntur, per menses plures haerent. Dua septimana ad informandum illis deberet reliqui, et nunquam deberent iam adesse, dum ad decisionum negotium perducitur.

Administrator Pilisiensis in Chakan residens, singuli termino Pestini ab initio ad finem haeret: ita faciunt alii pugnant crumena, precibus, artibus saccis, et modis omnibus qui possunt excogitari.

Submitto opinionis excelsae commissionis urbarialis in excelso Consilio Regio rectorum punctorum copiam.

[...?]

Posonii die 18 X^{bns} 1781.

[P.S.] Domino Mecséri¹⁶ necdum 12 florenos Kremniczienses numeravi,¹⁷ nuper dum volebam numerare, dicebat necdum sibi esse occasionis se ius totum per illos repetitos. Necdum id fecit.

408 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1781. december 20.

Reméli, hogy a toplicaiai peréről frott levelét Kollár megkapta. Szeretné megpályázni a Staatsrat-on keresztül a Magyar Királyi Udvari Kamaránál megüresedett állást. Ebben több támogatóra is számíthat Bécsben, de Kollár maga is sokat tehetne ügyében, ha közbenjárna Hatzfeldt grófnál. Ertesült arról, hogy két értekezése a cenzúra elé került. Kéri, hogy Kollár az egyik két utolsó fejezetét olvassa el és küldje meg róla véleményét.

Illustrissime Domine Consiliarie Actualis,
mihi Summa pietate Colendissime!

Hesterno die ex mandato certi huiatis magni domini valde prolixas litteras in negotio Sziszekiensium et Toplikensium ad Illustrissimam Dominationem Vestram exaravi,¹ quas hodie, vel cras Illustrissima Dominatio Vestra traditum iri spero.

Interim nactus sum ausum aliud argumentum scribendi. Decessit hic hesterno die dominus Michael Berényi qui in officio registraturae excelsae Camerae Regiae Hungaricae Aulicae registrator fuerat cum salario 1200 florenorum aderunt complures, qui spartam hac morte vacantem effectam expetiri sollicitaturique sunt. Et quia vi benignarum dispositionum caesareo regiarum recentissime publicatarum protestantes quoque capaces sunt futuri omnium honorum ac dignitatum in regno sustinendarum;² suadet mihi idem dominus patronus meus gratiosissimus,³ de quo a capite litterarum mentionem inieci, ut per excelsum Consilium Status ad thronum Suae Majestatis recurram, et exhibito humillimo supplici libello vacantem hanc stationem clementer mihi conferri expetam. Merita adducere possem complura, liberum baronem Binder patronum et promotorem instantiae meae fore sperarem, huiusque patrocinate opera principis Kaunitz,⁴ et aliorum magnorum ministrorum commendationem forte consequerer. Multum me iuvare posset Illustrissima Dominatio Vestra sua potenti commendatione in primis apud comitem Hatzfeld,⁵ quem omnes dicunt magnum pondus hoc in negotio addere posse.

Eaque de caussa ad Illustrissimam Dominationem Vestram me demisse converto, et opinionem eiusdem gratiosam expeto, utrum Viennam ascendere, et libellum supplicem, quo merita mea humillime enarrarem, exhibere debeam. Lubens per canalem ordinarium agerem, hicque apud excelsam Cameram Hungaricam Aulicam libellum supplicem exhiberem; hinc tamen vel propterea, quod a sacris catholicis diversam religionem profiteor, nihil, quam sextienta impedimenta mihi foveant exspectanda.

Primae promotiones protestantium in stationibus, a quibus hucdum excluderentur, non nisi extraordinario canali et principis serenissimae summa auctoritate procurari queunt.

Scio Illustrissimam Dominationem Vestram esse occupatissimam, sed scio simul fortunarum mearum promovendarum esse studiosissimam, et propterea humillime rogo, ut tribus lineolis tantum opinionem suam mihi submittere ne gravetur.

Bonus Hertel⁶ mihi ante tres hebdomadas significavit, tractatulos meos duos⁷ censuram quidem superasse, non alia tamen lege censorem facultatem illos typis excudendi concedere velle, quam si auctor illorum nomen suum professus fuerit, nulli alias, quam censoribus aliquibus detegendum. Feci et illud, interim significat formari porro aliquas difficultates. Ego, si quid iudicare possum, aliam vix esse existimo difficultatem, quam quod tractatulo de indigenatu §. perultimo in pugnam abbatem Sanctae Crucis in Austria, Velehradensem in Moravia, et Scotos Viennenses habere indigenatum Hungariae, adeoque neque iurum possessionariorum eosdem esse in regno hoc capaces. Faciat quaeso gratiam illam Illustrissima Dominatio Vestra vocet dominum Hertel ad se, et demandet, ut tractatulos hos Illustrissimae Dominationi Vestrae tradat. Dignetur Illustrissima Dominatio Vestra si vacat, duos ultimos §§. tantum ex illo perlegere; et simul declaret, me ipsum amplius nolle, ut alter ille tractatulus de episcoporum Hungariae juramento⁸ ad typum promoveatur, cum res haec aliunde sit iam superata.

Ceterum, dum gratiosum responsum humillime expeto, perenni cum veneratione maneo.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Posonii die X^{bri} 1781.

servus humillimus
Josephus Benczur

409 Benczur József Kollár Ádám Ferencnek
Pozsony, 1781. december 27.

Türelmetlenül várja Kollár válaszát a toplicaiak ügyéről frott levelére. Kollár hallgatásának okát elfoglaltságban vagy véleményének teljes elutasításában feltételezi. Tudomására jutott, hogy valaki álnéven fellebbezési kérvényt nyújtott be a Toplica és a zágrábi káptalan között folyó perben. Balassa Ferenc annak szerzőjében Kollárt véli felfedezni. A maga részéről ezt a feltételezést nem osztja.

Illustrissime Domine Consiliarie Actualis,
mihi Summa pietate Colendissime!

Duodecim aureos per Posenienses laniones nuper accepi, et statim domino Mecseri¹ numeravi, quod forte ille iam perscripsit.

Exspectabam avide, ad ultimas meas² responsum sed, vel occupationibus Illustrissimae Dominationis Vestrae adtribuendum existimo, quod illud non acceperim, vel vero totum consilium improbat, successuque non habiturum variis de caussis obstantibus existimat Illustrissima Dominatio. Ego vero per dominum illum qui auctor illius est, urgeor, ut ascendam vixque amplius me quoque excusare, cogarque, si non prius, 2. Januarii, ad principem urbem vestram iterum excurrere.

Aliquis comiti noto³ diebus his perscripsit hic anonymum certum quoad petitum illius valde sinistram excelso consilio status dedisse opinionem, et nihil minus, quam in iuribus patriae nostrae fundatam, scilicet non esse causam illam respectu mediae partis oppidi Predanni appellabilem, rem ex integro in curia regia esse superatam, posse per leges nostras, ob notas infidelitatis fiscum regium, bona quocunque titulo possideantur, adeoque alieno etiam titulo tantum pignoris iudicii tenta occupare, et proprietarium talium bonorum ipsa proprietate exuere. Addidit et comitia complura, anonymum cum Groszinger⁴ in eandem classem referent, ab illis omnia prava et patriae multa praeiudicia inferentia consilia et informationes proficiasci. Comes ille putat per anonymum, Illustrissimam Dominationem Vestram intelligi debere, excusavi tamen, ut potui, et declaravi Illustrissimam Dominationem Vestram de iure eius in partem memorati oppidi, alias sentire, videtur tamen auctori litterarum anonymo plus credere, quam mihi. Fere conicio, quis ille sit, et Illustrissima Dominatio Vestra facile etiam coniectura assequi potest, in primis si in memoriam revocare dignabitur, cuius opera Zagradiensis canonicus⁵ hic forte adhuc haerens Viennae utatur. Haec tamen scripta esse volo, ne Illustrissima Dominatio Vestra me prodatur.

Ceterum, cum exitum huius, auspiciisque accedentis anni omni ex parte felicia precor, atque voveo, ut multos venturos annos in omni tranquillitate superare queat, gratiosis favoribus commendatus, constanti cum veneratione persisto.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Posonii die 27. X^{bris} 1781.

servus humillimus
Josephus Benczur

410 Antony István Kollár Ádám Ferencnek
Sárosnagypatak, 1782. január 20.

Tájékoztatja, hogy gyermekkorában Besztercebányán a Kollár család szomszédságában élt és Kollár testvérével együtt nőtt fel, illetve vele Besztercebányán és Nagyszombatban tanult. Közli, hogy fia Egerben kánon- és magyar jogi tanulmányokat folytatott. Ő maga már 24 éve Zemplén vármegyében ügyvédként él. Fiát a vármegye a magyar királyi nemesi testőrségbe ajánlja. Ehhez kéri Kollár pártfogását.

Spectabilis ac Magnifice Domine Consiliarie,
Domine mihi Gratosissime!

Praesummo, tanquam ex eodem cum magnifico domino consiliario oriundus comitatu, quippe Zoliensi,¹ sed et ex eo: quod puer adhuc ego cum denato domino genitore ejusdem magnifici domini consiliari[!], velut vicino, et optimo amico meo Neozolii saepe saepius conversandi fortunam habuerim; quod item cum carnali, et uterino fratre² creverim, subseque Neozolii, et Tyrmaviae (qui abinde inter Franciscanos, ac ab his ad aeternitatem jam abierat) scholas frequentaverim, mutuumque complurimis annis fove- rim amorem: filium hunc meum in gratiosum magnifici domini consiliarii, sinum, humillime devovere; qui quali cum progressu recenter Agriae, jura canonicum, et pa- trium absolverit, defenderitve? Qualiter adhaec vitam, ac mores suos per biennium ibi- dem instituerit, ex demisse praesentatis literis suis testimonialibus, amplius informari dignabitur magnificus dominus consiliarius; quibus condignam in considerationem sumptis inclutus comitatus Zempliniensis (in quo ego ab annis 24. in munere advoca- torum vivo) filium hunc meum, velut gremialem, ac nobilem indubitatum, ad nobilem turmam praetorianam suscipiendum gratiose commendat, suadendo eidem ascensum Viennam in persona: quem taliter missum, in pretiosos favores, et gratias magnifici domini consiliarii humillime commendo, ac una demississime exoro; dignabitur haec mea, filiique hujus mei desideria praepotenti patrocinio suo secundare, et si forte spem tardioris susceptionis ad dictam turmam praetorianam, aut simpliciter negativam acqui- siverit, eundem ad latus cujuspiam magnatis, vel etiam alium oportuno locum grati- ose commendare.³ Eam magnifici domini consiliarii gratiam, ac munificentiam humil- limis obsequiis meis demeriturus, ac in contestationem veteranae amicitiae hujate vino vulgo Tokaiensi Auspruch proxime famulaturus persevero.

Spectabilis, ac Magnifici Domini Consiliarii

Sáros Nagy Patak die 20ma Januarii 1782.

humillimus servus
Stephanus Antony mp.

411 Vízkeleti István Kollár Ádám Ferencnek Sopron, 1782. május 26.

Szluha grófnó kérését tolmácsolja, aki egészségi állapota miatt Sopronba költözött. A grófnó rajta keresz- tül szeretné ismételtén felhívni Kollár figyelmét arra, hogy pénzbeli tartozását, melynek esedékes határideje már lejárt, minél előbb egyenlítsse ki. Ha ezt Kollár nem tenné, a grófnó megteszi a szükséges intézkedé- seket, hogy hozzájuthasson a pénzéhez.

Illustrissime Domine Consiliarie[,]
Domine mihi Gratiose!

Excellentissima domina comitissa vidua Szluhaiana,¹ quae curandae valetudinis causa Sopronium se transtulit, multis necessitatibus pressa Illustrissimam Dominationem Vestram medio mei ad pristinam literatorie factam requisitionem perhumaniter reflectando, identidem interpellat, quatenus censum pro festo Sancti Georgii restantem quantocius submittere non dedignetur, plus sibi, quam Illustritati Vestrae molestum esse existimat sua excellentissima, quod domesticis suis necessitatibus ita exigentibus tam frequenter se fine praemisso insinuare debeat; spero Illustritatem Vestram his, ali-

isque ne fors incommoditatibus antevertendis eas facturam dispositiones, ut sua excellentima, quod suum est, quantocius consequatur; ego vero suplico, dum comissionem mihi datam expleo, insinuationem hanc in bonam partem interpretari, et gratis suis me fovere dignetur, quibus enixe devotus ultro quoque in omni obsequio, ac veneratione persisto.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Sopronii 26^a Maii 1782.

humillimus servus
Stephanus Vizkeleti mp.

412 Kollár Ádám Ferenc Horváth Jakabnak
[Bécs, 1782. július?]¹

Egy bizonyos kölcsön visszafizetése érdekében keresi meg Horváthon keresztül Beleznay Miklós tábornokot és javaslatot tesz ennek megoldására.²

413 Horváth Jakab Kollár Ádám Ferencnek
Pest, 1782. július 31.

Tájékoztatja, hogy utasítására beszélt Beleznay Miklós tábornokkal, akinek választát tolmácsolja. Saját helyzeténél fogva szüksége van a Kollár által említett pénztőkére és sem ennek Kollár által javasolt részletezését, sem pedig felajánlását nem áll módjában szorgalmazni. Inkább a teljes összeg visszafizetését kell követelni.

Illustrissime Domine Regie Consiliarie[,]
Domine singulariter Gratiose!

Litteras¹ Illustritatis Vestrae statim ac illas accepi cum illustrissimo domino generali Nicolao Beleznay communicavi, qui ad propositas in illis conditiones, hanc determinatam mihi responsionem dedit: se ex ratione suarum circumstantiarum indispensabiliter hujus capitalis, et accessoriorum renumeratione indigere, nec in ullam dimembrationem capitalis, per Illustritatem Vestram propositam, ex illis ipsis circumstantiarum rationibus consentire posse, dolereque se, quod pro exigentia plani sui, nec Illustritati Vestrae, nec reliquis creditoribus suis, in hoc quidquam deferre valeat: sed potius fixe, et inalterabiliter renumerationi integrali insistere debeat. Caeterum suam Illustritatem confidere, Illustritatem Vestram, pro obligata ac litteris quoque contestata fide, ac renumerationis prom[p]titudine in his circumstantiis eas inituram esse quo proximius rationes, quo debitum hoc, quo citius simul et semel, ita exigentibus rebus domini generalis expungatur, reservata sibi in aliis occasionibus complacendi facultate. Ex parte mea multum doleo, quod ultra et praeter fixum illustrissimi domini generalis totalis renumerationis planum nihil Illustritati Vestrae amplius perscribere valeam, qui gratiosis favoribus commendatus singulari cum cultu sum.

Illustritatis Vestrae

Pestini die 31ª Julii 1782.

humillimus servus
Jacobus Horvath mp.

414 Vassváry Imre Kollár Ádám Ferencnek
Varasd, 1782. augusztus 21.

Beszámol arról, hogy a zágrábi káptalan a szegény adózó néppel szemben egyre keményebben és ellenségesebben lép fel. Így pl. ha a jobbágyok az urbáriumi rendelkezésekkel szembeszállva az első felszólításra nem jelentkeznek azonnal robotmunkára, rögtön elfogatja a késlekedőket és az utasításokat megtagadókat a börtönbe vetik őket. Két vertincei lakost éjjel-nappal béklyóban tartottak, másokat, akik a robotot megtagadták, 12 illetve 24 botütésre ítélték. Az egyik toplicai lakost a vármegyei börtönben tartják. Kéri, hogy Kollár, amennyiben tud, járjon el a parasztok érdekében.

Illustrissime Domine Consiliarie et Bibliothecae Augustae Director[.]
Domine mihi Gratosissime!

De die, in diem magis elucescit capitularii sinister agendi modus, miseramque contribuentem plebem supprimendi, et ad incitas redigendi studium, tanta est enim eorum barbaries; et audacia ut contra praescriptum benigni urbarii nulla attenta miserae plebis excusatione, sed ad primum statim mandatum ad robottam non compareat, illico mittuntur satrapae ad incaptivandam, carceresque detrudendam, prout nuper cum duobus Vertinczensibus incolis fecerant, una integra die, et nocto eosdem in scraloribus carcerum detinendo; ubi ad praescriptum benigni urbarii ad robottas suo tempore non comparentes non praecipiantur incarcerari, ast prima vice non comparentes sine sufficienti ratione 12. ictibus baculorum, secunda vero vice non comparentes 24. ictibus pulsari; si proinde inordinato, et miserae contribuenti plebi nimium gravi capitularium agendi modo penes gratiosum Illustritatis Vestrae patrociniū (quod misera contribuens plebs humillime exorat) obex positus non fuerit, eo sese audacia capitularium praetendet, ut miseram contribuentem plebem penitus ad incitas redigat. Quod attinet miserum Dolovcsák,¹ ille actutum in carceribus comitatensibus detinetur, adeo quidem severe; ut ne uxorem quidem ejus castellanus ad eundem mittere audeat; cujus interim hoc factum sit, ad claritatem devenire nullatenus possum, sufficit illud unicum; quod hic non ut publicus malefactor ab augusta aula ad preces capitularium horsum missus sit, sed ut in casu necessitatis pro confrontatione eundem habere possint; celeberrima ipsorum sedes dominalis jam quinque septimanis duravit, si quidem cum misero ad agendum habuerunt, cur eum non assumserunt, cur tanto tempore innocentem macerant, cur justissimum jus quaerentem tam diu direxant, spero superos his quoque finem imposituros, dummodo Illustritas Vestra (de qua non diffido, firmissimamque habeo spem) eandem miseram plebem potenti suo patrociniū ultronee gratiose fovere non dedignetur; quod mearum erit partium, quem admodum Viennae existens adpromiseram, Deo opitulante omnibus viribus perficere satagam. Qui in reliquo tam cum miserae contribuentis plebis, quam et mea humillima recommendatione persisto.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Datum Varasini die 21^a Augusti 1782.

humillimus servus
Emericus Vassvary mp.

415 Kollár Ádám Ferenc Pfeffershofer Ignácnak
[Bécs, 1782. augusztus 21.]

Utasítja, hogy mint felsőbüki birtokának tisztartója, jelezze éves pénzbeli és természetbeni igényeit szolgálatai fejében.¹

416 Vassváry Imre Kollár Ádám Ferencnek.
Varasd, 1782. szeptember 10.

Beszámol arról, hogy a toplicaiak ügyében Bécsbe küldött megbízott visszatérése óta állandó üldöztetésnek van kitéve és el akarják fogatni. Kollár utasításainak megfelelően igyekszik megnyugtatót a toplicaiakat. Varasd vármegye közgyűlésén elfogadták a királyi rendeletet és a toplicai tiltakozók vezetőjét úriszék elé akarják idézni. Összefoglalja az egyik toplicai lakos vallomását egy, a mezővárosnak adományozott privilégiumlevélről.

Illustrissime Domine Consiliari et Bibliothecae Aulicae Director,
Domine mihi Gratosissime!

Praesentium lator a quo tempore Vienna redierat, semper ob continuas persecutiones Juraicsianas in abdito latere cogeatur; volens enim pontentissimus capitularium fautor memoratus Juraics eundem intercipi curare causamque; cur Viennae fuisset, rescire. Continuo miseri, et plurimum afflicti mihi molesti sunt, quid nam cum illis agendum sit, penitus ignoro, interim ad placandos afflictissimorum animos gratiosam Illustritatis Vestrae mihi datam instructionem pro consolatione, patienterque ferendis cunctis iniuriis identidem repetere necessitor.

Moderna sub congregatione nostra 5ª currentis mensis initium summente lectum est benignum mandatum regium, quo immediate praecipitur ut Dolovcsák in sede dominali assumatur, cumque suis co-interessatis de collectis confrontetur, cui benignum mandatum ut quantocius satisfiat, ordinarius vice comes¹ certo canonico Volgemut² praecipit, ratione ex ea, quia metuendum est, ne propter tam longam sui detentionem ad Suam Maiestatem Sacratissimam recursum summat, quod etiam semet facturum quantocius pollicitus est; potuissent jam dudum finem omnibus imposuisse, ni maleversantia Juraicsiana obicem poneret, hic enim non ut accelerationi causae studeret, ast potius in vexam miserae contribuentis plebis protrahere nititur; tam exeunte pro dimensionatione tam agrorum, quam vero sylvarum loco dimensionationis juniores visum colligere jubet, et si quis tantum quodpiam communitatis esse dicat, tam a geometra, quam vero satrapis, et officialibus dominalibus vapulat. Si mihi tempus vacaret tyranismum ab oro describerem: interim dum pro ulteriori potenti patrocínio instarem, hic submitto certum attestatum Croatico idomate[!] confectum, quod pro faciliiori intellectu lubens in Latinum vertissem, si urgentissima comitissae meae negotia me non impedirent; breviter nihilominus earundem contextum sequentibus deduco: Jacobus Jambrovics annorum 74. tempore accepit per Matacsicsium privilegii a Toplicensibus apud prefatum Matacsics aurigam agens fatetur ad suam conscientiam, quod etiam coram Sua Maiestate Sacratissima (si necessum foret) praesente Matacsicsio fateri semper auderet, quod id privilegium opidanorum[!] ad arcem Toplicensem defere, manibusque canonici Josipovics³ tunc temporis adfecti assignare debuerit cum suo haerede qui eidem demandaverat, ut dum Topliczam venerint inspecto privilegio peram ad se recipiat, ad arcemque deferat, quod et facere debuit; dein dum domum reversi fuissent, dixit Matacsics canina ipsorum rusticana fides modo liberatus sum ab onere, quod capiti meo tanto tempore impositum erat, cum fuerit capitulo 6000. debitor: hinc facile colligere gratiose dignabitur, cujus sit farinae Matacsics. Caeterum responsum humillime exorans gratiosissimis commendatus favoribus perenni cum cultu persisto.

Dominationis Vestrae Illustrissimae

Varasdini die 10^a 7^{bris} 1782.

humillimus servus Emericus mp.

P.S. De genu supplex sum, dignetur miserum ita instruere, si quis eundem aliquando interrogaret ex cujus consilio ascenderit, aut cur, ut dicat se nullius consilio, ast unice propter metum, et minas Juraicsianas abscessisse domo.

417 Pfeffershofer Ignác Kollár Ádám Ferencnek
Felsőbük, 1782. szeptember 11.

Ismerteti Kollárral a vele kötendő szerződés részleteit és a munkája fejében neki járó éves pénzbeli és természetbeni juttatásokat.

Illustrissime ac Magnifice Domine[,]
Domine Patrone mihi Gratosissime!

Instructio Illustritatis Vestrae 21ma ad me data,¹ 29ma recte mihi redita est; ex qua Illustritatis Vestrae voluntatem benignissimam plane intellexi. Quod respondum ad hoc usque tempus distulerim non propria culpa accidit: primis enim diebus paratum habui, at dominus spectabilis Vinger prope dies se se iturum adpromiserat Gynsium, jamque in procinctu distulit abitum, unde et epistolum remansit, quod si Illustritatem Vestram offendi veniam humillime rogo, quesoque.

Quod conventionem meam continet ea consistit in florenis 35. Tritici metretae 10. Siliginis 26. Salis metretis 36. Carnis 100 metretum 1/4 lentium, 1/4 pisorum, adjecto cauleto, et canabeto, et duorum pecorum intertentione, quam a domino Vinger in natura id est in 6. mediis butiri pro qualibet adpromissam habui, aut parato aere per cruciatos 24. mediam exolvendam.

Advolutus Illustritatis Vestrae pedibus obtestor, pro sua immensa bonitate, et misericordia sic benigne dignabitur mecum disponere ut annus novus in novo anno incipiat, et in Micahelis festo spem futuri servitii expectare valeam, ignoscet Illustritas Vestra tam directae scriptioni, iustum[!] que adjudicabit,² ligatum vinculo matrimoniali;³ curam habere me debere vitae sustentandae. Quod meam obligationem concernit adpromitto pro viribus me satisfacturum, et ne in minimis ab praescriptis Illustritatis Vestrae recessurum, quae cum eventura DEO propitio feliciter polliceor, graviosissimam dexteram osculo humillimo devenerans persevero.

Illustratis Vestrae

Signavi Felső-Bök 11ma 7^{bris} 1782.

infimus servorum
Ignatius Pfeffershoffer mp.

418 Szluha Györgyné, Sinzendorf Róza Kollár Ádám Ferencnek
Sopron, 1782. szeptember 18.

Követeli, hogy Kollár fizesse meg egy birtokrész bérbevételéért neki járó összeget és annak kamatát, amellyel már évek óta tartozik.

Hoch-Wohlgebohner, Hochgeehrtester Herr Hofrath!

Ich habe verschiedene Mahlen zu Herr Prusinszky¹ geschickt in der festen Hofnung nach Ihren Eigenen Versprechen das Geld zu 1700 florenen erheben zu können, allein niehmahlen durch allerhand Entschuldigungen, von Ihnen keine Nachrichten erhalten

zu haben, nichts erhalten;² endlich gestern schickte ich nocheinmahl hin, und ließe bitten Herrn Prusinszky soll selbster zu mir kommen, und mit Verwunderung seine declaration vernommen, wie daß Sie mir nicht allein kein Geld überschicket, sondern vielmehr gesumirt[?] wären, mit mir Process zu führen, und mir vor das Capital und gemachten Contract, nur 1300 florenen vors kein Pfenning, und auch vor das Verflossene jährlich zahlen wollen, laugne nicht, daß mir diese Proposition unglaublich scheint, daß es Ihr Willen wäre, dann Sie sich wohl zuerinnern wissen mein Allerliebster Herr Hofrath! daß ich das Guth nicht einmahl habe hergeben wollen, und Ihnen es mir auf 6 Jahr in Arenda offeriret, welches Sie nicht acceptiret, sondern selber gesagt: so ich Ihren meinen Kauff mit frauen von Nagy Istvánin auf 32 Jahr völich cedire, Sie nicht achten, auch um zwey, drey hundert Gulden mir Jährlich mehrer geben wollen, nur vor den Dank, daß ich Ihnen das Guth überlasse, und wie ich es besesse, so werde auch klar wissen, (so Sie abholement einen Process wollen) daß Sie so nicht eine besondere Fatalitait und Mißbrauchs, vom himmel kommt, nicht laedirt sind, daß ich als eine Betriegerin kannte beschuldigt werden; und ich nicht einmahl, wohl mehr gesagt: mir ist Bük nicht anderst sehr wollens haben, so stehet es Ihnen zwar zu befehl, allen ich hatte es so gerne behalten, als ich es Ihnen übergebe. Nun daruber Sie es zur selben Zeit abholement haben wollen, und daruber den Contract mit meinen Herrn von Vizkeleti gemacht, und zwar in aller Eyl das Guth zu übergeben, so habe über hals und Kopf licitando alles veraussern und verschiden muste wo bey dieser Verkauferey und hereinführen uns Geld gantz gering meine 5. biß 6. hundert Gulden verlohren auch hier in Ordnung von Michaeli an [1]781. biß jetzt Michaeli [1]782 mir die 1700 florenen ausgeblieben sind, und ich weder eine reiche frau, noch grosse Capitalien hab, ich daraus hin und her 100 florenen und 150 florenen zu leihen genommen und jetzo das Zinsen zahlen muß, so werden Sie als ein so gut, redlicher ehrlicher Mann mir meine Schaden nicht so verlangen; und von der Proposition, daß Sie mir um 1360 florenen vors künfftige Zahlen wollen bitte um Verzeuung, daß ich nicht einmahl was davon anso kan. Dreyzehnhundert Gulden, habe ich das fur Nagyin das erste Jahr bezahlt, wo weder Schafer-Hof noch Kuch-Hoff, weder Vieh Haus, fleischbank, die Mühlen ausbaudet, keine Fenster und nichts ware, kein Vieh vorhanden. Nun weiß ich nicht was Ihre jungen Leuth, die Sie darauf gesetzt, gemacht, welches auch nichts angesehen, Meine Declaration habe Herrn Prusinszki gesagt, und von der auch[?] ich nicht, So bitte nochmahlen nur biß Michaeli meine 1700 florenen zu bemachen, dann ich es sehr nothwendig brauche, und auch mit Verdrießlichkeiten zu verschonen, wieder ich mir nichts anders wünschte, als beständig mit Ihnen in freundschaft zu leben. In erwartung einer baldigen Antworth, verharre mit aller Hochachtung

ihr Wohlgebohrner,
Hoch-geehrtester Herr Hofrath

Oedenburg den 18ten 7^{bris} 1782.

gehorsame dienerin gräfin Szluha
g[eborene] g[eborene] von Sintzendorff mp.

419 Kövesdy László Kollár Ádám Ferencnek
Pest, 1782. szeptember 22.

Kéréssel fordul Kollárhoz: próbálja meg az uralkodónál kieszközölni, hogy a megüresedő septemviralis állás egyikét a Hétszemélyes Táblánál megkaphassa. Ennek érdekében szeretné, ha Kollár megnyerné ügyének több udvari tanácsos támogatását. Ígéri, hogy hamarosan megküldi Werbőczy István művéről írott cáfolatát.

Illustrissime Domine Actualis Aulice[.]
Consilarie Domine mihi Gratosissime!

Prout nobis praefiguravimus, quod veritas odium pariat, ita etiam redux jam observare incipio, indignationesque nec sustinere queam, nisi regia protectione suffultus fuero. Ne proinde propter intemeratam fidelitatem, mihi quaequae adversa pati contingat, ultro quoque ad patrocinium Illustritatis Vestrae recurro, et humilime[!] rogo, dignetur apud Suam Majestatem, gratiosa interpositione exoperari, ut hoc, magnae vacantiae tempore, quo duo septemviralistae desiderantur, possim laborum meorum fructum consequi.

Audio enim, dominos Saghi prothonotarium,¹ et directorem Szlavi,² pro septemviratu instare, horum proinde promotione, maxime opportuna videtur offeri occasio, ut ego ad tabulam applicatus, majori cum effectum possim circa iurium regalium illustrationem operari.

Instantiarum mearum paria, apud dominum agentem Drozdik reliqueram, adeoque in continuatione illarum, posset forte nunc opportune Suae Majestati repraesentari, applicationem meam unice a positiva Suae Majestatis resolutione dependere, nam ut me, illi quoque idem, quorum facta examinantem, una simul commendent, hoc quidem obtinebo nunquam; sed obtinerem ita si Illustritas Vestra necessitatem meae applicationis, potenti sua interpositione repraesentate dignaretur.

Fieri hoc posset etiam medio dominorum consiliariorum Gebler,³ et Martini,⁴ quorum uterque magnos futuros suos favores promiserat; cumprimis hunc, adeo mihi devicisse expertus sum, ut plenam habuerit acquiescentiam, sibi quoque opus meum traditum fuisse. Unde ego Verböczianam quoque refutationem,⁵ data occasione Suae Illustritati submissurus sum. Taliterque unica et praecipua spe mea, in patrocinio Illustritatis Vestrae potita, ejusdem expertis pretiosis gratiis inmolatus, perenni cultu persevero. Pestini 22 Septembris 1782.

Illustrissimae Dominationis Vestrae *Széchenyi Könyvtár* humillimus servus
Ladislaus Kövesdy mp.

420 Adam František Kollár Kollár Ádám Ferencnek
[Szigetvár, 1782. október első fele?]¹

Beszámol a seregbeli problémáiról, különös tekintettel betegségére és pénzügyi nehézségeire.²

421 Kollár Ádám Ferenc Gottfried van Swietennek
[Bécs], 1782. november 2.

Közbizottságát kéri egy pártfogoltjának, a császári udvari könyvtár első főnökének ügyében, akit elbocsátottak állásából.

Eure Excellenz Gnädigster Herr!

Ein wichtiger Umstand für die kaiserliche königliche Hofbibliothek nöthiget mich, eine unterthänigste Anzeige und Bitte zu verfassen, wegen der ich voraus um gnädigste Entschuldigung zu bitten mich unterfange.

Vermög eines wider all mein Vermuthen mir vorgelesenen Dekrets¹ ist der Bibliothek-Scriptor, Franz Reisenhuber, wegen einigen ursprünglich theils unglücklichen Schulden, seines Dienstes gähling ersetzt worden.

Mehr das Allerhöchste Interesse des Dienstes selbst, als billiges Mitleid veranlaßt mich nun, Euere Excellenz um gnädigste Erlassung dieser meiner Bittschrift an Allerhöchste Orten, wegen Begnädigung und Erhaltung seines Platzes, in dieser Ehrerbietung zu ersuchen, und zwar:

1°.) Weil besagter Reisenhuber, wenn anderst die noch langwürigen griechisch und lateinischen Commentarii Bibliothecae von mir gehörig fortgesetzt worden sollen, mir zu derselben Bearbeitung unmittelbar und desto mehr nothwendig ist, als ich denselben, nach seinen beyhebenden vielen Kenntnissen, besonders noch in griechischen und lateinischen Wissenschaften, ordentlich gebildet, und ganz tauglich gemacht habe; auch keinen bey der Stelle zu ernennen wüste, deßen hinlängliche Beyhülff ich auf gleiche Art praktisch vorzüglich im Griechischen, benutzen könnte.

2°.) Weil seine gesagten Schulden, die mir sowie seine guten Sitten am besten bekannt sind, dermal nicht mehr das Salarium übersteigen, und er, eben itzt, aus Liebe sich vollends davon frey zu machen, mit den wenigen Kreditoren auf gerichtliche Cession des ganzen Salarii, sich berits einverstanden wodurch sowohl er, als sein von ihm unterstützter alter Vater, und die armen Gläubiger vollends befriediget würden.

3°.) In Rücksicht dieser Cession würde ich ihm mittlerweile, wegen seinem Unterhalt, gerne die Kost und einen Theil von meinen §. außer den Amtsstunden – in Druck gebenden Werken angedeyhen laßen.

4°.) Weil nur etliche seiner wenigen Gläubiger, in falscher Meinung, von der Bibliothekskassa die Zahlung zu erzwingen, widerholten Scriptorem verschiedenemal hartnäckig angegriffen; folglich den Herrn Praesidem Baron van Switten zur geschehenen Anzeige verleitet haben.

5°.) Weil der verunglückte, sowohl ehedem beym seeligen Reichshofrathspräsidenten, als auch im 9ten Jahre bey der Bibliothek, sich jederzeit ehrsam, getreu, fleißig und dergestalt fähig erprobt hat, daß ich selben schon zweymal zum Custos, bey gewesenen Erledigungen allerunterthänigst vorgeschlagen habe: bey welcher verdienten Vorrückung und alsdenn erfolgter Erhöhung seines damalig geringen Gehaltes, er ganz sicher nicht so gesunken wäre.

6°.) Weil man widerholten Scriptori Reisenhuber, ohne unbillig zu seyn, niemals ein Verbrechen, oder geltenden Verdacht einer Veruntreuung oder sonstige unächte Handlung zu erweisen vermag; und es für die menschliche Gesellschaft betrübt wäre, wenn man einem Menschen, der auf einige Zeit arm ist, die Ehrlichkeit absprechen, oder selben glatterdings das Brod entziehen wollte. Daher ich mit Wiederholung meines unterthänigsten Gesuches um Beförderung dieser Bittschrift, wegen Begnädigung gedachten Scriptoris, mich zu hohen Hulden und Gnaden in vollkommener Ehrfurcht empfehle.

Euerer Excellenz

unterthänigster Adamus Franciscus Kollár
augustissimae aulae consiliarius
et aulicae bibliothecae director mp.

den 2ten November 1782.

[A külzeten:] Dem Kaiserlichen Königlichen Bibliothek Präfecten Herrn Gottfried Freiherrn Van Swieten Comandeur des Königlichen Sancti Stephani Ordens zuzustellen.

[A levélhez csatolva:]

1782. Nachdem das von dem Herrn[!] Hofrath Kollar anhero überreichte Promemoria in betref des durch Höchste Resolution von der Bibliothek Schreiber Stelle entlassenen Reisenhuber weder von Seiner des Kaisers Majestät, weder durch den ordentlichen Weeg des Praesidis an mich Obersthofmeisters Stelle vertretenn[!] gekommen, folglich hievon ohne Verletzung der behörigen Unterordnung kein Gebrauch gemacht werden kann;

So wird solches dem kaiserlichen königlichen Hofbibliothek Praefecto Herrn Gottfried Freyherm Van Swieten, Comandeur[!] des königlichen St. Stephani Ordens zu dem Ende zugestellet, damit selber dem Herrn Hofrath Kollar auf die behörige Ordnung sowohl in diesem als anderen derley zu verweisen wissen möge. Arsenberg.

Per Kaiserlichen Könighen Ober Hof Meister Amt. Wien den 17ten November 1782. Leopold Edler von Wolfskron mp.

422 Adam František Kollár Kollár Ádám Ferencnek Szigetvár, 1782. november 9.

Betegségéről és anyagi nehézségeiről számol be. Tartozik harminchat forinttal örmesterének, aki – mivel elloptak tőle hatvan forintot – kéri vissza a tartozást. Szeretné, ha Kollár megküldené neki kilenc havi járandóságát. Kéri továbbá, hogy Kollár írjon kapitányának, ugyanis ez segítene az ő helyzetén.

Hoch und Wohlgebohrner Gnädigst gebietendester Herr Oncle!

Nachdem ich aus dem Briefe meiner Schwester Nanette¹ de dato 26ten 8^{bris} meiner größten Betrübnuß satsam ersehen konnte, daß weder Euer Gnaden noch diese meine Schwester den Brief erhalten,² welchen ich durch einen unserer Bataillons Feldscher hinaufgeschicket habe, so neme ich mir abermahlen die Freyheit Euer Gnaden zu schreiben, und die Danksagung vor jene vielle Gnaden zu widerholen die Euer Gnaden an mich verübet, welche Danksagung gewiß früher eingetreten wäre, wenn mich meine Krankheit davon nicht abgehalten hätte, denn ich mußte gleich nach meiner Einrukung zum Löblichen Regiment³ wegen einem hektigen alltäglichen Fieber ins Regiments Spital gehen, alwo ich bis 15ten 8^{ber} verbleiben mußte. Den 16ten obbemelten Monath marchirten wir nach Groß Szigeth wobey unser Haupt Divisions Comendant Hauptman von Fronius Wegen meinen schwachen Leibes Kräften die Gnade hatte mich bis Groß Szigeth in seynen Wagen mitzunehmen wo der Staab und unsere Division Ihre Quartiers erhalten.

Ich hatte mir in meinem ersten Brief die Freyheit genommen Euer Gnaden die betrübe Umstände meines Feldwelbs zu erzehlen, welcher nach Verlust von 60 florenen die Ihme durch einen Diebstahl sind endwendet worden, mit seynen 5 Kindern in die größte Nothdurft ist hersetzt worden, weßwegen er mich öftermahlen zur Zahlung deren 36 florenen anhaltet, wovon ich schon längst einen Theil durch Verkaufung meiner spiesgekenen Uhr, die noch bey Ihme in Versatz ist, getilget hätte; Allein mein Hauptman, läßt es, nicht zu indem er sagt, daß mir die Uhr hier gute Dienste thun wird; derohalben bitte ich Euer Gnaden allerunterstänigst die mir von Euer Gnaden gnädigst ausgeworfene Zulaage auf 9 Monathe zu kommen zu lassen, damit ich mich von denen Vorwürfen befreyen könne, die ich derowegen erleide.

Ich neme mir auch die Freyheit Euer Gnaden allerunterthanig zu bitten, daß wenn Euer Gnaden mir übrige Viertel-Stunde haben, meinem Hauptman zu schreiben, wel-

cher mir hier zu meinem größten Vortheil gereichen würde. Womit ich mich in aller Anmuth zu Gnaden empfehle und und taußend Handküßen ersterbe.

Euer Gnaden

Signavi Groß-Szigeth den 9ten 9^{ber} 1782.

unterthänigst gehorsamster Neffe

Adam Franz Kollar mp. Cadet

423 Vassváry Imre Kollár Ádám Ferencnek
[Varasd, 1782. november 23.]

Tartalmát nem ismerjük.

424 Veszprém város bírāja és tanácsa Kollár Ádám Ferencnek
Veszprém, 1782. november 29.

Kollár közbenjárásért folyamodnak a vármegye és a veszprémi püspök ellen, az uralkodóhoz benyújtott panaszaik kivizsgálása érdekében, hogy azok minél előbb a király elé kerüljenek. Kéri egyúttal, hogy Kollár bölcs és jó tanácsaival segítse őket.

Méltóságos Consiliarius Úr,
Nékünk Jó Kegyes Pártfogó Urunk!

Ezen mostanyi szörnyű haborgatások között lévén a múlt Nyáron már mind a földes Urasagunk ellen, mind a Vármegye ellenis igazi Sérelmeinket eö Fölsige színe elejbe bé Nyujtottuk¹ egyszer s' mind azon Panaszainkhoz, és azoknak meg világosítására Kivántató helyen és Törvinyes Probákat be Nyujtván, Vártuk ekkoráig, és remellettük, hogy azokhoz képest eö Fölsége Kegyelmes Parancsolattya által már talan egyszer megis könnyebitetünk, de úgy tapasztalljuk, hogy a szükséges Orvoslás helett, ma, holnap (amint már a Környűl álló dolgok mutattyák) sokkalis nagyobb és szenvedhetetlenebb Nyomorúság alá jutunk.

Méltóságos Urunk! Alig mereszellyük ezen alázatos Instanciankal Nagyságotat terhelni félvén attúl, hogy ne talán érdemetlen, és hálaadatlan Szolgái több Nagyságos Uri Tisztyeiben leg kisebb akadályt okozunk, de biztat bennünket Nagyságotnak Nálunk mégismért Kegyessége, és ilyen Számos Contribuens Nepnek Veszedelemnén ha nem másként bizonyossan Fölséges Urunkhoz viseltető hivségébűl származható szánakodása: Mellyhez képest mivel már ezen Mostani, és illy hatalmas Uraságok alatt lévő állapotunkban magunkon akár mi igaz, és világos Panaszaink legyenek, segíteni nincsen Móduunk, Alázatosan esedezünk Nagyságotnak Kegyes Színe előtt, méltóztassék rólunk egy Jó kegyes emlékezettel lenni, ha nem volnae hasznossabb, és hogy ez ilylyetin Másként orvosolhatatlan panaszaink már egyszer könnyebben meg orvosoltat-hassanak tanácsosabbe Eö Fölségénél a' Mi ki Szabadulásunk végett instálnunk. Mi ugyan jól tudgyuk, hogy méglen azt meg nem Nyerjük Mindétig huzamossan sanyargattatásokban Maradunk; és akár melly Panaszaink véget sem vigasztaltatunk; ami leg több bizonynyára már a Közönsiges Terheknek el viselésére elégtelenekké válunk, ha mind azonáltal legkisebb ébbéli vigasztalásunkat remélhetnénk, alázatosan instalunk, Méltóztassék Uri, Bölcs és hathatós Tanácsával vigasztalni, ha e végett Személyünk szerént mentül előbb eö Fölségénél instalhassunke, vagy Magunk annak rendi szerint

jelenteni Mérészellyük efféle kegyességeért hála adatlanak nem Maradunk; Kik az alatt is Nagyságodnak Kegyességiben ajallottak örökös, és holtig való Tisztelettel Vagyunk Nagyságodnak alázatos szegény szolgálói

Weszprém die 25^a 9^{bris} 1782.

N[emes] N[emzetes] Weszprém
Várassának Birája, és az egész Tanács

425 Vassváry Imre Kollár Ádám Ferencnek
Varasd, 1782. december 22.

Beszámol a legújabb toplicai fejleményekről: többeket súlyos pénzbüntetésre, valamint botütésre és börtönre ítélték. Azzal vádolják Kollárt, hogy pénzt fogadott el a toplicaiaktól és követelik annak visszafizetését. Őt is megvádolták, de reméli, hogy az uralkodó előtt tisztázhatja magát. Hamarosan ismét tájékoztatja Kollárt a toplicaiak helyzetéről.

Illustrissime Domine Consiliarie, et Bibliothecae Aulicae Director[.]
Domine Patrone mihi Gratosissime!

Ea, quae me in persona prohibuere temporum circumstantiae, mea haec submissione exequitur, et adimplet epistola, dum ejus medio natalem, nominique Illustritatis Vestrae dicatam diem sinceræ congratulationis recolo affectu; unaque precor, ut eadem divi sui tutelarîs dies longa annorum serie inter omnigenae felicitatis incrementa, votorumque, ac desideriorum propriorum successus Illustritati Vestrae prosper recurat faustissime: Inter quae vota mea supplex sum; quatenus me expertis favoribus, patrociniisque fovere una cum affectissima contribuyente plebe haud dedignetur: quam gratiam ultronee demisse exorans, in perenni venerationis cultu sum.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Varasdini die 22^a X^{bris} 1782.

humillimus servus
Emericus Vassváry mp.

P.S. Famosus capituli coram sede dominali contra miseram contribuentem plebem, ac eiusdem assistentes promotus rationarius processus tandem aliquando finem obtinuit, qui die festum Sancti Thomae praecedente in sedria comitatus revisus posteaquam exstisset (siquidem ante revisionem ejusdem judicii parfur dominum ordinarium vice comitem contribuentibus extradandum resolutum fuisset) idem miseri sibi extradari expostularunt, sed spe omni frustrati inaudito tristi causae exitu ad me venerunt, quos dum exminassent retulere mihi, quod a certo ordinario judici nobilium ipsis dictum sit Vestram Illustritatem erga postulatum contribuenti plebi proviso et comitatus domini fiscalis assistentis convictam esse in refusione expensarum per contribuentes factarum in florenis 6800. cruciatis aliquot, Dolovcsakium vero ad trium annorum carceres cum perceptione omni angaria aliquot istibus baculorum quorum probabilis numerus erit 25. quod vel exinde colinere[!] possum; quoniam sequentibus, uti est Tesacscky, Cseslak, Verhovecz, et Detell, qui Viennae fuere octiduani carceres, et 25. baculi adjudicati sunt: quod meam concernit partem satis sciscitabar quid quoad me decisum sit, quoniam praefatus fiscalis tam coram contribuentibus decantare perrexit; quod me allegative petierit in poena perpetui silentii convinci quam vero quod Illustrissima Dominatio Vestra cunctas expensas refundenda sit, ast nullo pacto [...] claritatem rei devenire potui: caeterum ut ut a nemine facta, at acta, ac molimina rescire aquiverim, certissime

tamen mihi vel ex eo etiam persuasum, habeo aliter se rem non habere; siquidem ob sua praeclara scilicet merita officium (ut mihi innotuit) fiscalatus cum salario 30 florenorum apud capitulum obtinuisset, quod praefecto non abs re ipsi datum est: si providet quoad me etiam postulato ejus delatum est non parvo quidem mihi cedet dedecor sed spes mihi non mediocris affulget for[...?] in foveam quam nobis omnibus ex damnata interessentia fecerat brevi solutione incidat; spero firmissime Suam Majestatem Sacratissimam vel eo a fortiori me ab hac ignominia¹ clementer absoluturam, quanto evidentius est id, quod quid fecerit ex benigna dispositione majestatica, et vi advocatialis mei juramenti fecerim, et nullius culpa a tempore suscepti officii mei reus reperi fide sincera, et integra principales meos secundum posse deffenderim, neque ullum justam causam habentem unquam dereliquerim: de perceptis 23^a evoluti mensis 9^{bris} litteris meis² dignabatur mihi sub subscriptione nominis sui *Adamus Franciscus Kollar nobilis de Kereszten consiliarius aulicus* etc. Recepisse remittere sine litteris quae subscriptio adeo me suspensum reddidit, ut diu, multumque cogitans, qualiter interpretari, et in quo sensu accipere debeam nesciverim, cogitari enim; quod per aliquem tertium litterae meae exceptae sint, et per eundem sub pallio recepisse subscriptum, ast posteaquam plures subscriptiones contulissem, quas conformes esse [...] inveni, illico animum meum quietum reddidi, quem ut eo quietiorem reddere queam, finem in eum denuo has per recepisse expediri facere praesumpsi, de quo veniam humillime expeto unaque responsum exoro: credo hodierna die processus mittetur sursum: brevi mittent miseri etiam suas rationes, ex quibus uberius Illustritas Vestra gratiose informari dignabitur; qualitemam, et de quibus exactae sint.

426 Jászay József Kollár Ádám Ferencnek
[Geregye, 1783. január-március?]¹

Arra kéri Kollárt, hogy a bécsi udvarhoz benyújtott kérvényét támogassa.²

427 Marics Lajos Kollár Ádám Ferencnek
Varasd, 1783. január 28.

Kötelességének tartja, hogy amennyiben a toplicaiai ügyében Varasd vármegye törvényszékén ítéletet hoznak, s az Kollárt is érinteni fogja, arról őt tájékoztassa.

Illustrissime Domine Consiliarie Aulice,
Domine mihi Gratosissime!

Siquidem sedi judicariae comitatus Varasdiensis in processu collectarum Toplikensium sententiam fere,¹ in eademque Illustritatem quoque Vestram tangere placuerit; sanctimoniae obligationis meae non immemor, aliud facere, quam pro futura Illustritatis Vestrae directione negotium cum Illustritate Vestra communicare, non potui: quamvis autem in persona Illustritati Vestrae innotescendi, fortuna hactenus mihi non obli-gerit, dignetur tamen firmissime persuasum habere, me commodorum Illustritatis Vestrae numquam non studiosum fore, cum sim

Illustritatis Vestrae

humillimus servus et²
Marich Ludovicus

Varasdini die 28^a Januarii 1783.

comitatus Varasdiensis ordinarius notarius mp.

428 Jászay József Kollár Ádám Ferencnek
Geregye, 1783. március 25.

Szeretné, ha Kollár a leveléhez csatolt kérvényét eljuttatná az udvarhoz és őt egy, a Királyi Kurian megüresedett állás elnyerésében támogatná.

Illustrissime Domine Consiliarie Aulice[.],
Domine Patrone mihi Gratosissime!

Si quoad obtinendam quampiam functionem in praecedaneis supplicibus litteris meis¹ Illustrissimae Dominationi Vestrae exaratis denotata, nulla spes affulget, humillime supplico, dignetur Illustrissima Dominatio Vestra hic adnexam instantiam meam² altissimo throno ceasareo-regio exhiberi curare, atque gratiose commendare.

Profecto ad promptissimum fidelitatis meae zelum Sacratissimae Caesareo-Regiae Majestati testandum nil aliud, verum unice occasio mihi deest. Quam utprimum consequar, hujuscemodi fidelitatis meae effectus Illustrissima Dominatio Vestra mirari dignabitur.

Eotum videlicet³ Illustrissima Dominatio Vestra experiri dignabitur, qualiter conabor promereri expertum potens, ac gratiosum Illustrissimae Dominationis Vestrae patrocini-um, in quod omni cum submissione devotus, perenni in veneratione emorior.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Geregye 25ª Martii 1783.

clientum infimus
Josephus Jászay mp.

[A levélhez csatolva:]

Minuta instantiae

Augustissime Romanorum Imperator, et Rex Apostolice!

Infrascriptus supplicat, quatenus in locum defuncti Thomae Mérey, pauperum ad Curiam Regiam advocatus clementer denominetur.

Quippe instans quam notarius comitatus Strigoniensis per septennium, porro velut advocatus, et comitatus Nitriensis Tabulae Judiciariae assessor, pluribus annis non solum Majestati Vestrae Caesareo-Regiae, sed etiam regno fidelia obsequia praestare, taliterque antenatorum suorum, in diversis publicis functionibus denatorum vestigia sequi conabatur.

Demum⁴ supplicans deinceps quoque id primum, et ante omnia anhelaret, ut promptissimum fidelitatis suae zelum erga Majestatem Vestram Sacratissimam Caesareo-Regiam quavis possibili occasione, testari valeat. Datum Viennae Martii 1783.

Josephus Jászay

429 Horváth Mihály Kollár Ádám Ferencnek
Buda, 1783. április 12.

Egy barátjával elküldi az ígért dohánybumót. Újabb híreket majd a levél kézbesítője fog közölni.

Illustrissime Domine Consiliarie,
Domine Aestimatissime!

Mitto per amicum meum, clarissimum dominum professorem Stur, pulverem nicotianum, quem promisi. Jam pridem fidem meam liberassem, si se obptortuna[!] dedisset occasio: precor, ut idem probationem ferat.

Nova nostra tabellarius litterarum narrabit; quamobrem iis perscribendis supersedeo, neque gratiae, ac favoris commendo.

Illustrissimi Domini Consilarii

obsequentissimus servus

Michael Horváth

Budae 12 Aprilis 1783.

pastoralis theologiae professor mp.

P.S. Domicellae Annae¹ plurimam adscribo salutem.

430 Vassváry Imre Kollár Ádám Ferencnek
Varasd, 1783. június 19.

Beszámol a zágrábi püspökség és a káptalan újabb, a jobbágyok elleni tettéről. Kollárt és őt is pénzek elfogadásával vádolják, de ő a toplicaiai előtt tisztázta magát. A toplicaiai egyik börtönbe vetett vezetőjét köztörvényes rabként tartják nyilván.

Illustrissime Domine Consiliarie et Bibliothecae Aulicae Director[.]
Domine mihi Gratosissime!

Miserrima contribuens plebs mihi haud parum molesta statum deflendae caussae suae sciendi cupidissima compluribus me accesserat vicibus exorans; quatenus patrocini-um ejusdem ultronee assummere vellem, quam ad mentem complurium ad me Illustritatis Vestrae directarum literarum¹ consolatus sum, et ut omnes adversitates in pace, et tranquillitate sufferat summopere suasi.

Dolorose mihi conquesti sunt possessionis Vertlinovecz incolae, quod animalia eorundem ex communi olim pascueto ex 7. frustis constantia ad arcem impulsa habeantur, contra quidem tenores legum patriarum actutum detineantur; et quod adeo direxentur ut quid eisdem agendum sit, penitus ignorent.

Nullus dubito; dignabatur jam Dominatio Vestra Illustrissima pro sui indemnitate processum ad manus recipere; curiosus sum, quali modalitate mendax Juraics suam conprobaturus sit expositionem, tam quoad Illustritati Vestrae datos 12 000 florenos, quam et 700 mihi praetensive numeratos; quos profecto (quemadmodum per me submis-isse communitatis testimoniales testatum redderent) numquam me percepisse manifestum evaderet; ita inprobo eundem praedeficere legalis est seuquelae.

Paucis abhinc diebus coram fidedignis viris in thermis existentibus per ipsam com-munitatem recognitum est; quod omnes ejusdem expensae non ad plus, quam ad 2000 millia exurgant; quod si rerum est; quomodo 2000 ad 12 000 mendaciorum patres sceleratissimi deducere potuerit; concipere non valeo.

Ut mendaciorum patrum, et famae vororum gerronum ora occludantur; quemadmo-dum prioribus meis litteris,² ita et his susceptam causae deffensam gratioso Illustritatis Vestrae patrocinio humillime recomendo; ac una; ut curam Francisci Ponekovics (qui ut ut plebeae conditionis) homo sit consanguineus ordinarii vice comitis ad recomen-dationem domini ordinarii vice comitis comitatus Varasdiensis pro ordinario fiscali comitatus assumptus est; curam habere vigilem non dedignetur vel eo magis; quoniam hic in favorem capituli in causa miserae plebis contra me agere non perhorruit, collu-sorem proindem manifestum semet reddidit.

Caeterum dum pro responso ac informatione humillime instarem gratiosissimis commendans favoribus maneo.

Dominationis Vestrae Illustrissimae

Varasdini die 19ª Junii 1783.

humillimus servus
Emericus Vassváry mp.

P.S. Miserrimus Dolovcsák priori congregatione repraesentatus est Suae Majestati inter reliquos publicos malefactores; quatenus Sua Majestas eundem quoque ad fortalicia applicare dignaretur; quid interim resolvere Sua Majestas dignata sit, nondum mihi constat.

431 Berzeviczy Pál Kollár Ádám Ferencnek
Prága, 1783. július 10.

Kollár támogatásának és Károlyi Antal bőkezű mecénásságának köszönhetően nagyobb utat tehet Ausztriában, Cseh- és Morvaországban valamint Sziléziában. Prágában felkereste az egyetem könyvtárát, ahol az igazgatónak ajándékozta Kollár legutóbbi munkáját.

Illustrissime Domine Consiliarie Aulice,
Domine mihi Gratosissime!

Intima Illustritatis Vestrae cum excellentissimo comite Mecoenate meo¹ conjunctio et magnanima in me benevolentia efficiunt ut praesertim sub gratiosa Illustritatis Vestrae protectione illud adhuc post tot tantaque suae excellentiae in me beneficia impetratum me confidam, ad quod ipse ardor gratitudinis aspirare me jubet, si et excelsae domui Karolyianae proficiuus et patriae utilis civis esse volo.

Illustritati Vestrae dum Viennae recenter fuisset humillime detexi me confecta in patria amantissima peregrinatione ad Austriam Bohemiam Moraviam et Silesiam experientiae causa exmissum esse: et jam sentio ipsemet de die in diem magis quantum inde utilitatis in me profluat, optarem unice ut postquam Germanicas has provincias videro, possim etiam Hungarici commercii aliquam notitiam mihi comparare.

Quapropter ad Illustritatem Vestram plenus fiduciae recurro et humillime supplex fio ut si excellentissimus comes Viennam advenerit eundem in hanc sententiam ultro quoque pertrahere et me in animo ejus gratiose confirmare dignetur.

Ego hesterno die visitavi Bibliothecam Universitatis Pragensis: pollicitus sum curatori ejusdem amoenitates juris Hungarici² in quibus praeter patrias res nostras plurima essent in laudem Slavorum scitu dignissima. Is itaque et circumstantes, gloria gentis et praesertim authoris nomine capti orarunt me obtestatique sunt ut fidem meam eliberem cum primum domum rediero. Nisi Illustritati Vestrae aliter visum fuerit, ego multum interesse arbitror ut etiam Bohemos in consortium illius gratitudinis traham quam patria nostra Illustritati Vestrae debet, et prona deffert.

Qui gratosae protectioni enixe commendatus peculiari cum veneratione constanter maneo.

Illustritatis Vestrae

Pragae 10ª Julii 1783.

humillimus servus
Paulus Berzevitzy mp.

[A levélboríték címezése]: de Prág a Monsieur Monsieur de Kollár Seigneur de Keresztény Chevalier de l'Ordre de Sainte Etienne Conseiller Actuel Aulique et Directeur de l'Auguste Bibliotheque de Sacratissime Majesté Imperator Roi Apostolique a Vienne.

432 Balogh László Kollár Ádám Ferencnek
Körmöcbánya, [?] július 1.

Értesíti, hogy Elias Schmidegget rokonai vádjai alapján ismeretlen okból már hosszabb ideje börtönben tartják. Szeretnének sorsán segíteni, de nem tudják, mitévők legyenek. Ezért Kollárhoz fordulnak tanácsért, hogyan lehetne Schmidegget kiszabadítani.

Spectabilis Domine Consiliarie[,]
mihi singulariter Colendissime!

Quandoquidem jam in septem montanis civitatibus nostris etiam percrebuerit, p[er]ilustrem] dominum Eliam de Schmidek[!] nescitur artem qualibus ex rationibus longius jam pro summo nobilis familiae, cog- et agnatorumque suorum merore magistratualibus isthic carceribus detineri; ut proinde afflicto ejusdem honorati viri praesenti statui per amicos suos tandem succurrere valeremus, praeattactam Spectabilem Dominationem Vestram praesentium humillime requirendam esse duximus, quatenus pro summa nobis, nostrisque gratia, quali modo? et quibus adminiculis elliberandus esset eo gratio-sius transcribere haud dignaretur, quam quod usque d[...?] [...?] et ex quo capite liber-tate vir hic caeteroquin nobilis privaretur? sollicitare genuine haud scimus; qui caete-roquin nosmet aestimatissimis gratiis recommendantes plenissimo cum venerationis cultu perseveramus. Raptim.

Ejusdem Spectabilis Dominationis Vestrae

humillimus servus

L[adislaus] Balogh

Cremnicii 1ª Julii.

nominibus sororum [.....] [.....]

[A külfeten]: V[on] Cremnitz Monsieur Monsieur Le Noble a Kollar Conseilleur de Sa Majesté Imperatrice Roy[ale] Apost[olique] C[onseilleur] etc. à Vienne abzugeben im Neuberger Hofe 3ten Stocke.

433 Regina Hanusková Kollár Ádám Ferencnek
Óhegy, [?] augusztus 20.¹

Szűkös anyagi helyzete miatt fordul Kollárhoz és arra kéri őt, hogy járjon közben a beszercebányai bányakamaránál egy ház építésének engedélyezése érdekében.

Velkomožny, a Wisoce Urozeny (Sweho Tit[ulario])
a Wažnosty negwečzy Pan Pan Ujičzek!

Gnoham Padagicze gegi Welkomožnosti Pana Uyčzeka, zlibánim Ruku Milostiwich by račzily mu nehodnu Prosbu nezawrehnuty, ktera ničz gineho neznamená, gedine to, totissto: obkličzena gsem zmnohimy Ditkamy, Widicze buducziho Stawu welku Rost-ržitost, tak techdj uminila gsem gsy Lasku pohledawaty Ugegi Welkomožnosti Pana Uyčzeka, bich mne račzily Patronem, a zastupczem bity, by mohla Dowoleny mity, Dum osobitne Wistawity, čzo sobe netruffam unasseg slawneg Komory obdržety.

Gedine kdy zastupcze a Patrona Gegi Welkomžnost Pana Uyčzeka budem mity, čzo kdi obdržim, Silnu Nadehy Plna prosity budem Pred Milostiwim Obrazem Pany Marie starohorskeg zadluhe Panowany staleho Zdravy Prodlíweny, a rekomendugem gse Do Lasky zlibanim Ruku až Do smrtý Ugegi Pana Welkomožnosti Uyčzeka.

20 Augusti Wstarich-Horach.

Regina Hanuska obiwatelkine.

[A levélboríték címezése:] De Cremnitz Illustrissimo Domino Adamo Francisco de Kollar perpetuo in Keresztyn et Felső-Szopor Sacratissimae Caesareo Regiae et Aulicae Majestatis Actuali Aulico Consiliario et Augustae Bibliothecae Supremo Directori, Domino Domino mihi Gratosissimo Viennae.

434 Kollár András (Péter) Kollár Ádám Ferencnek
Körmöcbánya, [?] január 3.

Az újév alkalmából jókívánságait küldi. Betegségéből nehezen gyógyul és a hideg miatt nem hagyja el szerzetesi celláját. Kollár körmöcbányai bányájáról informálni fogja őt.

L[audetur] J[esus] Chr[istus]

Illustrissime Domine Frater[.],
mihi Colendissime!

Dum felix novi anni auspiciū parem continuationem ac felicissimū tam hujus, quam aliorum subsequorum terminum, post hos vero terminabiles annos, interminabilem felicitatem cordicibus advoveo illustrissimo domino fratri ac meae amantissimae affini. Prout nuperrime videlicet intamescant mihi pedes, mense Novembri a se solo apertus est sinister duplici in loco, quae vulnera nullomodo sangore possum, hinc propter frigus nec ex cella exeo. De fodinis¹ debite utique informatus est dominus frater. Puellam sororem Annam² uti et me humillime recomendo ac maneo.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Cremniczii 3. Januari.

sincerus minimus
frater Petrus Kollar

(A külzeten:) Cremniczio Illustrissimo Domino Adamo Francisco a Kollár Sacratissimae Caesareo Regiaeque Majestatis Consiliario, ac Vindobonensis Bibliothecae Custodi primo, Domino Fratri mihi Colendissimo a P[atribus] Franciscanis Viennae.

435 Kollár András (Péter) Kollár Ádám Ferencnek
Körmöcbánya, [?] október 20.

Amióta szerzetében gvardián lett, első alkalommal fordul kéréssel Kollárhoz. Szeretné, ha az udvarnál közbenjárna a királyi alapítású templom és kolostor helyreállítása érdekében.

L[audetur] J[esus] Chr[istus]

Illustrissime Domine Frater[.],
mihi singulariter Colendissime!

Nil charius in hac mortali vita esse potest, quam dum amicus, suo charo amico injurias manifestare, ac in necessitatibus suis, confidenter, ac tute, recurrere possit, id ipsum et ego primam petitionem apud Vestram Illustritatem pono sub gvardianatu meo, et quidem in causa domus dei conventus nostri, quae quidem agro conventus noster Cremnitzii esse caepit, sub patronatu magno in capellam regiam electa est, ita ut ex munificentia cesareo regia Leopoldiana, musica figuralis fundata hodiedum continue-

tur, et quolibet feria quinta sacrum, cum litanii omnium sanctorum exposito sanctissimo pro benedictione montanistica celebratur. Praeterea processio theophorica a toto cameratico officio, cum apparatu militari metalli fossorum quotannis solemniter ducitur, ac in praesentia Suarum Majestatum thronus non in ecclesia parochiali, sed apud nos erigitur: nunc vero eadem ecclesia diuturnitate temporis multum atrita, et obsoleta est, hinc necessitatem ejus videntes officiales cameratici, me multum stimulant, et perurgent, ut Illustritatem Vestram dominum fratrem pro salubri consilio accedam, num expediret, conventusque non erraret, si ad thronum Suae Majestatis, tamquam matris clementissimae confugeret, supplicemque libellum porrigeret, ut cum aliorum ecclesiarum maternam adeo curam gerat, suam etiam capellam regiam benigne respiceret, in qua quotidie preces pro benedictione montana fuduntur, missae sacrificia celebrantur, et hojuri pro incremento aerarii regii laborantes in spiritualibus sublevantur, haec quemadmodum altissimo judicio substerno, ita humillima super his informari supplico, et insto, ut sub gvardianatu meo, pro perenni illustrissimi domini fratris memoria ecclesia nostra tantisper reffloret, cujus felicitas, mea quoque ad dies vitae esset, quae nunc quidem lapide strotata est, sed arenoso, ut adeo obpavimenti rimas, et vitia transuentibus saepe periculum casus minetur; celebrantibus sacerdotibus in excavatis suppedaneis non mediocram molestiam causet, insuper supellex sacra adhuc Leopoldiana, partim consumpta, partim attrita, vix usui amplius deservit, conventus ipse jam tertio additamento auctus totus, disordinatus, et angulis obscuris repletus, vetustae cujusdam domus imaginem praesefert. Eam igitur spem in domino fratre colloco, ut me non modo salubri consilio, sed et fraterno brachio adjuvandum firmissime confidam, promittens una cum meis confratribus me deum exoraturum, ut deus ter optimus illustrissimum dominum fratrem diu incolumem, altiore, in terris, et in caelis dignitate coronare dignetur, dumque indubie consolatorium consilium, et eo celeriorē affectum, praestator, me ultroneis expertis fraternis favoribus, commendo et maneo.

Illustritatis Vestrae

Cremniczii 20 Octobris.

minimus indignus
frater Petrus Kollar

436 Kollár Ádám Ferenc ismeretlennek¹ [Bécs, dátum nélkül]

Felháborodottan elítéli az általa egri Tartuffe-nek nevezett férfiú erkölcstelen, erőszakos és igazságtalan viselkedését. Az esetről egy kisebb értekezést akar írni, hogy mások is megismerjék az egri Tartuffe ember-telen cselekedetét. Ezt azonban még meg szeretné beszélni Bessenyei Györggyel. Örömmel nyugtázza és köszöni, hogy levelezőpartnere a keresztényi birtok ügyében segítségére volt.

Adamus Franciscus Kollár
dixi fortissimo Epaminondae suo
salutem plurimam dicit.

Fanatici Agriensis Calchantis inhumani mores et aulae et urbi nostrae sunt notissimi. Videtur is ex Turcarum, nisi fallor, disciplina institutus vi atque iniuriis[!] imperium suum extendere velle, quod scelestum propositum quam vehementer a divini magistri nostri doctrina moribus, disciplina abhorreat, omnes nos, qui nequaquam nigra toga sed candore animi vere Christiani sumus, facile perscipimus. De communi amico nostro polliceri mihi possum, gravissimam hanc eum iniuriam longe pulchrius esse laturum,

quam vulgo ab iis fieri consuevit, qui *curios simulant et bacchanalia vivunt*. Quid enim? ignoretur illustris Orczius² et vir et miles fortissimus, nemini unquam fuisse probro aut dedecori ab homine mente capto aut, quod perinde est, a fanatico, impotente animi, maledictis lacessi. Sinamus, gloriatur, inque sinu suo gaudeat Agriensis *Tartufe*³ immeritis illustrissimum Orczium iniuriis contumeliisque superatum esse: quis enim est, qui ignoret, Agriensem et eius similes homines ex eorum Paraguaiae animalium genere esse, quibus *pigrityae* nomen est, quaeque ad propinguantem honestissimum quemque, obscoeno more suo, latio emissio urinaque respargunt. Haec et harum similia mussare invicem possumus at nequaquam tamen publice vociferari; cum, pro dolor! huc denique rerum processum sit, ut nisi nos profani vos scilicet milites et nos anathemate percussi scriptores sanctitatem dignitatemque religionis nostrae castis mansuetisque moribus tueamur, necesse omnino sit, eam ab universo reliquo genere humano pro barbara atque inhumana haberi. Ne tamen improbi probis impune insultent, et quia iniuriam suam modeste conqueri et inflictorum vulnere remedia quaerere leges divinae humanaeque permittunt; dabo sane operam perquam diligentem ut inhumanum hocce Agriensis *Tartuffi* factum illis brevi innotescant qui innocentiae praesidio et probis civibus auxilio esse debent. De modo, ut suasisti, cum Bessenyeio⁴ agam, et eo, qui optimus esse videbatur, utar.

Caeterum de gaudio Tuo, quod obtenti a me Keresztényi causa⁵ mihi sincerissimum testatus es gratias Tibi ago habeoque immortales; at scito tamen nihil prorsus novi abs Te mihi esse perscriptum: sciebam enim iam pridem, te pro nostra aeterna amicitia, semper et ubique vere ac ex animo gavisurum esse gaudia nostra. Sed, pro Deum immortalem! quam caro mihi steterunt exigua haec nostra fortunarum nostrarum incrementa! Jacobum illum Isaaci filium Abrahami nepotem nosti? illum ego mihi servitutis diuturnitate et laboris taedio omnino superasse videor: nam is pro Lia, Rachele, gregibus, familiaeque omni quatuordecim solum annis servitutem pependit, at mihi geminis totidem. Id est, octo et viginti serviendum fuit. In eo tamen sumus quum simillimi, quod utrique nostrum, in patrium revertenti, ab Edemitis fratribus nostris maximum periculum fuit: quos nisi dextre vitavissemus[!], actum fuisset futurum de substantiola nostra servitutis sudore parta. Boni superi! adeo ne posse reperiri inhumanos homines, qui alienis damnis gaudeant, exsultent infortuniis! A vicesima die praeteriti mensis Novembris intra spem et metuum fluctuabam excitata nimirum tempestate ab illis qui religionis sumta persona odium suum et invidiam tegere conflueverunt. Enimvero vehementer vereor, ut perferendas huiuscemodi iniurias satis mihi patientiae suppetat, haec si me deserat, dabunt mihi poenas *Tartuffi* nostri, in quos non unum acutum calamum servo conditum. Rident illi quidem sua inter pocula calamos nostros, sed tamen vel inuiti fateri coguntur, non nihil molestiae sibi a me esse illatum. Quid vero de illis fiat, si illum strinxero, cui epigraphe est: *Scythicus sic fulminat ensis*: quid si illum celebri lemmate insignem: *Hic palmas laurosque metit* Tu nosti reliqua ego caeteris supersedeo. Sed, suadeo, ne me commovearit; nam si quid in vita mea mihi recte didicisse videor, certe salse rudere didici: non enim alio hoc hominum genus modo efficacis castigatur quam erudito visu. Loyolitas hac arte docti et probi viri oppugnarunt. Sed de his pluribus alias.

Reviscendae patriae tuae suscepta consilia tua probo, invitus tamen; cum longius quotidie a nobis affuturus sis: cura tamen literis tuis ut iter tuum levius feramus. vale! animae dimidium meae, et me Dacis tuis tuum ex asse esse nuntia! iterum Vale!

437 Bossányi Gábor Kollár Ádám Ferencnek
[Nagyszombat?, dátum nélkül]

Nem érzi jól magát a jezsuiták között, akiknek erkölcsseitől idegenkedik és bírálja őket.

Spectabilis, ac Perillustris Domine,
Domine et Patrone mihi Colendissime!

Si praesumptio est! quod Spectabili Dominationi Vestrae me, ignotus, per literas praesentem personaliter comparare jussus; poenam dominus Balogh¹ deprecari non potest; ut cujus potissimum informatione; eam de Spectabilis Dominationis Vestrae praecellenti, merito fiduciam concepi; ut et promittere mihi audeam; veniale id mihi fore; quando, etiam alii patrono meo maximo! debitum personalis obsequii homagium exolvere; me adhuc semper impedit, melancholizandi necessitas, ab arendatoribus et plenipotentariis meis mihi indefinenter imposita! Quod si ergo Veniam sperare habeo; fateor; me haud parum, eidem domino Balogh debere: quod eminentem Spectabilis Dominationis Vestrae, erga iustitiam, ac veritatem zelum; ipso iudicante, reverenter intelligam. Atque, hinc est; quod, in occasiones, memet in Spectabilis Dominationis Vestrae gratiam insinuandi intentus; indepta nuper (ex cujusdam emeriti sacerdotis relicta substantia) monita privata societatis; eidem, primum obiter notificare; nunc vero, etiam, hic in acclusis communicare praesumpserim: spe fretus; quod, si eidem hactenus forte ignota; jam, etiam haud ingrata futura sint iustituario; ut quidem ex edito eiusdem opere liquet; compertissimo! Quod si jam aliunde nota; saltem certe, meum, de occupanda sua gratia animum contestatura: tanto quidem felicius; quod monita haec; sicut; cum, ut ovum ovo: (ut cum [...] ringio loquar) sic moribus Jesuitarum undiquaque consentireprehendantur; geminum eorundem ectypon sunt; sic etiam, ex eorundem authographo deprompta esse, dubitari vix possint: ex quo; et a Montaltio, in Epistolis provincialibus, circiter pagina 425. allegentur; et sententia Capuccini Valeriani pagina 151. (apud eundem Montaltium) indigentur:² sed etiam multa in se contineant; quae Jesuitis, nec ab amico, nec ab inimico (respective) supponi; verim a solis Jesuitis sic scribi potuisse; attentius consideranti, plane persuadeant: praeterquam quod; ex actis congregationum generalium Societatis; ipsiusmet Laynezii³ ea partum esse; satis aprietur. Ut proinde etiam; cum, uti dicitur; an non valeat; nisi contra ignorantem; ignorationem eorum a mundo depellere, satius omnino videri, merito possit (ne ultra dici pergat; principumque contra Jesuitas justitia luculentius evincatur) quam superstitionis eorum; eo quod fafatialia denique; vitia sint; occultatione, id denique efficere; ut idem, maneus idem; (hoc est: occultum, ut hactenus) semper sit aptum facere idem hoc est: privatim ac publice, in fortunas, personas, et conscientias quorumvis; impunitissime grassetur, pestilentissime! imprimis; cum, quod ex eorum propalatione praetexti posset scandalum speculativum; longissime sit tolerabilius scandalo practico, ex suppressione munitorum horum, certissimo certius imminente: praesertim; cum et alius de jam dudum; idem fere, quamvis per diversa; agant plerique omnes! agant vero feliciter, ideo tantum; quia sic agere ignorantur! et dum improborum honori, ob status honorem parcitur? Status ipse totus improbus, ac intrinsece inhonoris efficitur: cum contra; si tempestive cradicentur zizania; nec quidem forte; (quod tamen et ipsum satis solvitur per aliud oppositum: forte;) imo jam nullatenus eradicaretur et triticum; quin immo purgaretur oppido, solidareturque atque multiplicaretur! quandoquidem; jam denique, utraque ad plenum messem excrauerunt; ac proinde, etiam comburendi zizania, tempus omnino advenerit! quod quidem; ut ut sit?

Ego me favoribus et gratiis Spectabilis Dominationis Vestrae, praesentibus enixissime commendans; esse, manereque incipio.

Ejusdem

humillimus servus
Gabriel Bossányi mp.

438 Berzeviczy Sándor Kollár Ádám Ferencnek
[Lomnic?, dátum nélkül]¹

Az utasítások értelmében a régi magyar–lengyel országhatár jobb megismerése és az új határok pontosabb kijelölése érdekében végzett levéltári kutatásokat. Ezek eredményei szerinte kétségtelenül bizonyítják, a lengyel történétírók véleményeit is figyelembe véve, hogy az egykor elcsatolt területek a Magyar Királyság részei voltak. Kéri Kollárt, hogy nyújtson tanácsot fia nevelőjének egyik műve kapcsán.

Spectabilis ac Perillustris Domine Consiliarie[.]
Domine mihi Colendissime!

Dominus illustrissimus referendarius Török¹ dignabatur mihi exquisitiones litterarum, ad clariorem antiquorem regni limitum cognitionem deservibilis committere, unaque disponere ut inventas Spectabili Dominationi Vestrae, transmittere; huic commissioni satisfacere volens, praeter jam per me inventas mussinenses est, nunc denuo incidi in duas litteras, ad designationem limitum, uti ego quidem opinor, haud exiguo usui futuras; quas, litteris meis ad illustrissimum dominum referendarium scriptis inclusis, sub vidimatione privata nostra, transmitto.

Si perinde dominus illustrissimus Török jam Viennam abcessisset, dignabitur asserta epistola mea, acclusam litteram excipere, atque ex contextu illius, mensem etiam meam, circa applicationes litterae usque ad terram, de qua agit, cognoscere.

Tractum illum Neoforensem sub Carpato existentem, ita clare edocent illae duae litterae ad Hungariam pertinuisse tempore Caroli I, ut nihil in contrarium dici amplius possit.

Nunc scire vellem, a domino spectabili, quid cogitare munissemus[?] nostrum de ducatibus nunc Poloniae subjectis, Oszvicensi, Zatoriensi, Severiensi, et Masoviae prius coronae Bohemicae subjectis, et quo inclinatur sententia Spectabilis Dominationis Vestrae, de illis postliminio, Bohemiae reapplicandis. Ego quidem cum Benczurio² ex scriptoribus Polonicis, ducatus illos reapplicabile esse censerem, imo si unquam, nunc cente commodis id fieri posse existimarem. In Augusta Bibliotheca Caesarea Spectabilis Dominationis Vestrae concredita, procul dubio exstabant ad hanc materiam complura monumenta; sed quid javat v[...?] similia provocare, cum modus et occasio illa inspicienda mihi desit. Saltandum itaque nobis est in defectu fo[...?]sarum virginum, cum deformibus etiam in his Capathi[!] [.....] [...?]idus nobis illuxerit Musis nostris favorabilior.

Unum adhuc habeo quod³ pace Spectabilis Dominationis perfero: m[...?] penes filium meum instructorem egregium et litteratum, dominum Sneider, Golniczio uno ex montanis oppidis nostris oriundum, qui geometriae subterraneae et metallurgicae professore operam navare vellet Schemniczii; sed parente suo olim celebri urburario, nunc vero adverso fodi[...?] fato nimium quantum exseneato. Sumptibus ad studium hoc penitus excolendum necessariis destituitur; itaque u[...?]pum assequi suum posset egregiae indolis juvenis, ad ge[ometram] regiam, cujus redditus multis millibus auxerat genitor super urbanae multorum annorum solutiones, supplex con[...?] atque practicantis conditionem cum salario ordinario petere constituit, totam vitam suam servitio summi [.....] principi consecraturus. Hac in re quo canali quove patrono procedere debeam, consilio suo me adjuvare, pro sua erga me testata amicitia et benevolentia dignabitur. Cujus ego me gratiae et amicitiae commendo et summa cum veneratione maneo.

Spectabilis Domini Consilarii

servus devinctissimus

Alexander Berzeviczy de Eadem et Lomnicz mp.

[P.S.] Responso si meo suo, dignum facere dignabitur Spectabilis Dominationis illud per Leuchoviam Kesmarkinum ad Lomnicz mihi transmitti peto.

439 Ismeretlen Kollár Ádám Ferencnek [Debrecen, dátum nélkül]¹

Nagy elismeréssel szól Kollár tudományos munkásságáról, különös tekintettel a magyar közjogra, melynek alaposabb megismertetésében elévülhetetlen érdemeket szerzett. Dicséri Kollár jóindulatát és emberségét, melyet fia bécsi tanulmányai során is megtapasztalt.

Illustrissimo viro Adamo Francisco Kollar,
utrique Caesareo-Regiae et Apostolicae Majestati <Majestati> a consiliis
salutem plurimam.²

Non nunc primum est,³ quod TE⁴ literis meis adire percipit⁵ animus vir⁶ illustrissime. Ex⁷ quo enim doctissimae TUAE lucubrationes in eas etiam oras penetrarunt, quas abhinc decennium incolebam, tanto semper cultu tantaque veneratione nomen TUUM prosecutus sum, ut nullam ex re aliqua maiorem coeperim voluptatem, quam futuro⁸ TE de⁹ virtutibus TUIS inter amicos loquendi vel audiendi¹⁰ daretur occasio, nec quisquam certiore me sibi necesse est adversarium, quam qui scriptis tuis cedro dignissimis obligeretur. Ac iam tum¹¹ plus simplici vice ad te scribere¹² institueram, gratiasque Tibi agere¹³ maximas pro immortalis¹⁴ primitiarum TUARum quas ad me solas videre licuerat, beneficio,¹⁵ quo universam gentem nostram tam liberaliter beasti. Dicam enim quod sentio, semperque sensi, et vel invidia fatebitur TE primum quam plurima nos conducuisse ad jus publicum Hungariae pertinentia, quae antea ignorabamus ignorant et multa ante nos secula, et si quae velut per nebulam videbamus ea etiam in plena collocasse luce, a multis iisque gravissimis erroribus et et[!] praeiudiciis nos liberasse ea et viam¹⁶ emuniisse, quae TE praeunte facemque prolucente ad¹⁷ divae veritatis templa grassentur posteri. Sed istos conatus meos¹⁸ nescio qui timor aut¹⁹ principio represseretur. Exceperunt mox rerum mearum non una vicissitudines et laboriosae oris quae postea agenda fuit vitae infinita pene impedimenta. Denique inbecillae²⁰ huius valetudinis ratio, si qui super essent igniculi pene sufflaminarant.²¹ Vicit tamen isthaec omnia tum maximarum TUARum virtutum frequens²² et defixa contemplatio, tum singularis TUAE humanitatis et bonitatis grata recordatio, nam et filium meum dum Vindobonae esset alloquiis TUIS tantus vir non dedignatus es, et mei licet nunquam TIBI visi faventissimam mentionem ubi occasio incidisset facere haud gravatus es. Prudens reliqua taceo, quorum memoria mihi mortalis huius vitae futura est.²³ Liceat ergo abs TE exorare vir illustrissime, ut ad istum cumulum hoc adhuc auctarium adicias, ut epistolam hanc hominis TIBI devinctissimi TUARUMque virtutum magis quam fortunarum non fucati aestimatoris serena fronte accipias, mihique inter clarissimi nominis Tui ingenuos cultores, vel in imis subselliis aliquem locum concedas. Vale vir summe diu multumque bonae domus augustae patriae totiusque orbis litteratae.²⁴ Addat TIBI Deus Omnipotens Maximus vitae utriusque ornamenta ac solatia²⁵ cumulatissima, servetque ad extremam usque aetatem quam florentissimum. Ista sunt semperque fient calidissima vota.

Illustrissimi Nominis TUI

devinctissimi veneratoris

440 Kollár Ádám Ferenc Adami ?-nak [Bécs, dátum nélkül]

Kéri, hogy tudósítsa őt a körmöcbányai peres ügy állásáról.¹

441 Adami ? Kollár Ádám Ferencnek
[Körmöcbánya?, dátum nélkül]¹

Beszámol a körmöcbányai per legújabb fejleményeiről és egyéb dolgokról.

Spectabilis ac Magnifice Domine Domine ac Patrone [...?]

Inexpectatam praeattactae Dominationis Vestrae epistolam² ad me dare dignatam omni, quo par, et cultu obsequiose quidem percepi, quo autem in causa domini agentis Tersztianszky[!] ad Spectabilem Dominationem Vestram ex officio directae ad manus Spectabilis Dominationis ignoro, collimare attamen licet, dictum Spectabilem [...] praeattactae Dominationi Vestrae bono animo praevis [...]care - hocque modo eandem ad amicabilem [...]nere intendisse, causam vero ipsam quo Spectabilis Dominatio Vestra ex literis huius sa[.....] eiusdem salutarem intentionem uberius in [...]. Decidit officium, nec, parte incatta nondum [...]rum tamen decisionem ex variis ad casum [...]tanarum Spectabili Dominationi Vestrae aliunde [...]sito, quod res, uti pars actore eandem [...] processus reapse vera inveniatur, [...] uni vel alteri parti inaccepta ut [...] [...]tus Cerniziensis opus Rab[...?] me camergrafius, ut rem, de cuius [...] amice componere studeat [...]. Dubium in lege officii[...] [...] [...], firmata habetur [...] signis, pendit [...] visum sumere, eidem minus necessarium visum fuit, si huc titulum ingessionis obtinent ii, qui ad tempus alterae partes quoquo titulo pecunia sua sustentant, habent [...] et eadem fonte leges et regulas suas, quibus mediantibus [...] [...] retientiae debitum suum assequi valent, deprecor iniustissime, quod prolixius de lege loquar, nulla alia ex ratione [...]nae sumo, quam ut sincere ostendam, qua de causa officium [...]num camergrafiale spectabili domino v[ice]camergrafio mentem [...]ius aperire duxerit; gratulanter sibi in reliquo mon[...] de neo-clementissime resolutio excellentissimo domino praeside [...]o excelso dicasterio montano, ex quo non audire vene[...] scire liceat, quod totum corpus ex doctissimis, et eruditis insistat; causas vero dominae Schmittianae iustitiae, [...]trutinio eorum, ad quorum manus devenierint, [...] mihi quidem addicta non videtur, nec ambio [...] me ejus indoles non latet, verum quidem est [...] hinc in partibus pro eius, singulari patro[cinio] [...] non alia ex ratione quam ea, quod fors eadem [...] [...]ciali benevolentia, aut protectione passim [...] [...] hocce artificio adversarios suos terrefa[...] [...] [...]a coram hominibus facile credulis se [...] [...] finaliter patrociniū, et gratiosa [...] [...] Spectabilis Dominationis Vestrae officia obse[...] gratiam pro alia quam [...] [...] exarare dig[...] ductus praesentibus, quod me angit, indilate exponere partem[?], et jam in quartum annum, qua caesareo regii consularis, Constantinopoli haerentem, sed reditus [...] [...]tionis, anhelantem, postquam jam antea per tres et semi annum meis et post vero Caesareo Regia [Majestas?] Sua philosophica, et juridica, praeter linguas orientes, praeterquam amo etiam generem meum viam conthoralis illustrissimi domini consilarii status liberi [...]nata Vianini pro amico suo agnoscit, hic qua huc praeterito anno ad relationem, et commendationem [...]ficii Nagybaniam qua rationista actualis et [...] quidem existit, verum et ille, et uxor et proles valent, adeo ut aurae Nagybianensis eisdem n[...] itaque congruentem mutationem, sed nec filium [...] et patrocinii ullius defectu juvare scio, si igitur Sp[...] potenti sua gratia, a consilio suo hodie cras [...] et illi obligati persistemus. Ego vero P[...] [...] annos hisce in partibus in cameraticis [...] [...] conthorali nata Piroltiana iudicis [...] [...] filia paulatim senesco, et ad[...] [...]sumo, donec tandem vivere, do[...] gratiis et favoribus

Spectabilis ac Magnificae [...]

humillimus

442 I. L. Kollár Ádám Ferencnek
[Hely és dátum nélkül]

Értesíti az urbáriális vita miatt bebörtönzött óturai lakosok és saját maga kiszabadulásának körülményeiről. Szeretné továbbra is Kollár támogatását és közbenjárását kérni az udvarnál az óturaiak és Pozsony vármegye magisztrátusa közötti perben.

Illustrissime Domine Consiliarie Aulice,
Domine et Patrone mihi Gratosissime!

Quod toties Illustrissimam Dominationem Vestram, in tantis suis publicis aulicisque laboribus continuis occupatam, praesentibus incommodare praesumam quaeso demisse, id mihi vitio neutiquam vertere, verum gratoso animo meas praeces, et lamentationes, suscipere meque ex omni parte proh dolor! derelictum et afflictissimum, ex compassione Christiana paterne potentique suo patrocínio protegere et adjuvare dignaretur. Etenim per gratosam Illustritatis Vestrae cooperationem, et interpositionem (pro qua, immortales refero gratias, et ceterum, usque ad cinere vitae meae recolere memoria haud intermissurus sum non solum ego innocens, verum etiam miseri deputati O-Turenses ex aresto die 21^a currentis, ex benigna Suae Majestatis Sacratissimae resolutione, et mihi antelatis incollis[!]) per dominum secretarium Cancellariae Hungaricae Gassner,¹ pronuntiata liberi dimissi sumus; ast dum ego post sumptum prandium eadem die, grabatum meum et reculas ad hospitium meum actualiter transferre et me in persona conferre voluissem ad Illustrissimam Dominationem Vestram gratias humillimas acturus? Ecce ab insperato (ut opinor ex factione inimicorum et vatiniانو erga me agentis partis adversae odio ejusque persecutione) mihi soli, O-Turensibus jam praevidemissis, per eundem dominum secretarium serio injunctum erat sub poena perpetui silentii, ut non praesumerem amplius vel unicum instantiam, seu in causa O-Turensium, seu vero quorumcunque incollarum[!], in re urbariali querulantium² ad Suas Majestates Sacratissimas porrigere, sed neque ad Illustrissimam Dominationem Vestram accedere.

Verum me statim jussit Posonium discedere, prout et miseris O-Turensibus sicut ab aliis intellexi id ipsum sub poena gravioris aresti imposuit, et nihil dicere voluit ad meam interrogationem qualiter quaestionatus contractus censualis, (quem ex hospitio meo nocturnis horis commissarias regiminis accepit in suo originali, et tradidit ad manus domini Klobusitzky³) per excelsam cancellariam sit modificatus, et per Suam Majestatem Sacratissimam ratihabit.

Duntaxat id respondit, jam esse per Suam Majestatem Sacratissimam medio benigni mandati sunt ad comitatum expediendi dispositum; ut audient finalem resolutionem, et penes hanc manere debent. Iam autem, quid in comitatu publicabitur? An nova deputatio sit ordinata, pro in exeundo contractu, vel minus? Id primum videbimus.

Verum proh dolor! Dum ego ipsissima die 21^a ex aresto primo vespertina hora, ob pudorem exire volebam: mihi super arestum per capitaneum domus hujus pronunciatum et impositum est, praesentando hicce ex tractualiter, excelsi regiminis Austriaci determinationem: ubi ego nec citatus, neque auditus, ad postulatum creditricis (aeque sine omni dubio ex factione memorati agentis Bajanovits) per tertios personas, contra me concitantis, hicce in praesens detentus haereo, neque ullam commissionem eatenus habui, prout jam Illustrissimae Dominationis Vestrae ante 4. dies medio cujusdam servi, ex aresto perscripseram. Supplico itaque humillime, ut me gratoso suo consilio, et patrocínio adjuvare, et notificare non gravaretur, an ad Suam Majestatem Sacratissimam rursus respectu hujus supplicem porrigere debeam. Hocce debitum non est liqui-

dum, quia multas habeo exceptiones et probas, sed scripta Posonii sunt. Dum itaque gratiosum responsum praestolaturus sum, emisse commendatus gratis emior cliens humillimus: L. I.

NB. Hoc momento id quoque nobis in aresto significatum est, quod Sua Majestas Sacratissima ex sua clementia materna, exsolvere velit omnia debita pro arestatis; sed non scitur an in toto vel in mediate? Nos communi nomine arestantes missimus instantiam ad Kutenbergianam.

NB. Mihi suasum est, per alios huc venientes consuetudinis Austriacae gnaros, ut vel ad Suam Majestatem recurrerem, vel medio cujusdam noti patroni, apud excellentissimum dominum consiliarium Preyner, et cancellarium regium Peck, pro dimissione instarem, et ut ista foemia[?] ad Hung[?] relegetur. Sed vereor, ne si illuc instantionaliter recursum fecero; me cancellaria magis persequatur.

NB. NB. Ego audiui, huc venisse novos O-Turenses incollas[!], cum butyro et caseo, si meus scriba necdum discessit ob innopiam intertentionis, mittam illum, vel praesentem nuntium ad illos, ut accedant ibere vesperi ad Illusstrissimam Dominationem Vestrā; quid agitur in comitatu, illi possent 150 florenos interea [.....].

NB. NB. NB. Siquidem hocce iubilaeum et nativitas neo nati serenissimi principis, ac praeterea nomen onomasticum imperatoris, die 19^a concurrebat ex illo motivo dedimus unam Majestati Sacratissimae demissam instantiam, quam acceptavit dominus camerarius comes Kutenbergh, sed non possumus rescire an illam revera Suae Majestati praesentant, rogo informari.

FÜGGELÉK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

I. Kollár Ádám Ferenc könyvével kapcsolatos iratváltás a magyar királyi udvari kormányzóék és a bécsi udvar között (1764)

a) *A Magyar Királyi Udvari Kancellária elnökének, Eszterházy Ferencnek a felterjesztése Mária Teréziához*

Allerunterthänigste Nota!

Auf ein allerunterthänigsten Vortrag, welchen die treuehorsame Hungarische Hof-Kanzley in Betref der von Consilio Locumtenentiali eingeschickten Censur über ein, und andere acatholische Bücher unter 11ten jüngst abgewichenen Monaths allerhöchsten Orts hinaufgegeben hat, und in welchen nebst der gedachten acatholischen Büchern auch des Adami Francisci Kollarii Buch de originibus, et usu perpetuo potestatis legislatoriae circa sacra apostolicorum regum Hungariae. Vindobonae 1764. eingebegriffen, und unter denen verbotenen Büchern mitgerechnet war, geruheten Euer Majestät eben in Betref des nun erwehnten Kollárischen Buchs folgend allerhöchste Resolution zu schöpfen: *Caeterum summopere mihi displicet, Locumtenentiale Consilium aequi ac Cancellariam cum censore, et Commissione Religionis in eo convenisse, quod librum bibliothecarii Kollár de juribus regum Hungariae circa sacra rejectum, ac prohibitum declararint. Quamquam enim tempore diaetae libera hujus operis distractio inhibita fuerit, minime tamen intentio mea fuit, illud prorsus rejicere, aut pro prohibito declarare, quin imo necessaria loco suo una disponere duxi, ut liber hic prudenti sub discrimine personarum deinceps etiam vendi possit.*

Allernädigste Frau! Die treuehorsame Hungarische Hof-Kanzley, welche auf das äusserste immer dahin besorget ist, um Euer Mayestät allerhöchste Befehle der obliegenden Pflicht gemäß mit aller Aufmerksamkeit genau zu erfüllen, und den Allerhöchsten Dienst nach Dero gerechtesten Gesinnungen zu befördern, müste es wohl samt meiner biß auf das innerste schmerzen, wenn halbe ohngeacht all: ihren so sehr sich angelegen gehaltenen Dienst-Eyfer dennoch wider Euer Mayestät allerhöchste Befehle aus unwissenheit etwas begangen hätte um so viel betrübter aber wurde derselben fallen, wenn selbe sich mit deren Landes Dicasterien in eine Verhandlung eingelassen sollte haben, so denen allerhöchsten Gesinnungen nicht gemäß gewesen wäre; Euer Mayestät möge es am besten allerhöchst bekannt, und erinnerlich seyn, in was vor einer Verlegenheit sich die bey dem lezten Landtag versamlete Hungarische Stände wegen des obangeführten Kollárischen Buchs befanden, und was gestallten die diesfällig ständische Vorstellung allenthalben schon entschlossen, und biß auf die Ausfertigung zubereitet war, durch mich aber mit Einfluß des Vice-Canzlers, und durch Verordnung des Hof-Raths von Pichler, welcher viele Stunden in dieser Sach mit mir zugebracht hat, folglich auch von den ganzen Hergang dieser Anliegenheit das weithe- re Auskunft zu erstatten vermag, nur mit vieler Mühe, und nach vorläufiger disponirung ein, und anderen von denen Ständen hat verhindert werden können alß zwar, daß nicht die mindeste Frage mehr darüber aufgeworfen worden sey.

Übrigens werden es die hier sub N[umer]is 1mo et 2do in Abschrift angebogene allernädigste Hand-Billieter mit mehreren ausweisen können, woher der quaestionirte Verboth obgedachten Kollarischen Buchs seinen Ursprung genohmen, und was vor eine Beschaffenheit derselbe gehabt habe? Bey welcher Gelegenheit, und zwar mit Erhaltung des sub No. 1o erstgedachten allernädigsten Hand-Billiets nachdeme auf die Arth, wie nehmlich die diesfällige Expedition veranlasset werden solle? Fürgedenket worden, so habe ich treuehorsamer Hungarische Hof-Canzler mittelst hier sub N° 3mo in Copia neben iedignirte Nota Euer Mayestät zweyerley Weege alleruntherthänigst

vorgeschlagen, und meine Meynung dahin eingeletet, daß nemlich sothaner Verboth via Consilii Locumtenentialis zu bewürken wäre, und so die Land-Stände in ihrer Representation die devotirte Danknehmigkeit abstatten werden, alsdann erst der Hand-Brief von Euer Mayestät mit gnädigen Ausdruckungen an ihm Grafen Palatino erlassen werden könnte.

Hierauf geruheten Euer Mayestät folgend: allerunterthänigste Resolution zu schöpfen: *Bin völlig mit seiner Meynung verstanden, daß der Brief nicht gleich abzugeben, und erst selbesmahl, wann die Stände ihre Danknehmigkeit ohne weiterer Repraesentation, oder Vorstellung werden gemacht haben.*

Zufolge welch: allerhöchsten Entscheidung sodann auch die Expeditionen, welche den widerholten sub No. 1° allergnädigsten Hand-Billiet gemäß verfasst der oberwehnten Nota sub spe rati so, wie es die beyde Abschriften sub N[ume]ris 4° et 5° zeigen, beygelegt, und von Euer Mayestät allergnädigst unterschrieben worden, an gedachtes Consilium Locumtenentiale sowohl, alß wie auch an ihm Banum Croatiae ergangen seyn, der vorberührte Hand-Brief hingegen wie es aus der Original Anlaage sub No. 6° zu ersehen wäre, biß nun durch mich zuruckgehalten worden ist.

Wannhero aber die diesfals erlassene Expeditionen nichts anders entfalten thätten, alß was Euer Mayestät mittelß allergnädigsten Hand Billiet sub No. 1mo allerhöchst anbefohlen haben, daß nemlich gleichwie des gedachten Kollarischen Buchs weitherer Druck und Verschleiß hier in Wienn alßgleich allerhöchst eingestellt worden, alßo wolten auch die Einführung desselben Buchs in das Königreich Hungarn in so lang, alß dessen Inhalt genau, wird untersucht werden können, keinerdings gestattet, und zugelassen, diejenigen Exemplarien aber, welche bißhero durch wem immer eingeschaffet, und eingeführet worden seyn, von denen Besitzern mittelß des Consilii Locumtenentialis abgeforderet, und bey demselben biß weithere allerhöchste Verordnung aufbehalten werden sollen: Biß nun hingegen weder von einer anderen allerhöchsten Verordnung, noch von einer obangemerkten Untersuchung der treuehorsamen Hungarischen Hof-Canzley etwas bekannt worden wäre: So hoffet selbe ganz zuversichtlich, und schmeichlet sich anbey, daß es Euer Mayestät mildreiche Gesinnung niemahlens zulassen würde, um der treuehorsamen Hungarischen Hof-Canzley dasjenige zur Last zu legen, was selbe zu Erfüllung deren allergnädigsten Befehlen auszuüben verpflichtet war.

Wenn dahero Euer Mayestät festgesetzte Willens-Meynung dahin abzielen thätte, daß eröffnetes Kollarische Buch in das Königreich Hungarn wider frey eingeführet, mithin der oberwehnte Verbott sowohl mittelß des Locumtenentialis, alß wie auch Croatischen Consilii aufgelegt werden soll, so dürfte es bloß von Euer Mayestät allergnädigsten Befehl abhängen, was man vor eine Ursach in sothaner Expedition vorschützen, und anführen soll, nachdeme die obangebogenen Verbotts: Expeditionen hauptsächlich andeme gegründet waren, daß mehrbesagtes Buch *nebst andern auch einige anstössige Gründe gegen unsere heilige Religion enthalten* thätte, und obschon man allenthalben der ungezweifleten Hofnung wäre, daß gleichwie die jenigen, welche Euer Mayestät ingerathen haben, daß mehrerwehntes Buch einige anstössige Gründe gegen die heilige Religion enthalten thätte, also auch jene, so glauben, daß im erstgedachten Buch keine dergleiche der Dominanten wahren Religion nachtheilige Grund-Sätze begriffen seyn; vor den daraus zu erwarten kommenden effect gut sprechen werden: So wäre dannoch bey deme leicht vorzusehen, daß bey vornehmender Widerrufung sothanes Verbots nur neue Gelegenheit denen Comitatern an die Hand gegeben wurde, um Euer Mayestät mit neuen Vorstellungen, und Beschwerden zu belästigen: Überhaupt aber es Euer Mayestät erleuchteten Einsicht und allerhöchsten Entscheidung überlassen wird,

ob es rathsam und vielleicht auch nicht ohne Gefahr der Religion seyn, dasjenige zu widerrufen, was unter Euer Mayestät geheiligten Nahmen, und geheiligten Unterschrift mit so wesentlichen, und wichtigen Ausdrücken vermög Euer Mayestät allergnädigsten, und mit eigener geheiligsten Hand durch auch geschriebenen Billiet ausgefertigt, und im Land kund gemacht worden ist: aus der Eingangs erwähnten allerhöchsten Resolution scheint es zwar als ob Euer Mayestät die Auflang und den Verschleiß obbenannten Buchs prudenti sub Discrimine Personarum allhier schon veranlassen hätten, nachdeme aber ein jedweden aufgelegte Author sich dem Urtheil seiner Leßner überlassen muß, so finde mich benöthiget Euer Mayestät in allerunterthänigkeit ganz offenerzig zu erklären, daß weder die Nothwendigkeit, noch den Nutzen einsehe, welche man sich von sothanen Buch versprechen könnte, massen wann auch in denselben einige gute Grund-Sätze mit einbegriffen wären, selbe dennoch keine so besondere Seltenheiten ausmachten, welche relate ad Jura Regis, et Regni Hungariae der treuehorsamen Hungarischen Hof-Canzley unbewust seyn, oder auch von derselben besonders bey dessen dermaliger Beschaffenheit ohne allen Anstand behauptet, und unterstützt werden könnten.

Wienn den 7ten April 1764.

Esterhazy

[Az irat végén Mária Terézia megjegyzése:]

Die Kanzley hat durch die angezeigte Beschaffenheit sich hierunter zu Meiner Zufriedenheit vollständig ausgewiesen.

Maria Theresia mp.

b) *Mária Terézia levele Eszterházy Ferencnek, a Magyar Királyi Udvari Kancellária elnökének*

Lieber Graf Eßterházy nachdeme mir hinterbracht worden, daß das buch, welches Kollar heraus gegeben, *nebst anderer*, auch einige anstössige gründe gegen unsere heilige Religion enthalten solle, so ist dieser zweifel genug, das ihm, *wie bereits hier geschehen*, den befehl ertheile die einfuhr dieses buchs in hungarn, in so lang bis dessen innhalt genau werde untersuchen lassen, nicht mehr zu gestatten, es sollen auch all jenen welche exemplaria davon haben, bis auf meinen weitem befehl, solche dem Consilio Locumtenentiali einhändigen. Übrigens ist meine gedencckens art der Nation durch die 23. Jahr alß regire genug bekant worden, da allein durch liebe, und vertrauen, von der selben jene hilff, und Mittel gesucht, welche der Staatt, des Königreichs eigen erhaltung, und die Wohlfahrt meines Hauß erfordert habe, ich erwarte von der Nation auch noch anjezo die nembliche bereitwilligkeit, welche mich in stand seze nicht allein des Königreichs siecherheit zu befestigen, sondern auch dessen Insassen noch weiters meine wahre mütterliche wohlgewogenheit in alten gelegenheiten ferners zu erkennen zu geben. Maria Theresia mp.

c) *Eszterházy Ferenc válasza*

Allerunterthänigste Kayserin etc. Apostolische Königin etc. und Frau Frau!

Nachdeme ich das von Euer Mayestät die femere Einführung in das Königreich des von Kollár verfasten buchs zu untersagen belangend an mich allergnädigst überschicktes Billiet mit dem Primate, und dem Grafen Palatino, und mehreren Primoribus Regni communiciret, und dererselben Guttachten, nemblichen: auf was vor eine arth die Expedition disfalls zu verfassen wäre? zu erfahren getrachtet; habe bemercket, daß alle sothane grosse Milde Euer Mayestät mit besonderer Devotion, und zufriedenheit aufgenommen, und seynd dererselben Meynungen in zweye Theil ausgefallen, und zwar.

Erstens: daß mittelst des Consilii Locumtenentialis Regii die Einstellung fernerer ausbreitung obbelten buchs zu veranlassen, und dahero an sothanes Locumtenentiale Regium Consilium die Expedition, auf jene arth zu verfassen seyn, alß vor einigen Jahren ein gewisses Enchydrion betitultes, und von dem damahligen Bischof zu Veszprim Martino Biro heraus gegebenes buch durch ermeltes Locumtenentiale [Consilium] erbothen und widerrufen worden.

In welchen fahl, obwohl eine verlässige Sicherheit nicht gegeben werden kan über das, daß die versamlete Landstände mit dieser verordnung sich begnügen, und dahero keine weithere Repraesentation hierinfalls machen werden;

Mann verhoffet jedoch, daß dieselbe zur befridigung also disponiret werden kunten, damit dieselbe wegen diesen Euer Mayestät den unterthänigsten danck erstatten sollen.

Die zweyte Meynung ware, daß mittelst eines an den grafen Palatino allergnädigst erlassenden Hand-briefs, die wegen diesen buch von Euer Mayestät allerhöchst gefaste Willens meynung, und verordnung bekann gemacht, zugleich aber die von Euer Mayestät gegen der Hungarischen Nation jeder Zeit hegende mütterliche Gnad, und mildigkeit, wie auch fernerer aufnahm und Erhaltung des Königreichs tragende Sorg in eben jenen hand-brief ausgedrucket werden möge.

In beeden fählen andienende Expeditiones lege anmit Euer Mayestät in aller Unterthänigkeit hiebey, und stelle allerhöchst deroselbe willkuhr anheimb von selben nach allergnädigsten belieben zu erwählen und zu beangenehmigen;

Im übrigen wäre meine allerunterthänigste ganz ohnvorgifliche meynung, die erstere arth, nemlichen, die an das Locumtenentiale Consilium zu erlassende Expedition allergnädigst zu approbiren, wonach da die Land-Stände in ihrer Repraesentation die devotiste dancknehmigkeit abstatten werden, so kunte alsádann der Hand-brief von Euere Mayestät mit gnädigen ausdruckungen an den grafen Palatino erlassen worden.

Dahero in aller unterthänigkeit erbitte, beede obanschlussige Expeditionen allergnädigst zu unterzeichnen, und mir zuruckzuschicken; werde sofort nicht ermanglen die erstere alsogleich an das Locumtenentiale Consilium zu sänden, die andere aber in jenen fahl, da die Land-Stände eine weithere Repraesentation machen werden, bey mir aufzubehalten. Jedoch beruhet alles etc.

Prespurg den 29. Julii 1764.

Esterházy mp.

d) *Mária Terézia utasítása Batthyány Lajosnak, a Magyar Királyság nádorának Kollár könyve terjesztésének és árusításának megtiltásáról*

Viennae[,] die 30^a Julii 1764.

Chare Comes Palatine! Cum librum illum, qui authore Adamo Kollar de potestate regum Hungariae legislatoria circa sacra nuper typis editus est, praeter alia sacrae quoque orthodoxae religioni adversantia principia involvere ad me delatum fuisset; ad praecavendum igitur, quod exinde dimanare posset, periculum, veluti ulteriorem ejusdem dividitionem isthic illico sistendam jussi, ita via quoque Locumtenentialis Hungarici Consilii illius in regnum etiam Hungariae, et partes eidem annexas eousque, donec continentias ejus accurate disquiri fecero, inductionem haudquaquam admittendam disposui, insuper mandando: ut exemplaria hucadusque per quoscunque comparata, et inducta per idem Consilium Locumtenentiale repetantur, usque ulteriorem dispositionem meam asservanda. Id quod dum fidelitati vestrae hisce in particulari notum reddo, una etiam significo. Me non dubitare status regni agnituros propensionem meam principiaque gubernandi erga charam mihi gentem Hungaram decursu viginti trium annorum regiminis mei abunde demonstrata esse, dum media, et auxilia, quae ratio status

publici, propria item regni hujus conservatio, ac domus meae incrementum exposcebant, ab iisdem charis statibus, et ordinibus suppeditanda unice ex principiis amoris, et confidentiae desideravi; unde ejusdem nationis nunc quoque eam promptitudinem, et obsequii alacritatem praestolor, cujus adminiculo non modo securitatem regni hujus firmare, verum etiam ejusdem incolis alteriorem meam veram maternam benevolentiam in omni occasione porro quoque testatam reddem valeam. Gratiam in reliquo, et clementiam meam fidelitati vestrae benigne confirmo.

Maria Theresia mp.

e) A Magyar Királyi Helytartótanács utasítása a királynő határozatának értelmében Kollár könyve terjesztésének beiktatásáról

Excellentissime, et Illustrissime Comes[,]
Regni Hungariae Palatine, Domine Colendissime!

Posteaquam ad Sacram Caesareo, et Regiam Apostolicam Majestatem delatum fuisset librum auctore Adamo Kollár de originibus, et usu perpetuo potestatis legislatoriae circa sacra apostolicorum Hungariae regum Vindobonae nuper typis editum, praeter alia, quaedam sacrae etiam dominantis orthodoxae religioni adversantia principia involvere. Ne igitur quodpiam exinde dimanare possit periculum, quemadmodum ulteriorem ejus vulgationem, et divenditionem Viennae illico sistendum clementer jussit altifata Sua Majestas Sacratissima; ita benigne quoque, et serie vult, ut illius in regnum suum Hungariae, et partes sibi adanexas, inductio eousque, donec totum ejusdem contextum adaequate, et accurate disquiri, et axaminari fecerit, nulla ratione admittatur, illa vero exemplaria, quae huc adusque per quosunque comparata, et inducta sunt, per Consilium hoc Locumtenentiale Regium a possessoribus repetantur, in eodem consilio Locumtenentiale Regio Hungarico usque ulteriorem benignam dispositionem regiam asservanda.

Quemadmodum proinde Consilium hoc Locumtenentiale Regium ad procurandum praeattactae benignae ordinationis regiae debitum effectum apud universos regni comitatus, districtusque separatas portas habentes, ac liberas regiasque civitates sub hodierno disponit, ut praeattacta benigna ordinatio regia pro omnium notitia, et directione mox, et indilate in gremio eorundem publicetur, praementionatique libri exemplaria a possessoribus repetantur, Consilioque huic Locumtenentiale Regio submittantur, unaque de qualiter dispositis, et effectuatibus Consilium hoc Locumtenentiale Regium informetur. Ita eandem benignam ordinationem regiam clementer jubente altifata Sua Majestas Sacratissima Excellentiae quoque Vestrae pro notitia, ac finem in eum hisce perofficiose insinuandam esse duxit idem Consilium hoc Locumtenentiale Regium, quatenus parte quoque ex sua praeattactae benignae resolutioni regiae conformia agere, et disponere haud gravatim velit eadem Excellentia Vestra. Datum ex Consilio Regio Locumtenentiale, Posonii die prima Augusti, anno millesimo septingentesimo, sexagesimo quarto.

Excellentiae Vestrae

obligatissimi obsequentissimi.
Comes Paulus Balassa mp.
Ladislaus Balogh mp.
Franciscus Hatos. mp.

II. Az 1764–65. évi országgyűlés által kiküldött bizottság jelentése Kollár könyvéről (1764)

Paraphrasi per Deputationem Regnotenus ordinatam ex libro Adami Kollar anno 1764. typis Viennae edito, excerpti et excelsis proceribus, ac inclitis statibus regni humillime exhibiti.

Postquam pagina 8^a in praefatione sua author temerarie clementissimae dominae nostrae conscientiam ad auctoritatem sensis suis conciliandam verbo plautino advocare nisus et, pagina 9^a affirmare audet: *sine maximo vitae fortuna rumque suarum periculo: sine dignitatis status publici et salutis dispendis ea quae scribit, a nemine in dubium vocari, minime vero oppugnari posse.*

Pagina 10^a de his, qui in rebus sacris apud nos sententias dicunt, ita loquitur: *sive consulto, sive imprudenter peccare in Uladislai Decreto 6^{ti} articulus 7. qui sententiam suam scripto regi oblatam, Tridentibus canonibus, vel alterius concilii placitis munire conantur;* provocando ad legem hanc. utique arguit illos *tanquam reipublicae, libertatisque regni proditores, et turbatores in rebus et personis puniendos.* Haec enim sunt verba legis. Agit item contra leges patriae clarissimas, praecipientes, ut ecclesiarum praelati regant ecclesias *secundum sacrorum canonum auctoritatem.* Innuit item Tridentinum in regno Hungariae vigorem non habere. Quibus ad status primi depressionem, et receptarum sacrarum consuetudinum confusionem nititur.

Pagina 13^a aliena, verba sua facit: *nulla in re magis elucescit vis summi imperii, quam, quod in ejus arbitrio sit, quae religio publice exerceatur.* Norunt augusti nostri principes, unam esse Dei et proborum omnium sententiam, potestates a Deo datas esse *in laudem bonorum, et vindictam malorum:* et mala non nisi gravissima necessitate premente esse tolerabilia, extra hanc non esse excercenda. Agit praeterea contra leges patrias et iuramenta regia de sola religione catholica amplectenda, defendenda et dilataanda.

Pagina 23^a vitiat exordium Decreti II. Stephani ita reddens: *Opus regalis dignitatis, alimonia catholicae fidei, effectum ampliandis solidius, alterius, dignitatis solet operibus adesse.* Cum in codice publice recepto ita legatur: opus regalis dignitatis alimonia catholicae fidei effectum amplius ac solidius alterius dignitatis solet operibus adesse. Aut excensura privati hominis, et nisus in depressionem dignitatis pontificalis, sanctus rex dicit: regalem dignitatem per alimoniam fidei catholicae vires acquirere ampliores et solidiores, atque solere adesse operibus alterius ecclesiasticae dignitatis, tanquam suae altricis. Quod exprimit geminas potestatum divinam institutionem in mutuum adiutorium ordinarum.

Pagina 32^a sic loquitur: *Si ab imitatione divi regis nostri rationes ducere liceret, vehementer vereor, ne dominicii sententia arctioribus multo limitibus circumscribi debeat: nusquam enim sanctus rex noster consensus populi ad conciliandam legibus suis auctoritatem necessarij commeminit.* Hoc et pluribus aliis locis regem concitare nititur adversus Status et Ordines a participatione dignitatis legis ferendae excludendos, quae tamen illi omnibus regni legibus et usu saeculorum perpetuo unum sentientibus in istum diem fruuntur.

Pagina 34. Serenissimorum regum nostrorum potestatem legibus et sacris diplomatis fulgentem invidioso et contemptum redolente nomine compellat *potestatis legislatoriae recentiores limites a Werböczio et collegis indicatos seu perscriptos.* Non meminit auctor legis Sancti Ladislai Decretum Libri secundi ait 1. Omnes nos Pannoniae optimates constituimus.

Pagina 35. ubi lex Partis 2^a Tripartiti 2^{di} dicit: *populum Hungaricum ritu adhuc gentilium viventem omnem potestatem condendae legis habuisse*, Kollar ait: *Bonfinii somnium est*.

Pagina 35. habet: *Quod vero rex noster de rebus vetustae libertati totius Hungaricae gentis derogantibus sine consensu populi constitutiones ferre non possit, institutum esse multo recentius res ipsa loquitur*. Summa temeritate clarum Pars 3. Titulum 31. Textus articulus 18. 1635. evertit, et regem nostrum speciei spernendi institutum ad legum diplomatum et iuramentorum migrationem non obscure concitat.

Pagina 44. licentiose censuram exercet in librum Sancti Stephani secundum Caput 1.

Pagina 47. similiter ad Librum 2. Sancti Stephani Caput 2. ait: verba legis juxta praecepta legis divinae *glossema esse*, ubi sanctus rex vult, ut potestas civilis et ecclesiastica consentiant, se mutuo juvent, eamque obligationem illis juxta praecepta legis divinae incumbere declarat.

Pagina 55. dolose adducit exempla Caroli Magni et Andreae II. dicens: *liquido patet, Carolum Magnum, et regem Andream II. de Davidicis magis eloquiis et sanctorum exemplis regum, quam de auctoritate summorum pontificum, aut nutu et permissu episcoporum suorum, fuisse sollicitos*. Quae istorum laus dolosa et violenta detorsione ideo adfertur, ut ad eorum imitationem serenissimorum regum nostrorum corda a primo statu avertantur, quasi minimae curae essent regibus apostolicis Davidica eloquia, et sanctorum regum exempla, qui ad imitationem Sancti Stephani, et aliorum sanctissimorum regum, pontificum et episcoporum auctoritatem tuiti sunt et tuentur.

Pagina 56. de clero loquens ait: *Indigni ergo sunt tanto magistro discipuli, qui concessum regibus dominium ambitiose invadere, id est, vi legislationis quoque iura summis potestatibus a Deo collata, bifariam scindere non verentur, et quatenus sacra respiciunt, aliis deferre*. Errat a fide infelix author, qui non obscure hierarchiam ecclesiasticam divinitus institutam et in sacris leges ferendi potestatem habentem negat; clerus sicut hanc agnoscit, ita regnum Hungariae potestatem illibatam tuetur.

Pagina 59. Indefinite statuit *leges ecclesiasticas de rebus et personis ecclesiasticis invitis etiam praelatis legitime apud nos ferri*. Idem sat aperte innuit non uno loco de legibus civilibus invitis proceribus Status et Ordines regni. Eadem pagina statuit: *Sacram Coronam dominium suum in bona ecclesiastica semper retinuisse*; ex hac ratione postea alibi infert: posse regem occupare superflua ecclesiastica bona. Norunt augusti principes nostri juxta leges publicas Hungariae bona ecclesiastica esse res Dei divinas, patrimonium Christi, regem vero earum defensorem, custodem, patronum; norunt ecclesiastica et secularia bona iisdem legibus et privilegiis gubernari, eodem processu iuris judicari.

Pagina 60. Negat author Librum I. Sancti Stephani regis legibus Hungariae esse adnumerandum; qui piis regibus nostris hucusque norma regiminis fuit, et sanctissima regalis solii gubernandi principia continet. Non placet Kollario illic sacrorum canonum instituta commendari, sacerdotium ab officio ei divinitus attributo extolli, iudicium de praelatis ad illud Christi referri: die ecclesiae; sed homo sui impos, quem Sancti Stephani librum hic legem esse negat, eundem alibi pagina 14. velut vetustissimam *Hungarorum legem* appellat.

Deinde 67ma decretum Andreae regis in publicum legum nostrarum codicem receptum *commentum Bonfinii* vocat, contra manifestum tenorem tituli 14. partis 2^{di} et Sancti Ladislai Decretum Liber 1. Caput 37.

Pagina 70. de synodo Sancti Ladislai ait: *quod autem regia haec synodus adpelletur sancta, id si genuinum est, temporum simplicitati debet adscribi*. Et dubitatio haec, et crysis nimis intemperans est in legem publicam.

Pagina 84., 85. seditiose et contumelisse patriae cives, ad quos scribit, aggreditur antiquis legibus et consuetudinibus inhaerentes: *utinam, inquit, vulgus istud imperitorum hominum sub Colomanno rege principibus suis obloqui et nocere patriae desiisset*. Subinde acrius perstringit, velut regni nostri pestem terrimam et fatale incendium atque cidium. Addit: *antiquis potius priorum regum insistendum esse relatibus, id est: cum Orientis tyranno in campis Mohacsiis antiquo interum instituto et milite confligendum esse; item nos imprudenter veteres usus et consuetudines mirari*.

Pagina 85. pronunciat regem Colomanum *bona ecclesiastica superflue in sacrum fiscum redegissee et immunitates etiam nobilium ordinis restrinxisse*. Impertinenter haec dicta sunt et imperite ad finem auctoris; quaecunque etenim illic acta sunt Caput I. Ladislai Decretum Liber I. a rege et concilio communi, hoc est, a statibus et ordinibus regni statuentibus acta esse testatur.

Pagina 87. Eodem pertinet, dum hortatur regem ad occupanda bona ecclesiastica, quo *eis instructus sit praesidiis, sine quibus neque bella, neque res magnae geri queunt, et viri Deo consecrati virtutem optime possunt colere*. Hac ratione involvit bona omnium statuum et ordinum regni; deinde satyrice simulat ignorationem virtutis majorum nostrorum, qui salvo ecclesiarum, hoc est, Christi patrimonio, et virtutem egregie coluerunt, et gloriose bella gesserunt.

Pagina 91. haec habet: *Sed nempe regum nostrorum decreta nunquam adhuc auctoritate publica fuere collecta et edita, nihil idcirco mirum est, vetustiores iuris nostri publici fontes alios obturatos prorsus esse, alios lutulentos fluere*. Loquitur contra articulum 31. 1504.[.] 20. 1507.[.] 63. 1514.

Hinc patet per calumniam exclamasse infelicem hominem pagina 37. *utinam haec pulcherrima legum nostrarum monumenta majori religione, eruditione et cura posthac edantur*.

Pagina 96. Contemptim loquitur de privilegiis Sedis Apostolicae ubique receptis, non obscure ecclesiasticae hierarchiae potestatem negat, et imperite ad finem suum dicit: *Nulla enim potestas, quae summa sit, consortem. patitur*.

Pagina 117. Sub nomine Werböczii imprudenter tractat Tripartitum, dicendo: *praetermissis, quae ad iura nostra publica attinent, quaestionibus fere omnibus, iis etiam perpaucis, quas leviter attingit, crassas aevi sui tenebras offunderit*.

Pagina 118. Author effrons has leges nostras vocat: *Halucinationes et seductionem per vana aevi sui praejudicia*. Eadem pagina pars I. titulum II. summa temeritate de collationibus beneficiorum ecclesiasticorum statuit confirmationis auctoritatem ad papam non pertinere, et hoc Werböczii *assertum tam falsum esse, quam quod falsissimum*.

Pagina 119. In persona Werbözii leges nostras negligentiae accusat.

Pagina 120. Regno nostro attribuit: *quod aboleat legem*.

Pagina 122. Impertinenter utut subdole adducit epistolam Lutheri, qua praeter alia ad augendam clero invidiam impiis scilicet episcopis catholicis Lutheranorum persecutionem adscribit.

Pagina 128. in verbis: *Rex cum populo suo juventutem deinde nostram instituendam tradit viris doctis et probis nulla religiosorum virorum mentione facta, et quidem hac lege: ut bonae spei ac indolis iuvenes ac adolescentes bonis litteris operam dare possint. O utinam sapientissimae legi fuisset unquam obtemperatum! utinam bonas litteras vel de nomine unquam novissemus!* Insignis in regem, patriam et religiosos ordines calumnia! quasi iuventus nostra principum dispositione, et ecclesiasticorum ac religiosorum institutione bonis litteris haud applicaretur, et per viros doctos et probos non informaretur.

Pagina 144. Pontificem propter annatas damnat symoniae vel injustitiae, et contra legem publicam iterum loquitur: pontificem Romanum in regno Hungariae non *confirmationis* episcoporum sed *consecrationis* tantum potestatem habere.

Pagina 148. In superstitem Hungarorum contumeliam loquitur cum manibus majorum nostrorum; ibidem ait: *esse apud nos consuetudines quam plurimas per licentiam et turbas periculose introductas, quarum infelici obtentu nobilissimi regni salus et vita in extremum discrimen non semel est adducta, eumque morbum pertinacissimum* vocat. Gravem in gentem Hungaram et ejus avitas consuetudines haec verba redolent calumniam, et non obscure incitant ad novandum contra leges, diplomata, juramenta.

Pagina 149. Affirmat Hungaris nostris *voluntatem ad procurandam adversus hostem barbarum patriae suae securitatem fere semper defuisse*. Eadem pagina per summam ignominiam et inscitiam ait: *In insurrectionibus Hungaricis spem certe nullam aut perexiguam, si recentissimos insurrectionum successus respexerimus, collocari posse*. Author protervus benignorum regionum rescriptorum fidei detrahit, quibus eo nomine maximae laudes genti Hungaricae et insignes maternae clementiae spes ab augusta sunt datae.

Pagina 150. Nimia et aperte falsa exaggeratione causas calamitatum plebis contribuentis exprimit. Huc tendunt verba: *Valentiores omnes necessaria census onera ferre detrectant, et specioso vetustarum immunitatum tituli tecti, infelicem colonum, cui praeter duram et exosam vitam nihil ferme proprii suppetit, multiplicia pendere tributa compellunt*. Deinde: *haec est verissima illa causa, cur plebeji coronae nostrae subditi ubivis gentium potius, quam in patria suae vitam traducere malint*.

Asperius subinde dicit: *Quem enim, quaeso, eo in regno vivere, aut sobolem suscipere delectet, ubi publica ex aequo non feruntur onera, ubi commoda regni omnia potentiores sibi vendicant*. Cum praemissis asserendo: *valentiores omnes onera serre detrectant*: his verbis luculentissime universos ecclesiastici et saecularis Status et Ordines oneribus publicis subjectos esse vellet contra fundamentalem patriae legem. Legatur titulus partis I. articulus 8. 1715., 6. 1723., 8. 1741. Projectae fidei author contra fundamentales etiam citatas patriae leges ait: *Nos specioso vetustarum immunitatum titulo tectos*. Reliqua ejus verba evidentem et omnibus Suae Majestatis Serenissimae haereditariis provinciis perspectam, neque ulla ratione ferendam calumniam continent, et dominos terrestres tanquam intolerabiles tyrannos per summam injuriam et ignominiam depingunt.

Pagina 153. Continuat animosas constitutiones nomine quidem jam solum contra clerum, quem ubivis apud omnes in summam invidiam adducere studet, sed tamen ob rationis identitatem contra omnes Status et Ordines. Operae pretium verba ejus hac et praecedente pagina notata e fonte legere.

Super omnia insurgit temerarius author in Werböczium, quem multis in locis contemptum tractat cum suis asseculis, et Tripartitum opus ad auctoritatem legis publicae sublimatum negat. Intolerabilis in statum publicum audacia privati hominis! Lex patriae saepius repetitis vicibus etiam in articulis novellaribus sub serenissima domina domina nostra moderna augusta, et divinae majestatis progenitoribus opus Tripartitum et illic situm jus praerogativarum nostrarum vocat *legem fundamentalem*, usus perpetuus roboravit, secundum Tripartiti leges jura et fortunas omnes civium, magnatum, nobilium, imo Fisci Regii, et Sacrae Coronae in supremis dicasteriis rex et regnum judicavit et judicat etiamnum. Provocatur ad leges jam de auctoritate Tripartiti paulo ante adductas.

Deputatio perniciosas authoris opiniones de rebus sacris et civilibus non assumit ex fundamento variarum editionum membransium codicum, bibliothecarum discutiendas,

unice receptis legibus publicis, sacris diplomatis iuramentis regiis, et avitis consuetudinibus insistit; quae author summa temeritate invadit.

Recensuimus excelsae proceres, inclyti Status et Ordines, utut non omnia, quibus pestilens hic liber scatet, dogmata, principia et intolerabilia convitia. Censuimus haec esse perniciose in leges publicas et gentem Hungaram, contumeliosa in regem et regni status gravissima injuria, subditos contra dominos terrestres, et principes serenissimos contra omnes status concitantia. Sed haec universa alto excelsorum procerum et inclitorum statuum iudicio substernimus.

III. Anton Christoph von Migazzi váci püspök levele Mária Teréziának Kollár Ádám Ferenc művéről (1764. augusztus 13.)¹

Aut contendit Kollarius Hungariae reges hujus ecclesiae caput, aut tantum patronos esse? Primum quidem a catholici principis animo alienissimum esse quis non videt? Injuriam non ferendam piissimo regi faceret, qui se ejusmodi scriptionis genere apud eum gratiam initurum esse existimaret, neque enim id aliter fieri posset, quin omnia sanctae religionis fundamenta sacrilege, ac penitus evertentur. Quodsi Kollar intelligit principes ecclesiae advocatos ac disciplinae ecclesiasticae protectores esse, a veritate quidem non aberrat, sed sibi ipsi vehementer contradicit, cum inferius ejusmodi principium stabilitabat canones nempe conciliorum autoritate civili non donatos, vim solum consilii habere. Quodsi ita esset, ac ille sibi persuadet, clarum apertumque illud sequeretur, principes in ecclesia non advocati personam, sed iudicis sustinet.

Hanc autem esse Kollarii mentem, et leniter opus ejus delibanti luce meridiana clarius petebit, sed praecipuae 17^a ejus libri pagina id ipsum luculenter demonstrat; omnis enim ibi autoritas ferenti leges ecclesiae adimitur, ejusmodi doctrinam a catholicis omnibus reiici neminem lateat, cum apud est in confesso sit, non esse debeat, sacros canones non a principibus, sed ab ecclesia vim suam habere divinos enim ipsius institutor hanc illi facultatem peculiarem esse voluit.

Si quis argumenta, quae Kollar ad ejusmodi sententiam confirmandam in medium adfert, seposito partium studio, ac diligenter perpendere velit, facile perspicit, nihil aliud ex illis probari quam Hungariae reges ecclesiasticae potestatis protectores semper extitisse, ac esse supremaeque sua autoritate in id unum incubuisse, ut ecclesiasticae leges ab illis executioni mandentur, qui nec religionis studio, nec virtutis amore incenti debitum iis obsequium, atque obedientiam praestare renuissent.

Pagina 16^a Kollarius affirmat, supremam potestatem aut praescribere aut definire, quae divina lege ordinata non sunt. Summa juxta auctoris sententiam Christianae republicae administratio, ad principem refertur, ea enim quae divina lege clare ordinata sunt, ecclesiae desintne non indigent, reliqua vero adeos spectant, quibus haec earum administratio commissa, ac concredita fuit, ex divinis tamen oraculis clarum manifestum ac indubitatum est Christum dominum ecclesiae suae caput Petrum, non caesarem esse voluisse, idem semper ii senserunt, qui a catholico nomine alieni esse voluere. Vinglius autem, et victesius caeteraeque ecclesiae verae infensissimi homines aliter quidem senserunt, sed propterea ex ecclesiae sanctissimae matris suae gremio, ut filii perdit, atque rebelles eieci sunt.

Pagina 143., et 144. turpissima scandalique plena continent, principia, hoc enim dilemate evincere conatur, Kollarius, annuatis in Hungaria locum non esse, si enim illa pro consecratione solverentur, atrox fieret simonia; si vero ad cruciatorum onera sublevanda exigantur, eu magis Hungariae regnum ab iis immune esse debere.

Augustissima Domina! nonne turpe, et indecorum est, hominem Majestatis Vestrae servitiis addictum, quae glorioso apostolico nomine decortaur, in prospectu totius catholici regni, eo audaciae, ac temeritatis devenisse ut Sedis Apostolicae dignitatem ita contemptui, ac ludibrio habeat eorumque turpissimi simoniae criminis accusatoris[?] jure annatorum quo ab antiquissimis usque temporibus pacifice pandet, spoliandas esse non dubitetur?

Contendium Kollár Hungariae reges tam amplum atque illimitatum jus comperendi episcopatus pre ut summo pontifici nihil aliud quam primae partes ad consecrationem remaneant. Ingenue fateor me non satis intelligere, certum, et extra dubium est nullum catholicorum principum hoc titulo potestate dimanante jure conferret, sed omnes hoc sibi ab excellentiae liberalitate concessum agnoscerunt, sive eo quod pii fundatores fuerint sive aliae exstiterint gravissimae causae, quae ipsorum amantissimam matrem impetterent, ut praetendandi jus ad illos transferret.

Kollarius sibi pertradicit suis iisdem citationibus pagina enim 118 apertam de reservata summo pontifici confirmatione mentionem facit pagina vero 143 et 144 ut intra unius consecrationis cancellos novo quodam ut sibi Blandii [?] eruditionis genere circumscribit.

Attamen nihil magis constanti Pereprati, ejusque ad nostra usque tempora non interruptae disciplinae advertatur, quam ut sacerdos, ad episcopatum a principe nominatus, jurisdictionis actus prius exercent quam a superiore ecclesiastico confirmationem obtinuit, quod si electus hoc quod Kollar tam confidentes, quod falso attribuit sibi arrogandum esse censeret, lata de sacris canonis sententia ipso facto suspenderetur.

Pagina 59ª Kollár, sine ulla haesitatione affirmat Hungariae reges sibi in ecclesiasticis bonis jus supremumque dominium reservasse, ejusmodi doctrina tam amptae acceptae, nullaeque adhibita restrictione justae conturae subscribitur.

Plena erroris, et periculi doctrina est supremae potestati licere subditis praescribere, quam religionem amplectantur, scierim ita esset ut quidem Kollario videtur, ut tam ampla ut ille facit significatione accipiatur ecclesiae Dei miserae suae martyrum vices deplorandae essent, quod se se vincerisque cruciatibus, ac crudelissimae denique morti subjecerint, ut eam quam imperatores proscriptam volebant religionem sequeretur, imperatores enim juxta Kollarium suo utebantur jure cum eos morte afficerent, quod eam quam etsi prohibebant religionem Christi colere auderent, cum in suprema potestate situm sit eam subditis religionis cultum praescribere, qui eidem melior opportuniorque videatur.

Quid tanem illa imprudentias Lutheri epistola adversos supremos ecclesiae moderatores ad Mariam Hungariae reginam scripta quam Kollar ita in medium affert, ut aliquod sibi in ea subsidium parare velle videatur? nonne alienum suum a sacerdotio animum jam satis demonstravit ut illius heresiarchae [...]tra episcopos ep[...].tam et contumelias e tenebris revocandas esse censuerit.

Non mediocri hujus epistolae lectio maerore atque acerbitate eos conficiat, necesse est, quos spiritus sanctus posuit regere ecclesiam Dei ac Genitoris depositae fidei conceditum est praesertim cum in hoc profundum vero catholicae religionis vulnus infligatur, labefactata episcoporum autoritate, et fama nemo non videt.

Nec silentio praeterenda calumnia est, quam idem author in dominos terrestres effundit, quos veluti imanissimos tyrannos acerrime insectatur, nec formidat affirmare populos eorum dominationi subjectos taedere debere liberos, qui dulcissimi parentum fructus sunt gignere.

Ego tantum ea attigi, quae mihi in illo libro a sacratissima religione nostra abhorreere visa sunt, neque id considerato zelo, aut animo praepredicium occupato, me fecisse arbi-

tror, unum id prae oculis habui, ut et supremis Majestatis Vestrae mandatis Sacratissimae satis facerem, et securitati conscientiae meae consulerem, Majestatem Vestram humillime rogo, ut benigne animadvertere dignetur quot ex principiis ex illo libro exceptis rei catholicae inferri dispendia possim praecipue in Hungaria quae tot a vera ecclesia aberrantes homines in se conplectitur, si Sedes Apostolica librum hunc censura dignum judicabit non video qua ratione ejusmodi animadvertioni obviam iri possit Majestatis Vestrae judicio substerno decetne ut homo privatus, gratiam insignes, et de suo principe bene meritos ordines assurgat.

Feria 2da dies 13^a Augusti 1764.

IV. Kollár Ádám Ferenc könyvének indexre vételéről szóló pápai határozat (1764. augusztus 13.)

DECRETUM Sancti Petri Arma Papalis Sancti Pauli

Feria secunda die 13. Augusti 1764.

Sacra Congregatio eminentissimorum et reverendissimorum Sanctae Romanae Ecclesiae cardinalium, a sanctissimo domino nostro domino Clemente papa XIII., Sanctae Sede Apostolica, ad indicem librorum pravae doctrinae, eorundemque prohibitionem expurgationem et permissionem, in universa Christiana republica specialiter deputatorum, habita in Palatio Apostolico Quirinali, prohibet et damnat librum sic inscriptum: Adami Francisci Kollarii Pannonii Neosoliensis De originibus et usu perpetuo potestatis legislativae circa sacra apostolicorum regum Ungariae, Vindobonae typis Joannis Thomae Trattner 1764.

Itaque nemo cujus gradus et conditionis librum hunc damnatum et proscriptum, quovis idiomate vel quocunque loco aut in posterum edere, aut jam editum legere audeat vel retinere, sed illum locorum ordinariis aut haereticae pravitatis inquisitoribus tradere teneatur sub poenis in indice librorum prohibitorum indictis.

Quibus eodem die per me infrascriptum secretarium sanctissimo nomino nostro domino Clementi papae XIII. relatis, sanctitas sua decretum probavit ac promulgari praecepit.

In quorum soleniorum fidem praesens decretum manu eminentissimi et reverendissimi domini cardinalis Galli Sacrae Congregationis praefecti signatum fuit sigilloque munitum. Datum Romae in Palatio Apostolico Quirinali die at anno praedictis.

D. A. A.[?] Cardinalis Galli praefectus.

L. s.

Frater Pius Thomas Schiara Ordinis Praedicatorum Sacrae Congregationis secretarius.

Die decima quinta Augusti 1764. supradictum decretum affixum et publicatum fuit ad valvas basilicae principis apostolorum, Sanctae Mariae super Minervam, Palatii Sancti Officii, curiae Innocentianae, et in aliis locis solitis Urbis per me Petrum Righi cursorem apostolicum anno Domini MDCCLXIV.

V. Kollár Ádám Ferenc könyve ellen írott röpiratok (1764)

1) *In Kollarium cum Herostrato comparatum ita nonnemo Posonii 1764.*

Impius Ephesias exussit Herostratus aras

Quae si erat famam nominis inde sui.

Et licet obstiterit sceleratis Graeciae votis,

Tanti author sceleris scitur ubique tamen
 Quam bene convenit Kollar, et Herostratus: iste
 Igne, alter calamo: crimine uterque pares.
 Kollar Hungaricae gentis temerarius ausit
 Sacra instar rabidi rodere jura canis
 Ausit lympharat leges exponere dextra
 Et tantum taceat natio tota scelus?
 Quis huc carnificem, qui fronte, manuque resecta
 Vindictet Hungarici jura, decusque soli
 Sed quorsum, cives? quo plus vos justa lacesset
 Ita, mage illius curret in orbe liber.
 Cur laedis sacra, scelerao gutture gentem,
 Et vomis in vidum perfide latro tuum.
 Nonne flexo, sacras venerari poplire leges.
 Deberes quam patriam, quam violare tuam,
 Ergo pro medico cultu leges modicoque fausire.
 Regis, vis propriae proclitor est domus.
 Heus care, ne patriae, regisque pnucris amore:
 Gratia magnatum, nescit habere statum.

2) *Kollar obtrectionibus suis*

Non rex proscripsit, nec lex proscribere Kollar,
 Aut Koller poterit. Grex rationis inops!
 Cur nequeat quaeris? qui non regit, ipse regendus
 Quod grex non regnat, litera sola facit
 Impre grex poena talionis digne! quid infers
 Regis sacrilegas in sacra jura manus?

Qui sapitis nolite sacrum cassare libellum
 Gignat adhuc alios ne liber iste libros.
 Thomam Aquinatem laude sua farudare nolo
 sed ille
 Si foret hoc nostrum fati delatus in aevum
 Deterrere ibi multa recideret omne quod ultra
 Perfectum traheretur.

3) *Anagramma in Franciscum Kollár*

Kollar in furca decus
 Colla revera feris.

Colla ferit Kollár, donec feriatu ejusdem
 Furca decus capiat, sic puto dignus erit.
 Fabula nota quidem, sed non indigna referri
 Quod Kollár nobis, Hungfut ebatta fecit.
 Patibulum et rota tua benedictio tota,
 Ex tantis meritis talia dona cape.

4) *Personalis proponit emendationem.*

Palleo! cur? fata ferunt, mea crimina sortem
 Jam variant scelerum praemia digna fero.
 Irascor! nil fraus, nil verba juvant, nihil aurum.
 Quid? nisi paxhquillos[!] nunc mea facta sonant?
 Trendeo! nam sine fine doli sparguntur aures
 Magnatus quos me cudere saepe sciunt.
 Panimor tristem cupiens avertere mortem,
 Quam mecum Kollar promeruisse puto.
 Pannonicos prorsus super mihi fama favores,
 Quidquid agam ritus et scome reporto miser?
 Unica spes super est, auro plerique potentem
 Medicina, fama haec est una mihi?
 At si prodiderit, me uxoris millia multa
 Consumpsisse, simul debita facta nova,
 De mihi nec nomen, nec divitiae, neque stulta
 Uxor meniscerum, neve manebit honos.
 Sancta loquor praestat tamen deponere munus,
 Cui nec regnicola, sed neque jura favent.
 Contra jura loquor cupio subvertere regnum
 Non placet hoc ulli nec Deus ipse favet.
 Vir ratione careus mulier viduata marito
 Rebus in adversis usque sibi prospici ut
 Quid faciam tandem! mea meus utrunque superbit
 Stultus ut uxor ero, salvus uterque manet.

5) *Iustus combustus seu carmen finita vexe combustionem die 2^a Martii anno 1765.
 Posonii in publico foro statim a meridie sparsum.*

Quid flammas cumulas flammis? incendia spargis?
 Mergi, non uri debuit iste liber,
 Mergere nil prodest nabit meioribus undis
 Dum regni statum Thetys amata vehet.
 Mors nunc non feriet, cupimus, petimusque negata
 Ultro amat in vetitos mens inihiare libros.
 Illud vivet opus, dum vivent nomine gentis
 Nam proprio Phoenix nascitur e cinere –
 Vexa dabit vexam, vexatur vexe per ignes
 Maiorem hac vexam, credite vexe dabit.
 Justum combustum est, iniustum mansit in ustum
Vexa, et Kollarianum opus.
 Vexationem quidem combussistis,
 Sed intellectum relinquistis.

6) *[In Kollár et Koller]*

Kollár cum Koller turcones unus et alter
 Hic factus quando surgit a stercore pauper
 Resp[onsio] stercus eram Koller, de stercore prodiit aurum
 Et modo de doctis, unus et omnis ego.

7) *[In Kollár et Koller]*

A mendax scriptor rerum linguaeque proterve
 E nimium patria perniciose fili,
 Ne TIBI sit Kollár metuenda infamia Koller
 Nomine qui ferme par tibi mente facit,
 Nobile par fratrum, quas sic est patria cordi,
 Sunt, digne soleo nobiliore fruo.
 Kollárii nomen quid ters idiomate Slava
 Quam fabricas meruit perfidus ille rotam.
 An tamen tu Pannonicus praeses, sunt verba rogantis
 Quae feccias ocius in meliora motu.

8) *In Kollár*

Nec vita dignus nec more Kollár habentur.
 Vivere si culpa est, est quoque culpa mori.

9) *In cunctum*

Carmen excipsisset ponus Kollar libellum,
 Multa poeta loqui, morio plura potest.
 At cum malucris mendaciae crudere prosa,
 Carmini fex non es morio nonne munes?
 Si tamen hoc titulo laedi re forte putans
 Haud moror esse potes, carmini fex patriae.
 Carmini fex patriae es, dematur syllaba primae
 Proximarum titulis, quod manet ad te tuis.

10) *In Kollarium*

Cur laedis sacra, scelerao gutture gentem,
 Et vomis in vidum perfide latro tuum.
 Nonne flexo, sacras venerari poplire leges.
 Deberes quam patriam, quam violare tuam,
 Ergo pro medico cultu leges modicoque fausire.
 Regis, vis propriae proclitor est domus.
 Heus care, ne patriae, regisque pnucris amore:
 Gratia magnatum, nescit habere statum.

11) *In Kollar*

Atheus est Kollar contemtor religionis,
 Insiens clerum, deprimit et patriam.
 Orbem fortunae Kollár concurrere tentat,
 Oblitus propriae sorris et artis ament.
 Hic per Romanum feriendus fulmine bullae
 Clerum de patria, pergat in exilium.

12) *In Kollar*

Quam nequam ipse tibi fueras temerarie Kollár,
 Exponens crisibus teque tuumque librum.
 Nunc age sisi immaturum defebdito partum,
 Vix aliquis tecum, qui tueatur erit.

Adversa si quisque unum de parte capillum,
Evellat, Kollár illico calvus eris.
Praelatos porcesres affligere velle videris
Juraque regni debilitare patris.
Talia compertum est documenta dedisse Lutherum
Dum sanctam voluit mortificare fidem.
Aut turbatoris proles manifesta Lutheri es
Aut sectam Kollár! vis fabricare novam.
I procu hinc Scythiae tua credito semina moris
Sat superant numero germina prava solo.

13) *In extractum libri Kollariani*

Hic brevis extractus potuit mihi tollere coenam,
Quam totus poterit noxius esse liber.

14) *In Franciscum Kollár libertatis hungaricae inimicum scriptorem et Franciscum Koller personalem*

Kollár Ferencz könyve tűzzel emésztessék,
Mint hogy ellenünk irt avval bűntessék,
Koller Ferencz penig tisztségbűl ki essék,
Hazánk rontóinak például adassék.

15) *In Koller et Kollár*

Judice me dignus Kollár per colla ligari,
Spe Koller et prius, colla cruenta dabit.

16) *In eosdem*

Sasca corda gerit, nutritus lacte ferino,
Quem propria movit nulla ruina domus.
Degener est patriae pereundus filius iste.
Qui praestandum non praestitit auxilium.
Nititur ac si quis salubri defendere cura,
Jura, solo patriae dignus habendus erit.
Perfidus est Kollár nam lar peruertere tendit,
Quem baro Koller noluit esse reum.
Non ego crede mihi miror cur protegari illum
Degener est patriae filius illae suae.

17) *In eosdem. Thema: Impius in patriam*

Sunt poeta canis reputans quod nomina distent.
Falleris, et sane censor iniquus eras.
Dictabat Koller, scripsit tantummodo Kollár,
Offert hic potum, miscuit ille virus.
Miscuit ille virus, quod conda patre paratum
Hactenus illustres impedire viri
Notior est Kollár doctrina, fraudibus etiam
Koller materiem, qui dedit ipse libro
Cuius vox oculi, gestus quoque retici tendunt,
Conscius ipse, doli semina vultus habet,

Cui patriae leges, cui sunt venalia jura,
 Quem tam magnifice spolia sola tegunt.
 Cuius paupertas patriae minatur acerbam
 Sortem quam vili prodicione parat.
 Qui tolli legs, convulsaque jura volebat,
 Aulæ dum projecta, is male sana dabat.
 Augustam quidquid reginae ganuit in aurem,
 Commoda non regis, sed sua quaerit inops.
 Si videar lucrum, cui quaeso is parcat amico,
 Qui cum rege suo querit collidere regnum,
 Despicere et regem, regnicolasque studet.
 Eperjesini cuperet renovare theatrum,
 Vi lucretur opes, ipse Caraffa foret.
 Atque hic vult patriae civis natusque vocari,
 Qui matri ingratus proditor est patriae,
 Jam patribis patriae aequatur sublatus in altum,
 Ars spem lapsu quo graviore ruat.
 Sat ruet hungarico pereat modo vindice ferro,
 Centenos brutos Hungara terra dabit.
 Quaeritis o proceres, regni, venerande senatus!
 Quo mens Kolleri? quo sua consilia?
 Publica privatis, cur nondum sacra profanis,
 Miscentur? patriae, cur sua jura manent.
 Cur liceat nostris emittere vota togatis?
 Armis cur necdum curia cuncta fuit?
 Inclyta nobilitas cur necdum cogitur armis?
 Cur non sanguineis defluat Ister aquis.
 Ante ac condonantur, cur publica iura rogantur.
 Comitibus regni, cur vetus ordo datur.
 Regina est clemens mater non Borgia caesar
 Impius ac Koller Machiavellus ira.

VI. Kollár Ádám Ferenc testamentuma (Bécs, 1783. április 30.)

Praesentiert 11ten Julii 1783.

In Nahmen der allerheiligsten Dreyfaltigkeit Gottes Vatters, Sohnes, und heiligen Geistes.

Habe ich in Geistlicher Erwehung, daß jedem Menschen der gewiße Tod aufgesetzt, die Stunde deßelben hingegen ungewiß seyn, mich entschlossen, meinen letzten Willen folgender massen zuerklären[!], und zwar.

Erstlich empfehle ich meine Seele in die unendliche Barmherzigkeit Gottes, mein Leichnam aber solle nach Christlich Katholischen Gebrauche in der zweyten Class ohne allem Gepränge zur Erde bestattet werden.

Zweytens[.] Vermache ich auf Sechzig heilige Meßen, welche gleich nach meinem Tode sollen gelesen werden, Fünffzig Gulden.

Drittens. Vermache ich die armen Leut Cassa Sechs Gulden.

Viertens zu dem Normal Schull Fond vier Gulden.

Fünftens vermache ich meiner Halb-Schwester Frau Anna vereheligten Wagnerin gebohrner Kollar; so lange Sie lebt, jährlich funfzig Gulden.

Sechstens[.] Vermache ich meiner nächsten Musen Fräule Maria Anna Kollar in Anbetracht der mir in meinem Haußweßen geleiten großen, und nützlichen Hilfe jährlich Drey Hundert Gulden, nebst meiner ganzen Hauß Einrichtung, und wenigen Silber mit Ausnahme meiner Leib-Wäsch, Kleidung, und meines großen gemalenen Portrait, welches meinem universal Erben verbleiben solle.

Siebtens dem Hochedelgebohrnen Herrn Joseph von Martines vermache ich als ein freundschaftliches Andenken die zwey Portraits in vergolten Rahmen Ihrer Majestäten des Kaisers, und der Kaiserin, welcher wir beyde durch 34. Jahr miteinander zudienen[!] die Gnade hatten.

Achtens. Vermache ich dem Hochwürdigem Herrn Franz Sensel als ein Andencken der gegenseitig innigsten Freundschaft, und meines Vertrauens mein kleines mit Pastel Farben gemalenes Portrait.

Neuntens. Dem Wohledelegebohrnen Herrn Medicinae Doctori Seređi vermache ich für die fröliche Nachricht, daß ich sterben werde, als ein Andencken die Opera celeb[errima] Sydenham in Octavo.¹

Zehentens. Meinem Bedienten Rudolf Hufenus vermache ich ein Jahrs Besoldung.

Eilftens. Meiner Köchin Magdalena dem Eheweib meines Bedienten, der Magd im Zimmer Elisabeth, und jener in der Puchel Johanna, jedweder ein Jahres Besoldung.

Zwölftens. Meinem Mayer zu Kereszényi[!] mit Nahmen Schiller eben ein Jahrs Besoldung.

Dreyzehentens. Den Keresztiner Unterthanen vermache ich einen Nachlaß von Zinns-Gulden, oder Fustpenz auf ein Jahr.

Vierzehentens. Setze ich meinen liebsten nachsten[!] Vetter den Hieronimum Ignatium Kollar den jungsten unter seinen Brüdern zu meinen universal Erben mit folgenden Verbindlichkeiten ein 1mo, daß er weder das Gut Kereszényi[!] noch die zwey Purinn in Sopor verkaufe, noch unter seine Kinder, wenn er deren mehrere männliche haben sollte, zertheile, sondern daßelbe immer in Corpore von einem in Besitz, so wie ich sie verlaßen werde, cum omnibus apperentiis et juribus und anderen Behufen erhalten werde.

2do Verordne ich ausdrücklich, daß meine mit Mühe und Unkosten gesamlete kleine Bibliothec und Manuscriptum einmals und auf keine Art stückweiß oder Theilweiß solle veräußeret werden, sondern daß selbe einmals anderst, als mit einander ganz ohne Zerstückung und gegen baare Bezahlung Verkauft, und der hieraus zu lösende Kaufschilling alsogleich zur Tilgung meiner Passiv-Schulden solle verwendet werden; meine mit eigener Handgeschriebene Handschriften aber, und jene, welche ich etwa benennen werde, sollen keineswegs verkauft werden, sondern dieselbe solle er mein universal Erb nicht so viel als sein Gut, sondern als ein ganzen Familie gehöriges Gut ansehen. 3to befiehl ich ihme, daß er auf seine Mutter genaue Sorge trage, und seines Bruders Jakob nicht vergeße, auch demselben, wenigstens so lange er in Studiis begriffen ist, nach seiner Möglichkeit hilfreiche Hand leiste. 4to daß er alle Sorge trage, daß meine Passiv-Schulden, welche als richtig werden anerkannt seyn, auf alle mögliche Art geschwind bezahlet werden; 5to daß alle meine oben gemachte Vermächtnüßen, und jährliche Zahlungen jederzeit mit aller Genauigkeit entrichtet werden. 6to endlich, daß, wenn derselbe ohne männliche Erben, was Gott verhüten wolle, sterben sollte, auf die oben berührte Corpora, als das Gut Kereszenyi[!], und die zwey Purinn in Sopor seine leibliche Brüder in dieser Ordnung als Erben folgen sollten, als Jakob, und im Falle dieser eben ohne männlichen Erben abgehen sollte, Adamus, alsdann Mathias, im

Falle aber diese alle stürben, so sollen die Kinder von meiner rechten Schwester Maria vereheligt gewesten Chmelin mit obigen Rechten und Verbindlichkeiten als Erben eintreten.

Da aber dieser mein universal Erb noch minderjährig ist, und einer väterlichen Obsorge betarff[!], so ist mein erstlicher Wille dieser, daß Herr Ignatius Pfeffershofer mein nächster Vetter von meiner seeligen Frau Mutter alsogleich nach meinem Tod die ganze Administration von Kereszin[!], und Sopor, und vielleicht auf von Bück auf sich nehme, und diese 3. Guter noch seiner mir bekanten Treue, und landwüsthshaftlichen Einsicht verwalten solle, bey welcher Veränderung auch der Oberlieutenant Mathias Kollar das Gut Kereszin[!] zuverlassen[.], und für sich selbst hieführo zusorgen[!] haben wird, eben diesem meinem allerliebsten Vetter Pfeffershofer ersuche ich mir die Liebe und Freundschaft zuerweisen[.], über obgedacht meinen annoch minderjährigen universal Erben die Gerhabschaft und Vaters Stelle anzunehmen, und ernenne ihn hiemit als seinen ordentlichen Gerhaben, mit der Bitte biß zu seiner Großjährigkeit alle Sorge für ihn zutragen[!], und unterdessen diesen meinen lezten Willen nach aller Möglichkeit statt seiner in Erfüllung zubringen, auch jenen 1000 florenos welche mir der Wohledelgebohren Herr Georg Pessenyei[!] samt durch 7. Jahre ausständigen Interesse aufrecht schuldig ist, hereinzubringen, und dieselbe zur Tilgung meiner Passiv-Schulden alsogleich zu verwenden, für welche Mühe ich ihme nebst den schuldigsten Dank als eine Erkenntlichkeit biß zur Großjährigkeit meines universale Erben, sowohl für die Administration als Gerhabschaft jährlich 200 florenos vermache, jedoch mit dieser ausdrücklichen Bedingnüß, daß er die wüsthshaftliche Rechnungen eben so gleich wie unter meiner auch hieführo und meinem universal Erben, so bald er aus der Minderjährigkeit tritt, vorzeigen, und vorlegen solle, auch unterdessen der Mutter des universal Erbans und dessen Bruder Jacob nach Möglichkeit, doch ohne beträchtliche Beschädigung deß ihme unvertrauten universal Erbans, und wenn es die Umstände zulassen, einige Helfte leisten möge.

Schließlich ersuche ich den Wohledelgebohrnen Herrn Franz Bichl inclytae universitatis doctorem auch Hof und Gerichts Advocaten, erstbesagten Herrn Gerhaben meines minderjährigen universal Erben mit Rath und That mölichst an Hand zugehen[!] und das dießfällige Abhandlungs Geschäft bestmöglichst zubesorgen[!], und zu befördern.

In diesem bestehet mein wahrer, erstlicher, und letzter Wille, welchen ich im Nahmen der Allerheiligsten Dreyfaltigkeit schließe, und wo nicht als ein zierliches Testament, wenigstens als ein Codicill, oder Geschamkuuß von Todtes wegen gelten zulassen und kräftigst handzuhaben, meine Hochlöbliche Abhandlungs Instanz geziemend, und nachdrucksamst bitte. Zu wahrer Urkund dessen ist meine sowohl von innen, als außen, und deren hierzu erbetteten Herrn Zeugen von außen gestellte eigen händige Mitfertigung und Unterschrift. So geschehen Wien den 30ten April 1783.

L. s. Adamus Franciscus Kollar consiliarius actuarius et Bibliothecae Director.

Collationirt, und ist den bei der Kanzley der Kaiserlichen Königlichen obersthof marschallischen Gericht aufbehaltenen Original gleichlautend.

Wien den 18ten Julii 1783.

Johann Konrad Ulzky

Kaiserlicher Königlicher Cameral Taxator mp.

Anno 1783. Die vero 18^a Augusti in possessione Keresztény inclyti comitatus Soproniensis adjacente: praemissam testamentariam dispositionem praesentibus, et personaliter constitutis peractibus, ac generosis dominis Michaelae Lukinics, jurato praeli-

bati comitatus primario vice notario, Michaelae item Pászthory vice fiscali, magistratuale Josepho Prusinszky excellentissimi domini generis Antonii Jankovics fiscali, domino Mathia Kollár superiori locumtenente, Ignatio Pfeffershoffer, in praevis designato tutore, et curante; tota denique communitate praementionatae possessionis Keresztény perlectam, et publicatam extitisse (periurie hac occasione contradicente) recognoscimus.

Daniel Pászthory inclyti comitatus Soproniensis supremus iudlium mp.

Ludovicus Sághy ejusdem inclyti comitatus Soproniensis iudlium mp.

[Az irat hátoldalán a következők olvashatók:]

An heute ist dieses Testament in aedibus des Herrn Hof Rath und Kanzley Directoris Freyherm von Kienmayer in Gegenwart des Franz Bichl inclytae universitatis doctoris publiciret worden, so in originali bei der Kanzlei aufzubehalten auch denen Interessirten auf Belangen hievon Abschriften zuertheilen.

Pro consiliario supremo aulae Marschall.

Wien den 11ten Julii 1783.

J[.] von Kienmayer.

No. 780. Copia testamenti.

L. s. Adamus Franciscus Kollar.

L. s. Ladislaus Biro de Homorod St[.] Márton Cancellariae Regni Hungariae Kanzley aulicae expeditor qua testis requisitur.

L. s. Emericus Gyher ad excellentissimae Cancellariae Regiae Hungaricae Aulicae Officii Registrationem adj[acentem] qua requisitus testis.

L. s. Franz Bichl Dr[.] als erbettener Zeug.

L. s. Wolfgangus Wass de Dirdvarelye inclyto Turme Hungarico Praesidi miles et locumtenens, qua testis requisitus.

L. s. Mathias Leopold Winterholler als erbettener Zeug.

L. s. Valentinus Seredi Medicinae doctor qua testis requisitus.

L. s. Johann Michael Preyst als erbettener Zeug.

Gegen Original coll[ationiert].

Kollár rokonainak és utódainak kérvénye a testamentum megváltoztatása végett.

Unmittelbare Gründe zur Vernichtung des Testaments Seeligen Herrn Onckl Adami Francisci Kollár von Keresztény Kaiserlichen Königlichen Hof Raths, und Bibliothegue Directeurs – und zwar:

Im Testament sindt folgende Paragraphi als:

1mo Im Fihlt Testator seine Seele der Unendliche barmherzigkeit Gottes, und verlangt in der 2ten Classe bestattet zu werden.

2do vermacht Testator 30 florenos auf 60 H[eilige] Messen.

3^{io} vermacht 6 florenos in die Armen Cassa.

4° zu dem Normalschul fond 4 florenos.

5° vermacht der halb Schwester Anna Wagnerin gebohrnen Kollár, so lang sie lebt, jährlich 50 florenos.

6° der Nächsten Musen Maria Anna Kollar jährlich 300. florenos nebst der Haus-einrichtung, und Silber, mit ausnahm der leib Wäsche, Kleidung, und des grossen gemahlenen Portraits, welches dem universal Erben verbleiben solle.

7mo dem tit[ulario] Herrn Joseph von Martines die 2. Portrait Ihrer Mayestät der Kayserin und Königin.

8vo dem Hochwürdigen Herrn Franz Sensel das kleine mit Pastel gemahlenes Portrait.

9no dem Medicinae Doctori Herrn v. Seredi die Opera Celeb. Syndenham in 8vo.

10° dem bedienten Rudolph Ein Jahresbesoldung.

11° der Köchin Ihn Weib[!] des bedienten, der Magd in Zimmer, und jener in der Kuchl jedwede eine Jahrs besoldung.

12° dem Gazda Schiller zu Keresztény eben eine Jahrs besoldung.

13° denen Keresztényer Unterthanen eine Einjährige nachlaß von zünßgulden, oder Füstpénz.

Diese Paragraphi, von 1ten bis incl[usive] 13ten sindt zwar befolgt worden, weil Mann geschwindet hat, so lang das Eysen noch warm war, und in allen Fällen die pia legata zum Ersten verabreicht werden müssen.

14° Sezet Testator Hyeronimum Kollár den Jüngsten unter seinen Brüdern zum Universalen Erben, jedoch mit Verbrüderlichkeiten folgenden, Ein.

Zu folge des 14ten Punkt: Sezte Testator den Jüngsten bruder zum Universal Erben Ein, weile Testator glaubte, daß aus diesen, *Erstens* ein gelehrter Mann werden wird, der der ganzen Familiae Ehre machen, und selbe aufrecht erhalten soll, und *zweytens* daß durch Ihn die Familiae vermehret, und Erweitert wird; Leider! tauschte sich Testator in beiden, dem *erstens* wolte der Erb in keine Schulle[!] gehen, und so gar auf Vermahnung des Löblichen Comitats nichts lernen, Folglichen auch ein ganz Unwissender Mann verblieben, und *zweytens*, die Vermehrung der Familie betreffend, hat dieser schon die 2te Ehe gattin, ohne einen Erben Erhalten zu haben, wozu auch wenig, oder gar keine Hofnung mehr seyn kann.

1mo das Universal Erb des gutt Keresztény und die zwey Curien in Szopor Unzertheilter, cum omnibus appertinentiis et iuribus erhalten solle.

ad 1um Ist das gutt in Szopor durch den Erben Verhipotictirt worden, und die Ötton-schische Curia iudicialiter abgefallen, so höret dieser §: zu Ettistiren, von sich selbst auf.

2do Verordnet Testator ausdrücklich, daß die Bibilotheq[!] auf kein Arth und Weise Stückweiß, sondern ganz auf einmahl Verkauft, und mit dem gelösten geld die Passio-Schulden gezahlt werden sollen; die Manuscripte hingegen sollen Niemahlen und auf keine Arth verkauft, wohl aber als Ein ganzer Familien guth angesehen werden.

ad 2um sprach weiter diesen §: ist die Bibliotheq[!] Stuckweiß plus offerenti verkauft, und die Manuscripten von Seiner Mayestät Kayser Joseph dem 2ten Confiscirt worden. Folglicher wie der 1ten §: vernichtet.

4to[!] befiehet[!] Testator, daß der Erb alle Sorge trage, daß die Passio Schulden geschvindt ad 4to bezahlt werden.

ad 4to diese Passio Schulden hätten in denen theuren zeithen schon längst getilget seyn können, wenn der Erb zur Richtschnur das Testament genohmen hätte, so sind aber die Schulden Passio geblieben.

3to befiehlt Testator, daß der Erb alle sorge über seine Mutter trage.

ad 3to diese hingegen ohne aller sicht leistung und todt abgegangen ist.

5° befiehlt Testator, daß alle Vermächtnisse genau entrichtet werden.

ad 5° In Testament seyn in 5ten: der Halbschwester Anna Wagner gebohrne Kollár lebenslänglich jährlich 50. Florenos vermacht, diese hingegen jährlich nur 30 Florenos bekommet.

6° allhier sezet Testator, den Ignatz Pfeffersholoner[!] zum Curator und administrator, Raumt ihm die gerbhabschaft und Vatter Stelle ein, und vermacht Ihm bis zur großjährigkeit des Erben, jährlich 200. Florenos.

ad 6ten Dieser Pfeffersholoner[!], den der Testator mit so vielen anempfehlungen zum Curator und Administrator ein gesetzt hat, ist von Löblichen Comitatus simpliciter entlassen, und statt seiner Herrn Oberstuhlrichter Daniel von Paszthory von eben benannten Comitatus, zum Curator und administrator Ernennet worden.

Ist also klar zu ersehen, daß in und für sich gekrenket ist, und sich der Testator in der Wahl der Universal Erbschaft höchst getäuscht habe, si ist höchst ungerecht, daß ein Mann, der sich, des ihm zugedachten glickes[!] unwürdig gemacht hat, daß gutt Keresztény allein ohne Mindestens Verdiensten, in überfluß des Wohllebens besitze, andern hingen mit weith mehreren Verdiensten, in Noth und Ellend Ihr leben beschliessen sollen. Wird dahero um die theilung des güter (salvo tamen iure regiae donationis) unter die Interessanten zu folge der Erst erwehnten Donation Allerunterthänigst gebetten.

Und über alles dieses, verrichtet der Testator, zu Folge der Donation, sein Testament, dann dieser hat sich in der Donation vorbehalten, nur Einen von uns brüdern zum ersten Universal Erben zu Ernennen, Testator hingegen, Ernennet nicht nur einen zum Universal Erben, sondern Er, Regulirt alle in der Folge zur Erbschaft, und der Donation ganz wiedrig, nachdem in der selben wir von ältesten bis auf den Jüngsten benennet sindt[!] in Testament hingegen settet[!] der Testator von Jüngsten bis Ältesten an[.]

JEGYZETEK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Jegyzetek a Bevezetéshez

- 1 Bél Mátyás levelezése. Előszó. A leveleket saját alá rendezte, a bevezetőt írta és a jegyzeteket készítette Szelestei N. László. Budapest, 1993. (*Commercii litteraria eruditorum Hungariae. Magyarországi tudósok levelezése. III. k. Szerk. Tarnai Andor.*)
- 2 Mindezeknek a kérdéseknek alapos és körültekintő megválaszolása e bevezető tanulmányban nem lehet feladatunk. Itt csupán arra tehetünk kísérletet, hogy a a felvetett problémákat a teljesség igénye nélkül körvonalazzuk.
- 3 L. az 58. sz. levelet. A levél egy rövid részletét idézi: Csóka, 1935. 168. és szlovák nyelven: Tibenský, 1983. 96.; magyar nyelven: Tibenský, 1985. 129. – A kérdésről l. bővebben: Tibenský, Kollár. 115.; Tibenský, A. F. Kollár. 379.; R. Marsina, 164–165.; *Historian*, 144–147.; Tibenský, 1983. 96–98. és Tibenský, 1985. 128–131. (A Kollár általa összeállított kéziratok kötetekben Kr. u. 501. és 1767 közötti időszakból származó oklevelek találhatók.)
- 4 Tibenský, 1983. 97–98.; Tibenský, 1985. 129–130.
- 5 Benyovszky István 1762-ben ismerkedett meg Kollárral. Levelezésük is ebben az évben kezdődött, de néhány levélváltás után abbamaradt. Kollár később is tartotta Benyovszkyval a kapcsolatot és folyamatosan igénybe vette a Magyar Királyi Udvari Kamara pozsonyi levéltára archiváriusának szolgálatait. Levelezésük azonban ismét csak 1768-tól 1772 elejéig követhető nyomon. 1772 január végétől viszont már nem találunk Kollár levelezésében Benyovszkytól származó leveleket. Ennek oka feltehetően az, hogy Benyovszky elhagyta a kamarai levéltárat és más helyen keresett magának új állást és Kollárnak már nem „fűződdött érdeke” ahhoz, hogy az őt történelmi dokumentumokkal ellátó, munkájában hatékonyan segítő Benyovszkyval továbbra is fenntartsa a kapcsolatot. Lehetséges azonban, hogy Benyovszky volt az, aki felhagyott a Kollárral folytatott levelezéssel.
- 6 L. a Prayhoz intézett levelet. (191. sz. levél). Hivatkozik rá *Historian*, 146–147. és Tibenský, 1983. 97.; Tibenský, 1985. 130.
- 7 L. az 50. sz. leveleket. – A Dobai Székellyel folytatott levelezésről l. bővebben: *Historian*, 147.; Tibenský, 1983. 97–98.; Tibenský, 1985. 130–131.
- 8 L. a 112. és a 113. sz. leveleket.
- 9 „(...) sincera patriae meae charitas, quae mihi una est et sola fuit causa (...)” – Petri Lambecii *Commentariorum de Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi Libri VIII. Editio secunda. Opera et studio Adami Francisci Kollarii. Tomus I. Vindobonae, 1766. (Bevezető.)*
- 10 Erről már korábban is panaszkodott Kollár. Vö. erről Palma Károlynak Kaprinai Istvánhoz írott levelét. (Bécs, 1761. november 27.) – Idézi Csóka, 1936. 89.10
- 11 Kollár már tudományos munkásságának kezdetén büszkén hivatkozott arra, hogy történelmi kutatásaival és a tolla alól kikerült műveivel a hazá üdvét akarta szolgálni és kultúrájának gazdagítását kívánta előmozdítani. Ezt erősíti meg egy művének címlapjára írott mottója: „Floreat studiis cultior illa [azaz patria] meis.” L.: Nicolai Olahi metropolitae Strigoniensis Hungaria et Attila sive de originibus gentis, regni Hungariae situ, habitu, opportunitatibus et rebus bello paceque ab Attila gestis libri duo nunc primum ex codice caesareo Olahi manu emendato coniunctim editi. Vindobonae, 1763. ő. erről még a 92. sz. levél 7. jegyzetét.
- 12 L. erről bővebben Toldy Ferenc: Az akadémiai eszme Magyarországon Bessenyei előtt. In: Toldy Ferenc: *Összes Munkái. 7. k. Budapest, 1873. 354–374.; Császár Elemér: Bessenyei irodalmi törekvései. Budapest, 1911. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. XXI. 7. sz.); Csóka J. L. 1942. 3–59.; Kosáry D. 140–144. és 562–570.; Szelestei N. L. 1983. 406–438.; Szelestei N. L. 1989.*
- 13 Szelestei N. L. 1983.; Kosáry D. 563.
- 14 L. a 86. sz. levelet. Publikálva: Csóka, 1942. 13–15. Idézi: Szelestei N. L. 1983. 425–426. és szlovák nyelven: Tibenský, 1983.; magyar nyelven: Tibenský, 1985. 122–123. A levél tartalmi kivonatát adja Szelestei N. L. 1989. 88.
- 15 Csóka, 1942. 14–15.; Szelestei N. L. 1983. 425.
- 16 Csóka, 1942. 15.; l. erről a 86. sz. levelet.
- 17 Idézi: Szelestei N. L. 1983. 425.; Szelestei N. L. 1989. 88.
- 18 L. ezeket a Dobai Székelyhez írott leveleket részben idézve: Csóka, 1942. 16. és Szelestei N. L. 1983. 420–421. és Szelestei N. L. 1989. 88–89.
- 19 A levél tartalmáról l. bővebben: Csóka, 1942. 16.
- 20 Szelestei N. L. 1983. 425.
- 21 Szelestei N. L. 1983. 425.; Kosáry D. 563. és Tibenský, 1983. 92–93.; Tibenský, 1985. 123–125.
- 22 L. erről bővebben Horváth M. 384–387.; Stefančík. 19.; Csizmadia A. 220–224.; Zapas, 225–229.
- 23 L. az országgyűlési bizottság jelentését a Függelékben. Vö. erről még: Csizmadia A. 225. és Zapas, 229.
- 24 L. ezt: MOL, N 55 Archivum regni dietale. *Diarium et acta dietae anni 1764–65. 7. k. 1764. Lad. O. Dietae és 10. k. Vö. erről bővebben: Gyurikovits. 11–13.; Csizmadia A. 224. és Zapas, 229.*
- 25 L. a 118., 119., 120., 124. és 126. sz. leveleket.

- Tibenský feltételezését (Tibenský, 1983. 45. és Tibenský, 1985. 58–59.), hogy ti. Kollár a „Schwab” név mögé rejtőző ágenset jól ismerhette és ezért írta annak leveleire saját kezűleg a „Schwab” nevet. Tibenský álláspontja meggyőzőnek tűnik és elfogadható, jöllehet az, hogy ki volt az a személy, aki Kollárt a pozsonyi országgyűlés viharos üléseiről tudósította, források hiányában továbbra sem deríthető ki.
- 26 *Sacratissimae Caesareo-Regiae et Apostolicae Majestati, Dominae, Dominae Clementissimae Excelsis Regni Hungariae Proceribus et Inclytis Statibus atque Ordinibus humillime oblata Apologia ab Adamo Francisco Kollar pro libello suo De originibus et usu perpetuo legislationis circa sacra apostolicorum Ungariae regum scripto et typis edito. Vindobonae, 1764. L. erről bővebben: Tibenský, 1983. 46–47.; Tibenský, 1985. 60–61.*
- 27 Idézi Csóka, 1936. 100.
- 28 Csizmadia A. 224. és Zapas, 229.
- 29 L. a 132. sz. levelet.
- 30 L. a 132. sz. levelet. A levél egy rövid részletét idézi szlovák nyelven: Tibenský, 1983. 50.; magyar nyelven: Tibenský, 1985. 65.
- 31 L. a 148. és a 149. sz. levelet.
- 32 L. Csóka, 1935. 168. (4. sz. jegyzet.) és Csóka, 1936. 88. Csóka idézi Friedrich Binder bécsi udvari államtanácsos véleményét, mely szerint Kollár „sich durch Vertheidigung der königlichen Vorrechte seiner ganzen Nation in dem Auge zu stellen, das Herz gehabt hat.”
- 33 Csóka, 1936. 100. és Szelestei N. L. 1983. 422.
- 34 Idézi: Szelestei N. L. 1983. 423.
- 35 Szelestei N. L. 1983. 423.
- 36 L. erről bővebben: Csóka, 1935. 171–172. és Csóka, 1936. 88.
- 37 Dümmerth D. 397–398.; Dümmerth Dezső: Mária Terézia és a magyar nemesség. In: Irodalom és felvilágosodás. Szerk.: Szauder József és Tarnai Andor. Budapest, 1974. 367–399.
- 38 Kollár Hungarus-tudatáról vö. Sziklay László: A „hungarus”-probléma és Kollár Ádám. In: Filológiai Közöny, (1967) 1–2. sz. 227–229. és Dümmerth Dezső: Kollár Ádám problémája. In: Filológiai Közöny, (1967) 3–4. sz. 442–44.
- 39 L. erről Tibenský Kollár Ádám Ferenc életéről szóló monográfiájának IV. és V. fejezét.
- 40 Dümmerth D. 399–402.
- 41 Moritz Csáky: Die Hungarus-Konzeption. Eine „reapolitische” Alternative zur magyarischen Nationalstaatsidee? In: Ungarn und Österreich unter Maria Theresia und Joseph II. Neue Aspekte im Verhältnis der beiden Länder. (Texte des 2. Österreichisch-Ungarischen Historikertreffens. Hrsg. von Anna M. Drabek, Richard Plaschka und Adam Wandruszka.) Wien, 1980. 79.
- 42 Vö. erről Kollár egyik kortársának és levelező-partnerének, a történetíró Cornides Dánielnek igazán találó álláspontját: „De Hungaris jam pauca et de Magyaris, quos ego ita distingui, ut omnes Magyaros quidem pro Hungaris habeam, sed non vice versa Hungaros omnes pro Magyaris. Hungari genus constituunt, Magyari speciem” Idézi Moritz Csáky: Von der Aufklärung zum Liberalismus. Studien zum Frühliberalismus in Ungarn. Wien, 1981. 158.
- 43 M. Csáky: Die Hungarus-Konzeption (...). 81.
- 44 Kosáry D. 293–294.
- 45 Tarnai Andor: Extra Hungariam non est vita. Egy szállóige történetéhez. Budapest, 1969. 82.
- 46 Dümmerth hibásan (Pannonicus Neosoliensis) írja a szókapcsolatot. L.: Dümmerth D. 398.
- 47 Hogy ez az értelmezés (Dümmerth D. 398.) téves, arra már Sziklay L. is rámutatott. (A „hungarus”-probléma [...]. 228.) Vö. erről még J. Tibenský kritikáját: Dialektika, 146–150. – Véleményünket megerősíti Gyurikovits György, aki a kérdést elsőként tisztázva, a következőket írta: „Kollár Ádám nevezte magát Neosoliensis Pannoniusnak. Ennek a két Epithetonnak nem az az értelme, hogy Besztercze Bányai és Pannóniai születésű: Mivel ha megengedjük is, hogy B. B. Városában született, még sem igaz lehet, hogy Pannóniából volt, minthogy Besztercze Bánya Városa nem helyeztetett a 'Rómaiak' régi Pannoniájában. Neosoliensis jelenti valóságosan a 'Kollár' Szüleinek lakhelyét; Pannonius pedig, a régi időkben Pannoniának nevezetett tartományt, mellyben magának állandó lakása volt.” – Gyurikovits. 4. (**jegyzet)
- 48 „sum (...) educatus in Veteribus Montibus, Neosolii prima litterarum elementa didici, sive potius vivere caepi, hinc et cur Neosoliensis dici malim. (Kiemelés tőlem: S. I.) L. a 191. sz. levelet. Vö. erről még a 255. sz. levél mellékletét.
- 49 L. fent a 9. sz. jegyzetben idézett mű IV. és V. kötetének (Vindobonae, 1777–1778.) bevezetőit.
- 50 L. erről pl. a Dobai Székelyhez frott levelet.
- 51 L. a 333. sz. levelet. Idézi: Csóka, 1936. 92. és Dümmerth D. 398.
- 52 Dümmerth D. 399–402.
- 53 Csóka, 1936. 91–93.
- 54 L. az 51. sz. jegyzetben idézett levelet.
- 55 Vö. erről a 155. sz. levelet. A kérdésről l. különösen: Csizmadia A. 216.; Zapas, 219.; A. F. Kollár. 385.; Historian, 155–160.; Tibenský, 1983. 104–109., Tibenský, 1985. 139–146.; továbbá: Dialektika, 136–145. – A Kollár életművét kutató történészek gyakran idézik, illetve hivatkoznak a történetírónak az alábbi, a szláv nyelvet és nemzetet magasztaló szavaira: „Si quis, ubi ego, gente Slavus sit, et levem, exemplo meo, temporis exigui operam cognoscendis linguae nostrae dialectis reliquis impenderit, non acre gentem nostram ominem loquentem simul et scribentem intelleverit; et si res fortunae postulet, ab Adriatico mari per plagas orbis Septemtrioni subiectas ad confinia Sinensium Imperii se ipse duce et interprete pervenerit: ne commemorem facultatem prorsus eximiam, quam feliciter imitandis peregrinorum idioma-

tum sonis, quod laetus ipse expertus sum, servo noster procurat. Haec adnotare libuit meorum Slavorum gratia, ne linguam gentemque suam minus, quam solent, unquam diligant propter cavillationes quorundam, qui itidem Hungariam incolunt (...).” L. ezt a 11. sz. jegyzetben fent idézett mű 92. oldalának p) jegyzetében.

- 56 Dümmerth D. 398–413.; Dümmerth Dezső: Herder jóslata és forrásai. In: *Filológiai Közöny*, 1963. 1–2. sz. 181–183. Dümmerth álláspontjának kritikáját I. Kosáry D. 294–296. és *Dialektika*, 146–150.
- 57 L. a 155. sz. levelet.
- 58 Rudolf Vierhaus: „Patriotismus” – Begriff und Realität einer moralisch-politischen Haltung. In: *Deutsche patriotische und gemeinnützige Gesellschaften*. (Hrsg. von Rudolf Vierhaus.) München, 1980. 10.
- 59 Pukánszky Béla: „Patrióta” és „hazafi”. In: *Budapesti Szemle*, 280. k. (1933) 37–38.
- 60 Uo. 38.
- 61 Uo. 45.
- 62 L. Kollár Mária Teréziához intézett leveleit. (Pl. az 58. és 393. sz. leveleket)
- 63 Pukánszky B.: „Patrióta”(....). 42. – Erre Kollár műveiben számos példa található. Így Apologia-jában többek között a hazája iránti elkötelezettségéről is szól: „(...) et quodumuncunque fortuna in regno Hungariae natus, tamen ingenii et morum cultura tandem assecutus sum (...).” Még inkább hangsúlyozta utolsó művében (*Historiae iurisque publici regni Hungariae amoenitates*. Vindobonae, 1783. I. k. Prooemium, 7–8.) hazaszeretét és őszinte hálával mondott köszönetet hazájának, a Magyar Királyságnak, ahol megszületett

és felnevelkedett, ifjúságát töltötte. „Debui hoc officium, immo pietatem patriae meae carissimae, quae me nascentem placido primum vultu exceperit, maternaque vagienti ubera praebuerit, quae deinde pia sollicitudine nutriverit, atque adolescentiam juventutemque meam ingenuas artes benevole docuerit (...). Tot tantisque causis impulso, et obstricto beneficiis, cogitandum profecto mihi fuit, quodnam potissimum grati animi monumentum posteris relinquerem, ex quo et utilem civem, et gratum hominem me fuisse, facile intelligerent.” – Kollárnak ez a hazafiságerzete alapján véve megegyezik a korabeli német patriotizmus-tudattal, mely szerint a hazafi az, „der sein Vaterland liebt, das Land, worinnen er geboren und erzogen, oder in welchem Land er aufgenommen ist, und gleiches Vorrecht mit dem Eingeborenen des Landes genießt. Dem Patriot liegt das Wohl seiner Mitbürger am Herzen, der um sich her die Glückseligkeit blühend, und alle, die mit ihm leben, vergnügt sehen möchte.” Idézi R. Vierhaus: „Patriotismus” (...). 12.

- 64 L. a Dobai Székelyhez intézett leveleket ().
- 65 L. a 367. sz. levelet. Idézi: Csóka, 1936. 93.
- 66 Klaniczay Tibor: A régi magyarországi frók nemzeti hovatartozása. In: *ItK*, 77 (1973) 151.
- 67 Uo. 153.
- 68 Gyurikovits. 5.
- 69 BEKK. *Collectio Kapriniana*. Tomus XXXIV. No. 6. (1760.) Francisci Kollarii epistolae ad viros, a sacra et profana conditionis, de commentario, in manu exaratos codices Aug. Bibl. Vindobonensi propediem prelum subditurus. 390–403.

Jegyzetek a levelekhez

- 1 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 509. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölül az alábbiakat jegyezte fel: Bonomi. 1750. Dec. 13.
 2. De antiquis litteris Hebraeorum et Graecorum libellus Joannis Baptistae Bianconi. Bononiae, 1748. [A mű második kiadása uo. 1763.]
 3. Georgiosz Phrantész (Szphrantész) (kb. 1401–1477) bizánci történetíró „Chronicon majus” c. művéről van szó, mely Bizánc 1453. évi török ostromát illetve görög védelmét dolgozta fel. Bonomi nem jelentette meg a művet, mivel valószínűleg nem kapta meg Kollártól a bécsi császári könyvtárban őrzött görög kódexben található krónika másolatát.
 4. Nem ismeretes, Bonomi milyen tanulmányáról van szó.
 5. A levélborítékon a címzés mellett feltehetően Bonomi kézírásával a következő mondat olvasható: „Con un libretto avente il suo nome.”

- 2 K: ismeretlen. Említi Conradi Norbert Ignác 1754. július 25-i levelében. L. a 3. sz. levelet.
1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. A levél feltehetően az általunk jelzett időszakban íródott.
 2. A levél tartalmára Conradi válaszából következtethetünk.
- 3 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 510. M: –
1. A levél első oldalának bal és jobb felső sarkában Kollár kézírásával: Conradi. 1754. Julii. 25.
 3. Major Pál: evangélikus lelkész.
 3. L. a 2. sz. levelet.
 4. Jani Pannonii Panegyricus in laudem Guarini Veronensis. Epigrammata, nunquam antehac typis excusa. Edidit Johannes Froben. Basileae, 1518.
 5. Jani Pannonii episcopi Quinque ecclesien-sis. Illius antiquis vatibus comparandi, recentioribus certe antepoenendi, quae uspiam reperiri

adhuc potuerunt, omnia. Opera Joannis Sambuci consil. et hist. Caesar. Viennae Austriae ex officina Caspari Stainheferi, MDLXIX.

6. Csernovics Demeter: horvát származású nemes, Csermovics János alezredes fia. Meghalt Bécsben 1759-ben. Halála előtt adta ki „Panegyricus illustris populi Illyriorum Slavonici” c. művét.

7. Titus Vespasianus Strozza (Tito Vespasiano Strozzi): olasz humanista költő. Hozzá intézte Janus Pannonius 230 sorból álló költői levelét.

8. Utalás Marc Antoine Muret (Muretus) francia humanista tudós és költő „Juvenalia” (Parisii, 1593.) c. művére. L. erről bővebben alább a 9. sz. jegyzetet.

9. Janus Pannonius említett költői levelében óva intette Strozzi, aki egy lánytól gyűrűt kapott ajándékba, antik példákra hivatkozva, hogy veszélyes ilyen ajándékot elfogadni. Ugyanis az ajándék révén még inkább elhatalmasodik a megajándékozott férfiban a szerelem. A költői levelet l.: Janus Pannonius munkái latinul és magyarul. Janus Pannonius élő emlékezetének, halálának ötszázadik évfordulója alkalmából. Budapest, 1972. 257–267.

10. Janus Pannonius elveszett műve, melyben a költő a magyar történelem hősi és dicsőséges eseményeit dolgozta fel epikus formában.

11. Janus Pannoniusnak ezt a munkáját Zsamboki (Sambucus) János állítólag látta még a bécsi császári könyvtárban, de később hosszas kutatások után sem bukkant rá. L. erről a 4. sz. jegyzetben idézett mű bevezetőjét. Vö. erről még: Huszti József: Janus Pannonius. Pécs, 1931. 255–256.

12. Utalás arra, hogy Kollárt 1754-ben kinevezték a császári udvari könyvtár első custosává.

13. Gerhard van Swieten: a bécsi császári udvar protomedicusa, 1746-tól az udvari könyvtár praefectusa.

14. Conradinak ez az óhaja Kollár számára csak 1774-ben, van Swieten halála után két évvel teljesült. 1772-ben ugyanis csupán a könyvtár megbízott igazgatójának nevezték ki.

15. Itt egy szó: *tres* törölve.

16. Azaz a pesti piarista gimnázium növendéke.

17. Galeotto Marzio.

18. Helyesen: Mantegna. Andrea Mantegna 1458-ban festett Janus Pannoniusról és Galeotto-ról egy kettős arcképet. Erről megemlékezik Janus Pannonius egyik elégiájában. L.: Janus Pannonii Poemata. Traiecti ad Rhenum, 1784. (A mű pontos címét l. a 114. sz. levél 4. sz. jegyzetében. – A festményről l. bővebben Balogh Jolán: Mantegna magyar vonatkozású portréi. In: Századok, 59 (1925) 7–8. sz. 234–244. (Az említett elégiát l. ugyanitt: 263.); Huszti József: Mantegna és Janus Pannonius. In: Századok, 60 (1926) 9–10. sz. 613–319.; Balogh Jolán: Művé-

szet Mátyás király udvarában. I. k. Adattár. Budapest, 1966. 525–526., 719–720.

19. Azaz Mátyás király híres könyvtárban.

20. Peter Lambeck (Lambecius): német történetíró, a császári udvari könyvtár felügyelője, bibliográfus, nyelvész.

21. Conradi kívánsága már 1754-ben valóra vált, köszönhetően többek között Kollár segítő-készségének is. Kollár a bécsi császári udvari könyvtárban őrzött, addig kiadatlan 20 Janus Pannonius epigrammát engedett át a Conradinak publikálásra. L. erről Szelestei Nagy László: Adatok Janus Pannonius 18. századi ismeretéhez. In: Janus Pannonius és a humanista irodalmi hagyomány. Szerk. Jankovits László és Kecskeméti Gábor. Pécs, 1998. 57. – Conradi az alábbi címmel jelentette meg a humanista költő és püspök költeményeit: Jani Pannonii Quinque Ecclesiarum episcopi libri III. poematum elegiarum et epigrammatum. Budae, 1754.

4 K: ismeretlen. Utal rá és a leveléből egy mondatot idéz Iacob Radu: *Inseminări din corespondenția episcopului gr.-cat. de Oradea-mare Moise Dragoși (1776–1787.)*. In: *Cultura Creștina. Apare, cu excepția lunilor Iulie și August, la 10 și 25 n. a fiecărei luni. Anul VII. – 1918. 205.* és Iacob Radu: *Istoria diecezei române-unite a Orăzii Mari. Scrișă cu prilejul aniversării de 150 de ani dela înființarea aceleia. 1777–1927. Oradea, 1927. 32.*

1. I. Radu Kollár latin nyelvű levelének következő részét idézi: „Sane res dictu est difficillima quantis cum studiis et contrariis voluntatibus res et negotia haec agebantur hic Viennae.” – A levél keletkezéséről és további tartalmáról I. Radu nem közöl információkat. Mindössze annyit említ meg, hogy az erdélyi román görög katolikusok ügyében a Nagyváradra kiküldött bizottság (Commissio vagy Deputatio Aulica in Illyricis et Banaticis) 1754. december 16-án egy dekrétumot tett közzé, melyet a magyar királyi kancellária 1754. november 29-i utasítása alapján dolgozott ki. Ebből arra következtethetünk, hogy Kollár a bizottság tolmácsaként és jegyzőjeként feltehetőleg még Bécsben tartózkodott és onnan írta levelét Dragoșinak, aki az unió egyik legelkötelezettebb híveként aktívan részt vett a bizottság munkájában. Az udvari bizottságot 1754. augusztus 15-én jelölté ki Mária Terézia, részint a görög katolikus egyházzal való egyesülést (uniót) ellenző mozgalmak lecsillapítására, részint a zavargások kivizsgálására. (Az erről szóló határozatot kiadta Eudoxiu Hurmuzachi: *Documente privitoare la Istoria Romanilor. București, 1876. 15.* és Ioan Ardeleanu: *Istoria diecesei Romane Greco-Catolice a Oradei Mari. Partea II. Istoria Romanilor din dieceasa Oradei mari înainte și după propagarea Calvinismul pana la anulu 1805. Blasiu, 1888. 97–100.*) Ezeket a zavargásokat az alábbi események váltották ki: 1751-ben az aradi szerb görögkeleti püspök Sine-

siu (Sinezius) Zsvkovics egy kiáltványt tett közzé, melyben az unitus egyháztól való elszakadásra és az „igaz” ortodox hitre történő visszatérésre hívta fel a már áttért román lakosságot. Fel szólításra és igazításra 147 Bihar vármegyei falu görög katolikus hitű román lakosságának egy része (összesen 60 település népessége) papjaival együtt visszatért az ortodox hitre. A visszatérni nem kívánó 23 (más adatok szerint 16) papot elűzték lakhelyükről. Az unitusok ügyét támogató Forgách Pál, nagyváradi katolikus püspök határozottan tiltakozott a kiáltvány és annak hatására kialakuló atrocitások és zavargások ellen, elűtve mindazokat, akik megtagadták az egyházi tizedfizetést és akik a lelkeseket elűzték. Forgách és a szerb ortodox főpap éveken át kölcsönösen vádaskodva beadványokkal ostromolták a bécsi udvart. Mindezeknek és az egyre fennyegető unióellenes mozgalmak kivizsgálása érdekében került sor az említett udvari bizottság felállítására, mely 1754. október 15-én kezdte meg munkáját Váradon. A bizottság első elnöke Klobusiczky Ferenc Xavér kalocsai érsek volt. Tagjai pedig Hadik András és Karl de Canon de Ville tábornokok voltak. A bizottság első jegyzőjének és tolmácsának Kollár Ádám Ferencet nevezték ki. (Erről a feladatról Kollár később egyik művében szintén említést tett, büszkén hivatkozva arra, hogy a román nyelvben járatos volt és azt beszélte. „Expertus hoc [ti. a román nyelvben] ipse sum, dum anno 1754. Magnovradini, publici negotii causa, cum iis et loqui et agere cogerer.” L.: Nicolai Olahi metropolitae Strigoniensis Hungaria et Atila (...). Vindobonae, 1763. 92. p. jegyzet. (A mű teljes címét l. a Bevezetés 11. sz. jegyzetében.) Kollárt az udvar már 1753. szeptember 20-án utasította a tolmácsfeladat ellátására. A következő év, 1754. augusztus 23-án kelt uralkodói rendeletben már ott szerepel neve a kiküldendő bizottság tagjainak sorában. A bizottságot 1754. szeptember 20-án küldték Nagyváradra. L. minderről: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. No. 151. – A fenti összetételű bizottság a fent jelzett időponttól 1755. március 15-ig ülésezett. Második alkalommal, immáron Batthyány Imre elnöklete alatt dolgozott a bizottság, amely 1756. július 12-én fejezte be tevékenységét. Ennek munkájában Kollár csak 1755. júniusáig vett részt, amikor is Mária Terézia hívására visszatért Bécsbe. Őt Philiprides de Gaja udvari tolmács váltotta fel. (Az erről szóló, 1755. február 28-án kelt rendelet ismertetését l.: Csóka J. Lajos-hagyatéka. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V.) Kollár a bizottságbeli ténykedéséért 300 aranyforint díjazásban részesült. – A romániai unitusokról és a bizottság munkájáról l. bővebben a Magyar Királyi Udvari Kancellária iratait: MOL, A 35 Conceptus expeditorum (1751. nov.: N° 122. és 126.; 1752. márc.: N° 163.; 1753. márc.: N° 129.; 1753. máj.: N° 162.;

1753. júl.: N° 143.; 1753. szept.: N° 115–118.); Ratulus actorum. Die von dem nicht Unirten Bischofen von Arad Herr Synesio Schiwanovich in der Groß-Wardeiner Dioceses ansuchende Visitation Glaubens Genossenens Betreff. 1754. aug.: N° 88–92.; 1754. okt.: N° 19.; 1755. okt.: N° 132–133.; 1755. dec.: N° 59.; továbbá Bunyitay Vince: Biharvármegye oláhjai és a vallás-unió. Budapest, 1892. (Értekezések a történeti tudományok köréből. XV. k. 6. sz.) – A levél pontos dátumát nem tudtuk megállapítani.

2. A levél tartalmára a bizottság jelentéseiből következtethetünk. L. erről a fent idézett kancelláriai forrásokat.

- 5 K: ismeretlen. Említi Moise Dragoși 1755. január 22-i levelében. L. a 6. sz. levelet.

1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani, Kollár feltehetően az általunk jelzett időszakban írhatta a levelet.

2. A levél tartalmára Dragoși válaszleveléből következtethetünk.

- 6 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 513. M: – Román nyelvű levél:

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dragoși. 1755. Január. 22.

2. L. az 5. sz. levelet.

3. Itt egy betoldott szó vagy szótöredék az elmosódott tinta miatt nem olvasható.

Latin nyelvű levél:

1. Itt egy szótöredék: *mih* törölve.

- 7 K: ismeretlen. Említi Moise Dragoși 1755. február végén(?) frott levelében. L. a 9. sz. levelet.

1. A levél tartalmára Dragoși válaszleveléből következtethetünk.

- 8 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. Num 514. M: – 1. Azaz Kovács Meletie.

- 9 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 511. M: –

1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Dragoși feltehetően az általunk jelzett időszakban írhatta a levelet. – Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dragoși 1755.

2. L. a 7. sz. levelet.

3. A tinfolt miatt e helyen a szó nehezen olvasható.

4. Az eredetiben tévesen: *mane*.

5. Diószegi Kovács Meletie görög katolikus papot XIV. Benedek pápa 1748. július 12-én nevezte ki a Bihar vármegyei unitus románok címzetes püspökévé. Valójában azonban a nagyváradi katolikus püspöknek alárendelt vikárius volt. Emiatt – ahogy Dragoși leveleiből is kitűnik – gyakran szembekerült Forgách püspökkel és állandóan elégedetlenkedett alárendelt helyzete miatt.

6. „Tegan” azaz „Tegeai püspök”: a macedónai származású Meletie ezt a címet használta.

- 10 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 516. M: – Román nyelvű levél:

1. Kollár a levél első oldalának bal felső sarkába az alábbi jegyezte fel: Dragosi. – A levél jobb felső sarkában idegen kézírással a következő olvasható: V[aló]színnű: 1755. marc. 23.
2. Itt egy szó olvashatatlan.
3. Erre vonatkozólag sem a kancelláriai, sem a Bihar vármegyei forrásokban nem találtunk adatokat.
- Latin nyelvű levél:
 1. Beliczei Beóthy Mihály, aki 1752 és 1757 között megszakítás nélkül volt a vármegye alispánja.
- 11 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 515. M: –
 1. Kollár 1755 március 15-én vagy néhány nappal később hagyhatta el Nagyváradot, miután a bizottság lezárta munkájának első szakaszát.
- 12 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 517. M: –
 1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dragosi 1755. Apr. 9. – Dragoși a levél oldalainak szélére román szavakat és kifejezéseket (ezeket a szövegből emelte ki), valamint azok latin fordítását írta, mintegy a román szöveg magyarázatául.
 2. Ghymaş (alább még Ghiemeş, Ghiemaş): Gimes, ahol a nagyváradi püspök birtoka volt és ahová – az udvari bizottság ülése idején, nagyváradi rezidenciáját annak rendelkezésére bocsátva – visszavonult.
 3. Căpâlna: Feketekápolna. Falu a Nyugati Érchegységben, a Fekete-Körös jobb partján.
 4. Légrady László: Bihar vármegye szolgabírája.
 5. Luncă: Biharlonka.
- 13 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 512. M: –
 1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dragosi. 1755. – Dragoși a levél oldalainak szélére román szavakat és kifejezéseket (ezeket a szövegből emelte ki), valamint azok latin fordítását írta, mintegy a román szöveg magyarázatául.
 2. Az eredeti szövegben tévesen: *mane*.
 3. Az eredeti szövegben tévesen: *te/am*.
- 14 K: ismeretlen. Említi Moisi Dragoși 1755. június 27-i levelében. L. a 15. sz. levelet.
 1. A levél pontos dátumát nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.
 2. A levél tartalmára Dragoși válaszleveléből következtethetünk.
- 15 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 518. M: –
 1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dragosi. 1755. Junii 27. – Dragoși a levél oldalainak szélére román szavakat és kifejezéseket (ezeket a szövegből emelte ki), valamint azok latin fordítását írta, mintegy a román szöveg magyarázatául.
 2. Gyulafehérvár (Alba Iulia).
 3. Tokody György: királyi kincstári igazgató.
 4. Radics ?: harmincados. Az ország harmincadhivatalaiban dolgozó harmincadosok között az 1755. évben ilyen nevű hivatalnokot nem találunk.
5. Calacea: Kalocsa.
- 16 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 520. M: –
 1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dragosi. 1755. Julii. 25.[!] – Dragoși a levél oldalainak szélére román szavakat és kifejezéseket (ezeket a szövegből emelte ki), valamint azok latin fordítását írta, mintegy a román szöveg magyarázatául.
- 17 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 521. M: –
 - Román nyelvű levél:
 1. Kollár a levél első oldalára az alábbiakat jegyezte fel: Dragosi. 1755. Aug. 3.
 2. Az ortodox vallásra visszatérni nem kívánó és a falvakból elűzött 16 unitus lelkészről van szó, akiket Forgách püspök saját költségén tartott el Váradon. Vö. erről a 4. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
 3. Az eredeti szövegben hibásan: *castici*.
 - Latin nyelvű levél:
 1. Moise Dragoși leveleinek latin nyelvű részében több alkalommal nem a román nyelvű levél teljes fordítását adja, hanem csupán rövidebb kivonatait.
- 18 K: ismeretlen. M: Iacob Radu: Inseminare din correspondentia episcopului (...). 233.; Iacob Radu: Istoria diecezei române-unite (...). 39. (I. Radu műveinek teljes címét l. a 4. sz. levél 1. sz. jegyzetében.)
 1. I. Radu csak töredékeket közöl Kollár részben román nyelvű leveléből. Az eredeti levél hol létező nem tájékoztató.
- 19 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 522. M: –
 - Román nyelvű levél:
 1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dragosi. 1755. Aug. 21.
 2. Az eredetiben hibásan: *gipati*.
 3. Az eredetiben itt egy szó kihagyva.
 - Latin nyelvű levél:
 1. Itt egy szó: *quod* törölve a szövegből.
- 20 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 519. M: –
 - Román nyelvű levél:
 1. A levél első oldalán a megszólítás fölött idegen kézírással az alábbiak olvashatók: Dragosi 1755. Jun. 27. után.[!]
 2. 1755. július 11-én a nagyváradi vár belső udvarának közepén, kutatás közben egy sírra bukkantak, melyben egy női csontvázat, egy koronát és egy orszálgalmát találtak. A leleteket de Ville Bécsbe küldte.
 3. L. erről a 15. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
 - Latin nyelvű levél:
 1. Bathány Imre: királyi főasztalnok, a Hét-személyes Tábla ülnöke.
- 21 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 523. M: –
 - Román nyelvű levél:
 1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dragosi. 1755. Sept. 18.

2. Keserű György: kanonok, protonotarius, nagyváradai archidiaconus.
3. Aron (Aaron) de le Poceni vagy Aron (Aaron) Petru Pavel: későbbi görög-katolikus püspök, akit 1753. augusztus 21-én avattak esperessé a Bihar vármegyei Pocsajban.
- Latin nyelvű levél:
1. Gyemcsinium: Gimes.
- 22 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 524. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dragosi. 1755. Nov. 13.
2. Kollár feltehetően nem volt jelen a bizottság 1755. év végi ülésein, mivel 1755 júniusa után Bécsben tartózkodott. Vö. erről a 4. sz. levelet illetve jegyzeteit, valamint a 23. sz. levelet.
- 23 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 525. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dragosi. 1755. Dec. 31.
2. Az eredeti szövegben javítva.
- 24 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 526. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a szöveg fölé az alábbiakat jegyezte fel: Bartenstein. 1756. Január. 16.
- 25 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 527. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dragosi. 1756. Febr. 8.
2. L. a 10. sz. (latin nyelvű) levél 1. sz. jegyzetét.
3. L. a 12. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
- 26 K: Ismeretlen. Említi Moise Dragosi 1756. március 11-i levelében. L. a 27. sz. levelet.
1. Kollár Mária Terézia 1756. január 27-én nevezte ki udvari tanácsossá. L. az erről szóló iratot: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. No. 149. – A levél tartalmára Dragosi válaszleveléből következtethetünk.
- 27 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 528. M: –
- Róman nyelvű levél:
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dragosi. 1756. Mart. 11.
2. L. a 26. sz. levelet.
3. L. a 26. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
4. Az eredeti szövegben: *suparirile*.
- 28 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 529. M: –
- Róman nyelvű levél:
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dragosi. 1756. Maji. 5.
2. Batthyány Imre: a bizottság új elnöke, akit 1755 júniusában neveztek ki a távozó kalocsai érsek helyére. Vö. erről a 4. sz. levél 1. sz. jegyzetét és a 20. sz. levelet.
3. Az új jegyző és tolmács, aki Kollárt váltotta fel, Philippides de Gaja lett. Vö. erről a 4. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
- 29 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 530. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dragosi. 1756. Junii. 13.
2. Nagyvárad egyik városnegyede.
3. Az eredeti szövegben tévesen: *oune*.
4. Castu Cinalo: Kesztyű Csináló.
5. Alsóváros: Nagyváros másik városnegyede.
6. A „Bárányhoz” címzett vendéglő és szálló Nagyváradon.
7. Az eredeti szövegben tévesen: *astuarius*.
8. Az eredeti szövegben: *mientasc*.
9. Az eredeti kéziratban: *Botati*.
- Latin nyelvű levél:
1. Batthyány Imréné: Saurau Anna.
2. Sineziu Zsvikovics. L. róla bővebben a 4. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
- 30 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 531. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dragosi. 1756. Julii 14.
- 31 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 532. M: –
- Róman nyelvű levél:
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dragosi. 1756. Aug. 12.
2. Széchenyi Antal: táborszernagy.
- 32 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 533. M: –
- Róman nyelvű levél:
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dragosi. 1756. Octob. 9.
2. Poléntári Ferenc: nagyváradai kanonok, protonotarius, csanádi apát, Közép-Szolnok vármegye archidiaconusa.
3. L. a 21. sz. levél 2. sz. jegyzetét.
4. Alapy János: nagyváradai kanonok, dubnicai püspök, a Hétszemélyes Tábla bírja.
- 33 K: Ismeretlen. Említi Kollár 1759. február 21-i levelében. L. a 34. sz. levelet.
1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. A lipcsei tudós feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.
2. A levél tartalmára Kollár válaszleveléből következtethetünk.
- 34 K: ÖNB HA., Autogr. No. 125/94–1. M: –
1. L. a 33. sz. levelet.
2. Philipp Jakob Lambacher: német jogtudós, történétíró, bibliográfus.
3. Nem tudtuk megállapítani, vajon megjelentek-e a lipcsei tudós kiadásában Oppianosz művei.
4. Oppianosz görög didaktikus költő Kollár által alább említett munkáit tartalmazó, a bécsi császári udvari könyvtárban található kéziratos kódexekről már a 17. században David de Nessel német történétíró, bibliográfus, a bécsi császári udvari könyvtár igazgatója részletes leírással szolgált abban a munkájában, melyben kiadta a könyvtár görög nyelvű kéziratos kódexének

katalogusát. L.: *Catalogus sive recensio specialis omnium codicum manuscriptorum Graecorum, nec non linguarum orientalium, Augustissimae Bibliothecae Caesaris Vindobonensis* (...) in publicam lucem edidit Daniel de Nessel (...). Accedunt (...) non solum (...) indices (...) verum etiam (...) appendix variorum iconismorum et additamentorum, totum hunc catalogum illustrantium (...). Pars I–VI. Vindobonae et Norimbergae, 1690. Ezekről a kódexekről Peter Lambeck is szól munkájában (l. alább itt a 6. sz. jegyzet). Az Österreichische Nationalbibliothekban őrzött Oppianosz-kódexekről l. még a következő művet: Hunger. *Katalog*. 241–243., 349., 352.

5. Johann Alexander Brassicanus: német humanista tudós, filozófus. Peter Lambeck művének II. k.-ében (539–540.) Oppianos költeményével kapcsolatban említi meg Brassicanus nevét, nevezetesen: „Exstant insuper MSti poematum Oppiani, quorum praecipuus est membranaeus ille, qui olim fuit Joannis Alexandri Brassicani, et praeter ipsum Oppiani contextum antiqua Graeca hactenus, inedita (...)”

6. Petri Lambecii Hamburgensis Sacrae Caesareo Maiestati consilarii, historiographi ac bibliotecarii commentariorum de Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi. Liber secundus. Vindobonae, MDCLXIX.

7. L. erről fent a 4. sz. jegyzet.

8. Petrosz Krétikosz (Petrus Cretensis): görög philológus, aki valószínűleg azonos Petrus de Rhetymussal. L. művéről Hunger. *Katalog*. 242.

9. Bernard de Montfaucon: *Paleographia graeca*. Parisii, 1703.

10. Conrad Rittershausen: német filológus és jogtudós, akiről Peter Lambeck (l. fent a 6. sz. jegyzetben idézett mű II. k.-ének 387. oldalát) a következőket jegyezte fel: „Sunt enim scholia, haec diversa ab illis, quae ex duobus codicibus MStis Palatinis et tertio Sylburgiano collecta, Conradus Rittershusius in fine editionis suae Oppiani publicavit.” – Kollár itt szinte szó szerint átvesszi Peter Lambeck megjegyzését. Rittershausen Oppianosz-kiadása: *Commentaria in Oppiani quae exstant*. [Lugdununi Batavorum, 1597.]

11. Oppianosz egyik fő műve. Az ezt tartalmazó kódexről l. D. de Nessel: *Catalogus* (...). Pars IV. 78. és Hunger. *Katalog*. 241–242.

12. Oppianosz másik fő műve. Az ezt tartalmazó kódexről l. D. de Nessel: *Catalogus* (...). Pars IV. 78. és Hunger. *Katalog*. 241–242.

13. Dioscoridis codex vetustissimus Byzantinus. A műről és a azt tartalmazó kódexről l. bővebben D. de Nessel: *Catalogus* (...). Pars IV. 98–102., 146.; P. Lambeck: i. m. II. k. 119–120., 519.; Hunger. *Katalog*. 103., 283. és 395.

14. A műről l. D. de Nessel: *Catalogus* (...). Pars IV. 83. és Hunger. *Katalog*. 147. Kiadta Otto Tülselmann: *Die Paraphrase des Euteknios zu*

Oppianos Kynegetika. In: *Abhandlungen der Geschichtswissenschaft Göttingen. Philosophisch-historische Klasse. Neue Folge* 4. Göttingen, 1900. 8–43.

15. A műről l. pontosabban P. Lambeck idézett munkájában (l. fent a 6. sz. jegyzet) az 595. és 596. oldalakat.

16. Oppianosz „Ixeutika” c. műve tartalmilag megegyezik a „Halieutika” c. munkájával.

17. Paul Vinding [Hafnias]: *De variis linguae Graecae scriptoribus*. Hafniae.

18. Johann Albert Fabricius: *Bibliotheca Graeca, sive notitia scriptorum veterum Graecorum, quorumcunque monumenta integra, aut fragmenta edita exstant: tum plerumque a MSS. ac dispersitis*. Tomus I–III. Hamburgi, 1701–1728. (A mű a 18. század folyamán még számos kiadásban megjelent.)

19. L. fent a 14. sz. jegyzet.

35 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XII. – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. M: –

1. A levél külső Kollár kézírásával: 11). A. 1759. Junii. 4.

2. Kollár lapszéli jegyzete: „adnotationes meas, quas ei [ti. van Swietennek] legendas dederam”[.]

3. Johannes von Chotek: császári udvari kamarai tanácsos, tábornok.

36 K: OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat.) – A levél kivonatos másolatát l.: Csóka J. Lajos hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. Hivatkozik rá: Tibenský, 1983. 97–98.; Tibenský, 1985. 131. M: –

1. *Historiae diplomaticae iuris patronatus apostolicorum Hungariae regum libri* 1–3. (Appendix de autoritate concilii Tridentini in praesenti argumento.) Vindobonae, 1762.

2. Utalás Dobai Székely korábbi katonáskodására.

3. Dobai Székely az Eszterházy József által alapított, s róla elnevezett gyalogos- és huszárezred katonája volt.

4. L. a 3. sz. levél 19. sz. jegyzetét.

5. Flavii Philostrati Lemnii libri II. *De vitis Sophistarum Antonio Bonfinio interprete*. 1516. Icones, heroes, vitae Sophistarum. – Ennek előszavát Kollár kiadta egy a bécsi császári udvari könyvtárban található kódexből. L.: *Analecta monumentorum omnis aevi Vindobonensia. Opere et studio Adami Francisci Kollarii, Pannonii Neosoliensis, Mariae Theresiae Augustae a consiliis, et Augustae Bibliothecae primi custodis*. Vindobonae, 1761–1762. (Tomus II. 810–827.: Antonii Bonfinii Praestatio, nunc primum vulgata, Philostrati sessionis ab eo conversis praefixa, ad Matthiam Corvinum Hungariae regem de rebus in Austria contra imperatorem Fridericum III. ab eodem gestis.)

6. Kollár Dobai Székelynek feltehetően a

következő művet mutathatta meg: Dioscorides Pedanius Anazarbeus: *De medica materia libri sex. Interprete Marcello Virgilio secretario Florentino. Cum ejusdem annotationibus: nuper per quem diligentissime excusi. Addito indice eorumque digna nota visa sunt.* Florentiae, 1519.

7. Dobai Székely téved: a császári udvari könyvtár igazgatói tisztét ekkor Gerhard van Swieten töltötte be. Kollár ekkor a könyvtár első custosa volt.

8. *Peculiares principum Hungariae in ecclesia Dei praerogativae ex certissimis principiis deductae per quinque certa illata declaratae.* (Hely nélkül), 1707.

37 K: OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat.) – A levelet másolatban, kivonatokban és jegyzetekkel kísérve l. még: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –

1. L. a 36. sz. levelet.

2. L. a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetét.

3. Kollár változtatás és a második kiadásra történő utalás nélkül adta ki művét ugyancsak 1762-ben.

4. Kollár több ezer oklevélmásolattal rendelkezett, de számos eredeti középkori és 16–18. század magyarországi és külföldi oklevél is található gyűjteményében. Az oklevelet részint saját maga másolta és gyűjtötte, részint másoktól kapta vagy különböző hagyatékokból szerezte meg. L. ezeket Kollár kéziratai között az alábbi kötetekben: MOL, I 7: *Summaria diplomatum Hungariae*. 1–16. k.; *Diplomatarium Hungariae*. 1–7. k.; *Miscellanea. Index diplomatarii. Chartularium ecclesiasticum*. (4 k.); *Acta publica regni Hungariae* (1 k.); *Decreta regum Hungariae* (1 k.); *Historemata et diplomata Hungariae* (1 k.); *Tomus collectaneorum ad Hungariae et Transylvaniae motus intestinos, bella, pacem, foederata, tractatus, amnestias et alia pertinens. 1579–1659, collectore Stephano Ossstroitz de Gilletincz* (1 k.); *Diplomatarium ecclesiasticum regni Hungariae* (1 k.); *Decreta seu constitutiones et diplomata quae-dam regni Hungariae* (1 k.); *Mathiae Corvini regis Hungariae epistolae*, I–II. k.; *Mathias Bel: Diplomatarium Hungariae* (1 k.); *Brunzvikianae sylloge diplomatica* (1 k.); *Brunzvikiana et alia collectanea diplomatica* (1 k.); *Diplomata Transilvanica et Hungarica* (1 k.); *Chartularium scriptorum et diplomatum* (1 k.); *Szekelii collectanea diplomatica* (1 k.); *Szekelii collectaneorum diplomaticorum supplementa* (1 k.); *Analecta diplomatica pro historia Hungariae* (1 k.); *Frangepaniana et alia miscellanea* (1 k.); *Mantissa variorum diplomatum* (1 k.). L. erről még: OSZK Kt. Fol. Lat. 2297. *Adami Francisci Kollar Collectio summaria diplomatum Hungariae. Cod. sec. XIX. Volumina duo.* – Kollár oklevélgyűjteményéről l. bővebben: Tibenský, 1983. 96–98.; Tibenský, 1985. 128–131.; Historian, 144–147.

38 K: MOL I 7 52. k. 1–2.; OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat.) M: –
1. A levél másolata – tévesen – 1762. március 16-i dátummal van feltüntetve.

2. Gottfried Philipp von Spannagel (Goffredo Filippo Spannagel): a bécsi császári udvari könyvtár custosa, vagy ahogy nevezték „német custos”-a volt 1727 és 1754 között. Őt halála után Kollár követte a custosi tiszttségben. Spannagelről l. bővebben: Hofbibliothek, 222., 225., 232., 243. 246.

3. L. a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetét.

4. Azaz Zemplén vármegye.

5. Pozsonyban német kereskedő, akinek segítségével Kollár és Dobai Székely több alkalommal egyrészt leveleiket, másrészt könyv- és iratküldeményeiket egymáshoz eljuttatták. L. erről 1762. évi levelezésüket.

6. Spannagel itt említett művét, mely valószínűleg kéziratban maradt, kutatásaink során nem találtuk meg. Vö. munkájáról még a 40. sz. levelet.

7. *De re diplomatica libri VI in quibus quidquid ad veterum instrumentorum antiquitates, materiam scripturam et stilum, quidquid ad sigilla, monogrammata, subscuphones ac notas chronologica; quidquid inde ad antiquarium, historicam, forensemque disciplinam pertinens, explicatur et illustratur. Accedunt commentarius de antiquis regum Francorum palatiis. Veterum scriptorum varia specimina, tabulis LX comprehensa. Nova documentorum et amplius monumentorum collectio. Opera et studio domini Joannis Mabillonis (...). Lutetiae Parisiorum, 1681.*

8. Johann Ludolph Walther: *Lexicon diplomaticum, abbreviationes syllabarum et vocum in diplomatibus et codicibus a saeculo VIII ad XVI usque occurrentes, exponens, innatis alphabetis et scripturae speciminibus integris etc. Cum praefatione Johannis Davidis Koeleri etc. Cum CX tabulis aer. Goettingiae, 1745. Pars altera cum CXV tabulis aer. ibid. 1746. Pars tertia sive supplementum cum praefatione Joannis Henrici Jungii. Cum XXVIII tabulis aer. Hannoverae, 1747.*

9. Ezeket l. részben Kollár diplomatikai gyűjteményében. Vö. erről a 37. sz. levél 4. sz. jegyzetét.

10. Utalás Johann Jakob Luckh (Lucius) 17. században élt német történétíróra és numizmatikusra, akit Dobai Székely mind a diplomatikában, mind a numizmatikában példaképének tekintett.

39 K: MOL, I 7 52. k. 3–4. M: –

1. Dobai Székely kezezetlen levélét feltehetően előző levélét követően, azaz 1762. március 18. után, legkésőbb március 21. előtt írhatta illetve küldte el Kollárnak. Kollár március 22-én vette kézhez a levelet, amit annak első oldalára frott feljegyzése is bizonyított: „Accepi die 22 Mar-

- tii 1762. Respondi 24". Kollár válaszát nem március 24-én, hanem 23-án írta. L. a 40. sz. levelet. A „respondi” szó talán a levél elküldésének időpontjára is utalhat.
2. Az itt idézett kéziratos műre nem bukkanunk rá.
- 40 K: OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat.) L. a levelet még kivonatossan: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. A levél egy sorát idézi szlovákul: Dialektyka, 149. M: –
1. L. a 39. sz. levélben közölt oklevélmásolatok.
 2. Kutatásaink során Barkóczy Ferenc esztergomi érsek levelezésében illetve kéziratos hagyatékában nem találtuk meg Kollár levelét.
 3. Klimó György azért haragudott Kollárra, mivel korábban Kollár még felvilágosítást kért tőle Calanus kanonistáról, de ezt nem kapta meg. Ezért művében Kollár mintegy ironikus hangnemben kisserkesztette Klimót. Ezt beszéli el Dobai Székelynek e levele következő részében.
 4. Ancius Manilius Severinus Boethius: De consolatione philosophiae, II.7.
 5. L. a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
 6. Utalás arra, hogy Kollár könyvének indexét barátja, Tersztyánszky Dániel készítette el.
 7. Tomka-Szászky János: evangélikus lelkész, történetíró, földrajztudós.
 8. Kollár itt feltehetően annak a Héthársi családnak egyik tagjára céloz, akiről Dobai Székely valószínűleg egy 15. századi, Zsigmond király által kiadott oklevélből tudott. Ebben Zsigmond 1425-ben Héthársi Jánosnak a körmöcbányai malmot zálogba adta.
 9. Godofred Schwarz: Initia religionis Christianae inter Hungaros ecclesiae orientali adserta. Eademque a dubiis et fabulosis narrationibus repurgata. Dissertatio historico-critica auctore Gabriele de juxta Hornad. Francofurti et Lipsiae, 1739.
 10. Erről l. a 38. sz. levél 6. sz. jegyzetét.
 11. Fryderik Detlov Flemming: Jan Jerzy Detlov Flemming első házasságából származó fia.
 12. Jan Jerzy Detlov Flemming: lengyel diplomata, államférfi, a lengyel királyi gárda parancsnoka.
- 41 K: MOL, I 7 52. k. 9–12.; OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat.) M: –
1. L. a 37. sz. levelet.
 2. L. a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
 3. Filippo Barbieri (Barberis) (Philippus Barberius): olasz humanista, teológus, prédikátor.
 4. Pontosan Marcantonio Colonna: salernói érsek, VIII. Kelemen pápa uralkodása idején a vatikáni könyvtár custosa.
 5. Barkóczy Ferenc.
 6. Dobai Székely itt feltehetően a kritikáiról híres-hírhedt Voltaire-re céloz.
 7. Pontosan: „Odi profanum vulgus et arceo.”
- Quintus Horatius Flaccus: Carmina, III. 1,1.
8. L. a 3. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
 9. L. a 28. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
 10. Utalás Dobai Székely altdorfi egyetemi tanáira.
- 42 K: ismeretlen. – A levélre hivatkozik: Tibenský, Kollár. 131.; Dialektyka, 152. (48. sz. jegyzet). A levél egyes részleteit idézi szlovák illetve magyar nyelven, továbbá annak tartalmáról rövid ismertetést nyújt: Tibenský, 1983. 26.; Tibenský, 1985. 33. Utal rá még: Tibenský. A F. Kollár. 131.
1. Tibenský, aki az esztergomi érseki könyvtárban is végzett kutatásokat, a levélre, melynek jelzetével is szolgál (Bibliotheca, Esztergom. Leber. A. F. Kollari circa sacra.), itt bukkanhatott rá. Az érseki könyvtárban folytatott kutatásaink során nem találtuk meg a levelet. Hasonlóképp nem találtuk meg a levél állítólagos másolatát, mely Tibenský szerint az OSZK Kézirattárában a Fol. Germ. 111. jelzetű kéziratban olvasható. Ebben azonban nem lelhető fel Kollár levele. Vö. erről a 40. sz. levél 2. sz. jegyzetét.
 2. A levél tartalmát Tibenský Kollár-életrajza alapján foglaltuk össze.
- 43 K: OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat.) – A levél részleteit másolatban l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –
1. L. a 40. sz. levelet.
 2. L. a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
 3. Gaius Suetonius Tranquillus: Vita Caesarum. (Julius Caesar, 32.)
 4. L. a 40. sz. levelet.
 5. L. fent a 2. sz. jegyzetét.
 6. Azaz az 1001. évi oklevélben.
 7. L. az 1222. évi Aranybullát.
 8. L. a 36. sz. levél 8. sz. jegyzetét.
 9. L. a 40. sz. levél 11. sz. jegyzetét.
- 44 K: MOL, I 7 52. k. 5–8.; OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat.) – A levél egyes részleteit l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –
1. L. a 43. sz. levelet.
 2. Fáber Kristián Farkas báró: Hadi embernek oktatása, melyet magyar katona ifiúságnak kedvéért rövid frásba foglalt. Kassa, 1759. Ezt követi: Felséges austriai háznak hadi artikulusi. (Hely és év nélkül.)
 3. L. a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
 4. Timon gyűjteményeit és kéziratos munkáit l. a Budapesti Egyetemi Könyvtár Kézirattárának Kaprinai-gyűjteményében: A. Fol. Tomus XXXVIII. – Timon műveiről l. még: Johannes Nepomuncienus Stoeger: Scriptores provinciae Austriacae Societatis Jesu. Viennae–Ratisbonae, 1856. 365. (Collectio Scriptorum Societatis Jesu I.)

5. Pontosan: *Annales de l'Empire de l'Allemagne depuis Charlesmagne. Paris, 1754.*

6. Michael Rotarides: *Historiae hungaricae literariae antiqui medii atque recentioris aevi lineamenta. Quorum prolegomena generalem in universam historiam Hungariae literariam introductionem continentia prodeunt studio ac sumtu H. M. Hungari. Altonaviae et Sergestae, 1745.*

7. Brenner II. Rákóczi Ferenc fejedelem 1706-ban nevezte ki a székesi káptalan prépost-jává, melyről 1710-ben le kellett mondania.

8. L. a 36. sz. levél 8. sz. jegyzetét.

9. Id. Ráday Gedeon híres könyvtáráról I. Segesváry Viktor: *Egy magánkönyvtár a XVIII. századbán. (Ráday Pál és Ráday Gedeon a magyar kultúra szolgálatában.)* In: Ráday Gyűjtemény Évkönyve, 1955.; Péter Zoltán: *A jubiláló Ráday-könyvtár.* In: *Magyar Könyvszemle*, 78 (1962) 4. sz. 303–316.

10. Georgius Haner: *Historia ecclesiarum Transylvanicarum, inde a primis populorum originibus ad haec usque tempora, ex variis iisque antiquissimis et probatissimis archyvis et fide dignissimis manuscriptis IV. libris delienata. Francofurti et Lipsiae, 1694. 31–32. (30. sz. jegyzet)*

11. Martinus Schmeizel: *De statu ecclesiae Lutheranorum in Transilvania, ad (...) dominum Ernestum Salom. Cyprianum (...) dissertatio epistolica. Jenae, 1722.*

12. Erről Hanernál (i. m. 179–180.), Schmeizelnél (i. m. 31–32.) (30. sz. jegyzet).

45 K: MOL, I 7 52. k. 9–12.; OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat.) M: –

1. L. a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetét.

2. *Poematum libri septem de rebus Ungaricis. Leonardo Uncio Transylvano auctore. Cum gratia et privil. S. R. M. Cracoviae, In Officina Lazariana, anno Domini MDLXXIX.*

3. Dobai Székely itt feltehetően a következő műre utal: *Allgemeines historisches Lexicon, in welchem dem Leben und die Thaten derer Patriarcha, Prophetæ, Apostel, Väter der ersten Kirchen (...) wie nicht weniger Kayser, Könige (...) Gelehrten, Scribenten und Künstler (...) und endlich die Beschreibungen derer Kayserthümer (...) in alphabetischer Ordnung (...) vorgestellt werden.* 3. vermehrte Auflage. Bd. 1–4. Leipzig, 1730–1732.

4. Davidis Czvittingeri nobilis Ungarici Specimen Hungariae literatae, virorum eruditione clarorum natione Hungarorum, Dalmatarum, Croatia, Slavorum, atque Transylvanorum, vitas, scripta, elegia et censuras ordine alphabetico exhibens. Accedit bibliotheca scriptorum qui extant de rebus Hungaricis. Francofurti et Lipsiae, 1711.

5. Dobai Székely Pierre Bayle „Dictionnaire historique et critique” című, többször megjelent

művének valamelyik 17. vagy 18. századi kiadását használhatta.

6. L. a 3. sz. levél 4. sz. jegyzetét.

7. *Historiarum Pannonico-Dacicarum libri X. a clade Mohacciensi 1526 usque ad finem seculi. Keresdii, ?*

8. Dobai Székely a mű folytatására utal, melynek kéziratosa, itt említett könyvei a magyar történelem 1601–1630 közötti történetét foglalják magukban.

9. Helyesen Schwandtner. – Johann Georg von Schwandtner: történetíró, Bél Mátyás tanítványa, a bécsi császári udvari könyvtár custosa.

10. L. a 34. sz. levél 6. sz. jegyzetét.

11. Georgius Buchananus: *Varia eiusdem authoris poemata. Paris, 1566.*

12. Petri de Vineis cancellarii Friderici II. imperatoris epistolarum quibus res gestae ejusdem imperatoris aliaque multa ad historiam ac jurisprudentiam spectantia continentur libri VI. Novam hanc editionem adjectis variis lectionibus curavit Johannes Rudolphus Iselius. Accedit Simonis Schardiis hypomnema, de fide, observantia, ac benevolentia pontificum Romanorum erga imperatores Germanicos, collectum ex veris atque fidelibus historiarum monumentis a S. S. S. Friderici II. in libro 1. epistolarum. Tomus I. Basileae, 1740. – Schard művének első kiadása: Basileae, MDCCXI.

13. Pancratius Michael Sabesiensis Transylvaniae V. J. D. et civilis prudentia nec non historiarum, in illustri statum evangelicorum, quod Eperjessini est, lyceo professor publicus. Tractatus politico-iuridicus in paragraphum jus itaque duplex est, prole de jure et divisione juris. Juris publici, regni Hungariae, magistratum, et statum, tam ecclesiasticorum, quam secularium, originem in genere et specie exhibens. Cassoviae, anno MDCLVIII.

14. *Exercitatio politico-juridica, de imperio et iuribus potestatis imperantium, in capita subditorum, quam Deo feliciter annuente praeside nobilissimo amplissimo consultissimoque viro dn. MICHAELE PANCRAII, V. J. D. et civilis prudentiae, nec non historiarum, in illustri domino statum evangelicorum; quod Eperjessini est, lyceo, prof. publ. praeceptore suo aeviternum colendo, publico examini submittit CHRISTIANUS LAZITIUS Liptovien: S. S. theol. et phil. stud. die 28. Aprilis in auditorio majori horis antemeridianis. Cassoviae, Anno 1668.*

46 K: SML, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 534. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé aza alábbiakat jegyezte fel: Coberus 1762. Maji. 3.

2. Gabria vagy másképpen Babriosz (Babrios).

3. Cober nem adta ki művét. Kollár valószínűleg – ígérete ellenére – nem juttatta el a két görög meseírónak a bécsi császári udvari könyv-

- tár kéziratok kódexeiben található munkáit. Vö. a 49. és 51. sz. leveleket.
4. Aphthonii sophistae fabulae. In: I. N. Nevellet: *Fabulae variorum auctorum*. Francofurti, 1610.
5. Az Aphthoniosz műveit tartalmazó kódexekről I. Hunger. *Katalog*. 140., 149., 218., 367.
6. Az Oppianosz műveit tartalmazó kódexekről I. a 34. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
7. A bécsi császári udvari könyvtárban hat latin nyelvű kéziratok kódexben találhatók Macrobius műveit. L. ezeket in: *Catalogus codicum philologicorum Latinorum Bibliothecae Palatinae Vindobonensis*. Digessit Stephanus Endlicher. Vindobonae, 1836. 13., 159., 194., 222–223., 262., 267. (*Catalogus codicum Bibliothecae Palatinae Vindobonensis*. Pars I. *Codices philologici Latini*.)
- 47 K: ismeretlen. Említi Kollár 1762. június 23-i levelében. L. a 48. sz. levelet.
1. A levelet Krčelić 1762 májusában vagy június első felében írhatta, melyre Kollár, ahogyan erre levelében is utal, csak hosszas hallgatás után válaszolt.
2. A levél tartalmára Kollár válaszeleveléből következtethetünk.
- 48 K: Nacionalna i sveučilišna biblioteka Zagreb, SM. 39. D.2. M: –
1. L. a 47. sz. levelet.
2. Hungariae politicarum institutionum partes tres. Zagrabiae, 1762.
3. Kollár és tudós kortársainak (pl. Benczur Józsefnek) közös beszélgetésbányái ismerőse. Személyét nem tudtuk megállapítani.
4. Pálffy János.
5. L. a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
6. Itt egy szó: *tibi* törölve.
- 49 K: ismeretlen. Említi Johann Theophil Cober 1762. június 29-i levelében. L. az 51. sz. levelet.
1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időszakban írhatta a levelet.
2. A levél tartalmára Cober válaszeleveléből következtethetünk.
- 50 K: OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat.) M: –
1. L. a 45. sz. levelet.
2. L. a 36. sz. levél 8. sz. jegyzetét.
3. Aulus Gellius: *Noctes Atticae*, II, 6.5.
4. L. a 34. sz. levél 6. sz. jegyzetét.
5. L. a 36. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
6. L. a 44. sz. levél 6. sz. jegyzetét.
- 51 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 535. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölül az alábbiakat jegyezte fel: Coberus 1762. Junii. 29.
2. L. a 49. sz. levelet.
- 52 K: MOL, I 7 52. k. 17–20.; OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat.) – A levél részleteit I. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –
1. Wienerisches Diarium. Enthaltend alles dasjenige was von Tag zu Tag so wohl in dieser Residenz Stadt Wien Denckwürdiges und Neues sich zu tragen hat.
2. L. a 36. sz. levél 8. sz. jegyzetét.
3. L. a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
4. Itt egy szó: *modi* törölve.
5. L. Kollár fent idézett művének 2. oldalát és annak indexét.
6. Kollár ezzel kapcsolatban a jelzett oldalon a következőket írja: „Eam Bullam [ti. Constantiensem] videre mihi adhuc non continget, tametsi omni studio et diligentia indagarim: non enim in manu exaratis codicibus nostris, ex quibus potissimum Cl. Van der Hardt Constantiensis Consilia Acta collegit; non in aliis typis vulgatis collectionibus, nisi me omnia fallunt, reperitur.” Vö. erről még Kollár idézett művének (36. sz. levél, 1. sz. jegyzet) 50. oldalát.
7. Dobai Székely Hardt alábbi művére utal: *Magnum oecumenicum Constantiense concilium de universali ecclesiae reformatione, unione, et fide*, VI. tomis comprehensum (...). *Ex ingenii antiquissimorum manuscriptorum mole* (...) recensitum multisque; (...) *opera et labore Hermannii von der Hardt*. (...) Francofurti et Lipsiae, 1697–1700.
8. L. a 36. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
- 53 K: ismeretlen. Említi Kollár 1762. október 4-i levelében. L. a 62. sz. levelet.
1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Krčelić feltehetően az általunk jelzett időszakban írhatta a levelet.
- 54 K: ismeretlen. Említi Dobai Székely 1762. szeptember 10-i levelében. L. az 57. sz. levelet.
1. A pontos dátumot nem ismerjük. Kollár feltehetően az általunk jelzett időszakban írhatta a levelet.
- 55 K: ismeretlen. Említi Kollár 1762. október 4-i levelében. L. a 62. sz. levelet.
- 56 K: ismeretlen. Említi Kollár 1762. október 4-i levelében. L. a 62. sz. levelet.
- 57 K: OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat.) M: –
1. A levél dátumát a másoló írta rá a levél első oldalának bal felső sarkába.
2. L. az 54. sz. levelet.
3. L. a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
4. Itt egy szótörredék: *lib* kihúzva.
5. Franciscus a Mesgnien Merinski: *Institutiones linguae Turcae cum rudimentis parallelis linguarum Arabicae et Persicae*. Editio altera methodo linguam Turcicam suo marte discendi aucta. Curante Adamo Francisco Kollar, Hungaro Neosoliensi, Aug. Bibl. Vind. custode. Tomus I–II. Vindobonae, 1756.
6. L. a 44. sz. levél 6. sz. jegyzetét.
7. L. a 36. sz. levél 8. sz. jegyzetét.
- 58 K: HHSt. Hofkammerarchiv. Ungarisches Camerale, Rote Nummer 169/1. Fasc. 12. Subd. I. 71

ex Martio 1763. – A levél egy sorát idézi: Csóka, 1935. és rá hivatkozva Tibenský, 1983. 96. (szlovák nyelven; Tibenský, 1985. 129. (magyar nyelven) M: –

1. A levél dátumára a külfeten olvasható következő megjegyzés alapján következtethetünk: Extra Num. den 13ten Septembris 1762. Per eingegebenen Zutritt in das Archiv der Ungarischen Cammer zu Presburg.

2. L. ennek címét a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetében.

3. Kollár a kamarai levéltárban történő kutatási engedélyhez a Grassalkovich Antal kamarai elnök vezetése alatt összeült bizottság döntése értelmében jutott hozzá. A határozatról tájékoztatták Mária Teréziát. (L. a levélhez csatolt felterjesztést, melyet Wajay László kamarai tanácsos fogalmazott meg és küldött fel az udvarba 1762. szeptember 19-én.) A levéltár igazgatója, Ribics Rudolf György a helytartótanácsához intézett feliratában különböző érvekre hivatkozva nem javasolta, hogy Kollár megkapja a kutatási engedélyt. (L. a levélhez csatolt, 1762. szeptember 20-án frott beadványt. Vö. erről még: MOL, E 41 Litterae ad Cameram 1762. N° 254.) A császári udvari kamara Mária Teréziához benyújtott javaslatára az uralkodónó hozzájárult, hogy Kollár végül mégis hozzájusson az engedélyhez. (L. a levélhez csatolt 1762. október 12-én kelt iratot.) – Kollár pozsonyi tartózkodása alatt keményen dolgozott és több eredeti oklevelet másolt le. A levéltárban 1763 áprilisában is kutathatott, amikor is Benyovszky István segítségével ismét számos diplomáról készített másolatokat. Vö. erről: MOL, I 7 29. k. 133–135., 137–139. L. ugyanitt Kollár megjegyzését: „Ex originali Archivi Camerae Regiae Posoniensis exscriptit et mecum communicavit P. D. Benyovszky ejusdem Archivi cancellista. d. 15. Aprilis A. 1763. Kollar mp.”

59 K: ismeretlen. Említi Kollár 1762. október 4. levelében. L. a 62. sz. levelet.

1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Krčelić feltehetően az általunk jelzett időszakban írhatta a levelet.

60 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 536. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Cassel 1762. Sept. 26.

2. Pontosabban: Sciagraphia, sive prima delinatio et brevis notitia magni corporis historici, hactenus inediti, brevi tamen, Deo volente edendi, in varia syntagmata, diversosque tomos ratione diversitatis materiae, nempe historiarum et antiquitatum sacrarum, sive, ecclesiasticarum (...) monetarium sive numismatum veterum, concinne divisi, quod ex inestimabilis thesauri Augustissimae Bibliothecae Caesariae Vindobonensis antiquissimis rarissimisque authographis codicibus manuscriptis nunc primum erutum, accurate

digestum collectumque, summa fide et diligentia descriptum, se publicis usibus benevole communicatum, pollicetur Daniel de Nessel (...). Vindobonae, MDCXCII.

3. Hamburgensia et Bremensia varia antiqua diplomata, epistolae, documenta et instrumenta litteraria (...) Hamburgiensem et Bremensem historiam pertinentia.

4. Cassel a következő cím alatt adta ki néhány évvel később történeti munkáját: Bremensia. Bremische historische Nachrichten und Urkunden. Band I–II. Bremen, 1766–1767.

5. Itt egy szó: *eine* törölve.

6. Cassel rosszul emlékszik: a Karoling-kori zsoldár („Bremensis Ecclesiae Codex Psalterium Carolinum”) leírása P. Lambeck idézett művének (34. sz. levél 6. sz. jegyzet) 295–298. oldalain olvasható.

7. Peter Lambeck Johann Henseler notariusnak a zsoldárról készített leírását idézi (295–296.), mely szerint „Hocce Psalmum Davidicum Codice Beata Hildegardis Caroli Magni conjux, dum viveret, usa fuit” és ajándékozta később a brémai egyháznak. (L. ezt P. Lambeck fent idézett művének 296. oldalát.)

8. Kollár levelei között nem találtunk további leveleket. Információink szerint Cassel brémai hagyatékában sincsenek Kollártól levelek.

9. Angelo Maria Quirini vagy Querini: olasz bencés pap, bresciai érsek, filológus, XII. Kelemen pápa idején a vatikáni könyvtár custosa.

61 K: OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat.) – A levél egy rövid részletét idézi: Tibenský, 1983. 11.; Tibenský, 1985. 11–12. A levél tartalmáról magyar nyelvű regesztákat, illetve kivonatokat l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –

1. Tibenský – tévesen – 1762 októberi keltezésűnek tartja a levelet.

2. Casparis Ursini Velii de bello Pannonico libri decem, ex codicibus manu exaratis caesariae nunc primum in lucem prolati, et adnotationibus necessariis, diplomatibus, litteris etc. ex tabulis authenticis fide et diligentia maxima ex scriptis illustrati. Studio et opera Adami Francisci Kollarii. Vindobonae, 1762.

3. L. a 36. sz. levél 5. sz. jegyzetét.

4. L. az 1762. szeptember 10-i levelet (57. sz. levél).

5. Kollár szülőhelyét illetően leveleiben és a családjáról készített genealógiai feljegyzéseiben hol Óhegyet (Veteres Montes), hol Kisucát (Kiszuca), hol pedig Sztrecsnót nevezte meg. Tibenský kutatásai szerint viszont Varin volt a szülőhelye. L. erről még Kollár Pray Györgyhez intézett egyik levelét (l. a 239. sz. levelet). Vö. erről bővebben: Gyurikovits. 4–6.; Csizmadia A. 215–216.; Zapas, 217–218.; Tibenský. A. F.

Kollár. 108.; Tibenský, 1983. 11.; Tibenský, 1985. 11–12., 22.

6. L. erről még: Tibenský, 1983. 13.; Tibenský, 1985. 14.

7. Kollár műveiben és leveleiben egyaránt gyakran tüntette fel magát mint „Neosoliensis”, „Pannonius Neosoliensis”, „Pannonius Hungarus Neosoliensis”, mintegy „megtévesztve” kortársait és életrajzíróit, azaz mintha beszercebéányai születésű lett volna. L. erről: Tibenský, 1983. 11.; Tibenský, 1985. 12. Vö. erről a Bevezetés 48. sz. jegyzetét.

8. Charites eidyllion seu gratiae Francisco et Maria Theresiae Augustis, in solennibus Mineruae augustae munificentia et jussu Vindobonam reducis habitae. Vindobonae Austriae, 1762.

9. Az említett, 1563:XXX. törvénycikkben (De decreto reformatione.), melynek előzménye az 1548:XXI. tc. volt, a „Hármaskönyv” átdolgozását tűzték ki célul. 1551-ben Gregoriáncz Pál zágrábi püspök elnökletével egy bizottságot hoztak létre, melynek a következők voltak a tagjai: Mérei Mihály királyi személynök, Újlaky Ferenc győri püspök, Sibrik Gergely udvari tanácsos, Komarája Tamás alországbíró, Zomori János királyi jogügyigazgató. A törvénykönyv szerkesztését Martin Bondamer bécsi jogtanárra bízta. A bizottság munkájának eredményeként megszületett „Négyeskönyv” alapján véve nem volt más, mint a Werbőczy-féle „Hármaskönyv” némileg bővített, de nem minden tekintetben javított változata. Rendszerében a „Hármaskönyv”-et követte, de a törvényi anyagot négy részre osztotta. Jogerőre sohasem emelkedett, mivel a bécsi császári udvar által megkövetelt változtatásokat nem hajtották végre. Nyomtatásban csak 1798-ban jelent meg Zágrábban, magánhasználatra „Quadripartitum opus juris consuetudinarii regni Hungariae” címmel.

10. Epitome chronologica rerum Hungaricarum a nativitate Divi Stephani primi regis apostolici, jam prius usque ad annum MDLXXXVI. typis edita, nunc demo accurate revisa, in multis correcta, aucta, et usque ad annum MDCCXXXVI. producta. Per reverendum patrem Samuelem Timon e Societate Jesu sacerdotem. Cassoviae, 1736. 159–164.

11. L. erről az 58. sz. levelet.

12. Kollár itt feltehetően arra a nagyszabású tervére utal, melynek keretében egy „Diplomatarium Hungariae” című, magyarországi okleveleket, közjogi forrásokat és más egyéb történeti kútfőket tartalmazó művet kívánt megjelentetni a legrégibb időkől kezdve. A gyűjteményt három részre osztotta volna: egy egyházi, egy közjogi és egy politikátörténeti részre. A forrásokat, elsősorban okleveleket, időrendi sorrendben adta volna közre. Ehhez gyűjtötte évtizedeken a forrásokat és ehhez kért régi diplomákat Dobai Székelytől is, aki – mint azt levelezésük is tanúsítja – lan-

kadatlan szorgalommal másolta és küldöztette Kollárnak a legkülönbözőbb tárgyú okleveleket. Tervéhez Kollár igyekezett megnyerni a hazai és külföldi történetírókat is. 25 kötetnyi oklevél-gyűjteménye azonban (vö. erről a 37. sz. levél 3. sz. jegyzetét), melyben eredeti diplomák is találhatók, kéziratban maradt. Kollár tervéről l. bővebben: A. F. Kollár. 379.; Tibenský, 1983. 96–98.; Tibenský, 1985. 128–131.; Historian, 144–147.; R. Marsina. 164–165.

62 K: Nacionalna i sveučilišna biblioteka Zagreb, SM. 39. D.2. M: –

1. L. az 53. sz. levelet.

2. L. az 55. sz. levelet.

3. L. az 56. sz. levelet.

4. L. az 58. sz. levelet.

63 K: ismeretlen. Említi Dobai Székely Sámuel 1762. október 10-i és 1762. november 26-i leveleiben. L. a 64. és 76. sz. leveleket.

1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.

2. A levél tartalmára Dobai Székely válaszeveiből következtethetünk.

64 K: OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat.) M: –

1. A dátumot a levél másolója jegyezte fel.

2. L. a 61. sz. levelet.

3. Vö. erről a 61. sz. levél 9. sz. jegyzetét.

4. L. erről az 57. sz. levelet.

65 K: OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat.) – A levél egy sorát idézi szlovák nyelven: Tibenský. A. F. Kollár. 119.; A. F. Kollár. 379.; Dialektyka, 149.; angol nyelven: Historian, 147. A levél egy rövidebb részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –

1. A levél fogalmazványát, mely több helyen eltér a Kollárnak elküldött levélről, Dobai Székely 1762. október 16-án írta. L. ezt: OSZK Kt. Quart. Lat. 786.

2. L. a 61. sz. levél 9. sz. jegyzetét.

3. Itt három szó: *lucem videbit publicam* törölve.

4. Itt a levél szövege megszakad.

A levélfogalmazvány jegyzetei:

1. L. a 36. sz. levél 5. sz. jegyzetét.

2. Aesopus: Fabulae. (A dicsekvő öttusázó.)

3. Johann de Monteregio (Regiomontanus) „Ephemerides” c. műve először 1482-ben jelent meg.

4. Pomponius Mela „Cosmographia sive de situ orbis libri tres” c. könyvének mellékleteként adta ki Regiomontanus említett munkáját (1502.)

66 K: ismeretlen. Említi Dobai Székely Sámuel 1762. november 26-i levelében. L. a 76. sz. levelet.

1. A pontos dátumot nem ismerjük. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.

2. A levél tartalmára Dobai Székely válaszle-
veléből következtethetünk.
- 67 K: Sml., Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás
fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky.
1762. Oct. 24.
2. Kollár valószínűleg 1762 október közepén
ment el Pozsonyból s tért vissza Bécsbe.
3. Szendrey Benedek: kamarai tanácsos, akit
1764-ben neveztek ki Ribics Rudolf György
helyére a pozsonyi kamarai levéltár igazgató-
jává.
4. Itt egy szó: *me* törölve a szövegből.
- 68 K: OSZK Kt. Quart. Lat. 786. (Fogalmazvány.)
M: –
1. Utalás az 1756–1763 közötti hétéves hábo-
rúra.
2. William Langland latin nyelvű egyik híres
verssora. Ezt a szállóigévé vált mondatot adta
röpirata címének Darvas József (Post nubila
Phoebeus. Pest-Buda, 1790.) Szintén ezt választot-
ta Széchenyi István a Magyar Tudományos Aka-
démia jelmondatává.
- 69 K: ismeretlen. Említi Benyovszky István 1762.
november 9-i levelében. L. a 71. sz. levelet.
- 70 K: ismeretlen. Említi Benyovszky István 1762.
november 23-i levelében. L. a 75. sz. levelet.
- 71 K: Sml., Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. Kollár a levél utolsó oldalának bal szélére
az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky. 1762.
Nov. 9.
2. L. a 69. sz. levelet.
3. L. a 67. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
4. Grassalkovich Antal.
- 72 K: ismeretlen. Említi Benyovszky István 1762.
november 12-i levelében. L. a 74. sz. levelet.
1. A levél tartalmára Benyovszky válaszle-
veléből következtethetünk.
- 73 K: ismeretlen. Említi Benyovszky István 1762.
november 23-i levelében. L. a 75. sz. levelet.
- 74 K: Sml., Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás
fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky.
1762. Nov. 12.
2. L. a 72. sz. levelet.
3. L. a 71. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
4. Theodor Anton Tarlow von Rosenthal:
bécsi császári udvari tanácsos, a bécsi Haus-
hof- und Staatsarchiv igazgatója.
5. Ignaz von Sautersheim: fogalmazó a
Magyar Királyi Udvari Kancelláriánál.
6. Mokos József: fogalmazó a Magyar Királyi
Udvari Kamara Levéltárában.
7. Ribics Rudolf György: levéltárnok, majd
igazgató a Magyar Királyi Udvari Kamara Levél-
tárában, magyar királyi udvari tanácsos. Vö. róla
még a 67. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
- 75 K: Sml., Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás
fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky.
1762. Nov. 23.
2. L. a 70. sz. levelet.
3. L. a 73. sz. levelet.
4. L. a 74. sz. levél 7. sz. jegyzetét.
5. L. a 71. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
6. Itt egy szó: *nulle* törölve a szövegből.
7. Azaz a Szepesi Kamara révén.
- 76 K: MOL, I 7 52. k. 65–72. M: –
1. L. a 63. és 66. sz. leveleket.
2. L. a 63. sz. levelet.
3. Festetics Pál: a Magyar Királyi Kincstár
elnöke.
4. Jakob Toll (Tollius): németalföldi filológus,
egyetemi tanár, nyelvtudós.
5. L. erről a 61. sz. levél 12. sz. jegyzetét.
6. [Ursin Durand-Edmund Marten]: Voyage
littéraire de deux religieux benedictins de la
Congrégation de Saint-Maur. Vol. I-II. Paris,
1717–1724.
7. Mednyánszky Alajos: császári és királyi
törvényszéki ülnök.
- 77 K: Sml., Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás
fölé az alábbiakat jegyezte fel: Battyán.(!) (Ig.
Sales. C. de) 1762. Dec. 24.
2. Hungariae antiquae et novae prodromus,
cum specimine, quomodo in singulis operis par-
tibus elaborandis, versari constituerit auctor Mat-
thias Belius Pannonius. Norimbergae, 1723. – A
mű első szakasza tárgyalja a szkíták történetét
(Hungariae antiquae liber primus Scythicus. Sec-
tio prima historica.)
3. Ad viros a sacra et profana eruditione
claros de commentariis in manu exaratos codi-
ces Augustae Bibliothecae Vindobonensis pro-
pediem prelum subituris epistola. Vindobonae,
1760.
4. L. a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
- 78 K: Sml., Kollár cs. Fasc. XIII. No. 538. M: –
1. Váradi püspök.
2. L. a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
3. L. Kollár könyvének ajánlását az ifjú Habs-
burg főhercegnek, Mária Terézia legidősebb fiá-
nak, a későbbi II. József császárnak és királynak.
4. Az erdélyi román görög katolikus unitusok
ügyében Nagyváradra kiküldött bizottságról l.
bővebben a 4. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
- 79 K: MOL, I 7 52. k. 69–72. M: –
- 80 K: Sml., Kollár cs. Fasc. XV. – A levél egyes
részleteit l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték.
Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás
fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky.
1763. Január. 10.
- 81 K: ismeretlen. Említi Benyovszky István 1763.
január 17-i levelében. L. a 82. sz. levelet.
- 82 K: Sml., Kollár cs. Fasc. XV. – A levél egyes
részleteit l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték.
Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok V. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky. 1763. Január. 17.
 2. L. a 81. sz. levelet.
 3. Itt egy olvahastatlan szó törölve a szövegből.
 4. Utalás Kollár „Diplomatarium Hungariae” c. oklevélgyűjteményére. L. erről bővebben a 37. sz. levél 4. sz. és a 61. sz. levél 12. sz. jegyzetét.
 5. Itt a levél utóiratának szövege megszakad.
- 83 K: ismeretlen. Említi Batthyány Ignác Salesius 1763. január 29-i levelében. L. a 84. sz. levelet.
1. A pontos dátumot nem ismerjük. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.
- 84 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Battyan[!] (Comes Ignat. Sales de) 1763. Január. 29.
 2. L. a 83. sz. levelet.
 3. De initiis et majoribus Hungarorum commentaria. Vol. I–V. Budae et Pestini, 1748., 1753., 1758–1760.
 4. Itt egy szó: *jam* törölve a szövegből.
 5. L. Joseph de Guignes [Degugignes (De-guignesius)]: Histoire générale des Huns, des Turcs, des Mogols, et des autres Tartares occidentaux, etc. Avant et depuis Jesus Christ jusqu'à present. Tomus I–IV. Paris, 1756–1758.
 6. L.: Dissertatio Apologetica Josephi Innocentii Desericii clerici regularis Matris Dei Scholarum Piarum auctoris Commentariorum De initiis et majoribus Hungarorum, amice alloquens Georgium Pray S. J. auctorem Annalium veterum Hunnorum, Avarum, et Hungarorum. Pestini, 1763. – Desericzky cáfolatára Pray egy levél formájában megfogalmazott tanulmányban válaszolt „Georgii Pray Societatis Jesu Epistola responsoria ad dissertationem apologeticam Josephi Innocentii Desericii Clerici regularis Matris Dei Scholarum Piarum auctoris Commentariorum De initiis ac majoribus Hungarorum super epistola Georgii Pray e Soc. Jesu auctoris Annalium veterum Hunnorum, Avarum, et Hungarorum. Pestini, 1763.
 7. Pray műve, melyben Desericzky munkáját korábban bírálta: Annales veteres Hunnorum, Avarum et Hungarorum, ab anno ante natum Christum CCX. ad annum Christi CMXCVII. deducti ac maximam partem ex orientis, occidentisque rerum scriptoribus congesti. Vindobonae, 1761.
 8. L. Platón: Kratülosz, 402 a, b.
 9. Saadeddini [Muhammed Hasen] scriptoris Turcici Annales Tarsarich (...) ab initio gentis Ottomanicae usque ad Muradem I. pertinens. Turcice et Latine, interprete et editore Adamo Francisco Kollario. Vindobonae, 1755.
 10. Itt egy szótörredék: *prab* kihúzva a szövegből.
 11. Itt egy szó: *ejusdem* törölve a szövegből.
 12. L. a 77. sz. levél 2. sz. jegyzetét.
 13. Itt egy római szám: *MIC* kihúzva a szövegből.
- 85 K: ismeretlen. Említi Batthyány Ignác Salesius 1763. február 5-i levelében. L. a 87. sz. levelet. A levél feltehetően Batthyány Ignác Salesius 1763. január 29-i levelére adott válasz.
1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.
 2. A levél tartalmára Batthyány válaszelevélből következtethetünk.
- 86 K: BEKK. Tudós levelek. Tomus II. No. 42. (Régi jelzete: G 116.); MTAKK. MS 4886/1. Kazinczy Gábor-hagyaték, 18. doboz. (Az eredeti levélről készült másolat.) M: Csóka, 1942. 13–15. (1. sz. jegyzet) – A levelet idézi Szelestei Nagy L. 1983. 425–426., továbbá Tibenský, 1983. 91–92. (szlovák nyelven); Tibenský, 1985. 122–123. (magyar nyelven) – A levél tartalmát ismerteti Szelestei Nagy L. 1989. 88. A levél egy hosszabb részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. – Kollár tervezetét egy tudóstársaság létrehozásáról az alábbi címen fogalmazta meg: Adami Francisci Kollarii Propositum, quod A. 1763. cum Eruditus communicat, in quo eos ad ineundam Societatem literariam invitatur, quae in Historia Hungariae naturali, oeconomica, et civili illustranda occuparetur. Vindobonae. Vö. erről még a Bevezetés 12–21. sz. jegyzeteit.
1. Kollár tudós társaság alapítási tervéről l. a Bevezetés 12. sz. jegyzetében idézett műveket.
 2. Theocritus: Bucolica, 15, 61–62.
- 87 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Battyan.[!] 1763. Febr. 5.
 2. L. a 85. sz. levelet.
 3. L. a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
 4. Utalás a veszprémvölgyi monostor 1016-ban I. (Szent) István által kiadott görög nyelvű alapítólevelére, melyet Kálmán király 1117-ben megújított.
 5. L. erről Kollár a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetében idézett művének 78–80. oldalait.
 6. Batthyány feltehetően Béli alábbi, kéziratban maradt munkájára gondolt: Fragmenta de Scythiis, Hunnis et aliis operibus. – A kézirat ma az esztergomi Batthyány-gyűjteményben található. L. erről: Béli Máttyás. 98.
 7. L. Sacra concilia ecclesiae romano-catholicae in regno Hungariae ab anno Christi MXVI. usque ad annum MDCCXXXIV. Accedunt

regum Hungariae, et Sedis Apostolicae legatorum constitutiones ecclesiasticae. Ex mss. potissimum eruit, collegit, illustravit P. Carolus Péterffy e Societate Jesu. Pars prima, in qua concilia et constitutiones ab anno Christi MXVI usque ad annum MDXLIV procedunt. Posonii, 1741.; Pars secunda, in qua concilia et constitutiones ab anno MDCLVII usque ad annum MDCCXXXIV procedunt. Posonii, 1742.

8. Az ősnymtatvány pontos címe: *Missale Secundum Chorum alme ecclesie Strigoniensis. Venetijs accuratissime impressum. In edibus Petri Liechtensteini Coloniensis Germani. Impensis vero Urbani Keym Librarij Budensis. Anno virginei Partus. 1513 die 4. Januarij.*

88 K: MOL, I 7 52. k. 73–76. – A levél egyes részeit I. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –

1. L. a 86. sz. levelet.

2. L. a 84. sz. levél 6. és 7. sz. jegyzeteit.

3. Desericzky az 1740-es években tartózkodott Rómában, ahol a piarista rend ottani rendfőnöke mellett tevékenykedett. Rómából 1748-ban tért vissza Magyarországra, s ettől kezdve haláláig a piarista rend váci rendházának főnöke s egyúttal a váci püspök tanácsosa volt. Dobai Székely tehát itt kereste fel az akkor már neves történetírót.

4. Helyesen: „Parturient montes, nascetur ridiculus mus.” – Quintus Horatius Flaccus: *De arte poetica*, 139.

5. Introduction au trait de la conformité des meueilles anciennes avec les modernes. Ou, trait preparatif (...) l'Apologie pour Hérodote. L'argument est pris de l'Apologie pour Hérodote, composée en Latin per Henri Estienne, et est ici continué par luy mesme (...). [Geneva, 1666.]

6. Oeuvres du Philosophe Sans-Soucci. Tome 1. Mémoires pour servir (...) l'histoire de la maison de Brandenbourg. (Berlin,) 1750.

7. L. a 84. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

8. L. a 84. sz. levél 6. sz. jegyzetét.

9. Dobai Székely itt valószínűleg a Kr. e. 2. század végén (110.) elhunyt Sze-ma T'an és fia Sze-ma C'ien (meghalt Kr. e. 86-ban vagy 74-ben.), „Si-ki” (Történeti feljegyzések) c. művére utal, mely a hunokra vonatkozó legrégebb és legterjedelmesebb kínai forrás. L. erről: Attila és hunjai. Szerk. Németh Gyula. Budapest, 1940. 273.

10. L. Hérodotosz: A görög-perzsa háborúk, IV, 10.

11. Dobai Székely itt feltehetően Kollár diplomatikai munkájának tervezett kiadására utal. Vö. erről a 61. sz. levél 12. sz. jegyzetét.

12. L. erről a 86. sz. levelet.

13. Vö. ezzel kapcsolatban a 61. sz. levél 9. sz. jegyzetét.

14. L. a 45. sz. levél 13. sz. jegyzetét.

89 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Battyán[!]
(Comes Ig. Sales de) 1763. Mart. 8.

2. L. a 84. sz. levél 9. sz. jegyzetét.

3. L. a 87. sz. levél 6. sz. jegyzetét.

4. *Adparatus ad historiam Hungariae sive collectio miscella monumentorum ineditorum partim, partim editorum, sed fugientium. Vol. I–II. Posonii, 1735–1746.*

5. *L'art de verifier les dates faits historiques, des chartes, des chroniques, et autres anciens monuments depuis la naissance de Notre Seigneur, par le moyen d'une table chronologique (...) avec un calendrier perpetuel, l'histoire abrégée des conciles, des papes (...) par des religieux benedictins de la Congrégation de S. Maur (...). Paris, 1720.*

6. Samuel Bochart: *Opera omnia. Hoc est Phaleg, Chanaan, et Hierozoicon. Omnibus accessere variae dissertationes (...) in quibus multa philologica, geographica – meliora omnis generis auctorum loca, eruditissime exponulus, ut et paradisi terrestres delienatio ad Bocharti mentem a Stephano Morino concinnata. Praemittitur vita cl. auctoris ab eodem Morino litteris mandata (...) et paradisi terrestres ad ejus mentem delineatione (...). (Editio 3.) Lugduni Batavorum, 1692.*

7. *Origines Hungaricae, seu liber, quo vera nationis Hungaricae origo et antiquitas e veteris monumentis et linguis praecipuis, panduntur: indicato hunc in finem fonte, tum vulgarium aliquot vocum Hungaricarum, tum aliorum multorum nominum, in quibus sunt: Scythia, Hunnus, Hungarus, Magyar, Jász, Athila, Hercules, Ister, Amazon etc. Opus hactenus desideratum (...). Pars prima et secunda. Frankarae, 1693.*

8. Itt egy szó: *imo* törölve a szövegből.

9. Itt egy szó: *abs* kihúzva a szövegből.

10. Helyesen: „Hic Rhodus, hic salta.” L. ezt még a 65. sz. levél (Fogalmazvány.) 2. sz. jegyzetében.

11. Itt egy szó: *in* törölve a szövegből.

12. Batthyánnak ez a terve nem valósult meg, legalábbis kéziratban maradt művei között nem található meg ez a munka. Vö. Beke Antal: *Index manuscriptorum Bibliothecae Batthyanyanae dioecesis Transylvaniensis. Károlyfehérvár, 1871.*

13. Az ún. II. zsinat határozatait Kálmán király adta ki 1116-ban.

14. L. Péterffy munkájának (87. sz. levél 7. sz. jegyzet) I. részét (146.)

15. *Vetus Romana historia, supplementorum Livianorum libri sexaginta. Auctore Johanne Freinsheimio. Argentorati, 1674.*

16. A levél végére Kollár a következőket írta: „Misi. Jus Patronatum. Velium Ursinum. Histor. Criticam Belii. Saadeddini. Carmen Bucolicum. Analectorum Tomi II. – A felsorolt könyvek

- mind Kollár művei illetve az ő kiadásában napvilágot látott könyvek. Az első teljes címet l. a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetében; a másodikét l. a 61. sz. levél 1. sz. jegyzetében; a harmadikét a 89. sz. levél 2. sz. jegyzetében; a negyedikét a 84. sz. levél 8. sz. jegyzetében; az ötödik mű feltehetően Kollár I. Ferenc német-római császárt és Mária Teréziát köszöntő verseinek második kiadása. L. ezt a 61. sz. levél 8. sz. jegyzetében. A felsorolásban olvasható utolsó mű teljes címet l. a 36. sz. levél 5. sz. jegyzetében.
- 90 K: ismeretlen. Utal rá Batthyány Ignác Salesius 1763. március 14-i levelében. L. a 92. sz. levelet.
1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időszakban írhatta a levelet.
 2. A levél tartalmára Batthyány válaszeleveléből következtethetünk.
- 91 K: MOL, I 7 52. k. 81–82. M: –
1. Dobai Székely téved: nem IV., hanem V. István királyról van szó, akinek felesége Erzsébet, Szejhán kun fejedelem lánya volt. Fiuk pedig nem III., hanem IV. (Kun) László.
 2. Antonio Bonfini: *Rerum Ungaricarum decades IV.* – Zsigmond eretnekellenes politikájáról l. a mű 3. tizedének (decas) 2. és 3. könyvét.
 3. L. fent az 1. sz. jegyzetet.
 4. L. fent az 1. sz. jegyzetet.
 5. A verset valószínűleg Dobai Székely írta Kollár iránti tisztelete jeléül.
- 92 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Battyan[!]
(Comes Ig. Sales. de) 1763. Mart 14.
 2. Itt egy szó: *polliceor* törölve a szövegből.
 3. Vö. erről a 61. sz. levél 12. sz. és a 88. sz. levél 11. sz. jegyzetét.
 4. Itt egy szó: *in* kihúzva a szövegből.
 5. Itt egy szó: *in* törölve a szövegből.
 6. L. a 77. sz. levél 2. sz. jegyzetét.
 7. L. Kollár bevezetőjét, melyet a következő műhöz írt: Nicolai Olahi, metropolitae Strigoniensis, Hungaria et Atila (...). (A mű teljes címet l. a Bevezetés 11. sz. jegyzetében.)
 8. L. a 87. sz. levél 6. sz. jegyzetét.
 9. L. a 36. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
 10. L. a 84. sz. levél 6. sz. jegyzetét.
 11. L. a 84. sz. levél 6. sz. jegyzetét.
 12. Itt egy szó: *Desericii* törölve a szövegből.
 13. Utalás Otrokócsi Főris Ferenc nyelvészeti munkájára. L. azt a 89. sz. levél 7. sz. jegyzetét.
 14. Itt egy szó: *quod* kihúzva a szövegből.
- 93 K: MOL, I 7 52 k. 77–80. M: –
1. Vorläuffige Antwort auf die von Hr. Johann Daniel Koehler, Hist. Prof. Publ. Ord. zu Goettingen wider die Commentationem historico-criticam de Maria Hungariae Regina, Ludovici Primi, Principe filia gemachten Einwürffe. Aufgefertigt von Carl Andreas Bel. Leipzig, 1743. –
- Bél Károly András Köhler „Commentatio historico-critica de Maria, Hungariae Regina” c., a Göttingenben kiadott „Münz–Belustigungen” c. lap 1742. 16. és 17. számában (122–124., 128–130.) megjelent numizmatikai tanulmányára választott cáfolatában.
2. Itt egy szó: *tum* kihúzva a szövegből.
 3. L. a 91. sz. levelet.
 4. A levélben ifj. Plinius Secundus leányunkájáról ír, akinek dicséri irodalmi érdeklődését és műveltségét.
 5. L. Desericzky második „Apologia”-járól a 84. sz. levél 6. sz. jegyzetében.
- 94 K: MOL, I 7 52. k. 117–119., 121–122. M: –
1. Helyesen: „Noli turbare circulos meos.” L. Licinius Valerius Maximus: *Factorum et dictorum memorabilium libri IX.* (Liber VIII. 7. Ext. 7.)
 2. L. a 86. sz. levelet. Dobai Székely rosszul emlékezik, mivel Kollár ebben a levélben nem tett ígéretet neki könyvek küldéséről.
 3. [Joannes Crell] Junius Brutus Polonus: *Vindiciae pro religionis libertate.* – Crell művének, amely 1637-ben Amszterdamban jelent meg először, frankfurti kiadására nem bukkantunk rá.
 4. L. a 91. sz. levelet.
- 95 K: Bathyanium, Gyulafehérvár. MS. Miscellanea (Régi jelzet: D/2, II/11.). M: Jakó Zsigmond: Batthyány Ignác, a tudós és tudományszervező. In: Erdélyi Múzeum, 52 (1991) 1–4. füzet. Kolozsvár, 1991. 79. (7. sz. jegyzet) és Jakó Zsigmond: Társadalom, egyház, művelődés. Tanulmányok Erdély történetéhez. Budapest, 1997. 362. (7. sz. jegyzet)
1. Az eredeti levélhez nem jutottunk hozzá. Ezért csak a Jakó Zsigmond által idézett levélrészletet tudjuk itt közreadni.
 2. L. a 87. sz. levelet és annak 8. sz. jegyzetét.
 3. Antonio Bonfini: *Rerum Ungaricarum decades*, 2.1. 385–395. – Vö. erről még Pauler Gyula: A magyar nemzet története az Árpádok királyok alatt. I. k. Budapest, 1989. 444. (Második kiadás)
- 96 K: Erdélyi Káptalan Levéltára, Gyulafehérvár. 21. Lada. 3284. sz. – Hivatkozik rá Jakó Zsigmond: Batthyány Ignác, a tudós és tudományszervező. In: Erdélyi Múzeum, 52 (1991) 1–4. füzet. Kolozsvár, 1991. 78. (4. sz. jegyzet) és uő.: Társadalom, egyház, művelődés. Tanulmányok Erdély történetéhez. Budapest, 1997. 361. (4. sz. jegyzet) M: –
1. Az eredeti levélhez nem jutottunk hozzá. – Kollár a hozzá eljuttatott oklevélmásolatok egyike az alábbiakat jegyezte fel: „Has litteras [...] Ignatiuss Salesius comes de Battyan cum memorata ad me mittebat, studiis philosophicis vacabat, Romam postea profectus, qui cum juvenili aetate rerum patriarum admodum fuerit studiosus, nullum dubium est, quin Hungaria olim in eo habitura sit praesulem, veritatis juxta ac pub-

- licorum commodorum studiosissimum.” (Idézi Jakó Zs.: i. h.)
2. A levél tartalmát Jakó Zsigmond tanulmánya alapján foglaltuk össze.
- 97 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Battyan[!] (Ig. Sales. Comes de) 1763. Máj. 20.
2. Valószínűleg az 1763. május 6-i levélről van szó. L. a 95. sz. levelet.
3. Batthyány itt a Kollárnak elküldött oklevelekre utal. L. a 96. sz. levelet.
4. Batthyány itt feltehetően Kollár tervezett diplomatikai munkájára céloz. L. a 37. sz. levél 4. sz. és a 61. sz. levél 12. sz. jegyzetét.
5. Batthyány itt a veszprémi önkormányzat oklevélre utal. Vö. a 87. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
6. Schmitt Miklós. L. róla Ladislaus Lukács: Catalogus personarum Provinciae Austriae Societatis Jesu. Vol. X. (1761–1769). Romae, 1995. 162.
7. Pock Mátyás. L. róla L. Lukács: Catalogus (...) 174.
8. L. erről Péterffy művének (87. sz. levél 6. sz. jegyzet) bevezetőjét (3. l.)
9. Itt egy szó: *ibi* törölve a szövegből.
10. Utalás a nagyszombati jezsuita kollégiumra.
11. Itt egy szó: *volueris* kihúzza.
12. L. a 95. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
13. Szent-Iványi Márton: filológus és teológus.
14. Augusztus 20.
15. Itt egy szó: *tanquam* kihúzza a szövegből.
16. Batthyány itt feltehetően Desericzkynek a váci püspökség és Vác történetéről frott munkájára utal: *Historia episcopatus dioecesis et civitatis Vaciensis, una cum rebus synchronis*. Pestini, 1763.
- 98 K: Ismeretlen. Említi Benyovszky István és Mokoss József 1763. június 14-i levelében. L. a 101. sz. levelet.
1. A levél tartalmára Benyovszky és Mokoss válaszeleveléből következtethetünk.
- 99 K: Ismeretlen. Említi Benyovszky István és Mokoss József 1763. június 14-i levelében. L. a 101. sz. levelet.
1. A levél tartalmára Benyovszky és Mokoss válaszeleveléből következtethetünk.
- 100 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Battyan[!] (Ig. Sales. Comes de.) 1763. Junii. 13.
2. L. a 92. sz. levél 7. sz. jegyzetét.
3. L. ezekről a 84. sz. levél 6. sz. jegyzetében.
4. L. 97. sz. levél 16. sz. jegyzetét.
- 101 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky 1763. Junii. 14.
2. L. a 98. és 99. sz. leveleket.
3. L. a 71. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
4. L. a 74. sz. levél 7. sz. jegyzetét.
- 102 K: MOL, I 7 52. k. 199–200.; OSZK Kt. Quart. Lat. 786. (Fogalmazvány.) – A levél egy hosszabb részletének másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –
1. Helyesen: „Beneficium accipere libertatem vendere est” – Publius Syrus: *Mimi, sive sententiae*, 49.
2. Publius Vergilius Maro: *Aeneis*, II. 49.
3. Dobai Székely leveléhez mellékelte másolatban Szilágyi Sámuel hozzá frott levelét (Medgyes, 1763. május 28.) és egy oklevél kópiáját. – L. ezeket: MOL, I 7 52. k. 201–202. Szilágyi Sámuel levelét l. csatolva e levél végén.
4. *Salus naturae in praematura morte illustrissimi adolescentis Emerici c. Lázár (...) adumbratus et carmine lucubri defletus a patre Johannis comes Lázár*. Vindobonae, 1762.
5. Magyar Athenás. (Nagy-Szeben), 1766. Jegyzetek Szilágyi Sámuel leveléhez:
1. Dobai Székely levelét nem ismerjük.
2. Azaz Kollár egy tudós társaság megalapítását célzó tervezetét. L. a 86. sz. levelet.
3. Batthyány Lajos.
4. Batthyány Ádám és Batthyány József.
5. Azaz VI. (III.) Károly: német-római császár, magyar és cseh király.
6. Utalás az osztrák örökösödési háborúra (1740–1747.)
7. Azaz a Magyar Királyságban és Erdélyben.
8. Szilágyi itt a Pray–Desericzky-polémia cíloz. Vö. erről a 84. sz. levelet.
9. Nem tudjuk, Szilágyi Kollár melyik, készülőfélben lévő munkájára utal, melyben a magyarok őseiről szólt volna.
10. Azaz Tomka-Szászky János.
- 103 K: Ismeretlen. Említi Batthyány Ignác Salesius 1763. július 2-i levelében. L. a 104. sz. levelet. –
1. A pontos dátumot nem ismerjük. Kollár feltehetően az általunk jelzett időszakban írhatta a levelet.
2. A levél tartalmára Batthyány válaszeleveléből következtethetünk.
- 104 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Battyan[!] (Ig. Sales. Comes de) 1763. Julii 2. – A levél első sorának egy részletét idézi: *Dialektika*, 153. (53. sz. jegyzet)
2. L. a 92. sz. levél 7. sz. jegyzetét.
3. Itt egy szó: *jucunda* törölve a szövegből.
4. Barkóczy Ferenc.
5. L. a fent 4. sz. jegyzetét.
6. Itt egy szó: *tibi* kihúzza a szövegből.
7. L. a 103. sz. levelet.
8. A földrengés, amely főleg Komáromot és Budát, illetve a két város környékét sújtotta,

1763. június 28-án történt. Komárom szinte teljesen elpusztult.
- 105 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. No. 157.; OSZK Kt. Quart. Lat. 786. (Fogalmazvány.) M: –
 1. L. a 36. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
 2. L. a 38. sz. levél 7. sz. jegyzetét.
 3. Corpus juris Hungarici seu decretum generale inclyti regni Hungariae, Partiumque eidem annexarum in duos tomos distinctum. Tomus primus, continens opus Tripartitum jus consuetudinarii ejusdem regni, authore Stephano de Werbecz etc. ac decreta, constitutiones et articulos serenissimorum, et apostolicorum regum (...). Tymaviae, 1751. – I. (Nagy) Lajos király 1351-ben kiadott aranybullájának szövegét I. a mű 167–170. oldalain.
- 106 K: MOL, I 7 29. k. 33.; OSZK Kt. Quart. Lat. 786. (Fogalmazvány.) M: –
 1. L. az 52. sz. levelet.
 2. L. ezt a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetében idézett műben.
 3. Herrn Zacharias Conrad vom Uffenbach merkwürdige Reisen durch Niedersachsen, Holland und Engelland (...). Mit Kupfern. Ulm und Memmingen, 1753–1754.
 4. L. erről a 102. sz. levelet.
 5. Cornides Dániel a kolozsvári református kollégiumban a németen kívül keleti nyelveket is tanított.
 6. Cornides Wesselényi István és Dániel Polixéna házasságából származó fiúgyermek, Wesselényi Miklós nevelője volt.
- 107 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. M: –
 1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Battyan[!] (Comes Ig. Sales. de) 1763. Nov. 3. – A levélre hivatkozik: A. F. Kollár. 378.; Historian, 147.
 2. Batthyány József György.
 3. Giuseppe Garampi: a vatikáni titkos levéltár custosa.
 4. Batthyány rosszul emlékezik: nem Theophil Raynald, hanem Odorico Rinaldo (Raynaldus) művét (Annales ecclesiastici ex tomis octo ad unum pluribus auctum redacti [...]. Romae, 1667.) használta munkájához Pray.
 5. L. ezzel kapcsolatban Pray következő művét: Annales regum Hungariae ab anno Christi CMXCVII ad annum MDLXIV. deducti ac maximam partem ex temporibus coaevis, diplomatibus, tabulis publicis et id genus literariis instrumentis congesti opera, et studio Georgii Pray Societatis Jesu Sacerdotis. Pars I. Complectens res gestas ab divo Stephano ad Carolum I. Robertum. Vindobonae, 1763. 186–187.
 6. L. a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetét, illetve Kollár művének 137–140., 142., 146. és 148. oldalait.
- 108 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 537. M: –
 1. Azai Eperjesen.
 2. Dobai Székely itt feltehetően a Desericzky-Pray vita fejleményei iránt érdeklődik. Vö. erről a 84. sz. levelet.
- 109 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 539. M: –
 1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Bonellus 1763. Dec. 29.
 2. „Doctor Seraphicus”: Szent Bonaventura mellékneve, mellyel V. Sixtus pápa tüntette ki, a katolikus egyház hatodik nagy tanítójának tartva őt.
 3. Szent Bonaventura számos kézirata megtalálható meg a bécsi Österreichische Nationalbibliothekban. L. ezekről: Tabulae codicum manuscriptorum praeter Graecos et orientales in Bibliotheca Palatina Vindobonensi asservatorum. Edidit Academia Caesarea Vindobonensis. Volumen I. Codices 1–2000. Vindobonae, 1964.
- 110 K: ismeretlen. Hivatkozik rá: Tibenský, 1983. 89.; Tibenský, 1985. 120.
 1. A levelet, melyet Tibenský valószínűleg a Soproni megyei Levéltár Kollár-hagyatékában láthatott és tanulmányozhatott, kutatásaink során nem találtuk meg.
 2. Peter Lambeck művének második kiadását Kollár kiegészítései: Petri Lambecii Hamburgensis Commentariorum de Augusta Bibliotheca Caesarea Vindobonensi. Editio altera. Vol. I–VIII. Vindobonae, 1766–1782. – A levél tartalmát Tibenský közlése alapján fogalmaztuk meg.
- 111 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 540. M: –
 1. A levél első oldalán a megszólítás fölé Kollár az alábbiakat jegyezte fel: Balasovics (Michael) 1764. Mart. 22.
 2. L. a 104. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
- 112 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 541. M: –
 1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Belius. 1764. April. 7.
 2. Johann Jacob Quandt: német teológus, történetíró, hebraológus.
 3. L. a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
 4. L. a 36. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
 5. Trattner János Tamás: bécsi könyvnyomdász és könyvkereskedő, Kollár itt említett művének is kiadója.
 6. Bél arra utal, hogy Kollár 1759-ben Gerhard van Swieten javaslatára megbízást kapott a bécsi udvartól Peter Lambeck könyvének új kiadására. Itt Kollárnak feltehetően a munka megjelenésének előkészületeivel kapcsolatos írására céloz. L. erről a 77. sz. levél 3. sz. és a 110. sz. levél 2. sz. jegyzetét. Vö. erről még: Tibenský, 1983. 96–97.; Tibenský, 1985. 119–120.
 7. Valószínűleg célzás Kollár tervezett „Diplomatarium Hungariae” c. művére. L. erről bővebben a 37. sz. levél 4. sz. és a 61. sz. levél 12. sz. jegyzetét.
 8. Monumenta historica Bohemica nusquam antehac edita, quibus non modo patriae, aliarumque vicinarum regionum, sed et ramotissimarum

gentium historia mirum quantum illustratur. Collegit partim ex authographis, partim ex legitimis apographis codicibus recensuit Gelasius Dobner. Vol. I-II. Pragae, 1764.;

9. Felix Jacob Gelasius Dobner: *Scriptorum rerum Bohemicorum*. Tomus I. Cosmas Pragensis. *Chronicon Bohemorum*. Pragae, 1763.

- 113 K: OSZK Kt. Quart. Lat. 774. *Litterae Romanorum pontificum Innocentii III. et IV. Gregorii IX. Nicolai III. ac Honorii III. ad reges, duces, atque praesules Hungariae ex Vaticana Bibliotheca exsumptae a Josepho Garampi. Accessit decretum Andreae II. de anno 1232. et Adami Francisci Kollar adversaria ex Anonymo Belae regis notario. Cod. sec. XVIII. (1782.) ff. 1. (A levél az eredeti levélről készült másolat Kollár kézírásával.)*

– Hivatkozik rá: Tibenský, 1983. 97.; Tibenský, 1985. 130. M: –

1. Heinrich Christian Freiherr von Senkenberg: bécsi császári udvari tanácsos, jogtörténész.

2. Stephanus Baluzius: *Miscellaneorum liber 1–3., hoc est, collectio veterum monumentorum quae hactenus laterunt in variis codicibus ac bibliothecis*. Parisiis, 1678–1680.

- 114 K: Teleki Könyvtár. Marosvásárhely. Tf-1169. MS 286. 12 verso (Régi jelzet: Teleki Könyvtár. Marosvásárhely. Teleki Sámuel-levéltár. To-3587. f/2, MS. 326.) (Fogalmazvány.) M: – A levél egy rövid részletét idézi latin eredetűben és magyar fordításban Deé Nagy A. 145. ill. uo. 11. sz. jegyzet. A levél majdnem teljes magyar fordítását l.: Teleki Sámuel és a Teleki-Téka. A leveleket válogatta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Deé Nagy Anikó. Bukarest, 1976. 68–69.

1. Deé Nagy Anikó tévesen (1764. március) illetve pontatlanul (1764. április) adja meg a levél dátumát. L. Deé Nagy A.: Teleki Sámuel (...). 69. és Deé Nagy A. 145.

2. Jani Pannonii *Opera poetica*. Bononiae, 1522.

3. Teleki „Utinapló”-jának tanúsága szerint 1763 júliusában járt Bécsben, ahol felkereste a császári udvari könyvtárban Kollárt, aki neki „communiqué (...) un Manuscript de oeuvres de Jean Pannonien du temps de Mathias Corvinus, sur lequel je travaille à présent pour rendre complet ses Poèmes.” – Idézi Deé Nagy A. 144. illetve uo. 8. sz. jegyzet.

4. Nem ismeretes, vajon betartotta-e ígérését Kollár és megküldte-e Telekinek a kért kéziratok másolatait, de tény, hogy felkarolta és támogatta Teleki Janus Pannonius műveinek kiadását célzó törekvéseit. Az említett Mátyás király kori kézírásos kódex másolatát azonban eljuttatta Telekinek. Erről és Kollár segítőkészségéről Teleki Janus Pannonius műveinek kiadása elé frott bevezetőjében köszönettel emlékezett meg. L.: Jani Pannonii, poetarum sui saeculi facile principis. In Hungaria. Quinque Ecclesiarum olim antistitis poemata. Quae uspiam reperiri potuerunt omnia.

Ad manu scriptum codicem regium Corvinianum exacta, recognita, et cum omnibus quae adhuc editionibus diligenter collata, plurimisque epigrammatis e praedicto MS. nunc primum depromptis aucta, et emendata. Pars prima. Traiecti ad Rhenum, 1784. IV–V. – A Kollára vonatkozó részletet idézi Deé Nagy A. 144–145. (9. sz. jegyzet).

5. Az antik hagyományok szerint hét város (Szmürna, Rhodosz, Kolophón, Szalamisz, Khiosz, Argosz és Athén) versengett a „költőfejedelem” születési helyéért.

6. L. a 3. sz. levél 21. sz. jegyzetében idézett mű VII–XXIV. oldalait.

7. D'Acherii *Spicilegium sive collectio veterum aliquot scriptorum qui in Galliae bibliothecis, maxime Benedictinorum laterunt*. Vol. I–XIII. Paris, 1655–1677.

8. L. ezt a 3. sz. levél 5. sz. jegyzetében.

9. L. fent a 6. sz. jegyzet.

10. L. a 113. sz. levél 1. sz. jegyzetét.

- 115 K: MOL, I 7 52. k. 161–162.; OSZK Kt. Quart. Lat. 786. (Fogalmazvány.); – A levél rövid részleteit l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –

1. L. a 61. sz. levél 2. sz. jegyzetét.

2. A mű pontos címe: *Rudimenta praeae Hunnorum linguae brevibus quaestionibus ac responsionibus comprehensa opera et studio Johannis Thelegdi. Nunc in gratiam R. ac Clmni Conradi Dieterici SS. theol. doctoris ecclesiarum Ulmanarum superintendentis descripta per Ladislaum M. Sanchy Ungarum. Joannes Decius baronius Joanni Thelegdio S. P. D. Datum ex foro Siculorum 5. d. Mart. 1598.*

- 116 K: MOL, I 7 52. k. 153–154. M: –

1. L. a 107. sz. levél 5. sz. jegyzetét.

2. *Episcopi Agrienses fide diplomatum concinnati. Opera et studio Nicolai Schmitt. Pars I. Jaurini, 1763.*

3. Michael Adami: *Ausführliche und neuerläuterte ungarische Sprachkunst*. Wien, 1760. (Uo. 1763. Második kiadás.)

- 117 K: Stiftsarchiv Melk, 7, Patres, Karton 18. Pater Beda Schuster. (Fogalmazvány.) M: –

1. A levél első oldalára a megszólítás fölött Beda Schuster az alábbiakat jegyezte fel: „litterae ad primum augustae bibliothecae[!] Vindobonensis custodem.”

2. *Bibliotheca Mellicensis, seu vitae, et scripta inde a sexcentis et eo amplius annis Benedictinorum Mellicensium, auctore r. d. Martino Kropfio Austriaco, antiquissimi et exempti monasterii Mellicensis Ord. S. Benedicti in Austria inferiore professo, et bibliothecario, qui etiam catalogum selectorum nonnullorum manuscriptorum addidit, et hic primum ex bibliotheca mss. Mellicensis publicae luci commisit. Vindobonae, 1747.*

- 118 K: Sml, Kollár cs. Fasc. IV. No. 164. – A leve-

let ismerteti és egy rövidebb részletét idézi: Tibenský 1983. 45. (szlovák nyelven) Tibenský, 1985. 59. (magyar nyelven) M: –

1. A levél írójának személye ismeretlen. Kollár ettől az ismerentlont kapott levélre a következő nevet írta rá: „Schwab”, ami minden valószínűség szerint álnév. Tibenský szerint (1983. 45. és 1985. 58–59.) „Schwab”-ot Breitenfeld bécsi udvari tanácsos küldte Pozsonyba, hogy az országgyűlés eseményeiről tudósítson. (Tibenský itt téved: Breitenfeld ugyanis nem más mint Kollár, aki ezt az álnévet használta.) Csóka J. Lajos „Schwab”-ot egy „Schwarz” nevű férfival próbálta meg azonosítani, közelebbit azonban ő sem tud róla. L. Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. – Kollár a levél első oldalának jobb felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1764. Julii. 10.

2. Azaz Barkóczy Ferenc.

3. De originibus et usu perpetuo potestatis legislatoriae circa sacra apostolorum regum Ungariae libellus singularis. Vindobonae, 1764.

4. L. erről: Diarium et acta diaetae anni 1764–1765. Posonii, 1765. és MOL, N 55 Diarium et acta diaetae anni 1764–65. [Kézirat napló] Sessio VI. (9. mensis Julii.) Vö. erről bővebben Horváth M. 384–387.; Alfred Ritter von Arneth: Maria Theresia's letzte Regierungszeit. 1763–1780. Band I. Wien, 1876. 116–117. (Geschichte Maria Theresia's. Siebenter Band.); Stefancsik. 19. Vö. erről még a Bevezetés 22–25. sz. jegyzeteit.

119 K: ismeretlen. Hivatkozik rá Schwab 1764. július 12-i levelében. L. a 120. sz. levelet.

1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.

2. A levél tartalmára Schwab válaszeleveléből következtethetünk.

120 K: ismeretlen. A levél hosszabb részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –

1. A Sopron megyei Levéltárban, ahol Schwab többi levele is megtalálható, nem bukkanunk rá az eredeti levélre, ezért a Csóka J. Lajos lejegyzésében fennmaradt szöveget, illetve szövegrészletet közöljük.

2. L. erről a 118. sz. levél 4. sz. jegyzetét.

3. Festetics Pál.

4. L. a 119. sz. levelet.

5. Schwab itt Batthyány József kalocsai érsekre céloz.

6. Schwab valószínűleg titokban kívánta tartani a Kollárt támogató, illetve vele rokonszenvező személyt, ezért nevének, ami feltehetően álnév, csak a kezdőbetűjére utal.

7. Schwab itt feltehetően Benczur Józsefre céloz.

121 K: OSZK Kt. Levelestár. Analecta. M: –

1. Keltezés nélküli levél. Amint arra a levél tartalma is utal, feltehetően 1764. július közepén íródhatott, mikor az országgyűlésen viharos és heves üléseken tárgyalták Kollár munkáját. A levél bal felső sarkába Kollár kézírásával a következő megjegyzés olvasható: „Ill. Festetics.” A jobb felső sarokba pedig az évszámot (1764.) írta. Az előbbiből arra következtethetünk, hogy a levél írója talán Festetics Pál lenne.

2. L. erről: MOL, N 55 Diarium et acta diaetae anni 1764–65. Sessio VI. (10. mensis Julii.). Vö. erről még Horváth M. 387.; Stefancsik. 20–21., továbbá a Bevezetés 28. sz. jegyzetét.

3. L. a 118. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

4. Ungaria semper libera. Viennae, 1764.

122 K: ismeretlen. Hivatkozik rá: Tibenský, 1983. 45.; Tibenský, 1985. 59. – Tibenský szerint a levél nem maradt fenn.

1. A pontos dátumot nem ismerjük. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.

2. A levél tartalmára Batthyány válaszeleveléből következtethetünk.

123 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XV. – A levél egy rövidebb részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár iratok V. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Cornides. 1764. Julii. 22.

2. Cornides hagyatékában nem találtuk meg ezt a művet.

3. L. a levelet: BEKK. Epistolae eruditorum. Tomus II. No. 37. (Régi jelzet: G 116.)

4. Pontosan: „exegi monumentum aeri perennius” – Quintus Horatius Flaccus: Carmina, III. 30. 1.

5. L. a 36. sz. levél 5. sz. jegyzetét.

6. L. a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetét.

7. L. a 61. sz. levél 2. sz. jegyzetét.

8. L. a 92. sz. levél 7. sz. jegyzetét.

9. L. a 107. sz. levél 5. sz. jegyzetét.

10. L. a 40. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

11. L. a 116. sz. levél 2. sz. jegyzetét.

12. De corona Hungariae apostolica disquisitio historica. Ulmae, [1759.].

13. Godofred Schwarz: Samuel rex Hungariae, qui vulgo Aba audit ex historico et simul numario monumento tam nomini quam populo suo restitutus hallucinationibus et erroribus non paucis, quos actis suis sanctorum ad d. IV. Septembr. scriptores Antverpienses jactantius affricarunt, de eadem fidelia deletia subsecivo studio (...). Lemgoviae, 1761.

14. L. a 44. sz. levél 10. sz. jegyzetét.

15. Emericus Kelcz: Epistolae regis Matthiae Corvini regis Hungariae ad pontifices, imperatores, reges, principes, aliosque viros illustres datae. Cassoviae, 1743.

16. Utalás Kollár tervezett diplomatikai munkájára. L. erről a 61. sz. levél 12. sz. jegyzetét.

17. Giromalo Francesco Zanetti: Dell'origine

e della antichità della moneta viniziana ragionamento. Venezia, 1750.

124 K: Sml, Kollár cs. Fasc. IV. No. 165. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölül az alábbiakat jegyezte fel: Schwab. 1764. Julii. 23. A levél hátoldalán Kollár könyvének (I. a 118. sz. levél 3. sz. jegyzetét) 150. és 153. oldalán olvasható nézetek cáfolatai találhatók, melyeket az 1764. évi országgyűlés kirendelt bizottsága fogalmazott meg. L. ezt bővebben: MOL, N 55 Diaeta anni (...) Sessio 10. (die 16. mensis Julii) „Extractus operis Kollari sic sonat paragraphi: Relatio super extractu Kollariano ita se habet. Per deputationem regnotenus ordinatam, ex libro Adami Kollar a[n]no 1764 typis Viennae edito excerpti, et excelsis proceribus, ac inclitis statibus regni humillime exhibiti.; Paragraphi per deputationem regnotenus ordinatam ex libro Adami Kollar anno 1764. typis Viennae edito excerpti. Et excelsis proceribus, ac inclitis statibus regni humillime exhibiti.; EFK. Bathány-gyűjtemény. 292. d. Cat. IX. Tit. VI.: De anno 1764. Copia. Repraesentatio Statuum et Ordinum Regni contra Opus Kollarianum satisfactionem sibi impendi et prohibitionem ejus ac aliorum huic similium inarticulati petentis. Vö. erről: Observationes de potestate legislativa regum Hungariae per Deputationem in Commissione Anno 1764. SS. et Ordinibus (...) exhibita. Cod. sec. XIX. – OSZK Kt. Quart. Lat. 424.; Oct. Lat. 66. Extractus seu paragraphi (...) ex libro de usu et originibus potestatis legislativae circa sacra apostolicorum regum Ungariae libellus singularis. Cod. sec. XIX. – OSZK Kt. Oct. Lat. 214. L. erről még Bathány József kalocsai érseknek a rendekhez intézett beszédét és Kollár könyvéről írott jegyzeteit, melyekben tételesen cáfolta a műnek az egyháza és a nemességre nézve sértő megállapításait: Reflexiones circa Dissertationem de Potestate Legislatoria Kollarianam. – EFK. Bathány-gyűjtemény. 292. c. Cat. IX. Tit. VI. N° 11. és 13. – A bizottság kritikájának teljes szövegét l. a Függelékben. Vö. erről még Stefan-csik. 20–21.; Csizmadia A. 220–224.; Zapas, 225–229.

2. L. erről bővebben a dietai naplót: MOL, N 55 Diaeta anni (...). Sessio 10. (die 16. mensis Julii).

3. Aszalay József: kancelláriai tanácsos, titkár. Aszalay az országgyűlésen mint absentium ablegatus vett részt. L. erről: Csizmadia A. 223. és Zapas, 230.

4. Aszalay nem készítette el vitairatát. Helyette Richwaldszky György írta meg Kollár könyvének cáfolatát. Richwaldszky írása kéziratban megtalálható Kollár hagyatékában. L. ezt: Sml, Kollár cs. Fasc. IV. 165. Vö. erről: Csizmadia A. 223–225. és Zapas, 232–233.

5. Nem tudtuk megállapítani, ki rejtozika a név

mögött, mely feltehetően álnév. Schwab valószínűleg titokban akarta tartani ismerősének nevét.

125 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XV.: EFK. Bathány-gyűjtemény. 292. d. Cat. IX. Tit. VI. (Fogalmazvány és tisztázat.) M: –

1. L. a 122. sz. levelet.

2. L. a 118. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

3. L. a 118. sz. levél 3. sz. jegyzetében idézett mű 61. oldalát.

4. Uo. 54.

5. Uo.

6. L. a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetében idézett mű bevezetőjét.

7. L. a 118. sz. levél 3. sz. jegyzetében idézett könyv 54. oldalát.

8. Utalás I. (Szent) István első törvénykönyvére.

9. Itt Bathány II. András 1222. évi aranybullájára céloz.

10. L. a 118. sz. levél 3. sz. jegyzetében idézett mű 35. oldalát.

11. Uo. 117–119.

12. Uo. 148–154.

13. L. Kollár védíratának címét a Bevezetés 26. sz. jegyzetében.

14. Itt egy szó: *modum* törölve a szövegből.

126 K: Sml, Kollár cs. Fasc. IV. 171. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölül az alábbiakat jegyezte fel: 1764. Julii. 30. Schwab.

2. Azaz Bathány József.

3. L. a 118. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

4. „Schwab” itt Kollár „Apologia”-jára céloz. L. a 125. sz. levél 13. sz. jegyzetét.

5. Bathány Lajos.

6. A külfeten a cím fölött Kollár kézírásával a következő olvasható: 30. Julii.

127 K: BEKK. Tudós levelezés. Tomus II. No. 38. (Régi jelzet: G 116.) M: –

1. A levelet Kollár feltehetően 1764. júliusában írta. Erre egyrészt a levél tartalma utal, mely szerint „ügye”, azaz könyve az országgyűlésen heves viták tárgya volt, másrészt pedig Pray egy rövid jegyzete is céloz. Pray ugyanis a dátum nélküli levél bal szélére a következőket jegyezte le: „1764. a Kollario ad me Albam scripta, dum eodem anno in conventu regni ejus liber de potestate legislativa in judicium voceretur.”

2. Utalás a Kollár könyve körül kirobbant országgyűlési vitákra.

3. Azaz Kaprinai István.

128 K: ismeretlen. Említi Bél Károly András 1764. augusztus 11-i levelében. L. a 129. sz. levelet.

1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.

2. A levél tartalmára Bél válaszeleveléből következtethetünk.

129 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 543. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás

- fölé az alábbiakat jegyezte fel: Belius. 1764. Aug. 11.
2. L. a 128. sz. levelet.
3. Franz Philipp Sternberg: bécsi császári udvari tanácsos és főudvarmester.
4. L. a 40. sz. levél 14. az. jegyzetét.
5. Bél feltehetően apjának e levelében is említett „Notitia Hungariae novae historico geographica divisa in partes quattuor” (...) c. műve utolsó, kéziratban maradt két kötetére utal. Vö. erről: Tibenský, 1983. 95.; Tibenský, 1985. 127–128.
6. I. Frigyes Ágost szász választófejedelem.
7. L. fent a 5. sz. jegyzetét.
- 130 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. Kollár a levél első oldalának bal felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1764. Aug. 19.
2. Perlas: Don Ramon de Vilana Perlas Marquis de Rial: spanyol államtitkár Bécsben.
- 131 K: OSZK Kt. Levelestár. Analecta. M: –
1. A levél első oldalának bal felső sarkába Kollár az alábbiakat jegyezte fel: 1764. Aug. 27.
2. Dóry Ferenc: királyi tanácsos és királyi táblai ülnök.
3. L. a 118. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
4. A határozatot l.: MOL, N 55 Diaeta anni (...). Sessio 17. (die 22. mensis Augusti).
- 132 K: OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat.) – A levél egy rövid részletét l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –
1. L. erről a 118., 120., 121., 122, 123., 124., 125. és 131. sz. leveleket.
2. Az idézet pontosan:
„scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum, tempores sic duro est insciendi fides.” – Publius Ovidius Naso: Tristia, I. 5. 25–26.
- 133 K: OSZK Kt. Levelestár. Analecta. M: –
1. Kollár a levél első oldalának bal felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1764. Aug. 29.
2. Kollár ügyét az országgyűlés már az 1764. július 30-án hozott határozattal lezárta és az erről szóló felterjesztést megküldte az uralkodónőnek. L. erről Stefancsik. 27.
3. Valószínűleg Schwab.
4. Benyovszky István.
5. L. erről: MOL, N 55 Diarium (...). Sessio 17. (die 22. mensis Augusti); vö. erről még: Horváth M. 389. és Stefancsik. 29.
6. L. a 125. sz. levél 13. sz. jegyzetét.
- 134 K: OSZK Kt. Levelestár. Analecta. (Fogalmazvány.) M: –
1. A levelet Kollár valószínűleg 1764 nyarán írhatta. Ezt a feltételezésünket megerősíteni látszanak a levél tartalmi vonatkozásai, nevezetesen az egyházat és a nemességet bíráló „botránykönyv”-re történő utalások, továbbá az ellene irányuló támadásokkal kapcsolatos panaszai, észrevételei. A címzett személyét nem tudtuk megállapítani. A levél címetzettjének kijáró megszólítás („Votre Altesse”) alapján azonban valószínűsíthetjük, hogy Kollár talán az ifjú József főherceghez, a későbbi II. József császárhoz és királyhoz intézhette sorait. Nincs információnk arról, hogy Kollár elküldte volna a levelet.
2. Itt egy hosszabb szövegrész: *font quelque effort [...] au tant qu'il est en cure* törölve a szövegből.
3. Itt egy szó: *doive* kihúzva a szövegből.
4. Kollár itt 1764-ben megjelent művére utal. L. ezt a 118. sz. levél 3. sz. jegyzetében.
5. Itt egy szó: *de* kihúzva a szövegből.
6. Itt egy szó: *combien* törölve a szövegből.
7. Itt egy szó: *condamné* kihúzva a szövegből.
8. Itt két szó: *à Rome* törölve a szövegből.
9. Kollár könyvének pápai indexre tételéről szóló határozatot l. a Függelékben. (Függ. IV.)
10. Itt hat szó: *fort et fort ma pensée[?] me* törölve a szövegből.
11. Itt nyolc szó: *j'en doit enfin faire [...] mes plaintes jusqu'* kihúzva a szövegből.
12. Itt két szó: *garder le* törölve a szövegből.
13. Itt két szó: *a Votre* kihúzva a szövegből.
14. Itt négy szó: *je n'ai rien avancé* törölve a szövegből.
15. Itt két szó: *rien avancé* kihúzva a szövegből.
16. Itt hat szó: *tirées [...] [...] et uniquement tires* törölve a szövegből.
17. Itt egy szó: *hongroises* kihúzva a szövegből.
18. Itt egy szó: *l'ont* törölve a szövegből.
19. Itt egy olvashatatlan szó kihúzva a szövegből.
20. Itt egy szó: *ont* törölve a szövegből.
21. Mária Terézia.
22. Itt két szó: *mon ouvrage* kihúzva a szövegből.
23. Itt négy szó: *le Cour de Rome* törölve a szövegből.
24. Itt egy szó: *et* kihúzva a szövegből.
25. Itt egy olvashatatlan szó törölve a szövegből.
26. Itt egy szó: *meme* kihúzva a szövegből.
27. Itt egy olvashatatlan szótöredék törölve a szövegből.
28. Itt két olvashatatlan szó kihúzva a szövegből.
29. Itt két szó: *du clerge* törölve a szövegből.
30. Itt egy szó: *une* kihúzva a szövegből.
31. Kollár itt feltehetően az abszolutista állam érdekében kifejtett tudományos tevékenységére céloz. – A bekezdés után egy új bekezdés öt szava: *je supplie donc Votre Altesse* kihúzva a szövegből.
32. Itt négy szó: *est partout quant prisque[!]* törölve a szövegből.
33. Itt négy szó: *pris que de tous* kihúzva a szövegből.

34. Itt két szó: *si affligat* törölve a szövegből.

35. Itt egy hosszabb szövegrész: *et que je ferai je necesserai qu'on tout jusquau dernier soupir de ma vie d'etre [...] le plus affectueux devovement* kihúzza a szövegből.

36. Itt három szó: *de Votre Alt.* törölve a szövegből.

135 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 544. M: –

1. A dátumot később Kollár jegyezte fel a levél szövege alá (1764. Septemb. 1.). E mellé az alábbiakat írta: „die 1. Septembris 1764. accepi ab abbate Salvadori cancellario nuncii apostolici Boromei. Viennae.”

2. A XIII. Kelemen pápa elnöklése alatt összeült „sacra congregatio” 1764. augusztus 13-án hozta meg határozatát Kollár könyvének betiltásáról, mely határozatot augusztus 15-én hirdették ki. L. ennek szövegét a Függelékben (Függ. IV).

136 K: OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat); OSZK Kt. Quart. Lat. 786. (Fogalmazvány); a levél több részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –

1. L. a 132. sz. levelet.

2. L. a 118. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

3. Pontosán: „Temeritas est damnare quod nescias.” – Lucius Annaeus Seneca: Epistolae, XCI., 21.

4. Dobai Székely rosszul emlékszik. Az általa idézett szöveg nem Terentianustól, hanem Publius Terentius Afertől származik. A „Heauton Timorumenosz” c. vígjátékban olvasható (642–646.) idézet pontosan: „Quid cum illis agas, qui neque ius neque bonum, neque aequum sciunt, melius peius prosit obsit nil vident nisi quod lubet? mi Chreme, peccavi, fateor: vincor. Nunc hoc te obsecro, quanto tuos animus natu gravior, ignoscant, ut meae stultitiae in iustitia tua sit aliquid praesidi.”

5. Publius Ovidius Naso: Heroidae, 20. 91–92. – Az idézet pontosan:

„nunc reus infelix absens agor, et mea, cum sit

optima, non ullo causa tuente perit.”

6. Publius Ovidius Naso: Ex Ponto, 3., 6. 20–23. – Az idézet pontosan:

„Leucotheae nanti ferre negavit opem.

Crede mihi, miseris caelestia numina parant nec semper laesos et sine fine premunt.

Princeps nec nostro deus est moderator ullus.”

7. Publius Ovidius Naso: Ex Ponto, 3., 6. 24. és 37.

8. Dobai Székely itt arra utal, hogy az 1598-ban a spanyolok ellen összeesküvést szőtt Campanellának negyedszázadig kellett az inkvizíció börtönében szenvednie.

9. Plutarkhosz: Párhuzamos életrajzok. Cato, 15.

10. Dobai Székely itt feltehetően arra céloz, hogy Arisztophanész vígjátékaiban a korabeli athéni politikai és társadalmi élet jellegzetes személyiségeinek: a vezető politikusok és hadvezéreknek a manővereit, szócseplő szónokok és népármító szónokok, üzletemberek és kereskedők sötét üzenetait szatirikusan ábrázolta, elítélve s ostorozva mindenféle képmutatást, gyávaságot, önző magatartást. Ezért a komédiáiban megsértettek többször idézték bíróság elé, sőt pl. az egyik demagóg politikus és hadvezér meg is verette Arisztophanészt az ellene irányuló megmérgülő szatírái és piszkálódásai miatt.

11. Plutarkhosz: Párhuzamos életrajzok. Cicero, 31.

12. Feltehetően Dobai Székely verse.

13. Publius Vergilius Maro: Aeneis, I. 11.

14. Dobai Székely itt rosszul emlékszik: a Kr. e. 1. században élt Cornelius Balbus tévesen társítja illetve állítja szembe a Kr. u. 2. században élt Lucius Verus római császárral.

15. Dionüsziosz (ifjabb), Szürakuszai tirannosza, akinek zsarnoki uralma ellen a városállam lakói fellázadtak és az anyavárosához, Korinthuszhoz fordultak segítségért, később, miután lemondott a hatalomról, Korinthuszba vonult vissza és ott élte le életének hátralévő részét.

16. Plutarkhosz: Párhuzamos életrajzok. Brutus. [Dión és Brutus jellemének összehasonlítása. 5.]

17. Publius Ovidius Naso: Ex Ponto, 3, 1, 49–54. – Az idézet pontosan:

„Exposuit memet populo fortuna videndum et plus notitiae quam fuit ante dedit Notior est factus Capaneus a fulminis istu, Notus humo mersis Amphiaras equis. Si minus erasset, notus minus esset Ulixes, magna Philoctetae vulnera fama suo est.”

18. Publius Ovidius Naso: Tristia, 4, 3. 75–76.

19. Publius Ovidius Naso: Ex Ponto, 3, 1. 55–56.

20. Janus Pannonius.

21. L. a 92. sz. levél 7. sz. jegyzetét.

22. L. a 84. sz. levél 2., 6. és 7. sz. jegyzeteit.

23. [Richwaldszky György]: Vexatio dat intellectum. Manuscriptum sub dicta regni Hungariae anno 1764. vulgatum, et mox 12. kal. mart. an. 1765. Posonio in foro publico per manus carnicis combustum; cum omnia illa, quae nunc regno huic accidunt, in eodem praedicta habeantur, una cum facta super eodem scripto apologia ad perpetuum rei memoriam nunc primum typis excusum. [Viennae], 1785.

24. Publius Ovidius Naso: Tristia, 2, 1. 11–12.

25. Antonio Bonfini: Rerum Ungaricarum decades, 2.7. 195–205.

26. Cornelius Nepos: Vitae illustrium virorum, I. 1,1–5.

27. Dobai Székely Máté evangéliumának következő soraira emlékezteti Kollárt:
„Furulyáztunk nektek, és nem táncoltatok;
siratót énekeltünk, és nem gyászoltatok.”
28. Pontosan: Ad Musas de Augusto. – Carmina. III., 3,1–10.
29. Publius Ovidius Naso: Tristia, 2, 1. 11–12.
30. Publius Ovidius Naso: Tristia, 5, 4. 17–18.
31. Publius Ovidius Naso: Metamorphoses, 5. 14–15. – Az idézet pontosan:
„mens agit in facinus?
meritisne haec gratia tantis redditur?
hac vitam servatae dote rependis?”
32. L. a 125. sz. levél 13. sz. jegyzetét.
33. Pontosan: Sermones, VIII., 2,73–74.
- 137 K: OSZK Kt. Levelestár. Analecta. M: –
1. A levél első oldalán a bal felső sarokban Kollár az alábbiakat jegyezte fel: 1764. Octob. 13.
2. L. erről a 129. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
3. Festetics Pál.
4. Krčelić „Opus Tripartitum” c., kéziratban maradt művéről van szó, melyben bizonyítottnak vélte Kollárnak a nemesség előjogait bíráló nézetét.
5. L. a 118. sz. levél 2. sz. jegyzetét.
6. A kérdésre vonatkozó iratokat l. a Berényi (Bodok) család levéltárában: MOL, P 49.
7. Patachich Ádám.
- 138 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 545. Hivatkozik rá: Tibenský, 1983. 50. és 95.; Tibenský, 1985. 66. és 128. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Belius 1764. Octob. 20.
2. L. a 36. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
3. L. a 118. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
4. L. a 129. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
5. Itt egy olvashatatlan szó kihúzza a szövegből.
- 139 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 546. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benczur 1764. Nov. 8.
2. L. a 136. sz. levél 23. sz. jegyzetét.
3. L. a 118. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
- 140 K: ismeretlen. Utal rá Benczur József 1764. november 22-i levelében. L. a 141. sz. levelet.
1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.
2. A levél tartalmára Benczur válaszleveléből következtethetünk.
- 141 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 547. – A levél egy rövid részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benczur 1764. Novemb. 22.
2. L. a 140. sz. levelet.
3. L. a 123. sz. levél 15. sz. jegyzetében idézett mű 262–279. oldalait.
- 142 K: ismeretlen. Hivatkozik rá: Tibenský, 1983. 95.; Tibenský, 1985. 128.
1. Tibenský nem közli monográfiájában, hol található a levél. Kutatásaink során nem bukkanunk rá.
2. A levél tartalmát Tibenský közlése alapján foglaltuk össze.
- 143 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 549. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Csik. 1765. Januar. 29.
2. Szendrő mezőváros nemesei, köztük első sorban e levél írói 1755-ben pert indítottak Csáky Antal, a szendrői uradalom földesura ellen, mivel az nemesi kiváltságait semmibe véve megadóztatta őket, birtokaikat pedig kisajátította, majd pedig elzalogosította. A per a nagyhatalmú gróf halála után is folytatódott és több mint két évtized múlva zárult csak le. L. erről bővebben: MOL, P 72 Csáky család. Fasc. 84b. Anno 1759. 20. May Causa Excell. ac Ill. D. C. Antonii Csaky de Keresztszegh ratione restantiarum quarumdam contra n[obiles] Andream Göze, Joannem et Michaellem Aszú, Josephum Nagy etc. mota et favorabiles terminata.; Fasc. 89. No. 2. (1666–1789) Extractus sententiarum in causis una ratione revindicationis praedii Tomics et altera liquidatoria contra nobiles Szendrőienses; Fasc. 89. No. 3. In causa Csakiana contra nobiles Szendrőienses.
- 144 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 550. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benczur. 1765. Apr. 10.
2. Péchy István Ferenc vitairata nem jelent meg nyomtatásban. Kéziratának két példányát l.: OSZK Kt. Quart. Lat. 2677. és 2770. Vigiliae noctium agrestium ad novam doctrinam Illustris et Clarissimi viri Adami Francisci Kollarii. Auctore Stephano Francisco de Pecs-Ujfalú Sarosien-sium et Abaujvariensiensium cojudice. MS. Lat. Saec. XVIII. ff. 149 (Pagina I–VIII., 209) – Kazinczy Gábor, aki Kollár több levelét és az ellene frott röpiratok közül néhányat lémasolt a maga számára, Péchy István Ferenc művével kapcsolatban az alábbiakat jegyezte fel: „Bizonyos Péchy Ferencz gyürkőzött Kollár’ agyon veretésére egy munkájával. Fábry György «poeta Caesarus laureatus» s az eperjesi iskola rectora ekként aggratulált:
“Exiguo poterat spatio si temporis uti
Virtus dum tantum Pechia condit opus.
Quid fieret? tribus, aut quatuor si scriberet annis
Mirando nullus par foret ingenio.
Vel tu vixisti dum Livius iret in auras,

Vel genium proprium tradidit illi tibi."

MTAKK. MS 4886/1. Kazinczy Gábor-hagyaték. 18. doboz. – Péchyre és művére hivatkozik: A. F. Kollár. 389.; Historian, 160.; Tibenský, 1983. 111–112.; Tibenský, 1985. 149.

3. L. a 118. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

4. L. a 45. sz. levél 7. és 8. sz. jegyzetét.

5. Francisci Forgachii de Ghymes Pannonii rerum Hungaricarum sui temporis Commentarii libri XXII. – A kéziratban maradt művet Horányi Elek adta ki Forgách életrajzával együtt: Francisci Forgachii de Ghymes (...) rerum Hungaricarum sui temporis Commentarii libris XXII. e ms. in lucem prodeunt. Adjectis indicem rerum memorabilium ac dissertationem de vita laudati scriptoris. Posonii et Cassoviae, 1788.

6. Keller Károly: magyar királyi kincstári tanácsos.

7. Descriptio historiae arcanae infausti praeritiu belli. Sub Carolo VI° scripta. Anno 1713. – Ráday Pál művének kéziratát l.: OSZK Kt. Fol. Lat. 2549.

8. L. a 61. sz. levél 10. sz. jegyzetét.

9. Itt két szó: *opusculum Zegedj* törölve a szövegből.

10. Andreas Ilia: Ortus et progressus variarum in Dacia gentium ac religionum cum principibus ejusdem. Laureato honori (...) philosophiae neomagistrorum, cum (...) supremo phil. laurea condecorarentur per (...) ab oratoria facult. Claudipol. oblatu. Claudiopoli, 1730.

11. Itt az előző jegyzetben (10. sz.) idézett könyv címének részlete: „*Ortus et progressus variarum in Dacia gentium ac religionum*” kihúzva a szövegből.

12. Joannes Szegedi: Decreta, et vitae regum Ungariae, qui Transylvaniam possiderunt: cum notis, et crisi moderni temporis, tam juridica, quam historica. In gratiam eruditorum nunc secundo edita. Claudiopoli, 1763.

145 K: OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat.) – A levél egy hosszabb részletének másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –

1. Publius Ovidius Naso: Tristia, 1. 9, 19–20. – Az idézet pontosan:

„et simul impulsa est, omnes timuere ruinas, Cautaque (...) terga dedere fugae.”

2. Benczur József a pozsonyi evangélikus líceum rektora volt.

3. Dobai Székely Benczurhoz frott levele nem maradt ránk.

4. Péchy István Ferenc készülő munkájáról szóló híradást l. Benczur Józsefnek Kollárhoz intézett levelében. L. erről a 144. sz. levél 2. sz. jegyzetét.

5. L. a 118. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

6. L. a 45. sz. levél 7. és 8. sz. jegyzeteit.

7. L. a 144. sz. levelet.

8. Kollár terve nem valósult meg. Bethlen

Farkas művének kéziratban maradt részeit nem adta ki.

146 K: ismeretlen. Említi Benczur József Kollárhoz 1765. április második felében (?) frott levelében. L. a 147. sz. levelet.

1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.

2. A levél tartalmára Benczur válaszeleveléből következtethetünk.

147 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 548. – A levél egy rövidebb részletének másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benczur. 1745.

2. A pontos dátumot nem ismerjük. Csóka feltételezése szerint Benczur a levelet 1765 elején írhatta. A levél tartalma azonban azt látszik megerősíteni, hogy Benczur levele 1765. április második felében vagy vége felé készült, mivel ebben számos utalás található az 1765. április 10-i levél (143. sz.) tartalmi vonatkozásaira. L. a 146. sz. levelet.

3. L. a 118. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

4. L. Benczur levelét Dobai Székely hagyatékában. – OSZK Kt. Oct. Lat. 786.

5. L. erről a 144. sz. levelet.

6. Benczur itt valószínűleg „*Ungaria semper libera*” (L. a 121. sz. levél 4. sz. levelét) c. könyvére és még akkor kéziratban lévő „*Commentatio juridica critica de haereditario jure serenissimae domus Austriae in apostolicum regnum Hungariae* (...) c. művére utal.

7. Benczur Schwarz Gottfried alábbi munkájára célozhat: *Recensio critica Schneizelliani de numis Transylvanicis commentarii, supplementa, emendationes et illustrationes perpetuas continens*. Rintelii, 1765.

148 K: ismeretlen. A levélre hivatkozik Péchy István Ferenc Kollárhoz frott, 1765. május 1-i levelében. L. a 149. sz. levelet.

1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet. – Kollár Péchyhez intézett levelei Péchy összes kézírataival együtt a Magyar Királyi Udvari Kancellária vagy a Magyar Királyi Udvari Kamara pozsonyi levéltárába kerülhettek, mikor 1769-ben Péchyt felségserzés vádjával letartóztatták és összes ingó és ingatlan javait elkobozták L. erről: MOL, E 156 Urbaria et conscriptiones. Fasc. 153. N° 89. (Conscriptio.) és N° 89. (Aestimatio.) Kutatásaink során a levelekre nem bukkantunk rá. Péchy ügyéről vö. a 220. sz. levél 11. sz. jegyzetét.

2. A levél tartalmára Péchy válaszeleveléből következtethetünk.

149 K: OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat.); OSZK Kt. Quart. Lat. 786. (Fogalmazvány.) – A levél több részletének

másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. A levélre hivatkozik: Tibenský, 1983. 111–112.; Tibenský, 1985. 149. M: –

1. Azaz Dobai Székely Sámuel.
2. L. a 148. sz. levelet.
3. L. erről a 145. sz. levelet.
4. L. a 144. sz. levelet.
5. L. a 118. sz. levél 2. sz. jegyzetét.
6. L. a 144. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
7. Itt a *permotus* szó *commotus*-ra javítva.
8. Itt az *arenam* szó *arena*-ra javítva.

9. A Helytartótanács utasításáról van szó, melyben Kollár könyvének terjesztését megültotta. L. erről: MOL, A 1 Originales referadae 1769. N° 233. és OSZK Kt. Levelestár. *Analecia*. (Egykorú másolat.) Az iratot l. a Függelékben. (Függ. I.)

10. A kelteztést a másoló később írta rá a levélre.

- 150 K: ismeretlen. – A német nyelvű levél másolatát kivonatolva l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. St. R. Akták, I. 59–60.

1. A levél Csóka szerint eredetileg a bécsi Haus-Hof- und Staatsarchiv „Staatsratsakten” c. fondjában volt található, az 1235/1765. jelzetű ügyirathoz csatolva. A Staatsrat iratai a két világháború között megsemmisültek. A levél rövid tartalmi kivonata és a levéllel kapcsolatban kiadott uralkodói rezolúció azonban ma is olvasható az 1765. évi „Staatsratsprotokolle” II. kötetében az említett szám alatt. Csóka még tanulmányozhatta „Staatsratsakten” iratait és az ott található levél egyes részleteit szó szerint kimásolta, illetve saját fordításában regeszta formában jegyezte le. – A levél dátumát Csóka jegyzeteiből ismerjük.

2. A Kollár könyve ellen frott, az udvar által „lázító”-nak minősített „Vexatio dat intellectum” (l. a 136. sz. levél 23. sz. jegyzetét) c. mű és annak névtelenségbe burkolódzott szerzője ellen az udvar és a Magyar Királyi Udvari Kancellária már 1764. decemberében megindította a vizsgálatot. L. erről MOL, A 1 Originales referadae 1764. N° 243. (1764. december 1. és 13.). A szerző személyének kiderítése érdekében az udvar és a kancellária a következő években is folytatta a nyomozást, eredménytelenül. Vö. erről még: MOL, A 1 Originales referadae 1765. N° 141., 144.; 1766. N° 8. – A „Vexatio dat intellectum” betiltásáról és példányainak elégetéséről l. bővebben Ballagi Géza: A politikai irodalom Magyarországon. Budapest, 1898. 83–84.; Concha Győző: A „Vexatio dat intellectum” című röpirat 1765-ből. In: Századok, 14 (1880) 590–597.; Csizmadia A. 224–225. és Zapas, 232–233.

- 151 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 551. – A levélre utal: Tibenský. A. F. Kollár. 115.; A. F. Kollár. 380.; Historian, 149. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszóltatás

fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dobner. 1765. Maji. 23.

2. L. róla a 74. sz. levél 4. sz. jegyzetét.

3. Dobner itt feltehetően a P. Lambeck-féle mű új kiadására utal. Vö. össze erről 110. sz. levél. 2. sz. jegyzetét.

4. *Annales Bohemorum e bohemica editione latine reddit et notis illustrati* a P. Victorino a S. Cruce (...) nunc plurimus animadversationibus (...) varique generis (...) monumentis aucta Gelasio Dobner. Vol. I–VI. Pragae, 1761–1783. – A mű harmadik kötete 1765-ben jelent meg.

- 152 K: ismeretlen. Utal rá Kollár Dobai Székely Sámuelhez frott, 1765. június 15-i levelében. L. a 153. sz. levelet.

153 K: OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat.); OSZK Kt. Quart. Lat. 786. (Fogalmazvány.) – A levél egy rövidebb részleténél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –

1. Dobai Székely másolatában a levél megszólítása a következőképp hangzik: „Adamus Franciscus Kollarius Siculo Suo eũ πρᾶττειν καὶ εὐ δίαγειν.

2. L. a 152. sz. levelet.

3. Nem ismert számunkra, vajon Kollár valóban megírta-e levelét Péchy István Ferencnek.

4. Poenulus, 250–251.

- 154 K: ismeretlen. Hivatkozik rá Kollár 1765. július 16-i levelében. L. a 155. sz. levelet.

1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Dobai Székely feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.

2. A levél tartalmára Kollár válaszleveléből következtethetünk.

- 155 K: OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat.) – A levél egy rövid részletét idézi szlovák nyelven: Dialektyka, 137. és R. Marsina, 170. (83. sz. jegyzet) A levél több részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. A levélre hivatkozik: Tibenský, 1983. 102.; Tibenský, 1985. 136. M: –

1. L. a 154. sz. levelet.

2. L. a 144. sz. levél 2. sz. jegyzetét.

3. Vö. erről a 153. sz. levél 2. sz. jegyzetét.

4. L. a 44. sz. levél 2. sz. jegyzetét.

5. L. erről bővebben a Bevezetés 55. sz. jegyzetét.

6. *Tripartitum opus juris consuetudinarii incltyi regni Hungariae*. Vindobonae, 1517.

7. L. a 61. sz. levél 9. sz. jegyzetét.

8. Daniel Eberhard Baring: *Clavis diplomatica tradens specimina veterum scripturarum nimirum alphabeta varia, compendia scribendi Medii Aevi* (...) quibus praemittuntur introductiones necessariae (...). Hannoverae, 1737.

9. Charles François Toustain: *Nouveau traité de diplomatique, ou l'on examine les fondements*

de cet art; ou établit des règles sur le discernement des titres, et l'on expose historiquement les caractères des bulles pontificales et des diplômes donnés en chaque siècle; avec des éclaircissements sur un nombre considérable de points d'histoire, de chronologie, de critique et de discipline (...). Par deux religieux bénédictins de la Congrégation de Saint Maur (...). Vol. I–VI. Paris, 1750–1765. (A mű negyedik része 1763-ban jelent meg.)

10. „Bardus” vagy „Bardo Lombardus”: Zsigmond király uralkodása alatt egy ideig forgalomban lévő pénz, melyből eleinte kettő ért egy kisebb garast. Később 72 majd 38 bardus tett ki egy forintot. 1439-ben I. Albert király megszüntette.

11. Tahy Imre: az egri líceum tanára, az eperjesi kerületi tábla, majd a Királyi Tábla ülnöke.

- 156 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 553. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Belius. 1765. Julii. 17.

2. L. erről a 129. sz. levél 5. sz. jegyzetét.

- 157 K: ismeretlen. Utal rá Kollár Dobai Székely Sámuelhez frott, 1765. július 29-i levelében. L. a 158. sz. levelet. – A levél egy rövid részletét idézi szlovák nyelven: Tibenský. A. F. Kollár. 121.; Dialektyka, 137.

1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Dobai Székely feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.

2. A levél tartalmára Kollár válaszeleveléből következtethetünk.

- 158 K: OSZK Kt. Oct. Lat. 443. (Az eredeti levélről készült másolat.) – A levél egy hosszabb részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. A levél egy rövidebb részletét idézi szlovák nyelven: A. F. Kollár. 373.; Tibenský. A. F. 121. M: –

1. L. a 157. sz. levelet.

2. L. a 155. sz. levél 10. jegyzetét.

3. Galileo Galilei olasz csillagász, fizikus elsőként figyelte meg az általa feltalált távcsővel a Jupiter egyik holdját.

4. L. Nikolaus Kopernikus (Nicolas Copernicus) „De revolutionibus orbium coelestium libri VI. Norimbergae, 1543.” c., a heliocentrikus világképet hirdető művét.

5. Itt Kollár Quintus Horatius Flaccusra céloz, aki az apuliai Venusia városka szülőtte volt és innen kapta a „Venusinus” melléknevet.

6. Quintus Horatius Flaccus: Carmina. 3., 30, 15–16.

7. A Homérosznak tulajdonított, valójában azonban a Kr. e. 6. század végén frott „Béka-egérharc” az Iliász hőseit és az isteneket kicsúfoló költemény, melyben az oktan kis állatok a trójaiak és az akhajok harci dühével beoltva küzdenek egymással, az istenek pedig ádáz csatájukat vigyázzák. Kollár a költeményre hivatkozva minden bizonnyal a körülötte és műve körül ki-

alakult kicsinyes, a tudomány világához méltatlan harcokra illetve az ellene irányuló támadásokra utal.

8. L. a 114. sz. levél 4. sz. jegyzetét.

9. L. erről a 114. sz. levél 4. sz. jegyzetét.

10. L. erről bővebben Szelestei N. László: Adatok Janus Pannonius (...) 58–59. – A szóban forgó verset l. uo. 59. (37. sz. jegyzet.) – Kollár véleményét Dobai Székely közölte Cornides Dánielhez frott levelében (1765. november 5.). Ezt idézi Szelestei N. László: Adatok Janus Pannonius (...) 59. 38. sz. jegyzet. (A tanulmány teljes címét l. a 3. sz. levél 21. sz. jegyzetében.)

11. Utalás II. András 1231-ben második dekretumára, az 1222. évi Aranybulla megújítását tartalmazó oklevélre. Kollár hagyatékában nem találtuk meg az erről készült munkát.

12. L. a 135. sz. levél 2. sz. jegyzetét.

13. [Jean Baptiste de Boyer Marquis d'Argens]: Lettres cabalistiques ou, correspondance philosophique, historique et critique, entre deux cabalistes, divers esprits élémentaires, et le seigneur Astaroth. Tome I–IV. La Hage, 1737–1738.

- 159 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 552. – A levél két sorát idézi szlovák nyelven: A. F. Kollár. 392.; Dialektyka, 137. és angol nyelven: Historian, 163. Tibenský a levél kéziratári jelzetét a következőképpen adja meg: 10/XIII-19/45. M: –

1. Duchovský nem közli levelének pontos keltezését. Csak a levél írásának évére és hónapjára utal.

2. L. erről a 92. sz. levél 7. sz. jegyzetében idézett mű alábbi sorait:

3. L. a 84. sz. levél 6. sz. jegyzetét.

- 160 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 554. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Brunati. 1765. Aug. 7.

2. L. a 118. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

- 161 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. Bauhyány Ádám.
2. Török József: a Magyar Királyi Udvari Kancellária előadója, királyi tanácsos.

- 162 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 555. M: –
1. A levél első oldalán a megszólítás fölé Kollár az alábbiakat jegyezte fel: Dragosi. 1765. Dec. 11.

- 163 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Cornides. 1766. Febr. 27.

2. Kollár fennmaradt kéziratosságot hagyatékában ilyen témájú művet nem találtunk.

3. Friedrich Ludwig Tilemann: Münz Spiegel das ist: ein new vnd wol aussgefuehter bericht von der münzt, deren anfang materia, form, korn schrot wehrt mannigerley art sorten vnd namen bey den Hebreern Griechen Römern Teutschen

vnd etlichen andern nationen auch von pfunden loetigen marcken vnd andern alten rechnungen. In vier buecher zusammen gefasset durch M. Tilemann Friesen (...) sampt einem nuetzlichen tractat M. Cyriaci Spangenberg vom rechten brauch vnd missbrauch der müntze (...). Franckfurt am Main, 1592.

4. Attila Hunnorum rex. Quem ex historicis delineatum superiorum indultu in illustri salana publice doctorum centuræ exponit præses Rudolphus Roth Ulmensis. Jo. Chultiano Papa. Westhusio-Thuringo a. d. Maji. Jenae, 1671.

5. Claude Chifflet: De antiquo numismate liber posthumus. Plantiniana, 1656.

6. Numismata imperatorum Romanorum a Trajano Decio ad Paleologos angustos. Accessit bibliotheca summaria, sive auctorum qui de re nummaria scripserunt. Operis et studio d. Anselmi Bandurii (...). Lutetiae Parisiorum, 1718.

7. Johann Georg Eccardi: Observatio de nummis Attilæ Hunnorum regis. In: Acta eruditorum anno MDCCXX publicata. Cum S. Caesarea Majestatis et regis Poloniae atque electionis Saxoniae privilegiis. Lipsiae, A. MDCCXX. (Mensis Maji A. MDCCXX) 214–218.

8. Pontosabban: Rerum Ungaricarum decades, 1.7.58.

9. L. a 61. sz. levél 10. sz. jegyzetét.

10. Szymon Okolski: Orbis Polonus (...) in quo antiqua Sarmatarum gentilis pervetustae nobilitatis Poloniae insignia, vetera et nova indigenatus meritorum praemia et arma specificantur et relucunt. Cracoviae, 1641–1645.

11. A Florian Ungler által kiadott mű nem 1534-ben, hanem 1535-ben látott napvilágot, mely Matthias de Miechov (Maciej z Miechowa) „Tractatus de duabus Sarmatis” című krónikáját tartalmazta lengyel fordításban.

12. L. a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetét.

13. Das neu eröffnete Münzkabinet, darinnen merkwürdige und viele bishero noch nirgends mitgetheilte gold- und silbermünzen finden, die richtig in kupfer abgebildet, beschrieben und erläutert werden von dem Johann Friedrich Joachim. Nürnberg, 1761–1773.

14. Cerographia Hungariae, seu notitia de insignibus, et sigillis regni Mariano-Apostolici, compendio data, aeque honori dominorum, dominorum AA. LL. et philosophiae doctorum, (...). Tyrnaviae, 1734.

15. Az idézett szövegrész pontosan: „(...) præcessere tres equites cataphracti purpura, gemmis auroque conspicui, qui eius arma præferrebant. Struthione pro aquila Carolus usus est.” Az idézet helye: Rerum Ungaricarum decades, 2. 9.389–390.

16. Pontosabban: Rerum Ungaricarum decades, 2. 9.10–15.

164 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 556. M: –

1. A levél első oldalán a megszólítás fölé

Kollár az alábbiakat jegyezte fel: Benczur. 1766. Julii. 14.

2. L. erről a 137. sz. levél 4. sz. jegyzetét.

3. 1766 nyarán Somogy, Baranya, Tolna, Veszprém és Vas vármegyében jobbágymozgalmakra került sor. Benczur ezekre utal.

4. Mária Terézia 1765. március 20-án bízta meg Festetics Pál udvari kancelláriai királyi tanácsost, hogy dolgozzon ki egy úrbéri tervezetet. Az egységes urbáriumot a nyugat-magyarországi, valamint Somogy, Tolna és Baranya vármegyékben már 1766. december 29-én bevezették, az egész országban pedig 1767. január 23-án. L. erről bővebben: A magyarországi úrbérrendezés története Mária Terézia korában. Az irományokat kiadta és a bevezető tanulmányt írta Szabó Dezső. I. k. Budapest, 1933. (Magyarország újabkori történetének forrásai – Fontes historiae Hungaricae aevi recentioris)

5. L. a 161. sz. levél 1. sz. jegyzetét.

6. Jeszenák Pál: jogtudós, udvari királyi tanácsos.

7. Herlani: Franciscus Xaver Herlein: királyi udvari helytartótanácsos, kerületi biztos.

8. Esterházy Miklós József: a magyar királyi testőrség kapitánya, Sopron vármegye főispánja.

9. Zichy Miklós halála után a család őbú-dai uradalma 1766-ban koronabirtokként a Magyar Királyi Udvari Kamara kezelésébe került. A Zichy családot a kamara kárpótolta. Benczur a „Zichy-ügy” kapcsán nyilvánvalóan erre céloz.

10. Dietrich Zriesch.

11. Pongrácz Boldizsár: udvari királyi tanácsos.

12. Matthias Bel: Compendium Hungaricae geographicum. Posonii, 1753. (Editio secunda auct. et corr. Posonii, 1767.)

13. Originum et occasuum Transilvaniae auctore Laurentio Toppeltino recensio critica cum appendice diplomatum aliquot omnia maxime ad natales gentis Saxoniae in magno principatu Transilvaniae inque comitatu Scepusiensi Superioris Hungariae asserendos et illustrandos (...). Rintelni, 1766.

165 K: MOL, I 7 52. k. 405–408. M: –

1. L. erről a 84. sz. levél 7. sz. jegyzetében idézett mű 179. és 180. oldalait.

2. A kézirat ismeretlen.

3. A mű nyomtatásban nem jelent meg.

4. Utalás az 1222. évi Aranybullára.

166 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 557. – M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Blaho (Vincen-tius) 1766. 8^{bris} 19.

2. L. Istvánffy Miklós „Regni Hungarici historia, post obitum gloriossimi Mathiae Corvini regis XXXIV. quo apostolicum hoc regnum Turcarum potissimum armis barbare invasum, libris XXXIV. rerum in Pannonia, Dalmatia, Transyl-

vania, Moldavia, Bosnia, Illyrico, caeterisque confiniis integrum ultra saeculum ab anno 1490. gestarum locupletissimis exacte descripta. Coloniae Agrippinae, 1622." c. művének VIII. könyvét. (121–125.)

3. L. Brodaries István: „De conflictu Hungarorum cum Turcis ad Mohacs verissima historia. Cracoviae, 1527.” c. munkáját.

4. Itt Blahó Peter Peter Lambeck katalógusára utal. L. a 34. sz. levél 6. sz. jegyzetét.

5. L. a 107. sz. levél 5. sz. jegyzetét. – Blahó itt Pray könyvének második részére céloz, mely 1764-ben jelent meg.

167 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 558. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Csiki 1767. Január. 30.

2. L. a 165. sz. levél 2. sz. jegyzetét.

3. Bornemisza Ignác.

168 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 559. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dobner. 1767. Febr. 2. – A levélre hivatkozik: Tibenský. A. F. Kollár. 115.; A. F. Kollár. 380.; Historian, 149. (24. sz. jegyzet) Tibenský a levél dátumát tévesen adja meg (1767. február 7.)

2. Utalás a veszprémvölgyi apácák görög nyelvű oklevelére. Vö. a 87. sz. levél 4. sz. jegyzetével.

3. L. a 112. sz. levél 9. sz. jegyzetét.

169 K: MOL, I 7 52. k. 449. M: –

1. Vö. erről Dobai Székely Sámuel Kollárhoz (1763. június 15-i, 102. sz. levél) és Szilágyi Sámuelnek Dobaihoz Székelyhez frott levelét. (Uo. Dobai Székely leveléhez csatolva.)

170 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 560. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benczur. 1767. Febr. 16.

2. Andreas Dudith: Orationes in concilio Tridentino habitae. Apologia ad Maximilianum II. Commentarius pro conjugii libertate. Cum appendice epistolarum imperatorum et principum Germaniae. Orationum ac scriptorum aliquot de communione sub utraque specie, de connubio sacerdotum, de ecclesiae reformatoriae, de Synodo Tridentino potissimis actionibus, edita studio Qu. Reiter. Offenbach, 1610. – A mű második kiadása: Orationes quinque in concilio Tridentino habitae (...). Praefatus est ac dissertationem de vita et scriptis ill. auctoris historico-criticam adjecit Lorandus Samuelfy. Halae Magd., 1743.

3. Hungaria diplomatica temporibus Mathiae de Hunyad regis Hungariae. Tomus I. Vindobonae, 1767. (Tomus II. Vindobonae, 1771.)

4. Krčelić nem külön vitairatban cáfolta Palma Károly Ferencnek a Sziveszter-bulla hitelességét védelmező állításait (munkájának címét l. alább az 5. sz. jegyzetben), hanem „De regnis Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae notitiae praelimi-

nares.” (Zagrabiæ, é. n.) c. művének alábbi fejezetében: „Periodis IV. distinctae quibus ex scopo et fine post veteris Pannoniae praecipue Saviae sub flore decrescenteque Romano Imperio; deinde succedentis Slavoniae Croatiaeque, notitias: regno Hungariae stabilitio; Sacrae Coronae, huiusque apostolorum regum, in memorata regna (...) ex diplomatibus aliisque justis ac legalibus, historicae veritatis fundamentis, cum scriptorum variorumque praejudiciorum examine: ac demum actualis utriusque Sclavoniae Croatiaeque, secundum multiplices jurisdictiones relatione, exponerentur.” (128–130.) – Krčelić kritikai munkájára hivatkozik Karácsonyi János: Szent-István király oklevelei és a Sziveszter-bulla. Diplomatikai tanulmány. Budapest, 1891. 4., 182.

5. Heraldicae regni Hungariae specimen, regia, provinciarum, nobiliumque scuta complexens. Vindobonae, 1766. 5–18.

6. Historiarum cathedralis ecclesiae Zagrabienensis partis primae tomus I. Praemissis praeliminaribus, continens seriem episcoporum ab anno 1091 ad annum 1603 et tam episcoporum, quam et alias notitias. Zagrabiae, (é. n.)

7. Analecta Scepussii sacri et profani. Tomus I-II. Viennae, 1774.; Tomus III-IV. Posonii et Cassoviae, 1778.

8. Itt egy szó: *in* törölve a szövegből.

9. D. Martini Lutheri kurtz verfasstes jedoch accurates vollstaendiges Leben (...) mit deutlichen Summarien und weitlauffigen Register, auch mit (...) Chronico oder Jahr-Buechlein auserlesenster von selbiger Zeit an bis auf 1721te Jahr inclusive angemerkter Kirch-Affairen und Religions-Begebenheiten illustrieret von Martinus Nicolas Grinsius. Jena, 1722.

10. Nicolaus Taurellus: Carmina funebres, quae magnorum aliquot, clarorumque virorum felici memoriae dicavit (...). Norimbergae, 1592, (Második kiadás uo. 1602.)

11. Bél Károly András Benczur Józsefhez frott levele ismeretlen.

171 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a címzés fölé az alábbiakat jegyezte fel: Balogh. 1767. Martii 5.

2. A levél végére idegen kézírással feljegyezte: Ad Adamum Franc. Kollar. Biblioth. Viena[!].

172 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. – A levél egy rövidebb részletének másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyatéka. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. M: –

1. Kollár a levél első oldalán a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky. 1767. Mart. 8.

2. Kollár kinevezéséről l.: MOL, E 210 Miscellanea (Cameralia. 1767.) 18. csomó. N° 287.

173 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. – A levél egy

sorát idézi szlovák nyelven: A. F. Kollár. 373.; angol nyelven: Historian, 140.

M: –

1. L. a 110. sz. levél 2. sz. jegyzetét.

2. Azaz a császári udvari könyvtárban.

3. Pontosan: „Omnia vincit amor.” – Publius Vergilius Maro: Eclogae. X, 69.

4. Utalás arra, hogy Kollár egyik nagy elődje a császári udvari könyvtárban Zsámboki János volt.

5. Forgách Ferenc műve (I. a 144. sz. levél 5. jegyzetét) ma is megtalálható Kollár kézíratai között. L.: MOL, I 7 39. k.

6. Kollár további 7 kötetben jelentette meg Peter Lambeck művét saját kiegészítéseivel. Vö. a 110. sz. levél 2. sz. jegyzetét.

174 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 561. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Csiki. 1767. Mart. 28.

2. Szent-Ábrahám Lombard Mihály: Sokféle szükségseinkhez alkalmaztatott könyörgések. Kolozsvár, 1746.

175 K: ismeretlen. Utal rá Kollár 1767. augusztus 27-i levelében. L. a 176. sz. levelet.

1. A levél pontos dátumát nem tudtuk megállapítani. Chmenitz feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.

2. A levél tartalmára Kollár válaszleveléből következtethetünk.

176 K: Staatsbibliothek zu Berlin. Preussischer Kulturbesitz. Nachlaß Noesselt: J. H. Chemnitz Bl. 3. M: –

1. J. H. Chemnitz Theodorétosz leveleinek összevetését minden valószínűség szerint Joachim August Noesselt német teológus és történetíró megbízásából kérte Kollártól. Noesselt Johann Ludwig Schulze német teológussal együtt később (1769–1774 között) kiadta Theodorétosz műveit öt kötetben. B. Theodoret (...). Opera omnia ex recensione Jacobi Simondi demo edit, Graeca e codicibus locupletavit, antiquiores editiones adhibuit, versionem Latinam recognovit, et variantes lectiones adiecit Johannes Ludovicus Schulze. Halae. L. ez még: J. P. Migne: Patrologie currens completus, series Graeca. Vol. 80–84. Paris, 1859–1864.

2. Azaz Gerhard van Swieten.

3. Itt egy szó: *profecto* kihúzva a szövegből.

177 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 562. M: –

1. A levél első oldalára a megszólítás fölé Kollár az alábbiakat jegyezte fel: Blaho. 1767. Aug. 27.

2. A levelet tartalmilag vö. a 166. sz. levéllel.

178 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 563. M: –

1. A levél első oldalára a megszólítás fölé Kollár az alábbiakat jegyezte fel: Batiz. 1767. Sept. 21.

179 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 564. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás

fölé az alábbiakat jegyezte fel: Csiki 1767. Sept. 26.

2. Historia inclityi Mathiae Hunyadi, regis Hungariae augustissimi ex Antonij Bonfinij, historici diserti, libris decadis primum tertiae, deinde quartae (quae latuit hactenus nullibique) impressa fuit in vnum congesta ac disposita a Caspate Helto Claudiopolitanae ecclesiae ministro ac typographo. Claudiopoli, 1565.

3. Scriptores rerum Hungaricarum veteres ac genuini, partim primum ex tenebris eruti, partim antehac quidem editi, nunc vero ex mss. codicibus, et rarissimis editionibus, bibliothecae augustae Vindobonensis, ab innumeris mendis vindicati, plurimis variantibus lectionibus, et necessariis hinc inde, quibusdam notis illustrati; partim etiam ad nostra usque tempora continuati, multisque in locis auctiores reddit, antiquissimis demum icunculis exornati, et cum amplissima praefatione Mathiae Belii, nec non instructissimo rerum verborumque indice, in nitidissimam formam redacti. Cura et studio Joannis Georgii Schwandtner. Pars 1–3. Vindobonae, 1746–1748. (Editio secunda: Tynaviae, 1765–1766., 1768.)

4. L. erről a 165. sz. levelet.

5. L. ezekről uo.

180 K: ismeretlen. Említi Benyovszky István 1768. január 23-i levelében. L. a 181. sz. levelet.

1. A levél tartalmára Benyovszky válaszleveléből következtethetünk.

181 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. – A levél egy rövidebb részletének másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky. 1768. Január. 23.

2. L. a 180. sz. levelet.

3. L. a 67. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

182 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky. 1768. Január. 30.

183 K: ismeretlen. Említi Benyovszky István 1768. február 8-i levelében. L. a 184. sz. levelet.

1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.

2. A levél tartalmára Benyovszky válaszleveléből következtethetünk.

184 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. – A levél szinte teljes szövegének másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. M: –

1. Kollár a levél külszetére az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky. 1768. Febr. 8.

2. L. a 183. sz. levelet.

3. Szlávny Pál.

4. Itt a levél szövege megszakad.

185 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 565. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Berzeviczy. 1768. Febr. 27.
2. L. az 1764. november 14-én kelt uralkodói rendeletet: *Militare brachium contra renitentes judicariisque executionibus semet opposites subditos per vice comitem a superiore officiale commendante litteratorie impleret, coryphaci incaptiventur, atque ita desideratus executionum effectus proceretur.* – MOL, C 13 Benigna mandata 298. csomó. N° 1127.
- 186 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 566. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Balassa. 1768. Apr. 7.
2. Balassa Ferenc Szerém vármegye főispánja volt.
- 187 K: Nacionalna i sveučilišna biblioteka Zagreb, SM. 39. D.2.
1. L. a 170. sz. levél 6. sz. jegyzetét.
2. Daniel Farlati: *Illyricum sacrum*. Tomus primus. Venetiis, 1751.
3. L. a 48. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
4. L. a 107. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
5. *Supplementum ad Annales veteres Hunnorum, Avarum, et Hungarorum congestos*. Tyrnaviae, 1764.
- 188 K: MOL, I 7 30. k. 311–323. M: –
1. Itt egy olvashatatlan szó kihúzza a szövegből.
2. Itt egy olvashatatlan szó törölve a szövegből.
3. Itt egy olvashatatlan szó kihúzza a szövegből.
4. Itt egy olvashatatlan szó törölve a szövegből.
5. Schmidegg tervezett munkája nem jelent meg nyomtatásban.
6. József Wybicki: lengyel államférfi, drámaíró, a lengyel nemzeti himnusz szerzője.
7. Utalás az 1767. júniusában, a lengyel főúri ellenzék által létrehozott radomi konföderációra.
8. Az 1767–1768. évi lengyel szejm.
9. Egyd Valentin Felix Freiherr Borié (Beaurien) von: államtanácsos, publicista.
- 189 K: ismeretlen. Emlti Benczur József 1768. május 25-i levelében. L. a 190. sz. levelet.
1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.
- 190 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 567. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: 1768. Maji. 25.
2. L. a 189. sz. levelet.
3. L. a 89. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
4. L. a 116. sz. levél 2. sz. jegyzetét.
5. L. a 63. sz. levelet.
6. Benczur itt Brutus János Mihály történetírónak Báthory István megbízásából, mintegy Bonfini művének folytatásaként készített, befejezetlen Magyarország történetére utal. Ennek egyik példánya Pray György könyvtárába, majd onnan Pray halála után az Egyetemi Könyvtárba került. Innen adta ki Toldy Ferenc „Brutus János Mihály magyar királyi történetíró Magyar Históriaja. 1490–1552.” címmel. I–II. k. Pest, 1863–1867. (*Monumenta Hungariae Historica*. II. Osztály. XII., XIII. k.) – A III. k. Nagy Iván szerkesztésében jelent meg (Budapest, 1877.).
7. L. a 144. sz. levél 5. sz. és a 173. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
8. L. a 45. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
9. L. a 102. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
10. Bél Mátyás. 79. (No. 213–215.)
11. *Chronica az magiaroknak dolgairól*, mint ötöttek ki a nagy Scythiából Pannoniában, és mint foglaltak magoknak az országot, és mint birtokoszt hertzegekről hertzege és királyról királyra, nagy sok tudaskodássockal és szántalan visalyockal, mellyet Heltai Gaspar meg írta magyar nyeluen, és ez rendre hoszta az Bonfinius Antal-nac nagy könyusből és egyéb historias könyuekből nem kiczin munkával. (Colosvarot, 1575. Heltaj Gasparne)
12. L. a 179. sz. levél 2. sz. jegyzetét.
- 191 K: MOL, I 7 53. k. 311–312. – A levél több részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –
1. L. erről a 144. sz. levél 5. sz. és a 177. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
2. L. erről a 45. sz. levél 7. sz. jegyzetét.
3. Pray műve csak halála után jelent meg Schönwiesner István kiadásában: *Syntagma historicum de sigillis regum et reginarum Hungariae pluribusque aliis*. Accedunt: 1. *Vitae ac scriptorum auctoris recensio*. 2. *Series chronologica cancellariorum et vice-cancellariorum Hungariae, a condito regno aetatem perducta*. 3. *Vetera duo Calendaria in usum ecclesiae Strigoniensis*. Vienne, 1805.
4. Pray a Ráskay Lea, domonkos rendi apáca lejegyzésében fennmaradt magyar nyelvű Szent Margit legendát írta le, melyet felhasználta a szent magyar királylány életéről készített művéhez. L.: Vita S. Elisabethae, viduae landgraviae Thuringiae, ducis Saxoniae, Hassiae principis et comitis palatinae, nec non B. Margaritae virginis quarum illa Andreae II. haec Belae IV. Hungariae regum filia erat. Ex mss. codicibus eruta, ac praeviis dissertationibus illustrata. Vindobonae, 1770.
5. Pray „*Annales*”-ének (l. a 107. sz. levél 5. sz. jegyzetét) utolsó (V.) kötete 1770-ben jelent meg Bécsben.
6. Szerdahelyi György Alajos: bölcséleti doktor, egyetemi tanár, császári és királyi udvari tanácsos.
- 192 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. A levél első oldalára a megszólítás fölé Kollár az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky. 1768. Maji. 29.

2. Itt egy szó: *allatum* kihúzza a szövegből.
- 193 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No 568. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benczur. 1768. Julii. 4.
 2. L. a 89. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
 3. L. a 190. sz. levél 10. sz. jegyzetét.
 4. Kovács János: matematikus, mérnök.
 5. L. a 164. sz. levél 6. sz. jegyzetét.
 6. Balogh László: királyi helytartónácsi igazgató, országos főlevéltárnok.
 7. Nyáry János.
- 194 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 570. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benczur. 1768. Aug. 4.
 2. L. a 190. sz. levél 10. sz. jegyzetét.
 3. L. a 193. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
 4. L. a 137. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
 5. Benczur itt Timon Sámuel könyvének 1764. évi kolozsvári kiadásáról szól. Vö. erről a 61. sz. levél 10. sz. és a 197. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
 6. Benczur Thuróczy János krónikájára (*Chronica Hungarorum*) céloz. Vö. erről még alább a 196. sz. levél 6. sz. jegyzetét.
 7. L. erről bővebben Nyitra vármegye 1768. évi közgyűlési jegyzőkönyveit (1–15.) (1768. július 15-i ülés. Nyitra.) – MOL, Filmtár. 43122. sz. film.
 8. Benczur a vármegye közgyűlésén szóba hozott birtokperre utal, mely Berényi (Bodok) Ferenc, Nyitra vármegyei főnemes és Mérey Mihály között folyt. L. erről fent a 7. sz. jegyzetben idézett közgyűlési jegyzőkönyvet.
 9. Bartakovics Pál és Podhradczky Ferenc.
 10. Nyitra vármegye 1768. július 15-i ülésén zárta le az urbárium ügyét. L. erről a vármegyei közgyűlés fent a 7. sz. jegyzet alatt említett jegyzőkönyvét.
 11. Ordódy Kristóf: 1758-ban és 1768-ban Trencsén vármegye alispánja, az 1764–1765. évi diétán pedig a vármegye országgyűlési követe volt.
 12. L. erről Trencsén vármegye 1768. évi közgyűlési jegyzőkönyveit (751–752.) (1768. június 13-i ülés. Trencsén.) – MOL, Filmtár. 43095. sz. film.
 13. Illésházy János.
 14. Itt egy szótöredék: *transfe* kihúzza a szövegből.
 15. Pozsony vármegye közgyűlése 1765. novemberében kezdte meg az urbárium ügyét tárgyalni, melyet az 1768 nyarán zárt le az úrbéri határozatok meghozatalával. L. erről a vármegye közgyűlési jegyzőkönyveit, különös tekintettel az 1768. július 5-i ülésre. L. erről: Pozsony vármegye 1768. évi közgyűlési jegyzőkönyvét. (719–741.) – MOL, Filmtár. 43194. sz. film.
 16. Jeszenák János: magyar királyi udvari tanácsos.
 17. Cottmann Antal: magyar királyi udvari kamarai tanácsos és királyi jogügyigazgató.
- 195 K: ismeretlen. Említi Benczur József 1768. augusztus 10-i és augusztus 26-i leveleiben. L. a 196. és 197. sz. leveleket.
1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.
 2. A levél tartalmára Benczur válaszleveleiből következtethetünk.
- 196 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 571. M: –
1. Kollár a levél első oldalának bal szélére az alábbiakat jegyezte fel: Benczur. 1768. Aug. 10. – A levélhez mellékelve Benczur másolatában Csáky Jánosnak Szepes vármegyéhez intézett két levele. Ezeket Kollár levelezésének és kézíratainak rendezője tévesen Benczur leveleinek tulajdonította és a Kollárhoz frott levelek sorába iktatta. Vö.: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 569. – Ezeket l. alább a levélhez csatolva.
 2. Itt két szó: *Spectabilis et* törölve a szövegből.
 3. Azaz Bél Mátyás „Notitia (...)” c. művéről. L. erről a 129. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
 4. L. a 195. sz. levelet.
 5. Itt egy szótöredék: *adpara* kihúzza a szövegből.
 6. L. a 89. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
 7. Kazimierz Poniatowski.
 8. L. erről bővebben Alfred Ritter von Arneth: Maria Theresia's letzte Regierungszeit. 1763–1780. Zweiter Band. Wien, 1877. 171–173. (Geschichte Maria Theresia's. Achter Band.)
 9. L. erről Szepes vármegye 1768. évi közgyűlési jegyzőkönyveit (711–716.) (1768. július 17-i ülés. Lőcse.) – MOL, Filmtár. 43172. sz. film.
 10. L. ezeket a levélhez csatolva.
- 197 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 572. – A levél egy rövidebb részletének másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –
1. A levél első oldalára a megszólítás fölé Kollár az alábbiakat jegyezte fel: Benczur. 1768. Aug. 26.
 2. L. a 195. sz. levelet.
 3. L. a 89. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
 4. Elias Schmidegg.
 5. L. a 194. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
 6. Azaz Thuróczy-krónika 1488. évi augsburgi kiadásából. Vö. erről még a 194. sz. levél 6. sz. jegyzetét.
 7. L. erről a 194. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
 8. Dióssy Ádám.
 9. L. a 194. sz. levél 9. sz. jegyzetét.
 10. L. a 194. sz. levél 16. sz. jegyzetét.
- 198 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 573. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás

fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benczur. 1768. Sept. 21.

2. L. a 194. sz. levél 5. sz. és a 195. sz. levél 5. sz. jegyzetét.

3. L. a 118. sz. levél 3. sz. jegyzetét. – Kollár könyvének címe után Benczur két szót: *quae me kihúzott a levél szövegéből*.

4. L. a 193. sz. levél 4. sz. jegyzetét.

5. L. erről Nyitra vármegye 1768. évi közgyűlési jegyzőkönyvét. (17–19.) (1768. szeptember 17-i ülés. Nyitra.) Vö. a 194. sz. levél 7. és 10. sz. jegyzeteit.

6. Itt egy olvashatatlan szó törölve a szövegből.

7. Benczur feltehetően Bonfini művének 1744. évi pozsonyi kiadására céloz.

8. L. a 45. sz. levél 10. sz. jegyzetét.

9. Bonfini történeti művének új kiadását Bél Károly András 1771-ben jelentette meg Lipcsében a következő címmel: *Antonii Bonfinii rerum Ungaricarum libri XLV (...) ab origine gentis ad annum 1495. (...) Editio septima*.

10. Benczur az 1768-ban kirobant és 1774-ben befejeződött török–orosz háborúra utal, amelyet III. Musztafa török szultán indított 1768. szeptember 25-én Oroszország ellen, miután a lengyel–orosz ellenségeskedések török területekre is áttértek.

199 K: ismeretlen. Említi Batthyány Ignác Salesius 1768. november 24-i levelében. L. a 203. sz. levelet.

1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Batthyány feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.

200 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 574. – A levél egy rövidebb részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –

1. Kollár a levél első oldalának jobb felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1768. Nov. 10.

2. Paul Josef Riegger: *Specimen corporis iuris ecclesiastici inclyti regni Hungariae et partium eidem adnexarum. Pars I. Vindobonae, 1768.*

3. L. a 87. sz. levél 7. sz. jegyzetét.

4. L. a 36. sz. levél 1. sz. jegyzetét.

5. Matheus Dogiel: *Codex diplomaticus regni Poloniae et magni ducatus Lithvaniae, in quo pacta, foedera, tractatus pacis, mutuae amicitiae subsidiorum, iudicialium, commerciorum, nec non consentiones pactiones, concordata, transactiones, declarationes, statuta, ordinationes, bullae, decreta, edicta, rescripta, sententiae arbitrales, infeudationes, homagia, pacta etiam matrimonialia, et dotata, litterae item reversales, concessionum, libertatis, immunitatis donationum (...) protestationum aliaque omnis generis publico nomine actorum et gestorum monumenta, nunc primum ex archivis publicis eruta, ac in lucem protracta, rebus ordine chronologico dispositis exhibentur. Tomi I–VIII. Vilnae, 1758–1768.*

6. Itt két szó: *in eo* törölve a szövegből.

7. Itt egy olvashatatlan szó kihúzza a szövegből.

8. L. a 193. sz. levél 6. sz. jegyzetét.

9. Azaz Pozsony vármegye.

10. Pálffy Pál.

11. Pálffy Miklós.

12. L. erről bővebben MOL, C 59 Departamentum urbariale (Planum decisionum urbarialium) (A. 2121. – 1768.)

13. Itt egy olvashatatlan szó törölve a szövegből.

14. Itt egy szó: *diligentes* kihúzza a szövegből.

15. Inchofer Menyhért: jezsuita áldozópap, egyháztörténet-író.

16. Rátkay Péter: Gömör vármegyei nemes.

201 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. – A levél egy rövid részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölét az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky. 1768. Nov. 10.

2. Az Eszterházyak zólyomi uradalmáról l. bővebben: MOL, P 1291 Eszterházy cs. III. L. A zólyomi és dobrovinyai uradalom.

3. Itt egy szó: *impense* törölve a szövegből.

4. A Zichyek dömsödi birtoklásáról l.: MOL, P 707 Zichy cs. Fasc. 37–38. et D.

202 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. – A levél egy rövid részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölét az alábbiakat jegyezte föl: Benyovszky. 1768. Nov. 19.

2. L. a 184. sz. levél 2. sz. jegyzetét.

3. L. a 67. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

4. Góczán János.

203 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölét az alábbiakat jegyezte fel: Battyán[!] (Ig. Sales. C. de) 1768. Novemb. 24.

2. L. a 199. sz. levelet.

204 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 575. M: –

1. A levél első oldalának jobb felső sarkába Kollár az alábbiakat jegyezte fel: 1768. Dec. 27.

2. L. a 170. sz. levél 6. sz. jegyzetét.

3. Bél Károly András.

4. L. a 200. sz. levél 11. sz. jegyzetét.

5. L. a 200. sz. levél 4. sz. jegyzetét.

6. Stephanus Taurinus (Stieröchsel): *Stauro-machia, id est cruciatorum servile bellum. Quod anno ab orbe redempto post sesquimillennium quartodecimo et Pannoniam et collimitaneas provincias valde miserabiliter depopulaverat. Ejusdem index eorum, quae in hoc opere sunt annotatum digniora. Impressum Viennae, 1519.*

7. L. Nyitra vármegye 1768. évi közgyűlési

jegyzőkönyveit. Vö. erről a 194. sz. levél 7. és 10. sz. jegyzeteit.

8. Johann Gotlob Boehm: De Augustino Olo-mucensi et patera eius in nummophylacio (...) adservata commentariolus, accedit eiusdem paterae delineatio adornata a Gul. Ernst. Tenzelio, Wilhelm Ernst. Dresdae–Lipsiae, 1758.

205 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 576. M: –

1. Kollár a levél első oldalának jobb felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1769. Január 29.

2. Kollárnak pénzverő és bányakamarai tanácsossá történt kinevezéséről L. MOL, E 21 Benignae resolutiones 1769. N° 171. (7. Januári); vö. erről a Kollár számára kiküldött iratot: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. No. 148. Consilium Commissionsrath bey der Hofkammer in Monetariis et Montanisticis (Wien, 4. Február 1769.) L. erről még: Tibenský, 1983. 53.; Tibenský, 1985. 69.

3. Benczur könyve álnéven a következő címmel jelent meg: Eusebii Verini Commentatio iuridica critica de haereditario iure Serenissimae Domus Austriacae in apostolicum regnum Hungariae, de iure eligendi regem, quod ordinibus inclitis regni Hungariae quondam competeat, de corrigente, rege iuniore et ducibus regiis quos olim Hungaria habebat. Viennae et Lipsiae, 1771.

4. Itt egy olvashatatlan szó kihúzza a szövegből.

5. Itt egy szótörredék: *adpa* törölve a szövegből.

6. Itt egy szó: *regni* kihúzza a szövegből.

7. Azaz a Magyar Királyi Udvari Kamara pénzverési és bányaiügyi részlegének bizottságában. Vö. erről még fent a 2. sz. jegyzetet.

8. Acta comitialia Hungarica Soproniensia anni MDCLXXXVI. [Sopronii, 1681.]

9. Ezen az előzetes tervezeten Benczur később sem változtatott. Könyvének fejezetei szó szerint megegyeznek ezzel a tartalmi felosztással.

10. Vö. erről a 129. sz. levél 5. sz. és a 196. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

206 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 577. – A levél egy rövid részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –

1. Kollár a levél első oldalának jobb felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1769. Január. 26.

2. L. a 204. sz. levél 8. sz. jegyzetét.

3. L. a 205. sz. levelet.

207 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 578. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölül az alábbiakat jegyezte fel: Cselko. 1769. Febr. 15.

2. L. a 205. sz. levél 2. sz. jegyzetét.

3. Kollárnak és rokonainak egy kisebb, Szent Józsefről elnevezett aranybányájuk volt Körmöcbányán. Cselkó itt erre utal.

4. Kollár Mátyás.

5. Balogh László. L. Kollárhoz frott levelét alább (224. sz. 1769. december 28.)

208 K: ismeretlen. Utal rá Benczur József 1769. február 21-i levelében. L. a 209. sz. levelet.

1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.

209 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 579. – A levél egy rövid részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –

1. Kollár a levél első oldalának jobb felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1769. Febr. 21.

2. L. a 205. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

3. L. a 208. sz. levelet.

4. L. a 179. sz. levél 3. sz. jegyzetében idézett mű első kötetét (Pars I.): Petri Ranzani epitome rerum Ungaricarum, per indices descripta a Joanne Sambucio quondam combinata, et ab eodem 1558. primum edita. Vindobonae, 1746.

5. Epitome rerum Hungaricarum. Velut per indices descripta. Auctore Petro Ransano annis ab hinc CLVII impressa studio et opera Lucae Peechi, Pannonii. Nunc demum ob ejus elegantiam recusa. Budae, 1746.

6. Recensio critica epitomen rerum Ungaricarum auctore Petro Ranzano. Cum triplici appendice insignium ad memoriam diplomatum duorum et criseos singularis editionis opiniones Ranzani. Prostat Lemgoviae, 1774.

7. Balogh János: császári és királyi udvari tanácsos, a Hétszemélyes Tábla elnöke.

8. Benczur itt valószínűleg a helytartótanács urbánális bizottságára utal.

9. Christoph Vincent Johann Migazzi: császári és királyi kamarás.

210 K: ismeretlen.

1. Ez és az összes többi Wajay Lászlótól származó levél Csóka J. Lajos szerint a Sopron vármegyei levéltárban volt található Kollár iratai és levelei között. A levelek levéltári növekedéskapló szerint az 1923:28. jelzet alatt kerültek bejegyzésre. Csóka még látta azokat és a keltezésüket valamint a számára érdekesebbekből néhány sort ki is írt magának. A levelek ma már nincsenek meg a levéltárban, így ezekre csupán Csóka jegyzetei alapján hivatkozhatunk. Erről a levélről l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V.

211 K: ismeretlen.

1. A levél keltezését l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V.

212 K: ismeretlen.

1. A levél keltezését l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V.

213 K: ismeretlen.

1. A levél keltezését l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V.

214 K: ismeretlen. Említi Hareszlem Antal 1769. június 13-i levelében. L. a 217. sz. levelet.

1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.
2. A levél tartalmára Hareszlem válaszelevélből következtethetünk.
- 215 K: ismeretlen.
1. A levél keltezését l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V.
- 216 K: ismeretlen.
1. A levél keltezését l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V.
- 217 K: MOL, I 7 57. k. 141–143. M: –
1. L. a 214. sz. levelet.
2. Selmecbánya és Körmöcbánya hosszú időn át pereskedett az esztergomi érsekséggel az ún. klákai és zólyomi erdők használata miatt. A körmöcbányaiak, miután nem nyertek az udvarnál jogorvoslatot panaszaikra, Kollárhoz fordultak segítségért, mint a királyi birtokokra vonatkozó forások kitűnő ismerőjéhez, hogy egyrészt szolgáltasson számukra új dokumentumokat és adatokat, melyekkel igazolni tudnák jogos sérelmeiket, másrészt pedig mint az udvarnál befolyásos ember révén ügyük az uralkodónőnél támogatásra leljen. Körmöcbánya városbírája és szenátusa 1769. október 13-án kérvényt nyújtott be a Magyar Királyi Udvari Kamarához, melyben ismételten sérelmes ügyük orvoslásáért folyamodtak. L. ezt: MOL, I 7 57. k. 203–215. Az ügygel kapcsolatos egyéb iratokat l. ugyanott: 183–199., 219–224. – Kollár a per tárgyról többször is kifejtette véleményét. L. erről: MOL, A 34 Conceptus referadarum 1769. № 596. (30. Martii 1769.) Utrum Sacratissima Majestas Sua de silvis Klakensibus, ad Archiepiscopatus Strigoniensis Sancto-Crucense Dominium pertinentibus, in usus Metallifodinarum Schemniciensium et Cremeniciensium vacante sede Archiepiscopali disponere possit? Respondetur affirmative.; MOL, I 7 57. k. Opinio ratione silvarum Klakensium et Veterosoliensium. – Vö. erről még a 263. sz. levél 2. sz. jegyzetét.
3. Kollár és családjának körmöcbányai bányájáról l. a 207. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
4. Bukovai Mátyás. L. Kollárhoz frott levelét alább (226. sz. levél. 1770. február 1.)
- 218 K: ismeretlen.
1. A levél keltezését l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. – 1. Csóka a levélből a következő mondatot jegyezte ki: „Duas litteras in tanta scientiarum et linguarum felicitatis propitia congaire, jus decore cum benedictione divina meoque solatio supplebitur.”
- 219 K: ismeretlen.
1. A levél keltezését l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V.
- 220 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 580. M: –
1. Kollár a levél első oldalának jobb felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1769. Julii 24.
2. Azaz Pozsonyban.
3. L. a 194. sz. levél 16. sz. jegyzetét.
4. Azaz a pozsonyi káptalannak.
5. L. a 209. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
6. Annales regum Hungariae ab anno Christi 1516 ad annum 1564 deducti, ac maximam partem ex scriptoribus, diplomatibus, tabulis publicis et id genus literariis instrumentis congesti opera et studio Georgii Pray Societatis Jesu sacerdotis. Pars V. Complectens res gestas ab Ludovico II. ad Maximilianum II. Vindobonae, 1768.
7. Bathány József.
8. Itt egy szó: *idem* kihúzza a szövegből.
9. Itt egy szó: *sive* törölve a szövegből.
10. Péchy István Ferencet bátyja, Péchy György feljelentése alapján „Cuitellus longicom cuius potus et canis” c. 1767-ben írott műve miatt 1769. május közepén letartóztatták és könyveit, kézíratait, leveleit elkobozták. Titokban Kassán tartották fogva, ahol egy az udvarból kirendelt bíróság 1769. december 15-én felségsértés vádjával jószág- és fővesztésre, valamint jobb kezének levágására ítélte. (L. erről: Haus-Hof- und Staatsarchiv Wien. Vertrauliche Acten. Fasc. 45. No. 14. ff. 219–222. In causa Fisci Regii contra nobilem Stephanum Péchy criminis laesae majestatis reum anno 1769. per delegatum judicium [...]). Péchy ugyanezen a napon kegyelmi kérvénnyel fordult Mária Teréziához, aki a büntetést életfogytiglani börtönre változtatta. Ebből Péchy a gráci börtönben 3 évet le is töltött. 1773-ban szabadult a trónörökös, József főherceg közbenjárására. Kézírtos művének több példányát elégették. L. erről: Pécsi István Ferencz szerencsétlensége. Írta Szirmai Antal. 1770/2. XIX. századi másolat. Nagy Gábor gyűjteményéből. – OSZK Kt. Quart. Hung. 1036. – Szirmai feljegyzéseit használta fel később Abafi Lajos „Egy múlt századbeli irodalmi mártyr. (Két tárcaközlemény)” c. cikkéhez. L. A Hon, 15 (1877) 5. és 7. sz. Vö. erről a 148. sz. levél 1. sz. jegyzetét. – Péchy István Ferenc viszontagságos életét, felségsértési perét szándékunkban áll a közeljövőben egy nagyobb tanulmányban feldolgozni.
11. Eleonora imperatricis et reginae decretum amnestiale 6. Mai 1711. Viennae, 1711.
- 221 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. – A levél egy hosszabb részletét l. másolathat: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. M: –
1. A levél első oldalára a megszólítás fölé Kollár az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky. 1769. Sept. 14.
2. Itt egy szótörredék: *inf* törölve a szövegből.
3. Itt egy szótörredék: *Prae* kihúzza a szövegből.
- 222 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. 174. M: –
1. Helyesen: „Videant consules, ne quid res

- publica detrimenti capiat.” – Marcus Tullius Cicero: In Catilinam, I, 2, 4.
- 223 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. – A levél egy rövidebb részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. M: –
1. Kollár a levél utolsó oldalának bal szélére az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky. 1769. Dec. 24.
 2. Joseph Rendl.
 3. Itt a levél szövege megszakad.
 4. Ezt a bekezdést, amely a levélhez csatolt külön lapon olvasható, Benyovszky be kívánta toldani a szövegbe, de nem jelölte, hová.
- 224 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 581. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Balogh Ladisl. 1769. Dec. 28.
 2. L. erről a 207. sz. levelet.
- 225 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 582. M: –
1. Kollár levél második oldalának bal szélére az alábbiakat jegyezte fel: Aron. 1770. Január. 3.
 2. Azaz 1763. körül. Utalás a 1756–1763. között zajlott hetéves háborúra.
- 226 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 583. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Bucovaj.[!] 1770. Febr. 1.
 2. L. erről a 207. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
 3. L. erről a 217. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
- 227 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 584. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Csermak 1770. Febr. 20.
 2. Helyesen: Auersperg. – Johann Franz Auersperg.
 3. Azaz az esztergomi érsekségben.
 4. Csáky Miklós 1737 és 1747 között volt váradi püspök.
 5. Csáky 1747 és 1751. között állt a kalocsai érsekség élén, majd 1751-től haláláig (1757) esztergomi érsek volt.
- 228 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 585. – A levél sorát l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. A levél egy másik sorát idézi: Csóka, 1936. 95. (105. sz. jegyzet.) M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benczur 1770. Febr. 22.
 2. Abaffy Ferenc: Árva vármegye alispánja.
 3. Benczur itt Krčelić következő művére utal: De indulgentia jubilei anno procento 100. in dioecesi Zagrabienisi (...) utilis explanatio per Balthasarem Kercheliich. Zagrabiae, (1770.)
 4. Itt egy szótörredék: *del* törölve a szövegből.
 5. L. 220. sz. levél 6. sz. jegyzetét.
 6. L. a 200. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
 7. Azaz Klimó György.
- 229 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 586. M: –
- 230 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 587. – A levél egy rövidebb részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. A levél néhány mondatát idézi: Csóka, 1936. 95. (103. sz. jegyzet.) M: –
1. Kollár a levél első oldalának jobb felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1770. Mart. 17.
 2. L. a 110. sz. levél 2. sz. jegyzetében idézett mű második kötetét, mely 1770-ben jelent meg Bécsben.
 3. A műből további hat kötet látott napvilágot, az utolsó 1783-ban.
- 231 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. L. erről a 217. sz. levél 2. sz. jegyzetét.
 2. Itt egy szó: *relaxation[em]* javítva *relatio-nem-re*.
- 232 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. – A levél két rövidebb részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky. 1770. April. 7.
 2. Wiczay Mihály.
 3. Nádasdy Ferenc: országbíró, királyi helytartó, a Wesselényi-féle összeesküvés egyik vezető tagja.
 4. Itt egy szótörredék: *de* kihúzva a szövegből.
 5. L. ezt alább a levélhez csatolva.
 6. Majláth József.
- 233 K: ismeretlen. Említi Benyovszky István 1770. május 18-i levelében. L. a 234. sz. levelet.
1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.
 2. A levél tartalmára Benyovszky válaszleveléből következtethetünk.
- 234 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. – A levél egy rövidebb részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. M: –
1. Kollár levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky. 1770. Maji. 18.
 2. L. a 233. sz. levelet.
- 235 K: ismeretlen. Említi Benczur József 1770. május 29-i levelében. L. a 237. sz. levelet.
1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.
 2. A levél tartalmára Benczur válaszleveléből következtethetünk.
- 236 K: ismeretlen. Említi Benczur 1770. május 29-i levelében. L. a 237. sz. levelet.
1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.
 2. A levél tartalmára Benczur válaszleveléből következtethetünk.
- 237 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 588. M: –

1. Kollár a levél első oldalának jobb felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1770. Maji. 29.
 2. L. a 235. és 236. sz. leveleket.
 3. Benczur itt feltehetően azokra a feltételezésekre utal, melyek keretében az északi (finn és lapp) népek és a magyarság nyelvét összehasonlíttatták illetve rokonították, így mindenekelőtt Hell Miksa csillagász teóriáira.
 4. Kemnicz: a személyt nem tudtuk azonosítani.
 5. Johann Fischer: *Quaestiones Petropolitanæ de origine Hungarorum*. – Erről egykorú ismertetést l.: *Allergnädigst privilegierte Anzeigen* (...), Jg. II. LII. Stück. (23. December 1772.) 409–411.
 6. L. erről Desericzky és Pray vitáját. L. a 84. sz. levél 6. és 7. sz. jegyzeteit.
 7. Priszkosz rétor (*Priscus Rhetor*) töredékesen fennmaradt művének kiadását l.: *Attila, missis acceptisque legationibus, illustris. Ex Prisco Rhetore Sophista, post Davidis Hoeschelii, Caroli Cantocleri, Henrici Valesii, et Philippi Lablei, curas, edidit, atque notas adiecit Matthias Bel. Adparatus ad historiam Hungaricam, decadis II. Monumentum I. Posonii, 1745. és C. de Boor: Excerpta de legationibus. Berlin, 1903.*
 8. *Demonstratio idioma Ungarorum et Lapporum idem esse. Regiæ scientiarum societati Danicæ perfecta et typis excusa. Hafniæ, 1770.* (A mű második kiadása: *Tyrnaviæ, 1771.*)
- 238 K: ismeretlen. Említi Kollár 1770. június 12-i levelében. L. a 238. sz. levelet.
1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Pray feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.
 2. A levél tartalmára Kollár válaszeleveléből következtethetünk.
- 239 K: BEKK. *Epistolæ eruditorum*. Tomus II. 39. (Régi jelzet: G 16.); MTAKK. MS 4886/1. Kazinczy Gábor-hagyaték. 18. doboz. (Az eredeti levélről készült másolat.) – A levél jegyzetekkel kísért másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. A levél egy rövid részletét idézi: Tibenský, 1983. 11. (szlovák nyelven); Tibenský, 1985. 16. (magyar nyelven) M: –
1. L. a 238. sz. levelet.
 2. *Epicteti quæ supersunt dissertationes ab Arriano collectæ nec non enchiridion et fragmenta Græcæ et Latine* (...) cum integris Jacobi Schægkii et Hieronymi Wofflii selectioque aliorum doctorum annotationibus. Recensuit notis et indice illustravit Joannes Uptonus (...). Londinii, 1741. 61.
 3. Charles du Fresne du Cange: *Glossarium ad scriptores mediæ et infimæ latinitatæ, in quo Latina vocabula novata significationis, aut usus rarioris, barbæ et exoticæ explicantur* (...). Lutetiæ Parisiorum, 1678.
 4. *Liber de ritu explorandæ veritatis per judicium ferri ardentis*. Posonii, 1740.
 5. Utalás a Pray által felfedezett „Halotti beszéd”-re.
 6. L. a „Halotti beszéd” második sorát.
 7. L. a 191. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
 8. Kende László: nagyváradi kanonok, hitszónok, tanár.
 9. L. a 187. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
- 240 K: BEKK. *Epistolæ eruditorum*. Tomus II. 40. (Régi jelzet: G 116.); MTAKK. MS 4886/1. Kazinczy Gábor-hagyaték. 18. doboz. (Az eredeti levélről készült másolat.) – A levél egy rövidebb részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –
1. Kollár téved: erről nem szól Bél „Adparatus”-ában.
- 241 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 589. – A levél egy rövidebb részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. A levél egyik részletét idézi: Csóka, 1936. 95. (103. sz. jegyzet.) és 96. (109. sz. jegyzet.), továbbá: Tibenský, 1983. 81. (szlovák nyelven); Tibenský, 1985. 108–109. (magyar nyelven) M: –
1. Kollár a levél első oldalának jobb felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1770. Julii. 8.
 2. Kollár Márton.
 3. L. a 207. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
 4. Balassa Ferenc.
 5. Landerer János: bécsi nyomdász.
 6. L. a 237. sz. levél 8. sz. jegyzetét.
 7. A művet nem találtuk meg.
- 242 K: BEKK. *Epistolæ eruditorum*. Tomus II. 41. (Régi jelzet: G 116.); MTAKK. MS 4886/1. Kazinczy Gábor-hagyaték. 18. doboz. (Az eredeti levélről készült másolat.) – A levél jegyzetekkel kísért rövidebb részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –
1. Kollár, ahogy az korábbi leveleiből is kiténik, többször nyújtott segítséget Praynak történeti és filológiai kutatásaihoz, részben a különböző kútfők felkutatásával, részben pedig kéziratok másolásával. Ez utóbbira utalhat Pray Szent Erzsébet életrajza kapcsán.
 2. L. a 191. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
 3. Utalás Kollár tervezett diplomatikai művére. Vö. erről a 61. sz. levél 12. sz. jegyzetét.
 4. L. a 228. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
 5. L. erről Pray alábbi művét: *Dissertatio historico-critica de sacra dextera divi Sancti Stephani primi Hungariæ regis. Viennæ, 1771.*
- 243 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 590. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Beda Mellicensis. 1770. Julii. 25.
 2. Valószínűleg Schuster kéziratban maradt művéről van szó.
- 244 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. M: –

1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Battyán (Joseph.) 1770. Julii 28.
 2. Eszterházy Károly.
- 245 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 591. M: –
1. Kollár a levél első oldalának jobb felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1770. Aug. 8.
 2. Jahn Lénárd: bencés rendi áldozópap, káplán.
 3. Nem ismert, Jahn melyik művéről van szó.
 4. Sajnovics művét második kiadásban nem Bécsben, hanem Nagyszombaton adták ki 1771-ben. Vö. erről a 237. sz. levél 8. sz. jegyzetét.
 5. Hungaria diplomatica temporibus Mathiae regis Hungariae. Pars II. complectens analecta diplomatum, aliorumque documentorum, res Hungariae ejus temporis illustrantium, cum epitome praevia historico diplomatica ac subjectis scholiis a tempore interregni ad annum usque 1461. Vindobonae, 1771.
 6. L. erről a 241. sz. levelet.
- 246 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky. 1770. Aug. 15.
 2. Itt egy olvashatatlan szó kihúzva a szövegből.
 3. Azaz a Szepesi Kamara.
 4. Itt két szó: *labor permanent* törölve a szövegből.
- 247 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 592. M: –
- 248 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 593. M: –
1. Kollár a levél első oldalának jobb felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1770. Sept. 8.
 2. L. a 241. sz. levél 7. sz. jegyzetét.
 3. Itt egy szó: *Episcopi* törölve a szövegből.
 4. Ribiny műve 1769-ben jelent meg Wittenbergben Aristobolus Opinianus álneven „Dialogus de numero apocalypticus 666” címmel.
 5. L. a 245. sz. levél 2. sz. jegyzetét.
 6. Wallaszky Pál: evangélikus főesperes-lelkész, irodalomtörténet-író.
 7. Tentamen litterariae litterarum sub rege Mathia Corvino de Hunyad in Hungaria. Lipsiae, 1769.
- 249 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 594. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dulens. 1770. Octobris 9.
 2. Opera omnia nunc primum collecta, in classes distributa, praefationibus et indicibus exornata, studio Ludovici Dulens. Genevae, 1768.
- 250 K: ismeretlen. Említi Beda Schuster 1770. november 9-i levelében. L. a 252. sz. levelet.
1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.
 2. A levél tartalmára Schuster válaszleveléből következtethetünk.
- 251 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 595. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Bene de Nandor. 1770. 9^{bris} 7.
 2. L. a 207. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
 3. Valószínűleg Kollár Márton.
- 252 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 596. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Beda Mellicensis 1770. Novembris 9.
 2. Friedrich Wilhelm Weiskern: Topographia von Niederösterreich, in welcher alle Städte, Märkte, Dörfer, Klöster, Schlösser (...) angezeigt werden. Anno 1768. Wien, 1769–1770.
 3. L. a 250. sz. levelet.
 4. Hieronymus Pez: Historia Sancti Leopoldi Austriae Marchionis, id nominis IV. cognomento Pii, divi patriae tutelaris, ex diplomatibus, chartis donationum, scriptoribus potissimum coaevis (...) adornata. Viennae Austriae, 1747.
 5. Ortilo monachus: Notitiae anecdotae e chronica illustria stirpis Babenbergicae in Oesterrichiae dominalis, quam Aloldus de Peklam (...) conscripsit (...) excerptae (...). Ed. ex autographo (...) Christophorus Hanthaler. Crembrii, 1742.
 6. Martinus Kropf: Bibliotheca Mellicensis seu vitae et scripta (...) sexcentis et eo amplius annis Benedictinorum Mellicensium, addito catalogo selectorum nonnullorum manuscriptorum. Vindobonae, 1747.
 7. Valószínűleg a melki apátságban őrzött kéziratos mű.
 8. Anselmus Schramb: Chronicon Mellicensis seu annales Monasterii Mellicensis. Viennae Austriae, 1702.
 9. Hieronymus Pez: Scriptores rerum Austriacarum veteres ac genuini, quotquot ex Austriae et vicinarumque provinciarum bibliotheca et tabulariis, decumano labore perlustratis, aut primum in lucem vindicari aut ex Mss. codicibus auctiores et emendationes edi potuerunt. Tomus 1–3. Lipsiae, 1721.
- 253 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 597. M: –
1. A levél első oldalának jobb felső sarkába Kollár az alábbiakat jegyezte fel: 1770. Decembris 5.
 2. Id. Ráday Gedeon.
 3. Itt egy olvashatatlan szó kihúzva a szövegből.
 4. Commentatio juridica critica (...). L. a mű teljes címét a 147. sz. levél 6. sz. jegyzetében.
- 254 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky. 1770. X^{bris} 12ten.
 2. Itt egy szó: *transmitto* kihúzva a szövegből.
 3. Tobias Philipp von Gebler: császári és királyi belső titkos tanácsos, államtanácsos.

4. Azaz Kollár feleségének.
- 255 K: HSt Hofkammerarchiv, Ungarische Camerale. Fasz. 13/1. Rota No. 186/3. 51. ex. Nov. 1770. – A levél egy rövidebb részletét idézi: Csóka, 1935. 153. (11. sz. jegyzet) A levélhez csatolt irat az 1145-1157. foliókon olvasható. M: –
1. A levél dátuma hiányzik. Keltezésére utal az irat, melyet Kollár levelével azonos napon írt.
 2. L. fent az 1. sz. jegyzet. – A beadvány ismertetését l. Csóka, 1935. 104.
 3. L. ezt alább a levélhez csatolva.
 4. Jacobi Cujatii [Jacques Cujas] *Observationum et emendationum libri 14. quibus multa iniure corrupta (...) rerum restituuntur. Nunc primum in unum volumen congesti et (...) editi (...). Coloniae Agrippinae, 1574.*
 5. Kollár itt a 13. szepesi város 80 ezer forintért történt elzalogosítására utal.
 6. *Registrum omnium proventuum regalum in hiis dubus infrascriptis annis per reverendissimum dominum Sigismundum episcopum Quinqueecclesientem thesaurarium regie majestatis in parata pecunia perceptorum. (...) Ezt kiadta Johann Christian Engel „Geschichte des Ungarischen Reichs und seiner Nebenländer”. Erster Theil. Halle, 1797. 17–181. Vö. erről még Kovachich Márton György: Supplementum ad vestigia comitiorum apud Hungaros ab exordio regni eorum in Pannonia, usque ad hodiernum diem celebratorum. Tomus II. Budae, 1800. 293–294.*
 7. Az idézetek helye pontosan: *Rerum Hungaricorum decades. 3. 4.329.; 3. 5.95.; 3. 10.95.*
 8. Az idézet helye pontosan: Liber VIII. 30.
 9. *Notitiae Hungariae Novae historico-geographica divisa in partes quatuor (...). Vö. a 129. sz. levél 5. sz. jegyzetét. Az idézet a mű 463. és 464. oldalán olvasható.*
 10. A házassági szerződés szövegét l.: Georgius Pray: *Annales veteres regum Hungariae. Pars IV. Vindobonae, 1767. 366–371.*
 11. L. fent a 7. sz. jegyzet (3. 4. 329.).
 12. L. fent a 8. sz. jegyzet.
 13. Mária Krisztina: I. Ferenc német-római császár és Mária Terézia ötödik gyermeke.
- 256 K: ismeretlen. Említi Benyovszky István 1770. december 22-i levelében. L. a 257. sz. levelet.
1. A levél tartalmára Benyovszky válaszleveléből következtethetünk.
- 257 K: ismeretlen.
1. A pontos dátumot nem ismerjük. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.
 2. A levél tartalmára Benczur válaszleveléből következtethetünk. L. a 258. sz. levelet.
- 258 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 598. – A levél egy rövidebb részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –
1. Kollár a levél első oldalának jobb felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1770. X^{bris} 17.
 2. L. a 164. sz. levél 6. sz. jegyzetét.
 3. Utalás Libertinyi kéziratban maradt műve-re: *Historiae comitatus Zolienensis. Pars I. cum appendice diplomatica anno 1770 conceptae. L. OSZK Kt. Fol. Lat. 293.*
 4. L. a 205. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
 5. L. a 245. sz. levél 2. sz. jegyzetét.
 6. Benczur itt Kollár feleségére céloz.
- 259 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. – A levél egy rövidebb részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky. 1770. X^{bris} 22ten
 2. L. a 256. sz. levelet.
 3. L. a 184. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
 4. Ghilányi János.
 5. Itt két szó: *in possessionibus* kihúzva a szövegből.
 6. L. a 254. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
- 260 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 599. M: –
1. Kollár a levél első oldalának jobb felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1770. Decembris 28.
- 261 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 600. M: –
1. Kollár a levél első oldalának jobb felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1770. X^{bris} 29.
 2. Verinszky: Benczur fróji álneve, mely a Verinus változata. Itt Benczur saját munkájára utal, melyben a Brandenburg-háznak néhány sziléziai hercegségre vonatkozó igényeit cáfolta. L.: *Praetensio Brandenburgica electoralis, in Carnoviensem, Lignicensem, Brigensem, et Wohlhaviensem, IV. Silesiae principatus, adnexasque iisdem dynastias, se ipsam evertens. (Hely nélkül,) 1758.*
 3. Benczur téved. Anna (Habsburg) férje nem brandenburgi választófejedelem (Johann), hanem III. Wilhelm szász herceg volt.
 4. L. a 121. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
 5. Johann Münchhausen. Benczur rosszul emlékezik: Münchhausen nem volt herceg.
 6. Benczur itt arra utal, hogy V. (Posthumus) László halála után, 1457-ben nővére, illetve férje, III. Wilhelm igényt tartott a magyar trónra.
 7. Friedrich Wilhelm von Sommersberg: *Silesiacarum rerum scriptores aliquot adhuc inediti, accedunt codicis Silesiae diplomatici specimen, et diplomatarium Bohemo-Silesiacum, quibus ut historia ab origine gentis usque ad imperium (...) Caroli VI. (...) illustretur et confirmetur (...). Lipsiae, 1739.*
 8. Feltehetően Adami Mihály.
 9. Benczur itt Nicolaus Henel alábbi művére utal: *Silesiographia: hoc est, Silesiae delienatio brevis et succineta. Francofurti, 1613.*
- 262 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 601. (Az eredeti levélről készült másolat.) M: –

1. Azaz Kollárnak.
 2. L. erről Divéky A. 42–48.
 3. Kollár Rosenthallal közösen még 1771-ben kidolgozta azt az előterjesztést, melyet a következő cím alatt nyújtottak be az államkancellárián keresztül az uralkodónak: *Deductio juris postliminii, oder gesetzmäßiger Beweis* derjenigen rechtlichen Ansprüchen, welche der Kron Ungarn auf die gegen Polen nun occupirten Districte zustehen, mit dem Herrn Hofrath von Rosenthal, kraft eines gleichlautenden, und uns beyden absonderlich zugeschickten Billets, gemeinschaftlich verfaßt. – Említi Kollár az általa összeállított, a bécsi udvar megbízatásából készített munkát tartalmazó jegyzékben: Verzeichnuß: Der von mir Adam Franz Kollar auf allerhöchsten Befehl unterworfenen, und meistens bey der Staatskanzley angereichten allerunterthänigst unmaßegeblichen Meynungen, Deductionen und anderen Schriften. – HSt. Kurrentakten 1772. No. 13. Vö. Rosenthal és Kollár munkájáról l. még Divéky A. 55.
 4. L. a 151. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
 5. A befért díjazás valóban nem maradt el: Mária Terézia a gyors és precíz munkát magas honoráriummal jutalmazta. Kollár és Rosenthal fejenként 2500 forintot kaptak. L. erről a 4. sz. alatti jegyzetben idézett kéziratot.
- 263 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 602. M: –
1. A levél több helyen erősen sérült, ezért annak pontos tartalmát nem tudjuk ismertetni. – A levél első oldalára a megszólítás fölé Kollár az alábbiakat jegyezte fel: Adda (de) 1771. Febr. 14.
 2. L. erről a 217. sz. levél 2. sz. jegyzetét. – A Selmecbánya és Körmöcbánya, illetve az esztergomi érsekség között éveken át húzódó vitát a királynő azzal zárta le, hogy királyi biztost nevezett ki a két város és az érsekség közötti per eldöntésére. L. erről: MOL, A 10 Benigna mandata. 1771. N° 632. Vö. erről még a 217. sz. levelet és annak 2. sz. jegyzetét.
- 264 K: ÖNB HS, Autogr. 2/101–1. M: –
1. Jacopo Morelli: olasz tudós és könyvtáros, 1778-tól a római Marciana könyvtár custosa.
 2. Bonomo értekezése, melynek pontos címét nem ismerjük, nem jelent meg nyomtatásban.
 3. Heinrich von Auersperg.
 4. Giovanni Rinaldo Conte Carli: olasz polihisztor, filológus, közigazdász, államférfi.
- 265 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 603. M: –
1. Kollár a levél első oldalának jobb felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1771. April 14.
 2. Azaz a pozsonyi evangélikus líceumban.
 3. L. a 248. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
 4. A bécsi „Kaiserlich Königliche allergnädigst privilegierte Realzeitung der Wissenschaften, Kuenste und der Commerzier” c. lapban nem jelent meg a műről ismertetés.
 5. L. erről: Divéky A. 47.
 6. Uo. l. erről alább Török József, Horváth Stansith Imre és Berzeviczy Sándor leveleit (266. és 271. sz.). Vö. erről még Divéky A. 36–39.
 7. L. erről a 207. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
 8. L. a 205. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
 9. Benczur könyvéről nem jelent meg recenzió a bécsi újságokban. Csúpan rövid hivatkozások történnek a műre, így elsősorban Tersztyánszky „Allergnädigst privilegierte Anzeigen aus sämmtlichen kaiserlichen königlichen Erbländern” c. lapjában. L.: 1772. Jahrgang II. XI. Stück, 85–86.; 1773. Jahrgang III. XLVI. Stück, 364.
- 266 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. Helyesen: Török József. A magyar–lengyel határ felmérése és kiigazítása érdekében kifejtett tevékenységről l. bővebben Divéky A. 33–41.
 2. L. alább Berzeviczy Sándor levelét (271. sz. levél).
 3. Horváth Stansith 6 oklevelet csatolt másolatban a családi levéltárból levéléhez. Ezek részint határ- illetve határkiigazító perekkel kapcsolatos dokumentumok, részint különböző birtokperes források. Az eredeti kútföket l.: Horváth-Stansits család nagyőri levéltára, 1298–1934. – Lőcsei Fiók, Kassa Állami Levéltár, Szlovákia. MOL, Filmtár. 387–389. sz. film; – Az 1812-ben Tomka István által elkészített elenchus alapján: Oklevelek, 1527–1688. és Birtokügyek, 1698–1801. L. erről: MOL, P 53 Berzeviczy cs. (Kakaslonnici ág) 124. csomó.
 4. Hieronym Jaroslaw Łaski (Laski Jeromos): lengyel főnemes, államférfi, diplomata.
- 267 K: ismeretlen. Említi Wagner Károly 1771. május 18-i levelében. L. a 268. sz. levelet.
1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.
 2. A levél tartalmára Wagner válaszeleveléből következtethetünk.
- 268 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 604. M: –
1. L. a 267. sz. levelet.
 2. L. a 116. sz. levél 2. sz. jegyzetét.
 3. Utalás Anonymus „Gesta Hungarorum” c. művére.
 4. Höll: Hell Miksa. Wagner valószínűleg Hell következő munkájára utal: *Adjumentum memoriae, manuale chronologico-genealogico-historicum*. Viennae, 1750.
 5. Kutatásaink során nem találtuk meg a miszales könyvet.
 6. Itt egy félbehagyott mondat: *Anno circiter 1072. Bela I. Rex Oppidum hoc de kihúzza* a szövegből.
 7. L. a 261. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
 8. L. a 170. sz. levél 7. sz. jegyzetét.
- 269 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky. 1771. Junii 9.

2. Itt egy szó: *refrigeretur* törölve a szövegből.
3. L. a 205. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
4. Benczur említett művén kívül Benyovszky feltehetően a következő, szintén Benczur által frott munkát kívánta megkapni: *Ungaria semper libera* (...). L. ezt a 121. sz. levél 4. sz. jegyzetében.
5. Azaz Kollár feleségének.
- 270 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 605. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé Kollár az alábbiakat jegyezte fel: Bonomus (Andr. Joseph.) 1771. Junii 19.
2. L. a 264. sz. levél 2. sz. jegyzetét.
3. L. a 264. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
- 271 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 606. – A levélre hivatkozik Csóka J. Lajos. L.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. M: –
1. A levélhez nincs csatolva az itt említett kézirat.
2. Itt egy szótöredék: *Instrum* törölve a szövegből.
3. Itt négy olvashatatlan szó kihúzza a szövegből.
4. Itt egy olvashatatlan szó törölve a szövegből.
5. Itt egy olvashatatlan szó kihúzza a szövegből.
6. Itt egy javított szó: *supra* törölve a szövegből.
7. Itt egy szó: *ea* kihúzza a szövegből.
8. L. a 266. sz. levelet.
9. Itt egy szó: *Nostra* kihúzza a szövegből.
- 272 K: ismeretlen. – A levelet említi Csóka J. Lajos. L.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V.
1. Csóka a Soproni Városi Levéltárban még látta az eredeti levelet, melynek dátumát és annak egy rövid részletét lejegyezte.
2. A levél tartalmára Csóka által a levélből kiírt részleteiből következünk. Ez a levélrészlet a következőképpen hangzik: „[...] in Consilio Camerali [...] sed de Zolyomiensi causa tanto cum contemptu suppressa, D[omi]no aliam direttore et consiliario Slavi, hic ad latus operante, nulla intercessit mentio...” Ezután Csóka a levélrészletet mintegy kommentálva az alábbiakat írja: „Mi fog történni, ha a bécsi kamara tanácsosok” [itt gondolatát megszakítva folytatja a levél idézését] „consiliarios referentes, iam ad aeternitatem translatos magna cum convenientia et neglecta ea tractasse.”
- 273 K: ismeretlen. – Utal rá Csóka J. Lajos. L.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V.
1. A levél dátuma Csóka jegyzeteiből ismert.
- 274 K: ismeretlen. – Hivatkozik rá Csóka J. Lajos. L.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár-iratok. V.
1. A levél keltezését Csóka jegyzeteiből ismerjük.
- 275 K: ismeretlen. Említi Benyovszky István 1771. augusztus 18-i levelében. L. a 277. sz. levelet.
1. A levél tartalmára Benyovszky leveléből következethetünk.
- 276 K: ismeretlen. – Utal rá Csóka J. Lajos. L.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V.
1. A levél dátumát Csóka jegyzeteiből ismerjük.
- 277 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. – A levélre hivatkozik Csóka J. Lajos. L.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V.
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky. 1771. August. 18.
2. L. a 275. sz. levelet.
3. Itt egy szó: *quarum* törölve a szövegből.
4. Karl Friedrich Anton Hatzfeld: osztrák államférfi, udvari kancellár.
5. Festetics Pál.
6. A mellékelt jelentést l. alább a levélhez csatolva.
7. Itt a mellékelt szöveg megszakad.
- 278 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 607. M: –
1. A levél évszáma 1771. Ezt igazolja a levél belső lapjának felső sarkába írt teljes dátum, mely Kollár saját kezétől származik: 1771. Aug. 30. A levél első oldalán a bal felső sarokba Kollár a levélíró nevét jegyezte fel: Banoczy (Georg).
2. Lakics György Zsigmond: az egyházjog professzora a nagyszombati jogi akadémián.
- 279 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. M: –
1. Török József tanácsost Mária Terézia 1769. augusztus 7-én nevezte ki a lengyel–magyar határ pontos megállapítására kiküldött Johann Tobias Seeger von Dürrenberg alezredes, (majd tábornagy) mellé királyi biztosnak azzal a feladattal, hogy levéltári kutatásokat folytasson a fenti tárgyban. L. erről Divéky A. 34. – Később az osztrák csapatok által elfoglalt terület adminisztrátora (administrator provinciae reincorporatae) lett (1770. október). L. erről Divéky A. 49.
2. Minderről l.: Divéky A. 55–57.
3. L. erről uo. 57.
4. Itt egy olvashatatlan szó törölve a szövegből.
5. L. erről az Oroszország, Poroszország és Ausztria közötti tescheni háromhatalmi tárgyalást és általuk megkötött egyezményt (1772. augusztus 5.).
- 280 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. – A levél egy rövidebb részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky. 1771. 9^{bris} 22.
2. Nem ismert, hogy Benyovszky milyen rágalmozási ügybe keveredett.

3. Itt az utóirat szövege megszakad.
- 281 K: MOL, P 423 Károlyi cs. Missiles. No. 40963. M: –
1. Azaz a Károlyiak és az Aspremontok közötti fiskális per. Vö. erről Éble G. 28–29., 31–35.; Károlyi L. I. k. 32.
 2. Valószínűleg Benyovszky István.
- 282 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. – A levél egy rövidebb részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky. 1771. Dec. 3.
- 283 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 608. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Bonomus. 1771. Dec. 6.
 2. L. a 264. sz. levél 2. sz. jegyzetét.
- 284 K: ismeretlen. Említi Kollár 1771. december 21-i levelében. L. a 286. sz. levelet.
1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Károlyi feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.
 2. A levél tartalmára Kollár válaszleveléből következtetünk.
- 285 K: MOL, I 7 33. k. 38a. M: –
1. Azaz a Károlyi–Aspremont-féle birtokper iratait.
 2. L. a kérvényt alább a levélhez mellékelve. (MOL, I 7 33. k. 37–38.)
 3. Utalás az 1767. december 9-én kelt benigna resolutio-ra. Erről l. alább az idézett mellékletet.
 4. Ezek nincsenek a levélhez csatolva.
 5. Utalás Grassalkovich Antal halálára. Vö. erről a 282. sz. levelet.
- 286 K: MOL, P 423 Károlyi cs. Missiles. No. 40964. M: –
1. L. a 281. sz. levelet.
 2. L. a 284. sz. levelet.
 3. Kutatásaink során sem a királyi jogügyigazgatóság, sem pedig a Károlyi család iratai között nem bukkantunk rá az említett dokumentumokra.
 4. Utalás arra, hogy Karl Gobert von Aspremont-Reckheim gróf és fia a pesti ügyészséget bízta meg ügyük képviseletével. L. erről bővebben: Éble G. 32.
 5. Azaz Festetics Pál.
 6. Kollár itt arra utal, hogy 1647-ben I. Rákóczi György erdélyi fejedelem kapta meg az eccsei birtokokat és ezekbe 1648-ban be is iktatták. L. erről: Károlyi L. I. k. 31.
- 287 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. – A levél tartalmáról l. jegyzeteket: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Benyovszky. Xbris 22.
 2. Fekete György.
 3. Festetics Pál.
 4. Itt egy szó: *futurum* törölve a szövegből.
 5. Itt egy szó: *et* kihúzva a szövegből.
 6. L. a 67. sz. levél 2. sz. jegyzetét.
- 288 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 609. – A levél egy hosszabb részletének másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. A levélből néhány sort idéz: Csóka, 1936., 102. (125. sz. jegyzet.) M: –
1. Kollár a levél utolsó oldalának bal szélére az alábbiakat jegyezte fel: 1771. Xbris 28.
 2. Itt egy szó: *in* kihúzva a szövegből.
 3. Azaz a Tersztyánszky szerkesztette Anzeigen.
 4. Jurium Hungariae in Russiam minorem et Podoliam, Bohemiaeque in Oswiciensem et Zatoriensem ducatus praeviae explicatio. Vindobonae, 1772.
 5. L. róla bővebben Divéky A.: 33–34., 43.
 6. Hadik András.
 7. Azaz II. József császárnak.
 8. L. fent az 6. sz. jegyzetet.
 9. Gideon Ernst Loudon: osztrák táborszer-nagy.
 10. L. erről bővebben: Divéky A. 54–55.
 11. Albert: szász-tescheni herceg, Magyarország helytartója.
 12. Azaz III. (Sobieski) János lengyel király.
 13. Itt egy szó: *illud* kihúzva a szövegből.
- 289 K: ismeretlen. Említi Benyovszky István 1772. január 6-i levelében. L. a 292. sz. levelet.
1. Kollár a levelet feltehetően Károlyi Antal sürgetésére 1771. december utolsó napjaiban írhatta.
 2. A levél tartalmára Benyovszky válaszleveléből következtetünk.
- 290 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 610. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Dobner. Piis. – Itt a levél sérült, így a feljegyzés többi része nem olvasható.
 2. Wenceslai Hagek a Litocznani Annales Bohemorum e Bohemica editione Latine redditi et notis illustrati a patre Victorino a Sancta Cruce (...) nunc plurimis animadversionibus historicis, chronologicis criticis, nec non diplomatibus (...) varietate generis (...) monumentis aucti a Gelasio Dobner. Pragae, 1761–1783. – Az itt említett mű IV. kötete 1769-ben jelent meg.
 3. Dobner cseh történelmi munkán a valószínűleg az 1764 és 1785 között hat kötetben saját kiadásában publikált „Monumenta historica Bohemiae nusquam antehac edita. Collegit plurimis animadversionibus aeriue incisis sigillis adornavit” c. dokumentumkiadványt érti.
 4. Friedrich Kressel Freiherr von Gualtenberg: cseh államférfi, cseh udvari kancellár Bécsben.
 5. Eugen Wenzel Wrba und Freudenthal: osztrák birodalmi udvari kancellár, Obersthofmarschall.
 6. Epistola apologetica adversus Luciferum

urentem non lucentem, qua gentis Czechicae origo a veteribus Zecchis Asiae populis et Ponti Euxinii Maeotydisque et elucidatio prodromi annalium Hagecianorum vindicatur. Seu appendix (...). Pragae, 1767.

7. Examen criticum disquisitionibus nuper a patre Athanasio a S. Josepho in lucem ed. quo ostenditur nomen Czechiae et Czechorum ab archi pincernatu petitum (...). Pragae, 1770.; Examen alterum, quo expenduntur et profligantur dubia a P. Putitschka S. J. adversis originem Czechorum objecta. Pragae, 1770.

8. Kutatásaink során erre a műre nem bukkanunk rá.

9. A munka feltehetően kéziratban maradt.

10. Dobner a tervezett könyvet nem adta ki.

291 K: ismeretlen. Említi Kollár 1772. január 12-i levelében. L. a 296. sz. levelet.

1. A levél tartalmára Kollár válaszleveléből következtethetünk.

292 K: MOL, I 7 57. k. 421–423. M: –

1. L. a 289. sz. levelet.

2. Az iratot kutatásaink során nem találtuk meg.

3. Károlyi Antal.

4. L. erről: Éble G. 15.

5. L. erről a 184. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

6. L.: Éble G. 11–16.

7. Itt egy szó: *est* kihúza a szövegből.

8. Itt egy félbehagyott szó: *Coro* törölve a szövegből.

9. Festetics Pál.

293 K: ismeretlen. Említi Benyovszky István 1772. január 11-i levelében. L. a 295. sz. levelet.

1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.

2. A levél tartalmára Benyovszky válaszleveléből következtethetünk.

294 K: MOL, P 423 Károlyi cs. Missiles. No. 40965. M: –

1. L. a 285. sz. 4. sz. jegyzetét.

2. Az erre vonatkozó forrásokat kutatásaink során nem találtuk meg.

3. Az ecsedi uradalom (Ecsed, Nagyecsed és Felsőbánya) 1645-ben II. Ferdinánd király engedélyével a Bethlen családtól I. Rákóczi György erdélyi fejedelem birtokába került. Később ez I. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelem tulajdona lett, majd halála után az felesége Zrínyi Ilona és második férje, Thököly Imre erdélyi fejedelem birtokolta. Tőlük II. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelem örökölte meg az ecsedi uradalmat. 1711 után, birtokainak konfiskálását követően Aspremontné Rákóczi Júlianna, aki nem vádoltak meg infidelitas-szal, az ecsedi uradalom felét kérte. Így azt 1746-ig az Aspremont familia birtokolta, amikor jure perennali Károlyi Ferenc a birtokrész felét eladta. Vö. erről bővebben: Éble G. 11–16.

4. Utalás arra, hogy 1748-ban Károlyi Ferenc

a birtok másik felét is meg akarta szerezni, amit egy királyi resolutio értelmében meg is kapott. 1751-ben Károlyi litterae donationales-t is kért, amit az uralkodónó megadott neki, de azt nem kézbesítették ki számára. Közben az Aspremont-féle birtokrész örökeladása ellen a familia nevében Karl Gobert Aspremont-Reckheim gróf tiltakozott. Károlyi nem tudta végül megszerezni az adománylevelet, hiába sürgette az udvarnál annak kiadását. Károlyi fia, Károlyi Antal 1758-ban újította fel a pert, de az ügyben több mint egy évtizeden át nem történt semmi előrelépés a Károlyiak kérését illetően. Károlyi Antal 1770-ben kezdeményezte a perfelújítást a Királyi Táblánál, amely 1778-ban zárult le a Károlyiak jelentős anyagi veszteségével. Vö. erről: Éble G. 34–35.

5. Kollár már 1772. január 6-án, Mária Terézia 1771. december 16-i utasítására benyújtotta véleményét a Károlyiak eccedi birtoklási jogai ügyében. L. erről: HSt., Staatsratsprotokolle, 1772. No. 26. – Ebben a Károlyiakkal szemben a fiskus javára döntött, mivel az 1748. évi szerződést három vonatkozásban is hibásnak találta. Az irat sajnos elpusztult, tartalmára Csóka J. Lajosnak a tárgyról készített jegyzeteiből következtethetünk. L. Csóka J. Lajos-hagyaték. St.R. Akták II.; Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V.

295 K: MOL, I. 7. 30. k. 48a–48b. M: –

1. L. a 293. sz. levelet.

2. L. erről bővebben: MOL, I 7 30. k.: Martonossianae fiscalitates. (A szepesi kamarai adminisztráció jelentése a Martonyossy Zsigmond által feltárt felső-magyarországi fiskalitásokról.)

3. Azaz Szilágyi Pálnak. Vö. erről a 184. sz. levél 3. sz. és a 259. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

4. Itt két szó: *possidere valeat* törölve a szövegből.

5. Itt egy szó: *non* kihúza a szövegből.

6. L. a 67. sz. levél 2. sz. jegyzetét.

296 K: MOL, P 423 Károlyi cs. Missiles. No. 40966. M: –

1. L. erről a 291. sz. levelet.

2. Azaz az eccedi birtokrész tulajdonjoga ügyében.

3. Kollár itt az 1751. évi, ki nem kézbesített adománylevélre utal.

4. Az erre vonatkozó iratokat kutatásaink során nem találtuk meg.

5. L. a 286. sz. levél 6. sz. jegyzetét.

6. Zrínyi Ilona.

7. L. erről: Károlyi L. 31.

8. L. a 294. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

9. L. erről: Éble G. 11.

10. L. a 294. sz. levelet.

11. Feltehetően Kollár egyik bécsi ismerőse. Valószínűleg azonos a „Schwab” álnév mögé rejtőzködő személlyel.

297 K: ismeretlen. Említi Milassin Ferenc 1772. január 26-i levelében. L. a 300. sz. levelet.

1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani.

- ni. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.
- 298 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. No. 611. M: –
 1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: 1772. Január. 19.
 2. Festetics Pál.
 3. Grassalkovich Antal.
 4. Martonyossy Zsigmond.
- 299 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 612. M: –
 1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Bucsan (Jacobus) 1772. Jan. 25.
 2. Franciscus Henno: Theologia dogmatica, moralis et scholastica in duos tomos divisa. Tomus primus: complectens tractatus de Deo Trino, [et] uno, de vitiis, [et] virtutibus, de actibus humanis, [et] in decalogi praecepta.; Tomus secundus: complectens tractatus de resolutione, jure et justitia, ac statu religioso, verbi divini incarnatione, nec non de sacramentis in genere et specie. Venetiis, 1719.
 3. Alfonso Maria de Liguori: Conpendium theologiae moralis ad usum scholae. Patavii, 1715.
 4. Benjamin Elbel: Conferentiae theologico-morales, seu casus conscientiae de restitutione (...) secundum generalia morum principia (...): practice resoluti. Ed. III. corr. Augustae Vindelicorum, 1733.
 5. Ezt a művet nem találtuk meg.
 6. Apollonius Holzmann: Theologia moralis usitata in scholis ordine, ac methodo concinnata, ab oppositis argumentis vindicata. Campidonae, 1737.
 7. Disputationes Robert Bellarmini de controversiis Christianae fidei adversus hujus temporis haereticos tribus tomis comprehensae. Tomus I. Editio novissima. Praegae, 1721.
 8. Melchior Cano: De locis theologicis libri duodecim. Salmanticae, 1563.
 9. Azaz a Bibliát.
- 300 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 613. M: –
 1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: Milassin. 1772. Január. 26.
 2. L. a 297. sz. levelet.
 3. Milassin itt feltehetően Jacques Bénigne Bossuet „Doctrinae catholicae de iis argumentis de quibus controversiae sunt, catholicae (...) Antverpiae, 1680.” c. művére utal.
 4. Azaz Kollár felesége, akit Marcus Tullius Cicero feleségéhez, Tulliahoz hasonlított.
- 301 K: ismeretlen. – A levélre utal Csóka J. Lajos-hagyatéka. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V.
 1. A levél dátumát Csóka jegyzeteiből ismerjük.
 2. A levél tartalmát a Csóka által kijegyzett alábbi részlet alapján fogalmaztuk meg: „Multum denique dubito, ut aliquis Hungarus ad Consilium Status replicetur. Videtur etenim mihi peregrina esse magni illius consilii manipulatio.”
- 302 K: ismeretlen. A levélre utal Csóka J. Lajos. L.: Csóka J. Lajos-hagyatéka. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V.
 1. A levél dátumát Csóka jegyzeteiből ismerjük.
 2. A levél tartalmát Csóka jegyzetei alapján fogalmaztuk meg.
- 303 K: ismeretlen. Említi Benczur József 1772. február 12-i levele. L. a 305. sz. levelet.
 1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.
 2. A levél tartalmára Benczur válaszlevele alapján következtettünk.
- 304 K: ismeretlen. – Utal rá Csóka J. Lajos. – L.: Csóka J. Lajos-hagyatéka. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. M: –
 1. A levél keletkezését Csóka jegyzeteiből ismerjük.
 2. A levél tartalmát a Csóka J. Lajos által kijegyzett, következő levélrészlet alapján fogalmaztuk meg: „[onsiliarius] director quid agat, nescio (...). Hujates etiam credunt dominum baronem Festetics vice-paesis gavisurum, sed ille Pestensem spartam hujati praeferre...”
- 305 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 614. – A levél tartalmára utal Csóka J. Lajos. – L. Csóka, 1936. 99. (117. sz. jegyzet.) M: –
 1. Kollár a levél első oldalának jobb felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1772. Febr. 12.
 2. L. a 303. sz. levelet.
 3. I. Lipót 1690. október 16-án adta ki az Erdély közjogi helyzetét szabályozó diplomáját (I. Diploma Leopoldinum), melyben meghagyta a fejedelmi és rendi önkormányzat addigi szervezetét. Szavatolta a törvényeket és biztosította az ún. bevett vallások szabad gyakorlását, tovább meghatározta a fizetendő adó nagyságát.
 4. Benczur itt feltehetően Báthory Istvánra, Bocskay Istvánra és Bethlen Gáborra utal.
 5. A hét vármegye, melyeket az erdélyi fejedelemséghez csatoltak, a következők: Abaúj, Bereg, Borsod, Sáros, Szatmár és Torna.
 6. Azaz Tersztyánszky Anzeigen-je.
 7. Itt egy szó: *sedria* kihúzva a szövegből.
 8. Huszti Andreas: Jurisprudentia Hungarico Transilvanica. In qua doctrina Stephani Verböczi (...) in prologo decreti, seu operis tripartiti contenta, ad lydium recte rationis lapidem revocatur: ex fontibus suis veris atque originalibus deducitur iusto ac naturali ordine digeritur: clarissime explicatur ac per titulos LV commoda in usum nobilissimae cupidissimaeque legum patriarum iuventutis Hungarico Transilvanicae methodo adornatur. Cibini, 1742.
 9. L. erről a 288. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
 10. L. a 151. sz. levél 2. sz. jegyzetét.

11. Török József. L. róla bővebben a 266. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
12. Horváth Stansith Imre.
13. L. a 306. sz. levelet.
- 306 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 615. M: –
1. Az idézett törvény 1. §-a arról rendelkezik, hogy a Szepességben élt plébánosok korábbi kiváltságai érvényben maradtak, azaz nemcsak saját földjeik után részesültek a dézsmából, hanem más földek után is.
2. A törvénycikk szerint az egyházi nemesekeket nem volt szabad megadóztatni és ezek díját és esküjét az ország nemeseivel egyenlővé tették. – A szám után itt egy szó: *Nobilitas* kihúzza a szövegből.
3. Wagner Károly.
4. Itt három és fél sor törölve a szövegből.
5. Itt egy szótöredék: *und* kihúzza a szövegből.
6. Itt két szó: *si quas* törölve a szövegből.
- 307 K: ismeretlen. Utal rá Csóka. – L.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V.
1. A levél dátumát Csóka jegyzeteiből ismerjük.
2. A levél tartalmát a Csóka által kijegyzett, alábbi töredékmondat alapján fogalmazzuk meg: „De hesterna nostri praesidis comitis Erdődy installatione nihil aliud habeo (...).”
- 308 K: ismeretlen. Utal rá Csóka. – L. Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V.
1. A levél dátumát Csóka jegyzeteiből ismerjük.
2. A levél tartalmát az alábbi, Csóka által kijegyzett mondat alapján fogalmazzuk meg: „Sed dominus Festetich introduci non potuit, cum mandatum sui vice-praesidis confirmatorium non advenierit.”
- 309 K: ismeretlen. – Utal rá Csóka. L. Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V.
1. Wayay február 28-án két levelet is írt Kollárnak. A második levelet Csóka *b.* jelzettel különböztette meg az előbbtől. – A levél keletkezését Csóka jegyzeteiből ismerjük.
2. A levél tartalmát az alábbi, Csóka által kijegyzett levélrészlet alapján fogalmazzuk meg: „Festetich (...) vicepraeses constitutus 25^a Martii installabitur.” Ezt Csóka a következő, feltehetően szintén a levélből vett részlettel egészítette ki: „6000 frt salarium”. – Wayay halála előtt néhány nappal a magyarországi fiskálisokkal kapcsolatban megküldte észrevételeit Kollárnak. Erről Kollár az alábbiakat jegyezte fel: „Accepi die 27 Martii 1772. adnotationes quaedam marginales sunt adscriptae a pie defuncto Barone Wayay(!) et illius voluntate ultima ad me transmissa.” L.: MOL, I 7 30. k. 89.
- 310 K: ismeretlen. Utal rá Csóka. – L. Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. M: –
1. A levél keletkezését Csóka jegyzeteiből ismerjük.
2. A levél tartalmát Csóka magyar nyelvű levélkivonata alapján fogalmazzuk meg.
- 311 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XII. – A levélhez jegyzeteket fűzött Csóka J. Lajos. L. ezeket: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. M: –
1. A levél első oldalára, a megszólítás fölött Kollár az alábbiakat jegyezte fel: „Patruelis fratris mei ultimae litterae, d. 11. Maji. 1771. scribentis et die 21. ejusdem mensis vita functi.” – Kollár a levél utolsó oldalára a következőket írta: 30/30.) 1772. Maji. 11.
2. Bukovai Mátyás Ignác.
- 312 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XII. – A levélre hivatkozik: Dialektyka, 154. (48. sz. jegyzet) A levélhez jegyzeteket készített Csóka J. Lajos. L. ezeket: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár-iratok. V. M: –
1. A levél első oldalára, a megszólítás fölött Kollár az alábbiakat jegyezte fel: „Litterae fratris mei natu minoris Andreae, gvardiani Franciscanorum Czerniczienisium, religioso nomine Petri.” – A levél külső oldalára Kollár a következőket írta: 31.) 1772. Maji. 22.
2. L. erről még a 313. sz. levelet.
3. L. erről a 207. sz. levél 3. jegyzetét.
- 313 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XII. – A levélhez jegyzeteket fűzött Csóka J. Lajos. L. ezeket: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. – A levél egyes részeire hivatkozik: Csóka, 1936. 96. és uo. (110. sz. jegyzet) és 113., továbbá: Dialektyka, 154. (58. sz. jegyzet.)
1. Kollár a levél végére az alábbiakat jegyezte fel: „Spectab. D. Daniel Tersztyanszky, post paulo Inclytae Camerae Posoniensis Archivi Director et Consiliarius”. A levélhez mellékelte kis cédulára pedig az alábbiakat írta: „Spectabilis Domini Tersztyanszky, familiaris et amici mei unici litterae” – Csóka szerint, aki a cédulára jegyzett mondatot idézi (Csóka, 1936. 113.), Kollár ezt akkor írta, „mikor halála előtt [1783] rendezte iratait”. Ez nyilvánvaló abból, hogy bár a levél keletkezési éve 1772., Tersztyanszky viszont „1779-ben lett a pozsonyi kamara tanácsosa és levéltári igazgatója”. Csóka ebből a tényből magyarázza a fent idézett sorokat. – Kollár a levél külső oldalára a következőket írta: 32.) 1772. Maji. 26.
2. L. erről még a 312. sz. levelet.
3. Kollár András (Péter).
- 314 K: ÖNB HS, Autogr. 125/94–1. (HB. 63/1772.) M: –
1. Johann Leopold van Ghelen: bécsi nyomdász.
2. A híres hamburgi tudós és polihisztor, műgyűjtő, Philipp Stosch atlaszokból és kb. 10

ezer prospektusból valamint országtérképből álló gyűjteményéről van szó. A gyűjteményről katalógus is készült: *Bibliotheca Stoschiana sive catalogus librorum bibliothecae Philippi Baron de Stosch quorum auctio habebitur Florentiae die 16. Januarii 1759.* (...) Lucae, 1758. L. erről bővebben: Hofbibliothek, 256.

- 315 K: ismeretlen. Említi Piacsek János 1772. október 15-i levelében. L. a 317. sz. levelet.

1. A levél tartalmára Piacsek válaszleveléből következtethetünk.

- 316 K: ismeretlen. Említi Piacsek János 1772. október 15-i levele. L. a 317. sz. levelet.

1. A levél tartalmára Piacsek válaszleveléből következtethetünk.

- 317 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XII. – A levél egy hosszabb részét l. másolatban illetve tartalmi kivonatát jegyzetekkel: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. A levélre utal még: Tibenský, 1983. 10.; Tibenský, 1985. 11. M: –

1. Kollár a levél első oldalának bal felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 6.) 1772. Oktob. 15.

2. L. a 315. sz. levelet.

3. L. a 316. sz. levelet.

- 318 K: ismeretlen. Említi Jakubik Antal és Rózsahegy mezőváros tanácsa 1772. november 5-i levelében. L. a 320. sz. levelet. Utal rá Tibenský, 1983. 10.; Tibenský, 1985. 11.

1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.

2. A levél tartalmára Jakubik és Rózsahegy mezőváros tanácsának válaszleveléből következtethetünk.

- 319 K: ismeretlen. Említi Piacsek János 1772. november 22-i levelében. L. a 321. sz. levelet.

1. A levél tartalmára Piacsek János válaszleveléből következtethetünk.

- 320 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XII. – A levél egy rövidebb részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár-iratok. V. A levélre hivatkozik és egy mondatot szlovák illetve magyar fordításban idéz: Tibenský, 1983. 10.; Tibenský, 1985. 11.

1. Kollár a levél első oldalának bal felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 7.) 1772. Novemb. 5.

2. L. a 318. sz. levelet.

- 321 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XII. – A levél egy hosszabb részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. M: –

1. L. a 319. sz. levelet.

2. Vö. erről a 327. sz. és 328. sz. leveleket.

3. L. erről még a 317. sz. levelet.

- 322 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XII. – A levél egy rövidebb részletét l. másolatban: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-iratok. V. M: –

1. Kollár a levél első oldalának bal felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 9. 1772. Novemb. 25.

2. Kollár már 1759-ben kéréssel fordult Rózsahegy mezőváros tanácsához, hogy a helységben az előző évszázadokban élt nemesi elődeiről információkat kapjon. a rózsahegyiek örömmel teljesítették kérését és e levelükhöz hasonlóan részletesen felsorolták Kollár azon őseit, akik a mezőváros lakosai voltak, illetve a 16–17. században annak magisztrátusában valamilyen tisztséget viseltek. L. erről: SmL, Kollár cs. Fasc. XII. *Kollarianae Familiae Stirpis Rosenbergensis Litteralia Documenta Vetera* (1593–1772). (Az iratot Brček János helyi jegyző küldte el Kollárnak. 1759. március 16.)

2. Azaz a Rákóczi-szabadságharc alatt.

- 323 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 616. M: –
1. A levél külsőn, a címzés alatt Kollár kézírásával az alábbi sorok olvashatók: „Biblioth. Augusta. Codex Philologicus CCXL. ea, quae petuntur, non habet; arbitror codicem non recte iudicari a Cl. Marinio quem errorem plurimum horarum opera detegere nequivi sed in neque auctor oratiunculae [az utóbbi öt szó törölve] eo potissimum, quoad neque nomen auctoris oratiunculae nobiscum sit communicatus.”

- 324 K: ÖNB, HS Autogr. 132/107–1. M: Csóka, 1936. 298–299. A levél egy hosszabb részletét idézi Gálos R. 75. – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.

1. Ágis tragédiája öt játékban, versekben és Agiaris keserve. Bécs, 1772.

2. Azaz a magyar királyi testőrgárdában.

- 325 K: ismeretlen. Említi Okolicsányi Antal 1772. december 31-i levelében. L. a 327. sz. levelet.

1. A levél tartalmára Okolicsányi válaszleveléből következtethetünk.

- 326 K: ÖNB HS, Autogr. 125/94–1. (HB 64/1772.) M: –

- 327 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XII. – A levélre utal: Tibenský, 1983. 10.; Tibenský, 1985. 11. M: –

1. Kollár a levél első oldalának bal felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 10.) 1772. Decembris 31.

2. Azaz Liptó vármegyéé.

3. L. a 325. sz. levelet.

4. Piacsek János.

5. L. erről Trencsén vármegye 1593. évi közgyűlési jegyzőkönyvét. MOL, Filmtár. 143. sz. film.

6. L. Trencsén vármegye 1598. évi közgyűlési jegyzőkönyvét. MOL, Filmtár. 143. sz. film.

7. Azaz Galiciában és Lodomeriában.

- 328 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XII. – A levélre utal: Tibenský, 1983. 10.; Tibenský, 1985. 11.

1. Kollár a levél első oldalának bal felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 11.) 1772. Decembris. 31.

2. Okolicsányi Antal.
 3. L. a 325. sz. levelet.
 4. Vö. erről a 321. sz. levelet
 5. L. erről a 321. és 327. sz. levelet.
 6. Vö. erről a 321. és 327. sz. leveleket.
 7. L. erről a 321. sz. levelet.
 8. Azaz Rosenthallal együtt frott művét. L. a 262. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
 9. Fekete György.
- 329 K: ÖNB HS, Autogr. 125/94–1. (HB 65/1773.) M: –
1. L. erről bővebben: Hofbibliothek, 256.
- 330 K: ÖNB HS, Autogr. 125/94–1. (HB 66/1773.) – A levél egy rövidebb részletét idézi: Hofbibliothek, 257. M: –
- 331 K: ÖNB HS, Autogr. 132/107–2. M: Csóka, 1936. 299–300. (2. sz.) – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
1. A Szent Tamás apostol mint ellene állhatatlan bizonyossága a' Jézus Kristus istenségének a' keresztyén vallás igazságának a' mai hitelenek ellen. Posony, 1773. – A mű egy Prágában 1772. december 12-én elhangzott prédikáció fordítása. L. erről bővebben: Halász G. 296.; Gálos R. 119., 176.
- 332 K: OSZK Kt. Levelestár. Analecta. M: Halász G. 296–297. – A levél egy rövid részletét közli: Csóka, 1936. 92. (95. sz. jegyzet.). A levélre hivatkozik Gálos R. 119–120., 395.
1. A levél keltezetlen. Dátumát később írták rá a levélre.
 2. L. a 331. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
 3. L. erről uo.
 4. Ezt a művét Kollár nem írta meg. Vö. erről: Csóka, 1936. 91.
 5. Azaz Mária Terézia 1765-ben elhunyt férje, I. Ferenc német-római császár.
- 333 K: OSZK Kt. Levelestár. Analecta. M: Halász G. 297–298. – A levélből egy rövid részletet idéz: Csóka, 1936. 92. (96. sz. jegyzet) és részleteket közöl a szlovák, illetve magyar nyelven: Tiben-ský, 1983. 110–111.; Tibenský, 1985. 147–148. A levél egy rövidebb részletét idézi szlovák nyelven: A. F. Kollár. 382–383.; Dialektyka, 147.; angol nyelven: Historian, 152.
1. A levél keltezetlen. A dátumot később írták rá a levélre.
 2. A levél hátoldalára Kollár az alábbiakat jegyezte fel: „Misi die 18. Aprilis. Recepi die 19. eiusdem anni.”
- 334 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. 185. M: Csóka, 1936. 300–301. (3. sz.) – A levél több részletét idézi: Csóka, 1936. 82. (62., 63., 64. sz. jegyzetek).
1. L. a 332. és 333. sz. leveleket.
 2. Itt egy szótörredék: *e/h* kihúzza a szövegből.
- 335 K: ÖNB HS, Autogr. 125/94–1. (HB 66/1773.) M: –
1. Kollár a levél első oldalának bal felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1773. 30. Aug.
 2. L. erről bővebben: Hofbibliothek, 256.
- 336 K: ismeretlen. M: Csóka, 1936. 301–302. (4. sz.) – Az eredeti levél Csóka szerint Schwarz Ignác bécsi antikvárius tulajdonában volt. Vö. erről: Csóka, 1936. 297. – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
- 337 K: ismeretlen. Említi Theresia Grass 1773. október 5-i levelében. L. a 338. sz. levelet.
1. A levél valószínűleg Grassné válaszát közvetlenül megelőző napokban fródot.
 2. A levél tartalmára Grassné válaszleveléből következtethetünk.
- 338 K: ÖNB HS, Autogr. 132/107–3. M: Csóka, 1936. 302–303. (5. sz.) – A levélből rövid részletet közöl illetve annak kivonatos tartalmát adja: Csóka, 1936. 83. (66. sz. jegyzet). A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
1. L. a 337. sz. levelet.
- 339 K: ismeretlen. M: Csóka, 1936. 303. (6. sz.) – A levél eredetije valószínűleg Schwarz Ignác tulajdonában volt. Vö. erről: Csóka, 1936. 297. – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
- 340 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. 186. M: Csóka, 1936. 303–304. (7. sz.) – A levél rövid tartalmi kivonatat l.: Csóka, 1936. 83. (67. sz. jegyzet).
- 341 K: ÖNB HS, Autogr. 132/107–4. M: Csóka, 1936. 304. (8. sz.) – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
- 342 K: ismeretlen. M: Csóka, 1936. 304. (9. sz.) – A levél eredetije Schwarz Ignác bécsi antikvárius tulajdonában volt. Vö. erről: Csóka, 1936. 297. A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
- 343 K: ismeretlen. M: Csóka, 1936. 305. (10. sz.) – A levél eredetije Schwarz Ignác bécsi antikvárius tulajdonában volt. Vö. erről: Csóka, 1936. 297. – A levél másolatát ld.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek. A levél tartalmát közli: Csóka, 1936. 11–12. A levél egy rövidebb részletét idézi: Csóka, 1936. 84. (68. sz. jegyzet), Tibenský, 1983. 80. (szlovák nyelven); Tibenský, 1985. 107. (magyar nyelven)
- 344 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. M: Csóka, 1936. 305–306. (11. sz.) – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
1. Itt Ábrahám áldozatáról van szó. (Csóka J. Lajos jegyzete.)
 2. Az évszám nyilvánvaló tévedés. Grassné az új esztendő elején még önkéntelenül a régi évszámot írta. A helyes évszám: 1774. (Csóka J. Lajos jegyzete.)
- 345 K: ÖNB HS, Autogr. 125/94–1. (HB 71/1774.) M: –

1. A levelet Kollár 1774. január 6. után írta, ugyanis ugyanezen a napon az udvari Obersthofkammeramt-tól kapott utasítást, melynek értelmében a prágai jezsuita könyvtár katalógusáról másolatot, illetve a könyvtár duplumairól kimutatót kellett készítenie. L. erről bővebben: Hofbibliothek, 256–257.
 2. L. erről bővebben uo. (Hofbibliothek, 256–257.)
- 346 K: ÖNB HS, Autogr. 132/107–5. M: Csóka, 1936. 306–307. (12. sz.) – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
- 347 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. 194. M: –
1. Kollár a levél első oldalának bal felső sarkába és a külsőre az alábbiakat jegyezte fel: 1774. Január 23.
 2. A jezsuita rendet Mária Terézia rendeletére 1773 június 21-én oszlatták fel a német–római birodalomban.
 3. Az új tanügyi tervezet kidolgozása érdekében felállított tanügyi bizottság (Studienhofkommission).
 4. Franz Freiherr von Kressel: udvari tanácsos, a Studienhofkommission elnöke.
 5. Kollárnak a Studienhofkommission-ba történt beválasztásáról l. bővebben: Csóka, 1936. 10–11.;
- 348 K: ismeretlen. Említi Theresia Grass 1774. február 19-i levelében. L. a 347. sz. levelet.
1. Kollár a levelet feltehetően 1774. február közepén írhatta és a következő napokban juttatta el azt Grassnének.
 2. A levél tartalmára Grassné válaszleveléből következtethetünk.
- 349 K: ÖNB HS, Autogr. 132/107–6. M: Csóka, 1936. 308–309. 13. sz.) – A levélből részleteket idéz: Csóka, 1936. 82. (62. és 63. sz. jegyzetek) és 92. (93. sz. jegyzet). A levélre hivatkozik Gálos R. 132. – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
1. Azaz Kollár tanügyi tervezete. Erről l. részletesen: Csóka, 1936. 13–22.
 2. Valószínűleg elírás. (Csóka J. Lajos jegyzete.)
 3. Bessenyei könyvtárosi állásának tervéről l. Gálos R. 132.
- 350 K: ÖNB HS, Autogr. 125/94–1. (HB 73/1774.) – A levél egy rövid részletét idézi.: Hofbibliothek, 261. M: –
1. Kollár a levél első oldalának bal felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1774. 8. Martii.
- 351 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. 190. M: Csóka, 1936. 310. (14. sz.) – A levél több részletét idézi: Csóka, 1936. 84. (70. sz. jegyzet) és 85. (72. sz. jegyzet).
- 352 K: ÖNB HS, Autogr. 125/94–1. (HB 74/1774.) M: –
1. Kollár a levél első oldalának bal felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1774. 7ten April.
 2. L. erről bővebben: Hofbibliothek, 257.
- 353 K: ismeretlen. M: Csóka, 1936. 310–311. (15. sz.) – Az eredeti levél Schwarz Ignác bécsi antikvárius tulajdonában volt. Vö. erről: Csóka, 1936. 297. – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
1. Azaz a tanügyi tervezettel (Ratio Educationis).
- 354 K: ismeretlen. M: Csóka, 1936. 311. (16. sz.) – A levél eredetije Schwarz Ignác bécsi antikvárius tulajdonában volt. Vö. erről: Csóka, 1936. 297. A levél egy rövid részletét idézi: Csóka, 1936. 92. (94. sz. jegyzet). – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
1. Valószínűleg Bessenyei György.
- 355 K: ÖNB HS, Autogr. 132/107–7. M: Csóka, 1936. 311–312. (17. sz.) – A levél egy hosszabb részletét idézi: Csóka, 1936. 85. (75. sz. jegyzet). – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
- 356 K: ÖNB HS, Autogr. 132/107–8. M: Csóka, 1936. 312. (18. sz.) – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
- 357 K: ÖNB HS, Autogr. 132/107–9. M: Csóka, 1936. 312. (19. sz.) – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
- 358 K: ismeretlen. M: Csóka, 1936. 313. (20. sz.) – A levél eredetije Schwarz Ignác bécsi antikvárius tulajdonában volt. Vö. erről: Csóka, 1936. 297. – A levél egy sorát idézi: Tibenský. A. F. Kollár. 129–130. (16. sz. jegyzet) Tibenský tévesen adja meg a levél keletkezését (1774. október 14.) A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
- 359 K: ismeretlen. M: Csóka, 1936. 313. (21. sz.) – A levél eredetije Schwarz Ignác bécsi antikvárius tulajdonában volt található. Vö. erről: Csóka, 1936. 297. – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
1. A levél dátumának megállapításáról l. Csóka, 1936. 313. (2. sz. jegyzet)
 2. A szövegből ez a két szó hiányzik. (Csóka J. Lajos jegyzete.)
- 360 K: ÖNB HS, Autogr. 125/94–1. (HB 78/1775.) – A levél egy rövid részletét idézi: Hofbibliothek, 257. M: –
1. Kollár a levél első oldalának bal felső sarkába az alábbiakat jegyezte fel: 1775. 29. Martii.
 2. A jezsuita rend könyvtárainak összeírásáról l. bővebben: Hofbibliothek, 257–258. Vö. erről még: ÖNB HS, Autogr. 125/94–1. (HB 77/1775.) – Az 1775. március 14-én Kollárnak küldött uralkodói rendelkezés értelmében a bécsi jezsuita könyvtárakról készített katalógust haladéktalanul

fel kellett terjesztenie a bécsi Obersthofmeisteramt-hoz. L.: „Nota 1775. Vermög eines von Ihro Excellenz Herrn Praeside Freyherrn von Kressel mir gemachten Auftrages soll ich Euer Wohlgeboren gehorsamst ersuchen die vorhandene Catalogos der gesammten hiesigen Jesuiten Bibliotheken gütigst hieher abgeben zu wollen. Böhm.” Kollár még ugyanazon a napon egy feljegyzésben válaszolt Böhmnek: „Hos catalogos, quia nobis petuntur, ut statim transmittere velis, te etiam atque etiam oro. Vale! Tuus ex animo Kollár mp. den 24ten Wien 1775.”

361 K: Sml, Kollár cs. Fasc. IV. 170. M: –

1. Utalás Kollár tanügyi tervezetére. Vö. a 349. sz. levél 1. sz. jegyzetével.

2. Moses Mendelsohn (vagy Moses Dessau): zsidó származású német író, filozófus, polihisztor.

362 K: ÖNB HS, Autogr. 132/107–10. M: Csóka, 1936. 314. (23. sz.) – A levél szövegét szinte teljes terjedelmében idézi: Csóka, 1936. 38. (68. sz. jegyzet). – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.

1. Kollár tanügyi tervezetéről l. a 349. sz. levél 1. sz. jegyzetét.

363 K: ismeretlen. Utal rá Theresia Grass 1775. június 22-i levelében. L. a 364. sz. levelet.

1. Csóka a levél dátumát 1775. június 21-ére teszi, melyben szerinte Theresia Grass ugyancsak e napon kelt levelére válaszolt. L. Csóka, 1936. 38. (68. sz. jegyzet); továbbá: Csóka, 1936. 315–316. (2. sz. jegyzet)

2. A levél tartalmára Grassné válaszeleveléből következtethetünk.

364 K: ismeretlen. M: Csóka, 1936. 314. (24. sz.) – Csóka szerint a levél eredetijét a bécsi Nationalbibliothek kéziratárában őrizték. Kutatásaink során ott nem találtuk meg Grassné levelei között. Feltehető, hogy ez a levél is szintén Schwarz Ignác bécsi antikvárius tulajdonában volt. – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.

1. Bár a levél keltezési dátuma itt is hiányzik, a tartalomról mégis megállapítható, hogy közvetlenül az előző levél (ti. június 21-i) után, valószínűleg már június 22-én kelt. Ugyanis az arra adott válaszára kapta ezt a feleletet Kollár. (Csóka J. Lajos jegyzete.)

365 K: ismeretlen. M: Csóka, 1936. 313–314. (22. sz.) – A levél eredetije Schwarz Ignác bécsi antikvárius tulajdonában volt. Vö. erről: Csóka, 1936. 297. A levél egy rövidebb részletét idézi: Csóka, 1936. 84. (69. sz. jegyzet). – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.

1. A levél dátumának megállapításáról l. Csóka, 1936. 314.

366 K: ÖNB HS, Autogr. 132/107–11. M: Csóka, 1936. 315. (25. sz.) – A levél másolatát l.: Csóka

J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.

367 K: Sml, Kollár cs. Fasc. IV. M: Csóka, 1936. 315–316. (26. sz.) – A levél egy rövidebb részletét idézi: Dialektyka, 152. (11. sz. jegyzet) A levél több részletét idézi: Csóka, 1936. 5. (76. sz. jegyzet) és 90–91. (92. sz. jegyzet), valamint 93. (98. sz. jegyzet). A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.

368 K: ismeretlen. – Csóka J. Lajos szerint a levél Schwarz Ignác bécsi antikvárius tulajdonában volt. Vö. erről: Csóka, 1936. 18.

1. Csóka, aki látta és olvasta a levelet, s annak tartalmáról jegyzeteket készített, nem adja meg pontosan a levél keltezési dátumát. Mindössze annyit árul el, hogy az 1775. novemberében íródott. L. erről: Csóka, 1936. 18. (26. sz. jegyzet).

2. A levél tartalmát Csóka jegyzetei alapján fogalmaztuk meg.

369 K: ismeretlen. – Csóka J. Lajos szerint a levél Schwarz Ignác bécsi antikvárius tulajdonában volt. Vö. erről: Csóka, 1936. 18.

1. Csóka, az előző levélhez hasonlóan csak a levél tartalmára utal és nem adja meg annak pontos keltezési időpontját. Vö. erről: Csóka, 1936. 18. (26. sz. jegyzet). – A levélből Csóka csupán egy töredékmondatot idéz: „[...] binas classes binis quotidie explicationibus occupandas habeo.” L.: Csóka, 1936. 124. (1. sz. jegyzet).

2. A levél tartalmát Csóka jegyzetei alapján fogalmaztuk meg.

370 K: ÖNB HS, Autogr. 464/21–1. M: –

1. Azaz Palma Károly Ferenc.

2. Utalás arra, hogy Kollár Mária Teréziától 1775. november 12-én nemességet és birtokot kapott a bécsi udvarnak tett hű szolgálataiért.

3. Az 1765-ben elhunyt Barkóczy Ferenc helyébe 1776-ig nem neveztek ki új esztergomi érseket. Ekkor az uralkodónő a korábbi kalocsai érseket, Batthyány Józsefet helyezte az esztergomi főpapi székbe. Pray itt arra céloz, hogy az udvar belső ügyeiben járatos Kollár feltehetőleg már 1775-ben tudott Batthyány kinevezéséről.

4. Specimen hierarchiae Hungaricae complexens seriem chronologicam archiepiscoporum et episcoporum Hungariae cum rudi dioecesium delineatione adiectis, si quae sunt peculiares, praerogativis, ut plurimum ex diplomatibus congestum. Vol. I. De archiepiscopatu Strigoniensi et eius suffraganeis. Posonii et Cassoviae, 1776.

5. Specimen hierarchiae Hungaricae complexens seriem chronologicam archiepiscoporum et episcoporum Hungariae (...). Vol. II. De archiepiscopatu Colocensi et eius suffraganeis. Addita et est chorographia patriarchatus Ipekiensis auctore abbate Michaela Maria Milisich. Posonii et Cassoviae, 1779.

6. L. a 191. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

- 371 K: ismeretlen. – A levél Csóka J. Lajos szerint a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárában volt található (1933. [évi növendéknapló] 36. [sz.]). A múzeum archívumának egy része a Magyar Országos Levéltárba került, melyet az ún. „1526 utáni gyűjteménybe” osztottak be. Ezt az anyagot átvizsgálva nem bukkantunk a levélre. Ugyancsak nem találtuk meg a levelet sem az Országos Széchényi Könyvtár Kéziratárának Levelestárában, sem pedig a Budapesti Egyetemi Könyvtár Kéziratárában. M: –
1. Csóka a levelet nem teljes terjedelmében másolta le, hanem csupán kivonatolva, több helyen megszakítva a levél szövegét, saját kommentárjaival kísérve azt. L.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár Életrajzi adatai. Ezt a levelet illetve levéltörödéket adjuk itt közre.
 2. A levél bevezető sorai hiányoznak. Helyettük a levélmásolatban Csóka következő jegyzete olvasható: [Palma] „Keresztényhez s a nemes-séghez gratulál.”
 3. Itt az eredeti levélszöveg másolata itt megszakad és Csóka jegyzete olvasható: „a vagyomból való részesedést szerényen – visszautasítja.”
 4. Itt az eredeti levélszöveg másolata megszakad. Csóka ide a következő megjegyzését szúrta be: „atta teremtetten, baszm a lelkét”.
 5. Az eredeti levélszöveg másolata itt megszakad.
 6. Az eredeti levélszöveg másolata itt megszakad.
 7. Valószínűleg Barcsay Ábrahám.
- 372 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. 173. M: –
1. L. a 361. sz. levelet.
- 373 K: ismeretlen. M: Csóka, 1936. 316–317. (27. sz.). A levél egy rövidebb részletét idézi: Csóka, 1936. 85. (73. sz. jegyzet.) A levél Csóka szerint Schwarz Ignác bécsi antikvárius tulajdonában volt. – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
- 374 K: ismeretlen. A levél mindössze három sornyi részletét l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
1. A levél feltehetően Schwarz Ignác bécsi antikvárius tulajdonában volt, ahonnan azt Csóka lemásolásra megkaphatta. Erre utalhat a levélrészletet tartalmazó jegyzetlap jobb felső sarkába frott név: „Schwarz”. A Csóka által lejegyzett levéltörödéek szövege a következő: „– Scripta, quae ea occasione augustae ad pedes posui, forte Tuas in manus devenerunt, quod si ita est, Te maiorem in modum rogo, ut...” Csóka jegyzete szerint ezután Benczur arra kérte Kollárt, hogy a kéziratában olvasható „Bethaus” szót „Rathhaus”-ra javítsa ki. Ehhez Csóka az alábbi észrevételt fűzte: „Úgy látszik, arra számított [ti. Benczur], hogy Mária Terézia Kollárnak adja ki véleményezésre [a kéziratot?] úgy mint 1773-ban Besse-nyei fordítását?”
 2. A levél tartalmát Csóka jegyzetei alapján fogalmaztuk meg.
- 375 K: ÖNB HS, Autogr. 132/107–12. M: Csóka, 1936. 317. (28. sz.) – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
1. Brunszwick Antal: Esztergom vármegye főispánja, magyar királyi udvari kancelláriai tanácsos.
- 376 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 618. M: –
1. Azaz Pozsony vármegye magisztrátusa.
 2. Neuhold János: magyar királyi udvari kamarai tanácsos, adminisztrátor.
 3. Benczur hasonnevű fia: Benczur József.
 4. Balassa Ferenc.
 5. Wenzel Anton Fürst Kaunitz-Rietberg: osztrák államférfi.
 6. Friedrich Freiherr Binder von Krieglstein: osztrák államférfi, udvari tanácsos.
 7. Itt Benczur feltehetően Theresia Grassra, Mária Terézia komornájára utal, aki többször közbenjár Kollár érdekében az udvarnál.
 8. Festetics Pál.
 9. Az 1777-ben elhunyt Klimó György helyébe Apponyi György lépett, aki 1782-ig volt Tolna vármegye főispánja.
 10. Baranya vármegye főispáni tisztét szintén Klimó György töltötte be. 1777-től 1782-ig Festetics Pál volt a vármegye főispánja.
 11. L. róla a 279. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
 12. Azaz Lodomeria.
- 377 K: MOL, I 7 53. k. 69. M: –
1. Vö. erről Dragoşinak 1755–1756-ban Kol-lárhoz frott leveleit.
 2. L. a 8. sz. levél 1. és a 9. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
 3. Dragoşi kinevezéséről l.: MOL, A 39. Acta generalia 1776. N° 5444. és 1777. N° 677. Dragoşit Mária Terézia 1776. november 9-én nevezte ki görög katolikus püspökké, melyet 1776. július 26-án VI. Pius pápa megerősített.
- 378 K: ÖNB HS, Autogr. 125/94–1. (HB 79/1776.) – A levél egy rövidebb részletét idézi: Hofbibliothek, 257. M: –
1. L. erről bővebben: Hofbibliothek, 257.
- 379 K: ismeretlen. Említé Polter Antal 1776. május 14-i levében. L. a 380. sz. levelet.
1. A levél tartalmára Polter válaszeveleléből következtethetünk.
- 380 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XII. M: –
1. Kollár a levél hátlapjára az alábbiakat jegyezte fel: 1776. Maji 26. N. 2.; 3. 1776. Maji 26.
 2. L. a 379. sz. levelet.
 3. Vö. erről a 381. sz. levelet.
- 381 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XII. M: –
1. Kollár a levél hátlapjára az alábbiakat jegyezte fel: Curia Keresztynen. N. 3. 1776. Maji 31.
 2. L. ezt: MOL, A 39 Acta generalia 1776. N°

4387. és 1777. N° 1343., 2059., 4385.; Sml, Kollár cs. Fasc. XII. (N. 13. Curia Keresztyén. 1777. Martii. 27.) Kollár nemességéről l. még a 380., 381., 382. és 383. sz. leveleket.
3. Azaz a soproni jezsuita kollégium.
 4. L. a mellékletet a levél végéhez csatolva.
 5. [Az irat bal szélére Kollár a következőket jegyezte fel:] Curia Keresztyén. 1776. Maji. 31. N. 4.
- 382 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XII. M: –
1. Kollár a levél végére az alábbiakat jegyezte fel: Curia Keresztyén. N. 5. 1776. Junii 9.
 2. Azaz a Magyar Királyi Udvari Kamarához.
 3. Piaczol Károly: soproni harmincados. Vö. róla a 381. sz. levelet.
 4. Festetics György.
 5. Itt egy olvashatatlan szó kihúzva a szövegből.
- 383 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XII. M: –
1. Kollár a levél végére az alábbiakat jegyezte fel: Curia Keresztyén. 1776. Junii 17. N. 7.
 2. L. erről a 380. és 381. sz. leveleket.
 3. Pászthory László: Sopron vármegye alszolgabírája és alispánja.
- 384 K: MOL, P 245 Festetics cs. 24. doboz (Festetics Pál levelei.)
1. L. a 382. sz. levelet.
 2. L. a 383. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
 3. L. a 382. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
 4. Kollár itt minden valószínűség szerint oklevélgyűjteményének az 1770-es évek első felében összeállított kötetére utal.
- 385 K: ismeretlen. Említi Polter Antal 1776. október 24-i levelében L. a 387. sz. levelet.
1. A levél tartalmára Polter válaszleveléből következtethetünk.
- 386 K: ismeretlen. Említi Polter Antal 1776. október 24-i levelében L. a 387. sz. levelet.
1. A levél tartalmára Polter válaszleveléből következtethetünk.
- 387 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XII. M: –
1. Kollár a levél hátoldalára az alábbiakat jegyezte fel: Patyiana. Curia Patyiana in *Fölső Szopor*. 1776. Octob. 24. N. 3. 14. 1776. Octob. 24.
 2. L. a 385. sz. levelet.
 3. L. a 386. sz. levelet.
 4. Szily János: szombathelyi püspök.
- 388 K: ismeretlen. M: Csóka, 1936. 317. (29. sz.) – A levél Csóka J. Lajos szerint Schwarz Ignác bécsi antikvárius tulajdonában volt. – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
- 389 K: ÖNB HS, Autogr. 132/107–13. M: Csóka, 1936. 318. (30. sz.) – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
- 390 K: ÖNB HS, Autogr. 125/94–1. (HB 82/1776.) – A levél egy rövidebb részletét idézi: Hofbibliothek, 262. M: –
1. Kollár a levél első oldalára a megszólítás fölé az alábbiakat jegyezte fel: 1776. Mense Novembri 11. 1776. – A levél dátumára ebből a jegyzetből következtettünk.
 2. Utalás Johann Gottfried Quandt halálára, aki 1758-tól volt a könyvtár második custosa.
 3. Johann Georg Schonat: 1746-tól a könyvtár másodikfőnöke.
 4. Cornelius Schonenbusch: 1757-től a könyvtár másodikfőnöke.
 5. Joseph Benedikt Heyrenbach: levéltárnok, világi pap. 1777-ben Kollár javaslatára kinevezték a könyvtár második custosává.
 6. Franz Reisenhuber: 1774-től a könyvtár harmadfőnöke.
 7. Franz Sensel: 1774-től a könyvtár segéd-, 1782-től első főnöke, majd második custosos (1816).
 8. Johann Adam Bartsch: 1782-től másodikfőnök, 1816-tól a könyvtár első custosos.
 9. Konrad Fürst von Starhemberg: császári udvari tanácsos, követ.
 10. Az Obersthofmeisteramt 1777. február 18-i határozatában értesítette Kollárt, hogy előterjesztett javaslatával Mária Terézia teljes mértékben egyetértett. L. erről bővebben: Hofbibliothek, 262.
- 391 K: ismeretlen. M: Csóka, 1936. 318. (31. sz.) Csóka szerint a levél Schwarz Ignác bécsi antikvárius tulajdonában volt található. L. erről: Csóka, 1936. 297. – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
- 392 K: ismeretlen. M: Csóka, 1936. 318. (32. sz.) A levél egy hosszabb részletét idézi: Csóka, 1936. 85. (76. sz. jegyzet.) Csóka szerint a levél Schwarz Ignác bécsi antikvárius tulajdonában volt. – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.
1. Hivatalos neve: Obersthofmeisteramt, melynek az udvari könyvtár s így Kollár is alá volt rendelve. (Csóka J. Lajos jegyzete.)
- 393 K: MOL, A 39 Acta generalia 1777. N° 1141. (154. ex Martio 1777.) A levél másolatát Kollár kézírásával l.: Sml, Kollár cs. Fasc. XII. M: –
1. A levél első oldalán idegen kézírással az alábbi szöveg olvasható: 5. Martii 1777. Copia. (Kaiserinn!) Fußfällige allerunterthänigste Bitte, Adam Franz Kollar, um die allergnädigste Verfügung an die Kaiserliche Königliche Ungarische Hofkanzley, daß in nennebenannte Klausule in den Donationalibus eingerücket werden. – Alatta Kollár kézírásával: Curia Keresztyén. N. 11. 1777. Martii 5. Vö. erről még: MOL, A 39 Acta generalia 1777. N° 1343. Allerunterthänigste Nota der treuehorsamsten Königl. Hungar. Hofkanzley. Das von dem Hofrath Adam Franz Kollar wegen der ihm gnädigst verliehenen Ortschaft Keresztyen ausfertigenen Donation

gemachte, und in mehreren Punkten bestehenden allerunterthänigste Anverlangen betreffend.

2. Vö. erről a 382. és 383. sz. leveleket.

3. L. a 262. sz. levél 3. sz. jegyzetében említett Kollár és Rosenthal által készített művet.

4. L. uo.

5. Kollárnak ezt a művét nem találtuk meg kéziratai között.

6. L. erről a 321. sz. levél 2. sz. jegyzetét.

7. Így pl. az erdélyi görög-katolikusok ügyében felállított udvari bizottságban (Commissio in Banaticis et Illyricis, 1755–1756), a pénzverési és bányügyi bizottságban (Commissio in Monetariis et Montanisticis, 1768–1772), az udvari tanulmányi bizottságban (Studienhofkommission, 1774–1777).

8. Kollár ez utóbbi két művét nem találtuk meg kéziratai között, sem munkáiról készített jegyzékében.

9. Kollárnak erre a munkájára nem bukkanunk rá kéziratai között.

394 K: ismeretlen. M: Csóka, 1936. 319. (33. sz.) – A levél egy rövidebb részletét idézi: Csóka, 1936. 86. (78. sz. jegyzet.) és Tibenský, 1983. 80.; Tibenský, 1985. 107. (Tibenský tévesen [1776.] adja meg a levél évszámát.) Csóka szerint a levél Schwarz Ignác bécsi antikvárius tulajdonában volt. L. erről: Csóka, 1936. 297. – A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.

395 K: MOL, A 39 Acta generalia 1777. N° 2059. M: –

1. A levélhez, illetve az 1777. N° 2059. sz. irathoz csatolva l. Kollár nemesi címerének leírását és ábrázolását.

396 K: ÖNB HS, Autogr. 132/107–14. M: Csóka, 1936. 319. (34. sz.) – A levél egy rövidebb részletét idézi szlovák fordításban: Tibenský, 1983. 113–114.; magyar fordításban: Tibenský, 1985. 150. (Tibenský a levél dátumát tévesen [1778. április 4.] adja meg.) A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.

1. Gottfried van Swieten 1777. január 4-én nevezték ki a könyvtár prefektusának. L. erről bővebben: Hofbibliothek, 287.

2. Utalás arra, hogy G. van Swieten korábban követként hosszabb ideig a porosz udvarban teljesített szolgálatot.

397 K: Sml, Kollár cs. Fasc. IV. 167. M: –

1. *Commentatio historica de veteribus incolis Hungariae Cis-Danubianae a Morava amne ad Tybiscum porrectae ex probatissimis scriptoribus deducta cum brevi delineatione Schemnicii angustorum gemino adventu gloriosi regis oblati manibus. Sopronii, 1767.*

2. *Pannonia veterum monumentis illustrata cum Dacia Tibiscana. Lipsiae, 1770.*

3. *Conspectus historiae Hungaricae. Pars 1. A prima gentis origine ad memoriam nostram deductae. Pars 2. Res gestas regum omnium ad*

annum usque 1772. complexa. Posonii, 1772. – A mű kiegészítő kötete: Conspectus historiae Hungaricae. Pars [2.] posterior. Res gestas regum omnium ad annum usque 1775. complexa. Posonii, 1778.

4. *Fundamenta historiae civilis, ab orbe concito ad nostram aetatem deducta, usibus tyronum accomodata, cum appendice geographica. Posonii, 1773.*

5. Tomka-Szászky János 1750-ben publikált művének javított és bővített, második kiadását Severeni az alábbi címmel jelentette meg: *Introductio in orbis antiqui et hodierni geographiam. 1. Continet cum praecognitis Europam. 2. Asiam, Africam, et Americam. Editio 2., emendata et aucta. Posonii et Cassoviae, 1778.*

6. *Institutum eloquentiae, in usus patriae juventutis ex probatis auctoribus selectae, variisque animadversionibus et exemplis illustratae. Posonii et Cassoviae, 1779. (2. kiadása: Posonii et Pestini, 1806.)*

7. *Tentamen zoologiae Hungaricae, seu historiae animalium, quorum magnam partem alit Hungariae. Posonii, 1779.*

8. L. a 188. sz. levél 10. sz. jegyzetét.

398 K: Sml, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 619. M: –

1. Az egyik legvagyonosabb és nagyműveltségű velencei család. Két legismertebb, a 18. században élt tagja jezsuita misszionárius volt. Az egyik: Giandomenico Coléti, aki dél-amerikai utazásairól jeles munkát írt (*Dizionario storico-geographico dell'America meridionale, Venetii, 1771.*); a másik: Jacopo Coléti, aki a délszlávokról készített történeti művet „*Illyricum Sacrum.*” (Venetii, 1784.) címmel.

2. A katalógus valószínűleg nem jelent meg.

3. Hogy melyik Coléti gyűjteményeiről van szó, azt nem tudtuk megállapítani.

399 K: ismeretlen. Említi Theresia Grass 1779. december 22-i levelében. L. a 400. sz. levelet.

1. Kollár feltehetően december első felében vagy december közepén írta levelét, melyre Grassné december 22-én válaszolt.

2. A levél tartalmára Grassné válaszeleveléből következtethetünk.

400 K: Sml, Kollár cs. Fasc. IV. No. 188. M: Csóka, 1936. 319–320. (35. sz.) A levél egy rövidebb részletét: Tibenský, 1983. 114. (szlovák nyelven); Tibenský, 1985. 151. (magyar nyelven) (Tibenský a levél dátumát tévesen [1779. október 22.] adja meg.) – A levélre hivatkozik Gálos R. 150. A levél másolatát l.: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-jegyzetek.

1. A levél külfetén idegen kézírásal az alábbi szöveg olvasható: Presbourg. Bajmor a N. Kosztolan. a M[onsieur] Piére[!] de Kosztolany.

2. L. a 399. sz. levelet.

3. Gottfried van Swieten.

4. Bizonyára a „profilirt” szó elírása. (Csóka J. Lajos jegyzete.)

- 401 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. No. 161. M: –
 1. Azaz a Magyar Királyi Jogügyigazgatóság-
 gon.
 2. A Balassa és a Szapáry család közötti bir-
 tokperre vonatkozó iratokat l.: MOL, P 1815
 Balassa cs. 2. csomó, 7. tétel.
 3. Balassa Imre peréről l. uo.
 4. A Szulyovszky kontra Balassa Imre perről
 bővebben l. uo.
- 402 K: MOL, P 423 Károlyi cs. Missiles. No.
 40962. M: –
 1. Kollár azonos nevű unokaöccse: Adam
 František Kollár.
 2. Azaz Marcus Tullius Cicero szavaival.
 3. L. Marcus Tullius Cicero Gaius Julius Ca-
 esarnak Kr. e. 54-ben frott levelét: Epistolae ad
 familiares, VII., 5.
 4. A Károlyi-huszárezredet Károlyi Sándor
 alapította 1734. január 14-én. Az ezred történeté-
 ről l. bővebben: Károlyi Ferencz gróf és kora.
 1705–1758. A grófi nemzetség levéltárának ada-
 tai alapján írta Éble Gábor. Első k. Budapest,
 1893. 198–227.
- 403 K: SmL, Kollár cs. Fasc. I. 59–60. M: –
 1. A levelet Kollár valószínűleg – ahogy arra
 a toplicai ügygel kapcsolatos levéltári adatok
 következtetni engednek – 1781. augusztusában
 írhatta. Vö. erről az udvarhoz levelével egyidejű-
 leg benyújtott véleményeit és javaslatait: MOL,
 A 39 Acta generalia 1781. N° 2225. és N° 3169.
 2. Erről l. bővebben a 407. sz. levél 2. sz.
 jegyzetét.
 3. Nincs mellékelve a levélhez. Ezt az iratot a
 toplicaiak kontra zágrábi káptalan per dokumen-
 tumai között nem találtuk meg.
 4. Kollár feltehetően e levelét megelőzően
 nyújtotta be frását a kancelláriához. A toplicai
 per anyagában nem bukkantunk rá.
 5. Az erre vonatkozó iratot nem találtuk meg.
 6. L. erről bővebben: Csóka J. Lajos-hagyaték.
 Kollár Ádám Ferenc. St. Rat-Akták. III.
 127., 127 sk.
 7. Az uralkodói határozatot l.: HHSt., Staats-
 ratsprotokolle. 1781. N° 366., 1304. L. erről
 bővebben: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár
 Ádám Ferenc. St. Rat-Akták. III. 128. 128 ff.
 8. Kollár előterjesztését l.: Csóka J. Lajos-
 hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. St. Rat-Akták.
 III. 128–129.
 9. Nincs csatolva Kollár leveléhez.
 10. Csóka szerint Kollár 1781 augusztusában
 nyújtotta be a magyar kancelláriához ezt az iratát,
 melyet véleményezés végett felküldtek a Staats-
 rathoz. L. erről: Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár
 Ádám Ferenc. St. Rat-Akták. III. 129. ff.–130.
 11. Nádasdy Ferenc: tábornagy, horvát bán.
 12. Erdődy János.
- 404 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 620. M: –
 1. Itt egy szó: *quidem* kihúzva a szövegből.
 2. Azaz a Magyar Királyi Helytartótanácsnál.
 3. Kolosvári István: zágrábi kanonok, bécsi
 egyetemi tanár, teológiai doktor.
- 405 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 621. M: –
 1. Regina Hanušková: Kollár unokahúga. L.
 levelét alább. (433. sz. levél)
 2. Palma Károly Ferenc.
- 406 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 622. – A
 levél egy hosszabb részletét l. másolatban: Csóka
 J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. Kollár-
 jegyzetek. M: –
 1. L. a 376. sz. levél 6. sz. jegyzetét.
 2. Franjo (Franz) Legendics: Kollár Sopron
 vármegyében élt horvát származású bizalmasa és
 ügynöke a Toplica mezőváros és a zágrábi káptal-
 alan közötti perben.
- 407 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XV. M: –
 1. L. a 406. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
 2. Kollár 1779-ben karolta fel Toplica Varasd
 vármegyei mezőváros ügyét és képviselte a top-
 licaiak érdekeit a zágrábi püspökkel és káptalan-
 nal szemben. A toplicaiak már a 17. század végé-
 től folytonos perben álltak a zágrábi káptallal,
 amely tizedfizetésre kényszerítette őket. A mező-
 város középkori privilégiumaira és a lappangó
 királyi jogokra hivatkozva megtagadta a dézsma
 fizetését és jogorvoslatért a bécsi udvarhoz for-
 dult. Az 1779-ben felújított és három éven át
 húzódó perben Kollár jogi és történeti érveket
 illetve dokumentumokat felvonultatva védelmez-
 te a mezőváros érdekeit részint a zágrábi püspök-
 kel és káptallal, részint pedig Varasd vármegye-
 gyével szemben. 1782-ben II. József megtiltotta
 Kollárnak, hogy az ügyben tevékenykedjen és azt
 a Magyar Királyi Udvari Kamara hatáskörébe
 utalta. A perre vonatkozó levéltári anyagot l.:
 HHSt, Staatsratsprotokolle. 1779. No. 1745.;
 1780. No. 637.; 1781. No. 366., 1304., 1938.,
 2005., 2094.; 1782. No. 323.; MOL A 39 Acta
 generalia 1779. No. 3826., 4171., 6160., 6518.;
 1780. N° 1652., 2225., 2853.; 1781. N° 269.,
 1250., 2919., 3169., 5059., 5710., 6160.; 1782.
 N° 183., 563., 1230. L. erről bővebben Csóka
 1935. 157–160., 173.; Csizmadia Andor: Az egy-
 házi mezővárosok jogállása és küzdelmük a fel-
 szabadulásért a XVIII. században. In: Studia iuri-
 dica auctoritate universitatis Pécs publicata. Nr.
 24. Budapest, 1962. 57–59. Vö. erről még: Csiz-
 madia A. 224–225.; Zapas, 234. és Tibenský,
 1983. 115.; Tibenský, 1985. 152–153.
 3. A peres ügy kivizsgálására a bécsi udvar
 által kiküldött urbánális bizottság.
 4. L. a 402. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
 5. Azaz a bécsi Államtanács (Staatsrat), mely
 az urbánális bizottság jelentéseit megtrágyalta.
 6. Nem tudtuk megállapítani, melyik a peres
 ügyben szereplő zágrábi kanonokra utal itt Ben-
 czur.
 7. Itt egy félbehagyott szó: *moli* törölve a szö-
 vegből.
 8. L. erről bővebben: MOL, A 39 Acta gene-

- ralia N° 1781. N° 5059., 6100.; 1782. N° 183., 269., 1230.
9. Zrínyi Péter horvát bán.
10. A Zrínyi Péter és Sziszek mezőváros között, 1674-ben lezajlott perrel l.: MOL, E 202 Acta Zrinyiano-Frangepaniana. 1240–1698.
11. L. a 403. sz. levél 11. sz. jegyzetét.
12. Fauszty Ferenc: zágrábi püspök.
13. Itt egy olvashatatlan szó kihúzza a szövegből.
14. Itt egy olvashatatlan szó törölve a szövegből.
15. Itt egy szó: *domus* kihúzza a szövegből.
16. Mecséry József: pozsonyi ügyvéd.
17. Itt egy olvashatatlan szó törölve a szövegből.
- 408 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 623. M: –
1. L. a 405. sz. levelet.
 2. L. a 277. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
 3. Hertel János György: orvosdoktor.
 4. Benczur itt feltételezhetően az 1001. évi pannonhalmi alapítólevél eredetiségét cáfoló munkáira céloz. L.: Schreiben an einen Freund, darin einige Zweifel wider die Aechtheit der Stiftungsurkunde, welche der heilige Stephan König von Ungarn dem Benedictiner Kloster des heiligen Martin ertheilet haben soll, den Gelehrten zur Prüfung vorgelegt werden. Wien, 1779.; Animadversiones P. Chrysostomi Novák vindicias diplomatis Stephanei. Vindobonae, 1780.
5. L. a 402. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
- 409 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 624. M: –
1. L. a 408. sz. levél 16. sz. jegyzetét.
 2. L. a 406. sz. levelet.
 3. Azaz Károlyi Antalnak.
 4. Benczur itt valószínűleg Grossinger Ferenc Rudolf névtelenül megjelent „Die Souverain, oder die ersten Haupt- und Grundsetze eines monarchischen Staats. Wien, 1780.” c. művére utal.
5. L. a 403. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
- 410 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. No. 162. – A levélre hivatkozik: Tibenský, 1983. 116.; Tibenský, 1985. 154. M: –
1. Antony téved: Kollár ugyanis Trencsén vármegyében született. Vö. erről a 61. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
 2. Kollár András (Péter).
 3. Nem ismeretes, vajon Kollár valóban eljárt-e az ifjú Antony érdekében, tény azonban, hogy a magyar királyi testőrségbe nem vették fel. Vö. erről Hellenbronth Kálmán: A magyar testőrség névkönyve. 1760–1918. Budapest, (1940.)
- 411 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. No. 156. M: –
1. Szluha Györgyné, Sinzendorf Róza.
- 412 K: ismeretlen. Említi Horváth Jakab 1782. július 31-i levelében. L. a 412. sz. levelet.
1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.
 2. A levél tartalmára Horváth Jakab válaszeleveléből következtethetünk.
- 413 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. No. 158. – M: –
1. L. a 410. sz. levelet.
- 414 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. No. 148. – A levélre utal és tartalmát összefoglalja: Tibenský, 1983. 116.; Tibenský, 1985. 153.
1. Dolovcsák Martin toplicai lakatosmester, aki kb. 2000 forintot gyűjtött össze a vagyonosabb toplicaiaktól a peres ügy támogatására. L. erről Csóka 1935. 158. (19. sz. jegyzet.) – A fent említett pénzüsszeget később állítólag átadták Kollárnak. Ezen kívül – mint ahogy a toplicaiak ellen indított per anyagából kiderül – Kollárt többször „megvesztegették”: számos alkalommal személyesen keresték fel őt és különböző ajándékokat (bort, élelmiszert) vittek neki. L. erről: MOL, A 39 Acta generalia 1782. N° 1230. (1782. február 22-én és március 1-jén felvett kihallgatási jegyzőkönyvek); 1783. N° 7890.
- 415 K: ismeretlen. Említi Pfeffershofer Ignác 1782. szeptember 11-i levelében. L. a 415. sz. levelet.
1. A levél tartalmára Pfeffershofer Ignác válaszeleveléből következtethetünk.
- 416 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. No. 168. M: –
- 1.
 2. Philipp Wolgemuth: teológiai doktor, zágrábi kanonok, nova villa-i plébános.
 3. Jozsipovics János: zágrábi kanonok és máriavölgyi apát.
- 417 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 625. M: –
1. L. a 414. sz. levelet.
 2. Itt egy szótöredék: *Liga* törölve a szövegből.
 3. Itt egy olvashatatlan szótöredék kihúzza a szövegből.
- 418 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. No. 155.
1. Prusinszky József: Sopron vármegye táblabírája.
 2. Vö. erről a 410. sz. levelet.
- 419 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. No. 146. M: –
1. Sághy Mihály.
 2. L. a 291. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
 3. L. a 254. sz. levél 5. sz. jegyzetét.
 4. Karl Anton Freiherr von Martini: bécsi jogtudós, egyetemi tanár.
 5. Kövesdy műve csak később jelent meg a alábbi címmel: Examen Werböczianum, quod hactenus sub titulo regni Antiwerbötiziani per amicos tres, tripartitum inter se dividentes ad statum tripartitalem revocati in solo mss. habitum, sed propter unius philosophiae magistri philosophicum acumen multorum votis desideratum excudiri curavit, non totius tripartiti (...). Pestini, 1785.
- 420 K: ismeretlen. Említi Adam František Kollár 1782. november 9-i levelében. L. a 419. sz. levelet.
1. A pontos dátumot nem tudtuk megállapítani. Kollár feltehetően az általunk jelzett időpontban írta a levelet.
 2. A levél tartalmára Adam František Kollár válaszeleveléből következtethetünk.

- 421 K: ÖNB HS, Autogr. 125–94/1. (HB 232/1782. I.; Akten HB 1575/1782.) – A levélhez csatolva Kollár levelének másolata és a egy vélemény az abban foglaltakról (HB 230/1782. 1782. november 11.), továbbá Rosenbergnek, a császári udvari főkamárnak a jelentése (1782. november 17.)
1. L. erről: Hofbibliothek, 263. és 300–301.
- 422 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. No. 169. – A levélre utal és annak rövid tartalmi kivonatát közli: Tibenský, 1985. 116.; Tibenský, 1985. 154.
1. Kollár Anna Mária, „Nanette”: Kollár unokahúga, Kollár Mátyás leánya, aki Kollár bécsi háztartását vezette és Albert szász-tescheni herceg ezredében szolgált Vatzes kapitány felesége lett. L. erről: Tibenský, 1983. 116.; Tibenský, 1985. 154. (Tibenský a levél dátumát – tévesen – 1782. szeptember 9-re teszi. L. uo.)
2. Itt egy szó: *nicht* kihúzza a szövegből.
3. Azaz a Károlyi-féle huszárezredbe.
- 423 K: ismeretlen. Említi Vassváry István 1782. december 22-i levelében. L. a 424. sz. levelet.
- 424 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 626. – A levélre hivatkozik és egy sorát szlovákul illetve magyarul idézi: Tibenský, 1983. 114–115.; Tibenský, 1985. 152.
1. Veszprém mezőváros régi, középkori szabad királyi városi privilégiumainak visszaszerzése érdekében az 1760-as évek közepétől állandó harcot vívott földesurával, a veszprémi püspökkel. A város panaszait az úríszek, a vármegye és a királyi curia elutasította. Ezért a veszprémiek felsőbb fórumokhoz, többek között a bécsi Staatsrathoz folyamodtak ügyük kedvező megítélése végett. Kollár 1780-ban mintegy önszántából bonyolódott a földesúr és a város közötti viszálykodásba, bizonyítani próbálván többek között a Magyar Királyi Udvari Kancellária és a Staatsrat számára, hogy Veszprém mindig királynéi birtok volt, következésképpen véget kell vetni a püspök jogbitorlásának. Kollár beadványai és felterjesztései azonban nem tudták meggyőzni a hatóságokat, amelyek úgy döntöttek, hogy Veszprém továbbra is maradjon a püspök joghatósága alatt. Veszprém városa Kollár halála után is folytatta a pereskedést, eredménytelenül. Kollárnak és a városnak az ügyet érintő iratait l.: MOL, A 39 Acta generalia. 1771. N° 371. (Fisci Regii negotium: Kollariana Deductio de Juribus Fisci Regii in castrum et civitatem Veszprimiensem. Brevis deductio iurium Fisci Regii in castrum et civitatem Veszprimiensem. 24. Decembris 1770.); 1780: N° 2950., 3504., 4620.; 1781: N° 4919., 5464., 5692. (A városnak az uralkodóhoz benyújtott panaszait l. az 1781: 4919. sz. iratban.); 1782: N° 1263., 1459., 1656., 3952.; 1783: N° 780., 847., 1503.; MOL, I 7 30. k. Status causae Veszprimiensis. 165–175. – Veszprém és a veszprémi püspök vitás peréről l. még Véghelyi Dezső: Emléklapok rendezett tanácsú Veszprém város közigazgatási életéből. Veszprém, 1886.; Csóka 1935. 155–156. (22. sz. jegyzet.) Vö. erről még Csóka tanulmánya alapján: Tibenský, 1983. 57.; Tibenský, 1985. 75.
- 425 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. No. 149. M: –
1. Itt egy szótörredék: *ales* kihúzza a szövegből.
2. L. a 422. sz. levelet.
- 426 K: ismeretlen. Említi Jászay József 1783. március 25-i levelében. L. a 427. sz. levelet.
1. Nem állapítható meg pontosan, Jászay József mikor írhatta Kollárnak a levelet. Csak feltételezhető, hogy 1783. első hónapjaiban fordult kérésével Kollárhoz.
2. A levél tartalmára Jászay válaszeleveléből következtethetünk.
- 427 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. No. 152. M: –
- 428 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. No. 147. M: –
1. L. a 425. sz. levelet.
2. L. alább a levélhez csatolt mellékletet.
3. Itt egy szó: *videlicet* kihúzza a szövegből.
4. Itt egy olvashatatlan szótörredék törölve a szövegből.
- 429 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. No. 154. – A levélre utal: Tibenský, 1983. 116.; Tibenský, 1985. 154. M: –
1. L. a 422. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
- 430 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. No. 151. – A levél egy rövidebb részletét idézi szlovák nyelven: A. F. Kollár. 392.; Dialektyka, 154. (57. sz. jegyzet); angol nyelven: Historian, 163. A levelet említi: Tibenský, 1983. 115.; Tibenský, 1985. 153. M: –
1. Ezekről a levelekről nincsenek adataink.
2. L. a 414., 421. és 423. sz. leveleket.
- 431 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. No. 153. – A levél egy rövidebb részletét idézi szlovák illetve magyar nyelven: Tibenský, 1983. 122.; Tibenský, 1985. 162.; angol nyelven: Historian, 163.
1. Károlyi Antal.
2. Historiae iurisque publici regni Hungariae amoenitates. Vol. 1–2. Viennae, 1783. (A mű 3. kötete kéziratban maradt.)
- 432 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 632. M: –
1. Kollár a levél hátlapjára az alábbiakat jegyezte fel: Balogh (Ladisl.) July 1.mo No. 14.
- 433 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. No. 172. M: Tibenský, 1983. (mai szlovák helyesírás szerint) és Tibenský, 1985. 155. (szlovák és magyar nyelven)
- 434 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 629. M: –
1. L. erről a 207. sz. levél 3. sz. jegyzetét.
2. Vö. róla a 422. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
- 435 K: SmL, Kollár cs. Fasc. IV. 163. M: –
- 436 K: MOL, P 623 Széchenyi cs. 3. csomó. 19. sz. M: –
1. A levél címzettjét nem tudtuk azonosítani.
2. Orczy Lőrinc.
3. A Kollár által Tartuffe-nek nevezett személyt nem tudtuk beazonosítani. Valószínűleg Szvetits Ignácról van szó.
4. Bessenyei György.
5. Utalás arra, hogy Kollár a királynőtől érdemei elismeréseként a nemesi címmel együtt bir-

tokot is kapott, nevezetesen a Sopron vármegyei Keresztény falut. Vö. erről a 381., 382. sz. leveleket.

- 437 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 631. M: –
1. Feltehetően Balogh László, Kollár körmöcbányai ismerőse.

2. Bossányi Ludovicus Montaltius (Blaise Pascal) „Epistolae provinciales de morali et politica Jesuitarum disciplina” című művének valamelyik 17. századi latin nyelvű kiadását idézi.

3. Utalás Diego Láinez, spanyol jezsuita leveleire. Kiadásukat l.: Lainii monumenta; Epistolae et acta Jacobi Lainii, secundi praepositi generalis Societatis Jesu, ex authographiis vel originalibus exemplis potissimum deprompta a patribus Societatis edita. 1912. (Monumenta historica Societatis Jesu).

- 438 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 628. M: –
1. L. a 266. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
2. Azaz Benczur Józseffel.

3. Itt egy szótöredék: *en* kihúzza a szövegből.

- 439 K: Tiszántúli Református Egyházkerület Könyvtára (Debreceni Református Kollégium). R 607/48d (A régi jelzet, amely a levél bal felső sarkába van bejegyezve, a következő volt: R. 607, 1° doboz 48, d. v.) (Fogalmazvány.) M: –

1. A levélíró személyét nem tudtuk megállapítani. A levelet valószínűleg a Debreceni Református Kollégium egyik tanára, Kollár régebbi ismerőse írhatta.

2. Itt egy szó: *Dicit* kihúzza a szövegből.

3. Itt két szó: *fatēbor enim* törölve a szövegből.

4. Itt két szó: *potius[?] convenire* kihúzza a szövegből.

5. Itt két szó: *discepit gestis[?]* törölve a szövegből.

6. Itt két szó: *Ill[ustrissime]* és *[...?]* kihúzza a szövegből.

7. Itt egy szó: *et* törölve a szövegből.

8. Itt egy szó: *necessitatibus* kihúzza a szövegből.

9. Itt egy szó: *contingere* törölve a szövegből.

10. Itt három szó: *in animam induceram* kihúzza a szövegből.

11. Itt egy szó: *decreveram* törölve a szövegből.

12. Itt egy szó: *amplissimas* kihúzza a szövegből.

13. Itt egy szó: *opusculorum* törölve a szövegből.

14. Itt egy szó: *quibus* kihúzza a szövegből.

15. Utalás Kollárnak a magyar jog történetével foglalkozó műveire.

16. Itt egy szó: *nobis* törölve a szövegből.

17. Itt egy szó: *Augusta* kihúzza a szövegből.

18. Itt három szó: *dicam an ausus* törölve a szövegből.

19. Itt egy szó: *verecundia* kihúzza a szövegből.

20. Itt egy szó: *ad hoc[?]* törölve a szövegből.

21. Itt négy szó: *Ergo statutum iam fuerat* kihúzza a szövegből.

22. Itt egy szótöredék: *contem* törölve a szövegből.

23. Itt egy félbehagyott mondat: *Liceat ergo ad istum cumulum superpendit loco hoc insuper abs Te exorare VIR Illustrissime*, kihúzza a szövegből.

24. Itt két szó: *nostre solatie[!]* törölve a szövegből.

25. Itt egy szó: *quam* kihúzza a szövegből.

- 440 K: ismeretlen. Említi levelében Adami. L. a 441. sz. levelet.

1. A levél tartalmára Adami válaszleveléből következtethetünk.

- 441 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 633. M: –

1. Kollár a levél első oldalának bal felső sarkába a következő szót írta: Adami. – A levél igen sérült, több helyen szakadt, sőt szövegéből néhány helyen összefüggő részletek hiányoznak. Így tartalmát nem tudtuk pontosan megfogalmazni.

2. L. a 440. sz. levelet.

- 442 K: SmL, Kollár cs. Fasc. XIII. No. 635. M: –

1. Gassner: helyesen Kaszner: Kaszner András.

2. A Nyitra vármegyei csejtei dominiumhoz tartozó Ótúra mezőváros előjárósága, középkori privilégiumaira hivatkozva, nem fogadta el, hogy a Nyitra vármegye által rá kirótt illetve megállapított úrbért földesurainak megfizesse. A város előjárói eképpen perbe keveredtek földesuraikkal (Csáky Imrével, Erdődy Jánossal, Forgách Lászlóval és Révay Antallal). Ügyük tisztázása érdekében már 1771-ben panasszal fordultak a Helytartótanácshoz és a magyar kancelláriához. A hatóságok hosszú ideig nem foglalkoztak érdemben az óturaiak beadványaival, ezért a városi magisztrátus 1773-ban, majd 1774-ben, 1775-ben és 1776-ban több ízben az uralkodónőhöz fordult panaszának orvoslása végett. Az ügy a mezővárosra nézve negatív eredménnyel zárult, mivel a magyar kancellária és a Helytartótanács végül elutasította Ótúra kérelmét és a királynő egyetértését bírva kötelezte a mezőváros lakosait az úrbér megfizetésére. L. erről bővebben: MOL, A 39 Acta generalia 1771. N° 6315.; 1773. N° 1597., 3484., 3717., 6311.; 1774. N° 4441., 5985.; 1775. N° 1297., 1405., 2804., 2789., 2886., 2985., 3515., 3634., 4756., 5368.; 1776. No 59., 162., 313., 712., 901, 1021., 1061., 1138., 1349., 1407., 2669., 2929. – A lakosok elleni, a levélben említett büntető eljárásokról nem találtunk adatokat. – Az óturaiak 1775. júliusában fordultak Kollárhoz segítségért, hogy egykori privilégiumaikat hiteles történeti dokumentumokkal igazolja. L. erről: MOL, A 39 Acta generalia 1775. N° 3559. (27. július 1775.)

3. Klobusiczky József.

Függelék

- I** K: MOL, A 1 Originales referadae 1769. N° 143. (Fogalmazvány.); N° 233. (Tisztázat.) M: –
1. Az e) jelű iratot l. még: OSZK Kt. Levelestár. *Analecta*. Vö. erről még: MOL, N 12 Lad. 4. Fasc. 16. No. 8. *Copia b[enigni] rescripti regii ad Excelsum Consilium Regium Locumtenentiale expediti, qui uberior libri Kollariani vulgatio, et in Hungariam inductio prohibetur, exemplaria vero jam distrata a possessionibus repeti praeci-piuntur*. 30. Julii 1764. Vienna.; MOL A 34 Conceptus expeditorum 1764. No. 54. (30. Julii 1764.)
- II** K: MOL, I 7 27 k. a); MOL, Filmtár. C 378. A Szlovák Tudományos Akadémia Központi Könyvtára. 377. k. Politikai versek és próza. 35–68. (Egykorú másolat.); OSZK Kt. Oct. Lat. 66. fol. 59–118. *Observationes in librum Adami Kollar de potestate legislatória regum Hungariae per deputationem in comitiis anno 1764 ordinatam Statibus et Ordinibus regni exhibitae appendice reflexionum anonymi*. (Egykorú másolat.; MFKL. Jakosics Gyűjtemény. 19. k. 93–100. (18. századi másolat.) M: –
- III** K: MFKL, Jakosics Gyűjtemény. 41. k. 25. M: –
1. Migazzi Mária Terézia felszólítására e levelét követően néhány nappal később (1764. augusztus 16.) újra kifejtette véleményét Kollár könyvéről, immáron németül. Ebben lényegében véve megismételte az augusztus 13-án kelt levelében foglaltakat. L. ennek nem teljes szövegét: Cölestin Wolfsgruber: Christoph Anton Kardinal Migazzi. Fürstenerzbischof von Wien. Eine Monographie und zugleich ein Beitrag zur Geschichte des Josephinismus. Ravensburg, 1890. (Második kiadás 1897.) 398–399.
- IV** K: OSZK Kt. Quart. Lat. 424.; BEKK. *Collectio Kapriniana*. Tomus XLIV. (1764) No. 30. 80.; MFKL. Jakosics Gyűjtemény. 41. k. 25. M: –
- V** K: MOL, Filmtár. C 378. A Szlovák Tudományos Akadémia Központi Könyvtára. 377. k. Politikai versek és próza. 68–69., 73., 93–94., 101–102. (Egykorú másolat.); OSZK Kt. Oct. Lat. 443. *Praecipui Libelli famosi, qui contra auctorem hujus libri fratribus comitus regni anno MDCCLXIV in vulgus sparsi Posonii*; MTA KK. MS 4886/1. Kazinczy Gábor-hagyaték. 18. doboz. *Pasquillus in Franciscum Koller Personalem et Adamum Kollar*. (19. századi másolat); BEKK. *Collectio Kapriniana*. Tomus XCVIII. (1764) No. 11. *Epigrammata in Kollar et Koller*. 187. (Egykorú másolat.); G 96 Kolinovic, Gabriel: *Miscellanea diversi generis maximam ex parte sub gener., regni Ungariae in annis 1764–65 facta per Anonymum quospiam publice sparsa*; F 147/a/III. Jankovich Nicolaus: *Analecta historica*. Volumen III. No. XI. In *Kollarium cum Herostrato comparatum ita nonnemo*. Posonii, 1764. 389.; MFKL. Jakosics Gyűjtemény. 3. k. 139–143. M: –
- VI** K: SmL, Kollár cs. Fasc. I. No. 18. 162–165. és Fasc. IV. No. 150. M: –
1 Kollár itt Thomas Sydenham angol orvos összes műveinek („*Opera medica*”) valamelyik 17. vagy 18. századi kiadására utal.

MUTATÓK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A LEVELEK CÍMZETTJEI

A név után következő szám a levél sorszámát jelenti. (Kollár Ádám Ferencet nem mutatóztuk.) A csillaggal jelzettek ismeretlen szövegű, a karikával jelzettek csak részben ismert szövegű levélre utalnak.

Adami ? – 440	Ismeretlen (3) – 395
Barkóczy Ferenc – *42	Ismeretlen (4) – 436
Batthyány Ignác Salesius – *83, *85, *90, *95, *103	Jakubik Jakab és Rózsahegy mezőváros tanácsa – *318
Batthyány József – *122	József, II. – 403
Bél Károly András – *128	Károlyi Antal – 281, 286, 294, 296, 402
Benczur József – *140, *146, *189, *195, *235, *236, *257, *303	Krčelić, Adam Baltazar – 48, *59, 62, 187
Bene József – 251	Khevenhüller-Metsch, Johann Joseph – 345
Benyovszky István – *69, *72, *81, *98, *99, *180, *183, *233, *256, *275, *289, *293	Kollár Márton – *316
Chernitz, Johann Heinrich – 176	Mária Terézia – 58, *150, 332, 333, 390, 393
Cober, Johann Theophil – *49	Milassin Ferenc – *297
Conradi Norbert Ignác – *2	Müller, Gerhard Friedrich – *142
Dobai Székely Sámuel – 37, 40, 43, 50, *54, 61, *63, *66, 86, 132, 145, 153, 155, 158	Okolicsányi Antal – *325
Dragoši, Moise – *4, *5, *7, *14, *18, *26	Péchy István Ferenc – *148
Festetich Pál – 384	Pfeffershofer Ignác – *415
Grass, Theresia – *337, *348, *363, *399	Piacsek János – *315, *319
Harezlem Antal – *214	Polter Antal – *379, *385, *386
Hatzfeld, Karl Friedrich Anton – 255	Pray György – 127, 239, 240, 242
Horváth Jakab – *412	Schuster, Beda – *250
Ismeretlen (1) – 34	Schwab ? – *119
Ismeretlen (2) – 134	Swieten, Gottfried van – 421
	Wagner Károly – *267

A LEVELEK ÍRÓI

A név után következő szám a levél sorszámát jelenti. (Kollár Ádám Ferencet nem mutatóztuk.) A csillaggal jelzettek ismeretlen szövegű, a karikával jelzettek csak részben ismert szövegű levélre utalnak.

Adami ? – 441	Benyovszky István – 67, *70, 71, *73, 74, 75, 80, 82, 101, 172, 181, 182, 184, 192, 201, 202, 221, 223, 232, 234, 246, 254, 259, 269, 277, 280, 282, 287, 292, 295
Antony István – 410	Berzeviczy Pál – 431
Áron János – 225	Berzeviczy Rikolf – 185
Babos János – 133	Berzeviczy Sándor – 271, 306, 438
Balassa Ferenc – 186, 401	Bianconi, Giovanni Baptista – 1
Balázsovics Mihály – 111	Bíles András – 229
Balogh László [soproni] – 171	Birovsky Ferenc – 247
Balogh László [körmöcbányai] – 224, 432	Blahó Vince – 166, 177
Bánóczy György – 278	Bonelli, Francesco Benedetto – 109
Bartenstein, Johann Christoph von – 24	Bonomi, Giovanni Baptista – 1
Batiz János, Csepcsényi – 178	Bonomo, Andrea Giuseppe – 264, 270, 283
Batthyány Ignác Salesius – 77, 84, 87, 89, 92, *96, 97, 100, 104, 107, *199, 203	Bossányi Gábor – 437
Batthyány József – 125, 244	Brunati, Francesco de – 160
Bél Károly András – 112, 129, 138, 156	Bukovai Mátyás Ignác – 226
Benczur József – 139, 141, 144, 147, 164, 170, 190, 193, 194, 196, 197, 198, 200, 204, 205, 206, 209, 220, 228, 230, 237, 241, 245, 248, 253, 258, 260, 261, 265, 288, 305, *374, 376, 404, 406, 407, 408, 409	Bucsáni Jakab – 299
	Buzási János – 11
	Canon, Karl de Ville de – 8

- Caspari, Johann – 323
 Cassel, Johann Philip – 60
 Chemnitz, Johann Heinrich – *175
 Cöber, Johann Theophil – 46, 51
 Conradi Norbert Ignác – 3
 Cornides Dániel – 123, 163
 Cselkó Miklós – 207
 Csermák József – 227
 Csík József – 143
 Csíky István – 165, 167, 169, 174, 179
 Dobai Székely Sámuel – 36, 38, 39, 41, 44, 45, 52, 57,
 64, 65, 68, 76, 79, 88, 91, 93, 94, 102, 105, 106,
 108, 115, 116, 136, *154, *157
 Dobner, Jakob Felix Gelasius – 151, 168, 290
 Dragoši, Moise – 6, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 19, 20,
 21, 22, 23, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 78, 162, 377
 Drobilicz Mátyás – 161
 Duchovský, Václav Prokop – 159
 Dulens, Louis – 249
 Festetics Pál – 381, 382
 Frey, Franz Schönstein von – 381
 Gerliczy Márk – 398
 Grass, Theresia – 324, 331, 334, 336, 338, 339, 340,
 341, 342, 343, 344, 346, 349, 351, 353, 354, 355,
 356, 357, 358, 359, 362, 364, 365, 366, 367, 373,
 375, 388, 389, 391, 392, 394, 396, 400
 Haliczky András – °369, 405
 Hanusková, Regina – 433
 Hareszlem Antal – 217
 Hatvani István – 173
 Horváth Jakab – 413
 Horváth Mihály – 429
 Horváth Stansith Imre – 266
 Hrabínay József – 285, 298
 Ismeretlen (1) – 33
 Ismeretlen (2) – 121, 131
 Ismeretlen (3) – 439
 Jakubik Jakab és Rózsahegy mezőváros tanácsa – 320,
 322
 Jászay József – *426, 428
 Jezerniczky Károly – 383
 Károlyi Antal – *284, *291
 Kaunitz-Rittberg, Wenzel Anton – 330
 Khevenhüller-Metsch, Johann Joseph – 314, 326, 329,
 335, 347, 350, 352, 360
 Kollar, Adam František – *420, 422
 Kollár András (Péter) – 312, 434, 435
 Kollár Mátyás – 311
 Körmöcbánya városbírája és tanácsa – 231
 Kövesdy László – 419
 Krčelić, Adam Baltazar – *47, *53, *55, *56, *59
 L. I. – 442
 Levy, Victor Simon – 361, 372
 Libertinyi Sámuel – 222
 Ludis János, Addai – 263
 Mária Terézia – 262
 Marics Lajos – 427
 Mihály József – °368
 Milassin Ferenc – 300
 Mokoss József – 101
 Nagy József – 143
 Okolicsányi Antal – 327
 Palma Károly Ferenc – *371
 Palugyay Mihály – 328
 Péchy István Ferenc – 149, *152
 Pfeffershofer Ignác – 417
 Piacsek János – 317, 321
 Polter Antal – 380, 387
 Pongrácz Márton – *208
 Poozampi, Giuseppe – 113
 Pray György – 191, *238, 370
 Salvadori, ? – 135
 Schmidegg, Elias – 188
 Schuster, Beda – 117, 243, 252
 Schwab ? – 118, 120, 124, 126
 Schwarzenberg, Joseph Adam Johann Nepomuk – 378
 Severini János – 397
 Sinai Miklós – 173
 Swieten, Gerhard van – 35, *110, 130
 Szathmári István – 173
 Szluha Györgyné, Sinzendorf Róza – 418
 Teleki Sámuel – 114
 Tersztyánnszky Dániel – 313
 Török József – 279
 Vályi Pál – 137
 Varjas János – 173
 Vassváry Imre – 414, 416, *423, 425, 430
 Veszprém mezőváros bírása és tanácsa – 424
 Vízkeleti István – 411
 Wagner Károly – 268
 Wajay László – *210, *211, *212, *213, *215, *216,
 *218, *219, °272, *273, *274, *276, °301, °302,
 °304, °307, °308, °309, °310

FÖLDRAJZI- ÉS HELYNÉVMUTATÓ

A gondolatjel utáni szám a levél sorszáma utal. A zárójelbe tett számok a jegyzetekben keresendők. A zárójelbe tett (m) utalás a levelekhez csatolt mellékletekben található helyneveket jelzi. A zárójelben lévő (Függ.) utalás a Függelékben olvasható helyneveket jelöli. Feltüntettük az egyes helységek egykori névváltozatait és mai elnevezését. A mutató nem tartalmazza a címzések útírányt jelzőadatait, a méltóságnevekből elvonható helyneveket, továbbá a bibliográfiai felsorolások nyomdahelyeit, valamint az 1526 előtti, a levelekben foglalt vagy azokhoz csatolt források hely- és földrajzi neveit.

Rövidítések: A – Ausztria; CR – Horvátország; CS – Csehország; D – Németország; DK – Dánia; F – Franciaország; GR – Görögország; H – Hollandia; I – Olaszország; L – Lengyelország; O – Oroszország; RO – Románia; S – Svájc; SZK – Szlovákia; T – Törökország; U – Ukrajna; vm. – vármegye

Abaúj vm. – 136, (305)
 Agria l. Eger
 Alba l. Székesfehérvár
 Allemagne l. Németország
 Almás l. Dunaalmás
 Alsó-Bodok (Bodok; Dolné Obdokovce; Nyitra vm.; SZK) – 137
 Alsódraskóc (Draskóc; Draskócvölgye; Dolné Držkovce; Trencsén vm.; SZK) – 311
 Alsópulya (Pula; Pulya; Unterpullendorf; A) – 352
 Alsószépfalu (Alsó-Szunyava, Alsó-Szunyva; Unter-Schönau; Nízna-Šunjava; Szepes vm.; SZK) – 295
 Alsó-Szunyava (Alsó-Szunyva) l. Alsószépfalu
 Alsóváros (Nagyvárad egyik városrésze) – 29
 Alsózásos (Zárjéc, Zárjecs; Dolné Záriečie; Trencsén vm.; SZK) – 256, 259, 277
 Altdorf (D) – 41
 Altenburg (D) – 196
 Altsohl l. Besztercebánya
 Amerika (America) – 132, 380
 Amszterdam (Amsterdam; H) – (94)
 Anárcs (Anarcs) (Szabolcs vm.) – 292
 Arad (Arad; Arad; Arad vm.; RO) – 12, 29
 Arannas Szék l. Aranyos Szék
 Aranyos l. Aranyosmező
 Aranyosmező l. Mezőaranyos
 Aranyos (Aranyas) Szék (Közép-Szolnok vm.) – 165
 Ardal l. Erdély
 Argosz (Argos; GR) – (114)
 Árva (Orava; SZK) – 196 (m), 269
 Árva vm. – 194, 198, (228), 239, 257, 266, 376, 407
 Aszód (Pest-Pilis-Solt vm.) – 88, 111
 Athén (Athenae; Athénai; GR) – 52, (114), 136
 Athenae l. Athén
 Attika (Attica; GR) – 76
 Augsburg (D) – (197)
 Aurana l. Vrana
 Auschwitz hercegség (Ducatus Oszviczensis) – 288, 438
 Ausztria (Austria) – 37, 43, 92, 252, (279), 327, 408, 431
 Balgrad l. Gyulafehérvár

Banszka Bistrica l. Besztercebánya
 Baranya vm. – (164), 376
 Bardfa l. Bártfa
 Barsendréd (Endréd; Nagyendréd; Ondrejovce; SZK) – 188
 Bártfa (Bartfeld; Bardejov; Sáros vm.; SZK) – 115, 196 (m)
 Bártfaujfalu (Bartfeldneudorf; Nowa Wiesz, Nowawes, Bardejovská Nová Ves; Sáros vm.; SZK) – 255 (m)
 Barthpha l. Bártfa
 Basilea l. Bazel
 Bazel (Basilea; Basel; S) – 45
 Beci l. Bécs
 Bécs (Beci; Vienna, Wienna, Vindobona; Wien; A) – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 19, 20, (22), 24, 26, 27, 30, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 45, 47, 48, 49, 50, 54, 58, 59, 61, 62, 65, 66, (67), 69, 71, 72, 75, 76, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 89, 90, 91, 94, 95, 98, 99, 100, 101, 103, 114, 115, 117, 119, 120, 122, 123, 124, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 137, 138, 139, 140, 142, 144, 145, 146, 148, 150, 153, 155, 158, 160, 161, 164, 165, 166, 170, 173, 176, 179, 180, 183, 187, 188, 189, 191, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 200, 204, 205, 214, 217, 220, 225, 228, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 250, 252, 255, 257, 259, 260, 261, 262, (265), 266, 267, 269, 271, 275, 277 (m), 281, 286, 288, 289, 290, 293, 294, 295, 296, 297, 303, 305, 313, 314, 315, 316, 317, 320, 322, 325, 326, 327, 329, 330, 332, 335, 336, 337, 340, 341, 342, 343, 345, 347, 348, 350, 352, 355, 356, 357, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, (370), 371, 372, 373, 375, 376, 378, 381, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 399, 400, 402, 404, 406, 407, 408, 415, 416, 421, 428 (m), 431, 432, 433, 436, 438, Függ. I., Függ. VI.
 Béla (Bela) l. Szepesbela
 Bélabánya (Fehérbánya; Dilln; Banská Belá; Hont vm.; SZK) – 255 (m)
 Belya l. Bela
 Bereg vm. – (305)

- Berény i. Karancsberény
 Berlin (Berolinum; D) – 245
 Berolinum i. Berlin
 Berri (F) – 76
 Beszcsad i. Beszkid
 Beszkéd i. Beszkid
 Beszkid (Árva vm.; SZK) – 271
 Besztercebánya (Neosolium; Neusohl; Banská Bystrica; Zólyom vm.; SZK) – (48), 52, 57, 61, 163, 239, 255, 255 (m), 261, 410, 433
 Bihariei i. Bihar vm.
 Bihar vm. – (4), (9), 10, 12, 13, 15, 17, (21), 25, 30
 Biharlonka (Lunca; Bihar vm.; RO) –
 Bistricia i. Besztercebánya
 Bistriciense Novi Zolium i. Besztercebánya
 Bistricium i. Besztercebánya
 Bisztrica i. Besztercebánya
 Bizánc i. Konstantinápoly
 Bodok i. i. Alsó-Bodok
 Bohemia i. Csehország
 Bohemiia i. Csehország
 Bologna (Bononia; I) – 1, 38
 Bononia i. Bologna
 Boroszló (Vratislavia; Breslau; Wrocław; L) – 45
 Borsod vm. – 93, 143, 259, (305)
 Borsodszenmárton (Szentmárton; Borsod vm.) – 255 (m), 259
 Bourges (F) – 76
 Bó (Bu, Biba; Beő; Sopron vm.) – 382
 Bréma (Bremen; D) – 60
 Brezna i. Breznó
 Breznó i. Breznóbánya
 Breznóbánya (Bries; Brezno; Zólyom vm.; SZK) – 255 (m)
 Brixia i. Brixen
 Brixen (Brixia; I) – 52
 Bu i. Bó
 Buda – 2, 3, 44, 88, 91, 101, 102, (104), 107, 111, 168, 170 (m), 209, 255 (m), 405, 429
 Bulgária (Bulgaria) – 105
 Bük (Büick; Sopron vm.) – 418, Függ. VI. i. még Felső-Bük
 Calacea i. Kalocsa
 Cápálna i. Feketékápolna
 Carnuntum i. Deutsch Altenburg
 Carpona i. Karpona
 Cassovia i. Kassa
 Chakan i. Csákány
 Cheche i. Csécse
 Chyorba i. Csorba
 Cibinium i. Szeben
 Claudopolis i. Kolozsvár
 Claudiopolitanum i. Kolozsvár
 Clausenbourg i. Kolozsvár
 Clausenburg i. Kolozsvár
 Claustrum Rubrum i. Vöröskolostor
 Coloca i. Kalocsa
 Colosvarinum i. Kolozsvár
 Comaromium i. Komárom
 Constantinopolis i. Konstantinápoly
 Cracovia i. Krakkó
 Cremnicia i. Körmöcbánya
 Cremnicium i. Körmöcbánya
 Cremnitz i. Körmöcbánya
 Croatia i. Horvátország
 Csákány i. Pozsonycsákány
 Csallóköz (Pozsony vm.; SZK) – 105
 CsalóKöz i. Csallóköz
 Csehország (regnum Bohemiae, Bohemia; Bohemiia; Böhmen) – 31, 112, 167, 206, 288, 290, 305, 431, 438
 Csorba i. Kuncsorba
 Czaslav (CS) – 290
 Dacia – 45
 Dalmácia (Dalmatia; Dalmatien; Dalmacija; H) – 187, 393 (m)
 Dalmatien i. Dalmácia
 Dánia (Dania) – 237
 Debrecen (Debreczinum; Debreczin; Bihar vm.) – 102, 123, 147, 173, 194, 197, 439
 Debreczinum i. Debrecen
 Dejtár (Nógrád vm.) – 111
 Demsed i. Dömsöd
 Detrefalva (Olycznó, Olcznó, Olsno; Altznau; Olcnavá; Szepes vm.; SZK) – 295
 Deutsch Altenburg (Carnuntum; A) – 57
 Dévén i. Dévény
 Dévény (Dévén; Theben; Devín; Pozsony vm.; SZK) – 201
 Dillin i. Dilln
 Dilln i. Bélabánya
 Diósgyőr (Borsod vm.) – 93
 Dlukova (Szepes vm.; SZK) – 295
 Dobraniva, Dobroniva i. Dobronya
 Dobronyiva i. Dobronya
 Dobronya (Dobrona; Dobronyiva; Dobraniva, Dobrá Niva; Zólyom vm.; SZK) – 222, 255 (m), 287, 292
 Dobrovina i. Dobronya
 Döbrő i. Feldebrő
 Dömsöd (Pest-Pilis-Solt vm.) – 201, 202, 234
 Draskóc i. Alsódraskóc
 Dráviadiós (Horehovicza, Orehovicza, Orowica; Orehovic; CR) – 170 (m)
 Dresda i. Drezda
 Drezda (Dresda; Dresden, D) – 46, 51, 129, 146, 164, 172
 Dubrovnik (Ragusa; CR) – 94
 Dunaalmás (Almás; Apfelsdorf, Oimasch; Komárom vm.) – 241
 Dunavecse (Dunavecze; Pest-Pilis-Solt vm.) – 262
 Eched i. Ecsed
 Ecsed (Eched; Szatmár vm.) – 292, (294), 296 i. még Nagyecséd
 Eger (Atria; Erlau; Heves vm.) – 199, 203, 410
 Elewzallas i. Előszállás
 Előszállás (Elewzallas; Fejér vm.) – 167
 Endréd i. Barsendréd
 Eperjesinum, Eperjessinum i. Eperjes
 Eperjes (Eperjesinum, Eperjessinum; Eperjesch; Prešov, Sáros vm., SZK) 36, 38, 39, 41, 44, 45, 52, 57, 64, 65, 76, 79, 88, 91, 93, 94, 102, 105, 106, 108, 115, 116, 123, 136, 147, 154, 157

Erdély (Transylvania, Transilvania; Transylvanien, Siebenbürgen; Ardal, Ardeal; RO) – 10, 15, 16, 21, 44, 45, 76, 91, 102, 105, 108, 123, 136, 145, 165, 167, 169, 174, 190, 201, 202, 288, 292, 301, 305
 Erzsébetháza (Kravian, Kravján; Kuhschwanz; Kravany; Szepes vm.; SZK) – 295
 Essekium l. Eszék
 Eszék (Essekium; Esseg; Osijek; Verőce vm.; CR) – 186
 Esztergom (Strigonium; Gran; Esztergom vm.) – (375), 428 (m)
 Esztergom vm. – 428 (m)
 Fehér vm. – 167
 Fejér vm. – 202
 Feketekápolna (Kápolna; Căpâlna, Capîlna; Bihar vm.; RO) – 12
 Feldebrő (Debre, Debrő; Heves vm.) – 80
 Felsőbánya (Mittelstadt; Baia Sprie; Szatmár vm.; RO) – (294)
 Felső-Bük (Ober-Vix; Sopron vm.) – 379, 415, 417 l. még Bük
 Felső-Szopor (Felszopor; Obersopor; Sopron vm.) – (387), 433
 Felső-Bük l. Felső-Bük
 Felső Szopor l. Felső-Szopor
 Francofurtum l. Frankfurt am Main
 Frankfurt am Main (Francofurtum; D) – 113
 Frankova l. Frankvágása
 Frankvágása (Franková; Szepes vm.; SZK) – 271
 Fridman l. Frigyesvágása
 Frigyesvágása (Fridman, Friedmann; Frydman; Szepes vm.; L) – 271
 Gaboltha l. Galbató
 Galbató (Gaboltha, Gylboltha; Gáboltó; Gaboltov; Sáros vm.; SZK) – 115
 Galgóc (Galgocinum; Freistadt; Hlohovec; Nyitra vm.; SZK) – 204, 299, 312
 Galgocinum l. Galgóc
 Galicia, Galfcia l. Kelet-Galfcia
 Garamszeg (Hronsek; Zólyom vm.; SZK) – 222
 Garamszentbenedek (Sanctus Benedictus ad Granum; Sankt-Benedikt; Hronský Benadík; Bars vm.; SZK) – 76, 208
 Geregye (Vas vm.) – 426, 428
 Germania l. Németország
 Ghiemeş l. Gyimes
 Gödöllő (Pest-Pilis-Solt vm.) – 101, 221
 Godevicum, Gottwicum l. Göttweig
 Gölnic l. Gölnicbánya
 Gölnicbánya (Gölnicium; Gölnic; Göllnitz; Gelnica; Szepes vm.; SZK) – 438
 Gömör vm. – (200), 241
 Görögország (Gracia) – 52, 271
 Göttweig (Gottwicum; A) – 38
 Grác (Graz; A) – (220)
 Graecia l. Görögország
 Gromhow (L) – 266
 Groß Szigeth l. Szigetvár
 Gyboltho l. Galbató
 Gymas l. Gyimes
 Gyns l. Kőszeg
 Gynsium l. Gyns
 Gyemcsinium l. Gyimes
 Gyimes (Gyemcsinium; Gimes, Ghymas; Ghimeş; Csík vm.; RO) – 12, 13, 16, 19, 21
 Győr (Jaurinum; Raab; Győr vm.) – 197
 Gyulafehérvár (Apulum, Alba, Alba Iulia, Alba Carolina; Carlsburg, Karlsburg, Weissenburg; Bălgrad, Alba Iulia; RO) – 15
 Hafnia l. Koppenhága
 Haláp (Szabolcs vm.) – 277
 Halicia l. Galfcia
 Halics l. Galfcia
 Halitzien l. Galfcia
 Halle (D) – 175
 Halitzien l. Galfcia
 Hamburg (Hamburgum; D) – 71, 310
 Hamburgum l. Hamburg
 Hartova, (Szepes vm.) – 266
 Harthova l. Hartova
 Heiligenkreutz (Sancta Crux; A) – 404
 Hernádfalu (Kubach, Kuhbach; Spišské Bystré; Szepes vm.; SZK) – 295
 Hernádfő (Vikartóc; Weichsdorf; Vikartovce; Szepes vm.; SZK) – 295
 Holics (Weisskirchen; Holič; Nyitra vm.; SZK) – 220
 Hontkirályfalva (Királyfalva, Királyfalu; Kráľovce; SZK) – 241
 Hontorszeg (Hontorzeg) – 167
 Hontorzeg l. Hontorszeg
 Horehovicza l. Orowicza
 Horpács l. Sopronhorpács
 Horvátország (Croatia; Kroatien; Hrvatska) – 11, 187, 255 (m), 399, 403, 406, 407
 Hranovnica l. Szepességhely
 Hush l. Huszt
 Huszt (Hust; Máramaros vm.; U) – 225 (m)
 Igló (Iglovia; Neudorf, Zipser Neudorf; Spišská Nová Ves; Szepes vm.; SZK) – 288
 Iglovia l. Igló
 Illok l. Újlak
 Illokinum l. Illok
 Istria l. Isztria
 Isztria (Istria; Istrien; Istrija; CR) – 270
 Italia l. Olaszország
 Ivanka l. Nyitraivánka
 Jakabfalu l. Magyarjakabfalva
 Jakabszállás l. Szabadjakabszállás
 Jakabszállás l. Jakabszállás
 Jaurinum l. Győr
 Kacvink l. Szentmindszent
 Kajtor (Kaythor) – 167
 Kaythor l. Kajtor
 Kakas l. Kakaslomnic
 Kakaslomnic (Kakas; Lomnic; Lomnica; Nagylomnic; Großlomnitz; Velká Lomnica; Szepes vm.; SZK) – 271, 306, 438
 Kalocsa (Calacea, Coloca; Bács vm.) – (15), 32
 Kamocsa (Komoca; Komárom vm.; SZK) – 321
 Kapronca l. Magyarkapronca
 Karancs Berény l. Karancsberény
 Karancsberény (Nógrád vm.) – 137

- Karachonzállás l. Karácsonyszállása
Karácsonyszállása l. Nagykaraksony
Kassa (Cassovia; Kaschau; Košice; Abauj vm.; SZK) – 44, 68, 105, 166, 177, (220), 255 (m)
Kelet-Galícia (Galicia, Halicia; Galficia; Galizien; Halics, Halitzien; Lodomeria, Wlodomeria; Lodomerien) – 265, 268, 376, 383, 393, 395
Keménd (Kamenín; Esztergom vm.; SZK) – 79
Kerepes (Pest-Pilis-Solt vm.) – 44, 88
Kereszténi l. Keresztény
Keresztén, Kereszténi l. Keresztény
Keresztény (Keresztény; Sopron vm.) – 371, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 393, 393 (m), 433, 436, Függ. VI.
Keresztényi l. Keresztény
Keresztfalu (Keresztfalva; Kreutz; Křižová Ves; SZK) – 266
Keresztfalva l. Keresztfalva
Keresztén l. Keresztény
Keresztyn l. Keresztény
Kesmárkum l. Késmárk
Késmárk (Kemarkinum; Kásmarkt; Kežmarok; Szepes vm.; SZK) – 253, 265, 288, 305, 438
Kewy l. Kövi
Khiosz (Khios; GR) – (114)
Királyfalva l. Hontkirályfalva
Királyhegy (Mons Regius; Piskoróc; Piskorovce; Zemplén vm.; SZK) – 65, 255 (m)
Kis Csepcsén l. Kiscsepcsény
Kiscsepcsény (Kiscsepcsén; Malý Čepčín; Turóc vm; SZK) – 178
Kisdi l. Kizdia
Kisgye (Kisdi, Kizdia; Chisdia, Coşarii; Temes vm.; RO) – 164
Kis-Lengyelország (Polonia minor) – 376
Kispalugya (Palúdzka; Liptó vm.; SZK) – 328
Kissáros (Klein-Scharosch; Malý Šariš; Sáros vm.; SZK) – 79
Kisuca l. Kiszuca
Kisújszállás (Külső-Szolnok vm.) – 167
Kiszuca l. Kiszucaújhely
Kiszucaújhely (Kisuca, Kiszuca; Ober Neustadt, Kischütz-Neustadt; Kisucké Nové Mesto; Trencsén vm.; SZK) – 61, 68
Kizdia l. Kisgye
Klak l. Madarasalja
Kláka l. Klak
Kolophón (Kolophon; GR) – (114)
Kolozsmonostor (Cluj-Mănăştur; Kolozs vm; RO) – 220
Kolozsvár (Claudiopolis, Colosvarinum; Klausenburg; Cluj, Cluj-Napoca; Kolozs vm; RO) – 45, 106, 108, 123, 136, 147, 197
Komárom (Comarium; Komorn; Komarno; Komárom vm.; SZK) – 104
Komárom vm. – 239, 321
Komjáthi l. Komjáti
Komjáti (Komjáthi; Abauj-Torna vm.) – 101
Konstantinápoly (Byzantium; Constantinopolis; Bizánc; Istanbul; T) – (1), (3), 11, 441
Koppenhága (Hafnia; DK) – 237
Kopryvincza l. Kapronca
Korpona (Carpona; Karpona; Karpfen; Krupina; SZK) – 115 (m), 255 (m)
Korinthosz (Korinthos; GR) – (136)
Körmöcbánya (Cremnicia; Cremnicium; Kremnitz; Kremnica; Bars vm.; SZK) – (40), 194, 207, 217, 224, 226, 229, 231, 241, 245, 251, 255 (m), 263, 311, 312, 393, 405, 432, 433, 434, 435, 440, 441
Kőszeg (Gynsium; Güns; Gyns; Vas vm.) – 417
Kövi (Kamenany; Gömör és Kis-Hont vm; SZK) – 255 (m)
Közép-Szolnok vm. – (32)
Krakkó (Cracovia; Kraków; L) – 196 (m), 255 (m), 265, 279
Kravian l. Kravján
Kravján l. Erzsébetháza
Kremnica l. Körmöcbánya
Kremnitz l. Körmöcbánya
Kubach l. Hernádfalu
Kuncsorba (Külső-Szolnok vm.) – 105 (m)
Lándok l. Lándok
Lándok (Landok; Landeck; Landek; Lendak; Szepes vm.; SZK) – 266
Lapispatak (Lapispataka; Kamennypotok; Ploské; Sáros vm.; SZK) – 149, 152, 153
Lapis Refugium l. Menedéksírt
Lappföld (Lapponia) – 237
Lapponia l. Lappföld
Leles l. Lelesz
Lelesz (Leles; Zemplén vm.; SZK) – 39
Lengyelország (Regnum Poloniae; Polonia, Polyonyia; Polen; Polska) – 93, 94, 163, 167, 196 (m), 199, 204, 228, 258, 261, 267, 268, 271, 275, 279, 284, 393, 438
Leuchovia l. Lőcse
Leutschovia l. Lőcse
Léva (Lewentz; Levice; Bars vm.; SZK) – 247
Libeta l. Libetbánya
Libetbánya (Libethen; Ľubietová; Zólyom vm.; SZK) – 255 (m)
Libetha l. Libeta
Libia – 136
Lietava l. Zsolnalitva
Liethava l. Lietava
Lipcse (Lipsia; Leipzig; D) – 33, 34, 112, 129, 138, 147, 156, 170 (m), 190, (198), 204
Lipcse l. Zólyomlipcse
Lipsia l. Lipcse
Liptauer Komitat l. Liptó vm.
Liptó (Liptovia; Liptov; Liptó vm.; SZK) – 196 (m)
Liptó vm. – 194, 222, 327, 328, 393, 407
Liptovia l. Liptó
Litvánia (Severien, ducatus Severiensis) – 288, 438
Lodoméria (Lodomeria; Lodomerien) l. Kelet-Galícia
Lodomerien l. Lodoméria
Lomnic l. Kakaslomnic
Lomnica l. Lomnic
Lőcse (Leutschovia; Leutschau; Levoča; Szepes vm.; SZK) – 44, 185, 196, 438
Lubló l. Ólubló
Lublyo l. Ólubló

- Lucs (Lucsonia; Luč na Ostrove; Pozsony vm.; SZK) – 306
- Lucsonia I. Lucs
- Lunca I. Biharlonka
- Lypche I. Lipcse
- Madarasalja (Klak, Kláka; Kfak; Bars vm.; SZK) – (217)
- Magno-Varadinum I. Nagyvár
- Magyarjakabfalva (Jakabfalu; Jakobsdorf; Jakubovany; Sáros vm.; SZK) – 93
- Magyarkapronca (Kapronca; Deutsch-Litta, Koprivnica; SZK) – 115
- Magyaróvár (Ovarinum, Óvár; Ungarisch-Altenburg; Moson vm.) – 255 (m)
- Makova I. Maków
- Makovica (Makovice; Zborov; SZK) – 93
- Makowycza I. Makovica
- Maków (Makova; L) – 196 (m)
- Mantova (Mantua; I) – 160
- Mantua I. Mantova
- Maramaros I. Máramarossziget
- Máramarossziget (Maramarosium; Sziget in Marmatia; Siget, Marmaroschsiget; Sighetu Marmăției; Máramaros vm.; RO) – 225, 255 (m)
- Marmatia I. Máramarossziget
- Maramarosium I. Máramarossziget
- Maros Vásárhely I. Marosvásárhely
- Marosvásárhely (Marius Vásárhely; Neumarkt am Meeresch; Tîrgu Mureș; RO) – 165, 167, 169, 174, 179
- Marus Wasarhely I. Marosvásárhely
- Masovia I. Mazóviai hercegség
- Mazóviai hercegség (Ducatus Masoviensis; Masowien; Mazowsze; L) – 438
- Medgyes (Mediasch; Medias; Nagy-Küküllő vm.; RO) – 45, 102, 108
- Mediolanum I. Milánó
- Medlich I. Mödling
- Melk (Melliceum; A) – 117, 243, 252
- Melliceum I. Melk
- Menedékszirt (Lapis Refugii; Szepes vm.; SZK) – 75
- Meszes (Borsod vm.) – 259
- Merény (Wogendrissel, Wogenndrüssel, Wagendrüssel; Nálepkovo; Szepes vm.; SZK) – 246, 246 (m)
- Mesterszállás (Mesterzállása; Külső-Szolnok vm.) – 105 (m)
- Mesterzállása I. Mesterszállás
- Meszes (Borsod vm.) – 255
- Mezőaranyos (Aranyos, Aranyosmező; Argeș; Arieșu de Cîmp; Szatmár vm.; RO) – 292
- Mezőtúr (Thur, Túr; Külső-Szolnok vm.) – 105 (m)
- Milánó (Mediolanum; Milano; I) 1, 38
- Mohács (Baranya vm.) – 166
- Mons Pannoniae I. Pannonhalma
- Mons Regius I. Királyhegy
- Moravia I. Morvaország
- Morvaország (Moravia; Moravien; Morava; CS) – 408, 431
- Mödling (Medlich; A) – 252
- Moschnitz I. Mosnica
- Mosnica I. Mosód – 255 (m)
- Moschnitz I. Mosnica
- Mosód (Mosnica; Mostenitz, Moschnitz; Moštenica; Zólyom vm.; SZK)
- Munkács (Munkatsch; Munkacevo; U) – 296
- Nagybania I. Nagybánya
- Nagy-Bánya I. Nagybánya
- Nagybánya (Asszonypataka; Neustadt, Frauenbach; Baia Mare; Szatmár vm.; RO) – 296, 441
- Nagyecsed (Szatmár vm.) – 292, (294) I. még Ecsed
- Nagyfalu (Velicska, Velicsna; Welka Wesz; Veličná; Árva vm.; SZK) – 265
- Nagykálló (Szabolcs vm.) – 41
- Nagykarácsony (Karácsonszállása; Fejér vm.) – 167
- N. Kosztolan I. Nagy-Kosztolány
- Nagy-Kosztolány (Velké Kostolany; Nyitra vm.; SZK) – (400)
- Nagyszalatna (Zvolenská Slatina; Zólyom vm; SZK) – 222
- Nagyszandec (Sandec; Gross-Sandez; Velki Sandec; Welky Sącz; Nowy Sącz; L) – 266, 279
- Nagyszeben (Szeben; Cibinium; Hermmannstadt; Sibiu; Szeben vm; RO) – 102
- Nagyszekeres (Szatmár vm.) – 254, 277
- Nagyszombat (Tyrmavia; Tyrmay; Trnava; Pozsony vm.; SZK) – 77, 84, 87, 89, 92, 96, 97, 100, 104, 161, 220, 227, 228, (245), 268, 278, 306, 410, 437
- Nagyvár (Magno-Varadinum; Magnovaradinum, Varadinum; Vár; Orazi Mare, Oradie, Oradiia Mare, Oradea; Bihar vm.; RO) – 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 78, 162, 377
- Nápoly (Neapolis; Napoli; I) – 162
- Neapolis I. Nápoly
- Nedec (Netzdorf; Nedice, Nedec, Nedeca; Niedzica; Szepes vm.; L) – 271
- Nemeskutas (Oblazum; Oblázó; Oblazow, Zemianska Kotešová; Trencsén vm; SZK) – 262
- Németország (Germania) – 109, 249
- Neocellum I. Nova cella
- Neo-Forum (Szepes vm.) – 268, 271, 438
- Neosolium I. Besztercebánya
- Neu Kolin I. Nové Kolín
- Neustift (Neocellum, Nova cella; A) – 52
- Neu Kolin I. Nové Kolín
- Nitra I. Nyitra
- Nógrád vm. – 201, 220
- Norimberga I. Nürnberg
- Nova Casa (Nova Abbatia) (Szepes vm) – 268
- Nova cella I. Neustift
- Nova villa I. Zólyom
- Nové Kolín (Neu Kolin; CS) – 361, 372
- Novisolum I. Zólyom
- Novum Oppidum – 45
- Nova Wesz I. Bártfaújfalu
- Nürnberg (Norimberga; D) – 57
- Nyitra (Neutra; Nitra; Nyitra vm.; SZK) – 193, (194), (198)
- Nyitra vm. – 193, 194, 197, 198, (204), 209, 428 (m), (442)
- Nyitraivánka (Ivanka; Nyitra vm.; SZK) – 194
- Ober Vix I. Felső-Bük
- Oedenburg I. Sopron

- Oblazium l. Oblázó
 Oblázó l. Nemeskutas
 Óbuda (Vetus Buda; Altofen; Pest-Pilis-Solt vm.) – 202, 255 (m)
 Oenopolium – 196 (m)
 Óhegy (Veteres Montes; Altgebirg; Stari Hori, Staré Hory; Zólyom vm.; SZK) – 61, 239, 321, 433
 Okolicsna l. Okolicsno
 Okolicsno (Okolicsna; Okolicná, Okolicné; Liptó vm.; SZK) – 327
 Oláh-Kékes l. Oláhkékes
 Oláhkékes (Chechiş; Szatmár vm.; RO) – 292
 Olasi Varos l. Alsóváros
 Olaszország (Italia) – 40, 52, 104, 109, 163, 398
 Olsno l. Detrefalva
 Ólubló (Lubló; Lublau; Stará Lubovna; SZK) – 196 (m), 266, 279
 Oradie l. Nagyvárád
 Oradiia Mare l. Nagyvárád
 Orazii Mari l. Nagyvárád
 Orehovicza l. Orowicza
 Oromfalu (Orehovnicza; Horehovnicza; Orovnică; Bars vm.; SZK) – 170
 Oroszország – (198), (279)
 Orowicza l. Drávadiós
 Orasul Nou l. Újváros
 Ószandec (Szandec; Alt-Sandez; Stary Sącz; L) – 266, 271
 Oszvicensis (Osswiecimensis) ducatus (principatus) l. Auschwitz hercegség
 Ótura (Alttura; Stará Tura; Nyitra vm.; SZK) – 442
 Ovarinum l. Óvár
 Óvár l. Magyaróvár
 Ozal l. Ozalj
 Ozalj (Ozal; Zágráb vm.) – 255 (m)
 Palocsa (Plautsch; Plaveč; Sáros vm.; SZK) – 266
 Pannonhalma (Mons Pannoniae; Győr vm.) – 43, 76, (408)
 Paraguay (Paraguia) – 436
 Paragua l. Paraguay
 Paris l. Párizs
 Párizs (Paris; F) – 361
 Patak l. Sárospatak
 Pécel (Pest-Pilis-Solt vm.) – 44, 88
 Peci l. Pécs
 Pécs (Quinque Ecclesiae; Fünfkirchen; Peci; Baranya vm.) – 6
 Peredmér (Predmér, Predmir, Predmier; Trencsén vm.; SZK) – 401
 Perkáta (Fejér vm.) – 167
 Perkáth l. Perkáta
 Pest (Pest-Pilis-Solt vm.) – 3, 41, 84, 91, 114, 164, 230, 286, 288, (304), 403, 413, 419
 Pestinum l. Pest
 Pirkanc – 255 (m)
 Pocéni l. Pocsaj
 Pocsaj (Pocéni, Poci; Bihar vm.; RO) – 21
 Pocutia – 268
 Podolck l. Podolszk
 Podolia (Podolien) – 196 (m)
 Podolin (Pudlejn; Podolinecz, Podoliniec; Podolínec; Szepes vm.; SZK) – 279
 Podolinecz l. Podolin
 Podolszk (Podolck; O)
 Pohlen l. Lengyelország
 Pojnik l. Ponik
 Polen l. Lengyelország
 Polonia l. Lengyelország
 Polonia minor l. Kelet-Galícia
 Polyonyia l. Lengyelország
 Ponik (Pojnik; Poniky; Zólyom vm.; SZK) – 222
 Poroszország – (279)
 Posonium l. Pozsony
 Pozsony (Posonium; Pressburg; Bratislava; Pozsony vm.; SZK) – 38, 40, 43, 44, 45, 50, 58, 61, 63, 67, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 80, 82, 84, 93, 94, 97, 101, 106, 110, 118, 120, 121, 125, 126, 129, 130, 133, 137, 139, 141, 144, 147, 161, 164, 170, 172, 181, 182, 184, 189, 190, 191, 192, 194, 196, 197, 198, 200, 201, 202, 204, 205, 206, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 216, 218, 219, 220, 221, 223, 228, 230, 231, 232, 237, 241, 244, 245, 246, 248, 253, 254, 258, 259, 260, 261, 265, 269, 272, 273, 274, 276, 277, 280, 282, 285, 287, 292, 295, 296, 298, 299, 301, 302, 304, 305, 307, 308, 309, 310, 370, 371, 374, 376, 381, 382, 400, 401, 404, 406, 407, 408, 409, 442, Füg. I., Füg. V.
 Pozsony vm. – 93, 105, 194, (200), 376, 442
 Pozsonycsákány (Csákány; Knitteldorf, Kleiterdorf; Čakany; Pozsony vm.; SZK) – 407
 Praag l. Prága
 Prag l. Prága
 Prága (Praga; Prag; Praha; CS) – 129, 151, 159, 168, 290, (331), 345, 352, 431
 Predannum – 409
 Predmer l. Peredmér
 Prenc (Szepes vm.) – 295
 Presbourg l. Pozsony
 Preßburg l. Pozsony
 Prespurg l. Pozsony
 Pula l. Alsópulya
 Radom (L) – (188)
 Radvan l. Radvány
 Radvány (Radvan; Zólyom vm.; SZK) – 222
 Ragusa l. Dubrovnik
 Rajec (Rajec; Trencsén vm.; SZK) – 265
 Rakacaszend (Borsod vm.) – 259
 Rakaszend l. Rakacaszend
 Ráró (Győr vm.) – 232, 234
 Rascia (Szerbia) – 123
 Ravelspranc (A) – 252
 Revistye (Reviste; Bars vm.; SZK) – 221
 Rhodosz (Rhodus; GR) – 65, 89, (114)
 Rhodus l. Rhodosz
 Roma l. Róma
 Róma (Roma; I) – 41, 45, 88, 104, 107, 125, 134, 138, 148, 158 (m), 160
 Rosemberg l. Rózsáhegy
 Rosemberga l. Rózsáhegy
 Rosniava l. Rozsnyó
 Rózsáhegy (Rosemberga; Rosemberg; Ružomberok;

- Liptó vm.; SZK) – 306, 317, 318, 320, 321, 322, 327, 328
- Rosno Banya l. Rozsnyóbánya
- Rozsnyóbánya (Rosenberg; Rožňavska Baňa; Gömör és Kishont vm.; SZK) – 241
- Russia minor l. Ukrajna
- Saag l. Ság
- Saagh l. Ság
- Ság (Saag; Fejér vm.) – 384
- Sanctus Martinus l. Turócszentmárton
- Sanctus Maurus l. Saint Maur
- Saint Maur (Sanctus Maurus; F) – 155
- Sancta Crux l. Heiligenkreutz
- Sanctus Benedictus ad Granum l. Garamszentbenedek
- Sárd (Sard; Alsó-Fehér vm.; RO) – 114
- Sardia l. Sárd
- Sáros (Scharosch; Šarišsky hrad; Sáros vm.; SZK) – 93
- Sáros vm. – 93, 136, 260, 266, (305), 376
- Sárosd (Fejér vm.) – 167
- Sáros Nagy Patak l. Sárosnagypatak
- Sárosnagypatak (Zemplén vm.) – 410
- Saskó l. Saskóvárja
- Saskóvárja (Saskó; Schloßberg, Sachsenstein; Šašov, Šašovské Podhradie; Bars vm.; SZK) – 221
- Sassin l. Sasvár
- Sasvár (Schlossberg; Sassín; Šaštín; Nyitra vm.; SZK) – 202
- Savnik (Schavnik, Scsavnyik; Schawnik; Spišský Štiavnik; Szepes vm.; SZK) – 295
- Scepusium l. Szepesség
- Schavnik l. Scsávnyik
- Schemnicium l. Selmecbánya
- Schemnitz l. Selmecbánya
- Schlavonia, Slavonia l. Szlavónia
- Schönbrunn l. Schönbrunn
- Schönbrunn (A) – 324, 331, 334, 338, 339, 344, 346, 349, 353, 354, 400
- Scsávnyik l. Savnik
- Selmecbánya (Schemnicium; Schemnitz; Banská Štiavnica; Hont vm.; SZK) – 57, 188, 207, (217), 239, 263, 308, 397, 438
- Severiensis ducatus (Severien) l. Litvánia
- Sibó l. Zsibó
- Sicilia l. Szicília
- Siget in Marmatia l. Máramarossziget
- Silesia l. Szilézia
- Solt szék (Fejér mv.) – 167, 202
- Somogy vm. – (164)
- Somolnok l. Szomolnok
- Sopor l. Szopor
- Sopron (Sopronium; Ödenburg; Sopron vm.) – 171, 381, 382, 384, 387, 406, 411, 418
- Sopron vm. – (164), (383), 393, 406, (436)
- Sopronhorpács (Sopron vm.) – 380?
- Sopronium l. Sopron
- Sóvár l. Tótsóvár
- Spaen (Szepes vm.) – 295
- Spisz l. Szepesség
- Strigonium l. Esztergom
- Syrmium l. Szerémség
- Szabadjakabszállás (Jakabszállás; Pest-Pilis-Solt vm.) – 167
- Szabolcs vm. – 277
- Szalamisz (Salamis; GR) – (114)
- Szalonna (Borsod vm.) – 259
- Szandecz l. Ó-Szandec
- Szattmár l. Szattmárnémeti
- Szattmár vm. – 277, (305)
- Szattmárnémeti (Szattmár; Sathmar; Satu Mare; RO) – 232, 292
- Szeben l. Nagyszeben
- Szécsén l. Szécsény
- Szécsény (Szécsén; Nógrád vm.) – 111, 255 (m)
- Szeged (Segedinum; Szegedin; Csongrád vm.) – 93
- Szeged (Borsod vm.) – 93
- Székesfehérvár (Alba, Alba Regia; Fejér vm.) – (127)
- Szelec (Sele; Trencsén vm.; SZK) – 277
- Szenc (Szencium; Szempc; Wartberg; Senec; Pozsony vm.; SZK) – 197
- Szencium l. Szenc
- Szendró (Borsod vm.) – 143
- Szent Marton l. Turócszentmárton
- Szentmártony l. Borsodszentmárton
- Szent-Martony l. Turócszentmárton
- Szentmindszent (Katzwinkl; Kaczwink; Kacwin; Szepes vm.; L) – 271
- Szepes vm. – 91, 184, 194, (196), 198, 246, 266, 268, 279, 295, 302, (306), 376, 407
- Szepesbela (Bela; Zipser Bel; Spišská Belá; SZK) – 266, 268, 271
- Szepesség (Scepusium; Magnum Scepusinum; Spisium; Spisz) – 196, 255 (m), 265, 268, 277, 279, (306), 372
- Szepességhegy (Gränitz, Grenitz; Hranovica, Hranowce, Hranovnica; Szepes vm.; SZK) – 295
- Szepesapoltca (Szepes-Teplíc, Teplice; Spišská Teplica; SZK) – 295
- Szepesvárja (Kirchdorf; Spišské Podhradie; SZK) – 157, 158
- Szerém vm. – 186
- Szerémség (Syrmium) – 186
- Szetsun l. Szécsény
- Szicília (Sicilia; I) – 41, 163
- Szigetvár (Groß-Szigeth; Somogy vm.) – 420, 422
- Szilézia (Silesia; Schlesien; Śląsk; L) – 288, 389, 431
- Sziszek (Segesta, Siscia; Sisse; Sisak; Zágráb vm.; CR) – 407
- Szavónia (Sclavonia; CR) – 170 (m), 337
- Szmürna (Smyrna; GR) – (114)
- Szomolnok (Schmölnitz; Smolnice, Smolník; Szepes vm.; SZK) – 246 (m)
- Szopor l. Felső-Szopor
- Sztrecsnó l. Sztrecsény
- Sztrecsény (Sztrecsnó; Strečno; Trencsén vm.; SZK) – (61)
- Szürakuszai (Syracusae; I) – (136)
- Tajó (Tajov; Zólyom vm.; SZK) – 255 (m)
- Tajov l. Tajó
- Tallja l. Tálja
- Tálja (Zemplén vm.) – 68
- Taya l. Tajó

- Temesvár (Temeschburg; Timișoara, Timișoara; Temes vm.; RO) – 13, 255 (m)
 Temesvarinum l. Temesvár
 Teplice (Teplicze) l. Szepestapolca
 Tergestum l. Trieszt
 Teschen l. Tesen
 Teschিনিensis ducatus l. Teseni hercegség
 Tesen (Tesfn; CS) – 279
 Teseni hercegség (Teschinensis ducatus) – 288
 Tessinium l. Tesen
 Thorda l. Torda
 Thur l. Túr
 Thurocz l. Turóc vm.
 Timișoara l. Temesvár
 Tirol (Tyrolis; Tyrol; A) – 52, 161
 Tolcsva (Zemplén vm.) – 68
 Tolna vm. – (164), 376
 Tomics (Borsod vm.) – (143)
 Toplica (Teplic, Varasdteplíc; Warasdin-Töplitz; Varaž-dinske Toplice; Varasd vm.; CR) – 403, (406), 407, 409, (414), 416, 425, 427, 430
 Toplicza l. Toplica
 Torda (Thorenburg; Turda; Torda-Aranyos vm.; RO) – 105 (m), 167
 Torda vm. – 167
 Torna vm. – (305)
 Tótsóvár (Sóvár; Salzburg; Solivar; Sáros vm.; SZK) – 255 (m)
 Törökország (Turcia) – 166, 177
 Transylvania l. Erdély
 Trencsén (Trentschin; Trencin; Trencsén vm.; SZK) – (194), 277, 369
 Trencsén vm. – 61, 194, 198, 256, 259, 277, 311?, 325, 327, 401, (410)
 Trencsény l. Trencsén vm.
 Trident (Tridentinum, Trento; I) – 109, Függ. II.
 Tridentinum l. Trident
 Trieste l. Trieszt
 Trieszt (Tergestum; Triest; Trieste; I) – 264, 270, 283
 Trója (Trója, Ilion; T) – 86, 136, 371
 Túr l. Mezőtúr
 Turcia l. Törökország
 Turóc (Zniowski Zámek; Turóc vm; SZK) – 178, 403
 Turóc vm. – 194, 317, 328, 404
 Turócszentmárton (Sanctus Martinus, Sanctus Martinopolis; Thurocz Sankt Martin, Sankt Martin in der Turz; Turciansky Sväty Martin, Martin; Turóc vm.; SZK) – 317, 321, 328, 404
 Tűringia (D) – 163
 Týmavia l. Nagyszombat
 Tyrol l. Tirol
 Ugorszka (Szepes vm.) – 295
 Uiker l. Újkér
 Uivaros l. Újváros
 Új-Bela l. Újbéla
 Újbéla (Bela; Béla; Neu-Bela; Nová Belá; Nowa Biala; Szepes vm; L) – 266, 268?
 Újkér (Kér; Sopron vm.) – 380, 387
 Újlak (Illokium; Illok, Ilok; Szerém vm.) – 186
 Újszállás l. Kisújszállás
 Újváros (Orașul Nou; Nagyvárád városrésze) – 17, 29
 Ukrajna (Russia minor) – 323, 324, 327, 328
 Ung vm. – 209
 Vác (Pest-Pilis-Solt vm.) – 88, (97), 100
 Vagh Beszterce l. Vágbeszterce
 Vágbeszterce (Waagbistritz; Powazská Bystrica; Trencsén vm.; SZK) – 401
 Varadinum l. Nagyvárád
 Varasd (Varasdinum; Warasdin, Warasdin, Varaždin; Varasd vm.; CR) – 414, 423, 425, 427, 430
 Varasd vm. – 403, (407), 416, 427, 430
 Varasdiner Komitat l. Varasd vm.
 Varasdinum l. Varasd
 Varin l. Várna
 Várna (Óvár, Óvárálja; Varin, Nezbudská Lúčka; Trencsén vm.; SZK) – (61)
 Vas vm. – (164)
 Vasvár (Castrum Ferreum; Vas vm.) – 104
 Védőfalu (Vidernik; Vydrnik; Szepes vm.; SZK) – 295
 Velehrad (CS) – 404
 Velence (Venetum; Venezia; I) – 123, 163, 270, 398
 Velicska l. Velicsna
 Velicsna l. Nagyfalu
 Velki Sandec l. Nagyszandec
 Venetia l. Velence
 Venetum l. Velence
 Venusia (Venosa; I) – (158)
 Verőce vm. (CR) – 170
 Vertince (Vertinec; Varasd vm.; CR) – 414
 Vertlinovec (Varasd vm; CR) – 430
 Veszprém (Veszprém vm.) – 424
 Veszprém vm. – (164)
 Veszprémvölgy (Vallis Vesprimiensis; Veszprém vm.) – 87, 97, (168)
 Veteres Montes l. Óhegy
 Veterosolium l. Zólyom
 Vetero-Zolium l. Zólyom
 Vetés (Vetys; Szatmár vm.) – 39
 Vetusolium l. Zólyom
 Vetys l. Vetés
 Vidernik l. Védőfalu
 Vienna l. Bécs
 Vienne l. Bécs
 Vikartóc l. Hernádfő
 Vindobona l. Bécs
 Vittenberga l. Wittenberg
 Vöröskolostor (Clastrum Rubrum; Červený Kláštor; Szepes vm.; SZK) – 267, 376
 Vrana (Aurana, Urana, Lauranum; Vrana; CR) – 41, 43
 Vratislavia l. Boroszló
 Weiskern (A) – 252
 Wespem l. Veszprém
 Wien l. Bécs
 Wienna l. Bécs
 Wittenberg (Vittenberga; D) – 248, 265
 Wlodomeria l. Lodomeria
 Wogendrissel l. Merény
 Wuldersdorf (A) – 252
 Wyzállás l. Újszállás
 Zágráb (Agram, Zagreb; Zagreb; CR) – 53, 55, 56, (61), 300, 368, 398
 Zala vm. – 163

Zárjece I. Alsózáros
 Zárjecs(e) I. Zarjece
 Zatoriensis ducatus I. Auschwitzi hercegség
 Zemplén vm. – (38), 136, 260, (305), 410
 Zólyom (Veterosolium, Vetosolium; Ózólyom; Altsohl;
 Zvolen; Zólyom vm.; SZK) – 194, 201, 222, 255
 (m), 258, 287

Zólyom vm. – 201, 222, 255 (m), 258, 407, 410
 Zólyomlipce (Lypche; Böhmisches-Liptsch; Slovenská
 Lipča; Zólyom vm.; SZK) – 221, 287
 Zsibó (Sibó; Siben; Jibou; RO) – 123
 Zsolnalitva (Lietava; Liethava; Ljetava; Trencsén vm.;
 SZK) – 269

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

A gondolatjel utáni szám a levél sorszámát jelenti. A zárójelbe tett számok a jegyzetekben keresendők. Az (m) jellel jelölt nevek a levelekhez csatolt mellékletekben keresendők. A gondolatjel előtt zárójelben lévő évszám arra az esztendőre utal, amelyben az illető személyt említő levél kelt. A dőlt betűkkel írt nevek a nem kortárs szakirodalom szerzőire utalnak. A mutató nem tartalmazza az 1526 előtti, a levelekben foglalt vagy azokhoz csatolt forrásokban előforduló személyneveket. Kollár Ádám Ferencet nem mutatóztuk.

Rövidítések: d. n. – dátum nélkül; vm. – vármegye; vm-i – vármegyei

- Aba Sámuel, magyar király (1041–1044) – 36, 57, 76, 123
 Abaffy Ferenc, Árva vm. alispánja, országgyűlési követ (1770) – 228
 Abafi Lajos – (220)
 Ábrahám, bibliai (őszövetségi) személy, első a pátriarkák közül (Kr. e. 2. évezred) – (342), 436
 Adamarits ?, gróf Batthyány József uradalmi ügyésze (1770) – 244
 Adami ?, körmöcbányai polgár (1769, d. n.) – 207, 440, 441
 Adami Mihály (?–1781), jezsuita nyelvtudós, udvari ágens – 116, 261
 Adelburner, Michael (1702–1779), német matematikus és orvos, altdorfi egyetemi tanár – 40
 Ágoston (Szent) (Augustinus Aurelius), latin egyházatyja (Kr. u. 354–430) – 87, 366
 Aiszóposz (Aesopus), görög mesefő (Kr. e. 6. sz. eleje–Kr. e. 6. sz. közepe) – (65)
 Ajersperg I. Auersperg
 Alapy János, nagyváradi kanonok, dubnicai címzetes püspök, a Hétszemélyes Tábla bírja (1756) – 32
 Albert, (Habsburg) II. (I.), német-római császár, magyar és cseh király (1437–1439) – (155), 255 (m)
 Albert, szász-tescheni herceg (1742–1822), Magyarország (1765–1780), majd Németalföld helytartója (1780–1791) – 288, (422)
 Albisi Márton, Zólyomi Dávid (Albisi) apja (1769) – 222
 Alsáni János (?–1334), Logret fia, macsói bán (1328–1334), több vm. ispánja – 76
 Altenberg, ?, alezredes, Eperjes város helyettes kapitánya (1763) – 108
 Althan cs. – 407
 Andegavenses I. Anjou-dinasztia
 András I., magyar király (1056–1060) – 36, 38, 76, 91, 105, 123
 András II., magyar király (1205–1235) – 39, 40, 43, 57, 64, 94, 104, 105, 107, 125, 136, 158, 163, 165, 222, 255 (m), Függ. II.
 András III., magyar király (1290–1301) – 41, 163
 András (1327–1345), magyar herceg, I. Károly Róbert magyar király kisebbik fia, nápolyi király (1344–1345) – 163
 András, Simon ispán apja (1762) – 39
 András, zólyomi ispán (1769) – 222
 Anjou-dinasztia – 155
 Anna (Szent), Szűz Mária anyja, Joachim felesége – 366
 Anna (Habsburg) (1432–1462), I. (II.) Albert és Luxemburgi Erzsébet legidősebb lánya, V. László (Posthumus) magyar király nővére, III. Wilhelm (Wettiner) szász herceg (1425–1482) felesége – 261
 Anna (Jagielló) (1503–1547), magyar és cseh királyné, I. Ferdinánd magyar és cseh király felesége – 255 (m)
 Anna Münchhausen, Johann Münchhausen és Catharina (von Sachsen) leánya, Heinrich von Neuhaus felesége (1771) – 261
 Anonymus, P. mester, magyar krónikaíró (12–13. sz.), valószínűleg III. Béla király jegyzője – 89, 268
 Antony István, Zemplén vm-i nemes, ügyvéd (1781) – 410
 Antony ?, Antony István fia (1781) – 410
 Aptoniosz (Aptonius) (Kr. u. 4. sz. vége, 5. sz. eleje), antiokiai görög szónok és mesefő – 46, 49, 51
 Apellész (Apelles) (Kr. e. IV. sz.), görög festő – 52, 93
 Apponyi György (?–1782), valószínű belső titkos udvari tanácsos, Máramaros és Tolna vm. főispánja – (376)
 Ardeleanu, Ioan – (4)
 Argelati, Filippo (1685–1775), bolognai könyvtáros, filológus – 38, 65
 Aristobulos Opinianus I. Ribiny János
 Ariszteidész (Aristides) (Kr. e. 540–467), athéni államférfi és hadvezér – 136

- Arisztophanész (Aristophanes) (kb. Kr. e. 445–386), görög komédiáíró – 136
- Arkhimédész (Archimedes) (Kr. e. 287–212) – görög természettudós, fizikus, matematikus, feltaláló – 94
- Armeth, Alfred Ritter von – (118), (196)
- Áron (Aaron) János (Bisztrai), nyugalmazott lovászmester, román nyelvtanár (1770) – 225
- Aron, Petru Pavel (Aaron de la Poceni) (?–1764), erdélyi román görög–katolikus püspök (1753–1764) – 21
- Arsenberg, bécsi udvari hivatalnok (1782) – 421 (m)
- Ascemann, ?, Brunati de Francesco ismerőse (1765) – 160
- Aspremont cs. – (281), 284, (285), 286, 289, 294
- Aspremont–Reckheim, Karl Gobert (1703–1749), gróf, osztrák származású magyar nagybirtokos, arisztokrata – (286), 292, 294
- Aspremont–Reckheim, Ferdinand Gobert (1643–1708), gróf, osztrák származású magyar nagybirtokos, arisztokrata Rákóczi Júlia férje – 296
- Aszalaji I. Aszalay
- Aszalay József, udvari tanácsos, magyar királyi kancelláriai titkár, Tolna vm.-i nemes, országgyűlési követ (1764) – 124
- Aszú János (Szendrői), Borsod vm.-i nemes (1765) – (143)
- Aszú Mihály (Szendrői), Borsod vm.-i nemes (1765) – (143)
- Attila, hun király (Kr. u. 434–453) – 136, 163, 237
- Auersperg, Heinrich von (1696–1783), gróf, osztrák arisztokrata, bécsi udvari kancellár – 264, 270
- Auersperg, Johann Franz (?–1769), a szepesi káptalan kanonoka – 227
- Augustinus (Augustinus Moranus, eredeti nevén Rasendorf) (kb. 1470–1513), olmtüzi prépost, II. Ulászló cseh és magyar király titkára – 204, 206
- Babos János, Kollár Ádám Ferenc ismerőse (1765) – 133
- Babriosz (Babrius) (másképpen Gabria), (Kr. u. 2. sz.), görög mesefő – 46, 49, 51
- Baden, ?, Benczur József ismerőse (1770) – 245
- Badvela, (Kr. u. 5. sz.), gót király Itáliában – 163
- Bajanovics ?, ágens (d. n.) – 438
- Bakics (Bakich) Anna (Laki), Révay Mihály felesége (1770) – 232
- Bakics (Bakich) Pál (Laki), (?–1537), királyi testőrhuszár kapitány, győri várnagy – 232
- Bakics Péter (Laki) (?–kb. 1587/1588), szombathelyi várkapitány, Bakics Pál öccse – 232
- Bakó?, Varasd vm.-i úrbéri biztos (1781) – 403
- Balassa cs. – 194, 255 (m), 376, 401
- Balassa Ferenc, gróf, (1731–1807) császári és királyi kamarás, kamaraelnök (1783–1785), koronaőr (1783–1785), horvát bán (1785–1790), a Hétszemélyes Tábla ülnöke, udvari tanácsos, Zala, Körös, Varasd, Zágráb és Szerém vm. főispánja – 186, 241, 376, 401, 409
- Balassa Imre (?–1683), Pest–Pilis–Solt vm. főispánja – 401
- Balassa János (1518–1576), főajtónállómester (1574–1576), Zólyom vm. főispánja – 222
- Balassa Pál (?–1779), gróf, főpohárnokmester (1758–1771), valóságos belső titkos udvari tanácsos, Gömör vm. főispánja – Füg. I.
- Balassi I. Balassa
- Balázsovics (Balázovics) István, Balázsovics Mihály testvére (1764) – 111
- Balázsovics Mihály, Kollár Ádám Ferenc ismerőse (1764) – 111
- Balbus, Cornelius Licinius (Kr. e.?–32), római consul, mecénás – 136
- Balics ? – 404
- Balkáni Fábán (Fabianus de Balkan) (1762) – 41
- Balkáni László (Ladislaus de Balkan) (1762) – 41
- Ballagi Géza – (150)
- Balogh János, Hont, Nógrád és Gömör vm. alispánja, császári és királyi tanácsos, a Hétszemélyes Tábla ülnöke (1769) – 209
- Balogh János, körmöcbányai polgár (1769) – 193, 207, 223
- Balogh Jolán – (3)
- Balogh László, soproni lakos (1767) – 171
- Balogh László, gróf, altárnok, magyar királyi helytartósági igazgató, országos főlevéltárnok, a Hétszemélyes Tábla ülnöke, császári és királyi udvari tanácsos (1769) – 193, 200, 209, Füg. I.
- Balogh László, körmöcbányai polgár (1769, d. n.) – 207, 224, 432, 437
- Baluze, Etienne (Baluzius, Stephanus) (1630–1718), francia egyházjogász, egyház történetíró – 113
- Banduri, Anselmo (1671–1743), olasz bencés szerzetes, könyvtáros, archeológus – 163
- Bánk (12–13. sz.), magyar főúr, Magyarország nádora, pozsonyi ispán (1212–1213), horvát–szlavón bán (1208–1209 és 1217–1218), királynéi udvarbíró (1212–1213) – 136
- Bánóczy András, diurnista a királyi tanácsnál, Kollár Ádám Ferenc rokona (1770) – 248
- Bánóczy György, nagyszombati diák (1772) – 278
- Bányai István (1711–1767), a sárospataki református kollégium tanára – 88
- Baranyai Decsi János (1560 után–1601), református iskolarektor, történetíró – 115
- Barbarith (Barbarics) György (?–1587), zólyomi ispán – 222
- Barbieri (Barberis), Filippo de (Barberius Philippus) (1426–1486/87), olasz inkvizítor, dominikánus teológus, hitszónok, tomista filozófus – 41
- Barcsay (Bartsay) Ábrahám (1742–1806), költő, magyar testőrezredes – 371
- Baring, Daniel Eberhard (1690–1753), német történetíró, numizmata, könyvtáros Hannoverben – 155
- Barkóczy Ferenc (1710–1765), gróf, egri püspök (1744–1761), esztergomi érsek, Magyarország hercegprímása (1761–1765), Heves és Külső-Szolnok vm. főispánja – 39, (40), (41), 42, (104), (111), (118), (370)
- Barnabás, Szent (Kr. u. 1. sz.), apostol, keresztény vértanú – 41
- Bartakovics Pál, Nyitra vm. alszolgabírája (1769) – (194)
- Bartenstein, Johann Christoph von (1689–1767), báró,

- oszlák államférfi, bécsi udvari titkos tanácsos, az oszlák Titkos Államkonferencia titkára, az Illír Udvari Bizottság elnöke – 24
- Bartsch, Johann Adam (1757–1821), oszlák rézmetsző, könyvtáros, a bécsi császári udvari könyvtár custosa (1816–1821) – 390
- Báthory cs. – 105, 292
- Báthory András (?–1566), tárnokmester (1544–1554), erdélyi vajda (1552–1553), országbíró (1554–1566) – 105 (m)
- Báthory István, lengyel király (1580–1586), erdélyi fejedelem (1571–1586) – 45, 93, 94, (190), (305)
- Batiz János (Csepcsányi) (1767) – 178
- Batthyány cs. – 102
- Batthyány (Batthyány–Strattmann), Ádám Vencel (1722–1787), gróf, magyar királyi udvari kamarai tanácsos, ezredes, a báni hadsereg tábornoka, Dalmácia, Horvátország és Szlavónia báni helytartója (1753–1755), Vas vm. főispánja – (102), 161
- Batthyány Ignác Salesius (1741–1798), gróf, erdélyi püspök, egyház történetíró – 77, 83, 84, 85, 87, 89, 90, 92, 95, 96, 97, 100, 103, 104, 107, 199, 203
- Batthyány Imre (1701–1774), gróf, étekfőgömester (1758–1774), a Hétszemélyes Tábla ülnöke – (4), (20), 28, 29, 30
- Batthyány Imréné, Saurau Anna, grófnő (1756) – (29)
- Batthyány József (1727–1799), gróf, kalocsai (1760–1776), majd esztergomi érsek (1776–1799), Magyarország hercegrímása, főkancellár – (102), (120), 122, 124, 126, (220), 244, (370)
- Batthyány József György (1738–1817), étekfőgömester (1787–1806), királyi udvari belső titkos tanácsos, Nógrád vm. főispánja – (107)
- Batthyány Lajos (1696–1765), gróf, főpohárnok mester (1723–1751), második alkancellár (1727–1732), magyar királyi udvari kancellár (1732–1746) majd Magyarország nádora (1751–1765) – 102 (m), (126), Függ. I.
- Baussner, Bartholomäus (1629–1682), erdélyi szász tudós, evangélikus superintendens – 190
- Bayle, Pierre (1647–1706), francia bölcsefő, fró – 45
- Beatrix, Aragóniai (1457–1508), magyar királyné, I. Mátyás magyar király második felesége – 93, 108 (m)
- Beaurienne I. Borie
- Bebek Imre (?–kb. 1398), György fia, Horvátország és Dalmácia bánja (1379–1380), országbíró (1386–1392), erdélyi vajda (1392–1393), több vm. ispánja – 41
- Becsei Vesszős (György), Imre fia (?–1360/61), magister, lévai várnagy (1334–1335), zólyomi ispán (1347–1355), saskői várnagy (1336–1360) – 222
- Beer, ?, az Anhalt-Cöthen-i herceg követi titkára (1764) – 126
- Beke Antal – (89)
- Bél János Theofil, Bél Mátyás kisebbik fia, orvos (1765) – 156
- Bél Károly András (1711–1781), Bél Mátyás fia, történetíró, irodalomtörténet-író, lipcsei egyetemi tanár – 93, 112, 128, 129, 138, 156, 170 (m), 198, (204)
- Bél Mátyás (1684–1749), evangélikus lelkész, történetíró, nyelvtudós, geográfus – (45), 77, 84, 87, 89, 92, 93, 128, 129, 137, 138, 142, 156, 164, 190, 193, 194, 196, 197, 204, 205, 220, 222, (237), 240, 255 (m)
- Bél Mátyásné, Hermann Zsuzsanna (1768, 1769) – 189, 192, 195, 204, 205
- Béla I., magyar király (1060–1063) – 36, 123, 266
- Béla (Vak) II., magyar király (1131–1141) – 36
- Béla, III., magyar király (1172–1196) – 263, 268
- Béla IV., magyar király (1235–1270) – 41, 115 (m), 163, 165, 255 (m), 265
- Beleznay Miklós (1723–1787), tábornok, a dunamelléki református egyházkerület világi gondnoka – 412, 413
- Belházi ?, selmecbányai, majd körmöcbányai városi polgár, szenátor és városbíró, Kollár Ádám Ferenc rokona (1769) – 207
- Bellarmini, Roberto (1542–1621), olasz jezsuita teológus, egyház történetíró – 299
- Bembrowski, Jan (Bembrowszky, Johann), lengyel birtokos (1771) – 266
- Benczur József (1728–1784), történetíró, a késmárki és a pozsonyi evangélikus líceum tanára és az utóbbi rektora – (48), (120), 121, 123, 136, 139, 140, 141, 144, 145, 146, 147, 149, 163, 164, 170, 189, 190, 192, 194, 195, 196, 197, 198, 200, 200, 204, 205, 206, 209, 220, 228, 230, 235, 236, 237, 241, 245, 248, 253, 257, 258, 260, 261, 265, 288, 303, 305, 374, 376, 404, 406, 407, 408, 409, 438
- Benczur József (ifj.), Benczur József fia (1776) – 376
- Bene József (Nándori), körmöcbányai városi tanácsos, a bányai őrkatonaság főparancsnoka (1769, 1770) – 207, 251
- Benedek, XIV., római pápa (1740–1758) – (9)
- Benedek, fehérvári prépost, majd kalocsai érsek (1245), IV. Béla udvari kancellárja, esztergomi választott érsek (1253), szerémi ispán (1253) (1762) – 41, 43
- Benyovszky István, a pozsonyi Magyar királyi Udvari Kamara Levéltárának levéltárnoka (1762, 1768–1772) – (58), 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 81, 82, 98, 99, 101, 133, 172, 180, 181, 182, 183, 184, 192, 201, 202, 221, 223, 232, 233, 234, 246, 254, 256, 259, 269, 275, 277, 280, (281), 282, 287, 292, 293, 295
- Benyovszky ?, Benyovszky István apja (1770) – 254
- Beóthy (Bojt) Mihály, Bihar vm. szolgabírája (1755), alispánja (1760) (1755) – (10), 25
- Berchtoldt, Franz, Ungerschütz von (1730–1793), gróf, esztergomi kanonok, a Pasmanecum kormányzója, érseki helynök, beszercebányai püspök (1776–1793) – 89
- Bernát (Bernardus) ?, Pray György és Kollár Ádám Ferenc közös ismerőse (1768) – 191
- Bernhold, Johann Balthasar (1687–1769), német egyháztörténet-író, teológus, altdorfi egyetemi tanár – 40
- Berzeviczy cs. – 266, 271
- Berzeviczy András (Sobfalvai), Szepes vm-i nemes (1771) – 271
- Berzeviczy János (Sobfalvai), magister (1326), Szepes vm-i nemes (1771) – 271

Berzevicy János, Berzevicy András fia, Szepes vm-i nemes (1771) – 271

Berzevicy Miklós, Berzevicy András fia, Szepes vm-i nemes (1771) – 271

Berzevicy Pál, Csongrád vm. alispánja, debreceni királyi biztos, magyar királyi udvari kamarai tanácsos, altárnokmester, a Hétszemélyes Tábla ülnöke (1783) – 431

Berzevicy Péter, Berzevicy András fia (1771) – 271

Berzevicy Rikolf (de Scepus), ispán, Szepes vm-i nemes (1771) – 271

Berzevicy Rikolf, Szepes vm-i nemes (1767) – 184

Berzevicy Sándor, Szepes vm-i nemes, császári és királyi kamarás (1770-1772, d. n.) – 264, (265), (266), 271, 279, 305, 306, 438

Bessenyei (Besseney) Görgy (1747-1811), író, költő, testőrtiszt – 324, 331, 332, 333, 334, 339, 346, 349, (354), 355, 367, (374), 400, 436, Füg. VI.

Bethlen cs. – 292, (294)

Bethlen Farkas (1639-1679), Fehér vm. főispánja, erdélyi kancellár, történetíró – 45, 143, 144, 145, 147, 191, 198

Bethlen Gábor, erdélyi fejedelem (1613-1619) – (305)

Bianconi, Giovanni Baptista (1698-1781), bolognai filológus, tanár – 1

Bichl, Franz, bécsi egyetemi tanár, császári udvari ügyvéd (1783) – Füg. VI.

Biles András, írnok a körmöcbányai városi tanácsnál (1770) – 229

Binder, Friedrich Kriegelstein Freiherr von (1708-1782), báró, osztrák államférfi, császári udvari tanácsos – 376, 408

Bielavich György, pap, szerzetes, knini (tinnen) címzetes püspök (1638-1659) (1767) – 166, 177

Bíró László, magyar királyi udvari kancelláriai expeditor (1783) – Füg. VI.

Bíró Márton (1696-1762), veszprémi püspök (1744-1762), Veszprém vm. főispánja – Füg. I.

Birovsky Ferenc (1696-1774), ferences szerzetes, a lévai ferences rendház gvardiánja – 247

Bisztriczai (Beszterczei)?, Kollár Ádám Ferenc és Beniczur József közös ismerőse (1762, 1768) – 48, 187

Blahó Vince (1696-1774), ferences rendi áldozópap, teológus (1767) – 166, 177

Blümegen, Heinrich Cajetan, gróf, császári udvari államtanácsos (1774) – 352

Bochart, Samuel (Phaleg) (1599-1667), francia protestáns teológus, egyház történetíró, filológus – 89

Bocskay István, erdélyi fejedelem (1606-1608) – 28, (305)

Bod Péter (1712-1769), református pap, egyház történetíró irodalom történetíró – 102, 190

Bodok (Berényi) cs. – 137

Bodok Ferenc (Berényi), gróf, Nyitra vm-i főnemes (1764, 1768) – 137, 194, 196

Bodok Mihály, regisztrátor a Magyar Királyi Udvari Kamaránál (1781) – 408

Boehme (Böhme), Johann Gottlob (1717-1780), német történetíró – (204)

Boethius, Anicius Manlius Torquatus Severinus (kb. 480-524), római államférfi, filozófus – (40)

Boguchwal (?-kb. 1253), poznani püspök, lengyel krónikáíró – 268

Bogufal (Boguphalus) I. Boguchwal

Bolesław (Boleslaus) V., krakkói fejedelem (1243-1279) – 265

Bonaventura, Szent (Doctor Seraphicus) (1221-1274), skolasztikus filozófus, egyetemi tanár, bíborospüspök – 109

Bondamer, Martin, osztrák jogtudós, bécsi egyetemi tanár (1762) – (61), 64

Bonelli, Francesco Benedetto (1704-1762 után), olasz ferences szerzetes, egyháztörténet-író, teológus – 109

Bonfini, Antonio (1427-1503), olasz humanista, Mátyás király udvari történetírója – 36, 91, 93, 95, 97, 125, 136, 163, 179, (190), 198, 255 (m), Füg. II.

Bonomo, Andrea Giuseppe (1726-1797), trieszti olasz történetíró – 270, 283

Boor, Carl de – (237)

Borgia, Alessandro (-), Füg. V.

Borié (Beaurienne), Egyd Valentin Felix (1719-1793), báró, osztrák államférfi, császári és királyi udvari tanácsos – 188, 397

Bornemissa Ignác (Kászoni) (?-1769), báró, Torda vm. főispánja, kamarai kincstárnok – (167)

Borromaeo, Vitaliano (1720-1797), bécsi pápai nuncius, tarsoi címzetes püspök – (135)

Bossányi Gábor, Kollár Ádám Ferenc ismerőse (d. n.) – 437

Bossuet, Jacques Bénigne (1627-1704), francia főpap, Condom, majd Meaux püspöke, prédikátor, egyházi író, történetíró – 300

Botan (Botani) I. Batthyány Imre

Bottjáni I. Batthyány Lajos

Bottyani I. Batthyány család

Boyer, Jean Baptiste d'Argens Marquis de (1704-1770), francia szatfrikus író – 157

Bozássy Anna, Gémes György özvegye (1768) – 202

Böhm, ?, osztrák államférfi, császári és királyi udvari tanácsos (1774) – (360)

Brandenburg-dinasztia – 261, 393 (m)

Brassicanus (Kohlburger), Johann Alexander (1500-1539), német humanista tudós, filozófus – 34

Braumeller I. Braumüller

Braumüller, ?, pozsonyi kereskedő (1762, 1763) – 38, 40, 44, 45, 52, 64, 68, 88, 93, 94, 106

Brcsek János, Rózsáhegy mezőváros jegyzője (1772) – (322)

Breitenfeld: Kollár Ádám Ferenc álneve – (118), 124, 126, 127, 133

Brenner Antal, szepesi prépost (1710) (1762) – 44, 45, 50, 52, 57

Brennos (Brennus), gót hadvezér (Kr. e. 3. század első fele) – 136

Brodarics (Brodericus) István (1471-1539), váci püspök, királyi kancellár, humanista történetíró – 166

Brunati, Francesco de, császári és királyi apostoli titkár, udvari ágens (1765) – 160

Brunswick (Brunzwick), Antal (?-1795), gróf, Bars,

- Esztergom és Trencsén vm. főispánja, kancelláriai referendarius, kerületi biztos – 277 (m), 375
- Brutus János Mihály (1517–1592), Báthori István udvari történetírója – 189, 190, 228, 239, 242
- Brutus Junius Polonus I. Crell, Johannes
- Brutus, Marcus Junius (Kr. e. 85–42), római államférfi és szónok – 94, 135
- Buchanan, George (1506–1582), skót humanista író, költő, jogtudós, történetíró, teológus – 45
- Bucsányi Jakab, Nyitra vm-i nemes (1772) – 299
- Bukovai Ignác Mátyás, körmöcbányai városi tanácsos (1769, 1770) – 207, 217, (219), 226, 311
- Bunyitay Vince – (4)
- Buonarota I. Michelangelo, Buonarroti
- Buszlai (Buzlai) László (1481) (1762) – 39
- Buzás János, nagyváradi pap (1755) – 11
- Caesar, Gaius Iulius, római államférfi, hadvezér, író (Kr. e. 100–44) – 132, 135, 402
- Calanus Caelius Juventius (Dalmata) (?–1218), kánonok, Dalmácia kormányzója, pécsi püspök – 40, 136
- Campanella, Tommaso (1568–1639), olasz utópista író, filozófus – 136
- Cano, Melchor (kb. 1509–1560), olasz egyháztörténetíró, teológus – 299
- Canon de Ville de, Karl (1705–1792), márkai, osztrák államférfi, császári udvari tanácsos, lovassági tábornok (1755, 1756) – (4), 8, 9, 10, 11, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 27, 28, 29, 30, 32
- Caraffa, Antonio (1646–1693), olasz származású osztrák császári hadvezér – Függ. V.
- Carli, Giovanni (Gian) Rinaldi conte (1720–1797), gróf, olasz államférfi, közgazdasági író, filológus – 264
- Carolus Andegavensis I. Károly Róbert
- Carolus Magnus I. Károly (Nagy)
- Casimir I. Kázmér, III. (Nagy)
- Caspari, Johann, Kollár Ádám Ferenc bécsi ismerőse (1772) – 323
- Cassel, Johann Philipp (1707–1783), brémai német filológus, történetíró, könyvtáros – 60
- Cassina ?, eperjesi fűszerkereskedő (1763) – 94
- Castriensis, ?, osztrák államférfi, császári és királyi udvari tanácsos (1771) – 258
- Catharina, Habsburg Anna és III. Wilhelm szász herceg leánya, Johann Münchhausen felesége (1770) – 261
- Cato, Marcus Portius C. Censorius id., (Kr. e. 234–149), római államférfi, szónok, író – 136
- Cetto Antal Jakab, Buda város polgármestere (1741–1751), kereskedő (1755) – 3
- Chemnitz, Johann Heinrich, német filológus, hallei egyetemi tanár (1767) – 175, 176
- Chéséraui I. Keserű György
- Chiffet, Jean Jacques (Chiffetius, Joannes Jacobus) (1588–1660), francia orvos, természettudós – 163
- Chlodvig, frank király (482–511) – 105
- Chmel, Maria (szül. Kollár), Kollár Ádám Ferenc nővére – Függ. VI.
- Choteck, Johann Karl (1705–1787), gróf, császári és királyi udvari tanácsos, tábornok – 35
- Christina (1565–1637), lotharingiai hercegnő, Ferdinánd toszkán nagyherceg felesége – 168
- Christina I. Mária Krisztina
- Cicero, Marcus Tullius (Kr. e. 106–43) római államférfi, szónok, író, filozófus – 45, 136, (222), (298), 300, 402
- Cigarida, ?, Bihar vm-i román lakos (1756) – 14, 15, 16
- Cillei Ulrik, gróf (1406–1456), német birodalmi herceg, államférfi, V. (Posthumus) László magyar király nevelője és kegyeltje, soproni kapitány (1440–1441), szlavón bán (1445–1446), horvát bán (1452), pozsonyi ispán (1455–1456) – 202
- Clodovaeus I. Chlodvig
- Cober, Johann Theophil, német filológus (1762) – 46, 49, 51
- Coléti cs. – 398
- Coléti, Giandomenico (1727–1798), olasz jezsuita misszionárius, történetíró, archeológus – (398)
- Coléti, Jacopo (1734–1827), olasz jezsuita misszionárius, egyház történetíró – (398)
- Colomannus I. Kálmán
- Colonna, Marco Antonio (Marcantonio), Dominis de (Marsili) (?–1587), salernói érsek, a vatikáni pápai könyvtár custosa – 41
- Concha Győző – (150)
- Conradi Ignác Norbert (1718–1785), piarista rendfőnök, pesti piarista gimnáziumi tanár – 2, 3, 4, 114
- Copernicus, Nicolas (Kopernik, Mikolai) (1483–1543), lengyel természettudós, csillagász – 158
- Cornides Dániel (1732–1785) történetíró, egyetemi tanár, az Egyetemi Könyvtár őre – 106, 108, 123, 136, 141, 144, 147, (158), 163, 190, 200, 209
- Corvin cs. I. Hunyadi cs.
- Corvin (Korvin) János (1473–1504), I. Mátyás törvénytelen fia, hunyadi gróf, lipóti herceg, horvát-szlavón bán (1495–1497) – 255 (m)
- Corvin Mátyás I. Mátyás, I.
- Corvinus I. Mátyás, I.
- Cottmann Antal, báró, magyar királyi kamarai udvari tanácsos, jogügyigazgató (1768) – 194
- Crell (Krell), Jan (Cirellius, Johannes) (Junius Brutus Polonus) (1590–1636), lengyel humanista, történetíró – 94, 136
- Cromer, Martinus I. Kromer, Marcin
- Croy–dinasztia – 163
- Cujacius I. Cujas
- Cujas, Jacques (Cujatius, Jacobus) (1522–1590), francia jogtudós – 255 (m)
- Cunegunda I. Kunigunda
- Csáky cs. – 374
- Csáky Antal (?–1764), gróf, Abaúj és Borsod vm. főispánja, főnemes – 143
- Csáky Imre (1700–?), gróf, főnemes, Nyitra vm-i nagybirtokos – (442)
- Csáky János (?), gróf, koronaőr (1765–1772), főlovászmester (1771–1782), tárnokmester (1782–1783), országbíró (1783–1786), Szepes vm. főispánja – 196
- Csáky László (?–1655), főajtónállómester (1643–1649), országbíró (1649–1655), Komárom és Zólyom vm. főispánja – 222
- Csáky László (1640–1708), erdélyi tanácsos, ezredes,

- tábornok, Zólyom és Szolnok–Doboka vm. főispánja – 222
- Csáky Mihály (?–1572), erdélyi kancellár (1560–1571) – 179
- Csáky Miklós (1698–1757), gróf, váradi püspök (1737–1747), kalocsai érsek (1747–1751), esztergomi érsek, főkancellár (1751–1757), Bihar vm. Főispánja – 227
- Csáky Pál, Zólyom vm. főispánja (1769) – 222
- Csáky Pál (II.) (?–1655), Zólyom vm. főispánja – 222
- Csáky Zsigmond (1655–1738), gróf, tárnokmester (1706–1738) Abaúj, Szepes, és Zólyom vm. főispánja – 222
- Cselkó Miklós, körmöcbányai polgár (1769) – 207
- Csermák József, nagyszombati jezsuita szerzetes (1770) – 227
- Csernák ?, körmöcbányai kőművesmester, városi polgár (1769) – 207
- Csernovics Demeter (?–1759), horvát származású nemes, költő – 3
- Cseszlák György, toplicai lakos (1782) – 425
- Csider ?, Polter Antal ismerőse, Sopron vm-i esküdt (1776) – 387
- Csík Márton, Borsod vm-i (szendrői) nemes – 143
- Csík István, erdélyi nemes (1767, 1768) – 165, 167, 169, 174, 179
- Csizmadia Andor – (61), (124), (150), (407)
- Csóka J. Lajos – (86), (118), (120), (147), (150), (218), (272), (273), (274), (276), (288), (294), (301), (302), (303), (304), (306), (307), (308), (309), (310), (312), (313), (318), (331), (332), (333), (334), (336), (338), (339), (340), (341), (342), (343), (344), (346), (347), (349), (351), (353), (354), (355), (356), (357), (358), (359), (362), (363), (364), (365), (366), (367), (368), (369), (371), (373), (374), (375), (388), (389), (391), (392), (394), (396), (400), (407), (414), (424)
- Csizmadia Andor – (61), (124), (150), (407)
- Czeysl, Ján (Joannes), morvaországi cseh menekült (1770) – 232 (m)
- Czeysl, Václav (Venceslas), morvaországi cseh menekült (1770) – 232 (m)
- Czobor cs. – 71, 246
- Czudar Jakab (?–1470), Jakab fia, országnagy (1443–1456), abaúji ispán (1448–1453), páhánokmester (1453–1454) – 202
- Czvittinger Dávid (1675–1743), irodalom történetíró, bibliográfus – 45, 190
- Dacier (Dacierius), André (1651–1722), francia bibliográfus, könyvtáros – 114
- Damaniki Deme, zólyomi ispán (1769) – 221
- Dancs I. Macedóniai Dancs
- Dániel Polyxéna, Wesselényi Istvánné (1720–1775), bárónő, író, fordító – (106)
- Daróci János, zólyomi ispán (1769) – 222
- Darvas József – (68)
- Dávid I. Zólyomi Dávid
- Deé Nagy Anikó – (114)
- De Guignes (Deginisius) I. Guignes, Joseph de Deme, zólyomi ispán (1769) – 222
- Demeter I. Zólyomi Demeter
- Demeter I. Zólyomi Demeter (II.)
- Démoszthenész (Demosthenes) (Kr. e. 382–322), athéni szónok, államférfi – 76, 114
- Dénes I. Radványi Dénes
- Dersffy cs. – 255 (m)
- Dersffy Ferenc, főpáhánokmester (1608–?), Sáros vm. alsipánja (1772) – 287
- Derssffy Katalin, Dersffy Miklós leánya, Wesselényi Istvánné (1772) – 287
- Dersffy Miklós, Hont vm. főispánja (1772) – 287
- Dersffy Orsolya, Mágócsy Ferencné, majd Esteházy Miklósné (1772) – 287
- Desericzky Ince József (Desericius) (1702–1763), történetíró, piarista szerzetes – 84, 88, 89, 92, 93, 97, 100, 102 (m), 108, 136, (237), (257)
- De Surdis János (?–1378), Domokos fia, váci püspök (1363–1375), szlavón helytartó (1371–1372), dalmát helytartó (1372), kincstartó (1373), győri püspök (1375–1376), esztergomi érsek (1376–1378)
- Detell ?, toplicai lakos (1782) – 425
- Detre I. Zólyomi Detre
- Diogenész (Diogenes) (Kr. e. 413–323), athéni filozófus – 45
- Dión (Dion) (Kr. e. 409–354), Szüirakuszai türannosza – 136
- Dionüsziosz (Dionysius) (kb. Kr. e. 430–367), id., Szüirakuszai türannosza – 136
- Dióssy Ádám, Nyitra vm. alsipánja (1768) – (197)
- Dioszkuridész (Dioszkoridész) (Dioscerides, Pedanius Anazarbeus) (Kr. u. 1. sz.), görög természettudós, orvos – 34, 36
- Divéky Adorján – (262), (265), (266), (279), (288)
- Długosz, Jan (Długossius, Johannes) (1415–1480), lengyel történetíró, krakkói kanonok – 268
- Dobai Székely Sámuel (1704–1779), katonatiszt, filológus, író, műgyűjtő – 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 50, 52, 54, 57, 61, 63, 64, 65, 66, 68, 76, 79, 86, 88, 91, 93, 102, 105, 106, 108, 115, 116, 123, 132, 136, 141, 144, 145, 147, (149), 153, (151), 153, 154, 155, 157, 158, (168), 239
- Dobner, Jakob Gelasius (1719–1790), cseh történetíró, teológus, piarista tanár – 112, 151, 168, 290
- Dogiel, Maciej (1715–1760), lengyel történetíró, filológus – 200, 228
- Dolovcsák Márton, toplicai jobbágy (1782, 1783) – 414, 416, 425, 430
- Dolovec, ?, a zágrábi káptalan kanonokja (1782) – 403
- Donnel, Johann, császári és királyi kamarás (1783) – Függ. VI.
- Dorogházi László, Bártfa város protonotáriusa (1764) – 115
- Dörensten cs. (1768) – 187
- Dóry Ferenc (?–1778), főpáhánok-mester (1771–1778), királyi udvari tanácsos, a Királyi Tábla ülnöke – 131
- Dragoši, Moise (?–1787), erdélyi román görög–katolikus püspök (1776–1787) – 4, 5, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 78, 162, 377
- Drakón (Dracon) (Kr. e. 7. század), athéni államférfi, törvényhozó – 45

- Drimbau (Drimba), ?, Bihar vm-i román lakos (1756) – 31
- Drobilicz Mátyás, nagyszombati polgár (1765) – 161
- Drozdk, ?, udvari ágens, Benczur József ismerőse (1769, 1782) – 205, 419
- Drugeth cs. (Homonnai) – (234)
- Dubal, ?, Theresia Grass és Kollár Ádám Ferenc közös bécsi ismerőse (1774) – 359
- Ducange (Du Cange), Charles du Fresne (1610–1688), francia történetíró, filológus – 239
- Duchovsky, Václav Prokop (1717–1773) cseh filológus, történetíró – 159
- Dudith (Dudich) András (1533–1589), pécsi püspök, humanista író – 170
- Dudith (Dudich) Jeromos vagy Jakab, Dudith András apja (1767) – 170 (m)
- Dulens, Louis, svájci filológus (1770) – 249
- Dupin (Du Pin), Louis-Ellies (1657–1719), francia jogtudós és történetíró, egyetemi tanár – 144
- Durand, Ursinus (1682–1770), francia bencés szerzetes író, egyháztörténet-író – (76)
- Eberhard, zágrábi püspök (1397–1406) vagy (1409–1419) (1762) – 41
- Éble Gábor – (281), (286), (292), (294), (296), (402)
- Eccardi, Johann Georg von (1674–1731), német történetíró, könyvtáros, filológus – 162
- Elbel, Benjamin (1690–1756), elzászi német ferences szerzetes, teológus – 299
- Eleonóra (Habsburg) (1636–1680), német-római császárné, magyar és cseh királyné, I. Lipót felesége – 220
- Elisabeth (1437–1505), I. Albert magyar király és Luxemburgi Erzsébet kisebbik leánya, IV. Kázmér lengyel király felesége – 261
- Elisabeth, Kollár Ádám Ferenc szobalánya (1783) – Függ. VI.
- Enclion ? (1762) – 45, 61
- Endlicher, Stephan – (46)
- Engel, Johann Christian – (255)
- Enzler, ? (1781) – 405
- Epaimenondas (Epimenondas) (kb. Kr. e. 418–362), thébai államférfi és hadvezér – 436
- Epiktétosz (Epictetus) (kb. Kr. u. 50– kb. 125), görög sztoikus filozófus – 239
- Erdődy cs. – 80
- Erdődy Nepomuk János (?–1789), gróf, a Magyar Királyi Udvari Kamara elnöke (1772–1782), főkamrás (1773–1789), Zólyom vm. főispánja – 222, 307, (403), (442)
- Erdődy Kristóf, gróf, főnemes (1762, 1769) – 67, 71, 220
- Erdődy Miklós, gróf, Zólyom vm. főispánja (1769) – 222
- Erzsébet (Kun) (1240–1295), magyar királyné, V. István magyar király felesége – (91)
- Erzsébet (1300–1380), magyar királyné, I. (Nagy) Lajos magyar király felesége – 92, 93
- Erzsébet, Luxemburgi (1409–1442), magyar királyné, II. (I.) Albert német-római császár, magyar és cseh király felesége – 255 (m)
- Erzsébet, Szent, Árpád-házi (1207–1231), II. András magyar király leánya – 41, 57, 61, 64, 236, 240, 242
- Esterházy (Esztérházy) cs. – 194, 201, 255 (m), 270
- Esterházy Antal (1688–1757), gróf, Zólyom vm. főispánja – 222
- Esterházy Ferenc (1715–1785), gróf, a Magyar Királyi Udvari Kancellária elnöke (1762–1785), királyi főkamrás (1765–1771), főudvarmester (1773–1783), horvát bán ((1783–1785), Moson vm. főispánja – 377, Függ. I.
- Esterházy István (1717–1755), gróf, Zólyom vm-i főnemes – 222
- Esterházy József (1682–1748), gróf, főudvarmester (1723–1733), horvát bán (1733–1741), országbíró (1741–1748) – 36
- Esterházy Károly (1725–1799), gróf, egri püspök (1761–1799), Heves vm. főispánja, mecénás – (244)
- Esterházy Miklós (1582–1645), herceg, főudvarmester (1618–1622), országbíró (1622–1625), nádor (1625–1645), Bereg és Zólyom vm. főispánja – 222, 232, 255 (m)
- Esterházy Miklós József (1714–1790), herceg, főkamrás (1762–1765), a magyar királyi nemesi testőrség kapitánya (1764–1787), tábornagy, Sopron vm. főispánja – 164, 258
- Esterházy Pál (1635–1713), herceg, főudvarmester (1661–1681), nádor (1681–1713), Zólyom vm. főispánja, költő, zeneszerző – 222
- Estienne, Henri (1528–1598), francia történetíró, filológus – 88
- Ethényi ?, Polter Antal Sopron vm-i ismerőse (1776) – 387
- Eutecniosz (Eutecnius) ? – 34
- Evelion ? – 105
- Faber Kristián Farkas báró: Dobai Székely Sámuel írói álnéve – (44)
- Fabrice, ?, fejedelmi udvari tanácsos és brémai ágens – 60
- Fabricius, Johann Albert (1668–1736), német teológus, filológus, a görög-latin irodalomtörténet megalapítója – 34
- Fábry György, költő, filológus (1765) – (144)
- Farlati, Daniel (1690–1773), olasz jezsuita történetíró – 187
- Fauszty Ferenc, zágrábi püspök (1781) – (407)
- Fekete György (1711–1788), gróf, királyi személynök ((1748–1762), alkancellár (1762–1773), főudvarmester (1766–1773), országbíró (1773–1783), magyar királyi udvari kamarai igazgató (1782), Arad vm. főispánja – (288), 328
- Ferdinánd, I., német-római császár (1555–1564), magyar és cseh király (1526–1564) – 38, 61, 64, 115, 187, 192, 246, 248, 254, 255 (m)
- Ferdinánd, II., német-római császár (1619–1637), cseh (1617–1637) és magyar király (1618–1637) – 166, 177, (294)
- Ferdinánd, III., német-római császár, magyar és cseh király (1637–1657) – 255 (m), 287
- Ferdinánd (Medici) I. (1549–1609), toszkán nagyherceg – 168

- Ferenc (Lotharingiai), I., német-római császár (1745–1765), Mária Terézia férje – (89), 255, 332
- Ferenc, király? – 44
- Ferrari, Giuseppe, olasz teológus, egyháztörténet-író (1772) – 299
- Festetics (Festetich) cs. – 384
- Festetics György (1755–1819), gróf, Festetics Pál fia, nagybirtokos, a kesztelyi Georgikon és Helikon alapítója – 382
- Festetics (Festetich) Pál, gróf (1722–1782), a Magyar Királyi Udvari Kamara alelnöke – 76, 120, (121), 124, 137, (164), 190, 194, (277), 286, 287, 292, 298, (304), 308, 309, (376), 381, 382, 384
- Filbky, ? – Benyovszky István pozsonyi kamarai ismerőse (1771) – 277 (m)
- Fischer, Johann Eberhard (1697–1771) német nyelvtudós, történetíró, filológus – 237
- Fleischmann, Joannes, toplicai jobbágy (1781) – 403
- Flemming, Jan Jerzy Detlov, gróf (1699–1771), lengyel államférfi, diplomata – 40, 129
- Flemming, Friderik Detlov, gróf, lengyel államférfi, Jan Jerzy Detlov Flemming első házasságából származó fia (1762) – 40
- Forgách Ferenc (1530–1577), alkancellár (1560–1563), erdélyi kancellár (1571–1577), humanista történetíró – 144, 173, 190, 191
- Forgách László (1699–1778), gróf, magyar királyi helytartósági tanácsos – (442)
- Forgách Miklós (1731–1795), gróf, császári és királyi udvari titkos tanácsos, Nyitra vm. főispánja – 197
- Forgách Pál (1696–1759), váradi (1747–1757), majd váci (1757–1759) püspök, Bihar vm. főispánja – (4), 6, 9, 10, 11, 12, 13, 16, (17), 19, 21, 25, 27, 28, 29, 30, 32
- Forgaci, Forgacsi I. Forgách Pál
- Fraisechen, Ignatz, körmöcbányai városi tanácsos (1769) – 207
- Francesco, ?, gróf, császári udvarmester – 149
- Franchi, ?, a mantovai posta alkalmazottja (1765) – 160
- Frangepán cs. – 292
- Frangepán Bernát (1770, 1771) – 255 (m), 292
- Frangepán Erzsébet, Perényi István felesége – 292
- Frangepán Miklós, János bán fia (?–1432), horvát bán (1426–1432) – 255 (m)
- Frantz I. Ferenc, I.
- Frater György (Martinuzzi Utesenic) (1482–1551), horvát származású magyar államférfi, váradi püspök (1534–1551), esztergomi bíboros érsek (1551) – 105
- Freinsheim, Johann (1608–1660), német filológus és történetíró, heidelbergi és uppsalai egyetemi tanár, pfalzi választófejedelmi tanácsos, svéd királyi udvari tanácsos és könyvtáros – 89
- Frey, Franz Schönstein von (1776), császári és királyi udvari tanácsos – 381
- Frey, Mathias, Benczur József ismerőse (1769) – 220
- Frigyes Ágost, III. (I.), szász választófejedeleme, király (1763–1813) – (129)
- Froben (Frobenius), Johann (1460–1547), bázeli német könyvkiadó – 3
- Fronius, ? von, kapitány a Károlyi–huszárezredben (1782) – 422
- Fugger, Anton (1493–1560), augsburgi német nagykereskedő, bankár – 255 (m)
- Fülöp, zólyomi ispán (1769) – 222
- Füssli ?, Balassa Ferenc titkára (1770) – 241
- Gabria I. Babrosz
- Galeotto (Galeatius), Marzio (1427–1497), olasz humanista költő, filozófus – 3
- Galli, ?, érsek, a pápai Szentszék prefektusa (1764) – Függ. IV.
- Gallilei, Galileo (1564–1642), olasz természettudós, fizikus, csillagász – 158
- Gallo András, turócszentmártoni lakos (1781) – 404
- Gálos Rezső – (324), (331), (332), (349), (400)
- Gallyiuoff József, a zágrábi káptalan praefectusa (1772) – 300
- Garai Miklós (kb. 1366–1434), államférfi, horvát-szlavón bán (1397), Magyarország nádora (1402–1433) – 79
- Garampi, Giuseppe (1725–1792), gróf, olasz történetíró, filológus, érsek, a vatikáni könyvtár custosa – 107
- Gassner I. Kaszner András
- Gebler, Tobias Philipp Freiherr von, báró (1726–1786), osztrák császári és királyi belső udvari tanácsos, író – 254, 259, 277, 419
- Gellius, Aulus (kb. Kr. u. 125–175), római író – (50)
- Gémes György, erdélyi nemes (1768) – 202
- Gerliczy Márk Miklós, zágrábi kanonok (1781) – 398
- Gertringer, ?, eperjesi kereskedő (1762) – 52
- Gertrud (Gertrudis) (kb. 1185–1213), meráni hercegnő, magyar királyné, II. András magyar király felesége – 136
- Géza, magyar nagyfejedelem (971–997) – 163
- Géza, II., magyar király (1141–1162) – 92, 96
- Ghelen, Johann Leopold van, bécsi udvari nyomdász (1772) – 314
- Ghilányi György, báró, tábornok, magyar királyi udvari tanácsos (1770) – 259, 277
- Giskra, Ján I. Jiskra, Ján
- Gludovacz, József, titkár a Magyar Királyi Udvari Kamaránál (1770) – 221
- Góczyán János, Beyovszky István és Kollár Ádám Ferenc közös ismerőse (1768) – 202
- Göcze (Göze) András, szendrői nemes (1765) – (143)
- Grass, (Maria) Theresia (1721–1780?), Mária Terézia komornája, udvarhölgye, bizalmasa – 324, 331, 334, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 346, 348, 349, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 373, 388, 389, 391, 392, 394, 396, 399, 400
- Grassalkovich Antal (1694–1771), gróf, koronaügyész (1720–1731), királyi személynök (1731–1748), koronaőr (1748–1758), a Magyar Királyi Udvari Kamara elnöke (1748–1771), főlovászmester (1758–1771) – (58), (71), 93, 220, 221, 259, 269, 280, 282, (285), (298)
- Grassalkovich Antal (?–1794), ifj., herceg, koronaőr (1772–1783), főlovászmester (1783–1794), Zólyom

- vm. főispánja, valóságos belső titkos tanácsos 222, 277 (m)
- Grast, ?, kamaragróf a kőrmöcbányai bányáknál (1772) – 311
- Gregor, ?, a melki bencésrendi kolostor apátja (1770) – 252
- Gregoriancz Pál (?–1565), győri majd zágrábi püspök, diplomata, jogtudós – 61, 64
- Grinsius, Martinus Nicolaus (1658–1730), német katolikus, majd protestáns lelkész, teológus – 170 (m)
- Grossinger (Goszinger), Franz Rudolf (1751–1830), osztrák jogtudós – 409
- Grotius, Hugo (Huigh de Groot) (1583–1645), holland államférfi, diplomata, jogtudós, teológus – 302
- Guignes, Joseph de (1721–1800), francia történetíró, sinológus – 84
- Guiscard, Robert, Apulia és Calabria hercege (1770) – 268
- Gumpendorf ? (1776) – 376
- Guti Ország Mihály (?–1484), Magyarország nádora (1458–1484) – 202
- Gyher Imre, kamarai regisztrátor (1783) – Függ. VI.
- György, bihari esperes és kanonok (1763) – 94
- Gyulay Ferenc, gróf, tábornagy (1772) – 292
- Gyurikovits György – (61)
- Haas I. Hász
- Hadik András, (1710–1790) gróf, tábornagy, hadvezér, az Udvari Haditanács elnöke – (4), 6, 9, 21, 22, 23, 25, 28, 29, 31, 105, 116, 288, 377
- Haizl, ?, kőrmöcbányai polgár, bányamester (1769) – 207
- Halász Gábor – (331), (332), (333)
- Haliczky András, a pozsonyi magyar kamarai levéltár levéltárosa, Kollár Ádám Ferenc tanítványa Bécsben (1775, 1781) – 369, 405
- Haner György (1672–1740), erdélyi szász evangélikus superintendens, egyháztörténet-író – 44, 102 (m), 123
- Hannibal (Kr. e. 247/246–183), karthágói államférfi, hadvezér – 136
- Hanusková (született Kollár), Regina, Kollár Ádám Ferenc unokahúga (1781, d. n.) – (405), 433
- Hardt, Hermann van der (1660–1746), holland történetíró, filológus – 52
- Harezszlem Antal, kőrmöcbányai városi polgár (1769) – 214, 217
- Harsányi György, clericus (1762) – 44
- Harsányi Györgyné, Harsányi György felesége (1762) – 44
- Hass I. Hász
- Hász (Haas, Hass), ?, százados Hadik András ezredében (1763) – 105, 116, 132
- Hatos Ferenc, magyar királyi udvari kancelláriai hivatalnok (1764) – Függ. I.
- Hatvani István (1718–1786), matematikus, orvos, természettudós, tanár – 173
- Hatzfeld (Hatzfeldt), Karl Friedrich Anton (1718–1793), gróf, osztrák államférfi, császári udvari kancellár, a császári udvari kamara elnöke – 255, 277, 408
- Hausegger, ?, officialis a kőrmöcbányai bányáknál (1772) – 311, 313
- Héderváry cs. – 232
- Hegengarthén, E. V., császári és királyi udvari tanácsos (1768) – 188
- Heinrich, Schwarzburg von (?–1496), brémai érsek – 60
- Hell, ?, pap (1775) – 361
- Hell Miksa (1720–1792), jezsuita szerzetes, csillagász – (237), 268, 359
- Hellenbach György, báró, főnemes (1768) – 220
- Hellenbronth Kálmán – (410)
- Heltai Gáspár (1490 vagy 1510–1574), protestáns prédikátor, nyomdász, történetíró, író – 179, 190
- Henlin (Heinlein), Johann Jakob (1588–1660), német genealógus, teológus és matematikus – 261
- Henel, Nicolaus (kb. 1584–1656), sziléziai német történetíró, filológus, genealógus – 261
- Henno, Francesco (?–1720), olasz ferencesrendi szerzetes, egyháztörténet-író, teológus – 299
- Henricus I. Imre
- Henseler, Johann, notarius (1762) – 60
- Hérakleitosz (Heraclitus) (Kr. e. 540– kb. 475), görög filozófus – 84
- Hergott, Marquard (eredetileg Johann Jacob) (1694–1762), német történetíró, filológus, genealógus, bécsi könyvtáros – 38
- Herlan I. Herlein
- Herlein (Herlan), Franz Xaver, császári udvari tanácsos (1766) – 164
- Herman, Augustin, nagyszombati városi plébános (1763) – 84
- Hermán Lampert országbíró, csanádi (1313–1324) és nyitrai (1322–1324) és zalai ispán (1322–1324) (1762) – 76
- Hérodotosz (Herodotus) (kb. Kr. e. 484–424), görög történetíró – 88
- Hérosztratosz (Herostratus) (Kr. e. ?–336), az epheszoszi Artemisz templom felgyújtója – Függ. V.
- Hertel János György, orvosdoktor (1742–?) – 40, (408)
- Héthársi cs. (1762) – 40
- Héthársi János, pap (1762) – 40
- Heyrenbach, Joseph Benedikt (1738–1782) osztrák jezsuita pap, történetíró, 1777-től a bécsi császári udvari könyvtár második custosa – 390
- Hieronimus L. Kollár Jeromos Ignác
- Hierosolymitanus I. II. András
- Hippokratész (Hippocrates) (Kr. e. 460–370), görög orvos – 45
- Holzmann, Apollonius, német teológus (1772) – 299
- Homérosz (Homerus) (Kr. e. 9. sz.), görög epikus költő – 44, 114, (158)
- Honorius, III., római pápa (1216–1227) – 94
- Horányi Elek (1736–1809), irodalom-történetíró, filológus – (144)
- Horatius, Quintus Horatius Flaccus (Kr. e. 65–8), római költő – (41), (88), (123), 136, (158)
- Horváth György (Palocsai), báró, Szepes vm-i főnemes (1770) – 266
- Horváth Jakab (1782) – 412, 413

- Horváth Mihály (1728–1810), jezsuita pap, teológus professzor, egyházi író – 429
- Horváth Mihály – (118), (121), (133)
- Horváth Stansith család – 266, 376
- Horváth Stansith Boldizsár, Szepes vm. alispánja (1622) (1770) – 266
- Horváth Stansith Gergely (?–1597), Szepes vm. alispánja – 266
- Horváth Stansith Imre, Szepes vm-i nemes, Benczur József ismerőse – 144, 146, 147, 266, 271, 305
- Horváti (Horváth) János (?–1394), Horváti Péter fia, László ellenkirály helytartója (1387), macsói bán (1375–1381), beszercei ispán (1383–1384) – 41
- Horváti (Horváth) Péter, Horváti (Horváth) János apja (1762) – 41
- Hosszúúti László (?–1649), szepesi prépost, váradi, majd váci püspök (1648), királyi táblai ülnök – 45
- Höll I. Hell
- Hönich I. Hönig
- Hönig, Israel, Edler von Königsberg (1724–1808) – császári és királyi dohányügyi igazgató – 372
- Hönig, Moyses, Hönig, Israel testvére (1776) – 372
- Hrabínay József, pozsonyi kamarai levéltáros, Kollár Ádám Ferenc ismerőse (1771) – 285, 298
- Hufen, Magdalena, Kollár Ádám Ferenc bécsi szakácsnője, Rudolf Hufen felesége (1783) – Függ. VI.
- Hufen, Rudolf, Kollár Ádám Ferenc bécsi szolgája (1783) – Függ. VI.
- Hunger, Herbert – (34)
- Hunyadi (Corvin) cs. – 200
- Hunyadi János (1407/1409–1456), Magyarország kormányzója (1446–1453), hadvezér – 94
- Hurmuzachi, Eudoxiu – (4)
- Husztu András (?–1755), református jogtudós és tanár – 305
- Husztu József – (3)
- Illésházy cs. – 194
- Illésházy János (?–1800), gróf, a Hétszemélyes Tábla ülnöke – 194
- Illésházy Miklós (?–1723), gróf, magyar királyi udvari kancellár (1706–1723) – 277
- Il(l)svai I. Jolsvai
- Imre (Henricus), magyar király (1196–1204) – 107, 268
- Ince, III., római pápa (1198–1216) – 107, 113
- Inchofer Menyhért (1584–1648), jezsuita áldozópap, egyháztörténet-író – 200
- István, I., (Szent), magyar király (1000–1038) – 36, 37, 43, 44, 57, 76, 87, 88, 91, 97, 105, 117, 123, 125, 163, 255 (m), 268, Függ. II.
- István, II., magyar király (1116–1131) – 268
- István, III., magyar király (1162–1172) – 36, 39
- István, IV., magyar király (1163–1165) – 36, 91
- István, V., magyar király (1270–1272) – 36, 37, 91, 123
- István herceg, István (Utószülött) és Morosini Tomasi-na idősebb fia (1766) – 163
- István (Stephanus) (kb. 1205–1270), a Báncsa nemzetségből, esztergomi érsek (1243–1252), bíboros (1252–1270) – 41, 43
- István (Stephanus), gyulafehérvári archidiakónus, udvari kancellár (1762) – 41
- Istvánffy Mihály, a túróci Szent Mihály templom plébánosa (1767) – 178
- Istvánffy Miklós (Baranyai és Kiaszsszonyfalvi) (1568–1615), alkancellár, humanista költő és történetíró – 166, 178, 191, 255 (m)
- Iszakra János (Brandisi), zólyomi ispán (1769) – 222
- Ivánka, Miklós apja (1762) – 41
- Izsák, ótestamentumi személy, Ábrahám és Sára fia (d. n.) – 436
- Jahn Lénárd, bencés áldozópap, káplán (1770) – 245, 248, 253, 258
- Jakab, Szent, apostol (Kr. u. 1. sz.) – 39, 44, 87
- Jakó Zsigmond – (95), (96)
- Jákob, Izsák fia, Ábrahám unokája, ótestamentumi pátriárka, Izráel fiainak ősatya – 436
- Jakubik Jakab, Rózsahegy mezőváros bírja (1772) – 318, 320, 322
- Jambrovics Jakab, toplicai jobbágy (1782) – 416
- Jankovics Antal, Sopron vm-i fiskális (1783) – Függ. VI.
- János, I., (Szapolyai, Zápolya) (1526–1541) magyar király – 44, 115, 167, 245
- János, III. (Sobieski) (1674–1696), lengyel király – 288
- János, csanádi püspök (1198–1201), kalocsai (1202–1205) és esztergomi érsek (1204–1223) (1762) – 41
- János I. Alsáni János
- János I. De Surdis János
- Jánosházy cs. – 220
- Jánosi (Jánossy) György, orvosdoktor, Szabolcs vm. orvosa (?–1786?) – 68
- Janus Pannonius (Csezmicei János) (1434–1472), magyar humanista költő, pécsi püspök – 2, 3, 34, 41, 44, 45, 114, 136, 157, 158
- Jászay József, Esztergom vm. jegyzője, Nyitra vm. esküdtje (1783) – 426, 428
- Jemnisi Mikes (Mike, Misko, Miklós), cseh lovag, zólyomi ispán (1411, 1419), saskői várnagy (1413), királyi tanácsos (1411–1419), kuttonbergi magister monetarum (1420) – 222
- Jeszenák János (?–1776), jogtudós, királyi udvari tanácsos – 164, 193, 194, 197, 220, 248, 258
- Jeszenák Pál, báró, tábornagy, császári és királyi udvari követesi tanácsos, Jeszenák János unokaöccse (1766, 1768–1769) – (164), 197, 220
- Jeszenszky György, Nyitra vm-i nemes (1771) – 261
- Jezemiczky Károly, Sopron vm. alispánja (1771–1779) (1776) – 381
- Jiskra (Giskra), Ján (?–1470), cseh zsoldosvezér, a Felvidék főkapitánya (1445), sárosi ispán (1440–1458) – 255 (m)
- Joachim, Johann Friedrich (1713–1767), német történetíró, egyetemi tanár, numizmatikus – 163
- Johann (der Alchimist) (1406–1464), brandenburgi örökgróf – 261
- Johanna I., nápolyi királynő (1343–1381) – 163
- Johanna, Kollár Ádám Ferenc bécsi szobalánya – Függ. VI.
- Jolsvai György, Jolsvai (Ilsvai) Leusták fia (?–1427),

- országnagy, zólyomi ispán (1419–1427) (1769) – 222
- Jolsvai (Ilsvai) Leusták (1358–1400), Loránd-fi Dezső Péter fia, nádor (1392–1396), zólyomi ispán (1390–1393) és több más vm. ispánja – 222
- Joszipovics János, zágrábi kanonok (1782) – 416
- József II. (Habsburg–Lotharingiai), német-római császár (1765–1790), magyar és cseh király (1780–1790) – (78), (134), 193, (220), 230, (288), 403, (407), Függ. VI.
- Juditha I. Judita Maria Sophia
- Judita Maria Sophia (1047–1107), Salamon magyar király első felesége, Wladyslaw Herman lengyel herceg második felesége, III. Henrik német-római császár lánya – 268
- Julianus, a prágai Szent Katalin piarista rendház szerzetese (1765) – 151, 168
- Juraics, ?, Varasd vm-i ügynök, a zágrábi káptalan megbízottja zágrábi püspök és káptalan kontra Toplica mezőváros közötti perben (1782, 1783) – 416, 430
- Jurkovic (Jurcovic), ?, erdélyi román ispán (zsupán) (1755) – 20
- Juro Gábor (alias Csoros), Bihar vm-i román lakos (1756) – 31
- Kakas cs. – 271
- Kállói (Semjéni) Demeter, Iván fia, honti alispán (1351–1355) (1762) – 41
- Kállói („Lökös”) János, Kállói („Lökös”) Miklós fia, alnádor (1435–1436), alországbíró (1447) (1763) – 93
- Kállói János (1763) – 108 (m)
- Kállói Jánosné (1763) – 108 (m)
- Kállói („Lökös”) Miklós, Lökös fia, szabolcsi esküdt (1413, 1419, 1420) (1762) – 39, 41
- Kálmán (Könyves), magyar király (1095–1117) – (87), (89), 123
- Kanizsai cs. – 384
- Kaprinai István (1714–1785), jezsuita hitszónok, történetíró – 43, 44, 68, (102), 105, 108, 115, 123, 127, 150, 170, 190, 245, 268
- Kapy András (?–kb. 1416), sókamarás (1405–1416) – 79
- Kapy György, Sáros vm-i adószedő, Sáros vm. alispánja, a Nagykálló várkapitánya (1763) – 93
- Kapy József, eperjesi kerületi táblai ülnök (1750–1770) (1762) – 50
- Karácsonyi János – (170)
- Károly (Nagy) (Carolus Magnus, Charlemagne) (742–814), frank király (768–814), római császár (800–814) – 104, 105, Függ. I.
- Károly, I. (Károly Róbert), Anjou, magyar király (1308–1342) – 76, 155, 163, 438
- Károly, II., (Durazzói), (Kis Károly), nápolyi (1381–1385) és magyar király (1385–1386) – 79
- Károly, VI., (III), német-római császár, magyar és cseh király (1711–1740) – (102)
- Károlyi cs. – 281, (284), (285), (286), 289, 292, 294, 296, (409), 431
- Károlyi Antal (1732–1791), gróf, étekgőmester (1775–787), a magyar nemesi testőrség kapitánya (1787–1791), tábornagy, valóságos belső titkos tanácsos, Szatmár vm. főispánja – 281, (282), 284, 285, 286, 291, 292, 294, 296, 402, 409?, 431
- Károlyi Ferenc (1705–1758), gróf, ezredes, Szatmár vm. főispánja – (294)
- Károlyi László – (281)
- Károlyi Sándor (1669–1743), gróf, Szatmár vm. főispánja, kuruc generális, tábornagy – (402)
- Kastner, ?, Tresztyánszky Dániel és Kollár Ádám Ferenc közös körmöcbányai ismerőse – 313
- Kaszner (Gassner) András, titkár a Magyar Királyi Udvari Kamaránál (1768) – 201, 442
- Kasztrióta György (Szkanter bég), albán fejedelem (1443–1461) – 94
- Kaunitz-Rittberg, Wenzel Anton (1711–1794), herceg, osztrák államférfi, császári udvari kancellár – 330, 376, 408
- Kaysner, ?, Kollár Ádám Ferenc és Schwab közös bécsi ismerőse (1764) – 120
- Kazinczy Gábor – (144)
- Kázmér (Casimirus), IV., lengyel király (1446–1492) – 288
- Kelcz (Keltz) Imre (1707–1792), teológus, bölcseleti doktor, prépost-kanonok – 123
- Kelemen, VI., római pápa (1342–1352) – 252
- Kelemen, VIII., római pápa (1592–1605) – (41)
- Kelemen, XII., római pápa (1730–1740) – (60)
- Kelemen, XIII., római pápa (1758–1769) – (135), Függ. IV.
- Kelemen, Miklós apja (1762) – 41
- Kéler (Keller) Károly, báró, magyar királyi udvari kamarai tanácsos (1765) – 144
- Kemény Farkas, (1722–1803), gróf, erdélyi főnemes – 123
- Kemnicz ? (1769) – 237
- Kende László (1722–1803), váradi kanonok, tanár – 239
- Kerchelic, Kercselics, Kertselith I. Krcelic
- Keserű György, nagyváradi archidiakónus, protonotárius (1756) – 21, 32
- Keymarszky Eufrozina, cseh származású nemesasszony, Václav (Venceslas) Czeysl felesége (1770) – 232 (m)
- Keymarszky Zsuzsanna, cseh származású nemesasszony, Ján (Joannes) Czeysl (1770) – 232 (m)
- Khevenhüller-Metsch, Johann Joseph (1706–1776), herceg, osztrák államférfi, a bécsi Obersthofmeisteramt vezetője – 314, 326, 329, 335, 345, 347, 350, 352, 360
- Kienmayer, Michael Franz (?–1802), báró, császári udvari tanácsos, birodalmi kancelláriai igazgató, a bécsi Obersthofmeisteramt igazgatója – Függ. VI.
- Kirsten, Michael (1620–1678), német orvos és költő – 40
- Klein, (Johann) Magnus (1717–1783), a göttweigi benecés kolostor apátja, történetíró, filológus – 38
- Klein, ?, Benczur József ismerőse (1767) – 170
- Klimo György (1710–1777), pécsi püspök (1751–1777), királyi udvari tanácsos, Baranya vm. főispánja – 40, 88, (228), 376

- Klobusiczky Antal, gróf, magyar királyi udvari tanácsos, Zemplén vm. főispánja (1762) – 38, 40
- Klobusiczky Ferenc, (1707–1760), gróf, erdélyi (1732–1751), kalocsai érsek (1751–1760), a Hétszemélyes Tábla ülnöke – (4), 10, 12, 19, 22, 32
- Klobusiczky József, magyar királyi helytartósági tanácsos, fiumei kormányzó (1807), császári és királyi kamarás, Borsod vm. főispánja – 442
- Klubusitki I. Klobusiczky Ferenc
- Kohányi Zsigmond, Zemplén vm-i nemes (1762) – 38
- Kolár I. Kollár
- Kolinovics Gábor (1698–1770), ügyvéd, történetíró – 44
- Kollár (Kolar) cs. (1770) – 239, 316, 317, 318, 319, 320, 322, 325, 327, 328, 410
- Kollár Ádám, Kollár Jakab fia (1783) – Függ. VI.
- Kollár, Adam Frantisek, Kollár Ádám Ferenc unoka-öccse (1782) – (402), 420, 422
- Kollár András, Kollár Mihály (II.) fia (1772) – 328
- Kollár András (Péter) (1772, d. n.) – 312, (313), (410), 434, 435
- Kollár Anna Mária (Nanette), Kollár Mátyás leánya, Kollár Ádám Ferenc unokahúga (1782, 1783) – 422, 429, Függ. VI.
- Kollár Ferenc, Kollár János fia (1772) – 328
- Kollár Gergely (1772) – 322
- Kollár György, Kollár János fia (1772) – 322, 328
- Kollár Jakab, Kollár Jeromos Ignác testvére, Kollár Ádám Ferenc unokatestvére (1783) – Függ. VI.
- Kollár János, Rózsahegy mezőváros szenátora (1772) – 322, 328
- Kollár János (1669–1765), Kollár Márton apja – 321
- Kollár Jeromos Ignác, Kollár Jakab testvére, Kollár Ádám Ferenc unokatestvére (1781, 1783) – 405, Függ. VI.
- Kollár László, Kollár János fia (1772) – 328
- Kollár Leonard, Rózsahegy mezőváros szenátora (1772) – 322
- Kollár Leonard, Kollár János fia (1772) – 328
- Kollár Márton, Kollár Ádám Ferenc rokona (1770, 1772) – 239, (241), 251, 316, 317, 319, 321, 328
- Kollár Mátyás, Kollár János fia (1772) – 328
- Kollár Mátyás, Kollár Ádám Ferenc apja, a körmöcbányai császári és királyi aranymosásnál felügyelő (1772) – 393
- Kollár Mátyás, Kollár András (Péter) és Kollár Ádám Ferenc testvére (1768, 1772) – (207), 311, 312
- Kollár Mátyás, Kollár Jakab fia, főhadnagy (1783) – Függ. VI.
- Kollár Mihály, Kollár Mihály fia (1772) – 328
- Kollár Mihály, Kollár Mátyás fia (1772) – 311, 312, 313, 328
- Kollár Pál (1770) – 232, 232 (m)
- Kollár Terézia (1772–1773), Kollár Ádám Ferenc leánya – 340, 344
- Koleda (Kolleda) György (?–1767), esztergomi kánonok – 178
- Koller Ferenc Xavér (Nagymányai) (?–1786), báró, királyi személynök (1762–1765), főpohárnokmester (1778–1786), Bars és Zólyom vm. főispánja – 222, 277 (m) Függ. V.
- Kolombusz Kristóf (Colombo, Christoforo) (1451–1506), olasz utazó, Amerika felfedezője – 239
- Kolozsvári (Kolosvári) István, zágrábi kánonok, bécsi egyetemi tanár, teológus (1781) – 404
- Komaraja Tamás, alországbíró (1763) – (61), 64
- Komarowski, Mikolaj (Komarovszky, Nicolaus) (1578–1633) lengyel nemes, lipői és árvai gróf – 266
- Komjáthy Péter (Komjáthi), Nyitra, majd Komárom vm-i nemes (1763) – 100
- Kosztolányi Péter (1780) – (400)
- Kovachich Márton György – (255)
- Kovács (Kovach) János, matematikus, mérnök (1768) – 193, 194, 198, 209
- Kovács Meletie, (Diószegi) (?–1770), erdélyi román görög-katolikus püspök (1748–1770) – (8), 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 25, 29, 30, 32, 78, 375
- Kováts Pál, debreceni polgár, ügyvéd (1767) – 173
- Köhler, Johann David (1684–1755), német történetíró – 93
- Körmendi ?, bányaügyi tanácsos Körmöcbányán (1769) – 207
- Kövesdy László, ügyvéd Pesten és Besztercebányán, jogtudós (1782) – 419
- Krasznecz Antal, Balassa Ferenc titkára (1780) – 401
- Krausz ?, pozsonyi könyvekereskedő (1763, 1768) – 114, 198
- Krcelic, Adam Baltazar (1715–1778), zágrábi kánonok, apát, történetíró – 47, 48, 53, 55, 56, 59, 62, 137, 164, 170, 187, 204, 228
- Kressel (Kreszel), Franz Karl Gualtenberg von (1720–1801), báró, osztrák államférfi, a cseh udvari kancellária tanácsosa, mecénás – 290, 347, (360), 363, 364
- Kriebel János Mihály, evangélikus német lelkész Eperjesen (1762) – 61
- Kriszer ?, pozsonyi polgár, városi szenátor (1768) – 196
- Krizsán (Krisan) cs. – 376
- Krizsán, ?, pozsonyi polgár, városi szenátor (1770) – 245
- Kromer, Marcin (Cromer, Martinus) (1512–1589), lengyel történetíró, püspök, a krakkói lengyel királyi levéltár vezetője, diplomata – 268
- Kropff Martin (1701–1779), osztrák bencésrendi történetíró, a melki apátság könyvtárosa – 38, 117, 252
- Kroiszosz (Croesus), Lüdia mesés gazdagságú királya (Kr. e. 560–547/6) – 220
- Kunigunda (Cunegunda) (Kinga) (Boldog) (1224–1292), IV. Béla legidősebb leánya, V. Boleslaw krakkói fejedelem felesége – 265
- Kunszky Sámuel, Szepes vm. szolgabírája (1771) – 266
- Kusman (Kuzman?) ?, tanár, a Prónay fiúk nevelője (1766) – 164
- Kuttenbergh, ?, körmöcbányai kamaragróf – 442
- Kühnmayer, ?, bécsi császári udvari tanácsos (1775) – 372
- L. I., óturai lakos – 442
- Lábathlani János (1768) – 202

- Lajos, I. (Nagy), magyar király (1342–1382) – 92, 105, 163, 165, 265
- Lajos, II., magyar király (1516–1526) – 44, 166, 177, 202, 255 (m), 290
- Lakits (Lakics) György Zsigmond (1739–1814), jogtudós, egyetemi tanár, udvari tanácsos – 278
- Lambacher, Philipp Jakob (1696–1774), a bécsi városi könyvtár titkára és felügyelője, jogtudós – 34
- Lambeck (Lambecius), Peter (1628–1680) német-osztrák bibliográfus, a bécsi császári udvari könyvtár custosa – 3, 34, 35, 45, 50, 60, 110, 112, (150), (165), 173, 230
- Lampert I. Hermán Lampert
- Lamsek János, tőröszenzmártoni lakos (1780) – 404
- Landerer János Mihály (1725–1795), német származású bécsi, majd budai nyomdász – 147, 241
- Langland, William (kb. 1330–kb. 1400), angol költő – (68)
- Landgraff, ?, a Zichy cs. uradalmi fiskálisa (1769) – 197
- Laski (Laszki) cs. – 266
- Laski Jeromos (Laszki, Hieronym Jaroslaw), (1496–1541), lengyel származású magyar főnemes, államférfi, követ, erdélyi vajda (1532–1541) – 264
- László, I., (Szent), magyar király (1077–1095) – 38, 64, 92, 105, 123, 268, Függ. II.
- László, II., magyar király (1162–1163) – 123
- László, III., magyar király (1204–1205) – 39, 91, 107
- László, (Kun) IV., magyar király (1272–1290) – 39, 91, 105, 167
- László, V. (Posthumus), magyar király (1440–1457) – 202, 255 (m)
- László I. Wencel
- Laudohn I. Loudon
- Layne, Diego (1512–1565), spanyol jezsuita hitszónok, a Jézus Társaság egyik megalapítója, a rend második főnöke – 437
- Lázár János (1703–1772), gróf, erdélyi kormányzó elnök, Belső-Szolnok vm. főispánja, költő, író – 102
- Lea (Lia), ótestamentumi személy, Lában leánya, Jákob első felesége (d. n.) – 436
- Leeb, Gabriel, Buzási János ismerőse (1755) – 11
- Legendics, Franjo, Varasd vm-i ágens (1782) – 406
- Légrádi László, Bihar vm-i szolgabíró (1755) – 12
- Lehoczky András, kanonok (1764) – 137
- Leibnitz, Gottfried Wilhelm (1646–1716), német politikus, filozófus – 65, 136, 249
- Leichnam, ?, körmöcbányai városi tanácsos (1769) – 207
- Lemonj, ?, körmöcbányai városi tanácsos (1769) – 207
- Lendvay Boldizsár, magyar királyi udvari kamarai regisztrátor, levéltáros (1769) – 223
- Levy (Löwy?), Simon Victor, csehországi zsidó filológus (1776) – 361, 372
- Libertinyi Sámuel, jogtudós, az Eszterházy-uradalmak ügyésze Pesten, Zólyom vm. törvényszéki ülnöke és bírja (1769, 1770) – 222, 258
- Lieb, Christophor, melki bencés szerzetes, egyháztörténet-író (1764) – 117
- Liedemann György (1734–?), kereskedő, soproni polgár – 45, 50
- Ligori I. Liguori
- Liguori, Alphonso Maria de (1696–1787), olasz teológus, a redemptorianus és liguorianus rend megalapítója – 299
- Linden I. Aspremont-Reckheim
- Lipót (Leopold, Luitpold), III. (Szent) (kb. 1073–1136), osztrák őrgróf, a melki bencés apátság alapítója – 252
- Lipót, I., magyar és cseh király, német-római császár (1664–1704) – 168, 277, 295, 296, 305
- Lipsius, Justus (Lips, Joest) (1547–1606), német államtudós – 45
- Loboczki cs. – 93
- Lombard Mihály I. Szentábrahádi Lombard Mihály
- Lónyay cs. – 285
- Loudon, Gedeon Ernst (1716–1790), osztrák tábornagy, hadvezér, államférfi – 288
- Lőrinc (Laurentius), esztergomi érsek (1105–1116 után) – 89
- Lubomirski cs. – 266
- Lubomirski (Lubomirsky, Lyubomirski), Marcin Jerzy (?–1811), lengyel főnemes, tábornagy – 196 (m)
- Lucilius, Caius (kb. Kr. e. 180–102), római lovag, szatíraíró – 38
- Lucke, Johann Jakob (Lucius, Johannes Jacobus) (1574–1653), német történétíró – 38, 65, 163
- Lucz ?, Berzeviczy Sándor ismerőse (1772) – 306
- Ludányi Tamás, egri püspök (1401–1403, 1422–1424) – 41, 76, 91
- Ludis János (Addai), selmecbányai polgár (1771) – 263
- Ludwig (Ludovicus), melki bencés apát (1770) – 252
- Ludwig (Ludvigh), ?, körmöcbányai városi tanácsos (1769) – 207
- Lukács László (Ladislau) – (97)
- Lukinics Mihály, Sopron vm. aljegyzője (1783) – Függ. VI.
- Luther, Martin (1483–1546), német reformátor, író, bibliafordító – 170 (m), Függ. II., függ. III., Függ. V.
- Mabillon, Jean (1632–1707), francia bencésrendi szerzetes, történétíró – 38, 65, 105
- Macedóniai Dancs, magister, zólyomi és lipői ispán (1769) – 222
- Maciej z Miechowa, Miechowita (eredetileg Maciej Karpia) (1457–1523), lengyel krónikaíró, orvosdoktor, geográfus, asztrológus – (163), 268
- Machiavelli, Niccolo (1469–1527), olasz államférfi, író – Függ. V.
- Macrobius, Ambrosius Theodosius (kb. 400–?), neoplatonista filozófus, grammatikus, egyháztörténet-író – 46
- Maecenas (Moecenas), C. Clinius (?–Kr. e. 8) római költő – 68, 407, 431
- Magliabechi, Antonio (1633–1714), firenzei olasz könyvtáros, filológus – 65
- Mágócsy Ferenc (kb. 1580–1611), Torna és Bereg vm. főispánja, Felső-Magyarország főkapitánya – 287
- Májér ?, katolikus pap (1770) – 225

- Majláth (Mayláth) József (1735–1810), császári és királyi udvari tanácsos, Hont vm. alispánja – 232
- Major Pál, evangélikus lelkész (1754) – 3
- Majthényi László, Zólyom vm. főispánja, Kis-Komárom várkapitánya, pápai kapitány (1769) – 222
- Mammachi, ?, olasz pap (1765) – 160
- Manica I. Mónika
- Mantegna, Andrea (1430–1505), olasz reneszánsz festő – 3
- Margaretha, III. Wilhelm szász herceg és Anna (Habsburg) leánya, Heinrich von Neuhaus felesége (1770) – 261
- Margit (1242–1270), Szent (Árpád-házi), magyar hercegnő, domonkos apáca – 191
- Mária, magyar királynő (1382–1395), Zsigmond magyar király első felesége – 93
- Mária (Habsburg) (1505–1558), magyar királyné, Németalföld helytartója, II. Lajos magyar király felesége – 255 (m), Függ. III.
- Mária Krisztina (1742–1798), I. Ferenc István császár és Mária Terézia ötödik gyermeke, Németalföld helytartónője, Albert szász-tescheni herceg felesége – 255 (m)
- Mária Terézia, magyar és cseh királynő (1740–1780) – (4), 17, 22, (26), 34, 58, (78), 79, (89), 91, (101), 118, 129, (134), 136, 150, 156, (164), 187, (195), 196, 204, (220), 227, (255), 262, (279), 285, 290, 294, 324, 329, 331, 332, 333, 338, 340, (347), 349, 353, 356, 357, 359, 361, 364, 365, (370), 373, (374), 376, (377), 388, 389, 390, 393, 396, 407, Függ. I., Függ. III.
- Máriássy cs. – 246 (m)
- Máriássy Anna (?–1592) – 246 (m)
- Máriássy Borbála (1770) – 246 (m)
- Máriássy Imre (?–1609), Szepes vm. alispánja – 246, 246 (m)
- Máriássy Klára (1770) – 246 (m)
- Mariássy Zsuzsanna (1770) – 246 (m)
- Marics (Marich) Lajos, Varasd vm. jegyzője (1783) – 427
- Marini (Marinius), Luigi Gaftano (1742–1815), a vatikáni könyvtár első custosa, a vatikáni levéltár igazgatója, egyháztörténet-író – (323)
- Markoss László (Csúzi), zólyomi ispán (1769) – 222
- Markotai Márton, Dobai Székely Sámuel ismerőse (1763) – 68
- Maro I. Vergilius
- Marsina, Richard – (155)
- Marthene, Edmund (1654–1739), francia bencésrendi szerzetes, egyháztörténet-író, teológus – 76
- Martin János, magyar nemes (1778) – 388
- Martin, V. C., Kollár Ádám Ferenc és Johann Theophil Cober közös ismerőse (1762) – 46
- Martines, Joseph von, a bécsi udvari könyvtár első custosa (1779, 1783) – 399, 400, Függ. VI.
- Martini, Hans von I. Martin János
- Martini, Karl Anton von (1726–1800), báró, osztrák jogtudós, államférfi, bécsi egyetemi tanár – 419
- Martinuzzi Frater György I. Frater György
- Martonyosy Zsigmond, királyi fiskális (1772) – 295, (298)
- Maszlakovics János, szerb származású küldönc (1771) – 285
- Máté (Szent) (Kr. u. 1. sz.), evangélista – 87, 136
- Matkovics Pál, a dunántúli kerületi tábla ülnöke (1787), császári és királyi udvari tanácsos (1765) – 144
- Matta, Visa Marton de – 105
- Mattatics István, Varasd vm.-i szolgabíró (1781) – 403, 416
- Mátyás, I. (Corvinus), magyar király (1458–1490) – (3), (37), 38, 39, 41, 44, 45, 91, 94, 108, (114), 123, 141, 179, 190, 202, 238, 239, 292, 404
- Mátyás (Habsburg), II., német-római császár (1612–1619), magyar és cseh király (1608–1619) – 255 (m)
- Maurer, Anton, Hrabina József ismerőse (1772) – 298
- Maurocenna cs. I. Morosini cs.
- Maurocenna, Thomassina I. Morosini, Thomasina
- Maurovics ?, ágens (1781) – 403
- Mayer, Caspar (?), a tiroli neustifti kolostor könyvtárosa (1762) – 52
- Mayer, ?, osztrák államférfi, valóságos titkos császári és királyi udvari tanácsos, bécsi udvari kamarás – 310
- Mecséry (Mecséri) József, pozsonyi ügyvéd (1782) – 407, 409
- Mednyánszky Alajos, törvényszéki ülnök (1762) – 76
- Mechovit cs. – 266
- Mela, Pomponius I. Pomponius Mela
- Meleta, Meletie I. Kovács Meletie
- Mendelssohn, Moses (Dessau, Moses) (1729–1786), zsidó származású német író, polihisztor, mecénás – 361, 372
- Mérei Mihály (?–1572), királyi személynök (1544–1562), nádori helytartó (1562–1572) – (61), 64
- Mérey Mihály, Nyitra vm.-i nemes (1768) – (194)
- Mérey Tamás, ügyész a Magyar Királyi Kurián (1783) – 428 (m)
- Michelangelo, Buonarroti (1475–1564), olasz festő és szobrász, építész, humanista költő – 68
- Miechow I. Maciej z Miechowa
- Migazzi, Christoph Anton (1714–1803), gróf, váci püspök (1756–1761), váci püspöki helytartó (1761–1785), bécsi érsek (1761–1803), bíboros – Függ. III.
- Migazzi, Chritoph Vincent Johann (1737–1770), gróf, császári és királyi kamarás – 209
- Migne, Jean-Pierre – (176)
- Mihály bán (1764) – 136
- Mihály József, Kollár Ádám Ferenc tanítványa Bécsben (1775) – 368
- Mike I. Jemnisi Mikes
- Miklós (Albert fia), erdélyi püspök (1400–1401) (1762) – 44
- Miklós, Bebek Detre fia, zólyomi ispán (1430), királynéi tárnokmester (1769) – 222
- Miklós, Ivánka fia, Kállói (Semjéni) Demeter jobbágya (1762) – 41
- Miklós, Kelemen fia, Kállói (Semjéni) Demeter jobbágya (1762) – 41
- Mikó I. Zólyomi Mikó
- Mikoviny Sámuel, báró (1700–1750), mérnök, térképész – 129

- Miksa (Habsburg), I. német-római császár, (1493–1519) – 255 (m)
- Milassin Ferenc, Kollár Ádám Ferenc zágrábi ismerőse (1772) – 297, 300
- Miller, Johann Peter (1725–1789), német teológus, göttingai egyetemi tanár – 123
- Mocnu, Lundt (?), Benyovszky István és Kollár Ádám Ferenc közös ismerőse (1770) – 254
- Moise, ?, erdélyi román archimandrita (1755) – 30
- Mokoss József, fogalmazó a Magyar Királyi Udvari Kamara levéltárában (1762; 1763) – 74, 80, (98), (99), 101
- Mónika (Szent) (Kr. u. 322–381), Szent Ágoston anyja – 366
- Montaigne I. Mantegna, Andrea
- Montaltius, Ludovicus I. Pascal, Blaise
- Monteregio, Johannes de I. Regiomontanus
- Montfaucon, Bernard de (1655–1741), francia bencésrendi pap, egyháztörténet-író, filológus, paleográfus – 34
- Morelli, Jacopo (1745–1819), olasz tudós és könyvtáros, a római Marciana könyvtár custosa – 264
- Morosini (Maurocenna) cs. – 163
- Morosini (Maurocenna) Thomasina (?–1300), István (Utószülött) herceg felesége, III. András magyar király anyja – 163
- Mort.[?] Sacr.[?] álnév – 124, 126
- Moysis (Moses), zsidó farizeus (1772) – 300
- Mózes (Moses) (kb. Kr.e. 1500–1380), zsidó őspatriarkha – 92
- Muratori, Lodovico Antonio (1672–1750), olasz történetíró – 65
- Muret, Marc Antoine (1526–1585), francia humanista tudós, szónok és költő – 3
- Musztafa, III., török szultán (1757–1773) – (198)
- Müller, Gerhard Friedrich (1705–1783), német államférfi, történetíró, filológus, nyelvész – 142
- Müller, Ignaz (1713–1782), a Sankt Dorothea kolostor apátja, a Studienhofkommission elnöke, Mária Terézia gyóntatója – 343
- Münchhausen, Johann (kb. 1466–kb. 1555 előtt), Catharina von Sachsen férje – 261
- Münner, ?, körmöcbányai városi tanácsos (1769) – 207
- Nádasdy cs. – 71, 234, 384
- Nádasdy Ferenc (1625–1671), gróf, királyi főudvarmester (1646–1655), országbíró (1655–1670), nádor (1667–1670), Vas, Zala és Somogy vm. főispánja – 232
- Nádasdy Ferenc (1708–1783), gróf, horvát bán (1756–1783), altábornagy – 384, (403)
- Nádasdy Pál (?–1663), gróf, királyi udvari főkamrás (1625–1633), királyi udvari tanácsos, Vas vm. főispánja – 232
- Nádasdy Pálné, Révay Judit, grófnő (1770) – 232
- Nagy Gábor – (219)
- Nagy Iván – (40), (189)
- Nagy Istvanin I. Nagy Istvánné
- Nagy Istvánné (1782), Szluhané Sinzendorf Róza grófnő ismerőse, Sopron vm-i birtokos – 418
- Nagy József, referendarius a Magyar Királyi Udvari Kamaránál (1763) – 82
- Nagy József, Borsod vm-i (szendrői) nemes (1765) – 143
- Nagykálói ("Lökös") János (1550) (1763) – 105
- Nagysemjéni Demeter I. Kállói (Semjéni) Demeter
- Nanette I. Kollár Anna Mária
- Németh József, keresztényi lakos, falubíró (1776) – 387
- Nepos, Cornelius (kb. Kr. e. 100. – Kr. e. 32 után), római történetíró – 136
- Nessel, Daniel (1644–1699), német bibliográfus, a bécsi császári udvari könyvtár custosa, császári udvari tanácsos – 34, 60
- Neuhaus, Heinrich von (?–1517), gróf, Margaretha von Sachsen férje – 261
- Neuhold János, magyar udvari királyi kamarai tanácsos, urbáriális bizottsági biztos (1776) – 376
- Neuton I. Newton
- Nevelet, I. N., francia filológus (1762) – 46
- Newton, Isaac (1642–1726), angol matematikus, fizikus és asztronómus – 249
- Noesselt, August Johann (1734–1808), német protestáns teológus – (176)
- Norbert I. Conradi Norbert
- Nugel, ?, német tudós, filológus (1762) – 40
- Nyáry, János, gróf (1768), Nyitra vm-i főnemes – 193
- Okolicsányi I. Okolicsányi
- Okolicsányi Antal, Turóc vm. alispánja (1771) – 325, 327, (328)
- Okolski, Szymon (1580–1654), lengyel dominikánus prior, történetíró – 163
- Oláh Miklós (1493–1568), esztergomi érsek (1553–1568), humanista történetíró – 92, 100, 103, 104, 123, 159
- Oliver I. Paksi Oliver
- Oppianosz (Oppianus) (kb. Kr. 200–?), görög költő és grammatikus – 33, 34, 46
- Orczy (Orczi) Lőrinc (1718–1789), báró, tábornok, költő, mecénás – 436
- Ordódy Kristóf, Trencsén és Nyitra vm. alispánja (1768) – 194
- Ortilo (?), melki bencésrendi szerzetes (1770) – 252
- Otokócsi Főris Ferenc (1648–1718), református lelkész, majd katolikus tanár Nagyszombatban, teológus, nyelvész – 76, 89, 92
- Ovidius Naso, Publius (Kr. e. 47.–Kr. u. 17.), római költő – 132, 133?, 136, 145
- Ozinyi Máté, zólyomi ispán (1769) – 222
- Paksi, ?, Kollár Ádám Ferenc ismerőse (1762) – 62
- Paksi Oliver (?–1360), magister, zólyomi ispán (1339–1346), több vm. ispánja, királynéi udvarbíró, tárnokmester (1347–1353, 1359–1360) – 222
- Pál, zágrábi püspök (1762) – 41
- Pálffy cs. – 80, 194, 287
- Pálffy Károly Pál (1697–1774), gróf, tábornagy, főajtónállómester (1738–1774) – 200, 241
- Pálffy Miklós (1657–1732), gróf, tábornagy, főkamrás (1693–1705), koronaőr (1701–1714), országbíró (1713–1714), nádor (1714–1732) – 200
- Pálffy Miklós (1710–1773), gróf, főudvarmester

- (1734–1765), királyi udvari kancellár (1758–1762), országbíró (1765–1773) – (48), 204
- Pálffy Pál (?–1654), gróf, kamaraelnök (1625–1646), főpohárnok (1625–1641), főudvarmester (1641–1646), országbíró (1646–1649), nádor (1649–1654), magyar királyi tanácsos, Pozsony vm. főispánja – (200), 287
- Pálffy Tamás (?–1679), gróf, csanádi (1650–1668), váci (1668–1671) és nyitrai püspök (1671–1679), királyi udvari kancellár (1670–1679), Zólyom vm. főispánja – 222
- Palics Márton, zólyomi ispán (1769) – 222
- Palma Károly Ferenc (1735–1787), jezsuita szerzetes, történetíró – 126, 170, (176), 190, 241, 268, 370, 371, 405
- Palocsay cs. – 266, 376
- Palocsay Ferenc (1699–?), báró, Szepes vm-i főnemes – 266
- Palocsay József (1708–?), báró, Szepes vm-i főnemes – (374)
- Palugyay cs. – 327, 328
- Palugyay Mihály, Liptó vm. jegyzője, táblabírája és első esküdtje (1772) – 327, 328
- Pancratiusz Mihály (1631–1690), erdélyi szász evangélikus superintendens, tanár – 45, 88
- Pascal, Blaise (1623–1662), francia matematikus, fizikus, filozófus – 437
- Pászthory Dániel, Sopron vm. főszolgabírája (1783) – Függ. VI.
- Pászthory (Pászatory) László, Sopron vm. alszolgabírája, vicefiskálisa, alispánja (1776, 1783) – 383, 384, Függ. VI.
- Patachich Ádám (1717–1784), báró, váradi püspök (1759–1776), kalocsai érsek (1776–1784), a Hétszemélyes Tábla ülnöke, Bihar vm. főispánja – 78, (137), 377
- Patyi cs. – 387
- Pauler Gyula – (95)
- Pázmándi Gábor, Komárom vm-i nemes, orvosdoktor (1766) – 158
- Péchy György, Sáros vm-i alszolgabíró, Péchy István Ferenc bátyja, a tiszáninneni kerületi tábla bírája (1760–1770) (1769) – (220)
- Péchy István Ferenc (kb. 1711–kb. 1792), Sáros vm-i köznemes, író, jogtudós – 144, 145, 147, 148, 149, 152, 153, 154, 155, 158, 220
- Pécsi (Péchi) Lukács (kb. 1550–1603 után), katolikus egyházi író – 209
- Peck, királyi kancellárius (d. n.) – 442
- Perényi (Perény, Prényi) cs. – 71, 292
- Perényi Borbála, Czobor Imre felesége (1772) – 292
- Perényi Ferenc (?–1562), főtárnokmester – 292
- Perényi István, főlovászmester (1514), főpohárnokmester (1525) (1772) – 292
- Perényi Miklós (?–1428), Miklós bán fia, lovászmester (1420–1428), több vm. ispánja – 76
- Perlas I. Rialp
- Péter (Szent) (?–Kr. u. 65), Jézus Krisztus első tanítványa, a 12 apostol egyike – 44
- Péter (Orseolo Péter), magyar király (1038–1041; 1044–1046) – 36, 57, 76
- Péter, Máté fia, csanádi püspök (1438–1457) (1763) – 91
- Péter Zoltán – (44)
- Péterffy Károly (1700–1746), jezsuita pap, teológiai tanár, történetíró – 87, 89, 97, 200
- Pető (Petheo) cs. (1763) – 91
- Pető (Petheo) János (?–1424), Gersei Pető fia, speciális királyi kamarás, tátkai vármagy (1422–1423), több vm. ispánja (1763) – 79, 91
- Pető (Petheo) János, királyi főkamarás (1561–1577), zólyomi ispán (1769) – 91, 222
- Pető (Petheo) Tamás, Pető fia, Garai Miklós familiárisa, kőszegi vármagy (1395), cseszneki vármagy (1398), abaúji ispán (1406–1407) (1763) – 79
- Pető (Petheo) Zsigmond, Ónod várának parancsnoka, országos alkaptány, Felső-Magyarország főkapitánya (1659), Zemplén vm. főispánja (1763) – 91
- Petrosz (Krétikosz) (Petrus Cretensis), bizánci történetíró (1759) – 34
- Pez, Hieronym (1675–1762), melki bencés szerzetes, osztrák történetíró – 243, 252
- Pfeffersholder I. Pfeffershofer
- Pfeffershofer Ignác, Kollár Ádám Ferenc unokatestvére, keresztényi, büki és szopori birtokainak gazdatisztje (1782, 1783) – 414, 417, Függ. VI.
- Pfeiffer, ?, báró, Benczur József ismerőse (1769) – 220
- Philippides ?, Gaja de, bécsi udvari tolmács (1755–1756, 1762) – (4), (28), 41
- Philipponis, ?, a Magyar Királyi Udvari Kamara levéltárának alkalmazottja (1763) – 80
- Philipposz (Philippus), II., makedón király (Kr. e. 383–336) – 114
- Phrantész (Szphrantész), Georgiosz (Phrantzes, Sphrantzes, Georgius) (kb. 1401–1477), bizánci történetíró – 1
- Piacsek János, turócszentmártoni plébános (1772) – 315, 316, 317, 319, 321, (327)
- Piaczol (Piazol) Károly, Sopron vm-i harmincados, kamarai biztos (1776) – 381, 381 (m)
- Pichler, ?, királyi udvari tanácsos (1764) – Függ. I.
- Pirolth ? (d. n.) – 441
- Pius, VI., római pápa (1775–1799) – (377)
- Platón (Plato) (Kr. e. 428/7–348/7), görög filozófus – (84)
- Plautus, Titus Maccius (Kr. e. 250–184), római vígjátékíró – 45, 153
- Plinius, Caecilius Secundus (Kr. u. 62–114), római államférfi, író – 93
- Plutarkhosz (Plutarchus) (Kr. u. 50–120), görög filozófus, életrajzíró – 114
- Pock Mátyás (1690–1779), jezsuita tudós, teológus, tanár, a győri jezsuita kollégium és a bécsi Theresianum rektora – (97)
- Podhradzky Ferenc, Nyitra vm. alszolgabírája (1769) – (194)
- Podmaniczky János, báró (?–1788), Pest-Pilis-Solt vm-i főnemes – 88
- Podmaniczky Sándor, báró (?–1786), Pest-Pilis-Solt vm-i főnemes – 88
- Poléntari Ferenc, nagyváradi kanonok, protonotárius,

- csanádi apát, Közép-Szolnok vm. archidiakónusa (1756) – 32
- Polter Antal, újkéri plébános (1776) – 379, 380, 385, 386, 387
- Polti, ?, eperjesi fűszerkereskedő (1763) – 92
- Pomponius Mela (Kr. e. I. század), római geográfus – 65
- Ponekovich Ferenc Xavér, Varasd vm-i nemes (1783) – 430
- Pongrácz Boldizsár (1737–?), királyi udvari tanácsos, követ, fró – 164
- Pongrácz Imre, a garamszentbenedeki bencés kolostor apátja (1762) – 76
- Pongrácz József, Trencsén vm-i nemes (1771) – 269
- Pongrácz Márton, Benczur József és Kollár Ádám Ferenc közös ismerőse (1769) – 200, 204, 208, 209
- Poniatowski (Ponyatovszky), Kazimierz (1721–1800), herceg, Poniatowski Szaniszló lengyel király bátyja, a Lengyelországnak elzalogosított 16 Szepes vm-i város kapitánya – 196 (m)
- Ponyiki (Poniki) Fülöp, magister, zólyomi ispán (1769) – 221
- Ponyilai János (1762) – 44
- Ponyilai Pál, Ponyilai János fia, ispán (1762) – 44
- Poozampi, Guiseppo (Joseph), olasz filológus, történétíró (1764) – 113
- Possival, Johann, cseh exjezsuita (1774) – 352
- Pray György (1723–1801) jezsuita történétíró, egyetemi tanár, az Egyetemi Könyvtár custosa – (61), 84, 88, 92, 93, 102 (m), 107, 108, 116, 123, 127, 159, 165, 166, 187, 190, 191, 193, 197, 220, 228, 237, 238, (238), 239, 240, (241), 242, 259, 295, 370, 371
- Prényi I. Perényi
- Preyner ?, császári és királyi udvari tanácsos (d. n.) – 442
- Preyst, Michael Johann (1783) – Függ. VI.
- Priskosz Rétor (Priscus Rhetor) (kb. 415–472 után), bizánci utazó Attila hun király udvarában, történétíró – 237
- Prokes Ferenc, toplicai és sziszeki ágens (1781) – 407
- Prónay cs. – 164
- Prosenovszky Miklós, (vitzkovi és szirovici), zólyomi ispán (1769) – 222
- Prusinszky József (?–1805), Sopron vm. táblabírája, az ágastai evangélikus egyház világi felügyelője (1782) – 418, Függ. VI.
- Publius Syrus (Kr. e. I. század), római mimusköltő – (102)
- Puchaimb, Wolfgang Geblerdorf von, Zólyom vm. főispánja (1769) – 222
- Pulszky Dániel Ferdinánd, báró, császári és királyi őrnagy (1762) – 38
- Pulszky Sámuel, Sáros vm-i nemes (1765) – 158
- Putnik, ?, erdélyi román görög-keleti pap (1756) – 27
- Quandt, Johann Gottfried (?–1776), könyvtáros, 1758-tól a bécsi udvari könyvtár második custosa – 388
- Quandt, Johann Jacob (1686–1772), német teológus, történétíró, hebraológus – 112
- Quirini (Querini), Angelo Maria (1680–1755), bresciai bsboros, teológus, XIV. Kelemen pápa vatikáni könyvtárosa – 60
- Ráday Gedeon, id. (1713–1792), földbirtokos, költő, mecénás, irodalomszervező – 44, 88, 253
- Ráday Pál (1677–1733), II. Rákóczi Ferenc kancellárja, diplomata, fró és költő – 144
- Radics (Radici), ?, Bihar vm-i harmincados (1756) – (15), 20
- Radon, zólyomi ispán (1769) – 222
- Radu, Iacob – (3), (18)
- Radványi (Radvánszky) Dénes, Tamás fia, zólyomi alispán (1377) (1769) – 222
- Rákkel (Rachel), ótestamentumi személy, Lábán lánya, Jákob felesége (d. n.) – 436
- Rákóczi cs. – 292, 294
- Rákóczi Ferenc I., választott erdélyi fejedelem (1652–1660) – 166, 281, 286, 292, (294), 296
- Rákóczi Ferenc II., erdélyi fejedelem (1705–1711) – 44, 45, 39, 91, 144, (294), 296, 322
- Rákóczi György I., erdélyi fejedelem (1630–1648) – 45, (286), (294), 296
- Rákóczi Júlianna, Bora (?–1717), II. Rákóczi Ferenc nővére, Franz Gobert Aspremont-Reckheim gróf felesége – (294), 296
- Rákóczi Zsigmond, füleki kapitány, erdélyi fejedelem (1607–1608) – 202
- Ranzano, Petro (Ransanus, Petrus) (1420–kb. 1492), domonkos rendi szerzetes, lucerai püspök, humanista történétíró – 209, 220
- Ráskay Lea (15. század vége–16. század első fele), domonkos rendi apáca, kódexmásoló – (191)
- Rátkay Péter, Gömör vm-i nemes (1768) – 200
- Raynaldus Odoricus I. Rinaldi, Oderico
- Raynaldus, Theophilus I. Raynaldus Odoricus
- Regiomontanus (Monteregio, Johannes de; eredetileg Müller, Johannes) (1436–1471), német humanista tudós, csillagász, matematikus, geográfus – 65
- Reglini, Petro, vatikáni pápai apostoli cursor (1764) – 158 (m), Függ. IV.
- Reisenhuber (Reissenhuber), Franz, 1774-től harmadfrónok a bécsi császári könyvtárban (1774, 1776, 1782) – 350, 390, 420
- Rendl, Joseph, kancellista (1769) – 223
- Repnyin, Nyikolaj Vasziljevics (1734–1801), orosz herceg, diplomata, tábornok – 196 (m)
- Révay cs. – (234), 277, 404
- Révay Antal, gróf, Nyitra vm-i főnemes, nagybirtokos (d. n.) – (442)
- Révay Judit I. Nádasdy Pálné
- Révay Mihály, báró, királyi főajtónállómester (1577–1587), királyi udvari tanácsos, Turóc vm. főispánja – 232
- Révay Mihályné, Bakich Anna (1770) – 232
- Révay Nepomuk János, gróf, főnemes (1771) – 277
- Révay Simon, Trencsén vm-i főnemes, nagybirtokos (1781) – 404
- Rhetimnosz, Petrosz (Rhetymnus, Petrus de) I. Petrosz Krétikosz (Petrus Cretensis)
- Rialp (Perlas), Don Ramon de Vilana Marquis de, spanyol államtitkár Bécsben (1764) – 130
- Ribics Rudolf György, a Magyar Királyi Udvari Kamara levéltárosa (1762, 1763) – (58), (67), 74, 75, 80, 82, 181

- Ribiny János (1722–1788), evangélikus egyházi író – 248, 265
- Richwaldszky György (1744–1779), esztergomi kano-
nok – (124), (136)
- Riegger (Rieger), Paul Josef (1705–1775), osztrák jog-
tudós, bécsi egyetemi tanár – 200
- Rinaldi, Oderico (Raynaldus Odoricus) (1595–1671),
olasz egyháztörténet-író – (107)
- Rittershausen (Rittershusius), Konrad (1560–1613),
német humanista jogtudós, filológus, altdorfi egyete-
mi tanár – 34
- Rode, Johannes von, brémai érsek (1762) – 60
- Roper?, II. István magyar király fia? (1762) – 36
- Romolati, Francesco, magister curiae a pápai Szent-
széknél (1764) – 158 (m)
- Rosenberg–Orsini, Vincenz Ferrerius (1722–1794),
osztrák államférfi, császári udvari főkamrás – 419,
(421)
- Rosenthal, Theodor Anton Taulow von (1702–1779),
császári udvari tanácsos, történetíró, a Haus-, Hof-
und Staatsarchiv igazgatója – 74, 151, 262, 288,
305, (328), (393)
- Rotarides Mihály (?–1747), irodalomtörténet-író – 44,
50, 57
- Roth, Rudolph, német történetíró, numizmatikus (1766)
– 163
- Rozgonyi János (?–1471), erdélyi vajda (1449–1458),
királynéi tárnokmester (1438), országbíró (1470–
1471), több vm. ispánja – 202
- Rozgonyi Rénald (Rajnald Rinaldo) (?–1472), orszá-
nagy (1440–1452) – 202
- Rudolf, II., (I.), német–római császár (1576–1608),
magyar és cseh király (1576–1608) – 255 (m), 287,
321, 325, 328, 393
- Rudolf (Kracz) magister, zólyomi ispán (1769) – 222
- Ruttkay Dániel, (1740–1820), Turóc, majd Pest–Pilis-
Solt vm.-i nemes – 190
- Saadeddin (Muhammad Hasan), török történetíró
(1763) – 84, 89
- Saceni I. Széchenyi Antal
- Sághy Lajos, Sopron vm. szolgabírája (1783) – Függ.
VI.
- Sághy (Saghi) Mihály, protonotarius, vasvári kanonok
(1782) – 419
- Sajnovics János (1733–1785), nyelvtudós, csillagász –
235, 236, 237, 239, 241, 245
- Salleburg, ?, gróf (1755) – 11
- Salvadori, ?, bécsi pápai nuncius kancellárja (1764) –
135
- Sambucus, Johannes I. Zsámboki János
- Sámuel I. Aba Sámuel
- Samsek János, túrócszentmártoni lakos (1781) – 404
- Sárdy (Sárdi) Sámuel, Alsó-Fejér vm.-i nemes (1771)
– 281
- Sautersheim, Ignaz von, fogalmazó a Magyar Udvari
Királyi Kancellárián (1762, 1763) – 74, 80
- Sax, Christoph (Sassio, Christoph) (1714–1806), német
tudós, filológus, a milánói Ambrosiana könyvtár
custosa – 38
- Schard, Simon (1535–1573), német filológus, történet-
író – 45
- Scharff, Daniel, selmecbányai polgár, kereskedő (1768)
– 188
- Schiara, Thoma, a római Szentszék szent gyűlésének
titkára (1764) – Függ. IV.
- Schiller, ?, Kollár Ádám Ferenc keresztényi birtokának
gazdatisztje (1783) – Függ. VI.
- Schilter, Johann (1632–1705), német történetíró, jogtu-
dós – 243
- Schmeitzel Márton (1679–1747), egyetemi tanár Jéná-
ban, majd Halléban – 44
- Schmidegg, Elias (1768) – 188, 193, 197, 432
- Schmidegh I. Schmidegg
- Schmidegg, Thomas Theodor Leopold, báró (?–1726),
Zólyom vm. főispánja – 222
- Schmidek I. Schmidegg, Elias
- Schmidshansen, ?, körmöcbányai városi polgár (1769)
– 207
- Schmitt Miklós (1707–1767), jezsuita szerzetes, törté-
netíró, teológus, a győri jezsuita kollégium rektora –
(97), 116, 123, 190, 268
- Schmitt (Schmittiana) asszony (1768) – 200
- Schmitt asszony (Schmittiana domina) (d. n.) – 441
- Schneider, ?, körmöcbányai városi tanácsos (1769, d.
n.) – 207, 438
- Schneider (Sneider), Berzeviczy Sándor bécsi ismerőse
(1771) – 271
- Schonot, Johann Georg (?–1782), 1746-tól a bécsi
udvari könyvtár másodfoka – 390
- Schonenbusch (Schonenbosch), Cornelius (?–1782),
1757-től a bécsi udvari könyvtár másodfoka – 390
- Schramb, Anselm, osztrák egyháztörténet-író, a melki
bencésrendi apátság krónikaírója (1771) – 252
- Schröck (Schröckh), Johann Wolfgang, bécsi kereske-
dő, Bél Mátyás veje, Bél András Károly sógora
(1765) – 129, 138
- Schrötter, ?, körmöcbányai városi tanácsos (1769) –
207
- Schulteti, ?, fiskális (1765) – 133
- Schulz, Adam, bányaiügyi igazgató Körmöcbányán
(1769) – 207
- Schulze, Johann Ludwig, német filológus, teológus
(1767) – (176)
- Schurzfleisch, Conrad Samuel (1641–1711), német
polihisztor – 65
- Schuster, Beda (1724–1806), melki bencésrendi szerze-
tes, filológus, teológus, történetíró – 117, 243, 250,
252
- Schwab (Svab), ?, Kollár Ádám Ferenc bécsi ismerőse
– 118, 119, 120, 124, 126, (133), 296
- Schwandtner, Johann Georg von (1716–1791), osztrák
történetíró – 45, 179, 209
- Schwartz, Johann Gottfried (Godofred) (1707–1788),
rintelni evangélikus superintendens és tanár, történe-
tíró – 39, (40), 43, 52, 123, 147, 164, 209
- Schwarz ? I. Schwab ?
- Schwarz Ignác, bécsi antikvárius – (336), (339), (342),
(343), (353), (354), (358), (364), (365), (368), (369),
(373), (374), (392), (394)
- Schwarz Sándor (Alexander), Berzeviczy Rikolf isme-
rőse (1768) – 185

- Schwarzenberg, Joseph Johann Nepomuk (1722–1782), herceg, osztrák államférfi – 378
- Seeger, Johann Tobias Dürrenberg von, báró (?–1793), osztrák tábornagy – (279), 288, 376
- Segesváry Viktor – (44)
- Sembery Márton, Hont és Zólyom vm-i táblabíró, író (1768, 1769, 1771) – 194, 220, 222, 228, 261
- Semsey (Semsei) cs. – 93
- Senckenberg, Heinrich Christian Freiherr von (1704–1768), báró, osztrák államférfi, birodalmi udvari tanácsos, jogtudós – 113, 114
- Seneca, Lucius Annaeus (Kr. e. 4. – Kr. u. 65) – római államférfi, filozófus, író – (135)
- Sensel, Franz, 1774-től segéd-, majd 1782-től másodírnok, 1816-tól második custos a bécsi udvari könyvtárban (1776, 1783) – 390, Függ. VI.
- Seraphicus, Doctor I. Bonaventura
- Serédi Bálint, orvosdoktor Vácott (1783) – Függ. VI.
- Serédi György (?–1557), Sáros vm. főispánja, kassai kapitány – 93
- Severini János (?–1789), történetíró, evangélikus lelkész, gimnáziumi igazgató – 397
- Sibrik Gergely, helytartótanácsi királyi udvari tanácsos, jogtudós (1763) – (61), 64
- Sinai Miklós (1730–1808), református püspök, debreceni tanár, egyháztörténet-író – 173
- Simon (?–1213), bán, Gertrúd magyar királyné gyilkosa – 136
- Simon, András fia, ispán (1762) – 40
- Sixtus V., római pápa (1585–1590) – (109), 167
- Skaricza Gábor, Benczur József pozsonyi tanítványa, Újházy Dávid mostohafia (1768) – 198
- Skerlecz Miklós (Lomnicai) (?–1799), belső titkos tanácsos, országgyűlési követ, Zágráb vm. főispánja – 407
- Smitmer, szerzetes, Kollár Ádám Ferenc és Francesco de Brunati közös ismerőse (1765) – 160
- Sommersberg, Friedrich Wilhelm von (1698–1756), német történetíró – 261, 268, 288
- Soós György, Sáros vm-i dicátor (1763) – 93
- Soós István (Sóvári) (1416–1466), György-fi, Péter fia, Újlaki Miklós familiárisa, udvari lovag, sárosi ispán és várnagy (1435–1440), damásdi várnagy (1453) – 79
- Span(n)agel, Gottfried Philipp (Spanagelio, Godofredo Filippo) (?–1748), első custos a bécsi udvari könyvtárban („custos Germanicus”), Kollár Ádám Ferenc elődje a custosai tisztségben, filológus, jogtudós – 38, 40
- Spersg, Joseph Freiherr von (1725–1791), báró, osztrák történetíró, műpártoló, császári és királyi udvari tanácsos – 160
- Splényi József (1744–1831)?, császári és királyi udvari tanácsos, több vm. főispánja – 277 (m)
- Starhemberg, Conrad Sigmund Anton Fürst von (1689–?), herceg, császári és királyi udvari tanácsos, császári udvari főudvarmester – 390
- Stefancsik Benedek Konrád – (118), (121), (124), (133)
- Stephanus Henricus I. Estienne, Henri
- Sternberg, Franz Philipp (1708–1786), gróf, osztrák államférfi, császári és királyi udvari tanácsos – 129
- Stiglitz (Stiglius), ?, lipcsei városi tanácsos (1762) – 46
- Stoeger, Johann Nepomuk – (44)
- Stosch, Philipp (1691–1757), báró, német műgyűjtő – 314
- Stosch, Philipp özvegye (1771) – 314
- Strozzi, Tito Vespasiano (Strozza, Titus Vespasianus) (1451–1505), olasz humanista költő – 3
- Stur, ?, professzor (1783) – 429
- Suetonius, Gaius Tranquillus (kb. Kr. u. 70–kb. Kr. u. 140), római történetíró – (43)
- Sulyok Balázs, királyi főkamrás (1542) (1766) – 167
- Sulyok György, pécsi püspök (1766) – 167
- Sulyok István (?–1552), katona – 167
- Swieten, Gerhard van (1700–1774), báró, udvari orvos Bécsben, a császári udvari könyvtár igazgatója – 3, 34, 35, 36, 48, 110, (112), 129, 130, 138, 156, (176), 187, 239, 314, 360
- Swieten, Gottfried van (1734–1803), báró, udvari tanácsos, a császári udvari könyvtár igazgatója – 396, 399, 400, 421
- Sydenham, Thomas (1624–1689), angol orvos, természettudós – Függ. VI.
- Szabó Dezső – (164)
- Szalai ?, falubírójelölt Keresztény faluban (1776) – 387
- Szapáry cs. – 401
- Szapolyai cs. – 268
- Szapolyai (Zápolya) István (?–1499), szepesi ispán, Szilécia kormányzója (1487–1499), Ausztria helytartója, Bécs kapitánya (1490), nádor (1492–1499) – 248, 277
- Szapolyai (Zápolya) János I. János I., magyar király
- Szaszki, Szászky János I. Tomka–Szászky János
- Szathmári Paksi István, debreceni református kollégium professzora (1768) – 173
- Szathmáry Pál, magyar testőr Bécsben (1762, 1763) – 41, 93
- Széchenyi I. Széchényi
- Széchenyi cs. 384
- Széchenyi Antal, gróf, tábornagy, császári és királyi udvari tanácsos (1756) – 31
- Széchenyi Ferenc (1754–1820), gróf, Baranya és Somogy vm. főispánja, országbíróhelyettes (1800–tól), a Magyar Nemzeti Múzeum és Könyvtár alapítója – 384
- Széchenyi György (1592–1695), államférfi, alkancellár (1643–1648), főkancellár és esztergomi érsek (1685–1695) – 293
- Széchenyi István (1791–1860), gróf, államférfi, író, a Magyar Tudományos Akadémia megalapítója – (68)
- Szechini I. Széchényi
- Szecsényi I. Széchényi Antal
- Szécsényi György I. Széchényi György
- Szécsi Dénes (?–1465), bíboros, esztergomi érsek (1440–1465), főkancellár (1453–1465) – 93
- Szegedi János (1699–1770), jogtudós, egyetemi tanár – 1407, 144
- Szejhán, kun nagyfejedelem (1763) – (91)
- Szelestei N. László – (3), (86), (158)

- Sze-ma C'ien (?–Kr. e. 86 vagy 74), kínai államférfi, történetíró – (88)
- Sze-ma T'an (?–Kr. e. 110), kínai történetíró – (88)
- Szendrey Benedek, a Magyar királyi Udvari Kamara pozsonyi levéltár igazgatója – (67), 184, 221, 232, 234, 246, 248, 254, 259, 269, 277, 287
- Szent-Ábrahám Lombard Mihály (1683–1758), erdélyi unitárius püspök – 173
- Szentgyörgyi (Bazini) cs. – 254
- Szentiványi Márton (1633–1705), filológus, bölcseleti doktor, teológus – 97
- Szepesi János I. Szapolyai János
- Szepessy László, báró, királyi udvari tanácsos (1772) – 292
- Szerdahelyi György Alajos (1740–1808), esztéta, költő, egyetemi tanár, királyi udvari tanácsos – 191
- Szerdahelyi János, Nyitra vm. második alispánja (1768) – 198
- Szilágyi Sámuel (1719–1785), báró, erdélyi főnemes, királyi udvari tanácsos, műfordító, költő, polihisztor – 45, 102, 105, 108, 169, (175), 190
- Szilveszter II., római pápa (999–1003) – 170
- Szily (Silyi) János (1735–1799), szombathelyi püspök (1775–1799) – 387
- Szirmay Antal – (220)
- Szlávy (Szlávi) Pál (1706–1787), királyi jogügyigazgató, koronaigyzés (1765–1783), septemvir, királyi biztos – (184), 286, (295), 419
- Szluha Györgyné, Sinzendorf Rozália, grófnő, Sopron vm-i birtokos (1782) – 411, 418
- Szókratész (Socrates) (Kr. e. 470–399), athéni filozófus – 84, 146, 155
- Szolkovi József, Dobai Székely Sámuel rokona, eperjesi lakos (1763) – 116
- Szolón (Solon) (Kr. e. 640–559), athéni államférfi, törvényhozó, költő – 52
- Sztáray Imre (?–1769), gróf, császári kamarás, valóságos belső titkos tanácsos, Ung vm. főispánja – 209
- Szulyovszky cs. – 401
- Szvetics Ignác (d. n.) – 436
- Szvetics Jakab, királyi személynök (1765–1779), kamarai titoknok (1771) – 277 (m)
- Tagányi ?, Kollár Ádám Ferenc és Benczur József közös ismerőse (1770) – 230, 241
- Tahy Imre (?–1775), az egri líceum tanára, az eperjesi kerületi tábla, majd a Hétszemélyes Tábla ülnöke – 155
- Takács Ferenc, kamarai regesztráns, levéltáros (1771?) – 277 (m)
- Talabér ?, Polter Antal ismerőse (1776) – 387
- Tamás I. Ludányi Tamás
- Tamás, frater, győri püspök (1762) – 41
- Taurinus (Stieröchsel) István (1490–1519), morva származású magyar humanista író, gyulafehérvári kánonok, költő – 204
- Taurellus (Ochsle), Nicolaus (1547–1606) német filozófus, altdorfi egyetemi tanár – 170 (m)
- Tecsacsy Tamás, toplicai lakos (1782) – 425
- Teköli I. Thököly Imre
- Telegdi János (1564–1647), nyitrai és váradi püspök, kalocsai érsek – 115
- Teleki József (1738–1796), gróf, koronaőr (1795–1796), Ugocsa vm. főispánja (1796–1797), mecénás – 200
- Teleki Sámuel, gróf (1739–1822), második alkancellár (1787–1792), erdélyi kormányzó (1791–1822), valóságos belső titkos királyi tanácsos, királyi biztos, Máramaros és Bihar vm. főispánja, könyvtáralapító, mecénás, fró – 114, 157, 158
- Terentianus, Maurus (Kr. u. 200–?), római grammatikus – 136
- Terentius, Publius Afer (Kr. e. 185–159), római vígjátékíró – 45, (136)
- Tersztyánszky Dániel (1730–1800) a bécsi udvari kamara másodlevéltárosa, bányai előadó a Hétszemélyes Táblánál, a bécsi Allergnädigst Privilegierte Anzeigen szerkesztője – 39, (40), 41, 43, 44, 50, 52, 67, 80, 147, 164, 190, 197, 209, 220, 228, 230, 241, 245, 254, 258, (265), 288, 305, 313, 406, 441
- Theodorétosz (Theodoretus) (Kr. u. 390–466), görög egyházatya – 175, 176
- Theokritosz (Theocritus) (Kr. e. 305–Kr. e. 3. század első fele) görög bukolikus költő – 61, 65, 86
- Thököly cs. – 268
- Thököly Imre (1657–1705), gróf, Felső-Magyarország és Erdély fejedelme (1682–1685) – 166, 177, (294), 296
- Thomas(ius), ?, nürnbergi német pénzverő (1762) – 57
- Thuróczy cs. – 204
- Thuróczy János (?–kb. 1485), ítélmester, krónikaíró – 194, 197, 203
- Thury (Turry) cs. – 105
- Thurzó cs. – 255 (m), 268, 269
- Thurzó Elek (1490–1543), körmöci kamaragróf, tárnokmester (1525–1527), országbíró (1527–1543), királyi helytartó (1532–1543), Zólyom vm. ispánja – 222
- Thurzó János (1437–1508), körmöcbányai főkamara-gróf (1496–1507), krakkói polgármester, vállalkozó, Zólyom vm. ispánja – 222, 255
- Tibenský, Ján – (36), (37), (42), (58), (61), (86), (107), (110), (112), (113), (118), (122), (125?), (129), (138), (142), (144), (149), (151), (155), (157), (168), (173), (205), (241), (317), (318), (320), (327), (328), (333), (343), (358), (394), (396), (407), (414), (422), (424), (429), (430), (431), (433)
- Tilemann, Friedrich Ludwig (?–1598), német történetíró, numizmata – 163
- Timon Sámuel (1675–1730), jezsuita történetíró, geográfus, polihisztor – 43, 44, 61, 144, 163, 194, 197, 198
- Tiro (Kr. e. 1. sz.), Marcus Tullius Cicero felszabadított rabszolgája, a gyorsírás feltalálója – 159
- Tokodi György, kamarai számtartó, királyi kincstartó és harmincados, gróf Bathyány József élesdi birtokának főinspektora (1755) – 14, 15, 17
- Toldy Ferenc – (190)
- Toll (Tollius), Jakob (1640–1696), németalföldi filológus, nyelvtudós, egyetemi tanár – 76
- Tomka (Thomka) cs. – (48)
- Tomka István – (266)

- Tomka-Szászky János (1700–1762) evangélikus lelkész, történetíró, geográfus – 40, 41, (48), 102 (m), 164, 239, 397
- Tomori Pál (1475 kb.–1526), kalocsai érsek, a magyar sereg vezére a mohácsi csatában – 166, 177
- Toustain, Charles Francois (1700–1754), francia bencésrendi szerzetes, történetíró, egyháztörténet-író – 154
- Toxarisz (Toxaris) (Kr. e. 6. sz. első fele), szkíta származású görög orvos – 52
- Tököli I. Thököly
- Török Ferenc, magyar királyi udvari tanácsos (1769) – 223
- Török József (1714–1776), gróf, magyar királyi udvari referendarius, a szepesi kamarai igazgatóság adminisztrátora – 161, (265), 266, 279, 305, 438
- Trattmann, ?, gróf (1770) – 253
- Trattner János Tamás (1717–1798), bécsi és pesti könyvnyomtató és könyvkereskedő – 102, 112, 170, 245
- Trebatius, C. Testa (Kr. e. 1. század), római jogtudós – 402
- Tullia (Kr. e. 1. sz.), Marcus Tullius Cicero római államférfi, író és szónok felesége – 258, (300)
- Tullius I. Cicero, Marcus Tullius
- Turcsányi Imre, a Thurzó cs. árvai uradalmi fiscalis praefectus, Trencsén vm-i nemes (1771) – 269
- Túri cs. – 104
- Turina ?, zágrábi kanonok (1781) – 403
- Turry (Thurry) Kristóf Mátyás, zólyomi ispán (1769) – 222
- Türök I. Török József
- Tüsselmann, Otto – (34)
- Uffenbach, Johann Friedrich (1687–1769), német utazó, útleíró – 106
- Újházy Dávid, Sáros vm-i nemes (1768) – 198
- Újlaky Ferenc, győri püspök (1539–1555) (1762) – (61), 64
- Ulászló (Wladislaus), II., magyar király (1490–1516) – 41, 115, 139, 202, 248, 255 (m)
- Utzky, Johann Konrad, Alsó-Ausztria Tartományi Levéltárának rapidfjasa és az Alsó-ausztriai Tartományi Törvényszék könyvelője (1783) – Függ. VI.
- Unch (Uncius), Leonhard (1550 előtt–1584 után), erdélyi szász költő, lelkész – 45
- Ungler, Florian (?–1536), krakkói lengyel nyomdász és könyvkiadó – 156?, 163
- Urbankovics ?, Drobnicz Máttyás szomszédja Nagyszombatban (1765) – 161
- Vagner I. Wagner
- Vaji I. Vay
- Valaszka Márton (1769) – 197
- Valerianus, Capuccini, teológus, egyházi író (d. n.) – 437
- Valerius Maximus. Licinius (Kr. e. 1. sz. második fele–Kr. u. 1. század első fele), római történetíró – (94)
- Valy István, református lelkész a Komárom vm-i Almáson (1770) – 241
- Vályi Pál, Trencsén vm-i nemes, Kollár Ádám Ferenc ismerőse (1764) – 137
- Vancsa István I. István (Báncsa nembeli)
- Vanswiten I. Swieten, Gerhard van
- Varjas János, a debreceni református kollégium tanára (1768) – 173
- Vas László, (1763) – 105 (m)
- Vassváry Imre, Varasd vm-i nemes, a toplicai jobbágyok védőügynöke (1782, 1783) – 414, 416, 423, 425, 430
- Vatzes, ?, kapitány Albert szász-tescheni herceg lovasezredében (1782) – (422)
- Vay cs. – 292
- Vécsey cs. – 277
- Vécsey, István, báró, altábornagy (1771) – 277
- Végh cs. – 105
- Végh, Ignác (1723–1783), udvari királyi kamarai tanácsos – 277 (m)
- Véghelyi Dezső – (424)
- Velius Ursinus Caspar (eredetileg Vel Gáspár) (1493–1538), humanista történetíró – 61, 89, 115, 123
- Venusinus I. Horatius
- Verbeucz I. Werbőczy István
- Verestói György (1739–1794), református superintendens, kolozsvári lelkész – 102 (m)
- Vergilius, Publius Maro (Kr. e. 70–19), római költő – (102), (135), (172)
- Verhovce János, toplicai jobbágy (1783) – 425
- Verinszky (Werinszky) I. Verinus
- Verinus, Eusebius I. Benczur József
- Verus, Lucius Aurelius, római császár (Kr. u. 161–169), Marcus Aurelius társcsászára – 136
- Vesaki, Perothus, zólyomi ispán (1769) – 222
- Vespucci, Amerigo (1451–1512), olasz felfedező, utazó, csillagász – 239
- Vesselény I. Wesselényi
- Vesselini I. Wesselényi
- Veszáki Perót, Zólyom vm. ispánja (1769) – 222
- Vesszős (Vessaeus) I. Becsei Vesszős (György)
- Ville, de (Vil de; Vil de) I. Canon, Karl de Ville de Vinding, Paul (1669–1723), dán történetíró, klasszikafilológus, egyetemi tanár – 34
- Vineis, Peter de (?–1249), itáliai egyháztudós, kanoncelláriai titkár – 45
- Vinger, ?, gazdatiszt (?) Kollár Ádám Ferenc Sopron vm-i birtokán (1782) – 417
- Visa, Martin, Matta de (1763) – 105
- Vízkeleti István (1737–?), Szluha Györgyné Sinzendorff Róza grófnő soproni megbízottja (1782) – 411, 418
- Vladica, ?, aradi román pópá (1756) – 29
- Voltaire, François-Marie Arouet (1694–1779), francia filozófus, író, történetíró – (41), 44, 158
- Wachter, Johann Georg (1673–1757), német történetíró, filológus – 243
- Wagner, Anna (született Kollár), Kollár Ádám Ferenc féltestvére (1783, d. n.) – 429, 434, Függ. VI.
- Wagner Károly (1732–1790) jezsuita történetíró, egyetemi tanár, műfordító – 170, 267, 268, 306
- Wajay László (?–1772), báró, Magyar Királyi Udvari Kamara tanácsosa, Torontál vm. főispánja (1762; 1769; 1772) – (58), 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 218, 219, 272, 273, 274, 276, 301, 302, 304, 307, 308, 309, 310
- Wallaszka I. Valaszka

- Wallaszky Pál (1742–1824), irodalomtörténet-író – 248
- Walther, Johann Ludolph, német történetíró (1762) – 38
- Wass Farkas (1783) – Függ. VI.
- Waxmann Sámuel, eperjesi lakos (1764) – 117
- Weiskern, Friedrich Wilhelm (1710–1768), osztrák földrajztudós, topográfus, történetíró – 251
- Wencel (László), cseh és magyar király (1305–1308) – 163
- Werbeücz I. Werbőczy
- Werbőczy (Verbőczy) István (1438–1541), ítélmester, királyi személynök, kancellár (1526–1540), nádor (1525–1526) – (61), 125, 155, 255 (m), 292, 419, Függ. II.
- Werner, ?, a királyi adók adminisztrátora, Felső-Magyarország és Sáros várához tartozó királyi birtokok adóbeszedője (1763) – 93
- Wesselényi Ferenc (1605–1671), báró, nádor (1655–1667), Gömör és Pest-Pilis-Solt vm. főispánja – 71, (232)
- Wesselényi István (1708–1758), báró, erdélyi főnemes, Kolozs és Közép-Szolnok vm. főispánja – (106), 287
- Wesselényi Miklós, (1750–1807), báró, erdélyi főnemes, államférfi, mecénás, Közép-Szolnok vm. főispánja – 106, 123, 147
- Wiczay Mihály, gróf, főnemes (1770) – 232
- Widal, Israel, párizsi zsidó tudós, könyvtáros (1775) – 361
- Wilhelm, III. (Wettiner) (1425–1482), szász herceg – 261
- Winterholler, Leopold Mathias (1783) – Függ. VI.
- Wohlgemuth, Philipp, zágrábi kanonok (1782) – 416
- Wolff, Christian Freiherr von (1697–1754), német filozófus – 60, 136
- Wolfsgruber, Celestin – (Függ. IV.)
- Wolfskron, Leopold Edler von, császári udvari tanácsos (1772–1777) – 314, 326, 329, 335, 347, 350, 352, 360, 378, 421 (m)
- Wrba und Freudenthal, Eugen Wenzel (1728–1789), gróf, udvari kancellár Bécsben, Obersthofmarschall – 290
- Würben I. Wrba
- Wybiczki, József (1747–1822), gróf, lengyel államférfi, drámaíró, publicista, a lengyel nemzeti himnusz szerzője – 188
- Zaiffert, ?, Körmöcbánya városbírája (1769) – 207
- Zadray, ? ügyvéd, Benczur József ismerőse (1767) – 170
- Zanathy cs. – 292
- Zanetti, Francesco Girolamo, olasz történetíró, numizmata (1764) – 123
- Zechmeister, ?, pozsonyi polgár (1769) – 206
- Zeki cs. – 384
- Zichy cs. – 164, 193, 197, (200)
- Zichy István, gróf (1616–1693), kamaraelnök (1655–1671), koronaőr (1661–1693), tárnokmester (1690–1693) – 193, 201
- Zichy Miklós (1710–1758), gróf, főnemes, nagybirtokos – (164)
- Zigler, ?, magyar királyi udvari kamarai referendarius (1763) – 82
- Zólyomi Dávid (?–1427/28) (Albisi), Albisi Márton fia, szlavón vicebán, aludvarmester (1393–1394), az aula tagja (1386–1425), zólyomi ispán (1393–1402) – 222
- Zólyomi Demeter, Detre-fi Miklós fia (?–1312), zólyomi ispán, magister, báró (1301–1309) – 222
- Zólyomi Demeter (II.), zólyomi ispán (1769) – 222
- Zólyomi Detre, Detre fia (1769) – 222
- Zólyomi Mikó, Detre fia, a Gyarmati Balassa cs. őse (1769) – 222
- Zomori (Szomor) János, királyi jogügyigazgató (1542–1562), királyi személynök (1562–1570) – (61), 64
- Zriesch, Dietrich, körmöcbányai polgár (1766) – 164
- Zrínyi I. Zrínyi
- Zrínyi Ilona (1643–1703) Thököly Imre felesége, II. Rákóczi Ferenc anyja – 166, 177, 291, (294), (296)
- Zrínyi Péter (1621–1671), államférfi, horvát bán (1665–1670) – 407
- Zurbrucken, ?, orvosdoktor, körmöcbányai polgár (1769) – 207
- Zvittinger I. Cwittinger Dániel
- Zsámboki János (Sambucus, Johannes) (1531–1584) történetíró, geográfus, orvos, kartográfus, polihisztor, a bécsi császári könyvtár custosa – 3, 34, 41, 45, 114, 173
- Zsigmond, magyar (1387–1437) és cseh király (1419–1437), német-római császár (1433–1437) – 36, 37, 39, (40), 41, 76, 79, 87, 91, 92, 105, (155), 255 (m), 261, 292
- Zsivkovics (Schiwkovich), Sineziu, aradi görögkeleti román/szerb pópá (1755) – (4), 8, (29)

RÖVIDÍTÉSEK

- A. F. Kollár. – Tibenský, Ján: Adam František Kollár ako osvietenky historik. In: Historický Časopis, 31 (1983) Číslo 3. 371-393.
- Apogr. – Apographensammlung der Österreichischen Nationalbibliothek. Handschriftenabteilung, Wien
- BEKK. – Budapesti Egyetemi Könyvtár Kézirattára, Budapest
- Bél Mátyás. – Bél Mátyás kéziratok hagyatékának katalógusa. (Összeállította) Szelestei N. László. Budapest, 1984.
- cs. – család
- Csizmadia A. – Csizmadia Andor: Egy kétszáz év előtti országgyűlés évfordulójára. „Kollár contra Status et Ordines”. In: Jogtudományi Közlöny, (1964) 4. sz. 214-227.
- Csóka, 1935. – Kollár Ádám Ferenc hatása az államtanács kamerális tárgyalásaira. In: Klebelsberg Kunó Bécsi Történelemkutató Intézet Évkönyve. V. évf. Budapest, 1935. 150-173.
- Csóka, 1936. – Csóka J. Lajos: Mária Terézia iskolareformja és Kollár Ádám. Pannonthalma, 1936. (Pannonthalmi Főiskola Könyvei. 5.)
- Csóka, 1942. – Csóka J. Lajos: A magyar tudományosság megszervezésének kísérletei a 18. században. In: A Pannonthalmi Főapátság Évkönyve az 1941/42-i tanévre. Pannonthalma, 1942. 3-59.
- Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc. – Pannonthalmi Főapátsági Könyvtár Levéltára. Csóka J. Lajos-hagyaték. Kollár Ádám Ferenc
- Deő Nagy A. – Deő Nagy Anikó: A könyvtáralapító Teleki Sámuel. Kolozsvár, 1997.
- Dialektyka – Ján Tibenský: Dialektyka vzťahov medzi slovenským národným poviedím, slowanstvom a uhorským vlastenectvom u A. F. Kollára. In: Adam František Kollár – Príspevky z Konferencie. Literárnomúzejný Letopis. 19. Zostavil Imrich Sedlák. (Martin), 1985. 133-154.
- Divéky A. – Divéky Adorján: A Lengyelországnak elszálogosított XVI szepesi város visszacsatolása 1770-ben. Budapest, 1929.
- Dümmerth D. – Dümmerth Dezső: Történetkutatás és nyelvkérdés a magyar-Habsburg viszony tükrében. Kollár Ádám működése. In: Filológiai Közlöny, 1966. 3-4. sz.
- Éble G. – Éble Gábor: Az ecsedi uradalom és Nyfregyháza. Gazdaságtörténeti tanulmány. Budapest, 1898.
- EFK. – Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, Esztergom
- Fasc. – Fasciculus
- Fasz. – Faszikel
- Gálos R. – Gálos Rezső: Bessenyei György életrajza. Budapest, 1951.
- Gyurikovits – Gyurikovits György: Keresztényi Kollár Ádámnak, a' Bétsi Császári Könyvtár' Felvigyázójának, 's Cs. Kir. Udvari Tanácsosának élete, tudós munkái, 's Kéziratok' Gyűjteménye. In: Tudományos Gyűjtemény, 1823. X. k. 3-26.
- Halász G. – Halász Gábor: Két Bessenyei-dokumentum. In: Irodalomtörténeti Közlemények, 44 (1933) 296-297.
- HB – Hofbibliothek. Österreichische Nationalbibliothek. Direktion, Wien
- HHS. – Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien
- Historian – Ján Tibenský: Adam František Kollár – Historian of Enlightenment. In: Studia Historica Slovaca XIII. Chapters from the Slovak Historiography till 1918. Bratislava, 1984. 137-164.
- Hofbibliothek – Die Hofbibliothek. Geschichte der Österreichischen Nationalbibliothek. Herausgegeben von Generaldirektor i. R. Dr. Josef Stummvoll. Erster Theil. Die Hofbibliothek (1368-1922). Wien, 1968.
- Horváth M. – Horváth Mihály: Az 1764-65. évi országgyűlés története. In: Horváth Mihály kisebb történeti munkái. I. k. Pest, 1868.
- Hunger. Katalog. – Herbert Hunger: Katalog der griechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek. Teil. I. Codices historici, codices philosophici et philologici. Wien, 1961. (Museum. Veröffentlichungen der Österreichischen Nationalbibliothek. Neue

Folge. Herausgegeben von der Generaldirektion. Veröffentlichungen der Handschriftensammlung. Erster Band.)

ItK – Irodalomtörténeti Közlemények

K – Kézirat

k. – kötet

Károlyi L. – A Nagy-Károlyi gróf Károlyi család összes jószágainak birtoklási története. A család megbízásából kiadja gróf Károlyi László. Budapest, 1893.

Kollár cs. – Kollár család levéltára

Kosáry D. – Kosáry Domokos: Művelődés a XVIII. századi Magyarországon. Budapest, 1980.

L., l. – Lásd

L. s. – Locus sigilli

M – Megjelent

MFKL – Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár. Budapest

MOL – Magyar Országos Levéltár. Budapest

MOL, A – Magyar Országos Levéltár. Kancelláriai Levéltár

MOL, C – Magyar Országos Levéltár. Helytartótanácsi Levéltár

MOL, I – Bécsi levéltárakból kiszolgáltatott iratok

MOL, I 7 – Bécsi levéltárakból kiszolgáltatott iratok. Kollár Ádám Ferenc gyűjteménye

MOL, N – Magyar Országos Levéltár. Náadori Levéltár

MOL, P – Magyar Országos Levéltár. Családi levéltárak

MTAKK. – Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára, Budapest

mp. – Manu propria; MP; mpria; MPria; mpropria

No., n^o – Numerus

OSZK Kt. – Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára. Budapest

ÖNB HS – Österreichische Nationalbibliothek. Handschriftenabteilung. Wien

rf. – Rheinischer Forint

R. Marsina – Richard Marsina: Adam František Kollár ako historik. In: Literarnomúzejný Letopis. 19. Adam František Kollár – Prispevky z konferencie. Zostavil Imrich Sedlák. (Martin,) 1985. 155–170.

Sml – Győr-Sopron-Moson Megye Soproni Levéltára

Stefancsik. – Stefancsik Benedek Konrád: Az 1764/65-i pozsonyi országgyűlés. Kassa, (1942.)

sz. – szám, számú

Szelestei N. L. 1983. – Szelestei N. László: Kollár Ádám, Tersztyánszky Dániel és a magyarországi tudós társaság ügye. 1763–1776. In: Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve. 1981. Budapest, 1983. 406–438.

Szelestei N. L. 1989. – Szelestei N. László: Irodalom és tudományszervezési törekvések a 18. századi Magyarországon. Budapest, 1989.

Tibenský, 1983. – Ján Tibenský: Slovenský Sokrates. Život a dielo Adama Františka Kollára. Bratislava, 1983.

Tibenský, 1985. – Ján Tibenský: A királynő könyvtárosa. A szlovák Szókratész. Bratislava, 1985.

Tibenský. A. F. Kollár. – Ján Tibenský: Adam František Kollár ako osvietenský mysliteľ. In: Literarnomúzejný Letopis 19. Adam František Kollár – Prispevky z konferencie. Zostavil Imrich Sedlák. – (Martin,) 1985. 107–132.

uő. – ugyanő

Vö., vö. – Vö. össze

Xr. – Crucerius, Kreuzer

Zapas – Csizmadia Andor: Zapas Adama Františka Kollára s uhorskou slachtou. In: Historický časopis, 12 (1964) Číslo 2. 215–236.

TARTALOM

Bevezetés	5
A levelek lelőhelyjegyzéke	35
Kollár Ádám Ferenc levelezése (A csillaggal jelzett levelek szövege ismeretlen, a karikával jelzetteké csak részben ismert)	37
1. Giovanni Baptista Bianconi Kollár Ádám Ferencnek. Bologna, 1750. december 13.	39
2. Kollár Ádám Ferenc Conradi Norbert Ignácnak. [Bécs, 1754. első fele?]	39
3. Conradi Norbert Ignác Kollár Ádám Ferencnek. Pest, 1754. július 25.	39
4. *Kollár Ádám Ferenc Moise Dragošinak. [Bécs, 1754. november-december?]	41
5. *Kollár Ádám Ferenc Moise Dragošinak. [Bécs, 1755. január 18.]	41
6. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárad, 1755. január 22.	41
7. *Kollár Ádám Ferenc Moise Dragošinak. [Bécs, 1755. február 14.]	42
8. Karl de Canon de Ville Kollár Ádám Ferencnek. [Nagyvárad], 1755. február 25.	42
9. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. [Nagyvárad, 1755. február vége?]	43
10. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárad, [1755.] március 23.	44
11. Buzási János Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárad, 1755. március 23.	46
12. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárad, 1755. április 9.	46
13. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárad, 1755. május 23.	47
14. *Kollár Ádám Ferenc Moise Dragošinak. [Bécs, 1755. június második fele?]	48
15. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Gyulafehérvár, 1755. június 27.	48
16. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. [Nagyvárad], 1755. július 26.	49
17. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárad, 1755. augusztus 3.	49
18. *Kollár Ádám Ferenc Moise Dragošinak. [Bécs, 1755. augusztus 12.]	50
19. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárad, 1755. augusztus 21.	50
20. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárad, 1755. augusztus 31.	52
21. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárad, 1755. szeptember 18.	53
22. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárad, 1755. november 13.	55
23. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárad, 1755. december 21.	55
24. Johann Christoph von Bartenstein Kollár Ádám Ferencnek. [Bécs], 1756. január 16.	56
25. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárad, 1756. február 8.	56
26. *Kollár Ádám Ferenc Moise Dragošinak. [Bécs, 1756. március 6.]	58
27. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárad, 1756. március 11.	58
28. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárad, 1756. május 5.	59
29. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárad, 1756. június 13.	60
30. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárad, 1756. július 14.	62
31. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárad, 1756. augusztus 12.	64
32. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárad, 1756. október 9.	65
33. *Ismeretlen Kollár Ádám Ferencnek. [Lipcse, 1758. december, 1759. január?]	66
34. Kollár Ádám Ferenc ismeretlennek. (Bécs), 1759. február 21.	66
35. Gerhard van Swieten Kollár Ádám Ferencnek. [Bécs], 1759. június 4.	68
36. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1762. március 1.	68
37. Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek. Bécs, 1762. március 8.	69
38. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1762. március 17.	70
39. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. [Eperjes, 1762. március 18. és 21. között?]	72
40. Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek. (Bécs), 1762. március 22.	75
41. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1762. március 29.	76
42. *Kollár Ádám Ferenc Barkóczy Ferencnek. [Bécs, 1762. április 3.]	82
43. Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek. Bécs, 1762. április 14.	83
44. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1762. április 21.	84
45. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1762. április 30.	89
46. Johann Theophil Cober Kollár Ádám Ferencnek. Drezda, 1762. május 3.	91
47. *Adam Baltazar Krčelić Kollár Ádám Ferencnek. [Zágráb, 1762. május-június]?	92
48. Kollár Ádám Ferenc Adam Baltazar Krčelićnek. Bécs, 1762. június 23.	92
49. *Kollár Ádám Ferenc Johann Theophil Cobernek. [Bécs, 1762. június második fele?]	94
50. Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek. (Bécs), 1762. június 26.	94
51. Johann Theophil Cober Kollár Ádám Ferencnek. Drezda, 1762. június 29.	95
52. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1762. július 7.	95
53. *Adam Baltazar Krčelić Kollár Ádám Ferencnek. [Zágráb, 1762. július-augusztus?]	98

54. *Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek. [Bécs, 1762. augusztus vége–szeptember eleje?]	98
55. *Adam Baltazar Krčelić Kollár Ádám Ferencnek. [Zágráb, 1762. szeptember 4.]	98
56. *Adam Baltazar Krčelić Kollár Ádám Ferencnek. [Zágráb, 1762. szeptember 10.]	98
57. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. [Eperjes, 1762. szeptember 10.]	98
58. Kollár Ádám Ferenc Mária Teréziának. [Bécs, 1762. szeptember 13.]	99
59. *Kollár Ádám Ferenc Adam Baltazar Krčelićnek. [Bécs, 1762. szeptember második fele?]	100
60. Johann Philipp Cassel Kollár Ádám Ferencnek. Bréma, 1762. szeptember 26.	101
61. Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek. Bécs, 1762. szeptember 30.	102
62. Kollár Ádám Ferenc Adam Baltazar Krčelićnek. Bécs 1762. október 4.	103
63. *Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek. [Pozsony, 1762. október eleje?]	104
64. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1762. október 10.	104
65. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1762. október 18.	104
66. *Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek. [Bécs, 1762. október második fele?]	105
67. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1762. október 24.	105
68. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Tolcsva, 1762. november 4.	106
69. *Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak. [Bécs, 1762. november 4.]	107
70. *Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak. [Pozsony, 1762. november 6.]	107
71. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1762. november 9.	107
72. *Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak. [Bécs, 1762. november 9.]	109
73. *Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1762. november 11.]	109
74. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1762. november 12.	109
75. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1762. november 23.	110
76. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1762. november 26.	111
77. Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek. Nagyszombat, 1762. december 24.	113
78. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárad, 1762. december 25.	114
79. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1763. január 1.	115
80. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1763. január 10.	118
81. *Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak. [Bécs, 1763. január 15.]	119
82. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1763. január 17.	119
83. *Kollár Ádám Ferenc Batthyány Ignác Salesiusnak. [Bécs, 1763. január második fele?]	120
84. Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek. Nagyszombat, 1763. január 29.	120
85. *Kollár Ádám Ferenc Batthyány Ignác Salesiusnak. [Bécs, 1763. január második fele vagy vége?]	121
86. Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek. (Bécs), 1763. február 4.	121
87. Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek. Nagyszombat, 1763. február 5.	122
88. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1763. február 24.	124
89. Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek. Nagyszombat, 1763. március 8.	127
90. *Kollár Ádám Ferenc Batthyány Ignác Salesiusnak. [Bécs, 1763. március első fele?]	128
91. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1763. március 12.	128
92. Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek. Nagyszombat, 1763. március 14.	129
93. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1763. március 15.	131
94. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1763. április 20.	133
95. *Kollár Ádám Ferenc Batthyány Ignác Salesiusnak [Bécs, 1763. május 6.]	137
96. *Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek. [Nagyszombat, 1763. május 7.]	137
97. Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek. Nagyszombat, 1763. május 20.	137
98. *Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak. [Bécs, 1763. június 10.]	138
99. *Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak. [Bécs, 1763. június 12.]	138
100. Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek. Nagyszombat, 1763. június 13.	139
101. Benyovszky István és Mokoss József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1763. június 14.	139
102. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1763. június 15.	140
103. *Kollár Ádám Ferenc Batthyány Ignác Salesiusnak. [Bécs, 1763. június második fele?]	143
104. Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek. Nagyszombat, 1763. július 2.	143
105. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1763. július 27.	144
106. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1763. október 4.	145
107. Batthyány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek. Róma, 1763. november 3.	146
108. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1763. november 15.	147
109. Francesco Benedetto Bonelli Kollár Ádám Ferencnek. Trident, 1763. december 19.	149
110. *Gerhard van Swieten Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1764. március 19.]	149
111. Balázsovics Mihály Kollár Ádám Ferencnek. Dejtár, 1764. március 22.	150

112. Bél András Károly Kollár Ádám Ferencnek. Lipcse, 1764. április 7.	150
113. Giuseppe Poozampi Kollár Ádám Ferencnek. Frankfurt, 1764. április 13.	151
114. Teleki Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Sárd, 1764. április 16.	151
115. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1764. április 23.	153
116. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1764. május 3.	154
117. Beda Schuster Kollár Ádám Ferencnek. Melk, 1764. június 12.	155
118. Schwab ? Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1764. július 10.	156
119. *Kollár Ádám Ferenc Schwab ?-nak. [Bécs, 1764. július 1-11. között?]	156
120. Schwab ? Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony], 1764. július 12.	156
121. Ismeretlen Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1764. július 9. és 16. között?]	157
122. *Kollár Ádám Ferenc Batthyány Józsefnek. [Bécs, 1764. július 16. után?]	157
123. Cornides Dániel Kollár Ádám Ferencnek. Zsibó, 1764. július 22.	157
124. Schwab ? Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony], 1764. július 23.	159
125. Batthyány József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1764. július 24.	160
126. Schwab ? Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1764. július 30.	162
127. Kollár Ádám Ferenc Pray Györgynek. [Bécs, 1764. július?]	162
128. *Kollár Ádám Ferenc Bél Károly Andrásnak. [Bécs, 1764. július vége vagy augusztus eleje?]	163
129. Bél Károly András Kollár Ádám Ferencnek. Lipcse, 1764. augusztus 11.	163
130. Gerhard van Swieten Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1764. augusztus 19.	164
131. Ismeretlen Kollár Ádám Ferencnek. [Hely nélkül], 1764. augusztus 27.	164
132. Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek. (Bécs), 1764. augusztus 28.	165
133. Babos János Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1764. augusztus 29.	166
134. Kollár Ádám Ferenc ismeretlennek. [Bécs, 1764. augusztus?]	167
135. ? Salvadori Kollár Ádám Ferencnek. [Bécs, 1764. szeptember 1.]	167
136. Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Eperjes, 1764. október 1.	168
137. Vályi Pál Kollár Ádám Ferencnek. Bécs, 1764. október 13.	171
138. Bél András Károly Kollár Ádám Ferencnek. Lipcse, 1764. október 20.	172
139. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1764. november 8.	173
140. *Kollár Ádám Ferenc Benczur Józsefnek. [Bécs, 1764. november 8–22. között?]	174
141. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1764. november 22.	174
142. *Kollár Ádám Ferenc Gerhard Friedrich Müllernek. [Bécs, 1764. ?]	174
143. Csík József és Nagy József Kollár Ádám Ferencnek. Szendrő, 1765. január 29.	175
144. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1765. április 10.	175
145. Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek. [Bécs], 1765. április 19.	176
146. *Kollár Ádám Ferenc Benczur Józsefnek. [Bécs, 1765. április második fele?]	177
147. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1765. [április második fele?]	177
148. *Kollár Ádám Ferenc Péchy István Ferencnek. [Bécs, 1765. április második fele?]	178
149. Péchy István Ferenc Kollár Ádám Ferencnek. Lapispatak, 1765. május 1.	179
150. Kollár Ádám Ferenc Mária Teréziának. [Bécs, 1765. május 22.]	179
151. Jakob Felix Gelasius Dobner Kollár Ádám Ferencnek. Prága, 1765. május 23.	180
152. *Péchy István Ferenc Kollár Ádám Ferencnek. [Lapispatak, 1765. május 25..]	180
153. Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek. Bécs, 1765. június 14.	180
154. *Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. [Eperjes, 1765. június második, július első fele?]	181
155. Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek. Bécs, 1765. július 16.	181
156. Bél Károly András Kollár Ádám Ferencnek. Lipcse, 1765. július 17.	183
157. *Dobai Székely Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. [Eperjes, 1765. július második fele?] ...	184
158. Kollár Ádám Ferenc Dobai Székely Sámuelnek. Bécs, 1765. július 29.	184
159. Václav Prokop Duchovský Kollár Ádám Ferencnek. Prága, 1765. július [?]	186
160. Francesco de Brunati Kollár Ádám Ferencnek. Róma, 1765. augusztus 7.	186
161. Drobilicz Mátyás Kollár Ádám Ferencnek. Nagyszombat, 1765. augusztus 11.	187
162. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárad, 1765. december 11.	188
163. Cornides Dániel Kollár Ádám Ferencnek. Besztercebánya, 1766. február 27.	189
164. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1766. július 14.	191
165. Csíky István Kollár Ádám Ferencnek. Marosvásárhely, 1766. szeptember 20.	192
166. Blahó Vince Kollár Ádám Ferencnek. Kassa, 1766. október 19.	194
167. Csíky István Kollár Ádám Ferencnek. Marosvásárhely, 1767. január 30.	196
168. Jakob Felix Gelasius Dobner Kollár Ádám Ferencnek. Prága, 1767. február 2.	197
169. Csíky István Kollár Ádám Ferencnek. Marosvásárhely, 1767. február 15.	198

170. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1767. február 26.	198
171. Balogh László Kollár Ádám Ferencnek. Sopron, 1767. március 5.	200
172. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1767. március 8.	200
173. Szathmári István, Hatvani István, Varjas János és Sinai Miklós Kollár Ádám Ferencnek. Debrecen, 1768. március 22.	201
174. Csíky István Kollár Ádám Ferencnek. Marosvásárhely, 1767. március 28.	203
175. *Johann Heinrich Chemnitz Kollár Ádám Ferencnek. [Halle, 1767. július–augusztus?]	203
176. Kollár Ádám Ferenc Johann Heinrich Chemnitznek. (Bécs), 1767. augusztus 27.	203
177. Blahó Vince Kollár Ádám Ferencnek. Kassa, 1767. augusztus 27.	204
178. Batiz János Kollár Ádám Ferencnek. Kiscsepcsény, 1767. szeptember 21.	205
179. Csíky István Kollár Ádám Ferencnek. Marosvásárhely, 1767. szeptember 26.	205
180. *Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak. [Bécs, 1768. január 16.]	206
181. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1768. január 23.	206
182. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1768. január 30.	207
183. *Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak. [Bécs, 1768. január vége, február eleje?] ...	208
184. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1768. február 8.	208
185. Berzeviczy Rikolf Kollár Ádám Ferencnek. Lőcse, 1768. február 27.	209
186. Balassa Ferenc Kollár Ádám Ferencnek. Újlak, 1768. április 7.	210
187. Kollár Ádám Ferenc Adam Baltazar Krčelićnek. [Bécs], 1768. április 20.	210
188. Elias Schmidegg Kollár Ádám Ferencnek. Endréd, 1768. április 26.	212
189. *Kollár Ádám Ferenc Benczur Józsefnek. [Bécs, 1768. május 15. után?]	225
190. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1768. május 25.	225
191. Pray György Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1768. május 28.	227
192. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1768. május 29.	227
193. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1768. július 4.	228
194. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1768. augusztus 4.	229
195. *Kollár Ádám Ferenc Benczur Józsefnek. [Bécs, 1768. augusztus 4. és 10. között?]	231
196. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1768. augusztus 10.	231
197. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1768. augusztus 26.	233
198. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1768. szeptember 22.	234
199. *Bathhány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek. [Eger, 1768. szeptember–október?] ..	235
200. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1768. november 10.	235
201. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1768. november 10.	237
202. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1768. november 19.	238
203. Bathhány Ignác Salesius Kollár Ádám Ferencnek. Eger, 1768. november 24.	239
204. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1768. december 27.	240
205. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1769. január 19.	241
206. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1769. január 26.	243
207. Cselkó Miklós Kollár Ádám Ferencnek. Körmöcbánya, 1769. február 15.	244
208. *Pongrácz Márton Kollár Ádám Ferencnek. [Garamszentbenedek, 1769. január–február?]	245
209. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1769. február 21.	245
210. *Wajay László Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1769. április 22.]	246
211. *Wajay László Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1769. április 26.]	246
212. *Wajay László Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1769. május 3.]	246
213. *Wajay László Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1769. május 14.]	247
214. *Kollár Ádám Ferenc Harszlem Antalnak. [Pozsony, 1769. május vagy június eleje?]	247
215. *Wajay László Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1769. június 2.]	247
216. *Wajay László Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1769. június 9.]	247
217. Harszlem Antal Kollár Ádám Ferencnek. Körmöcbánya, 1769. június 13.	247
218. Wajay László Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1769. június 17.]	248
219. *Wajay László Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1769. június 19.]	248
220. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1769. július 24.	249
221. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1769. szeptember 14.	250
222. Libertinyi Sámuel Kollár Ádám Ferencnek. Nagyszalatna, 1769. október 7.	252
223. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1769. december 24.	254
224. Balogh László Kollár Ádám Ferencnek. Körmöcbánya, 1769. december 28.	256
225. Áron János Kollár Ádám Ferencnek. Máramarossziget, 1770. január 3.	257
226. Bukovai Mátyás Ignác Kollár Ádám Ferencnek. Körmöcbánya, 1770. február 1.	257
227. Csermák József Kollár Ádám Ferencnek. Nagyszombat, 1770. február 20.	258
228. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1770. február 22.	259

229. Biles András Kollár Ádám Ferencnek. Körmöcbánya, 1770. március 13.	260
230. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1770. március 17.	260
231. Körmöcbánya városbírája és tanácsa Kollár Ádám Ferencnek. Körmöcbánya, 1770. március 20.	261
232. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1770. április 7.	262
233. *Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak. [Bécs, 1770. május első fele?]	264
234. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1770. május 18.	264
235. *Kollár Ádám Ferenc Benczur Józsefnek. [Bécs, 1770. május második fele?]	265
236. *Kollár Ádám Ferenc Benczur Józsefnek. [Bécs, 1770. május második fele?]	265
237. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1770. május 29.	265
238. *Pray György Kollár Ádám Ferencnek. Bécs, 1770. május vége vagy június első fele?] ..	266
239. *Kollár Ádám Ferenc Pray Györgynek. Bécs, 1770. június 12.	267
240. Kollár Ádám Ferenc Pray Györgynek. Bécs, 1770. június 16.	268
241. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1770. július 8.	268
242. Kollár Ádám Ferenc Pray Györgynek. Bécs, 1770. július 11.	269
243. Beda Schuster Kollár Ádám Ferencnek. Melk, 1770. július 25.	270
244. Batthyány József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1770. július 28.	271
245. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1770. augusztus 8.	271
246. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1770. augusztus 15.	272
247. Birovsky Ferenc Kollár Ádám Ferencnek. Léva, 1770. augusztus 31.	273
248. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1770. szeptember 8.	274
249. Louis Dulens Kollár Ádám Ferencnek. [Hely nélkül], 1770. október 9.	275
250. *Kollár Ádám Ferenc Beda Schusternek. [Bécs, 1770. október?]	276
251. Bene József Kollár Ádám Ferencnek. Körmöcbánya, 1770. november 7.	276
252. Beda Schuster Kollár Ádám Ferencnek. Melk, 1770. november 9.	276
253. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1770. december 5.	278
254. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1770. december 8.	279
255. Kollár Ádám Ferenc Karl Friedrich Anton Hatzfeldnek. [Bécs, 1770. december 12.]	280
256. *Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak. [Bécs, 1770. december 13.]	287
257. *Kollár Ádám Ferenc Benczur Józsefnek [Bécs, 1770. december első fele?].....	287
258. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1770. december 17.	287
259. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1770. december 22.	288
260. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1770. december 28.	289
261. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1770. december 29.	290
262. Mária Terézia Kollár Ádám Ferencnek. Bécs, 1771. január 7.	291
263. Ludis János Kollár Ádám Ferencnek. Selmecbánya, 1771. február 14.	292
264. Andrea Giuseppe Bonomo Kollár Ádám Ferencnek. Trieszt, 1771. április 5.	292
265. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Késmárk, 1771. április 14.	293
266. Horváth Stansit Imre Kollár Ádám Ferencnek. Keresztfalva, 1771. május 5.	294
267. *Kollár Ádám Ferencnek Wagner Károlynak. [Bécs, 1771. május első fele?]	296
268. Wagner Károly Kollár Ádám Ferencnek. Nagyszombat, 1771. május 18.	296
269. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1771. június 9.	298
270. Andrea Giuseppe Bonomo Kollár Ádám Ferencnek. Trieszt, 1771. június 21.	299
271. Berzeviczy Sándor Kollár Ádám Ferencnek. Lomnic, 1771. július 12.	300
272. Wajay László Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1771. augusztus 1.]	302
273. *Wajay László Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1771. augusztus 5.]	302
274. *Wajay László Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1771. augusztus 9.]	302
275. *Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak. [Bécs, 1771. augusztus 11.]	302
276. *Wajay László Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1771. augusztus 14.]	302
277. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1771. augusztus 18.	302
278. Bánóczy György Kollár Ádám Ferencnek. Nagyszombat, [1771.] augusztus 30.	306
279. Török József Kollár Ádám Ferencnek. Nagyszombat, 1771. szeptember 15.	306
280. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1771. november 22.	307
281. Kollár Ádám Ferenc Károlyi Antalnak. Bécs, 1771. november 29.	308
282. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1771. december 3.	309
283. Andrea Giuseppe Bonomo Kollár Ádám Ferencnek. Trieszt, 1771. december 6.	309
284. Károlyi Antal Kollár Ádám Ferencnek. [Hely nélkül, 1771. december első fele?]	310
285. Hrabínay József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1771. december 13.	310
286. Kollár Ádám Ferenc Károlyi Antalnak. Bécs, 1771. december 21.	311
287. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1771. december 22.	312

288. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Késmárk, 1771. december 28.	313
289. Kollár Ádám Ferencnek Benyovszky Istvánnak. [Bécs, 1771. december vége?]	315
290. Jakob Felix Gelasius Dobner Kollár Ádám Ferencnek. Prága, 1772. január 3.	315
291. *Károlyi Antal Kollár Ádám Ferencnek. [Hely nélkül, 1772. január 3.]	317
292. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1772. január 6.	317
293. *Kollár Ádám Ferenc Benyovszky Istvánnak. [Bécs, 1772. január 1-10. között?]	319
294. Kollár Ádám Ferenc Károlyi Antalnak. Bécs, 1772. január 10.	320
295. Benyovszky István Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1772. január 11.	320
296. Kollár Ádám Ferenc Károlyi Antalnak. Bécs, 1772. január 12.	322
297. Kollár Ádám Ferenc Milassin Ferencnek. [Bécs, 1772. január első fele?]	323
298. Hrabínay József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1772. január 19.	323
299. Bucsáni Jakab Kollár Ádám Ferencnek. Galgóc, 1772. január 25.	323
300. Milassin Ferenc Kollár Ádám Ferencnek. Zágráb, 1772. január 26.	324
301. *Wajay László Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1772. január 26.]	325
302. *Wajay László Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1772. január 31.]	325
303. *Kollár Ádám Ferenc Benczur Józsefnek. [Bécs, 1772. január második fele vagy vége?]	325
304. *Wajay László Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1772. február 7.]	325
305. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Késmárk, 1772. február 12.	326
306. Berzeviczy Sándor Kollár Ádám Ferencnek. Lomnic, 1772. február 20.	327
307. *Wajay László Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1772. február 21.]	328
308. *Wajay László Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1772. február 28.]	328
309. *Wajay László Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1772. február 28.]	329
310. *Wajay László Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1772. március 5.]	329
311. Kollár Mátyás Kollár Ádám Ferencnek. Körmöcbánya, 1772. május 11.	329
312. Kollár András (Péter) Kollár Ádám Ferencnek. Körmöcbánya, 1772. május 22.	330
313. Terstyánszky Dániel Kollár Ádám Ferencnek. [Bécs], 1772. május 26.	330
314. Joseph Johann Khevenhüller-Metsch Kollár Ádám Ferencnek. Bécs, 1772. július 24.	331
315. *Kollár Ádám Ferenc Piacsek Jánosnak. [Bécs, 1772. szeptember 29.]	332
316. *Kollár Ádám Ferenc Kollár Mártonnak. [Bécs, 1772. szeptember 29.]	332
317. Piacsek János Kollár Ádám Ferencnek. Turócszentmárton, 1772. október 15.	332
318. *Kollár Ádám Ferenc Jakubik Jakabnak és Rózsahegy mezőváros tanácsának. [Bécs, 1772. október második fele?]	333
319. *Kollár Ádám Ferenc Piacsek Jánosnak. [Bécs, 1772. november 2.]	333
320. Jakubik Jakab és Rózsahegy mezőváros tanácsa Kollár Ádám Ferencnek. Rózsahegy, 1772. november 5.	333
321. Piacsek János Kollár Ádám Ferencnek. Turócszentmárton, 1772. november 22.	334
322. Jakubik Jakab és Rózsahegy mezőváros tanácsa Kollár Ádám Ferencnek. Rózsahegy, 1772. november 25.	335
323. Johann Caspari Kollár Ádám Ferencnek. [Hely nélkül], 1772. december 4.	335
324. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. (Schönbrunn), 1772. december 4.	336
325. *Kollár Ádám Ferenc Okolicsányi Antalnak. [Bécs, 1772. december 15.]	336
326. Johann Joseph Khevenhüller-Metsch Kollár Ádám Ferencnek. Bécs, 1772. december 29.	337
327. Okolicsányi Antal Kollár Ádám Ferencnek. Okolicsno, 1772. december 31.	337
328. Palugyay Mihály Kollár Ádám Ferencnek. Kispalugya, 1772. december 31.	339
329. Johann Joseph Khevenhüller-Metsch Kollár Ádám Ferencnek. Bécs, 1773. február 6.	340
330. Wenzel Anton Kaunitz-Rittberg Kollár Ádám Ferencnek. Bécs, 1773. március 25.	341
331. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. (Schönbrunn), 1773. április 16.	341
332. Kollár Ádám Ferenc Mária Teréziának. [Bécs, 1773. április 16.]	342
333. Kollár Ádám Ferenc Mária Teréziának. [Bécs, 1773. április 18.]	343
334. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. (Schönbrunn), 1773. április 19.	344
335. Johann Joseph Khevenhüller-Metsch Kollár Ádám Ferencnek. Bécs, 1773. augusztus 30.	345
336. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. [Bécs], 1773. szeptember 25.	345
337. *Kollár Ádám Ferenc Theresia Grassnak. [Bécs, 1773. október 1-5. között]	346
338. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. Schönbrunn, 1773. október 5.	346
339. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. Schönbrunn, 1773. október 11.	346
340. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. [Bécs], 1773. november 5.	347
341. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. [Bécs], 1773. december 3.	347
342. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. [Bécs], 1773. december 28.	348
343. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. (Bécs), 1774. január 4.	348
344. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. (Schönbrunn), 1774. január 6.	348

345. Kollár Ádám Ferenc Johann Joseph Khevenhüller-Metschnek. [Bécs, 1774. január 6. után?]	349
346. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. (Schönbrunn), 1774. január 14.	349
347. Johann Joseph Khevenhüller-Metsch Kollár Ádám Ferencnek. Bécs, 1774. január 23.	350
348. *Kollár Ádám Ferenc Theresia Grassnak. [Bécs, 1774. február közepe?]	351
349. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. (Schönbrunn), 1774. február 19.	351
350. Johann Joseph Khevenhüller-Metsch Kollár Ádám Ferencnek. Bécs, 1774. március 8.	352
351. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. [Bécs], 1774. március 26.	353
352. Johann Joseph Khevenhüller-Metsch Kollár Ádám Ferencnek. Bécs, 1774. április 7.	353
353. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. (Schönbrunn), 1774. április 20.	354
354. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. Schönbrunn, 1774. június 1.	354
355. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. Schönbrunn, 1774. június 21.	355
356. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. [Bécs], 1774. július 21.	355
357. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. (Bécs), 1774. szeptember 21.	356
358. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. (Schönbrunn), 1774. november 14.	356
359. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. [Bécs, 1774 januárja és 1775 októbere között?]	356
360. Johann Joseph Khevenhüller-Metsch Kollár Ádám Ferencnek. Bécs, 1775. március 29. ...	357
361. Victor Simon Levy Kollár Ádám Ferencnek. Bécs, 1775. június 14.	357
362. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. [Bécs], 1775. június 21.	359
363. *Kollár Ádám Ferenc Theresia Grassnak. [Bécs, 1775. június 21.]	359
364. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. [Bécs, 1775. június 22.]	359
365. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. [Bécs, 1775 októbere előtt?]	359
366. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. [Bécs], 1775. október 18.	360
367. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. [Bécs], 1775. november 14.	360
368. *Mihály József Kollár Ádám Ferencnek. [Zágráb, 1775. november ?]	361
369. *Haliczky András Kollár Ádám Ferencnek. [Trencsén, 1775. november ?]	361
370. Pray György Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1775. december 4.	361
371. Palma Károly Ferenc Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1775. december 6.]	362
372. Victor Simon Levy Kollár Ádám Ferencnek. Bécs, 1775. december 21.	363
373. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. [Bécs], 1776. február 10.	363
374. *Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. [Pozsony, 1776. március 17.]	364
375. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. (Bécs), 1776. március 23.	364
376. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1776. április 8.	364
377. Moise Dragoši Kollár Ádám Ferencnek. Nagyvárád, 1776. április 19.	366
378. Joseph Adam Johann Nepomuk Schwarzenberg Kollár Ádám Ferencnek. Bécs, 1776. május 14.	366
379. Kollár Ádám Ferencnek Polter Antalnak. [Bécs, 1776. május 14.]	367
380. Polter Antal Kollár Ádám Ferencnek. [Újkér], 1776. május 26.	367
381. Festetics Pál és Franz Frey von Schönstein Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1776. május 31.	368
382. Festetics Pál Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1776. június 9.	369
383. Jezemiczky Károly Kollár Ádám Ferencnek. Felsőbük, 1776. június 17.	370
384. Kollár Ádám Ferenc Festetics Pálnak. [Bécs], 1776. június 23.	370
385. *Kollár Ádám Ferenc Polter Antalnak. [Bécs, 1776. október 8.]	372
386. *Kollár Ádám Ferenc Polter Antalnak. [Bécs, 1776. október 11.]	372
387. Polter Antal Kollár Ádám Ferencnek. Újkér, 1776. október 24.	372
388. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. (Bécs), 1776. október 26.	373
389. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. (Bécs), 1776. november 4.	373
390. Kollár Ádám Ferenc Mária Teréziának. [Bécs, 1776. november ?]	374
391. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. [Bécs], 1776. december 16.	375
392. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. [Bécs], 1776. december 28.	375
393. Kollár Ádám Ferenc Mária Teréziának. [Bécs], 1777. március 5.	375
394. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. (Bécs), 1777. március 7.	377
395. Kollár Ádám Ferenc ismeretlennek. [Bécs], 1777. március 23.	378
396. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. [Bécs], 1777. április 4.	378
397. Severini János Kollár Ádám Ferencnek. Selmecbánya, 1779. február 6.	379
398. Gerliczy Márk Miklós Kollár Ádám Ferencnek. Zágráb, 1779. október 29.	380
399. *Kollár Ádám Ferenc Theresia Grassnak. [Bécs, 1779. december első fele?]	380
400. Theresia Grass Kollár Ádám Ferencnek. (Schönbrunn), 1779. december 22.	380
401. Balassa Ferenc Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1780. április 20.	381

402. Kollár Ádám Ferenc Károlyi Antalnak. Bécs, 1781. február 11.	382
403. Kollár Ádám Ferenc II. Józsefnek. [Bécs, 1781. augusztus ?]	383
404. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1781. október 15.	385
405. Haliczky András Kollár Ádám Ferencnek. Körmöcbánya, 1781. október 16.	386
406. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1781. november 25.	387
407. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1781. december 18.	387
408. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1781. december 20.	390
409. Benczur József Kollár Ádám Ferencnek. Pozsony, 1781. december 27.	392
410. Antony István Kollár Ádám Ferencnek. Sárosnagypatak, 1782. január 20.	392
411. Vízkeleti István Kollár Ádám Ferencnek. Sopron, 1782. május 26.	393
412. *Kollár Ádám Ferenc Horváth Jakabnak. [Bécs, 1782. július ?]	394
413. Horváth Jakab Kollár Ádám Ferencnek. Pest, 1782. július 31.	394
414. Vassváry Imre Kollár Ádám Ferencnek. Varasd, 1782. augusztus 21.	395
415. *Kollár Ádám Ferenc Pfeffershofer Ignácnak. [Bécs, 1782. augusztus 21.]	395
416. Vassváry Imre Kollár Ádám Ferencnek. Varasd, 1782. szeptember 10.	396
417. Pfeffershofer Ignác Kollár Ádám Ferencnek. Felsőbük, 1782. szeptember 11.	397
418. Szluha Györgyné, Sinzendorff Róza Kollár Ádám Ferencnek. Sopron, 1782. szeptember 18.	397
419. Kövesdy László Kollár Ádám Ferencnek. Pest, 1782. szeptember 22.	398
420. *Adam František Kollar Kollár Ádám Ferencnek. [Szigetvár, 1782. október első fele?]	399
421. Kollár Ádám Ferenc Gottfried van Swietennek. [Bécs], 1782. november 2.	399
422. Adam František Kollar Kollár Ádám Ferencnek. Szigetvár, 1782. november 9.	401
423. *Vassváry Imre Kollár Ádám Ferencnek. [Varasd, 1782. november 23.]	402
424. Veszprém mezőváros bírja és tanácsa Kollár Ádám Ferencnek. Veszprém, 1782. november 29.	402
425. Vassváry Imre Kollár Ádám Ferencnek. Varasd, 1782. december 22.	403
426. *Jászay József Kollár Ádám Ferencnek. [Geregye, 1783. január-március?]	404
427. Marics Lajos Kollár Ádám Ferencnek. Varasd, 1783. január 28.	404
428. Jászay József Kollár Ádám Ferencnek. Geregye, 1783. március 25.	405
429. Horváth Mihály Kollár Ádám Ferencnek. Buda, 1783. április 12.	405
430. Vassváry Imre Kollár Ádám Ferencnek. Varasd, 1783. június 19.	406
431. Berzeviczy Pál Kollár Ádám Ferencnek. Prága, 1783. július 10.	407
432. Balogh László Kollár Ádám Ferencnek. Körmöcbánya, ? július 1.	408
433. Regina Hanusková Kollár Ádám Ferencnek. Óhegy, ? augusztus 20.	408
434. Kollár András (Péter) Kollár Ádám Ferencnek. Körmöcbánya, ? január 3.	409
435. Kollár András (Péter) Kollár Ádám Ferencnek. Körmöcbánya, ? október 20.	409
436. Kollár Ádám Ferenc ismeretlennek. [Bécs, dátum nélkül]	410
437. Bossányi Gábor Kollár Ádám Ferencnek. [Nagyszombat?, dátum nélkül]	412
438. Berzeviczy Sándor Kollár Ádám Ferencnek. [Lomnic?, dátum nélkül]	413
439. Ismeretlen Kollár Ádám Ferencnek. [Debrecen, dátum nélkül]	414
440. Kollár Ádám Ferenc Adami ?-nak [Bécs, dátum nélkül]	414
441. Adami ? Kollár Ádám Ferencnek. [Körmöcbánya?, dátum nélkül]	415
442. I. L. Kollár Ádám Ferencnek. [Hely és dátum nélkül]	416
Függelék	419
I. Kollár Ádám Ferenc könyvével kapcsolatos iratváltás a magyar királyi udvari kormányshékek és a bécsi udvar között (1764)	421
II. Az 1764–65. évi országgyűlés által kiküldött bizottság jelentése Kollár Ádám Ferenc könyvéről (1764)	426
III. Anton Christoph von Migazzi váci püspök levele Mária Teréziának Kollár Ádám Ferenc művéről (1764. augusztus 13.)	430
IV. Kollár Ádám Ferenc könyvének indexre tételéről szóló pápai határozat (1764. augusztus 13.	432
V. Kollár Ádám Ferenc könyve ellen írott röpiratok (1764)	432
VI. Kollár Ádám Ferenc testamentuma (Bécs, 1783. április 30.).....	437
Jegyzetek	443
A levelek címetzetei	507
A levelek írói	507
Földrajzi- és helynévmutató	509
Személynévmutató	517
Rövidítések	539

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

3933/01

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

